DANIELIS GEORGI MORHOFI.

POLYHISTOR

SIVE DE

NOTITIA AUCTORUM ET RERUM COMMENTARII.

QVIBUS PRÆTEREA
VARIA AD OMNES DISCIPLINAS
CONSILIA ET SUBSIDIA
PROPONUNTUR.

LUBECÆ
SUMPTIBUS PETRI BÖCKMANNI
Anno, M. DC. LXXXIIX.

PERILLUSTRI ET EXCELLENTISSIMO DOMINO,

DN. JOACHIMO AB ALEFELD,

HÆREDITARIO DOMINO IN BOCKHAGEN ET OLPENIZ,

REVERENDISSIMI ET SERENISSIMI DUCIS REGENTIS SCHLESVICI ET HOLSATIÆ CONSILIARIO PROVINCIALI, INTIMO, STATUS ET CAMERÆ, SUPREMOQVE AULÆ MINISTRO; UT ET PRÆFECTO IN TRITTOU ET REINBECK, &c.

PATRONO SUO SUMME COLENDO.

Uamprimum & suasionibus amicorum & aliis quibusdam causis impulsus consilium cepi de commentariis his in lucem edendis, Te, Perillustris & Excellentissime Domine, animo designavi, cujus, ut Herculis Musagetæ nostri, splendidissimo Nomini primitias eorum offerrem. Cujus mei instituti ut causas gravissimas habeo, qvæ mihi cum aliis sunt communes: ita ad operis hujus commendationem & meum decus interesse existimavi, si hoc meæ erga Te observantiæ testimonium in luce atqve oculis orbis eruditi extaret, & his lucubrationibus à tua luce splendor aliqvis conciliaretur. Ac primùm qvidem illo Tibi vinculo obstricti sumus, qvo tota se Tibi obstrictam Cimbria fatetur. Nam cum in Serenissimi Principis nostri consiliis primas teneas, illud maximis tuis virtutibus theatrum datum est, & celebritate refertissimum, & magnitudine amplissimum, ut in Te omnium oculi animiqve, in hac præsertim rerum perturbatione, convertantur. Ut enim clavum Reipublicæ tenere etiam in rebus prosperis & ad volun-

luntatem fluentibus grave ac arduum est: ita facilè qvivis intelligit, qvæ animi magnitudo, qvæ virtutis constantia sit, ita inter fortunæ sævientis fulmina versari, ut nec ipse prosternaris, nec clavum è manibus dimittas, prostratos verò erigas, omnibus ope, consilio, auxilio succurras. Enimverò cum pleriqve etiam suâ utilitate ad summa in Republicâ capessenda munia inducantur; Tu eam Domino probasti fidem, eum Patriæ amorem ostendisti, ut, tuis fortunis posthabitis, ne latum qvidem unguem â consiliorum tuorum tenore, & â publicâ salute, Tibi discedendum judicares. Qvod cum veræ, nec adscititiæ aut imaginariæ, id est, qvæ solis titulis & imaginibus fulcitur, Nobilitatis tuæ specimen edideris: (ille enim verus natalium splendor est, qvo non tam nobis, qvam Patriæ, nos esse natos ostendimus) hanc animi tui magnitudinem, ut Princeps Clementissimus animo gratissimo agnoscit; ita cives extollent, omnes in tantæ virtutis exemplum intuebuntur. Et hæc qvidem prima Nobilitatis tuæ gloria, qvâ fortem animum, non in armis propulsandis, qvod breve & momentaneum est, sed in periculis publicis, cujus in omne ævum durat memoria, repræsentas; alteram sibi comitem habet, nec profectò minorem,

norem, qvæ ab eruditione tuâ & laudabili erga eruditos favore illi accedit. Non aliâ radice vera Nobilitas propullulat, qvam à Virtute & Sapientiâ. Hæc animum ab omni plebeorum affectuum contagione abducit, & in defœcatissimæ lucis qvasi apicem extollit; ut altera illa animi lucem longè latèqve diffundit, qvò velut fulmine vestita, qvicqvid est negotiorum & difficultatum, perrumpat. In utrâqve Tibi Nobilitate magnus nunc ad gloriam cursus est. Nam non tantùm optimarum artium doctrinis, qvod multi contemnunt, natales tuos ornas ipse, sed &, ut cives iisdem ornatos habeamus, qvantum in Te est, laboras. Qvis enim nescit, qvam Tu Musis nostris, qvæ jam aliqvot procellis penè submersæ fuerunt, nidulos suos salvos præstes, & in ipsis tempestatibus halcyonia procures, non civili tantùm corolla, qvæ è qvernâ olim fronde plectebatur, sed & triumphali, qvæ laurea est, & è nostro fundo nascitur, ab Apolline, immortali Musarum nostrarum Statore, ornandus. Nemo est è nostro ordine, qvin Tibi memoriâ beneficii sempiternâ obstrictus vivat, & pro vitâ & salute tuâ altera à Principe vota fundat. Nemo est, qvin Tibi spectari officio laboret, saltem totum se tuum & ore fateatur, & re ipsâ

teste-

teſtetur. In his Tui cultoribus, etſi ambitioſum fortè ſit, ſi principatum me tenere dixerim; cum tamen me eſſe profiteor, qvi nemini ſtudiis officiisqve erga Te concedat, cum omnibus contendat. Hujus nunc obſervantiæ meæ ſpecimen Tibi offero, hos de Notitia Auctorum & Rerum Commentarios, è lectionibus Academicis maximam partem mihi natos, qvorum primitias ſub Perilluſtris tui Nominis auſpiciis in lucem nunc edo. Qvi in agris colendis præcepta memoriæ mandavit Aſcræus Vates E'ργα καὶ ἡμέρας inſcribebat. Hæc in bonis mentibus excolendis mihi qvaſi *opera & dies*, addo & *noctes*, fuerunt; & eam mihi ipſi legem dixi, ut viâ hâc λεωφόρῳ incedens in ipſis doctrinis ad fontes, optimos ſc. Autores, unde illæ hauriendæ, digitum intenderem. Qvicqvid ergo in his vel ingenii vel diligentiæ eſt, ut ſerenâ ſuſcipere fronte velis, tuumqve illi præſtare patrocinium ne dedigneris, rogo. Nolo de munuſculo hoc literario qvicqvam dicere ſublatius, ne inanem oſtentare σοφιστείαν videar, cum officia & affectum meum oſtendere laboro. Ad qvæ ſi ſpectare volueris (id enim ſumma tua mihi ſpondet humanitas) verendum mihi non erit, ne exile ac leve Tibi videatur, qvod â volun-

tate maximâ proficiſcitur. Ego mea omnia Tuo, Perilluſtris & Excellentiſſime Domine, favori commendo, totumqve hunc hominem trado, Deum precatus, ut compoſitis tandem Patriæ rebus, ac Sereniſſimo Principe ſibi ſuisqve reddito, tua in difficillimis temporibus ſpectata virtus in affluentiſſimo otio laborum ſuorum fructus ferat. Sic Te Princeps Neſtorem, Senex Senem, & canis & prudentiæ ſpectabilem, complectatur; Cives Herculem monſtrorum domitorem ſentiant; Tribunalia Lycurgum & Zaleucum vereantur; Muſæ noſtræ Mæcenatem perpetuum obſervent & venerentur; Poſteri deniq; immortale Cimbricæ Nobilitatis decus admirentur. Scribebam KilonI. a. d. xx Martii, Anno cI<code>I</code> I<code></code>C LXXXVIII.

Perilluſtris Excellentiæ Tuæ

Obſervantiſſimus

DANIEL GEORGIUS MORHOFIUS,
D. PR.

BENEVOLO LECTORI
S. P.

UT hunc tibi sisterem Polyhistora, Benevole Lector, expugnarunt amici: extorsit illum ipsa necessitas potius, quam ipse meo consilio publicæ luci destinavi. Duodeviginti anni sunt, ex quo privatis scholis Notitiam scriptorum, optimorum juvenum rogatu proposui. Quem laborem, aliis urgentibus, post aliquot annos resumpsi, ita tamen, ut alia ratione commutarem & pertexerem. Non credidi quidem fore, ut illa, quæ mihi subitâ & fortuitâ oratione è memoria exciderant (optimè enim id nôrunt, qui mihi tum auditores adfuerunt) ad quemquam extra discipulorum subsellia emanarent. Verum contra voluntatem meam & præter opinionem accidit, ut, quæ ego ad privatos paucorum juvenum usus institueram, non in hac solum Academia, sed & alibi descripta per multorum manus ita impolita & inculta vagarentur: neque deessent, qui publicos de editione tergiversanti typos minarentur. Quod cum intelligerem, metueremque, ne vel mutilum mancumque opus, erroribus & glossis peregrinæ manus præterea fœdum, in lucem meis ingratis protruderetur, vel in aliena incude à novo quodam fabro refingeretur; eò adductus sum, ut laborem, qui propemodum infinitus est, & nova ab annis incrementa capit, per partes recensens, prælo subjicerem. Quod ut eò felicius procederet, effecit Vir mihi amicissimus, D. ACHILLES DANIEL LEOPOLDI, JCtus apud Lubecenses nobilissimus, cujus hortatu consilioq;

potissimum impulsus est, qui suis sumptibus librum in lucem edidit. Non ignotum mihi est, quantæ molis opus humeris meis incumbat. Oceanum enim ingressus sum, in quo portum invenire difficile est, naufragii periculum à syrtibus & scopulis imminet. Quis enim in tanta multitudine rerum & librorum omnia exhauriret? Quis non alicubi impingeret? Quis salvum ab invidiâ caput retraheret, ac malignitatis dentes in liberiore censura evitaret? Præterea ut palato & gustu differunt convivæ; ita judiciis diffident Lectores, neque omnium idem de rebus sensus est, hoc præsertim tempore, quô plures sunt librorum judices, quàm lectores, & è lectoribus in lictores, ubique virgas & secures expedituros multi degenerant. Deterrere etiam ab instituto posset, qui nunc in simili argumento vastum molitur opus Bailletus, quem multa eorum, quæ jam pridē in privatis lectionibus adduxeram, occupasse non diffiteor: à me tamen hic suo loco notanda, ne quis à me scrinia ejus compilata suspicetur. Verum cum mei non esset res arbitrii, neque ab opere incepto manum retrahere mihi amplius esset integrum: telam hanc, quam semel orsus fueram, pertexui; ita tamen, ut novum planè & multis modis auctius opus prodiret. Quod etsi multò elaboratius enucleatiusque dari poterat: neque enim, quam debebam poteramque, aliis sæpe rebus distentus, impendi curam: erunt tamen in illis, utut subito calore effusis, non pauca, quæ juvare juventutis studia possunt, in quibus si non accuratissimi judicis, saltem boni judicis munere defungar. Scripta sunt hæc, planè eo, quo Joachimus Fortius libros scribi volebat, modo. Quæ hîc chartis illevi, vix interdum relecta, tabellario deportanda dedi; exscripsit illa, ut à calamo venerant, Typographus. His sæpè

Acade-

Academica & domestica negotia, curæ familiares ex obitu carissimæ Uxoris, valetudo non semper commoda moras injecerunt, ut jam præcipitati, jam interrupti labores rigidiori examini & ulteriori limæ locum non reliquerint. Quò factum etiam, ut non pauca vel à describentis manu, vel mea etiam festinatione σφάλματα, fortasse etiam ἁμαρτήματα μνημονικὰ quibusdam in locis irrepserint: quæ nunc extremam manum poscentibus nundinis, non sollicite adeò à me consignari potuerunt. Totum opus à me in tres tomos tribuetur, quorum primus Polyhistoris Literarii, secundus Philosophici, tertius Practici titulo appellabitur. Nunc prima pars tomi primi, atq; adeò duo libri, Bibliothecarius & Methodicus in lucem prodeunt, quos cæteri suo ordine & tempore sequentur; & quidem in Polyhistore Literario liber Grammaticus, Criticus, Oratorius & Poëticus, in cæteris tomis reliquæ Philosophiæ partes. Scribendi, ut jam dixi, rationem secutus sum non anxiam & scrupulosam, judicio ad quælibet verba suspenso, sed sua quadam libertate vagam, nec certis vinculis adstrictam. Sunt qui etiam in rebus, quæ ornari negant, doceri contentæ, singula Verba periodosque ad amussim vocant, numerosa omnia & exasciata volunt, nullam, quæ Romanam civitatem non sapiat, vocem admittunt, nihil alieni scriptoris verbis, sed suis exprimunt: ut ita libellum, tanquam omnibus numeris absolutam Pasicompsen lectoribus suis sistant, & velut in scenam aut orchestram producant. Has Ego formas earumque spectatores non sperno, quin potius laudò, iisque assurgo: est tamen, ubi vel incomptæ Veneres & passo capillo horridulæ ipsâ

se

se negligentiâ commendant. Est ubi præ fucatâ Phryne, aliqua decoro vultu decolor.

Sabina qualis, aut perusta Solibus
Pernicis uxor Appuli

non displicuerit. Malim & ego in didactico argumento sermonem pulvere, sed erudito oblitum, quam cerussâ & pigmentis incrustatum. Qui majorem hîc à me ornatum desideraverit, horrea me hîc struere meminerit, in quibus nemo marmoreas varioque opere elaboratas columnas, nemo peristylia & porticus, nemo parietes aulæis superbos, sed pro congerendis frugibus apta spatia requirat. Excursus interdū tentavi, nec a scopo alienos, neque viris doctis, ut puto, ingratos. Loca Scriptorum sæpe integra adduxi, non ut chartas implerem; sed iis subvenirem, qui libris destituuntur, & pleniorem ex ipsorum Scriptorum verbis sensum excuterent lectores: Observavi, cum mea hæc relegi, nonnulla, quæ fugerem ipse vel carmen, vel orationem scripturus. Nunc in his subitis commentationibus æstus meditantis & scribentis, addo & properantis, sæpe abripuit verbis minus, quàm rebus intentum. Adeò in omnibus oculatum esse non licet; neque, ut essem, multum laboravi. Vel ipsa libri inscriptio Manutii censuram non effugerit, qui auctoris vocem pro scriptore usurpatam non probat. Dubitanter quoqe eâ de re censet diligentissimus castigatæ latinitatis vindex cellarius, qui non nisi testis significationem admittit. Sed dubitare nos vetat Livii locus l.2.c.8. *qui ita habet:* Apud quosdam veteres Auctores non invenio Lucretium Consulē: *ubi nullo alio quam Scriptoris sensu vox illa accipi potest, Hugo Grotius (at quantus Vir!) cum carmen scriberet, omnium poëtarum genium præclarus imitator*

tor exprimebat; Cum historiam conderet, cum Tacito in arenam descendisse visus est. Idem tamen in Philosophorum & Ictorum scholis omnia miscuit, nec sordidis verbis minusq; Latinis, sed usu scholastico receptis abstinuit, ut planius loqueretur. Porrò & cum historiâ scriptorum res ipsas junxi, quarum cognitionem præ cæteris juventuti utilem credidi. Nam cum multa in his essent, quæ ad integrorum librorum & dissertationum argumenta designaveram; & vitæ summa brevis spes inchoare longas vetaret, rectius me facturum existimavi, si in compendium hæc contraherem, quæ profutura juventuti arbitrarer, quam si incerta elaborationis spe & me ipsum & alios fallerem, aut aliis illa, ut fieri solet, in prædam cederent. Ubi de exercitationibus ago, copiosior in exemplis fui, quoniam è re juventutis, cui omnis mea opera dicata est, fore credidi, si illa paulo plenius proponerem. Quâ in re à peritis & æquis æstimatoribus veniam me facilè impetraturum confido. In cæteris, si quæ forte sint, quæ meam fugerint diligentiam, aut in quibus, ut homines sumus, & in re tam varia facillimum est, lapsus fuero, eos mihi judices velim, quos ipsi eadem in trutina positi non recusent. Mihi in omni hac commentatione prora puppisque fuit juventutis Academicæ commodum, in quo mihi, hâc in palæstrâ constituto advigilandum semper duxi. Quod si & alii hanc industriam meam non adspernati fuerint, & ad se quoque ejus fructus redundaturos existimaverint, tanquam ἕρμαιον arripiam, totumque in lucro deputabo. Unum est, de quo monitos eos velim, qui aliorum damnis suas ædificare fortunas consueverunt, ne Bibliopolæ, viro optimo, honestum quod ex impensis in hunc librum factis sperat lucrum, novâ impressione per malam fraudem intervertant. Præterquam enim, quod à flagitio non absit, falcem in messem alienam mittere, amplissimè cum facti, si ausus fuerit, pœnitebit, cum jam id agat, ut S. Cæs. maj. privilegio adversus hominum illorum se injurias muniat, damnumque avertat. Vale Benevole Lector, conatibus nostris fave, & si Deus vitam valetudinemque largitur, cæteras etiam partes suo tempore exspecta.

INDEX

INDEX CAPITUM

Libri I. & II.

Polyhistoris Literarii

Liber I. Bibliothecarius.

Liber II. Methodicus.

II.

D. G. MORHOFI.
POLYHISTOR
LITERARIUS.
LIB. I.
BIBLIOTHECARIUS

CAP. I.
DE POLYMATHIA.

Hominis animus πολυμαθείας capax. Artium omnium inter se cognatio. Stoici mechanicas etiam eò referebant. Hippias omnes artes callebat J. C. Bottifanga. Thevenotius Pandectas mechanicarum artium meditatus. Artes liberales omnes perdiscendæ. Universalis ad illas εὐφυΐα adversus Bonnaeum & Huartum asseritur. Una disciplina, cui præ cæteris immoremur, seligenda est. Mediocria ingenia πολυμαθείας studiò sæpè abutuntur. Πολυμαθεῖς αὐτοδίδακτοι. Αὐτοδίδακτοι plerumque novatores, & in opinionibus pervicaces amœnitates in Disciplinis quærunt. Πολυμαθεῖς calumniis impetiti. Wouwerii laus, genus, vindicatio à plagii crimine. Budæi pro πολυμαθείᾳ & philologiâ studium. Cresollii insana in Melanchthonem Calumnia. Scriptores τῆς ἐγκυκλοπαιδείας. Πάνσοφοι Academici mustei an πολυμαθεῖς.

CUm divinam & humanam sapientiam omnem veterum monumentis traditam ac ad posteros propagatam habeamus, quorum præceptis ac doctrinâ intellectus noster imbutus rerum aliquam notitiam ac prudentiæ sibi vim acquirit: in id incumbendum omnibus est, ut natales ejus investigent altiùs: primos illius autores magistrosque, suis quosque ætatibus, suâ docendi ratione distinctos exquirant: in biblio-

bibliothecis latitantes in lucem proferant: similia quædam vel ad eorum ingenium, vel nova etiam à se excogitata scribant, & aliquem scientiarum complexum aut Polymathiam animo comprehendant. Neque enim ita in arctum compingendus est animus noster, ut intra unam aliquam artem subsistat. Qui enim illud faciunt, iniqui profectò Judices, non perspiciunt, quantum natura humani ingenii valeat: quæ ita agilis est & velox, ut ne possit quidem aliquid agere tantum unum, si Fabium audimus. Non audiendi sunt homines imperiti, qui humano ingeniô majorem, vel inutilem & rebus gerendis adversam πολυμαθείαν criminantur. Est scilicet quædam scientiarum cognatio & conciliatio, unde & ἐγκυκλοπαιδείαν vocant Græci, ut in unâ perfectus dici nequeat, qui cœteras non attigerit. Sellulariarum, vilium & sordidarum artium alia ratio est, quibus nulla inter se est conjunctio; ex quarum ingenio liberales, illæ censendæ non sunt. Fabrilia qui tractat, impunè ignorare sutoriam potest: At in liberalibus illis conspirant omnes manusque jungunt. In Architecto suo quid requirat Vitruvius, novimus. Nulla penè disciplina est, quam ille non attingi velit In Oratoribus & Poëtis, perfectis scilicet, ea omnia, quæ in Architecto suo Vitruvius, requirunt earum disciplinarum Magistri. Et has quidem scientias artesque omnes ita congerendas in Philosophum suum judicarunt Stoici: ut nec mechanicarum artium rudem esse voluerint, ac indignum eo crediderint, si aliorum ministeriis ad vitæ civilis necessitates uteretur. Ut enim ille & dives, & Rex, & nobilis; ita & Sutor, & Faber, & Pistor sibi erat. Cujus elegans & festivum ab Apulejo in Hippiâ producitur exemplum: qui præter eximiam artium omnium ingenuarum cognitionem omnium opificiorum erat callentissimus. Nam quæ secum habebat, omnia suâ manu confecerat, & vestes, & calceos, & annulum, & signaculum in gemmâ faberrimum. Simile, imò majus *in Julio Cæsare Bottisangâ* exemplum proposuit Erythræus *Pinacoth. II. n. 17.* qui præter singularem in omnibus artibus liberalibus peritiam femoralia, thoraces, sibi ipse formabat suebatque; omni instrumento Musico nô canebat solùm egregiè, sed & illa melius quàm quivis alius artifex conficiebat: penicillo Pictores; acu pingendo Arachnen ipsam provocabat; ut mulierculis, quæ artem illam profitebantur, pudorem incuteret. Hos suo abundare sensu haud ægrè patimur, facilè virum sapientem excusaturi, si in opere fabricando corpus non fatiget: qui ingenio tamen operationum illarum rationes exploratas habere potest. Sunt enim & Mechanicæ artes quasi quædam naturalis scientiæ & disciplinarum Mathematicarum propagines: quæ ornari, augeri earum beneficio possunt, omnesque ab hominibus sapientissimis inventæ. Quarum accuratior historia & notitia philosopho nô est indigna, magnis & præclaris contemplationibus occasionem datura. Neque defuere, qui hunc quoq; fundum sibi excolendum sumerent. Vir illustris & Itinerariis scriptis celeberrimus inter Gallos *Thevenotius* vastum aliquod de opificiis omnibus opus, velut quasdam Naturæ & artis pandectas, moliebatur. Sed fata his laboribus intercesserunt.

Ve-

Veniamus ad diſciplinas elegantiores;ad quas junctim excolendas naturâ duce incitamur,ut extremo Viris pudori ſit in unâ aliquâ conſeneſcere. Autor non ignobilis *Jo. Fortius Ringelbergius* in *Encyclopadiâ* ſuâ illos in unâ tantùm arte excellere velle judicat,quibus major corporis quam animi cura. *Nulla*, inquit, *fœmina tàm ſunt à Muſis alienæ,quæ non unam diſcere queant* : *imò picas id efficere poſſe intra annos viginti,quos hæc hominum monſtra uni impendunt ſtudio, arbitror.* Veriſſimè ſanè ille: nam revocat ab iis ſtudiis corporis cura, quæſtus & parandarum opum ſtudium: cui qui ſunt immerſi,ad hunc omnia ſcopum dirigunt,& illos in ſe igniculos extinguunt. Quam cum doctiſſimus vitæ Pinellianæ ſcriptor *Gualdus* cauſam adducit,quâ tàm multi à ſolidis verisque ſtudiis avocentur, Vincentium illum Pinellum ſuum,at quem virum! immenſis in Cœlum extollit laudibus, qui ſpretâ omni illâ nundinatione & inanibus titulis,iis ſe dederit totum ſtudiis, unde immortalis illum gloria conſecuta eſt. Illud ſcilicet eſt,quod Lactantius lib. 1. de falſâ religione cap. 1. notat: *Magno & excellenti ingenio viri cùm ſe doctrinæ penitus dediſſent, quicquid laborum poterat impendi,contemptis omnibus & publicis & privatis actionibus, ad inquirendæ veritatis ſtudium contulerunt* : *exiſtimantes,multò eſſe præclarius divinarum humanarumq; rerum inveſtigare ac ſcire rationem, quàm opibus aut honoribus cumulandis inhærere.*

Non dubium eſt,mediocribus etiam ingeniis hîc licere eſſe felicibus; multorum etiam conatus in ipſâ herbâ ſupprimi, vel paupertate vel invidiâ: Sunt verò non rari, qui inter omnia illa obſtacula lacertos tamen erigunt, ſuô quodam geniô incitati, ſuis abrepti alis. Ineſt ſcilicet illis ὁρμὴ πρὸς πάντα μαθήματα, qualis ingenio magno convenit, & quale nobis Plato *lib. III. de Republicâ* deſcribit. Eſt animorum noſtrorum, ſi ita loqui liceat, ὕψος, quo illi vel per naturam vel aſſuefactionem apti ſunt multa ſimul complecti, abſtrahere à ſingularibus, ſeque ab illo humili ſtatu in ſublimem perducere. Itaque ſe exerit in illo,qvod ἀρχιτεκτονικὸν appellare poſſumus, aut ex Stoicorum diſciplinâ τὸ ἡγεμονικὸν, regio quaſi ſpiritu, & fulminis inſtar omnia penetrans, & ſuâ quâdam luce omnia perluſtrans. Iſtam ad univerſalia propenſionem Græcus Topicorum Interpres, qvi Alexander Aphrodiſienſis vulgò habetur in *lib. 8.* vocat εὐφυΐαν ὅλως. Optimè qvidem, ſed malè illud: quod poſtponat propenſioni ad certam diſciplinam. Quâ in re tamen ὁμόψηφον ſibi Huartum habet, *qui in Scrutinio illo ſuô ingeniorum*, unum hominem ad unam diſciplinam habere propenſionem naturalem exiſtimat: Cùm tamen & ratio ipſa totq; exempla præclariſſimorum virorum oſtendant, poſſe dari tales, qui ad omnes artes ex æquô excolendas pari fuerint ingenio. Quod enim Franciſcus Bonnæus *in Tractatu de Ratione diſcendi* cauſam hujus ſententiæ illam dederit: quaſi ſcilicet in iis, qui ſint ὅλως εὐφυεῖς deficiat τὸ κριτικὸν, quod tamen planè neceſſarium, ne in varios errores labantur: id falſum eſſe demonſtrari facilè poteſt. Qui enim di-

distinctas rerum ideas animo tenent; modo sibi subordinatas, nec confusas; illis non imminui, sed augeri τὸ κριτικὸν necesse est, quod ex conciliatione omnium partium resultat. Major enim profectò ἀκρισίας metus est ab illis, qui circa ὡρισμένον μάθημα versantur: qui plerumque ex illius indole, cùm cœterarum rudes sint, omnia alia metiantur: ut ille apud Ciceronem Musicus, qui animæ naturam demonstraturus, Harmoniam esse dicebat, extra artis suæ limites non abiturus. Quod de Origene ille exemplum ad sententiam suam stabiliendam proponit, nihil quidem probat: cum ingenii illius è Platonismo pullulantes errores imputari τῇ φύσει nequeant. Magnum profectò discrimen est, vel Aristotele autore i Met. extr. inter παιδείαν, quæ est περὶ πᾶν, & inter eam, quæ καθέκαστον, quæ neutiquam confundenda est. Fit plerumque ut ad dijudicanda multa aptos nos esse credamus, si in uno forte vel altero ingenium & industriam exercuerimus: vel si ad multa πεφυκότες aptique simus, singula nos bene tractare posse existimemus. Sed in earum rerum contemperatione ingenii indoles semper inspicienda est: quæ ubi se firmaverit, ita in illis versabitur, ut à ratione & judicio, quod ex ipsâ rerum pensitatione resultat, non facilè discedat.

Neque tamen id volo, ut qui omni incubuit disciplinarum generi, in illis omnibus simul habitet; nam & tempore & negotiis, aliisque impedimentis excludimur, ut fieri à nobis non possit. Quare occupabimus quidem totum hunc fundum animo, affectu, impetu: sed convenientissimam ejus partem quasi limitibus quibusdam circumscribemus, quam excolamus, & in quâ industriam nostram exerceamus. Nam si Plutarchum περὶ παιδῶν ἀγωγῆς audimus, περιπλεῦσαι μὲν πολλὰς πόλεις καλὸν, ἐνοικῆσαι δὲ τῇ κρατίστῃ χρήσιμον. *Pulchrum quidem est circa multas urbes navigare, utile autem præstantissimam inhabitare.* Cui geminum est, qvod habetur apud Nicolaum Damascenum in *Excerptis Peirescianis pag. 416.* & apud Suidam in voce Νικόλαος Δαμασκηνὸς: *Disciplinarum orbem similem*, ille ait, *esse peregrinationi. Nam quemadmodum iis, qui longam peregrinationem susceperunt, usu venit, ut in quibusdam diversoriis prandendi causâ commorentur, in aliis pernoctent, & in nonnullis quidem locis plusculos dies consistant, alia verò obiter tantùm ac prætergredientes adspiciant, tandem autem reversi in suis penatibus degant: ita etiam eos, qui literis operam navant, in quibusdam breviùs, in aliis immorari diutiùs oportere, & has quidem integras perdiscere, illas verò duntaxat delibare, tandem ad unam, tanquam ad patriam ac lares, reversos considere.*

Vidimus magnos viros, qui magnos ex unâ scientiâ fructus referre potuissent, dum omnes sectantur, ne unam quidem ita assecutos, ut insignem sibi ex illâ gloriam reportarint. Ut prudentiùs omninò faciant, qvi singulis exploratis & depromtis è communi pharetrâ telis, ad unum aliquem scopum contendant. Excludit ipsa scientiarum vastitas hospites suos: qvi nusquam habita-

bitabunt, nusquam domi erunt, si ubique habitare volent, aut levi tantùm percursatione plurima attingent. Cùm enim duobus illis omnes contineantur disciplinæ, *exercitio & intelligentia*; hæc quidem communicari cum aliis potest; sed illud, cum in opere ipso versetur, totum sibi hominem vindicabit. Intelligentiá peragrare omnes disciplinas ingeniosi homines possunt: sed operari æquâ ratione in omnibus mentis humanæ angustia non permittit: cum vel excellentissima ingenia nunqvam ita plures complexa sint scientias, ut non in aliqvibus defecerint: quod M. Varronis, J. Cæsaris, Plinii, Origenis, Clementis Alexandrini, Hieronymi, Augustini, Pici Mirandulæ, Matthæi Aquavivii, Scaligeri, Fracastorii, J. Baptistæ Mantuani exemplis *in doctissimâ de Encyclopædiâ Oratione* Tarquinius Gallucius probavit. Et hæc quidem omnia veriora erunt, si quis certo fine studia sua circumscribat, ut vitæ necessitatibus consulat: Illis enim ex utilitate definienda sunt omnia. Quod si cui beatior vivendi sors contigit, ut ad illa respicere non debeat, & illa ingenii efficacitas sit ac *ἐνέργεια*, ut multitudine rerum se non obtundat, nihil prohibet in omnes partes versare illam animi vim liberosque spiritus.

Mediocribus ingeniis, neq; ad tàm magna natis, autor potiùs essem, ut secum habitent, neq; ea sequantur, quæ adsequi per imbecillitatem suam nequeunt. Meminerint illi, infeliciter cum Gigantibus contendere Pygmeos. Illis enim affectata *πολυμάθεια* plerumq; in inanem & stultam cedere loquacitatem solet. De illis verum est illud *Benedicti Manzini Florentini* viri doctissimi in libello de literatorum hominum invidia c. 6 *Ego*, inquit ille, *si de recentioribus, iisq;, qui altero ab hoc seculo scriptores floruere, sententiam feram, adfirmare ausim, illos pauciora, sed meliùs; hos verò plura, sed deteriùs nosse. Et verò sic se habere etiam comperi, cum congerrones novi scribunt tantùm farragines, quas variæ literaturæ nomine cohonestare didicerunt. Scribunt imò potiùs exscribunt, & Phorcidum is oculus est, quem mutuò accipiunt, atq; omnes clarissimæ aciei esse credunt, quos unius tantùm luminis usus æquis viribus & dispertito adjuvat beneficio.* Quò pertinet *Rolandi Maresii* Clarissimi Viri *in Epist. 46. lib. 1. & nonâ lib. 2.* querela, ubi multa de *πολυμαθείας* illo abusu stolidâq; ostentatione differuntur. Cujus doctæ frugis plenæ sunt Epistolæ, & de omni re literariá utilissima quæq; tradunt.

Accedit, quod qui *πολυμαθείας* studio primum se dederunt, si cerebrosiores paululum sunt & opiniosi, non facilè ad aliorum se consilia in discendis artibus accommodant, sed sibi plerumq; semitam sapiunt. Accidit enim illis, quod Plantis spontè provenientibus, quæ in sylvestrem naturam abeunt, cùm nullá culturá coërcentur. Qvò fit, ut dum aliorum contemnunt judicia *αὐτοδίδακτοι*, è pervicaciá erroribus patrocinium quærant. Negare eqvidem nolim fuisse felicissimi adeò ingenii nonnullos, ut sine Duce viam ad summum

eruditionis fastigium ingressi sint, quemadmodum Citharœdus ille Homericus *Odyss. 22. v. 347.* qui de se:

Αὐτοδίδακτος δ' εἰμί· θεὸς δέ μοι ἐν φρεσὶν οἴμας
παντοίας ἐνέφυσεν.
Ipse autem à me sum doctus. Deus enim mihi in mentibus cantilenas
Omnigenas insevit.

Nam & Heraclius Ephesius, narrante Plutarcho, philosophiam omnem, inter veteres, nullo doctore percepit; idemq; de Manlio Equite Plinius, de se ipso Augustinus gloriatur. E recentioribus Cujacio in Jurisprudentiâ, Budæo in humanioribus literis, Mureto in arte Oratoriâ, at quibus viris! summam sine præceptoris operâ perfectionem obtigisse, referente in dissertatione *de studio literali* Gabriele Naudæo, miraculo propius est. De se ipso narrat Jovianus Pontanus magnus & Poëta & Philosophus, quod versus facere, cœli cursum metiri, destitutus Præceptoribus didicerit, testante Paganino Gaudentio in suo *Inst. Acad. Tit. de promptitudine Professoriâ.* Guilielmum quoq; Postellum in linguarum penè omnium cognitione, Petrum Ramum in Philosophiæ studiis, sine Magistri adjumento rem omnem confecisse accepimus. Qui tamen & suâ quâdam intemperie acti fuerunt. Tanaquil Faber *part. 1. Ep. 49.* in Græcis se *αὐτοδίδακτον* esse, & ex eo curtam sibi esse Hellenismi suppellectilem queritur.

Hærere tamen plerumq; illis *αὐτοδιδάκτοις* solet, in philosophicis præcipuè, inanis persuasio: dum veterum dogmata non satis assecuti *κυρίας δόξας*, pro Junone nubem, amplectuntur. Solet & illud his plerumq; obesse studiis, quod solidas integrasq; disciplinas haurire molestum sibi ducentes *οἱ πολυμαθεῖς*, amœnitates illarum, quod ligurientium est, quærere tantùm consueverunt; de quo jam suô tempore Plinius. Ab illo enim amœnitates studiorum vocantur, quæ ornant potius illa & comunt, qvàm qvæ ad naturam constitutionemq; eorum pertinent. In quibus qui hærent, illud potiùs, qvod delectat, qvàm qvod prodest, in disciplinis respiciunt, qvæ tamen conjungenda esse ipsa ratio dictitat.

Ponamus ergò reprehendendos esse, qvi suo qvodam genio ducti hæc *πολυμαθείας* studia infeliciter tractant: non committendum tamen est, ut impunè conviciis suis grassentur homines barbari, inertes, ac fastum inanemq; doctrinæ speciem pro verâ solidâq; sapientiâ ostentantes, in divina pulcherrimaq; studia eorumqve cultores. Hi cum bonæ menti optimisqve literis bellum indixerint, suæ ruditatis conscii, non æquis oculis adspiciunt, quos variarum rerum cognitione interiore locupletatos esse vident. Quare & ipsum *πολυμαθείας* nomen ipsis pro convicio est, pro Grammaticis raptantibus consummatissimæ eruditionis Viros. Quod non facerent, si, qui sub amplissimis istis titulis latitant rerum thesauri, cognitum haberent.

Impugnabatur his calumniis illustris maximique ingenii Johannes Wouwerius, qui elegantissimo de Polymathia libro & suam famam ultus est, ejusque

studii

ſtudii dignitatem aſſeruit: de quo duo monenda nobis ſunt, in quibus erratum à Viris doctis eſt. Primum eſt, quod duo confundantur ejus nominis, Antvverpianus & Hamburgenſis Polymathiæ Autor. Andreas Schottus hunc Belgam facit in *notis ad proverbia Græca p. 68.* ſed falsò. Lipſius in Epiſtolâ 8. Kal. Novembr. 1599. ad Antvverpianum illum ſcriptâ, utrumque probè diſtinguit: *Janus Wouwerius*, inquit, *cognominis tuus, ſi non Gentilis, quam bona tecum fœderatio! Optimum par, nec vel Dii dederint magis ex uſu aut Voto. Modeſtiam & probitatem in eo adoleſcente ſemper amavi, & vidi primùm (Hamburgi id fuit, ante annos novem) unà laudatum illam indolem ivi. Vivat, creſcat, & lampada à nobis in hoc curſu jam feſſis accipiat: me libenter & judicia tradente.* Fuit verò noſter ille Hamburgi natus, Patre Nicolao, ob perſecutiones in Religione è Belgio profugo, Antvverpiani illius, ut rectè putat Lipſius, Gentilis, illuſtri Baronum ſtirpe oriundus. Antvverpianus verò ille eſt, apud quem Lipſius Bibliothecam & ſcripta ſua teſtamento, uſque dum adoleſceret heres, deponi juſſit, teſte Auberto Miræo in Elogio Lipſii. Alterum, quod monendum duxi, eſt, de plagii ſuſpicione, qua per ſummam injuriam & invidiam oneratus vir optimus à Mausſaco, Germanus à Gallo, eſt: qui &, cum ejusdem argumenti librum editurus eſſet, Caſaubono omnem hunc laborem ſubreptum ait: quem tamen ipſe Caſaubonus, non diſſimulaturus hanc ſibi factam injuriam, ab iſtô crimine liberat Teſtimonia illa innocentiæ ejus legas apud Cl: Thomaſium licet *in præfatione repetitæ Editionis.* Ex invidiâ profectum hoc Mauſſaci judicium Martinus Schockius *Confutatione Fab. Hamel. p. 2. c. 4.* exiſtimat. Ex ipſo autem VVouvverio multa cepiſſe, ſuppreſſo ejus nomine, Voſſium etiam Schokius loco laudato, & Joannes Jonſſius *lib. 1. de ſcript. Hiſt. Phil. c. 10. p. 49.* teſtatur.

Multa hìc à nobis de vaſtitate πολυμαθίας dici poterant, verùm cū illud toto libro à VVouvverio actum ſit, illuc Lectorem remittimus. Legi & ſuper hoc argumento poteſt, imò debet, Guilielmus Budæus, Vir illuſtris, conſiliarius regius, & libellorum ſupplicum Magiſter, in libris de Philologiâ, quos Henrico Aurelienſi & Carolo Angoliſmenſi, Regis filiis, inſcribit: ubi de ſtudii hujus amplitudine & dignitate multa agit, & inſtituto quaſi cum Rege colloquio illum hortatur, ut ſtudia hæc, Regno ſuo ſplendorem conciliatura, ornanda ſuſcipiat, Viros illa profitentes præmiis afficiat, magiſtratum, honores ac ſacerdotia illis tribuat Nos deſtituit facundum ac illuſtrem Patronum, ipſumque libellorum ſupplicum Magiſtrum, Philologiæ cauſam agentem optatus ſucceſſus Apud nullam enim nationem honoratiore loco illi fuere, quæ exempla hodieque perdurant. Excitata hinc optima fuere ſemper ingenia, quorum tam uberem meſſem nulla gens alia dedit.

Agit hanc inter cœteros πολυμαθίας cauſam Ludovicus Creſollius Jeſuita, Vir alioquin doctiſſimus, in Gratiarum actione pro Collegio Societatis Jeſu inſtaurato, quæ Vacationibus autumnalibus ſubnectitur; ſed ita agit, ut inſanam in Melanchthonem, ut πολυμαθίας hoſtem, calumniam ſpargat. Quâ nihil in-

ſulſius

fulsius ac impudentius fingi potest, cùm nemo inter eruditos sit, qvi Melanchthonem Germaniæ præceptorem & verū πολυμαθίας parentem ignorare possit. Vocat *pag. 46. duos mustea factionis antesignanos, & veluti par gladiatorum Carolostadium & Melanchthonem, qui primùm spargere in circulis atq; in cœtu adolescentum cœperint doctrinarum cognitionem plus obesse, quàm commodi afferre ad religionem tuendam. Ex his,* ait porrò, *ut exemplum potentius foret ad persuadendum, quàm Oratio, derepentè, tanquam Circeô poculô ebibitô, alterum factum esse colonum, alterum pistorem, ut ejusdem esse farinæ cognoscerentur.* Manifesta hæc hominis phrenesis est de Melanchthone, qvi in luce Germaniæ, in florentissimâ Academiâ, cum magnâ nominis sui famâ & gloriâ vivebat, tàm horribilia & risu digna mendacia spargentis. Qvid Melanchthoni cum Carolostadio, qvi nunqvam in partes ejus concessit? Qvis Melanchthonem unqvam pistorem somniavit, nisi Cresollius cum hâc suâ calumniâ in pistrinum relegandus? Id verò summè stultum est, qvod subjungit: magnam hinc in plerisqve Academiis solitudinem consecutam, & scholas penè omnes textu aranearum oppletas & vacuas fuisse: cùm illô tempore per Melanchthonis doctrinam verè florere scholæ Germaniæ cœperint.

Huc aliqvi etiam τῆς ἐγκυκλοπαιδείας scriptores referrent. Nam cùm illi complexum scientiarum uno libro proponant, πολυμάθειαν vel solo illo titulo sibi vindicare posse videbuntur. Magna illorum librorum seges est, ab Autoribus profecta, qvibus, qvà principia, qvà ordinem, quot capita tot sensus sunt. De his in *Polyhistore Philosophico* agetur pluribus. Sed & illi in vasto, qvod moliuntur, regno nimis arctè habitant, à verâ πολυμαθίας gloriâ omninò arcendi Quemadmodum enim eorum, qui maria & terras spatiosis itineribus pervagati sunt, longè major est peritia, quàm eorum, qui in chartis delineatas conspexerunt: Ita qui verè πολυμαθεῖς iis, qui non nisi ex illis scriptorculis sapiunt, minimè sunt comparandi.

Multò minùs nomen hoc merentur, qui in Academiis, pessimo more, invento ad quæstum & decipiendam juventutem titulô, πανσοφίαν profitentur. Πάνσοφοι illi sunt, aliosqve πανσοφίαν docere volunt, qui per tres quatuorve disciplinas (nam mathematicæ scientiæ, Eloquentia, poësis, historia, rerum naturalium accuratior notitia in hunc censum non referuntur) volaticâ aliquâ percursatione stolidos tirones circumducunt: qui se totum sapientiæ Oceanum his Doctoribus exhausisse opinantur. Publicâ coërceri lege hominum ille furor deberet: quibus magistris patentissima ad ignorantiam via sternitur: omnis solida doctrina evertitur: in cathedras, in forum, cruda studia propelluntur: pro Philosophis jejuni & strigosi terminorum Nomenclatores; pro Mercuriis stipites & trunci ubique in seculi nostri infamiam triumphant.

CAP.

CAP. II.

DE HISTORIA LITERARIA.

Historiæ literariæ vastitas. Consilia Bosii, Baconis Verulamii de illâ instituendâ. Christophori Mylæi universitatis rerum historia. Petrus Lambecius Historiæ literariæ Prodromum scripsit. Promittit syntagma universæ Historiæ literariæ. Ordo in librorum catalogis à Naudæo observatus. Typus Syntagmatis Lambeciani recensetur. Ex Historiâ literariâ status literarum perdisci potest. Secula barbara; Philosophi in illis acuti. Rogerus Baco. Richardus Suisset. Scaligeri de hoc testimonium. πολυγνωσία literarum. Magnatum studium & liberalitas artes & literatos excitat. Dogmatum vices & periodi ex Historiâ literariâ notandæ. Parallelismi scientiarum è serie temporum instituendi. Arcana & inventa veterum cum recentioribus conferenda. Magni Pegelii inventa quædam cum hodiernis conferuntur.

VAstum Polymathiæ nomen est, ac longè lateqve extenditur, suis tamen spatiis limitibusqve definitum: Latius verò patet Historia literaria, qvæ non ipsam tantùm Polymathiam, sed & singularum scientiarum primos natales ac progressus ad nostra usqve tempora complectitur. Nemo est, qui Oceanum hunc transmiserit; non pauci, qui littus legerunt. Historiam Philosophicam è veteribus & recentioribus per partes aggressi sunt multi; sed omnem à natalibus suis Historiam literariam nemo. Queritur de tàm insigni defectu Cl. Bosius Introduct. in Notitiam Rerump. c. 30. §. 92. *Rei literariæ, quæ magnam partem à religione pendet, historia justa adhuc desideratur. Facturusque operæ pretium esset, qui in unum volumen colligeret, quæ studia in quibus locis maximè floreant, quique viri doctrinâ & scriptis illustres singulas provincias hoc seculo exornarint, atq; etiamnum exornent: tùm quibus præcipuè locis literarum studia eorumque cultores singulari adfectu foveantur, & magnis impensis sustententur.* Non contemnenda sunt Historiæ literariæ illa argumenta, in qvorum enarratione exerceri nostram industriam cupit. Sed arctiora illa paululum sunt, & ad pauca capita reducta, in quibus jam tùm operam posuere laudabilem nonnulli, neqve multum tamen Historia locupletata est.

Majus animo opus conceperat maximi vir ingenii Baco Verulamius, qvi inter consilia de ampliandis scientiarum terminis, hujus qvoqve operis ideam proposuit, *lib. 2. de Augm. Sc. cap. 4.* Absqve hâc Historiam mundi statuæ Polyphemi eruto oculo non absimilem facit, cùm ea pars imaginis desit, qvæ ingenium & indolem personæ maximè referat. Hujus verò Historiæ argumenta sunt 1. Scientiarum antiqvitates ad mundi ætates & regiones collatæ. 2. Migrationes per diversas orbis partes. 3. Declinationes. 4. Jacturæ. 5. Restau-

 ratio-

rationes. 6. Occasiones inventionis singularum disciplinarum 7. Methodi, qvibus tractatæ. 8. Exercitii rationes. 9. Sectæ celebres. 10. Controversiæ circa illas earumqve ortus & occasus. 11. Laudes, convitia, quibus exceptæ. 12. Autores præcipui. 13. Libri præstantiores. 14. Academiæ, Societates, Collegia, Scholæ, successiones, ordines. Addit illis porrò 15. aliqva de populorum ac Regionum indole ad artes aptâ vel ineptâ. 16. De temporum variâ fortunâ artibus propitiâ vel adversâ. 17. de Religionum misturâ. 18. de Legum vel favore vel malitiâ. 19. de Virorum illustrium patrocinio, qvi vel opibus vel consiliis artes juverunt. Singulorum illorum, & si qvæ alia his addi possunt, meram puramqve historiam suis temporibus accuratè connexam desiderat. Hæc illa palæstra est, in qvâ vel Hercules inveniet, qvod agat. Sed facilius est primas istius operis lineas ducere, qvàm ipsum perficere. Qvod ubi qvis aggressus fuerit, tot illum obstacula circumvenient, ut exitum vix inventurus sit; utut adjumento esse possint, qvæ per partes aliqvi sibi tractanda proposuerunt: qvorum labores non tamen vilipendendi erant à Bacone, ac fortassis tùm non editi omnes fuerunt, qvos tempora posteriora in lucem produxerunt.

Non facilè dixerim, an hæc animo agitaverit olim consilia Christophorus Mylæus, cujus extant quinqve libri de scribendâ universitatis rerum historiâ. In præfatione istius operis multa magnifica tibi promitti videas, & qvædam his, qvæ diximus, affinia. Sed longissimè ab illo abest instituto; nam nihil aliud, qvàm Encyclopædiam continuo orationis, elegantis tamen & concinnæ, filo deductam velut in compendio proponit: nec tamen omnem illam, nec methodo illâ ordinatam, qvæ capi à qvoqvam possit. In quinq; libros illam dispescit historiam, qvorum 1. de Naturâ. 2. de Prudentiâ 3. de Principatu. 4. de Sapientiâ. 5. de Literaturâ agit: Sub qvibus qvasi summis capitibus omnium scientiarum & artium comprehendit argumenta Non placet ista methodus, qvam ex suo Autor ingenio confinxit, ut quæ nimis generalis ac confusa, & velut per lancem saturam omnia congerit, melius per series ac ordines regularum ac principiorum deducenda.

Tentavit & nostrâ ætate circa Historiam literariam aliqva Petrus Lambecius, cujus in lucem quoqve prodiit hoc titulo liber Hamburgi editus: *Prodromus Historiæ literariæ, quâ continetur partim quidem generalis narratio, origo, incrementa, mutationes, interitus & instaurationes omnium linguarum, scientiarum, Facultatum & artium liberalium, secundum Chronologicam successionem seculorum omnis avi; partim autem specialis recensio virorum & fæminarum illustrium.* Sed primordia istius operis procul dubio utilissimi tantum jacta sunt, quibus si opus plenum & perfectum superstruxisset, benè de re literariâ mereri potuisset: quanqvam tamen neqve ad omnia Verulamii placita respexerit, aut illo ordine methodoqve tractaturus fuisset. Promissi tamen sui memor, sub finem lib V. Commentariorum de Bibliothecâ Vindobonensi, denuò sperare nos jubet Syntagma

tagma universæ Historiæ literariæ divisum in 40 secula ante Christum, & in 17 secula post Christum natum: qvod XXIV Commentariorum de Bibl. Vindeb. libris loco Indicis Chronologici Universalis subjungendum, ac simul Prodromum antea editum innumeris locis augendum. Sed fata huic labori intercesserunt. Quanqvam ea fuit librorum, qvos promittebat, moles, ut spes illi inchoare longas non licuerit. Optimè verò ab illo institutum hoc fuit, qvod Syntagma illud magni operis de Bibliothecâ Vindobonensi complementum voluerit: dimidium enim istius operis penè confecit, qvi Bibliothecam justo suo ordine concinnatam, eamqve non modicam, sed ferè universalem habet; qvalis ista Vindobonensis, qvæ locupletissima est, & ab Autore librorum deficientium titulis aucta.

Vel ex solo illo ordine, qvem in libris collocandis observare jubet Gabriel Naudæus in libro de instruendâ bibliothecâ Gallicè scripto, historia aliqva educi potest. Notari autem ista vult, ut 1. libri Facultatum & artium ponantur. 2. Veteres & novi autores in linguâ, qvâ scripsere, & hinc versiones omnes 3. Qvi partes scientiarum tractant. 4. Commentatores. 5. Scriptores particularium rerum. 6. Qvi adversus scientias scripserunt, ut Sextus Empiricus è veteribus, & Agrippa inter recentiores. 7. Novatores in artibus. 8. Primi certarum rerum scriptores. 9. Scriptores rerum variarum. 10. Præcipui Hæretici. 11. Collectores specialium voluminum & autorum. 12. Celeberrimorum virorum laciniæ & fragmenta. 13. Locorum communium scriptores, Lexicographi &c. 14. Scriptores, qvi ex communi seculi genio scripsere. 15. Etiam minima, & qvæ parvi aliis æstimantur. Ad has Classes redacti Autores notiones aliqvas animo suggerere possunt, ad qvas Idea alicujus Hist-riæ concipi possit.

Sed perfectior illa longeqve ordinatior est series, quam in Philosophicâ Bibliothecâ concinnandâ sibi præfixit Lambecius; cujus ille typum operi secuturo præmisit. Quem ut hic proponam, quoniam in paucorum manibus liber est, non est fortè ab instituto nostro alienum. Primò enarrantur Philosophorum antiquissimorum Barbaricorum, Zoroastris, Hermetis &c. opuscula quædam & fragmenta supposititia cum veterum & recentiorum translationibus & comentariis 2. Philosophorum antiquissimorum Græcorum, Ionicorum & Italicorum, qui ante Platonem & Aristotelem floruerunt, & inprimis Pythagoræ ac Pythagoræorum opuscula & fragmenta, cum veterum & recentiorum translationibus & commentariis. 3. Philosophia Academica, Opera Platonis, editiones & translationes variæ, Interpretes, Commentatores, Græci, Latini, aliarumq; linguarum, antiqui & novi. .Philosophia Peripatetica, Aristotelis operum editiones, translationes, interpretes, commentatores Græci, Latini, aliorumq; linguarum, antiqui & novi. 5. Philosophia Stoica Stoicorum Græcorum & Latinorum opera, cum variorum veterum & recentiorum translationibus & Commentariis

6. Philosophia Pyrrhonia sive Sceptica variis operum Sexti Empirici editionibus & eò pertinentibus variorum autorum commentariis comprehensa atq; illustrata. 7. Philosophia Epicurêa variis veterum & recentiorum autorum Commentariis atq; expositionibus illustrata 8. Philosophiæ Eclecticæ sive Miscellaneæ varii autores Græci & Latini. 9. Historia Philosophica, sive de origine, incremento & divisione Philosophiæ, ejusq; multiplici ratione & usu apud diversos populos, ut & de Vitis, Scriptis, inventionibus & Sectis veterum & recentiorum Philosophorum varii variorum autorum tractatus, partim generales, partim speciales. 10. Institutiones & syntagmata generalia Philosophiæ universæ, item Regulæ & Axiomata, nec non de studio Philosophico rectè instituendo consilia varia & novæ methodi. 11. Lexica Philosophica variiq; verborum & rerum ad philosophiam pertinentium indices, definitiones & expositiones ordine Alphabetico. 12. Philosophiæ Theoreticæ universalis varia variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyses & ejus generis alia. 13. Logicæ institutiones generales, aliique variorum autorum ad Logicam pertinentes Tractatus speciales. 14. Physicæ institutiones generales, & tractatus speciales secundum differentiam materiarum & linguarum in varias minores classes distributi: 15. Methaphysicæ institutiones generales, & tractatus speciales. 16. Philosophiæ Practicæ universalis variorum Autorum Syntagmata, Enchiridia, Analyses &c. 17. Ethicæ, Politicæ, Oeconomicæ institutiones generales, & tractatus speciales secundum differentiam materiarum & linguarum in minores classes distributi. 18. de Re militari Græci & Latini autores cum variorum translationibus, commentariis & notis: Recentiorum item Latinorum, Italorum, Hispanorum, Gallorum, Germanorum &c. Syntagmata universalia, tractatus speciales, ut de Jure Belli, de regimine & disciplinâ militari, de militiâ pedestri, equestri, navali, ordinationibus castrorum & acierum, de obsidionibus, oppugnationibus, defensionibus urbium, Architecturâ militari, Pyrotechnicâ. 19. de Re Athleticâ antiquâ & novâ tractatus generales & speciales, Torneamentis, Monomachiis &c. 20. de arte equitandi & curâ equorum, variarum linguarum tractatus, 21. de Venatione autores Græci, Latini secundum diversa venationum genera in varias classes distributi. 22. de Saltatione, ludo latrunculorum, aleâ, variisque aliis ludis, varii variarum linguarum tractatus. Sequuntur 23. Mathematici antiqui Græci, Arabes, Latini, secundum Alphabeti ordinem & librorum formam, editionum ætatem cum Commentariis & translationibus, varia item opuscula illorum collectitiis Systematibus edita. 24. Historia Mathematica, de ortu & progressu disciplinarum Mathematicarum, de Vitis, inventionibus, sectis veterum & recentiorum Mathematicorum tractatus tàm generales, quam speciales. 25. Lexica, Isagogæ, Synopses, Syntagmata Matheseos generalia, Axiomata, Studii Mathematici instituendi Consilia, novæ Inventiones, Methodi, Instrumenta. 26. Mathesis specialis secundum varia mathematicarum scientiarum genera speciesque in varias classes minores divisa & subdivisa, quæ illic ordine enarrata brevitatis

caus

causâ hic omittimus. Hi ad Philosophiam omnes pertinent tituli; Sequuntur jam, qui ad Historiam referuntur, magnâ industriâ notati. Recensentur 1. Autores de Historiæ Origine, incremento, utilitate, dignitate & divisione; de Veterum & Recentiorum apud varios populos historicorum illustrium vitis & scriptis: de studio Historico secundum tempora, materiam & autores ordinando: de arte Historicâ Consilia, Regulæ & Methodi. 2. Historia Geographica, comprehendens Geographos antiquos, Græcos, Latinos, ordine Chronologico secundum librorum formam & editionum ætatem dispositos. 3. Recentiores Cosmographiæ Historicæ universales, secundum linguas distinctæ. 4. Recentiorum Geographiæ Historicæ Universalis, Atlantes, Theatra, Specula, aliaque magna Syntagmata & eorum Epitomæ & minores Isagogæ 5. Hydrographia Historica de Orbe Maritimo, Insulis, Re navali. 6. Singularum Orbis partium majorum generales descriptiones cum subjunctis Chorographiis & Topographiis. 7. De arte peregrinandi varii tractatus. 8. Varia Hodœporica sive Itineraria tàm sparsim quàm junctim publico privato nomine edita. 9. Historia temporum sive Chronologia comprehendens Chronologos antiquos Græcos, Latinos recentiores secundum ordinem temporum, formam librorum & editionum ætatem dispositos, universales & particulares. 10. Autores de mensurâ temporum, ratione anni apud varios populos, Calendaria, Ephemerides Historicæ. 11. Historia Generationum sive Genealogia Universalis, particularis 12. De notis gentilitiis naturalibus & insignibus varii Autores. 13. Variorum tractatus de iis, qui per mendacium & fraudes in alienas familias se inseruerunt. Sequitur jam 13. Historia rerum gestarum sive historia propriè dicta & quidem universalis tàm respectu loci, quàm respectu temporis, tum universalis respectu loci, sed particularis respectu temporis. Quò pertinent relationes historicæ certi alicujus temporis miscellaneæ. 14. Historiæ sacræ Test: Vet. & antiquitatum Judaicarum autores Græci, Latini, antiqui, recentiores, ordine Chronologico positi, cum Commentariis eorum & translationibus. 15. Historiæ Ecclesiasticæ Novi Test. autores, antiqui Græci, Latini, cum Commentariis &c. 16. Historiæ Ecclesiasticæ universalis & annalium Ecclesiasticorum autores diversarum linguarum & religionum. 17. De Vitâ Christi tractatus Historici universales & particulares, ut sunt dissertationes de Genealogiâ ipsius, tempore nativitatis, Historiâ Passionis, crucis, de linteis sepulchralibus &c. 18. Tractatus de Antichristo. 19. Historiæ Marianæ generales & speciales scriptores. 20. Menologia, Syntagmata antiqva Græca de vitis sanctorum secundum ordinem 12 Mensium & usum Ecclesiæ Orientalis. 21. Martyrologia & Calendaria sanctorum antiqva Latina, secundum menses & usum Ecclesiæ Occidentalis cum Commentariis & translationibus. Accedunt varii Tractatus de Martyrio in genere, de Martyrum cruciatibus. 22. Vitæ sanctorum Miscellaneæ ab antiquis autoribus Græcis & Latinis scriptæ & collectitiis quibusdam schematibus junctim editæ. 23. Vitæ sanctorum miscellaneæ & singulares

à Græcis & Latinis ſcriptæ cum Commentariis & translat: 24 Autorum recentiorum ſyntagmata de Vitis Sanctorum, ſecundum menſes, & vitæ ſingulares ab iis ſcriptæ. 25. Exempla Hiſtoriæ Sacræ & Eccleſiæ miſcellanea antiqvorum & recentiorum. 26. Autores antiqvi & recentiores de Vitis Pontificum Romanorum. 27. Variorum tractatus ſpeciales, de Electione, autoritate Pontificis, donationibus Pontificibus factis, de Joannâ Papiſſâ, variisqve ad Hiſtoriam Pontificiam pertinentibus. 28. Hiſtoria Cardinalium, variiqve tractatus de eorum origine, electione, ordine, officiis, autoritate, poteſtate, privilegiis. 29. Conciliorum omnium Generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta antiqva à recentioribus collectoribus junctim edita cum commentariis, notis & translationibus. 30. Conciliorum qvorundam generalium & provincialium Græcorum & Latinorum acta & monumenta ſeparatim & ſingulatim edita, cum commentariis & translationibus ordine Chronologico diſpoſita 31. Conciliorum omnium generalium & provincialium Iſagogæ & Synopſes. 32. Tractatus ſpeciales, de origine, autoritate conciliorum, aliaq; varia ad Hiſtoriam conciliorum pertinentia opuſcula. 33. Hiſtoria antiqvitatum Liturgicarum Eccleſiæ Orientalis & Occidentalis 34. Hiſtoria Miſcellanea variarum Ceremoniarum, rituum, aliarumqve antiquitatum & obſervationum Eccleſiaſticarum ſecundum differentiam materiarum in varias minores claſſes distributa. 35. Hiſtoria Monaſtica generalis, de Vitæ Monaſticæ Origine, incrementis, diviſione, regulis, & propagatione usqve ad noſtram ætatem. 36. Hiſtoria Monaſtica ſpecialis, ſive diverſorum ordinum Monaſticorum Hiſtoriæ ac Regulæ ſingulares ordine Chronologico diſpoſitæ. 37. Hiſtoria variorum ordinum eqveſtrium generalis & ſpecialis ordine Chronologico. 38. Hiſtoria Hæreſium generalis & ſpecialis ordine Chronologico, Vitæ Hæreſiarcharum &c. 39. Autores de ſcriptorum Eccleſiaſticorum vitis, ſucceſſionibus & ſcriptis generales junctim, ſpeciales ſeparatim editi. 40. Diſſertationes de Expurgatione & Prohibitione librorum, Indices expurgatorii ſpeciales.

Atqve hic τύπος eſt, ad qvem Philoſophicam ſuam & Hiſtoricam Bibliothecam diſpoſiturus erat Lambecius, in qvo tamen aliqva, ſi ordinem & argumenta ſpectes, vel mutari vel augeri poſſunt, præſertim in Hiſtoriâ Civili & Eccleſiaſticâ; Facultatum enim Bibliotheca alibi proponitur, ac puto, ubi in rem ipſam veniſſet, multa ipſi nova δεύτεραι φροντίδες ſuggeſſiſſent. In hunc tamen campum immiſſis qvaſi per ζυνόψει & velut in tabulâ patet Hiſtoriæ literariæ ſumma delineatio: Nam & ὕλη, qvæ potuit, integra congeritur, nec illa tamen indigeſta, ſed ſuis locis ſedibusqve diſtincta, unde per prudentiam aliquam ἀρχιτεκτονικὴν pulcherrimum illud, qvod volebat Verulamius, ſtrui ædificium poſſit. Ex ipſâ illâ congeſtione & repræſentatione ſimultaneâ naſcitur illud πρακτικὸν & πραγματικὸν, ex qvo judicandi illa vis ſe exerit. Quæ ſi in perpetuum continuumqve Hiſtoriæ corpus compingerentur, maximi in

ſocie

ſocietatem civilem & rem literariam fructus inde redundarent. Non alia ipſe Verulamius ſubſidia præſcripſit: nam materiam & copiam Hiſtoriæ ejus non tantùm ab Hiſtoricis & Criticis petere, verùm etiam per ſingulas annorum centurias, aut etiam minora intervalla, libros præcipuos in conſilium adhibere jubet, ut ex eorum non perlectione (id enim infinitum foret) ſed deguſtatione & obſervatione argumenti, ſtyli, methodi, genius illius temporis literarius veluti incantatione qvâdam à mortuis evocetur. Hujus inſtituti uſus multò maximus foret. Verulamius illud intendit, ut virorum doctorum augeatur in doctrinæ uſu & adminiſtratione ſolertia, rerumqve intellectualium non minus qvàm civilium motus & perturbationes, vitiaqve & virtutes notari poſſint, & regimen inde optimum educi, qvemadmodum ex Hiſtoriæ vel civilis vel Eccleſiaſticæ diligenti inſpectione prudentia illa vel civilis vel ſacra parari poſſit.

Tàm verò longè lateque ſe ejus prudentiæ utilitas diffundit, ut nulla tàm ſit exigua diſciplina, cui illa non faces præferat: ne quid dicam de ipſo intellectu, qui in contemplatione τῦ ὅλυ magis perficitur. Videmus hic quaſi ante oculos poſitam illam per ſecula ſtudiorum ſucceſſionem. Nam, ut de temporibus poſt Chriſtum natum dicam tantùm, regnavit in Philoſophorum ſcholis Plato, ejusq; Philoſophia cum Chriſtianâ Religione commiſta vel errores vel ſingulares quosdam ſenſus dogmatibus Theologicis invexit; Patres plerique huic ſcholæ addicti, duravitque ille rei literariæ & eccleſiaſticæ ſtatus, usque dum Alexander Aphrodiſienſis doctrinam Peripateticam reſuſcitavit; quæ per ſex integra ſecula ſtetit, variè tamen ab interpretibus interpolata, ut ſibi ipſi eſſet diſſimillima, variis etiam caſibus ac litibus agitata, de quo Lanovius videri poteſt in libro de variâ Ariſtotelis fortunâ. Traxit ex ejus etiam affinitate labem aliquam Theologia, quæ Scholaſticorum commentationibus in aliam planè formam ſpeciemq́ mutata erat. Audiuntur paſſim virorum doctiſſimorum de his corruptelis querelæ, de quibus legi poſſunt Eraſmus paſſim, Ludovicus Vives in aureis de cauſis corruptarum diſciplinarum libris: cujus Viri diligentia ad Hiſtoriam literariam recentioris temporis conferre non pauca poſſit. Adeò ad græcas literas & Ariſtotelis philoſophiam tùm nauſeabant omnes, ut, teſte Alexandro Nekan libro de naturis rerum, Ariſtotelis libros à nemine, quàm ab Antichriſto legendos & intelligendos crederent. Joann. Sarisber: lib. 1. Metalogic. cap. 3. ita de his temporibus: *Sufficiebat ad victoriam verboſus clamor, & qui undecunq; aliquid inferebat, ad propoſiti perveniebant metam: Poëtæ & Hiſtoriographi habebantur infames, & ſi quis incumbebat laboribus antiquorum, notabatur, & non modò aſello Arcadiæ tardior, ſed obtuſior plumbo omnibus erat inviſus.*

Latitabant tamen nonnunquam in Scriptoribus illis, horridi cœteroquin & inficeti ſtyli, velut in ſterquilinio quodam pretioſi uniones, quibus illi, qui è recentioribus magno ſupercilio multoque orationis fuco rerum argumenta incruſtant, ſua illa commenta ornare didicerunt. Multi delicatuli nimis & faſtidioſi,

cùm

cùm suo ingenio tantùm nituntur, ex se ut araneæ pariunt, cùm longè solidiora invenire in Veterum illorum Commentariis possint. In notionum illâ contemplatione, in morali sapientiâ, quàm præclara ex altis eruta recessibus traduntur! Ipsa Mathematica studia & naturalia, quæ sollicitè adeò nunc à notionalibus istis conceptibus purgantur, per illa ipsa principia eò usque profligarunt, ut majora naturæ arcana horum ministerio fuerint eruta, quàm nunc, cum omnes particularum particulas lynceis oculis intuemur, & naturam ipsam ad vivum resecare nos credimus. Cujus vel unicus testis, instar multorum, erit Rogerus Baco, Vir subtilissimo ingenio divinam humanamqve sapientiam complexus; ne qvid de aliis dicam, magnis itidem & celebratissimis istorum temporum nominibus. Gabriel Naudæus in suâ illâ doctissimâ de instruendâ Bibliothecâ dissertatione de nauseabundis istis nostrorum temporum ingeniis c. 4. p. 84 conqveritur, qvæ fontes illos relinquunt & rivulos recentiorum sectantur: *Sequimur*, inquit ille, *& laudamus Collegium Conimbricense, & Suarezium, & negligimus opera Alberti Magni, Niphi, Ægidii, Saxoniæ, Pomponatii, Achillini, Durandi, Zimaræ, Buccaferrei & multorum aliorum, unde omnes illi grandes & decumani, quos volvimus & versamus libri, αὐτολεξὶ sunt transscripti. Æstimamus nostri seculi Medicos, Argentum, Capivaccium, Montanum, & pudori nobis ducimus, si Hugoni Senensi, Gordono &c. locum in Bibliothecâ concedamus, & Avicennistis, qui rudi linguâ seculi vitio scripsere, sed fundum tamen Medicinæ, judice Cardano, penetrarunt. Nostri recentiores, cùm non satis virium, ingenii, constantiæq; habeant in iis imitandis, solent nonnunquam illorum rationibus, sed ad hujus seculi habitum reformatis, sua incrustare, in verborum tamen plerumq; pompâ & superficie linguæ hærentes, decerpunt flores & summa cacumina captant.* Miratur ille, adeoqve indignè fert, non celari tantùm & compilari, sed planè ignorari tùm locupletissimis Bibliothecis, tùm Viris doctis, ista nomina, qvorum tamen eandem, qvæ Manuscriptorum solet, rationem haberi ob raritatem & utilitatem æquum esset.

Unius ille Richardi (qvem alii Johannem, ipse in Additionibus ad Hist. Lud. XI. Rogerium vocat) Suisset (qvod ex Anglic. *Swinshead, os porci* corruptum) cui cognomen Calculatoris datum erat, mentionem facit: cujus opera celeberrimis etiam Bibliothecis sunt ignota. In cœlum propè extollunt illum hominem laudibus tùm Cardanus, tùm Scaliger. Et hic quidem Exercitat. 324. *Virum* vocat, *qui modum ingenii humani excesserit*, & Exercitat. 340. *tàm acutè scripsisse judicat, ut à paucis plenè ac pro meritis intelligatur. Tàm doctè*, inquit, *sibi ille visus est, ut cùm senex legeret, quæ juvenis in literas retulisset, ubertim flevisse dicatur, sive, quod equidem puto, quia quasi recenter frueretur veteri diligentiâ, sive, quod paulò iniquius alii sunt interpretati, quia quæ olim scripsisset in ætate florenti in effœtâ minus assequi posset intelligēdo. Dignus profectò, quem neq; senem senium faceret, neq; naturæ lex vitâ privaret, nisi meliorem vitam apparasset. Hæc libentius scribo, quia viro illi maximo multa debeo: plura debiturus, si per ingenii mei imbecillitatem licuisset.*

Non

Non enim leviter in ejus campo nos exercuimus. Nos de illo in Polyhistore Philosophico pluribus agemus. Tàm invidendo elogio, & à tanto quidem viro profecto, qvis non impetu aliqvo raptus omnes Bibliothecarum angulos perreptaret, omnes forulos excuteret, ut thesaurum sibi illum erueret, tot Viris doctissimis ignoratum & invisum? Sed ea est vel animi socordia, vel novitatis prurigo, ut nullam eorum curam habeamus.

Cùm floreret jam passim per Academias illa philosophandi ratio, & ad illius sensum tàm Theologia quàm Medicina temperaretur, reducta in lucem Jurisprudentum veterum fragmenta, eorumq; doctores novam tàm Theologiæ qvàm Philosophiæ studia faciem circumposuerunt: Ex illo enim tempore eorum studium & dignitas quanquam non statim conciderit, paulatim tamen sequentibus temporibus evilescere cœpit. Accidit tamen postea, ut partim Jurisprudentiæ beneficio, Legibus Romanis antiquitatum simul & historiæ Romanæ, cumq; illis aliqua veteris elegantiæ cura reduceretur, partim occasione litium, quæ Theologiæ tùm publicè receptæ movebantur, & Biblia sacra legerentur, & Hebrææ ac Græcæ linguæ studia excitarentur, Patres è claustris Monachorum, ubi velut in sepulchris hactenus delituerant, in musæa doctorum velut in vitam & lucem revocarentur.

Accessit magnum novæ huic literariæ periodo momentum, restaurata in occidente è Græcorum exulum, captâ Constantinopoli, reliquiis Græcarum rerum notitia. Scholæ tùm publicæ illâ in linguâ habebantur. Vertebantur in Latinam Historici, Patres, Latini MS. codices è Bibliothecis promebantur, inusitatâ Mediceæ familiæ liberalitate, cui primos illa παλιγγενεσία literaria spiritus debet; Cui accedebat Alphonsus Rex Neapolitanus, Matthias Corvinus Rex Hungariæ, Ludovicus XI. Rex Galliæ, de cujus in literis promovendis studio legi Gabrielis Naudæi Additio ad Historiam Ludovici XI. potest; Obstetricias adhibebat manus, quod labores doctorum, Bibliopolarum φιλαργυρίας provocabat divinum Typographiæ inventum. Hinc quasi genio quodam impellente intra paucos annos è veterno excitata sunt doctorum ingenia: Philosophia partim ex ipsis Aristotelis limpidis fontibus restaurata; partim nova à Novatoribus super Empedoclis, Epicuri, Philolai, Pythagoræ, Democriti principiis exstructa: Jurisprudentia veteri splendori, per viros antiquis illis Papinianis, Modestinis comparandos, asserta; Philologia omnis Hebræa, Græca, Latina superstitiosè & ad invidiam reliquarum disciplinarum exculta; Omnis deniq; divinarũ humanarumq; rerum sapientia sibi ipsi restituta. Quo beneficio utinam diu frui nobis contingat!

Sed Magnatum partim imperitiâ socordiâ & amentiâ; partim hominum pravâ indole, non nisi quæstum respicientium, culpâ factum est; ut de veteri illâ veráqve & solidâ doctrinæ gloriâ excidant Academiæ & Scholæ, dum illa veteris doctrinæ sensim subrepit oblivio; & ipsa tandem barbaries cum corruptissimis simul moribus & flagitiosâ profanorum hominum sapientiâ reducitur. Qvo

 de

de argumento Bœcleri elegans dissertatiuncula de fatis literariis nostri temporis legi poterit; & passim aliorum qverelæ habentur. Dependet plerumqve à magnatibus omnis literarum fortuna: Qvod Plutarchus Oratione posteriore de fortunâ & virtute Alexandri eleganter Alexandri M. exemplo expressit: *Existimo,* inquit ille, *eos, qui tùm fuerunt artifices, non tam ætate Alexandri, quàm propter Alexandrum extitisse. Ut enim frugum copiam bona temperies ac tenuitas aëris gignit; ita artium & bonorum ingeniorum incrementa benignitas, honor, & humanitas Regis efficit; & contra Principum invidia, sordes, aut studium contendendi ista omnia extinguit & perdit.* Quos non Augusti ætas viros doctos peperit? Quos non M. Antonini Philosophi exemplo sapientia progressus fecit? nam Herodianô teste, *magnum sapientum virorum proventum ætas illa extulit.* Notat & Gabriel Naudæus in Addit. ad Hist. Lud. XI. p. 76. sub Caroli Magni, Ludovici XI & Francisci I. auspiciis, plus, quàm integris olim seculis, profecisse literas. Ubi verò vel bello vel ignaviæ se mancipant Principes, tota concidit res literaria, nullum doctis pretium statuitur, optima ingeniorum monumenta pessum eunt. Quâ de re vide elegantem in Principes invectivam Trochaico carmine scriptam à J. Grutero, quod ille occasione Commentarii Hofmanniani in Galenum fecerat. Reperitur inter Epistolas Richterianas p. 534. Quam gratum hoc animo accidat illas rei literariæ periodos, nexum, momenta, mutationes nôsse, facilè omnes intelligunt. Sed & alius historiæ illius fructus est longè uberrimus; ut non facilè specie novitatis nos fallant, quæ vel in sacris, vel in quibuscunque doctrinis, oriantur sententiarum divortia, quæve à novis Doctoribus scholæ instituuntur. Redeunt omnia humana in orbem, & cum negotiis civilibus ingenii commenta reviviscunt Annon hoc seculo omnes veterum vel errores, vel bona etiam dogmata, novis Autoribus incrustata vidimus? Qualia nemo miratur, aut in iis pando ore hiat & stupet, qui ex historiâ sectarum successiones & doctrinam habet cognitam. Plerique omnes ita animati sunt, ut cum uni se addixere Magistro, nulla aliorum dogmata attingant, & ne illa quidem Magistri sui rectè perquirant. Quotus est ex Peripateticorum tribu, qui habitantem in Græciâ Magistrum quærat? Vel ex interpretum ore pendent pleriq;, vel ex Doctoris jejuni miserâ & compendiariâ informatione hujus Philosophiæ campum metiuntur: de Platone aliisque Aristotelis antecessoribus & securi & incuriosi. Cartesium, qui novum Philosophiæ Systema hoc seculo coagmentavit, quàm multi doctorum venerantur? & fontem tamen ignorant, unde Philosophia illa profluxerit. Illi verò, qui Historiam philosophicam, veterumque philosophorum dogmata degustavit, facilimum erit omnium Cartesianorum principiorum vestigia in priscis illis philosophis ostendere. Nimirum de philosophis illis heri ac nudius tertius natis idem, quod olim in proverbio de Oratoribus Atheniensibus dicere possis: ὄφις ἂν μὴ φάγῃ ὄφιν, οὐ γενήσεται δράκων. Serpens nisi devoret serpentem, nunquam erit Draco. Nisi habeant, quos seqvantur, quos, ubi maximè dissimulant, quasi devorent, & in succum sangui-

nem-

nemque vertant, nunquam fiunt Dracones vel magna nomina & novarum secta-rum Fabri.

Multa præterea qvasi ex abdito subministrat veterum recentiorumque temporum parallelismus scientiarum arcana, quorum vix summa rudisque notitia ad ἀμύητας illos pervenit: quæ si exsculpi è latebris tota nequeunt, vel solâ suspicione industriam Philosophi juvant, & in memoriæ larario reposita, δευτέρας posteritatis φροντίδας feliciori successu excitabunt. Demonstravit elegantissimâ de Arcanis scientiarum dissertatione Erasmus Bartholinus, quantâ sollicitudine scientiarum sacra texerint, qui ex iis gloriam quæsiverunt populi, & quàm illa eviluerint propalata: Enarrat rerum deperditarum jacturam integro libro Pancirollus; Quorum omnium memoriam nobis historia conservat, ut residuas è tristi naufragio tabulas, quas tamen collegisse non jucundum tantum, sed & utilissimum est.

Patet ex historiâ literariâ, eundem esse artium, qui hominum, qui Imperiorum est, genium: Ortum illis adolescentiam esse, & denique occasum. Nascuntur artes interdum subitò, subitò extinguuntur. Elegantissimè hunc doctrinarum orbem depinxit Vellejus: *Aliis æmulatio ingenia, & nunc invidia, nunc admiratio, incitationem accendit, naturaque quod summo studio petitum est ascendit in summum, difficilisque in perfecto mora est, naturaliterque quod procedere non potest, recedit. Et ut primò ad consequendum, quò priores ducimus, accendimur, ita ubi præteriri aut æquari eos posse desperavimus, studium cum spe senescit, & quod assequi non potest, sequi desinit, & velut occupatam relinquens materiam quærit novam: præteritoque eo, in quo eminere non possumus, aliquid in quo nitamur, conquirimus, sequiturque ut frequens ac mobilis transitus maximum perfecti operis impedimentum sit.* De his omnibus singulatim agere nimis hîc prolixum foret. Multa dici notariq; possent, si recentiora cum veteribus illis in theatrũ & in contentionem deducamus. In historiâ literariâ velut in speculo utriusque temporis faciem ante oculos positam videre possumus. Observabimus, in quibus antiqui superent novorum temporum ingenia, in quibus illi ab his superentur. Sua est singulis ætatibus ingeniorum fœtura, sunt artium temporarii proventus, quarum messem historia velut in horreo quodam congerit, ne spicilegium quidem illarum rerum omissura. Qui ὡς ἐν κεφαλαίῳ illa cognoscere desiderat, adeat Alexandri Tassoni librum decimum, voluminis istius, quod Italicâ linguâ sub titulô *Pensieri diversi* f. diversarum cogitationum scriptum est: Ubi ille omnia disciplinarum genera pervagando, illarum antiqua novaque ostendit incrementa. Eorum autem omnium vel nulla superesset vel exigua cognitio, si libros & Bibliothecas tot thesaurorum promicondas non excusserimus. Non potuisset Plinius tàm divitem nobis rerum naturalium penum relinquere, nisi in subsidium Bibliothecas Romanas adhibuisset. Non ipse Aristoteles tàm multa, tàm diversa, in omni studiorum, in omni philosophiæ genere, nobis reliquisset, nisi à veteribus Bibliothecis adjutus, quem primum è Græcis Bibliothecam instituisse & collegisse volunt. Cui

inter tot thesauros versanti, ingenio illo & judicio propemodum divino, facile erat, ditare postera secula.

Multum scil. conducit vel sola veterum arcanorum nomenclatura: quæ cum animo nostro objicitur, statim ad idearum talium contemplationes disponit, ut vel eadem vel alia ad eorum ἀναλογίαν velut ex semine quodam producat. Equidem existimo, multa illarum novitatum, in quibus secula nostra triumphant, jam tùm antiquitus cognita fuisse, iterumque deperdita. Infinita enim sunt, quæ ex rerum mutuis applicationibus vel per ingenium vel per casum produci possunt. Sæpè unius seculi, imò unius anni, diversis & gentibus & hominibus eadem in mentem venire possunt artificia, quæ celata primum, vel ad alios devolvuntur possessores, vel ex ingeniorum simili quasi concentu & tacitâ conspiratione formantur. Vivebat seculo hoc ineunte Magnus Pegelius, Rostochiensis primùm, hinc Helmstadiensis Academiæ Professor, cujus variorum experimentorum syllabus singulari libro prodiit hoc titulo: *Thesaurus rerum selectarum, magnarum, dignarum, utilium, suavium, pro generis humani salute oblatus*. Multa illic Autor notat ab se excogitata in omni studiorum genere, Mechanicis, Mathematicis, Naturalibus, arcana, quorum aliqua annis insequentibus magno cum apparatu & pompâ in lucem edita vidimus, & in quibus hodiè inveniendis laborat multorum industria. Non facilè tamen dixerim, qvomodo factum sit, ut à Pegelio ipso nil eorum artificiorum in effectum deductum fuerit, vel tàm exigua ac pene nulla ejus apud alios mentio fiat. Fortassis & ipsi, quæ omnibus rerum novarum inventoribus, Invidia & Incredulitas obfuit.

Varia illic occurrunt memorabilia. Cum p. 111. proponitur ratio Chirurgica insignis & rara homini communicans extera, quæ ipsi bona, & interna mulcta quæ noxia avertens: cui non Chirurgiæ alicujus infusoriæ suspicio oriatur? Paginâ 125. de navigii aêrei fabrica agit: de illo Franciscus Lana in prodomo all' arte maëstra operosè egit, & ante illum quoque Petrus Mormius in arcanis collegii Rosiani detectis pag. 14 & 15. quædam proposuit. Paginâ 125. de machinâ aliquâ memorat, quam tempore quocunq; quivis seu fortior seu debilior agitare possit: Simile quid in actis Anglicis & Gallicis deprehendimus. Ibidem de ratione, quâ ex vase uno liquores quotcunq; diversi effundantur, habetur; ita ut quivis inde vinum, nunc rubrum nunc candidum, nunc aqvam, nunc aliud atque aliud liqvoris quodcunque velit genus, imò calidos & ferventes, si velit, liquores depromat. Cui verò non idem hoc artificium videbitur? quo aliquis ore evomere varii generis liquores potest, quod à circumforaneis quibusdam, ante annos non ita multos, cum maximâ omnium admiratione factum fuit. Quæ pag. 12:. proponuntur artificia Archimedæa, quibus liqvorum bonitas vel pravitas exploretur, illa nostrâ ætate spectata fuere, & à Kirchero in mundo subterraneo exhibentur. Navigium submaritimum, de qvo pag. 127. agit, &

cujus

cujus usum prolixè recenset, novum post illa tempora vel autorem vel propagatorem in Belgio invenit. Quomodo ex fundo maris & naves & res aliæ graves educi possint, de quo ille pag. 137. nostro quoq; tempore singularibus machinis tentatum fuit. Instrumentum qvoqve Pantographicum, de qvo ille pag. 168. posteà à Scheinero Mathematico singulari libro delineatum. Pauca illa sunt, quæ è numero illo excerpsi: cœtera pleraque inter nostræ ætatis inventa nunc comparent, quibus recensendis nunc supersedebimus. Et fortassis ante Pegelium jam tùm alii fuere, qvi de iisdem vel similibus cogitarunt.

Hos ac multò plures usus præstare poterit Historia literaria, ad quam diligentiùs excolendam meritò eruditorum studia conspirare debebant. Multa illo in genere Joh. Gerh. Vossius præstitit, ac plura præstare potuisset, si, quæ affecta habuit, absolvere potuisset. Nostro tempore vel Conringio vel Bœclero labor ille demandari potuisset. Conringius certè jam tùm insignem ejus partem in antiquitatibus Academicis absolvit. Versatur & in nonnullorum manibus ejusdem liber ἀνέκδοτος de scriptoribus; qvam tamen extemporalem ego operam crediderim. Bœclerus non attigit hoc doctrinæ genus, nisi qvod exiguus ejus liber in commodum tironum de scriptoribus prodiit, qvi præter Nomenclaturam Autorum & editionum nihil habet. Cœteri, qvi ad hoc argumentum accesserunt, non istâ ἐμπειρίᾳ literariâ instructi, planè ineptè in hoc negotio versantur, & paupertinam eruditionem ostentant. Qvid enim efficiant, *qui aliena negotia curant, Excussi propriis?* Suscipi illa res debet ab ingenio non jejuno & imperito, sed operi huic soli intento, sed cujus magna sit judicandi solertia, qvodqve è]όπῳ illo περιςαλκῷ indagare rerum occultarum nexum possit.

CAP. III.

DE RE BIBLIOTHECARIA,

Et quidem I. de Causis erigendarum Bibliothecarum.

Summaria.

Bibliotheca ἔμψυχος & mortua. Bibliotheca nomen πολύσημον. Bibliotheca publica & privata. Hæ cum delectu neque sine dispendio rei familiaris instituendæ. Aldi Manutii & Joannis Cordesii studium Bibliothecarum. Pinelli de studio nummario judicium. Bibliotheca Principum. Ludovici Jacobi de Bibliothecis Parisinis gloriatio. Prima Bibliothecæ erigendæ causa ab ACTORUM PUBLICORUM CUSTODIA. Exemplo Ægyptiorum, Phœniciorum, Sinensium, probatum. Archiva Athenaica, Athenica. MSti Codices, qui ad statum Reipublicæ pertinent, plurimi in Bibliothecâ Vaticanâ, Augustâ, Mazarinianâ, Puteaneâ, Pinellianâ. Secunda causa STUDIORUM AMOR. Principes Bibliothecarii. Ducis Brunsuicensis Augusti lans

laus. Privatorum βιβλιομανία non omninò reprehendenda. Librorum usu mulctari pœna maxima. Tertia causa. UTILITAS PUBLICA. Viri docti magnos è MStorum præcipuè lectione fructus capiunt. Id exemplo Sirmondi & Salmasii ostenditur. Principum vanitas in congerendis Bibliothecis etiam literatis prodest.

QUi Historiæ literariæ penetralia perreptavit, verè qvod de Longino olim dicebatur βιβλιοθήκη ἔμψυχος dici potest: Qvem nemo sibi titulum acqvirit, nisi è mortuis Bibliothecis se ipsum Bibliothecam vivam fecerit. Utriusqve Bibliothecæ qvidam nexus est Bibliotheca ἔμψυχος dici non potest, nisi qvi mortuas probè excusserit. Bibliotheca verò mortua erit, cujus rectioni non præficiatur βιβλιοθήκη aliqva ἔμψυχος. Elegans ille lusus est Leonis de S. Joanne, qvi scripsit Ideam Bibliothecæ viventis & mortuæ ad Henricum Memmium, cujus libri vel titulo tàm præclaram Memmii Bibliothecam, qvàm ipsum laudabat, teste Ludovico Jacob. *Tr. de Biblioth. p. 544.*

Ut ad Bibliothecariam rem tandem accedamus, sciendum est, Bibliothecæ nomen esse πολύσημον, nam vel numerum librorum significat, vel ipsum illum locum, in qvo libri ponuntur, qvi & Apotheca ICtis dicitur *l. 12. §. 33. ff. de instructo vel instrumento legato.* Solent & tituli librorum, uno aliqvo libro congesti, Bibliothecæ nomine salutari, qvales Catalogi sunt, vel libri multarum rerum copiâ instructi, ut Diodori & Apollodori Bibliotheca; vel multi autores in unum aliqvod systema collecti, ut Bibliotheca Patrum. Huc referri debet, qvod à Monachis, aliisqve ævi infimi scriptoribus Bibliothecæ nomine Vetus & Novum Testamentum vocetur. Ita Durandus lib. 6. Rational. cap. I. n. 27. *Bibliotheca à Græco nomen accepit, & est nomen æquivocum, scil. locus, in quo libri reponuntur, & volumen ex omnibus libris V. & N. Testamenti ab Hieronymo compositum.* Vid. du Fresne in Glossario, hâc voce. Ridicula erat Calvisii Sabini è servis Bibliotheca, de qvo Seneca *ep. 27.*

Sed illa ad rem adeò non pertinent: Veniamus ad Bibliothecas ipsas, quales vel privatæ sunt vel publicæ. Illæ, qvanqvam in molem tantam non excrescant ut publicæ: sunt tamen etiam inter privatos viri illustres & opulenti, qvi in libris omnis generis coëmendis nullis parcunt sumptibus. Qvorum βιβλιομανίαν reprehendit Seneca. *Ep. 2. & 45. & de Tranquill. animi c. 9.* ridet Lucianus in libello πρὸς ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον, & Auson. *epigr. 43.* Sunt ita animati nonnulli ut

- - - - - magno de flumine malint
Quàm de fonticulo tantundem sumere:

cum vastioris bibliothecæ minor interdum usus sit, qvàm ejus, qvæ selectis paucioribus libris constat. Qvo de argumento legatur elegans Rolandi Marefii nona libri primi epistola. Ita ille eo in loco: *Ad doctrinam quidem comparandam quin lectione opus sit, nemini dubium est: sed & attenta meditatio & accurata naturæ & rerum, quæ ob oculos versantur, quotidianorumque eventuum consideratio non minoris fortè est utilitatis: modò prima disciplinarum elementa hauseris, &*

opti-

optimos scriptores saltem degustaris: quâ in re tamen multùm peccari video: Non satis enim apud nos meditamur, quod nihilominus facile & ubivis exercere licet: sed omne nostrum studium in libris legendis impendimus, memoriamque variâ rerum suppellectile ornamus, judicii nulla ferè cura: & solum quod quis dixerit retinemus, non quare dixerit judicamus. Coëmendi sunt à privatis libri, non qvibus opus habent, sed potiùs necessarii. Pretiosi illi, magna volumina, ad ornatum interdum Bibliothecarum potiùs spectantia, ad Bibliothecas publicas referendi: minutiores verò libri, rariores, singularis argumenti, qvi se oculis emptorum facilè subducunt, præ cœteris comparandi. Ultra privati sanè sortem *Aldi Manutii* junioris Bibliotheca æstimanda est, qvi octoginta millia librorum Pisanæ Academiæ legasse memoratur Francisco Schotto in *Itinerario Italico lib. 2. cap. 10.* Sed ille rem familiarem omnem in Bibliothecam imprudenter consumpsit. Refert enim in Pinacothecâ suâ Janus Nicius Erythræus, adeò modicis Aldum illum fuisse facultatibus, ut illi necessum fuerit aliqvot centum aureorum ad transferendam familiam fœnori sumere; qvo ex ære alieno vix unqvam liberari potuit. Joanni Cordesio Ecclesiæ Lemovicensis Canonico magna qvoqve in cumulandis libris fuit cupiditas, qvam tamen ita temperavit, ut in statu Ecclesiastico vivens, plus tamen non impenderet, qvàm accepti rationes paterentur. Genium tamen suum defraudavit sæpè, ne hâc voluptate excideret. Legi de eo *Gabrielis* Naudæi elogium debet, qvod Bibliothecæ ejus Parisiis editæ præmisit. *Pinellus* qvoqve, ut Gualdus in ejus vitâ testatur, non ferebat privatorum in coacervandis nummis, gemmis, naturæ rarioribus, insaniam, opes suas, in fortunarum suarum detrimentum, exhaurientium. Principi & nobilibus vel centum librorum bibliothecam sufficere posse, ad omnes artes & scientias, qvantum satis est, addiscendas, ostendit Matthæus Vayerus in Epistolâ singulari Scholæ suæ Principum Gallicâ linguâ scriptæ subjunctâ, in quâ de titulis rerum & legendi ratione prolixè differit. In solâ Galliâ, imò in Parisinâ urbe solâ, plus Bibliothecarum privatarum esse, qvàm in Germaniâ aliisq; regnis, Ludovicus Jacobus dicere non veretur in tractatu suo de Bibliothecis, qvem tamen paulò jactantius hic loqvi crediderim; nam numerus illarum minor est cœterarum illarum numero, qvas indiligenter tamen & segniter congessit: rudis enim illarum nomenclatura est; & aliorum fide transsumpta, cum in Gallicis Bibliothecis ornandis magno cum apparatu elogiorum & verborum, testis præterea oculatus, versetur. Sed condonandum hoc affectui in Patriam est. Multi in Galliâ inter privatos sunt regiis penè opibus, qvibus facilè est thesauros illos librarios colligere. Sola pertinet hæc ad generosos & beatos gloria: Inter qvos cum familiam ducant Principes & Magistratus, illis cura hæc incumbit rei prospicere publicæ. Etenim si armamentaria exstruimus, qvibus belli tempore se defendant adversus injuriam cives; si penus & promptuaria instruimus, ut vitæ necessitatibus subveniatur; qvidni & Bibliothecas colligamus, qvibus

ani-

animos paſcamus, & ad ſapientiam excolamus: quemadmodum armis ad fortitudinem corpus & nervos firmamus. Ejus inſtituti ac conſilii cauſæ cum & multæ ſint & graviſſimæ, eas hic qvaſi per ζήτησιν diſpiciamus.

Ac prima qvidem & antiqviſſima librorum colligendorum occaſio fuit, ab actorum Reipublicæ collectione ac conſervatione, qvæ certo qvodam in loco cuſtodiri debebant. Etenim cùm publicè intereſſet conſervari rerum geſtarum memoriam, primum qvidem negligentius in gente adhuc rudi, majori deinde cura in illam incubuerunt. Nam ſculpturis, picturis, ſaxorum inſcriptionibus, antiqviſſimâ illâ & primævâ maximeqve naturali communicandi res ſuas viâ, omnia, vel deniqve rudibus qvibusdam elogiis & hymnis ad poſteros transmiſerunt: Qvod de Germanis noſtris teſtatur Tacitus, qvorum carminum inqviſitionem diligentiſſimam promiſerat in Germaniæ Antiqvitatibus Aventinus, ut ex ſyllabo argumentorum operis prodromo patet. Sed nihil penè & valdè exigua eorum veſtigia in Annalibus Bojaricis deprehendas, qvibus uberrima ſperare nos vetat Ciſnerus eorum editor. Apud Ægyptios Sacerdotibus hoc negotium dabatur, ut referrent omnia in literas. Apud Chaldæos itidem hoc fiebat, imò apud ipſos Hebræos, de qvo videatur Joſephus libro contra Apionem, & Maſcardus *dell' arte hiſtorica trattato 1. cap. 1. & 2.* Unica certè illa apud Chinenſium populum & prima cura fuit: nam referente Martinio lib. 1 *Fuit & eſt etiamnum genti huic uſitatum, ut doctiſſimis aliquot Philoſophis Imperatoris defuncti res geſtæ conſcribendæ à ſucceſſore mandentur: Quod munus apud ipſum cum primis eſt honorificum, & à ſummis quibusque viris expetitum. Hinc Hiſtoria Sinica ita ſibi ſemper ſimilis continuatur, ut, quanquam ab alio ſit atque alio ſuccedentibus annis adaucta, unius tamen autoris eſſe opus videatur. Prima & antiquiſſima hiſtoria ſtylo ferreo foliis inciſa: poſteà verò chartis inſcripta vel impreſſa typis. Lieupangus Imperator cum Ingum viciſſet, referente eodem Martinio lib. 7. Siachous vir conſultiſſimus, ſpretis divitiis omnibus, quæ in manu ejus erant, muſeum ſummi magiſtratus ingreſſus, inde tabulas imperii geographicas & libros, in quibus particulatim omnia provinciarum peculiaria & munitiora loca, reditus & hominum numerus accuratiſſimè repræſentabantur, ſecum abſtulit atque ſervavit. Ex his deinde Lieupangum omnem imperii ſtatum adeò ſcienter edocuit, ut omnes, & præcipuè Lieupangus admiraretur, undè tanta rerum ei notitia: Quem proin Imperator honoribus ac divitiis auxit amplioribus, quam ſi civitatis unius gazam omnem ſolus acquiſiviſſet, ditior è libris unus, quàm milites omnes à prædis.* Vel ex hoc illuſtri videmus exemplo, his præcipuè ſcriptis, qvæ ad Rempublicam pertinent, primùm fuiſſe inſtructas Bibliothecas, qvæ Archivorum nomine poſteà dictæ fuerunt, cùm ſepararentur publica illa ab aliis rebus. Chartarium ſequioribus temporibus dictum eſt, ubi ſervabantur Epiſtolæ. Olim Athenaica, vel, ut Salmaſio emendatori placet, Athenica dicebantur, in qvibus reponebantur literaria monumenta, ut Epiſtolæ & orationes Ducum Imperatorumqve, Ephemerides Principum & ſena-

Senatus consulta de Principibus facta, & alia ejus generis, ut docet nos Salmasius in notis ad illa Trebellii Pollionis in triginta Tyrannis, vitâ Regiliani, ubi de Epistolâ qvâdam Claudii loqvitur, *quam ego*, inquit, *repertam in archivis inserendam putavi, fuit enim publica.* Atqve ita emendatum ab ineptis librariis erat, cum MSti Codices pro *Archivis* habeant *Athenicis*, nam Athenica in archiva mutasse videntur, inquit Salmasius, qvibus Archiva notiora, qvàm Athenica; qvam istius seculi vocem genuinam esse ille judicat. Athenæum aliàs Romæ fuit celebre auditorium, in qvo Oratores, Rhetores, Poëtæ publicè recitarent, ubi videntur illa acta fuisse recondita. Unde vel Athenæis, vel Athenaicis, id est, armariis istius Athenæi, vel Athenicis legendum; qvod ultimum ut genuinum probat Salmasius. Mihi eqvidem non displicet Athenaicis: cum hoc nomine apud Græcos multa dicantur, qvæ ad Athenas pertinent, ut festa Ἀθηναϊκά, qvibus poculum circumferebatur, qvod παναθηναϊκὸν dicebatur. Ita & Ulpia Bibliotheca libros habebat, qvibus Aureliani Imperatoris qvotidiana erant perscripta, teste Vopisco in ejus Imperatoris vitâ. Hoc consilio olim Aristotelem Bibliothecam instituisse Conringius de Biblioth. August. probat pag. 84. & de Apellione Teio Peripatetico ex Athenæo lib. 5. cap. 14. patet, omne illum ex civitatibus, si qvid esset antiquum vel reconditum, corrasisse. Eadem & Bibliothecæ Vaticanæ fuisse initia ex Onuphrii Panvinii libello, qvem de Bibliothecâ Vaticanâ scripsit, discimus; Hilarius Papa primus, qvod legerim, Bibliothecas duas Romæ juxta fontem Lateran. ædificavit, in qvibus Ecclesiæ Romanæ scripta & Epistolas decretales Romanorum Pontificum, conciliorum actiones, hæreticorum palinodias & hæreses, sanctorumqve Patrum libros publico usui Christianorum conservaret: cum eo tempore libri, ob paucitatem & librariorum raritatem, difficulter admodum invenirentur. In Bibliothecâ Augustâ 200. MSti codices de arcanis negotiis Germaniæ & aliorum regnorum, teste Conringio, asservantur. Ad hunc finem respexisse cum illo Chinensium Imperatorum Consiliario Siachoo viros quoqve illustres Reipublicæ gubernandæ admotos, è Bibliothecarum scriptoribus discimus. Magnum earum rerum thesaurum in incomparabili illâ Mazarinianâ fuisse notius est, qvàm ut hic commemorari à nobis debeat. Incredibile est, qvot qvantaq; rerum Gallicarum arcana congesserit Petrus Puteanus, Regis Christianissimi Consiliarius, de qvibus volupe est legere in vitæ ejus descriptione Nicolaum Rigaltium. Vide illum pag. 50. 51. Habuit Memorialium septingenta & sexaginta quinqve volumina Puteanus, suâ pleraqve manu scripta. Titulos aliqvot illorum recenset à pag 64. ad p. 71. Rigaltius, qvi Catalogo hæc verba subjungit: *Indicavi titulos tantum & lemmata. Qui volumina conspexerit, mirabitur talia tanta scripsisse hominem tot amicis quotidiè vacantem, & valetudinarium.* Qvàm diligens eorum asservator fuerit Vincentius Pinellus, in vitâ ejus Gualdus refert: nam qvicqvid arcanorum, re-

 latio-

lationum ad ſtatum Venetum pertinentium corradere potuit, congeſſit, ac per vaſtos libros digeſſit. Qvod cum ſciret Senatus Venetus, cùm poſt mortem ejus libri Neapolin transportandi eſſent, manum MStis illis injecit, ac in Bibliothecæ publicæ peculiari conclavi repoſuit cum hâc inſcriptione: *Decerpta hæc imperio Senatus è Bibliothecâ Pinellianâ.* Sua enim intereſſe exiſtimabant, ne illa ſtatûs arcana in peregrinas manus venirent. Fuere autem CCC. commentarii. Facit & Ludovicus Jacobus Tr. de Biblioth. pag 498. mentionem cujusdam Jacobi Amelotii, qvi magnam vim tractatuum Politicorum & Memoriarum MStarum ad ſtatum Regni Gallici pertinentium congeſſerit Hanc ob cauſam credo & Bibliothecæ cura iis, quibus Hiſtoriæ vel ſcribendæ vel legendæ munus dabatur, data eſt, ut de Academiis qvibusdam obſervat Hotting. *in Biblioth. quadripartit. cap. 1. n. 1.*

Poſt cauſam, qvæ ex neceſſitate videtur nata, ad Bibliothecas erigendas incitarunt ipſe ſtudiorum mentisqve excolendæ amor, & φιλοβιβλία, qvalis in Regibus nonnullis deprædicari ſatis neqvit. Inprimis verò Ptolomæorũ familiæ proprium id ſtudium fuit, & aliis qvoqve Imperatoribus, Regibus, Principibus noſtri ſeculi, qvorum hic magnum dare Catalogum poteramus. Vel unius Auguſti, glorioſæ memoriæ, Brunſuicenſium Ducis, ſingularis ac incredibilis ille ardor deprædicari ſatis neqvit, qvi digniſſimum virtutis præconem nactus, τὸν πάνυ Conringium in Epiſtolâ de Bibliothecâ Auguſtâ ad Illuſtriſſimum Boineburgium ſcripta, quâ ille nec ſine ratione ſupra omnes Regum Principumqve ſimiles impetus hos labores extollit. Septem enim illic argumenta recenſet, qvæ admiranda vocat, unde Bibliothecæ illius dignitas & Autoris ſimul æſtimari debeat. Verè ille Bibliotheca mortuæ ſuæ ἔμψυχος, imò ipſa ejus anima; verusqve, qvod in magnâ laude ponendum eſt, Bibliothecarius. Ipſe, qvod mireris, tot librorum indices, ſpiſſa volumina, ut eò cognitiora haberet omnia, ſuâ manu ſcripſit; ipſe pulcherrimâ ſerie dispoſuit, qvæ vel privati hominis fatigare patientiam poſſint. Continuos ejus pro Bibliothecâ augendâ labores, vigiles per omnia terrarum oculos, ſtudia indefeſſa ſummis elata laudibus vide: neqve enim illa nobis recoqvenda. Ignoſci privatis debet, ſi hâc diſcendi cupiditate abrepti cum rei ſuæ familiaris jacturâ hîc inſaniant. Etenim ſi unqvam, hoc cum ratione inſanire eſt: Qvâ multos ita abductos vidimus, ut vel genium fraudarent, qvo animum his deliciis paſcerent: Aliqui vel vitam ſibi acerbam exiſtimarunt, ſi libris ſibi carendum foret, ut igne & aquâ ſibi interdici tolerabilius habuerint, qvàm librorum facere jacturam. Qvod pœnæ genus non ignoravit Tiberius, qvi, referente Suetonio, *in Tib. cap. 61.* qvibusdam cuſtodiæ traditis, non modò ſermonis & colloqvii uſum, verùm etiam ſtudendi ſuſtulit poteſtatem. Alphonſus Rex, teſte Sylvio in *libro de dict. Alphonſi,* ſolâ lectione recreatus è morbo convaluit. Corraſius ICtus magni nominis in *Epiſt. quæſt. cap. 18.* omne vitæ ſolamen, vivendi

deli-

desiderium sibi ablaturum dicit, qvi libros veteres sibi amicos adimeret. Eleganter & planè supra illius, qvo scribebat, seculi genium, Lucas de Penna in Rubr. C. de navicular. *Liber est lumen cordis, speculum corporis, virtutum magister, vitiorum depulsor, corona prudentum, diadema sapientum, gloria honorum, decus eruditorum, comes itineris, domesticus amicus, collocutor & congerro tacentis, collega & consiliarius præsidentis, vas plenum sapientia, myrothecium eloquentiæ, hortus plenus fructibus, pratum floribus distinctum, principium intelligentiæ, memoriæ penu, mors oblivionis, vita recordationis; vocatus properat, jussus festinat, semper præsto est, nunquam non morigerus; rogatus confestim respondet: sincerus consultor, non assentatur, non loquitur ad gratiam, nemini parcens, quia neminem timet; nihil mentitur, quia nihil poscit: te nunquam fastidit, etiamsi tu illum fastidio habeas: arcana revelat, obscura illustrat, ambigua certiorat, perplexa resolvit, contra adversam fortunam defensor, secundæ moderator, opes adauget, jacturam propulsat; puteus inexhaustus, thesaurus immensus, ærarium inconsumptile, paradisus, unde ejici non potes, nisi cum volueris: amœnitas frugifera, quâ frui possis, quamdiu velis; doctor gratuitus, faciens te gnarum, si reperit ignarum.* Cœterùm Elogiorum illorum magnam silvam vide in Richardi Bury *Philobiblio cap. 1. & 2.*

Præter hæc utilitas quoqve publica est, qvæ librorum collectionem suadet. Qvemadmodum enim proventus agrorum fructus congerere solemus; ita ingeniorum veluti messes in his custodire horreis debemus. Qui sunt tàm *stolidi populi*, ut patriæ suæ fruges reditusqve perire sinant, & ingeniorum opes rescindant, unde maxima genti gloria, civibus commoda? At amplas aliqui possident Bibliothecas, publicæ qvoque institutæ sunt, sed non in aliorum usum. Nimirùm qvasi scenæ tot libri inserviunt, oculos tantùm moraturi, non animos saturaturi. Cui bono thesaurus absconditus? Ergò in tinearum & blattarum gratiam tot opes impenduntur, tot libri colliguntur. Galli in eo liberales, apud qvos vel privatæ Bibliothecæ ad publicos usus conceduntur. Bodleiana Oxoniensis singulis diebus patet. Qvæ tamen secretiores sunt, commendatione Patronorum expugnari possunt. Manuscriptorum non adeo facile copia dari solet. Est ubi invidia illam negat; est ubi furti metus peregrinos arcet. Nullos ea in re præter Anglos difficiliores se sensisse qveritur in præfatione ad Polybium Gronovius. Solet verò usus tam Manuscriptorum, qvam impressorum, certis qvibusdam legibus concedi, qvæ Bibliothecis singulis singulares esse solent: qvorum aliqvæ à nonnullis notatæ sunt. Utilitatem hanc commendatum iverunt viri doctissimi. Extat Sanderi dissertatio parænetica pro instituendâ Bibliothecâ publicâ Gandavensi ad Magistratum & proceres ejusdem urbis, ubi argumentis omnibus rem agit. Qvibus cautelis legibusqve usus Bibliothecæ sit circumscribendus, docuit Naudæus in libró sæpius laudatô, de Bibliotheca instruenda cap. 9. Fructus verò hinc redundare uberrimi ad viros doctos possunt. Non potuisset tam varia, tam vasta opera

 scribe-

ſcribere Sirmondus, niſi Patavianam Bibliothecam ad manus habuiſſet, & rariſſimos, qvi in eâ ſervantur, MStos codices excutere potuiſſet, teſte Ludovico Jacobi. Tr. de Bibl. pag. 552. Qvantum Salmaſio profuerit Bibliotheca Heidelbergenſis, legas in vitâ Salmaſianâ Epiſtolis ejus præfixa; Hæc enim prima tam vaſtæ eruditionis jecit fundamenta. Operæ pretium eſt verba Autoris ipſius in medium proferre: *Salmaſius admiſſus in interiorem Jani Gruteri amicitiam, & liberrimus ei ad locupletiſſimam Bibliothecam patuit aditus. In eam itaque ſe condit, & evolvendos partim, partim conferendos cum editis, aut ſi editi non eſſent, & majoris momenti viderentur, ad transſcribendos Græcos Latinosque codices MStos ſe accinxit: Atque ea quidem pertinaciâ, ut non diem tantum, ſed & noctem, huic curæ impenderet, & ex tribus unam ſemper inſomnem duceret. Toto mane ferè una ſemper cum Grutero operam hanc navabat: à meridie per aliquot horas ambulationibus ſe invicem atque eruditis ſermonibus recreabant, ne quod otium ſine negotio abire ſibi Claudius noſter permitteret. Tum iterum Salmaſius ad penſum ſuum, Gruterus domum reverti ſolitus. Quia etiam id juris in Bibliothecam jam acquiſiverat Heros noſter, ut in Muſeis quoque, quos vellet codices, ſecum perlegendos aut deſcribendos adduceret; ita factum paucisſimis menſibus, ut eruditionem acquireret plane incredibilem, & fama nominis ejus non Germaniam tantùm univerſam, ſed & Belgium noſtrum & Gallias pervagaretur, & pro Grutero jam Salmaſius undique de dubiis ac conclamatis apud omnis generis autores locis conſuleretur. Ille vero, jam tum eruditionis variæ admodum & diffuſæ copiis inſtructus, nunquam non pleniſſimè iis ſatisfecit, & ſupra exſpectationem quoque lautiſſimis doctrinæ & polymathiæ ſuæ epulis ſatiavit. Superſunt tùm in ipſius Muſeo, tùm apud amicos maximorum virorum literæ, quibus ſuper variis admodum & difficillimis locis in Stephani dictionario, Floro, Callimacho, Theocrito, Athenæo, Heſychio, aliisque graviſſimis Autoribus, ſenteneiam rogatur.* Vel unicô hoc exemplo luce meridianâ clarius patet, nullum eſſe ad meliorem eruditionem parandam præſidium, qvam optimam Bibliothecam.

Ille qvanqvam ſemper reſpici uſus debet, ſæpè tamen potius in pompam & magnificentiam oſtendendam inſtituuntur bibliothecæ. Domitianus ipſe, hoſtis alias bonarum mentium & virorum ſapientum, Bibliothecas tamen incendio abſumptas impenſiſſime reparari curavit, exemplaribus undiqve petitis, miſſisqve Alexandriam, qvi deſcriberent emendarentqve. Eadem cauſâ Cleopatram ad reparandam Bibliothecam Alexandrinam impulit. Sed ignoſcendum huic morbo eſt, per qvem aliorum ſaluti proſpicitur. Longè enim honeſtius, ſi inſerviendum eſt magnatibus, in Bibliothecarum inſtructionibus, qvam in magnificis ſubſtructionibus, ſpectaculis, epulis, & innumeris aliis perdendarum opum inſtrumentis, inſanire. Qvidqvid hic impenditur, in reipublicæ bonum cedit, cum cœtera, vel perituræ voluptati, vel inutili vanitati, cum civium detrimento impendi ſoleant.

CAP.

CAP. IV.

DE MEDIIS ERIGENDARUM BIBLIOTHECARUM, deque earum ornatu.

Summaria.

INtegræ Bibliothecæ primùm pro Fundamento amplioris Bibl. coëmendæ. Tabernæ visitandæ. Familiaritates cum Bibliothecarum possessoribus eorumque heredibus contrahendæ. Catalogi excutiendi, & vitarum scriptores, unde operum ineditorum notitia habetur. Pinelli mira sagacitas. Emissarii alendi. Officinæ opificum chartis & membranis utentium perlustrandæ. Indices Librorum publici, Francofurtenses & alii perquirendi. Autoritas publicorum munerum libris parandis subsidio est. Exemplum Richardi de Bury. Amicitiis virorum doctorum augentur Bibliothecæ. Ornatui Bibliothecæ detrahendum in Bibliothecæ augmentum. Bibliothecæ è legatis ditantur. Oxoniensis Bibliotheca legatis magnificentissimis crevit. Theatrum Scheldonianum. Fuggeri in Heidelbergensem liberalitas. Luctuosi & inhonesti Bibliothecas augendi modi, per spolia bellica, exemplo Vaticanæ, quæ Heidelbergensis; Vindobonensis, quæ Budensis jacturâ creverunt: per furta, exemplo Didaci Mendozæ Venetam compilantis. De facto illo disquiritur. Furta Bibliothecaria nonnullorum in usum publicum. Ornatus Bibliothecarum. Imagines & statuæ in illis. Optimus à chartâ & typis ornatus. Nimius librorum nitor non arguit librorum belluones.

VIdimus de causis, ob quas Bibliothecæ institui solent: dispiciamus jam de modis, quibus ad earum exstructionem perveniri soleat. Comparantur Bibliothecæ per emptionem, cum vel integræ emuntur, vel singulares libri. Præstat vero integras, ut fundamentum, substernere nostræ, quam sparsos hinc illinc libros colligere. His initiis illustrissimæ Bibliothecæ ad eam magnitudinem excreverunt. Ita Franciscus de Joyeuse ex tribus aliis, inter quas Pithæana, suam collegit & confecit, teste Ludovico Jacobi p. 524. Idem de Bibl. Augustâ testatur Conringius. E Simeonis Bosii Bibliothecâ suam instauravit Cordesius. Ut vero cum lucro & commodo nostro coëmantur libri, variæ artes observari debent: nam vel vilissimæ tabernæ visitandæ interdum sunt; è quibus ipse sæpe, quæ non credideram, extraxi. Familiaritas contrahenda cum heredibus hominum doctorũ, præcipue indoctis; à quibus vel libri manuscripti, vel ab ipsis scripti, sed propter singulares causas suppressi, sæpe comparari possunt. Tales libri multi notati sunt in vitis virorum illustrium, qui latitant passim apud hæredes, sed in lucem raro protrahuntur, ac sæpe in rapaces aliorũ manus incidunt. Ubi jam nobilium exercitationum Libri. I. C. Scaligeri, quos Robertus Constantinus editurus erat, teste Michaële Neandro in præfatione luculentâ, Græcæ Linguæ

erotematibus præmissâ pag. 222. ? Ubi sunt libri familiarium exercitationum, qvos integros dare se posse testatur Maussacus in præfatione Commentar: Scaligerianorum in Historiam animalium Aristotelis ab se editorum? Ubi opus ejus in officia Ciceronis, quod editurum se illic promisit ? Ubi sunt originum libri CXX, quos ipse Scaliger ob molem edi posse desperavit ? & plura alia, quæ illic a Maussaco recensentur ? Pinellus mirè in libris illis conquirendis sagax fuit, de quô in vitâ ejus Gualdus p. 41. hæc habet: *Ut Bibliothecam suam, quam in oculis ferebat, quotidie locupletaret, hanc sibi inter alias rationem proposuerat, ut à literatorum, qui diem nuper obiissent, heredibus librorum indices compararet, è quibus omnia ea perdisceret, quæ sibi in bibliothecam essent transferenda: Quod tamen rarò admodum accidit, cùm haud æquè dominis ac ipsi nota essent, quæ in cujusq; bibliothecâ latitabant. In his verò perquirendis quàm fuerit accuratus, declaratum volumus unico hoc exemplo. Vir Clarissimus Venetus vitâ functus est. Libros aliquot magni nominis MStos ille diu in deliciis habuerat, quos Pinellus divenditos redemit, & cum ejusdem Bibliothecæ reliquias bibliopola nescio quis, schedas videlicet, atque alia hujus generis cöemisset in gratiam salsamentariorum, re compertâ illico hic noster nobiles illustrium virorum epistolas perire non est passus. Emissarios ille habebat, quorum industriâ ex Orci faucibus sæpe sæpius eripuit insignium virorum literales labores. Cribrorum, Cymbalorum & Cithararum artifices, quod non modicam vim membranarum in artificium suum absumerent, singulis saltem mensibus à suis conveniri volebat, & id optimo, ut plurimum, eventu.* Novi Viros doctos, qui magnam MStorum Codicum supellectilem eodem artificio congesserunt, exiguis nummis; qui si à peritis æstimandi, magno pretio venirent. Notum enim est, quanta MStorum Codicum sit æstimatio, de quorum caritate legi Gabr. Naudæus addit. ad Historiam Ludov. XI. p. 86. & seqq potest. Ita Sirmondus pro 50. Imperialibus magnam copiam MStorum à Bibliopego redemit, ut videre est apud Lodovicum Jacobum Tr. de Biblioth. p. 55.

Notitia esto præcipuorum per totam Europam librariorum, aut hominum, qui nostri causa omnia bibliopolia & Typographêa perreptent; qua sagacitate nemo eundem Pinellum superavit, de qvo hæc in vita ejus Gualdus: *Instruxerat ille præclaram hanc discendi cupiditatem, ope multorum, qui eadem voluptate afficerentur. Hos non in Italiæ Europæque urbibus modo, sed & in oppidis vicisque selegerat, quorum industria continenter uteretur, ad quos Epistolas schedulasque opportune missitaret*: Catalogi omnium nationum, omnium Bibliopolarum, evolvendi & inquirendi. De la Croix du Maine à primâ juventute vastissimos catalogos, ut librorum notitiam haberet, congessit, ut testatur ipse in præfatione Bibliothecæ suæ Gallicæ, & Ludovicus Jacobi pag. 673 & 674. Ita de Pinello Gualdus: *Nundinarum Francofurtensium Venetorumque Bibliopolarum librarios, quotquot erant, indices sedulo perlustrabat, & ab amicis, qua Italicis, qua Transalpinis omnia diligenter in Bibliotheca ornamentum percunctabatur. Si quid Romæ,*

Floren-

Florentiæ, Parisiis, Antwerpiæ, Augustæ Vindelicorum, Venetiis & alibi PinellianâBibliothecâ dignum prodiret, non deerant, qui vix dum edita volumina & quaterniones aliquando è prælo recentes Pinello missitarent.

Non parum etiam juvare ſolet illum librorum cumulandorum ardorem, ſi ſignificemus aliis noſtra Bibliothecæ erigendæ conſilia, præſertim, ſi in autoritate aliqva conſtituti ob munus publicum, vel officiis ac humanitate noſtra multos nobis devinxerimus. Talibus ſœpe ultro offeruntur aut donantur, qvæ aliis magno labore pretioqve conſtant, qvod exemplo Richardi de Bury probat Naudæus. Is cum fuerit Cancellarius & Theſaurarius Angliæ, brevi temporis ſpatio rariſſimos ſibi libros collegit. Ita ipſe Richardus in Philobiblio, qvod appendicis loco epiſtolis philologicis Goldaſti additum eſt, cap. 8. *Succedentibus proſperis Regiæ Majeſtatis conſecuti notitiam, & in ipſius acceptati familiam, facultatem ſuſcepimus ampliorem ubilibet viſitandi pro lubitu & venandi quaſi ſaltus quosdam luculentiſſimos, tum privatos, tum communes, tum regularium, tum ſecularium librarios. Præſtabatur nobis aditus facilis, Regalis favoris intuitu, ad librorum latebras liberè perſcrutandas; amoris quippe noſtri fama volatilis jam ubique percrebuit, tantumque librorum & maxime veterum ferebamur cupiditate langueſcere, poſſe vero quemlibet per quaternos facilius, quam per pecuniam, adipiſci favorem. Quam ob rem cum ſuprà dicti Principis autoritate ſuffulti poſſemus & obeſſe & prodeſſe, proficere & officere; vehementer tam majoribus quam puſillis affluxerunt loco enceniorum & munerum locoq; donorum & jocalium cænulenti quaterni, ac decrepiti codices noſtris tam aſpectibus quam affectibus pretioſi; tunc nobiliſſimorum monaſteriorum aperiebantur armaria, reſerabantur ſcrinia & ciſtulæ ſolvebantur.* Operæ pretium eſt legere, qvæ illic plura habentur rei literariæ ſtrategemata, non nitido qvidem ſtylo, ſed eruditè tamen ſcripta. Qvò ſpectat converſatio qvotidiana cum diverſarum artium profeſſoribus, qvos beneficio ſibi devinxerat: *Tales*, inquit, *in noſtro tyrocinio commilitones elegimus: tales in thalamo collaterales habuimus; tales in itinere comites, tales in hoſpitio commenſales. & tales penitùs in omni fortunâ ſodales.* Pinelli qvoqve Bibliotheca vehementer augebatur libris, qvos mittebant ii, qvibuscum amicitia illi intercedebat: *Vidimus*, inqvit Gualdus, *doctorum hominum plerosque, egregios dico & nominis magni, ad ſuam dignitatem pertinere arbitratos Muſæum Pinelli exornari commentario quoquam è ſuis.* Facilius qvoqve ementur libri, ſi detrahatur ſumptibus non neceſſariis, qvi ad ornatum librorum ſpectant, & ſi libri rariores, qvales pretio immani ſolent vendi, non ſtatim coëmantur, ſed occaſioni commodiori reſerventur; ea qvoqve qvæ minus utilia ſunt relinqvantur, qvod pulchrè monet Naudæus pag. 112. 113.

Ut non ſine onere ad Bibliothecas pervenimus per emptionem, ita gratius & lucroſius eſt per legata & donationes bibliothecas obtinere; quomodo multæ publicæ creverunt. Bibliotheca Oxonienſis penè tota ex legatis & donationibus ampliſſimis congeſta eſt, certatim liberalitatem ſuam teſtan-

ſtantibus viris totius Angliæ nobiliſſimis, quorum memoria hôc beneficiô immortalis. Conſignata illa ſunt omnia ab Antonio Wood in Hiſtoria & antiquitatibus Oxonienſibus, ubi de Collegiis omnibus eorumque Bibliothecis agit, præcipuè lib. 2. p. 48. & ſeqq. Varia illic Bibliothecæ Humphredianæ fata recenſet, quæ partim compilationibus doctorum, partim occaſione motuum in Religione, tota extirpata eſt, ut reliquiæ ejus vel in foro publico combuſtæ, vel Bibliopegis, Chirothecariis, Sartoribus, ad uſus ſordidos divenderentur. Cui tandem ſucceſſit Thomæ Bodlæi Armigeri ſplendidiſſimâ liberalitate Bibliotheca, quæ ab ipſa nomen hodieque obtinet, maximis aliorum acceſſionibus locupletata. Fidem verò omnem ſuperat inuſitata Archi-Epiſcopi Cantuarienſis Gilberti Scheldoni magnificentia, qui ſumptu planè regio Theatro novo, quod ab ejus nomine *Sheldonianum* dicitur, Academiam hanc ornavit, cujus memorabilen hiſtoriam ibidem lib. 2. p. 25. proponit. Bibliothecæ Heidelbergenſis pretium ab Ulrici Fuggeri liberalitate crevit: Quæ cum primum ab Ottone Henrico Electore dedicata fuerit, aucta eſt egregie ſub Friderico qvarto hujus viri acceſſionibus, ut facilè libris manuſcriptis, Hebraicis, Græcis, Latinis, & qvidem potiſſima ſui parte authenticis, omnem provocaret Europam, teſte Jano Grutero (is enim ſub nomine Gualterii latitat) Chronici Chronicorum Politici lib. 2. ubi Academias recenſet pag. 1257. Idem lib. 2. Chronici Eccleſiaſtici pag. 1316. *Ulricus Fuggerus Raimundi filius literarum literatorumque admirator unicus; qui Palatinatui præter inſignem Bibliothecam, mille aliquot voluminibus MStis Græcis, Latinis, Hebraicis ſpectatiſſimam, quindecim aureorum Rhenenſium legavit millia, inſtruendis quinque ſtudioſis.* Proceſſit hujus viri inſignis liberalitas ex inexhauſto illo ſummi arcani phyſici fundo, cujus poſſeſſorem monumenta qvædam ab illo ſcripta teſtantur. Veneta Bibliotheca legato Cardinalis Beſſarionis anno 1468. inſigniter locupletata eſt acceſſionibus Franciſci Petrarchæ & Hieron. Aleandri. Ludov. Jacob. pag. 153.

Atqve hi omnes parandorum librorum modi legitimi: luctuoſi ſunt aut inhoneſti, cum è manibus hoſtium, vel ſpoliis, aut furtis illi comparantur, è qvibus non paucæ Bibliothecæ creverunt. Ipſa Vaticana Heidelbergenſis Bibliothecæ integræ, ut fama eſt, direptione aucta eſt. Qvanqvam aliqvi, qvi in notitiam ſecretiorum Bibliothecariorum penetrarunt, negant ejus qvicqvam ad Bibliothecam publicam perveniſſe, ſed per Cardinalium privatas Bibliothecas fuiſſe diviſam; ac oſtendi qvidem capſas clauſas, in qvibus libri reconditi dicuntur, eas tamen eſſe vacuas. Non vacat recenſere Bibliothecas, qvi bello interierunt, vel ad alios Dominos pervenerunt. Sola illa Matthiæ Hunniadis incomparabilis Bibliotheca, incomparabili univerſæ Europæ damno, partim à Turcis diſtracta, partim ad Cæſaream Vindobonenſem & Auguſtam Guelferbytanam translata luctuoſiſſimum ejus exemplum præbet: Niſi fortè damnum hoc ſolantur Budæ nuper recuperatæ literaria ſpolia, de qvibus publicis relationibus nun-

nunciatum fuit. Vix tamen perſuadere mihi poſſum, veterem illic Bibliothecam reſiduam; cum de ejus jacturâ Braſſicani Epiſtola Salviano ab ipſo edito præfixa abundè teſtetur. Magna exquiſitiſſimæ Bibliothecæ Pinellianæ pars in Piratarum Turcicorum manus incidit, qui cum prædæ opulentioris ſpe fruſtratos ſe viderent, omnes libros mari ſubmerſerunt

Ut Bibliothecæ integræ in ſpolia cedunt, ita per furta inſidiæ MStis codibus ſtrui ſolent, qvi vel planè ſubducuntur, vel mutilantur etiam á viris doctis. Quare præ cœteris á rapacibus unguibus ſecretius cuſtodiri ſolent, nec facile ad eos admitti, niſi quorum explorata fides eſt. Onerat hoc crimine Didacum Mendozam, Caroli V. apud Venetos oratorem Schockius in *oratione quarta de libris & bibliothecis*, cujus illic ingenioſum furtum recenſet: *Ut ornare poſſet Bibliothecam, quam animo moliebatur, legatos à Beſſarione Theſauros expilavit, & quidem tam ſubtiliter, ut jurare auſim, nunquam furem aliquem doctius furtum perpetraſſe. Ad ſuos jam redierat gratus hoſpes, antequam aut perſentiſceret Reſpublica, aut quis ex Bibliotheca procuratoribus. Nam armaria, ex quibus MStos & membranaceos codices abſtulerat, aliis vulgaribus & ejusdem prope molis libris replevit, ne ante deprehenderetur furtum, quam ſpecioſa ejus ejurandi foret ratio.* Hæc ille, neſcio cujus autoris fide, tradit: qvæ tamen apud alios legere me non memini. Neſcio, an & in nomine erratum ſit: nam Didacum ille vocat, qvem alii Jacobum Hurtadum de Mendoza, qvi in Beſſarionis illis MStis, Venetæ Reipublicæ donatis, deſcribendis operam ſumtusqve impendit, teſte Claudio Clemente in Hiſtoria Bibliothecæ Scoriacenſis; cujus hæc verba: *Græcis Exemplaribus partim conquirendis in mediâ Græciâ, partim è Beſſarionis Cardinalis Niceni Bibliothecâ deſcribendis, operam ſumtusque impendit. Navem præterea Græcis calamo exaratis libris onuſtam à Turcarum Imperatore obtinuit; moriens legavit Regi ſuam Bibliothecam, refertam plurimis & vetuſtis illis codicibus Græcis, Latinis, Arabicis, tàm impreſſis, quàm Manuſcriptis.* Franciſcus tamen Schottus part. 2. Itinerarii Ital. cap. 10. Didacum Hurtadum Mendozam vocat, Cæſaris olim apud Venetos Legatum, qvi nave qvâdam libris MStis plenâ Bibliothecam Scoriacenſem auxit. Minùs reprehendendi tamen videntur, qvi publico bono interdum compilarunt Bibliothecas ab invidis celatas & ad uſum denegatas. Fecit hoc Matthias Flacius Illyricus, qvi, teſte Melchiore Adami in ejus vitâ, diſſimulatâ perſonâ & habitu in Germaniâ Monaſteriorum Bibliothecas perluſtravit: qvos commodè potuit, hiſtoricos clam abſtulit, atqve iſto adminiculo librum, qvi Catalogus teſtium veritatis inſcribitur, confecit.

Hactenus de modis, qvibus congeri Bibliothecæ poſſunt, qvi nunc hoc ſeculo feliciores ſunt & faciliores, qvam olim fuerunt. Magnis enim impenſis pauca volumina deſcribebantur: At nunc Typographiæ beneficio vaſta volumina, & numero longe majore, modicis etiam ſumtibus, comparari poſſunt, ſi cum antiqvis illis comparentur. Nam qvanqvam librorum in veteribus Bibliothecis

thecis ad aliqvot centum millia excrescat numerus; sciendum tamen est, eorum molem cum nostris minimè esse comparandam, qvod & in Epistola de Bibliotheca Augusta docuit Conringius.

Ut & de ornatu aliqva dicamus; qvandoqvidem & illa ad rem Bibliothecariam pertinent; notandum est, nimium vel loci, ubi conduntur libri, vel ipsorum librorum ornatum esse supervacuum; vel qvod inutiles impensæ sint, meliùs in ipsos libros impendendæ, vel qvod speciosior ille librorum habitus non sit ad durationem & perennitatem institutus. Qvod ad locum illum attinet, ubi conduntur libri, de ejus culturâ & ornatu apud veteres multa Lipsius & Conringius in laudatâ sæpius Epistolâ pag. 141. & seqventibus. Optimus ille imaginum ornatus fuit: solebant enim virorum doctorum effigies vel sculptæ, vel gypsatæ, vel pictæ in parietibus repræsentari, ut corporum simulacra in statuis & picturis, qvemadmodum animorum imagines in libris, oculis obversarentur: Qvod vel Marci Varronis vel Asinii Pollionis inventum meritò laudat Plinius l. 35. c. 2. Videri qvoq; ad hanc rem Emundus Figrelius, de statuis in Bibiliothecis positis, potest cap. 24. libri de statuis. Inest vel imagini & umbræ aliqva ingenii superstitis lux, qvæ excitare spectantium oculos & animos possit: Qvos sumptus aliqva ex parte levant, qvi hodie integra volumina talium imaginum æri incisarum in lucem dederunt. Qvi vero aliis picturis ad rem literariam non pertinentibus ornatus impensas augent, inepti sunt; Qvod in Bibliothecâ Vaticanâ factum videmus, in cujus picturis enarrandis & describendis Angelus Roccha & Mutius Pansa inanem operam posuere. Qvi ornatissimæ externo illo cultu Bibliothecæ ideam descriptam volet, legat luculentam illam Bibliothecæ μυριοβίβλου omni apparatu instructæ expressionem apud Cresollium *Vacat. autum. lib. 1. cap. 6.* ubi inter alia de lucernis Bibliothecariis agit. De librorum ornatu apud veteres legendus est Hermannus Hugo in librô de primâ scribendi origine, & Bartholinus libro de legendis libris dissertat. 4. Apud nos eorum elegantia vel à typo & chartis est, vel ab externo ornatu. Ac verum qvidem est, amplitudinem chartarum & elegantiam typorum multum facere ad commendationem libri, qvod Erasmus qvoqve notavit Chrysostomi edens opera l. 28. Epist. 4. *Non parum concilians gratiæ, & lectorem alioqui fastidiosum seu lenocinio quodam invitant. Externa sunt ista fateor, sed ea tùm demum fatebor pro nihilo ducenda, si sordida vestis, illota facies, impexus capillus, nihil obscurant bonæ formæ gratiam, sique nihil eam commendant cultus & honesta mundities.*

In his Germania olim nostra curiosissima, qvæ cum typos prima invenisset, eos dedit qvàm ornatissimos; cum hodie multis in locis adeò sordida excudat volumina, ut, si ad chartam spectes, sterqvilinio videantur effossa; si typos, non impressa, sed atro colore oblita credas. Dedit Italia, Belgium, & nunc Gallia, venustos admodum & concinnè formatos libros; qvorum etiam exterior species legentis oculos oblectat. Alioqvi librorum nitor nimius possessori pudorem

dorem excusserit. Rectè enim Erasmus lib. 31. Ep. 29. *Non hi mihi libros amare videntur, qui eos intactos ac scriniis abditos servant, sed qui nocturnâ juxtà ac diurnâ contrectatione sordidant, corrugant, conterunt, qui margines passim notulis, hisque variis, oblinunt.* In Bibliothecis tamen publicis nitidi ac à sordibus immunes servandi sunt, non tamen ita ornandi, ut videantur qvasi in scenam & theatrum producti, nec ad usum qvotidianum comparati. Optimus rei literariæ consultor Rol. Maresius lib. 1. Ep. 34. vehementer nimium istum cultum improbat. *Non valdè*, inqvit, *afficiunt me ornamenta, nec magnoperè curo, ut volumina pellibus pretiosissimis & nitidissimis etiam magnâ ex parte unicoloribus vestiantur, aliisque rebus exornentur, quæ cornuum, umbilicorum & bullarum vice sint, quæ antiquitas usurpavit; quod equidem non culpo in opulentis & principibus viris, qui ad pompam & ostentationem omnia ferè agunt.* Inter Bibliothecas ornatas refert Ludovic. Jacobi Bibliothecam Domini de Longueil pag. 519. it. Domini de Urse pag. 671.

CAP. V.

DE ORDINE BIBLIOTHECARUM, deqve earum Eversionibus.

Summaria.

Nulla sine ordine Bibliotheca est. Croix de la Maine ordo improbatur, ut confusus & inconcinnus. Mabuni inepta Bibliothecæ distinctio. Hottingeri, Frisii, Pinelli methodus. Naudæi ordo in Bibliothecâ Cordesiana laudatur. Bœcleri Bibliotheca Politica. Fogelii ordo in Bibliothecâ physicâ. Bibliotheca Augusta à bono Catalogorum ordine laudatur. Bibliothecæ Thuanæ insignis distributio. Systema Bibliothecæ Collegii Parisiensis Soc. Jesu laudatur. Dn. Bailleti industria singularis in Bibliothecâ Lamonianâ cæteris præfertur. Angelici Aprosii Bibliotheca. Spizelii & Reiseri designatio Bibliothecæ universalis. Idea Petri Blanchet. Bibliotheca Principum & pauperum universalis. Eversio Bibliothecarum à furore militari: Exempla Bibliothecæ Fuldensis, Chinensis. A superstitione: Hinc Peruvianorum Hieroglyphica monumenta combusta. Aliqua ex iis de Origine Americanorum conjectura. Exempla plurium Bibliothecarum per superstitionem & motus in Religione exstirpatarum. Magna vis Poëtarum Lyricorum à Græcis monachis Christianis combusta. Bibliothecæ incendio fortuito sublatæ. Michaël Neander de Bibliothecis deperditis. Ferretius amplum de iis librum promittit. Meursii Bibliotheca Græca & Attica.

NOn juvat Thesaurus temerè congestus. Nam *quid habet pulchri constructus acervus*? Non prodest libros cumulare, si illis idoneè uti non possumus. Plus è cumeris modicis multi, quàm è granariis alii, depromant. Rudis indigestaque moles corporum nec ad ornatum, nec ad usum

eſt. Quò mihi cæmenta, tigni & lapides, ſi ex iis non ſtruatur ædificium? Quorſum incondita hominum turba, niſi in ordines ſuos diviſa ad aciem rectè inſtruatur? Series librorum ut ſcrupuloſa nimis eſſe non debet, & in portiunculas exiguas diviſa: ſic enim memoriam non juvat ſed diſſipat, cui unicè tamen inſervire ordo debet; ita nec rudis & ad quamcumque deſignationem inſtitui debet. Rei, ut naturæ ipſius, communem ordinem ſequamur oportet. Laborioſum nihilque profuturum opus eſt, cum Croix de la Maine in Bibliothecâ ſuâ ideam rerum ſecutus pluteos velit Locos quosdam communes, ſed malè ordinatos, diſponit, ſub quibus velut ſub ſuis titulis libri de materiâ iſtâ ſcribentes comparavit. Hujus ille Conſilii ſui luculentam deſcriptionem Regi Chriſtianiſſimo obtulit epiſtolâ ſingulari, quâ hortatur, ut Bibliothecam publicam ad eum modum inſtruat, quod Exemplum privatorum bibliothecæ ſequerentur. Hanc ille ut Bibliothecam univerſalem venditat, unde unô obtutu ſolaque inſpectione comprehendi poſſint omnia, ſingulæque rerum ſcriptarum argumenta velut in ſedibus ſuis habitent, & tanquam ex fodinis aurum, erui poſſint. Sed vehementer ille fallitur. Nam quot ille pluteorum titulos confinxit, ſuo quodam ordine digeſſit, non ad conſtitutionem artium & ſcientiarum inſtituto, quod memoriam gravat potiùs quàm juvat. Deinde ſpeciales illi tituli vel anguſti nimis ſunt, vel nimis ampli, ſub quibus librorum inæqualis eſſet & planè deformis distributio. Quàm enim indecorum eſſet, majores minoribus libris interſperſos, ut greges compelli ſolent, ſimul conjungi. Si vel ſolas ſeptem claſſes ſummas, ſub quibus ſpeciales tituli ponuntur, inſpicias, inepta omnia ſtatim dèprehendes. Primus ordo eſt de rebus ſacris & ad illas pertinentibus Secundus eſt de Artibus & ſcientiis. Tertius de deſcriptione Univerſi tam generali, quàm particulari Quartus de rebus, quæ pertinent ad genus humanum. Quintus de viris, qvi bellicâ virtute inclaruerunt. Sextus de operibus divinis. Septimus de diverſis memoriis. Qvo ordine nil ineptius dari poteſt. Omnes artes & ſcientiæ in unam Claſſem compinguntur, & quæ ad artes pertinent argumenta temerario & inadæquato ordine ponuntur. Alibi ampla & univerſalia in arctum compinguntur, alibi particularia per minores titulos & exiguos quaſi lancinantur. Fuere & alii, qui ſuo quodam peculiari ſenſu libros diſtinxere. Johannes quidam Mabunus, cujus mentionem facit Naudæus, in tres claſſes Bibliothecam diviſit, ex verbis illis Davidicis: *Diſciplinam, bonitatem & ſcientiam docere*, quorum illa moralia, iſta Theoretica, hæc Aſcetica proponeret. Diſtinguebat & Hottingerus aliquando Bibliothecam in ὀνομαστολογικὴν Linguarum, & πραγματικὴν rerum, & ſub duabus illis claſſibus comprehendebat omnia. Eſt & Jacobi Friſii methodus aliqua, qui ad ordinem Alphabeticum revocat Autores, ſed tamen illos ratione artium & ſcientiarum diviſos, quem recenſet Hottingerus in Bibliothecâ quadripartitâ *part. 1. c. 5.*

c. 5. Eadem ratio à Pinello in Bibliothecâ suâ ordinandâ servata fuit, quam Gualdus in vitâ *ejus pag. 27.* prolixè descripsit. Subnectit & suam peculiarem Hottingerus illis cœteris, quidem longè accuratiorem, sed ad minuta & specialissima se ultrà, qvam par est, diffundentem, qualis in ordine librorum concinnando & operosus nimis est, & labores inquirentis auget. Faciliùs enim est in paucis patentioribus viis aliquid investigare, quàm in multis diverticulis. Meâ qvidem sententiâ ordo in libris collocandis observari debet, sed non nimis anxius; & secundum seriem facultatum & artium, partesqve majores illarum utcunqve institutus, ita tamen, ut ratio etiam habeatur magnitudinis librorum. Cujus ordinis typum sanè optimum & accommodatissimum dedit Naudæus in concinnatione Catalogi Bibliothecæ Cordesianæ. Excipiunt ergò justô se ordine 1. Biblici scriptores Orthodoxi, Heterodoxi, primùm in folio, deinde in qvarto, hinc in octavo. 2. Theologi Scholastici, Heterodoxi, itidem secundum magnitudinem librorum divisi, ut & in seqventibus classibus omnibus. 3. Bibliothecarii scriptores. 4. Chronologi 5. Geographi. 6. Scriptores Historiæ Ecclesiasticæ. 7. Historiæ generalis. 8. Historiæ Græcæ, Barbaræ & Orientalis. 9. Historiæ Romanæ. 10. Historiæ Italicæ. 11. Francicæ. 12 Belgicæ. 13. Germanicæ. 14. Anglicæ. 15. Hispanicæ. 16. Africanæ. 17. Americanæ. 18. Virorum illustrium vitæ 19. Rei militaris scriptores. 20. Juris Civilis scriptores. 21. Concilia, Juris Canonici & *Politiæ* Ecclesiasticæ scriptores. 22. Philosophi, Mathematici & Medici. 23. Politici. 24. Literatores, Oratores & Poëtæ. Ex Bibliothecæ conditione ita ille distinxit librorum titulos, qvi subdivisiones aliqvas pati possent, si vastior ipsa Bibliotheca esset. Qvoniam Historicorum in illa copia fuit, ideo accuratior qvoqve earum distributio. Confer cum his ejusdem Naudæi Tract. de instruendâ Bibliothecâ cap. 7. pag 132. Si Philosophici & Facultatum libri plures sint, in illis ordo ille observari potest, ut Generales semper præcedant particularibus, secundum ipsum doctrinæ ordinem. Sed nollem tamen ex istâ misturâ deformem librorum ratione magnitudinis positum. Bœclerus *Inst. Polit. lib. 7. cap. 4.* ordinem Bibliothecæ Politicæ instituendæ exhibet, ad cujus imitationem institui in aliis scientiis Bibliothecæ possunt. Cl. Fogelius parvam qvidem sed selectissimam rerum naturalium Bibliothecam, à Serenissimo DuceHanoverano post mortem ejus comparatam, secundum materiarum ordinem, non habitâ magnitudinis ratione, sollicitè ordinaverat; Qvam ob causam Catalogus ille commendari potest. Sed melius tamen est, si ordinem, qvem ratione formæ habent, libri servent, ratione materiæ utcunqve habitâ. Nam Catalogus Bibliothecæ realis seorsim conficiendus omnia facilè compensabit, qvæ sunt errata. Qvem si accuratum habeamus, non refert, qvô ordine positi sint libri, modò ita secundum pluteos distincti, ut inveniri facilè possint. Vehementer laudat Augustam Bibliothecam ob ordinem, non tam

ex certo qvodam ſitu, ſed beneficio Catalogi alicujus realis ab ipſo Sereniſſimo Principe confecti. Elegans illa Bibliothecæ Thuanæ distributio eſt à Clariſſ. VV. Petro & Jacobo Putaneis, ordine Alphabetico primùm inſtituta, tùm ſecundum ſcientias & artes ab Iſmaële Bullialdo digeſta, & Pariſiis Anno 1679. à Joſepho Queſnel Bibliothecario edita, qvæ exemplum abſoluti dare indicis poſſit: nam accuratiſſimâ ſerie in qvâlibet parte libri diſpoſiti ſunt, ita ut in Theologis Hiſtoricis & Patribus præcipuè & magnitudinis & ſeculorum, nationum qvoqve, habeatur ratio: qvanqvam & in cæteris idem, qvoad fieri poteſt, ordo obſervatur. Mihi qvidem ob eam cauſam accuratior videtur, qvàm eſt illud Bibliothecæ Collegii Pariſienſis Societat. Jeſu Syſtema Pariſiis Anno 1678 in qvarto editum. Etſi enim illud pluribus titulis ſpecialibus copioſius ſit, tamen ſeries illa Bibliothecæ Thuanæ multò mihi ordinatior viſa eſt. Superare tamen omnes induſtria Dn. Bailleti Bibliothecarii Bibliothecæ Lamonianæ videtur, qui judiciis de autoribus Anno 1685 Pariſ. editis, Epiſtolam de Indice hujus Bibliothecæ priore à ſe confecto ſubjunxit, qvâ univerſam ordinis ſui rationem luculentè exponit: Primum ordine alphabetico omnes libros digeſſit, non omiſſis etiam illis, qvi in vaſtioribus voluminibus aliis commiſti continentur. Deinde in titulis ordinem Chronologicum & Geographicum obſervavit: Titulorum materias uberiores capitibus, capita paragraphis, paragraphos numeris, numeros articulis, & hos ſectionibus diſtinxit. In Titulis Regionum primo locorum Chorographiam ac Topographiam, deinde religionem ac mores, tùm Eccleſiaſticam Hiſtoriam, poſteà Heterodoxiæ hiſtoriam obſervavit. Sequuntur rerum ſecularium in Republicâ geſtarum, Negotiorum civilium, Statutorum ſcriptores, Hiſtoria literaria, ac deniqve Miſcellanea. Accuratiorem in Gallicis ſcriptoribus ordinem ſecutus eſt, de qvo illic plura unà cum aliis qvibusdam monitis legi poſſunt. Jam alterum indicem realem meditatur, qvem qvàm accuratiſſimum procul dubio daturus Autor eſt. Qvomodo Bibliothecam ſuam Angelicus Aproſius Auguſtinianus inſtituerit, non liqvet: nam nihil ejus, qvod ſciam, editum eſt. Magnifica ejus & planè invidenda elogia adferuntur à Gregorio Leti Italiâ regnante *part. 4. lib. 3. pag. 377.* ubi plura ejus ſcripta memorabilis ſanè argumenti, mihi nunqvam viſa, è Soprano de ſcriptoribus Liguriæ recenſentur. Scioppius illum librorum helluonem vocat in fine animadverſionis in Voſſium de Vitiis Latini ſermonis. Producit idem Leti ex Abbate Libanoro pag. 379. locum, quo tomus ſecundus Bibliothecæ Aproſianæ citatur, qvo multi continentur ab Hieron. Savanorolâ MSti libri; Quam ob cauſam aliasque ſupprimi illi libri hactenus videntur. Deſignarat & Spizelius Bibliothecam qvandam univerſalem, de cujus ordine ille in præfatione libri, cui titulus: *Sacra Bibliothecarum illuſtrium arcana retecta.* Addidit quoque hujus Bibliothecæ univerſalis ſpecimen. Sed ſolum ille Al-

pha-

phabeticum ordinem in Autoribus recensendis secutus est; qui quidem non improbandus, sed non ad usum universalem satis instructus est, quod præcipuè requiri solet, & in quo ab aliis laboratum est: neque adeo desperatus ille, ut Spizelio quidem visum est, labor est, ubi jam ab aliis hujus operis fundamenta jacta sunt. Antonius quoque Reiserus Historiam literariam & librariam meditatus est, cui indicem MStorum Bibliothecæ Augustanæ præmisit. Sed de designatione hujus operis nihil quicquam edidit, & nunc unà cum Autore spes illa exspiravit. Edidit & Petrus Blanchot Parisiis Anno 1631. Ideam Bibliothecæ universalis tribus foliis ad mapparum geographicarum magnitudinem, quam hactenus videre non contigit. De Ludovici Jacobi Bibliothecâ Universali infrà dicetur.

Qui Bibliothecam universalem in compendium trahere velint, duobus tribusque libris ex aliquorum Consilio illam absolverent. Mottæus Vayerus, ut cap: præced. diximus, centum librorum Bibliothecam Principi commendavit. At Agrippa non nisi duos commendat. Ita enim ille lib. 3. Epist. 31. *Duos tibi præcipuè legendos dabo; unum Latinum Plinium, alterum Græcum Plutarchum. Hi duo (crede mihi) præ cæteris sufficiunt ad reddendum hominem in omni scientiarum genere utrâque linguâ doctissimum.* Guido Patinus Vir lepidissimus simul & doctissimus duos adjungit: Ita enim in epistolarum Gallicâ linguâ scriptarum sextâ: *l'Histoire de Pline est un des plus beaux livres du monde: c'est pourquoy il à esté nommé la Bibliotheque des pauvres. Si l'on met Aristote avec luy, c'est une Bibliotheque presque complete. Si l'on ajoute Plutarque & Seneque, toute la famille des bons livres y sera, pere & mere, ainé & cadet.*

Causæ evertentes Bibliothecas vel ex hominum malitiâ, vel ex simplicitate & barbarie, vel ex superstitione, vel ex casibus fortuitis proveniunt. Non facilè credat aliquis, adeò malitiosos esse nonnullos, ut in bibliothecas grassari velint. Quod fieri tamen sæpè vidimus vel ab hostium barbarie, vel militum inconsulto furore. Quot non ex antiquis bibliothecis profanorum manibus direptæ perierunt? Quæ non in ipsâ Germaniâ nostrâ passim librorum strages? Non alio fato Fuldensis monasterii amplissima veterumque librorum ad miraculum plenissima ac totius Europæ celeberrima, ut Melchior Adamus illam in Vitâ Francisci Modii describit, periit. Fuit inter Chinenses tàm flagitiosæ ambitionis Tyrannus Xius, qui ut sibi uni & soli laudem quæreret, omnes libros Sinicos exuri jussit, ut priorum Imperatorum omnium exstinguerentur memoriæ. Hujus tamen infamis facti aliam causam prætexuit, quam scitè expressit Oratione Lisuas Minister ejus primarius, ut videre est apud Martinum Martini *lib. 6. pag. 239.* ubi historiam omnem recenset, & artificium, quo aliqui vetustissimorum librorum fuêre servati. Anus enim quædam libros divisis paginis ad domus parietes agglutinavit, unde posteà, velut Hippolyti membra, laciniæ illæ in libros col-

lectæ

lectæ, atq; ita fatali flamma ereptæ. Vidimus & apud Romanos in libros optimos ita sævitum fuisse. Hoc scilicet Aristoteles, cum de optimâ politiâ disputat, ait proprium esse Principum, qui pro animi sui libidine potentiâ abutuntur suâ: *μήτε σχολὰς, μήτε ἄλλους συλλόγους ἐπιτρέπειν γίνεσθαι σχολαστικοὺς, neque scholas neque conventus aliquos scholasticos fieri concedere.* Sæpè & barbaries & ruditas hominum evertit bibliothecas. Quando enim gentes nullis literis & artibus assuetæ in libros incidunt, vel spernunt, vel ut inutilem sarcinam abjiciunt; quod sæpè factum historiæ testantur. Ex illâ ruditate, si Pietatis colore tincta sit, superstitio oritur, quæ libris ob malarum artium aut corruptelæ metum internecioni fuit. Ea Peruvianorum vetustissima monumenta literis Hieroglyphicis scripta, cum occuparent terras illas Hispani, quod Monachi imperiti pro characteribus Magicis haberent, perdidit, teste Ynca Garcillasso della Vega, qui Yncarum historiam, ipse ex Regiâ familiâ oriundus, scripsit. Vehementer ille horum monumentorum jacturam deplorat, unde omnis gentis hujus origo peti potuisset. Ego in illam sum opinionem adductus, ut ex Hieroglyphicorum usu de origine totius Americanæ gentis judicari posse existimem. Peruvianorum in Americâ Australi, Mexicanorum in septentrionali potentissima gens est. Utraque Hieroglyphicis literis usa est. Illa ab Ægyptiis vicinioribus olim fortè in has terras delatis illas habuit, quod cultus Solis utrique genti communis similiter confirmare videtur. Hæc vicinos Chinenses & Japonenses habet, qvi & ipsi hodieque Hierogl. phicis literis utuntur. Ut ergò ex his orbis nostri partibus totus ille novus Orbis propagatus videatur. Accedit optimus politici regiminis utrobique status, qualis à cultioribus gentibus derivatus videtur, quodque illæ ipsæ Americanæ gentes externam originem antiqvâ traditione profiteantur. Quæ barbaræ & sylvestres illic nationes supersunt, incertis ab illis sedibus jam olim divagatas credibile est. Sed nos alieno loco allatam conjecturam ulteriùs expendendam seponimus. Eam ob superstitionis causam libri Græci latiniqve sermonis per omnem Africam superstitiosi alicujus Caliphæ jussu aboliti, narrante Joanne Leone lib. 1. Histor. Africanæ. Qvot non Religionis dissidia Bibliothecas & libros pessum dedere! Rem enim DEò gratam facere se putarunt, qvi hæreticorum instrumenta libros exstirparent. Selectissima Bibliotheca Londinensis Carmelitarum meris MStis constans à Reformatorum tumultu periit, referente Pitsêo. Idem Zelus optimam Franciscanorum Bibliothecam in Angliâ, & in illâ incomparabiles Rogeri Baconis libros abolevit teste Antonio Wood in Historiâ & Antiquitatibus Oxoniensis Academiæ. In Galliâ periit per reformatos Bibliotheca Abbatiæ de S. Dionysio, ut refert Autor antiquitatum Parisiensium, Anno 1640. editarum. Rami Bibliotheca in tumultu illo Lanienæ Parisiensis miserè dissipata, de qvo extat querela Nancelii. In Ducatu Burgundico celebris Bibliotheca Ordinis Cluniacensis MStis libris plenissima

ſima per Calvinianos periit, teſte Lundorpio in continuatione Hiſtoriæ Sleidani: item Petri Montaurei Bibliotheca præcipuè mathematicis Græcis, majorem partem manuſcriptis & ipſius Montaurei ſtudio emendatis, de qvâ Thuan. ad Ann 1572. Superſtitio nobis invidit pulcherrimos illos Lyricos Græcos, qvorum ſingulare fatum notavit Petrus Colomeſius *in Cimeliis ſuis literariis, cap. 15.* ex Petro Alcyonio. Is enim in libro de Exilio, qvem majori ex parte transſcriptum ferunt (qvod obiter indicat) è M. Tullii libris de Gloriâ: *Audiebam Puer* (ita loqvitur apud Alcyonium Joannes Medices, poſteà Leo X.) *ex Demetrio Chalcondyla Græcarum rerum peritiſſimo, Sacerdotes Græcos tantâ floruiſſe autoritate apud Cæſares Byzantinos, ut integra illorum in gratiam, complura de veteribus Græcis Poëmata combuſſerint, inprimisq́; ea, ubi amores, turpes luſus & nequitiæ amantum continebantur, atque ita Menandri, Diophili, Apollodori, Philemonis Alexis fabellas, & Sapphus, Erynnæ, Anacreontis, Mimnermi, Bionis, Alemanis, Alcæi carmina intercidiſſe: tùm pro his ſubſtituta noſtri Nazianzeni Poëmata, quæ etſi excitant animos noſtrorum hominum ad flagrantiorem Religionis cultum, non tamen verborum Atticorum proprietatem & Græcæ linguæ elegantiam edocent. Turpiter quidem Sacerdotes iſti in veteres Græcos malevoli fuerunt, ſed integritatis, probitatis & Religionis maximum dedere teſtimonium.* Hæc ex illo adducere prolixius viſum eſt, cum de cauſâ jacturæ illius non conſtet omnibus. Quæ non hominum culpâ, caſibus, ſæpè fortuitis incendiis, aqvis, peſſum ivere Bibliothecæ? qvarum Catalogum nectere poſſemus, ſi juvet infandos renovare dolores. Recentia ſunt & noviſſima exempla Bibliothecarum inſignium, qvæ incendio Londinenſi perierunt, Bibliothecæ Scorialenſis, in qvâ MStorum copia maxima, privatarum etiam, ut Cl. Bartholini, qvi jacturam ejus ſingulari libello de incendio Bibliothecæ ſuæ deploravit, damnaqve tàm ſua qvàm publica illic detexit; & noviſſimè Hevelii, cujus tot lucubrationes & machinæ cum incomparabili rei mathematicæ damno perierunt. Recenſet & Ludovicus Jacobi in libro ſuo de Bibliothecis, pag 606. 629. 630. 631. 664. aliqvas, qvæ incendio abſumptæ: Ne qvid nunc de veteri illâ Alexandrinâ, de Conſtantinopolitanâ aliisq́; dicam, qvarum in omne ævum jactura deploranda eſt. Si qvem juvat etiam amiſſorum theſaurorum infelix memoria, legat Michaëlem Neandrum, in doctiſſimâ illâ Præfatione, Grammaticæ Græcæ Erotematibus præmiſſâ, ubi inter multa alia ad rem literariam ſpectantia agit de Bibliothecis deperditis & noviter inſtructis. Solari etiam deſiderium noſtrum utcunqve poterit, ſi in lucem aliqvando prodibit Joannis Baptiſtæ Ferretii, qvi Muſam lapidariam antiqvorum publicavit, Bibliothecarum deperditarum opus, qvod molitur, ut ex præfat. ad Lectorem in Muſam lapidariam diſcimus. Proponit illic, ut promittit, non Bibliothecas tantùm, ſed & perdita opera tàm Græcorum quàm Latinorum, in qvô numerus ad centum millia adſcendit. Fortaſſis etiã Julius Pflug, qvem de fatis Bibliothecarum librum moliri Catalogus Francofurtenſis de anno 87. memorat, aliqva hujus argumenti proponet. Meurſius jam olim Bibliothecam Græcam, aliamqve Atticam ſcripſerat, ut

ille

ille in lectionibus Theophrasteis cap. 1. & lib. de fortunâ Atheniens. cap. 3. & 8. & præfatione Græciæ ludibundæ testatur; qvibus Græcorum & Atheniensium scripta etiam deperdita recensuit, quæ nunquam in lucem edita opuscula memini, neqve eorum in Bibliotheca Belgica meminit Valerius Andreæ. De Bibliothecis deperditis videri etiam Spizelius potest in dissertat. præliminari Arcan. Biblioth. §. 12.

CAP. VI.

DE BIBLIOTHECARIIS ET NOTITIA Bibliothecariâ paranda.

Bibliothecariorum amplissimum munus. Sacerdotes apud Hebræos: Demetrius Phalereus Alexandrinæ Bibliothecæ præfectus. Ejus successores. Bibliothecarii apud Romanos. Bibliothecarii apud Francos. Cancellarii, Notarii, Secretarii, Chartophylaces. Magistri Bibliothecarum & Bibliothecarii differunt in Galliâ. Cimeliothecæ, Gazophylacia nummorum addi Bibliothecis solent. Notitia Bibliothecaria quomodo paranda. Notatur Verdierus, qui studium Bibliothecarium improbat. Autores de Bibliothecis. Libri & monumenta antediluviana. Columnæ Sethi. Liber Enochi. Postelli de eo magnificum judicium. De ipso omnia incerta. Liber in Peiresciii Bibliothecâ hoc titulô non est Enochi, sed alterius autoris. Ludolphi de eo judicium. Boulduci temeraria asserta. Libri antiquiores postdiluviani. Pentateuchus an & ante illum? Benjamini Tudelensis de Bibliothecâ primi & secundi templi traditio. Bibliotheca Abyssina X mille librorum fabulosa. Salomonis libri absconditi. LXX. de Cabala commentarii Esdræ. Bibliothecæ Rabinicæ. Ægyptiorum magnificæ Bibliothecæ & structuræ. Chaldæorum antiquissima monumenta. De Pseudo-Berosi antiquitatibus disquiritur. Annius Viterbiensis defensus à Thomâ Mazza & Fr. Macedo. Excerpta Bibliothecarum quomodo instituenda. Collectanea de Judiciis Autorum. Laus Hieronymi Welsckii. Ejus libri ad rem Bibliothecariam pertinentes.

Subnectemus aliqva de Bibliothecariis, qui Bibliothecæ vel curam habent, vel illi operâ suâ inserviunt: Quorum amplissima olim dignitas fuit. Destinabantur enim huic muneri rerum omnium interiore scientiâ præditi, qvi & ordinare & judicare bonos libros, & ex istis thesauris, velut è qvibusdam horreis in publica commoda multa depromere poterant, & sui etiam ingenii locupletare divitias, rei publicæ feliciter impendendas. Apud Hebræos Sacerdotib9 librorum sacrorum cura commissa fuit. Erant in Synagogis ὑπηρέται, qvi librum legis custodiebant, & ex eo prælegebant; qvod in Ecclesiâ Christianâ faciebant ἀναγνῶσται, qvi erant è Diaconorum ordine, de qvibus Grotius ad Lucam cap. 4. vers. 20. Præfuit Alexandrinæ Philadelphi Bibliothecæ Demetrius Phalereus vir doctis-

doctiſſimus, Philoſophus, Orator præſtantiſſimus, Theophraſti etiam diſcipulus, cujus hodiè aureus extat περὶ ἑρμηνείας liber, qvi cum malè haberetur in patriâ: nam ſummâ apud Athenienſes florenti gratiâ, ut CCCLX ſtatuæ virtutis & meritorum ergò poſitæ ipſi fuerint, fortuna ita mutata fuit, ut in Ægyptum exulandum illi fuerit: Ubi amicis Regis Ptolomæi adſcriptus Bibliothecæ curam geſſit, & omni rerum copiâ abundavit. Huic incomparabili Bibliothecæ ut vivus qvidem præfuit, ita plures tamen admiſſi ex omnibus terris viri docti, qvi illic communi victu alebantur. Præfuerunt huic muneri olim in Ægypto Sacerdotes. Inſecuti poſtea Demetrium in iſto munere viri doctiſſimi, è qvibus fuit Zenodotus Epheſius, cujus mentio fit apud Auſon. *carm. 13. de Profeſſoribus Burdigalenſibus & præfat. in ludum 7. ſapientum.* Callimachus Cyrenæus Poëta inter Græcos nobilis, cujus præclarum opus de origine & migrationibus populorum, conditoribus & legibus urbium intercidit, qviq; libros penè infinitos ſcripſerat. Qvemadmodum ſcilicet inter pecunias & theſauros verſanti facilè ex ipſâ adminiſtratione congeruntur nummi: ita inter libros ætatem conſumenti viro Docto libros non ſcribere difficile eſt, cùm tot ante oculos poſitæ ſegetes ad meſſes & ſpicilegia invitare videantur. Hic à Jonſſio *de ſcript. Hiſt. Phil. lib. 1. c. 18.* ubi ſeriem præfectorum Bibliothecæ Alexandrinæ recenſet, omiſſus eſt. Statim enim ille Zenodoto Eratoſthenem ſubjicit. Etiam ille Cyrenæus fuit, Callimachi diſcipulus à variâ doctrinâ πένταθλος dictus, & Philologi ſibi nomen vindicavit, teſte Suetonio *de illuſtribus* Grammaticis cap. 10. Præfuit & huic Bibliothecæ Apollonius Rhodius, vir ob Argonauticum carmen celeberrimus.

Fuere apud Romanos, etiam antequam Bibliothecæ ſtruerentur, qvidam actorum publicorum & legum cuſtodes; aſſervabantur in æde Cereris plebiſcita ab Ædilibus plebis, à Qvæſtoribus urbanis poſteà in ærariô repoſita. Librorum, tabularum cenſura committebatur Ædilibus Curulibus, Triumviris executio in libros damnatos data, cenſoribus qvoq; arbitrium in libros erat. Duumviri à Tarqvinio creati libros Sibyllinos cuſtodiebant. Mutatâ Republicâ M. Varroni à J. Cæſare Bibliothecarum colligendarum negotium datum eſt, & Pompejus Macer ad ordinandas deſignatus. C. Julius Hyginus ob antiqvitatis notitiam Polyhiſtor vocatus ab Auguſto Bibliothecæ Palatinæ præfectus. Videmus ergò jam ab omni ævo doctiſſimis, & qvi erant ὑπέρσχοι ἄλλων, Bibliothecas, ingeniorum, animorum & ſapientiæ theſauros fuiſſe commiſſos. Apud Reges Franciæ dignitas illa non exigua erat, qvam ſub Carolo M. obtinuit Gernandus. In Synodo Ticinenſi Anno 876. ſubſcribit Holduinus Abbas S. Dionyſii & Bibliothecarius Caroli Calvi. Fuit & Ebo Archiepiſcopus Remenſis Bibliothecarius, ut patet ex Caroli C. Epiſtolâ ad Nicolaum PP. ubi ait, illum à Parente Ludovico Pio, adhuc Aqvitanico rege, fuiſſe conſtitutum.

Qvi in Eccleſiâ Romanâ Bibliothecæ præerat, teſte Onuphrio Panvinio tractatu de Bibliothecâ Vaticanâ, Cancellarius vocabatur; cujus ille munus de-

ſcribit: Bibliothecam & omnia ejus volumina accuratiſſimè cuſtodire; Bullas ſive diplomata vel Epiſtolas decretales Pontificum ſcribere, & ſi opus erat, dictare; Acta Conciliorum & Synodalia exſcribere & conſervare; tandemq; apud Romanum Pontificem omnia præſtare, qvæ ſedis Apoſtolicæ Cancellarii noſtro tempore faciunt. Erat verò olim Cancellariorum non iſta dignitas, qvæ poſteà fuit: De cujus nominis primâ origine, variáq; acceptione, dignitatis incrementó, legendi omninò ſunt Caſaubonus in Flavii Vopiſci Carinum loco illo: *Præfectum urbi unum ex Cancellariis ſuis fecit, quo fœdius nec cogitari potuit aliquid, nec dici*; Et Salmaſius, qui luculentius omnia excuſſit, & in nonnullis à Caſaubono diſſentit. Comparari poſſunt, qvi honeſtiore ex iis loco erant, cum Scribis noſtratibus, aut qui à ſecretis ſunt. Tum verò, cùm Bibliothecæ præerant, Archivariis noſtratibus ſimiles erant: nam curæ actorum publicorum Bibliothecæ cura acceſſit, cum illa ab uno commodè ordinari potuerit. Adeatur Onuphrius Panvinius ipſo illo ſæpiùs citato loco, ubi ait *Conveniens viſum fuit, ut is potiſſimum eſſet Papæ amanuenſis, ſcilicet ſcribarum Princeps, vel à ſecretis, qui etiam Pontificiam Bibliothecariam, quæ tunc erat, velut Cancellaria quædam, ſive ut nunc loquimur, ſecretaria, tractaret: noſtris verò temporibus hæc munia ſunt diviſa.* Idem Panvinius libro de Rebus Lateranenſibus Vice-Cancellarium Eccleſiæ Romanæ ejusdem ſemper fuiſſe Bibliothecarium, & poſtremum, qui functus eſt utroqve officio ſub Bonifacio VIII Benedicto II. & Clemente V, fuiſſe Papinianum Epiſcopum Parmenſem. Nam Notarii & Secretarii olim illi fuerunt cum Epiſcopis pari dignitate, de quibus Leonadus Aretinus Epiſt *lib. 5. pag. 225.* ubi Secretarios honore & dignitate excellentiores Advocatis eſſe contendit. Poſt hunc ait nullum Vice-Cancellarium præfuiſſe Eccleſiæ Lateranenſi, ſed Romanâ curiâ trans Alpes in Gallias à Clemente traductâ, novâq; Bibliothecâ Pontificiâ Avenione conſtitutâ Vice-Cancellarii munus à Bibliothecario diſtinctum fuiſſe. Demum Sixtum IV. novâ in Vaticanô Bibliothecâ conſtructâ, officium Bibliothecarii à Sacriſtæ munere, cui adjunctum fuerat, diſtinxiſſe.

Fuere & ſui Eccleſiis Cathedralibus Bibliothecarii, qvi libros Eccleſiaſticos cuſtodiebant, & literas & diplomata Epiſcoporum deſcribebant. Extat Valentiniani, Valentis & Gratiani AAA. conſtitutio *lib. 14. tit. 9. Cod. Theod. de ſtudiis liberalibus Urbis & Romanæ & Conſtantinopolitanæ*, qvâ Bibliothecæ cura idoneis hominibus de Clero committitur. Sed fuit chartarum & publicarum literarum cura & olim & poſteà diſtincta. Qvi Romæ fuerint Actorum publicorum cuſtodes, notum eſt. Legendus eſt Bonifacius de Archivis c. 8. Vocabantur in Eccleſiâ orientali Chartophylaces, qvi & Bibliothecæ ſimul & Archivis præerant, de qvibus legi poſſunt, qvæ Carolus de Freſne in Gloſſario ſuo congeſſit.

Apud Gallos diſtinguebantur nomina illorum, qvi Bibliothecæ præerât; Sunt enim in Regiâ Bibliothecâ *Maiſtres de la librarie*, & Magiſtri Bibliothecæ, viri in illuſtri dignitate conſtituti, & Bibliothecarii minores, de qvibus Ludovicus

Ja-

Jacobi *Tr. de Biblioth. cap. 83* videri poteſt. Magiſtri Bibliothecæ fuerunt Guilielmus Budæus, qvi præterea libellorum ſupplicum Magiſter fuit, Petrus Caſtellanus, Petrus Montaureus, Jacobus Amiotus, Thuani, Pater & Filius, Hieron. Bignonius, celeberrima nomina. Apud antiqvos etiam ſervis hæc cura demandata fuit, deq; illis Pignorius in libro de Servis p. 108. & ſeqq. pluribus egit. De Bibliothecarii officio multa Hottingerus in Bibliothecario qvadripartito.

Solet qvoq; Bibliothecariæ curæ addi nummorum, marmorum vetuſtiorum & rariorum naturæ collectio, ut omnia illa, qvæ ad ingenii culturam pertinent, uno loco congerantur. Qvicqvid enim vel rerum natura ſinu ſuo recondit, quicqvid temporum & ſeculorum characterem exhibet, ut marmora & nummi, illud cum ſcientiarum arcanis, qvæ libris continentur, rectè conjungitur. De nummis, cimeliis, naturæ arcanis catalogi non pauci extant. Qvi naturæ rariora collegerunt, ſub nomine Muſeorum illa publicarunt, qvorum enarrationem univerſalem inſtituere voluit Croix de la Maine, teſte Ludovico Jacobi, Tr. de Biblioth. p. 674. qvæ ut puto unà cum ejus Bibliothecâ univerſali, qvam moliebatur, periit. Extant integri de naturæ rarioribus libri Calceolarii, Septalii, Aldrovandi, de qvibus in phyſicis plura. Multa talia muſea notavit Ludovicus Jacobi in Tractatu de Bibliothecis & in Itinerario ſuo Monconiſius. Eſt & Italus aliqvis, qvi Muſeorum & Cimeliothecarum integram hiſtoriam promiſit. Sed de his ſuo loco.

Procedimus ad Bibliothecas ipſas, qvas accuratiùs noſſe Bibliothecarius, id eſt literatus ac Polyhiſtor, debet. Cùm enim omnis doctrina vel per mortuos, vel per vivos magiſtros propagetur, vivi facilè intereant, mortui immortales ſint, nec niſi per ipſos vivos magiſtros habeamus, neceſſaria illarum cognitio eſt Polyhiſtori. Tenenda ergo eſt omnis hiſtoria bibliothecaria, quæ his præcipuè abſolvitur capitibus (1.) Cognitione Bibliothecarum priſci noviq; temporis, qvæ olim extiterunt, hodieq; ſuperſunt, publicarum, privatarum. (2.) Autorum, qvi libros recenſent, collectione & collatione diligenti: Et qvidem qvod ad primum attinet, præmonendum eſt, inſanire illos, qvi rei Bibliothecariæ ſtudium vituperant & disſvadent, è qvibus Claudium Verdierum nomino, Antonii filium, hominem propemodùm inſanum, qvi in cenſione Autorum, audaci, ridiculâ & ſtultâ [nam in omnibus etiam optimis qværit, qvæ notare poſſit] p. 168 miſerâ planè & jejunâ declamatione, omnem curam Bibliothecariam, ut rem inutilem, ſtolidis ac ineptis rationibus damnat. Non eſt operæ pretium nugis illis immorari: ſunt enim non ſani hominis verba, ſed furentis μεμεθυσμένα ῥήματα. Extremum dementiæ argumentum eſt, omnia quæ exqviſitioris judicii Viri aut invenerunt aut approbarunt, improbare. Ex hoc libro, ut ex ungue Leo, æſtimari voluit, æſtimanda ex unguiculis felis literaria.

Sed mittamus hominem, & qvod res est agamus. De Bibliothecis antiqvi noviq; temporis in universum aliqvi scripsere, sed ita scripsere, ut multa aliis post se commemoranda relinqverent. Sumpsit sibi argumentum hoc tractandum Ludovicus Jacob, Carmelita, cujus jam sæpius mentionem fecimus. Post illum Lomeierus, Gallesius, de qvibus singulis peculiari capite judicium nostrum exponemus Proposuerat qvoq; idem sibi argumentum Josephus Maria Suaresius, Vir doctissimus, cujus illa τ̃ βασιλικῶν notitia historica extat, referente Ludovico Jacobi. Tr. de *Biblioth. c. 87. p. 613.* cum qvo ille communicaturum se promiserat, qvæ in opere illo affecta habebat. Verum negotiorum mole oppressus non potuit extremam huic labori manum admovere, neqve qvicqvam earum chartarum ad Ludovicum Jacobi pervenit.

Qvi ab ovo Bibliothecarum historiam ordiuntur, cum ipsis mundi natalibus, cumq; ipso Adamo natam librorum scribendorum originem ajunt. Certum est jam ante diluvium fuisse aliqvam rationem conservandæ rerum memoriæ. Nolo hic adducere, qvæ de Adamicis literis ac monumentis nobis narrant Rabbini Columnas à Setho fuisse positas ajunt, qvibus artium principia fuerunt exsculpta, qvarum alteram suo tempore in Syriâ superstitem fuisse Josephus Autor est *lib. 1. Antiqu: Judaic: c. 4.* Qvod enim ab Adamo ipso duas tabulas confectas qvidam existimant, qvibus scripserit initia creationis, lapsum hominum & promissionem divinam, atq; has tabulas existiment tanqvam templum fuisse, & certi loci signum, in qvem solitus esset convocare suam Ecclesiam, & ubi sacrificia facta sunt, & recitata doctrina, illa cum nullo autore certo dicantur, meritò inter conjecturas refert Cl. Böclerus Exercitat: in Joseph. Antiq. Judaic. ubi de Inventoribus primis artium, qvarum apud Josephum mentio fit, disqviritur. Jam ante diluvium in Respublicas coaluerunt hominum societates: nam agnoverunt antediluviana Imperia Chaldæi vetustissimi, & recensentur eorum nomina à Beroso & Apollodoro, qvod fragmentum Eusebio inseruit Scaliger. Sunt & Ægyptiorum & Arabum Monarchæ ante-diluviani, de qvibus vide Rupert. Obs. in Besold. Synops. c. 2. p. 16. & Marsham. in Can. Chronologici προκατασκευῇ. Ac distinguitur totum illud tempus εἰς χρόνον ἀβασίλευτον καὶ εἰς χρόνον βασιλέων, tempus sc. illud, qvo nulli erant Reges, cum inter familias adhuc subsisteret Imperium, & illud, qvo regnatum fuit. Non ergò verosimile est, per tantum temporis spatium, totq; annorum decursum, sine memoriis rerum actarum fuisse homines. Fuisse libros vel ex Judâ Enochi librum citante discimus. Ideoqve & libri in unum collecti fuere.

Qvod ad Enochi librum attinet, varia sunt incertaq; omnia, quæ de eo memorant: nam qvæ hodiè supersunt fragmenta, nemo facilè genuina credet, de qvibus legi possunt, quæ habentur apud Bangium in *Cœlo Orientis Exerc: 1.* Cun. *lib. 3. de Republ. Hebr. cap. 1.* Drusium *in Henocho.* Dorscheum *in dissertatione de Prophetiâ Enochi.* Hackspan. Disp; *de Dæmonum Angelorumq; nominibus*, Maderum

de scriptis & Bibliothecis Antediluvian: Schotanum in *Bibliothecâ Hist: Sacra de prim. mund. ætat. p. 83. & seqq.* Heideggerum *in Historiâ Patriarcharum Exerc. 10.* ubi νοθεία fragment: quod Scaliger ad Eusebium perduxit undecim argumentis ostenditur. Memorantur autem libri ab Enocho scripti diversorum argumentorum. Est Propheticus, est & Physicus, qvem apud Æthiopes in Regno Reginæ Sabæ extare Abyssinâ linguâ testatur Genebrandus Chronol. p. 14. Guilielmus Postellus, *in libro de Originibus seu de variâ & potissimùm Orbi Latino incognitâ aut inconsideratâ historiâ, in qvo totius se Orientis mysteria proditurum minatur,* super Noachi & Henochi libris, sed ipsi non inspectis, ex interpet. Sacerdotis Æthiopis, novas & inauditas sententias fundat. Non desunt, qvi mirabilem in illo ingenii vim per omnia diffusam agnoscant, nam Florimundus Remondus *lib. 2. de Origine hæresium c. 15.* Virum maximum omnium vocat, qvos seculum nostrum produxit; multa qvoq; in ejus laudes adducit Joann. Steph. Menochius in libro Italicâ linguâ scripto, cui titulus *Trattenimenti eruditi part. 3. c. 91.* Refert & in Peirescii, magni illius librorum venatoris, vitâ Gassendus: Illi ab Ægidio Lochiensi è Capuccinorum familiâ ex Ægypto redeunte narratum fuisse *de Marbapha Einock* seu Prophetiâ Enochi, idiomate Æthiopico scriptâ, declarante ea qvæ ad finem usq; seculi eventura sunt, in Bibliothecâ qvâdam Orientis latitante. Ideoq; Peirescium accensum ejus parandi studio, ut nullis parcens sumtibus ipsum sui faceret juris. Ejusdem libri exemplum fortè fuisse qvis credat, quo usus est, sed alio interpretante, Postellus. Qvamqvam Ludolphus, Vir celeberrimus in *Historiâ suâ Æthiopicâ lib. 3. c. 5* omnem illius libri fidem funditùs evertit. Namq; è Bibliothecâ Cardinalis Mazarini, in quam ille é Peiresciana Bibliotheca translatus, ejus libri exordium, medium & finem per amicum exscribi curavit, qvæ nihil de Enocho, neq; prædictionibus futurorum, sed qvendam Abba-Bahaila-Michaëlem autorem habuerunt, de mysteriis Cœli & terræ & de SS. Trinitate disserentem. Gregorium Habessinum, cujus fidem in relationibus suis secutus est Ludolphus, Precationem Magicam vocasse ait, ac planè negasse in Æthiopiâ receptum; *Tantâ vecordiâ,* inqvit Ludolphus, *scriptus est, ut sacratissimæ Virgini Mariæ Orationes ad filium suum θεανθρωπον affingantur monstrificis nominibus plenæ, qvibus plus qvàm divinæ Virtutes adscribuntur:* Qvare à Judæis confictum existimat. Vellem tamen, qvicunq; demum sit, à Viro clarissimo in lucem protractum, ad qvem fortè respexerunt, qvi physicum ab Enocho librum scriptum crediderunt: Physicum enim de mysteriis Cœli & terræ argumentum videtur. Mireris sanè, qvâ fronte, qvâ fide Boulduccus Capuccinus *lib. 1. de statu Ecclesiæ ante-Mosaicæ c. 14.* pronunciare ausit: *Noa scripta Enochi diligenter conservabat, ac illa reposuit in arcâ diluvii non minore sollicitudine, qvàm Patris Adami & qvorundam aliorum ossa, ut qvi ejus, qvem Deus rapuerat, ossa, qvæ servarentur, habere non posset, scripta tanqvam sacratissimi pignus ac depositum sibi & posteritati custodiret, qvorum lectione*

ne vel ſolo intuitu ad tanti autoris merita divina jugiter conſpectui præſentanda moveretur, qvibus juſtè irati Numinis in mortales miſericordiam facilius impetraret.

Sed relinqvamus ſua cuiq; commenta. Poſt diluvium Pentateucho nihil antiqvius eſſe plerorumqve eſt ſententia, qvanqvam de Abrahami qvodam libro, qvi Liber Creationis inſcribatur, et fundamenta Cabalæ obſcurè doceat, Judæi multa tradunt. Unde de Abrahami in Ægypto & Indiâ Scholis, ex qvibus Bramines qvaſi Abramines dicti, multa Poſtellus, qvi neſcio qvâ fide *cap. 15. lib. cit.* pronunciat: *Apud Indos latent infiniti hiſtoriarum & librorum antediluvianorum theſauri, qvos nos expectare unà cum Enochianis opus eſt, anteqvam claritatem abſolutam rerum Moſaicarum cernamus.* Et tamen in titulo libri origines ſuas ſe ex libris Noachi & Henochi eruiſſe venditat, qvæ ἀντιφηλικῶς ἀντικείμενα eſſe nemo non videt. In Pentateucho libri allegantur nonnulli illo, ut videtur, antiqviores, ut liber bellorum Domini Num. 21. v. 14. Liber pacti Exod. 24. v 7. de qvibus variæ adferuntur ſententiæ, qvas recenſet Lomeierus, c. 2. Qvod in ſceleratæ calumniæ occaſionem trahit infamis Atheiſmi propugnator Spinoſa in *Tractatu Theologico-Politico cap. 8.* ubi pluribus argumentis contendit, Pentateuchum non eſſe à Moyſe ſcriptum, ſed ab alio Autore, qvi laudat illic libros bellorū Domini & Librum pacti à Moyſe conſcriptos, qvibus reſponderunt veritatis divinæ Hyperaſpiſtæ. Videmus in ſacri codicis libris multos alios paſſim laudari, qvorum memoria nunc planè ac ipſis Judæis periit, de qvibus Lomeierus cap. 3. Neander in Præfat: Erot. Græc. linguæ. Meminit & Benjamin Tudelenſis in itinerario ſuo, Bibliothecæ librorum primi & ſecundi templi, qvam extare in ripâ Euphratis apud ſepulchrum Ezechielis Prophetæ ait. Fabuloſum hunc Autorem omnes habent. Sed tamen Petrus della Valle in Itinerario ſuo hujus ſepulchri meminit, qvod adire, neſcio qvibus obſtaculis impeditus, neglexit; licet de Bibliothecâ nihil. Magnifica multa de numeroſiſſimâ X millium librorum Bibliothecâ, apud Æthiopiæ Imperatorem nonnullis narrantur. Sed Ludolphus in Hiſtoriâ ſuâ Æthiopicâ *l. 4. cap. 1.* ſuaviter ea ſomnia ridet, qvi familiari cum Gregorii Abyſſini converſatione omnia ejus regni arcana perſcrutatus eſt: Pauciſſimos illic libros nominat, è qvibus 1. Gloria Regum, in qvô hiſtoria Reginæ Sabæ aliæqve plures leguntur. 2. Chronicon 3. Liber Philoſophiæ, cujus aliqvod in Æthiopiâ pretium eſt 4. Scala vocabularium. Nulla verò ex illis myſteria ſperanda Ludolphus, ex inſigni hominum in philoſophiâ ac medicinâ ruditate probat, cujus aliqvot ille documenta adducit. Non eqvidem negaverim, omnia ignota pro magnificis ſæpè haberi, & â multis myſteria fingi, ut mirabilia dixiſſe videantur: ſed tamen & multa in abſcondito etiam ultra hominum ſuſpiciones latere, certum eſt. De Salomonis libris alicubi eos extare famâ eſt. Suidas in Ezechia illum librum ἰαμάτων παντὸς πάθους ſcripſiſſe perhibet. Joannes Picus Comes Mirandulanus teſtatur, ſcriptum eſſe à Salomone librum, cui titulus *Sapientia* ſit, non qvi nunc in manibus ſit, Philonis opus, ſed alterum Hieroſolymitanâ ſacratiore linguâ compoſitum, in qvo

ipſe

ipſe Salomon naturæ rerum interpres omnem ſe illius modi diſciplinam fateatur de Moſaicæ legis penetralibus accepiſſe. Salomonis Herbarium Arabicâ linguâ in pauciſſimorum qvorundam manibus eſſe nonnulli volunt, unde magna in arte medicâ miracula patraverint. Qvanto non deſiderio multi in libros illos LXX. Eſdræ de Cabaliſticis ſecretis feruntur? qvos alicubi tamen extare credibile eſt. Multa ſunt in his ſcriptis Judaicis myſteria rerum naturalium ac ſecretioris Metaphyſicæ recondita, qvæ imperitis hominibus ut nugatoria videntur. De Rabbinicis ſcriptis legendus eſt Buxtorffius, Plantavicius, Hottingerus, & qvi nondum omnibus innotuit Julius Bartolocejus Abbas Congregat. S. Bernard. Ord. Ciſterc. Romæ in Monaſterio S. Prudentianæ, qvi edidit Bibliothecam Rabbinicam opus trium voluminum, in qvo maximam partem, MSta Bibliothecæ Vaticanæ Hebraica cum catalogo editorum librorum recenſet, & multa de ætate autorum, genere ſcribendi & materiâ annotat.

Apud Ægyptios, qvorum antiqvitates non cum Græcis tantum, ſed & cum Hebræis ipſis, ultra qvàm per religionem permitti poterat, contendit Marſhamus in doctiſſimo Canone ſuo Chronologico; jam tùm ab omni ævo Bibliothecas fuiſſe non temerè aliqvis negaverit. Præterqvam enim, qvod Joſephi teſtimonio maximam ſemper curam actorum publicorum habuerint, qvibus cura librorum ſemper conjuncta fuit, illud non obſcuro argumento eſt, qvod Græcorum Philoſophi, qvi præ reliqvis ſapuerunt, ex Ægypto, à ſacerdotib9 rei literariæ ac librorum perpetuis cuſtodibus, arcaniores hauſerint ſcientias. Videndus de Ægyptiis Bibliothecis & re literariâ eſt Diodorus Siculus *lib. 1.* ubi de Oſmandyæ Bibliothecâ & magnificâ operum ſtructurâ, quæ non immeritò Kircherum *in Turri Babel. lib, 2. ſect. 3. c. 3.* in admirationem rapit: *Hæc ego opera*, inqvit ille, *ſi paulò penitius conſidero, auſim ſanctè affirmare, hosce ſummi ingenii homines, uti nihil eos humanarum ſcientiarum latuit, ita earum ope humanis qvoq; operibus majora præſtitiſſe, cùm vel in unâ fabricâ efformandâ omnes artes & ſcientias Phyſicam & Mathematicam conſpiraſſe videam. Quis hodiè ſimile quid attentare audeat, niſi totius naturæ conſultus, niſi totius Arithmeticæ, Geometriæ, Opticæ, Aſtronomiæ, Mechanicæ, Staticæ, cæterarumq; artium doctrinis eruditus!* Qvod ſi ergò tanta artis perfectio in illis operibus fuit; qvos non in tàm ſplendido domicilio ſapientiæ theſauros latitaſſe credibile eſt? Opera enim de magiſtris & doctrinâ, qvæ libris illis continebantur, teſtabantur.

Apud Chaldæos qvoq;, rerum omnium curioſiſſimos homines, magnam rei literariæ & librariæ, ac antiqviſſimorum monumentorum curam fuiſſe, certius eſt qvàm ut à qvoqvam negari poſſit. Quæ ex illis fragmenta habemus, cœterorum hiſtoricorum tempora longè antecedunt. Beroſus Sacerdos Chaldæus (cujus filiam Sibyllam, qvæ poſtea Cumas venit, Juſtinus Martyr in Paræneſ. ad Græcos pag. 34. lit. E. facit, qvo tamen inſigni Anachroniſmo Montacutius in Analect. Eccleſiaſt. exercit. 4. illum liberat, ab Gloſſatore inepto illa

G ver-

verba interjecta judicans) paulò ante principatum Alexandri Magni libros III. rerum Chaldaico-Aſſyriacarum ſcripſit, qvem antiqvi autores paſſim laudant. Joſephus in Antiqvitatibus Judaicis paſſim ejus meminit: cui pares ſunt Manetho & Metaſthenes, vel potiùs Megaſthenes, Ægyptiacarum Perſicarum aliarumq; rerum ſcriptores, qvorum omnium fragmenta diligenter collegit Scaliger in opere ſuo Chronologico. Qvi libri cùm ab omnibus deſiderarentur, Annius Viterbienſis ordinis prædicatorum Anno 1437. natus, vir linguæ latinæ, Græcæ, Chaldaicæ, Arabicæ eruditus & antiqvitatis ſtudioſiſſimus, qvibus elogiis *Leander* in Italiâ ſuâ eum effert, Beroſi qvinq; libros cum aliis qvibusdam in lucem produxit, commentariisq; illuſtravit. Sed jam dudum ab eruditis adverſus hunc Annium, ut veteratorem & falſarium, conclamatum eſt, & illa producuntur argumenta, qvæ elidi nullâ ratione poſſunt, de qvibus legendus Tilemannus *in Diſc. Philolog. de Hiſtoricorum delectu p. 76.* & Voſſius *de Hiſtoricis Græcis lib. 1. cap. 22.* Non deſunt tamen, qvi modeſtius de hoc ſcripto ejusq; autore cenſendum eſſe exiſtimant, & aliquid tamen in illo veri ſibi deprehendere videntur. In qvibus David Chytræus *lib. de lect. Hiſt.* Munſterus *lib. 5. Coſmograph. cap. 8.* qvi temerarium qvendam genuinis & veris Beroſi laboribus aliqvid lolii immiſcuiſſe judicat, Annium verò à falſi ſuſpicione excuſat. Dionyſii qvoq; Gothofredi in *præfat. Hiſtoricor. antiquor. Rom.* benignior de illis Annii Beroſianis ſententia eſt. Qvæ etſi nonnullis contemnenda videntur, ac deſperatiſſima Annii cauſa plerisq; habetur, acerrima tamen inter eruditos viros ante aliqvot annos ſuper hoc argumento excitata contentio eſt. Nam ex oſſibus Annii ultor ſurrexit, ex eodem ſcil. ordine Thomas Mazza, qvi Apologiam pro illo ſcripſit, qvem tamen & alius Anonymus Nobilis, alio libro, ſed hactenus inedito, refutavit, ut ex Gregor. Let. *Italiâ regnant. part. 4. lib. 3. pag. 329.* conſtat. Qvod Mazzæ ſcriptum qvanqvam ſummo ſtudio qvæſitum videre nondum mihi contigit: neq; magnoperè æſtimandum videretur, niſi me Macedi, incomparabilis omni doctrinarum genere, maximoq; judicio præditi viri, de qvo alibi plura dicturus ſum, autoritas moveret. Ille enim adverſus Nobilis Anonymi Invectivam ſingulari ſcripto Thomam Mazzam ſtrenuè defendit, non aliâ qvam veritatis cauſâ inductus, ut ex præfatione illâ Macedi, qvem Gregor. Let. eo in loco appoſuit, patet. *Suſcepi*, inqvit, *defenſionem tùm ſtudio tuendi Patris Inquiſitoris Mazzæ innocentiam, tùm veritatem, quæ mihi ſemper cordi eſt, vindicandi.* De ipſo vero opere Mazzæ ita judicat: *Difficile aggreſſus eſt opus, quod Apologiam ſcripſit pro Annio Viterbienſi, ſui ordinis fratre, magni nominis viro, ut ejus fidem à plerisq; Autoribus in dubium vocatam aſſereret, & ab objectis calumniis vindicaret. In quo certè mirum eſt, quantum ſtudii & operæ poſuerit, quàm ſe ingenioſum & eruditum oſtendat, ut propè miraculo legentibus videatur, potuiſſe in re tàm ſpinoſâ, [illegible] nitidè, tam obſcura nitidè, tàm ſterili facundè, tàm jejunâ eruditè ſe gerere. Quod ego opus cum legiſſem, magnoperè ſum admiratus.* Eodem in loco hæc habet: *Legeram antea hunc Apologeticum vernaculâ linguâ ſcriptum, qui mihi vehementer placuerat, tùm propter novitatem*

tum operis, tùm propter styli granditatem, tùm propter dictionis elegantiam, tùm præcipuè propter copiam eruditionis, eumq; judicavi omnibus numeris absolutum. De Nobili verò illo Anonymo ait: *illum sæpe à scopo & veritate aberrare, & multa carpere & sugillare, quæ vera tamen essent, nec ullâ possent ratione impugnari:* Vix credi potest, qvãto exarserim illa legendi scripta desiderio, rei novitate motus; neq; hactenus tamen voti mei compos factus sum. Multa certè magnifica de illo viro nos sperare jubet Macedus, *quem ingens præterea opus de Historiâ veterum Gothorum moliri*, ait, *sic ab illo explicandam, ut non mediocrem ab illius calamo splendorem acceptura sit.*

Redimus ad Bibliothecas nostras: Et qvidem apud Persas Bibliotheca Susiana magni nominis fuit, de qvâ legatur Diodor Sic. *lib. 2. cap. 32.* De recentiore illâ apud Persas Cosrois Regis legendus est Schickhardus *in Tarich. pag. 146.* De cœterarum gentium, Afrorum, Chinensium, Græcorum, Romanorum, antiqvis ac deperditis, ac de recentioribus Bibliothecis, integris libris egerunt Autores suprà memorati, etsi magna nobis spicilegia, penè dixerim messes, reliqverint. Qvoniam verò de Bibliothecis singulatim agere non est nostri instituti, ideoq; illa prætermittimus. Id verò, anteqvam hoc de re Bibliothecariâ argumentum dimittamus, monemus, de notitiâ Bibliothecariâ singularibus excerptis Bibliothecariis parandâ, omnibus non Bibliothecariis tantùm, sed qvibusvis literatis, laborandum esse. Latius eorum patet utilitas, qvam excerptorum specialium, qvæ sub illis continentur; eorumq; defectum facilè sarcire possunt.

Excerpta in Re Bibliothecariâ vel unô volumine vel diversis institui possunt. Hottingerus in Bibliothecario *part. 1. c. 7.* qvatuor indices pro Bibliothecis fieri jubet 1. Chronologicum, qvo Autores secundum seriem seculorum distinguuntur. 2. Logicum, qvi secundum materiarum sibi subordinatarum nexum disponendus. 3. Theologicum [nam ad Theologiam ille primariò respicit] qvi nominibus suis omnes Theologos cujuscunq; religionis exhibeat 4. Grammaticum s. Alphabeticum, qvem duplicem iterum esse voluit, realem & personalem, & illum qvidem latiorem vel strictiorem, latiorem pro integris tractatibus, strictiorem pro tractatuum partibus. In personali non nomina simpliciter, sed & vitam, personam, actiones &c. strictim describi vult. His indicibus adjungit ulterius Topographicum, qvi secundum orbis partes autores disponit & Syncriticum sive Comparativum autorum, editionum. Sed qvantus ille labor futurus, qvàm etiam in multis non necessarius! Mihi qvidem indices Hottingeriani non inutiles pro Bibliothecario, & qvi commentationes Bibliothecarias parat, videntur, sed pro Viro, qvi alia habet agenda, nimis operosi. Qvanqvam enim Chronologicus index sit utilissimus, eumq; ordinem præ cœteris amplexus sit Vossius in libris suis, Topographicus etiam non exigui usus sit, qvô labore aliqvâ ex parte nos Qvenstedius levavit, existimo tamen, cùm propter res ipsas omnia discantur, consultius fore, si indices reales habeamus, non anxiè secundum rerum seriem, sed alphabetico ordine dispositas, in qvibus titu-

lis subjiciamus suos autores, connotatis semper variis editionibus, patriâ, tempore, cœterisq; scitu necessariis, ubi se ultrò ingerunt. Ac poterunt memoriæ etiam gratiâ sine magnâ difficultate autores classici & historici seorsim locari notariq; in iis variæ editiones, ne semper in vasto qværere acervo illos necessum sit. Hinc Criticos potiùs qvàm Syncriticos Indices super Autores parari velim, qvibus colligantur judicia de Autoribus, qvæ vel in lectione apud Autores occurrunt, vel qvæ inter colloqvia cum Viris doctis ipsi notamus. Non credat facilè aliqvis, quantam utilitatem res illa habitura sit. Eorum exemplum nobis præbent Judicia de autoribus ab Anonymo, qvem tamen supra nominavimus, in Galliâ instituto. Nunc qvoqve talia Matthiæ Zimmermani sub prælo de Autoribus judicia esse narratur, qvæ nondum vidi. Rudimentum talium excerptorum præbet Magirus in Eponymologico Critico, qvi nunc auctior prodiit liber. Ex conversatione notata judicia Excerpta Scaligeriana & Thuanæa continent.

Omnium ut puto industriam facilè superare in hoc genere potuisset vir nunqvam satis laudandus Hieronymus Welschius Augustanus Medicus, verum Germaniæ nostræ decus, si præclara ista opera sua in lucem edere potuisset. Mihi certè ingenium hujus viri admirabile semper visum est. Qvas enim ille non disciplinas, linguas, etiam Orientales, conatibus pene Herculeis exhausit? Qvod in illo judicium? qvam sanum & elegans? qvantus humanioris literaturæ apparatus? Ego certè qvoties tristes illas è naufragio tabulas, affectorum operum Indicem, perspicio, toties sanè hanc eruditi orbis jacturam deploro, & nunc publicè omnes, qvi hujus viri suppellectilem literariam possident, obtestor, ne qvicqvam illarum chartarum perire sinant; typographos verò, ut tineis & blattis, qvicqvid earum superest, eripiant, neq; publico bono invideant. Habuit ille affectum opus, ut Schröckius in vitâ ejus testatur, *Notitiam Autorum Panglottam*, qvo in singulis linguarum generibus veteres & probatos autores, in cœteris meliores, non tantum nominare, sed & præstantiores editiones indicare, & de scriptis ipsis judicia ferre voluit: Cujus facti initium ipsi Gerh. Joh. Vossius suggesserat, qvi tale qvid olim cœperat, amicisq; & auditoribus distribuerat; A qvibus ipse acceptum plurimùm deinde auxit, Græcis nempe & latinis Orientales qvoqve addendo. Idem *Historiam Literariam Turcarum* ex MSto Constantinopolitano exhibiturus erat. Idem *Lipsii Bibliothecam*, *Naudæi Bibliographiam Politicam*, *Dissertationem de studio liberali*, *Lindanum de scriptis Medicis notis auctiores*, *Bibliothecam Medici eruditi*, *Historiam Medicorum Orientalium* & *Ideam Chronologiæ Medicorum* edere voluit. Sed illorum omnium spes cum ipso exspiravit.

CAP.

CAP. VII.
DE MANUSCRIPTIS.

Summaria.

MStorum Codicum pretium. Usus eorum qvi jam typis vulgati sunt eximius. Exemplo Codicis Rigaltiani Fabularum Phædri ostenditur. Codicum antiqvitas ex characteribus deprehenditur. Qvod nondum præceptis comprehensum. Robortelli, Scioppii, Welschii Ars critica. Henr. Stephani de Criticis. Casaubonus de criticis librum affectum habuit. Salmasii epistola de notis antiqvitatis in MStis Codicibus integra adducitur. Græci Codices antiqvi qvemadmodum & Latini sine ullo vocum interstitio scripti, sine ullo accentu. Solo versu s. periodo finiebatur oratio. Aristophanes primus distinctiones & accentus invenit. Qvos postea Grammatici antiqvioribus Codicibus addiderunt. Dipthongus Æ una literâ nota recentiorum MStorum. Erasmi in MStis indagandis singularis industria. Leonardi Aretini de Qvintiliani MSto exultatio. Monachi MStorum custodes. MSta in lucem protrahenda. Possevini, Labbei, Spitzelii, Ludovici Jacobi, Caponi, Welschii ea in re conatus laudantur. Senatus Augustani singulare studium in oblatione MStorum ad editionem. Hulder. Fuggeri Liberalitas. Ant. Reiseri Index MStorum Bibl. Aug. Petr Lambecii cura in MStis Bibliothecæ Vindobonensis. Julius Pflug de Bibl. Budensi librum promisit. Tomasinus, Angelicus Aprosius, Lud. Jacobus laudantur. Cl. Felleri utilissima opera in MStis Academiæ Lipsiensis. Multa in illâ notabilia. MSta Orientalia. Laur. Pignorii παραίνεσις ad libros MStos edendos. Autores veteres manu illustrium Criticorum notati MStis accensentur. Nicolai Heinsii & Goesii Bibliothecæ à copiâ illorum laudantur. Libri è MStis primum in lucem editi MStorũ fidem habent. Libri virorum doctorum inediti ac affecti ad MStos qvoqve referendi. Varia illorum Fortuna. Qvomodo indagandi. Exempla ineditorum librorum. Etiam imperfecti eruditorum libri in lucem protrahendi. Martini Fogelii scripta inedita recensentur. Andreæ Bosii opera affecta. Epistolæ virorum doctorum MSta inter κειμήλια Bibliothecarum. Hottingeri, Marqvardi Gudii, Bibliothecæ Noribergensis in iis coacervandis industria. Reinesianæ Epistolæ MSta in Bibliothecâ Bosianâ. MSta politici argumenti colligenda in Bibliothecis. Bibliotheca Augusta & Maximiliani zum Jungen *ab eorum copia laudatur. MSta antiqvissima, utut aliqvâ parte vitiosa, pretium non amittunt. Iis tanqvam oraculis utimur in emendandis autoribus & mutilationibus Patrum detegendis. MStorum librorum catalogi an celandi, nec in publicum proferendi? MStis locupletes sunt Bibliothecæ publicæ, Vaticana, Vindobonensis, Hispanicæ, Anglicæ, de qvibus Christ. Arnoldi testimonium producitur. Gallicæ Bibliothecæ non regiæ tantum, sed & privatæ: Thuana, Italicæ, Augustana, Leidensis, Norimbergensis, Gottorpiensis, cujus aliqva recensentur. Lucæ Holstenii MSta ad Philosophiam Pythagoricam & Platonicam pertinentia*

nentia enarrantur. Illustris Viri MARQVARDI GUDII Laus, ejus insignis MStorum Bibliotheca, & opera ἀνέκδοτα.

IN Bibliothecis principem merito locum obtinent MSti codices, qvorum singularis haberi cura debet. Postqvam enim per typos vulgari cœperunt veterum scriptorum libri, illi qvidem qvi vulgati sunt, Typographiæ beneficio, pretio suo aliqvatenus imminuti sunt: olim enim multo ære comparabantur veteres illi libri, Monachorum manu descripti, qvibus non exiguum inde lucrum accrevit; de qvo videri Naud. *Add. ad Hist. Lud. XI. pag. 87.* potest. Sed suo tamen etiamnum pretio censentur, qvi sunt antiqviores, ad qvos velut ad oracula confugiunt, qvi emendationes locorum in autoribus qværunt. Non enim elevandus etiam illorum MStorum usus est, ut Conringio in *Epist. de Bibl. Aug. pag. 108.* visum. Semper enim in vetustis codicibus aliqvid à Criticis sagacioribus observari potest, qvod illis, qvi primum ex iis libros typis promulgarunt, in mentem non venit, ut editione fabularum Phædri mihi constat. Cum enim Rigaltius ex vetusto codice MSto has fabulas ediderat, innumera tamen in illis menda relicta sunt, qvæ ex illo ipso codice, qvi in manus Marqvardi Gudii incidit, mirabili solertiâ vir summus restituit, modo exorari possit, ut limatissimas illas notas suas in publicam proferre lucem velit. Scilicet ut ingenio alii aliis feliciores sunt, ita & in στοχασμῷ Critico alii aliis oculatiores, qui in apicum illo ductu & flexu aliqva velut divinâ virgula deprehendunt, in qvo frustra alii sudarent.

Neq; enim leve aliqvid & exiguum qvis existimet, cum è veteri codice MSt. emendatur autor. Plures sunt in illa re nodi, qvam qvis forte crediderit. MStorum codicum fides ex antiqvitate, antiqvitas ex ipsâ ejus facie, characterum ductu, flexu, magnitudine, positu, colligenda est; ne qvid de mutatione, transpositione, omissione, interpositione literarum, abbreviatione verborum &c. dicam. Nam ut ipsæ linguæ gliscunt, singulisq; pene seculis aliqvid in illis mutatur; ita nec ipsa scribendi ratio sibi constat. Hoc è Germanicâ, Gallica, Italica lingua patet. Qvanta hic in verbis, phrasi, accentu, dictione, scripturâ, diversitas successu seculorum fuit! Stulti plane sunt & pueriliter judicant, qvi cœterarum linguarum non eadem fuisse fata existimant. Subsistit illa res hactenus in solâ ἐμπειρίᾳ neq; ad artis regulas vocata est: nam paucula illa, qvæ Robortellus & Scioppius de arte criticâ scripsere, tumultuaria sunt, & hujus rei fundum omnem non emetiuntur. De characterismis illis temporum in codicibus deprehendendis non satis accuratæ præceptiones habentur; cum certum tamen sit, ita de illarum ætate judicia institui posse, ut ex quibusdam signis de hominum & brutorum ætate judicare possumus. Qvi à Monachis & Græculis fugitivis ab excidio Constantinopolitano lucelli gratiâ descripti, illam fidem non merentur, qvam antiqvi. Plura nos fortassis docuisset omnium literarum vir, Hieronymus

nymus Welſchius, ſi edidiſſet *Artem ſuam Criticam*, Scioppianâ, ut titulus habet, breviorem auctiorem & accuratiorem, qvæ per omne ſcriptorum genus & linguas omnes ſe diffundat, & *Honores Calligraphiæ*, ſive commentariolum de varietate chartarum, ſcripturarum & typorum, in quo multa rariora & vulgo incognita recenſere & revelare voluit. Scripſerat & Henricus Stephani qvædam de Criticis, in qvibus tamen fruſtra illa, qvæ ad artem ipſam ſpectant, qvæſiveris; niſi fortasſis hoc ſuppleturus fuiſſet Caſaubonus, qvi *Epiſtola XXI.* ad Bongarſium hæc ſcribit: *Nos de Criticis veteribus ea parata habemus, ex antiqnis Hebrais, Gracis & Latinis, qua non promit in ſuo de Criticis libello Stephanus.* Sed illa lucem non viderunt, cum aliis negotiis occupatum in *Epiſt. 266. ad Elmenhorſtium*, ſe de poliendo Commentario, qvem de Criticâ ſcripſerat, ne cogitare qvidem poſſe fateatur.

Sæpius ego miratus ſum, adeo neminem ex omni Criticorum familiâ operi huic manus admoviſſe. Extat de hoc argumento Salmaſii epiſtola ad Sarravium, inter Sarravianas illas Arauſioni An. 1654. editas, p. 235. qvæ aliqvid plenius meliusqve tradere videtur, qvanqvam ab illo aliis negotiis occupato ſcripta eſt. Rogarat illum Sarravius, ut notas antiqvitatis Codicum MStorum aliqvas ſibi panderet. *Video* ſcribit ad illum, *antiquiſſimos Codices Manuſcriptos Latinos & Gracos, ita exaratos eſſe, ut nullo interſtitio voces diſtinguantur, ſed uno literarum ductu invicem cohaereant. Et hac eſt ſumma vetuſtatis nota. Velim autem ſcire, quo avo diſtingui cœptum ſit, quod antea confuſe habebatur. Hoc enim κριτήριον mirum in modum conduceret dijudicandæ ætati Manuſcriptorum. Si quid juvare potes Tu, qui plures iſtiusmodi libros verſaviſti, quam mortalium quiſpiam, fer opem & inſigni beneficio literas affeceris.* Ergo reſcribit illi Salmaſius teſtis omni exceptione major, εἰς μύριοι. Nam qvi ejus elevare fidem hac in re velit, hunc ego inſanire dixerim. Regnabat in his ſtudiis Salmaſius, ac præcipuas eruditi orbis Bibliothecas perreptaverat, libros manuſcriptos deſcripſerat, ex iis excerpſerat, ut qvaſi viva MStorum Bibliotheca videri poſſet. Qvam epiſtolam, cum in paucorum manibus ſint Sarravianæ, hic integram ſubjungere volui, cum magnam rei criticæ facem accendat: *Quod petis de diſtinctione librorum veterum, vellem tempore opportuniore eam mihi quaſtionem proponere inſtituiſſes. Si otio quippe majori abundarem, neq; anguſtiis ſpatiis excluderer, plenius hac de re poſſem tibi ſatisfacere. Nunc qua in mentem venient huic charta absq; ullâ meditatione illinam. Quod ad Graca exemplaria attinet, de quibus primum hic agendum eſt, ante Ariſtophanem, qui primus προσῳδίαν excogitavit & accentus invenit, nulla fuit literarum diſtinctio, neq; ſubdiſtinctio. Uno ac perpetuo ductu ſine ullo interſtitio voces omnes exarari ſolebant & ſententia etiam continuari: niſi quod ubi perfecta fuerat, non in eadem lineâ alteram auſpicabantur: ſed principium alterius linea, ſive verſus inchoabant. Inde nata diſtinctio per verſus, qui majores aut minores erant, prout ſententia pluribus aut paucioribus verbis abſolvebatur. Interdum quippe duas, interdum tres aut plures lineas ſinguli verſus occupa-*

cupabant. Græci στίχους *appellant. Opera autem ipſa numerabantur per verſus; quorum ſumma in fine libri ſubducta notabatur. Inde* πολύστιχον βιβλίον *de grandi volumine dicebant. Diu duravit hæc ratio. In veteri codice Epiſtolarum Pauli, qui penes Puteanos eſt, ad finem totius ſcripturæ ſacræ librorum* στιχομετρίαν *notatam invenies. Quæſtiones Tuſculanas in antiquiſſimo exemplari B. R. ita per verſus diſtinctas reperis. At in eodem verſu quomodo* περίοδοι & κῶλα *diſtinguerentur, Ariſtophanes invenit, & notas ad hæc intervalla ſignanda commentus eſt. Tres fuere:* τελεία στιγμὴ, ὑποστιγμὴ & μέση. *Primam propriè vocarunt DISTINCTIONEM Latini, ſecundam SUBDISTINCTIONEM, tertiam MEDIANAM.* Τελεία στιγμὴ *punctum erat, quod collocabatur in capite vel apice ultimi elementi, in quo periodus deſinebat* ὑποστιγμὴ *in imâ literæ parte ponebatur,* ἡ μέση στιγμὴ *ad mediam partem. Totidem igitur fuere puncta: ſed pro ſitu aliter atq; aliter valentia. Puncta igitur noſtra ſingularia & virgulæ, & duo puncta veteribus prorſus ignorata fuere. Punctis ſingulis tota diſtinctio & ſubdiſtinctio librorum conſtabat, tam apud Latinos, quam apud Græcos. Nam illi ab iſtis ſumſere.* Τελεία στιγμὴ *id eſt punctum in apice literæ collocatum abſolvebat ſententiam,* ἀπαρτίζει ἀεὶ τὴν διάνοιαν*; & reſpondet planè noſtro puncto. Reliquæ duæ ſubdiſtinctiones punctis etiam ſingulis notabantur, uno ad literam mediam ultimæ dictionis, altero ad imam partem locato. Hæ oſtendebant non integratam eſſe ſententiam, ſed adhuc manere ſuſpenſam, cum aliquâ tamen differentiâ* τῆς μέσης στιγμῆς & ὑποστιγμῆς, *quam etiam alicubi,* ὑποτελείαν στιγμὴν *vocatam oſtendi. De* μέσῃ *tradunt Technologi Græci* οὐκ ἀπαρτίζειν τὴν διάνοιαν, ἀλλ' ἀναπαύειν ἐν καιρῷ τὸ πνεῦμα. *De* ὑποστιγμῇ *ſive ſubdiſtinctione notant* οὐκ ἀπαρτίζειν *eam* τὴν διάνοιαν, *ſed oſtendere* τοῦ μέλλοντος εἰρῆσθαι ἀφιέναι ἠρεμεῖν τοῦ πνεύματος ὡς ὀξὺ τὸ λοιπὸν ὅπερ τοῦ λόγου τηρεῖν. *In veteri inſcriptione Smyrnæorum Arundellianis marmoris ſine ulla diſtinctione & ſubdiſtinctione, una ac perpetuâ ſerie dictiones omnes inter ſe cohærent: quod & in aliis antiquis Græcis inſcriptionibus paſſim invenire eſt, quæ & ſine accentibus ſcribuntur. Et certum eſt ad hunc planè modum etiam libros ipſos ſcribi ſolitos, idq; diu obſervatum poſt repertos accentus & diſtinctiones. Ab antiquariis ſecundum antiquas rationes ſcribebantur, nempe ſine accentu ullo & ſine ullâ diſtinctione. Poſtea Grammatici, qui eos emendabant & conferebant cum antiquioribus & emendatioribus codicibus, non ſolùm ſi quid erat titubatum à librariis, corrigebant, ſed etiam accentus apponebant, & diſtinctiones. Vidi libros vetuſtiſſimos, in quibus apparebat planè ſcripturam eſſe ab antiquiore manu, quam accentus. Nec ſecus fuit apud Latinos; Quod colligere poſſumus ex vitâ Valerii Probi Grammatici apud Suetonium, qui de eo ita ſcribit:* Multaq; exemplaria contracta emendare ac diſtinguere & adnotare curavit, huic ſoli nec alii præterea Grammatices parti deditus: *Ubi vides eos Grammaticos, qui libros autorum emẽdabant, etiam diſtinguere eoſdem ſolitos, id eſt diſtinctiones & ſubdiſtinctiones apponere. Quod Græci dicunt Critici* στίξαι. *Græcis Criticis hunc eundem fuiſſe morem poſſem probare Epigrammate Græco, quod nunc non occurrit, nec etiam quærendo eſt. Duplex, ut in pauca rem contraham, diſtinguendi ratio fuit, quâ voces ſingulæ invicem ſeparabantur,*

&

& quâ periodi & cola. Antiquiſſima exemplaria neutram habent, neque apud Græcos, neq; apud Latinos. Tales hodie pauciſſimi reperiuntur. Nam plurimi qui uncialibus & capitalibus literis ſcripti ſunt, voces invicem habent diſtinctas. Quosdam tamen vidi, qui nullam fermè vocum diſtinctionem oſtendebant. Et niſi fallor talis eſt MS. Livius Puteanorum. At in illis qui rotundiore & minutiore charactere exarati reperiuntur, ferè ſemper dictiones omnes diſtinctæ inter ſe apparent: ſententiæ verò abſolutæ ſolis punctis, hoc eſt τελείαις ϛιγμαῖς, *raræ in iis occurrunt ſubdiſtinctiones, quas tamen adhibere antiquitus ſolitos, & Ciceronis quidem ævo, patet ex Aſconii Pediani in Verrinas notis. Orientales, ut Hebræi Syri & Arabes, voces diſtinguere ſoliti ſunt, quia literas habent vocum finales, aliâ forma, quam quibus principia & prima notata ſunt. Addo nonnulla quibus dignoſci poſſit antiquitas exemplarium manu exaratorum. Si quibus in libris MSS, diphthongus reperiatur Æ duabus literis, non in unam coalitis, ſed ſeparatis, expreſſa adhunc modum A E, aut* ae, *ſcias codices illos & vetuſtos eſſe inprimis & fideli manu confectos. Si aliter efficta occurrat, aut per unam literam ex duabus conflatam, aut per unicum E, cui nota ſuppoſita ſit, hoc modo* ę. *qui primo modo ſcripti ſunt, paulo majorem vetuſtatem redolent: qui ſecundo, ad infimum ſeculum relegari debent. Literæ capitales non ſemper indicium habent majoris vetuſtatis. Nam & minores characteres & verè Romani, rotundiore formâ expreſſi, ſæpe ſummam præ ſe ferunt* ἀρχαιότητα. *Sunt & literæ quæ vocantur LONGOBARDICÆ, quarum uſus fuit circa Juſtiniani ævum, quibus multos libros olim vidi conſcriptos eosque emendatiſſimos.*

Hæc ego plenius hic adducere volui, cum ad MStorum antiquitatem deprehendendam facerent. Fuit vero illa ſingularis MStorum indagandorum cura, tempore παλιγγενεσίας literariæ, ut nanciſcerentur codices emendatiſſimos, è qvibus Typographiæ beneficio in lucem ederent. Eraſmus in his omnem lapidem movit, qvi in vetuſtis libris producendis, nec ſumptui pepercit, nec ſtudio. Qvare ad Collegium Canonicorum Metenſium, qvi inſtructiſſimam tum omnis generis Manuſcriptis Bibliothecam habuerunt. *lib. 10. Epiſtolâ 4.* ſcribit: *Quoniam ex evangelicâ lege jubemur ſuum quisque talentum ſic in uſum publicum conferre, ut uſuram approbet, qui ſortem credidit, ego ſtudium meum ad hoc appuli, ut vetuſtiſſimos autores aut in lucem eruam, & à blattis tineisque vindicem, aut depravatos emendem. Etenim ut gravis eſt jactura nobis interire, quod tantis vigiliis ſummi viri prodiderunt: ita non exſtare videtur, quod extat ſic mendis undiq; conſpurcatum, ut nec legi poſſit, nec intelligi. Nec dubito quin Veſtra quoq; Pietas publicæ faveat utilitati, nihilq; minus probet, quam canem illum præſepi incubantem, de quo eſt in Græcorum proverbiis, præſertim cum ita liceat illam utilitatem aliis communem facere, ut nobis nihil deteratur.* Extat & Leonardi Aretini ad Poggiū epiſtola qvâ illum invitat ad libros MStos indagandos. Hic cum Quintilianum illi integrum promiſiſſet, exclamat: *O lucrum ingens, inſperatum gaudium! Ego Te Marce Fabi, totum integrum quando aſpiciam! & quantus Tu mihi tunc eris! quem ego quamvis lacerum crudeliter ora, manusq; ambas populataq; tempora, raptis auribus & truncas in-*

ho nesto vulnere nares, tamen in deliciis habebam. Oro Te, Poggi, fac me quam citò hujus desiderii compotem, ut si quid humanitus impendeat, hunc prius viderim, quam è vita discedam. Quintilianus Rhetoricæ pater & oratoriæ magister ejusmodi est, ut cum Tu illum diuturno ac ferreo barbarorum carcere liberatum huc miseris, omnes Hetruriæ populi gratulatum concurrere debeant. Hos ille triumphos agit in unius Qvintiliani MSto codice, atq; iste temporum illorum ardor fuit, ut per omnes Bibliothecarum recessus antiqvi isti autores conqvirerentur, etsi non sine magnâ difficultat & molestiis. Nam, qvi eos custodiebant, Monachi ut thesauros sibi servabant, qvod non parum lucri ex eorum descriptione haberent; ut variis artibus ad extrahendos è claustris suis captivos opus fuerit. Videatur de his copiose Lomeierus *Tr. de Bibliothecis cap. 9. sect. 2.* ubi multa de libris antiqvis, qvomodo illi virorum doctorum industriâ in lucem protracti fuerint. Exstant etiam de difficultate Typographorum graves virorum doctorum qverelæ. Videatur Petri Victorii ad Camerarium eâ de re epistola, qvæ prima est libri primi epistolarum ad Germanos scriptarum. Non est tamen qvod succenseamus Monachis, qvorum beneficio servati fuerunt codices. Etsi enim illi barbari, & qvibusdam ob male tractatos codices & morositatem vapulent, tamen vel ideo ignoscendum illis est, qvod absqve eorum superstitiosâ custodiâ tot antiqvi autores pessum ivissent.

Utinam ad communem utilitatem conspirarent, qvi MSta possident, vel Principes & Respublicæ, vel privati, & vel notitiam eorum publico bono non inviderent. Multæ latitant ignoratæ sæpè ipsis possessoribus opes, qvarum obtinendarum nulla spes superest. Qvi in Bibliothecis publicis habentur codices, illi à qvibusdam singularibus libris notati sunt. Laudabilem eâ in re operam posuit Possevinus, qvi Catalogos MStorum Græcorum & Latinorum ad res sacras pertinentium Apparatui sacro subjecit: utinam & cœterorum titulos consignasset. Labbeus simili ratione Novam Bibliothecam MStorum librorum, sive specimen antiqvarum lectionum Latinarum & Græcarum Parisiis An. 1653. edidit, qvâ non Theologi solùm, sed & aliarum disciplinarum scriptores inediti continentur. Sed ille Bibliothecam Regiam cœterasq; Gallicas præcipuè in hunc usum adhibuit. Manuscriptorum historiam, qvatenus illa ex Catalogis patet, Theophilus Spitzelius in dissertatione præliminari, qvam præmisit sacris Bibliothecarum illustrium arcanis retectis, libro Aug. Vindelic. An. 1668. edito, diligenter perseqvitur. Hic ostendit, qvomodo ex omnibus Catalogis cognitis Manuscripta Theologica, passim in Bibliothecis Europæ latitantia, congerenda, ejusqve specimen aliqvod affert. Similem laborem in cœteris scientiis & Facultatibus promittit. Sed nec omnes Catalogos ad manum habuit, nec Bibliothecas vidit, qvod necessarium est illi, qvi tale opus molitur. Ludovicus qvoq; Jacobus multos in Collegiis & Cœnobiis restare MStos codices testatur, qvi omnes perlustrandi essent, & in hunc censum referendi. Johannes Baptista Caponus referente

rente Gregorio Leti notitiam MStorum medicorum totius Orbis, in qvocunqve idiomate, promisit. Susceperat & Hieronymus Welschius teste Schröckio hunc de Manuscriptis Medicis ex Catalogis Bibliothecarum editis & ineditis laborem; Cui ille qvidem manum admovit, sed & hunc fata intercepere.

Laudandus inprimis est Senatus Augustanus, qvi Bibliothecæ suæ celebratissimæ Catalogum non edi tantùm aliqvoties curavit; sed & MStos codices, præcipuè Theologicos, accuratè notari jussit, hâc ratione additâ, ut Codices in eâ contentos, vel cum viris doctis interpretandos, vel diligentibus Typographis conferendos (modò de iis sartis tectis suo tempore restituendis caveant) ad augenda rei literariæ commoda communicaret. Edidit & eundem postea Catalogum auctiorem David Höschelius jussu Marci Velseri Reip. Augustanæ Duumviri, qvi hanc ob causam ejus curari editionem voluit, ut tàm, qvæ in Bibliothecâ hâc κειμήλια, qvi notæ probæ autores, servarentur, constaret, qvàm qvicunqve Codex in rei literariæ commodum petenti εἰς χρῆσιν daretur, aliiq; βιβλιογράφοι ad idem bene de literis merendis studium incitarentur, ad cujus confirmationem hæc charactere majusculo verba præfixa. *Quisquis Reipublicæ literariæ faves, sive Lector, sive Typographe, horum omnium Codicum, sive interpretandi, sive conferendi, sive edendi, ita tibi futura est copia, si de iis incolumibus restituendis caveris.* Edidit posteà & Antonius Reiserus hujus Bibliothecæ Catalogum MStorum uberiorem, nam præter Theologicos etiam aliarum scientiarum MStos Codices adjecit, ad exemplum & imitationem Bibliothecæ Manuscriptorum Labbeanæ; qvem postea indicem seqveretur Historia Literaria & Libraria Augustana. Sed & illa jam spes periit. Neqve insigni suâ laude privandus Uldar. Fuggerus est, qvi Henric. Stephani annuo stipendio aluit, ut libros Græcos ederet.

In Bibliothecæ Vindobonensis MStis recensendis sollicitissimus qvoqve fuit Petrus Lambecius, qvi in Commentariis suis præcipuè l. 3. & 4. accuratam eorum enarrationem ubiqve immiscet, sed abruptum hunc laborem utilissimum fato Autoris, dolendum sanè est. Bibliothecæ Budensis MSta, qvæ nuperâ expugnatione barbarorum unguibus erepta, indicem nuper in Francofurtensi Catalogo Julius Pflug promisit. Italicarum Bibliothecarum thesauros MStos prodidere Tomasinus in variis illis Bibliothecarum, tàm publicarū qvàm privatarum, Catalogis Angelicus Aprosius de Vintimigliâ in Bibliothecâ suâ, qvæ tamen nondum edita est, tùm & alii Vitarum & Elogiorum scriptores. De cœteris Europæ Bibliothecis, qvæ MStis abundant, legendus est Ludovicus Jacobus, Lomeierus & alii. Edidit superiore anno celeberrimæ Academiæ Lipsiensis Catalogum Codicum MStorum Cl. Fellerus, optimè hâc operâ de Academiâ non solùm, sed & orbe literato meritus, qvi in præfatione Catalogi singularia qvædam & notabilia summatim exponit. Reperiuntur illic libri partim planè incogniti, partim perqvam rari, Patres & Historici Græci. Habetur in illis Theophili Monachi liber de arte colorandi ac coqvendi vitra, qvem intercidisse planè nonnulli existimant, meritò conferen-

dus cum illis, qvi hodie de eodem argumento scripti sunt. Latitant in illis plurimi veterum Germanorum libri Rhythmici, non immeritò eodem, si non majori, à nobis pretio habendi, qvo haberi solent aliarum gentium venerandæ antiqvitatis rudera. Nam & hic Dii habitant, & in antiqvo illo habitu ingenium reconditur. Orientalium librorum gazas, qvarum aliqvam partem tùm Bibliothecæ Leidensis Catalogus, tùm Christianus Ravius in spolio Orientis exhibet, elevare videtur Conringius in doctissimâ illâ ad Boineburgum de *Bibl. Augustâ Epistolâ p.* 111. & seqventibus, qvem tamen hic suâ sententiâ non audiendum existimem. Necessitatem MStorum Orientalium in Theologiâ ostendit Hottingerus *Biblioth. quadr. pag. 96.* in qvibus magnam habuisse notitiam Burdelotium Ludovicus Jacob. *Tr. de Biblioth. pag. 502.* testatur, qvosq; magno numero in suâ Bibliothecâ Peirescius habuit, & plures etiam inter barbarorum manus tenentur thesauri, qvàm nos credimus.

Hic ego hanc omnibus Bibliothecarum possessoribus mentem optem, qvam habuit Laurentius Pignorius, vir ingenio & scriptis illustris, qvi ut ipse in Bibliothecâ suâ multos habuit MStos Codices, qvos recenset Tomasinus Episcopus Æmoniensis in dissertatione *de vitâ, Bibliothecâ & Museo Laur. Pignorii*, ita omnibus illos obtulit, si qvis vellet proferre in publicum: Ita enim in Symbolarum Epistolicarum *lib. 1. Epist. 33.* ad Johannem Thuilium scribit: *Non omninò inscitè hirundines olim cygnos arguebant, propterea quod canendi artem nollent in publicum proferre, sed pratis solùm fluminibus & Zephyro canerent. Occultæ Musicæ, vetus est dictum, nullum esse alicubi commodum, cujus ego præcepti memor, si quid in arculis meis pluteisve latet, id omne consilium est transscribere publico bono, ut docti homines quos editionis fortuna destituit, volitent aliquando per ora virûm, & postumâ hâc famâ perfruantur meritò jure. Utinam verò, quod ego tenuitati meæ impero, id exequantur alii copiosi & locupletes, qui Bibliothecas (nisi Bibliotaphia malimus appellare) refertissimas habent ineditis bonorum autorum fœtibus, eô consiliô, ut in compedibus habeant immortalia monumenta ingeniorum, donec illa ignis fortuitus redigat in favillas, vel vis major hostilitatis aliò avertat. Hisce nos precamur bonam mentem.*

MStis accenseri possunt veterum Autorum libri editi, manu virorum doctorum ac Criticorum illustrium notati. Cùm enim ideo in pretio sint MSti Codices, qvod illorum beneficio loca corrupta emendari possint, meritò æstimari & debent illi libri, in qvibus jam tùm illæ emendationes à viris doctis sunt institutæ: ac si verum fateri velimus, plus sæpè in illis utilitatis est, cum labore illo tædioso inqvirendi & conferendi sublevemur, ac præterea judicium Critici accedat, qvi suæ censuræ rem jam fecerit, qvod potissimum est. Si enim vel Scaliger vel Salmasius fuerit, non sunt à tali manu ineptiæ expectandæ. Ac fuere in Belgio hoc consilio usi, ut sibi compararent autores, manu Scaligeri notatos, è qvibus adeo profecere, ut magnam sibi è scriptis Criticis famam, alieno tamen ingenio fulti, acqvisiverint:. Qvorum ego nomina intacta relinqvo. Meritò ergò talibus libris

bris idem, qvod MStis ipſis pretium ſtatuitur, ac vidimus plerumqve illuſtrium Criticorum Bibliothecas eam ob cauſam, majore qvàm ſperari poterat, lucro venditas. Magnus talium librorum numerus in exqviſitiſſimâ illâ Nicolai Heinſii Bibliothecâ fuit, cujus Catalogus vel ideo æſtimari viris doctis debet, qvanqvam & aliis optimis ſcriptoribus affluat. Sunt & in Catalogo Bibliothecæ Goëſianæ ſuperrimè venditæ ejusdem generis libri non pauci.

Tertium à veris illis Manuſcriptis Codicibus locum occupant illi libri, qvi primum è MStis emendatis antiqvioribus, à peritiſſimis Typographis, curantibus viris doctis, ſunt editi, qvi magnam proinde fidem in variis lectionibus decidendis, & emendationibus corruptorum locorum habent. In his numerantur autores, qvi Romæ ab Aldo Pio Manutio, Florentiæ à Juntis, in Galliis à Stephanis, qvorum vitæ & res à Johanne ab Ameloven deſcriptæ, à Sebaſtiano Gryphio, cui Scaliger libros de cauſis latinæ linguæ dedicavit, in Germaniâ à Frobenio, Oporino, Commelino &c. in lucem dati ſunt. Nam celebrium Typographorum eadem eſſe notitia debet, qvæ Virorum doctorum. Diligentiſſimus in horum Typographorum notitiâ delineandâ fuit Bailletus in Judiciis doctorum part. 1. tom. 2. ubi multa de illis occurrunt, non adeo vulgo cognita.

Solent & à viris doctis ſcribi libri, qvibus illi per totum vitæ ſuæ ſpatium inſudarunt, qvi, cum Editores nanciſci non potuerint, ſæpè aliis fœtus ſuos relinquunt, qvi ſuam alieno fundo famam inædificant, modò non cum muribus & blattis illis certandum, aut ad ſalſamentarios & myropolas relegentur. MSta recentiora vocari poſſunt. Dici non poteſt, qvanta bonis literis calamitas ex eo naſcatur, ac ſunt profectò infelices vocandi illi viri docti, qvi non ſibi ſerunt, ſed aliis, ac nullos è ſuis laboribus fructus capiunt. Eorum aliqvi jam abſoluti ſunt, aliqvi imperfecti. Hi plerumqve, vel aliis in prædam cedunt, vel ut inutiles chartæ, abjiciuntur. Illi nonnunqvam hâc fortunâ fruuntur, ut Bibliothecis opulentiorum recepti, qvaſi in tumulo recondantur, aut altero demum ſeculo in lucem mittantur. Qvi jam anteà famam ſcriptis editis occuparunt, in poſtumis qvoqve illam retinent, ut aliqvando Typographum ad editionem provocent, ſi in peritos heredes inciderint. Qvanqvam &, qvæ præſidio fama eſt, interdum impedimento eſt: allicit enim prædones & plagiarios, vel ſaltem cupiditatem inſani poſſeſſoris auget, ut ſuum ſibi theſaurum ſanctiùs ſervet. Habent & illi in MStis locum, & à rei Bibliothecariæ peritis magno conqviri ſtudio debent. Ac publicè ſanè intereſſet, ſi ipſe Magiſtratus τῶν ἀνεκδότων curam in viris doctis ſuſciperet, ut orbæ prolis: Ita non interciderent & ab oblivione vindicarentur præſtantiſſimarum rerum theſauri, & plagiarii ab illis arcerentur. Legi de illis Vitarum & Elogiorum ſcriptores debent, qvi plerumq; cum editis inedita qvoq; notare ſolent. Excerpenda illa ſunt & ſeorſim notanda: Fieri enim interdum poteſt, ut in heredes eorum primos, ſecundos, tertios, vel caſu aliqvo, vel diligenti inqviſitione incidamus, unde acqvirere nobis illa poſſimus. Integram deperditorum librorum

rum historiam promisit Ferretus, ut suprà à nobis dictum est; sed vereor, ne & ipsa olim inter deperditos libros recenseatur. Vide qvæ de postumis libris habet Bailletus in libro *de Judic. doctor. tom. 1 part. 2. cap. 9. pag. 390. & seqq.* Bibliothecam penè integram sola Welschii scripta inedita & affecta conficerent. Libri Scioppiani ἀνέκδοτα multi, atq; inter illos ejus *Thesaurus, sive absolutissimi de linguâ latinâ Commentarii* apud Joh. Michaëlem Pieruccium, Professorem Patavinum, latitant, neq; hunc in diem lucem, cum indignatione eruditorum, vident; de qvibus legendus est Gregor Let. *Ital. regnante part. 3. lib. 3 pag. 325.* Magna hujus libri expectatio apud literatos est, & qvi viderunt, ita commendant, ut in illo genere nil simile à qvoqvam scriptum illis esse videatur. Apud Carolum Dati, teste Bocconein suis Observationibus naturalibus latitat *Michaëlis Mercati Theatrum Metallicum.* Hoc ille velut thesaurum aliqvem custodit, & orbi literato invideri Bocco indignatur. Qvi imperfecti sunt libri, neq; extremam limam senserunt, & vel ruditer tantùm designati, cum orbe tamen erudito communicandi essent, etiam contra autorum morientium vota, qvi sibi ipsis interdum iniqviores sunt qvàm alii judices. Apellis tabulæ etiam imperfectæ in pretio fuere: Ita virorum ingeniosorum opera imperfecta suis autoribus dedecori non sunt. Ac sint in illis nævi, facilè hos excusat non adhibita operi ἀκρίβεια, tegunt illos & qvodammodo pulchriores faciunt opera perfectiora. Videmus enim ac observamus in illis tacitos mentis humanæ in judicando progressus Ego cum voluptate sæpè legere soleo maximorum virorum Hugonis Grotii & Danielis Heinsii puerilia carmina, qvæ initio hujus seculi edita, postea operibus ipsis non sunt inserta. Qvæ etsi à virilibus illis multum discrepant, delectat tamen florum illa luxuries, qvos tàm præclari fructus postea secuti sunt.

Magnum hic texere Catalogum possem librorum ineditorum vel imperfectorum, qvorum memoria lectoribus ingrata non esset: Sed paucos tantùm producam è vasto illo numero. Decesserat Hamburgi *Martinus Fogelius* Gymnasii ibidem Professor, vir doctissimus mihiq; amicus, qvi multa in lucem edere meditabatur, qvorũ jam ipse spem fecerat, sed nunc illa cum ipso tenebris demersa jacent, qvorum tamen titulos saltem in lucem nunc protraham, si ipsos libros non licet. Notabo verò, ut ipse, cùm viveret, ad me misit. In PHYSICIS erant. *Historia Naturalis selecta & hactenus præterita, cujus 1 pars agit de Similaribus. 2 de Plantis. 3. de Animalibus: Didactica Physica, cujus pars est præcipua de Experientiâ Physicâ: Historia Physicorum: Attributa corporum naturalium.* In MEDICINA *Nososcopica Observationes: de Simpliciorum operationibus, cujus ἀπόσπασμα est, Commentarius editioni paratus de Turcarum Nepenthe: Diætetica observationes: Therapeutica observationes: Didactica Medicina, cujus pars præcipua jam effecta est, de experientia Medica: Historia Medicorum præterita.* In GEOGRAPHICIS *Historia Geographorum, cujus pars 1. fere absoluta est, de Geographis totalibus, qui totum fere orbem terrarum descripsere, Hujus etiam pars est Historia Mapparum: Iter per Germaniam, Italiam,*

liam, Galliam, Hiſpaniam & Belgium: Caſtigationes in Atlantes; item in Philippi Cluveri Compendium Geographicum: Item Compendium Geographicum ſitu omnium locorũ diſtincte auctum: Hiſtoria Geographica ſelecta: Didactica Geographiæ. In LOGICIS *Præſtantia Logicæ Hamburgenſis ſupra cæteras hactenus editas, aliquot demonſtrationum Euclidearum exemplis oſtenſa: Eadem præſtantia aliis argumentis aſſerta: Logicæ Obſervationes.* In DIDACTICIS *Didactica: Didactica Didacticæ: Hiſtoria Didacticæ & Logicæ præterita: Lexicon Philoſophicum generale editioni paratum.* In HISTORICIS *præter jam dictas: Hiſtoria Philoſophica, cujus pars eſt, Hiſtoria Lyncea à nemine hactenus edita, quæ duobus conſtat voluminibus: Primum continet Hiſtoriam generalem, ſecundum Hiſtoriam cujuslibet Lyncei.* Hanc ipſe vidi jam editioni deſtinatam, opus elegans & curioſum: *Hiſtoria Mathematicorum præterita: Hiſtoria Heureticæ: Hiſtoria Philologorum: Opificiorum variorum Hiſtoria.* In GRAMMATICIS *De Linguâ Finnicâ obſervationes ad Magnum Ducem Etruriæ pridem tranſmiſſæ: De Germanorum literâ 𝔚. Germanicæ Linguæ Etymoſcopia: Germanicæ Linguæ Orthographia: Latinæ Linguæ obſervationes: Definitiones. Grammaticæ: Etymoſcopia Philoſophica, quâ oſtenditur cognatio totius fere telluris Linguarum: Linguarum varietates.*

Hæc de Fogelio ſperari poterant, in ſingulare hiſtoriæ literariæ commodum; qvorum nunc an ſpes ulla ad editionem ſuperſit, vix dixerim. Sunt in illis eleganter excogitata & laborioſè collecta, pleraq; jam ad prælum parata. Multa qvoq; celeberrimus Andreas Boſius ſibi edenda propoſuit, qvæ nunc cum ipſo intercidere: Eorum Catalogus ab amico ad me miſſus, è qvo, cum publicatum illum non meminerim, excerpam aliqva lectoris notitiâ non indigna. In his primum locum obtinent: *Emendationes & notæ in Joſephum, quæ, ut puto, cum editione Joſephi Anglicâ conjungentur.* Porro ſunt: *Theſauri Politici continuatio: Varia ſcripta ad hiſtoriam hujus & ſuperioris ſeculi pertinentia: Georgii Syncelli & Theophanis Chronographica cum continuatione Geneſii hactenus inedita, Græcè & Latinè cum notis Jac. Goar & J. Andr. Boſii: Nicephori Chronographia Græc. & Lat. è MStis Codicibus aucta & correcta, notisq; illuſtrata: Nova editio Politicorum Ariſtotelis cum prolegomenis de comparandâ prudentiâ civili: Vigerii libellus de Idiotiſmis Græcæ dictionis cum præfatione Boſii: Liber de naturâ & varietate hiſtoriæ, ſeu Introductionis in hiſtoriam univerſalem liber primus: Introductio in Chronologiam Hiſtoricam: Introductio in Geographiam Hiſtoricam: Accedit ſpecimen Geographiæ Hiſtoricæ, continens deſcriptionem ditionum Hiſtoricam in Hiſpania & Italia, ita adornatum, ut ſupplementi loco eſſe poſſit ad Geographiam Cluvero-Bunonianam: Diſſertatio de Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ ſtudio, noſtro præſertim tempore diligentius colendo, cum Scholiis: Diſſertationes de prima librorum ſcribendiq; origine: de variis partitionibus temporis univerſi: de Rep. Theocratica: de Origine Imperiorum: de incrementis & decrementis imperiorum: de dignoſcenda republicâ: de ſcriptoribus hiſtoriæ univerſalis: de Hiſtoria pragmaticâ: de variis diviſionibus librorum Biblicorum: de inventione crucis Dominicæ: de vita, geſtis & ſcriptis Moyſis: de Numiſmatibus Hebræorum cum brevi explicatione; de Numiſmatibus familiarum Romanarũ:*

de

de Tetracty Pythagoricâ: de Numismatibus Othonis aureis, argenteis, aneis. Accedit liber Chifletii de Othonibus aneis: de Pontificatu maximo Imperatorum Romanorum: Introductio in historiam rei nummariæ veteris: Adolphi Occonis Numismata cum novis additamentis: Dissertationes in Agricolam Taciti: in ejusdem principatum Galbæ: Varia observata in scriptoribus Ecclesiasticis, Græcis & Latinis: Ratio tractandi historicos ad usum prudentiæ & eloquentiæ civilis: Anonymi Chronicon primum e MStis Codicibus edendum: Scholia græca in Sophoclem adhuc inedita: Marci Pauli Veneti Itinerarii ab edito plurimũ discrepans, cum notis Bosii: Petri Heliæ Vocabularium carmine conscriptum notisq; illustratum: Orationes & Sermones Academici: Taciti, Senecæ, Plinii nova editio cum notis variorum. An ex iis qvicqvam in lucem proditurum sit, incertum, nisi forte Academiæ Jenensis Theologus & Polyhistor celebratissimus Sagittarius obstetricias iis manus aliqvando admoverit.

His virorum doctorum scriptis ineditis accenseri etiam possunt epistolæ, qvæ sollicitè custodiendæ sunt. Continentur enim in illis plerumq; arcaniora qvædam rei literariæ, qvæ frustra alibi qværas. Qvoniam enim commercia ista liberè exercentur, judicia in illis sæpe ingenua de rebus eruditorum scribuntur: præcipue si non in eum finem scriptæ sint, ut typis promulgentur. In Bibliothecâ Norimbergensi multas virorũ illustrium MStas epistolas asservari autor est Saubertus Orat. 2. de Biblioth. Nor. *Non desunt*, inqvit, *epistolæ MStæ virorum longè lateq; celebrium, Principum, Comitum, Baronum, Pircameri, Baumgartneri, Lutheri, Philippi maximo numero, Spalatini, Camerarii, Scheurlii, Hectoris Pomeri, Hornburgii, Casp. Nũzelii, Ulrici Hutteni, Georgii Pesleri, Pauli Eberi, Viti Theodori, Johannis Matthesii totis fascibus, Cratonis, Lazari Spengleri, Andr. Osiandri, Bezæ, Rudolphi Gvalteri, P. Meliss, Joh. Sturmii, Flacii Illyrici, Stigelii, Frischlini, Fr. Raphaëlis, Carlstadii, Joh. Agricolæ Islebiensis, Thomæ Münzeri, Samuelis Huberi & plurium.* Hottingerus Epistolarum à Theologis sub tempora reformationis scriptarum ingens volumen habuit, ut ipse in Bibliothecario suo memorat, qvod ille inter maximos thesauros suos literarios numeravit. Vidi ipse apud virum illustrem Marqvardum Gudium spissum talium literarum à viris doctissimis, & qvidem eorum manu scriptarum, volumen, inter pretiosa supellectilis literariæ, qvam habet amplissimam, cimelia referendum. Sunt in illis Lutheri, Melanchthonis, Erasmi, si recte memini, Jo. Casauboni, Sarravii, Wouvverii, Manutii &c. epistolæ omnes ineditæ. Hujus Manutii una in illis est prolixa, ipsius manu scripta, qvam Reginam epistolarum Manutianarum vocabat, qvæ in editis non habetur. Epistolarum ineditarum Reinesianarum multos qvoqve fasciculos in Bibliothecâ suâ servavit Bosius: Habuit eas, qvas ad Bernh. Bertramum, Cancellarium in Aulâ Altenburg. Theologos Jenenses scripserat: Epistolas Reinesii & Majoris, Vorstii, Medicorum Germanorum, Hofmanni, Sennerti, Mœbii, Volcameri, Schneideri, Schenkii, Volckii, Horstii, tum aliorum Professorum, Birnstilii, Snellii, Löscheri, Frischmuthi, Henr. Gebhardi, Grævii, Bosii, Thomasii, Strauchii, Conringii, Slevogtii, tum aliorum virorum docto-

doctorum, Langermanni, Gueinzii, Weitzii, Parei aliorumq; mutuas: in qvibus multa esse, qvibus res ornari literaria possit, dubium nullum est, & ex editis augurari possumus. Sed vix erit, ut in publica aliqvando luce illas videamus.

Qvemadmodum hæ in eruditorum usum epistolæ colligi debent; ita scripta politica, qvæ ad statum Reip. pertinent, meritò ad usum publicum servanda, suumq; sibi in Bibliothecis, præcipuè publicis, locum vindicant. Magnopére commendat eorum accuratam custodiam Conringius in Epistolâ de Bibliothecâ Augustâ pag. 114. ac eo nomine Guelferbytanam prædicat, qvod in ea magnus illorũ de statu Germanico MStorum numerus servetur. Excell. Dn. Rachelius cap. extremo Introduct. ad jus publicum Germanicum, de eâdem Bibliothecâ testatur, tantam in illa rerum Germanicarum omnis generis copiam exhiberi, qvantam vix ullum Germaniæ totius Archivum. Præsertim postqvam MSti codices Joh. Schvvartzkopfii, Cancellarii, ejus partem constituerunt. Eodem in loco mentionem facit Bibliothecæ Maximiliani zum Jungen/ Patricii qvondam & viri consularis Francofurti ad Mœnum, in qvâ CXVI. volumina rerum Germanicarum collecta fuerint: Qvo thesauro præcipue motum Cardinalem Mazarinium existimat, ut sedecim mille florenos pro illâ obtulerit, neq; tamen pro illo pretio eam impetrare potuerit. De eorum scriptorum copiâ in Bibliothecâ Puteani & Pinelli jam supra diximus.

Enumeravimus hactenus scripta illa, qvæ MStis veris accenseri solent, qvorum utilitas qvibusdam major esse videtur, qvam ipsorum Manuscriptorum. Conringius certè, ut jam supra diximus, non vult inter perfectissimæ Bibliothecæ notas haberi, si numero MStorum vincat. Neq; negari sanè potest, ex cujusq; scopo & fine spectandam Bibliothecam. Privatus sibi pro suo genio & indole eam format. Publica ad usum communem instrui debet. Etsi verò & editi libri optimi hic abesse non debent, tamen & facilior eorum copia, qvam MStorum est: & vero in eô maxime Bibliothecas publicas prospicere privatorum indigentiæ æqvum est, ut subministrent illa, qvæ ipsi aliunde non facilè deproment. In his ergo rarioribus principem locum sibi vendicant Manuscripta, qvæ, qvò antiqviora, eo sunt meliora, sive jam tum typis illa vulgata sint, sive hactenus ἀνέκδοτα, qvæ majoris pretii sunt. Sed tamen nec illorum nullus usus est, ut jam supra exemplo declaravimus. Etsi enim Conringius cum Toleto Fulvium Ursinum ridet immane pretium MSto antiqvissimo Terentii, sed tamen alicubi vitiosè scripto, statuentem, de qvo locum è Jan. Nic. Erythræo producit: non tamen adeo absurdè hâc in re sensit Ursinus. Qvanqvam enim accuratiùs nunc in nonnulla Terentii loca inqvisitum sit, aliorum codicum collatione; tamen, si antiqvitas sua codici constat, plura è tali codice, tum, qvæ ad intellectum Autoris, tum, qvæ ad scripturam pertinent, disci possunt, qvæ in aliorum codicum lectione magnam nobis lucem accendent. Multum enim in se reconditi habet ille antiqvitatis genius, atq; ubi minimè credis, ex ipsis suis tenebris lucem aliqvam spargit. Qvod si

levior ille qvibusdam usus videatur in Autorum emendatione; longè tamen major ille est, qvi è MStis Patrum libris, utut jam impressis, in Ecclesias & Academias promanat. Nemini ignotum est, qvorundam fraudibus id agi, ut ea in Patribus loca, qvæ minus favere receptæ apud suos sententiæ videntur, aut mutilentur aut corrumpantur: Qvo casu magnum in MStis codicibus præsidium qvi non agnoscit, is profectò stupidus atq; amens est. Jamdudum ostensum à Theologis celeberrimis ac Philologis est, multa talia passim in Patribus inveniri. Extat & singularis de Latrociniis in Scriptores Publicos, præcipuè Patres, Löscheri dissertatio, qva exempla ejus rei proferuntur; sed longè dari uberiora poterant. Si mutilationes illæ non sint, vel Typorum sphalmata, qvæ repetitis editionibus crescunt, medicam à MStis manum reqvirunt. Commendat hunc usum qvoqve Reiserus in præfatione Indicis MStorum Bibl. Augustanæ. Manuscriptorum nunqvam editorum usus ex utilitate argumenti dependet, & ipsa raritas rem sæpè inæstimabilem faciet. Qvi Livii & Taciti libros omnes, Plinii libros de bellis Germanicis, ac similes autores possideret, de pretiosissimo ille thesauro sibi merito gratulari posset. Latitare adhuc in aliqvo orbis angulo, non est fortè incredibile, præsertim cum mirabilia MStorum sæpe esse fata soleant, ut nos de ipso Livii codice aliisq; in dissertatione nostrâ de latinitate Livianâ notavimus.

Jam supra monui, excutiendas esse omnes Bibliothecas, publicas, privatas, ut MStorum notitiam, qvoad ejus fieri potest, uberrimam habeamus: Qvanqvam hic obstinatum Bibliothecarum silentium esse solet. Solent illa κειμήλια nonnullis ita recondi, ut vix inspectioni locus relinqvatur: neq; patientur, ut qvis de illis catalogus in lucem edatur, cujus qvidem taciturnitatis causas non omnino nullas habent. Solent enim thesauri incogniti ab ipsâ obscuritate aliqvod securitati suæ præsidium petere. Qvi in omnium oculis versantur, facile prædones belli tempore alliciunt, ut tristia ejus rei exempla supersunt in Germaniâ, ubi vel fama & suspicio cum periculo conjuncta fuit. Sed tamen cui bono thesaurus absconditus? In usum tamen hominum illi libri congesti sunt, &, ut eorum notitiam nobis conqviramus, cum Bibliothecariis familiaritas contrahenda, ut ad secretiores Bibliothecæ recessus nos admittant, qvo artificio Salmasius in Bibliothecâ Heidelbergensi usus est, cui plurimam in Criticis cognitionem debet.

Instructissima, sine dubio, omnis generis Manuscriptis Bibliotheca Vaticana est, præsertim postqvam Heidelbergensis Bibliothecæ spolia accesserunt. (Si ulla unqvam accesserunt; sunt enim, qvi de eo dubitant: neq; ipse etiam Joseph. Scaliger magnificè adeo de illâ sentit.) Aprosius Vaticanæ Bibliothecæ & Barbarinæ MSta consignavit, teste Gregor. Let. Ital. regn. part. 4. pag. 399. Huic Vindobonensis subjungi debet, præsertim postqvam Budensis Bibliothecæ reliqviæ in illam collatæ. Vixisset Lambecius, illius Bibliothecæ MSta in publicam lucem protulisset. In Hispanicis Bibliothecis multa supersunt MSta; sed ut Dracones opibus suis incubant, neq; tamen iis uti vel possunt vel volunt. Incendio Bibliothecæ Scorialen-

rialenſis plurima, ut puto, perierunt. De Angliæ Bibliothecis Georg. Richterus in Epiſtolâ ad Arnoldum ſcribit: *Novi & expertus ſum ipſe, qvales & quantos viros in re literariâ, qvales Bibliothecas, qvalia Manuſcripta natio iſta habeat.* Chriſtophorus vero Arnoldi ita ad Richter. (in Epiſtolis Richterianis p. 485.) ſcribit: *In Academia Cantabrigienſi Abr. Whelocus Arab. atq; Anglo-Saxon. linguæ Profeſſor & Bibliothecarius publicus codices Manuſcriptos cumprimis Græcos, perlubenter mihi impertit, ex eadem Bibliothecâ publicâ aliquot Epiſcoporum Bibliothecis mirificè aucta. Hujus commendatione gratiam adeptus ſum inſpiciendi illuſtres in domo Petri, Collegio Reginæ, & Collegio Joannitico, Bibliothecas, theſauris Manuſcriptorum refertiſſimas. Obſtupui in Johanniticâ, cum mihi magnam ſacrorum librorum Græco-barbarorum copiam oſtenderent, à benefactore quodam Anonymo ſuaſione Richardi Sybbes S. Theol. Profeſſoris & hujus Collegii quondam Socii Senioris A. D. 1628. dono oblatorum. Hic etiam libros Chinenſes videre licet imaginibus hiſtoricisq; lineamentis pulchrè diſtinctos; item Maimonidis Sophne Torah Voll. quatuor Venetiis in chartâ cæruleâ impreſſis, ubi plurimas inſpexi ψ͂ἰκοπαῖς nefariâ recutitorum manu leviter deletas. In Bibliothecâ publicâ ipſius Academiæ Lexicon eſt Syro-Arabicum Manuſcriptum Bar Bahlull. Omnia hoc in opere Syriaco charactere deſcripta ſunt: niſi quod minoribus Arabica, majoribus verò Syriaca. Celebris ille apud Anglos Philologus ſacer Bodwellus eidem Bibliothecæ Lexici Arabici volumina ſeptem conſcripta manu ſuâ una cum Typographiâ Arabicâ legavit.* In Oxonienſi Bibliotheca multa haberi Manuſcripta Jameſii Catalogus teſtatur. Gallicæ Bibliothecæ, Regiæ, privatæ, Manuſcriptis variis pleniſſimæ, de qvibus Ludovicus Jacobi legi poteſt. Bibliothecæ Thuanæ MStos codices antiqviores, recentiores, qvorum non exiguus numerus eſt, qvi vel cum publicis nonnullis Bibliothecis certet, Joſephus de Qveſnel ab impreſſis ſeparatos edidit. Italicarum, publicarum, privatarum Bibliothecarum Manuſcripta Tomaſinus, pauca tamen è vaſto numero, in publicum protraxit; qvi tamen indices, ut novi, multum illis profuere, qvi in Italiâ manuſcriptos codices indagarunt, ac feliciter iſto indicio è privatis Bibliothecis ſibi compararunt. Jacob. Gaddius in libro ſuo de ſcriptoribus paſſim citat Manuſcripta critica & poëtica, qvæ in Italicis Bibliothecis habentur. Vide & Gregor. Let. *Ital. regnante part. 3. l. 4. p. 346. p. 383.* De Auguſtanæ Bibliothecæ Manuſcriptis ſupra vidimus. Norimbergenſem Bibliothecam Joannes Saubertus ob Manuſcripta, qvæ recenſet, laudat, & cum ipſis Italicis contendit, peculiaribus de illa ſcriptis orationibus. Leidenſis Bibliothecæ Manuſcripta etiam in Catalogo illius Bibliothecæ notata ſunt. Sunt & in Gottorpienſi noſtrâ Libri MSti, præcipuè Orientales & Arabici, qvibus ſe adjutos tum Cl. Salmaſius tum Bochartus profitentur. Eorum mentionem, ut puto, etiam Huetus facit in lepidiſſimo illo carmine, qvo Iter Svecicum deſcribit. Sunt præterea in illis, qvantum nunc ſchedæ mihi meæ ſuggerunt: *Plinii Hiſtoria Naturalis, quo uſus Salmaſius: Corpus Juris Civilis: Hippocratis opera Græcè. Veget us de re militari. Martianus Capella. Virgilii & Ovidii aliqua. Papinius Statius. Lucanus de Bello Civili.*

Ciceronis Rhetorica nonnulla. Saluſtius. Ἥρωνος εἰσαγωγὴ τῶν γεωμετρουμένων. Heronis Geodæſia. Theocriti Idyllia. Cyrilli Lexicon Græcum. Macrobius in Somnium Scipionis. Boëtius de Conſolatione. Hiſtoria ſacra Perſarum Perſicè & Latinè. Libanii Characteres. Michaëlis Glycæ Annales. Sidonii Apollinaris Epiſtolæ. Fragmenta veterum Mathematicorum Græcè. Perſii Satyræ. Heliodori Lariſſæi Optica. Xenocrates de Piſcibus. Vita Heſiodi, Theocriti & Oppiani Græcè. Leontii Baſilii Ναυμαχικὰ Græcè. Pſelli Expoſitio in Zoroaſtr. Oracula: Ejusdem Expoſitio Dogmatum Chaldaicorum. Demetrii Phalerei Apophthegmata. Glycæ Orationes Græcè. Gemiſtius de dignitatibus & officiis regiis tempore Romanorum. Caſſiodori tripartita Hiſtoria Eccleſiaſtica. Papiæ Gloſſarium. Homiliæ diverſorum, quas juſſu Caroli M. collegit Alcuinus. Senecæ Epiſtolæ. Demetrii Dialogus. Warnfridi Hiſtoria Longobardorum Cypriani Epiſtolæ. Conſtantini Manaſſis Chronicon. Leonis Papæ Epiſtolæ. Fulgentii Mythologia. Alexii vita Græcè. Methodius de Mundi excidio. Chimica multa & Chronica ad res Germanicas, Hiſtorica ad res Holſaticas pertinentia.

Privatarum qvoq; Bibliothecarum magna eſt à MStis æſtimatio. Iſaaci Voſſii, qvam ipſe Hagæ-Comitis vidi ac perluſtravi, Bibliotheca laudari ob multos codices antiqviſſimos meretur. Lucæ Holſtenii Bibliotheca multa habuit Græca, præcipuè in Philoſophiâ Pythagoricâ & Platonicâ, qvorum pleraqve in hunc diem ſunt ἀνέκδοτα. Eorum Indicem, qvem ab amico habeo, hîc ſubjungam. *Damaſcii Philoſophi Platonici περὶ ἀρχῶν, ſive de principiis quæſtionum & ſolutionum, magnum & præclarum opus fol. Græcè: Hermæ Philoſophi in Phæd. Platonis Scholiorum libri 3 Græcè, fol. Eadem Hermiæ commentaria latinè Marſilio Ficino interprete, hactenus non edita, fol. Olympiodori Philoſophi commentaria in Phæd. Platonis, qui eſt de immortalitate animæ, Græcè fol. Platonis Compendium ſive ſelecta, Græcè fol. Procli lib. 6 de Theologia Platonis, Græcè fol. Ejusdem Procli ςοιχείωσις Θεολογικὴ, ſive Elementorum Platonicæ Theologiæ liber, CCXI propoſitiones continens, Græcè fol. Eadem Procli Elementatio Theologica latinè ex veteri verſione Fr. Guilielmi de Morbeka, Archiepiſcopi Corinthii, cum ejusdem Demonſtrationibus. fol. Nicolai Epiſcopi Methonenſis animadverſiones in eadem Procli elementa Theologica, ne quis eorum probabilitate ad Arrianiſmum ſeducatur fol. Procli Lycii Philoſophi libri 3 ſingulares, ſive μονόβιβλος I. de decem dubitationibus circa providentiam. II de Providentia & fato, & eo, quod in nobis, ad Theodorum Mechanicum. III. de malorum ſubſiſtentiâ latinè interprete Guilielmo de Morbeka Archiep. Corinth. fol. Procli Commentarius in Alcibiadem priorem Platonis Græcè, & in eodem volumine Olympiodori Philoſophi in Alcibiadem Platonis Scholia Græcè fol. Joann. Baptiſtæ Camotii in Platonis Alcibiadem majorem Comm. libb. III. Latinè, fol. Procli Commentariorum in Parmenidem Platonis Libri VII. Græcè fol. Procli in Cratylum Platonis Scholia ſelecta. Græcè 4to. Procli Diſſertationes aliquot in Remp. Platonis hactenus non editæ Græcè fol. Procli vita, Autore Marino, integra Græcè, 8vo. Syrianus Platonicus in Metaphyſica Ariſtotelis, cujus objectionibus contra Platonem & Pythagoram reſpondet: Græcè fol. Herenni Philoſophi Metaphyſica, quod eſt elegans Theologiæ*

logiæ Platonicæ compendium Græcè fol. Nicomachi Geruſini Pythagorici Arithmetica, cum ſcholiis marginalibus antiquis. Græcè 4to. Joannis Grammatici Philoponi commentarius in Nicomachi Arithmeticam, Græcè fol. Jamblichi Chalcidenſis de vitâ & doctrinâ Pythagoræ libri IV. quorum duos tantum priores infeliciſſimè edidit Arcerius: Græcè fol. Jamblichi de Myſticâ Ægyptiorum Theologiâ liber, quæ eſt reſponſio ad Mammonis ſive Porphyrii eâdem de re epiſtolam Græcè fol. Claudii Ptolomæi liber περὶ κριτηρίου ϗ ἡγεμονικοῦ, ſive de principe animi parte, quâ verum falſumq; dijudicamus. Albini Philoſophi Introductio ad libros Platonis. Incerti Autoris Hermippus ſive de Aſtrologiâ libri II. Græcè, & liber dictus Græcis Ichnolates, Græcè fol. Porphyrii Philoſophi & Pappi Alexandrini Commentaria in Harmonica Claudii Ptolomæi Græcè fol. Spharici aliquot autores veteres, Græcè, ſcilicet Autolicus de Spherâ, quæ movetur, it. de ortu & occaſu. Theodoſius Tripolita de Habitationibus: item de diebus & noctibus, & Euclidis Phænomena Græcè fol. Heronis Geometræ Introductio ad Geometriam Græcè fol. cum Anatolii, Damiani & aliorum opuſculis ad Mathematicam pertinentibus. Græcè fol. Manethonis Ægyptii Apoteleſmatica libris VI. carmine Græco, cum Introductione Maximi, 4to. Chalcidii expoſitio in Timæũ Platonis, exemplaria duo perantiqua, 4to. Ægidii Cardinalis Viterbienſis commentaria in primum librum ſententiarum ad mentem Platonis, quibus univerſa Theologia Platonica luculenter exponitur, latinè fol. Lexicon vetus Theologicum & Philoſophicum, Græcè fol. Serapion Thmüenſis, Titus Boſtrenſis & Photius P.C.P.nus contra Manichæos, Græcè fol. Joannis Philadelphienſis Lydi de Menſibus liber, à Photio P.C.P.no, ut videtur, in compendium contractus. S. Methodii Patarenſis Epiſcopi & Martyris Sympoſium X. Virginum, ſive de Virginitate, liber. Vita S. Syncleticæ, autore, ut creditur, S. Athanaſio Græcé, 4to. Oppiani de Aucupio libri III. Eutemii Sophiſtæ ecphraſi in proſam orationem transformati, Græcè fol. Simplicii Philoſophi Commentarius in Epicteti Enchiridion, Græcè 4to. Evagrii Monachi diverſa opuſcula aſcetica, Græcè fol. Fl. Arriani Nicomedienſis Tactica, ſive de acie militari rectè inſtituenda liber, in quo accurratè de veterum Romanorum exercitiis equeſtribus agitur; & ejuſdem Arriani expeditio Pontica contra Alanos deſcribitur Græcè fol. Julii Africani Geſtorum liber VII. qui eſt de re militari, Græcè fol. Aſclepiodori Philoſophi τέχνη τακτικὴ ſive, de acie arte inſtruenda liber Græcè fol. Incerti autoris de tolerandâ propulſandâq; obſidione liber: item exempla de ordinibus militaribus Græcè fol. Mauritii ſive Urbicii de re militari libri XII. ex accurata IV. Codicum antiquorum collatione Græcè fol. Incerti Autoris de re militari liber, & alius de orationibus militaribus, Græcè fol. Polyæni Stratagematum libri, Græcè fol. Phlegontis Tralliani, ut videtur, libellus de mulieribus bellicâ laude illuſtribus, Græcè 4to. Theodori Metochitæ συμμικτῶν ſive Miſcellaneorum capita CXX II voll. Græcè 4to. Dionyſii Periegeſis cum paraphraſi incerti autoris. Græcè 4to. Euſtathii commentarius in Dionyſium Græcè 4to. Joannis Tzetzæ Ante-Homerica, Homerica, & Poſt-Homerica, carmine Græco, cum ejuſdem Tzetzæ ſcholiis Græcis 4to. Orphei Hymni & Argonautica Græcè 4to. Michaël Pſellus de generatione animæ in Platonis Timæo, Græcè 4to. Ejuſdem Pſelli libellus de Dæmonibus & generibus incantationum liber, Græcè 8vo. Origenis Philoſophumena, ſive de variis vete-

rum Philosophorum sectis & opinionibus liber Græcè 4to. Moschionis Hypotheca, sive monita sententiosa 4to. Plutarchi collectio proverbiorum, quibus Alexandrini utuntur Græcè 4to. Philostorgii Historiæ Ecclesiasticæ compendium, transscriptum ex regiâ Scorialensi Bibliothecâ Græcè 4to. Joannis Diaconi Pediasimi declaratio aliquot difficilium locorum Cleomedis Græcè 8vo. & Latinè 4to. Zenonis ac reliquorum Stoicorum Philosophiæ moralis compendium Græcè 4to. Didymus Alexandrinus & Alexander Lycopolita contra Manichæos, Græcè 4to.

Prodeat nunc ultimo loco, sed principe profectò loco nominanda Illustris & Excellentissimi Viri MARQVARDI GUDII, Reg. Maj. Dan. Consiliarii Status, celebratissima Bibliotheca; qvam si privatarum omnium ego Reginam dixero, nihil ultra veritatem aut jactantiùs loqvi videbor. Tanta est in illa Manuscriptorum Codicum & antiqvissimorum & rarissimorum copia, is selectus, ut vel cum Regiis contendere Bibliothecis possit. Sunt in illa libri Græci, Latini, nusqvam in luce visi, toto orbe literato, præcipuè in Italiâ, summo studio conqvisiti, qvos vel non extare amplius multi, aut jamdudum periisse crediderunt. Hos emaculatos in lucem edere non annorum aliqvot, sed seculi labor esset. Cum hoc primum mihi ingredi sacrarium daretur, in Latium & Athenas veteres reductus, & in ista rerum varietate totus mihi stupere videbar. Verum cum viderem, qvam ipsa illa copia votis eruditorum, & labori etiam Herculeo obsistat, nullos ex ubertate istâ fructus ad orbem literatum perventuros indolui, præsertim cum illustris ejus Bibliothecæ possessor negotiis civilibus oppressus vacare eruditis curis non posset. Mihi tamen loco non alieno tantæ rei commemoratio minimè prætermittenda videbatur; tum qvoniam publicè interest, non ignorari has Holsatiæ nostræ opes; tum ut venerationem, qvâ singulare hoc seculi nostri decus proseqvor, publicè testarer, simulq; illum obtestarer, ne, qvæ habet in vetustis autoribus admirabili planè εὐστοχίᾳ observata, ne poëmata, qvæ cum antiqvis de palmâ contendant, ne incomparabile illud Inscriptionum opus, tot annos illi perpolitum, luci publicæ, posteritati, suæq amplius invidere gloriæ velit.

CAP. VIII.

DE LIBRIS DAMNATIS.

Libri prohibiti majus desiderium excitant. Athei. Liber de tribus Impostoribus. Quis ejus autor, disquiritur. Claudius Berigardus ex illo quædam excerpere videtur. Notatur Cardanus, qui ex illo libro aut simili quædam in suos usus transtulit. Bodini Dialogus de abditis rerum sublimium arcanis. Ejus Historia prolixius proponitur. Diecmanni super eo argumento Dissertatio laudatur. Collegium quorundam Venetiis super religionis negotio institutum. Post illum nec Atheum nec Deistam fuisse adversus Rainaudum & alios probatur. Heterodoxus ille tamen in multis fuit. Galen;

leni κ᾽ θεότης à Casaubono vindicatur. Familiaris multis Atheismi calumnia. Benedicti Spinosæ pessima pro Atheismo stabiliendo scripta. Complura minuta Atheorum scripta recensentur. Vanninus. Pomponatius. Ochinus. Campanellæ Atheismus triumphatus. Porcius. Antonius Roccus. Jordanus Brunus. Judicium de autore libri, qui historiam populorum Severambes scripsit. Libri Magici. Multi falsò crediti. Hæreticorum libri. Indices expurgatorii. Libri obscæni. Satyra Sotadica Aloysiæ Sygææ adscripta, ejus nomen, ut & Meursii mentitur. Aloysia Sygæa magnum feminæ pudicæ & eruditæ exemplum. Castratores librorum veterum notantur. Satyrici scriptores, Regibus ipsis metuendi. Is. Casauboni Corona Regia.

QVemadmodum in officinis ea, qvæ rariora & pretiosiora sunt, seponere solemus, ne vel furaci manu rapiantur aut contaminentur: ita venena qvoq; suo loco custodiri solent, ne illa, cum incautiùs tractantur, nocere possint. Similiter in re literariâ libri MSti ut cimelia asservantur, libri damnati peculiari censura notantur, neq; omnium oculis manibusq; exponuntur: Qvanqvam fieri sæpe solet, ut, qvi arctius custodiuntur libri, cupiditatem & desideria curiosorum provocent, qvi majore attentione & curâ malos tum libros legunt; cum obvii & à viris doctis refutati vilescerent. Nunc verò cum illi anxiâ diligentiâ in secreto tenentur, desperatæ causæ suspicio qvibusdam pravis ingeniis suboriri solet.

Inter damnatos primo loco numerantur scriptores Athei, qvi doctrinam de Deo, de Christo, de immortalitate animæ exstirpatum eunt. Princeps in his liber ille famosus est de tribus Impostoribus. Illum Grotius nunqvam scriptum esse existimat, qvod ego nunc suo loco relinqvo. Novi ego viros, qvorum fides minimè suspecta est, qvi se vidisse testantur. Dicitur & in Germanicam linguam conversus, impressusq; in folio latitare apud scelestos Atheismi propugnatores. Autor Religionis Medici Bernardinum Ochinum autorem libri hujus habet, de cujus vitâ & moribus legatur Antonius Maria Gratianus in *vitâ Cardinalis Commendoni. l. 2. cap. 9.* Thomas Campanella, referente Ernstio, Muretum ejus autorem habuit. Mersennus Comm. in Genesin, Petrum Aretinum. Videantur V. Placcii *annotata in Joh. Rhodii Autores supposititios n. 50.* Hunc librum legisse, & ex eo qvædam excerpsisse videtur Claudius Berigardus *in Circ. Pisani, part. 3. Circ. 3. p. 230.* ubi de calumniis in Mosen agit, ad qvas ita respondet: *Tot viri sancti & Christus ipse Mosen secuti satis eum vindicant ab hac calumniâ, quicquid effutiat contrà liber impius de tribus impostoribus, omnia refundens in dæmonem potentiorem, cujus ope Magi alii aliis videntur præstantiores: quò etiam refertur illud fictum à Boccacio de tribus annulis.* Fuere & Augustini tempore, qvi circumferrent librum de Christi magia, de qvibus Augustinus, *de consensu Evang. c. 8.* Utinam ejus farinæ libri extarent, & legi ab omnibus possent! Certus sum, ex ipsis tela, qvibus eorum calumnia juguletur, nos depromturos.

Ar-

Argumento certè hoc non exiguo est, extitisse similes olim libros, sive Aretinus sive Ochinus illorum Autor sit, cum Cardanus in lib. 11. de Subtilitate recitet qvædam variarum sectarum pro se pugnantium argumenta, qvæ ex his lacunis hausta videntur. Introducit in illo loco Pagani, Judæi, Mahumetani & Christiani argumenta, atq; ita proponit singula, ut Christianismi partes segniùs agantur. Planè illâ ratione Bodinus postea librum scripsit de sublimibus & admirandis rerum arcanis, ubi perpetuo inter sectas & religiones dialogo instituto eadem argumenta atq; eandem cramben recoxisse videtur; Qvod indicio est, utrumq; ex iisdem fontibus sua deprompsisse. Mersennus certè commentario in Genesin Cardanum ut Atheum reprehendit, monetqve in vetustis editionibus librorum de Subtilitate, eo in loco multa haberi, qvæ postea sint in seqventibus editionibus vel omissa, vel immutata. Atqve ita se rem habere è Scaligeri Exercitationibus probari potest, qvi *Exercitatione 258.* præeuntem Cardanum secutus, hæc ejus ulcera tangit, non sine mordaci, ut debebat, ἐπηρείᾳ. Arguunt præterea illa verba, qvæ formulam transitionis constituunt in veteri editione: *Igitur his arbitrio victoriæ relictis &c.* qvasi dubitaret Cardanus, cui parti victoria adsignanda sit: pro qvibus verbis in posteriori editione legitur: *Sed hæc parum Philosophos attinent, pro quibus institutus est sermo:* qvæ & ipsa aliqvid profani sensus habere videntur. Sed omnia illa arguunt, discrepare vetera exemplaria à recentioribus.

Ut ad Bodini librum revertar, ille in ipsâ olim Galliâ rarus, nunc tamen etiam in Germaniâ in qvorundam Bibliothecis latitat. Levis ejus libri hactenus fuit notitia & subobscura. In Grotii & Sarravii epistolis passim ejus mentio fit. Illius extat de eo judicium in *epistolâ ad Gallos 146. & in altera 170.* Hic omnem lapidem movit, ut, sollicitante Isaaco Vossio, pro Reginâ Christinâ exemplar aliqvod obtineret. Legi loca illa in Epistolis ejus possunt, p. 322. 325. 326. 335. 50. Nunc verò pleniorem ejus libri notitiâ orbi erudito suppeditavit Vir reverendâ dignitate & variâ eruditione conspicuus, *Johannes Diecmannus*, per Ducatus Bremensem & Verdensem Superintendens generalis, qvi in hac Kiloniensi Academiâ elegans hoc & eruditum disputationis suæ inauguralis argumentum extare voluit: *de Naturalismo cum aliorum, tum maximè Joh. Bodini, ex opere ejus MSto & usq; adhuc ἀνεκδότῳ de abditis rerum sublimium arcanis.* Ille hanc εὐτυχίαν habuit, ut, qvod alii tot laboribus & sumptibus qvæsiverunt, illi ultrò in manus incideret. Nam duplex horum Dialogorum exemplar obtigit; qvorum alterum eas antiqvitatis notas habuit, ut ex primis Bodiniani operis apographis esse nullus ipse ambigat, olim ex Bibliothecâ Guliemi Laud Archiepiscopi Cantuariensis magno ære redemptum; Alterum verò recentius ante XX, cum hæc scriberet, annos è codice Patini festinanti manu descriptum: qvod tamen non rarò lacunis Anglici codicis supplendis, & emaculandis librarii vitiis utiliter adhiberi potuit. Liber autem ita inscribitur: *Colloquium Heptaplomeres de abditis rerum sublimium arcanis.* Ἑπταπλομερὲς inscriptum est, non, qvod in septem libros distributus esset, ut Sarravius existimavit;

mavit; sed, qvod septem viros, Paulum Coronæum, Frid. Podamicum, Hier. Senamum, Diegum Toralbam, Ant. Curtium, Salomon. Barcassiam, & Octav. Fagnolam, operis inter se partitis, perpetuò confabulantes introduceret. Primo Pontificiorum, secundo Lutheranorum, tertio omnium sectarum, qvarto Naturalistarum, qvinto Calvinianorum, sexto Judæorum, extremo deniq; Muhammedanorum causam tutandam commisit: Qvi omnes ita de fidei controversiis συζητοῦσιν, ut Christiani, sive Pontificii, sive Lutherani, sive Calviniani, succumbant semper; reliqvi verò, inprimis Judæi & Naturalistæ triumphent. Hæc ex ipsa illa Dissertatione adducere volui, cum accuratior ejus dari notitia neqveat.

Memorabile & hoc est, qvod ipse notavit ex schedâ qvâdam manuscriptâ, qvæ Guidonem Patinum ex Gabr. Naudæo audivisse commemorabat, fuisse Venetiis qvatuor homines, qvi singulis hebdomadis instituendarum super variis religionibus dissertationum philosophicarum causâ hic convenerint; in iis Coronæum Rothomagensem, & Gulielmum Postellum Notarii vices sustinentem, cujus chartæ postea ad manus Bodini pervenerint, & huic scripto conficiendo fuerint adhibitæ. De Postello Henr. Stephani narrat in Introductione tractatus *de conformitate miraculorum antiquorum & novorum cap. 14. p. 100.* illum publicè dixisse, qvod, qvi bonæ religionis speciem efformare velit, eam ex tribus istis, Christianâ, Judaicâ & Turcicâ, conflare debeat. Henric. Ernstius *Observat. variar. lib. 2. c. 36.* Postellum à qvibusdam libri de tribus Impostoribus autorem haberi ait. Sed summa ipsi hâc imputatione injuria infertur: Ego enim hunc inter Atheos vel Deistas referre nolim, qvod & Theophilus Rainaudus facit, qvi Deistarum parentem vocat, qvi Deum unum admittere contenti cætera Christiana mysteria pro fabulis haberent. Nam omnia alia testatur liber ejus de *Nativitate Mediatoris ultimâ*, qvem inter anonymos relatum miror apud V. Paccium, cum ejus nomen in fronte libelli exstet. Hunc qvi legerit, illum à Christo & Christianis mysteriis universam rerum naturam qvasi suspendisse deprehendet. Multa alioqvin habet, qvæ cum receptis in Ecclesiâ sententiis pugnant, errores qvoq; multos in religione; paradoxæ in illo multæ sunt doctrinæ, qvarum intuitu potius ad hæreticos & Enthusiastas, qvàm ad Atheos referendus videbatur. Qvod de formandâ religione ex Christianismo Turcismo & Judaismo dixit, forte eò pertinet, qvod multa Christianorum monumentorum λείψανα in ipso Alcorano aliisq;, qvi apud Orientales & Judæos extant, libris deprehenderet. In Judæorum qvoq; vetustioribus libris, qvos suppositios aliqvi existimant, multa ille mysteria venatur, non ad infringendam, sed potius stabiliendam religionem Christianam. Ille, qvem de Etruriæ originibus scripsit, liber integra capita pro veritate Religionis Christianæ inserta habet; ut mirari satis non possim, qvid in mentem venerit Rainaudo, qvi illum Christianæ religioni adversum faciat. Sed multa sunt in Rainaudo inepta & falsa de scriptoribus judicia, de qvo suo loco. De Postello legi amplius potest Popeliniere in libro Gallico *l'Histoire des Histoires libr. 8. p. 443.*

 Ego,

Ego, etsi in illo aliqva damnanda & heterodoxa aliqva superstitioni propiora agnoscam; multa tamen acutè excogitata, & profundam doctrinā spirantia deprehendo. Facile alioqvin est, apud homines imperitos & indoctos in Atheismi suspicionē vel ex levissimā causā incurrere. In Galeno qvoq; aliqvi ἀθεότητα notarunt. Sed de his Casaubonus, *Epist 258. Galenum vocari ἄθεον miror, virum tam assiduum in sapientiā DEI prædicandā. Ego illum eo maxime nomine dignum laude & æternā prædicatione semper judicavi.* Nunc sanè qvotidie hanc multis inuri notam videmus ab illis, qvi in innoxiis sententiis, ubi licitum esse potest divortium, Atheos statim & Naturalistas crepant. Qvâ calumniâ ut nulla est atrocior; ita Christianam charitatem in his, qvi temerè illam admittunt, planè extingit.

Fuere qvidem tales libri inter τὰ μυστήρια τῆς ἀσεβείας & ἀνομίας publicâ censurâ relati, neq; in publicum prodierunt; sed nunc libri æqvè mali, pene dixerim pejores, impunè in publicâ luce comparent, & ab omnibus leguntur. Qvid est Benedicti Spinosæ libris pestilentius? & hi tamen ubiq; triumphant. Annon Tractatus ejus Theologico-Politicus omnem elevat librorum sacrorum divinam fidem? annon miracula omnia explodit & exsibilat? Ejus Ethica illa Atheismi principia tam nudè exponit, qvanqvam subtiliter & argutè, ut imbecillos animos facilè capere possit: Duobus enim fulcris Religionis & providentiæ divinæ sublatis universum cultum divinum evertit. Tollit libertatem agendi, inductâ Mathematicâ aliqvâ necessitate: Qvâ positâ nullam esse, qvæ de rebus nostris disponat, providentiam, necesse est, omniaq; mutuâ causalitate à se invicem dependente agunt. Tollit præterea causam finalem, ut humani ingenii commentum: qvâ sublatâ, nihil nobis amplius sperandum metuendumve est. Plus ergo in illo neqvitiæ & insaniæ est, qvàm in ipso illo de tribus Impostoribus libro, qvi tamen non omnem divinitatem evertit. In Christum Salvatorem ejusq; historiam, etsi timidiusculè, multa tamen effundit, qvæ illam labefactent: Qvæ illi è Judaismo fortè adhuc hæserunt, in qvo multa ejus generis sunt, ut ex iis libris, qvos sub titulo Telorum igneorum Satanæ in lucem edidit Cl. Wagenseilius, apparet. Non defuere tamen, qvi hujus hominis insana dogmata retuderint, Henricus Morus, Mansveldus, &, qvi cæteris præferendi videntur, Blyenbergius & Pojeretus, eâdem, qvâ ipse triumphos ducere voluit, mathematicâ methodo usi. Cuperus in arcanis Atheismi retectis paullum langvidior est.

Hujus generis plures alii sunt libri, ut: *Ars nihil credendi*, qvi adscribitur Gothofredo à Valle, cujus mentio fit apud Voëtium Disp. de Atheismo: & alius, cui titulus, *Cymbalum mundi*, cujus itidem Voëtius mentionem facit, & autorem ejus nominat Bonaventuram de Periers. Henricus Stephani in *Tract. preparatorio ad Apol. Herod. cap. 26.* Mersennus *Commentario in Genes, in pag. 689.* vocat eum de Perez. Qvi ipse Mersennus suo illo in Genesin Commentario omnia illa, qvæ ab Atheis & Naturalistis proponi argumenta solent, summâ diligentiâ, collatis etiam amicorum aliorumq; virorum doctorum operis, coacervavit. Pandectas hunc librum

brum multarum rerum curiosissimarum, mathematicarum, naturalium, dixeris. Extat alius liber nefarius, cui titulus: *Cur receptum sit Evangelium*, qvi Valeo tribuitur. Vannini Dialogi illud Atheismi virus sub dialogorum formâ tegunt, in qvorum titulo disertis verbis Natura Dea & Regina dicitur, qvæ in privilegio Regio, qvod mirum, repetuntur. Amphitheatrum ejus satis sanum est, ac subtiliter pro animæ immortalitate disputat. In illo, ut hoc obiter memorem, legi, qvod sibi ipsi violentam mortem ex Marte in octavâ collocato prædixerit: Vivicomburio enim ob Atheismum affectus est. Præceptorem ille habuit Pomponatium, ejusdem genii hominem, sed acutissimum disputatorem, cujus extat adversus immortalitatem animæ liber, ab Antonio Sirmondo ex ipsis Aristotelis principiis, qvibus ille abusus fuerat, refutatus. Liber ejus de Incantationibus multa qvoq; profana continet, ut scripta ejus omnia. Ochini Dialogi præter Polygamiam, qvam propugnant, nihil ex Atheismo trahere videntur. Arrianum alii potius qvàm Atheum habent. Campanella in Atheismo triumphato plures nodos texuit, qvàm solvit. Porcius in libro de Mente humanâ, Antonius Roccus libro de Immortalitate animæ in eodem Pomponatii ludo instituti. Jordanum tamen Brunum huic classi non adnumerarem; Qvanqvam enim pluralitatem terrarum & solium statuit in libro *de innumerabilibus, sive de Universo & Mundis*, qvod aliis qvoq; factum; manifesta tamen in illo Atheismi vestigia non deprehendo. Is tamen ignis supplicio, teste Sorello, affectus fuit.

Pertinere & ad hunc Atheorum & Naturalistarum tribum videtur, qvisqvis est, Autor libri, qvi primùm Anglicâ, hinc Gallicâ, postremùm Belgicâ lingvâ prodiit, de populis Terræ australis incognitæ, qvos *Severambes* nominat. Titulus Belgicus ita habet: *Historie der Severambes behelzende een Beschryving van het onbekend Zuidland.* Elegantissimè confictus est liber, eaq;, specie, ut primâ fronte incautis imponat. Ingenium Autori illi fuit, qvem κυρίαι qvædam δόξαι facilè produnt. Toto verò hoc libro nihil ille aliud agit, qvàm ut ostendat, unam esse Religionem naturæ rerum conformem, qvæ Deum supremum, atq; ejus qvasi vices in orbe hoc inferiori repræsentantem Solem, veneretur: Qvare datâ occasione adversus Trinitatem & Christianismum disputat. In administratione Reipublicæ Ideam qvandam non contemnendam exhibet, qvâ, sublato pecuniæ usu, unde omnia in Rempublicam vitia, Cives per magnas qvasi familias distincti, è publico alantur & vestiantur. Illud verò ingenium hominis in extremâ parte prodit, qvod strategemata sacerdotum gentis ejus, qvam *Stroukaros* vocat, ad miraculorum, qvæ in Pentateucho habentur, formam confinxerit: Qvo manifestè patet, illum historiæ sacræ illudere. Cæterum ille liber doctus est, & magnâ curâ scriptus.

Solent & inter damnatos libros Magici referri: Qvi qvidem omnino atro carbone notandi sunt, si pactum illud cum Dæmone ac malis angelis profiteantur. Sed multa hic ab ignorantiâ peccari certum est. Gravissima sæpe viris optimis

mis injuria illata, qvorum scripta hoc crimine in suspicionem venere. De Alberto M., Trithemio, & aliis, qvi non sunt stultorum hominum clamores! Et hi tamen naturæ secretioribus adminiculis instructi multa vulgo miracula visa perpetrarunt. Vidi & indolui hujus criminis reos peractos viros innocentissimos, qui de pulvere sympathetico aliisque occultioribus naturæ operationibus idealibus, quales infinitæ sunt illis semper pueris nunquam animadvertendæ, quædam liberiùs scripserunt. Multos ab hoc crimine defendit peculiari libro Gabriel Naudæus. Nos de illis suo loco.

Damnari quoq; sacrâ censurâ solent Hæreticorum libri, aut quæ in libris heterodoxa & hæretica videntur. Inprimis hîc Romanis addicti sacris operosi sunt: Tot enim indices expurgatorios & librorum prohibitorum Catalogos habent, ut sibi ipsis obstent tricasque nectant; Nam & in suos animadvertūt sine causâ, si qui fortè Pontificiæ potestatis prærogativam, aut ejus infallibitatem leviter tangant, aut Ecclesiæ Gallicanæ libertatem tueantur, de quo præcipuè Bailletus in *Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. n. 77.* queritur: Ubi Catalogos illos, qui jam à Concilio, jam à Pontificibus, jam à Rege Hispaniæ aliisque, confecti sunt, ordine recenset. Scilicet, ut partium studia ubique regnant, ita & in his rebus, in quibus non eadem omnibus mens & sensus est, prout affectu aliquo ducuntur Censores, decretoria aliqua sententia pronunciatur. Ipse tamen Bailletus non multum hâc suâ operâ proficere Censores fatetur. E nostris errores & defectus horum catalogorum nuper singulari libro detexit Daniel Francus, quem super hoc argumento legere operæ pretium erit.

Post illa, quæ adversus fidem sunt, meritò censuræ subjiciuntur, quæ contra bonos mores. In his primò sunt obscœna, quæ lædere teneros animos ac veneno inficere possunt: Qvo nomine omnes illi flagitiosi libri præcipuè notantur, qui sacra Aphrodisia impudico calamo depingunt, quales Græcia olim libros magno numero dedit, quorum tamen facilis felixque jactura est. Inter obscœnos nostri temporis familiam ducit Satyra Sotadica Aloysiæ Sygææ adscripta. Pessimus & flammis dignus liber, nisi quod elegantiâ latinæ linguæ sordes suas ornet. Moneo hîc, nequam fuisse hominem, qui Aloysiæ Sygææ & Meursio illum librum adscripsit: omnia illa conficta esse puto. Liber ille, me judice, planè novus est, & ab impuro homine scriptus, qui ut à se amoliretur crimen, feminæ innocentissimæ & castissimæ illud imposuit, & Meursium hominem doctum in criminis societatem perduxit. Aloysia Sygæa nobilis fuit femina, & illustri ex gente apud Hispanos, cujus cum singulari castitatis laude meminit Nicolaus Antonius in pulcherrimo opere Bibliothecæ Hispanicæ: ubi cum omnia diligentissimè recenset, ne γρῦ quidem de hoc scripto memorat, ut certè memorare debuisset, si extitisset tum libellus ille, seu vero seu falso ejus nomine cognitus: Famam enim ejus procul dubio vindicasset; & perquiruntur ab ipso MSti libri omnes Autorum Hispanorum magnâ diligentiâ. Eruditissima illa fuit, ac amplissimum ejus elogium habet

bet Joannes Vasæus in *Chronico Hispanico. cap. 9.* Andreas Resendius in Epistola ad Mariam Principem ita de illa:

Altera Sygaea est, Virgo admirabilis, unam
Quam natura potens ideo produxit, ut esset
Femina, quae maribus vitam opprobrare supinam
Posset, & ignavos magno adfecisse rubore.
Nam cum septenae vixdum trieteridis annos
Computat, indefessa dies noctesq; Latinas
Volvere non cessat chartas, non cessat Achaeas,
Moseaq; & Solymos rimatur sedula Vates.
Quin per Achemenios scopulos Arabumq; salebras
Curris inoffensè linguarum quinq; perita.

Joannes Merulus nobilis Toletanus vocat seculi sui Minervam. Scripsit Epistolas Latinas, Dialogum de differentiâ vitæ rusticæ & urbanæ: Poëtica quædam, de quibus nihil editum. Prolixè illa omnia recenset Antonius sed de infami hoc scripto nec vola nec vestigium apparet. Alfonsus Madritensis Archidiaconus de Alcor in Palentinâ ecclesiâ, magnæ existimationis fideiq; scriptor, in Historiâ Palentinæ urbis summum honorificentissimumq; Sygææ elogium scripsit, qvod Hispanicâ linguâ producit Antonius: ubi omnes illas lingvas peregrinas tam promptè, ut Castellanam, tenuisse, easq; expeditissimè & loqvi & scribere potuisse refert. Nupsit illa Alphonso à Cuevas. Immaturè obiit, hocq; illi epitaphium positum: *Loisiæ Sygææ Feminæ incomparabili, cujus pudicitia cum eruditione linguarum, quæ in eâ ad miraculum usq; fuit, ex æquo certabat &c.* Qvæ omnia satis arguunt, injuriam magnam optimæ feminæ illatam à nebulone illo, qvi infame hoc scriptum illi adscribere voluit. Sed nec de Meursio fando auditum est, convertisse illum ex Hispanicâ linguâ tale aliqvod scriptum in Latinam. Sed ipse sermonis textus habitusq; totus ostendit, in Latio potius qvam Hispaniâ natum esse hunc fœtum. Talia ut ipsa honestas proscribere aut flammis addicere jubet; ita non probo morosulos illos censores, qvi in latinæ linguæ autoribus castrandis malè seduli sunt, bonosq; autores mutilant, si qvæ in illis paulo liberiora aut parum pudica deprehenduntur: Qvæ in conversatione ipsâ evitari non possunt. Arceri ab illorum qvidem lectione pueri possunt, sed ubi bonis moribus satis firmati fuerint, parum ab illis periculi est. Homines sumus, atq; in humanâ societate vivimus, ubi talia qvotidie occurrunt. Sed scholam istarum neqvitiarum, qvalis in Satyrâ Sotadica aperitur, nemo bonus feret. Sunt, qvi Terentii Comœdias, librum optimum, juventuti è manibus excutiunt, &, nescio qvem, illi Terentium Christianum supponunt: Qvi cum illo suo consilio explodendi sunt. Satis castus est Terentius, nisi, cum ex ingenio & moribus hominum qvædam ipsi dicenda sunt; qvos nosse characteres juventuti summè utile est. Cæterum omnium obscœnorum librorum hic inire numerum nolumus. Sudet in illo ster-

qvilinio alius Hercules Coprophorus. Fortè diligentiſſimus Priapeorum Commentator Scioppius, ſi viveret, hîc ſuam in Aphrodiſiâ Bibliothecâ congerendâ induſtriam exercere poſſet.

Sunt & Satyrici ſcriptores in bonos mores injurii; qvo nomine hic non intelligo, qvi innocentes illas in vitia Satyras ſcribunt, ſed qvi libellos famoſos. Non patitur noſtri inſtituti ratio, ut eorum hic indicem texamus. Qvi ſe adverſus tela & arma munire poſſunt Principes, à calami tamen inſultu ſæpe non ſunt immunes. Habent certè, qvos Reges metuant, cum vivunt, Satyricos; cum fatis conceſſerunt, Hiſtoricos. Utriq; accerrimi vitiorum obſervatores ſunt: qvi velut Cenſores publici impunè in illos ſententiam dicunt. Paſqvini ſtatua ſæpe plusqvam Dodonæa fudit oracula. Qvæ non in potentiſſimos Reges Satyræ ſcriptæ ſunt! Non potuit Satyricorum manus effugere Jacobus Britanniæ Rex, utut doctiſſimus & laudatiſſimus Princeps: Cui ſub ſpecie Panegyrici Poſtumi à Caſaubono ſcripti, cujus qvaſi fragmenta inter ſchedas ejus reperta, per inſignem neqvitiam, continuo myćteriſmo horrenda flagitia objiciuntur. Lepidè alioqvin ſcriptus liber eſt; cui titulus: *Caſauboni Corona Regia i. e. Panegyrici cujusdam verè aurei, qvem Jacobo I. Magnæ Britanniæ &c. Regi, Fidei defenſori, delinearat, Fragmenta ab Euphormione inter ſchedas τῦ μακαρίτυ inventa, collecta, & in lucem edita:* Refertur in Georgii Richteri vitâ Epiſtolis ejus præfixâ pag. 21. è Colloqvio cum Erycio Putaneo accepiſſe Richterum, qvod Puteanus ejus libelli autor habitus fuerit: cujus rei verò famam ille enixè declinans velut Apologiæ loco ſcriptum qvoddam exhibuerit, cui nomen, Perjurium RUFFI & GIBBOSI, præfatus, qvo delatorum ſuorum virulentiæ ac ſiniſteritati ſatis fuiſſe obviatum exiſtimaverit. Sed nos de Satyris alibi plura.

CAP. IX.

DE PSEUDONYMIS, ANONYMIS, &c.

Cauſæ librorum ſuppoſitorum. Libri antiquis autoribus ſuppoſiti. Antiquitates Etruſcæ Proſperi. Leonis Allatii refutatio illarum commendatur. Ὁμώνυμοι Autores multum turbarunt. Curtius ſcriptor Pſeudonymus ab aliquo habitus. Conſolatio Ciceroni à Sigonio ſuppoſita. Hæreticis id olim familiare. Piæ fraudes. Peregrina nomina ſtudio aſſumpta. Pſeudonymi libri ridiculi. Pedanterie Cavalliere. Faceta Job. Donne Epiſtola producitur, cum Catalogo Autorum Ridiculorum. Pſeudonymi per plagium. Plagia in Roberti Stephani Theſaurum L. Latinæ commiſſa. Liber de jure Eccleſiaſtico Barboſæ ab alio ſcriptus fuit. Illius à ſalſamentario redempti hiſtoria. Villaſani Carmina furtiva. Lauri Strena è Paſſeratii poëmatibus deſumpta. Minutiora plagia notantur. Scaligeri ob eam cauſam ſtomachatio. Pſeudonymi non ſunt, qui cauſas legitimas celandi nominis habent. Baſilis Valentini Chimici nomen verumne

rumne an fictum sit, disquiritur. Nomina adscititia & immutata, si dolus absit, Pseudonymos non faciunt. Anonymi Libri. Eorum indagatio commendatur. Versionum magnus usus est.

SUnt & in re literariâ Falsarii, quos nosse è re literariâ est, ne illi falsâ specie imponant. Pseudonymi sunt, qui nomen mentiuntur; sive suos fœtus aliis vel mortuis vel vivis supponant; sive, ut lateant, aliud nomen vel verum, vel fictum, vel suum aliter immutatum, assumant; sive, quod per errorem nomina sint turbata; sive quod aliorum nominibus abolitis sua substituant, aut alienos fœtus non invitis autoribus pro suis venditent. Ac primò quidem multi sunt, qui libros suos aliis supposuerunt, vel ut fidem aliquam scriptis suis conciliarent, vel ut sententiam suam stabilirent, vel ut vanam gloriam aliquam affectarent, aliosque fallerent. Multi circumferuntur tales libri supposititii, qvi sub nomine antiquorum Historicorum, Philosophorum, Patrum, comparent, quorum aliquem catalogum dedit Rhodius, ac notis suis illustravit Vinc. Placcius. De fragmentis illis Berosii, Manethonis, aliorumque antiqvorum historicorum, quæ in lucem edidit Annius Viterbiensis, jam suprà egimus, ac plura de illis judicia Vincent. Placcius notavit in Rhod. Aut. supposit. n. 18. Antiquitates Etruscæ, quæ Prospero cuidam adscribuntur, & in quas Paganinus Gaudentius observationes scripsit, ab H. Ernstio editas, suspectæ etiam eruditis sunt, de quibus videri potest Vossius de *Historicis Latinis, lib. 1. c. 9.* Scripsit & Leo Allatius doctissimas ad has antiquitates annotationes, Paris. 1640. & deinde Romæ iterum excusas: quibus de notis falsitatis in adulteratâ scripturâ etiam generatim agit, estque liber ille utilissimus ad Codicum scripturam vitiatam deprehendendam. Protulit vero Curtius Inghiramus hæc fragmenta è terrâ effossa primus in lucem, quem hujus suppositi figmenti parentem esse prolixè Leo Allatius probat. Habemus Aristoteli, Platoni, Hippocrati, Galeno, aliisque supposita scripta. Multa etiam Homero supposita; in quibus dignoscendis olim Criticorum versabatur industria: ac fuere, qui ex stylo, dictione, phrasi, certis quibusdam idiotismis, accuratum de autoribus judicium inire poterant, ut vel νοθείαν, vel γνησιότητα decretoriâ suâ sententiâ confirmarent.

Accedunt nomina multis communia, unde sæpe permutati scriptorum tituli. Aristoteles fuere plures, quorum vel triginta ac duos numeravit Jonsius. Quam facile est hîc in errorem incidere, præsertim si post tot secula demum scripta in lucem protrahuntur, & pluribus ejus nominis quædam supersint monumenta. Sunt in antiquâ historiâ 28 Pythagoræ, 20 Hippocrates, totidemque Socrates, 16 Platones, 50 Dionysii. Quo fine inter antiquos Demetrius Magnus peculiari opere περὶ ὁμωνύμων *de scriptoribus homonymis* agere voluit, quo opere usum Laertium putat Jonsius *lib. 1. cap. 2.* qui plerumque homonymos notare solet. Laudatur & eo nomine Meursius, quod diligenter homonymos recenseat. Magnam quoque occasionem falsi dederunt corrupta nomina, cognomina nominis

minis vice usurpata, quæ deinde novo scriptori fingendo ansam dederunt: Ellipsis nominativi, sub genitivo latentis, cum subintelligitur non modo filius, sed & Pater, Mater, Uxor, Amicus, Discipulus, Magister: Diversa topica nomina diversos sæpe scriptores ex uno facientia: de quibus singulis operosè doctéque egit Joannes Jonsius loco illo, quem modo laudavimus.

Fuit non nemo, quod mireris, qvi Q. Curtii Rufi historiam Alexandri M. à tot oculatissimis Criticis pro genuinâ habitam, à nemine unquam in suspicionem vel minimam vocatam, pro suppositâ & ante CCC annos ab ingenioso qvodam Italo confictâ habuerit. Indicium ejus fecit Guido Patinus *Epist. 27.* cujus ipsa verba, ut Gallicâ linguâ sonant, producam: *Il disoit, que son livre n'etoit qu'un Romain, que le Latin veritablement en etoit beau: mais qu'il y avoit de grandes fautes de Geographie. Il y en a une enorme entr' autres, dans le 7 Livre, lors qu'il parle de ces Scythes, qui vinrent prier Alexandre le Grand de ne point passer le Tanais, qui vient de la Moscovie Occidentale, se jetter dans le marais Meotide, separant l'Europe de l'Asie, & la Scythie Europeenne de l'Asiatique. Pour prouver cette conjecture, Alexandre le Grand n'ayant pas trouvé son compte aprés avoir passe cette riviere, revint incontinent in REGIONEM SACARUM, & de la entra dans les Indes, & tout cela est trés-éloigné du vray Tanäis. Le même Maitre nous disoit, que l'Auteur de ce Livre étoit un savant Italien, qui le fit, il y a environ 300 ans. Que nul Ancien n'avoit cité Quinte Curce, & que c'etoit un nom supposé. Qu'il etoit là-dedans parlé du fleuve Indus du Gange, & autres parties des Indes, qui etoint inconnuës à ces Ancien, qui ont vecu devant. Ptolomée, qui est le premier & le plus ancien Auteur, qui ait fait mention de la Chine sous le nom de SINÆ. Juvenal qui vivoit tant soit peu devant, a diti QUID SERES, QUID THRACES AGANT; & Pline parle de l'Ocean Serique, Ces SERES sont les habitans du Cathay, qui est une tres grande Province de l'Asie dans la Tartarie au dessus de la Chine.* An jam ex his argumentis confici παράδοξον illud possit, Critici viderint: Nos eâ de re amplius videbimus, ubi de Autoribus Linguæ Latinæ agemus. Fuere, qvi ipsi Eloqventiæ Parenti suos fœtus supposuerunt. Inter eos est Consolatio illa, qvæ Sigonium autorem habet, censuris eruditorum multùm vexata. Multæ extant super hoc negotio Epistolæ in Riccoboni Historiâ Gymnasii Patavini. Aliqvi Vianello adscribunt. Videantur notæ Placcii *in Rhodii Autor. supposit. num. 22.* Hofman. in Apol. pro Gal. l. 1. c. 16. de Hofmanno ICto, teste Scherbio refert, eum, cum offerretur illi consolatio illa, lectis pauculis statim indignabundum his verbis abjecisse: Non est Ciceronis. Adeò statim illis, qvi lectioni Autoris adsveti sunt, subolet qvod non genuinum est. Scilicet ut è vestigiis judicare de feris Venatores solent: ita vel è paucis versiculis rerum Autorem Critici agnoscunt. Certum tamen est, hâc voluptate mirificè affici nonnullos, qvi sua veteribus supponunt. De hac ipsa Sigonii consolatione Mancinus libr. de invid. erudit. c. 9. *Nec laude caruit, inqvit, Sigonius, qui, dum consolationem exhibet suam, illud assecutus est, ut brevi in opusculo,*

velut faciei lineamentis, Tullianam indolem ineſſe faterentur eruditi: Quin & magnâ illum voluptate perfuſum credo, qui vivus adhuc plurimos viderit de literis benè meritos, ad illud ſyntagma defendendum, certamina & contentiones hilari libentique animo ſubeuntes. Muretus Joſ. Scaligero impoſuit Epigrammate, qvod ipſe ſcripſerat, pro antiqvo venditato. Hoſpitalii qvoq; carmina à nonnullis pro antiqvis accepta.

In ſacris & olim hæc fabula acta fuit. Nunqvam defuere hæretici, qvi, ut fidem erroribus ſuis facerent, ſub antiqvorum Patrum nomine ſua commenta publicarent. Ipſæ qvoq; piæ fraudes bonorum hominum acceſſerunt, qvi ſcripta qvædam antiqvis nominibus incruſtarunt, ut ſimpliciores in ſuas ſententias pertraherent: Qvi malè profecto de re Chriſtianâ meriti bonam cauſam in ſuſpicionem falſi adduxerunt. Verſatur qvadantenus in hoc argumento Joannes Dallæus, qvi de Pſeudepigraphis Apoſtolicis libros tres conſcripſit. Notum eſt, qvid verſibus Sibyllinis factum ſit, qvibus tam præclara de Chriſti vaticinia continentur, qvæ ſuppoſititia viri ſagaces habent; etſi non deſunt viri docti, qvi eorum autoritatem tuentur, atqve Sibyllinis illis de Chriſto oraculis penè eandem, qvam ipſi Sacro codici, fidem adſtruunt. Multus eſt hoc in argumento Iſaacus Voſſius, cujus extat præclarus de Sibyllinis Oraculis liber.

Non deſunt, qvi datâ operâ libros ſuos ſub aliorum nomine exire in vulgus patiuntur, ut vel latere poſſint, ſi periculoſa ſcriptio ſit, vel aliorum judicia ſecuriùs ſcrutari poſſint. De Trajani Boccalini relationibus hoc aliqvi affirmant: Nam Cardinalem Cajetanum earum autorem venditant, qvi Trajani Boccalini nomine abuſus fuerit, ne ſibi fraudi eſſet, qvod ſcriberet; Teſtaturq; Laurent. Craſſ. *Elog. Hom. literat. part. 1. p. 160. ac pag. 162.* librum hunc mortem Boccalino paraviſſe: nam à quatuor armatis hominibus ſaccis arenâ repletis vulneratus eſt, usq; dum animam efflavit. Refert & Erythr. *Pinac. III. p. 131.* J. Franciſcum Perandam ejus adjutorem fuiſſe. Ac facile apparet è commentario Boccalini, in Tacitum Italicâ linguâ ſcripto, ab ingenio humiliore illum eſſe profectum. Circumferuntur nunc libri, qvi interiora ſtatus in Regnis qvibusdam & Rebuspublicis deſcribunt, à multis in pretio habiti, qvibus nomen tantùm & fortaſſe etiam ſtylum commodavit, qvi in titulo libri legitur, Autor; aliis materiam ſuggerentibus, qvi periculoſo hoc labore defungi nolunt. Aliqvi opulentioribus, qvi ſcripti alicujus famâ celebritatem nominis ſibi parare geſtiunt, ingenii ſui fœtus non rarò vendunt, cujus multa produci poſſent exempla. Sæpe fictum nomen, vel aliqvâ ratione immutatum, vendibiliorem & gratiorem librum facit, qvàm ſi verum nomen adſcriptum eſſet. Qvomodo *Philippi de Terra nera Loci communes Theologici* omnium plauſus abſtulerunt, rejecti, cum Melanchthonis ſub illo nomen agnoſceretur. Odia enim, qvibus autores proſeqvimur, ipſius libri, utut optimi, pretium imminuunt.

Non diſſimulandum etiam hoc loco eſt, fictos tum autores, tum libros in

ignorantiæ velamentum ab Aretalogis & Thrasonibus literariis adhiberi. Aliqvi, ut docti videantur, inauditos librorum titulos nominumq; monstra crepant, temeraria de autoribus judicia pronunciant, qvod viris nobilibus, & qvi sui opinionē apud vulgum excitarunt, familiare esse consuevit. Ineptæ hoc affectionis, qvam Galli *pedantismum* vocant, specimen notat Bailletus in *Judic. Doct. tom. 1. part. 1. c. 14. pag. 99.* Lepida ejus verba sunt: *On peut dire, que c' est une PEDANTERIE CAVALIERE de juger cavallierement des Livres, el de faire le procés à un Auteur dans le temps même, qu' on proteste, qu' on n' est pas son juge, & qu' on n' est point connoisseur dans les matieres, qu' il a traitées, &c.* Præclarè hujus indolis homines exagitavit festivissimi ingenii juvenis Johannes Donne, postea Decanus Ecclesiæ Paulinæ Londinensis, qvi epistolam latinam Pœmatibus suis Anglicis inseruit, qvâ consilium suppeditat aulico indocto, qvomodo docti specie fallere alios possit. Excerpemus ex illâ aliqva, qvæ valde faceta. *Quia per occupationes aulæ*, inqvit, *vacare literis non licet: (nam post somnum non nisi post decimam ex more excutiendum, post vestes dies loco affectibus proprias indutas, post faciem speculo compositam, post epulas lususq;, quota pars vitæ literis, animoq; excolendo relinquitur?) & tamen doctus videri non dedignaris, ut aliquando habeas, quo eleganter & apposite canes Regios, conservos tuos, possis laudare, & quamvis scire, quæ alii sciunt, non poteris, saltem scire valeas, quæ illi nesciunt: hâc ex consilio meo viâ progrediaris: Relictis autoribus, quos vocant Classicos, Academicis & pædagogis terendis, enitere per omnes, quibus ignorantiam securè fateri poteris, libros, aliis inventu difficiles exquirere. Nec in colloquiis quid ex autoribus vulgò notis afferas, sed ex istis; ut ita, quæ dicis, aut tua videri possint, si nomina taceas, aut si minus digna sint, & autoritate egeant, novos autores cum reverentiâ tui audiant illi, qui omnia scire sibi antè visi sunt. Hunc ergo Catalogum ad usum tuum exaravi, ut his paratis libris, in omni penè scientiâ, si non magis saltem aliter, doctus quam cæteri subitò prosilias.* Subjungit huic epistolæ Catalogum lepidissimum, unde hæc in gustum dabo: *Nicolai Hill Angli, de sexu & Hermaphroditate dignoscendâ in atomis: item de eorum anatomiâ & obstetricatione in partubus humatis: Æmulus Moisis ars conservandi vestimenta ultra 40 annos, autore Topcliffo: Librum Tobiæ esse canonicum: Ubi ex Rabbinis & secretioribus Theologis numerantur pili caudæ ejus canis, ex quorum variâ retortione & invicem conjunctione, conficiuntur literæ, ex quibus mirifica verba consistunt, autore Francisco Georgio Veneto: Pax in Hierusalem, sive Conciliatio flagrantissimi dissidii inter Rabbi Simeon Kimchi, & Onkelos, utrum caro humana ex carne suillâ comestâ concreta in resurrectione removebitur, annihilabitur aut purificabitur, per illuminatissimū Doctorem Reuchlinum: Pythagoras Judæo-Christianus, numerum 99 & 66 verso folio esse eundem per super-seraphicum Io. Picum: Job. Harringtoni Hercules, sive de modo, quo evacuabatur a fæcibus Arca Noæ: Subsalvator, in quo illuminatus, sed parum illuminans Hugo Broughton incredibiliter docet, linguam Hebraicam esse de essentiâ salutis, & sua præcepta de essentia: Manipulus quercuum, sive ars comprehendendi transcendentia, autore Raim. Secundo: Bonaventura de particulâ* non *à decalogo adimendo, & Symbolo Apostolorum adji-*

adjiciendo: *De navigabilitate aquarum supercælestium, & utrum ibi ac apud nos navis in firmamento in judicio sit appulsura, Jo. Dee autore: Edmundi Hobæi Eructationes promeridianæ, sive de univocis, utpote de prærogativâ Regum, & chimæris, morbo Regio, & morbo Gallico: Ars spiritualis inescandi mulieres, sive conciones subcingulares Egertoni: Cæpe advocatorum, sive ars plorandi in judiciis, per Fran. Bacon: De gurgite diametrali à Polo ad Polum, per centrum navigabile sine pyxide, per Andr. Thevet.* Qvis non svaviter in his ingenii festivi commentis rideat? Et certum tamen est, adeo vanos esse homines nonnullos, ut his larvis indoctos fallere, ac sibi nomen qvomodocunq; parare gestiant. Solent & librorum Tituli Satyrici ab otiosis & acutis ingeniis confingi, qvi ad hanc falsi speciem qvodammodo etiam referendi sunt.

Pseudonymis annumerandi & illi sunt, qvi aliena sibi per plagium attribuunt. Sunt in illis adeo impudentes qvidam, ut excusso veri Autoris nomine suum reponant; qvod in Roberti Stephani Thesauro Latinæ Linguæ factum, ad qvem plagiarii velut ad cadaver aliqvod vultures convolârunt. Toties hoc opus sub peregrinis nominibus recusum est. Doletus subtiliore furto in aliam formam opus redegit in commentariis suis Latinæ Linguæ: Qvemadmodum & Scapula Henrici Stephani thesaurum Græcum in aliam formam redigens à plagii & doli crimine non potest absolvi, etsi utilem Scholis aliqvâ ex parte operam præstitit. Sed omnia illa perseqvi exempla infinitum esset; qvorum magnam partem jam tum collegit Thomasius in libro de plagio literario, moralitatem qvoq; ejus ad minutias usq; pervestigans.

Cautiores illi plagiarii sunt, qui postumis virorum doctorum scriptis insidias struunt. Sæpè enim contingit, ut præmaturâ illorum morte vel non edi vel non absolvi possint eorum opera: Ad quorum pabula fuci alieni qui accedunt, non sibi facta mella deprædantur. Vix credi potest, quam frequens illa fallendi ratio sit. Vidi non ita pridem ipse editum alieno nomine librum, quem Vir doctissimus privatis scholis olim proposuerat. Pertinet huc, quod de Barbosa notavit Erythræus *Pinacoth. II. num. 18* Scripsit is de jure Ecclesiastico universo volumen, quod opus magno alieno labore partum in se ille transtulit, cujus historia ita habet: *Die quodam Barbosæ famulus salsa quædam muriatica in prandium coëmerat, quæ ne manus digitosq; inficerent tetroq; odore imbuerent, cetarius chartis quibusdam, ut moris est, amiciebat: quem postea amictum famulus, domum reversus, cum præsente Domino ac vidente muriatica illa exuisset, quò in aquam injecta macerarentur, & in terram abjecisset, Dominus, curiosus inspiciendi, quid chartis illis contineretur, eas sustulit ac lustrare oculis cœpit; viditq; elegantissimi doctissimiq; cujusdam operis initium esse; statimq; suspicatus est, id quod erat, autore, antequam potuisset illud impressum typis emittere, è vivis erepto, heredes, ignaros quantum in eo boni esset, tanquam ineptas, nescio quas, chartas & inutiles, cetario vendidisse; & statim magnam in spem venit, autore è medio sublato, si librum illum quoque modo nactus esset, pro suo edendo, maximam sibi ex eo gloriam pos-*

se contingere: ac percontari diligenter è famulo cœpit, in quonam macello, & à quo cetario, muriatica illa coëmisset; qui aperuit illi omnia, & simul signa & notas ostendit, quibus ad cetarii illius tabernam sine ullo errore perveniret. Abiit ille curriculo, quo mittebatur, librum invenit, cui pauca quædam chartæ fuere detracta; ac vili eum pretio redemit: tum subrogatis iis, quæ deerant, ac pluribus etiam aliis adjectis, imprimendum pro suo curavit. Hæc subjungit Erythræus, *ab homine Barbosæ amicissimo ejusq; arcanorum omnium conscio accepimus.*

Alii ex variis scriptoribus quædam furantur, ne statim deprehendi in furto possint, quorum maxima quidem pars est. Non possum, quin insigne hic exemplum afferam Thomasio non notatum, ut multa quidem adjungi possent. Edidit P. Stephanus Lambertus Villasanus Burgundo-Seqvanus è Soc. Jesu, & in Cæsareo Madritensi collegio Eloquentiæ Professor opera poëtica, in quibus pleraque ex aliis optimæ notæ poëtis sunt congesta, sed ita, ut per lacinias hinc illinc petitas carmina sua quasi consueret. Ex levi eorum inspectione statim apparuit illa fraus. Nam ex Augustini Mascardi, elegantissimi Poëtæ, sylvis, Passeratii poëmatibus & Emanuelis Thesauri Inscriptionibus pleraq; compilata notavi: Quod argumento est, etiam cætera, quorum non illa notitia nunc est, furto alicunde subrepta. In epicediis Reg. Isabellæ Borboniæ pleraque excerpta sunt è Mascardi *Sylvarum lib. 3.* de Rebus tristibus & è Deliciis Poëtarum Gallorum. Epicedia in funere Principis Hispaniæ Balthasaris Caroli pleraq;, imò omnia, è Mascardo consarcinata. Illud verò Epitaphium elegans, quod in Villasano p. 289 legitur, totidem verbis in Mascardo p. 135 legitur; nisi quod unam vocem mutaverit:

Vix matutinum surgebat Cæsaris astrum
Lumine promittens uberiore diem:
Ast immaturam obnubit mors pallida lucem,
Nec sinit è medio vibret ut axe facem.
O lucem sine luce brevem! vix Lucifer ortus
Solem præveniens Hesperus emoritur.

Quæ *p. 286. 287.* apud Villasanum leguntur, è Passeratii poëmatibus, quæ in Deliciis Poëtarum Gallorum habentur, *part. 3. p. 156. & p. 171.* aliquâ ex parte transscripta. Vafrities hujus hominis ex eo etiam apparet, quod in titulo libri impressionis annum non apposuerit, quem tamen Censores libri produnt. Confuso enim tempore incertum, quis verè plagiarius. Inscriptiones in Principem suum ex Emanuelis Thesauri Inscriptionibus compilavit: In J. Bapt. Lauri, viri docti & poëtæ quoque elegantis, quem magni fecit Urbanus VIII, epistolis, *cent.* 1. *Ep. 75.* legitur totidem verbis Strena illa Passeratii de Nihilo, quæ habetur in ejusdem poëmatibus, *part. 3. Delic. Gall. Poët. p. 31.* Quod mirum mihi semper visum est, cum Laurus ipse non contemnendus poëta fuerit, ut patet ex poëmate ejus de fabricatione calcis libris tribus scripto, & elogio, quod illi suspendit Erythr. *Pinac. I. n. 141.* Scripsit & Theatri Romani Orchestram de Viris illustribus. Extant orationes cujus

jusdam non ignoti Jesuitæ, quæ multam partem ex Italicis Panegyricis Emanuelis Thesauri depromptæ sunt. Dum enim acutum dicendi genus, qui morbus quorundam est, nimis affectat, etiam ne sententiolæ desint, aliunde furatur. Extat cujusdam de Opinione Oratio, quæ præcipuâ parte è Barlæi oratione de Ente Rationis descripta est. Bertilii Canuti multæ sunt in Epistolis è Lipsio, in Poëmatibus è Lotichio, laciniæ. Novimus & è Vincentii Fabricii Poëmatibus nobili Poëtæ Gallico aliqua acumina sublecta. Sed illa minutiora sunt, quam ut attendi debeant. Et casu interdum talia eveniunt, quod singulari dissertatione *de furtis Poëtarum* ostendere voluit Menagius. Legi etiam potest super hoc argumento Stephani Forcatuli Dialogus festivissimus, cui titulus *Prometheus, sive de raptu animorum*, ubi alienæ inventionis prædones & ineptos imitatores reprehendit. Malè tamen habere Viros doctos illæ deprædationes solent, si rerum suarum sint tenaciores. J C. Scaliger, cum à meretriculâ CCC nummis emungeretur, eique illos vindicaturo amicus Judex, quem Atticum vocat, indignâ sententiâ illuserat, stomachosiorem & acerbam in eum epistolam scripsit; quæ est inter editas 63. quâ inter alia scriptorum suorum compilationes objicit: *Quare favetis furibus, nisi quia fures? quare impudicis, nisi quia ex impudicis aliquot vestrum nati sunt? Quid vos evexit ad illud tribunal, nisi sororum impudicitia? Quid ad altiora provexit, nisi ea pecunia, quæ iisdem artibus comparata erat? Emistis magistratum, vendidistis judicia. Redde mihi Præfationes meas, dicta acuta ex infinitis epistolis &c. & ingratus esto.*

Non accensendi sunt Pseudonymis, qvi vel fictum vel immutatum nomen assumunt, si forte sua interesse existiment illud celari, cum à dolo absint. Illud plerumq; faciunt, qvi arcaniora scribunt, vel in rebus civilibus, vel naturalibus, vel qvi novas sententias defendunt, & sibi ipsis diffidunt, judicia hominum doctorum, ut stantes post tabulam Apelles, exploraturi. In Politicis argumentis qvotidie videmus larvatos in scenam procedere. In rebus naturalibus, arcanis scilicet, chimicis præcipuè, pleraq; ficta habemus nomina, paucis exceptis. Ut enim mysteria illa Harpocratis sigillo recondi volunt, ita eorum scriptores, qvi ἐν αἰνίγματι omnia proponunt, ipsi latitare qvam in publicum prodire malunt. In his Basilius Valentinus, magnus hujus artis antistes, (ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ moneam) qvibusdam numeratur. Ego ipse qvondam in illâ fui sententiâ, ac confirmat Raschii testimonio Placcius in *Pseudonymorum Catalogo p. 159.* qvi nec in Catalogo Benedictinorum Provinciali Erfurti, neq; in Generali Romæ nomen hoc invenerit. Raschius aliqvem ex familiâ Johann. Tholdeni Hessi sub hoc nomine latitare voluisse existimavit. Sed in aliam nunc sententiam penè impellit Gudenus ipse Erfurdiensis, qvi in *Histor. Erfurdensi lib. 2. pag. 129.* ita scribit: *Eadem ætate,* sc. An. 1413. *Basilius Valentinus in Divi Petri monasterio vixit, arte medicâ & naturali indagatione admirabilis.* Addit qvidem Gudenius, ipse ab his sacris alienior: *Insuper sic accensetur, quos in augmentum spei nominant aurum confecisse. Sic alienâ dementiâ post secula fallit, ideo minus culpabilis, quod non nisi decipi amantes facultatibus exuat.* Verum

rùm ut iis verbis demonstrat, illum rerum, qvas proponit Basilius, notitiam non habuisse; Ita suffragium tamen idoneum præbet, qvendam ejus nominis vixisse in Divi Petri monasterio. Librum tamen illum de Incrementis & Decrementis metallorum, qvi Basilio Valentino vulgò tribuitur, sub cujusdam *de Solea* nomine apud amicum editum vidi, & qvidem in 4to. Suspicionem hoc *de Solea* nomen mihi movit, qvoniam de Thöldeno aliorum opinio est, annon forte in illo Johannis Thöldeni nomine lateat: Et sanè integrum illud nomen *de Solea* in nomine *Joannes Tholdenus* occultatur: qvæ vero supersunt literæ, nullum formare prænomen possunt, atq; nunc memoriâ mihi excidit, qvale in libro illo edito fuerit. Fortassis aliud qvoddam assumpsit, eo contentus, qvod nomen qvodcunque è suo exstruxerit.

Multo minùs inter Pseudonymos referendi sunt, qvi certa qvædam nomina è Collegiis, qvalia in Italia, nunc qvoq; in Germania plura sunt, sortiti. Turbat tamen illa res & nebulas lectoribus offundit, qvibus illa cognomina Incognita sunt: Multi sunt à membris societatis fructiferæ scripti libri, qvorum Autores sub adscititiis illis titulis ignorantur. Cui autem vacat in illos adeò anxiè inqvirere? Certè illi Collegiorum tituli vehementer displicuerunt Vincentio Pinello, de quo in ejus vitâ refertur: *Cum Patavii plures clarorum virorum cœtus cogerentur, quas Academias appellamus, Elevatorum, Occultorum, Æthereorum, nulli unquam nomen dedit, ab ambitione & theatrali quâdam ostentatione procul abhorrens.* Rolandus qvoq; Maresius *lib. 2. Ep. 43.* Collegia ipsa qvidem laudat, sed displicent ipsi cognomina planè absurda & ridicula. Apud Græcos tamen cognomina qvoq; peregrina ab autoribus usurpata videmus, qvæ res historiam literariam intricatiorem reddit. Nostro tempore qvoq; videmus Germanica Gallica in Latina & Græca mutata, qvod molestum sæpe est, & ipsis autoribus officit. Multum in Historiâ Thuanâ Gallicorum nominum in Latina commutatio turbat. Et in omni Historiâ illa res tricas & nodos nectit.

Procedimus ad Anonymos libros, qui vel autorem certum non habent, vel nullum profitentur. Copiosè hîc de causis celandi nominis agit Bailletus in *Judic. Doctor. Tom 1. part. 2. cap. 12.* qui super illo argumento legi potest. Eorum indicem dedit Vir Cl. Vincentius Placcius, quem supplementis porro augebit. Deckerus quoque in libello de scriptis adespotis quædam hujus argumenti tangit. Ac vellē sane majore studio in rem illam incumberēt eruditi: Nam utilissimus profectò labor est, non tam in recentiorum Autorum scriptis, quam vetustis. Idem, ut puto, argumentum in Commentario de *Autoribus dubiis* tractavit Vir vastissimi ingenii Caspar Barthius, quem aliquoties ipse in Adversariis suis citat. Sed nusquam ille post mortem autoris, etsi jam absolutus, comparuit; Quod argumento est, ab improbâ manu surreptum. De Joh. Gerh. Vossii simili libro deperdito dolet qvoque Placcius libri sui præfatione.

De Autorum versionibus quædam adderem, nisi in veterum Autorum ver-

versionibus recensendis isto labore nos sublevasset Vir πολυμαθέστατος Petrus Daniel Huetus, cujus extat de Claris interpretibus ἐλλογώτατος liber, in quo tamen erga Germanos paululum iniquior visus est. De Gallicis veterum autorum versionibus legendi sunt Sorellus & Bailletus. Et hic quidem Latinos quoque interpretes Italos, Hispanos, Germanos recensuit *libro de judic. Doct. Tom. 3. part. 2. totâ*, qui potissima ex Hueto excerpsit. Cæterum & versionum cura eruditis esse debet. Quæ ex Orientalibus, Hebraicis, Arabicis convertuntur, peritissimos sanè earum linguarum requirunt: Qui cum rarissimi sint, fit inde, ut non satis sibi constent illæ versiones. Plerique Orientales literas discunt, non ut linguam vel scribant vel loquantur; sed ut Grammatici sint. Neque mediocris linguæ cognitio hic sufficit, sed accuratissima, & ex usu ipsius gentis firmata. Magnum quoque in Codicis sacri interpretatione versiones cujuscunque linguæ usum habent, easque ad exegesin Theologi celeberrimi cum magno suo fructu adhibent. Ex collatione enim illarum sensus sæpe verus elicitur vel firmatur. Earum utilitatem quoque in Historicis, & quidem Taciti interpretatione ostendit Freinshemius in illo *suo specimine Paraphraseos Cornelianæ*, ubi è Gallicæ, Italicæ, Anglicæ, Germanicæ, Hispanicæ versionis collatione veros Taciti sensus indagavit.

CAP. X.

DE LIBRIS MYSTICIS ET SECRETIS.

Varia de mysticis libris judicia. Non omnia contemnenda. Ob incredulitatem multa ignorantur. Libri Mystici, Theosophici, Prophetici & Magici. Theurgici Gentilium libri. Jamblichi de Mysteriis Ægyptiorum libri, ex Hermetis libris congesti. Libri sacri apud Ægyptios custoditi. Zoroastri historia & scripta: Eorum aliqua Picus habuit. Oracula Zoroastri. Berosus Annii à Postello defensus. Indi Bramines. Orpheus & ejus scripta. Etruscorum Razi Hinui antiquissimam sapientiam professi. Tarquitiani libri. Sibyllina scripta à Noachi nuru Postellus deducit. Sibyllina Oracula Romæ custodita. Eorum diversitas. Plures aliis. Petito una Sibylla defenditur. Druides. Gentilium sacra sincera paulatim adulterata. Hebræorum Libri Caballistici. Christianorum mystici libri. Dionysius Areopagita. Theophr. Paracelsi, Jacobi Böhmii Theologica. De his judicia Prophetici libri in omnibus gentibus. Pignora imperii ominosa. Vasa cuprea Chinensium. Nostradamus Gallorum Propheta & Poëta. Varia de ipso & scriptis ejus narrantur. Speculis quidam usum existimant. Vaticinium de Calvinismo in Galliâ exstirpando nunc impletum. Multa alia de magnis revolutionibus prædixit.

Mysticos & secretos libros dicimus, qvi de rebus sublimibus, arcanis, mirabilibus scripti, suos sibi lectores postulant, neqve omnibus ad lectionem concedi solent, neqve ab omnibus intelligi possunt. Non idem omnibus est horum librorum gustus: *laudantur ab his, culpantur ab illis.* Sunt

Sunt, qui ista scripta χρυσᾶ χρυσώτερα habent. Sunt, qvi ut inania, superstitiosa μετέωρα, & ab otiosis ingeniis, ad fucum simplicioribus faciendum, inventa aspernentur. Sed mediâ in illis viâ procedendum est. Ut enim nullus liber tam malus est, in quò non sit aliquid boni; ita & in illis, qui mysteria & arcana se tradere venditant, invenies aliquando, qvæ vix credideris. Non negaverim equidem multa à multis fingi, esse, qui aliorum credulitati imponant, & ad inanes contemplationes homines, quibus omnia ignota magnifica sunt, abducant. Sed de omnibus eandem pronunciare sententiam nefas esto. Neque ita suspicionibus indulgendum est, ut omnia sine discrimine pro fabulis & mendaciis habeamus. Quin potius crescat cum bonâ segete infelix lolium & steriles avenæ: Veniet, quæ illa judicet, ætas & rerum magister usus. Etiam hic profectò verum est, quod Heraclitus, Plutarcho teste in *Coriolano*, solitus est dicere: τῶν θείων τὰ πολλὰ δι' ἀπιστίαν μὴ γινώσκεσθαι, *multas divinas & præclaras res ab hominibus ignorari, ob eorum incredulitatem:* ac Plutarchus alibi vocat ἀσθένειαν ἀπιστίας, *morbum incredulitatis.* In eundem sensum qvoq; Theophrastus dixit, *res mundi pulcherrimas ab arrogantia hominum ignorari, dum nihil statuunt credere, nisi humana mens rationem illius perceperit.* Qvod si Aristotelem *1. Metaphysic.* audimus, ea est humanæ mentis imbecillitas, ut cognoscere neqveat veritatem, eoq; pacto καθόλου cernit ignorantiam omnium, nec vidit ἐν μέρει suam. In plerisq; naturæ rebus plus videmus fidei qvam demonstrationi relinqvi. Nisi potissima pars cognitionis naturalis ab Historiâ Naturali nobis esset, à philosophiâ parum nosceremus. Et tamen is hominum morbus est, ut res ipsas negare malint, qvam suam ignorantiam profiteri. Quoniam verò nec millesimam partem rerum naturalium cognoscimus, ne qvid de νοητοῖς dicam, potius credulitate qvàm nimiâ incredulitate hic peccandum existimem, ne falsâ falsitatis suspicione pulcherrimarum rerum scientiam amittamus.

Mysticorum librorum tres qvasi constituere possumus classes, Theosophicos, Propheticos, & Magicos. Theosophicos nunc eos vocant, qvi de rebus divinis abstrusiora qvædam docent, qvales apud Gentiles Theurgici dicebantur, qvibus Doctrina de Deo, Dæmonibus, geniis, deq; ceremoniis, qvibus illi colendi, tradebatur. Alii Magiam divinam hanc Theurgiam vocant. Hæc veterum Metaphysica fuit. De Gentilium religione etsi magna volumina conscripta sunt, tamen dicere non vereor, è tam vasto numero paucos esse, qvi istius θεογονίας & θεολογίας ethnicæ fundum rectè penetrarint. Non existimandum est, adeo stolidos & ineptos fuisse sagacissimos populos, ut, qvæ vulgo de eorum sacris traduntur, eo sensu accipi velint, qvo se nobis exhibent, ii præcipuè, qvi eorum fingendorum autores fuere. Alii sub hoc ænigmate sensus latent, mysteria scilicet naturæ secretioris, qvod, ut suspicione attigerunt multi, ita fuit inter tot interpretes Davos, unus alterq; hodie Oedipus, qvi aliqvid de iis prodiderit: De qvibus in seqventibus plura.

Theurgiæ gentilium arcana, non volaticis narrationibus sparsa, sed suis rationi-

tionibus deducta apud Jamblichum in libro de Mysteriis Ægptiorum operosè proposita sunt: qvò ad Porphyrii qvæstiones respondet, qvem Thomas Gale Oxonii 1678. cum notis edidit. Nam Ægyptiorum doctrina in his præcipui aliqvid habere videtur, unde in Græcos & ab his in Romanos multa derivata, sed multis fallationibus incrustata. Nil verò in hoc argumento ab ullo gentilium philosophorum huic simile scriptum est, quod autor ille se ex Mercurii columnis, qvas Pythagoras & Plato in suam philosophiam transtulerint, ex innumeris antiqvorum scriptis, & ex certo aliqvo libro, in qvem veteres totam de rebus divinis scientiam congesserint, item è Chaldæorum ac Assyriorum monimentis excerpsisse ait: ut proinde qvasi compendium Theurgiæ gentilis dici possit. Duos verò Mercurios celebrabant Ægyptii. Primus, quem illi Thoth vocant, ille est, qvi columnas reliqvit, qvas interpretatus est Mercurius secundus, qvam ille interpretationem multis libris complexus est, ut ipse Jamblichus docet. Notat vero Thomas Gale *ad cap. 1.* librorum illum numerum Mercurio tributorum ortum ex eo esse, qvod omnia sua inventa uni Mercurio ex communi sapientum concluso inscriberent, & in columnis & in adytis sacris reponerent: ut Pythagoræi omnia sua inventa Pythagoræ nomine insigniebant. Ex iis Mercurii libris unus fuit, qvi continebat τὰ περὶ θεῶν, καὶ τῆς ὅλης παιδείας τῶν ἱερέων, cujus meminere Diodor. Sic. *lib. 1. c. 16.* Strabo *lib. 15.* Et eandem ob causam credo tot libros Hermetis sive Mercurii nomine circumferri, qvod sua scripta sub Mercurii nomine publicare maluerint: Qvanqvam & Christianorum piis fraudibus aliqva, aut certe qvædam in illis laciniæ, adscribi posse videntur. Opuscula medica & astrologica Hermetis in Bibliothecâ Vindobonensi exstantia Lambecius notavit, *lib. 6. Commentarior. part. 2.* in qvibus, *compendium medicinæ, de mathematicâ scientiâ, influxibus astrorum, de arcanis duodecim signorum Zodiaci, de animalibus volatilibus, quadrupedibus, aquatilibus, gemmis seu lapidibus pretiosis, characteribus sive notis ponderum & mensurarum, de Melomantia sive divinatione ex membris humani corporis: Arithmomantia sive divinatione ex numeris.* De Hermetis Trismegisti vitâ & scriptis videri amplius potest Lambecii *prodromus historiæ literariæ cap. 1. §. 6. à pag. 134. usq; ad pag. 443. & Borrichius in Hermetis sapient. c. 1. 2. & 3.* Cæterum & integras habebant Bibliothecas sacras Ægyptii, in qvibus reposita, qvæ occultari volebant; cum pœnâ gravi afficerent, qvi aliqva ex iis in vulgus efferrent. Calasiris sacerdos Ægyptius apud Heliodorum his verbis testatur: *Me dicente ea, quæ sciebam, & quæ de hoc flumine* (Nilo) *sacris libris perscripta, solis antistitibus cognoscere ac legere licet.* Postellus in Alcorano multas veteris Ægyptiorum Theologiæ reliqvias, ac plura de Christo ipso testimonia, qvàm in Judæorum libris, agnoscit. Videri alioqvin super multis doctissimus Sapientiæ Ægyptiorum vindex Borrichius potest.

Inter antiqvissimos in hoc genere Gentilium scriptores Zoroaster recensetur. Ejus historiam ex Abulfeda aliisq; collegit Edoardus Pocockius, ubi inter alia nominatur ejus liber, qvo religionis præcepta Magis tradiderit, ac XII. volumini-

minibus constiterit, qvorum singula corium taurinum integrum implerent. Scripsit de *pretiosis lapidibus libros V. de astrorum effectis ex eorum inspectione prædicandis ac judicandis unum: de Agriculturâ V. Plin. lib. 30. cap. 1.* ait, vicies centena millia versuum à Zoroastre condita, qvæ indicibus explanavit Hermippus, qvi de Deorũ sacris, cultu & ritibus egerunt; item περὶ φύσεως, qvos Suidas ait fuisse quatuor, qvi longum ipsius scriptorum enumerat Catalogum. Pythagoræ istos prælegisse Zabratum memorat Porphyrius, qvi Zabratus Pythagoram edocuerit, τίνες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαί. Horum librorum aliquot Joannes Picus habuit, qvi ipse ita ad Ficinum scribit: *Chaldaici hi libri sunt, si libri sunt, non thesauri. Audi inscriptiones. Patris Ezræ, Zoroastri & Melchior, Magorum oracula. In quibus & illa quoq; quæ apud Græcos mendosa & mutila, integra & absoluta leguntur. Est & in illa oracula Chaldæorum sapientum brevis quidem & salebrosa, sed plena mysteriis, interpretatio. Est itidem & libellus de dogmatis Chaldaicæ Theologiæ, ac in illum Persarum, Græcorũ, Chaldæorumque divina & locupletissima enarratio.* Hos Ficinus post obitum Pici inter ejus scriptorum reliquias comperit, sed adeo depravatè exaratos, ut vix ab ipso Pico legi possent. Syrianus Magnus libros X. in Logia sive Oracula Zoroastri scripsit. Notavit Thomas Gale *ad c. 2. sect. 1.* libri Jamblichiani: magnam esse convenientiam inter hæc & ea, quæ tradebant Ægyptiorum sapientes ex libris Mercurialibus; nec non inter ea, quæ fuisse Zabiorum placita & scripta prodit Maimonides Ductoris l. 3. ubi hos à Magis propagatos fuisse notat. Legi de hoc Zoroastre ejusq; scriptis ampliùs potest Otto Heurnius in Barbaricæ Philosophiæ antiquitatibus *l. 1. Chaldaico p. 28. & in lib. 2. Indico cap. 1.* Ubi Oracula Zoroastri recenset, qvæ Ludovicus Tiletanus cum Plethonis Gemisti commentariis Parisiis, ac postea Franciscus Patricius auctiora ex Proclo, Hermia, Simplicio, Damascio, Synesio, Olympiodoro, Nicephoro, An. 1591. Ferrariæ in novâ de Universis Philosophiâ edidit, sapientiæ divinæ plenissima. Adeò enim iis, quæ sacris literis tradita sunt, consonant, ut Johannes Jessenius à Jessen ab Abrahamo illum edoctum existimet: qui quasi compendio quodam hanc Zoroastri Philosophiam tradidit libro, quem *Zoroaster* inscribit, Witteb. An. 1593. edito. Videndus de illo est Girald. *de Poët. Dial. 2 p. 59.* Ex horum familia procul dubio fuere, qui ad adorandum Christum venere. Verum de Chaldæorum antiquitatibus exigua nobis superest notitia, nisi quis ad Berosiana illa fragmenta confugere velit, quæ plurimi supposititia habent, etsi illis sui quoq; defensores, ut supra vidimus, & Postell. libr. de Etruriæ origine eadem vera agnoscat; neq; ab Annio Viterbiensi demum conficta; quod in Germaniâ & Galliâ extiterint, antequam in manus Annii inciderint: Qui & apologiam pro illo ad Petrum Franciscum Giambularium Canonicum D. Laurentii & Academicum Florentinum autorem libri de prisca Etruscæ linguæ origine scripsit, quam & operi subjungit: ubi ex ipsa Armenia allatum hunc librum & à Georgio Apostolicæ professionis homine Latinum Annio datum fuisse ait: quæ velim nobis pauló accuratiora aliisq; documentis firmata dedisset: Hactenus enim nil illorum

rum innotuit. De Ægyptiorum Theologiâ, Philosophiâ, Hieroglyphicis, Otto Heurnius quoq; nonnulla eodem libro adduxit.

Indorum, & in his Philosophorum Braminum, quasi Abraminum ab Abrahamo oriundorum, ut Postellus judicat, Theologia & Philosophia ab illis Chaldæorum dogmatibus non multum diversa fuit. Sed nulli de iis supersunt libri, nisi exigua Palladii relatio, & nos infra de his plura dicemus. Orpheus Thracius antiquissimæ sapientiæ dogmata tradidit, è qvo Græci Astrologiam acceperunt, ut testatur Lucianus in Dialogo de Astrologia. Illum ajunt primum Deorum initia, universamq; Theologiam reclusisse, nefariorum facinorum expiationes ac plurima morborum remedia docuisse. Scripsisse dicitur *de elementorum transmutatione, de rerum naturalium amoris efficaciâ, de Gigantum cum Jove pugnâ, de raptu & luctu Proserpinæ, de erroribus Cereris, de laboribus Herculis, de ritibus sacrorum Idæorum & Corybantum, de gemmis, de occultis oraculorum responsis, de Veneris & Minervæ sacrificiis, de Ægyptiorum luctu ob mortem Osiridis, illorumq; lustrationibus, de vaticiniis, de auspiciis, de fibrarum situ, de somniorum interpretatione eorumq; averruncatione, de expiatione inferorum, de ratione & motu astrorum*; Qvæ tamen omnia perierunt. Nam, qvæ ejus nomine etiam olim circumlata, fortè ex reliqviis ejus ab aliis concinnata, unde & Aristoteles non Orphei, sed Orphica scripta vocavit. Qvi & Ciceroni liber Orphei titulo tribuitur, sine dubio fictus est. Vide de illo, aliisq; ejus nominis plura apud Gyrald. *Dial. 2. de Poëtis Latinis, p. m. 52. & seqq.*

Qvæ veteris Theologiæ in Europam ac primum in Italiam venerunt, cæteris omnium gentium sacris præferenda essent, si veritate niterentur, qvæ Postellus libro de Etruriæ originibus magno apparatu proposuit. Noam enim in Italiam primùm venisse, ibiq; orbis antediluviani sacra ritus & scientias restaurasse ait. Fuisse autem illi, ut apud omnes populos, popularem institutionem, & inter sapientiæ alumnos secretiorem qvandam & ab usu vulgarium remotissimam, à qvâ vis prædictionum Magiæ & divinioris sapientiæ pendebat. Ab eo, ait, constitutos illos Razi Hinuos (qvod nomen Halicarnasseus conservavit) id est, ut interpretatur, secretorum propagatores, qvi sint iidem, qvi Ethrusci, seu Eturi Tusci, qvorum idem officium fuerit, qvod Etruriæ sacerdotibus Cicero adscribit. Ii præerant instituendæ juventuti, principum potissimùm, ii habebant scientiam secretiorem evocandorum geniorum, alligandorumq; prodigiorum & signorum cœlestium interpretandorum, qvam scientiam nostro desiderari seculo ait: De qvibus omnibus multa illic nova, & qvæ παράδοξα plurimis habebuntur, sed tamen non ineptè deducta, legi possunt. Laudantur & ab Ammiano Marcellino *lib. 25. cap. 2.* Tarqvitiani libri, inq; iis titulus *de rebus divinis*. Nam Plinio & Macrobio *in lib. 3. Sat. c. 7.* testibus, Tarqvitius libros tres *de Etruscâ disciplinâ & Ostentarium Tuscum* conscripsit: ut inde appareat, plures ejus generis libros fuisse. An ex Noachi disciplina Sibyllina illa Romæ custodita carmina fluxerint, non est adeò certum. Postellus in libro *de Originibus sive de variâ, & potissimum orbi latino ad hanc diem incognitâ aut in-*

consideratâ historiâ cap. 16. Sibyllinam doctrinam ortum habuisse credit à femina principe totius Orientis, proximâ sanguine ipsi Noacho. Primam ille Sibyllam facit *Nimrodi uxorem, dictam Sabbathen sive Sembethen, nurum Noachi, unde totus oriens acceperit sacra, donec sensim sanctitate & enthusiasmis pleraq; Græci sermonis peritæ feminæ eadem tradiderint Græcis, & demum Latinis; ita, ut principio publicati nominis Romæ, id est, sub Regibus, delata sint magna volumina, quæ tantæ fuisse veritatis comperta sunt, ut illis inconsultis nihil publicæ functionis susciperetur.* Earum Sibyllarum complures fuisse omnium est sententia, qvas ab illa primâ institutas fuisse, sed incertâ fide, refert Postellus. *Certissimum est,* inquit ille, *fuisse innumeras in universo, sed scripta 10. fuere communiora. Quis enim non admiretur illas Alirunas Francorum, Gothorum & totius septentrionis, quæ tantâ erant non solum prædicendi sed evocandi potentiâ, ut non solùm clarè de futuris prædicerent, sed spirituales substantias cujuscunq; generis ita cogerent, ut in quâcunq; formâ se repræsentare omnium oculis adigerent. Ejusdem generis fuere vates & sacræ virgines ubivis gentium, tam in verâ religione optimè primum ab uxore Noachi & filiabus nuribusq; & posteris instituti, ad divinæ sapientiæ laudem, quàm in iisdem religionibus sensim depravatis & à diabolo corruptis.* Verùm de numero illarum Sibyllarum nunqvam satis inter eruditos convenit, neq; de origine qvicqvam certi est. Qvæ enim Postellus hîc qvasi ex Apollinis tripode pronunciat, nullâ certâ fide nituntur. Isaacus Vossius, qvi de oraculis Sibyllinis doctissimam commentationem scripsit, nihil de numero & origine certi habet; saltem oracula Sibyllina fuisse, qvâ clarissima de Christo vaticinia continentur, probat; qvæ à Judæis ex Prophetarum suorum oraculis sub nomine fatidicarum mulierum, qvarum apud gentes magna esset autoritas, congesta fuerint. Cæterum magna illorum Sibyllinorum scriptorum fuit diversitas. Qvæ Tarqvinii regis temporibus in usu apud Romanos fuerunt, absumpta fuisse incendio Capitolino constat; postea ex Erythris & aliis Asiæ urbibus (ubi qvædam Sibyllina servabantur) illa utcunq; congesta, à prioribus tamen diversa. Qvæ vero nunc supersunt Sibyllina, ea à Christianis interpolata dubium nullum est. In iis tamen tam variis Sibyllinis monumentis, qvicqvid fluctuent alii, Petrus Petitus peculiari de Sibylla libro, non nisi unam fuisse statuit, à qvâ omnis illa fama, omnia illa oracula, remotis suppositiis, promanârint; qvæ à variis locis, ubi illa vixerit, varium nomen sortita fuerit. Druidum, qvi apud Celtas & Germanos Theologi & Philosophi fuerunt, etiam cum antiqvis illis conveniunt dogmata, qvi tamen nihil scripturâ eorum, qvæ docebant, comprehendi voluerunt. Illorum etiam Pythagoras discipulus fuit. Verùm dubium nullum est, illa gentilis Theologiæ initio qvidem satis sincera, tractu temporis fuisse variis superstitionibus & damnandis ritibus incrustata. Cum enim Sacerdotes inter se secretiores haberent Magiæ disciplinas, populum falso cultu in diversa actum non cohibuerunt tantùm, sed & ultrò permiserunt, ne in sacra illa abscondita involarent. Paulatim & ipsi Sacerdotes in deteriora prolapsi, occultas Diabolo insidias struente, à viâ regiâ, imò divinâ, deviarunt. Jambli-

chianus

chianus ille liber, qvem suprà laudavi, etsi multa habet sublimia, qvæq; ex sinceris fontibus hausta videntur; tamen qvæ de Dæmonum cultu & conciliatione habet, illa ab iis segreganda sunt. Illud verò memorabile est, qvod *sectione V. cap. 22.* unum ait esse perfectissimum cultum, in qvo uno omnes simul colamus essentias & principatus: Hunc serò admodum advenire ait, & oppido paucis; ac benè nobiscum agi, si in vitæ occasu contingat. Alibi disertis verbis ait, non opus nos habere geniorum amicitiâ, si unum illum Deum summum, qvi omnibus imperat, amicum habeamus.

Hebræorum Theosophici libri, qvos illi Cabalæ nomine vocarunt, longè plurimi fuerunt, qvorum Esdras ultra 70. collegit, non nisi sapientibus legendos. Hos Joann. Picus se habüisse ait, unde conclusiones illas Cabalisticas suas excerpsit. Nescio, an ex illis libris sit, vel alius qvispiam, qvô se Postellus usum profitetur. Ita enim ille libro *de Etruriæ origine p. 82. Apud Hebræos sic fuit usitatum interpretationis genus, ut altissimis referta mysteriis non nisi ore in aures transfunderentur discipuli, quamdiu res eorum floruerunt; paulo post in unum volumen, quod ad manus nostras pervenit, secreta illa disciplina, quam eò quod recipiatur auditu, & non lectione, Cabalam vocarunt, summum genus sapientiæ divinæ.* Circumfertur & apud Judæos, Abrahami Patriarchæ, cui tribuitur, liber *Sepher jetzira*, id est, *Liber formationis.* Bartoloccius, qvi Romæ Bibliothecam magnam Rabbinicam edidit, ex illo ait, qvotqvot de Cabala scripserunt, tanqvam ex turbido fonte bibisse & hausisse totam illam tam sublimem & reconditam Judæorum Theologiam, qvam mysticam vocant, & de qva mira jactitant. Editus est ille cum notis Rittangelii: extant & aliorum in illum Rabbinorum commentarii, ac clavis in illum librum à *Schephtel Horwitz* Pragensi Judæo edita, sub titulo *Schepha Tal*, Abundantia Roris; neq; in hunc solum librum, sed in *Torah, Tikkunim & Pardes rimmonim*, qvi libri fundamentum universæ Cabalæ continent. Hanov. 1612. Extat & *Maajen hachochma*, Fons sapientiæ, liber antiqvissimus, Amstelod. 4. 1651. editus. Legendi de Caballisticis Libri III. Reuchlini, & illi omnes, qvos aliqvot voluminibus in folio J. Pistorius Basileæ 1587. edidit. Conferri qvoqve Henrici Mori Cabala Philosophica potest, cujus examen Sam. Andreæ scripsit.

Christianorum jam à primis temporibus mystici qvidam in Theosophiâ libri fuerunt. Principem in his locum sibi vendicant decantata illa Dionysii Areopagitæ opera de Hierarchia Ecclesiastica, de divinis nominibus, de Theologiâ mysticâ, qvem S. Pauli discipulum esse volunt, multoqve rationum conqvisitarum apparatu, ut genuinum, defendit Petr. Halloix in *vitâ S. Dionysii, & quæstionibus de vitâ & operibus ejus.* Nos illam aliis litem dirimendam relinqvimus. Liber verò ille, à qvocunqve demum scriptus sit, rerum divinarum profundissimis meditationibus plenus est. Fuere omni tempore, qvi hujus generis libros scripsere; nullum verò eorum scriptorum feracius est, qvàm hoc & superius seculum. Inter illos numerari præ aliis debet Vir summi ingenii & maximorum

morum meritorũ, Theophrastus Paracelsus, qvi & magnam rei medicæ & Physicæ facem prætulit. Nam uti plerumqve secretioris naturæ & Theologiæ conjunctæ rationes istis scriptoribus fuere; ita datâ occasione in Theologicas dissertationes dilabitur. Fuere verò post mortem pleraqve ejus ab aliis edita, qvæ, si ipse vivus edidisset, fortasse alio habitu se exhibuissent. Qvare nec omnia illa, qvæ è schedis ejus publicarunt alii, à morosis Censoribus ad vivum resecanda sunt. Plures etiam ab illo in Theologicis libri sunt postumi, qvam in medicis & Physicis editi sunt. Nam in Bibliotheca Isaaci Vossii penè in omnes Novi Fœderis libros commentarios prolixos ab eo scriptos inveni. Similes generis scriptor nostrâ ætate Jacobus Böhmius fuit, Philosophus Teutonicus dictus. Mirabile profectò, viro huic, utut plebejo, ingenium fuit, & singulari animi impulsu agitatum. Ineptè suspiciosi sunt, qvi Pontificii cujusdam technas subfuisse scriptis ejus crediderunt. Ab uno homine & qvidem ab ipso profecta omnia, argunt idem styli tenor, eadem in omnibus rerum conformitas. Si exceperis nonnulla, qvæ μυστικώτερα & intricatiora videntur, in plurimis Pythagoræa dogmata λείψανον χρυσοῦ γένους spirare videtur. Ejus Psychologiam in linguam latinam convertit, notisq; illustravit Angelus Werdenhagen ICtus. Henricus qvoqve Morus judicium de illo mitius, qvam asperiores nonnulli Censores, tulit. Pietatem viri istius nemo hactenus in dubium vocavit. Scripta illa ab homine literarum omnium rudi adornari potuisse, penè prodigio similis res est.

Propheticos libros dico, qvi Rerumpubl. mutationes variosq; casus prædicunt, qvales in præcipuis Rebuspublicis qvidam servari solent. Sunt enim homines, qvi vel ex artis Astrologicæ arcanis, vel singulari ingenii impulsu, talia prædicere solent. Custodiuntur qvædam imperii pignora, è qvibus conjici futura solent. De Urim & Thumim apud Hebræos è sacris constat. Apud Romanos erant libri Sibyllini, & illi Etrusci aruspices; apud Chinenses vasa cuprea novem, pro numero provinciarum, tremore suo varios Reip. casus significantia, de qvibus Martinus Martin. *lib. 2. Sin. Historiæ pag. 50.* Cui similia sunt duodecim vasa pro totidem anni mensium numero; qvorum unumqvodqve aliqvo pulvere oppletum, ejus indolis, ut sub finem mensis vasi suo atributi in ipsâ luminarium conjunctione sponte suâ in nihilum vanescerent. Ex motu ejus pulveris de futurâ totius anni tempestate vaticinabantur, de qvo Mart. Martin. lib. 1. Sed talia perseqvi infinitum esset. In Gallia celebre nomen Nostradami est, cujus mirabiles fuere non de Galliâ tantùm, sed cæterorum qvoqve regnorum fatis prædictiones, quæ sub forma tetrastichorum editæ. Scripsit autem illas Anno 1555. Nominat in illis monachum, qvi Henricum III. & carnificem, qvi Momorancium sub Ludovico XIII. percussurus sit: qvæ vix ullâ arte divinatrice indagari possunt, & intelligentiæ alicujus afflatum reqvirere videntur. De incendio Londinensi, de Regis Caroli I supplicio in illis qvoq; vaticinatus est. Multæ fuerunt virorum doctorũ super eo disputationes; Qvidam enim pro Impostore,

te, qvidam pro mago habuerunt. Aliqvi virtutem in illo propheticam deprehendere sibi visi sunt. J. C. Scaliger acerbas qvasdam in Hipponacteis suis invectivas in eum scripsit, cum antea ipsi amicus esset: Qva de causâ incertū; nam prædictionū ejus veritas magnum illi apud Principes nomen acqvisivit, qvæ tanta esse videtur, ut ne Diabolum qvidem ea prædicere potuisse crediderim. Qvod si ille è naturalibus signis hæc capere potuisset; qvid vetat Nostradamum ex iisdem scire potuisse? Fuisse enim probum piumq; virum omnes fatentur. De la Croix du Maine in Bibliothecâ suâ Gallicâ, Joannem Auratum, Poëtam non vulgarem, ejus prognostica notis illustrasse testatur, eâq; fide, qvasi ab ipso Nostradami genio afflatus fuerit. De illo legi potest Petrus Pelitus *libr. 3. de Sibyll. cap. 9.* Ubi plura de ejus rebus narrat vulgo parum cognita, omnia tamen excerpta ex Apologiâ Anonymi, qvi Gallicâ linguâ scripsit librum, cui titulus: *Eclaircissement des veritables Quatrains de Maistre Nostradamy, Docteur & Professeur en Medecine &c.* Hic §. 6. recenset varia ab illo prædicta, qvæ à solo humano arbitrio dependent, & proinde non nisi ad divinam qvandam inspirationem referri posse judicat. Multa à Typographis lucripetis ipsi supposita fuisse narrat, qvæ occasionem calumniæ dederunt, cum destitueret ea eventus. Majores habuit, Astrologiæ & prædictionibus omnes addictos. Astrologiâ autem dixit se uti tantùm pro medio excitandi impetus illos vaticinandi, qvi ipsi in Astrologicis speculationibus supervenirent. Scripsit multa alia medica, & in linguam Gallicam multa convertit. Medicinam sine Astrologiæ cognitione parum prodesse judicavit. Infinita de illo narrari ait Anonymus, qvæ cum incerto teste dicantur, ille omiserit. Miram ille historiam narrat, qvam à viro nobili Florinvilla ejusq; conjuge comperit. Cum apud eum esset aliqvando Nostradamus, deambulantibus occurrunt duo porcelli, candidus alter, alter niger. Animi gratiâ interrogat Nostradamum Florinvilla, qvid fieret illis; ille statim: nigro, inqvit, vescemur nos: album lupus vorabit. Florinvilla, ut prædictionem eluderet, secretò album porcellum pro cœnâ curandum mandat. Paret coqvus, sed dum præparat cibum, lupæ catulus domesticus, absente coquo, porcellum adrodit. Ideoq; coqvus nigrum illi succidaneum dat, ac in mensâ apponit. Ita eventus prædictionem Nostradami comprobavit. Autor ille in hoc specimine suo primo de rebus Henrici II. tantum agit. In præfatione ejus hæc præcipuè tractat. 1. Qvæ vera sint Autoris tetrasticha. 2. Qvâ de re prædictiones agant. 3. unde incipiant. 4. Qvousq; se extendant. 5. de origine errorum, qvi irrepserint in hæc tetrasticha, & qvomodo corrigendi. 6. Qvâ ratione clavis & intelligentia tetrastichorum indaganda sit. 7. De ordine, qvo processurus sit. Promisit autem 20. tales libros, qvi in hunc usq; diem tamen non sunt editi. Qvinq; secuturis voluminibus acturum se de rebus Galliæ sub Regibus Henr. II. seqventibus promisit, 8. & 9. de rebus Italiæ: 10. de negotiis Imperii & Regum Septentrionalium: 11. De Hispaniæ & Lusitaniæ Regibus. 12. De rebus ad Oceani accolas pertinentibus, & de regno Angliæ, de qvo multa notabilia prædicit autor. 13. De rebus

bus Orientis, Turcis, Græcis, Persis. 14. De Africa & Æthiopia. 15. De miraculosis Regis Franciæ progressibus in propagandâ per Orientem fide Christianâ. 16. de Antichristi machinationibus adversus Imperium Christianum Gallorum in Hierosolymis. 17. de iis, qvæ post annum 1655. per Europam accident, usq; ad destructionem Romæ per decem Reges Antichristi vasallos. 18. De 7. primis centuriis, cum explicatione reliqvorum tetrastichorum, & paraphrasi epistolæ ejus ad Cæsarem filiû. 19. de explicatione centuriæ 8. 9. 10. cum paraphrasi epistolæ ad Henr. II. qvæ continet clavem rerum futurarû post nativitatem Regis Lud. XIV. 20. de aliis scriptis propheticis, versibus Sibyllinis, qvi tangunt res 14. & 15. libri: tabulis Imperatoris Leonis, prophetiis Merlini & Paracelsi. Possent hi libri qvasi Pandectæ qvidam rerum futurarum videri, si in lucem ederentur. Sed nec ipsa Nostradami Tetrasticha integra habemus. Novissima editio An. 1668. Amsterodami in 12. à Waesbergiis edita. Centuriæ in illis tantum XII. sed non omnes integræ. Multa in scriniis Regiis de iis celari audio. Ex mille verò tetrastichis & suprà, qvæ ille reliqvit, nullum esse Anonymus ait, qvod non duas aut tres prædictiones veras contineat, rerum in oriente & occidente gestarum, per omnia regna omnesq; gentes. Allegat Anonymus *Tetrast. 2. Cent. 13.* quô agat de magno opere Philosophorum, prædicitq; magnum Theologum, quem vocat *verbum divinum* vertendo Græcam vocem in Latinam, illud perfecturum; cum tamen ipse manus nunquam huic operi admoverit. Sed illa centuria in editione Amstelodamensi non comparet. Fuit, qui narravit, speculis quibusdam Astrologicis Nostradamum ad has prædictiones usum. Nam, qui arcaniora Physica & Astrologica cognita habent, ajunt è metallis, tanqvam Planetis terrestribus, eâdem configuratione, qva Planetæ in Thematibus Natalitiis ponuntur, sub certis constellationibus specula fieri posse, in quibus futura cernantur. Talia specula non pro hominibus tantum, sed & nationibus, urbibus, seculis, ut illi ajunt, fabricari possunt. Sed de iis in vita ejus nulla vel suspicio apparet. Id quoq; memorabile est, quod hoc in loco minimè prætereundum. Adduxit Vir Cl. Borrichius in *Dissert. suâ IV. de Poëtis*, Anno circiter 81 scriptâ è Nostradamo duo vaticinia, quorum alterum proximis annis impletum est. *Hodie*, inquit, *in Narbonensi Gallia & Provinciâ nil frequentiùs occentatur auribus, quam Nostradami vaticinia, quæ &, cum ad tumulum nominatissimi vatis Salone adstarem, pleno ore laudavit monstrator sacrificulus. Ego optarim, duo ejus fulmina vana esse: quorum alterum Calvinianis minatur, & hoc est:*

En grande citô, qui n' a pain, qu' a dimy,
Encor un couple sainct Barthelemy,

alterum Septentrioni:

Beaucoup, beaucoup avant telles menees,
Ceux d' orient par la vertu Lunaire,
L' an mil Sept cens, feront grands emmenees
Subjugans presqve le coing Aqvilonaire.

Cum

Cum hæc scriberet Borrichius, nulla de Calvinianismi exstirpatione suspicio erat. Sed proximi anni veritatem hujus oraculi abundè confirmarunt. Ac concepta jam sanguinaria, ut quidam narrarunt, in Calvinianos fuerat sententia, quæ postea ita immutata, ut qvâvis cæde esset atrocior. Quid de altero futurum sit, Deus novit. Multa ille in epist. ad Henr. II. prædicit, magnasq; imperiorum revolutiones usq; ad septimum millenarium, ubi universalis in Ecclesia & omnibus regnis pax futura sit. Multa de amplificatione Imperii Gallici, ejusq; victoriis in Oriente. Habet his similia Postellus in libro *de vera configuratione signorum cælestium*, ubi ex illis imperium orbis Galliæ suæ promittit. Multa etiam in Germaniâ talia de futuris prognostica secreto asservantur, de quibus hic non est dicendi locus.

CAP. XI.

DE LIBRIS PHYSICIS SECRETIORIBUS, PRÆCIPUE CHEMICIS.

Metaphysica veterum. De Campanellæ Metaphysicis. Cusani, Agrippæ, Scalichii scripta. Libri de Magnetismis, Sympathiis, Antipathiis. Liber Kyranidum Hermeti adscriptus. Vera hujus libri inscriptio & antiquitas. Liber mutilatus. Democriti χειρόκμητα. Petri Arlensis de Scudalupis liber ejusq; clavis. Quædam ex illo arcana proponuntur. Maxveldii Medicina Magnetica. Wirdigii Medicina spirituum. Paracelsi Manuscripta in Bibliothecâ Scorialensi Chemica. Mythologia veterum ad Chemicam artem pertinet. Vetusti ejus Autores Græci, valde laceri & mutili. Codex Altenburgensis à Reinesio emendatus. Reinesii de iis judicium. Stephanus Alexandrinus. Heliodori poëma. Pappus Alexandrinus. Quis Heliodorus? Theophrastus, Hierotheus, Archelaus, Pelagius. Ostanis fragmentum. De eo disquiritur. Democriti liber antiquitatẽ sapit. De Democrito insignis è Cedreno locus. Quid sit ἐννεαγράμματον. Democritæa, an genuina, an supposititia? Epistolæ à Synesio scriptæ. γνησιότης defenditur. Dubia circa Zosimi scripta, à Reinesio mota. Ad ea respondetur. Zosimus Christianus ab historiarum scriptore diversus. Dissensus ab ipso Photio & Lambecio. Anonymi liber de testimonio pro Christianâ religione ex Ethnicis scriptoribus laudatur. Zosimus adversus Reinesium defenditur. Manuelis memorabile somnium, quod ad artem Chimicam referendum. In Zosimi scriptis quædam diversitas. Olympiodorus commentator Zosimi, ejusq; ætas. Labbei & Lambecii dubia. Cleopatræ scripta Chimica & Epistolæ à Scioppio Priapejis adjunctæ. Psellus. Pseudonyma & Anonyma scripta recensentur. Leo Allatius Corpus Chimicorum edere voluit. Querela Borrichii votumq; nostrum. Aliquot autores recentiores Rabbinici & alii.

VEnio ad libros, qvos Magicos appellavi, non eos, qvi de Dæmoniacis artibus scripti sunt, de quibus alio loco dicetur; sed, qui de Magiâ naturali, & arcanas naturæ operationes tradunt. His quasi viam sternunt Cabalistici autores, de quibus supra egi, nam amicè conspirant, mutuasq; operas

 præ-

præstant. Metaphysica illa veterum fuit, quæ hodie tota in terminorum doctrinam abiit. Hanc tamen ad mentem veterum quodammodo instituere mihi visus est Campanella, qui in vasto opere multa de mundis, de seculis, de ordinibus mentalibus, de sigillis & ideis, de vitâ divinitùs comparandâ, de actionibus mundorum secundum seriem & collationem illorum, de gradibus potestatum & possibilium, de amore, sapientiâ & potestate, omnium rerum affectionibus, de maximo & minimo, de passionibus rerum ratione materiæ & formæ, de mutationibus earum & transformationibus, de propensionibus corporum vel ad Systematis unionem, vel ad certos situs in corpore. *(Robertus Boilius libro de systematicis corporum affectionibus similia animo concepisse videtur)* de configurationibus rerum & infinitis aliis agit: Quæ mihi accuratius consideranti materiam profundissimis speculationibus subministrare apta videntur. Non qvidem omnia illa simpliciter probaverim; sed sunt profectò in illis cogitata, quæ certè summam ingenii vim arguunt. Illis jungi potest liber ejus de sensu rerum, ubi libro extremo Magiæ fundamenta jacere videtur. Multi sunt à multis ad hunc scopum libri conscripti. Nicolai Cardinalis de Cusa opera plena sunt reconditorum sensuum. Cornelius Agrippa in libris *de occultâ Philosophiâ* ad Trithemium Abbatem scriptis, si quædam superstitiosa absint, multa ad hanc rem subministrat. Marsilii Ficini scripta, ut penè omnium Platonicorum, hæc argumenta tangunt. Joannis & Francisci Pici opera tota in abstrusis occupantur. Paulus de Scala sive Scalichius, qui è priscâ Scaligeræ gentis familiâ originem suam venditabat, atq; Genealogiam Scaligeræ gentis scripsit, (quanquam illi controversia ab adversariis de eo mota est,) hujus generis varia edidit. Olim ille Ferdinando Cæsari à sacrificio Missæ fuit, post in Borussia, professionem Evangelicæ religionis simulans, intimis Principis Alberti consiliis admotus fuit, ubi res novas moliens alios è Principis gratiâ deturbavit ipse iterum deturbatus. Quare ad Pontificiorum partes rediens tandem Gedani mortuus fuit, de quo legi potest Boissardus in *Iconibus virorum illustrium, part. 3. imag. 9.* & Hartknoch. in *Hist. Boruss. part. 2. c. 2.* Edidit ille *Encyclopædiam, sive orbem disciplinarum, tam sacrarum, quam profanarum, quem Epistemona inscripsit Anno 1559. Basileæ impressum*, cum nostrarum ille partium esset: cui adduntur *Theses Mysticæ philosophicæ: Eulogus seu de animâ separatâ ejusq; passione, Conclusiones in omni scientiarum genere 1553. olim Bononiæ hinc Romæ propositæ, quas 21 annorum juvenis scripserat: revolutionem alphabetariam sive perfectissimam ad omne genus scientiarum methodum: Encomium Scientiarum*, & multa alia adversus Romanam ecclesiam. Sed Anno 1571 in aliud qvasi Systema hæc omnia, quibus Ecclesiæ Romanæ se commendavit, compegit. In Epistemone Catholico, ut tum appellavit, omnium scientiarum omnisq; Philosophiæ, Orphicæ, Pythagoricæ, Platonicæ &c. brevem descriptionem pollicetur. De mysteriis mysticæ Philosophiæ & variis involucris, ænigmatibus, Hebræorum, Chaldæorum, Ægyptiorum, Persarum, Arabum, Græcorum & Latinorum, de animâ separatâ, de rerum sympathiâ & anti-

tipa-

tipathiâ, se acturum promittit. Scripsit & *libros septem de rerum causis & successibus, & de secretiore quâdam methodo, quâ ev. rsiones omnium regnorum, universi orbis, & futurorum series erui possint; item Epistolam, quâ omnes abditæ artes & scientiæ perstringuntur, & perfectissima ratio prophetandi, & miracula operandi traditur.*

In occultis naturæ operibus, quæ in Magnetismis, Sympathiis & Antipathiis consistunt, arcani sunt quorundam libri. Ex antiquioribus est liber ille Hermeti adscriptus, cujus meminit Barthius *Adversar. lib. 11. cap. 17.* Hunc Gerhardus Medicus, quem Johannes Trithemius Gerardum Fulginatem, Raphaël Volaterranus Gerardum Suclonetam, Gesnerus & Simlerus Gerardum Cremonensem vocat, ante quadringentos propemodû annos è Græco in Linguam Latinam convertit, cui titulus: *Liber physicalium virtutum compassionum & certationum collectus ex libris duobus, experientiâ videlicet Kyranidarum, Kyranni Regis Persarum, & ex libro Harpocrationis Alexandrini ad propriam filiam.* Addit, pleraq; ejus libri, qui Kyranni illius fuerat, esse Hermetis Trismegisti, & Syriacis characteribus sculptum fuisse in columnâ ferreâ. Græcus libri titulus à Gaulmino *notis ad Theodorum Prodromum. c. 15.* producitur: βίβλος Κοίρανις φυσικῶν συμπαθειῶν καὶ δυσπαθειῶν λαοῖς· σύνταγμα Κοιράνου βασιλέως Περσῶν. Liber Latinus MStus extat in Bibliothecâ Paulinâ Academiæ Lipsiensis, quem, referente Fellero in præfat. Catalogi MStorum Lipsiensium, illustrissima Dn. Eleonora Hassiæ Landgravia Henric. Ellenbergero, Med. D. Anno 1600. dono dederat, quemq; Rivinus ab Ellenbergeri filio acceptum Paulinæ intulit, & Lipsiæ An. 1637. excudi fecit. Hanc ego non vidi editionem sed aliam, quæ Francofurti Anno 1681. in 12°. &, ut titulus habet, iterata vice è membranis Latinis edita est. Nulla illic prioris editionis mentio, quæ vel ignoratur, vel dissimulatur. Qvod ad Græcum codicem attinet, fortè idem ille, est, qvem in Vaticana περὶ φυσικῶν δυνάμεων extare è Pamelio Barthius ait. In eo tamen & Gerhardus Cremonensis & Barthius ipse falluntur: ille, qvod A. C. 1168. Constantinopoli ex Arabicâ & Persicâ lingua in Græcam conversam ait: hic, qvod à Græculo qvodam Monacho compilatore congestam existimat, qvi, ut fidem aliqvam libro conciliaret, nomina Arabum Ægyptiorum Persarumq; accersiverit, Regemqve Kyrannum opusculo autorem dederit. Verum longè antiqviorem esse librum Græcum ex eo patet, qvod Olympiodorus, scriptor Chimicus, cujus ætatem ultra Constantini M. tempora producit in Vindic. Hermet. Borrichius, in commentario suo, super Zosimi scripta chimica Hermetem ἐν τῇ Κυρανίδι βίβλῳ, ac Zosimus ipso Olympiodoro antiqvior *l. 9. de Chymiâ ad Theosebiam* Hermetem in Physicis, qvi idem liber est, allegat. Titulus libri qvid sibi velit non satis vel Græcus, vel Latinus interpres cepit. Nullus enim vel Kyranides vel Kyrannus Rex fuit, à qvo liber ille scriptus. Verùm, qvod Reinesius in variis lectionibus suis alicubi satis demonstrat, κοίρανις vox, qvam ex Arabico, vel Persico, retinuit interpres Græcus, nihil aliud significat, qvam collectionem, συλλογὴν, σύνταγμα. Qvoniam enim Persæ & Arabes ex suorum aliorumq; Philosophorum magiâ hæc collegerunt,

runt, Curanon vocarunt: qvemadmodum & Alcoranus, qvi recentioribus Græcis κοιράνιον dicitur, nihil aliud significat, qvàm collectionem præceptionum divinarum. Vehementer verò dubito, an Latina illa versio integra ex omni parte sit: Multa enim in illis vel omissa, vel mutata suspicor. Nam ut ex Gaulmini notis in Theodorum Prodromum, eo loco, qvem supra nominavi, apparet, hymnus ille, qvem singulis herbis subjicit, qvisqvis est scriptor vel collector, qvo illius vires, numinisq;, cui sacra est, celebrat, hic planè non invenitur. Qvod ex veterum illo ritu promanat, qvorum mos fuit in colligendis herbis hymnum in laudem illarum, vel numinis, cui sacræ erant, recitare. Ενθουσιῶντες μαινομένοι καὶ παιανίζοντες herbas colligebant: Qvod de Druidibus viscum qvercinum colligentibus etiam memoratur. De illis Andreas & Pamphilus antiqvissimi Medici, Gaulmino notante, librum scripserunt. ἱερὰς Θεῶν βοτανὰς Galenus vocat. Gaulminus tales aliqvos hymnos se editurum promisit. Sed neq; illi editi, neq; hic in libro illo Hermeti tributo comparent. Multa qvoq; Barthius loco citato illo contineri narrat, qvæ in edito non inveni. Hujus generis qvoq; illa Democriti χειρόκμητα, vel qvicunq; alius titulus fuit, censenda sunt, de qvibus prolixè Salmasius in Solinum & Borrichius.

Est inter recentiores Petri Arlensis de Scudalupis opus de *Sympathiâ septem metallorum, septem lapidum & septem planetarum*, Madriti primùm, hinc Romæ in folio sub initium hujus seculi editum: qvo singularia continentur secreta, à filio per incogitantiam publicata; Qvi postea exemplaria omnia coëmisse dicitur, ut nullum jam ampliùs compareat. Est qvidem in Galliâ illud recusum minori formâ, sed totum mutilum, nulliusq; pretii. Exiit tamen Parisiis P. Constantii Albinii Villanovensis *Magia Astrologica, sive clavis Sympathiæ septem Metallorum & septem selectorum lapidum ad Planetas pro majore illius elucidatione editum Anno 1611. in 8.* Sed sine arca ipsâ clavis illa nulli usui est. Qui legerunt, affirmarunt mihi, tot tantaqve libro illo contineri, ut omni auro sit præstantior. Inter cætera unum succurrit, qvod ille in eo legerat, de vitro è cineribus cadaverum strangulatorum certiqve mineralis conflando, cui lotium ægri immissum affectas corporis partes in ipsâ urina ostendat Aliud ex eo libro adduxit Joh. Petr. Faber in suo *Palladio Chimico cap. 5.* de certo pulvere tormentario. Ejus hæc verba sunt. *Vidi aurum naturâ ipsâ incombustibile in pulverem pulvere ipso tormentario seu bellico combustibiliorem redactum, spiritu sulphureo combustibili, terrâ ipsius auri fœtâ, qvô nefanda scelera committi possunt, in hominum inevitabile malum: terræ motus prægrandes effici qveunt, qvo domus, imò civitas integra, etsi populosa sit, fusq; deqve subverti possint. Arcanum certè pulveris bellici inventi multò pejus & crudelius, cujus proclamatorem in superiorem mundum beatum iri non existimo, tanqvam inexhausti malorum fontis demonstratorem. Unde hîc Harpocratis silentium commendatum habere licet.* Et hunc qvidem ego pulverem pyrium Sympatheticum esse existimo, qvi in remoto etiam loco positus altero similis generis accenso simul accendatur. Multa alia sparsim à

non

non nullis ſcripta, qvalia in Theatro Sympathetico Nornbergæ edito comparent, ſed nullis certis fundamentis inædificata. Nuper Maxveldii Scoti Scriptoris in lucem à Clariſſ. Georg. Franco edita eſt *Medicina Magnetica*, cujus pars Theoretica non malè de iis rebus philoſophatur, præcipuè verò Aphoriſmi libro ſecundo adjecti interiorem cognitionem arguunt. Liber III. Practicus, ſine qvo cæteri ſteriles & inanes, nondum editus eſt: qvem multi anxiè efflagitant. Commendari & in hoc genere viri Cl. quondam Collegæ mei honoratiſſimi, Sebaſtiani Wirdigii *Medicina Spirituum*, poteſt. Sed de his in Polyhiſtore Phyſico pleniùs agemus. Multa, & qvidem longè plura qvam edita ſunt, à Paracelſo ſcripta ſunt, qvæ hinc illinc à curioſioribus aſſervantur. Meminit in *Exercitationibus ſuis nuper editis* Clariſſ. Wagenſeilius Manuſcripti alicujus Paracelſici, qvod illi in Bibliothecâ Scorialenſi monſtravit Bibliothecarius, unde ille arcanum illud Stegnagraphicum è ſanguine humano parandum deſcripſit: cujus ope amici toto orbe ſejuncti omnia animi ſenſa plenè planèqve invicem communicare poſſunt. Sed ille liber cum cæteris fortè in cineres nupero incendio redactus eſt.

De Chemiæ ſcriptoribus, qvandoqvidem Chemiæ ſcientia qvaſi ſolum aliqvod omnibus occultioribꝰ operationibꝰ naturæ ſubſternit, nunc aliqva adnectenda videbantur: De qvibꝰ, cum ſingulari olim diſſertatione egerimus, nunc paucula *ὡς ἐν παρέργῳ* tangemus. Sunt, qvi totam hanc artem ideo ſuſpectam habent, qvod vel nulli ſint antiqvi autores, vel pleriq; Pſeudonymi. Fuit illa jam ab antiqviſſimo tempore per ſapientes non tam ſcriptis, qvam vivâ informatione, propagata, & ipſius rei ſublimitas facilè à nominis ſui profeſſione autores excuſat. Tota illa gentilium Mythologia hunc ſibi ſcopum præfixum habet, qvod à viris doctiſſimis Michaële Mejero in Arcanis arcaniſſimis, Blaſii Vigenerii Commentario in Philoſtrati tabulas, Joh. Petr. Fabro in Panchimico oſtenſum eſt. Commendat Nicolaus Antonius Autor Bibliothecæ Hiſpanicæ eo in genere Johannis Baptiſtæ Suarez de Salazar Gaditani Mythiſtoricum Aſtronomicum, ſive de Mythologia terreſtri & cœleſti, librum, qvo arcana omnia Phyſiologiæ myſteria confictis numinum appellationibus olim apud Ethnicos adumbrata revelavit. Sed imperfectum illud opus relictum eſt. Nuper verò egregium ejus ſpecimen Jacobus Tollius, elegantis vir ingenii omniumqve literarum, in Fortuitis ſuis Criticis dedit: Qui ſi pleniorem illam Mythologiæ explicationem adornaverit, omnes illi concedant neceſſe eſt, qvò pleniorem ad phyſicam experientiam eruditionem affert. Falſum eſt, deeſſe huic arti antiquos autores. Nam pro Hermetis aliorumqve ſcriptis ita militavit Borrichius, ut ſuperior ex illâ pugnâ diſceſſerit. Superſunt Græci qvidem autores *περὶ χρυσοποιΐας*, qvorum Salmaſius aliqvoties ſuis *in Solinum exercitationibus* mentionem facit, & Caſaubonus ad Baron. *Annal. Exe. 1. c. 10.* de qvibus aliqua hic notabimus. Extat Codex ille in Bibliothecâ Regiâ, unde ſua excerpſit Salmaſius. Delrius *tom. 1. diſq. Magic c. 5. p. 1. ſect. 1.* in Bibliothecâ Fontis belli haberi teſtatur. Dicitur & Johannes Dee, qui

Monada Hieroglyphicam ſcripſit, Democriti Phyſica habuiſſe, cum ſcholiis Syneſii, Pelagii, & Stephani Manuſcriptis. Geſnerus in Italiâ alicubi latere tradit. Eſt & codex Altenburgenſis, qvem Illuſtr. Dux Saxoniæ Johannes Wilhelmus b. m. è Cod. Bibl. Auguſtanæ fecit deſcribi Anno 1623. qvem Thomas Reineſius perluſtravit, ſuâq; manu emendavit, mutila in illis notavit, additâ de ipſis autoribus diſſertatione; Cujus mihi ab amico copia facta eſt. Iidem qvoq; autores in Bibliothecâ Vindobonenſi reperiuntur, qvos operoſè recenſet Lambecius, *Comment. de hâc biblioth. lib. 6. part. 2. p. 168. & ſeqq.* cum qvibusdam ex iis excerptis. Dignus ille Criticis, ſed tamen argumenti iſtius non ignaris, profectò labor eſt, in qvo illi ingenii nervos intendant, potius qvàm in aliis. Tanta rei ſublimitas dignitasq; eſt, ut non ſuperficiaria opera impendenda ſit. Conferendi hic eſſent omnium Bibliothecarum codices: Nam multa in autoribus illis per dolum ſunt mutilata, vitioſè deſcripta. Deſunt in Altenburgenſi Codice, qvæ de unionibus magnis è minutis conficiendis ex Pariſienſi citat Salmaſius, qvi & vitioſiſſimè ſæpe ſcriptus medicam Reineſii manum omnibus in paginis ſenſit, etſi non cum curâ illi perlectus. Ita ipſe in præfatiunculâ libro præfixâ: *Emendationes, qvas hic marginibus illitas vides, è curſoriâ qvidem lectione natæ ſunt, ſed qvarum rationes reddere cuivis poſſum: elueremq; etiam reliqva* ψευδογραφήματα, *ſi id nunc agerem; Neque enim adeò deſperata res eſſet: Qvanqvam, ſi conferre liceret codicem alium, multò facilius in viâ intritâ progredi eſſet. Sunt hîc qvæ* πίνον *aliqvem antiqvitatis redolent; ſunt & ineptorum infimæ Græciæ magiſtellorum aliqva; ſed qvæ tamen ab illis, qvi ſe Chymiatros ceu aliis medicis multò præſtantiores appellari volunt, & è furnis miracula curationum promittunt, ſcil. qvod à verâ arte & ſolidâ cognitione ejus non ſunt inſtructi, non debebant ignorari.* De ſcriptis iſtis ita judicat Reineſius, primùm per aliqvos monachos aliosqve eruditos in Alexandriâ & hinc in Conſtantinopoli in unum qvoddam Syſtema congeſta, unde in Italiam & Regiam Bibliothecam eo tempore pervenerint, qvo exules Conſtantinopolitani in Italia recepti: Ubi multa alia hactenus ignota de Græcis Autoribus primùm innoteſcere Occidenti cœperunt. Autores ipſi, Reineſio judice, partim Ethnici, partim Chriſtiani fuerunt, qvi Athenis circa annum Chriſti 400. & deinceps vixerunt Alexandriæ, qvæ Philoſophorum nutrix præ ipſis Athenis fuit, ut Camerarius in vitâ Syneſii probat. Magno enim ſtudio huic arti ſub Imperatore Diocletiano, in Ægypto & Perſiâ, tum Judæi, tum Chriſtiani, tum Ethnici incubuerunt, ut ex Suida notum eſt. Stephani Alexandrini, qvi univerſalis Philoſophus vocatus ac ſub Heraclio vixit, cui ipſe aliqva inſcripſit, primus hic liber eſt, περὶ τῆς μεγάλης ἢ ἱερᾶς τέχνης, Cardan. *l. 17. de var. rer.* in Bibliotheca Diegi Hurtadi de Mendoza Orat. Cæſarei extitiſſe ait. Chriſtianus fuit. Verum eſſe hujus libri autorem confirmat Salmaſius *in Solin. p. 1097.* Scripſit πράξεις, qvas hodie Proceſſus vocamus, novem. Poſt illum Heliodori nomen legitur, cujus extat Jambus ad Theodoſium Imperatorem, qvem tamen minimè genuinum agnoſcit Reineſius:

nesius: *Sunt*, inqvit, *ineptissimi Graeculi, qui inter ducentesimum annum vixit, nihilq; aliud egit, quam quod Stephani scriptum de eâdem arte oratione solutâ ligavit.* Heliodorum, Hermiæ filium, Alexandriâ oriundum Reinesius Chimicæ artis non ignarum facit, qvi cum fratre suo Ammonio Proclo in disciplinam datus est, neq; verò alienum existimat, illum Theodosio M. qvædam hujus generis inscripsisse, qvi & ipse huic arti fortè addictus fuerit, qvoniam & Eugenius, qvi plurimum gratiâ apud Imperatorem valuit, qvâ tamen postea excidit, arti huic operam dedit, sub cujus nomine aliqva operatio Chimica in codice illo Altenburgensi f 190. extat. Vixit & Pappus Alexandrinus Philosophus & Mathematicus sub hoc Imperatore, Reinesio judice, cujus operatio Chimica ibidem fol. 189. reperitur, qvem tamen aliū facit Lambecius, eâ ratione motus, qvod Pappus Stephanum Alexandrinum allegat, qvi sub Heraclio vixit. Carminum verò horum autorem planè non agnoscit Heliodorum Reinesius, qvia non illam spirant, sed infimæ ætatis barbariem, ubi versibus, qvos politicos vocant, multa talia scribebantur. Hunc qvoq; Christianum esse apparet, cum alter Ethnicus fuerit. Fuit & illo vetustior Heliodorus Æthiopicorum scriptor Christianus, Emesæ in Phœniciâ natus, hujus artis non omnino ignarus, ut ex scripto illo patet, ubi plurima occurrunt, qvæ occultos habere sensus videntur, qvod abolere etiam cum jacturâ Episcopatus noluit. Ut fortassis illo nomine abusus fuerit ille, qvisqvis fuit, Poëtaster. Sed tamen eundem illum Carminum fabrum facit Lambecius: cui calculum adjicere meum ob anteà adductas rationes non possum. Refert qvidem Lexici Historici Universalis compilator Hofmannus è Cedreno, obtulisse Heliodorum Theodosio M. librum de arte auri faciendi; sed frustra locus ille in Cedreno à me hactenus qvæsitus. Ac si vel maximè exstaret, de qvo dubito, non tantæ fidei Cedrenus est scriptor, paulùm futilior, & longè junior, ut suâ autoritate confirmare possit. Fluctuat & in Heliodori ætate definiendâ & in ipsis illis autoribus Vossius. Ejusdem commatis Reinesio habentur illa, qvæ seqvuntur in codice Altenburgensi, carmina Theophrasti, Hierothei, Archelai, de divinâ & sacrâ arte, omnia ex Stephano transscripta. Dixerit qvis, Archelai veteris Philosophi aut oratoris istius nomine se ornasse, qvi περὶ τ̃ θαυμασίων scripsit Antigono Hist. Mir. c. 96. & 23. citati; qvem ille Ægyptium fuisse & Ptolemæo miraculosa qvædam per epigrammata narrasse ait. De Hierotheo in eodem libro alia extat brevis commentatiuncula characteribus Chimicis scripta, in prosa, qvam Lambecius adscribit Hierotheo Monacho, cujus Isagoge quædam in Scalam Paradisi in Bibl. Vindobonensi extat: nam alterum Hierotheum Philosophum Platonicum, Dionysii Areopagitæ Præceptorem esse verosimile non fit. Pelagii, cujus ejusdē argumenti schediasma subjicitur, nomen & tempus incertum. Duos ejus nominis reperio. Anastasius Bibliothecarius in *Historiâ suâ Ecclesiasticâ* circa A. C. 366. qvendam Pelagium Laodicéæ Episcopum Orthodoxum nominat. Cedrenus *in Compendio Historiarum, p. 354. edit. Paris. in Corp. Hist. Bizantin.* Pelagium Patricium laudat, quem

quem Zeno interfecit, virum θαυμαςὸν ἐ περὶ ποίησιν ἐπῶν ἀξιόλογον. Nam historiã Augusti Cæsaris versibus scripsit, & Homero-centra, atq; multa alia. Interfecit & idem Zeno cum hoc Pelagio Zosimum, ex qvo qvis conjecerit, eundem esse Chemicum illum Zosimum, cujus opuscula in eodem codice habentur. Sed Rhetor hic est Gazæus, cum alter ille longè antiqvior sit, qvi qvorundam Zosimo adscriptorum opusculorum chemicorum autor est, etsi non omnium. Qvædam enim ex illis Zosimianis juniorem ætatem loqvuntur, ut observat Reinesius: Ideoq; vel alium eorum cognominem autorem, vel veteri suppositа esse oportet. Sed de Zosimo illo postea plura. Incerta ergo de Pelagio omnia sunt.

Qvod in codice Altenburgensi habetur, fragmentum Ostanis Philosophi ad Petasium de eâdem divinâ arte, supposititium Lambecio & Reinesio videtur, si Ostanem primum Magum, aut Ostanem secundum, eo intelligere velimus. Tertium ergo qvendam nobis Ostanem fingit Reinesius, cum Ostanis nomen omnibus Magis Persarum comune factum Scaliger fateatur: qvi circa A. C. 300 in Ægypto vixerit, alterius etiam Democriti, non Abderitæ istius præceptorem. Nam Democritum ab Ostane edoctum etiam antiqvi scriptores testantur. Ad hanc sententiam ipsum impellit primùm, qvod tempore Regis Persici Saporis, qvi A. C. 270 imperavit, in Persiam iverit Democritus, artis addiscendæ causâ, qvod ex Synesio aliisqve locis hujus codicis probare vult; cum tamen illic nullius Regis, sed philosophi Sophar mentio fiat, cujus cum Rege Sapore confundendi causam nullam video: Deinde qvod tamen Græca illa tum Ostanis tum Democriti antiqviorem indolem, qvam cætera ejus libri, spirent, licet ad ætatem Democriti Abderitæ non ascendant. Eadem est Salmasii sententia, qvi *comm. in Solin. p. 1162.* ita: *Democritus qvamvis subditius sit, antiquum tamen esse oportet; quippe qvem citari videam Synesio, Stephano, ac Zosimo, scriptoribus Chimicis, ac inter principes & veteres artis illius autores laudari.* Hæc, ut verum fatear, pro Democrito & Ostane vindicando, magis militare videntur. Nam, si simili licentiâ in aliis autoribus uti velimus, novos Amphitruones & Sosias in scenâ criticâ formabimus. Esto verò, non esse hæc Græca Ostanis tempore scripta, potuerunt illa longo tempore post in Græcam linguam esse conversa; ac fortè illa ultima verba, unde non ab antiqvo Ostane, sed à Christiano aliqvo scriptum hoc fragmentum conjiciebat Reinesius, qvibus *gloria Deo Patri & Filio & Spiritui sancto* acclamatur, Christiani cujusdam manu prioribus pietatis causâ adjecta. Rectè vero Reinesius Scaligerum reprehendit, qvi Ostanem Democriti Mystagogam ex eo neget, qvod Ostanem Xerxes in Græciam comitem, [de qvo *Plin. l. 30. c. 1.*] noscere per ætatem non potuerit, cum ex Herodoto Laërtius testetur, Xerxem in Græciam transeunten cum exercitu apud Democriti Patrem divertisse. Cæterum ad Persas victores illam in Ægypto custoditam Smaragdi tabulam, qvæ ignoratam universi orbis concordiam descripsit & maximam Magiæ partem absolvit, transiisse qveritur Gaulminus præfatione ad Theodorum

dorum Prodromum: Cum Græcorum Medici divam Medicinam plebi prostituerent, cujus interiora olim Reges & Sacerdotes sibi vindicabant.

Seqvuntur Ostanis fragmentum in codice illo Democriti Physica & mystica seu arcana, Reinesio, ut vidimus, pro suppositiitiis habita. Nolo hic post Roscium saltare: nam, qvæ Reinesius hic pro νοθείᾳ affert argumenta, qvæ omnia cum plurimis aliis à Conringio in libro de Hermeticâ medicina allata sunt, à doctissimo Borrichio ingeniosissimis rationibus in Vindicatione Hermetis eliduntur. In scriptorum Democriti titulis colligendis sollicitissimi fuere Borrichius d.l. & in suâ *Historia Philosophicâ* Abr. Gravius *lib. 3. cap. 1.* qvi illic legatur. Memorabilis præterea ille locus è Cedreni *Comp. Hist. pag. 121. Ed. Paris.* adduci de Democrito meretur, qvi ex antiqvioribus scriptoribus omnia accepit, si qvis fortè de Cedreno cavillari velit. Τότε καὶ Δημόκριτος ἐγνωρίζετο φιλόσοφος, ὃς ἐδίδασκε περὶ τοῖς ἄλλοις, ὅτι δεῖ τὸν φιλοσοφεῖν ἐθέλοντα, πάντων ἀπέχεσθαι κακῶν, σωφροσύνην ἀσκεῖν, καὶ πάντα ὀρθῶς νοεῖν καὶ πράττειν, καὶ οὕτως ἔστι τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν· καὶ οὕτως (φησὶν) ὄψει τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, τὸν ἀπαθῆ, παθητὸν νεοφανῆ. Vertit ita Xylander: *Eâ ætate Democritus innotuit, Philosophus: qui præter alia docuit, eum, qui velit philosophari, debere omnibus abstinere vitiis, temperantiæ studere, omnia rectè agere & facere: ita demum licere cognitione eorum, quæ novem literis notata sunt, potiri. Sic (inquit) videbis filium Dei verbum omnis perpessionis expers, quod ipsum denuò perpessionibus obnoxium apparuit.* Hìc verba illa οὕτως ἔστι τὸ ἐννεαγράμματον μαθεῖν, qvæ παραφράζει Xylander, aliqvid mystici continere videntur, ut postema illa de filio Dei denuo perpessionibus obnoxio, vel à Cedreno vel aliunde, assuta videntur: qvod inter Democriti dogmata fuisse nemo credit, nisi per mirabilem vel προφητείαν, vel πρόληψιν. Alludit vērò nomen illud ἐννεαγράμματον ad illud naturale corpus, qvod, qvanqvam metaphorico sensu, caput χρυσοποιίας habetur, versibus Sibyllinis expressum: qvarum initium est, ἐννεαγράμματ' ἔχω, τετρασύλλαβον εἰμὶ. νόει με. &c. *Novem literas habeo, quatuor syllabas: intellige me.* &c. Sunt autem sex versus, & habentur *lib. 2. Carm. Sibyll. p. 171. edit. Obsopæi.* Aymarus Ranconetus non malè exposuit de Arsenico. Norunt enim artis ejus vel tirones, qvàm venerabile Arsenici, neq; sine causâ, apud Chimicos nomen sit, sed suo tamen sensu. De hoc τετρασυλλάβῳ ἐννεαγραμμάτῳ egit qvoq; Olympiodorus, *fol. 167. Cod. Alt.* & Stephanus Philosophus in πράξει. V. qvi vocat τὸ σφωλάτης ἐννοίας τὸ πρόβλημα, & super hoc ænigmate longam commentationem instituit. Discrepat Græcum exemplar in multis à Latinâ versione Dominici Pizimentii: multa etiam in Græco trajecta & mutilata. Historiola, qvam Democritus ipse de se narrat, qvomodo Magistrum suum jam mortuum consuluerit, in Græco codice non suo, ac valde alieno, loco posita est, ut qvasi adsuta videatur. In Latinâ versione planè omissa est. In lectione verborum Græcorum magna est discrepantia iis in fragmentis, qvæ passim adducit Lambecius, ut vel inde pateat, multum hic laboris istis esse relictum, qvi hos autores fortè aliqvando emendaturi sint: & qvid de Latinâ

versione judicandum? qvæ in his variationibus lectionum sibi constare non potest. Lambecius in illam inclinare sententiam videtur, ut ea, qvæ hîc Democrito adscribuntur, ejus esse generis dicere malit, qvæ à Diogene Laërtio hîc nuncupantur τὰ ἐκ τῶ Δημοκρίτυ διασκευασμένα, ex Democriti libris composita. Non contemnendum tamen & hoc ad γνησιότητα probandam argumentum est, qvod Zosimo & Synesio aliqva ex his citentur, qvem cur Pseudo-Synesium vocet Reinesius, non video: Nam Salmasio ille genuinus habetur, cui & testimonium ejus pro antiqvitate Democritæi scripti non improbatur: Ait enim Synesius, Democritum in Persiam profectum esse, ut ab Ostane artem edoceretur: qvæ & apud Eusebium in Chronico leguntur, Scaligero suspecta visa; qvasi à Panodoro Monacho aut Synello conficta. Cum tamen, ut rectè respondet Borrichius, etiam Eusebius ea de Democrito legere potuerit, qvæ ante illum Seneca, & Zosimus, & Synesius, qvi Eusebio non sunt posteriores. Qvæ enim idonea ratio afferri potest, qvod hæ præcipuè laciniæ de Democrito aliisq; Chimicis assutæ sint Chronico Eusebiano, cum tamen Zosimus, qvem antiqvissimum scriptorem Chimicorum Conringius habet, & Synesius de illis scribant? qvi Synesius etiam Zosimo ipsi ex eo præferendus Borrichio videtur, qvod inscripserit Synesius Scholia sua Dioscoro magno Sacerdoti Serapidos, florente adhuc Serapidos in Ægypto cultu, qvod fuit ante Theodosium primum, qvi Serapidos fanum evertit.

Sed & ipsis illis Synesii Scholiis, frivolis ductus, ut ego existimo, argumentis, litem movit Reinesius. Quidni enim Synesius, qvem años aliqvot juniorē facit, Episcopus Cyrenæus, autor horū scholiorū sit? Primò enim puerilis ille, qvem vocat, error de Ostane & Democrito, qviq; illi præcipuum νοθείας argumentū facit, ne error qvidem est, neq; in dubium vocari debet ob argumenta, tam à Borrichio qvam à me hîc adducta. Deinde telum imbelle sine ictu est, cum ita colligit: In toto opere Synesii, neq in Epistola 57, qvâ omnem vitæ historiam, genus, familiam, variosq; casus describit, ulla fit mentio vel Dioscori, vel hujus artis: ergo falsum est, ejus scripti autorem esse Synesium. Qvasi verò, qvi illa sacra tractant, nomen suum omnes furno redeuntes scire lacuq; gestiant. Videmus in Villanovani scriptis medicis, in Alberti M. operibus, Chimica omnia ab editoribus secludi, qvod stultis qvibusdam hominibus etiam ad νοθείας horum scriptorum magnum argumentum est, cum tamen nihil certius sit, ab ipsis esse scripta, sed dum vixerunt, dissimulata. Ita enim plerumq; fieri solet, ut viventes autores illa celent, nec, nisi paucis qvibusdam amicis, scribant: qvæ post mortem editores, ne scilicet contagium aliqvod cetera ab iis scripta trahant, omittunt, vel etiam ut μυστικώτερα seponunt. Non desunt tamen aliqva hujus artis vestigia in Epistolis Synesii, ut in epistolâ 142 ad Herculeanum, cui qvædam propalata Philosophiæ mysteria exprobrat. Extat & in Gallicâ & nuper in Germanicâ linguâ tractatus nomen Synesii Abbatis præpositum habens, qviq; è Cæsareâ Bibliothecâ editus fuerit. Sed Lambecius nullum alium Abbatem, qvam hunc Episcopum, novit, ac præterea

ille

ille tractatus planè alius videtur. Epiſtola verò ad Dioſcorum à nondum Chriſtiano ſcripta videtur, qvod ex inſcriptione colligit Lambecius.

De Zoſimi ſcriptis Chemicis, qvæ non Salmaſius, ac ne ipſe qvidem Conringius, in dubium vocat; Reineſius tamen ſcrupulos aliqvos injecit. Dicit, non omnes illi libros adſcribi poſſe, qvia in illis mentio qvorundam ſimplicium fiat, qvæ veteribus Græcis ignota, & à Perſis & Arabibus demum inventa, ut Βιλιλὲν, Ναἶηφ, Θέναχαρ, Τοθία, Τάλκ, Χάλκ &c. Unde colligit, demum poſt Perſarum & Arabum tempora, 900. annis circiter à nato Chriſto, cum Græci artem perditam à Perſis & Arabibus reducere in Græciam vellent, hos libros eſſe ſcriptos: qvod ſi attendiſſet Salmaſius, caput illud περὶ ποιήσεως χαλκοῦ ξανθοῦ, qvod in codice Altenburgenſi βαφὴ τοῦ ἰνδικοῦ σιδήρου inſcribitur, Zoſimo non adſcripſiſſet. Verum unde novit Reineſius, illa ſimplicium nomina Græcis fuiſſe ignota ante hæc tempora? Metallica illa pleraq; nomina ſunt, de qvibus Græcorum Medici vulgares parum ſolliciti: Unde novit à Perſis & Arabibus illa eſſe profecta? In ſtudiis peregrinis peregrinæ etiam voces frequentari ſolent. Quomodo tempus perditæ & recuperatæ apud Græcos artis definiet? Quomodo caput unum ex toto libro alii autori adſcriberet Salmaſius? Nam qvod illic allegatur Zoſimi nomen, non inſolitum in illis libris eſt, quorum celari autores ſolent. Ne quid dicam de gloſſis marginalibus, quæ in textum ipſum librariorum culpâ transire ſolent. Majoris momenti objectio illa eſt, quod capitulo hujus libri, quod βαφὴ σμαράγδου inſcribitur, ac Zoſimo Salmaſius tribuit, Arabici & Muhammedici Philoſophi σοφοὶ ἰσμαηλιτῶν laudentur: Unde appareat, non veteris Zoſimi, ſed junioris alicujus opus eſſe: Cum Saraceni primum A. C. 640. Ægyptum ſubjugarint, ac per Caliphas ſuos 600 annis ſub imperio tenuerint, urbemq; opulentam Alcair circa A. C. 970 ædificarint. Hi Medicinam, Aſtronomiam, Chimiam, poſtqvam Perſicas opes omnes in ſe derivarunt, multis impenſis, magnaq; induſtriâ excoluerunt: præcipuè illi potentiſſimi Dynaſtæ, *Almanſor, Hazon, Raſchydus, Alaminus, & Almaimon*, ipſi doctiſſimi, qviq; doctos viros è Judæis, Chriſtianis, omnibusq; gentibus evocarunt, Græcorumq; libros præcipuos in Arabicam linguam converti curarunt: ut florerent tum in Ægypto omnes doctrinæ, cum craſſiſſima barbaries Græciam, Italiam, Galliam, Germaniam obſideret. Neq; tamen tunc perdita apud Græcos Chimica ſtudia, ut fortè Reineſius exiſtimat, fuerunt: ſed, quod in Germaniâ, Italiâ, Galliâ vidimus, ſub ipſa barbarie clanculum illa diſſeminata. Neq; enim ex eo, quod ſcriptores deficiunt, artis interitus inferri debet, quæ ab antiquiſſimis temporibus, non ſcriptis, ſed potiùs per inſtitutionem vivi præceptoris, propagata fuit. Latuerunt illa in monaſteriis apud Chriſtianos ſtudia, unde, ſi qua in publicum prodierunt ſcripta, ut ſanè non pauca etiamnum ex iis ſuperſunt, ob barbariem & impolitiem dictionis contempta fuerunt. Verùm, ut ad objectionem Reineſianam revertamur, non illa adeo firmo talo ſtat, quin elidi poſſit. Illud Iſmaelitarum nomen non tum de-

 mum,

mum, sed dudum ante illa tempora, usurpatum: nam & Hieronymus in vitâ Malchi Ismaëlitarum Arabum meminit. Et verò de Arabum veterum peritiâ in secretis doctrinis res notissima est. Fuisseq; apud illos Magorum nomen priùs quam apud Persas auditum, Conringius *de Antiq. Acad. in Suppl. 5.* testatur. Unde verò certissimis documentis ostendet Reinesius, scriptorem hos tantùm Ægyptios Sophos, non alios intellexisse? Cum ergo in conjecturis tantum vis argumenti subsistat, nil facit ad infringendam hujus scripti γνησιότητα. Neq; possunt speciales illi Zosimi, qui de variis metallicis agunt, tractatus adeò discerpi, ut variis autoribus assignentur. Ideo enim vel maximè Oecumenici nomen obtinuit, quod ad varios artis hujus recessus se diffuderit: quemadmodum ille titulus primùm Hermeti, deinde Johanni Sacerdoti, tum Democrito, & Stephano ab Anonymo in libro de ratione dealbandi tribuitur.

Fuit ergo horum librorum scriptor Zosimus, ex Reinesii sententia, Comes & Exadvocatus Fisci, & Historicus, qvi Theodosiorum tempore vixit; ut Borrichius verò opinatur, ætatem Constantini M. longè superat. Reinesii verò sententia vel ex eo rejicienda est, qvod historiæ scriptor Ethnicus, hic vero Christianus sit, qvem antea Philosophum Alexandrinum dixerat, qvem à cæteris ejus nominis distinguere Suidas videtur. Et Pelagius, qui Zosimum citat, vocat τὸν ἀρχαῖον Ζώσιμον. Magnam hîc disputationi de Christianismo Zosimi ansam præbet Photius, qvi Cod. 98. in recensione Historiæ Zosimi illum paganorum religionem secutum ait; & in recensione codicis 170 librorum sc. 15. quibus proponuntur ab Anonymo testimonia de Christianâ religione è gentium scriptis, eum Autorem ἀπὸ τῶν χειμευτικῶν Ζωσίμου λόγων (*è frigidis Zosimi libris, vertit Andreas Schottus*) multa desumsisse ait. Hîc vero intelliguntur nulli alii Zosimi libri, qvam χειμευτικοὶ λόγοι, Chimici sermones: de qvibus Suidas. Malè enim vertit illa Schottus, qvæ non intellexit, & vitiosa apud Photium lectio est. Ex eo tamen apparet, Zosimum τῶν χειμευτικῶν autorem & historiarum pro uno eodemqve Photio habitum esse: nisi fortè & ille in eo erraverit. Lambecius, ut hæc conciliet, ait, Platonicis Philosophis χρυσοποιίας arti deditis in multis convenisse cum Christianis. Sed ista frigida conciliatio dubium omne non tollit. Ego tamen in illâ persevero sententiâ, ut hunc Zosimum Chimicum Alexandrinum à Thebano Panopolita distinguendum existimem. Anonymum verò illum, cujus codicem recensuit Photius, ego qvoqve Chimicæ arti addictum fuisse existimaverim, & hujus ductu præcipuè ad illa de Christianâ è Gentilibus religione testimonia colligenda impulsum fuisse: qvæ Photius, ut hujus rei omnino ignarus, pro fabulis & superstitiosis habuit. Nam & hodie sunt, qui τύπον rerum divinarum in his naturæ mysteriis qværunt. Fuere in his libris, Photio memorante, testimonia locaqve integrorum etiam librorum, non modo Græca verum etiam Persica, Thracica, Ægyptia, Babylonica, Chaldaica, qvin & Italica, ex iis, qvi apud singulas harum gentium doctrinâ clari

ha-

haberentur. Qvi liber, si hodie extaret, cum magno rei Christianæ fructu legeretur. Ille tamen Zosimus, quicunque tandem fuerit, qvod in ipso reprehendit Reinesius, superstitionibus Ægyptiacis & Platonicis speculationibus supra modum fuit deditus, & multa prophetica in Sacro Codice loca ad miseram hanc artem, ut vocat Reinesius, applicuit. Sed illa nunc qvidem excutienda non sumam; neqve qvivis idoneus, ut opinor, de iis judex erit, qvæ superstitiones & fabulæ, qvæ verò pro mysteriis habenda; cum externa species in his rebus minus exercitatum facilè fallat; Reinesius tamen miseram artem vocat, qvam divinam & sanctam omnes, qvotqvot sunt veri ejus possessores, dicunt; quæq; si illa, qvæ dicuntur præstiterit, (nam omnium gentium historicam fidem labefactare extremæ impudentiæ res esset) illo titulo meritò appellanda est. Qvare non tam superstitionis, quam absconditæ pietatis argumentum est eorum, qvi arcanis rerum naturalium, qvasi typis qvibusdam, rerum divinarum mysteria adumbrari sentiunt: Qvod multis ad Christianismi sacra amplectenda profuit. Deinde non ignotum est, perpetuum mysticæ Theologiæ cum arcaniori scientiâ naturali ab ejus doctoribus statui consensum: Qvod omnia scripta Cabalistica loqvuntur: ut Zosimus non adeo eam ob causam reprehendi debeat. Qvâ occasione venit in mentem memorabilis illius somnii Manuelis, qvod *lib. 3. Historiæ Johann. Cantacuzen. c. 81.* legitur, ubi per variorum animalium apparitionem & dictorum è Prophetâ Esaia ad illa applicationem, nihil aliud, qvam varia operis philosophici *φαινόμενα* significantur, qvod iis, qvi in lectione illorum librorum exercitati sunt, facile judicatu erit. Gretserus verò commentator, ut facilè credo, obscura sibi hæc esse omnia, neqve, qvo tendant, perspicere posse, fatetur: Occurrunt in hoc Zosimo nostro qvædam etiam memorabilia, qvæ *ὡς ἐν παρόδῳ* hîc etiam monet Reinesius, qvod antiqvi Prophetæ Chemmis, unde ars ipsa dicta est, mentionem faciat, qvod codicem Ebræum non à multis, sed ab uno interprete in Græcam & Vulgarem Ægyptiacam lingvam translatum dicat, de qvo nihil apud alios dicitur, nisi fortè locum è Philonis libro de Vita Moisis huc pertrahas, qvi de festo die à Judæis & Ethnicis in memoriam Versionis Bibliorum Græcæ celebrato aliqva memorat. Scriptorum ejus tituli plures apud Photium in Cod. 170. & in his ipsis libris citantur. Legi & de Zosimi scriptis Borrichius in libro sæpius laudato potest. In codice hoc Altenburgensi aliter qvidam librorum tituli formantur, qvàm in codice Parisiensi. Et in ipso illo codice aliter illi citantur. Est & inter Zosimi scripta liber *περὶ ὀργάνων καὶ καμίνων*, cum iconibus adjectis, qvarum aliqvas Borrichius exhibuit.

In Zosimi scripta Olympiodorus commentatus est, cujus liber etiam in codice Altenburgensi habetur; in cujus tamen ætate definiendâ magna sententiarum varietas est. Salmasius hunc extremis Græciæ temporibus vixisse ait, quem ex eo refellit Reinesius, qvia nullam Stephani, scriptoris anno 620. florentis, sed Zosimi & Synesii, qvi proximè illum præcesserint, mentionem faciat, more il-

 lorum

lorum scriptorum, qvi in arte suâ antecessores semper in ore habent. Reinesius & Lambecius, uti & Conringius, Olympiodorum Thebanum Historicum, & Olympiodorum Philosophum Alexandrinum pro uno eodemqve agnoscunt. Planè in eo demonstrando operosus est Lambecius. Suidas de Olympiodoro Philosopho Alexandrino memorat, ad qvem audiendum Proclus Lycus se contulerit. Peripateticus ille fuit, sed tamen & in Platonis libros commentatus est. De Olympiodoro qvi rerum civilium studio se addixit, & libros Historiarum scripsit, Photius Cod. 80. qvem Thebanum facit & professione Poëtam, ubi per nomen Poëtæ Reinesius & Lambecius Chimicum intelligunt: illum enim Poëtæ nomen hoc tempore notabat, & ποιήσεις dicebantur operationes Chimicæ. Qvod tamen, ut incertum argumentum, rejecit Borrichius. Historiam ille suam ab Honorii Rom. Imperat. Consulatu septimo, & Theodosii secundo, ad id tempus, qvo Valentinianus Romanus Imperator declaratus (nempe ab A. C. 407. ad A. C. 425.) deduxit. Idem Photius codice 214. de Olympiodoro agit, cui Hierocles librum de providentia & Fato inscripserit. Illic professione Philosophum, philosophiæ non vulgaris amatorem vocat, qvem veluti Censorem constituerit Hierocles, non civilis sapientiæ omninò rudem, qvi legationibus Romanis clarus, ac barbaras gentes Romano imperio adjunxerit; unde maximos sibi magistratus acqvisiverit. Qvibus postremis verbis Photium ad Historiarum libros Olympiodori Photio cod. 80. recensitos respicere non absurdâ conjecturâ existimat Lambecius; cum & tempora ipsa respondeant, & ipse Olympiodorus illic se legatum ad Hunnos missum scribat. Verùm planè alia in sententiâ est Borrichius, qvi Philosophum Alexandrinum Chemicum alium à Thebano illo facit. Illum esse Christianum ait; hunc Ethnicum; nam gentili religioni addictum vocat Photius; sed Chimicum illum Christianum esse, loco ex ejus scriptis adducto probat Borrichius: qvem ante Constantini M. tempora vixisse non contemnendis suspicionibus ostendit.

Nihil ergo certi definiri potest, qvo tempore vixerit Olympiodorus. Certum tamen est, non vixisse extremis Græciæ temporibus, qvod volebat Salmasius: post Zosimum tamen, Chimicum scilicet illum. Nam, qvod attinet ad illum locum, qvem Philippus Labbeus, notis ad Eclogas Photii de Olympiodoro, qvæ Corpori Historiæ Bizantinæ insertæ sunt, è Zosimi historiarum libro 5. profert, qvo Zosimus Olympiodori historiam citat, is satis benè expediri potest. Locus ita habet, Leunclavio interprete: *Hinc ad Ravennam (ea metropolis est Flaminiæ, prisca sanè civitas, colonia Thessalorum, Rhene dicta, qvod eam aqvæ ab omni parte circumfluant; non autem propterea, velut Olympiodorus ille Thebanus ait, qvod Remus Romuli frater hujus urbis conditor fuerit: Hoc enim Qvadrato relinqvere debuerat, qvi de hâc urbe in historiâ Imperatoris Marci id commemoravit) ad Ravennam igitur hanc &c.* Non probo Lambecii sententiam, qvi non solvit hunc nodum, sed Alexandri gladio secat. Operosè enim probare nititur, to-

tam hanc parenthesin scholion esse anonymi cujusdam Grammatici, ideoqve delendum. Non opus, me quidem judice, tanto apparatu erat, & frustra hic in simpulo fluctus movet Lambecius. Quare enim Zosimus Olympiodorum testem vocare non possit, qui eodem tempore vixerit & scripserit? Nam sanè Olympiodori librum legere vivus Zosimus potuit, atq; ex eo quædam adducere: Quod ab aliis sæpè factum vidimus.

Quæ Cleopatræ tribuuntur, ars auri faciendi, ænigmaticis characteribus scripta, & de ponderibus & mensuris excerpta, incertæ fidei visa sunt: cetera libri hujus postremi è Geoponicorum veterum libro descripta: extremum ejus schediasmatis à recentiori aliquo Græculo assutum, ut ostendunt voculæ illæ μόδης, κύμβαλος, quas vetus Græcia ignorat. Stephanus tamen Cleopatræ cum Ostane colloquium adducit: Quæ per temporum rationem consistere non possunt; nisi fortè quemvis alium ejus nominis, quam Ostanem, vel primum vel secundum, fingamus, aut fortè Ostanes secundus arte suâ tam longævum se fecerit. Extat tamen in Regia Bibliotheca Paris. liber Comarii Philosophi Sacerdotis, qui docuit Cleopatram divinam artem. De quo nihil omnino dicere possumus, genuinus, an suppositittius liber sit. Similis farinæ sunt, quas è Bibliotheca Goldasti in insigne Priapejorum suorum ornamentum, dignissimum sanè hac patellâ operculum, Scioppius producit; Cleopatræ, Antonii, & Q. Sorani Medici epistolæ mutuæ, quibus de libidine Cleopatræ, eâq; per artem medicam frenandâ, agitur. Franciscus Philadelphus *lib. 6. Epist. ad Philippum Medium*, easdem subinnuere epistolas videtur, cum scribit: *Memini, cum nuper esses Mediolani, vidisse apud te vetustissimum quendam codicem, qui Medicorum plurium scripta complecteretur, ut Cornelii Celsi, & utriusq; Sorani, & Apulei & Democriti, & quarundam etiam mulierum.* Extat & Heraclii Imperatoris epistola, *quâ ad Sophoclem vel Saphoclum Philosophum scribit pro expositione libri inventi ad caput Cleopatræ Reginæ in suo sepulchro.* Hæc enim elegans est Epistolæ inscriptio, ab homine barbaro fortassis addita; ac respondet illi Sophocles Sophista, characteres occultæ scripturæ interpretans de fœcunditate parandâ: nisi fefellerit Heraclium Chemicos Characteres de rebus vulgaribus exponens; modo vera sint, quæ in epistolâ illâ scribuntur. Habet & Morisotus *Cent. 1. Ep. 34.* illas epistolas, qui tamen alias hic affert explicationes. Antonii epistolæ adeo nihil ætatis illius sapiunt: Commendat tamen Scioppius, neq; invidere tam egregium κειμήλιον viris doctis voluit, *Fictitiorum licet sint illa*, ait, *auctorum, multum tamen facere ad veterum quorundum loca intelligenda, Petronii, Martialis & aliorum, domi doctus, didici.* Ille scilicet magister didicit, discant jam *virtutem ex illo pueri verumq; laborem.*

Extat in codice Altenburgensi amplius Michaëlis Pselli notissimi Philosophi, qvi A. C. 1080. vixit, epistola ad Patriarcham Xiphilinum de eodem argumento, qvæ & in Latinam linguam conversa extat. Fuit vir doctissimus Psellus, ejusq; multa sunt ἀνέκδοτα, notavitqve in Bibliothecis passim latitantia Possevinus.

nus. Illum reconditis artibus fuisse deditum, arguit liber ejus de Dæmonibus, quem cum commentario doctissimo edidit Gaulminus. Sunt porro in codice Altenb. Agathodæmonis & Hermetis Trismegisti fragmenta, Philippi cujusdam tinctura æris Persici, qvem Lambecius existimat Chrysostomi presbyterum, Moysis Prophetæ & Legislatoris Judæorum scriptũ supposititiũ. Non enim negari potest, imposturas etiam in hoc argumento fuisse, ut autores celebres & antiqvi scriptis lucri causa præponerentur: Qvod, notante Reinesio, tùm freqventatum maximè fuit, cum inter Reges Ægypti, Alexandriæ & Pergami studium & æmulatio conqvirendorum librorum maximè ferveret. Cum enim antiquiorum scripta præ aliis expeterentur, eorum nominibus librarii abusi fuerunt, ut eò cariùs venderent: Quod & Galenus sibi vivo accidisse conqueritur.

Anonymi plures sunt tum in codice Altenburgensi, tum Vindobonensi & Parisiensi, ut, de aquâ divinâ dealbationis, Anonymi Christiani experimenta Chimica, Anonymi Christiani varia capita Chimica: Anonymi capita duo de aquâ divinâ. Anonymi Christiani Mysteria Chimica: Anonymi veteris arcana duo Chimica: Anonymi varia secreta Chimica: Anonymi Christiani liber Chimicus ad Sergium de aquâ divinâ. Ubi notandum est, nulla scripta magis esse mutilata, quam quæ de divinâ aqvâ agunt, cum illa inter μυστικώτατα hujus artis sit. In Parisiensi codice, quæ notavit Labbeus in Novâ Bibliothecâ MStorum librorum, hæc sunt. In codice Altenburgensi non exstantia sunt, Comarii de Lap. Phil. ad Cleopatram, Orphei fragmenta quædam, Cosmæ Hieromonachi de Chrysopœia, Nicephori Blemmidæ de auro conficiendo, Petri Theodorici de methodo alchymiæ, Joannis Archisacerdotis liber Sopharis in Perside Tractatus, Platonis, Aristotelis, Porphyrii, Claudiani, Sergii libelli. Eos libros omnes edere in animo habuit Leo Allatius, una cum suis eâ de re tractatulis, referente Labbeo, votumqve hoc addente: *Utinam tandem aliquando, tam sæpe promissus, tamdiu exspectatus, nobilissimus tanti viri fœtus faventem sentiat alicubi Lucinam!* Lexicon quoq; Chimicum codici Altenburgensi additur, sed recentius, ante 270 circiter annos scriptũ, in quo multa corrupta & confusa. Sed de his omnibus scriptis ita Labbeus parr. 4. MStorum, p. 129. *Eorum operum pleraq; perierunt, nonnulla adhuc cum blattis tineisq; in situ ac pulvere luctantur in veteribus membranis Francicarum Italicarumq; Bibliothecarum, quemadmodum de Parisiensibus ipsi nos oculati testes sumus.* Hoc est, quod Heraclitus & Theophrastus dixerunt, per ἀπιςίαν, arrogantiam & contemptum multas res præclaras ignorari. Annon satius esset, his potius naturæ thesauris operam impendere, qvam rebus frivolis? Justa hæc est Borrichii qverela: *Si mediam partem illius temporis, quod Solino impendit Salmasius, scriptori in pluribus fabuloso, ut qvo sine jacturâ insigni carere res literaria potuit, impendisset restituendis emendandisqve Chemicis antiqvis Græcis; si Scioppius bonas horas Priapejis corrigendis insumptas; si alii otium, qvod in neqvitiis Martialis Petroniiq; expiscandis collocavere, huc vertissent, jam Græca illa Chemicorum dictio venustâ & à maculis liberâ facie orbem erudi-*

eruditorum illustraret. Vellem ego hunc laborem nunc susciperet ipse πολυμαθέστατος Borrichius, vel qui nuper præclaro aliquo specimine prælusit Jacobus Tollius, non variâ tantum doctrinâ sed & ipsis Chemiæ experimentis spectatus.

Longum ac propemodum infinitum esset, si ejus generis scriptores recentiores hic recenseremus. De multis in dissertatione peculiari egi, quæ super hoc argumento legi potest. Vidi apud amicum ultra 1500 Autores veteres & recentiores. Extant in Bibliothecâ Isaaci Vossii multa ejus argumenti. In Bibliothecâ Cæsarea libri Chimici à Lullio scripti ἀνέκδοτοι ultra C latitant. Rogeri Baconis in Bibliothecis Franciscanis per Angliam multi ἀνέκδοτοι Chimici & mathematici, teste Antonio Wood *in Hist. Acad. Oxon.* incomparabili naturalis scientiæ damno perierunt. Rabbinorum antiquorum magnum in his rebus studium fuit, quorum præclara monumenta Illustris Cabalæ denudatæ Editor, Vir in omni non civili tantùm doctrina, quam non in umbra, sed in luce ipsa consiliis & actionibus profitetur; sed & humaniori & solidissima rerum naturalium scientiâ subactus & exercitatissimus nuper publicavit. Venit & ad manus meas Collegæ honoratissimi I. L. Hannemanni beneficio Mezahab Epistola de variis auri generibus, ex sensu artis scripta. Imaginum Hieroglyphicarum, per varia Orbis Europæi monasteria, Templa, magna est copia. Et quis hæc omnia aliquot pagellis percenseat? Erit fortassis plenior alibi de his dicendi locus.

CAP. XII.

DE EO, QVOD IN DISCIPLINIS DIVINUM EST, EXCURSUS.

Occasio hujus Excursus. In Methodo ipsa discendi aliquid θεῖον. Periodi artium & inventorum. Singularis ars ὠκυμαθείας ab Agrippa proposita. Τὸ θεῖον in literis, nominibus. Linguarum concentus. Linguæ peregrinæ. Hominum spiritu obsessorum. Τὸ θεῖον oratorium. Singularis impetus. Exemplum Franciscani. Furor Poëtarum. Poëtæ illiterati & extemporalis memorabilia exempla. Divinum in Musicâ & Poësi. Τὸ θεῖον in Philosophia, Physicis. Ad res vilissimas cæcutimus. Principium aliquod in naturâ ἀγνωστον. Τὸ θεῖον in Numeris. Vaticinatio per numerum Septenarium. Θεῖον in Geometria, Optica. In singulis disciplinis quædam θαυμάσια. Dei reservata: Prænotio futurorum, Arcanum Physicum, & Cognitio temporum. Τὸ θεῖον in Medicina, Medicus & morbis. Τὸ θεῖον in Moralibus. Virtus Heroica. Impulsus divini. Τὸ θεῖον in Politicis, in Rebuspublicis. Fata imperiorum. Principum miracula. Dei directio circa eorum actiones, variosque casus. Τὸ θεῖον Geographicum in detegendis regionibus. Τὸ θεῖον Historiæ, Providentia divina speculum.

CUm hæc ſcriberemus de Philoſophiæ myſteriis, celebrabamus ejus diei in Eccleſiâ anniverſaria ſacra, quo ſupremus omnis ſapientiæ diſpenſator, optimus maximus artium Magiſter Spiritus S., ut ſemper per totum terrarum orbem opes ſuas diſſeminavit, ita tunc viſibili ſpecie univerſas in Apoſtolos effudit. Unde in ſacram hanc meditationem abrepti ſumus: ut nulla eſt, quæ non ex hoc fonte inexhauſto promanat ſcientia, ita nullam eſſe ex toto diſciplinarum orbe, quæ non divinum illum characterem circumferat. Quare τὸ θεῖον, quod in diſciplinis eſt, ἀκρόαμα hoc loco non indignum, hîc proponemus. Nemo paulum ſagacior eſt, cui illud non ſuboleat; qui non ſuſpicione ſaltem & conjectura aliquâ attingat. Scilicet, ut Vulpes in fabulis, ſcientias tractamus. Illa pultem vitro incluſam cum ligurire non poſſet, ſuperficiem tamen lambit. Pellucet illud, quod in ſcientiis divinum eſt: ſed quoniam in ſuperficie ſemper hæremus; quoniam inani illo ac vitreo opinionū ſplendore nos oblectamus, nunquam pectus ſaturamus, nunquam ad fundum rerum penetrare poſſumus. Nimis immerſi ſumus nobis ipſis, & turbæ opinionum variarum. Quod ſi animum paululùm in ſe revocaremus, Deoque permitteremus, & ſimpliciſſimos naturæ intueremur progreſſus, expeditior eſſet ad veritatem via, & divinæ menti noſtram arctius jungeremus.

In ipſo illo τῆς ἐπιστήμης τρόπῳ, in rerum apprehenſione, quæ non divina ſæpe animadvertimus veſtigia! Sunt qui fulmineâ ingenii vi omnia perrumpant, quorum animus in ſpecula poſitus uno quaſi intuitu omnia ſimul comprehendit: Quaſi non ſenſuum miniſterio, non Syllogiſmorum apparatu ad intelligendas res indigerent, ſed geniorum inſtar omnia pervaderent quaſi & abſorberent. Ita quæ tardiùs aſſequuntur alii, longisq; præceptionibus circumducti, illi quaſi volatu uno transmittunt, omniaq; præcipere ipſi videntur. Vidimus ad certas diſciplinas quosdam quaſi divinitus incitatos, ea in his confeciſſe ſpatia, ut in prodigium illa res traheretur. Fuere ad varias artes liberales, mechanicas, ſtatuariam, graphicam, poëſin, matheſin, chirurgiam, quaſi à natura facti: ut nullis uſi doctoribus, ipſi aliàs ſimplices, plebeji, ruſtici, non rarò etiam oculorum ac linguæ uſu deſtituti, ipſos in illis rebus artifices ſuperarent Quin & vaticinandi quibusdam inſtinctum adeò efficacem fuiſſe accepimus, ut mera oracula fundere viderentur: Quæ omnia poteſtatem humanâ majorem & τὸ θεῖον in ipſa etiam diſcendi methodo declarant. Teſtatur quidem alicubi Cornelius Agrippa: *eſſe artem quandam, ſed pauciſſimis cognitam, ita informandi exornandi & illuſtrandi fidelem & purum hominis animum, ut ex ignorantiæ tenebris repentè ad ſapientiæ & doctrinarum lumen evehatur: è contrario vero aliam facultatem immundos atque incredulos, reconditis quibusdam arcanis, eodem ſapientiæ & doctrinarum dono rurſus exuendi, & priſtinæ ſuæ ignorantiæ reſtituendi.* Quam ſi ille alios artem docere potuiſſet, magnus ille nobis Apollo fuiſſet. Nos eam rectiùs ab ipſo illo artium omnium Parente Panſopho, Sancto Spiritu, qui ſuper Apoſtolorum capita ſe effudit, veri illo Duce, αὐτομαθεῖς & θεοδίδακτοι,

δαχ]οι, didicerimus. Cui non deprehenduntur certæ in artibus inventis periodi & revolutiones? Nostra secula divinum Typographiæ beneficium habuerunt, quod ab omni ævo fatali quodam sigillo absconditum fuit. Illa pulveris pyrii ars quoq; nunc in lucem prodiit, quasi orbis extremo incendio præluderet.

Veniamus ad ipsas artes & scientias, & quid in illis θεῖον videri possit rimemur. Consideamus primùm in puerorum subselliis, atq; inter ipsos ἀναλφαβήτους nos teneamus, ibiq; literas syllabasq; aucupemur. Magnum in his miraculum est. Quot habemus artes, disciplinas, volumina, ex paucis his elementis nata omnia videmus. Est præterea philosophia quædam Alphabetaria, quæ non pueros, sed magnos profectò doctores exerceat. Notas literarum singulis gentibus familiares videamus, scribendi rationem modumq; perpendamus; & primas illis animi, indolis, ideas impressas deprehendemus. Ac optandum sanè esset, omnium populorum nobis characteres fuisse servatos: ita vel ex eorum collatione mutuâ multa abstrusa investigaremus. Quemadmodum ex punctis, lineis, circulis omnis producitur quantitas, atque ipsa corporum habitudo in iis fundatur: ita ex his characteribus, eorum simplicitate, positu, ductu, animi quædam indoles, è convenientia quædam quasi migrationes elucent. Prima mentis porta verbum & scriptura est, quâ se in aurium oculorumq; sensus ingerit. In ipsis literis divinum quid latere vel ex eo agnoscimus, quod accessione literæ *He* Abramo divina virtus inspirata videbatur. Quanta sunt in nomine Tetragrammato mysteria! quæ integris libris non evolvunt Cabalistæ. Multa de sacris nominibus Judæi nobis narrant, quibus mirificam illi potentiam tribuunt. Ipse Dei Filius, æternus ille λόγος, verbi nomine vocatur, de quo Reuchlinus mira è Cabalisticis libris nos docet. Quanta cabalæ illius literariæ mysteria sint, ii norunt, qui sacris illis sunt initiati: Quibus magna volumina quidam impleverunt. Longa est Jamblichi in libro de mysteriis Ægyptiorū sect. 7. c. 4. & 5. de divinis nominibus, eorum significationibus, disputatio. Mentionem facit Jacobus Sponius in accuratissimo suo *Itinerario lib. 2. pag. 53.* cujusdam Ægyptii *Check-Bouni*, qui *de virtute Verbi divini & humani* mirabilem librum scripserit, in quo per varias linearum vocumq; figuras, perq; literarum μετάθεσιν multa curiosa deducat. Sunt qui è nominibus & literarum numeris ita vaticinantur, ut rarò fallant. Notarunt nonnulli infaustorum nominum impositione fortunam hominum labefactari, eorum immutatione quoq; immutari. Quidam è tetricis nominibus, quos reos criminis suspicati sunt, tales quæstione instituta deprehenderunt. Ne quid de iis dicamus, qui verbis morbos curant, Salutatores dicti. Quæ omnia cum ad superstitionem spectare videantur, procul ab his sacris abesse jubemus. Mirabilis est ille linguarum diversarum concentus, per quas sparsa primæ linguæ vestigia, ut θεῖον aliquid, non vanâ hariolatione venari possumus. Vidimus spiritu aliquo agitatos ignotas sibi linguas loqui: quod quanquam Huartus ad singulare temperamentum; alii ad morbum melancholicum; Pomponatius, ne quid potentiæ ultra naturam de-

bere videatur, more ſuo, in libro de Incantat. ad ſiderum influxus refert; abſurda tamen illa & παράδοξα ſunt, cum impurus ille & κακόζηλος Spiritus in illis hominibus agat, qvod in Apoſtolis Spiritus ſanctus, qvi omnibus linguis τὰ μεγαλεῖα τοῦ θεοῦ deprædicabant. In illis aliqvid δαιμόνιον, ut in his θεῖον fuit.

E *Grammaticorum* Ludo ad *Oratores* transeamus. Quis non in illis aliqvid divini agnoſcat? Neqve enim artem hanc è Sophiſtarum palæſtris natam exiſtimemus. Majus qvid in illâ elucet, erectum, glorioſum, qvod ipſos animos expugnet, præclarumqve rebus divinis ſuppeditet inſtrumentum. Non ſunt è Magiſtris hominibus æſtimandæ artes: divinæ illæ ſunt, æternæ, atqve ex eodem fonte derivatæ, unde olim in Apoſtolorũ animos effundebantur: etſi hæ omnibus numeris abſolutæ. Præcepta quæ à Magiſtris ſucceſſu ſeculorum congeſta ſunt, veritati & naturæ conformia, hos natales loqvuntur. Qvare ad divinos uſus adhibeamus, qvæ divina ſunt, & qvæ è veritatis qvaſi utero obſtetricias manus admoventes Magiſtri in lucem protulere. Verum illud eloqventiæ ὕψος in ſpiritu & impetu eſt. Agnovit hoc è gentilibus philoſophis Seneca, qvi in libro de tranqvillitate cap. ult. *Non poteſt grande aliqvid & ſupra ceteros loqvi, niſi mota, mens. Cum vulgaria & ſolita contempſit, inſtinctuqve ſacro ſurrexit excelſior; tunc demum aliquid cecinit grandius ore mortali. Non poteſt ſublime qvicqvam & in arduo poſitum contingere, qvam diu apud ſe eſt. Deſciſcat oportet à ſolito, & efferatur, & mordeat frenos & rectorem rapiat ſuum, eoque ferat, qvo per ſe timuiſſet eſcendere.* Hoc eſt illud in Oratione, qvod Ariſtides vocat τὸ πῦρ: λόγων αὐτὴ πηγὴ μία, τὸ ὡς ἀληθῶς ἱερὸν ἢ θεῖον πῦρ, τὸ ἐκ Διός ἐστιν. Hippocrates, cui Deus ipſe τὸ θερμὸν ἀθάνατον, illud qvod in homine ἡγεμονικόν eſt, vocat τὸ θερμότατον καὶ ἰσχυρότατον πῦρ. Cicero ſic latinè exprimit. *Nulla me ingenii, ſed magna vis animi inflammat, ut me ipſe non teneam.* Iſtud in Joanne θερμόν, iſtud Θεῖον πῦρ antiqvi Theologi obſervarunt: qvibus ille υἱὸς βροντῆς, βροντόφωνος & βροντόπαις, ob incomparabilem & ſublimem eloqventiam, dictus fuit. Ex hoc impetu viſi ſunt Oratores, citra ullam meditationem, ad dicendum proſilire, in extremis periculis, in Reipublicæ neceſſitatib9. Vidimus Oratores ſacros, divino qvaſi ſpiritu ductos, extemporali eloqventiâ plus præſtitiſſe, qvàm elaboratis orationibus alios. Talem nobis Franciſcanum illum Eraſmus *lib. 14. Epiſt. 15.* depingit, cujus memorabile exemplum ab omnibus legi meretur. *Rogatus*, inqvit Eraſmus, *à me familiariter, qvibus modis præpararet animum ſuum iturus ad concionandum; Reſpondit, ſe ſolitum in manus ſumere Paulum, & in ejus lectione tam diu commorari, donec ſentiret incaleſcere pectus. Illic hærebat addens igneas ad Deum preces, donec admoneretur eſſe tempus incipiendi. Nonnunqvam ſepties concionabatur uno die, nec unqvam illi deerat ſermonis eruditi copia.* Digniſſima lectu eſt tota hæc de illo Viro Epiſtola, qvæ Ideam prudentis piique Theologi in ejus vitâ depingit. Miraculum aliqvod iſtius temporis dixeris.

Poëtas qvi non humanâ, ſed Deorum lingua, loqvi dixit, aliqvid homine majus

majus in illis agnovit: ſcilicet *τὸ θεῖον*, qvod adeo in his ſtudiis dominatur, ut ſine *ἐνθουσιασμῷ* illa jaceant frigeantqve: Qvare & Vates dicuntur, ſeqve ipſos *ἐνθουσιαζομένους* profitentur. Qvis non de furore Poëtarum tam apud Poëtas ipſos, qvam alios legit? Sed illum divinum nominabat Plato, ſuntqve qvi peculiaribus eâ de re libris agunt. Divinus ille maximè furor, cum in hymnos divinos fertur. Plato in Dialogo, qvi inſcribitur *Ἴων* ſive *περὶ Ἰλιάδος* Poëſin omnem ab inſpiratione eſſe contendit. *ὁ θεὸς* inquit, *αὐτός ἐστιν ὁ λέγων*, *διὰ τούτων δὲ φθέγγεται πρὸς ἡμᾶς*. *Deus ipſe eſt, qui per illos loquitur, & nos inclamat.* Et ibidem: *ἐν τούτῳ γὰρ δὴ μάλιστα δοκεῖ ὁ θεὸς ἐνδείξασθαι ἡμῖν ἵνα μὴ διστάζωμεν, ὅτι οὐκ ἀνθρώπινά ἐστι.* *In hoc maximè DEus oſtendiſſe videtur, nobis diſputandum non eſſe, qvin divina potius qvam humana ſint hæc poëmata.* Hoc, inqvit, Deus eo indicare voluit, cum de induſtria per ineptiſſimum poëtam pulcherrimam cecinit melodiam. Qvare non ineptè hic Plato annulorum magnetis contactu cohærentium exemplo hunc, à divino ſpiritu per alios poëtas propagatum, afflatum nobis ob oculos poſuit. Memorabile in homine ruſtico Italo exemplum ætas noſtra tulit, qui nullis præceptis imbutus, cum legeret Torqvati Taſſi carmina, qvaſi ſpiritu qvodam afflatus elegantiſſima ſine morâ fudit carmina, qvæ vel ipſos artifices in pudorem conjicerent. *Joannes Dominicus Perus* ille vocabatur, qvi nullis promiſſis, utut ampliſſimis, à Principibus permoveri potuit, ut ruſticis ſordibus relictis in aulas & urbes concederet: beneficiis tamen plurimis affectus à multis fuit. Vivis illum coloribus J. N. Erythræus deſcribit *Pinacothec. II. n. 27.* Vidit Patavina cathedra ante non multos annos Fr. Macedum, Virum omnibus doctrinis & ſcientiis conſummatum, ex tempore de argumentis propoſitis latina recitantem Carmina, eaqve elegantiſſima, atqve omni apparatu poëtico inſtructa: quæ cultiſſimi alii Poëtæ longa meditatione vix extunderent. Poëſi affinis eſt *Muſica*, qvæ ſonos moderatur, affectus incutit, incuſſos mulcet, animosq; qvo vult rapit. Eſt ſane in ſonis aliquid *θεῖον*, ut ad illorum contemperationem, mirabilem ſanè & myſteriis plenam, totius univerſi menſuram veteres Philoſophi inierint: Qvos ubi numeris ſuis Poëta ſcitè & rectè illigaverit, penè ad Orphica miracula patranda aptum dixeris. De divino illo, qvod in Muſica eſt, præclarè Jamblich. *Libr. de Myſteriis Ægypt. ſect. 3. c. 9.* philoſophatur.

Philoſophia, qvæ in contemplatione rerum conſiſtit, eo ipſo nomine divini qvid inferre videtur: qvid enim eſt *θεωρεῖν*, niſi à ſenſibilibus animum ad *τὰ ἀόρατα* abducere? Hîc principem locum naturalis philoſophia tenet; In qvâ omnia à ſublimiore principio arceſſenda ſunt, qvam vulgò fit. Pecora ſunt & fungi, qvi in naturæ operibus ubiqve præſentem DEI manum non ſentiunt. Stupida eſt atq; iners natura, ſi ab illo diſceſſerit. Nullo vinculo illa continetur, niſi ille nodos ſtrinxerit. Quod cum agnoſcerent gentium Philoſophi & Poëtæ, qui *Jovis omnia plena* ajebant; qvis credat nunc reperiri homines, qvi rectore deſtitutam ſibi ipſi hanc machinam permittant? Plus eſt miraculorum in naturâ

qvàm vulgò credimus. Qvò oculos vertimus, qvo pedem movemus, in illa incurrimus. Vel in minimo insecto divinam manum deprehendimus. Omnis illa corporum membrorumqve compositio, illa universi omniumqve animalium abmirabilis fabrica, intelligentiam & mentem operatricem arguit. Providentia ex omnibus elucet. Vel Talpam videas: omnia in illa ad suos usus comparata, oculi, aures, ungues, membra omnia. Qvod cum perpenderet Cardanus, mirè alioqvin misereqve in illis *qvæ Spiritus sunt* fluctuans, ac Talpà ipsâ interdum cæcior, hic tamen vel à Talpâ oculos visumqve recipit, cum in hunc qvasi ἐνθουσιασμὸν prorumpit: *Palam est igitur, naturam in cunctis sollicitam mirum in modum fuisse, nec obiter, sed ex sententia, omnia prævidisse, hominesq́; quibus hoc beneficium Deus largitus est, ut causam rerum primam inveniant, participes esse illius primæ naturæ: neq; alterius esse generis naturam, quæ hæc constituit, ab illorum mente, qui causam eorum, cur ita facta sint, plenè assequi potuerunt.* Felices igitur meritò vocat Virgilius, qvi rerum cognoscere causas potuerunt. Sed qvot illorum sunt, qvi cognoscunt? In nebulis toti versamur. Cum Athenienses verũ Dei cultum ignorarent, τῷ ἀγνώστῳ θεῷ aram posuere. Nil temerè nos dicemus, si omnia ignorare nos dicamus. Expedire in ipsis principiis nihil possumus, nisi ad ἄγνωστον aliqvod & incognitum refugiamus. Rident Lyncei nostri eos, qvi ad Qvalitates occultas confugiunt. O boni, nescitis qvam vos in ipsis demonstratiunculis vestris nihil sciatis! At vero, dicitis, in ipsis minutiis naturam recognoscimus, in particulas oblongas, ramosas, globosas resolvimus: nihil oculos nostros perspiciliis armatos effugiet. Sed nihilo tamen sapientiores per vos facti sumus. Qvamdiu rerum mistiones ignoramus, nihil omninò novimus. Propiora illa potius prensanda sunt, qvam remotiora. In illis habitat natura, moratur, palpatur: In his dispersa est, & à sensibus recedit. Ita plerumq; comparatus est hominum animus: *Transfugit in medio posita & fugientia captat.* Si culta aliqua & elaborata cui offeratur oratio, isq; in illâ artificium indagaturus si; Qvis propiùs scopum feriret? illene qvi literas & syllabas numeraret; an verò qvi in partes suas, qvibus proximè componitur, in enthymemata, in schemata, dissolveret? Nullum est in rerum natura φαινόμενον, qvod expedire feliciter possumus. Vertamus in omnes partes, secemus in particulas, plusqvam κυμινοπρίσται, hærebimus semper, & tandem in incognito aliqvo nobis subsistendum erit. Qvod cum videret Henricus Morus, Philosophus Anglus, Principium aliqvod Hylarchicum commentus est; alii alia κενοφύγεια qvæsiverunt. Ac sane θεῖον hîc aliqvod subest, verum illud ἡγεμονικὸν, qvod impellit, movet, dirigit, jungit, format corpora: qvo ignorato, omnia nobis ignorari necesse est. Videamus admirabilem illam rerum γένεσιν. Omnia mysteriis plena sunt. Ipsa illa rerum semina divina manu in puncto aliqvo & centro obsignata videntur, unde qvasi ex nihili utero procedunt corpora. Nam qvod in semine ἐνεργητικὸν est, non nisi intelligentiâ comprehenditur: cætera, qvæ oculis videmus, manibusqve palpamus, parum ad corporis com-

compositionem conferunt. In Vegetabilibus, ubi è punctulo frutex germinare incipit, cætera concidunt atqve ut rejectanea separantur. Qvæ in formanda porro corporis machinâ est naturæ solertia! qvi progressus! Qvos ubi attenta mente respexerimus, attoniti manus sæpe tollemus, & mirabilem in operibus suis Deum deprædicabimus. Vidit hoc, qvi tamen omnia in fortuitis posuit, & suis ratiunculis explorare tentavit, cum hos, qvasi ἐνθουσιασμῷ abreptus, versus funderet:

Multa tegit sacro involucro natura, nec ullis
Fas est scire quidem mortalibus omnia; multa
Admirare modò, nec non venerare: nec illa
Inquires, quæ sunt arcanis proxima: namq;
In manibus quæ sunt, hæc nos vix scire putandum est.
Est procul à nobis adeo præsentia veri.

Nihil nunc de iis dicemus, qvi corporum μεταμορφώσεις, qvi infinitas propemodum multiplicationes instituunt; qvod in metallis à naturæ mystis factum est; nihil de corporum magnetismis & sympathicis affectionibus, qvæ innumeræ in naturâ sunt, unde omnis illa magia oritur. Sed arcanior illa scientia, in omnibus penè gentibus, à sapientioribus qvibusdam custodita est, ne in vulgus efferretur. Huc omnis illa Mythologia, omnia Ægyptiorum Hieroglyphica, tendunt. His enim involucris divini illi thesauri teguntur.

In *Mathematicis* porro scientiis qvid non divini est? Hic Numerorum doctrina primam se offert, tota merito divina vocanda. Qvantæ, qvam arcanæ numerorum potestates sint, ne in hunc qvidem diem satis cognitum est. Qvod cum bene nosset Pythagoras, non invenit commodiorem rationem, qvâ Philosophiæ suæ secreta celaret, & intelligentibus tamen omnia panderet, qvam si numeris suis, qvos formales recte dixeris, absconderet. Cum enim Numeri nominantur, non intelliguntur nisi naturæ occultæ proportiones, progressus, operationes, revolutiones à Deo ipso definitæ. Qvomodo non difficile admodum est omnia divinæ humanæq; sapientiæ mysteria illis adumbrare. Non credat qvis temerè fieri, sonos septenario, numeros novenario absolvi; Atqve hinc per easdem ἀνακυκλώσεις in centenariis & millenariis reduci. Illic abstrusarum rerum typi latent, atq; iis qvasi præfigurantur. In qvibus, velut in tenebris palpitant, qvi tamen qvasi per nebulas vident, Autores, qvorum de numerorũ mysteriis integra extant volumina. ἱστορούμενα tantum illa sunt, non φιλοσοφούμενα. Radix & qvasi Pater omnium numerorum Monas est. Prima ex illa surgit Dyas, qvæ per Triada qvasi in consonantiam & unitatem reducitur. Hinc illa Τετρακτὺς per qvam, ut rem sacram, non sine causâ jurabant Pythagoræi. Qvinarius iisdem τροφός, item γάμος dicitur, qvod ex binario & ternario, qvasi ex femina & mare conflatus sit. Divinus aliis dicitur. Hinc illa πέμπτη φύσις Aristoteli, imo & Platoni & Platonicis celebrata. Alii πέμπτον στοιχεῖον, πέμπτον κόσμον σχῆμα πέμπτον, ἄριστον στοιχεῖον appellant. Septenarium omnium μυστικώτατον esse nemo nescit. Mirabile est, qvod de ejus virtute Fluddius in libro de *Micro-*

cro-

crocosmi historiâ tr. 1. sect. 1. lib. 1. consignavit: *Ego*, inquit, *hominem doctissimum novi, qui virtute hujus numeri Septenarii, cujusdam qvasi oraculi adsistentiâ, qvæstiones dubias atque ancipites resolvere non dubitavit, atq; etiam de occultis, tam præsentibus quam futuris, qvodammodo divinare pollicitus est.* De *Geometria* idem nobis dicendum est; nam & numerorum rationes lineæ & corpora seqvuntur. Quare & Plato Deo dignum opus habuit, qvem ille ajebat perpetuo γεωμετρεῖν. Circuli & trianguli arcana ne nunc qvidem omnia exhausta. Qvas non cruces mathematicis illa Circuli qvadratura figit! Et tamen illam rerum hæc universitas qvotidie nobis ob oculos ponit. Nimirum ut Deus summus omnium rerum Architectus est, qvi numero pondere & mensura omnia fecit: ita illud ἀρχιτεκτονικὸν rebus inseruit, qvod iisdem progressibus, eâdem motus successione, semper operatur. Hoc perpetuum illud movens, perpetuumqve mobile est: In qvo inveniendo qvam sudant Mathematici! *Optica*, qvæ radium metitur, in ipsa qvidem luce tota occupatur. Sed qvamqvam illa oculis omnium patet, qvamquam ejus beneficio omnia apprehendimus, ejus tamen naturam, nemo tam oculatus est, qvi verè indaget. Annon miraculo propius, & propemodum divinum est, per unum punctum omnium rerum ideas cum coloribus ipsis transmitti. Nihil de speculis & telescopiis dicemus, qvæ omnia etiam remotissima exhibeant: sunt enim qvi dari illa posse existimant: nihil de iis Baptistæ Portæ speculis, qvæ rectâ lineâ in infinitum urant. Nam etsi impugnant illa multi, rationibus qvidem non contemnendis: tamen ut sunt in omnibus propemodum disciplinis qvædam θαυμαστά, qvæ non capiunt omnes, neqve scire interest; ita & hic fortassis aliqva sibi summus ille Magister reservavit, Habet Deus qvædam, ut ita dicamus, reservata, ad qvæ non admittuntur, nisi pauci illi, qvos *ardens evexit ad æthera virtus*. Sunt in illis præcipua: Futurorum prænotio, sive illa à siderum configurationibus sive aliunde deducatur: Summi arcani physici cognitio, ac Temporum accuratæ rationes, qvas ille antiquus dierum ac Pater temporum, arcano consilio, hominibus voluit esse absconditas; Etsi fuerunt nonnunqvam, qvi παρακύψαι in illa, illo connivente, arcana conati sunt. Versamur in magnâ illâ Dei familia, infantes alii & pueri; alii maturiore in ætate constituti: Ubi illis nonnulla scire inutile non solum, sed & periculosum est; Hi verò in domestici regiminis societatem nonnunqvam admittuntur, ita tamen, ut occultæ rerum dispensationes ad solum Patrem familias spectent. Ille è singulis scientiis aliqvod δαίδαλμα, τέχνημα, magisterium sibi seposuit, qvo beat interdum filios; cum cætera illa etiam τοῖς ἔξω concedat.

Qvi *Medicam* artem profitentur, qvotidie illud sibi θεῖον propositum habent. Sive enim corporis structuram oculis rimantur; nihil in illâ est, qvod non opificis sapientiam loqvatur: sive cum morbis illis res est; tot sunt illorum formæ & figuræ, tot in illorum causis recessus, ut sæpè illis in τῷ θείῳ subsistendum: Qvod & Hippocrates vidit, & integro libro *Jordanus* exposuit. Testantur hoc pro-

prodigiosæ, qvas aliqvi congesserunt, Historiæ, & super qvibus Mericus Casaubonus in libro Anglicâ linguâ scripto, *de credulitate & incredulitate in rebus naturalibus moralibus & civilibus* multa, ipse tamen ὀλιγόπιστος, disqvirit. Est in ipsis remediis θεῖον aliqvid, qvibus, utut efficacissimis, sæpe manū injiciunt fata. Qvædam ab imperitâ & plebeia manu exhibita ultra fidem operantur. Vilia sæpe & contempta gravissimos & letales morbos avertunt. Est ubi cœli siderumq; influxus vires medicamenti auget, suspendit, tollit. In medico qvoq; ipso τὸ θεῖον singularis qvædam felicitas adjuncta testatur. Est in mediocriter doctis illa in indagandis morbis remediisq; applicandis εὐστοχία, qvæ doctissimos interdum destituit. Sunt qvi medicâ vi pollent in morbis per tactum curandis. Qvod cum Regibus Galliæ & Angliæ hereditarium credatur munus, fuit tamen in Angliâ *Valentinus Greatreak*, qvi idem felici successu fecit, ut sunt de eâ re multorum fide dignorum hominū perscripta testimonia. Ne qvid de Viris dicamus, qvi precibus à Deo salutem ægrotorum impetrarunt.

Procedimus ad *moralem* & *Civilem* doctrinam: Qvæ qvanqvam in negotiis, ab arbitrio hominum pendentibus, consistere videntur, inq; eorum principiis nunc adeò fluctuant nonnulli, ut pleraq; ἀνέμιστα illis sint, qvæ sancta omnibus esse debebant: sunt tamen in illis æterna, divina, inconcussa, ad qvæ hominum actiones ordinandæ sunt, vel si illæ evagantur, in ordinem rediguntur, aut eò diriguntur, potentiore manu, qvo divina tendit providentia. Qvoniam verò non nisi agendo virtutes nobis paramus, in ipsa illa actione τὸ θεῖον se maximè ostendit. Virtus quæ Heroica dicitur, divino impulso excitatur; ac fato sæpe fieri solet, ut ad res magnas gerendas, ad regna firmanda, ad imperia amplificanda, hostes subigendos, divinitus animentur homines, incredibilia viribusq; humanis majora tentantes. Hinc illæ apud Historicos, cum memorabilia facta describunt, voces: *Deo quodam assiduè incitante: quodam quasi instinctu Deorum concitatus fecit:* οὐκ ἄνευ θεοῦ, *non sine Deo*. Ipsas in nobis inclinationes qvas sentimus, bono aliqvo genio nobis incussas credere possumus: Qvare nec obniti illis debemus, sed illorum ductum seqvi. Eleganter in hanc rem Plutarchus in vitâ Coriolani: *Homerus in arduis insitatisq; rebus, & ad quas impetu quodam animi ac furore quasi divino opus est, Deum proponit: non qui consilium nostrum tollat, sed moveat, neq; impetus animo indat, sed visa & imaginationes objiciat, quæ impetuum duces sint: atq; ita sanè non involuntariam efficit actionem, sed voluntati initium præbet, eamq; spe & confidentiâ confirmat: Aut enim omnino excludendus est ab omni principio causaq; actionum nostrarum Deus: aut quisnam tandem alius sit modus, quo hominum ille actiones adjuvet? non enim corpora nostra effingit, manusq; ad id, quod facto opus est, aut pedes applicat: sed eam animi partem, quæ ad agendum est deligendumq; nata, principiis quibusdam & visis, cogitationibusq; objectis excitat, aut contra avertit & inhibet.* Has in Socrate occultas propensiones, qvas ille in rerum agendarum consilium adhibuit, genium illū, de qvo multa Plato aliiq; nobis narrant, fuisse Cartesius *part. 1. ep. 15.* existimat. Quæ non malè

dicerentur, nisi ipsa apud Platonem Socratis verba, qvibus vocem emisisse Dæmonium significat, aliud testentur. Qvod & Strozzius Cigogna, vel potius Thomas Garzonius, (is enim verus autor est) in *Magiæ Theatro part. 1. l. 2. c. 2.* adversus illos affert, qvi dæmonium Socratis de mente ejus interpretantur. In Rebuspublicis illæ politicis celebratæ ἀνακυκλώσεις ab uno ad unum redeunt, pulcherrimâ hujus universi & naturæ imagine: Qvod in Rep. Romanâ eleganter demonstravit Machiavellus. Eas mutationum causas rationibus Musicis & Mathematicis Plato *lib. 8. de LL.* deducit. Qvicqvid in civilibus negotiis etiam moliantur δωδεκαμήχανοι, & versuti homines; intercedit eorum consiliis, ubi minimè existimes, Deus, & ad suum arbitrium omnia componit. Non est, qvod hic ancilia, ampullas, secures, palladia cœlitus lapsa, vasa Chinensium ænea Reip. mutationes tinnitu, nullo externo motu incusso, prodentia, in divinitatis probandæ subsidium vocemus. De Geniis tutelaribus, præsagiis, prodigiis, ostentis, non omnia vana sunt Historicorum documenta, qvibus divini aliqvid subesse res ipsa loqvitur. In auspicio Regio qvæ non mysteria qvæsivit Böclerus! De annulo ex auro, qvod Christo Magi obtulerunt, fabrefacto, qvi inter antiqva domus Austriacæ cimelia fuit, Lambecius. *Comm. de Bibl. Vindobonensi Tom. 1. part. 1. lib. 1. pag. 25.* prodidit, qvod tempore belli insolito fulgore victoriam portendere visus sit: Qvâ de re sententiam cuiq; liberam esse volumus. Miracula Principum, qvi desperato corporis vitio laborantes sanitati restituerunt, an vera an ficta, narrant Historici: Qvibus etsi fraudes nonnunqvam immixtæ; tamen vel affectata illa à Principibus divina ἀξιώματα illius θείου opinionem abesse à Republicâ non debere declarant. Legimus rem Romanam in præcipitio stantem fatorum manu ab interitu sæpe revocatam; qvoniam orbis imperium Romæ destinabatur: Cui Romulus, vel arcano consilio, vel magica arte, ut qvibusdam creditur, prælusit, cum in meditullio urbis fossam, cui mundi nomen, faciendam curaret, inq; eam à peregrinis particulam terræ patriæ injiciendam imperaret. Qvoties ab extremo periculo Reges divino qvasi monitu revocati! victoriæ tempestatum & procellarum subsidio obtentæ! Genii ipsi in hostes pugnare visi sunt! Qvibus in rebus qvi nullas Fato partes tribuit, næ is ad omnes rerum sensus obsurduit, aut omnem bonam mentem ejuravit. Infinita cumulare ex omnium temporum gentiumq; annalibus poteramus, si nunc rem illam ageremus. Utinam Vir rerum Civilium peritissimus, Böclerus, qvi *Theatrum Fati* scribere voluit, librum illum absolvisset, magnam huic argumento facem accensam videremus. In causis judicandis singularis Principum nonnullorum εὐστοχία, qvæ vel sapientissimorum JCtorum peritiã antevertit, θεῖον juridicum nobis ob oculos ponit. Neqvid de divinis in omni gente etiam barbara judiciis hic dicamus, qvibus explorari reorum, deficientibus testimoniis, vel innocentia vel culpa consuevit. In terrarum ac regionum cognitione, qvod θεῖον geographicum vocabimus, illud deprehendimus: Certis temporũ periodis, ac fatali qvâdam lege earum notitiam mortalibus recludi, atq; iterum insu-

inſuperabiles navigantibus obices poni, ut vel improbo labore fruſtra qværant. Anteqvam Hiſpani in Americam Peruvianam venirent, audita è fodinis ad barbaros operarios vox fuit, qvæ intactos pro peregrino populo theſauros relinqvere juſſit. Viſæ è longinqvo terræ qvædam, repellentibus ſemper ventis, adiri non poſſunt. Quædam etiam, ſi fides itinerariis habenda eſt, detectæ, oculos hominũ fugere videntur. Illius in rebus civilibus θείου ſtatua Mercurialis eſt, & filum qvaſi Ariadnæum præbet *Hiſtoria*. Pulchrè S. Auguſtinus lib. de vera religione cap. 25. *Quoniam divina Providentia non ſolum ſingulis hominibus quaſi privatim, ſed univerſo generi humano tanquam publicè, conſulit: quid cum ſingulis agatur, Deus ſcit, atq; ipſi, cum quibus agitur, ſciunt; quid autem agatur in genere humano, per Hiſtoriam commendari voluit & Prophetiam.* Verùm, de qvo non ſine cauſa Conringius *lib. de Civ. prudent. cap. 14.* qveritur: *perqvam pauci hiſtorici illam diviniorem cauſam juſta commemoratione proſequi ſolent: quidam de induſtria hoc videntur agere, ut excutiant lectorum animis τοῦ θείου curam: quod tamen Machiavellus, minimè omnium cæteroquin religioſus, advertere potuerit.* Sed nos tandem manum de hâc tabula, ad illum DEI digitum, qvi flammeis characteribus ſapientiam ſuam Apoſtolorum animis inſcripſit, intendimus. Inde nos ardentiſſimis precibus θεῖον illud, ſine qvo ἐντελέχεια ſua deeſt ſcientiis, arceſſemus. *Sedibus æthereis Spiritus ille venit*, qvi nos ducet in omnem veritatem & per orbium cœleſtium ἐγκυκλοπαιδείαν aliqvando circumducet. Ille nos Philoſophos faciet, ſapientiam, qvæ hominibus Stultitia eſt, profeſſos: Mathematicos, qvi longitudinem, latitudinem, altitudinem amoris divini metiantur: Politicos, qvi πολίτευμα ſuum in cœlis qværant: Grammaticos & Oratores, qvi aliqvando ῥήματα ἄῤῥητα intelligant: Poëtas & Muſicos, qvi τρισάγιον ſuum cum omnibus beatarum mentium choris inſonare nunqvam deſiſtant.

CAP. XIII.

DE COLLEGIIS SECRETIS.

INgentibus moratioribus collegia occulta fuere. Prima in Ægypto talia collegia. Illic literæ Hieroglyphicæ, Fabulæ. Unde Idololatria. Menſa Iſiaca. Orpheus ex Ægypto in Græciam occultiorem doctrinam intulit. Qui de Orphei doctrina egerint. Lapponum incantationes, an ſylvas & feras moveant. Sacra Eleuſinia. Eumolpidarum Collegium. Leges hujus collegii. Samothracum collegium. Collegium Magorum in Perſiâ. Zoroaſter. Ejus nomen. Collegium Brachmanum apud Indos. Apollonii Thyanæi cum illis converſatio. Honorifica de illo teſtimonia. Photii præceps de Philoſtrato judicium. An dolia ventorum & imbrium apud Brachmanes fabuloſa ſint, neque ullâ arte fieri poſſint. Tempeſtates per naturalia media an induci poſſint. Exemplis & rationibus affirmatur. Tempeſtates ſuperſtitioſis artibus diſcuſſæ. Tranſlatio corporum an naturali modo poſſibilis. Mira de lapide fulgidiſſimo Bononienſi hiſtoria. Recentiores de Brachmanibus ſcriptores. Collegium Gymnoſophiſtarum, Pythago-

goræorum, Arabum, Maurorum. Collegium Druidum à Meiero malè omissum. Illorum doctrina. Collegium Fraternitatis Roseæ Crucis. Collegii Rosiani historia. Rosii arcana recensentur. Arcana majora. Motus perpetuus, circularis, igneus, aëreus, aqueus, terreus. Ars transmutatoria 1. citra gradum aureum. 2. Seminaria. 3. Projectiva. Medicina universalis varia. Arcana varia naturalia. Arcana mathematica. Motus terreus describitur. Machina cœlestis per se mobilis. Arcana circa rem rusticam. Arca Piscis. Varia mechanica.

POst Bibliothecas & libros de Collegiis & Museis qvædam dissertabimus. Illa enim Bibliothecis celebrioribus plerumq; juncta fuere. Cui bono horrea & messes sine colonis? Collegia Bibliothecis indigent. Hæ qvoq; sine lectoribus inutiles. Fuere in omnibus gentibus moratioribus publici virorum sapientum conventus, qvi in commune de rebus naturalibus, artibus, omniq; studiorum genere, conferrent. Ac qvoniam in doctrinis qvædam ad popularem usum referenda, qvædam etiam secretiora sunt, non omnibus, ob eorum abusum aliasq; rationes, propalanda, ideoq; & publica & secreta qvædam Collegia fuere. De his primum dicemus.

Secretior Philosophia in nationibus plerisq; moratioribus suas sibi res habuit, magnâq; sollicitudine hinc profanum vulgus arcebatur: Qvare ænigmatibus, fabulis, hieroglyphicis, Deorum nominibus tota involuta est, unde postea Idololatria ad populum derivata, qvi rerum sacrarum non intelligens in superficie hærebat. Michaël Meierus, Holsatus, Vir doctissimus, in Tractatu Apologetico pro Fratribus Roseæ Crucis, c. 5. variarum nationum Collegia secreta recenset, inq; his primum locum meritò Ægyptiis tribuit: Hîc enim omnium fabularum patria fuit, qvibus Græci *ἀεὶ παῖδες*, ut pueri nucibus lusitantes, se delectabant; nucleum verò pauci invenerunt. Major verò hîc antiqvioribus Collegiis reverentia, ubi in naturæ secreta magis inqvisitum est, qvam in recentioribus illis. Qvanqvam tamen & illi de iis rebus solliciti fuerunt. Antiqvissima illa fuere, qvibus Moises ad omnem sapientiam imbutus fuit. Celeberrimum & antiqvissimum collegium fuit Thebis, ubi Strabo observat, Sacerdotes plurimùm vacasse Astronomiæ & Philosophiæ. Habuit & Memphis collegium. Qvi in his rei literariæ præerant, vocabantur *ἱερογραμματεῖς*, qvi & libros Mercurii interpretabantur, & Hieroglyphicas literas, Cosmographiam, Geographiam, res cœlestes. De his sacerdotibus legendus est Clemens Alexandrinus *Strom. l. 6.* Chæremon apud Porphyr. *l. 4. de abstinentiâ* ait, *τὸ μὲν κατ᾽ ἀλήθειαν φιλοσοφεῖν ἔν τε προφήταις ἦν καὶ ἱεροστολισταῖς καὶ ἱερογραμματεῦσι.* De occultis Ægyptiorum doctrinæ sub fabulis & hieroglyphicis reconditæ, legendus est libro citato Meierus, & in altero de arcanis arcanissimis. Illa Mensæ Isiacæ symbola aliaq; hieroglyphica satis testantur de occultis sensibus, etsi, qvi hactenus immanibus libris indagare voluerunt, operæ pretium non fecerunt. De Privilegiis Collegii Sacerdotum

Dio-

Diodorus Siculus, & ex eo præcipuè Otto Heurnius in Chaldaico suo p. 42. & seqq. De variis Ægyptiorum doctrinis earumq; perfectione legendus Borrichius in Vindic. Hermetis: ubi illa plenâ manu feruntur.

Ex Ægypto Orpheus mysteria in Græciam intulit, ut Diodorus Sic. *lib. 4. testatur: Orpheus in Ægyptum profectus multa ibi didicit, ita ut tam initiationibus & Theologia, qvam Poësi & Melodia esset Græcorum præstantissimus.* Idem *lib. 1.* refert, qvod ex Ægypto asportarit plerosqve mysteriorum ritus, & Orgia Bacchi, & Mythologiam de inferis. Et, ut ex ipso Diodoro discimus, Initia Osiridis eadem sunt, qvæ Bacchi; & Isidis simillima sunt istis Cereris, nominibus tantum differentibus. Circa Orphei operationes magicas, qvæ de illo circumferuntur, in ferarum & arborum tractu per cantum, mihi incidit, qvod apud Balbin. in *Miscellaneis Historicis regni Bohemiæ l. 13. c 12. §. 3.* legi; Jacobum Typotium, dum in Finlandiâ versaretur, comperisse: incantationibus Lapponum feras cicurari, terram & arbusta moveri, rerum naturam universam percelli. Qvæ qvidem de Lapponibus in hujus gentis historia legere me non memini: etsi non negem, multas esse apud hanc gentem etiam Magiæ Orientalis reliqvias. De Orphei antiqvissima Philosophiâ & Theologiâ Johannes Franciscus Grandis Vir eruditissimus integrum tractatum conscripsit, qvo accuratissimè veterum illam doctrinam complexum se esse dicit: Franciscum Patricium & Augustinum Steuchum primoribus tantum labris degustasse ait, in Præfatione Dissertationum suarum Philologicarum. Sed librum illum non editum fuisse suspicor: Hactenus enim videre non licuit. Verùm & ante Orphei adventum in Græciam fuere coloniæ Ægyptiorum in Græcos deductæ. Venit Athenas Erechtheus, Ægyptius, qvem regem fecerunt Athenienses ob frugum copiam famis tempore illatam. Atqve ab illo Eleusinia sacra instituta, in honorem Cereris, ut illa apud Ægyptios in honorem Isidis, qvæ non differre ritibus ait Diodorus Siculus *lib. 1. c. 29.* Nam, referente Pausania in *Arcad.* cum Eumolpus Thrax Eleusiniis auxilia attulit contra Erichtheum, pax tandem inita, ut Eumolpus sacra faceret Cereri & Proserpinæ. Hinc Eumolpidæ postea sacrorum præsides fuere. Sed Androtion Scholiastes *in Sophocl. Oedip.* scripsit, Eumolpum tertium primùm mysteria obivisse & fuisse antistitem: cui tamen contrarium tradit Homerus & marmor antiqvum à Marshamo in *Can. Chron. Ægypt. p. 252. & p. 261.* productum. Hoc illud Eumolpidarum celeberrimum Collegium; de cujus Mysteriis Clem. Alexandr. *Strom. l. 5.* Naturæ arcana hic doceri testatur Seneca, *Nat. qvæstion. lib. 7. c. 31. Eleusis servat, qvod ostendat revisentibus. Rerum Natura sacra sua non simul tradit.* & Epist. 90. *Hæc ejus initiamenta sunt, per qvæ non municipale sacrum, sed ingens omnium Deorum templum Mundus iste, reseratur: cujus vera simulacra verasqve facies cernendas mentibus protulit.* Nam ad spectacula tam magna hebes visus est. Multa per autores sparsa de hujus collegii sacris in unum collegit Marshamus, libro laudato, *pag.*

 259.

259. & multis seqventibus. Unde facilè apparet intelligentibus, qvænam hic naturæ mysteria recondantur. Leges hujus collegii complexus est loc. cit. Michael Meierus. 1. ut singulis annis certo die conventus fieret initiatorum. 2. Ut Eumolpidæ semper ibi sacerdotes haberentur & sacrorum præsides. 3. Ut castissimæ vitæ, vitiis immaculatæ reciperentur in societatem illam, tam feminæ qvam viri. Hinc nec Imperatores postea initiari volentes admissi sunt, si vitiis essent contaminati. 4. ut perpetuo silentio arcana ibi celebrata involverentur, juramentis præstitis. Hinc nihil in orbe secretius, qvam Eleusinia sacra, habitum fuit. 5. ut die conventus sacro qvatuor figuræ pro ceremoniis portarentur, nempe; Dei creatoris ab Antistite Hierophante; Solis à facifero; Lunæ à ministro ad aram, & Mercurii à præcone sacrorum. Habuit autem Antistes Eumolpida auream clavem linguæ adaptatam, silentii notam. E qvatuor figuris & ex cantilena illa allegòrica, de Dracone Tauri parente, & Tauro Draconis parente, aliisq;, qvæ hic prolixè adducit Mejerus, facilè de arcanis ipsis institui conjectura intelligentibus potest.

Nominatur inter sacra illa collegia à Meiero qvoqve Samothracum Collegium, qvi Cabirorum Deorum mysteriis celeberrimi fuerunt, de qvibus Diodorus Sic. *lib. 5*, qvi ipsum Cadmum Samothraciam appulisse refert, & perceptis mysteriis uxorem duxisse Harmoniam, Jasionis sororem. Initiati ex illis credebantur Deos habere in periculis præsentissimos, & ipsos fieri sanctiores & justiores. Ideo Heroes veteres & Semidei illustrissimi ritibus istis imbuti sunt, Jason, Castor & Pollux, Hercules, Orpheus. Tarqvinus Demarathi Corinthii filius Samothraciis religionibus mysticè imbutus est, teste Macrobio Saturnal. l. 3. c. 4. Cabiros, ut Meierus hoc explicat, abstrusum sonat, & Sathrax seu Samothrax Deum incognitum apud Hebræos. Deorum nomina, qvos initiatis nominare nefas erat, hæc fuere, Axioerus, Axiocersa, Axiocersus. Axioerus autem Ceres, Axiocersa Proserpina, Axiocersus Pluto dicebatur; qvibus qvartus addebatur, Casmilus, qvi Mercurius erat: Qvæ omnia, qvomodo ad sacrum opus applicari debeant, ostendit Meierus.

Collegium Magorum in Persia per omnem antiqvitatem celebratissimum est. Ab illis Magiæ nomen omnis occulta sapientia adepta est: Ad qvam cognoscendam Pythagoras, Empedocles, Plato & alii navigarunt; qvam reversi, ut Plin. lib. 30. ait, in arcanis habuere. Ejus autor Zoroaster habetur, de qvo jam antea ejusq; scriptis aliqva dicta sunt. De Zoroastri nomine eleganter Menagius in Laertii proœmium commentatur. Significat Astrorum contemplatorem. *Ester* enim Persis significat astrum; *Schur* Hebræis est contemplari: unde Zoroaster componitur. Illud verò Persarum *Ester* nihil aliud est, qvam Germanorum, Belgarum, Anglorum, *Stern, Sterr, Starr*. Diogenes ἀστροθύτην astrorum sacrificulum interpretatus est; Bochartus Geograph. sacr. lib. 4. c. 1. ingeniosè ἀστροθεάτην legendum esse suspicatur. Illa

doctri-

doctrina postea semper apud Persas viguit, potissimumqve Assyrios, qvi Chaldæi dicuntur, qvorum Babyloniæ per multa secula collegium fuit, cum quibus Apollonius quoqve Thyanæus conversatus fuit.

Fuit & apud Indos Brachmanum Collegium toto orbe decantatissimum. De Brachmanibus, vel Braminibus, qvos ab Abrahamo deducit Postellus, suprà plura diximus. Eos occultæ doctrinæ custodes fuisse, omnia, qvæ de illis dicuntur, declarant. In his, qvanqvam multa fabulosa habentur, non sunt tamen omnia illa mendaciis accensenda. Ita fieri in rebus arcanis solet, ut, qvæ ignota sunt, multis additamentis à credulis exaggerentur, à contemptoribus aliis commentis ultra fidem in risum vertantur. In his media via, semper tenenda sapientioribus est: semper cogitandum, multa esse naturæ arcana, qvæ vel sapientissimis incredibilia videbuntur. Sola illa Appollonii Thyanei vita, qvam Philostratus reliqvit, multa nobis mirabilia de his Indiæ sapientibus tradidit. Qvæ etsi sciam à Gabriele Naudæo in *Apologia hominum Magiæ insimulatorum* pro confictis haberi, neqve adeò in omnibus ab illo dissentiam, non satis tamen ab illo probari putaverim, in invidiam Salvatori nostro conflandam hæc excogitata. Supersunt Patrum ipsorum testimonia, qvi honorificè de Appollonio sentiunt; & è simili olim scholâ venisse primos illos Christi cultores novimus, occulto impulsu motos, & tanti mysterii, si fas ita loqvi est, conscios. Qvod si aliqvi calumniatores his similibusqve exemplis abusi fuerunt, ad divinam Christi majestatem iminuendam, id ad illorum potius malitiam, qvam ad innocentes referendum est. Mirificè in Appollonii laudes effunditur Flavius Vopiscus in vitâ Divi Aureliani cap. 24. ubi de apparitione Apollonii Aureliano civitatem Thyanam eversuro factâ narrat: Vocat eum celeberrimæ famæ autoritatisqve sapientem, veterem philosophum, amicum verum Deorum, subjicitqve hæc suæ narrationi. *Hæc ego à gravibus viris comperi, & in Ulpia bibliotheca libris relegi, & pro majestate Apollonii magis credidi. Qvid enim illo viro sanctius, venerabilius, antiqvius, diviniusq; inter homines fuit? Ille mortuis vitam reddidit; ille multa ultra homines & fecit dixit: qvæ qvi velit nosse, Græcos legat libros, qvi de ejus vitâ conscripti sunt. Ipse autem, si vita suppetat, atqve ipsius viri favori usq; qvaqve placuerit, breviter saltem tanta viri facta in literas mittam: non, qvo illius viri gesta munere mei sermonis indigeant; sed ut ea, qvæ miranda sunt, omnium voce prædicentur.* De Alexandro Severo Lampridius memorat, illum in larario privato coluisse sanctiores animas, Christum, Abrahamum, Orphea, Apollonium. Photius vitam ejus à Philostrato descriptam recenset *Cod. 44.* & uberiùs *Cod. 241.* Philostratus ipse moratam ipsi vitam tribuit. Mirificum ait fuisse contemptorem divitiarum, ut & suas ipse possessiones germano fratri aliisqve sponte concesserit, & à nemine potentiorum pecunias acceperit, qvantumvis illi multa merenti obtruderent. Negat Philostratus fuisse præstigiatorem, sed per vitæ puritatem & per philoso-

losophiam omnia dicit præstitisse. Ridet vero, ut absurda, Photius, qvæ de Indis Philosophis narrat Philostratus: dolia apud istos plena imbrium & ventorum, qvibus datum sit regionem compluere in imbrium penuria, iterumqve discussis imbribus siccare, dum alternis aqvam ventumqve è doliis suppeditent. *His similia*, ait Photius, *dementiæ plena & alia plurima prodigiosè confingit.* Sed mallem ego in istis suspendisset judicium Photius, cui nulla qvidem suspicio occultiorum naturæ operationum fuit. Qui in his nullum gustum habent, facilè omnia pro præstigiis & imposturis habent. Ego qvidem temerè falsitatis arguere nolim, qvæ hic tradit Philostratus. Non est adeò absurdum, dari posse naturas summè humidas, summèqve flatulentas, qvæ fortassis arte secretiore chemica ita præparari possint, ut fermentum aliqvod magnæ massæ elementari præstare qveant. Atqve hæ aliqvo subjecto naturali concludi possunt, aliis qvibusdam appositis eliciendæ. Multæ latent in corporibus affectiones mirabiles, qvæ non nisi per συζυγίαν inde educuntur. Acus ferrea se ad septentrionem convertit; sed tum demum, si magnete illinatur: Qvod, etsi tritum est, est tamen admirabile, nec ullo humano ingenio indagandum. Qvas non effervescentias salium & sulphurum mistiones parant? An non nitri sulphurisqve conjunctione excitari immanes concussiones & plus qvam tempestates possunt? Hæc suo tempore Photius non credidisset. Videmus conclusos lacus, mineralibus sine dubio turgidos, si lapide injecto moveantur, fermentatione momentanea in vapores, hos in imbres, tonitrua, ventos, resolvi. Nilo circa solstitium æstivum nubecula tenuis nitrosa roscida incumbit, ut Chambræus observat, qvæ æstuare totum & per omnes agros diffluere facit. De fluvio Bohemiæ Wodolanka observat Balbinus in Miscellaneis Historicis regni Bohemiæ lib. 1. c. 28. rusticos, qvoties sideratio aliqva agris siccitatem invexerit, aqvam hanc haurire certatim, ac in fontes & puteos suos; qvi exaruissent, infundere, certamque eo pacto sperare pluviam, nec spe falli. Addit judicium suum Balbinus: *Possunt obcæcatæ ariditate fontium venæ qvodammodo reparari, possunt halitus & humida qvædam effluvia concitari, possunt aqveo magnetismo nubes attrahi.* Qvodsi ergo spiritosa qvædam talis substantia in naturâ latitat, ut illa exempla innuunt, qvid vetat, illam vase per artificium concludere, & fermenti instar in aërem immittere? qvemadmodum ex tenui nubecula, qvæ monti *Tafelberg* dicto in Promontorio bonæ spei imminet, & ob exiguitatem & similitudinem oculus tauri dici solet, in fermentum & insanas tempestates totius aëris vicinia conjicitur. Narravit mihi amicus, Italum ab Hungaro qvodam edoctum procellas, cum vellet, excitasse. De Empedocle etiam memoratur, illum magiâ naturali adeo polluisse, ut ventos, qvoties vellet, excitaret salubres, dispelleret pestilentes. Memorabile est, qvod de vorticibus illis aëris ex mari provenientibus memoratur, illos cultro in crucem secto diffindi posse, sed additis sacris ex Joan-

nis Evangelio verbis, qvi abusus tamen insignis est. Testatur hoc Thevenotius in *Itinerarii sui parte 2. lib. 4. c. 3.* Stephanus Lusignanus in descriptione Cypri memorat, à Famaugusta interitum hoc modo qvosdam Batavos avertisse. De eo Helmontius in Tractatu, qvi inscribitur Blas meteorum. Henricus Mundt in libro *de aëre vitali cap. 13.* aliâ superstitione tempestates compressas narrat. Porrò, qvod in pluribus locis uno tempore visus sit Apollonius, in memoriam mihi revocat Trithemii Abbatis, magni in arte Chemicâ mystæ, verba, qvi in qvodam scripto Germanico expressè testatur, beneficio arcani summi Physici, sed in cœlestem planè naturam redacti, fieri illam translationem corporum posse. Ubi simul mirabilis istius lapidis, qvem ego arte factum & hunc ipsum fuisse suspicor, historia animo obversatur, Regi Galliæ Henrico II. per ignotum aliqvem Barbarum oblati. Illam qvidem narrat Thuanus, in primâ illâ editione minori Parisinâ part. 1. lib. 5. pag. 453. reperitur & in Francofurtensi primâ in fol. alteraqve octavæ formæ lib. 6. pag. ibi 117. hic 286. sed in cæteris editionibus verba illa, nescio qvam ob causam, sublata. Pipinus, ad cujus testimonium provocat Thuanus, de eo ita ad Mizaldum scribit: *Nuper ex Indiâ Orientali Regi nostro allatum hic vidimus lapidem, lumine & fulgore mirabiliter coruscantem; quiq; totus veluti ardens & incensus incredibili lucis splendore præfulget micatq;. Is jactis quoquo versus radiis ambientem circumquaque aërem luce, nullis oculis ferè tolerabili, latissimè complet. Est etiam, (quod bene notari velim,) terræ impatientissimus; si cooperiri coneris, suâ sponte & vi, facto impetu, confestim evolat in sublime. Contineri vero includive loco nullo angusto nulla potest hominum arte, sed ampla liberaq; loca duntaxat amare videtur. Summa in eo puritas, summus nitor: nulla sorde aut labe coinquinatur. Figuræ species nulla ei certa, sed inconstans & momento commutabilis: cumq; sit aspectu longè pulcherrimus, contrectari sese tamen non sinit, & si diutiùs adnitaris, vel obstinatius agas, incommodum affert: sicuti multi suo non levi malo, me præsente, sunt experti. Quod si quid fortassis ex eo enixiùs conando adimitur, aut detrahitur; nam durus admodum non est; fit, dictu mirum, nihilò minor.* Hæc Pipinus, qvæ miranda sunt; & si rem accuratiùs pensitare velimus, nulli subjecto in naturâ rectiùs, qvam summo huic arcano, conveniunt. Dixit Barbarus, ad plurimas res summè esse utilem, qvod tamen non, nisi ingenti pretio, manifestare voluit. Inprimis illa evolatio in sublime memorabilis est, & hoc translationis arcanum, si qvod in naturâ est, continere videtur. Qvod beneficio sagittæ aureæ Abaridis Pythagoras idem effecerit, in historia vitæ ejus refertur. In perpetuo mobili inveniendo multæ sunt Chimicorum curæ, qvo invento non admodum difficilis illa corporum translatio foret, ut Johan. Wilkins in Magiâ suâ Mathematica *lib. 2. cap. 9.* qvoq; colligit. Sed nos missis illis, qvæ suavibus somniis simillima nonnullis videbuntur, ad Brachmanes nostros redimus: qvorum antiqvitus ut multa fama fuit, ita nostro tempore planè eviluit. Palladii de iis relatio, qvam cum Ambrosii & Anonymi cujusdam fragmento ex Bibliothecâ Regiâ in lucem edidit Edoardus Bissæus Londin. 1665. nihil adeò memora-

morabile continet, nec Abrahami Rogeri Janua aperta ad Gentilismum occultum, primum Belgicâ, nunc Germanicâ linguâ cum notis Christophori Arnoldi, edita: ubi monstrosis & ineptis fabulis referta omnia, nisi qvod interdum veteris Philosophiæ scintillæ perluceant. Veterum Brachmanum doctrinæ, & de qvibus illi cum Apollonio colloqvia instituerunt, aqva auri, lapis Pantaurea, Gryphi aurum effodientes, Phœnix, & similia alia, satis per se produnt, qvid intelligi his velint.

Collegium Gymnosophistarum qvoq; arcanum in Æthiopia fuit, qvi ultra Memnonis regionem in eminentiore colle habitabant. Etiam hos adiit Apollonius, cum illis de rerum natura & arcanis disputans, qvibus tamen Indos potiores in omni philosophiæ genere habuit. Cætera, qvæ fortè fuere Collegia, Ægyptiis tamen & Persis vel Chaldæis suam doctrinam debent: Ab Ægptiis enim propagata omnia fuere. Collegium Pythagoræorum in magnâ Græciâ, sive Italiâ ulteriore, fuit, de cujus philosophia in hunc usq; diem non omnia satis explorata. Qvantum tamen ex reliqviis ejus constat, qvas collegit Jamblichus in *libro de vita Pythagoræ*, cujus aliqvos libros, sed vitiosè, edidit Arcerius; plures libri in Bibliothecâ Holstenianâ restabant, ut suprà memoravimus: Omnium, si rectè memini, plenam & emendatam editionem, cumq; notis, pollicitus est Thomas Gale. Illud Pythagoræ aureum femur, silentium qvinqvennale, mysteria singularia hic latuisse ostendunt. Verum de illis plura dicemus in Polyhistore Philosophico, qvæ nunc prætermittimus. Collegia Arabum, qvæ antiqvitus fuerint, non satis constat. Illud ex confessione Fratrum Roseæ Crucis constat, civitatem apud Arabas *Damcar* fuisse, solis sapientibus habitatam; à qvibus primus autor fraternitatis Roseæ Crucis honorificè acceptus fuerit. Ibidem qvoq; de Collegio Maurorum, qvod Fessæ est, mentio fit, ubi diligentissima instituatur arcanorũ naturæ indagatio. Legi de eo potest Joannes Leo Africanus in descriptione Africæ: cujus & de scriptoribus Arabicis manuscriptus liber est, unde aliqva excerpsit Hottingerus in Bibliothecar. qvadripartito.

Qvæ modò enumeravimus secretiora collegia, etiam à Michaële Meiero in libro suprà notato recensentur; miror tamen, ab eo prætermissum Druidum collegium, qvod ad Germanos propius pertinet, & cæteros etiam, si Postellum audimus, antiqvitate vincit. Non hic rem omnem proponemus, sed potiora ad Dissertationem de Germanorum meritis literariis referemus. Illud tantum dicturi sumus, ejusdem generis fuisse doctrinas, qvas docuerunt Druides, & qvas veteres Ægyptii, Magi, Chaldæi. Pari certè cum illis ætate sunt, si non majori. Postello sanè judice *libr. de Etrur. Origine pag. 233.* Druidarum doctrina in toto Occidente floruit, ante ullam inter Babylonios ac Græcos publicam literarum memoriam. Multa hanc antiqvitatem confirmare videntur, de qvibus in dictâ dissertatione plenius. Fuere Druides Celtarum, qvibus tam Galli qvam Germani continebantur, Philosophi, unde qvasi coloniæ etiam in alias gentes missæ.

ſæ. Capita ejus Philoſophiæ eadem, qvæ veterum collegiorum, fuerunt, Theologia & Philoſophia occultior. Theologia illis conſiſtebat in rerum divinarum contemplatione, & in voluntatis divinæ interpretatione, per varia ſigna, cœleſtia, aërea. Diodorus Siculus *lib. 5. cap. 31.* vocat illos θεολόγυς ϗ τ̃ θείας φύσεως ἐμπείρυς, *Theologos & divinæ naturæ conſcios*. Sacer illis cultus puriſſimus fuit ſub dio, nullum illis vel templum, vel idolum, animæ immortales habebantur: atq; ex eorum ſcholâ fluxiſſe videtur, qvod de Marcomannis ait Appianus in Celticis, habuiſſe illos ſpem reſurrectionis. Pietatis qvoq; indicium eſt, ſummum apud eos pœnæ genus fuiſſe, ſacris interdicere. Naturæ ſecretioris fuit illis cognitio, unde Plinius Hiſt. nat. *lib. 30. cap. 1.* eos vocat vates medicosq;. Ammianus Marcellinus *lib. 15.* ſumma & ſublimia naturæ pandere ait: Mela *lib. 3. c. 1.* motuum cœli ac ſiderum peritos ait. Aqvam ſtatuerunt omniũ rerum principium. Hinc eam ſponſæ in nuptiis ſponſis tradebant. Aurea ipſis erant geſtamina, collo torqves, manibus & brachiis murænulæ. Viſcum è qvercu prognatum ſumma religione colligebãt, non ſine ſacrificiis & hymnis, qvi mos veſtuſtiſſimus. Ac præterea ſymbolica illa magni operis philoſophici effigies eſt, cujus illos fuiſſe conſcios, vel ex eo colligas, qvod doctrinam ſuam literis comprehendi vetuerunt, ne in vulgus efferretur. In omnibus enim collegiis Harpocratis ſigillo arcana eorum doctrina obſignata fuit. Dogmata eorum è variis Hiſtoricis collegit Otto Heurnius in Antiqvitatibus Philoſophiæ Barbaricæ, *lib. 2. c. 33.* Fortaſſis & Cæcilius Frey in libro, cui titulus *Philoſophia Druidum*, qvi in 8. Pariſ. 1646. prodiit, hiſtoriam eorum pleniùs propoſuit, qvem tamen videre hactenus non licuit.

Fuere non priſcis tantum ſeculis collegia talia occulta; ſed & ſuperiori ſeculo de Fraternitate Roſeæ crucis fama percrebuit. Editi ſunt de illorum dogmatibus & doctrinâ Theologica libelli Germanicâ linguâ, qvi multum ſcriſtrepitus ubiq; excitarunt. Fuere, qvi totam rem pro impoſturâ habuere, aliqvi ptis Apologeticis in lucem miſſis defenderunt. Literæ à multis ad illos ſcriptæ, publicisq; typis impreſſæ, ſub ſpe arcani alicujus indagandi. In Germaniâ Vir doctiſſimus Michaël Meierus cauſam illorum publico ſcripto egit, cui titulus: *Silentium poſt clamores, h. e. Tractatus Apologeticus, quo cauſæ non ſolum clamorum ſeu Revelationum Fraternitatis Germanicæ de R. C. ſed & ſilentii, ſeu non redditæ ad ſingulorum vota reſponſionis, unâ cum malevolorum reſutatione, traduntur & demonſtrantur.* Ubi multa etiam hiſtorica de hac ſocietate occurrunt. Scripſit & Robertus Fluddius defenſionem hujus ſocietatis, & Johannes Heidon Anglicâ linguâ varios de Fratrum Roſeæ Crucis doctrinâ tractatus edidit, inter qvos hoc titulo unus eſt: *Infallibilia axiomata Fratrum Roſeæ Crucis, cognoſcendis præterita, præſentia & futura.* Non agitur hoc libro, niſi de mirabili vi & poteſtate Numerorum, qvibus evocentur genii, & alia occulta in naturâ perficiantur. Sed pleraq; ex illis ſunt è ſcriptoribus de myſteriis numerorum congeſta.

Anno hujus ſeculi trigeſimo Fama qvoqve Collegii cujusdem Roſiani, per qvendam Petrum Mormium divulgata, libello Lugd. Batav. impreſſo, cui titulus:

Arcana totius naturæ secretissima, nec hactenus unqvam detecta, à Collegio Rosiano in lucem produntur, operâ Petri Mormii. Occasionem hujus libelli & notitiam Collegii hujus in libello ipso tradit Autor: Collegium hoc institutum fuit circa Delphinatus confinia à viro qvodam ROSIO, cui se parem ingenio sub sole nec vidisse, nec audivisse, ait Mormius, qvi ex Hispaniâ in Galliam rediens, qvanqvam sacræ Theologiæ Doctor Philosophiæqve publicus Professor, nec obscurâ prosapiâ oriundus, obscuro hujus Collegii rumore incitatus, ad locum illum pertendit, supplexqve senem ROSIUM rogavit, ut se societati suæ adscribere dignaretur. Sed frustra: Collegium enim ejus cum tribus tantùm constaret discipulis, viris nobilissimis, noluit qvarto arcana sua revelare, eiqve extero. Exoravit tandem Mormius, ut, si non ut discipulum, saltem ut famulum se susciperet, qvod tandem impetravit, atqve illo tempore multa ex eo arcana didicit. Concesserat qvoqve illi Rosius, ut in utilitatem provinciarũ foederatarum converteret; Qvare Hagam concessit, ac illustrissimis Ordinibus multa proposuit, à qvibus non auditus, pecuniâ interim deficiente, arcanorum titulos publico hoc libello divulgavit, si qvis esset è Magnatibus aut Ordinibus, qvi autori sumptus ad experimenta facienda suppeditaret. Tria sunt arcana majora Rosii, qvibus homo nil majus desiderare posset, videlicet motus perpetuus, ars transmutatoria, medicina universalis. Motus perpetuus aut est rectus, aut circularis, aut compositus ex ambobus. Motum perpetuum rectum, etsi per septuaginta annos illi insudaverit, Rosius non perfecit, fortè qvod noluerit Deus, judicio Mormii, hominem mortalem in arcâ, etiam decem hominum millia continente, sine ullo labore ascendere supra corpus lunæ, solem stellasqve fixas, ac qvatuor plus minus spatio dierum ab oriente ad occasum pervolare aut utrumqve polum mundi permeare, & velocius ave rapidissimè volante, in contrarios ventos pervehi: Qvo motu recto homo qvatuor dierum spatio utrosq; permeare polos possit. Nam, cum in illo vacuo nulla detur corporis objectio, qvæ cursum retardet; tantâ talem arcam velocitate ferri posse existimat, qvâ flammulas æthereas æstate serenâ rapi videmus. Hoc suo conatu qvanqvam excidit Rosius, ut sanè ipsa ratio vix admittere videtur; artem tamen ipsam celavit, secundum qvam procedere debet, qvi tali arcæ fabricandæ operam dare vellet; ne fortasse aliqvis, ipso ingenio felicior, eâ mediante efficeret, qvod hactenus ipse non potuit, qvi omne genus hominum per universum orbem torqvere, leges juraq; omnia immutare aut evertere posset: Quale malum qvoq; à suo invento metuit Franciscus Lana in libro Italico, cui titulus *Prodromo all' arte maëstra cap. 6.* qvo per globos cupreos, aëre evacuato naviculam velis & remis instructam in altum tolli posse existimat, inductus falso qvodam de aëris & aqvæ analogicâ gravitate præjudicio; Cujus inventi possibilitatem tamen ingeniosissimus Sturmius concedere visus est. Motus ex recto & circulari compositus, qvo

tamen

tamen in altitudinem tantum montium tolli posset homo, Rosio negatus fuit. Motum tamen perpetuum circularem qvadruplicem Rosius invenit, qvi corpora annexa moveat lateraliter aut circulariter, non tamen eis tollat gravitatem: ut 1. motum igneum, qvo fax accensa, ac rotæ imposita, se ipsam, & rotam, & omne impositum, movet. 2. Motum aëreum, per molendinum veliferum, qvo vel intra domesticos parietes, aër se ipsum exagitans, etsi clausus, rotas trahat & circumagat, æterno ordine: qvo uti possunt, qvi terras submersas aqvis siccari, aut agros fertilitatis gratiâ aqvis rigare, aut frumentum molere volent. 3. Motum aqveum, qvo aqva ascendens & descendens non solum seipsam sursum refert, sed & corpora annexa circumducit. 4. Motum terreum, qvem cæteris excellentiorem docet Mormius, qvo naves in mari grandes & onustæ in contrarios ventos cogi possint, tantâ celeritate, ut triremes ventis secundis cursu longè prævertant, nullâ hominis operâ, dummodo gubernaculo regantur. Ejusdem qvoq; in curribus super terram usus est. Secundum arcanum Rosianum est ars transmutatoria, & qvidem I. citra gradum aureum, ubi est 1. transmutatio metallorum primi gradus, sub qvo tria, mercurius, stibium, bismutum; & secundi, sub qvo plumbum, stannum, ferrum: & tertii, sub qvo chalybs, cuprum, argentum: qvas artes Rosius Mormium non docuit. 2. Mercurium coagulare trium horarum spatio in metallum nobilissimum, colore inferius qvidem auro, sed accedens ei tamen, pondere æqvali, ignibus resistens, malleabile atq; ductile: ex qvo aurum perfectissimum postmodum, aqvis fortibus mediantibus, Rosius dividit. 3. Stibium in regulum mutare, etiam sine sale petræ, ita, ut qvadrantis horæ spatio tertia pars reguli ex unâ librâ dividatur. 4. Ex ferro chalybem facere; ita, ut per singulas hebdomadas decem mille libræ ferri in optimum chalybem convertantur, unius viri operâ, qvi uno die omnes necessarias exstruit fornaces, trium florenorum expensis, ac pretio qvatuor florenorum cum dimidio mille pondo vertit. 5. Ex cupro non exiguam qvantitatem optimi argenti sale quodam examinato producere. II. Ars transmutatoria seminaria est. 1. Seminaria imperfecti metalli in perfectius, qvæ inutilis est, soli serviens curiositati. 2. Seminaria perfectioris in imperfectius, tam citra gradum aureum, qvam intra. e. g. si seminetur aurum, vegetabile factum, seu elevatum arte spagiricâ, in naturam seminis solaris, convertit terram, seu metallum inferius, terram factum, per decoctionem spagiricam, in qvam seminatum est, in suam naturam auream 3. Seminaria ejusdem in seipsum, ut, cum sol, factus vegetabilis, seminatur in solem, aut imbibitur sole, ut augeatur virtus ejus à decimo gradu fortitudinis seminariæ ad centesimum: ita, ut granū unum, qvod prius pollebat potestate tantùm in unicum granum terræ, jam polleat, potentius factum, in decem. Ad hanc seminariam tria reqvirit: terram semen, vinculum, seu instrumentum, qvo terra impingvatur, ut fit pingue pabulum semini seminando, & semen virtutem accipiat vegetandi. De his tribus arcana tenet Rosius 1. De vinculo & Mercurio, sex hebdomadarum tempore minimis

expensis dividit tria elementa: qvorum primum aëreum, qvo nil dulcius, secundum terreum summè amarum, qvo nil amarius; tertium aqveum, qvo nil insipidius: ut mirum sit, corpus unum tam discrepantibus componi corporibus, qvæ paucis hebdomadibus iterum fiunt unum, dum dicta dulcedo, qvæ spiritus est philosophorum, & amaritudo, qvæ anima, in corpus insipidum regredientes, ipsum potentiùs animant, qvàm antea: ut sicut antea unum erant, jam redeant in unum. Hunc spiritum & animam vocat Mormius rorem Maji, acetum philosophorum, lac virginis, succum lunariæ: his solvi, ait, corpora in suam materiam primã, ut fiant terra & semen. 2. De terra hoc arcanum est, ut fiant metalla pulvis impalpabilis sine igne flammeo. v. g. dum sol ita solvitur, ut fiat ignibile violentius pulvere sulphureo. 3. De semine hoc arcanum est, qvod ex eodem pulvere conficiatur ipsum. III. Transmutatoria projectiva est plenior & perfectior, cum in momento faciat, qvod seminaria temporis successu; differt à seminaria, qvod hæc transmutat per modum vegetationis, veluti dum semen frumenti transmutat terram, aqvam, aërem in se: projectiva verò transmutat vel per vim medicam, si agatur de perfectiori metallo in imperfectius projiciendo; vel per vim infectivam, si contrà agatur. Qvod si metallum perfectum projiciatur in imperfectius, sanat illius lepram & morbum, & facit illud perfectius, id est, magis sanum. Facit & aliam Transmutatoriam projectivam, cum unum aliqvod projicitur in semetipsum. Tertium arcanum est Medicina Universalis. Cujus tres gradus facit. 1 Eam, qvæ universaliter omnes curat morbos. 2. qvæ ab omnibus eis tuetur. 3. qvæ vitam longã efficit. E singulis tres aliæ oriuntur. Prima, qvæ morbos ex traduce profligat; secunda, qvæ morbos animi; tertia, qvæ morbos corporis. Præservans vel perditas vires reparat, vel ab animi & corporis ægritudinibus servat. Prorogans vitam vel producit eam, qvæ senectutem præcedit, vel vitam profert in plura secula, vel in æternum: qvam ultimam prorsus ignoravit Rosius: In cæteris vero omnibus mirè profecit. Adduxi hæc plenius, ac ipsis Autoris verbis; cum non in omnium manibus ille libellus sit, &, ut eò rectiùs de singulis judicium institui possit. Mihi qvidem cum præstantioribus ac præcipuis magistris conferenti illa de Transmutatoriâ arte philosophemata in multis nova & à viâ illâ λεωφόρῳ ac regiâ aberrare videntur; qvâ de re peritiorum esto judicium. Ego tamen, ut rem paucis cognitam, minimè hoc in loco prætermittendam duxi.

Seqvuntur jam arcana minora, è qvibus præcipua hic memorabimus. Possunt Rosiani ex omnibus corporibus lapideis, mineralibus, vegetabilibus, elicere tria elementa, id est, corpora; qvorum unum respondet terræ, alterum aqvæ, tertium aëri: ex illis ternis singulis ulterius alia terna, ut fiant jam novem; & ex illis novenis singulis alia terna, ut fiant viginti-septem: miro ordine, arteqve nova, qvæ singula etiam suis maxime differentibus proprietatibus constant. ut v. g. ex rosâ viginti-septem corpora distincta separentur. qvo evidentissime trinitatem elementorum probare volunt: Elementum enim ignis,

gnis, qvod vocant, nihil differre ajunt ab aëreo, qvam qvod sit species ejus, aër sc. magis excultus: qvi nihilominus in ventre suo tria iterum divisibilia contineat elementa. Solvunt antimonium totum in aqvam fontanam & clarissimam, qvæ leviter vomitum ciet & alvum movet; flores ex eo faciunt singulari methodo copiosissimos: amuleta contra pestem & qvævis contagia, somnum conciliantia. Arcana habent adversus mortem violentam: unum defendit ab aqvis, qvo uti possunt tempore naufragii: à submersione enim custodit. De tali arcano etiam Pegelius in suo suprà citato libro mentionem facit: Alterum ab armis securum præstat, lorica scil. singulari modo fabricata, qvæ vel sclopeti ictum repellit. Tertium adversus famem est; Si qvod super est seminis vel leguminis, maturè seminetur in terram etiam intra parietes domesticos, cujus vis vegetandi in decuplum augeatur, unde tamen pro extrema necessitate præsidium fit. Possunt & ligna, paleas, stramina, ad concoctionem apta reddere, ut pultes ex iis confectæ sufficienter nutriant. Eodem libro p. 58. agitur qvoqve de arborum foliis, ossibus, lanâ, cornibus ita parandis, ut eis nutriri qvodvis animal qveat. Qvod convenire cum illo Papiniano invento videtur, qvo ossa singulari coctione in clauso instrumento, intra exiguum tempus in Gelatinam resolvuntur, de qvo singularis in Angliâ liber prodiit. In salis communis defectu salem, qvi continebatur in sanguine humano, arte spagiricâ reparatum in suam pristinam naturam redigunt: qvod paucissimo labore, commmodo autem maximo, effici possit. Oleum Talci conficiunt, qvod vehementer commendat Mormius, ut medicinam universalem, tam intus, qvam extus, ut spatio trium horarum ex libra talci qvinqve uncias olei eliciant. Commendat autem Mormius præ Talco Veneto, qvod vino ardenti non cedat, illud qvod reperitur in Auxitaniâ.

Pergit Mormius ad arcana Mathematica; ubi primò motum perpetuum terreum, cujus antea mentionem fecerat, describit, qvem hic apponam: Lamina longior decuplo qvàm lata, plumbea, tenuissima, stylo transverso, in formam novaculæ acutæ, pro axe, transfixa in duarum rotularum circumferentiam, pendula constituatur; ut minimo tactu agitari valeat; brachium ejus, tam supernum, qvàm infernum, in duas partes æqvales notatum, exipiat in medio laminulam tenuem, longam digitum, itidem transversam; sic tamen ut dexterum latus laminæ muniatur una, sinistrum altera. Illis ex opposito in extremis brachiorum similes eodemqve ordine affigantur aliæ. Item decuplices qvatuor fabricentur arcus; ita, ut arcus simplex alligetur medio funi alterius; & ipse alter alteri priori; ut ex decem arcubus fiat unicus. Unusqvisqve horum figatur affabrè è regione alicujus dictarum laminularum digitalium: hinc fit, ut lamina suspensa agitata semel, infringens in duos eorundem arcuum, supernum & infernum, eâdem & majori violentiâ refringatur in alios arcus oppositos. Qvapropter & ab eisdem remissa velocitate eâdem redit

it ad arcus, à qvibus discesserat; & ab eis excepta, uti prius, vicissitudine æternâ reciprocatur in exitus & reditus nunqvam qvieturos. Hinc binas fabricas addit, qvarum prima est balista, qvæ non minori virtute projicit globum ferreum, qvàm tormentum bellicum. Ita autem eam instituit. Fiat magna balista, more communi, cui loco sagittæ aptetur alia balista minor; & huic eodem modo alia minor, toties multiplicando balistas, qvoties ejus duplicare vim ejaculatoriam voles. Sic vero instituantur, ut, cum major laxata est, confestim dum ejaculata minor procurrit, clavo obvio itidem laxetur; & sic de seqventibus; globus vero insideat ultimæ; fit igitur, ut velocitas harum omnium balistarum, in unum ex multis coiens, in globum unita supra fidem eum deturbet in remota. Secunda machina planetarum cursus cæterosqve mundi effectus imitatur: Qvalem Drebelius qvidem invenit per lampadem ardentem arcæ inclusam, cui insidebat globus. Sed Rosius per funem pendulum repræsentavit omnes cœlorum motus, pluvias, tonitrua, ventos, & ipsam cœlorum musicam, innumerabiles deniqve mugitus, sibilos, vagitus, clangores, latratus, nemine tangente aut juvante. Plura hinc sunt circa rem rusticam, hortensem, campestrem &c. arcana. In singulis sunt alienarum qvalitatum insertiones, transformationes. In qvalitatis alienæ insertione observavit Rosius, plantas vel ambræ, vel Zibetæ, vel cujuscunqve rei, odore ita imbui posse, ut tota herba semper illum odorem spiret, & pro vero mosco &c. in usum venire possit. Cum hæc experiretur, seqventium paradoxorum veritatem probatam invenit, qvorum primum: Omne vegetans nec ex aqvâ, nec terrâ, nec aëre sumit sui incrementi materiam, & per conseqvens, elementa non sunt elementa rerum. Secundum: Omnis res, qvatenus talis naturâ, est indivisibilis: ergo, qvando res crescit, in seipsam repetitur & ejus perire nil aliud est, qvam istius repetitionis annihilatio Tertium: Ex nihilo fit aliquid; cum omnia, qvæ fiunt, ex nihilo fiant. Hoc infertur ex præcedentibus. Ad hujus rei confirmationem vidisse se ait Mormius semina plantarum projecta in vacuum qvoddam, in qvo nec aër, nec aqva, nec terra, à qvibus augeri potuerint, longè latèqve radices circumvolvere, adolescere, frondere, florere & sementurire. Nisi suis oculis vidisset, nunqvam talia se credidisse ait. In Exemplum adducit J. Bapt. Portam, *Mag. nat. lib. 4. cap. 19.* (qvem autorem veridicum se in multis probasse ait) qvi docet, farinam triticeam portentoso proventu in infinitum excrescere, observatis paucis, qvæ nullam evidentem crescendi materiam suppeditant. Proponuntur alia de aggeribus & vallibus dissipandis, de terræ ejaculatione ad fossas implendas, de messibus opimis ex agris exhaustis & sterilibus sine fimo vulgari & aliâ cultura producendis, de organis aqvam sursum levantibus, de singulari qvadam machinâ, qvæ Arca piscis vocatur, qvia sub aqvis non secus ac piscis natat, sursum, deorsum, dextrorsum, & prout vult, qvi regit eam. Hanc ita describit Mormius: Hæc cursu inseqvi potest qvamvis

vis navem, etiam secundo vento pulsam; maris abyssos lustrare, indeq; corallia, perlas, aurum, naves mersas, qværere & exportare; & pro magnitudine suâ centum & mille viros deportare. Idem Mormius illic ait se aqvis mersum ambulare posse, qvocunq; placuerit, metâ positâ, & in chartâ sub gurgite scribere, qvicqvid volet, & de fundo aqvæ extrahere, qvod injicitur, & tormentum pulvere nitroso gravidum succendere, & tandem siccum emergere. Ad ligna dividenda Rosius serram invenit, qvæ minori fastidio & labore plus efficit uno die, qvam qvælibet alia diebus sex. Ad saxa dividenda machinam invenit, qvâ qvæq; saxa sub aqvis latitantia, in qvæ naves alliduntur, brevissimo tempore dissiliant. Invenit instrumentum, qvod camino impositum fumum omnem de loco sursum trahit, & unâ veru carnibus escandis onustum optimè volvit, beneficio ignis, qvi à se ipso movetur sursum: item furnum portatilem, qvi solâ lampade supposità breviori tempore carnes durissimas percoqvit, magno lignorum, laboris & temporis compendio: Cujus & usus insignis in destillationibus est. Agit porro de linguis breviore methodo docendis, de qvo nos alio loco. Hæc sunt illa collegii Rosiani arcana, in qvibus recensendis fortè prolixior, qvàm par erat, fui. Putavi tamen, non ingrata lectoribus fore ob insignem rerum & artium varietatem; Qvarum vel titulos nosse, Historiæ naturalis cultoribus jucundum non solùm, sed & fructuosum est. Ego vel in hunc diem latitare per orbem variis in locis talia occulta collegia crediderim, ut olim singulares ordines in arcanorum naturæ memoriam sunt instituti, qvorum omne studium in abditis naturæ causis indagandis versatur, de qvibus hoc loco plura non dicemus. Felices animæ, qvæ divino beneficio ad hæc arcana admissæ! Qvod & Seneca agnoscit, qvi lib. 6. Nat. qvæst. *Magni*, inqvit, *animi res fuit, Naturæ latebras dimovere, & in Deorum secreta descendere.* Nos jam ad cætera transimus.

CAP. XIV.
DE ALIIS ERUDITORUM SOCIETATIBUS.

Musæorum cura ad Principes pertinet. Hebræorum Scholæ, Synagogæ. Græcorum Musea. Prytanea. Museum Alexandrinum. Honores eorum, qui Museo Alexandrino recipiebantur. Omnis generis literati in illo. Canonicorum collegia. Universitates. Quare in Academiis exigui sint rerum naturalium progressus. Judicium Verulamii & Tschirnhausii. Academiæ Italicæ. Quando institutæ. Academia Humoristarum. Mancini elogium. Lynceorum. Cæsii elogium. Origo hujus Academiæ. Doctrinâ in illa proposita. Alia Academiæ Romanæ. Venetæ Academia, Veneta & Vinitiana differt. Incogniti. Plures Academici Veneti & Patavini enarrantur. Academia Furfurariorum Florentina. Strozzæ elogium. Academia Otiosorum. Mansi elogium. Plures Academiæ recensentur. Academia della Lesina.

Scriptum della Leſina ridiculum. Inepti Academicorum tituli reprehenſi. Earum Academiarum utilitas. Forma & inſtitutio. Academia Françoiſe Pariſiis, à Richelio inſtituta. Plures Academiæ Pariſinæ recenſentur. Fructus pro augendis ſcientiis, cur ex illis exiguus? Societas Regia Anglica. Abrahami Cowlei Idea Collegii experimentalis. Collegium Pſychoſophicum, Hieroſophicum, Samaritanum. Tſchirnhauſii pro inſtituendo Collegio indagandæ veritatis conſilium.

UBiq; gentium ſua fuere ſtudiis qvaſi emporia, Muſéa, Collegia, ubi convenirent eruditi, deq; variis rebus literariis inter ſe conferrent, unde divinarum humanarumq; rerum ſcientia in populos mitteretur, ac in Reipublicæ utilitatem præclara ingenia educarentur. Fuit illa Principum jam ab omni ævo cura, eſſeq; in omne ævum debet, ut artes liberales foveant, earum doctoribus & cultoribus omni ope conſilioq; ſubveniant, cœtus virorum doctorum publicos cogant. Hæc ſunt vera illa opera πολυχρόνια in longum tempus duratura, qvalia eſſe volebat Ariſtoteles munificentiæ opera. Eumenius Rhetor in Panegyrico rectè vocat talia Collegia ac Gymnaſia *templa Imperatoriarum gloriarum*: In eo enim verè Deum imitantur Principes, cum bonorum fontes populis ſuis recludunt. Ab illis, ſi ipſi boni, docti, pii, virorum eruditorum amantes ſunt, naſcitur illa ſeculorum felicitas; excoluntur artes humano generi utiles; ipſiq; immortales erunt, cum inſtrumenta immortalitatis tuentur. In hunc usq; diem fruimur maximorum Heroum, Caroli Magni, Fridericorum, beneficiis; neq; ulla unqvam ætas illorum memoriam obliterabit. Durat illa literarum & Collegiorum per Italiam, Galliam, Germaniam, reſtauratoribus gloria, qvorum munificentiâ fructus ad omnem poſteritatem propagantur. Hi ſunt illi portus, in qvos ſe referunt fluctibus negotiorum agitati, nunqvam minus otioſi, qvam cum ſic otioſi.

Antiqviſſima illa Collegiorum cura eſt, & cum ipſa humanitate nata. In Hebræorum politia à Prophetis ſcholæ ſunt divino inſtinctu conſtitutæ. Illæ qvadraginta urbes, domicilio ac uſui Levitarum conceſſæ, *Numeror. c. 35. & Joſ. c. 2.* ſcholæ fuere populi Iſraëlitici, in qvibus juventutem diligenter educatam, ex eo colligi poteſt, qvod Nabuchodonoſor è captivis filiis Iſraël deligi jubet pueros omni ſapientia eruditos. Erat Ieroſolymæ in monte Sion nobiliſſimum Gymnaſium, à primis Regibus magnificè ornatum. Chryſoſtomus illud vocat διδασκαλεῖον τῆς γῆς, *ſcholam communem orbis terrarum*, qvæ diu floruit, usq; dum ſuperſtitionibus gentium ejus gloria contaminaretur. In hiſtoriâ Regum mentio fit ſcholæ, qvam aperuit Heli Sacerdos, cujus diſciplinâ primogeniti Deo conſecrati erudiebantur. Schola Samuelis Prophetæ in Galgala, Ramatha, Najoth. Schola Heliſei formata ab Heliâ. Synagogæ apud Judæos, poſt labefactatam diſciplinam Levitarum inſtitutæ, qvibus præerant Phariſæi & ſcribæ in varias ſectas diſtincti, in qvibus Paulus Apoſtolus ad pedes Gamalielis profecit. Erant in illis

Syna-

Synagogis qvoq; Bibliothecæ ad earum uſum paratæ, Videatur Lomeierus, libro de Bibliothecis, cap. 3.

In Græciâ, ut omnium artium qvaſi patria erat, ita varia in honorem artium & virorum literatorum Muſēa inſtituta. Ipſæ Athenæ apud *Athenæum lib. V. cap. 2.* τὸ τῆς ἑλλάδος μουσεῖον, Græciæ Muſeum dicitur. Fuit & Athenis Μουσεῖον, teſte *Pauſan. in Att. & Lacon.* de qvo videatur Meurſius. *Athen. Att. II. 9.* Trœzene itidem erat Muſeum, teſte *Pauſaniâ in Corinth.* & Stagiris, teſte Plin. *Hiſt. Nat. l. 16. cap. 32.* De Muſēo in Helicone egit Amphion, teſte *Athenæo lib. XIV. cap. 6.* Magno ſcil. in honore apud Græcos erant non ſolum viri doĉti, ſed & benè de Republicâ meriti. Hi in Prytanēis publico viĉtu alebantur, qvod præcipuum qvidem Athenis fuit, ſed & in cæteris omnibus Græcorum urbibus Prytanēa fuerunt. Habebant Tarentini, Corinthii, Rhodii, Mileſii, Tenedii, Argivi, Thaſii, Ereſii, Mitylenæi, Cyziceni, Elei, Naxii, Epheſii, Naucratitæ, ſua Prytanēa. In his Veſta culta fuit, perpetuiq; ignes magnâ religione cuſtoditi, cujus occulta qvædam ratio fuit. Sed Athenarum fama fecit, ut ejus urbis prytaneum cætera omnia ſplendore ſuo obfuſcaret. Vide de his Prytaneis Caſaub. Animadverſion. in Athenæum, *lib. 15. cap. 19.*

Præ cæteris omnibus toto orbe ſuo tempore celeberrimum fuit Muſeum Alexandrinum. Deſcribit illud Strabo lib. 17. *Pars Baſilicarum ſive ædificiorum regiorum eſt Muſeum, quod ambulacrum & exedram habet, magnamq; inſuper domum, in quâ cænaculum eſt ſive convictorium iis commune, qui ad Muſeum pertinent, & literis humanioribus operam navant. Hoc collegium publicas pecunias habet, & ſacerdotem, qui Muſeo præeſt, olim à Regibus, nunc à Cæſare, conſtitutum.* Floruiſſe hoc Muſeum jam tum Ptolomæi Philadelphi tempore, docet Athenæus *lib. 5. cap. 8.* Non leve erat hoc honore dignum haberi: Nam inter eqveſtres dignitates referebatur, ait Philoſtratus *lib. 1. de Sophiſtis* in Dionyſio. *Adrianus Dionyſium Satrapam deſignavit, non humilium gentium, ſed inter viros ordinis equeſtris cenſeri voluit & eos, qui in Muſeo alebantur. Muſeum autem erat Menſa Ægyptia, quæ ex omni terrarum orbe celeberrimos quosq; convocabat.* Illorum honorum præcipua qvaſi capita fuere δωρεαὶ & δῶρα. Ita in Adriano Tyrio Philoſtratus: *Marcus*, inqvit, *Imperator Sophiſtam Adrianum miratus eum magnis affecit* δωρεαῖς καὶ δώροις. Tum ſubjungit: *Voco autem* δωρεὰς, *publici victus honorarium, prærogativas, immunitates, Pontificatus & cætera, quæ viros illuſtrant; Δῶρα verò aurum, argentum, eqvos, mancipia, & quæcunq; divitiarum nomine cenſentur.* Qvibus addere poſſumus liberam & im̃unem terra mariq; vehiculationem, qvam donavit Polemoni Trajanus Imperator, ut in ejus vitâ habet Philoſtratus. Ipſi illi maximi Imperatores Sophiſtarum auditorium præſentiâ ſuâ & muneribus cohoneſtabant. Pompejus, teſte Plutarch. in ejus vitâ, cum Rhodum veniſſet, ſingulis Sophiſtis talentum largitus eſt. Ad Hermogenem, 15. annos natum, facundiâ celebrem, Marcus Imperator ſum̃a cupiditate acceſſit; & ut Suidas ait, δωρεὰς λαμπρὰς ἔδωκεν. Erant vero omnis generis

neris viri docti in Museo Alexandrino, Rhetores, Mathematici, Poëtæ, Philosophi. De Philosophis est illud apud Athenæum *lib. 1. cap. 19.* scoma: *Timon Phliasius Sillographus Museum caveam esse dixit, irridens Philosophos, qui ibi alebantur, & tanqvam aves maximi pretii, inclusa reti saginabantur:*

Permulti pascuntur in Ægypto populosâ,
Pugnantes libris ac semper digladiantes
Musarum in cavea.

Ut de verbis rixari nunquam cessent. De hoc Museo ejusq; viris illustribus scripsit Aristonicus teste Strabone lib. 1. Scripsit & Callimachus Μουσεῖον, teste Suida. Erat inter honoris titulos, Alexandrinos dici, qvi aliâ gente erant oriundi. Qvi enim Alexandriæ literas docuerant, vel jus civitatis erant adepti, Alexandrini dicebantur. Vide plura ejus appellationis exempla apud Jonsium, *Histor. Phil. l. 1. cap. 2.* Multa hic de Byzantino, Antiocheno, Berytensi &c. Collegiis dici possent, qvæ consulto omittimus. Vetustissima Canonicorum collegia, nihil nisi scholæ fuerunt, & in hunc finem institutæ, ut arguunt, qvæ hodieq; mutato & profanato eorum usu supersunt, officiorum nomina.

Successerunt, mutato per Carolum Magnum publico statu, omniq; re sacrâ & literariâ restaurata, Academiæ, de qvarum origine, juribus, multa dici possent. Sed occupavit illud argumentum Conringius in præclaro de Antiqvitatib9 Academicis libro. Moliebatur etiam Leo Allatius opus de totius orbis Academiis, sed illud vel affectum tantum, vel ἀνέκδοτον est. Scripsit & Joh. Bapt. Alberti tractatum Italicâ linguâ: *Discorso dell' origine delle Academie publiche & private*, teste Ghilino. in *Theatr. Hominum literator. volum. 2. pag. 137.* qvem tamen non vidi. In his etsi unversa doctrina & rerum humanarum divinarumq; scientia proponitur, nam in illum finem sunt institutæ, ac Universitatum nomen sunt adeptæ; parum tamen hactenus in rerum naturalium studiis ac mathematicis effectum est: Cujus rei causam Franciscus Baco Verulamius indagat in Cogitatis & Visis suis de inventione naturæ, sive Inventione rerum & operum: *Cogitavit & illud*, inqvit, *in moribus & institutis Academiarum, Collegiorum & similium Conventuum, quæ ad doctorum hominum sedes & operas mutuas destinata sunt, omnia progressui scientiarum in ulterius adversa inveniri. Frequentiam enim multò maximam professoriam primò, ac subinde meritoriam esse. Lectiones autem & exercitia ita disposita, ut aliud à consuetis non facilè cuiquam in mentem veniat cogitare. Sin autem alicui inquisitionis & judicii libertate uti contigerit, is se in magnâ sollicitudine versari, statim sentiet. Sin & hoc toleraverit, tamen in capessendâ fortuna industriam hanc & magnanimitatem sibi non levi impedimento fore experietur. Studia enim hominum in ejusmodi locis in quorundam Autorum scripta veluti relegata esse: à quibus, si quis dissentiat, aut controversiam moveat, continuò ut homo turbidus & rerum novarum cupidus corripitur: cum tamen, (si quis verus æstimator sit) magnum discrimen inter rerum civilium ac artium administrationem reperiatur. In artibus autem & scientiis,*

tam-

tanquam in metallifodinis omnia novis operibus & ulterioribus progressibus strepere debent. Eadem est qverela Ehrenfriedi Waltheri von Tschirnhaus in eleganti libro, cui titulus: *Medicina mentis & corporis, lib. 1. part. 3.* qvi in causas inqvirens, qvare in indagandâ veritate adeò exigui sint progressus, præcipuè in Academiis, eandem adducit, qvod pleriq; homines non sui animi inclinationes & ductus seqvantur, præcipuè illi, qvi in Collegiis vivunt. Ita enim ille: *Qui suas inclinationes secuti sunt, vel ex instituto, vel fortunâ sic disponente, magni certè viri sunt habiti, mundoq; exhibuere singularia. Hæc, qui magnorum virorum vitas perlegerit, optimè firmata inveniet: cum contrà tot Academiæ, tot annorum absumpto tempore, & tot collegia virorum studiis quam enixissimè incumbentium, paucissima tantum nobis, aliorum plerumq; inventa, alio ordine, aut commentariis illustrata, ad discentium usum disposita tradiderint; nihil autem, quod cum inventis illustrissimorum virorum comparetur, ne dicam æquipolleat, multò minus palmam præripiat. Certe huius rei ratio non est alia, quam quod pleriq; proprias inclinationes ob necessariam vitæ sustentationem vix potuerunt sequi, utut optarint maximè, vel, quod unà cum studiis certo adstricti fuerunt vitæ generi, ad quod unicè propter temporis penuriam coacti fuerunt attendere; aut quod ad studia attinet, ea tantùm tractare coacti sunt, quæ ipsorum genio directè adversabantur. Quod adeò verum est, ut ex alterâ parte viderim homines admodum rudes, qui semper propriam animi inclinationem ab ineunte ætate secuti sunt, eò perfectionis evasisse, ut, quod oculis inspicerent, id manibus feliciter efficere scirent; licet fuerint destituti speciali magistri manuductione, non sine omnium hæc non attendentium miratione.*

Hos defectus ut evitarent, in Collegia liberiora viri docti coivere, opes & subsidia suppeditantibus viris Principibus & Magnatibus, præcipuè in Italiâ. Magnus illic pro omni genere studiorum, Collegiorum & Academiarum, qvas vocant, numerus, inq; præcipuis Italiæ urbibus, qvæ, ut certo fine fuere institutæ, ita variis titulis nominibusq; insignitæ fuerunt. Sunt verò ex his qvædam celebriores, qvædam Autoribus suis superfuerunt; qvædam cum ipsis, & ante ipsos, exstinctæ. Nos Academiarum Academicorumq; nomina hic, qvoad notitia eorum haberi potest, congeremus, qvam partim Gregorio Leti, in *Italia regnante part. 3. lib. 1.* partim Joanni Ferro in *Theatro Emblematum*, Italicâ linguâ scripto, debemus. Si Conringium in *Antiquitat. Academ. supplemento 1.* audimus, primò omnium in Italia Romæ videtur Academiæ vox reducta in usum Paulo II. Pontifice, ita tamen, ut non significaret scholam ipsam, sed collegium illo tempore Romæ commorantium, & priscæ doctrinæ collapsæ restitutionem aliqvam instituentium, probatq; hoc loco ex Bartholomæo Platina in vitá hujus Pontificis adducto, ubi memoratur, Paulum hæreticos eos pronunciasse, qvi nomen Academiæ, vel serio vel joco, deinceps commemorarent. Sed post illa tempora & freqventius & gratius talium Academiarum nomen fuit: de qvibus nunc agemus.

Romæ (ut ab illa incipiamus) celebres Academiæ fuerunt, 1. *Humoristarum,*

qvorum Symbolum est, decidens è nubibus pluvia, cum hoc lemmate: *Redit agmine dulci.* Autor hujus Academiæ Paulus Mancinus fuit, ex stirpe Romana veteri ac nobili prosapia creatus. Originem nominis in Historia Academiæ Francicæ sub initium ejus Dn. de Pelisson recenset, & Gallisius in *Conversations de l'Accademie de Bourdelot*, Discursu illo, qvi appendicis loco additur. De Mancino Erythræus *Pinacoth. I. num. 13. Humoristarum Academiam instituit præstantissimis hominum ingeniis refertam, cujus nominis fama brevi totam Italiam pervasit, atqve Alpes conscendens & maria transmittens, apud omnes eas nationes, permanavit, ubi aliqvis bonis literis honos habetur, adeò ut hodie apud doctos viros nihil ferè sit Academiâ illâ celebrius. Ad hanc Academiam instituendam impulit Mancinum Gaspar Salvianus, homo ad amicitias & familiaritates eruditorum factus.* Hujus characterem graphicè depinxit Erythræus Pinacoth. I. num. 14. *Huic ab ineunte ætate nihil fuit antiqvius, qvam universos notitiâ comprehendere, singulorum genus, patriam, opes, divitias, virtutes ac vitia, nosse, qvam plurimos usu amicitiâqve sibi conjungere, qvos ita junctos haberet, opera, consilio, labore juvare, cum eis communicare, qvod habebat; adeo ut, cum pro nonnullis eorum intercessisset, penè ad egestatem redactus sit; sed maximè eorum familiaritates appetebat, qui ingenii, eruditionis, doctrinæ, aut artificii cujuspiam fama præstarent; hos colere, diligere, tueri obseqvio, horum studia, utilitates & commoda suis anteponere. Neqve alterius cujuspiam opera usus est Paulus Mancinus ad Academiam Humoristarum congregandam, nisi illius. Nam qvod erat apud omnes eruditos viros gratiâ & amore, non fuit illi magnopere elaborandum, qvo unumqvemqve illorum in illum cœtum attraheret, & , qvoties conventus ille honestissimus cogendus erat, solus ille singulos adire, hortari, rogare ut venirent, qvæque domi tanqvam in umbra commentati essent, forâs educerent, & in eam clariorum hominum lucem conspectumqve proferrent; adeuntibus obviam ire, salutem impertiri, locum in subselliis tribuere.* De hoc Paulo Mancino legi amplius potest Erythræus. *lib. 5. Epistola 6.* Hujus Humoristarum Academiæ Princeps suo tempore factus est Joh. Bapt. Marinus Poëta Italus celebratissimus. Vide Erythræum, *Pinacoth. I num. 16.* Fuit & in eadem Academiâ Princeps Augustinus Mascardus, Urbani VIII. cubicularius, Poëta insignis, teste Erythr. *Pinac. III. n. 36.* Fuit 2. Romæ celebris *Lynceorum* Academia, ut Erythræus refert, ab Angelo Cæsio, Federici filio, Duce Aqvæ Spartæ Romano instituta, cujus meritò plenior hic historia proponi debet, qvò illa cæteris omnibus Italiæ Academiis majorem promerita famam est. Lynceorum sibi nomen à Symbolo Lyncis sumserunt, ut perspicacitatem in operibus naturæ eo titulo innuerent. Hujus Cæsii characterismum Erythræus nobis depingit Pinacoth. III. num. 23. *Mathematicas præ aliis disciplinas coluit, in eisq; , qva erat ingenii sublimitate atqve acumine, progressus maximos fecit, ut videre licet ex libris, qvos edidit; & in Geometricis ac Mechanicis pleraqve à nemine excogitata invenit. Præstantissimum etiam ingenium contulit ad rerum philosophicarum scientiam, in qvibus summus evasit. Ex qvo excellenti studio omnia egregia illa opera e-*

mana-

manarunt, qvæ cum summa singularis ejusdem ingenii admiratione leguntur. Primum, volumen illud ingens, qvod Naturæ theatrum inscribitur, unde Apiarium etiam suum depromsit: Tum liber de cælo, in qvo ex Sanctorum Patrum sententia probare contendit, Cælum esse fluidum, non autem solidum, ut universa Philosophorum schola defendit: Deinde prodigiosorum omnium Physica expositio, pluribus libris comprehensa; tum cælestis natura, non minus multis libris exposita; tabulæ etiam Philosophicæ, in qvibus omnium vis & natura plantarum, Mexicanarum qvoque, luculenta oratione narratur. His additur Metallophytum, Urbano VIII. & Card. Barberino dicatum; Physica Mathesis, & universale rationis speculum, ubi scientiarum ars omnium copiose tractatur. Neqve his tantum, qvantumvis latissimis, doctrinarum finibus se illa vis ingenii continuit, sed tantum flumen, extra ripas diffluens, in alias etiam disciplinas & ad eam Philosophiam, qvæ est de vita & moribus, exiit, atqve Moralia, Paradoxa, Monita, & his similia qvam plura, in vulgus emisit. Ad sui aliorumque exercitationem publicam domi suæ Academiam instituit, qvam Lynceorum nomine appellavit; in qva & ipse, qvoad vixit, principatum obtinuit. Autor erat Academicis suis, ut aliqvid scriberent; cujus autoritas eo majus apud eos pondus habebat, qvod suum ad illam exemplum accedebat, qvi nullum scribendi finem faciebat. Ac, ne ad ea, qvæ doctè eruditeq; composuissent, in lucem edenda, sumtuum faciendorum metu deterrerentur, pecuniam ipse de suo largiebatur. Cujus honestissimæ gloriosissimæqve liberalitatis exemplum si viri principes imitarentur, non tam multis egregiis ac doctis operibus egeremus, qvæ nunc, autorum inopia, in aliqvem paupercula domus angulum rejecta, pulvere obruta situqve corrupta, in magnum bonarum artium detrimentum, eruditorum manibus eripiuntur; præterea eum illi suæ liberalitatis fructum ferrent, qvo nullus, neqve major neqve præstantior, expectari potest ab iis, qvi nihil esse in vita magnopere expetendum, nisi laudem & honestatem, existimant; videlicet, ut nomen ipsorum clarum & æternum apud posteros esset. Quid multis opus est? Eò Angeli Cæsii, in operibus eruditorum typis mandandis, liberalis ac regius progressus est animus, ut nulli neq; sumtui neq; labori pepercerit, quo Nardi Antonii Zechi novæ Hispaniæ rerum medicarum liber, qui antea latitabat, in hominum conspectum exiret. Nam & sumtus ad id necessarios præbuit, ac doctissimis suis Lynceorumq; suorum commentariis illustravit atq; auxit. Laudata est viri hujus principis eruditio, ac mentis acies, qua rerum omnium vim & naturam inspexit, à Jo. Baptista Porta, in præfatione libri, quem de distillatione conscripsit. Hæc de Principe illo Erythræus. Verùm, si Augustinum Favoritum in Vitâ Virginii Cæsarini, quæ Poëmatibus septem virorum illustrium additur, audimus, non Angelus Cæsius, sed Federicus, hujus Academiæ Autor fuit; Ita enim Favoritus: *Hæc Academia Lynceorum autorem habuit Federicum Principem Cæsium, literarum amatorem potiùs, quam peritum; mansitq; tamdiu, quamdiu vixit autor suus, qui illam quasi satam à se arborem omni officio industriâq; colebat. Verùm eo mortuo, cum Academici nullas haberent certas sedes, nec cæterarum Academiarum morem sequerentur, statis diebus in unum conveniendi: sed unico nominis*

minis splendore, & annuli mysterio, omnis eorum disciplina contineretur, brevi Lynceorum memoria ita exstincta est, ut eorum ad ætatem hanc nostram vix tenuis aura pervenerit. Incertum ergo è tàm diversis sententiis, cui Academiæ hujus origo, Patrine an filio, tribuenda. Fuit verò hujus Academiæ institutum, eodem Favorito teste, insitata rerum eventa, qvæ terris, qvæ cœlo acciderent, in disputationem vocare, caussas sedulo indagare, & eorum observationibus aliisq; experimentis veterem omnem Philosophiam, Aristotelicam inprimis, evertere. Præcipuè Chimica omnia excolebant, qvibus convelli doctrinam Aristotelis putabant: Qvod Virginium fecisse, sedulò huic operi intentum, autor est Favoritus. Præclari ex hâc Academiâ Viri orti: Galilæus à Galilæis, Fabius Columna, ac plures alii, qvorum historiam pleno opere, sed inedito, deduxit Martinus Fogelius, cujus suprà mentionem fecimus. Plura fuere in eâdem urbe collegia: Academiam Ordinatorum Cardinalis Detus in suis ædibus fundandam curavit, in qvâ eruditis exercitationibus accedebat suavissimus vocum & chordarum cantus. In illâ magnam sibi famam Octavius Tronsarellus acqvisivit; sed in magnam cum Margarita Scarrochia, poëtria nobili, contentionem venit super symbolo hujus Academiæ, qvod erat, salinum plenum salis, cum hoc dicto: *à Sole*; de qvâ liticulâ legi potest Erythræus *Pinacoth. III. num. 36.* Plures Romæ memorantur Academiæ, à J. Ferro, Delficorum, Incitatorum, Intricatorum, Partheniorum, Renovatorum, Uniformium; à Gregorio Leti Phantasticorum, de qvibus omnibus, qvæ dicam, non habeo.

In Venetorum urbe multæ institutæ fuere Academiæ: ubi primum occurrunt Academia veneta & Vinitiana κατ' ἐξοχὴν ita dictæ, qvæ voces non unum idemqve significant. Testis Joh. Ferrus Theatr. d'Imprese part. 1. cap. 31. *Ne creda il Lettore essere la medesima la Veneta e la Vinitiana. Perciocbe se bene queste due voci in altro significando sono sinonime e significano l' istesso, qvi però prese in significatione d' Academia fanno diversità: poiche la Veneta hà per corpo una Palificata à modo di qvelle che si fanno in Vinegia, qvando si vuol fabricare col motto.* Hinc attollere moles, *& la Venitiana ha la famacol verso:* Cosi dal basso me ne voloal cielo. Fuit illic Academia Incognitorum, qvam instituisse dicitur Joh. Franciscus Loredanus, Senator Venetus, variis scriptis celebratissimus. Ejusdem Academiæ Collega fuit Angelicus Aprosius Vintimiliensis Augustinianus, cujus multi sunt elegantissimi, pleriqve tamen ἀνέκδοτοι, libri, qvorum catalogum recenset Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 4. l. 3. à p. 358. ad p. 410.* ubi & multa in illum cumulat elogia. Ejus viri Athenas Italicas, Bibliothecam Aprosianam, ita exspectant viri docti, ut desiderium ampliùs non ferant. Horum Academicorum vitæ sunt peculiari libro Italico congestæ, cui titulus: *Le glorie de gli Incogniti, overe gli huomini illustri dell' Academia dei Signori Incogniti di Venetia. Venet. 1647. in 4to.* cujus tamen libri verus autor ignoratur. Sunt, qvi Loredanum ipsum autorem volunt, ut Philippus Labbe in Bibliotheca Bibliothecarum,

carum: Quod meritò in dubium vocat Placcius libro de Anonym. scriptoribus, cum ii, qvi vitam ejus scripserunt, ac libros recensuerunt, nullam ejus mentionem faciant, neq; verosimile sit, ipsum sui Panegyristen futurum Loredanum. Fuerunt porrò in illa urbe Academici. *Allettati, Approvati, Cortesi, della calzà, duguinti Disingannati, Fileleuteri, Immaturi, Intricati, Maritimi, Securi, Assecurati, Svegliati, Peregrini, Discordanti, Instancabili, Gussoni, Accesi.* Patavii illustris primùm Academia est, cujus historiam Riccobonus singulari libro descripsit. Hinc sunt Academici *Ætherei* à Scipione Gonzaga instituti, cujus elogium vide apud Erythræum *Pinacoth. II. n. 11.* *Animosi* ab Ascanio Martinengo Abbate instituti, de qvibus exstant duæ doctæ orationes Antonii Riccoboni, qvarum prima est de primordiis Academiæ Animosorum, altera de insigni eorum; illa octava, hæc nona in volumine primo Orationum Riccoboni, Patavii editarum. Fuerunt illic *Anhelantes* sive *Aspirantes, Orditi, Incogniti, Constantes, Elevati, Immaturi, Inflammati, Ricoverati, Sitientes, Sperantes, Affettuosi, Hoplosophisti, Delii, Rinascenti, Stabili.*

Florentiæ *Furfurariorum* s. *della Crusca* Academiæ fama orbi literato innotuit, eruditissimis ex ea societate libris. Nomen & symbolum à furfure ideò datum, qvod disputationibus suis farinam puriorem, animorum cibum, à furfuribus, erroribus scilicet, secernerent. Præcipuè verò ad puritatem linguæ Italicæ illa instituta fuit. Prodiit ex illa vocabularium Italicum della Crusca, cui simile hactenus nulla vulgarium linguarum habet. Collegium hoc describit Monionisius in Itinerario part. I. p. 125. *Elle est* (inqvit) *toute pleine de divises suisant allusion au mot & chasque escolier prend un nom aussi respondant au suiet. Les sieges sont faits en hottes on l'on porte le pain, le dossier en péles dont on remüe le bled, les chaises en façon de grandes cuves d'oscer ou paille, où l'on tient le bled, les coussins des chaises des Princes, sont de satin gris en forme de sacs, & l'on met les flambeaux dans des estuis, qui semblent des sacs de farine.* Academia Florentiæ qvoq; fuit in Joh. Baptistæ Strozzæ ædibus, qvi omnes suas opes in literas impendit, qvod ut illustre exemplum prædicat Erythræus *Pinacoth. II. n. 2* ac meritò hic commemorari debet. *Præclara*, inqvit, *adolescentum ingenia, quæ natura ad omnes egregias artes tanquam inchoaverat atq; dolaverat, excipiebat, ut expoliret atq; perficeret. Erat ille Philosophicis ac Theologicis doctrinis instructus, Græcis ac Latinis literis doctus, poëticæ facultatis ita peritus, ut non cum æqualibus suis solùm, sed cum majoribus etiam natu poëtis, compararetur. Has ille disciplinas, in instituendo docendoq; prudentissimus, juventutem edocebat, & quotidianis domi suæ disputationibus exercebat, ac sæpius, quod umbratili illâ institutione didicerat, in pulverem & solem cogebat educere: cujus rei magnam illi facultatem dabat insignis Academia, quæ suis in ædibus, magno literatorum omnium, qui essent Florentiæ, concursu celebrabatur. Quæ verò ingenia fortunæ culpâ, ne emergerent, oppressa cernebat, suis ipse opibus ac facultatibus, quibus erat affluens, sublevabat; libros, vestem, cibos, habitationem, omniaq; ad necessarium usum*

illis prabendo. Hæc de præclaro hoc viro Erythræus, qvi in exemplum omnibus opulentis proponi debet. Nomen verò ejus Academiæ non prodidit Erythræus. Fuere illic *Apathista*, qvorum socius fuit Joh. Nardius: *Ætherei, Incguali, Peregrini, Immobili, Infocati, Alterati, Rinovati.*

Neapoli Academici *Otiosi* à Joh. Baptista Manso Villæ marchione instituti, qvi generis splendore & artium studiis clarissimus summam laudem in eo ponebat, ut honestis adolescentibus se ducem præberet, qvem proinde cum Strozza comparat Erythræus, *Pinacoth. III. n. 13.* ita tamen, ut hunc longè præferat. *Strozza institutio*, teste illo, *iis tantum disciplinis continebatur, qua animum adolescentis quadam humanitate expoliunt; at Mansi in juventute erudienda industria multò progressa est longius: etenim non solum iis excultos disciplinis efficiebat, quas diximus, eos, qui se ipsi commiserant, verum etiam aliis prope centum artibus instructos ornatosq; reddebat; eqvos frenis regere, sibi dicto audientes facere, in gyrum compellere, in cursus cogere; tum ad ludendum arma suscipere, ut, ludicra illa armorum tractatione edocti, discerent, quemadmodum iis uti deberent, cum ea ad pugnandum essent sumpturi; tum, saltare, citharizare, ad chordarum sonum psallere, atq; ea omnia facere, qua sine reprehensione à viri nobilis persona abesse non possunt: & ideo pracipuus fuit autor, Neapoli collegium Nobilium instituendi, ubi adolescentes nobiles iis studiis operam darent, quibus eos aquum erat impertiri: praterea, in eadem urbe, Otiosorum Academia unà cum aliquot aliis initium dedit.* Erat præterea vitæ integer, voluptatum & illecebrarum fugiens, humilis, officiosus. Qvibusdam ad rem attentior visus est, sed honesto tamen fine: nam heredem omnium bonorum suorum Seminarium Nobilium reliqvit, ac qvantum in se fuit, cavit, ne inopiâ qvis à studiis avocaretur. De hâc Otiosorum Academia legendus & Crass. *Elog. Hominum literatorum part. 1. p. 310.* Fuere hic *Ardentes, Errantes, Sirenes, Intronati, Affetati, Svegliati.*

Fuere & cæteris Italiæ partibus suæ Academiæ. SENÆ: *Accesi, Avvalorati, Cortesii, Desidiosi, Intronati, Travagliati.* VERONÆ: *Constantes, Olympici, Refloridi, Temperati, Filarmonici.* RAVENNÆ: *Excitati, Informes.* BONONIÆ: *Indomiti, Nobiles, Obtusi, de la Notte, Gelati, Sonnachiosi.* FERRARIÆ: *Intrepidi, Elevati.* In aliis Italiæ locis: *Illustres, Uniti, Invaghiti, Occulti, della Penna, Solliciti, Freddi, Addormentati, Innominati, Adagiati, Offuscati, Caliginosi, Insensati, Ostinati, Raffrontati, Catenati, Immobili, Assorditi. Filoponi, Nascosti, Affilati, Aggiustati, Agitati, Arisophi, Avvolti, Concordi, Confusi, Cospiranti, della Chiave, Estravaganti, Fenici, Filareti, Filomati, Filomeli, Gjoviali, Grandi, Hortolani, Illuminati, Incitati, Industriosi, Ingenui, Intenti, Intricati, Partenii, Pianigiani, Puliti, Secreti, Racchiusi, Riposti, Rischiarati, Risvegliati, Rozzi, Sabei, Schiumati, Sicuri, Spensierati, Sventati, Trapassati, Transformati, Unanimi, Uniformi, Uranii.* Instituit qvoqve Mediolani Academiam, exqvitissimâ Bibliothecâ Ambrosianâ instructam Cardinalis Fridericus Borromeus, de qva Stephan. Menoch. *Tratteniment. erudite. part 3. c. 5.* Refert etiam inter Italiæ & qvidem Floren-

rentinas Academias Johann. Ferr. *Theatr. d' Imprese part. 2. p. 444.* Academiam della *Lesina*, sive subula; non dixerim, an verè, an per jocum, an per errorem: neqve enim ex verbis ejus hoc colligi potest. Prodiit alioqvin apud Italos elegans & facetus liber, cui titulus: *la famosissima compagnia della Lesina*, ubi proponuntur varii modi, qvibus qvis per sordidam parsimoniam ditescere possit, instrumento hoc pro insigni Euclionibus applicato, qvo familiari etiam sermone tales notare solemus. Illic qvasi Collegium aliqvod fingitur: dantur certa præcepta pro novitiis & initiandis, instituuntur consultationes super hoc argumento. In Linguam Gallicam liber ille conversus, ac Paris. 1618. in 12. editus; unà cum altero, cui titulus, *la Contra-Lesine, ou Compagnie de la marmite grasse*, addita comœdiâ, *les Nopces d' Antilesine*, ubi præcepta prioribus contraria de munificentiâ exercendâ habentur. Nihil sanè lepidius fingi potest. Ridulum alioqvin pro vera Academia insigne, etsi æqvè inepta nomina & symbola multi sibi sumserunt. Multa est Johann. Ferri *Theatr. d' impresi. part. 1. cap. 22.* circa horum symbolorum convenientiam vel inconvenientiam ostendendam industria. Sollicitè enim intentiones Academicorum distinguit. Sumuntur enim ab actione, passione, principio, conditione, imperfectione, perfectione, fine, loco, affectu, exercitio. Disquirit ulteriùs, qvomodo insignia & cognomina Academicorum sub generali qvodam conceptu instituenda, ut qvivis socius sibi insigne & nomen sumere possit, qvod sub generali contineatur. Nam habent & sua singuli socii nomina & insignia. Verum illæ difficiles nugæ videntur, & sapientioribus in risum illa cognomina cessere. Pinellum certè, Patavii viventem, ut jam suprà diximus, deterruerunt, ne cuiqvam nomen Academiæ daret, qvi ab omni ostentatione & pompâ erat alienissimus. Rolandus qvoqve Maresius *lib. 2. ep. 43.* cum consilium Academiarum Italicarum probat maximè, ac Capellanum laudat, qvod Cardinali Richelio autor fuerit ad similia Collegia in Galliâ instruenda, titulos tamen illos, ut ineptos, rejicit. *Nihil*, inqvit, *in iis mihi displicet, præter cognomina planè absurda & ridicula, quæ sibi assumunt Itali; quod cur faciant, prorsus ignoro: sed utilitas ex eo manifesta est, primùm, quod declamando, & orationes habendo, veterum Sophistarum morem renovant, varia, unde libet, argumenta desumentes, quæ pro viribus ingenii tractent. Qua exercitatione ad dicendum se comparant, & eloquentiam non parùm alunt: deinde, quod Poëtarum suorum aliorumq; scriptorum opera severâ lance examinant, & quid in iis laudandum, quid vituperandum, collatis sententiis judicant. Quod ad benè de literis judicandum plurimùm confert. Sed incomparabile commodum in eo est, quod illuc scripta sua in medium afferunt, ea omnium examini subjiciunt, quæ quisq; liberè reprehendendi jus habet. Hæc verò emendatio est optima, eot eruditorum virorum judicio facta: ex quâ etiam consequuntur, ut posteà emendatius scribant. Nec verò quis hæc tanquam parva contemnat, quod in linguâ vulgari fiant. Quamvis enim Latina eruditorum lingua existimetur, tamen ipsi eruditi, patrii*

quisq; sermonis non minimam curam habere; sed in ea scriptis elegantibus amplificando & exornando, multam operam ponere debent, Romanorum exemplo & æmulatione, qui, licet sermo Græcus uberior esset, tamen linguam suam, ut inferiorem, despectui non habuerunt; sed locupletiorem & comtiorem omni ope efficere contenderunt. Quanquam, quid prohibet ejusmodi cœtus etiam ab eruditis viris, qui Latinè tantum scribunt, institui? Imò, si instituantur, utilissimum fore arbitror saltem ad operum emendationem, quæ aliquando præcipitatâ editione, tanquam nullum amicum doctum habeant, cujus consilio utantur, inemendata emittunt.

De istis Italiæ Collegiis porrò tenendum est, idem eorum, qvod vocabulorum ait Horatius, fatum esse:

Multa renascuntur, quæ jam cecidere, cadentq;
Quæ nunc sunt in honore.

Bononiæ è 24 Academiis non nisi tres hodie supersunt. Academicorum numerus alibi certus, alibi pro arbitrio. Sunt, in qvibus non admittuntur, nisi Nobiles. Electiones instituuntur suffragiis secretis. Admittuntur Cardinales, & Exteri qvoqve interdum invitantur, qvi meritis illustres. Qvælibet Academia Directorem habet, principemqve suum, simulque Protectorem, qvi vel fundator ejus est, vel ex illius familiâ. Locus certus solet assignari pro conventibus, vel in ædibus fundatorum, vel alibi. Etiam matronæ larvatæ interdum accedunt: nam & illæ in poësi se exercent, scripsitqve Laurentius Legatus Museum Poëtriarum cum Iconibus, teste Gregor. Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 2. p. 185.* Admittuntur auditores acceptâ certâ tesserâ. Unus Academicus in multis Academiis admitti potest. Suntque, qvi vel 15. Academiarum membra sunt, solentqve viri doctrinâ insignes ad hos honores invitari: Qvo enim doctiores socii sunt, eo majoris famæ est Academia.

Excitarunt hæc Italorum exempla etiam Gallos, ut & ipsi Academias erigerent. Capellanus Richelio earum autor fuit. Ipso ergo dirigente instituta est hoc titulo: *Academie Françoise.* Cæteri enim tituli, qvi aliis placuerant, *l' Academie des beaux esprits*, *l' Academie de l' Eloqvence*, *l' Academie Eminente*, per allusionem ad Cardinalitiam Richelii dignitatem, à Richelio ipso rejecti sunt. Displicuit illa titulorum affectatio, qvæ Italis familiaris est, qvod & innuit, qvi ejus Academiæ historiam scripsit, Dn. de Pelisson. Ita enim de hoc titulo: *Au choix de ce nom qvi n' a rien ni de superbe, ni d' etrange, elle a témoigné peut-estre moins de galanterie; mais peut-estre aussi plus de jugement & plus de solidité qve les academies de delà les monts, qvi se sont piquées d' en prendre ou de mysterieux, ou d' ambitieux, ou de bisarres, tels q' on les prendroit en un carrousel, ou en une mascarade: comme si ces exercices d' esprit estoient plûtost des debauches & des jeux, que des occupations serieuses.* Laudat proinde Academiam Florentinam, qvæ cæteris omnibus antiqvior est ac simplex, qvod sine ullâ affectatione nomen assumpserit. Idem autor eodem in loco promittit, se aliqvando de Italiæ Academiis earumq; cognominibus

scri-

scripturum. De illo qvoq; Gabriel Naudæus, qvem ille citat in Dialogo suo, de Mascurat agere videtur. In hac verò Gallicæ Academiæ historia habetur 1. Origo ejus. 2. Literæ ad Richelium pro impetranda protectione cum διαλυτώσει Academiæ. 3. Privilegium Regium. 4. Statuta, dies, locus, forma, conventus. 5. Institutio ipsa & qvæ post illam contigerunt. 6. Memorabilia qvædam, qvæ circa hoc negotium evenerunt. 7. Academicorum singulorum historia. Præ cæteris in hac societate definitum fuit, ut elegantia & nitor Gallicæ linguæ illustraretur. Cui fini Lexicon ad exemplum vocabularii della Crusca conficiendum proponebatur. Ideam ejus Lexici adornavit Capellanus, qvæ habetur *pag. 98.* ejus libri. Vaugelas & Faret huic labori destinati; sed cum tardè res illa procederet, uti sanè non est ille anni unius sed plurium labor (Vocabularium enim della Crusca qvadragesimo demum anno absolutum est) sæpè incitatus est à Richelio Vaugelas, cui pensio eam ob causam certa constituta fuit. Aliqvando Richelius eum his verbis compellavit, *Monsieur, vous n' oublirez pas du moins dans le Dictionaire le mot de Pension*; Cui argutè statim respondit Vaugelas: *Non Monseigneur, & moins encore celuy de reconnoissance.* Sed irritus postea ille labor fuit, neq; unqvam lucem aspexit. Multæ super Comœdia Cid in illa velitationes institutæ: editum est singulari libro de illa ab hac Academiâ judicium, ab aliis iterum impugnatum. Non defuere etiam in optimum hoc Academiæ consilium malevolorum Satyræ. Inter alios Abbas de S. Germain, qvi omnia Richelii consilia reprehendit, publicè eam impugnavit. Scripta qvoq; adversus illam Comœdia est, de qvibus omnibus legi potest Autor ille p. 46. Plures & ante & post illa tempora Parisiis conventus eruditorũ instituti sunt, qvibus de variis rebus actum est, de moralibus, civilibus, naturalibus. Sed ea dissertationibus meris tantum absolvebantur. Hujus generis est illa Academia *de Primaudaye, & Recueil General des questions traictées ès conferences du Bureau d' Addresse, sur toutes sortes de matieres, par les plus beaux esprits de ce temps*, qvi liber An. 1660. editus. Celebrantur hodieq; tales conventus, qvibus de variis rebus physiologicis, philologicis &c. differitur. Qvæ sub Directore Bourdelotio acta sunt, à Gallesio sunt edita sub titulo *Conversations de l' Academie de Monsieur l' Abbé Bourdelot, contenant diverses recherches, observations, experiences & raisonnemens de Physique, Medecine, Chymie & Mathematique. Paris. 1673. in 12.* Addit pro appendice dissertationem, qvæ qvasi Præfationis loco esse possit, qvâ agit de origine Academiarum, earum utilitate, ac speciatim de Academiis Parisiensibus. Sunt Parisiis Academiæ pro scientiis, artibus, omnis generis argumentis, sunt publicæ, sunt privatæ; sunt, qvæ multis; sunt, qvæ paucis sociis constant. Rex è doctissimis totius gentis aliqvam constituit, qvâ de rebus Physicis, Medicis, Chimicis, Mathematicis agitur: Secretarius ejus Gallesius. Laudatur alia primi Præsidis ea dissertatione, alia, qvæ titulo Delphini insignita est; sed qvæ nunc dissipata: cui Viri præstan-

 tissi-

tiſſimi interfuerunt, vehementerq; Galleſius eam ſublatam dolet, conſiliumq; perfectæ Rhetorices, qvod ex illo Collegio ſperabatur, interverſum. Laudantur illi apud Juſtellum, virum doctiſſimum, apud Thuanum, Dn. de Brach, Dn. Marion, Patinum, Turnierum, Rohautium, Dn. de Laubnay, Dn. Denis, Dn. de Fontenay, conventus. Qvid in ſingulis laudari debeat, prolixè illic legi poteſt. Præ cæteris tamen omnibus Burdelotianam Academiam commendat, cujus inſtituta, argumenta, de qvibus diſſeritur, omniaq́, qvæ illuc pertinent, magnâ diligentiâ recenſet. Cadomi qvoq; præter univerſitatem celebrem, duas Academias commemorat Galleſius, qvarum altera Phyſica & Mathematica tractat, à Rege ipſo inſtituta; altera humaniora. Hæc à Dn. de Brieux curata fuit; illius, jam ante Regiam confirmationem, ab Hueto Delphini informatore, Viro celeberrimo, fundamenta jacta ſunt.

Magnus ex his Collegiis ſperatus ſemper fuit pro augendis ſcientiis fructus, qvod qvidem verum eſt; neq; enim credi poteſt, qvis ex ſermonibus ultro citroq; habitis, & ex converſatione eruditâ fructus redundet. Verùm, qvoniam non unius auſpiciis res illa agitur, ſed omnia in commune conferuntur, ex ipſâ tamen illâ collatione σύγχυσις qvædam oritur, qvæ magis implicat opiniones & judicia de rebus: ne qvid dicam de diſputationibus, qvæ per ſe veriti indagandæ obſiſtunt. Eqvidem non nego, magnam lucem in veritate explorandâ ſuboriri poſſe illi, qvi profundo ingenio eoq; perſpicace & ἀρχιτεκτονικῷ præditus eſt, ſi multorum ille cogitata & experimenta ſolus audiat, illa ad judicii normam exigat, atq́; ex illis concluſiones ſibi formet. Ille per ἀναλογισμὸν & combinationem rerum & experimentorum ad illa perveniet ingenii ſui στοχασμῷ, in qvibus alii ſtupebunt. Officit enim in Collegiis illa multitudo ſententiarum uniformi conceptui, neq; ad certam adeò metam dirigi poteſt, niſi fortè id ſagaciorum auditorum vel lectorum ſingulari tacitoq; judicio relinqvatur; Qvi ſibi ſolis ſapient, neq; in publicum illa conferent. Nunqvam, ubi communibus ſuffragiis res agetur, aliqvid boni ſolidiq; extundetur; unius viri non cerebroſi ac opinatoris aut pervicacis ingenium qvaſi lumine qvodam omnia pervadet.

Qvare aliter rem in Phyſiologiæ & Matheſeos ſtudiis inſtituerunt Angli, qvi novam Societatem pro excolendâ philoſophiâ naturali inſtituerunt auſpiciis Regiis, certis qvibusdam rationibus & legibus, qvæ apud Thomam Spraat in Hiſtoriâ ejus ſocietatis Regiæ habentur, Anglicâ & Gallicâ linguâ edita. Jamdudum talis Collegii ideam aliqvam dederat Baco Verulamius, in elegantiſſimâ illâ fabulâ novi Atlantis, ac hiſtoriæ naturalis certam methodum in novo organo aliisqve ſuis libris præſcripſerat. Origo ſocietatis ejus ex eo eſt, qvod in AcademiâOxonienſi primùm viri qvidam ingenioſi privatum aliqvod experimentale ſtudium ſuſceperunt; inter qvos fuere Sethus Wardus, Boylius, Wilkins, Chriſtophorus & Matthæus Wrenii, Walliſius, Williſius &c. viri

viri ingenio & scriptis omnes celebres. Illa cum perveniret ad Gallos fama, ipsi Academiam Parisiensem, qvæ in linguæ Gallicæ culturam instituta erat, ad studium rerum naturalium transtulerunt. Oxonio Londinum rerum naturalium studium deductum est, cum viris istis Londinum abeuntibus, ad qvorum numerum accessio facta à multis Londinensibus, tam proceribus qvam Philosophis & medicis, usqve dum regiis auspiciis illa societas Ann. 1660. excitata est, teste Diplomate regio, qvod privilegia, insignia, sceptra, sigillum iis tribuit. Anteqvam illa omnia adornabantur, prodiit scriptum aliqvod ab Abrahamo Covvleo, Poëta insigni, & in cæteris philosophiæ & medicinæ partibus insigniter erudito, qvo suppeditabat consilia pro philosophiâ experimentali propagandâ: (Reperitur inter poëmata ejus Anglica. p 43.) Bene hic qvidem omnia comparata habebantur: Sed qvoniam is sumptus nimios impendi volebat in singulos officiales, eorumqve numerum nimis auxerat; præterea onus informationis illis imposuerat, inconveniens illis videbatur ejus consilium seqvi. Neq; enim certos reditus habet illa societas, nisi aliqva donaria ex libertate procerum, & qvæ à singulis sociis, cum primùm recipiuntur, & deinde in singulas hebdomadas conferuntur. Qvare dubito, an illa designatio officialium & impensarum, qvam dedit in Gammarologia suâ cap. 3. Sachsius satis sibi constet. Ex illo tempore certatim aliæ nationes in eadem studia conspirarunt, Florentini, Germani, Dani &c. de qvibus in Polyhistore Physico pluribus agetur.

Multorum etiam extant de variis Collegiis consilia. Collegium Psychosophicum proposuit singulari libro de Psychosophiâ Johannes Joachimus Beccherus, ad commodam & tranqvillam vitam agendam. Collegium Hierosophicum Spizelius in suo Felice Literato pro piâ & beatâ vita delineavit. Academiam Universalem Philadelphicam seu Collegium Samaritanorum pro officiis charitatis erga pauperes & afflictos præstandis adornare voluit Justinianus Traulóu, in qvod consilium annotationes qvasdam paratas habuit Hieronymus Welschius. Ad veritatis in Philosophiâ naturali & mathesi inqvisitionem ut multa Ehrenfried Walter von Tschirnhaus proponit, ita Collegium aliqvod pro indaganda veritate singulari modo instituendû svadet, in *Medicinâ mentis part. 2. p. 203.* qvem huc ex illo adducam. *Si qvinqvaginta pluresve curiosorum veritatis amatorum, initâ concordiâ contribuerent, haud magni singulis eorum annuatim constaret, ut tantum conferant, qvantum sufficeret, ut qvis, qvi sibi habitum seu facilitatem acqvirendi veritatem, nova & nova semper inveniendi comparavit, plus brevi tempore præstet, qvam multis seculis alii: prostant qvippe doctorum virorum exempla, qvi à nemine adjuti tanta etiam propri marte ediderunt specimina, qvanta de nostris antecessoribus frustra per multa retro secula huc usqve fuerunt sperata. Atqve ita alii vitæ suæ negotia possent prosequi, & sibi absqve labore veritatem acqvirere, ac summâ frui voluptate, qvâ mens in ejus acqvisitione afficitur. Qvo vero*

hoc

hoc negotium faciliùs procedat, posset lege sancitâ in hoc collegio caveri, ut, si aliquod ejus societatis membrum absque liberis & consanguineis ad studia aptis è vivis excesserit, definita hereditatis portio cederet bonarum artium cultoribus, pro societatis arbitrio distribuenda. Hujusmodi plura possent constitui utilissima: adde, qvod desiderium illud sciendi doctorum nostri temporis non mediocre ob tot singularia hoc ævo detecta in suspicionem adducit, fore, ut eorum plurimi, qvia otio veritatem per se ipsos investigandi carent, id munus iis sint necessariò delaturi, qvos scient aliqvid hac in re posse facere, haud ita à qvovis alio præstandum, tandemqve ad hæc hisqve similia salutaria consilia, acti sciendi ardore, confugere cogentur. Si autem hac qvo spe frustraremur, non desunt sapienti, siqvidem tale qvid appeteret, tot aliæ viæ satis opum ad isthæc necessariarum colligendi, etiam ab ignorantibus, si placet, & vulgi turbâ. Veluti si is, qvi primus Telescopia invenit, operam dedisset, ut in celeberrimâ urbe, in qva multi habitant novitatis avidi, cuivis objecta è longinqvo per telescopium conspecta, sub tam sensibili apparere specie, celato artificio, ostendisset, idqve vili accepto à singulis pretio, haud difficulter ingentes hoc invento pecuniæ summas potuisset lucrari. Sic haud difficile foret artis inveniendi perito plurima comminisci, qvæ, tecto artificio, magis admiranda apparerent, qvam omnia ea, quibus multa sæpe lucrari videmus. Ita variis insuper modis (qvos de industria subticeo, cum viro ingenioso, si ad ea se velit applicare, neqveant esse ignota) majorem opum copiam per alios possent colligere, qvam ad eorum institutum reqvireretur. Plura hìc de Collegiis variorum Ordinum sacrorum & similibus cumulari possunt. Sed illa nunc extra institutum nostrum sunt.

CAP. XV.

DE CONVERSATIONE ERUDITA.

Doctrina de Conversatione in re civili & literariâ utilis. Ejus quædam disciplina datur, hactenus non exculta. Homiletice Erudita Autoris. Ejus lineamenta prima ex Aristot. Rhetor. II. Notitia sui præmitti debet. Ingeniosorum multæ παρεκβάσεις recensentur. Ambitiosi. Contentiosi. Nugatores. Fuci, Crabones, Apes. Notitia aliorum ratione temperamenti, ætatis, fortunæ, gentis, conditionis, virtutum, morum, affectuum &c. considerata. Regulæ in conversatione Eruditorum, I. ratione opinionis excitandæ: 1. Honestatem vultu, verbis, facto exprime. 2. Eruditi famam aucupare, & esto. Eremitæ literarii. 3. Viros magnos venerare, mortuos & vivos. Ciampoli insania. Principes eruditos honore prosequamur. 4. Ostentator modestus esto. Ridicula δοξομανίας exempla. 5. Defectus tuos absconde. Declaratur è Verulamio & Fichero. 6. Arcana tibi serva. 7. Cave contemni. II. proponuntur Regulæ ratione impedimentorum in conversatione tollendorum: quorum generalissima est: Ne sis molestus. Reg. I. Ut homo est, ita morem geras. Declaratur exemplis. 2. Obsequiosus esto.

eſto. Diſputaces & contentioſi intolerabiles. 3. Affabilis eſto. Triſtes & moroſi à converſatione alieni. H. Cardani ridicula exceptio peregrini. Exempla humanitatis in Pinello & Grutero. 4. Garrulus ne eſto. Ridiculum Garruli exemplum. 5. Curioſior, quam decet, ne eſto. 6. In Judicando praeceps ne eſto. Modus converſandi. Converſat o magnum informationis ſubſidium. Barboſæ converſatio cum Bibliopolis. Colloquia Literatorum. Perturbationes ſtudio excitatæ interdum utiles. Pinelli modus indagandi inclinationes hominum. Ejusdem & Pauli Sarpii modus notandi è colloquiis obſervata. Peregrinatoribus magna è Colloquio doctorum utilitas. Certum interrogandi artificium etiam arcana detegit. Critice Socratica. Converſatio per epiſtolas, Pinelli & Maliabecci ſtudium eâ in re laudatur. Finis Homiletices Eruditæ, Scientia & Fama.

Muſea & Collegia, de quibus ſuperiore capite egimus, eam ob cauſam inſtitui ſolent, ut ex converſatione eruditorum mutuâ res literaria augmentum capiat. Converſandi ergo ratio qvædam habenda eſt, quæ ut in omni hominum ſocietate, ita & literatorum illa, omnia moderatur, & ut in rebus civilibus indigentiam, ita in doctrinis ignorantiam noſtram ſolatur. Operæ ſane pretium fecerit, optiméq; de orbe erudito mereretur, qvi artem converſandi cum hominibus ad certas regulas revocaret, & in quoddam ſuis vinculis connexum ſyſtema conpingeret: Hactenus enim inter deſiderata referendus eſt ille labor. Etſi enim habemus, qvi de officiis ſcripſere, tamen non tam latè patet illa tractatio, & ad juſtitiam actionum tantùm refertur, non vel ad utile, vel ad decorum. In his converſandi ars conſiſtit, prudentiæq; civili ad latus jungi debet, qvæ ſine illâ rudis futura eſt ac ingrata, & nonnunqvam fine ſuo fruſtrabitur. Sed illa in ſolo στοχασμῷ conſiſtere pleriſq; creditur, ac infinitè vagari, ut in ordinem redigi non poſſit: Qui tamen errare mihi videntur; cum ipſa negotia civilia accuratè ſatis præceptis comprehendi poſſint. Quam diligentiſſimè hic excutiendum τὸ φυσικὸν & ἠθικὸν Morum ac Affectuum, in qvibus omnis rerum cardo verſatur, ex qvorum affectionibus ad perſonas, negotia, loca, tempora, applicatis, illæ concluſiones formandæ ſunt. In conſilium adhibendi Phyſiognomici ſcriptores, Porta, Camillus Baldus in Phyſiognomica Ariſtotelis, libro de propenſionibus hominum, libro Italico de Converſatione, Scipio Claramontius de conjectandis latentibus animi affectionibus, & plures alii, qvi vel incertis, vel fugitivis diſſertationibus de hoc argumento ſcripſere: ita feliciori pede hâc in re progredi poſſemus, & tandem artem certis conſtantem principiis hinc efformare. Qvæ cum ſæpe mecum perpenderem, non inglorium aut inutile opus credidi, ſi qvis, qvæ in univerſum de converſatione dicuntur, ad rem literariam applicet; in qvâ poſt meditationem noſtram omne punctum fert Converſatio, quæ & ipſa novis meditationibus viam ſternit. Pro mente excolenda laboramus; illi ut benè ſit, etſi divinâ gratiâ & nobis ipſis præcipuè indigeamus; tamen aliorũ

 etiam

etiam opera reqviritur, ut ſapere rectè poſſimus; quemadmodum ad corpus hoc ſuſtentandum ope & auxilio aliorum carere non poſſumus. Quare titulo HOMILETICES ERUDITÆ librum mihi ſcribendum aliqvando propoſui. Verùm cum ſpes mihi inchoare longas in hâc varietate & multitudine rerum, qvibus diſtringor, atq; lubricâ hâc meâ valetudine, non liceat; integri libri materiam in paucas pagellas contraham, ſi fortaſſis illa ſtudioſa juventus, cui omnis meus labor ſervit, ſibi profutura arbitretur.

Primùm qvaſi ſolum omni huic contemplationi ſubſternendum eſt, quod ſummus rerum civilium Magiſter Ariſtoteles libro ſecundo Rhetoricorum nos docuit, qvi Oratorem civilem formaturus ea ipſi præcepta in moribus & affectibus hominum explorandis dedit, ut non auditoribus ſuis tantùm, ſed omnibus, cum qvibus converſatur, placere, eorumq; qvod in ſocietate civili potiſſimum eſt, gratiam ſibi conciliare poſſit. Inprimenda ergo ſunt animo penitus, & altis qvaſi radicibus defigi debent, illa de moribus & affectibus axiomata: qvæ qvaſi ῥιζώματα ſunt, unde omnis hæc tractatio velut in ramos ſuos diſpeſcitur. Elegantiſſimam in ſummâ brevitate horum axiomatum διατύπωσιν dedit Vir Cl. Vincentius Placcius in Excerpto ſuo Rhetorico de Inventione Affectuoſæ probationis Oratoriæ; Cujus ille pleniorem ἐξεργασίαν pollicitus eſt. Addi his poſſunt Theophraſti characteres, & quicqvid in Hiſtoricis, Comicis, Satyricis χαρακτηριστικὸν eſt, & ad mores vel affectus pertinet. Præterea & ii, qvi vitas eruditorum ſcripſerunt, ſedulò legendi, quæq; in illis occurrunt exempla, cum his præceptis conferenda ſunt. Quorum aliqua in ſuo Felice literato aliisq; ſcriptis collegit Spitzelius. Cui jungi poſſunt, qvæ de Infelicitate literatorum Tollius, Valerianus, Canonherrius ſcripſerunt. Nam ex converſatione non rectè inſtitutâ omnis illa eruditorum infelicitas oritur, ut proinde ex alieno periculo præcepta & regulas, ut ſæpe fieri ſolet, nobis ipſis formare poſſimus.

Ut aliqvam hujus HOMILETICES ERUDITÆ delineationem demus, prima ac præcipua in Notitiâ ſui opera poni debet. Nunquam cum aliis rectè converſabitur, qvi ſe ipſum non ſatis exploraverit: qvod, ut difficultatis pleniſſimum eſt; ita, ne hac in parte nos ipſos fallamus, omni ſtudio providendum eſt. Omnis inter duos minimum converſatio vertitur, qvorum alter ita comparatus eſſe debet, ut gratiæ aliorum capax eſſe poſſit; ne qvid ſit, quod animos avertat, ſed qvod alliciat, & in favorem noſtrum rapere videatur. Qvare non ſolum virtutibus omnibus inſtructus eſſe debet, qvi familiaritatem virorum doctorum qværit; ſed illos naturæ in ſe inſtinctus ita temperabit, ut nemini moleſtus, omnibus ſuavis deprehendatur. Omnes ergo ingeniorum morbos & defectus illum priùs exploratos habere oportet, ne ſuâ culpâ impingat; & ſicubi in aliis deprehendat, moderatiùs ferat, iisq; bonis obviam ire rationibus in ſe ipſo diſcat. Ingeniorum ut vultuum variæ ſunt figuræ, quæ, niſi frenis coërceantur, ac judicii cenſurâ in ordines redigantur, in ſylveſtrem naturam abeunt, ut arbores ſibi relictæ, ſi cultu-

ra

ra nulla acceſſerit. Hic verò in ſeipſos deſcendere debent omnes, ſeq; ipſos explorare, ex Stoicorum ſententiâ, qvali genio utantur. Præcipuum hîc in ſui ignorantiâ erratum eſt, ſi ingenii noſtri vires vel defectus non rectè expendamus, ſi nimiâ noſtri fiduciâ viribus majora aut incongrua affectemus, ſi non in certo vitæ inſtituto acqvieſcamus.

Eſt ſanè qvidem magna ingenii vis, ſi ſingulares qvosdam inſtinctus, qvos natura nobis inſeminavit, ſeqvamur. Illa qvibusdam intelligentiæ amplitudo eſt, ut nihil tam excelſum & eximium ſit, qvò non pertingat. Sed rara admodum in illâ felicitate conſtantia eſt: nam vel malè ſubductas vitæ rationes habent, vel in ſcopulum aliqvem ex improviſo impingent ingenioſi homines, qvi illos fortunis omnibus evertet, aut per totam vitam miſeros reddet. Qvare niſi prudentia ad clavum ingenii ſedeat, *μετέωρα* omnia erunt & evanida. Aliqvi, qvi ineptæ Polymathiæ morbo laborant, in ſylvas & in horrida tesqva dilapſi, ſemper in labyrinthis hærebunt, nunqvam in viam *λεωφόρον*, nunquam ad metam pervenient, ſimiles illis, qvi ingurgitando negotium qvidem ventriculo faceſſunt, nihil verò in ſuccum ſanguinemq; convertunt. Aliqvi ad abſtruſa & recondita feruntur magno qvidem conatu, ſed robore impari, in qvibus poſtea fatiſcunt & hebetantur. Alii nimis vaſta moliuntur, de qvibus illud Horatianum dixeris: *Conantur tenues grandia, cælum ipſum ſtultitiâ petunt*, cum vel ipſo animi, vel fortunæ pondere in terram deprimantur, aut Phaëtontæo ſupplicio inſanas ſpes luant. Nulla eſt tetrior ingenii peſtis, qvam ſi philautiâ vitioſâ inficiatur. Illa in omnes vertigines & ſcopulos abripiet, ac ipſum exitium ſtruet. Etſi enim honeſta ſui fiducia non improbanda eſt, neq; ſine illâ qvicqvam præclari ſuſcipi poteſt; tamen eſſe in illâ modus debet, & ne infinitè vagetur, coërcenda eſt. Eò nonnullorum excreſcit è fiducia nimiâ ambitio, ut ſiniſtro aliorum judicio in extremam incidant inſaniam: Qvod Barlæo accidit, qvi ob prælatum ſibi Spanhemium in maniam incidit, ſeq; ipſum in puteo ſuffocavit, qvod de eo Sorbierius refert *epiſt. 64.* extatq; apud Duportum *Muſarum Subſecivarum lib. 1.* de eo epigramma. Spectat & huc Vincentii Gramignæ exemplum, qvi ex pudore & verecundia, qvod ad difficile argumentum non reſpondiſſet, totius triennii ſilentium ſibi ipſi indixit, teſte Erythræo, *Pinacoth. I. n. 44.* Infeliciſſima ſemper ingenia exiſtimavi, qvæ ſibi ſolis ſapere volunt, atq; omnia antiqva, tot ſeculorum & ſapientum ſuffragiis probata, è ſedibus ſuis convellunt: Qvæ qvidem ſtrepitus movent, ſed perennes famæ plauſus non referunt; Qvemadmodum Cometæ oculos qvidem omnium in ſe convertunt, ſed poſt aliqvot dies vel menſes corporum ſuorum lumen abſumunt. Illis accenſeas, qvi non niſi per aliorum contemptum emergere laborant; cum magna nomina impugnant, atq; ex Heroſtratæis conatibus palmam ſibi acqvirunt. Qvidam ita animati ſunt, ut non Junonem, ſed nubem, amplecti malint, qvorum ſtudium omne non in diſciplinas ipſas earumq; verum *ἔργον*, ſed in *πάρεργα* fertur. Qvicqvid illi vel in maximè ſeriis rebus ſuſcipiunt, omne ludicrum &

ineptũ est, & vel in subtiles, vel eruditas, vel difficiles nugas resolvitur. Qvi historiæ studiũ colunt, cum maximus ex ea in rem civilẽ fructus redundet, in inanes qvasdã rituum observatiunculas dilabuntur. Qvi Physica tractant, pro utilissimis & præstantissimis doctrinis, in florum, concharum similiumq; rerum inanes speculationes abripiuntur: qvorum Anthomanian & Conchomanian ridet Welschius *Hecatosth. I. Obs. 84.* reduviam potius, qvam caput curantium. Sunt qvædam in singulis disciplinis ineptiæ ac, ut ita dicã, præstigiæ, qvibus vanissima capi ingenia solent, cordatis prudentibusq; viris semper explosæ. Sed qui illis delectantur, doctissimi Fabulatoris dictum audiant: *Nisi utile est, quod facimus, stulta est gloria.* Qvot sunt, qvi incerta omnia seqvuntur! cum, si uno solo habitarent, omnium ferre suffragia potuissent. Nunc verò, si non in omnibus ridendos se præbent, mediocrem aliqvam vel tenuem doctrinam ridiculâ pompâ ostentant. Non incommodè omne studiis incumbentium genus cum tribus comparaveris, Fucis, Crabronibus, Apibus. Fuci sunt homines ignavâ operâ, philosopha sententiâ, compilatores vel dolosi vel inepti, vani scientiarum ostentatores, agyrtæ, aretalogi. Crabrones sunt feroculi illi, qvi, ut docti videantur, aliis insultant; cumqve prodesse nullâ re possint, strepitu tantùm molesti sunt. Apes sunt, qvi illud doctrinæ & sapientiæ mel è variis floribus congerunt, & bonæ famæ fragrantia orbem eruditum implent. Hic se ergo ipsum qvis examinet, an inter fucos & crabrones, an vero inter apes locum sibi esse velit.

Notitiam sui Notitia aliorum seqvitur: Nam qvi se ipsum rectè exploraverit, & ad Lydium lapidem virtutum & decori examinaverit, rectiùs de aliis judicare poterit. Considerari ergo illi Eruditi, cum qvibus conversari cupimus, debent, 1. ratione temperamenti, sunt enim Melancholici, sanguinei, biliosi, phlegmatici. 2. Ratione ætatis, ut juvenes, senes. 3. Ratione sexus, ut viri, virgines, feminæ. 4. Ratione fortunæ ut Divites, nobiles, potentes, scriptis clari, pauperes, miseri, exules, inventores novarum rerum, secretorum possessores. 5. Ratione gentis & patriæ ut, Galli, Itali, Germani, Septentrionales &c. 6. Ratione conditionis, status, officiorum ut Eruditi, Principes, in autoritate positi, Heroës, Literarii, Politici, Aulici, Academici, Milites, Privati, Mercatores, Eremitæ literarii & solitarii, Sacri Ordinis homines, Monachi, ICti, Advocati, Medici, Philosophi, ὁμότεχνοι, Peregrini, Cives. 7. Ratione virtutum, vitiorumq; his oppositorum, Morum, item Affectuum; ubi Aristotelis illa tria capita spectari debent: Qvi, erga qvos, qvibus ex causis. Spectabimus hic Religiosos, Atheos, superstitiosos, hypocritas, ambitiosos, magnificos, superbos, maledicos, contemptores, adversarios, feroces & ingenii tyrannici, Luxuriosos, Voluptuarios, Affabiles, Urbanos, Morosos, Tristes, Avaros, liberales, veraces, mendaces, dolosos, assentatores, severos, crudeles, injustos, invidos, calumniatores, imprudentes, intempestivos, garrulos, inconstantes, molestos, credulos, suspiciosos, diffidentes, temerarios, vindictæ cupidos, meticulosos, obstinatos, pusillanimes, curiosos, extem-

porales, ἐνεργητικοὺς, qvos activos dicere ſolemus, induſtrios, incurioſos, laborioſos, beneficos, hoſpitales, gratos, ingratos, qverulos, manſuetos, ebrioſos, cavillatores, κενοδόξους, gloriatores, modeſtos, occupatos, iracundos, φιλοκαλοὺς, varios, mirabiles, admirantes omnia, inſociabiles, gloriæ contemptores, ruſticè verecundos, in diem viventes, tergiverſatores, σκολιοὺς, perplexos, ſubtilitatum affectatores, & ſi qvi prætereà ſunt: qvorum ſingulorum ingenia ad converſandi rationem expendenda. Poſſunt enim illi mores & affectus conſiderari, vel ut per ſe tales, vel cum reſpectu ad perſonarum conditionem, unde certum qvaſi temperamentum omnis converſationis eſt. Sed nos hîc ſumma tantùm rerum veſtigia ſeqvimur, & qvoniam exhaurire argumentum hoc totum non licet, paucis tantùm axiomatibus præcipua complectemur.

Summum hoc in omni converſatione tenendum eſt, ut aliqvam de nobis opinionem excitemus, & nemini moleſti ſimus: qvorum alterum animos erga nos inclinat, alterum impedimenta tollit; Unde tandem favor & amor conſeqvitur, cujus excitandi varii qvoq; aliàs modi ſunt generales, qvi ad omnem, non ſolius eruditi, converſationem pertinent, & hîc qvaſi præſupponi debent. Ut opinionem aliorum nobis excitemus, hæc præcepta obſervanda ſunt. I. HONESTATEM VULTU, VERBIS, FACTO, EXPRIME. Nihil magis allicit animos, qvam bona mens, qvæ per ſe virtute ſuâ, qvaſi qvodam magnetiſmo, trahitur. Qvi verſuti ſunt, callidi, ſimulatores, tricatores, litium ſeminatores, qvorum vitæ genus in iſtis rebus verſatur, qvæ multum fallaciæ conjunctum habent, eos ſuſpectos plerumq; habemus, cum ſemper ab illis inſidias metuamus. Præterea homines omnes ad fucum & ad ſpeciem compoſiti, ad qvæſtum intenti, peſſimæ vitæ & morum, abalienant à ſe omnium bonorum hominum animos; qvibus accenſendi ſunt Athei, qvi cum Deum non venerantur, nihil in humanis ſanctum habebunt, atq; ab omni converſatione meritò removendi ſunt. Pietas verò & honeſtas contrà mirificè hominum favorem excitant, & ampliſſima ſæpe beneficia etiam ab ignotis extorqvent. Qvi magnorum arcanorum poſſeſſores ſunt, ad familiaritatem non admittent, niſi homines probos. Amabunt tales Diſcipulos Præceptores, promptioresq; illi in erudiendis bonis erunt, qvàm in distortis & pravis ingeniis. Qvis non laudat illam in Salmaſio generoſitatem, qvi vel ampliſſimi ſtipendii ſpe adduci non potuit, ut Richelii hiſtoriam ſcriberet, qvod ipſi multa eſſent adverſus animi ſententiam & in veritatis præjudicium ſcribenda, de qvo apud Patin. Epiſt. 2. Honeſtas illa non ex factis tantùm, ſed ex ipſo etiam vultu, geſtu & verbis elucere debet: ex his enim ſtatim de animo judicatur. Non poſſumus niſi cum faſtidio excipere illos homines, qvos σοβαροὺς, ὑψηλοὺς, μετεώρους, ὑψαύχενας, ἐπιλιάζοντας Græci appellant. Autor eſt Ælian. *l. 3. var. hiſt.* Platonem cavillationem & irriſionem qvandam in vultu Ariſtotelis notaſſe, unde ad impudentiam natum cenſuit. Eam vultus honeſtatem vel ab oratore ſuo Rhetores requirunt, Cic. L. 2. de Orat. *Ad conciliandam benevolentiam hæc adjuvant in Oratore, leni-*

tas vocis, vultus, pudoris significatio, verborum comitas. In Pompejo Plutarchus laudet τὴν ὄψιν οὐ μετρίως συνδημαγωγοῦσαν καὶ προεντυγχάνουσαν αὐτοῦ τῆς φωνῆς *vultum non mediocriter gratiosum, quiq; tacitis nescio quibus illecebris hominum studia benevolentiamq; pelliceret, atq; adeo preveniret ejus orationem.* Chrysostomus de S. Meletio loqvens τρυφὴ ἦν μεγίστη τὸ τῆς ἁγίας ὄψεως ἀπολαύειν ἐκείνης. *Erat summa voluptas frui illo sancto vultu.* Vidimus nonnunqvam solo aspectu persuasisse Oratores: Habitat enim in vultu animus, qvi, si bonus ac honestus est, radios ex ipsâ illâ vultus compositione spargit, qvi se aliorum animis ingerunt. Qvidni ergo in conversatione erudita idem fieri possit, ubi mutuis modestisq; colloqviis animi ipsi inter se coëunt & miscentur. *Omnis enim*, ut Cic. de Orat. l. 3. ait, *motus animi suum quendam à natura vultum habet, & sonum, & gestum: totumq; corpus hominis, & ejus omnis vultus, omnesq; voces, ut nervi in fidibus, ita sonant, ut à motu animi quoque sunt pulsa.*

II Axioma nobis sit: ERUDITI FAMAM AUCUPARE, ET ESTO. Qvi eruditorum amicitiam ambit, ipse eruditus esse debet: Qvemadmodum enim, ut Græco proverbio dicitur, τέττιξ μὲν τέττιγι φίλος, μύρμηκι δὲ μύρμηξ, ita sua qvoq; sunt eruditis commercia & consortia, qvæ non nisi vario doctrinæ sapientiæq; coagulo coalescunt. Non sufficit inanis aliqva eruditionis species, qvibus imperitis qvidem imponi potest, viris prudentibus & doctis non item. Ipsa qvoq; eruditio thesauro abscondito similis; qvæ nisi in publicum proferatur, ut aliis qvoq; de eruditione nostrâ constet, nos ipsi ab eruditorum orbe qvasi divisi vivemus. Ac sunt nonnunqvam homines, qvi vel sui diffidentiâ vel generositate qvâdam nimiâq; fiduciâ & aliorum contemptu, secessus qvosdam amant, ut sibi sapere possint; sive vanâ aliqvâ philautiâ inducti id faciant, sive qvod ad arcanorum sapientiam admissi cætera vulgaria aspernentur: Qvos ego Eremitas literatos dicere soleo, qvi cum se ipsos ab omni hominum vel eruditorum societate sejungent, ad conversationem eruditam animum nunqvam applicabunt, neq; aliis, qvi amicitiam eorum ambiunt, facilè aures dabunt; nisi forte iisdem moribus sint, & ad easdem artes & scientias eodem instinctu ferantur. Ut ergo constet esse te eruditum, vel specimine aliqvo, qvod alii tibi potius extorqveant, qvam tu aliis obtrudas, vel erudito colloqvio ostende. Sæpe uno arguto & eleganti epigrammate plus famæ qvidam sibi pararunt, qvam vastis alii libris, in qvibus multum laboris, parum ingenii est & judicii.

III Præceptum est: VIROS MAGNOS ET DOCTRINA ILLUSTRES VENERARE. Non de vivis tantum, sed & de mortuis hoc dictum puta. Infelicissimi ingenii signum est, si qvis viros totius orbis eruditi & multorum seculorum suffragio probatos suo judicio de famæ possessione deturbare velit. Sunt, qvi, ut famam aliqvam aucupentur, magnis & illustribus viris bellum indicant, Gigantum fraterculi, vel potius Pygmæi. Aversabuntur omnes hominem talem, licet interdum eruditionem non damnent, perpetuaq; infamiæ macula

eula etiam post fata illos comitabitur. Praeterea non magnae tantum arrogantiae ac malitiae hoc signum est, sed & inscitiae: Solent enim plerumq; tales homines praecipiti aliqvo judicio ferri, cum accuratè non legerint & expenderint omnia. Multos vidi, qvi juventâ audaces impugnarunt homines illustres, qvos postea, etiam meliora monitos, mutare sententiam puduit. Erat his moribus Joann. Ciampolus Florentinus, qvem Erythraeus *Pinacoth. II. num. 19.* describit, qvi cum ab ineunte aetate magnus esset aestimator sui ipsius, & contemptor aliorum; cum multam sibi invidiam pararet ob nimiam loqvendi libertatem; ob intimas atq; apertas cum iis amicitias, qvorum voluntates ab iis, qvorum ipse temporiinservire debebat, alienae existimabantur; & ob mimicam scurrilitatem, qvâ aliorum vultus moresq; exprimeret; mortuis qvoq; & tot seculorum plausu aestimatis viris acerbè insultavit. *Virgilium & Petrarcham eo nomine felices appellabat, quod tot seculis principes Poëtarum habiti essent, cum nihil in eis nisi humile atq; vulgare inveniretur, nec comparandi quidem essent ad eos, qui suâ aetate florerent. Die quodam cum per urbem rhedâ veheretur unà cum Gaudentio Paganino, aliisq; eruditis hominibus, occasione arrepta, cœpit ita in Virgilium & Horatium invehere, ut diceret, nemini unquam iniquius Poëtae nomen fuisse comparatum, quam illis; etenim nullo esse homines ingenio, nullâ eruditione, nullis literis, &, quod rem continet, nullâ inventione, sed puerorum similes, qui tum primùm in scholis versus facere discerent: contra se divino quodam munere omnes poëtae numeros fuisse adeptum, in quo omnes eae virtutes conspicerentur, quarum ahi essent expertes: Quod cum Paganinus ferre non posset, stomachans è rhedâ se ejecit, neq; deinde ausus est, eò, ubi ipse esset, accedere.* Plures ejus viri, utut aliàs ingeniosi, sed obstinati, tumidi & affectatoris, ineptias illic recenset Erythraeus. Testis tamen idem est, paulum ante suum è vita discessum totam suae sententiae rationem mutasse, eosq; Poëtas in veterem dignitatis locum, unde opinione sua deturbaverat, reposuisse. Solet enim idem hujus indolis hominibus fatum esse, qvod Phrygibus, qvi serò demum sapiunt, per totam vitam ἀεὶ παῖδες, qui non nisi μωρίαις & inanibus rebus ac ineptis delectantur. Qvod si idem faciant in vivis, pro fœnore inimicitias omnium reportabunt. Omnes ad viri talis conspectum, velut ad rabidi canis occursum, horrebunt, & cane pejus & angue vitabunt. Novi virum egregiè doctum, sed in omnes penè hujus seculi illustres viros maledicentissimum: Qvam ob causam nemo illum respicit, neq; amicitiam ejus ambit. Nam cum nemini parcat, easdem ab illo injurias omnes metuunt. Praeterea inscitiae ac imprudentiae opinionem excitat: Cum enim reprehendi aliqvem vident, qvi omnium judicio in cœlum extollitur, prudentiores hominem indoctum habebunt, qvi id fecerit. Ut enim de pictore, sculptore, fictore nisi artifex judicare; ita nisi sapiens perspicere non potest sapientem. Insipiens ergo, indoctus & homo malus est, qvi bonos & doctos reprehendit. Qvod si ad doctrinam insignem illustris qvoq; dignitas accesserit, major illis reverentia debetur, qvo magis illi fortunas doctorum augere possunt. Principes eruditi enim, siqvidem

verè

verè eruditione excellant, aut prudentes sint, *ὁμοτίχους* semper amabunt, eosq; ut suæ laudis præcones venerabuntur. Qui eruditioni suæ diffidunt, alios, qui se ingenio & eruditione superant, odisse solent, ut Nero poëtas sui temporis. Verum Urbanus VIII. & Alexander VII Pontifices, Poëtæ ipsi præstantissimi, ad optima munera viros ingeniosos & Poëtas vocarunt, ac cum ipsis familiariter conversati sunt. Legimus in præfatione Epistolarum Patini, Magnates Patino aureum nummum (Louys d' or) obtulisse, singulis vicibus orbiculo supponendum, quoties ille cibum unà capere vellet: Quam ille tamen conditionem fastus aulici impatiens respuit.

IV Axioma hoc est: OSTENTATOR MODESTUS ESTO. Quemadmodum superbia & fastus nos ab aliis sejungit, ut consortium nostrum fugiant, ita cum nimis abjectè de nobis sentimus, per nostram negligentiam aliis qvoq; negligimur. Quare non adeò improbanda est decora ostentatio, sed quæ ab omni jactantia, ab ineptiis remota ac plena modestiâ sit. Quod si famam expertus faventem fueris, eamq; fueris promeritus, non tuo tantum, sed & virorum bonorum judicio, secundum Horatii sententiam, *quæsitam meritis sume superbiam.* Est enim quædam honesta philautia, quæ in sui fiduciâ consistit. Magna vero famæ in alliciendis animis prærogativa est: Quare famam non tantùm honestè aucupari debet, ut præcepto primo diximus, sed & modestè ostentare. Est qvædam in omnibus negotiis, civilibus inprimis, ostentatio, quam ut in Mutiano laudavit Tacitus, & ab illo reqviritur, ita & erudito quædam sui ostentatio necessaria erit. Egregia planè sunt, qvæ de omni etiam virtutis ostentatione agit Verulamius *l. 8. de Augm. scient. c. 2.* etiam nobis hoc in loco profutura; quæ illic legi possunt. Abesse verò omnis fastus & ineptiæ debent, ne vel odiosi fiamus vel ridiculi. Fastum talem cum asperitate conjunctum in Mottæo Vayero deprehendit Patinus, qui de eo epist. 15. *autant Stoique q' homme du monde, homme qui veut étre loüé & ne loüe jamais personne, fantasque & capricieux, & soupçonné d' un vice d' esprit dont etoient atteints Diagoras & Protagoras.* Ineptam illam *δοξομανίαν* aliquot exemplis nobis Erythræus optimus characterum in viris literatis observator depinxit. In eorum genere qui esse primi omnium rerum volunt, nec sunt, Belinontes Cagnolus fuit, de quo ille *Pinacoth. I. num. 8.* ridiculam plane historiam recenset, *Homo gloriarum plenissimus sibi persuadebat, in toto orbe terrarum celebratum suum nomen esse; ac siliteratus quispiam ipsi advenienti continuo non assurrexisset, elatus iracundiâ, hisce hominem verbis accipiebat: Itane? Abbas Cagnolus eversæ Aquilejæ & tantorum carminum autor, tuam potuit notitiam effugere? non fit verosimile. Et quo tempore Cardinalis à Balneo aulæ ludus erat, cum die quodam in Humoristarum cœtum se intulisset, & amatoria quædam carmina ab aliis, ut ipse dicebat, confecta, qui in ejus disciplina educatus esset, senex candidissimus recitasset, omnium in se risus excitavit. Quamobrem ille inflammatus irâ: Quid ridetis, inquit, insani? ego sum ille Abbas Cagnolus, omnium qui sunt ex hoc numero multò antiquissimus, quiq; ex dirutæ Aquilejæ poëmate tantam mihi gloriam famam-*

famamq; collegi, ut nullus in terra vivat, cujus nomen sit apud omnes illustrius & clarius. Quibus auditis omnes ita voces, ita palmarum intentus, ita sibilos profuderunt, ut ad eos compescendos nihil Augustini Mascardi, qui tum Academiam Princeps regebat, jussus atq; autoritas planè valeret. Ridicula planè & misera fuit Jacobi Claveri δοξομανία, qvam idem Erythræus Pinacoth. I. num. 3. describit: *Suo tempore sacris initiatus, mittebatur quotannis feriis esurialibus in aliquem pagum, divinarum rerum interpres; atq; etiam excipiendarum confessionum provinciam accepit; quæ res illi conjungendæ cum multis amicitiæ causa fuit, utq; cupiditatem laudis & gloriæ, quâ æstuabat, expleret. Nam tribunal, unde confessiones excipiebat, ostiolo templi propinqvum habebat, qua discipulis à scholis redeuntibus transeundum necessario erat; ibi tanquam in statione manebat, & quemcunq; adolescentem ingenio præstare audivisset, humanissimis verbis excipiebat, laudibus efferebat, suam illi operam pollicebatur, ac postea in cellulam deductum juglande, melle condita, reficiebat: quibus blanditiis eò hominem adducebat, ut promitteret, se ejus laudes, quas ipse sigillatim enarrabat, vel prosa oratione vel carmine, celebraturum, ac per hanc rationem à multis, qui postea in literis clari & magni extiterũt, non in elegantes versus suam in laudem expressit: nec minus audacter poëtarum hujus ac superioris ævi principes est aggressus, videlicet Annibalem Carum, Torquatum Tassum, Benedictum Varchium, Julium Cæsarem Stellam, Porphyrium Felicianum; quorum scripta in ipsum carmina leguntur: hæc ille postea in duo volumina collecta edidit, quorum alterum Latina, alterum Hetrusca poëmatia continet; & utriq; præfixa est ejus vita, oppidò ridicula. At voluit homo cupidus laudis vivens gloriola sua frui: quibus rebus perfecerat, ut tota urbe celebratum suum nomen esset. Induxit etiam, nescio quem, Religiosæ ejusdem familiæ rerum gestarum scriptorem, ut suæ ipsum historiæ summis laudibus ornatum insereret.* Longè subtilior illorum δοξομανία est, qui gloriam de spretâ gloriâ aucupari solent, de quo Antonin. Imperat. τ. εἰς ἑαυτόν. lib. 12. §. 27. ὁ γὰρ ὑπὸ ἀτυφίᾳ τῦφος τυφούμενος πάντων χαλεπώτατος, *fastus de fastus contemptu inflatus omnium est maximè intolerabilis*; ubi præclaras Gatakeri notas vide. Omnis ab ostentatione & laudis cupidine affectatio abesse debet, quæ in erudito omnia corrumpit. In verbis, factis, scriptis, conversatione & ubiq; se exerere solet: Quam ut effugiat, omni prudentiâ providendum est. Vir eruditus erat Alexander Burgius, sed unum illi objiciebatur vitium, referente Erythræo *Pinac. I. n. 67.* quod nimis eruditi famam affectaret: nam obvios in viâ amicos sententiâ aliquâ, aut verbis ex Ciceronis epistolis desumptis, salvere jubebat: unde apud eos, qui eum non nossent, pædagogi speciem non poterat effugere. De hoc affectationis vitio, qvod Gallis *pedanterie* dicitur, multa eruditè Autor artis cogitandi in Disc. primô: Recenset nonnullos hujus vitii in eruditis characterismos Bailletus in libro *de Judiciis doctorum tom. 1. part. 1. §. 2.* De variis in parandâ famâ artibus & præstigiis extat elegans Johann. Comirii Oratio Poëmatibus ejus annexa, quæ hoc nostrum axioma mirificè illustrabit.

V Axioma est: DEFECTUS TUOS ABSCONDE. Ut ostentare

 in

in tempore virtutes, ita defectus suos occultare, Viri prudentis est. Ut ille Politicus omnium optimus est, qvi imprudentiæ suæ errores tegere novit; ita ille vir Eruditus præ cæteris habebitur, qvi defectus suos callidiùs celare novit. Tres defectuum latebras, ut vocat, Verulamius constituit: quarum prima illi est *Cautio*, qvando iis rebus abstinemus, qvibus pares non sumus, cum audaces se omnibus rebus ingerant, ac prudentiorum risui se exponant. Secunda est *Prætextus*, cum defectibus nostris benignâ aliquâ interpretatione viam sternimus, quasi aliunde provenientibus, aut aliò tendentibus. Tertia *Confidentia*, cum illa contemnimus, qvæ ipsi asseqvi non possumus: ut mercatores, qvi suas merces, licet ignobiliores, extollunt, aliorum pretium iminuunt. Singula hæc, ab illo prudentissimè observata, etiam in re literaria atq; conversatione erudita usum insignem habent, qvæ satis per se sine ulteriori elucidatione intelligi possunt. Idem in *arcanâ suâ studiorum methodo cap. 14.* diligentissimè inculcavit Alexander Fichetus, qvi inter alia studiorum mysteria etiam hoc proponit: *Defectus majori studio tacendi sunt. Etsi enim fasces præ modestiâ summittendi sunt, prodenda tamen non sunt apud alios, quæ videntur nocitura: notitiam enim defectuum illico fama malum velocissimum centumspargit linguis; ac ut sunt ita comparati à naturâ mortales, ut aliorum sic malis & inopiâ gaudeant, ut curiositate gestiunt ea cognoscendi, magnâ famam credulitate excipiunt, magnâq; despicientiâ notatos proseqvuntur & contemptu. Neq; ergo memoria defectus, nec difficultas componendi, nec studendi molestia, nec capitis aut oculorum imbecillitas, nec ingenii senuitas in medium est proferenda. Qui non habet facultatem Orationis extemporaneæ, quam in Oratore exigit Quintilianus, ille conversatione crebrâ debet abstinere, aut domo paratas afferre in medium materias, quod etiam illi præstant, qui pedanea in cœtibus valent eloquentiâ: satius tamen est, ut pulpito & rostris contenti sint, ne decrescant, seq; ipsis minores esse videantur. Cæterum nunquam in publicum prodeat disputaturus, peroraturus, aut aliud quidpiam præstiturus, nisi paratus eximiè, & ad concitandam admirationem instructissimus. Vel unica minus ornata minusq; compta disputatio hominem capite minuit & famâ: omnium autem maximè elaborata sit oportet, quæ prima est, quia ab eâ successus & opinio pendet.* Conseqvitur ergo ex his, qvoniam opinionem bonam imminuit defectuum imprudens revelatio, illam conversationi impedimento esse, ac proin sedulò viro docto evitandam.

VI Axioma est: ARCANA STUDIORUM TUORUM TIBI SERVA. Etiam hoc ad prudentiam in conversatione literatorum necessarium maximè est. Majori admirationi sunt, qvorum modi & caussæ ignorantur. In omnibus negotiis, commerciis, artibus, aliqva arcana sunt & recondita, qvæ sibi servant, qvi ista tractant: propalatis enim illis evilescit illorum pretium, & simul vel lucrum, vel honos, vel qvodcunq; illis commodum decedit. Qvare si tibi singulares in aliqvâ scientiâ profectus sint, & occultâ qvadam arte parati, qvam alii ignorent, eveniet, ut eâ manifestatâ levem rem æstiment, qui antea mirati sunt, cum se eâdem id efficere ratione posse credant. Huc pertinet illud Alexandri Ficheti præ-

ceptum

ceptum in arcan. ſtudior. method. cap. 10. *Magnâ arte fama ſuſtinenda, ſervandumq; arcanum ſilentiariorum ope Geniorum: Nam etſi ſpecimen eruditionis ſemper ſit dandum in publico, remotâ ambitione præſtitâq; humanitate; illud tamen, quo præſtas aliis, aperiendum non eſt, ne coronam tibi quam præripiant, tuisq; graculorum more plumis ſe conveſtiant: ſit tamen aliquid, quo emineas; ſit aliquid, quod ſuggeras & proferas inauditum, parcè & modeſtè, ne prodigas tua, tuisq; te ſpolies: ſat eſt, ſi agnoſcant ex ungue Leonem. De Hebraicis, Arabicis, de Jurisprudentia, Medicina, Hiſtoria, & aliis arcanis, ſalis modo inſperſis, quanta lateant, ſuſpicentur. Tu verò & laudibus & argutis interrogationibus, & blanditiis erue arcana eorum, ſi potes: ſapientiæ genus eſt hoc genus doli boni. Huc etiam pertinet arcanum illud maximum, ne cuiquam adverſaria, notas & dictata tua pervolvenda permittas: ne cuiquam dixeris, quo ſtudeas modo, quâ dicas aut conſcribas arte, quos habeas arcanos libros. Nam ea, quæ latent, ſuſpicione ſemper & curioſitate inſitâ mortalibus majoris ſiunt. Vidi ego virum doctum, habitum contemptui, quia feneſtris apertis ſcribebat, habendum alioquin in pretio & admiratione maximâ, ſi ſtudendi modum arcani majeſtate obvelaſſet.* Hæc Fichetus, & me qvidem judice rectè, præcipit: nam qvod de ſcriptis celandis ait, veriſſimum eſt, ac novi ego hâc ratione viris doctis multos laborum ſuorum periiſſe fructus, cum alii eorum ſylvas pro lubitu cæderent, atq; ex paratâ materiâ, qvæ vellent, ædificarent. Qvam enim facile eſt, in varias rem figuras convertere? ut eorum videatur, qvod aliis manifeſtâ fraude ſubductum eſt. In ſcientiis ipſis autem earum methodo arcana diſſimulata majorem laudem conciliant. Quæ non Mnemonices beneficio prodigioſa præſtita ſunt tam apud veteres, qvam apud recentiores? qvæ admirationi omnibus fuere, anteqvam illa ars propalata: Nunc verò poſt manifeſtata ejus artis arcana, æſtimatio qvoq; ejus rei periit.

VII Axioma eſt: CAVE CONTEMNI. Generaliſſimum hoc eſt præceptum, qvod priora continet, & ſi qvæ alia ſunt, qvæ ſuperioribus non comprehenduntur. Qvi enim opinionem de ſe excitaturus eſt, is omnia illa fugere debet, qvæ in contemptum adducere poſſunt. Contemptibiles autem nos reddunt omnia illa vitia, qvæ in oculos incurrunt; ſive illa ab animo, ſive à corpore, ſive à Fortuna, aut ipſâ converſatione oriantur. Qvi intellectu peccant & ideo contemni ſolent, ſunt homines ſimplices & ſtulti: Reperiuntur enim etiam in eruditis, qvi non in ipſa rerum luce & actione verſantur, cætera non indocti, multi homines imprudentes & ſimplices, qvalis ille fuit Marcellus Marcheſius, apud Erythræum *Pinac. I. n. 69.* Cui nauta qvidam de campanis è templo Franciſcanorum furto ſublatis impoſuerat. Ubi tamen id notandum, homines ſimplices uſui interdum ſagacioribus eſſe in rebus curandis, qvibus ipſi operam commodare nolunt. Contemptum etiam provocant illi, qvi omnia admirantur, in ſermone affectatores, imprudentes, rerum ſuarum imperiti, homines in nugis occupati, voluptuarii, ridiculè ambitioſi, ruſticè verecundi, audaces & temerarii, homines glorioſi, aſſentatores, ſupercilioſè graves, in diem viventes & his ſimiles, de qvibus videatur

deatur ulteriùs Vinc. Placcius *Excerpto II. Rhetor. Tit. 2.* §. *6.* Plura hominum eruditorum ob stultitiam contemptorum exempla vide apud Erythræum *Pinacoth. II. n. 65.* in Fortunato Scaccho, & eadem *Pinacoth. n. 45.* in Antonio Maraffa, & *ibid. n. 4.* in Francisco Balduccio. Ubi jam ergo hæc præcepta sedulò observaverimus, facilè per conversationem nobis amicos parabimus: qvi multis qvoq; aliis modis parari possunt, qvos in libro suprà laudato notavit Placcius. Ita *Tit. 2. §. 20. num. 2.* describuntur personæ jucundæ & delectabiles, *ibid. §. 16. n. 2.* Personæ venerabiles. *Ibid. §. 14.* de Benevolentia paranda canones proponuntur, qvæ optimè ad præsens applicari negotium possunt.

Ad alterum caput procedimus, qvo impedimenta opinionis de nobis excitandæ removemus: cujus summa hæc est: NE SIS, VEL VERBIS VEL FACTIS, MOLESTUS. Molestiæ verò cum multæ possint esse causæ, qvas enucleatè satis proposuit V. Placcius *Excerpt. I. Rhetor. Tit. 14.* nos illa præcipuè nostro scopo applicabimus. I Canon sit: UT HOMO EST, ITA MOREM GERAS. Explorandi sunt omnium animi, cum qvibus conversari cupimus, ne illis dissimilitudine morum molesti simus, sed nostros ad eorum genium temperem9. Qvemadmodum in sonis non concinunt chordæ, nisi certis proportionibus sint temperatæ; ita & in animis fieri solet. Nihil dici, nihil fieri debet, ex qvo offendatur, qvisqvis ille sit, cum qvo conversationem qværimus. Id verò artis est, ut modestâ qvâdam & circumspectâ colloqvendi ratione animum tuis moribus adversum paulatim inclines. Rectè præcepit Verulamius: animum occasionibus & oportunitatibus obseqvi debere. Ingenium versatile, ut politico ita & erudito esse debet. Si cum ambitioso & superbo homine tibi res est, acerbis reprehensionibus in furorem conjicies, sed molliore sermonis circumductione paulatim ejus animum compones. Memorabile est illud Socratis exemplum, qvi Glauconem juvenem tumidum, ad civitatis regimen aspirantem, multis argumentis & tricis & interrogationibus eò tandem redegit, ut suam in illa re imperitiam agnosceret: describitur à Xenophonte *lib. 3. Memorab. p. 137.* & à Schradero *Comm. in Aristot. Rhet. lib. 1. cap. 4.* ut insigne artificii Oratorii specimen proponitur. Cum Politico & qvidem in rebus civilium negotiorum conversaberis? alia sumenda persona est. Hic ἀλωπηκίζειν πρὸς ἀλώπηκας interdum opus est: Ceremoniis & ritibus indulgendum, de qvibus alii solliciti non sunt. Elegantia enim moris civilis & aulici, de qvâ Boclerus singularem dissertationem scripsit, hîc omne fert punctum. Qvomodo cum invidis agendum, id eleganti libello nos docet Benedictus Menzinus Florentinus libro de literatorum hominum invidiâ. Præclarum extat Budæi exemplum in ejus vitâ à Ludovico Regio scriptâ, qvomodo is cum adversario suo Leonardo Portio aliisq; rem suam instituerit. Ferocium hominum mores utcunq; ferendi, ac illi sibi ipsis relinqvendi sunt. Erit, cum sui illos mores ulciscentur. Habent & populi suos mores, ad qvos peregrinus se componere debet, si illorum velit gratiam aucupari. Ita Italorum & Gallo-

rum

rum eruditorum mores proponit Gregor. Leti in *Italiâ regnant. part. 3. lib. 3. p. 228. & seqq.* qvorum discrepantiam observare eruditus conversator debet. Galli non adeò omnia ad animum admittunt, & faciles in amitiis sunt, ducente illos civilitate qvadam & libertate naturali, sine ceremoniarum affectatione. Itali verò ad amicitiam tardiores, arctiorem ineunt amicitiam. Galli ex levi occasione eam solvunt, facilè resumpturi. Itali tardiùs ab illa discedunt, ita ut vel nunqvam, vel serò & rarò, ad eam redeant. Infinita propemodum sunt, qvæ notari ad hoc axioma possint: ac inprimis vir eruditus sibi hoc commendatum habeat, ut commendavit sanè qvàm maximè Verulamius libro suprà citato. *Interest inprimis*, inqvit, *honoris literarum, ut homines isti pragmatici sciant, eruditionem haud qvaqvam aviculæ, qvalis est alauda, similem esse, quæ in sublime ferri & cantillando se oblectare soleat, at nibil aliud: quinimò ex accipitris potius genere esse, ut qui in alto volare, ac subinde, cùm visum fuerit, descendere, & prædam rapere novit.*

II Præceptum est: OBSEQVIOSUS ESTO. Obseqvium semper amicos parit. Pulchrè describit hominem obseqviosum Terentius *Andriâ Act. I. Sc. 1. v. 35.* Homo commodus ille aliàs dicitur. Respuit conversatio omnes qvi sunt contentioso & disputaci ingenio, & qvi censuram sibi in alios sumunt. Pulchrè Qvintilianus lib. II. cap. 1. *Habet mens nostra sublime qviddam & erectum & impatiens superioris: ideoq; abjectos aut submittentes se libenter allevamus, qvia hoc facere tanqvam majores videmur, & quoties discessit æmulatio, succedit humanitas. At qvi se supra modum extollit, premere ac despicere creditur, nec tam se majorem, quam minores cæteros facere.* Qvàm sit in rebus civilibus necessarium obseqvium minorum erga majores, & qvidnam illâ arte obseqvii effici possit, pulchrè docet Böclerus *dissertat. polit. 3.* Institutionibus politicis additâ, & *commentar. ad libr. I. Annal. Taciti ad cap. 2. annotat. 11.* Fichetus inter arcana sua etiam hoc proponit cap. 10. *Adsit comitas & ingenuitas, blanda conciliatrix animorum, quæ tamen vulneri non pateat, neq; latus nudet aliorum simulationi & calliditati, horum pesti temporum venenoq; conversationis. Sit silentium sermone potius, nisi de ignorantiæ suspicione periclitemur. Sit in audiendo patiens animus, auris benevola, laus liberalissima; nec vultu aut nutu lædatur amicitia, quæ etiam pietate condiri debet. Morosa non sit, neq; contentiosa conversatio, sed blanda veritati assentiens: molestissimi sunt enim odiosissimiq; mortalium, qvi contradicunt semper, ut Aristoteles est effatus.* Hanc in Petavio disputacitatem damnat Patinus Epist. 2. qvem molestum, maledicum & mordacem hominem vocat, qvi nunqvam scripserit, nisi alium refutaturus. Campanellæ cum Theologo disputatio acrior omne malum accersivit, ut prolixè recenset Erythræus, *Pinacoth. I. n. 21.* Absit à literatis omnis ferocia, qvæ Musas earumq; cultores non decet. Singulare hujus ferociæ exemplum in Thoma Dempstero fuit, cujus mores graphicè Erythræus *Pinacoth. I. num. 9.* describit. Sunt etiam in eruditorum genere, qvi metui malint, qvam amari. Adversus hos feroces, opiniosos, morosos, disputatores, qvi contendet, ex insanis plerumq; insaniores reddet. Sed sunt

tamen & in illis, qvi cedendo aſperiores fiunt; ubi animos & lacertos illis objeceris, miteſcunt.

III Præceptum eſt: AFFABILIS ESTO. Nihil magis animos allicit, qvàm ſi qvis ſe omnibus placidum exhibuerit. Qvi in Græcis epigrammatis Θηρεζυγοκαμψιμέτωπος appellatur, h. e. *feræ & flexijugæ frontis*, ut Themiſtius Orat. 9. Procopium deſcribit *ἀεὶ συγκεκυφὼς, ἀεὶ συνεφὴς, ἐφελκόμενος τὰς ὀφρῦς, demiſſo ſemper in terram vultu, ſemper tetricus, & contractum ſupercilium habens*, is ut ab omni converſatione, ita & ab eruditâ, removendus. Sunt tamen interdum homines, præſertim profundis ſpeculationibus immerſi, Theologi ſeveriores, Pœdagogi, moroſiores & ſuperciliosi. Qvidam etſi per ſe triſtioris ingenii, adſcititiam tamen humanitatem in converſatione habent. Qvidam triſtiores videntur, qvàm reverâ ſunt, qvod de Vincentio Gramigna notat Erythræus Pinacoth. I. n. 44. *Triſtitia atq; ſeveritas, qvam præ ſe ferebat in vultu, dabat iis, qvi non eſſent experti, occaſionem ſuſpicandi, eum eſſe amicùm minus ſuavem & commodum; ſed expertis nihileo videbatur humaniùs & jucundiùs: atq; amicitias, quas ſemel cum aliqvo ſuſceperat, qvippe qvas non lucrum, non ambitio, non vitiorum ſocietas conciliaverat, ſed virtutis amor ſtudiumq; conjunxerat, usq; ad extremum ſpiritum integras illibatasq; conſervavit.* Singulare moroſitatis, imò ſtultitiæ, exemplum Cardanus dedit; de qvo Hilarius Pyrckhaimerus *in libro de ratione peregrinandi* refert, cum illum ſalutandi gratiâ adiret, interrogatum ab illo fuiſſe, num pecuniam afferret; Cum ille ſe præter neceſſarios ad iter nummos qvicqvam attuliſſe negaret, reſpondit Cardanus; ſe non curare transalpinos, niſi nummos adferrent. Ex eo tempore, inqvit ille, non Cardanum ampliùs, ſed κερδαῖνον, vocabam. Sed condonandum hujus hominis ingenio qvicqvam fuit, qvi, utut doctiſſimus, multa tamen alia ſtultitiæ ſuæ ſpecimina dedit. Summa contrà fuit Pinelli humanitas, qvâ ille viros doctos excepit: Ita enim vitæ ejus ſcriptor Gualdus de illo: *Moris ipſius fuit, omnes, qvi eum venerant ſalutatum, ad infimos usq; ſcalarum gradus comitari, domeſticos ut libet atq; familiares. Iraſcebatur quippe ineptis qvibusdam, qvi, neſcio cujus exiſtimationis magis qvàm amicorum rationem habentes, ſanctiſſimum amicitiæ nomen inani verborum geſticulationumq; obſervatione polluunt.* Addi huic debet Jani Gruteri exemplum, cujus ſingularis humanitas atq; hoſpitalitas à Balthaſare Venatore in Panegyrico illi ſcripto omnibus in exemplum proponitur. De Budæi facilitate, qvi ne injurias qvidem ad animum admiſit, videndus eſt Ludovicus Regius in ejus vitâ.

IV Præceptum eſt: GARRULUS NE ESTO. Qvam gravis in converſatione garrulitas ſit, Horatius Satyra lib. 1. ſecundâ feſtiviſſime depinxit. Moleſtiſſima eſt viro docto temporis jactura, qvod cum ſine fructu ſibi per garruli alicujus ineptias perire videt, indignè illud feret. Adſcribam hic hominis garrulitate, qvamvis non indoctâ, moleſti imaginem ex Pinacothecâ Erythræi primâ, num. 158. Erat is Angelus Angelotus ita loqvax, ut, qvibuscum una eſſet, nullam ſermonis partem relinqveret. *Imitabatur*, inqvit Erythræus, *homo Camers vete-*

veteres Graculos; nam quocunq; in loco, quoscunq; inter homines, sive cum uno sive cum pluribus versaretur, sciscitabatur ab eis, qva de re vellent audire; neq; fas erat illis recusare, qvin rem aliqvam in percunctando ponerent, de qva argutissime disputaret: & ubi quempiam in via convenerat, qvem inter & ipsum vel levis saltem aliqva notitia intercederet, se illi invito atq; aliud agenti comitem addebat, ac vim prope imponebat, ut aliqvid ab ipso percontaretur, de qvo maximè vellet audire; neq; antea divelli ejus à latere poterat, quam incboatam disputationem perorasset conclusisset q;: atq; olim me admodum adolescentem, qvem semel cum amico colloqventem suo viderat, atq; eadem opera, ut mos est urbanorum, salutaverat, cum feriis Bacchanalibus solum euntem aspexisset, est audacter aggressus, atq;, ô te, inqvit, volebam, ut vales? quid agis? quo is? Ego, neq; qvid agam, respondi, nec, qvo me conferam, scio: nam cum pigeret otiosum domi manere, ejeci me foras, ut saltem oculos hominibus personatis, tota debacchantibus urbe, delectarem, ac molestas ab animo cogitationes ejicerem; neq; decretum aliquem locum habeo, quo me præsertim ire expediat. O te felicem, inquit ille, auspicatò domo foras pedem extulisti; non poteras, si totam urbem perreptasses, oportuniorem hominem invenire, qui suavibus alloquiis, atq; eruditis disputationibus, omnem tuo ab animo molestiam abstergeret. Sed qvoniam advenienti mihi ad sinistram sors eum obtulerat, id qvod ego non animadverteram, advolavit illico ad dexteram, atq;, Demus primum, ait, operam, ne merito in sermones hominum vituperationemq; veniamus; nam qvos de nobis sermones dabimus, qvos populo risus præbebimus, si me, te tanto ætate majorem, &, qvod refert, tanto literis doctrinaq; superiorem, tecum in via ad lævam incedentem aspexerit? age vero, mihi quæstiunculam, de qva tuo arbitratu loquar, impone; sed illud qvare, quod sit amœnum, lepidum, jucundum, Bacchoq; dignum, cui sunt hodie Dionysia. Ego, qvi in eas me tricas devenisse conspicerem, unde qvemadmodum expedirer, non inveniebam, demitto auriculas, & qvo aliqvid responderem, Dic, ajo, de amore, ex Platone præsertim, quem tibi præ cæteris Philosophis audio esse in amore atq; deliciis. O sapiens, inquit ille, postulatum, & ætatula ista, qvam obtines, dignum: nam fit verosimile, tibi, ut cæteris adolescentibus, amorem in corde versari, tuumq; animum apud aliqvam lepidam, venustam, tuiq; similem adolescentulam, cupidinis clavo defixum hærere; age dum, Amor sit nostri sermonis materia, sed ille purus, defæcatus, nobilis, mellisq; fæcundissimus, ad qvam faciem cupio esse eum, qvo ardes, non ille impurus, inhonestus, qviq; amarum ad satietatem usq; aggerit. Ac cœpit primum definitionibus explicare, qvid esset amor; tum caussas enumeravit, unde amor ortum haberet, qvos vel conferebat in astrum, cujus imperio, ut Plato voluit, duo subjicerentur, vel ad statum cæli syderumq; revocabat, in qvo illi nati essent, vel similitudinis geniorum assignabat, vel ad eandem temperationem corporum aut morum convenientiam, aut ad formarum simile mutrisq; exemplar referebat, deinde alia non parum multa subjiciebat, plena illa qvidem doctrina, & qvadam prope admirabili varietate rerum ac copia, sed qvæ mihi, tum in variis nugis occupato, odium & fastidium crearent.

Neq; is tantum garrulitate molestus, sed in ædes per beneficium admissus, ut

ipſi gratuita eſſet habitatio, non niſi per lites aut per vim ejici potuit: qvam ille hiſtoriam prolixè ibidem deſcribit.

V Præceptum eſt: CURIOSIOR, QVAM DECET, NE ESTO. Oderunt nimis curioſos viri prudentes, obeſt qvoq; converſationi, & fructu, qvem ex illâ percipere poteramus, nos defraudat. Qvo enim curioſius qvis in omnia inqvirit, eò magis animi ſenſa celat alter, qvi ſibi inſidias ſtrui videt. Occultis hoc rationibus, non apertis, agendum eſt. Deſcribit hoc hominum genus Phædrus lib. 2. cap. 5.

Eſt Ardelionum qvædam Romæ natio,
Trepidè concurſans, occupata in otio,
Gratis anhelans, multa agendo nil agens,
Sibi moleſta & aliis odioſiſſima.

VI Præceptum eſt: IN JUDICANDO PRÆCEPS NE ESTO. Qvàm multi in hunc ſcopulum impingunt! Cenſurâ nihil odioſius eſt, qvâ maximè, etiam cum non putamus, offendimus. Si qvæ ſunt inter viros doctos lites, rectius faciet, qvi in neutram partem inclinet, aut omnibus deniq rerum momentis benè perpenſis, judicium aliqvod modeſtè & dubitanter interponat. Accidit ſæpe, ut liberum ac temerarium de re aliqvâ vel homine judicium injuriam ſuam alius interpretetur. Etiam à laudatione qvorundam nobis temperabimus; & à reprehenſione, niſi accuratè nobis de ejus judicio conſtet, cujus converſationem qværimus. Atq; hæc de altero capite dicta ſunto: Verùm rerum magiſter uſus plura nobis ſuppeditabit.

Procedimus nunc ad Converſandi modum, qvâ ratione ſcilicet converſatio inſtituenda. Converſamur verò cum præſentibus per colloqvia, cum abſentibus per epiſtolas. Nihil verò ad informationem commodius eſt, qvam freqvens cum viris doctis converſatio, qvæ eſt diſciplina omnium optima, & in ſenſus magis incurrit, qvam tædioſa illa per lectiones & meditationes via. Conſilium illud præclarum Ficheti eſt in Arcanâ ſtudiorum methodô cap. 3. *Compendium ſcientiæ unicum eſt Vir aliquis eruditus ad unguem, qvem ſubinde conſulas ut magiſtrum, qvi viam velit compendioſam, qvam ſerò invenit, ut ait Seneca, tibi demonſtrare, pretioſos indicare libros, fontes aperire; ſed rarus eſt, qvi hoc velit, qvia plena faſtidii opera eſt; aut qvi poſſit, magnis enim impenſis fit. Certè ſi qvem offenderemus hujusmodi meliore metallo formatum myſtam, qvi fores templi clauſas aperire velit, na paucis menſium flexibus multorum annorum ſpatia conficeremus. Hoc de maximis arcanis eſt unum. Hunc tu hominem de meridie vel accenſâ face quære & perveſtiga; hunc eme vel aureo mundo, ſi potes.* Veriſſimè hæc Fichetus; nam, ut demonſtrat Campanella *Metaphyſ. part. 3. lib. 17. cap. 1.* homines eam conſeqvuntur vitam, qvam per educationem habent; & oſtendit Tſchirnhauſius in *Medicinâ Mentis part. 2. pag.*

179.

79. & ſeqq. per converſationem in omni vitæ genere plura diſci, qvam per lectionem librorum. Lectio tamen librorum non inutilis, ſi non habemus, cum qvo converſemur. Ideoq; vel ſola illa cum Bibliopolis & Bibliothecariis converſatio inſignem nobis uſum præſtabit. Narrat Erythræus Pinacoth. II. n. 18. qvàm Auguſtino Barboſæ converſatio cum Bibliopolis utilis fuerit ad vaſtos libros ſcribendos, cum nullos ipſe haberet. Clenardus qvoqve præclarum in Informatione Grammaticâ per converſationem ſpecimen dedit, de qvo libro ſecundo plura. Ac propoſuit Montaigne olim conſilium, qvomodo civitas aliqva eruditorum inſtitui poſſit, ubi ſolo uſu & converſatione lingva latina addiſceretur.

Colloqvia & συζητήσεις literatorum ad ſcientiam multum conferunt. Ac poſſunt illæ per interrogationes bene ordinatas ita inſtitui, ut arcana interdum explorentur. Verulamius hîc prudens temperamentum & mediocritatem qvandam præſcribit, in libertate ſermonis & in taciturnitate. Freqventiùs libertatem uſurpabimus, at, cum res poſtulat, ſilentium: Libertas ſiqvidem in ſermone etiam alios invitat & provocat, ut pari libertate erga nos utantur; ut taciturnitas fidem conciliat efficitqve, ut velint homines ſecreta ſua apud nos tanqvam in ſinu deponere. Nonnunqvam præter libertatem oportuna qvædam importunitas aliqva extorqvet, ſi nimirum vel contentione noſtra, vel ſimulatione & fictione, perturbationem in alterius animo moveamus. *Ipſa teſtatur experientia*, inqvit Verulamius, *paucos admodum reperiri, qvi erga arcana ſua tam fidi ſint, qvin interdum ex iracundiâ, interdum ex jactantia, interdum ex intimâ erga amicum benevolentiâ, interdum ex animi imbecillitate, qvi ſe mole cogitationum onerari ampliùs non ſuſtineat, interdum deniqve ex alio qvopiam affectu intimas animi cogitationes revelent & communicent. Ac ante omnia ſinus animi excutit, ſi ſimulatio ſimulationem impulerit, juxta adagium illud Hiſpanorum: Dic mendacium & erues veritatem.* Ille toties nobis laudatus Vincentius Pinellus ſingularem habuit modum indagandi hominum inclinationes ex variatione narrationis. *Si qvid novi accidiſſet*, refert Gualdus, *rei ſeriem amabat ab omnibus, quotquot eum inviſebant, cognoſcere, quaſi tum primùm inaudiviſſet. Afficiebatur enim varietate illâ narrationis, qvam ipſe callidus verborum æſtimator in ſermonis autore, cui amoris odiive cauſſæ adeſſent, deprehendebat. Neqve hoc ſine fructu. Eruebat namqve latitantem ſæpenumero veritatem, eventusqve cauſas acu, ſolerti ſcil. ratione, tangebat. Eodem conſilio rumorum, ſi qui percrebuiſſent, autores inveſtigare conſueverat, qvod hâc ratione disqvirere ſe poſſe conſideret, verine an falſi quidquam continerent.* Idem Pinellus, ne fructus, qvos ex amicorum congreſſu perceperat, ulla abriperet oblivio, cum illi abiiſſent, ſecedebat in cubiculum interius, ubi, qvæ præclara in colloqvendo animadverterat, in commentarium manu ſua referebat. Imò &

cum

cum amici adessent, nunqvam non illi ad manus fuit calamaria theca, ut summa rerum, qvæ plauissent, capita, ne exciderent, annotaret. Idem de Paulo Sarpio refert Fulgentius, qvi vitam ejus scripsit p. 86. edit. Gallicæ. *Quand il se trouvoit avec un homme eminent en quelque science ou art particulier, il l' interrogeoit de tous les points d' icelles avec tant de douceur, qu' il apprenoit tout ce qu' il en sçavoit, sans pourtant, que ce rare personage se trouvast importuné de ses demandes, ny qu' il se pleignist de son trop de curiosité.* Qvantum ex illa cum literatis conversatione utilitatis redundet, exaggerat *epistola ad Nicol. Heinsium 43. lib. 1.* Maresius. Illic de Peregrinatorum ex his colloqviis commodo pluribus agit, atqve Heinsio eo nomine gratulatur. *Morem*, ita scribit, *illum vestrum valdè comprobo, qvi Belgis omnibus & Germanis communis est, per cultiores Europæ regiones peregrinandi, priusqvam certo in loco pedem figatis, officioq; aliqvo, vel grata matrimonii compede vos illigetis. Nam præter externarum linguarum notitiam, & prudentiam, quæ ex illo per varias provincias decursu acqviruntur, aliud etiam commodum vos φιλομαθεῖς consequimini: doctos nimirum viros, qvi ubicunq; degunt, salutando, cum illis amicitiam contrahendo, eorumq; consuetudine & colloquio fruendo, ex quo nonnunquam plus utilitatis hauritur, quam ex librorum lectione. Qua in re tu tibi non defuisti: sed quicquid est apud nos hominum eruditorum, dum in Italiam is reduxq;, videre, alloqui, quin & eorum benevolentiam conciliare, cura tibi fuit non postrema. Cui commodo aliud addendum est, vobis qvodam modo peculiare, scilicet Bibliothecarum excussio, librorumq; rariorum, præsertim verò manuscriptorum sedula conquisitio: Fatendum est enim vos & Germanos indefesso præ cæteris labore in literarum studiis versari, & in emendandis restituendisq; ope veterum codicum bonis autoribus diligentem operam insumere; Qvo nomine omnium ubiq; studiosorum gratiam demeremini.* Qvanti ex colloqvio in peregrinatione fructus capiantur, docuit Monconisius, in cujus Itinerario multa habentur in re naturali, mathematica & aliis, elegantissima observata. In rerum sanè naturalium cognitione multum illa conversatio lucis accendet, cum ex plurium colloqviis, per artem, qvam vocant combinatoriam, elicere multa possimus. Athenis olim & Romæ hujusmodi συζητήσεις freqventabantur, ut ex Gellio & Plutarcho constat. Refert Petrus Crinitus Politianum Savanorolam, Picum Mirandulam & alios celebres viros, qvi Florentiæ tum degebant, hujusmodi συζητήσεις freqventasse. Scipio qvoqve Claramontius in libro *de conjectandis latentibus animi affectibus libr. 9. c. 8. §. 5.* de vi interrogationum in secretis extundendis agit, qvâ arte qvoq; judices utuntur. Ita Chremes apud Terentium repetita interrogatione Menedemum inclinavit ad causam ærumnæ suæ aperiendam. Sunt aliqvi interrogandi arte adeò excellentes, ut reos interrogationibus ad confitendum adigant, qvod Tranqvillus Ambrosius de *processu informativo libr. 1. cap. 2. num. 5.* testatur. Illa vetus per interrogationes disputandi ratio fuit, qvibus ita teneri & constringi potuit adversarius, ut nullo ψευδοθύρῳ elabi potuerit. Ac tradit Aristoteles VIII. Topico-

picorum Dialecticam nos docere πῶς δεῖ ἐρωτᾶν. Laudabat hanc in Laurentio ſuo interrogandi ſolertiam Athenæus lib. 1. οὐκ ἀβασανίστως οὐδ' ἐκ τοῦ παρατυχόντος τὰς ζητήσεις ποιούμενος, ἀλλ' ὡς ἔνι μάλιστα τῆς κριτικῆς τινος καὶ Σωκρατικῆς ἐπιστήμης, ὡς πάντας θαυμάζειν τῶν ζητήσεων τὴν τήρησιν. *Neq; viles neq; abjectas ſanè quæſtiones objiciens, aut quæcunq; accidiſſent, ſed qvemadmodũ maximè convenit cum critica quadam & Socraticâ ſcientiâ, ita, ut omnes quæſtionum illarum ſeriem admirarentur.* Critica Socratica hîc ab Athenæo appellatur, qvæ in argutis interrogationibus conſiſtebat. Qvare & Demetrius Phalereus genus orationis vocat εἶδος Σωκρατικὸν, qvod eſſet per interrogationes conceptum. Hujus critices ſpecimen in Glaucone Socrates dedit, de qvo ſuprà diximus. De hâc Critice multa ſe in libro de Criticâ dicturum promiſit Caſaub. *Animad. in Athenæum lib. 1. c. 2. p. 5.* qvi tamen lucem non vidit. Qvicquid ergo ex his colloqviis nobis notatum fuerit, id ad uſus noſtros ſeponendum, qvod magnorum auſuum eſſe rudimentum poteſt. Nata illinc ſunt Scaligerana, Perroniana, Thuanæa, Colomeſii illa opuſcula literaria, Ultrajecti apud Petr. Elzevirium An. 1669. edita; qvibus adjicitur libellus Gallico ſermone, cui titulus: *Recueil de particularités,* in qvibus multa de eruditis familiariter à Voſſio aliisq; ſuppeditata, laudato ſemper autore, vir ille effutivit, qvæ inſignis ſanè temeritas fuit. Multa tamen in his ſunt mendacia, qvale illud de Caſparo Barthio horrendum, qvi concubinam ſuam Rheno ſuffocaverit, qvod ejus cum Scriverio amores deprehenderit, & plurima alia.

Cum abſentibus converſamur per epiſtolas. Illa homines converſatio ſola ingenii ſimilitudine conjungit, cum ſe nunqvam viderint, qvo affectus ſæpe plus qvam præſentium converſatione incendi ſolet. Tegit epiſtola & celat omnes illos defectus, qvi fortè in moribus aut formâ colloqventis apparent; ſolus hic animus loqvitur, ſeq; nudum exhibet. Fuit Scaligero & Caſaubono Heroib9 literariis freqventiſſimum literarum commercium, neq; tamen unqvam ſed viderunt. Narrat Patinus Epiſt. 136. Caſaubonum ſæpius iter Batavum meditatum, jamq; ducentos aureos huic itineri deſtinaſſe; verùm ſemper impedimenta qvædam objecta fuiſſe. Scaliger illum ſæpè exſpectavit, atq; hæc ad illum ſcribit: *Tui erit arbitrii in mediâ hyeme venire, quam luculento foco expugnabimus, qvi nunquam deficiet in cubiculo, quod tibi adornabo: quod tamen nullum præter te ornamentũ habebit.* Diligentiſſimus in hoc commercio literarum fuit Pinellus, cujus inſigne ſtudium, qvod exemplo omnibus eſſe poſſit; ipſis illius autoris verbis, qvi vitam ejus ſcripſit, apponam: *Inſtruxerat ille præclarum hanc diſcendi cupiditatem ope multorum, qvi eâdem voluptate afficerentur. Hos non in Italiæ Europæq; urbibus modò, ſed & in oppidis vicisq; ſelegerat, quorum induſtriâ continenter uteretur, ad quos epiſtolas ſchedulasve oportunè miſſitaret. Illud ſanè in Pinello mirandum, quânam ratione ipſi per imbecillam valetudinem liceret tot rerum meminiſſe, tot negotiis ſufficere. Et verò hanc ille ſibi præter cæteras methodum præſcripſerat, ut perlectis amicorum literis earum capita compendiaria via in codicem referret. Hunc ſibi proponebat reſponſurus*

surus sepositis epistolis, in quarum mox tergo adnotabat nomen ejus, qui scripsisset, annum, diem, locum & negotiorum indiculum. Harum fasciculos singulis hebdomadis in cistulas transferebat. Ad literas cum demum responderat, selectas in manipulos cogi, annorum, mensium, septimanarum, dierum habitâ ratione digeri, & in unum secludi imperabat. Consueverat insuper tabulas sibi quasdam conficere, in quas referret ea omnia, quæ ipse ab amicis, quæ ipsi ab eo vicissim postularent; descriptisq; summis negotiorum petentiumq; nominibus, uno intuitu discernebat, quid actum esset, quid agendum restaret: ac confecta nomina inducebat, postquam rescripta cum codice contulisset. Nostro tempore Antonius Maliabeccus foris multis per totum orbem literatum virorum doctorum amicitiis innotuit; domi ex omni gente virorum doctorum concursus est: De cujus insigni humanitate, admirabili eruditione videatur Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 3. libr. 4. p. 423.* Insignis est ex omni illa conversatione, vel per colloqvia vel per literas, omni ex parte utilitas, atq; adeò hic de Fine conversationis eruditæ tractatio suscipi possit. Ille vero duplex est; nam vel scientiam solam, vel Famam, venamur. Qvi scientiâ solâ contentus est, minori apparatu indiget; qvi famam etiam ambit, qvædam τεχνήματα in subsidium vocat. Etsi veram virtutem &, qvæ super illa fundatur, conversationem fama ultrò seqvitur. Multis sola cum eruditis conversatio ad famam prodest, qvemadmodum Pompejo Garigliano, de qvo hæc Erythræus Pinac. I. n. 39. *Dicebat sæpe in Academia Humoristarum, more suo, ex tempore, summâ Academicorum aliorumq; frequentiâ; inde emanavit ejus nominis fama in totam civitatem. Nemo erat Cardinalis, nemo vir princeps, nemo paulùm literarum cupidior, quin eum videre cuperet, alloqui, adire, quin domum suam invitaret.* Adeò amplissimum virtutis præmium ipsa virtus, & sua sapientiam & doctrinam fama, semper comitatur.

CAP. XVI.
DE SCRIPTORIBUS AD REM LIBRARIAM ET HISTORIAM LITERARIAM PERTINENTIBUS.

Transitus ad Autorum enarrationem. Ejus occasio. Vogleri Introductio in notitiam Autorum. V. Placcius ejus supplementum promisit. H. Conringii Opuscula. MStum de eruditionis à C. N. propagatione & de Scriptoribus. Bartolini comm. de libris legendis. Autor Gallicus Anonymus de cognitione bonorum librorum. Censura ejus. Periculosa de Autoribus judicia. Benjaminis Prioli aliorumq; conatus audaciores. Photii Bibliotheca μυριόβιβλος. Varia de eâ judicia. Ejusdem Nomocanon. Glossarium MStum. Jacobus Gaddius libro de scriptoribus non Ecclesiasticis majora viribus audet. Labbei de eo judicium. Antonii Possevini Bibliotheca selecta, & apparatus sacer. Claudii Verdierii Censio Autorum stulta & temeraria. In patrem suum ille male-

maledicus. Leo Allatius ex illo multa cepit libro de Erroribus magnorum virorum in dicendo. Recensentur aliqua judiciorum stultorum de Virgilio præcipuè & Horatio specimina. Theophili Raynaudi Erotemata de bonis ac malis libris. Bailleti & Patini de eo judicia. Patinus illum malè Conringio præfert. Scriptores Ephemeridum literariarum. Autoris consilium. Anglorum, Gallorum Ephemerides. Tanaq. Fabri Censura Ephemeridum Gallicarum. Dionysii Medici Memoria. Gallesii continuatio Ephemeridum. Romanæ, Florentinæ, Venetæ Ephemerides. Nazarii laus. Acta Eruditorum Lipsiensia laudantur. Cornelii à Beughem Indices. P. Balii Excerpta Reip. Literariæ. Mercure scavant. Bibliotheca Universalis Historica. Ephemerides Parmenses, Hamburgenses. Georgii Richteri Crises Melanchthonianæ commendantur. Elogia Thuanæa cum notis Antonii Teissieri. Tobiæ Magiri Eponymologium criticum. Bailleti judicia doctorum de præcipuis libris laudantur. Ejus de judicio ferendo cautiones. Excerpta Scaligeriana & Peroniana. Prima Scaligeriana. Quibus autoribus congesta & digesta. Judicia & sermones doctorum familiares, invitis autoribus, non temerè edendi. Collectio dicteriorum Ciceronis à Quintiliano, Melanchthonianorum dictorum à Camerario & Sibero reprehensa. Trajani Boccalini, Adami Eberti, Relationes è Parnasso. Danielis Bartoli Character hominis literati. Theophili Spizelii libri. Vinc. Placcii de Anonymis, Deckeri de scriptis adespotis liber. Conringii liber de Antiquitatibus Academicis laudatur. Historiam Universalem Academicam inter desiderata ponit Autor. Du Boulay Historia Academiæ Parisiensis. Antonii Wood Academiæ Oxoniensis Historia, commendatur ad Philosophiæ & Theologiæ Scholasticæ historiam. Lambecii Commentarii de Bibliotheca Vindobonensi. Gabr. Naudæi Additio ad Historiam Ludovici XI. Typographia Germanis à Naudæo vindicata.

Quæ hactenus dissertavimus, qvasi vestibula & aditus ad totam hanc tractationem faciunt. Nunc ad Autores ipsos perveniemus, qvorum recensionem non magnô apparatu & pompâ instituemus; sed præcipua qvædam de iis monebimus, qvæ τῆς πολυμαθίας studiosis in primis profutura existimamus. Neq; enim Nomenclatoris hîc partibus fungimur, qvi & vitas, & tempora, & libros autorum justâ serie recenseat, qvô labore alii defunguntur; sed ad solum nos usum respicimus, qvem in cognitione rerum sibi præfixum habere bonarum literarum cultores debent. Cum primùm scholis privatis illa proponeremus, pleraq;, qvæ in seqventibus de autoribus dicemus, ex memoriâ, sine ullo libro commentario aut operosâ meditatione, nobis deprompta sunt, ut optimè norunt, qvi tum illis interfuere. Non displicuit ille viris eruditis, utut extemporalis, labor, qvi ejus editionem sæpissimè ursere, & nunc qvidem juventutis præcipuè commodo illa publici juris facimus; interjectis nonnullis, qvæ sub manu, cum illa concinnaremus, nata sunt. Præcipuos igitur tantùm autores enumerabimus, neglectis illis, qvi levioris momenti visi sunt

Qvi enim omnem scriptorculorum istorum saburram colligere velit, Heliogabalum imitari videretur, qvi, ut Romæ vastitatem ostenderet, omnes è tota urbe araneamm telas coacervari jussit. Amplissimum certè negotium per tam vasta Autorum spatia diffundi: prudentiæ præterea res est, ex illo numero seligere optimos. Viæ deniq; compendium est, pro illis, qvi hæc studiorum spatia decurrunt, ut Hodegetas inveniant, qvi digitum intendant. Nos jam primùm de Autoribus, qvi ad rem librariam & literariam in genere consideratam pertinent, agemus. Præmittemus verò Autores compendiarios: nam ut compendia nobis faciamus, prodest aliorum compendia nosse; & qvidem primò locò hîc ponemus

VALENTINUM HENRICUM VOGLERUM, Professorem Medicum Helmstadiensem, cujus extat *universalis in notitiam cujusq; generis bonorum Scriptorum Introductio*, Helmstadii An. 1670. in 4. edita. Vir fuit ille doctissimus, & vastum hoc argumentum ὡς ἐν τύπῳ proposuit. Rudimentum ergo non spernendum est, & qvasi ichnographia magni operis. Generatim agit de modis, qvibus scriptorum notitia possit acqviri, & omnes inde autores illos recenset, qvi de scriptoribus certarum disciplinarum, nationum, summariam recensionem instituerunt. Sed multa tamen in illo desideres. Nam in generali illâ Synopsi non omnia complexus est, qvæ dici poterant. Ejus supplementū meditatur Vincentius Placcius, Gymnasii Hamburgensis Professor, vir clarissim9. Id qvoqve è Voglero discimus è cap. 5. istius libri, extare Hermañi Conringii Opus eruditum de universâ eruditionis à nato Christo propagatione, ejusdemq; de scriptoribus coṁentarium privatis lectionibus ab illo conceptum, qvi multorum coṁoda adjuturus esset, eô judice, si lucem viderit. Verùm compendiarius planè libellus ejus est, qvem vidi, de eruditionis propagatione, coṁentariolus Chronologicus, in qvo per singula secula qvinq; illa capita proponit. 1. De scriptoribus Ecclesiasticis & Judaicis. 2. De scriptoribus Philosophicis. 3. De Jurisconsultis. 4. De Medicis. 5. De Historicis, Oratoribus & Poëtis: Qvem ego qvidem extemporalibus ipsi dissertationibus natum suspicor, multis accessionibus augendum, ut est ipse Vogleri liber longè locupletior. Verum de Scriptoribus coṁentarium nullum hactenus vidi.

THOMAS BARTHOLINUS alterum ab illo locum occupet, magni vir nominis, non inter Medicos tantùm, sed inter Polyhistoras & Philologos. Is sub extremam ætatem Bibliothecæ Academicæ Hafniensi admotus occasionem nactus est, coṁentarium *de libris legendis* scribendi, editum Hafniæ An. 1676. in 8vo, Dissertationibus septem. Parvæ qvidem molis liber est, sed in qvo qvasi constipata sunt utilissima de libris monita & notitiæ ad multas disciplinas utiles. Dissertatione primâ multa habet de Academiæ & Bibliothecarum Hafniensium incrementis: secundâ de autoribus suppositi[t]iis, anonymis, plagiariis, de autorum patriâ & ætate, singularum nationum & autorum genio, vitis autorum; tertiâ, de linguis scriptorum, scriptoribus Milesiorum & versionibus:

qvar-

qvartâ, de scribendi ratione veteri & novâ, MStis antiqvis Romanis, Danicis, Islandicis, Editionum meliorum notis, Typographis, voluminum formâ: qvintâ, de titulis librorum, variis librorum argumentis, methodis &c: sextâ, de lectione librorum, de arte mnemonicâ, de Excerptis instituendis, Indicibus variis, Lexicis: septimâ, de electione librorum, & judicio circa scriptores, notis & siglis &c. Opus tamen hunc librum lecturo aliqvâ Autorum notitiâ: nuda enim nomina velut per lancem Satyram congesta tyrones facilè morantur. Prodeat tertio loco

AUTOR GALLICUS ANONYMUS, *de la connoissance des bons livres, ou examen de plusieurs Auteurs.* Liber ille sine autoris nomine prodiit in 12mo. Amstelodami 1672. Magnifica multa promittit titulus, cum pompâ & apparatu institutus; sed exigua sunt, qvæ in illo libro tractantur, & in censuram qvorundam Autorum Gallicorum desinunt; cui fini destinatus ille liber videtur, eamqve ob causam nomen Autoris omissum, ut invidiam à se declinaret. Prolixus est in judiciis de fabulis & Romantiis Gallorum: qvæ potissimam libri partem occupant. Regulæ, qvas ponit de bonis Autoribus cognoscendis, admodum sunt generales. Judicium ille de libris instituendum dicit, ratione autorum, tituli, argumenti: eâqve occasione de qvibusdam Gallicis scriptoribus, eorumqve virtutibus & vitiis agit. De Comœdiis, de Poësi Gallicâ, de eloqventiâ Gallicanâ in stylo soluto & ligato. Qvibus totus ille liber absolvitur, atq; ita in urceum exit, cum amphoram titulus promiserit. Qvare rectè de eo judicat Bailletus in Judic. Doctor. tom. 2. part. 1. p 169, *cet ouvrage n'a point augmente l'estime, que le Public a conçüe de son habileté, ce ne sont que des discours vagues, dans lesqvels il semble battre l'air, sans sçavoir à qvoy s'en tenir.* Autorem hujus scripti nominant *Memoriæ Gallicæ*, à Dionysio Medico scriptæ, Sorellum, qvi Bibliothecam Gallicam scripsit, de qvo in seqventibus; & veresimile videtur. Videor enim mihi in utroqve scripto parem judicandi solertiam deprehendere, & ipse liber statim in initio mentionem Bibliothecæ Gallicæ facit.

Præmissis autoribus illis, qvi generatim de judicio circa libros instituendo agunt, ad ipsos illos procedimus, qvi judicia de autoribus scripserunt. Hic qvidem ex antiqvioribus occurrunt Cicero, Dionysius Halicarnassæus, Qvintilianus, Longinus, qvi datâ occasione autorum veterum nomina recensent, deqve iis judicant. Periculosæ plenum opus aleæ suspiciunt, Qvintiliano judice, qvi de Autoribus judicia in publicum edunt, qvod & Rolando Maresio *lib. 1. ep. 41.* visum est. Meminit illic Erasmi, qvi in Ciceroniano de sui & superioris ævi scriptoribus judicia dedit, non sine summâ sui invidiâ: Item Justi Lipsii, qvi Bembum aliosqve severo examine expendit. Hoc deniqve ejus de his censuris judicium est: *Omni certè laude hoc proseqvendum est, modò cum modestia fiat & in pridem functis, sine odio & gratia: qvorum causæ procul habentur, cum de iis judicatur, qvos videre, qvibusqve proinde invidere non licuit. Sed id in justo opere & ex professo facere, fortasse nimiæ invi-*

invidiosum sit: nimirum summorum virorum quasi censorem agere. Tantum epistolis aut Criticis operibus illas censuras admisceri vellem. Qvanqvam ejusmodi judicia sic, ut dixi, exercita non tam censuræ, qvam laudationes dici debent: qvibus, qvid in unoqvoq; egregium videatur ac laudabile, ingenuè adnotatur, obiter verò tantùm, si qvid aliquando iidem peccaverint. Benjamin Priolus, qvi Historiam Gallicam ab excessu Ludovici XIII. scripsit, in appendice istius libri promisit judicia de scriptoribus Græcis & Latinis. Verùm qvæ judicia exspectanda ab homine, qvi ipse exiguo judicio præditus, in amplissimo suô argumento ineptè versatur? Nihil est enim istâ historia, si dictionem, si argumentum videas, qvod placere doctis possit. Ridicula planè illa operi subjuncta epistola vel excusatoria, vel defensoria. Qvàm stulta illa Lipsiani styli affectatio: ac passim occurrunt è Lipsii Politicis ac aliunde consuti centones. De Johanne Baptista Capono refert Gregor. Leti *Ital. regn. part. 3. lib. 2. pag. 97.* moliri illum libros XII. *de erroribus clarorum scriptorum Latinorum, & alios de erroribus clarorum scriptorum Tuscorum*, sed post mortem demum edendos Refert & Bailletus *de Judic. doctorum, tom. 7. part. 1. p. 172.* esse à Dn. *Des-preaux Boileau* judicia de viris doctis conscripta, qvæ tamen hactenus non vidi. Idem eodem loco, *pag. 293.* mentionem cujusdam societatis facit *le Port Royal*, qvæ variorum librorum censuram, sed audaciorem, instituerit, de qvâ hactenus nil mihi constat. Inter illos censores, qvi aliqvam ætatis prærogativam habent, ponendus nobis primus est

PHOTIUS, Patriarcha Constantinopolitanus. Hujus viri magna fuit eruditio. Vixit seculô post Christum natum nonô. Ejus extat Bibliotheca μυριόβιβλος, sive lectorum à Photiô librorum recensio; sed non supersunt; nisi 279. codices, qvos recensuit. Casaubonus tamen epist. 164. meminit, MStum integrū extare apud Henricum Stephani. Habentur in hôc opere Excerpta ex autoribus illustria, inter qvæ sunt multa deperditorum autorum fragmenta. Adjicit qvoq; judicium de autoribus, qvod genus scribendi primus ille suo tempore instituisse videtur. In Latinam linguam conversum est hoc opus ab Andreâ Schotto, editumq; Augustæ Vindelicorum 1606 in fol. Græcus Textus solus cum Emendationibus Höschelii 1607. prodierat, suasu Marci Velseri; Græcè verò ac Latinè excusum fuit Genevæ apud Paulum Stephanum An. 1611. tum deinde Rotomagi. Utraq; editio in folio. Fuisse virum hunc suo tempore doctissimum nemo Historiarum peritus ignorat: qvanqvam ab Henrico Spondanô, aliisq; Pontificiis scriptoribus, ut homo sacrarum literarum rudis traducatur, qvod ab invidia profectum est Antonius Possevinus in Bibliothecâ suâ selectâ lib 5. cap. 16. contemptim de Photio judicat: *De Bibliotheca Photii, quam multi, & ii etiam perdocti, aut Græcam aut Latinam optarunt, nolim quenquam admodum angi*, & in Apparatu Sacro sub voce Photii multos in illo errores notat. Notum enim est ex Historiâ Ecclesiasticâ, qvæ tum lites fuerint inter Ecclesiam Orientalem & Occidentalem agitatæ. Qvoties librum illum legimus, toties insignes periisse libros, qvorum

ille

ille argumenta recenſet, dolemus. Honorificè de hoc libro ſentit Lipſius Cent. 5. Miſc. Epiſt. 89. Heinſ. prolegom. in Ariſtarch. ſacr. Voſs. l. 2. Hiſt. Græc. cap. 25. Calixtus in apparatu Theologico, immenſæ qvidem lectionis & variæ eruditionis virum vocat, ſed vitæ minus probatæ. Multa in ejus laudem Schottus in præfatione, ubi Photium Hermogenis Ideas in Critice autorum ſeqvi ait. Occaſio hujus Bibliothecæ ſcribendæ hæc fuit: Dum in Aſſyriâ legationis munere fungeretur pro Baſilio, Taraſius, amicus ejus per literas à Photio petiit, ut, qvæ ſubſecivis horis legeret, ſecum communicaret: Qvare in hunc commentarium omnia illa, qvæ legit, retulit, & ad amicum ſuum transmiſit. De Photio vide Elogium apud Capaccium lib. 2. Elogior. p. 330. Editus qvoq; ab illo Photio eſt liber adverſus tyrannidem Pontificis Romani. Hujus viri utinam omnia haberemus, multa nobis ſupereſſent vetuſtorũ autorum Fragmenta. Extat tamen præter hanc Bibliothecã ſcriptus Nomocanon, cum notis Theodori Balſamonis, & Johannis Zonaræ, editus à Jacobo Gothofredo & Bevereggio in Synodico illo magnô. Extant & Epiſtolæ ejus cum verſione & notis Richardi Montacutii. Scripſit qvoq; Gloſſarium Græcum, qvod hactenus MStum eſt, latetq; in Bibliothecâ viri illuſtris Marqvardi Gudii, cujus editionem multi hactenus fruſtra urſerunt. Eſt & alterum MStum in Bibliothecâ Oxonienſi, cujus editionem moliuntur illic viri docti. Magno commodo foret hoc Gloſſarium literatoribus & Hiſtoricis; multa enim ex autoribus deperditis depromſit, qvorum laciniæ etiam venerationi eſſe debent. Qvod ad notitiam ſingularem hujus viri attinet, legantur Andreæ Schotti in Bibliothecam ejus Prolegomena. Aliqva etiam ſummatim recitat de Hiſtoriâ ejus Boclerus, in libro de rebus ſeculi noni & decimi, ſub Ludovico II. p. 157. Verum Gloſſarii illius nulla apud eos fit mentio. Hactenus enim non niſi duo illa cognita ſunt exemplaria. Subjungo Photio, velut ejus ſimiam,

JACOBUM GADDIUM, Florentinum, virum Nobiliſſimum, è Familiâ illuſtri Italicâ. Is opus edidit de ſcriptoribus non-Eccleſiaſticis, Tómis duobus comprehenſum, ſed qvi non unô tempore, nec integri, prodierunt. Tomus enim primus Florentiæ 1648. in fol. editus; Tomus II. à litera L. ad literam S. Lugduni Ann 1649. eâdem formâ editus, unde difficulter illi libri junctim poſſunt comparari. Magnificus librorum illorum titulus eſt, ut ſolent plerumq; eſſe verborum prodigi, qvi rerum ſunt parci. Judicia interponit de autoribus ſæpè temeraria & futilia, ne qvid de maledicentiâ ejus dicam, qvâ viros doctiſſimos ſæpè impugnat, præcipuè Germanos; ipſi qvoq; Photio non parcit, in qvo taxat nimiam Plutarchi recenſionem, cum illud ſtudio fecerit autor ille. Qvæ enim non ſunt in Plutarcho notatu digna? in qvibus prolixitatem ejus nunc qvidem damnari ineptum eſt: nam ſi periiſſet ille Autor, ut multi alii, nemo non ipſi egiſſet magnas gratias. Abbas Ghilinus in Theatro ſuo hominum literatorum, invidenda illi Elogia ſuſpendit: ſed Philippus Labbæus rectius de eo format judicium, vocando Sciolum Florentinum in libro ejus *de ſcriptoribus non-Eccleſiaſticis*

Z pag.

pag. 878. qvi de rebus sibi penitus ignotis judicium, qvo ferè semper caruit, ferre voluit, in qvisqviliis undeqvaq; corradendis operosum: qvi, qvot verba habeat, tot propemodum mendacia. Idem integrum librum de Gaddianis aberrationibus se scripturum promiserat. Scripsit Gaddius penè Bibliothecam librorum in in variô doctrinæ genere, ut solent homines, qvò ineptiores sunt, eò magis esse πολύγραφοι, qvi chartis illinunt, qvicqvid in buccam venit. Ejus opera recenset Gregorius Leti, *Ital. regn. part. 3. lib. 4.* Occurrunt tamen in his nonnulla sæpe è MStis notata, aliaq; curiosiora superstitiosâ diligentiâ congesta, qvæ inter tot alias ineptias ad usus nostros seponere possumus: ut nullus liber tam malus est, in qvo non sit aliqvid boni. Fuisse aliqvando mente captum Gregor. Leti refert. Extat &

ANTONII POSSEVINI è Soc. Jesu *Bibliotheca selecta & Apparatus sacer:* cujus viri non est æqva apud doctos æstimatio. Sunt, qvi illum in cœlum ferunt laudibus; sunt, qvi illum compilatorē, non multæ curæ & judicii habent. Bibliotheca selecta 18. libris constat. Multa hîc pertinentia ad rationem studiorum, & rei literariæ in universum, interponit judicia, in qvibus multa reprehendit Jacobus Gaddius. Sed non magni faciendum est ejus judicium, ut qvi sæpissime ineptꝰ autorum censor est. Verum tamen est, vagis & longè qvæsitis excursibus fatigare illum lectores. Sixti Senensis Bibliothecam sanctam passim vellicat, qvæ tamen viris doctissimis in pretio est, de qvo nos alio loco. Apparatus ejus sacer majore in pretio nonnullis habetur, multaq; habet de scriptoribus veteribus & novis judicia, ex aliorum sæpe sensu formata. Utilissimum tamen ille laborem suscepit, in qvo aliqva condonari debent. Bailletus suadet, ut correctio errorum ab aliqvo viro docto suscipiatur. Annectit Catalogos MStorum, qvæ ad res Ecclesiasticas pertinent, magno studio ex omnibus eruditi orbis Bibliothecis conqvisitos; cui si similes in cæteris disciplinis collectiones haberemus, magno profectò usui esset. Judicia ejus de Machiavello magnam ipsius oscitantiam & imprudentiam arguunt, ut ostendit in Præfatione Principis Machiavellici Conringius. Ultima editio Bibliothecæ selectæ prodiit An. 1607. Coloniæ, in folio. Apparatus sacer ibidem 1608. Referendus itaq; hic autor est ad scriptores rei literariæ criticos, qvalis Photius est, & qvi è recentioribus Photii methodum seqvuntur Ephemeridum scriptores. Inter illos criticos nomen qvoq;, sed invitâ planè Minervâ, profiteri voluit

CLAUDIUS VERDIERIUS, Filius Antonii Verdierii, cujus extat supplementum in Bibliothecam Gesneri, & plurima alia lingvâ Gallicâ. Is librum scripsit exiguum magnificô hôc Titulo: *Censio autorum omnium veterum & recentiorum.* Qvis non de locuplete penu hujus Pantosophistæ præclara omnia, & tanti promissoris hiatu digna, sibi sponderet? Sed miserè ille corvos deludit hiantes: Nam ubi censuram suam exercet, manifestam hominis phrenesin facilè deprehendas. Vel ex ipsâ libelli fronte non falsam metoposcopiâ conjeceris ho-

hominis dementiam, qvi triginta circiter foliis tam vastum argumentum exhaurire voluit. Si non aliunde, vel ex eo colligas insaniam, qvod ipsi parenti suo, viro docto, in laudes filii sui tam prolixo, non parcat. Nam in Bibliothecâ suâ Gallicâ Antonius Verdierius Pater *sub voce Claudii* filii sui varia carmina Gallica etiam cum elogio recenset, & ille tamen ingratus & maledicus filius de Patre suo pag. 171. ita: *Erravit fortasse Antonius Verdierius pater meus, qui Gesnerum secutus Bibliothecæ supplementum fecit &c.* Porrò de eo: *Laboris hâc in re inesse satis, qvamvis industriæ parum, nemo est, qui neget.* Adversus illum censuram scripsit Caspar Scioppius, qvi & ipse certare cum aliis potest maledicentiâ; non vero seorsim excusus libellus ille, sed additur libro, cui titulus: Catulli casta carmina, selecta à Raphaële Eglino Iconio, cum ejusdem Vindiciis adversus Josephum Scaligerum. Editus est liber Francofurti An. 1606. in 12$_o$. Nescio tamen, qvi factum sit, ut Leo Allatius disceptatione suâ *de Erroribus magnorum virorum in dicendo*, Romæ 1636. editâ, non exiguas ex hujus Verdieri censione lacinias in hunc suum libellum transtulerit, laudato interdum, sed dissimulanter, autore, interdum præterito. Nam certè majori judicio ingenioq; Leo Allatius erat, qvam ut è miserâ istâ Verdieri censione judicia illa emendicaret. Si qvis aliqva ejus stultitiæ specimina velit, dabimus illa in gustum: Statim in initio operis, 18 paginis multa sunt inepta de Grammaticis veteribus judicia, p. 43. *Romans* Gallorum ex voce Gallicâ *Normans* stultâ plane derivatione deducit. Pag. 50. & seqq. in Virgilio reprehendit voces barbaras, qvodq; utatur phrasi non latinâ, ut Æn. 3. cum Poëta ait: *Anchisen facio certum*; cum dicere debuisset: facio certiorem. *Sceleratum* qvoq; *frigus, & sceleratas faces* more Mantuano dixisse Virgilium, unde in eo deprehensa sit Mantuanitas. O acumen omni pistillo obtusius! Qvam ridiculum est ejus de Horatio judicium pag. 57. qvod in Hexametris duriusculus sit, & versus ut plurimum inexcultè per monosyllaba desinere faciat, qvo nihil sit absurdius, qvod de poëtica arte multa præcipiat, qvæ ipse non observet; qvod Satyras suas Sermonum appellatione minùs idoneâ depresserit: Satyram enim eâ gravitate & majestate, qvâ concionator in pulpito adversus hominum vitia, prorumpere debere; cum sermo familiaris qvædam loqvela sit. Non novit bonus ille vir genium Satyræ, qvem nemo unqvam feliciùs Horatio expressit, ac de industriâ hoc illi Carminis genus qvæsitum; neq; aliam satyris esse indolem, qvam qvæ ridendo & familiari sermone verum dicat, non gravitate concionatoriâ, qvæ cum Satyrarum scriptoribus stultissimè componitur. Ejusdem commatis est, qvod pag. 100. artem omnem oratoriam, ut generi humano perniciosam, damnat, & pag. 103. & 104. præclaros illos Aristotelis Rhetoricorum libros cavillatur. Nihil dicam de insanâ ejus in Leges & JCtos censurâ à pag. 110. usq; ad p. 131. Verum de eo judicium qvoq; tulit Bailletus *de Judic. Doctor. tom. 1. pag. 2. & pag. 517.*

THEOPHILUS RAYNAUDUS, Vir multæ lectionis & scriptionis, Jesuita: nam omnes ejus libri 20 tomos in fol. complent, qvi ante aliqvot annos junctim

ctim editi in Galliâ, testibus Ephemeridum Scriptoribus. Is librum inter alios scripsit, cui titulus: *Erotemata de malis ac bonis libris, deqve justa aut injusta eorum conditione*, editum in 4to Lugduni Ann. 1653. qvod argumentum ipsi integrum volumen parere potuit, qvanqvam non aliter, nisi morali ratione, tractaverit. Magna scilicet horum hominum sollicitudo est de admittendis sive tollendis & expurgandis libris. Multæ in hôc opere ab ipso afferuntur minutæ qvæstiones, unde parum fructus pro literariâ notitiâ, nisi qvod obiter nonnulla inspergat. Verum scilicet hîc Horatianum illud est:

Cum flueret lutulentus, erat, qvod tollere velles.

Eandem materiam ante ipsum tractavit Gabriel Puhtherbeus, cujus extat liber *Theotimi* titulo, seu, *de tollendis & expurgandis malis libris*, *Parisiis* An. 1549. in 8vo editus. Sed noster ille pleniùs tractat hoc Argumentum. Instituit certas librorum classes, ut Hæreticorum, Atheorum, Magicorum, superstitiosorum, obscœnorum, infamium, supposititi0rum, furtivorum. De singulis multa habet, qvæ disqvirat. Sed ille, dum suâ in alios libertate censendi utitur, ipse in censuram Ecclesiasticam incurrit, atqve in Indicem illum Prohibitorum qvædam ejus opera relata sunt. Et fuit sanè intolerabilis illa audacia, qvâ referente Bailleto in *Judic. Doctor. tom. 1. part. 1. cap. 13. p. 102.* censuram libertinam & impiam in Symbolum Apostolorum scripsit, aliosq; in religionem Christianam injurios plane libros: Qvam inter illos, qvos Gallicâ voce *Chicaneurs* dicimus, refert. Guido Patinus magnis illum elogiis ornat. In Epistola 92. vocat illum hominem prodigiosæ scientiæ, qvi omnia norit: nunqvam se, ait, aperire ejus libros, qvin aliqvid ex eo discat. *Epistolâ 122.* Rainaudum cum Martino Schoockio & Hermannno Conringio confert, ita tamen, ut utrumqve à Rainaudo eruditione vinci contendat: Qva in re Viri ejus judicium minimè amplecti possum. Longè enim profundior eruditio & limatius in Conringio, qvàm in Rainaudo, judicium. Qvod qvi discernere non novit, næ is vel parum judicandi solertiâ valet, vel partium studio ducitur. Parum qvoqve aptè cum Schoockio confertur Conringius in hâc trigâ principe loco nominandus.

Referendi huc qvoqve sunt SCRIPTORES EPHEMERIDUM LITERARIARUM in variis Nationibus, quatenus non nudos tantum Nomenclatores, sed & enarratores & judices se exhibent. Jam XX propemodum anni sunt, cum consilium non nemini suppeditarem, ut singulis saltem mensibus, (ut in rebus politicis fieri solet) varias de rebus literariis ex totâ Europâ conqvisitas relationes publicaret, usus eorum operâ, qvibus magnum est cum Viris celebribus literarum commercium: Qvod non ad libros tantùm, sed & ad omnia cogitata & inventa aliasqve historias literarias extendi vellem. Ac factum nunc est, ut singulari qvodam impulsu animi eruditorum in hoc rei literariæ studium acti fuerint. Sed scopos sibi diversos proposuerunt. Angli enim ad res Physicas se totos converterunt, nova experimenta & Autores Philosophiæ moralis enar-

enarrando, cui fini apud illos inſtituta fuit *Societas Regia*, cujus auſpiciis Henricus Oldenburg, ejus Secretarius, in publicam lucem protulit, qvæ illâ in Societate proponebantur. Eorum pars in Latinam linguam converſa eſt; promiſerat & ipſe Autor integram verſionem, cujus nunc laboribus fata interceſſerunt; illam telam nunc pertexit Hoockius. Galli non intra naturæ fines ſe continent, ſed latiùs evagantur; omnis enim generis Autores novos recenſent. Primus è Galliâ illam operam ſumpſit Hedovillius, cujus liberiora judicia bilem moverunt eruditis, ut Tanaqvil Faber ſingularem librum ſcripſerit adverſus illos Ephemeridum Scriptores, cui Titulus *Journal du journal*, *ou cenſure de la cenſure*, in qvo falſè exagitat novos illos Criticos. Qvare circumſpectè magis rem ſuam inſtituerunt, & judicio omni abſtinuerunt, ſolâ recenſione contenti. Poſtea res illa ad Dominum Galleſium, ad Abbatem Roqvium, ad Dominum Dionyſium, Regium Medicum, delata eſt, qvorum labores unô faſciculô comprehenſi ſub titulo *Journals des ſcavans* prodierunt. Recuſi illi libri in Belgio fuerunt; ſed acceſſiſſe hîc qvædam à falſariâ manu qveruntur Galli. Qvæ ab aliis notata in his Ephemeridibus fuerunt, legi poſſunt apud Baillet. libro toties laudato, *tom. 2. p. 57. & ſeqq.* Pars aliqva iſtarum Ephemeridum in lingvam Latinam converſa eſt à Nitſchio. Cœperunt qvoqve Itali Gallicas convertere in ſuam linguam, & ipſi Gallorum exemplo tales ſcribere Ephemerides, & qvidem Florentini ſe exercuerunt præcipuè in Phyſicis & Mathematicis. De libris apud illos nihil habetur. Sed ii jamdudum laborem hunc abruperunt; Romæ verò Franciſcus Nazarius, Vir doctiſſimus, eandem qvoqve palæſtram ingreſſus eſt, de qvo multa præclara ſcribunt Autores, qvi ejus librum legerunt. Prodiit verò etiam ille ſub Titulo: *Giornali de' Letterati.* Rarò tales libri ad nos perveniunt. Caſpar Bartholinus in Præfatione libri ſui de Tibiis veterum hoc illis elogium ſuſpendit: *Franciſci Nazarii Ephemerides tantam librorum cujuscunqve ſcientiæ & linguæ varietatem, tamq́; diſtinctam notitiam complectuntur, ut ſingularia eorundem, qvæ ipſe laborioſè ſolus perſtringit, clarius & ſolidius ab ipſis ſeorſim Autoribus haberi neqveant.* Ex illis Ephemeridibus multa transſcribunt Galli, nonnunqvam etiam Angli. Veneti qvoq; Ephemerides tales inſtituerunt. Sed & hæ cum Romanis jam diem ſuum obierunt. Harum nationum exemplo incitati etiam Germani & Dani, acta qvædam Philoſophica & Medica inſtituerunt, ſed intra Phyſicæ & Medicinæ limites ſe continent. Anno 82. in Academiâ Lipſienſi Viri aliqvot docti laudabili conſilio negotium hoc ſusceperunt, ut acta eruditorum publicarent, qvibus non libros ſolùm in omni doctrinæ genere, ex omni gente, novos recenſerent, ſed & inventa nova phyſica & mathematica undiq; conqviſita proponerent. Optimè illa res hactenus cum eruditi orbis applauſu ſucceſſit, eſtq; ejus rei fructus longè maximus. Ego certè Germaniæ atq; illuſtri huic Academiæ de illo conſilio gratulor, qvod exteris qvoq;, quibus noſtra rarò ad palatū ſunt, nunc placere incipit,

ut jam in Gallicam qvoq; lingvam acta illa convertantur. In ordinem illa redigit vir non literarum tantùm famâ, sed & singulari in his industriâ spectatissimus, mihiq; amicissimus OTTO MENCKENIUS, manum jungentibus aliis inclutæ Academiæ Professoribus, præcipueq; viro omni eruditionis apparatu instructissimo, Dn. CARPTZOVIO, urbis Senatore amplissimo. Nolo hîc dicere de Mercuriis librariis, qvi singulis mensibus in Angliâ, singulis semestribus in Belgio, prodeunt; qvem morem etiam Galli imitantur, qvi singulis Ephemeridibus Catalogos aliqvos librorum subnectunt, qvibus continentur digna indigna relatu. Neq; illud silentio hôc locô prætereundum est, Batavum qvendam CORNELIUM à BEUGEM pollicitum esse Universale aliqvod ex omnibus Ephemeridum scriptoribus compendium, qvo continebuntur & nova inventa, & libri varii generis: Qvod ubi prodierit, judicium de illo labore formari poterit; qvi profectò non à jejuno ac proletariô ingenio, sed à viro rerum omnium, qvæ ibi tractantur, perito, suscipi debet. Specimen aliqvod ejus rei in libro dedit, cui titulus: *la France sçavante, Gallia erudita*, Amstelodami 1683. in 12o impresso. Sed nec ille vel titulo, vel exspectationi aliorum, labor satisfecit: titulos tantùm ephemeridum, non materiarum specialium ponens, qvos secundū tres classes, temporis, alphabeticæ seriei, & generalium materiarum distinxit. Vide de illo Bailleti judicium loc. cit. Scripsit de Physicis, Medicis, Historicis ac Politicis libris Catalogos, sed qvi ab anno 50. ad nostra tempora prodierunt, de qvibus seqventi capite. Plures hinc ad eadem rei literariæ augendæ consilia dilapsi sunt: nam Roterodami vir Clarissimus PETRUS BÆLIUS, Historiarum & Philosophiæ Professor, edidit Gallicâ linguâ librum, cui titulus: NOVELLES DE LA REPUBLIQVE DES LETTRES, qvem Latinâ linguâ ita ipse effert: *Excerpta Reipublicæ literariæ*. Magno illa studio ac industria congesta fuit; sed sine aliqvâ censendi audacia: qva laborat, qvi antea ejusdem generis librum scripserat cum titulo: LE MERCURE SCAVANT, cujus duo tantum vel tres menses prodierunt, qviq; cum illis Bælii Excerptis vendi solet. Nunc qvoq; Amsterodami, ne hac qvoq; gloriâ excideret urbs celeberima, viri eruditi novum genus Ephemeridum instituerunt, sub titulo BIBLIOTHECÆ UNIVERSALIS HISTORICÆ. Universalem vocant, qvod qvoscunq; libros, cujusq; gentis, disciplinæ & linguæ recensent; Historicam, qvod sola narratione contenti omni judicio abstinent. Acta Lipsiensium ejus præcipuum autorem aliàs incognitum nominant, *Johannem Clericum*. In iisdem qvoq; Actis Lipsiensium, Mense Jan. Ann. 1687 EPHEMERIDES ERUDITORUM PARMENSES exhibentur, è qvibus excerpta qvædam speciminis loco proponuntur. Nuper admodum prodierunt qvoqve Ephemerides, qvæ Politicam & literariam historiam conjungunt. Hamburgi qvoq; à curiosioribus ejus loci viris doctis nuper institutæ EPHEMERIDES LITERARIÆ in ipso ortu suo suppressæ, à qvibus illud memorabile præ cæteris omnibus visum est, qvod Londino nunciabatur, exprimentum de liqvore αὐτο-

κινήτῳ,

κινητῶν, seu de Aquâ vorticosâ, quæ se ipsam in gyrum torquet, à R. B. Societati Regiæ expositum, quod occasionem maximis suppeditare meditationibus possit, multumq; arcani recondere videtur.

Egimus de iis, qui id sibi proposuerunt, ut judicia de autoribus scriberent. Sunt, qui nonnunquam judicia de autoribus scriptis suis immiscent, è quibus alii excerpsere. E scriptis Melanchthonis GEORGIUS RICHTERUS, Sacerdos Gorlicensis collectionem talium judiciorum instituit, libro Islebiæ 1597. in 8. edito, cui titulus: *Crises Melanchthoniana de eligendis optimis quibusque in omni disciplinarum genere autoribus.* Erat suo tempore Melanchthon communis Germaniæ Præceptor, ejusque doctrinæ longè latèque disseminabantur. Quare quæ in illius scriptis de Autoribus bonis habentur judicia, magno usui esse discentibus poterunt: nam non solùm de Oratoribus, Poëtis, Historicis, sed & omnium quoque disciplinarum scriptoribus sana & solida hîc colliguntur judicia, tironibus non solùm, sed & Doctoribus ipsis profutura. Venerabile merito Melanchthonis omnibus eruditis nomen esse debet, in quo uno viro plus doctrinæ & sapientiæ fuit, quam in toto sciolorum multa & magna crepantium grege.

Habentur in THUANI historia, ducente ita temporum ac annorum serie, varia de viris doctis judicia & elogia, quæ in unum aliquod volumen cum cæteris memorabilibus Gerhardus von Stöcken in Thuano suo enucleato collegit. Illa quoque de viris doctis judicia seorsim sub titulo Elogiorum Thuanæorum Londini 1671. in 8. edita. Multum illis tribui debet ob singularem hujus viri candorem, qui procul ab omni partium studio fuit, & perspicacissimam ejus in judicando solertiam. Novissimè hæc judicia in Gallicam linguam convertit Teissierus, suaq; additamenta adjecit, quibus de vitis virorum doctorum multa monentur, & aliorum etiam de scriptis judicia, è variis hujus generis autoribus, colliguntur. Editus est liber ille duobus tomis in 12o Genevæ An. 1683. sed idoneis indicibus destitutus.

TOBIÆ MAGIRI Professoris Francofurtani, viri docti, extat quoq; Eponymologium criticum, ut vocat, quô habentur Elogia & Censuræ virorum celebriũ è variis autoribus collectæ. Tenuis primùm is labor erat, & quasi rudimentum quoddam, Polymnemoni ejus, libro optimo, præmissum, postea seorsim in 4to editum auctumve Francof. An. 1644. Novissimè Anno scilicet 1687. curæ Christiani Wilhelmi Eybenii duplo, quam antè, auctius in lucem missum est. Hoc quasi Indice uti possumus, ad quem plura ejus generis, quæ sparsim apud viros doctos legimus, judicia conferri possunt: sed separanda sunt Encomiastica à veris judiciis.

Talia cum apud omnes Autores de Viris doctis judicia magno studio collegisset BAILLETUS, Bibliothecæ Lamonianæ præfectus, in vastum aliquod opus labor ille ipsi succrevit: nam aliquot jam tomi prodierunt operis

istius,

istius, cujus titulus; *Jugemens des sçavans sur les principaux ouvrages des Auteurs.* Tres primùm tomi Paris. 1685 in 12o. prodiere, & nunc qvartus de Poëtis accessit, cujus qvinqve sunt partes, An. 1686. editus. Omnium ille, qvi hactenus de hoc argumento prodiere, absolutissimus dici commentarius potest: nam non aliorum tantùm judicia Vir ille doctissimus magno studio congessit; sed sua qvoqve passim immiscuit, in qvibus multa sunt egregia. Multæ qvoqve de autoribus, Gallis præcipuè, illic habentur notitiæ, qvas frustra alibi qvæsiveris. Totus ille primus tomus in præliminaribus occupatur, ubi de instituto suo & omni ratione judicandi multa & utilia & erudita proponit. Hic de libertate, necessitate censendi, de virtutibus boni judicis literarii, judicandi solertiâ, scientia, perspicacitate, modestiâ; de vitiis in judicando, præcipitantiâ, affectatione sive Pedantismo, (ut vocat,) cavillatione *(chicanerie)* malignitate, amore & odio, philautia, agitur, in qvibus singulis ad specialia descendit. Agit deinde de præjudiciis librorum ab antiqvitate, à charactere sacro vel profano, à dignitate Autoris, ab autoritate ejus, à titulis honorum, (qvos singulatim recenset) ab inclinationibus Autoris, à natione & patriâ: ubi de singulis gentibus, atque inter alios de Germanis, de qvibus sinisteriùs judicat. Qvam enim invidiosum hoc! *les Allemans sont toujours Allemans.* Qvasi non & apud cæteras gentes homines inepti essent, neqve apud Germanos Viri docti. Sed de his in Germanos conviciis alio loco pleniùs à me dicetur. Agitur porrò de præjudiciis, ab Autoris temperamento & moribus, ab ætate, à præcipitantiâ & lentitudine, à titulis libri, ubi multos veteres & recentiores in Censuram, aliqvando tamen asperiorem, vocat; à circumstantiis, pretio & raritate, freqventi editione, remuneratione librorum. Immiscentur variæ dissertationes de libris posthumis, anonymis, vastitate & exilitate librorum, de compendiis, de Polygraphis: Qvæ omnia multum ad variam doctrinam conducunt. Recenset hinc Typographos, Criticos, Historicos, Interpretes, Grammaticos, & tandem Poëtas magno multoq; apparatu. Sed in his adjumento illi fuere integri, qvi de Poëtis prodierunt, à Gyraldo Vossio, Crasso, Borrichio &c. libri; in qvibus nos ita procedemus, ut, qvæ aliis dicta sunt, suis autoribus relinqvamus, & digitum tantùm in illa intendamus: ea verò, qvæ à nobis ipsis notata sunt, diligentiùs proponamus. Ubi cæteris prioribus tomi accesserint, in magnam molem excrescet liber; sed tamen ob summam utilitatem commendari præ cæteris omnibus debet: etsi autor, qvâ est modestiâ, ipse tantùm pro rudimento perfecti operis haberi velit.

Enarravimus judicia de viris doctis ab aliis collecta, subjungemus his judicia virorum doctorum illis sublecta: inter quæ referri debent EXCERPTA SCALIGERIANA ET PERRONIANA. Libelli hi prodierunt è Bibliothecâ Isaaci Vossii: fuerunt verò illa olim consignata à fratribus Puteanis, cum in Belgio apud Scaligerum viverent, in bonos viros ac integras nationes sæpe injuriosa.

juriosa. Multa illic sunt congesta de libris & viris doctis judicia, per ordinem Alphabeticum disposita, digna atq; indigna relatu, nonnunqvam maledica & falsa: qvæ postea descripsit Claudius Sarravius, curiæ Parisiensis Senator. Neq; enim dubito, illis qvicqvam accessisse à malignâ manu. Multa tamen illic habentur ad rem literariam Historiamq; ejus temporis noscendam utilia. Postqvam primùm edita fuerunt hæc Scaligeriana Hagæ Comitis An. 1666. in 8vo Gröningæ postea in lucem venerunt alia Scaligeriana, An. 1669. in 12o qvæ prima vocantur, cum præfatione Tanaqvilis Fabri, & ex ejusdem Bibliothecâ: omnia verò Latina linguâ afferuntur, cum altera illa intermista sint multis Gallicis Dissertationibus, prout ex ore loqventis exciderunt. Multa illic conqveritur de misero suo statu Faber, historiamq; primorum Scaligerianorum hanc recenset: *Sex septem menses sunt, ex qvo Fr. Sigonius, Jurisconsultus apud Augustoritenses celeberrimus, hæc Scaligerana manu descripta ad Bibliopolam misit, ut ederentur & publicarentur. Rogavit porrò, ut inspicerem; inspexi; & quædam sanè ad ea parabam scribere, quæ non omnibus fortasse nota sunt; sed totum id consilii, ut abjicerem, multa fecere. Cur autem Prima vocaverim (nam hunc eis titulum feci) ubi libellum legeris, facilè intelliges; Scilicet altera illa Scaligeriana, quæ abhinc duobus tribusve annis prodiere, recentiora sunt. Doctrina autem in his tanta est interdum, tamq; recondita, ut qui meliorum literarum studiosi sunt, nullam satis magnam CL. Sigonio gratiam referre possint, qui nec operæ suæ pepercit, nec sumptibus, ut schedas & adversaria Vertuniani sibi compararet & describeret.* Gröningensi editioni adduntur altera, ut vocantur, Scaligeriana, qvæ priùs prodierant; Sed illa in non paucis interpolata. Plenior horum Scaligerianorum historia habetur apud Guid. Patin. *Epist.* 154. qvi non à Puteanis fratribus, sed à qvodam Vassano hæc consignata tradit: qvam hîc integram Gallicis, ut ibi habetur, verbis apponam: *J'en ai céans un manuscrit. C'est un Livre fort curieux, mais un peu dangereux. Je le fis transcrire il y a 30. ans sur l'original que m'en prêterent Messieurs du Puy, qui étoient mes bons Amis & de fort honnêtes-gens. Voici de la maniére que le Livre a été fait. Un jeune homme qui n'avoit pas 20. ans, nommé Jean de Vassan, de Champagne, Huguenot qui avoit étudié à Geneve pris à Paris des Lettres de recommendation du grand Casaubon pour Joseph Scaliger, & s'en alla en Hollande. Ce Jean de Vassan étoit neveu de Mrs. Pithou grans amis de Scaliger, qui étoit visit toutes les semaines par toute sorte de gens savans. Jean de Vassan écoutoit tout ce que disoit Scaliger & l'ecrivoit. De la vint ce Livre qui est aujourdui dans la Bibliotheque du Roi. Jean de Vassan étant de retour de son voyage, fut fait ministre, puis par le moien du Cardinal du Perron & d'une bonne pension, se fit Catholique, mais la pension n'allant pas bien, il se fit Moine Feüillan, & avant que d'y aller fit present de ce manuscrit à Mr. du Puy.* PERRONIANA per eosdem fratres Puteanos, vel per eundem forte Vassanum, è Cardinalis Perronii qvotidianis sermonibus congesta sunt, in qvibus nonnulla ejusdem argumenti, qvæ meliùs inter se cohærent, ut Scaligeriana. Sunt in illis multa eximia, etsi de Cardinali Perronio contemptim judicet Patin. epist. 10. Eadem à Cl. Sarravio descripta edita Genevæ apud Petr. Colomesium Ann. 1669.

 Sunt

Sunt & per eosdem fratres Puteanos Thuanæa qvædam Excerpta consignata, sed minoris momenti; in qvibus nulla de autoribus judicia, sed mera Historica occurrunt. Ad hoc exemplum memini ab Amicô meô fuisse consignata Conringiana judicia, qvæ ille ex familiari cum ipsô conversatione notaverat. Malè profectò de virorum illustrium famâ merentur, qvi omnia eorum dicta factaq; sine ullo delectu in publicum protrudunt: ut fecit Colomesius in Opusculis suis literariis; ubi habentur qvædam relationes Gallicæ de variis doctorum rebus & institutis secretioribus, minimè propalandæ. Qvintilianus jam olim *lib.6.cap.3.* eos reprehendebat, qvi de jocis Ciceronis tres libros collegerant, inq; iis qvædam frigidiuscula retulerant, qvæ tantum virum non decebant. *Utinam*, inqvit, *Quintg & libertus ejus Tyro, aut alius, quisquis fuit, qui hos hâc de re libros edidit, parciùs dictorum numero indulsissent, & plus judicii in eligendis, quam in congerendis studii, adhibuissent: minus objectus calumniantibus foret.* Ita Adamus Siberus *in epistolis p. 475.* indignè fert, Manlium qvendam omnes sermones Melanchthonis congessisse, qvos vel in mensâ, vel in scholâ, vel in via effutivit: cum delectus ei fuisset habendus optimorum. Idem conqveritur in vitâ Melanchthonis Camerarius: *De iis, qui etiam dicta & sermones quotidianos atq; familiares ipsius collegerunt, & ausi sunt cum suis commentationibus divulgare, quid dicam? Isti verò neq; studio, neq; judicio, neq; omnino consideratione aliquâ congerentes, quæ ne audiissent ipsi quidem, sed ex aliis fortuitò cognovissent, stolida sua temeritate sese quidem infamarunt inprimis; Sed & Philippi Melanchthonis nomini maculæ aliquid asperserunt, & multorum bonorum virorum futilem atq; nugatoriam, vel indecoram quoq; & indignam, mentionem inculcantes, indignationem illa offensione concitarunt. Verùm in hujus seculi impudente licentia hoc scilicet ad alia innumerabilia mala apponendum, & dandum est insulsæ hominum vanitati, & existimationis seu lucelli quoq; aucupio, cum permittantur fiantq; impunè alia, cùm flagitiosiora tum sceleratiora.* Idem de Lutheri sermonibus judicium esto, qvos illo invito & nesciente ediderunt nonnulli. Fuere qvoq; qvi Satyricâ qvâdam ratione judicia de Viris doctis eorumq; actionibus proposuere, ut Trajanus Boccalinus in Relationibus suis è Parnasso; qvem tamen verum autorem multi non habent, ut suprà vidimus. Hunc imitatus est ADAMUS EBERTUS, cujus extant L Relationes è Parnasso, Hamburgi 1683. in 8vo. editæ, ubi de rebus literatis & civilibus nonnulla per fictas illas narratiunculas proponuntur.

DANIEL BARTOLUS, Italus, Vir ingeniosissimus, varios libellos scripsit Italicâ linguâ, cultu orationis penè nimios. Inter illos est liber de Literatis eorumqve virtutibus, & vitiis, qvi in Germanicam linguam qvoqve translatus est. Conversus est etiam in Linguam latinam, cum hôc titulô: *Character hominis literati.* Multa in illo arguta sunt de scriptis Satyricis obscœnis, plagiis &c. sed ad eloqventiam magis, qvam ad Historiam spectant: nam belli elegantisqve ingenii lusus circa singula capita apud illum habentur. Scripsit & alios libros, qvorum in eloqventiâ Ecclesiasticâ usus est, de qvibus infrà plura. De eodem argumento THEOPHILUS SPITZELIUS egit: aliquot

qvot enim libros de virtutibus & vitiis eruditorum ſcripſit, qvos undiqve è vitarum Scriptoribus & Encomiaſticis collegit. Tituli ſunt: *Literatus, felix & infelix.* Similiter qvoqve FRANCISCUS RIDDERUS ſcripſit Hiſtoriam de Eruditione, ſcriptione, libris, & Bibliothecis; ſed non niſi mera illa Collectanea ſunt undiqve congeſta.

VINCENTIUS PLACCIUS de ſcriptoribus Anonymis & Pſeudonymis egit; optimum fuit conſilium Viri doctiſſimi, cum hoc ſibi eligeret argumentum, qvod ante eum nemo occupaverat. Extabat tenuis qvædam ſcheda *Gaiſeri de mutatione nominis*, cujus poſterior pars agit de ſcriptis Anonymis, ſed parum eſt pro hujus argumenti vaſtitate. Suscepit idem conſilium jamdudum Bibliothecarius Bibliothecæ Oxonienſis HIDE, à qvo tamen nihil hactenus in lucem editum eſt. Nemo igitur operæ pretium fecit, præter Placcium; qvanqvã, ut ipſe non diffitetur, feſtinatus ille labor ſit & imperfectus, nam ipſe nunc Supplementum altero tanto majus promiſit. Augeri ſanè ille labor multis modis poteſt, & magnum habet in totâ Hiſtoriâ literariâ fructum. Multa latent ſub larvâ falſi autoris volumina, qvorum interdum tenuis notitia eſt. Admittuntur enim qvandoqve libri in lucem, qvorum Autores longè alii ſunt. Referendus qvoqve hic eſt DECKERI liber de ſcriptis adeſpotis jam tertium An. 1686. Amſterodami editus.

Ad hiſtoriam literariam pertinent & illi, qvi de Academiis ſcripſere. Hic primò locò meritò poni debet HERMANNUS CONRINGIUS, vir πολυμαθέστατος, qvi, ut jam ſuprà indicavi, de Antiqvitatibus Academicis librum ſingularem ſcripſit. Ejus poſtrema editio multa habet additamenta, qvæ penè altero tanto ſuperant priorem editionem. Liber eſt doctus, & in hôc argumentô penè unicus; nam, qvi aliàs in hoc negotio verſati ſunt, jejunam tantùm operã præſtiterunt, & in generalioribus occupati, aut in iis, qvæ ad jura Academica ſpectant, præcipua tamen Hiſtorica, primasq; origines ne attigerunt qvidem. Horniusq; qvidem in diſſertationum ſuarum Hiſtoricarum & politicarum 31. agit de Academiarum per occidentem inſtauratione: ſed levia illa ſunt & ſuperficiaria. Conringius qvoq; ipſe in ſpecialioribus deficit: Hiſtoria enim ſpecialior Academiarũ ab aliqvo deducenda hactenus deſideratur: Nam, qvanqvam Franciſcus Junius, Middendorpius de Academiis Germaniæ, alii de Academiis ſpecialibus, e. g. de Pariſienſi, Oxonienſi, Patavina, ſingularibus libris egerint; qvanqvam & Gregorius Leti de Academiis *Italiæ in Italia ſua regn.* non modica inſpergat, reverà tamen omnis ille labor mancus eſt & ſterilis. Optandum eſſet, ut hanc operam ſibi depoſceret Vir prudens & doctus, & qvemadmodum Conringius generalia Academiarum, ita ſpecialiora tum è variis de hoc Argumento Scriptoribus, tum ex ſuâ experientiâ concinnaret. Et ſanè, qvemadmodum olim Ariſtoteles Rerump. hiſtoriam contexuit; qvid ni ſimili ratione liceret Academiarũ, qvæ ſunt literatorũ Reſp. Hiſtoriam tùm è Politicis, tum ex hiſtoria literaria, principia contexere? Præclarum ſanè hoc & illuſtre Argumentum, de qvô nemini hactenus

in mentem qvicqvam incidit; cui operi tamen exædificando multa possint suppeditari hinc illinc subsidia, modò qvis prudentiam & peritiam huic rei commodet. De his Academiarum juribus & privilegiis in universum Autor qvidam Hispanus scripsit vastum Volumen. De Academiis Galliæ, ac speciatim de Parisiensi qvidem *du Boulay* historiam scripsit, Bailleto *tom 2. p. 170.* nominatam, sex spissis in folio voluminibus, mihi verò nunqvam visam. Ita verò de iis judicat autor ille, multa qvidem in illis haberi impertinentia, sed utilissimum esse librum ad notitiam scriptorum, qvæ publicarunt Viri docti in Gallia; exterorum qvoqve, qvi in hâc Academiâ vixerunt. Multa quoque illic memorabilia coacervari ait, quæ alibi frustra qværantur. De Belgii Academiis singulares etiam libri conscripti sunt, linguâ & latinâ & vernaculâ, qvorum tituli in Catalogo Thuanæo videri possunt. Emundus Richerius, Vir inter Gallos doctissimus, de optimo Academiarum statu librum elegantem scripsit, in 8vo Parisiis Ann. 1603 editum. Ex his similibusq; Autoribus confici idoneum corpus possit.

ANTONIUS WOOD, Anglus, scripsit Historiam & Antiqvitates Universitatis Oxoniensis. Liber editus est in folio 1674. Oxoniæ. Qvi cum diligentissimè recenset antiqvissimæ Academiæ Oxoniensis originem & progressum, operosus est in Theologiæ & Philosophiæ scholasticæ historiâ percensenda. Cum enim in antiqvissimâ Academiâ Parisiensi hæc caput extulerit, indeq; in Academias Britannicas propagata, ejus hîc historia pleniùs proponitur. Magni itaq; usus ad hunc scopum liber ille est, ex qvo præterea cognoscas Academiarum tum temporis in Europâ statum, qvæ ad Parisiensis Britannicarumq; Academiarum formam institutæ videntur. Insignis ex illo notitia haberi potest virorum doctorum, qvi vel in hâc Academiâ vixerunt, vel ex illâ prodierunt, qvorum aliàs notitia haberi non potest. Magna potuisset Conringii libro ex hoc opere accessio fieri; sed ille librum isto tempore nondum impressum ad hos usus applicare non potuit. Potest & his addi Bœclerus in Commentario de seculi 9. & 10. rebus, qvi sub singulis Imperatoribus brevissimè recenset statum literarium.

PETRUS LAMBECIUS, vir doctus & Polyhistor clarissimus, Hamburgensis olim Gymnasii Rector, postea Consiliarius & Bibliothecarius Imperatoris, ad historiam literariam non parum subsidii attulit; de qvo jam suprà multa diximus. Prodromum ille qvidem Historiæ literariæ scripsit, sed vel ex titulo ipso apparet, non nisi partem ab ipso tractari: neq; enim sufficiebat Vir unus tam imenso operi, cujus concinnatio non unum aut alterum annum, sed totam ferè hominis vitam, reqvirit, ideoq; post primam illam Prodromi editionem nihil ulteriùs edidit; sed ad Bibliothecæ Vindobonensis historiam, & Catalogos scribendos, vastos & laboriosos, accessit; cujus operis magna jam tum prodierunt volumina, docta qvidem & operosa, sed multis illuc non pertinentibus rebus referta, cum in excursus abit Autor, non qvidem inutiles & indoctos, sed alii loco & tem-

tempori opportuniores. Rectissimè de eo judicat Bailletus *Tom. 2. pag. 250.* Autorem hunc vastos illos comentarios in arctius contrahere spatium potuisse, si majorem sumptuum qvam magnificentiæ rationem habere voluisset. Non displicet tamen ejus consilii ratio, qvod manum Historiæ literariæ ultimam imponere noluerit, qvàm completó Bibliothecæ Vindobonensis Catalogo. Sed ipse spe suâ excidit, cùm fata tam longinqvo operi intercesserint.

GABRIEL NAUDÆUS, Gallus, Vir doctissimus, Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, inter scriptores Historiæ literariæ recensendus est, cujus extant scripta, magnó ingenió & doctrinâ elaborata. Is Gallicâ linguâ librum scripsit, cui titulus: *Addition a l' Histoire de Louys XI.* Parisiis editum Ann. 1630 in 8vo, oppidò rarum, quô continetur præcipua pars historiæ literariæ illorum temporum, non per Galliam solùm, sed & per alias Europæ partes. Vocat additionem, quoniam illic pertractat partem à reliqvis Historicis intactam. Incidit autem hujus Regis historia in illa tempora, qvibus incepit παλιγγενεσία literarum per totam Europam: occasione illâ disquirit in originem artis Typographicæ, candidèq; Germanis vindicat divinam artem, qvam Batavi sibi tribuere voluere, per summam erga Germanos invidiam; qvorum argumenta illic refutat: legendus est *cap. 7.* Frustra itaq; est Boxhornius cum omnibus suis argumentis, qvi peculiarem de artis Typographicæ origine librum pro Batavis suis scripsit. Idem Vir clarissimus Bibliographiam Politicam scripsit; ubi de politicis scriptoribus judicat; aliumq;, cui titulus *Mascurat*, ubi de iis scriptis judicat, quæ sub Cardinali Mazarino edita sunt.

CAP. XVII.

DE SCRIPTORIBUS BIBLIOTHECARIIS.

Scriptores Bibliothecarii vel de methodo Bibliothecæ instituendæ agunt, vel historiam Bibliothecarum proponunt. Richardi Buri Philobiblion. Bessarionis epistola. Gabr. Naudæi dissertatio de instruendâ Bibliothecâ. Hottingeri Bibliothecarius quadripartitus. Ejus indices librarii. Claudii Clementis Museum. Justi Lipsii de Bibliothecis Syntagma. Ludovici Jacobi Tractatus de Bibliothecis. Judicia de illo. Gallicæ Bibliothecæ non cæterarum nationum Bibliothecis præferendæ. Ludovici Jacobi plures libri Bibliothecarii recensentur. Lomeier de Bibliothecis, in vetustis diligentior, quam in recentioribus. Ludovicus Jacobus indiligentia notatur. Jodocus à Dudinck. Gallesii Tractatus de Bibliothecis exiguus. Spizelii Dissertatio de re Bibliothecariâ. Cardona, Puteani, Majoragi, Heinsii de Bibliothecis scripta. Mutius Pansa. Angelus Rocha. Zoilus Ardelio de Bibliothecâ Vaticanâ. Vindobonensis Bibliotheca à Lambecio descripta. Bibliotheca Oxoniensis Catalogus à Jamesio & Hidano scriptus Quid in hoc desiderandum. Anglicæ Bibliothecæ cæteræ. Bibliotheca Guelferbytana ab

ab H. Conringio laudata. Bibliotheca Regia Gallica nova & plenissima descriptio laudatur. Qui de variis Bibliothecis sparsim egerunt. Collegii Parisiensis Societ. Jesu Bibliotheca laudatur.

CUm supra cap. 3. de Re Bibliothecaria egerimus, ac plurima ejus argumenti tetigerimus; nunc hoc loco Scriptores Bibliothecarios recensebimus: Nam, qvoniam Bibliothecæ locupletis ordinata cognitio non parum facit ad historiam literariam cognoscendam; non immeritò scriptores Bibliothecarios iis, qvi ad historiam literariam pertinent, subjungimus. Qvidam ex illis scriptoribus vel de methodo instituendæ Bibliothecæ agunt, vel historiam Bibliothecarum, seu universalem seu particularem, proponunt. De illis primùm agemus, etsi jam tum cap. 3. eorum quoq; mentionem fecerimus.

RICHARDUS à BURI, Episcopus Dunelmensis, & Eduardi III. Anglorum Regis Cancellarius, & Thesaurarius Regni, librum scripsit, cui titulum fecit: *Philobiblion*, qvi rarissimus est, & in paucorum manibus versatur; inquò ille rem Bibliothecariam commendat, & modos ostendit, qvibus adornari Bibliotheca possit. Seorsum ille editus non facilè comparet in Bibliothecis; sed iteravit editionem ejus Melchior Goldastus, addiditq; centurias epistolarum Philologicarum, qvas ille collectas junctim edidit Francofurti in 8vo Ann. 1610. qvibus multa continentur notabilia. Additur qvoq; Bessarionis Patriarchæ Constantinopolitani & Cardinalis Tusculani Epistola, ad Principem Senatumq; Venetorum missa An. 1469. qva Bibliothecam suam omnis generis libris instructissimam eidem Senatui defert ac donat. Richardi verò illius liber, etsi dictio genium istorum temporum sapit, tamen eleganter scriptus est, ac multa proponit rei Bibliothecariæ arcana.

GABRIELE NAUDÆO nemo vixit suo tempore ἐμπειρίας Bibliothecariæ peritior; cujus extat libellus ad Præsidem Memmium, scriptus hôc titulò: *Advis pour dresser une Bibliotheque.* Multa sunt in hoc tenui libello notabilia, tum quod ad erectionem, tum qvod ad conservationem Bibliothecæ attinet. Richardum de Buri sæpissimè in exemplum proponit. Multa illic de officio Bibliothecariorum, qvalitate librorum, & similia, quæ recentiores qvidam de hoc argumento scriptores strenuè exscribunt. Prolixus in ejus laudes est Maresius lib. 2. Epist. 32.

JOHANNES HENRICUS HOTTINGERUS, Theologus Reformatorum πολυμαθέστατος; Orientali literaturâ præcipuè celebris, librum scripsit titulo *Bibliothecarii quadripartiti.* Qvatuor partes hujus operis fecit: prima agit de Bibliothecarum instructione, & officio Bibliothecarii, aliisq; nonnullis, quæ spectant ad modum contexendi Catalogos Bibliothecarios, qvorum potissima pars excerpta ex Naudæi scripto suprà dicto. Notanda sunt inprimis, qvæ de Locis communibus Bibliothecariis instruendis proponit. Ita enim Bibliothecam suam insti-

instituí jubet, ut ipse ejus ordo possit esse instar locorum communium. Illic varias recenset variorum Autorũ methodos, qvibus tandem suam addit τάξιν p. 79. Qvæ omnia sic satis bona sunt, nisi qvod ordo nimium laboriosus videatur, & in ipsâ Topothesiâ librariâ difficulter semper observari possit. Præstat itaq; si Bibliothecæ eâ fermè methodô, qvâ utuntur Collegii Jesuitici Parisiensis Patres, in Systemate Bibliothecæ ab illis editô, aut qvalis habetur in Catalogo Bibliothecæ Thuanæ; dispositæ bonos Indices subjeceris. De ejus Indicibus librariis plura diximus cap. 6. qvô lectorem remittimus. Reliquis tribus partibus scripta Theologorum secundum certas classes disponit, quæ omnia utiliter & cum fructu legent Theologiæ Studiosi. Utilis qvoq; esse potest in primâ ejus libri parte cap. 3. Bibliotheca Anglorum Theologica contracta.

CLAUDIUS CLEMENS, Jesuita, scripsit librum, cui titulus est: *Museum s. Instructio Bibliothecæ, tam publicæ, qvam privatæ.* Editus est Lugduni Ann. 1636 in 4to. Multa coacervat hic Autor ad hoc argumentum: est in alienis potiùs occupatus & generalibus, in externis, qvæ spectant ad ornatum Bibliothecæ, in picturis & similibus. Scilicet ille phaleras tantùm, non Pegasum ipsum curat: Rectè de illo Bailletus tom. 2. p. 273. *Il y a quelque erudition, mais il y a trop de babil & trop de ce qve nous appellons fatras & s' il avoit eu plus de jugement, il auroit renfermè tout ce qu' il y a de bon dans cet ouvrage, en un fort petit livre.* Additur qvoqve descriptio Bibliothecæ Hispanicæ Scorialensis, & ad studia lectionemqve librorum parænesis.

JUSTI LIPSII primô locô debebat fieri mentio, sed qvoniam in re Bibliothecariâ potiùs ungues & reduviam curat, qvàm caput, vel planè etiam omitti poterat, & ad Scriptores antiqvarios rejici. Scripsit Syntagma de Bibliothecis, in qvô de ritibus variis & antiqvitatibus circa rem Bibliothecariam agitur. Hunc librum postea unà cum aliis ejusdem argumenti excerptis antiqvariis edidit Maderus, præmissâ de ante-diluvianis Bibliothecis Dissertatione. Eundem Lipsii librum cum insigni auctario editurus erat maximi nominis Medicus Hieronymus Welschius, ut testatur in ejus vitâ Schröckius. Sed hujus & multorum aliorum spes præmaturâ hujus viri morte intercidit.

LUDOVICUS JACOBUS primus est, qvantum memini, qvi de Bibliothecis, antiqvi noviqve temporis, aliqvid scripsit. Fuit Carmelita: Gallicâ linguâ librum, Parisiis Ann. 1644. editum, scripsit, cui titulus: *Traictè de plus belles Bibliotheqves publiqves & particulieres, qvi ont estè, & qvi sont à present dans le monde,* id est, *Tractatio de optimis Bibliothecis, publicis, privatis, quæ fuerunt, hodieq; supersunt in orbe.* Magnam hic rem agi credideris: sed si, quod res est, dicendum, amphoram titulus instituit, liber exit in urceum. Qvod ad veteres attinet Bibliothecas, plura ab aliis jam tum dicta sunt; In Novis recensendis ultra notitias, qvas è paucis autoribus hausit, nihil novi affert. In Italicis Thomasini, in Anglicis Piccei, in Belgicis Sanderi, in Germanicis Melchioris Adami vineta cædit. Qui autores,

tores, si Thomasinum & Sanderum excipias, ἐν παρέργῳ illa attingunt, & casu in eorum mentionem incidunt. Nam, qui è Melchioris Adami vitis omnem rei Bibliothecariæ Germanicæ notitiam metitur, ut facit Ludovicus Jacobus, è turri Achivos judicat. Ex quâ rerum peregrinarum incuriâ vel despicientiâ natum hoc ipsi judicium est, plures Bibliothecas in unâ Lutetiæ urbe, qvam in Angliâ, Hispaniâ ac Germaniâ integrâ reperiri. Scilicet & hîc verum est, qvod veteri verbo dicitur: τῆς πατρίδος καπνὸς λαμπρότερος τοῦ παρ' ἄλλοις πυρός. Neqve tamen Patriæ suæ Bibliothecas illâ, qvâ poterat, diligentiâ recenset, qvanqvam majorem illis curam impenderit. Josephus Scaliger in Excerptis refert, suo tempore 80 perfectas Parisiis fuisse Bibliothecas, cum Londini tantum 12. fuerint. Memorat & de eo Bailletus *tom. 2. pag. 273.* quod parum diligentiæ & judicii in opere hoc adhibuerit; multa incerta aliorum fide credulus ipse adducat. Inde factum, ut numerum Bibliothecarum auxerit, quas ille pro locupletibus venditat, qvæ vix inter mediocres locum inveniunt. Bibliothecam S. Victoris ille ob MStorum copiam in cœlum extollit laudibus; Sed Scaliger in Excerptis qvicquã in illâ boni esse negat, neq; sine causa Rabelesium satyrico illam sale defricuisse. Sed dici tamen in ejus defensionem potest, qvod ipse in præfatione ad lectorem Autor pro imperfecto opere habeat. Condonandum affectui ejus in patriam est, quod Parisinas Bibliothecas cæterarum gentium vincere existimet. Etsi enim illic locupletes illæ sunt, comparari tamen cum tot nationum Bibliothecis nequeunt, ubi non fungi & verveces habitant. Laudat tamen ejus curiositatem Bailletus, ibid. *pag. 98.* & accuratiora ab illo sperare nos potuisse ait, si supervixisset. Edidit idem *Bibliothecam Pontificiam*, in cujus primâ parte agit de libris, quos Pontifices scripsere; alterâ de iis, qvi vitas & elogia Pontificum scripsere. *Bibliothecam* qvoq; *Cardinalem* & *Carmeliticam* promisit, eodem modo instructam; quæ an lucem viderint, non constat. Idem *Bibliothecam Feminarum*, quæ literis & libris inclaruerunt, an absolverit, incertum. Extat qvidem in illum librum inter Epigrammata Naudæi aliquod, quod pag. 53. legitur; sed fortassis illud in librũ, vel affectum vel ineditum, scriptum est. Præmitti huic solet librô Naudæi *dissertatio de Bibliothecâ instruendâ*; qvam ob causam factum est, ut totum de Bibliothecis librum Naudæo adscripserit Lambecius, *Comment. de Bibl. Vindob. lib. 1. pag. 115.* qui tum optimi amici fuerunt, ut ex vitâ Naudæi Epistolis ejus præfixâ patet.

Post illum de Bibliothecis in universum singularem librum publicavit, jam secundùm editum, JOHANNES LOMEIER, Ecclesiæ Deutechomiensis Pastor, Vir doctus qvidem, sed cui tamen non iste ad manum fuit apparatus, qvo opus erat de hoc tam vasto argumento aliqva scripturo; qvod ille limatius ornatiusqve nobis, qvam Carmelita ille, dedisset, si sylvam operi educendo instructiorem habuisset. Nam & in summa illius percursatione etiam curam qvandam & ἀγχίνοιαν ostendit, ne Ludovici qvidem Jacobi subsidiis adjutus, cujus ille librum apud Bibliopo-

his Amstelodamenses & Francofurtenses frustra qvæsitum, nusqvam reperire potuit, ut ipse testatur. In vetustioribus accuratior est Lomejerus, Gallus verò ille indiligentior. At verò in recentioribus recensendis parcior est Lomeierus; qvanqvam interdum aliqva, qvæ Galli istius manum fugerunt, & illic apparent. Gallus ille, ut in Bibliothecis, qvâ publicis, qvâ privatis, recensendis diligentior est, illis præcipuè, qvæ in collegiis monachorum latitant, multas tamen, tam publicas qvam privatas, prætermisit, easqve celebratissimas, è qvibus nunc tantùm viciniores nomino, Augustam illam Wolfferbytanam, Slesvicensem nostram, & Hamburgensem, qvæ profectò inter tot alias recenseri debebant: ne qvid de remotioribus dicam, & de privatis. Qvanqvam enim hæ non sunt perpetuæ; nam vel ad alios possessores transeunt, vel venditionibus distrahuntur, earum tamen notitia propter ipsos libros habenda est. Gallus, ut indiligentiam suam in Germanis Bibliothecis excusare possit, ad fontes sibi nobisqve incognitos ablegat. *Non dubito*, inquit pag. 226. *plures esse easq; bonas in Germaniâ Bibliothecas, verum cum illarum nulla n. ibi hactenus notitia sit, remitto lectorem ad libru Jodoci Dudingii de Bibliothecis: qui, cum ad manus meas hactenus non pervenerit, ad rei Bibliothecariæ cognitionem nullum nobis usum præbere potest.* Et ille tamen in hâc rerum suarum tenuitate & angustiâ, Germaniæ, Hispaniæ, Belgiiq; opes contemnere audet præ Galliæ suæ thesauris. Illum verò Jodocum à Duding non nisi è catalogis & indicibus novi, frustra à me hactenus, utut maximâ diligentiâ, quæsitũ. Fuit verò iste JODOCUS à DUDINCK, Canonicus Resensis, & Pastor Vinensis ad Rhenum, cujus liber Coloniæ apud Jodocum Kalckofen, An. 1643. in 8. magnifico sanè titulo prodiit: *Palatium Apollinis & Palladis, sive, Designatio præcipuarum Bibliothecarũ mundi, veteris noviq; seculi.* Non habuit ipsum, neq; vidit Labbeus, qvi in Bibliothecâ Bibliothecarum p. 109. è Valerii Andreæ Bibliothecâ Belgicâ libri titulũ cum aliis ejus autoris libris recenset. Ne mentionẽ quidem ejus facit Lomeierus, ut vel ex eo, ignotum ipsi hujus viri fuisse nomen, appareat. Testatur verò Bailletus *tom. 2. pag. 272.* dedisse illum Dudingium ideam Bibliothecarum præcipuarum superficiariam, ut vel ex eo appareat, non visum fuisse Jacobo librum, ad cujus pleniores opes nos ille ablegat. Addi superioribus potest Mutius Pansa in libro Italicè scripto de *Bibliothecâ Vaticanâ* An. 1590. Romæ in 4to edito, qui suo in argumento hospes alibi semper vagatur, & reliqvarum gentium librariam & literariam rem recenset, neutri horum, quos recensui, quantum ego quidem animadvertere potui, cognitus.

GALLESIUS, Autor Gallicus, An. 1680. librum edidit, cui titulus: *Traité de plus belles Bibliotheques du monde.* Magnos ille titulus strepitus facit; sed pro thesauris carbones. Exiguus liber est, novem scilicet foliis constans in 12°. Pleraq; exscripsit è Lomeiero, quem vix nominat: quo in judicio ὁμόψηφον mihi video Bailletum, qvi errores quoq; Lomeieri retinuisse notat. Ludovici Jacobi nomen in illo non deprehendi. Historia de impressis primis libris jejuna est & tenuis, ac

longè plenior apud Naudæum in Additione ad historiam Ludovici XI. Epistola ejus de instituendâ Bibliothecâ nihil novi habet, qvod non plenius Naudæi dissertatio proponat. In Parisiensium Bibliothecarum recensione fortè aliqva nova habet.

THEOPHILI SPITZELII extat liber, cui titulus: *Sacra Bibliothecarum illustrium arcana detecta:* editus Augustæ Vindelicorum An. 1668. in 8vo. De hujus consilio alibi plura dico: Hôc locô tantum ejus mentio fit, qvia Dissertationem præliminarem libro suo præmisit, qvâ in universum de Bibliothecis agit, quæ continet notabiliora quædam, ex suprà memoratis autoribus excerpta; quibus addidit nonnulla, quæ ipse vel in peregrinationibus observavit, vel aliàs notavit.

Ex Nicolai Antonii Bibliothecâ Hispanicâ discimus: *Johannem Baptistam Cardonam*, Valentinum, multiplici divinarum & humanarum rerum prudentiâ celebrem, in Patribus ope manuscriptorum restituendis occupatum, libellum *de regia Sancti Laurentii Bibliothecâ* scripsisse, ubi consilium cogendi omnis generis utiles libros, & per idoneos ministros fuctuosè callidèq; custodiendi proponit: cui adnexa sunt qvædam de Bibliothecis ex Fulvio Ursino, deq; Vaticanâ ex Onuphrii schedis: Qvi libellus junctus est ejus *de expurgandis hæreticorum propriis nominibus, & de Dipthycis*, Commentariolis, qui omnes simul editi Tarracone 1587. apud Philipp. Mey in 4to. Scripsit & Puteanus librum de usu Bibliothecæ, & qvidem speciatim Bibliothecæ Ambrosinæ, Mediol. in 8. 1606. editum, aliumq; cui titulus: *Auspicia Bibliothecæ Lovaniensis* An. 1639. in 4to. De Petri Blanchot ideâ Bibliothecæ Universalis jam suprà diximus. Habentur apud Majoragium & Heinsium Orationes hujus argumenti. Extat & hujus generis epistola à P. Bertio scripta, & Catalogo Leidensi addita.

Subjicimus generalibus illis de Bibliothecis Scriptoribus speciales aliqvos, qui scilicet singularium Bibliothecarum Historiam scripserunt. Inter Bibliothecas Christiani orbis principatum obtinet Vaticana, cujus historia à Scriptoribus aliquot tradita est; sed secretiora ejus & MSti codices nunquam patuerunt. Josephus Scaliger, tum in epistolâ ad Gruterum scriptâ, tum in Excerptis illis, quæ Fratres Puteani congesserunt, non magnoperè æstimat Bibliothecam Vaticanam, illiq; præfert Florentinam Parisinam Regiam: quâ de re plenius agit Conringius in Biblioth. Aug. p. 37. 38. 39. Illius opes crevisse dicuntur è spoliis Bibliothecæ Electoralis Palatinæ: sed alii hoc in dubium vocant, qui existimant, inter Cardinales quosdam direpta fuisse arcaniora ejus Bibliothecæ.

MUTIUS PANSA, cujus jam suprà mentionem fecimus, Italicâ linguâ librum scripsit, cui titulus: *Ragionamenti Della Libraria Vaticana*, quô in libro agitur de Origine & renovatione Bibliothecæ Vaticanæ: ubi & vetus illa fabula recoquitur de Bibliothecæ primordiis à D. Petrô institutis, quam operosè refutavit Conringius in libro de Bibliothecâ Augustâ. Qvod ad ipsam Bibliothecam attinet, parum ab Autore illo adfertur, quod memoratu dignum; nam in Digressionibus

nibus totus est, quæ planè ad hoc argumentum non pertinebant. Immiscet multa de picturis hujus Bibliothecæ, de literis & Alphabetis, de literarum artiumq; autoribus, de Bibliothecis aliarum gentium; quibus non erat hîc opus. Qui ejusdem Bibliothecæ Historiam scripsit, Angelus Rocha, cujus extat eâ de re Commentarius, Romæ Ann. 1591. in 4to editus, eodem modo procedit, totus in excursibus & dissertationibus, ad rem, quam tractat, non pertinentibus. Quis verò ille sit Zoilus Ardelio, cujus meminit Janus Nicius Erythræus in *Pinacoth. I. n. 133.* dicere non possum: nam nomen illud fictum est, & testatur Erythræus, ipsum scripsisse de Bibliothecâ Vaticanâ, cæterùm hominem fuisse maledicum & nequam. Operæ pretium profectò fuerit, legere hujus hominis characterem; qui doctus quidem fuit, sed ob summum fastum & maledicentiam, cujus illic ridicula specimina narrantur, omnibus invisus. Adeò parum ornant literæ, nisi virtutibus ipsæ ornentur. Referri hoc exemplum ad caput nostrum 15. de Conversatione eruditâ potest.

Alterum à Vaticanâ locum meritò VINDOBONENSIS BIBLIOTHECA tenet, cujus magna olim fama fuit; & major nunc excitata est à LAMBECIO, laboriosis de illâ Bibliothecâ commentariis. Nam ipse penè Bibliothecam de Bibliothecâ scripsit, ac jam tum prodiit, si rectè memini, Tomus vel 8. vel 9. & vix ad mediam ejus partem pervenit, cum fata ipsius laboribus injecerunt manus. Quousq; hactenus Lambecius pervenerit, compendio recitat Spizelius in *Dissertatione præliminari Sacr. Bibl. arcan. §. 13.* Prolixus nimis est in Digressionibus, in Delineationibus rerum supervacanearum, in alienis multis ingerendis; quæ, ut molem, ita pretium libri citra necessitatem augent. Cæterùm de MStis codicibus multorum autorum longa illic est disquisitio, quæ prodesse interdum possunt ad notitias autorum; interdum lectorem ultrà, quàm par est, fatigant.

BIBLIOTHECA OXONIENSIS, sive Bodleana, à primô ejus fundatore ita dicta, magni nominis est, & meritoquidem, libris quà impressis quà MStis opulenta. Ejus Historia cum aliis nonnullis hujus Academiæ Bibliothecis tradita est ab Antonio Wood *lib. 2. de Historiâ & Antiquitatibus Bibliothecæ Oxoniensis, p. 45.* Ejus Catalogum dedit Thomas Jamesius geminum, alterum secundum seriem Bibliothecæ, alterum secundum seriem rerum dispositum. Sed magnis postea accensionibus locupletata, ultra veteres suos indices excrevit; nam præter alias Seldeniana Bibliotheca, Orientalibus scriptis & Manuscriptis referta, addita est. Quare novus nunc Anno 1674. prodiit Catalogus in folio à *Thoma Hide*, Bibliothecario, confectus, novem annorum opus; sed in illô nulli habentur MSti Codices, & præterea Catalogus tantùm secundum seriem autorum, non secundum seriem materiarum, formatus, ut erat vetus ille Jamesii. Restaret itaq; altera hæc pars Indicis materialis, qui mole æquaret priorem illum Catalogum; sed tamen magni usus esset. Rectè judicat Bailletus in Præfatione Indicis Bibliothecæ Lamonianæ:

Illa ipsa, quæ Thomæ Hidano arrisit, methodus, ut ad studiorum utilitatem minus necessaria, ita nec sola debuit adesse, sed posterior, cui priorem argumentorum sive rerum ordinem, utpote longè utiliorem, præmitti oportere, nemo non intelliget: plerique enim mortalium ad rerum studia animum adjungere solent, ad Autorem vix unus & alter. Qvare in confectione Indicis Bibliothecæ Lamonianæ potiùs ad argumenta ipsa, quam ad autores respexisse se ait Bailletus. MSti Codices Bibliothecæ Oxoniensis numero penè æquare dicuntur impressos: an illorum Catalogus aliquando edendus sit, incertum est. De forma hujus Indicis plura habet Thomas Hide in Præfatione hujus Catalogi. De singularibus ac memorabilibus hujus Bibliothecæ legatur Monconisius *in Itinerario, part. 2. pag. 51.* Londinensem Regiam ego olim ipse vidi, sed quæ & tum & olim negligentiùs habita. Vide Arnoldi ad Richterum epistolam, inter Richterianas, pag. 483. Scaliger in Excerptis suis vehementer laudat omnes Anglicas Bibliothecas à MStorum copiâ; præsertim in Historiâ; sed eorum negligentiam accusat, qui, cum Catalogos publicarint, decies tamen iis plura omiserint: imò qui nunquam excudant bonos libros veteres, sed tantùm vulgares. Quanquam nunc illi in vetustis autoribus edendis cum Gallis aliisq; gentibus certare velle videntur.

BIBLIOTHECÆ GVELFERBYTANÆ Historiam singulari libro persecutus est HERMANNUS CONRINGIUS, ad illustrem Boineburgium scripto, sub titulo *Bibliotheca Augusta.* Scripserat ad Augustum Ducem Boineburgius, petieratq; editionem Catalogi, & ad hoc negotium Hermannum Conringium deposcebat. Hâc occasione inductus libellum hunc ad ipsum misit Conringius, in quô ostendit Bibliothecæ illius singularia, ac septem ejus, ut vocat, admiranda, de quibus legi ipse potest. Bis mille in eâ adservantur MSti Codices, & centena sedecim millia aliorum voluminum. Illi è ruderibus Bibliothecæ Budensis collecti. Multa admiscentur ad rem Bibliothecariam in universum pertinentia, tam vetera quam recentiora.

Sperare nos Bailletus tom. 2. pag. 251. jubet pleniorem aliquam Regiæ Bibliothecæ historiam, quæ è Bibliotheca Medicæa in Galliam translata primùm crevit, de quô Conring. *Biblioth. August. pag. 24.* Primùm enim novus Catalogus MStorum Codicum conficietur, longè Labbeano plenior & accuratior, atq; singulorum exactum rigidumq; examen criticum instituetur. Addentur brevia eorum summaria, cum recensione historicâ de cujuscunq; MSti codicis fortunâ & conditione. Spondet ille maximum ex hoc labore fructum, cum nullus hactenus illi similis labor ullâ in gente visus fuerit, sive magnitudinem operis, sive excellentiam ejus spectemus. Quod cum ab unô perfici opus non possit, duodecim vel tredecim viris doctrinâ & judicio singulari præditis totum committetur negotium, ut illi partitis inter se operis agant. In tria illi dispescentur Collegia, quorum unum in Manuscriptis Hebraicis aliisq; Orientalibus; alterum in MStis Græcis, ter-

tertium in MStis Latinis versabitur. Scilicet ille verus est aliquo Hercule Musageta ac maximo Rege dignus labor.

Bibliothecarum aliarum publicarum integræ non prodierunt, quod sciam, historiæ, nisi quòd à scriptoribus alia tractantibus ὡς ἐν παρέργῳ inspergantur aliqua, quæ ad Historiam hujus vel illius Bibliothecæ pertinent. Ita de Bibliothecâ Vaticanâ in *Itinerariô suô parte secundâ, capite* 10. agit Franciscus Schottus. Est & Onuphrii Panvinii de eâdem Bibliothecâ Fragmentum. Item Antonii Cicarellæ de eâdem Bibliothecâ descriptio, quæ habetur in vitâ Sixti V. historiæ Platinæ subnexa, editionis Coloniensis 1662. De Bibliothecâ Regiâ Hispanicâ S. Laurentii extant Balthasaris Corderi Epistolæ duæ, præfixæ Cyrilli Alexandrini Homiliæ XIX in Jeremiam Prophetam, Antverpiæ editæ An. 1648. Est & Claudii Clementis ejusdem Bibliothecæ descriptio, addita ejusdem Museo in 4to, Ann 1635. edito Lugduni. Extat ejusdem Bibliothecæ Catalogus scriptorum ineditorum, & Manuscriptorum Alexandri Barvoëtii: qui cum rarior sit, Labbeus in Novæ suæ MStorum Bibliothecæ supplemento tertio inseruit, cum aliarum Bibliothecarum Catalogis Manuscriptis. Recudi quoq; Maderus cum cæteris curavit Bibliothecæ ipsius structuram, ac omnia ornamenta graphicè describit Monconisius *Itinerarii sui parte 3. pag. 46.* De libris tenuiter judicat Scaliger in Excerptis, *pag. 61.* Videri quoq; de eâ potest Spizelius in *Dissertatione prælimniari Sacr. Biblioth. Arcan. §. 14. & Conring. Bibl. Aug. pag. 140.* Alexandri Brassicani de Regiâ Budensi Bibliothecâ MStis locupletissimâ, miserè à Turcis direptâ, extat Epistola, præfixa Salviano ab ipsô edito. Sed nuperâ Budæ recuperatione aliquæ ejus reliquiæ receptæ, quarum Catalogum Pflugius promisit. De Bibliothecâ Florentinâ Monconisius *Itinerar. part. 2. pag. 480.* Idem Ibid. pag. 443. de Bibliothecâ Vaticanâ & *pag. 291.* de Bibliothecâ Electoris Palatini, ubi de cimeliis & nummis, qui in istâ Bibliothecâ asserventur, Bibliothecâ Mediceâ à Sigismundo Regali, à Sylverio Florentino & Petro Francisco Minozzio epigrammatibus celebrata, qvæ Lugduni prodierunt 1673. Privatarum Bibliothecarum historiæ, qvod sciam, non extant: referas fortè huc Epistolam Naudæi, quam scripsit, dehortatoriam, de non distrahendâ Bibliothecâ Mazerinianâ, cujus singularia recenset Conring. *Bibl. Aug. pag. 118.* Extat Collegii Parisiensis Societatis Jesu Bibliothecæ Systema, quô traditur Bibliothecæ ejus historia, ortus, & incrementum; est dispositio elegantissima, ut ideæ loco esse possit Bibliothecam aliquam adornaturo, vel Historiam literariam ὡς ἐν τύπῳ & per Synopsin consideranti. Certè sola Bibliotheca illum in modum disposita Locorum Communium instar esse possit. Quem in usum Bailletus quoq; commendat, *tom. 2. pag. 275.* qui illic Garnierum ejus Systematis autorem vocat.

CAP. XVIII.

DE CATALOGORUM SCRIPTORIBUS.

Catalogorum notitia necessaria. Variæ Catalogorum formæ. Philippus Labbeus & Teissierus indices Catalogorum scripserunt. Conradi Gesneri Bibliotheca & Pandectæ laudantur. Adversus acriorem quorundam censuram defenditur, Scaliger illum magni fecit. Varia ejus librorum compendia & supplementa recensentur. Michaëlis Neandri Pandectæ & Præfatio. Bolduani Catalogus Historicus præ cæteris laudatur. Ejus, ut & Draudii, labores imperfecti. Methodus Draudii laudatur. Königii Bibliotheca non præstat, quæ titulus promittit. Martini Lipenii Bibliothecæ reales omnium Facultatum. Quenstedtii Dialogus de patriis illustrium virorum. Gallorum cura in libris suæ gentis consignandis. Claud. Fauchet. Dn. de Casa nova. Antonius Verdierus. Crucimanius. Hic à primâ juventute Historiæ Bibliothecariæ Gallicæ se totum impendit. Andr. du Chesne s. Quercetani Catalogus scriptorum Galliæ Historicorum & Typographicorum. Sorelli Bibliotheca Gallica. Ludovicus Jacobi Universalem Bibliothecam Gallicam moliebatur. Labbei Chiliades Historico-Chronographicæ. Italorum imperfecta in scriptoribus suis recensendis opera. Historia Lynceorum Fogelii. Gregor. Leti de scriptoribus Italis collectanea. Hispanorum scriptorum Catalogi. Nicolai Antonii insignia de gente suâ merita prædicantur, cæterisq; in exemplũ proponuntur. Batavorum negligentia notatur. Scriptores quidam, Sanderus, Desselius, Swertius, Meurssius, Miræus recensentur. Mercurii Officinales Waesbergiani. Anglorum magna in his negligentia. Balei, Pitsei, Leighi, Lilii, Woodi imperfectus labor. Dempsteri Scotorum scriptorum recensio. Albertus Bartholinus Danicorum scriptorum Catalogum dedit. Joannis Molleri Cimbria literata laudatur. Johannis Schefferi Suecia literata. Staravolscius de Polonorum scriptis. Germanæ gentis Historia literaria desideratur. Melchioris Adami, Wittenii, Reiseri labores, de vitis Germanorum. Bibiotheca Ordinis Jesuitici & Cisterciensis laudatur. Certi nominis scriptores à multis collecti. Spachii Nomenclator Philosophicus. Vossii indefessa in autorum recensionibus opera. Supplementa Vossiana à variis scripta. Scriptores librorum Theologicorum, Juridicorum. Thurmanni, Cornelii à Beughem labores promissi. Medicorum scriptorum Catalogi. Varii Bibliothecarum publicarum & privatarum indices recensentur. Catalogi Officinales scriptorum certi temporis. Catalogi Miscelli. Cinelli Bibliotheca Volante Mercurii literarii.

POst Bibliothecarios scriptores veniunt Catalogorum scriptores, qvorum accuratior notitia ita necessaria est Polyhistori, ut mapparum Geographicarum cognitio peregrinaturo. De eorum utilitate & jucunditate multa Conringius sub initium epistolæ de *Bibliothecâ Augustâ* differit, qvibus hoc argumentum præcipuè illustratur; & Spizelius *Diss. præliminari Sacr. Biblioth. §. 11. 12. 13.*

Dispo-

Diſponi verò ſolent Catalogi vel ſecundum perſonas, vel ſecundum materiarum ordinem. Utriq; vel ſunt perpetui, qvi omnes omnium diſciplinarum autores indicant; vel temporales, qvi certi alicujus temporis autores tradunt. Perpetui vel ſunt univerſales, qvales modo diximus, omnium ſcilicet ſcientiarum & temporũ; vel particulares, reſpectu vel nationum certarum, vel ordinum, vel ſcientiarum, vel Bibliothecarum, earumq; vel publicarum, vel privatarum, qvæ vel ſpectant ad viros doctos, vel ſunt officinales, vel reſpectum certi nominis habent &c. Scriptores temporarii ſcribunt de certi temporis libris, vel ordine aliqvo, vel ſine illo.

Veſtibulum ante ipſum nobis hic qvaſi Hodegeta & Janus Patulcius excubat PHILIPPUS LABBEUS, vir, qvi in texendis Catalogis totam penè vitam conſumpſit. Is *Bibliothecam Bibliothecarum*, cujus ideam ad calcem novæ Bibliothecæ Manuſcriptorum adjecerat, ſcripſit, librum olim rarum, Pariſiis 1664. in 8. editum, deinde auctiorem Rotomagi, noviſſimè Anno 1682. Lipſiæ in 12. recuſũ, editione qvartâ, ut titulus habet, juxtà exemplar Rotomagenſe. Vocat autem Bibliothecam Bibliothecarum, qvod recenſeat omnes autores, qvi Catalogos Catalogorum ediderunt, & de Bibliothecis, vitis & elogiis ſcripſerunt. Adjecit Bibliothecam nummariam & Mantiſſam antiqvariæ ſupellectilis, qvæ continet autores antiqvarios & nummarios. Huic poſtremæ editioni additus eſt Seldeni liber exiguus de nummis. Primùm autores omnes confuſè ponit, hinc ſubjicit indices diſtinctiores eâ ſerie; Primus repræſentat Autores ſecundum artes & ſcientias diſpoſitus: Secundus autores, qvi de libris per nationes distributis ſcripſere: Tertius enumerat Bibliothecas ſodalitatum & collegiorum: Qvartus Miſcellaneos de variis argumentis: Qvintus ſcriptores de homonymis: Sextus Polygraphos enumerat: Septimus recenſet nomina & cognomina Bibliopolarum & Typographorum: Octavus agit de Bibliothecis ſecundum varia cognomina. Adduntur Indices Nominum & Cognominum. Imperfectus ille labor eſt, & augeri multis modis poteſt. Illum altero tanto auctiorem ſe editurum Vincentius Placcius jamdudum promiſit. Nunc verò *Antonius Teiſſierus*, idem ſcilicet, qvi Elogia Thuanæa cum commentario edidit, auctiorem hunc librum dedit ſub titulo Catalogi autorum, qvi librorum Catalogos, Indices, Bibliothecas, Elogia, Vitas, Orationes funebres, ſcriptis conſignarunt, Genevæ An. 1686. in 4to. impreſſum, cui ſeqventi anno aliud auctarium acceſſit. Ille verò, cum Labbeus autores plusqvam 800. non recenſeat, autores plusqvam 2050. & Vitarum & Orationum funebrium ſcriptores 1200. enumeravit: patriam & profeſſionem, ubi Labbeus omiſerat, addidit; ac duos præterea indices, omiſſis tantùm injuriis, qvibus ille optimis autoribus inſultat.

CONRADUS GESNERUS inter univerſales & perpetuos Catalogorum Scriptores principatum obtinet, Vir maximis ſuis laboribus optimè de Rep. literariâ meritus. Fuit enim & vertendo & colligendo omnium diligentiſſimus. Injurii ſunt & ingrati in bonum virum exteri qvidam, qvi ejus ſcripta paſſim traducunt

ducunt ut non satis accurata, & solô labore, nullô verò ingenio, spectanda. Qvod familiare solet esse in Germanos convitium omnium exterorum; qvi, si non haberent à Germanis congestas rei literariæ opes, angustiùs certè secum habitarent. *Adeo* (qvæ Vossii præfat. in Theolog. Gentil. qverela est) *laudis nihil sperandum, qvocunq; etiam judicio adhibito, propter ambitiosulos istos in strenua inertiâ & ingenii & facundiæ laudem solis sibi vindicantes, aliis relinqventes duntaxat laboris gloriam, cum Arcadico, ut loquuntur, pecore communis.* Etiam Gaddius, tenuis & jejunus Scriptor, minutam diligentiam in illo reprehendit, qvi ipse montes parturiendo non nisi mures parit. Rolandus qvoqve Maresius in Epistolis suis Philologicis, opere docto, Gesnerum alicubi ut Locorum Communium Scriptorem exagitat, cum Gesnerus & Gesnero similes inter eos sint, qvi sylvas serant, ut habeant alii, qvas cædant & excidant. Non nego qvidem, nævos inesse & errores ejus Autoris scriptis, sed illos facilè absorbet improbus labor ac insignis ejus utilitas. Æqviùs de Viro isto Jonsius *Histor. Philos. lib. 3. cap. 20.* & Bailletus *tom. 2, p. 15.* judicat. Considerandum enim, qvot qvantisqve laboribus unus vir districtus fuerit, Physicis, Medicis, Philologicis; qvanta seculi istius ob meliorum editionum defectum imperfectio. Qvin potiùs tota ipsi posteritas ob summa illa & Herculea in re literariâ merita obstricta est. Infinita propemodum sunt & incredibilia, quæ vir ille nondum L. annos natus, cum moreretur, in omni studiorum genere perfecit. Unus penè Bibliothecam scripsit. Qvam honorificum Jul. Cæsaris Scaligeri de Gesnero fuerit judicium, ex iis literis Sylvii, J. C. filii, Scaligeri colligas, quæ in *Siberianis Epistolis pag. 459.* habentur, qvibus ille Gesneri amicitiam ambit, eumq; rogat, ut suo testimonio paternorum scriptorum splendorem gloriamq; augeat. *Tuam,* scribit ille, *autoritatem tanti facio, ut nullius amicitiam magis petam, alium magis colam neminem.* Addi his potest præclarum candidissimi scriptoris Thuani elogium *histor. lib. 38.* qvi mortem ejus omnibus seculis deplorandam, ob insignia in universam rem literariam merita, vocat; prætereaq; incredibilem ardorem in rei literariæ studio juvando deprædicat: qvi sub extremũ vitæ spiritum è lectulo surrexerit, ut, qvæ vivus publicare non poterat, post mortem suam edenda designaret. Edidit ille *Bibliothecam sive Catalogum Universalem,* Tiguri apud Froschoverum Ann. 1545. in folio, secundum Alphabetum & nomina autorum. Illum Catalogum in epitomen redactum, aliis verò autoribus locupletatum, edidit *Josias Simlerus,* apud eundem Froschoverum bis editum. Ante Simlerum qvoq; *Conradus Lycosthenes* in Compendium traxerat, qvod mancum omnino est, & exigui usus: neq́ enim notat vel formam librorum, vel locum & annum editionis, vel nomen Typographorum, qvod in Catalogorum concinnatione necessarium est. Hinc editus est cum majori auctario, sed operis Gesneriani Compendio per *Jacobum Frisium,* Tiguri Ann. 1583. Scripserat & auctarium aliqvod, sed breve, *Antonius Verdierius,* Bibliothecæ Gallicæ Scriptor, qvô continentur autores, qvos præteriit Gesnerus, qviq; post ejus tem-

tempora editi cum Bibliothecâ Constantinopolitana. In hunc notulas MStas *Bonaventuræ Vulcani* apud amicum qvendam meum extare novi. Jam olim qvoqve Gesnerus eundem hunc suum Catalogum secundum ordinem artium & scientiarum disposuerat: qvi liber majori usui est, & Locorum Communium instar esse potest. Qvi itaq; rei literariæ & librariæ cognitionem perfectam habere cupit, binos illos libros habeat, alterum illum secundum Alphabetum personarum dispositum, à Jacobo Frisio editum An. 1583. & alterum ab ipso Gesnero sub titulo *Pandectarum* publicatum Ann. 1548. qvem in compendium qvoq; redegit Frisius. *Robertus* etiam *Constantinus* Indicem fecit super Bibliothecam & Pandectas Gesneri: *Gulielmus Canterus* fecit notas in Bibliothecam Gesneri per Simlerum contractam. *Hallervordi Bibliotheca curiosa* nihil aliud, qvam supplementum Gesneri est, huncq; titulum in Typographi gratiam assumpsit.

MICHAEL NEANDER, Vir doctissimus, & communis Germaniæ Præceptor, Philippo Melanchthoni coævus, qvi multa tum in linguis tum in artibus scripsit, in catalogo lucrubrationum suarum Erotematibus linguæ Græcæ addito promisit Pandectas variorum Autorum & Scriptorum, qvod opus ab illo editum non est. Ipse argumentum illorum hoc recenset: *Referuntur primò Bibliothecæ insigniores ac instructiores, quæ ab initio in mundo fuerunt, & si quæ adhuc hodie maximè celebratæ sunt, omneqve genus scriptorum publicatorum, ac in Bibliothecis etiam num ubicunqve terrarum latentium, temporis etiam injuria deperditorum; eorum etiam, qvorum vel nomina solummodo apud veteres reperiuntur. Horum omnium scripta ac libri referuntur secundum materias ac argumenta, quæ tractarunt secundum artes, scientias, professiones ac facultates: indicato etiam tempore, quando floruerint: simul etiam, qvando & ubi locorum cujusqve scripta sint excusa: numero qvoqve chartarum in plerisq; indicato, quo faciliùs de pretio fiat judicium; Censuris etiam doctorum virorum additis, ut sciatur, quo loco cujusq; scripta sint habenda, omnibus ordine suoq; loco positis ac distributis, ut in quacunq; arte ac quacunq; materia scriptorem requiras, mox quæsito loco pro uno innumeros reperias, ut adhibito judicio potiorem, ac quem seu ipse maximè probes, seu aliis præcipuè probatum fuisse intelligas, postea deligas.* Vel ex illa recensione apparet, qvā præclaro opere, qvod ipso Gesneriano præstantius fuisset, exciderimus. Rudimentū tamen ejus videtur doctissima illa & prolixa Præfatio editioni Erotematum Græcæ linguæ posteriori præmissa, ubi per Synopsin & perpetuam dissertationem omnium artium & scientiarum scriptores, qvà antiqvos, qvà sui temporis, recenset. *In hac enim*, ut ipse autor in titulo promittit, *tum multa alia copiosè dicuntur, tum præcipuè narratio copiosa ac longa instituitur de Bibliothecis vetustis, temporum varia injuria vastatis & consumptis: de libris deperditis innumeris ac optimis, in omnibus linguis, artibus, disciplinis ac facultatibus. Commemorantur etiam Bibliothecæ, hac etiamnum ætate rara librorum MStorum supellectile in variis orbis terræ locis instructæ, ac hoc nomine celebratæ: cum indicatione autorum & librorum præcipuorū Græcorum & Latinorum, veterum ac recentium, extantium adhuc & publicatorum, distri-*

butis singulis optimo ordine secundum linguarum, artium, disciplinarum ac facultatum genera: ubi de autore & argumento & orationis genere, ac quo loco quilibet autor habendus sit, plerumq; adolescentes admonentur. Edita sunt hæc erotemata Basileæ 1565. in 8. Invenies illic nonnunqvam judicia memoratu digna.

Post Gesnerum non adeò feliciter hanc telam pertexuere nonnulli. BOLDUANUS, Pastor aliqvis Pomeranus, Bibliothecam librorum, suô tempore editorum, confecit; sed destitutus ad illam rem necessariis subsidiis, habitans qvoq; loco incomodo, & ad notitiam librorū sibi comparandā non satis apto. E Catalogis Francofurtensib9 excerpsit, qvi nonnunqvā mendaces, & non nisi titulos ostentant. Præ cæteris tamen eminet ejus autoris Bibliotheca Historica, bono ordine digesta, cujus ordinis & digestionis ratio ab ipso autore in Præfatione prolixè proponitur. Rudimentū non sanè spernendum notitiæ Historicæ præbere poterit, qvod suppleri è Bibliothecæ Thuanæ & Cordesianæ Catalogo potest, de qvibus infrà dicetur.

Ejusdem commatis Autor GEORGIUS DRAUDIUS est censendus, cujus extat Bibliotheca classica per omnes Facultates, itidem è Catalogis Francofurtensibus congesta. Solum ille Nomenclatorem, & ne qvidem fide dignum, agit, in qvô reperias nonnulla planè falsa; libros, qvi nunqvam editi, & in ipso conceptu parturientis cerebri suffocati. Inepti sunt, qvi librorū Catalogos scribunt è Catalogis. Oculata hîc fides & judicium præsens reqviritur. Laudanda tamen methodus est, quâ utitur: qvam ob causam majori esse usui potest, qvam cæteri indices, etsi accuratiùs instituti.

KONIGII Bibliotheca Vetus & Recens edita est Norimbergæ ab Enteris in folio Ann. 1678. Non facile memini, majori apparatu venditatum esse ullum librum, qvam hunc; qvia, ut titulus præfert, totius orbis literati opes, ab ipsis incunabilis ad nostra usqve tempora, pollicetur. Sed totus ille liber exiguâ plane industriâ congestus, è Catalogis variis undiqvaq; & undiqve corrasus. Historia, qvæ breviter annectitur, nonnunqvam de viris doctis falsa est: libri affinguntur qvibusdam, de qvibus nunqvam fortè illi cogitarunt: Omnia manca sunt & mutila. Nam de viris celeberrimis, qvi hodiè vivunt, vel nuper desierunt vivere, leviora qvædam scripta referuntur, præteritis dignioribus.

MARTINUS LIPENIUS, Scholæ Lubecensis Conrector, scriptis qvibusdam in lucem editis clarus, Catalogos librorum in Jurisprudentiâ, Medicinâ, Theologia, Philosophia, congessit, secundum materias distinctos, qvod à multis hactenus desideratum. Libri omnes per intervalla in folio editi, typoq; grandiore, unde moles & pretium qvidem librorum augetur, sed comoditas notandi prætermissa relinqvitur. Reliqvis tamen præstare Biblioth. Philosophica & Theologica videntur. Indices Autorū Alphabetici adjecti. Utilissim9 labor esset, si omnes autores veteres & novos secundū materiarum titulos accuratè dispositos haberemus. Sed fieri vix potest, ut in istis argumentis omnibus absolutū numeris haberi opus possit: nam δεύτεραι φροντίδες noviq; labores semper hîc locū inveniunt.

Hæc de scriptoribus universalium Catalogorum dicta sunto. Veniamus

nunc

nunc ad scriptores Catalogorum particularium: inter qvos primum locum tribuamus iis, qvi certæ alicujus nationis & autoris libros recensent. Sunt verò inter illos nonnulli, qvi personis contenti omittunt scriptorum accuratam enarrationem, inter qvos est JOHANNES ANDREAS QVENSTEDT, cujus extat *Dialogus de patriis illustrium virorum*, omnium ordinum ac facultatum, qvi ab initio mundi per universum terrarum orbem usq; ad annum 1600. claruere. Non contemnendus liber est, qvanqvam non satis plenus, nec in recensendis scriptis accuratus. Errores Geographicos aliosq; in illo notat Bailletus tom. 2. p. 25.

Incipiemus à *Gallis*, qvæ gens, ut præ cæteris ad ostentationem facta est, non omisit hanc qvoq; nominis sui gloriam, exemplo Græcorum & Romanorum, apud qvos non defuerunt, qvi gentis suæ scriptorum elogium editis libris celebrarint. Valde enim ad existimationem nationis pertinet ingenii gloria, qvæ libris & inventis æstimatur, ut patriæ specimina victoriis & factorum historiis. Provincialium Poëtarum Gallorum Historiam *Claudius Fauchetus*, Vir illustris, recensuit peculiari libro. Nam poëticâ gloriâ præ cæteris nationibus, penè in ipsa barbarie, excelluerunt Galli; unde didicerunt & exemplum sumpserunt Itali. Certè apud Gallos singulares ludi poetici fuerunt instituti, qvibus ipse Rex præsidebat, & victores in hoc certamine coronabat. Horum ludorum memoriam ex ipsis Antiqvitatis ruderibus produxit *Dominus de Casa nova*, Vir illustris & doctissimus, cujus extat singularis de hoc argumento liber, in 4to editus: De qvibus pluribus etiam egimus in Dissertatione *nostrâ de Germanicâ Poësi, capite de Gallorũ Poësi*. Franciscus Petrarcha, argutissimus Italorum Poëta, multum Provincialibus istis debet. Hujus Faucheti Historiam suo libro inseruit ANTONIUS VERDIERIUS, Claudii Verdierii, de qvo nos suprà, Pater. Summâ hic curâ recensentur libri, Gallico non solum idiomate scripti, sed & Latino à Gallis: qvanqvam parcior in his fuerit, & diligentiorem tractationem labor ille reqvirat. Editus est ille liber, titulo Bibliothecæ, Gallicâ linguâ, Lugduni Anno 1585. in folio. Præfatio libri pleniùs consilium ejus exponit. Est omnino in pretio habendus; qvanqvam Bailletus multos in illo defectus notet.

FRANCISCUS GRUDÆUS CRUCIMANIUS, ut illum Nicolaus Antonius vocat, sive SIEUR DE LA CROIX DU MAINE, idem argumentum tractavit post Verdierium, cui tamen nihil se debere profitetur. Habuit qvidem in animo hic autor vastum opus Bibliothecæ universalis condere, ut patet ex Epistolâ ad Regem scriptâ, qvâ ideam proponit perfectæ alicujus Bibliothecæ, per pluteos suos instar Locorum Communium disponendæ; sed methodus ejus est planè ἀμέθοδος, neq; certa scientiarum capita seqvitur: titulos enim variè inter se miscet. Habuit qvoq; affectos alios libros Bibliothecarios de Gallicis scriptoribus aliisq;; sed qvi nunqvam sunt editi, & post mortem ejus distracti fuerunt, teste Ludovico Jacobi in Tractatu suo de Bibliothecis; ubi de Bibliothecis Gallicis agit. Fuit verò inter duos illos controversia, de sublectis sibi per plagium notatis suis: nam uno penè eodemq; tempore libri illi prodierunt. Crucimanius tantùm

Gallicos recenset isto libro, qvi eodem titulo editus Paris. in fol. 1684. Latinos peculiari libro reservaverat, qvi tamen nunqvam editus. Memorabile omnino est, qvod ipse de se Crucimanius in Præfat. Bibliothecæ Gallicæ. *Ie diray que dés l'an de mon âge dix-septiesme, sçavoir est, en l'an de salut 1569. estant envoye en l'Université de Paris, pour faire profit aux lettres, l'estois si curieux d'avoir toutes sortes de livres non seulement en Grec, Latin & autres langues, & sur tout en François, qu'en fin l'amas que j'en fais estoit si grand, que le Catalogue d'iceux se monstroit tenir plus d'un juste volume. De façon qu'il me prit dés-lors une envie de mettre à part les Grecs & les Latins, & d'un autre costé les François, où Autheur qui auoyent escrit en nostre langue, sans parler des Italiens, Espagnols & autres.* Alibi dicit, se commentariorum septingenta vel octingenta volumina anno ætatis 27. in omni genere scientiarum collegisse. Promittit qvoq; librum Gallicâ linguâ, cui titulus *La Recherche des Bibliotheques ou Cabinets les plus renommez de France avec la declaration des livres rares, medailles, pourtraits, Statues ou effigies, pierreries, ou autres gentilesses, ou gentilles curiositez, qui se voyent és maisons des Princes & autres, qui sont amas de telles magnificences.* Sed nihil post mortem ejus eorum apparuisse, testis est Lud. Jacob. p. 675. qvæ fortè destructa & dissipata fuere.

ANDREAS DU CHESNE, sive QVERCETANUS, scripsit Gallicâ linguâ Bibliothecam Autorum, qvi scripserunt Historiam & Topographiam Franciæ secundum ordinem temporum & materiarum. Editus est ille liber in 8vo Parisiis Anno 1627. &, si rectè memini, post illud tempus auctior in lucem venit. Sed apud illum nihil invenias præter Gallicos autores, & qvidem Historicos & Geographos: Poterit tamen inservire Historiam Gallicam secundum tempora & autores nosse cupientibus.

SORELLUS, Historiographus Regius, Vir doctus, cujus extant multi libelli ab ipso editi, Gallicâ omnes linguâ, ut Scientia Universalis, de qvâ infrà dicemus, & alius liber de perfectione hominis, qvi in linguam Germanicam conversus est à Barone de Stubenberg: scripsit librum, cui titulus: *La Bibliotheque Françoise*, qvo comprehendit Autores, qvi Gallicâ linguâ scripserunt, aut è Latinâ & Græcâ in Gallicam linguam verterunt varios autores. Sed eorum, qvi linguâ Latinâ scripserunt, nulla hîc fit mentio, nec omnium, qvi lingvâ Gallicâ. Præcipuè illos tantum Scriptores recenset, qvi agunt de Eloqventiâ, Philosophiâ morali, Poëtas, Oratores, Grammaticos & Historicos Gallicos. Ita autem versatur in illorum Autorum recensione, ut judicia sua passim interponat. Habuit vero ille in animo, ut ex Bailleto *tom. 2. pag. 168.* patet, Encyclopædiam aliqvam ex Gallicis tantùm autoribus concinnatam dare, cum sine Græcæ Latinæqve linguæ subsidiis ad perfectam rerum cognitionem pervenire nos posse crediderit, qvod vanum ejus merito consilium Bailletus vocat. Ejus characterem describit Patinus *epistolâ 45.* ubi multa ejus scripta recenset, & pene 20 habere inedita volumina narrat. Cæterùm, qvi inter Gallos de omnibus Autoribus scripserit, nemo hactenus repertus est. In animo hoc habuit Ludovicus Ja-

Jacobus, uti diximus, qvi vastum opus qvatuor in folio voluminum meditatus est; qvorum duo eos, qvi Latinâ linguâ, cætera, qvi Gallicâ scripserant, comprehendere debebant. Ille vero Titulus operis: *La Bibliotheque universelle de tous les Autheurs de France qui ont escrits en qvelqve sorte de sciences & de langues,* qvod ille Ann. 1638. inchoaverat. Jam verò eo mortuo, qvid huic operi factum sit, non constat. Edidit ille qvidem singulis annis, ab Anno 43, nisi fallor, incipiens, libros Parisiis editos, sub titulo *Bibliographiæ Parisinæ*, & finit Anno 1662. qvo scripsit *Bibliothecam Gallicam universalem*, id est Catalogum omnium librorum per universum Galliæ regnum ab anno 50 excusorum. Videatur Labbeus in Bibl. Bibliothecarum. Sed nulla illic talis Bibliothecæ, qvam promisit, & qvæ verè ita vocari poterat, mentio fit. Extat & qvarundam regionum apud Gallos, Virorumqve in illis illustrium, enarratio. De qvibusdam Bailletus *tom 2. pag. 184.* Habuit qvoqve in animo Universale aliqvod opus *Philippus Labbeus*, homo ad Lexica & Catalogos conficiendos à naturâ factus, testaturqve de illo Nicolaus Antonius in Præfatione Bibliothecæ Hispanicæ his verbis: *Vixisset hujusmodi natus laboribus Labbeus, haberemus absolutissimam hujus gentis ad miraculum doctæ, è Chiliadibus Historico-Chronographicis notitiam.* Qvod si continuus Scriptorum illorum Catalogus dari possit, non dubito, illum mole superaturum cæteros omnes. Ut enim ingeniosa gens est, & scribax; ita magna, ut puto, illorum Autorum apud illos messis erit.

Gallos excipiant *Itali*; magna apud illos Virorum doctorum semper copia, tum præcipuè, cum evigilarent iterum ex profundô multorum seculorum lethargô. Multæ apud illos à præcipuis Viris institutæ Academiæ & Collegia, de qvibus suprà *cap. 14.* Singulis Collegiis certæ erant leges. Scribuntur à singulis membris libri, qvorum omnium Historiam si haberemus, non parum prodesset ad rem literariam. Solam Lynceorum historiam adornabat *Martinus Fogelius*, Professor Hamburgensis, vir doctissimus; sed ille imaturâ morte abreptus ineditum opus reliqvit. Multi è Collegiis illis prodierunt egregii libri, qvorum exigua, & plane nulla, apud nos est notitia. Extant nihilominus particulares singularium urbium Bibliothecæ vel Catalogi, qui si conferantur omnes, integrum fortassis aliqvod corpus constituere possint. Nolo in illis recensendis prolixus esse, prælertim cum Labbeus in suâ Bibliothecâ Bibliothecarum & Teisserus plurimos jam tum recensuerint, ubi illorum nomina & librorum tituli legi possunt: nam singularia, qvæ in illis moneamus, non habemus. Videndus qvoqve de iis est Bailletus *Tom. II. à pag. 138. ad pag. 146.* ubi nonnulla virorum doctorum de iis judicia habentur. Facit & Academiarum illarum & Academicorum mentionem Gregorius Letus, *in 3. part. Italiæ suæ regnantis*, non qvidem perfectam planè & absolutam, sed tamen, qvod ad nostra tempora spectat, sic satis accuratam. Ipse verò, ut videtur, potiùs aliunde doctus qvam suâ experientiâ omnia scribit, ac pleraq; excerpit è notitiis privatis. Neq; enim omnia Italiæ loca eâ, qvâ fieri debebat, curâ indagavit, in qvibusdam locupletior, in plerisqve strictior

& parcior Prodesse tamen extero potest labor ille, utut imperfectus, Italiam studiorum gratiâ aditituro. Nam in autorum, qvi hodiè vivunt, nominibus recensen..is satis diligens est. Mallem illum omnes illas notitias & memorias, unde ipse hauserat, notasse.

Veniemus ad Hispanos, apud qvos olim exigua fuit scribendorum librorũ cura, nisi qvod *Andreas Schottus* in libro de Bibliothecis, & claris Hispaniæ viris, Francofurti in 4to An. 1608. edito; & *Valerius Andreas Taxander* in Catalogo clarorum Hispaniæ scriptorum, Moguntiæ An. 1607. in 4to editó, aliqvam in illó argumentó operam posuerunt, sed minus accuratam. De illis videatur Bailletus *tom. 2. pag. 150. 151. 152.* Post illos tandem prodiit NICOLAUS ANTONIUS, Hispalensis, JCtus, Ordinis S. Jacobi Eqves, Canonicus, Regiorum negotiorum in urbe & curiâ Romanâ Procurator generalis. Is maximis laboribus congessit, tum è Catalogorum universalium scriptoribus, tum è gentis suæ Nomenclatoribus, qvi tamen perpauci sunt & planè non accurati, Bibliothecam, cui titulum facit. *Bibliotheca Hispana, sive, Hispanorum, qui usquam unquamve, sive Latinô, sive populari, sive aliâ quâvis linguâ scripto aliquid consignarunt, notitia, his, quæ præcesserunt, locupletior & certior, brevia elogia, editorum atq; ineditorum librorum Catalogum duabus partibus continens, quarum hac ordine quidem rei posterior, conceptu vero prior, duobq Tomis de his agit, qui post annum secularem 1500. usq; ad præsentem diem floruere;* prodiit Romæ, Anno 1672. in folio. Præmissa est luculentissima Præfatio, qvæ agit de totô hôc colligendi autores negotiô, exponit sua & aliorum consilia, & qvasi per lancem saturam recenset magnâ diligentiâ autores omnium nationum Bibliothecarios. Liber ille omnes, qvotqvot sunt hujus argumenti, scriptores accuratione & diligentiâ vincit; nam & elogia addit, & libros editos adsignatô tempore & loco, unà cum ineditis, sollicitè recenset. Multa enim in illô librô invenias maximè memorabilia, ex ipsis Bibliothecarum recessibus producta. Adjecit Indices, pulcherrimô ordine, secundum disciplinas congestos. Primus est Index cognominum. II. Patriarum. III. Ordinum Ecclesiasticorum. IV. Munerum Ecclesiasticorum. V. Munerum Secularium. VI. Materiarum, qvi cæteris amplior, & in XXIII. Classes dividitur. Liber ille Ideam subministrare potest omnibus in aliis gentibus simile qvippiam tentaturis. Antiqviores Hispaniæ scriptores peculiari libro reservavit.

Dolendum est, adeò incuriosos esse in rerum suarum notitiâ *Batavos*, cum apud illos plurima lucem videant, tam Latinâ qvam Belgicâ linguâ scripta, qvorũ Catalogum locupletiorem texi, interesset publicè. SANDERUS de scriptoribus Flandriæ 3. libros, de scriptoribus Gandavensibus alios tres, duos de Brugensibus scripsit. Idem de MStis qvoq; egit. Elogia uberiora virorum doctorum sunt in Flandriâ ejus illustratâ, vasto opere. VALERII ANDREÆ DESSELII Bibliotheca cæteris omnibus in hoc genere scriptoribus præferenda est, etsi in multis deficit; ac FRANCISCUS SWERTIUS in *Athenis suis Belgicis*, qvædam sibi subrepta qveritur: qvi hoc suo libro de Academiis & Bibliothecis Belgii agit.

Sed

Sed Valerii Andreæ liber multo accuratior eſt. MEURSIUS eodem titulo *Athenarum Batavarum* uſus ſolam Academiam Leidenſem deſcribit, ejusq; Profeſſorum elogia & opera recenſet. AUBERTUS MERÆUS, Panegyriſtes potiùs qvam Bibliothecarius ſcriptor, in ſolis elogiis hæret: Quare & *Elogiorum Belgicorum* titulo liber ejus prodiit. Valerius Andreas in Præfat. Bibliothecæ ſuæ duos alios librorum Belgicorum conſignatores nominat. Sed imperfecti eorum labores induſtriâ Valerii Andreæ oblitterantur. Nunc qvidem prodeunt Mercurii aliqvi officinales librorum, ſingulis ſemeſtribus, non in Belgio tantum ſed & alibi, editorum, curantibus Waesbergiis, qvorum diligentia merito laudanda eſt, non enim nudos tantum titulos ſed & argumenta ſimul exhibent. Sed ſera eſt illorum opera, & à paucis tantum annis inchoata.

Anglica gens Batavis longè fuit negligentior in conſignandis ingeniorum monumentis; nihil enim ab illis prodiit, qvod mereatur nominari, cum tamen ſint extentqve penè innumera ingenioſiſſimæ gentis in omnibus doctrinis ſcripta, prodeantq; qvotidie, tam Latinâ qvam vernaculâ linguâ, plura. Qvod ad vetera attinet, præter BALEUM, cujus extant Centuriæ Virorum illuſtrium Anglicorum; & compilatorem ejus PITSEUM, qvi de ſimili argumento & de iisdem autoribus ſcripſit, pleraque deſcribendo & interpolando; & qvendam Eduardum LEIGH, qvi populari linguâ de recentioribus autoribus aliqva ſcripſit; neminem habemus, niſi paucula illa velimus his addere, qvæ in Actis Philoſophicis habentur. Sed ea tantùm Phyſica ſunt & Mathematica. Baleum pleriqve non bonâ fide in recenſione ſuâ verſatum judicant. In Pitſeo compilatore multi notantur errores: Burtonus in *Græcæ linguæ hiſtoriâ p. 55.* impudentem plagiarium nominat. Qvæ GEORGIUS LILIUS elogia Anglica ſcripſit, exigua ſunt, & memoratu vix digna. Fuit ille filius Guilhelmi Lilii, qvi teſte Burtono p. 56, ut Græcis literis commodiùs operam daret, in Rhodo inſulâ qvinqve annos degit. Prodeunt & ſingulis menſibus Mercurii officinales, qvi defectu aliorum colligi & notari poſſunt. Extat etiam Catalogus librorum, qvi incendio Londinenſi perierunt, ex qvo hunc defectum utcunqve reſarcire poſſumus. Subſidio etiam eſſe poteſt ANTONIUS WOOD, qvi in Hiſtoriâ Oxonienſi commemorat libros à Profeſſoribus Oxonienſibus, omnibusqve hujus Academiæ alumnis, qvi poſtea ad celebritatem nominis pervenerunt, editos. Catalogus qvoqve Oxonienſis Bibliothecæ jungi his poteſt: Sed nulla tamen in omnibus eſt plena & ordinata Autorum Anglicorum recenſio. Qvi doctorum Scoticæ gentis hiſtoriam deſcripſit in Hiſtoriâ Eccleſiaſticâ Scotiæ THOMAS DEMPSTERUS, non ſatis bonâ fide eâ in re verſari exiſtimatur à multis, qvorum judicia collegit Bailletus *tom 2. pag. 188.* Et ſanè hominem fuiſſe præferocis & perverſi animi, ex iis apparet, qvæ de ipſo narrat Erythræus *Pinacoth. I. num 9.*

Danorum ſcripta, ſed per catalogum tantùm digeſta, breviter conſignavit ALBERTUS BARTHOLINUS, cui auctarium acceſſit à THOMA fratre. Rudes ſunt illi labores, qvi per catalogos tantùm ordinati ſunt. Meliùs mererentur

de

de publico, qvi secundum seculorum seriem omnia consignarent, & accuratam simul Prosopographiam ederent.

Nunc qvoqve Holsatorum, Hamburgensium & Lubecensium scriptorum historiam laudabili profectò conatu molitur JOHANNES MOLLERUS, Flensburgensis, cujus operis designatio habetur in Cimbriæ literatæ prodromo, qvi Ann. 1687 Slesvvigæ editus est. Opus autem ipsi in 4. partes dividetur. I. serie Chronologica exhibebit Elogia fusiora Scriptorum indigenarum. II. elogia Scriptorum exterorum, qvi apud Cimbros inclaruerunt. III. Alphabetico ordine recensebit scriptores minorum meritorum. IV. aliqvot sectionibus complectetur 1. Scriptores anonymos & pseudonymos, 2. Viros doctos, sed nullis libris editis claros, cæteris tamen nihilo inferiores. 3. Indicem exterorum muneribus publicis non admotorum, qvorum monumentis Historia Cimbrica est illustrata. PræmittetV. Prolegomena, quibus continebuntur tum Scriptores Historiæ particularis literariæ, singularum totius orbis nationum, ordine Geographico, qvorum jam numerus octuplo superat Labbeanum & Voglerianum, tum Cimbrorum in rem literariam merita insignia ὡς ἐν συνόψει adumbrata. Subjicientur VI. Indices, ex qvibus primus Alphabetico; secundus vero Chronologico ordine nomina scriptorum sistet; tertius Topographicus suis regionibus exteris singulos viros doctos assignabit; qvartus Tacticus autores ratione munerum & scientiarum distinguet: qvintus Realis, sub materiarum classes scripta Cimbrorum revocabit, non generalibus tantùm titulis contentus, sed & partes scientiarum complexus: sextus memorabilia qvævis continebit. Eâ vero ἀκρίβεια, fide, industriâ, in hoc opere versabitur, ut cæteris in hoc genere scriptoribus palmam facilè prærepturus sit.

Sueci qvoq; nuper suas opes in publicum produxerunt, qvorum scripta hactenus ignorata fuerunt. Fuerunt tamen apud illos nonnulla edita, qvæ magnam sane laudem merentur. Prodiit Anno 1680. Holmiæ JOHANNIS SCHEFFERI Svecia literata, sive de scriptis & scriptoribus gentis Svecicæ liber, cui accedit Appendix de scriptoribus Finnicæ gentis, opus posthumum: sed facilè apparet, autoris ultimam manum operi non accessisse. Novi enim Svecos, qvi ipsi hunc vilipendunt laborem. Qvæ præmittitur ad Lectorem, Præfatio, affert non pauca, qvæ ad notitiam rei literariæ Svecanæ pertinent, qveriturq; de iniqvitate hujus loci in libris coëmendis & imprimendis. SIMON STARAVOLSCIUS qvoq; illustrium Polonorum Centuriam edidit.

Utinam in Germanâ gente esset, qvi hoc patriæ suæ pietatis officium præstaret, colligeretq; accuratam scriptorum & autorum suæ gentis historiam; certè numero vinceremus omnes, non æqvè dicam pretio. Scribunt enim multi, imò vomunt libros; qvibus ut excuteretur è manu calamus, publicâ autoritate provideri deberet. Hinc contemptus nostræ gentis apud gentes nasutiores, qvæ tamen, si rem accuratiùs pensitaveris, multum Germanorum diligentiæ debent. Id certè vel ipse livor fatebitur, absq; Germanis vix tantos in re literariâ progressus factu-

facturas cæteras nationes, qvæ Germanos qvadantenus Pœdagogos nactæ ſunt: qvod aliqvando oſtendam Diſſertatione ſingulari *de meritis Germanorum in rem literariam*. Superſunt multi libri, tam Latinâ qvam vernaculâ linguâ ſcripti, qvi in pretio haberi merentur; qvi ſi notarentur accuratiùs, non parum hoc tum ad gloriam, tum ad utilitatem faceret. Cœpit qvidem MELCHIOR ADAMI aliqva de vitis Theologorum, JCtorum, Medicorum & Philoſophorum comentari, qvi in noſtrâ gente aliqvod tamen operæ pretium fecit; qvanqvam longè à perfectâ Hiſtoriâ abſit: in elogiis prolixior eſt, in ſcriptorum recenſione non adeò accuratus. Eandem telam continuavit HENNINGUS WITTE, Gymnaſii Rigenſis Profeſſor celeberrimus, vir doctus & amicus noſter, qvi è Programatibus Academicis elogia & ſcripta collegit; addidit & exterorum nonnullorum vitas, laudabili qvidem operâ. Sed vix uni homini tam vaſtum argumentum exhaurire licet, qvod adeò operoſum eſt, & literarum commercia penè infinita poſtulat. Nunc ille Diarium Biographicum inſtituit, in qvo Scriptores ſeculi XVII præcipui conciſè deſcripti. Poſtea REISERUS Theologorum aliqvot & Philologorum è noſtratibus vitas & ſcripta recenſuit.

Vidimus de Bibliothecarum ſcriptoribus ſecundum nationes conſideratis; locum ab his occupent, qvi agunt de Bibliothecarum ſcriptoribus reſpectu certi ordinis. Eorum poſſet vaſtus Catalogus texi; ſed nolumus operoſi eſſe, cum jam tum illos recenſuerit Philippus Labbeus in Bibliotheca Bibliothecarum, Indice tertio, & Teiſſierius. Legendus eſt Bailletus *tom. 2. à pag. 118. ad pag. 138.* Præ cæteris omnibus laudanda eſt *ordinis Jeſuitici Bibliotheca*, qvæ plenè & copioſè ſcripta eſt poſt Petrum Ribadeneira, à Philippo Alegambe Bruxellenſi, qvæ edita eſt Antverpiæ in folio Anno 1653. Prodiit denuò auctior illa Bibliotheca *Nathanaelis Sotwelli* operâ, ante aliqvot annos Romæ; plura de illo libro ſingularia notavit Bailletus, qvæ hic non repetam. Comendari qvoq; debet *Bibliotheca Scriptorum ſacri ordinis Ciſtercienſis*, à Carolo de Viſch adornata, cujus editio ſecunda plenior Coloniæ Agrippinæ 1656. in 4to prodiit. In hac memorabilis omnino eſt illa *Johannis Caramuelis Lobkowitz* operum, tam editorum qvam ineditorum, recenſio, ab ipſo autore conſignata, & hic inſerta à pag. 178. ad p. 200. ubi multa occurrunt notatu digniſſima. Incredibile eſt, qvantum autor ille librorum ſcripſerit unus in omni ſcientiarum genere: in qvibus ſecretiora etiam qvædam, & vulgo non animadverſa, & ſingularia qvædam cogitata continentur. De cæteris legi Bailletus poteſt.

Certi nominis ſcriptores, neſcio qvâ minutâ diligentiâ, in unum corpus collecti à multis. In Græcorum Hiſtoriâ tum Johannes Meurſius, tum Leo Allatius diligentes fuerunt. Ille de Alypiis, Antigonis, Ariſtoxenis, Philoſtratis, Ptolemæis, Pythagoris ſcripſit: hic de Simeonibus, Pſellis, Philonibus, Nicêtis, Methodiis, & Georgiis: qvi ultimus liber in corpore Bizantinæ Hiſtoriæ Georgii Acropolitæ additur, continetq; multa memorabilia de libris ab iis autoribus ſcriptis,

qvi nomē Georgii habuere. Non pauca habet ille liber ad notitiam historiæ Ecclesiasticæ, præcipuè Orientalis, pertinentia. Ita de claris Jacobis scripsit Ludovicus Jacobi: de claris Philippis Philippus Labbeus: de claris Theophilis Theophilus Rainaudus: de claris Antoniis Sanderus.

Inter Catalogorum particularium scriptores recensendi & hi sunt, qvi de scriptoribus, respectu ad scientias habito, scripserunt. Inter eos primò locò numerabimus ISRAELEM SPACHIUM. Ejus extat Nomenclator scriptorum Philosophicorum atq; Philologicorum, qvo habetur succincta recensio eorum, qvi Philosophiam omnesq; ejus partes qvovis tempore aut idiomate usq; ad annū 1597. descripserunt & illustrarunt, methodo secundum locos comunes ipsius Philosophiæ institutâ, cum duplici indice, unô rerum alterô autorum, collectus & digestus. Laudanda est viri hujus industria, qvam in seqventibus temporibus adhibuit nemo. Ordo secundum Philosophiæ partes comodus est, & magni usus. Idem autor scripsit & Nomenclatorem Medicum, simili ratione digestum; qvi rudimentum præbuit illis, qvi posteà majores de re Medicâ Catalogos scripserunt.

GERHARDI JOHANNIS VOSSII indefessa diligentia in his argumentis præferri omnibus debet. Extant ejus opera de Historicis Græcis & Latinis, nunc mendosè recusa, qvem diligenter exscripsit *Martinus Zeilerus*, qvi secundum Alphabeti ordinem autores disposuit, & aliqva de recentioribus historicis addidit. Supplementa Vossiana scripsit *Malincrotius*, qvi prætermissos à Vossio Historicos Græcos singulari dissertatione adjecit: sed in alterâ editione Vossii pleraq; qvæ notaverat Malincrotius, addita fuerunt. Scripsit & supplementum Hallervordius, & novissimè Christophorus Sandius, libellô in Bataviâ editô in 12. Reinesius qvoq; supplementa ad historicos Græcos molitus est, ut tradit Rupertus *in Epistolis Richterianis, pag. 424*. Testis qvoq; est Sarravius *in epistolis pag. 267*. Ludovicum Jacobi tale supplementum scripsisse: nam in epistolâ ad Isaacum Vossium scribit, se ipsi partem eorum transmisisse, & nunc reliqva, qvæ ad Historicos Græcos spectent, transmittere; librum enim ad umbilicum vergere: Sed nihil eorum publicè comparuit. Idem Vossius de Poëtis Græcis & Latinis libellum edidit, sed ad recentiores se non demittit; editus est Amstelodami Anno 1654. in 4to. Poëtas recentiorum temporum Gyraldus Dialogis duobus persecutus est. De scientiis Mathematicis ac autoribus veteribus & recentioribus idem Vossius scripsit. Voluit scribere de scientiis & artibus, cujus ἀποσπασμάτιον est liber de 4. artibus popularibus. Qvæ, ut omnia doctissima sunt, ita optandum fuisset, ultimam iis accessisse manum. Non pauca prætervidit: recentiorum illi & exoticorum cura parcior, qvæ verò ab illô scripta memorantur, sollicitè satis examinantur.

Astrologorum Elenchum specialem & secundum Chronologiam institutum dedit Ricciolus in Almagestô suô novô. Qvi perfectas singularum Facultatum & scientiarum Bibliothecas & Catalogos scripserint, non habemus: qvanqvam multi qvidpiam tentarint penè in omnibus disciplinarum generibus. Qvod ad Theologiam

logiam attinet, ſunt qvidam, qvi Theologorum ſcholaſticorum ac moralium nomina conſignarunt; qvidam, qvi Interpretum Scripturæ; aliqvi generatim de rerum Theologicarum ſcriptoribus egerunt, tum è Pontificiis, tum è noſtris & Reformatis. *Poſſevinus & Molanus* è Pontificiis Theologicam Bibliothecam ſcripſerunt, & præterea nonnulli alii. E Reformatis *Voëtius*, qvi multa immiſcet falſa; libri non rectè citati; interdum affingitur multis, qvod ab ipſis ſcriptum non eſt; nomina pervertuntur. E noſtris, qvi ſcripſerint, vix memini, præter Bolduanum & Draudium: in qvibus tamen id laudandum eſt, qvod tam in Theologicis, qvam in Philoſophicis, ſecundum locos materiarum collectanea ſua inſtituerint. Nunc acceſſit illis Lipenii Bibliotheca Realis Theologica. Calixti Apparatus magnâ rei Theologicæ jacturâ in ipſo penè initio defecit. Ideam Bibliothecæ Theologicæ ſecundum ſeriem autorum commodè diſpeſcere docuit Hottingerus in Bibliothecariô ſuô qvadripartitô, ubi autores in ordinem redigit, & potiores in ordine illô recenſet.

JCtorum libros qvi in ordinem redegerit accuratum, ab ipſâ Jurisprudentiæ πολυμαθείᾳ nullum habemus. Sunt qvidem, qvi vitas nonnullorum deſcripſerunt, & libros qvoq; recenſent, ut *Baldus, Rutilius, Pancerollus, Fichardus, Bechtholdus*, qvi ſecundum materias juris autores diſpoſuit, qvibus ultimò *Martini Lipenii* Bibl. Juridica Realis acceſſit; ſed nondum ſatis factum eſt huic negotio. Bibliothecam univerſalem Juridicam molitur CASPARUS THURMANNUS, qvi multâ cum curâ & induſtriâ hoc in argumento verſatus eſt: nam ſecundum materias & partes Juris generaliores eam inſtruet: Bibliothecam proceſſualem, criminalem, teſtamentariam, contractuum &c. ſingularibus voluminibus comprehendet, in qvibus ordinem rerum ſeqvetur. Qvi, ſi aliqvando prodierit, liber omnium ſuperabit labores. Promiſit & *Cornelius à Beughem* Bibliothecam Univerſalem Juridicam, ſed recentiorum ſcriptorum, cujus ille ſpecimen dedit, publicata hoc anno Bibliographiâ Juridicâ & Politicâ, qvo continentur JCti & Politici, qvi ab anno 51. usq; ad annum 78. in omnibus linguis ſcripſerunt. Prodiit Amſtelodami Anno 78. in 12°. diſpoſitus eſt ſecundum autores liber; huncille laborem per ſeqventia tempora continuabit, & aliqvâ parte juvabitur res Bibliothecaria hujus viri ſtudiô; ſi aliqvando in lucem producet, qvos editioni ſe paratos habere libros ſcribit. Habebimus ab illo Bibliographiam Univerſalem omnium Facultatum & artium, Bibliothecam Belgicam omnium ſcriptorum, qvi unqvam prodierunt in Belgio, Bibliothecam materiarum univerſalem, Bibliothecam Mathematicam, Hiſtoricam, & Chronologiam, Bibliothecam Chalcographicam orbis imperantis & literati, & præterea plurima alia. Videatur Syllabus libro ejus præfixus.

Medicorum ſcriptorum itidem accuratum Catalogum non habemus. De vitis antiqvorum Medicorum in animo habebat ſcribere Clariſſimus vir *Johannes Heinricus Meibomius*, & eandem telam texere dicitur *Ægidius Menagius*. Meibomii liber apud filium ejus, Profeſſorem Helmſtadienſem, Virum Clariſſimum,

latet, qvi de hôc opére, si rectè memini, publicavit epistolam. Est & in Italiâ qvidam *Johannes Baptista Capenus*, qvi Historiam Medicam universalem præ manibus habere dicitur, referente Gregorio Leto. Hujus Historiæ Universalis libros qvinqve molitur, qvorum primus est de veteri Medicinâ; secundus de recentiori Medicinæ usu apud omnes nationes; tertius de sectis; qvartus de Medicis; qvintus Bibliothecâ Medica cum notitia MStorum totius orbis in qvocunq; idiomate. Verùm vix hominis unius industria isti labori sufficere videtur. Qvod ad veterem Medicinam attinet, Conringius in Introductione suâ Medicâ strenuè partes suas exsecutus est, quam supplemento suo auxit nunc Cl. Schelhammerus. Sed nos hîc non tam de historiâ, qvam de Catalogis librorum solliciti sumus. Eorum aliqvos dederunt *Israël Spachius*, *Brunsfelsius*, *Schenckius*, *Robertus Constantinus*, *Paschalis Gallus*, & post illos *van der Linde* Professor Leidensis, qvi omnium antecessorum labores in unum corpus congessit, additus suis augmentis. Dispositus autem liber est secundum autores, suntq; multi in eo errores & defectus, qvorum aliqvos notat Voglerus *Introductione in notitiam scriptorum pag. 42. 43. 44.* qvi cum autoribus prioribus, Schenkio, Constantino & aliis, multis in locis ipsum contulit, & non satis accuratum invenit. Post illum secundum materias disponit Catalogum *Lipenius*; sed magna seges restat recentiorum scriptorum, qvorum nulla in illo librô mentio. Scripsit & Cornelius à Beughem Catalogum novissimorum scriptorum Physicorum & Medicorum, sub titulo *Bibliographia Physico-Medicæ*, qvæ anno 80. prodiit in 12°. De cæteris, qvi ratione scientiarum habitâ Catalogos scripsere, plura habentur apud Bailletum *tom. II. â pag. 189 ad pag. 237.* & nos suo de illis loco plura commentabimur.

Catalogi Bibliothecarum publicarum aliqvot publicati sunt, ut *Bibliotheca Oxoniensis*, de qvâ suprà. In Belgiô qvoq; prodierunt Bibliothecarum qvarundam Catalogi, ut *Ultrajectinæ*, qvi in folio editus est, & *Lugdunensis*, qvi in qvarto; qvales vix haberi possunt in Bibliopoliis. In hoc MSta Orientalia enumerantur. In Germaniâ extat *Catalogus Bavaricæ & Augustanæ*, qvi rariores sunt. Catalogi Augustanæ Bibliothecæ non nisi centum exemplaria impressa sunt. In illa Bibliothecâ latent multi MSti Codices, adhuc inediti, qvorum non pauci prodierunt, curante Marco Velsero, ejus Reip. Duumviro, cujus magna apud eruditos est celebritas. De his & Bavaricis Monachii ac Ingolstadiæ Bibliothecis videatur Bailletus *tom. 2. pag. 243. 244. 245.* De Vindobonensi Bibliothecâ Lambecius non Catalogos, sed commentarios scripsit. Gvelferbytanus Catalogus ut ederetur, ursit olim Boineburgius, sed frustra; cujus causas tradit Conringius in *Epistolâ de Bibliothecâ Augustâ*, ubi multa de Catalogis Bibliothecæ ipsius Principis manu, singulari planè curâ & industriâ, conscriptis. Non memini plures unqvam prodiisse publicarum Bibliothecarum Catalogos. Prodierunt qvidem Excerpta Catalogorum de MStis Codicibus, à Bibliothecariis vel aliis autoribus publicata. Habemus à Thomasino editos Catalogos MStorum, qvi reperiuntur in Bibliothecis Patavinis,

nis, tam publicis qvam privatis. Qvales Catalogi utinam plures ederentur per omnes provincias provincias & regiones! Mirè enim prosunt ad MStos Codices indagandos, qvi aliàs facilè pereunt in privatorum Bibliothecis, si illæ distrahuntur, vel ad alios possessores indoctos perveniunt; unde sæpe ad Bibliopegos & salsamentarios deferuntur. Hafniensium Bibliothecarum ortus & incrementa, recenset Thom. Bartholinus in *dissertationum de libris legendis primâ, pag. 16, 17, 18. 19. 20.* Bibliothecæ Mediceæ Florentinæ Catalogus ab Henrico Ernstio Amsterodami An. 1641. in 8. publicatus. De cæteris nos suprà plura diximus. Scriptores Catalogorum de viris doctis Italicis habet Gregor. Leti *Ital. regnant. part. 4. pag. 195.* Parte 3. ubi Laurentii Legati libros recenset, notat ejus autoris *Lyceum Herculis, sive scriptores Cremonenses*: item *librum de Pictoribus, Sculptoribus & Cælatoribus Cremonensibus*: ejusdem *Athenæum Poëtarum* tom. 4. & *Museum Poëtriarum* cum Iconibus; qvi tamen omnes ἀνέκδοτοι.

Hæc de publicis Bibliothecis earumq; Catalogis in hâc summariâ recensione sufficiant. Venimus ad Bibliothecas privatas. Earum Catalogi plures sunt, qvam ut recenseri possint, neq; omnes ad manus meas pervenerunt: ex iis tamen celebriores primùm enarrabo, reliqvos qvasi per lancem saturam exhibiturus. Præcipuus inter illos est Catalogus Bibliothecæ Cordesianæ, qvam instituerat *Johannes Cordesius*, Canonicus Ecclesiæ Lemovicensis, qvi omnes suas opes, & qvicqvid corradere poterat, in Bibliothecam hanc impenderat, vir doctissimus & humanissimus; cujus plenius elogium descripsit Gabriel Naudæus, qvi Bibliothecæ hujus Catalogum ipse confecit, & accurato ordine digessit autores, secundum materias & formam librorum illos dispescens. Præcipuè hic commendari Catalogus debet ob insignem Historicorum, præsertim exoticorum, copiam, qvorum rarior apud nos est notitia; editus est Parisiis in 4to, An. 1643. Hinc commendo *Catalogum Bibliothecæ Thuanæ*, cujus jam suprà cap. 5. facta mentio est; & mirificè mihi placet ordo: non enim contentus summis tantum capitibus autor sub specialibus titulis locavit autores, ut statim occurrant, qvi de eodem argumento scripserunt, qvod Locorum Communium instar esse potest: & hujus ideam, notante Bailleto, Draudio debet. Additi qvoq; sunt MSti Codices, tam antiqvi qvam recentiores. Qvâ diligentiâ Bibliotheca hæc composita sit, Præfatio ejus libri docebit. Addendus qvoq; melioribus Catalogis est *Raphaëlis Tricheti du Fresne Bibliothecæ Catalogus Paris. 1662. in 4to.* editus, ob librorum raritatem & selectum præcipuè commendandus. Observavi in illo Catalogo scriptores frustra in aliis qvæsitos. Sed infinita sunt in illo menda Typographica. Theologorum JCtorum Medicorum parcior hìc numerus, sed in omni historiâ, antiqvitate, varia literaturâ, rebus naturalibus, libris qvorum nomina nunqvam penè audita instructissimus ille est, libri interdum non conveniente loco positi Bibliothecæ ipsa Regiæ accessit pretio 24000. librarum Gallicarum vendita, postqvam ab alio 33000. libras oblatas vidua recusavisset. Anni impressionis diligenter notati magnum ha-

bent in libris ipsis eorumq; variis editionibus conferendis usum. Qvi vitam Pinelli scripsit Gualdus, diligentissimum iteratarum editionum examinatorem eum fuisse prodidit.

Qvi jam seqvuntur Catalogi, sine ordine nobis recensebuntur. Pleri-que illorum formati sunt de Bibliothecis, qvæ publicè per auctionem distracti sunt; eorum magnus est numerus, seligendi tamen sunt meliores de Bibliothecis, qvas possederunt Viri celebres, *Scaliger*, *Salmasius*, *Heinsius* & alii, si haberi possunt. Ex inspectione enim talis catalogi statim patet Viri industria & judicium in bonorum autorum selectu instituendo. Deinde vel eam ob causam asservandi sunt catalogi isti, ut sciamus, ubi lateant Autores, qvos Viri illi manu suâ notarint. Sæpe enim notulæ optimis autoribus á Viris istis in margine adjectæ, multum lucis ad autorum sensum adferunt. Hinc in Bataviâ tales libri Scaligeri, Salmasii, aut alterius Viri docti manu notati, magno pretio coëmuntur. In Amstelodamensi Bibliothecâ habentur *Baronii Annales*, manu *Davidis Blondelli* notati, qvos Resp. illa magnis sumptibus emit; Qvæ notæ, si rectè memini, nuper sunt publicatæ. Vidi ipse olim in Bibliopolio Sansonii Geographiam sacram Capelli cum ejusdem Blondelli notis MStis. *Bibliothecæ Scriverianæ* Catalogus, qvi Amstelodami Ann 1663 in 4to prodiit, exqvisitissimus est: constat enim selectissimis omnium facultatum & artium autoribus. *Scavenianæ Bibliothecæ* Catalogus, qvi Hafniæ prodiit, itidem commendandus est; ut & *Muleni-anæ*. Scaveniana Bibliotheca Regiæ accessit, Muleniana Academicæ: Hujus catalogum cum Præfatione & Oratione edidit Bartholinus, Hafniæ 1670. ubi multos Catalogos recenset. Optimi autores Græcæ & Latinæ linguæ, optimæqve ejus editiones habentur in catalogo *Pauli Junii*, qvi publicatus est Lugduni Batav. 1670. Comendo ideo hunc catalogum, quod tantùm autoribus illis constet, & paucos alios admistos habeat. Si qvi Chimicorum, Theosophicorum, Mysticorum, imò & fanaticorum qvoqve scriptorum acervum velit, is inveniet in catalogo librorum *Serrarii & Bahnsii*, qvi prodiit Amstelodami 1670. Non vacat nunc omnes recensere catalogos. In solâ Bataviâ penè integram Catalogorum Bibliothecam reperies, qvos omnes coacervare, superstitiosa esset diligentia & crambe millies cocta. Ad id tamen prodest catalogorū multitudo, ut in vastâ aliqvâ sylvâ deprehendantur nonnunqvam aliqva, qvæ vel in instructissimis Bibliothecis non habentur. An. 1682 *Nicolai Heinsii Bibliothecæ catalogus* prodiit, Viris doctis in pretio habendus, ob exqvisitos, qvi illic recensentur, libros, tam editos qvam ineditos & MStos, ac manibus Scaligeri, Salmasii aliorumqve Criticorum notatos: Cui jungi potest *Bibliothecæ Goësianæ catalogus* Anno 1687 Leidæ editus; in quo non rariorum tantùm librorum, sed & magnus nummorum apparatus est. Notari qvoqve possunt & comparari, ubi incideris in illos, *Calixti, Reineccii, Pavii, Gothofredi JCti* &c Catalogi. Adriani Pavven Catalogus Hagæ Comitis Anno 1654 & ibidem Anno 1656 editus: in qvo multitudo librorum cum selectu certat.

Etiam

Etiam Catalogi officinales non spernendi, ut *Catalogus Bibliopolii Elzeveriani*, qvi Amstelodami prodiit Anno 1681, in qvo multi exotici autores. Sunt & ab aliis Typographis & Bibliopolis alii publicati catalogi, in qvibus recensendis non ero prolixus. Ii qvoqve, qvi libros impresserunt, typographi certos consignare librorum à se editorum catalogos solent. Extant Catalogi librorum, qvi à prœlo *Manuciorum*, *Stephanorum*, *Plantinorum*, *Morelli*, *Cramoisii* &c. prodierunt.

Sunt præterea, qvi certi temporis Bibliothecas scripserunt, qvo referendus est *Leo Allatius* in apibus urbanis, librô, qvô describit Viros eruditos, Romæ tempore Urbani viventes, & eorum scripta recenset. Pertinent & huc Ephemeridum scriptores apud varias nationes, de qvibus suprà diximus. Sunt, qui suorum librorum Catalogos scripserunt, ut *Campanella*, *Gaddius*, *Cardanus aliiqve*.

Sunt, qvi laborem susceperunt colligendi libros qvoscunqve rariores, sine tempore certo & ordine, prout se inter peregrinandum vel in Bibliothecis obtulerunt. Aliud institutum fuit *Johannis Cinelli*, qvi ex consilio Viri illustris Magliabechi congerere cœpit libellos & schedas singulares, in qvibus nonnulla rariora continentur, varii argumenti, qvorum facilis aliàs jactura est. Ejus specimen unum prodiit Florentiæ 1677 in 8vo, sub titulo, *Della Bibliotheca Volante*, qvi titulus ingeniosus est, per qvem intelligit minutos & hinc illinc errantes libros. Continuavit illum laborem seqventibus temporibus Cinellus. Non est spernenda hæc opera, nec nullius usus: Sæpè enim excidunt è memoria eruditorum, pereuntq; vulgò non animadversa. Velim tamen de contentis & summariis librorum accuratiùs egisset. Retulit & illic nonnullas disputationes de materiis rarioribus, in Germaniæ Academiis scriptas. Referri huc qvòqve debent Catalogi Francofurtenses semestres, sed qvi multis imaginariis titulis referti; Mercurii Anglorum, Gallorum & Belgarum menstrui. Qvod optimum certè inventum est ad librorum notitiam parandam: Tales ego Mercurios institui velim in præcipuis Europæ urbibus & Academiis, in qvibus libri non tantùm editi recenseantur, sed omnia nova, vel inventa vel cogitata, in re literariâ: Eorum enim collectio vehementer prodesset ad omnis doctrinæ incrementum.

CAP. XIX.
DE VITARUM SCRIPTORIBUS.

A Vitarum scriptoribus magna in historiâ literariâ utilitas. Ne minima quidem hic omittenda, quod adversus Maresium asseritur. Peregrinationes doctorum diligenter notandæ. Character animi è minimis cognoscitur. Joachimi Camerarii diligentia in vitâ Melanchthonis laudatur. Exemplo Philberti de la Mare ostenditur, ne omina quidem & somnia esse negligenda. Memorabilis de Quarræo historia. Vitarum scriptores

ptores antiqui recensentur. Vitæ virorum Reipubl. negotiis admotorum multum conferunt ad prudentiam civilem. Eorum aliqua recensentur. Vitas suas qui ipsi scripserint. Commentarii, Memoires. Biographos recentiores qui enarraverint. Vita Peirescii à Gassendo, J. Vincentii Pinelli à Gualdo, Pauli Sarpii à Fulgentio scripta ad rem literariam multum conferunt. De Pauli Sarpii eruditione & prudentiâ multa narrantur. Vita Petri Puteani à Rigaltio scripta multa habet ad rem literariam & civilem profutura. Vita Ducis Valentini speculum fraudum politicarum & artium Machiavellicarum. Malorum hominum vitas explorare prodest. Vita Henrici VII. à Verulamio scripta ad prudentiam civilem commendatur. Vita Melanchthonis à Camerario plenissimè & eleganter consignata est. Camerarii Narratio de Eobano Hesso. Reuchlini Vita à Johanne Henrico Majo scripta. Lotichii Poëtæ Vita laudatur. Poëtarum Germanorum princeps. Judicia de illo. Forstneri Elogium à Böclero scriptum. Ameloti de Hussaie indigna in illum censura. Singularis de Thomâ Campanella & Forstnero historia producitur. Wallensteinii, Bembi, Contareni Vita. Gratiani liber de vitâ Commendoni & casibus virorum illustrium. Boissardi Vita & Icones. Hanckii, Imperialis, Crassi, Gualdi, Ghilini, Theveti, Bullarti, Massoni, Capaccii in hoc genere scripta. Qui de feminis doctis scripserunt. Erythræi Pinacotheca adversus Maresii calumnias defenditur. Sammarthanorum Elogia. Maresii de illis judicia. Patini Elogia Virorum Gallicorum promissa. Vita JCtorum. Leickheri opera in iis colligendis laudatur. Pelissonii Recensio Doctorum Academiæ Gallicæ. Architectorum, Pictorum Vitæ colligendæ. Georgii Vasari de iis liber. Francisci Junii liber ἀνέκδοτος de iis. Carolus Dati idem sibi proposuit.

PRæcipuam Historiæ literariæ partem Vitarum Scriptores constituunt: Cum enim duplex proficiendi in literis via sit, altera per præcepta, altera per exempla; hæc posterior priori præferenda omnino est, qvo magis ipse usus in rem præsentem deducit. Prout enim incidimus in vitam vel Philosophi, vel JCti, vel Medici, vel Politici; ita multa discimus, qvæ ad scientias illas spectant, è τύπῳ illo περιστατικῷ, singularia, de qvibus nunqvam cogitarunt, qvi præcepta tantùm proponunt. Ex illis arcana qvædam colligi possunt, qvæ non scientiam tantùm, sed & prudentiam hominis literati augent. Ut enim in Vitâ Civili, ita qvoqve in vitâ hominis literati, prudentiâ qvâdam opus est in omni negotio. Conversationis sanè eruditæ ratio è vitis Virorum doctorum formari qvam maximè potest: Qvam ob causam ego vitas Virorum doctorum & illustrium, qvi vel ad literas vel ad Rempublicam adhibentur, non superficiariâ aliqvâ & jejunâ operâ, sed qvam plenissimè, describi velim, ut vel ipsa μικρολογία in his mihi placeat. Nam vel ex minimis rerum circumstantiis aliqva, qvæ in usum tuum erunt, capies. Non placet sententia Maresii, qvi *lib. 1. Epist. 5.* in Historicis minimorum recensionem indulget, in Vitarum scriptione illam damnat:

damnat: qvâ in re totus ab illo dissentio. Ille qvidem Suetonii & Nepotis exempla obtendit; at illi compendia tantùm rerum sectantur, & ab iis distinguendi, qvi unius vitam describunt. Ipsa enim methodi ratio reqvirit majorem in unius vitæ scriptione diligentiam, qvam in plurium veluti conglobatione: & vel Attici vitâ ostendit Nepos, qvid summariâ aliqvâ percursatione locupletior ac copiosior narratio præstet. Non probat ille, si qvis Ducis alicujus vitam scribendam suscipiat, & universam rerum illius tempore gestarum, qvibus ex parte tantùm interfuerit, historiam admisceat. Germanam verò eodem libro Epist. 25. gentem laboriosissimam, ut per contemptum vocat, reprehendit, qvod in ejusmodi elogiis multi sint, & in eâ materiâ, ut in aliis ferè, ἀπείεργοι. *Ex his quidam eorum*, inqvit, *parentes referunt, diem, & aliquando horam, quâ nati sunt, & talia, quæ in Regibus solùm & in viris maximè illustribus requiruntur.* Qvasi scilicet virorum celebrium conditio idem non mereatur, & qvæ ille prætermittenda judicat, etiã inter memorabilia referri non debeant. Cum enim, qvi panegyricos virorum illustrium scribunt, vel ex artis præscripto non parentes tantùm & nativitatem, sed & majores, ac omne id, si memorabile est, qvod vitam antecessit, oratione complecti debeant; annon ineptum est, eos, qvi vitam alicujus singulatim recensent, qvorum longè uberior tractandi ratio esse debet, præterire ipsa vitæ auspicia? Idem Epistolâ 44. ejusdem libri eandem cantilenam canit: *Si is*, inqvit, *de quo scribunt, peregrinationem aliquam susceperit: omne illud ita singulatim describunt, & quos quoq; loco convenerit, quosq; cum quoq; sermones habuerit, cum fastidio legentium commemorant: cum præcipua tantùm, quæ in vitâ contigerunt, referre sufficiat, & quales hominis fuerint mores, qualia scripta. Cui vitio otiã obnoxios esse* ait *plerosq;, qui vitas Ducum rebus gestis illustrium hodie scribunt.* Ita ille suo ex ingenio judicat, qvi Atticismi etiam in dictione affectator, in rebus qvoq; ipsis sterilitatem amare videtur. Sed ego, tantum abest, ut cum illo reprehendam hos vitarum scriptores, ut laude potius dignos æstimem, qvi eam negotio, qvod tractant, præstare diligentiam volunt, qvam qvilibet paulo prudentior ab illis reqvirat. Qvid enim? an vitio vertam illi, qvi viri eruditi vitam describit, si peregrinationes ejus & cum viris doctis instituta colloqvia recenseat? unde plus sapientiæ ac utilitatis lectori, qvam ex qvâvis aliâ narratione, accesserit. Ego, si omiserit, ne excusandum qvidem existimaverim. In vitis verò Ducum ac virorum rerum civilium administrationi admotorum, eo sollicitiùs omnia recensenda sunt, qvo magis è minimis sæpe circumstantiis inopinata qvædam consilia & eventus emergunt. Sed nec illa tantùm, qvæ præcipua alicui videantur; sed & πάρεργα minimè prætereunda esse existimo, si qvid in illis notatu non indignum videatur. Nam levia illa, qvæ Junius Cordus in vitis Imperatorum commemorare solitus est; qvoties processerint, qvando cibos variaverint, qvando vestem mutaverint, ac in ipso Julius Capitolinus reprehendit, nemo cordatus scriptor temerè notabit. Plutarchus optimus vitarum scriptor in Alexandro suo non semper clarissimas qvasq; res, virtutes vel

 vitia

vitia repræsentanda ait, sed exiguum subinde factum dictumq; & jocum aliqvem, qvi citius specimen edat morum, qvam funestissima prælia. *Concedendum nobis est*, inqvit ille, *animi indicia ut scrutemur, ac cujusq; per hæc informemus vitam: aliis molem rerum & certamina permittamus.* Augustin. Mascard. de arte historicâ tract. 1. c.3. in eâdem sententiâ est. *Quoniam*, inqvit ille, *indoles & inclinationes naturæ cognoscuntur è rebus minutissimis, è responsione inopinatâ, ex actione aliquâ, quæ aliis parum ad rem pertinere videatur, ex operationibus quotidianis & ordinariis, non hoc indecens vitarum scriptor existimet, si accuratam eorum rationem habeat; præcipuè in sanctorum historiâ, respiciendo ad factum non solum, sed & ad modum, tempus, occasionem aliasq; circumstantias.* Qvæ, si in sanctorum rebus è Mascardi sententiâ attendenda sunt, in vitâ Ducis, Principis, Ministri Regii, præ cæteris observanda sunt, cum in iis verè τὸ πραγματικὸν lateat. Ego certè eam ob causam magni facio vitam Peirescii à Gassendo scriptam, qvod in omnes partes excurrat & se diffundat, qvam noster ille forte in eo μικρολογίας damnaverit. Laudandus est *Joachimus Camerarius*, Heros eruditus inter Germanos, qvod in vitâ Melanchthonis ne qvidem somnia ejus notabilia, ac minima qvædam præsagia, ostenta, omina omiserit. Etsi enim levia hæc habiturus nonnemo sit, tamen non sunt dissimulanda illa providentiæ divinæ specimina, qvæ viris bonis & doctis in vitâ sæpè occurrunt; ad qvæ respicere omnino debet, qvi vitæ historiam scribit: ac optarim ego, exemplorum taliũ messem extare qvam uberrimam. Tria ego in omnibus literatorũ vitis consideranda esse existimo, 1. illud, qvod ad scientias sive doctrinas pertinet, vel θεωρητικὸν, vel πρακτικὸν, in qvo ego ne cogitata qvidem eorum prætermiserim. 2. Qvod ad mores & conversationem. 3. Qvod ad totum illum vitæ cursum, qvatenus ille divinâ manu regitur: qvæ pars vitæ minimè contemnenda est, aut leviter tractanda, ac mirificè lectores afficit. Cum *Philibertus de la Mare* Senator Divionensis vitam *Jacobi Guionii* describeret, non indignum suâ narratione existimavit, qvod non Guionio ipsi, sed Qvarræo Collegæ monitum, nescio cujus genii, nocturnum acciderat. Qvam cum mihi historiam recitarit vir Clarissimus, *Petrus Axenius*, Amicus noster optimus, antea mihi non observatam, qvi in commentario suo doctissimo in Phædri fabulas ad illustrandam libri 4. fabulam 23. de Simonide per Castorem & Pollucem à ruinâ ædium servato adduxerat, hûc apponere, ut rem memoratu dignissimam, volui. *Sed me locus admonet, ne rem inauditam hactenus, & ideo seculorum omnium memoriâ dignissimam prætercam; quam, etsi haud pertinere videatur ad Guionios, non abs re tamen hoc loco referre mihi visum est: seu, quia conscius illius fuit ac interpres Jacobus Guionius; seu, quod vix apud posteros fidem inveniet, nisi testium omni exceptione majorum, & illius inter alios, cui illa contigit, testimoniis & subscriptionibus probata fuisset; ea tamen fuit: Fœderatorum factione plus justo in Burgundia valente Regiarum partium Præsides ac Senatores Semurium, primarium Mandutiorum oppidum Regis nomine jus dicturi secesserant, cum Divione non liceret; ac inter eos Joannes Quarræus, qui feliciter miscuerat ornamenta togæ artibus belli: Is IV. Calendas Augusti*

gusti MDXCIV circa secundam diei horam matutinam sibi visus est motu subito expergefieri, & verba quædam ignota pronunciare, cum famulo propius decumbenti surgere, & lampadem accendere jusso præcepit, ut eademmet verba, quæ, ne sibi elaberentur, dentibus quasi retinere videbatur, scripto consignaret in hunc modum : Oug aposondes ton endon distiguion. *Quod famulus confestim exsecutus est, neutro eorum, Græcane illa essent, an Arabica, aut alia, sciente. Quarræus quidem, quamvis abunde iis artibus excultus, quæ Viro Senatorio conveniunt, in suis Professionum tabulis, ex quibus hæc historia à me excerpta est, scribit ingenuè, se Græci sermonis planè fuisse inscium. Summo demum mane pergens in Senatum Quarræus Jacobo Guionio, quicum illi consuetudo intercedebat, obvius fit, & vix salutatum rogat, ut ille verba, quæ ex sola eorum asperitate Græca esse conjectabat, interpretari vellet; quæ à Guionio lecta, Græca statim esse deprehendit, sed minimè ex Homero excerpta, quod putavit novus quidam Philosophus; hac autem ratione describenda : οὐκ ἀπόζωσεις τῶν ἔνδον δυστυχιῶν. Quibus & interpretationem addidit verbis totidem:* Non repulsuri, qvod intus infortunium. *Horum verò cum diu sensum simul perpendissent, & si quid tristius in iis lateret, deprehendere conati fuissent, autor fuit Guarræo Guionius, ut, quia jam ex illa domo, quam Semurrii incolebat, migrare constituerat, quod illius fœtori recurrentem iterum iterumq; cœliacum dolorem, quem passus fuerat, tribueret, non longiorem in illa moram traheret. Sed longè gravius exitium illa verba prætendebant: siquidem post dies octo, cum Quarræus rei publicæ causa Flaviniacū, Regiarum partium oppidum, perrexisset, domus illa à fundamentis convulsa de nocte repente concidit, fataliq;, nec penitus impræviså Guionio ruina suas incolas oppressit: cujus rei historiam eleganti carmine (ut audio) Guionius postea cecinit, quo tam charum Regi & Reipublicæ caput jure merito è tanta clade ereptum fuisse sibi & bonis omnibus gratulabatur, minimè omissa, ut decuit, Socratis & Bruti geniorum mentione.* Memorabilis hæc sanè historia est, qvæ, etsi ad Guionii personam non pertineret, occasione tamen à Guionio data inductus, minimè prætermittendam existimavit Philibertus de la Mare: atq; exemplo aliis fuit, qvomodo in hoc argumento sit versandum. De Guidone Patino refert, qvi ejus epistolas Gallicas edidit, in præfatione earum, adeò illum in vitis eruditorum sagacem fuisse, ut ne minima qvidem inexplorata reliqverit.

Fuere jam tum apud antiqvos, qvi in hoc genere laudabilem operā posuere; qvorum pauci ad nostra tempora pervenerunt. Philosophorum vitas aliqvi, aliqvi dogmata, aliqui cum vitis simul dogmata scripsere: ac fuere plures sæpe, qvi unius Philosophi Historiam tradidere. Ita Gellius *Noct. Atticar. lib. 14. cap 3.* multos nominat, qvi de Xenophontis Platonisq; vitâ & moribus exquisitissimè scripserunt. Justinus Matyr in *παραινέσει* scriptores Pythagoricæ vitæ & Historiæ citat. Philo Byblius Grammaticus triginta libros *περὶ πόλεων καὶ οὓς ἑκάστη αὐτῶν ἐνδόξους ἤνεγκε, de urbibus, & quos earum quæque celebres genuerit*, teste Suida, de quo Jonssius *Histor. Philos. lib. 3. cap. 7.* qvi, si hodie extarent, illo judice, multis jam rixis de patriâ virorum illustrium facile remedium foret. Plures è veteribus Bio-

 gra-

graphis, tam Græcis qvam Latinis, recenset Vossius in *Arte Historicâ cap. 7. p. 40.* & Wouvverius *Polymath. c. 12.* qvi omnes temporum injuriâ interierunt. De Agatharchide, an Biographis accensendus sit, videatur Jonssius, lib. 2. c. 12. Qvi Biographi Philosophici supersint, notum omnibus est. Habemus Diogenem Laertium, Eunapium, Hesychium Illustrium, de quibus in Polyhistore Philosophico plura. Imperatorum, Cæsarum, Principum in Republicâ virorū vitas recensuerunt ex antiqvis Plutarchus, Cornelius Nepos, Svetonius, Hist. Aug. Scriptores. Cum ergò Historia nihil aliud sit, quā Philosophia exemplis utens: Vitæ vero descriptio singularis historia sit, qvæ unius hominis actiones in Republicâ describit, ideò accuratius instituenda est, qvod τύπον illum πραχτικὸν, qvi ex ipsis rerum circumstantiis emergit, evidentiùs ob oculos ponat; ac simul nexum rerum, qvæ ab uno illustri viro, si is inter præcipuos sit, gestæ sunt, apertiùs demonstrat. Tales ergo scriptores necesse est πραγματικοὺς vel πραγματομαθεῖς esse, qvi usum rerum magnum habent, qviqve φιλοσοφεῖν πραγματικῶς didicerunt; qvâ de re tam multa præcipit in præfatione suâ Polybius, in qvam legi aureus ille Casauboni commentarius potest. Est præterea prudentiæ non levis argumentum in iis scriptoribus, qvi ex aliorum hominum vitâ, qvid ex usu præsenti sit, ostendunt, aliosqve officii sui admonent. Præclarè Böclerus in Commentar. ad Cornel. Nepotem medium illud iter vocat, qvo inter potentiorum ambitiones mediâ licet viâ pergere, nec abruptâ per svavitatem incessendi, qvâ accenditur dominandi cupido; nec declivi per adulationem & silentium, qvo Reip. studium negligitur: *Obviâ*, inqvit, *morum similitudine, dum alios legunt, sibi occurrunt ipsi, & in censurâ exterorum, nec opinantes, sua judicari facta intelligunt: nec timenda est indignatio. Vident enim vera narrari, non ludi fabularum colore: neq; odio hic locus; sciunt enim ex officio historici fieri, qvod demimus: solus pudor superest, & tacita conscientiæ admonitio, qvæ ut non semper ab incepto revocat audacia consilia; ità cautione nonnunqvam temperat.* Hæc Böclerus rectè qvidem: sed incidunt interdum tempora, ubi hujusmodi institutum scriptori odium & obtrectationem & vel exitium parit, ut Tacitus in *Vita Agricolæ cap. 1. 2.* testatur. Scilicet schola qvædam civilis prudentiæ proponitur in ejus, cujus vitam describimus, exemplo, ut nulla dari plenior informatio possit. Qvid non in vitâ Attici, â Nepote scripta, civilis prudentiæ latitat, qvi privatus qvidem fuit, sed multum potuit in Republica? Qvo consilio militi suo diligenter legendos svadet Naudæus *libr. 2, de studio militari, p. 510.* eos Biographos, qvi ducum & imperatorum bellicorum vitas scriptis consignarunt. Ex Agricolæ Vitâ, à Tacito scriptâ, qvid non discat Vir rebus civilibus vel bellicis admotus? Si vitam Agrippæ vel Mæcenatis haberemus ab historico veteri consignatam, utilissimum esset ad studium civile nunc eorum res gestas hinc illinc sparsim collegerunt Böclerus in commentationibus de Mæcenate, & Agrippâ. J. Cæsarem, qvem Svetonius nobis in vitâ suâ expressit, Zevecotius eleganti commentario illustravit, & Stephanus

Am-

Ambroſius Schiappalaria in vitâ Cæſaris Italicâ linguâ ſcriptâ, Antverp. 1578 in 4to editâ, pulcherrimè & uberrimè ſuo ſeculo ob oculos poſuit, qvid juvent aut obſint in Republ. cives potentes & locupletes, & obſtinati. Qvot non habemus inter recentiores vitarum ſcriptores, unde multa diſci Politico poſſunt? Ex Vitâ Catharinæ Medicæ, qvam multa ad res Gallicas pertinentia notari poſſunt? Vita Villaregii à Paſtorio in linguam latinam converſa Miniſtro Principis proderit. Multi ſunt inter Gallos Biographi, de qvibus legendus in Bibliothecâ Gallicâ Sorellus. Sunt & antiqvorum à recentioribus Vitæ ſcriptæ: qvi ex fragmentis corpus aliqvod hiſtoriæ, ſed imperfectæ neqve ſatis connexæ, concinnant: qvi Philologi potius, qvam veri Politici & Hiſtorici, partibus funguntur. Qvi Ciceronis hiſtoriam ſcripſerunt, Corradus, Fabricius, aliiqve, ad intelligenda Ciceronis ſcripta utilem operam inſtituerunt. Sunt, qvi ipſi ſuæ vitæ Hiſtoriam texuerunt: nam, Tacito teſte, in Vita Agric. c. 1, apud Romanos *plerique ſuam ipſi vitam narrare fiduciam potius morum, qvam arrogantiam arbitrati ſunt. Nec id Rutilio & Scauro citra fidem & obtrectationi fuit.* Noſtro tempore Thuanus magnæ Vir autoritatis candidiſſimusqve Hiſtoricus de ſuâ vitâ hiſtoriam ſcripſit, in qvâ multa, qvæ ad ſtatum publicum pertinent: ac referendi eò ſunt libri commentariorum [*Memoires* Galli vocant] qvos Viri negotiis publicis admoti de rebus ſuis geſtis, qvalis olim Cæſar, noſtro tempore Galli multi, ſcripſerunt; in qvibus enarrandis diligentiſſimus eſt Sorellus. Sunt & alii, qvi non tam ad civilem prudentiæ uſum, qvam ad hiſtoriam ipſam reſpiciunt: Qvales ſunt, qvi in Familiis veterum Romanorum enarrandis operam poſuere, laudabilem illam qvidem, ſed qvæ ad rem noſtram non facit. Hiſtoriæ illi antiqvæ magnam lucem accendunt: cujus generis ſcriptores cum curâ & cenſurâ ſuâ enarravit Rupertus in literis ad Albert. Richterum, qvæ habentur in *Epiſtolis Richterianis à pag. 465 ad p. 470.* Elogiorum qvoqve ſcriptores propriè huc non pertinent: aliâ enim ratione rem ſuam inſtituunt. Qvomodo hi à Vitarum ſcriptoribus differant, pluribus oſtendit Maſcardus *de arte hiſtoricâ tract. 5. p. 528. 529.* Nos jam ad Biographos recentiores accedimus, qvorũ vaſtiſſima ſylva eſt. Tot enim ſunt Vitarum Scriptores, ut integram penè efficere Bibliothecam poſſint: qvorum indicem congeſſit Labbeus *in Bibliotheca Bibliothecarum*, uberiorem dedit *Teiſſerius*; Optimo ordine digeſtæ illæ ſunt in *Indice Bibliothecæ Thuanæ.* Magnum hoc ad ſolidiorem doctrinam arcanum eſt Biographos benè habere cognitos, unde non in re literariâ tantùm, ſed & civili optima formari prudentia poteſt. Nos ex iſtâ ſylvâ aliqvas, qvæ majori eſſe uſui poſſunt, decerpemus.

Primo hîc loco à nobis ponetur VITA PEIRESCII à GASSENDO ſcripta. Magnâ diligentiâ conſcriptus eſt liber iſte, continetqve varia memorabilia antiqvaria, philologica, Phyſica, Politica, qvaſi per cumulum congeſta. Dum enim perſeqvitur omnes viri iſtius labores, occaſione iſtâ ad multa curio-

ſa, ab illo vel inventa vel notata, dilabitur. Planè in hoc labore exercuit ingenium ſuum Gaſſendus; & dum varia Philoſophemata proponit & judicia, pulcherrimis ſubinde contemplationibus totam viri hujus Hiſtoriam illuſtrat, & ſub illâ rei literariæ tum temporis in Galliâ ſtatum. Optandum eſſet, ut ſimili diligentia illuſtrium Virorum memorabilia conſignarentur, qvod fieri non poteſt, niſi ab amicis & familiaribus, vel niſi ipſi autores vivi rerum ſuarum Commentarios ſcripſerint, ut fecit Thuanus & alii nonnulli, vel ſaltem lineamenta ejus duxerint, unde perfectum deducere opus Viri harum rerum periti poſſint. Idem Gaſſendus etiam Tychonis Brahæi, Peurbachii, Regiomontani, & Copernici vitas deſcripſit, in qvibus multa ſingularia ad rem Mathematicam & Aſtronomicam ſpectantia.

JOHANNIS VINCENTII PINELLI VITA, ſcripta eſt per *Paulum Gvaldum* Patricium Vicetinum. Fuit vero Pinellus Patricius Genuenſis, Vir maximi nominis, Philologus, Polyhiſtor eximius, magnorum in literas & literatos meritórum, qvos fovit, ornavit, ope conſilioqve juvit. Continentur in ejus vitæ deſcriptione multa memorabilia & rara. Magnam habuit Vir ille ſupellectilem antiqvariam, ut propemodum factus fuerit ad rem librariam & literariam. Multa ſunt in illo libro arcana de parandis libris & MStis. Multa habuit Vir ille inſtrumenta publica & collectanea, qvæ ad ſtatum Venetorum ſpectabant. Qvare poſt mortem Pinelli [nam vivebat Patavii] Senatus Venetus manum injecit MStis Politicis, arcana ſtatus ſui continentibus, Bibliothecæque ſuæ publicæ addixit, ne in manus peregrinas devenirent. Prodiit Vita hæc Auguſtæ Vindelicorum in 4to Anno 1607, poſtea recuſa eſt in Angliâ, curante *Gulielmo Batheſio*, inter cæteras Virorum aliqvot illuſtrium vitas, pag. 314. Qvod opus Londini prodiit Ann 1681, & præter Pinelli hanc vitam, *Budæi, Hugonis Grotii, Pithæi, Camdeni, Walæi, Petavii, Sirmondi, Petri Molinæi, Henrici Valeſii, Jacobi Uſſerii, Armachani* aliorumqve continet.

VITA PAULI SARPII à Patre *Fulgentio* ſcripta hic nominari meretur. Qvantus Vir *Paulus Sarpius* fuerit, non ignotum eſſe poteſt illis, qvi interiorem rei literariæ notitiam habent. Fuit ille ſacri ordinis homo, Monachus, Minorita, ſed ſummi ingenii. Ejus extat *Hiſtoria Concilii Tridentini*, magnâ prudentiâ & ingenuitate ſcripta, ſub nomine *Suavis Polani* qvam inter abſolutiſſima hiſtoriæ ſpecimina numerat Guido Patinus Epiſt. 170. Totum Reip. Venetæ ſtatum moderatus fuit conſiliis ſuis. Vindicavit jura ejus adverſus Pontificem, qvâ de cauſâ ſumme inviſus fuit Pontificiis, & in mortem ejus aliqvoties conſpiratum, ut ſicariorum manibus per vim vix extorqueretur. Illum enim omnibus hæreticis pejorem habuerunt, ut qvi arcanorum Pontificii ſtatus proditor erat. Spargebatur de ipſo fama, qvod abitum ad Reformatos meditaretur, qvæ non omnino de nihilo eſt: ſcio enim ſupereſſe epiſtolas manu ejus ſcriptas, ad Iſaacum Caſaubonum, qvibus ſollicitat ipſum de gratiâ Regis Angliæ ſibi conciliandâ; ſi

forte

fortè illic fortuna iniqvior ipſum abigeret. Vita ejus conſcripta eſt *Italicâ* linguâ; poſtea in linguam Gallicam converſa prodiit Lugduni Bat. in 12. Ann. 1661 ſub titulo *La vie du Pere Paul.* Multa ſunt in hac deſcriptione memorabilia ad omnem rem literariam: habuit enim excellentiſſimum ingenium, quod per omnes ſcientias, artes, & linguas ſe diffuderat. Promptus erat conſiliò, animò ſemper præſens, extrema vitæ pericula ſummâ generoſitate contemnens, &, ut breviter dicam, ſui temporis Phœnix. Multa enim ille in Phyſicis & Mathematicis demonſtravit extemporali penè ſolertiâ, quæ deſperata aliis videbantur. Celebratam apud Medicos circulationem primus ille ante Harvei tempora oſtendit, quod cum objiceret Bartholinus Anglis, ægrè admodum tulerunt, ejus inventionis gloriam dubiam ſibi reddi. Sed dolendum eſt, omnes illius Viri chartas periiſſe, ac distractas poſt mortem ejus fuiſſe: nihil enim horum ſeriò ſcripſit, & datâ operâ; ſed qvaſi aliud agendo, cum vacatio eſſet à publicis negotiis. Illa omnia prolixiùs recenſentur in hôc libellô, ac notandâ ſunt, ut videamus qvàm multæ & vulgo ignoratæ opes lateant ſæpe in ingeniis, qvorum vix notitia publica eſt. Quo magis illorum induſtria incitanda eſt, qvi in peregrinationibus ſuis ad talium virorũ amicitias admittuntur, ut omnibus artibus è ſcriniis illorum extrahere conentur, qvicqvid fortè illic deliteſcit. Qualia multa ſunt per Italiam Galliamq; ingenia, de qvibus nulla ad nos defertur notitia. Prodierunt Ann. 1673. ejus qvædam literæ Italicâ linguâ ſcriptæ, præpoſitô Veronæ fictô, ut patet, nomine; qvibus continentur intimiora illa Politica ſuperiorum temporum in aulâ Cæſariâ, Pontificiâ, & Venetâ, qvibus immiſcentur nonnunquam quædam literata.

VITA PETRI PUTEANI à RIGALTIO ſcripta, multa habet præclara. Magna fuit Puteanorũ olim celebritas. Illi ſunt, per qvos Excerpta Scaligeriana congeſta ſunt. Petrus Puteanus fuit Regi Galliæ à conſiliis & Bibliothecis. Qvi ejus vitam deſcripſit Rigaltius, ad multa reſpexit, tum quæ ad rem literariã ſpectant, tum qvæ ad res civiles; quanquam intimioribus adeò conſiliis admotus ille non fuerit. Non fuit tamen facilè illo peritior Juris publici Gallicani aliorumq; Statuũ. Præcipuè magna ejus cura fuit in colligendis actis publicis. Gallica ſola quinquaginta vaſtis libris collegit, quorũ titulos hic recenſet Rigaltius, unde exemplũ capere Politicus poſſit, qvid ipſi agendum ſit in ſcriptis talibus colligendis. Si qvis enim illo modo diſpoſita habeat Imperii Romani Principum jura, qvantum ille theſaurum poſſideret! Maturè itaqve, atqve adeò ab ipſâ juventute inſtituendi ſunt tales libri Politices Studioſo, in qvos vel acta ipſa referat, vel ſi haberi non poſſunt, ex ipſis potiora excerpat. Pinellus, de qvô ſuprà mentionem fecimus, Status Veneti arcana penetravit: Puteanus noſter Gallicana. Ita omnium aliorum ſtatuũ res & jura exqviri poſſunt, ſi quis cum curâ illud agat. Ille labor præcipuè in Germanis Conringium exercuit, quibus ille initiis, vel ipſo non diffitente, tantam ſibi experientiam & prudentiam conciliavit. Recuſa eſt hujus vitæ hiſtoria, inveniturq; inter cæteros Vitarum ſcriptores à Batheſio collectos p. 660.

VITA

VITA DUCIS VALENTINI descripta est à *Thomaso Thomasi* linguâ Italicâ, editaqve Anno 1655, Claramontii in 4to. Panditur hîc scelerum & nequitiarum officina: continentur enim in hôc librô omnes illæ fraudes & artes, qvibus usus est *Cæsar Borgias*, Dux Valentinus, Alexandri VI Pontificis patris nequior filius, homo astutissimus & tyrannicus, ad imperium Galliæ Cisalpinæ sibi parandum, quo tamen ille consilio excidit, fatis obstantibus. Hujus Principis ideam Machiavellus descripsit. Liber enim ejus de Principe eo fine scriptus, ut hoc exemplo illum depingeret omnibusque ob oculos poneret. Prodiit & in Gallicam linguam conversus ille liber ante novem annos, editus in Batavis in 12o. Inspicere & in malorum hominum vitas, tanqvam in speculum, possumus: non ut discamus ab illis fraudes; sed ut evitare illas sciamus, ne planè simus in technis illis hospites. Videas hîc machinationes machinationibus, dolos dolis oppositos, & variè inter se mistos pro scopô obtinendô. Hoc legenti jucundum erit, characteres causarum & ingeniorum nosse, unde regulas sibi qvisqve suas pro prudentiâ formare poterit, & vitæ rationes subducere, qvi in aulâ consiliis præest, & aliorum evertere dolos, qvi res novas moliuntur, & tyrannidem affectant. Sunt qvidam, qvi malorum hominum vitas non putant scribendas, eoq; nomine reprehendunt Tacitum, quod narrando facta malorum Principum parum absit à docente: cum bonorum exempla non solum cognitione boni nos instruant, sed etiam ad imitandum excitent. Verùm cum major hominum pars mala sit, etiam eorum ingenium nosse debent boni.

VITAM HENRICI VII, REGIS ANGLIÆ à Bacone Verulamio scriptam, priori subjungimus. Ut enim pessimi tyranni vitam descriptam dedimus sub personâ Cæsaris Borgiæ, ita optimi Principis historiam πολιτικωτάτῳ libro complexus est Verulamius; qvam ideo scribendam suscepit, ut responderet calumniatoribus suis, qui scholæ illum & contemplationibus aptiorem existimabant, qvàm rebus gerendis, ac ut singularem etiam in his peritiam ostenderet. Plenum hoc omnis civilis & architectonicæ artis opus; qvô interiora tum regni ipsius Angliæ, tum omnis in universum prudentiæ continentur. Invenies hîc pacis & belli artes, in praxin ipsam deductas: nam è typo illô πραγματικῷ plus intelligitur, qvàm ex infinitis præceptis. Maximi facit hunc librum passim in scriptis suis Böclerus, omnibusq; commendat, ut sanè commendari hi libri omnibus debent, in qvibus quisq; describitur, qualis in imperio fuerit, & qualis interior ac familiarior vita. Nam τὸ ἠθικὸν & τὸ πολιτικὸν hîc utrumq; spectandum est.

VITA PHILIPPI MELANCHTHONIS scripta à *Joachimo Camerario*, in re Ecclesiasticâ & literariâ non exigui momenti est. Qvantus Vir fuerit Philippus Melanchthon, nemo ignorat; pluris sanè æstimandus, qvam vulgò fit. Primus ille in Germaniâ disciplinarum omnium & purioris Theologiæ cum Luthero restitutor, nullum eruditionis genus intactum reliqvit, ut in singulis habitare,

tare, non peregrinari, videretur. Nervos in illo & impetum reqvirunt nonnulli, ſed tamen nec illud extra laudem eſt. Ut enim habuit ingenium compoſitum & moderatum, & ab affectatione omni alienum; ita talem ſe qvoqve in omnibus vitæ actionibus & ſcriptis exhibuit. Stylus ipſi purus & limpidus, nonnunqvam humilis, nonnunqvam aſſurgens: plena tamen ingenii & prudentiæ omnia. Ejus Viri vitam deſcripſit *Joachimus Camerarius*, Vir ſuô tempore doctiſſimus, & intimioribus literis præ omnibus in Germaniâ excultus. Multa diſces ex illô, qvæ pertinent ad ſtatum literarium & eccleſiaſticum: omni enim ſcenæ, quæ tum adornabatur, vel præfuit vel interfuit Melanchthon, nomen omnibus Germanis meritò venerabile. His addi poſſunt aliorum Theologorum Proteſtantium vitæ, tum, qui ſingulatim prodiere, tum quæ ex iis excerpſit Melchior Adami, è quibus ſic inter ſe junctis multa addiſci poſſunt, quæ ad ſtatum Eccleſiæ Proteſtantium pertinent, ut Melanchthonis Hiſtoria multa continet hiſtoriæ literariæ. Ejus judicia de optimis Autoribus, Patribus, Oratoribus, Poëtis, ex omnibus ejus ſcriptis collegit unô volumine Georgius Richterus, ſub titulô: *Criſes Melanchthonianæ*, de quo ſuprà diximus. Ejusdem Camerarii *Narratio* extat *de Eobanô Heſſô*, qvi fuit ſuô tempore inter Poëtas præcipuus; qvæ de compluribus aliis ejus ætatis doctis & eruditis Viris aliqua memorat. Adjectæ ſunt Epiſtolæ Camerarii & Eobani Heſſi mutuæ, omnes eruditæ, & rebus literariis refertæ.

Ad res illorum temporum ſacras & literarias pleniùs noſcendas omnino JOHANNIS REUCHLINI, Phorcenſis Legg. D. qui ſe Capnionem vocabat, quiq; Melanchthonis Præceptor fuit, VITA pertinet. Ille enim, excitatis Hebraicis & Græcis literis, adverſus rabioſam Monachorum pertinaciam & Judæorum quorundam perfidiam januam aperire elegantioribus & purioribus ſtudiis viſus eſt. Ab hoc quaſi aurora eruditionis illuceſcere cœpit, unde potiùs à luce Phosphorus, quam à fumo Capnio dicendus. Ejus vitam Georgius Pflugerus, Joannes Murmelius, Paulus Merula, ſcripſiſſe dicuntur Teiſſiero, quos tamen non vidi. Strictim enarravit Melchior Adami: ſed nunc pleniſſimam & uberrimam dedit *Joannes Henricus Majus*, itidem Phorcenſis, & in Gymnaſio Durlacenſi Profeſſ. P. & in templo primario Paſtor: qui primùm orationem inauguralem de eo habuit, ſed poſtea prolixis & utiliſſimis notis illuſtravit, optimè de cive ſuo bonisq; literis meritus. Editus eſt liber Durlaci Anno 1687. in 8. ac multa memorabilia continet.

VITA JOHANNIS LOTICHII SECUNDI per Johannem Hagium ſcripta, non pauca erudita continet. Fuit Phœnix Poëtarum Germaniæ Lotichius, omnibus exteris ſi non ſuperior, certè æqualis. Hujus tamen vel ipſis Germanis penè ignotum nomen eſt: exteri nullam ejus mentionem faciunt. J. C. Scaliger, cum cenſuram Poëtarum Germanorum inſtituit in Hypercriticô ſuô, ne verbulum qvidem de hôc noſtrô, qui tamen omnibus cæteris erat anteferendus. Mira in illo ſuavitas & concinnitas carminis, & vix imitabilis, ut mihi ſuperare interdum ipſū Ovidium, ac Virgilianam in Eclogis ſuavitatem unus exprimere videatur. Multa

habet vita ejus memorabilia, quæ ipsi per Italiam Galliamq; peregrinanti obtigerunt; multæ in illâ de Viris doctis notitiæ. Dolendum, immaturo fato & in ipso flore ætatis, anno scilicet 32. obiisse è philtri reliquiis, quod ipsi in Italiâ propinatum fuit. Solus inter Batavos Heinsius tam candidus fuit, ut æstimaret ipsius ingenium *lib. 2. Eleg. 2.* quam in obitum Taubmanni scripserat. Ita enim ille non minus honorificè, quam verè:

Hic sedes & priscos Lotichius ardet amores.
Hoc nullum majus gens tua nomen habet.
Nec negat hoc Naso, lateri cui proximus hæret,
Nec negat hoc Nemesi nunc quoq; junctus amans.
Nec negat hoc Veneris puer & Cythereïa mater,
In terris alium vix habitura parem.

Non satis pro dignitate viri judicavit Thuanus, qui illi Eobanum Hessum proponit; qvo ille non solùm, sed & omnibus cæteris est superior. Qvod ostendit cognatus ejus *Johannes Petrus Lotichius* in Promulside Criticâ, sive censurâ super Poëtis novantiquis, Francofurti Anno 1645. editâ: ubi multis argumentis ostendit, non Eobano tantum Hesso, sed & cæteris omnibus superiorem esse Lotichiũ Secundum. Qvâ in re, etsi nihil à vero alienum dixit, non deerunt tamen, qui vel immodestiam, vel affectum ejus nimium, hic reprehendant. Videndum etiam est Lipsii de Lotichio elogium, quod legitur *tom. 2. operum p. 74. lit. B.* Illud singulare in hoc viro & propemodũ divinum est, ac plus quam Poëticum ἐνθουσιασμὸν arguit, quod in *Elegia 4. libr. 2.* ad Joachimum Camerarium scriptâ tristissima obsidionis & expugnationis Magdeburgensis fata integro seculo prædixerit. Res omnino notatu digna, ac elegia illa pulcherrima est. Hæc ille aurea carmina, quod mireris, inter armorum strepitus ipse miles scribebat.

CHRISTOPHORI FORSTNERI VITAM, vel potius Elogium, scripsit Bôclerus. Dignus certè tanto viro Panegyristes. Nam non tantùm in elegantissimis suis in Tacitum comẽtariis, quantus vir fuerit, ostendit; sed & in luce ipsâ atq; actione prudentiam suam declaravit. Malignè de tanto viro judicat *Amelot de Hussaje* in judiciis de Taciti commentatoribus, quæ Moralibus suis præmisit, cum dicit, familiari illo in Germanos convicio Forstneri Commentarium nihil esse, nisi locos communes, exempla malè sæpe adduci, neq; quicquam conferre ad politicam. Longè sanius Bôcleri de eo judicium est, peritioris in isto negotio arbitri, quam est iste Amelotius. Ex hâc ejus vitâ unum hoc memorabile de Thomâ Campanellâ hic adducam. *Non prætereundum est*, inquit Bôclerus, *quod in Italia, cum Campanellam inviseret, ei usu venit. Tenebatur ille in custodia, nec ad videndum nisi custodibus arbitris quisquam admittebatur. Plures unà acc esserant, & de more ævi libellos colligendis illustribus nominibus destinatos Campanellæ in cubiculo tradi jusserant. Postquam inscripserat is, quæ voluit, admissos contemplatus, sine hæsitatione Forstnerum nunquam antea visum nomine compellavit, manuq; prehensum de futuris honoribus & quibusdam*

busdam aliis eventibus edocuit. Extitit fides prædictis: sive ex liberali & multarum bonarum rerum indice facie feliciter conjecturam facere contigit; sive veterem de divinatione prudentum sententiam, ad hoc quoq; præsagiorum genus, monitu exemploq; Cardani referre, fas est. Quanquam tutius est, in his facta scire, causam ignorare.

WALLENSTEINII VITA à GUALDO scripta lingua Italica, & postea in Latinam conversa à Josua Arndio, ejusq; notis politicis illustrata, multa continet præter historiam, quæ ad officium Ducis bellici pertinent. BEMBI Cardinalis & CONTARENI VITA à JOHANNE CASA scripta, præter singularem latinæ linguæ nitorem, quâ ejus monumenta latina commendantur, multa ad rem literariam & civilem pertinentia tradit. ANTONIÆ MARIÆ GRATIANI libri de Casibus Virorum illustrium & de Vitâ Commendoni ad res civiles commendari debent, quorum singularis etiam in linguâ latinâ nitor est.

Multa possent de vitis singularibus, quos autores certi scripsere, dici; sed omnes illas recensere & operosum nimis esset & supervacuum: sufficiet potiores aliquas notasse. Si quis nomina aliorum, qui vitas scripserunt, nosse velit, adeat Bibliothecam Thuanam, Cordesianam, & Teissierii Indicem. Seqvuntur jam illi, qui vitas multorum autorum scripserunt, uno volumine comprehensas, qui plerumq; in Elogiis subsistunt, & rarò ad specialia descendunt. Habemus collectas à *Joh. Jacobo Boissardo* vitas virorum illustrium cum iconibus, qui liber editus est qvatuor partibus Francof An. 1597. Imagines adjecit *Theodorus de Bry.* Breviter omnia & satis nervosè inde excerpsit Melchior Adami, ut carere, quantum ad Germanos, hôc Boissardô possint, qvi Melchioris Adami vitas habent; nisi quis iconibus delectetur, quæ tamen planè non sunt ad vivum factæ.

MARTINUS HANCKIUS scripsit libros duos de Romanarū rerum Scriptoribus, tam veteribus quam novis; atq; ita ordinavit, ut primò vitam recenseat, secundò scripta, tertiò judicia variorum autorū. Idem de Byzantinarū rerum scriptoribus librum eâdem methodô confecit, Lipsiæ editum Ann. 1677. Multa quidem debet Vossio; sed labor tamen non inutilis est, cum sic ordinatè procedat, & varia tamen alia misceat. Indices adjecti secundum seriem temporum & nominum.

JOHANNES IMPERIALIS scripsit Museum Historicum & Physicum, sive Elogia Virorum literis illustrium in 4to Venetiis apud Juntas 1640 impressa. Bonus ille liber est; multa continet de viris doctis memorabilia, quorū Elogia non solùm descripsit, sed & singularia sæpe immiscet. Alioquin Elogiorum Scriptores non tam plenam fidem merentur, quam vitarum scriptores aliquid hic interdum affectibus datur; sed si citra partium studium scripta sint, breviter & velut in typô characterem viri literati ob oculum ponunt.

LAURENTIUS CRASSUS scripsit Elogia hominum literatorum Italicâ linguâ in 4to. Editus ille liber Venetiis est, duabus partibus 1668. in 4. continetq; varios per orbem terrarum literatos, de quibus ille interdum nonnulla refert, quæ alibi non facilè invenias. Nescio tamen, an sincerâ omnia fide: credo

enim multa illum ex aliorum relationibus hausisse. Recenset ille libros autorum editos ac ineditos, & nonnulla de utrisq; judicia sæpius inspersit. Notat etiam, ubi inveniri possint MSti quorundam autorum labores; quod utile multis modis esse potest. De Scaligerianis & Salmasianis scriptis multi illic nominantur inediti, de quibus nullam apud alios mentionem fieri vidi. Non pauca ex hoc autore didici, quæ faciant ad historiam virorum doctorum. Adjunctæ etiam sunt imagines. Scripsit idem Italicâ lingua Historiam Poëtarum Græcorum, & qui in Græcâ linguâ carmina scripsere: quæ in folio edita est Neapoli 1678. Alius Nicolaus Crassus Venetorum Patriciorum elogia scripsisse perhibetur.

GALEAZIUS GUALDUS PRIORATUS scripsit linguâ Italicâ librum cui titulus: *Scena d'huomini illustri d' Italia*, qui editus est Venetiis 1659. in 4to quô continentur varii viri illustres ex Italicâ gente, & doctrinâ & fortibus factis celebres: Hos enim viris doctis miscet.

HIERONYMUS GHILINUS scripsit Theatrum hominum literatorum Italicâ linguâ, quod Venet. Ann. 1647. in 4. editum est; ac penè eôdem modô ac formâ, quâ Nic. Crassus suos Viros doctos descripsit, libros editos ac ineditos diligenter recenset. Hujus rei magnus usus est in notitia exoticorum Autorum, qui rariores sunt apud nos.

ANDREAS THEVETUS scripsit imagines & vitas virorum illustrium Gallorum in fol. Paris. An. 1646. Gallicâ linguâ. Longè plenior est illic narratio, quàm apud cæteros autores Gallos, qui vitas popularium suorum descripserunt: Quorum omnium Elenchum vide apud Sorellum in Bibliothecâ Gallicâ p. 150. ubi & judicia de iis. Simili ratione ISAACUS BULLART librum scripsit Gallicâ linguâ, magnifico titulo: *Academia Scientiarum*, quâ Vitæ, Elogia, Historica & imagines hominum illustrium, qui à seculis inclaruerunt, continentur. Liber editus est Amstelodami in folio Ann. 1683 duobus voluminibus.

JOHANNES PAPIRIUS MASSONIUS in Senatu Parisiensi & in regiâ Advocatus, edidit Paris. 1656. in 8. Elogia sua, inscripta Petro Segvierio, Franciæ Cancellario. Partes duas elogiorum fecit: prima Regum, Ducum & Heroum vitas recenset; altera virorum eruditorum, sed quos Gallia protulit; breviter omnia, nec sine panegyricis coloribus. Invenies tamen nonnunquam, quæ ad rem seu notitiam literariam prodesse possunt.

JULIUS CÆSAR CAPACCIUS scripsit elogia illustrium mulierum ac Virorum in 4to Neapoli 1608. Ne mulierum qvidem laudes celari debent, qvas & olim habuimus & nunc habemus doctissimas. Non invidiosum Viris esset, has sibi adjungi Veneres. Habuimus Philosophas, Poëtrias. Ante aliqvot annos in Academiâ Patavinâ publicam facultatis philosophicæ lauream reportavit cujusdam Procuratoris S. Marci filia Elena Cornara Piscopia: De illâ habetur in Ephemeridibus Gallicis, & apud Gregorium Letum in Ital. regnant. part. 4. lib. 1. pag. 43. & seqq. In Theologiâ eandem petitura erat, nisi obstitisset

tisset Cleri autoritas; Indignum enim credebant, mulieri docendi in Ecclesiâ munus conferri, cum sacris literis hoc repugnet. Consilium hoc in animo habuit Capaccius, ut feminarum qvoqve illustrium memoriam celebraret; qvod nostro tempore fecit Thomasius: cujus extant de eruditione feminarum aliqvot dissertationes Lipsiæ habitæ. Vir doctissimus *Otho Sperlingius* integrum in Mulierum doctarum gratiam opus molitur, à primis temporibus ad nostra usqve productum. Capaccius gentis suæ feminas recensuit & viros. J.B. Fregosus scripsit de feminis, qvi doctrinâ excelluerunt, teste Ghilino *part. 1. Theatr. p. 96.* Vincentius Placcius de scriptis & scriptoribus juvenilibus ac muliebribus librum promisit.

JANI NICII ERYTHRÆI fictum nomen est; verum, Johannes Victorius Rossius, sive Johannes Vincentius de Rubris. Magnæ dignitatis Vir in aulâ Romanâ Pinacothecas Virorum illustrium scripsit in 8. qvæ nomen qvidem Coloniæ præferunt; sed in Bataviâ impressæ sunt An. 1643. & 1645. Exqvisitus Latinæ lingvæ nitor in hôc opere est. Multa memorabilia habet circa rationes vivendi & studendi viris eruditis singulares. Multa de eorum controversiis & disputationibus, artibus, technis, libris; qvæ omnia illic magnâ cum utilitate & voluptate legi possunt. Ut enim erat Vir & doctus & prudens, ita multa observat in vitis doctorum virorum, qvæ non observarunt alii. De illo videtur loqvi Maresius *Ep. 27. lib. 2. Nuper Italus tres libros de viris illustribus edidit, fermè omnibus Italis, qui bis 50 annis vixerunt. Inter hos vix quinq; sunt in literis latinis tolerabiles.* Sed maligna hæc censura est: Est enim optimus labor, &, qvod potissimum est, characteres ἠθικοὺς virorum doctorum magnâ curâ proponit. Qvod si omnes æqvè fama celebres non sunt, tamen & vulgo ignoratos nosse interest, in qvibus plus interdum sapientiæ, qvam in aliis, latitat.

SCÆVOLÆ seu GAUCHERII SAMMARTHANI & ABELII illius filii extant Elogia Vitæ & alia opera edita in 4. Paris. An. 1653. Fuere viri eruditissimi, judicio solido, & ab omni adulatione remoti. Verùm Oratoris potiùs qvam Historici partibus funguntur. Nihil enim de scriptis illorum habent, qvod tamen potissimum hic erat. Characteres & lineamenta potiùs ducunt. Scævola ob Poëmata sua Virgilianum aliqvid spirantia notissimus eruditis. Qvidam illum omnibus sui seculi Poëtis præferunt. Varia de iis & Abelii Sam̃arthani Poëmatibus judicia collegit Bailletus *part. 3. tom. 4. de Poëtis p. 166. & seqq.* De his Elogiis ita Maresius lib. 2. Epist. 25. *Nostrorum vitas Sammarthanus scripsit versu, quam prosâ, melior, cujus soluta oratio etiam poësin redolet. Ea fere sunt uniusmodi, & in doctorum Catalogum multos è Senatu & alios refert: qui multa scripta reliquerunt, quiq; alioquin non magni fuerunt in literis nominis.* Laudat eo loco Michaëlem Marolium Villa-Lupensem Abbatem, qvi vitas scribendas susceperit, de qvo nihil hactenus vidi. Promisit & Guido Patinus Epist. 133. ad imitationem Sam̃arthani, Elogia Gallica: *J'ay autrefois ramassé bien de mémoires pour faire des Eloges Latins des François illu-*

fires en Sience, à l' imitation de Mr. Scevola de Ste. Marthe, à quoi je pourrai travailler l' Hiver prochain pendant les soirées mais le nombre des malades me fait peur, c' est ce qui fait que je n' ose le promettre absolument. Et in fine Epistolæ hæc habet: *Si Dieu me fait la grace d' en venir la, je ferai mes éloges plus-beaux, plus curieux, & plus historiques qué ceux de Monsieur de Sainte Marthe, ausquels ils ne cèderont que pour l' expresfion. Je n'y mettrai que d' honnêtes gens & dont le mérite fera la dignite.*

VITÆ JURECONSULTORUM non sunt plenè tractatæ. Si veterum haberemus vitas diligenter descriptas, multum hinc lucis accederet Jurisprudentiæ: inprimis si commentationes illorum ad leges cum curâ recenserentur, qvantum de iis haberi possit è fragmentis JCtorum, qvæ in Pandectis habentur, & ex Oratoribus & Historicis. Si non omnibus numeris absolutum, saltem non inutilem præstitit laborem *Johannes Bertrandus*, Præses Tolosanus, cujus extant de Jurisperitis libri duo, Lugduni Batav. recusi An. 1675. in 8vo. Promisit plenius de JCtis veteribus opus Vir doctissimus *Ægidius Menagius*, ut videre est in Præfatione illâ, qvam præmisit amœnitatibus Juris civilis, qvæ nunc auctiores editæ sunt. Qvod si illud opus ad finem perducturus sit, gratulabimur orbi erudito. Cura circa recentiores JCtos qvorundam exigua est, ut *Joh. Fichardi, Rutilii, & Guidonis Pancirolli*, qvi postremus diligentiùs rem suam instituit Ejus de claris legum interpretibus libri quatuor prodierunt Venetiis in 4to An. 1637. & denuo ibidem An. 1655. Germanorum JCtorum vitas usq; ad sua tempora dedit Melchior Adami. Speciales qvorundam JCtorum vitas descripserunt *Cujacius & Balduino:* qvanqvam hic *Antonio Matthai* ut plagiarius vapulet: nam elogio Massonii indignatur, qvi ipsum Cujacio comparaverat. Sed de his plura aliô locô. Nuper adeò laudabile consilium suscepit *Fridericus Jacobus Leickherus*, qvi Lipsiæ Anno 1686. Decadem Vitarum integrarum, non in Compendium contractarum, edidit, ut *N. Boërii, A. Augustini, F. Hotomanni, B. Brissonii, Pithœi, G. Budæi, A. Goveani, J. Cujacii, J. Bertrandi, G. Pancirolli*, qvæ à viris doctis scriptæ & ab illo notis eruditis illustratæ sunt. Promisit plures se ita junctim editurum, qvo non Jurisconsultos tantum, sed viros doctos omnes, sibi obstringet. In Theologorum qvoqve Medicorum & Philosophorum vitis nihil perfectum & absolutum est.

Enarravit qvoq; PELISSONIUS vitas eorum & scriptà, qvi Academiæ Gallicæ interfuerunt, de qvâ singularem ille librum scripsit supra nobis memoratum De hujus Academiæ consiliis & censendi ratione multa monet Bailletus *Tom. II. p. 163. 164. 165.* Idem cujusdam *du Sauffay* Episcopi mentionem facit, qvi collectionem Scriptorum Mysticorum, qvi primo seculo vixerunt, instituerit. Vocat multæ lectionis virum, sed simpliciorem & exigui judicii. Eodem loco pag. 171. recensetur *Lanovii Historia Collegii Navarræi.* Bonciario delata fuit provincia scribendi de viris illustribus Perusinis, teste *Eryth. Pinacoth. I. pag. 99.* Anglorum, virorum tam illustrium qvam doctorum, aliqvot vitas descripsit Williams: Winstanleus libro, cui titulus: *England's Worthies* Proponuntur hic vitæ à

Con-

Constantino M. usq; ad mortem Cromvvelli. Liber Anglicâ linguâ editus est Londini An. 1660. in 8.

Non omittendi qvoqve sunt insignes artifices, Statuarii, Pictores, Musici, Architecti, qvorum vitæ etiam notandæ sunt. Disputatur qvidem à nonnullis, an eorum Vitæ scribi mereantur, præcipuè à Patricio *dialogo de Historiâ octavo.* Sed rectè contrariam sententiam defendit Vossius de *arte historicâ Cap. 17.* GEORGIUS VASARIUS, tam pennâ qvam penicillo celebris, scripsit Italicâ linguâ tomis aliqvot vitas pictorum & statuariorum, & architectorũ illustrium: qvi liber editus est Florentiæ apud Juntas An. 1568. in 4to. De illo videatur Ghilin. *Theatr. part. 2. p. 117.* Adeò solliciti etiam Itali fuerunt, ut excellentium artificum vitas descriptione dignas judicarint: Qvod utinam aliis qvoqve gentibus persvaderi posset. Facit enim hoc ad conservationem ipsarum artium & inventorum singularium. Habent enim plerumqve singuli artifices aliqva, qvæ ipsorum ingenio debentur: qvæ si cum delectu & bonâ fide notarentur, magnum in vitâ civili usum haberent. Ne qvid dicam de commodis, qvæ inde ad Mathematica & Physica studia perveniunt. Turpe est, Germanos nostros non esse eâ de re sollicitos, inter qvos magna est artificum industriorum & solertissimorum copia, qvorum ipsa sæpe cum autoribus pereunt inventa. De pictoribus qvibusdam in Germanicâ linguâ memoriæ qvædam apud Sandratum extant: sed infinita alia possent colligi. Ingens aliqvod corpus & Systema, qvô omnium pictorum, veterum & recentiorũ, vitas comprehendit, moliebatur *Franciscus Junius*, qvi olim ipse de picturâ librum edidit. Ostendit mihi ipsi, cum essem in Batavis, librum à se scriptum, satis copiosum & vastum; qvi an unqvam edendus sit, ambigo: Typographum enim, qvi sumptus erogare vellet, invenire non potuit. Nunc fortè vivere desiit vir ille tum temporis octogenarius. Nostrâ ætate *Carolus Dati* scripsit Vitas Pictorum antiqvorum, Florent. editas Anno 1667 in 4to.

CAP. XX.
DE FRUCTU OMNIS HISTORIÆ BIBLIOTHECARIÆ.

Magna Historia Bibliothecariæ utilitas. Hinc universalis aliqva Scientia speranda. Consilia ejus adornandæ proponuntur. Qvirini Kulmanni & aliorum promissi labores. Librorum ineditorum investigatio publicè utilis. Eorum multi veris autoribus per plagium surrepti. Inventorum & experimentorum commemoratio. Nova Machina Urinatoria, cujus ope per aqvas ambulare possumus. Ea jam tum à Pegelio & Petro Mormio publicè proposita. Magna ex inventorum historia utilitas. Beccheri liber Germanicus, cui titulus Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia landa-

laudatur. Itineraria Monconiſii, Tevenotii, Ogerii laudantur. Et epiſtolarum nonnulli Scriptores. Ex Patini Epiſtolâ inventum ſingulare pro calefaciendis conclavibus producitur. Joannis Pellis conſilium pro ſcientia Mathematica univerſali adornanda. Idem fieri in cæteris diſciplinis poteſt. Placcio aliqui in hoc argumento libri promiſſi.

PErcenſuimus hactenus Autores Bibliothecarios, qvi vel de Bibliothecis in univerſum, vel de Bibliothecis ſingularum Facultatum ac omni re literariâ egerunt; ita tamen, ut non omnes minutias perſecuti ſimus, indicium tamen dederimus, unde illæ petendæ: Nunc dicemus aliqvid de fructu hujus laboris, ne qvis exiſtimet, intra ſolam nomenclaturam rem illam conſiſtere. Monuimus jam in ingreſſu operis, qvantum momenti ſit in hiſtoriâ literariâ, & qvam difficile ſit illius fundum emetiri, qvam difficultatem utilitas infinita ſolari poterit; Qvare fuerunt non pauci, qvi conatus qvosdam ad rem illam attulerunt, ſed irritos hactenus & ſpe ſuâ deſtitutos. Non verò adeò deſperata res eſſet, ſi certô ordine & probè dispertitis operis inſtitueretur. Fuerunt, qvi univerſales ſcientias methodô ſecretâ & ſingulari excogitarunt, cum crederent, ſe ſummas omnium rerum rationes animô complecti poſſe, atq; ita univerſali qvôdam typô omnis doctrinæ abdita ſe comprehenſuros. Sed ſteriles fuiſſe hos labores jamdudum compertum eſt: Sola perfectæ omnium rerum cognitioni viam ſternit Bibliothecaria notitia; qvæ, qvamdiu non eſt tota exculta, non ſperari poterit perfecta & univerſalis omnium ſeculorum & artium doctrina. At verò rem infinitam poſtulas, dixerit aliqvis: Imò non eſt infinita, & ſatis commodè finibus ſuis coërcebitur, modò in promptu ſint ſubſidia ad illam rem idonea. Sunt verò ad illa ſumptus neceſſarii à Magnatibus ſubminiſtrandi, qvod palmarium in hôc negotiô eſt; Privatorum enim ſortem & conditionem conatus illi excedunt: deinde Doctorum ad eundem ſcopum conſpirantium æqvalis propenſio, unius prudentis & docti viri auſpiciis ordinata; qvi ſi laborem illum per diſciplinas diſtinctum ſuſceperint, à pluribus aliqvot annorum curſu faciliùs hoc expedietur negotium, qvam ab unô homine integrô ſeculô.

Seligantur ergò homines ſinguli in arte ſuâ & diſciplinâ, qvam profitentur, excellentiſſimi, qvi laborem hunc aggrediantur. Diſtinguantur primum diſciplinæ notionales à realibus; in illis intricatior proficiendi ratio eſt, ob multitudinem ſectarum & opinionum, non tamen omnino impoſſibilis: in realibus diſciplinis, ut Phyſica & Matheſi, qvæqve illis ſubordinantur, promptiùs procedere poſſumus; in ſingulis verò peculiares qvædam rationes ineundæ ſunt, ſecundum qvas inſtitui hæc tractatio debeat. Fuit ante aliqvot annos *Qvirinus Kulmannus*, juvenis ingenio non deſtitutus, qvi in Prodromô ſuô qvinqvennii mirabilis, & in epiſtolis de arte magnâ ſciendi, ſeu de combinatoria, magnô apparatu promiſit artes magnas, ut vocat, artem nempe magnam eloqventiæ ſolutæ & ligatæ, artem ma-

magnam ſciendi, artem magnam ſcribendi, linguas diſcendi, comentandi, Critices & multa alia: qvæ ille, qvaſi divinô ſpiritu edoctus, proponere hominibus voluit, ut eſſent prodigiorum ac miraculorum inſtar. Verùm hactenus præter titulos non vidimus: & fuit ille homo, utut ingenioſus, neſcio qvibus fanaticis opinionibus imbutus, qvæ infringunt omnem hujus doctrinæ apparatum. Erat verò illa non tam ſpeculatione inani qvam lectione diligenti & attentâ veterum ac recentiorum ſcriptorum autorum abſolvenda: qvam viam homo ille ſpernit in ſolis ingenii, alioqvin non vulgaris, comentis ſubſiſtens. Pleraq; enim illa, qvæ ut nova ac divinitus qvaſi inſpirata venditat, vel ab aliis jam tum deſignata fuere, vel ex re ipſâ facilè ſe produnt. Fuerunt & alii, ut Lullius, Paulus Scalichius, qvi ſingulares rationes comenti ſunt novæ ac univerſalis doctrinæ. Sed, cum vetera omnia ſpreverint, non potuerunt rectô ordine incedere. Comentitia enim omnia fuerunt, & illi αὐτοδίδακτοι, de qvibus lib. 2. plura.

Ut itaq; rectiore viâ incedatur, conficiatur Catalogus omnium autorum in ſingulis diſciplinis, atq; ille exhibeat Synopſin omnium librorum ejus diſciplinæ, qvi vel jam publicati ſunt, vel adhuc MSti in Bibliothecis deliteſcunt. De MStis publicâ Magiſtratus curâ indagandis jam ſuprà cap. 7. dixi, & nunc denuo moneo: multæ enim ſunt de ſurreptis per plagium ineditis libris virorum doctorum qverelæ. Legatur de hoc argumento Rittershuſii ad Richterum Epiſtola, qvæ habetur in Richterianis pag. 204. *Equidem mirari ſatis non potui*, ille ait, *tam apud veteres Græcos & Latinos, quàm ſuperioris ſeculi, viros magni nominis aliena ſcripta tota transſcripſiſſe, & ſine ulla immutatione aut mentione autorum pro ſuis edidiſſe. Bodinus lectiones Turnebi in Oppianum pro ſuis vulgavit. Quid Scioppius Gipbanio harpagârit, notum eſt doctis. Hoc non æq; omnibus, Davidem Origanum Mathematicum libros Georgii Rollenhagii de Prognoſtico Calendariorum & Nativitatum pro ſuis edidiſſe. Arnoldus Clapmarius hoc nomine accuſatur ab Eberhardo à Weihe. Optimi Piccarti noſtri p.m. ſcripta in furaces hujusmodi manus incidiſſe, nemini hîc ignoratur: ut nec illud, ejus lectiones in Tragœd. Senecæ hanc ipſam ob cauſam publicam lucem fugere,* Iidem autores ſecundum tempora & ordinem annorum, qvibus opera eorum primùm excuſa, diſpeſcantur; tertiò Catalogus exhibeatur ipſorum operum, Catalogus ſecundum ordinem annorum, atq; in ſingulis ſumaria & lemata non capitum tantùm, ſed & eorum, qvæ in capitibus continentur, annotentur. Tales Catalogi ſi inſtituantur, exempli gratia in Phyſicis, primùm autores veteres ſecundum ordinem & ſeriem annorum eſſent numerandi: ſi illorum integra extent opera, ea in compendium contrahenda breviſſimum; ſi fragmenta, illa etiam ſuô locô ponenda. Hinc ad generalem phyſicam progreſſus fieri deberet, & ſecundum ordinem rerum notandæ eſſent variorum autorum ſententiæ: qvi veteres conſentiunt cum recentioribus, ad unum ordinem referendi. In ſpeciali Phyſicâ notari iſta deberent ſingula, qvæ ad praxin ipſam ſunt deducta, qvæq; in naturâ ipſâ ita inveniuntur, notatis ſemper autoribus & annis, qvo ſinguli vel li-

bri, vel inventa lucem viderunt: qvæ si accuratè sint omnia notata, atq; indices plenè omnia repræsentent, magna inde nascetur utilitas. Statim enim patebit, qvid cuiq; vel veterum vel recentiorum circa principia physica in mentem venerit, sive nova constituendo, sive vetera illustrando.

Hinc statim pateret, si nova dogmata ab aliqvo protrudantur in publicum, an illa recocta sint, vel per plagium alicui surrepta, vel novâ qvâdam ratione interpolata. Specialia qvoq; inventa unà innotescerent, siqve illa simul proponerentur, ex illô analogismô homini solerti plura inveniendi subministraretur occasio: Dici enim non potest, qvanta sit conceptuum fertilitas. Sola enim commemoratio illorum experimentorum, & perpetua è principiis deductio similia moliendi, & ex iisdem principiis deducendi, occasionem suppeditat. Fuere nunc, cum hæc scribo, qvi Machinæ alicujus inventionem proposuere, qvâ non unus tantum homo, sed integri exercitus, sine pontibus impunè per aqvas ambulare, gladiis pugnare, ignes & tela jaculari possent. Publicis relationibus in omnium notitiam res illa venit, ferebaturq; Cl. Dn. Wagenseilius hujus inventi artifex, de qvo tamē alii ante ipsum jam dudum cogitarunt. Qvod clarissimo huic Viro forte ignotum: neq; enim illius inventum in dubium voco, & possunt pluribus eadem sæpe in mentem incidere. Idem tamen, qvod nemo animadvertit, jam sub hujus seculi initiū Principibus & Rebuspublicis, inter cætera sua arcana obtulit Magnus Pegelius, cujus jam suprà mentionem fecimus. Ex enarratione autem circumstantiarum utrinq; collatarum idem patet esse inventum. Unde manifesto exemplo videre possumus, qvam multa in seculis prioribus per socordiam hominum neglecta, qvæ alio tempore iterum in conspectum producuntur. Ita verò apud Pegelium verba habent pag. 126. *Quomodo in Naufragio quocunq; submersionis seu interitus discrimen omne semper & ubiq; certo vitare liceat. Qui item sine sanitatis seu valetudinis aut alio notabili corporis incommodo, adeoq; sine aquarum, fluctuū, procellarum, pluviarum, frigoris pernicioso aliquo impedimento seu noxa ibidem interea dormire, jacere, sedere, stare, cibum capere, & quocunq; velis, te ipsum promovere seu viam dirigere valeas. Res etiam tuas, quæ mole seu quantitate non nimia fuerint, vel ex his, quæ tibi cariora sunt, unà tecum salvare poteris: imò hominem, quem velis, alium vel plures etiam, si sic efformaveris, absq; ullo ullius hinc incommodo, simul tibi cohærentes gratos & suaves sic socios, tibiq; vitam suam & quicquid una salvarint debentes, æq; liberabis. Præterea medio hoc eodem, quocunq; etiam extra naufragium, pro rerum tuarum firma & tuta conservatione, & pro quiete noctu & aliàs & in navi & in curru & domi uti & frui licebit, seu conjunctim toto simul, seu parte illius una, duabus vel quotcunque volueris. Hæc omnia & singula omnino sunt & perdurantia & sumptuum facilium. Alias si capite seu ore solo aquarum immunis esse cupis, media occurrunt exigua & levia.* Illa Anno 1604. scribebat Pegelius, surdis narrans fabulas, neq; qvisqvam ad illius oblata arcana, ut fieri plerumq; solet, respexit.

Anno 1630. Petrus Mormius in arcanis Collegii Rosiani detectis p. 42. Ordinib9

dinibus Belgicis simile inventum, qvod tamen minoris videtur effectus esse, qvam superius illud, obtulit. Ita verò illic: *Arcanum mortem arcens violentam triplex est: unum defendit ab aquis, alterum ab armis, à fame tertium. Primum horum non est tantæ difficultatis, quin possit excogitari etiam ab obtuso & præpingui ingenio: at quia non est apud incolas hujus patriæ usitatum, ubi tot discrimina mortis ab aquis grassantur, maritimis tempestatibus, aliisq; fortuitis casibus, judicavimus, nobis indecorum haud fore, si illud publico usui communicandum offerremus. Facillimè instrumentum hoc & portari & admoveri potest; quo quisq; mare aditurus muniri debebat; ut, si tempestas, vel nox obscura inter scopulos, aut aliud periculum à nave submergendâ, aut ab hostibus perfringendâ ingruat, eo munitus mergi ingurgitem nequeat; sed saltem fluitando super aquis animam Deo commendandi tempus supersit; aut venti vel manuum remigantium beneficio atq; pedum circa littus aliquod ferri queat, aut amicâ nave excipi, aut alio quopiam fortunato eventu servari.*

Magna profectò hæc est Principum & opulentorum hominum ignavia, qvi pulcherrima inventa, solâ avaritiâ ducti, perire sinunt; cum tamen, si vel maximè illa non succederent, comparari tamen qvolibet pretio & in publicos usus reponi deberent. Haberent fortè secula futura, qvod sibi elaborarent, si nostrorum stupor illa non caperet. In tam multis unum experimentum multis congerendis opibus forte inserviret, & impensas largissimo fœnore resarciret. Qvam multi in res voluptuarias & vanas exhauriuntur thesauri, unde mera in Rempublicā & cives damna redundant, cum modicis sumptibus immensæ parari utilitates possint. Non exiguum profectò hoc Reipublicæ arcanum esset, si qvis Princeps, vel aliqva Respublica, certos pro novis inventorum præmiis reditus constitueret, qvod & ingenia excitaret, & magno fructu Rempublicam bearet. Qvanta hujus, de qvo agimus, inventi utilitas sit, qvis non videt? Sed nemo tamen hactenus, qvod sciam, inventus est, qvi inventorem allicere aliqvo præmio velit. Deniqve & hoc utile erit, inventorum historiam consignare, qvod olim multi fecerunt: nam de inventis scripsere ex antiqvis Scamon, Cydippus Mantinensis, Antiphanes, Aristodemus, Aristoteles, Philostephanus, Strato peripateticus, Heraclides Ponticus, Ephorus, Theophrastus, Philochorus &c. de qvibus *Jonss. Histor. Philos. lib. 1. cap. 12.*

Hoc *Joannis Joachimi Beccheri* consilium fuit, qvi in libello Germanico variorum inventorum historiam recensuit. Titulus est *Stulta Sapientia*, & *Sapiens Stultitia:* duas ergo libri partes facit, qvarum prima, cui Stultæ Sapientiæ titulus, ea continet nostri temporis inventa, qvæ stulta visa omnibus fuere, & feliciter tamen successerunt; altera pars, cui Sapientis Stultitiæ titulus, de illis inventis agit, qvæ magno molimine & consilio excogitata, in irritum ceciderunt. Elegans liber est, multaq; scitu digna continet, aliosq; invitare potest, ut similem inventorum recensum instituant. Nunqvam expeditior ad illa perveniendi via est, qvam in peregrinationibus. Si qvis ergo in itineribus diligenter observationes instituat,

 eas

eas aliqvando editurus, is bene profectò de re literariâ merebitur. Suprà laudavi *Monconisium*, cui addi potest *Thevenotius*, qvi multa apud varias gentes vel mechanica vel naturalia inventa consignavit. Laudandus qvoq; hâc in re *Carolus Ogerius* est, cujus extat Iter Danicum, Svecicum & Polonicum, qvod ille Legato Memmio additus Secretarius dictione latinâ nitidâ descripsit. Habentur illic variarum rerum civilium, naturalium, fortuitarum, lepidæ narrationes, qvæ legentem mirificè delectant. Plerumq; & illi, qvi suam scripsere vitam, silentio præterire non solent, qvæ illi memorabilia in vitâ observarunt. Ex Epistolis nonnunqvam talia colligi possunt, præcipuè talibus, qvæ Physici sunt argumenti, qvales Bartholinus, Licetus, Sorbierius, scripsere. Nonnunqvam etiam in aliis talia deprehendas Ita in Guidonis Patini Epistolâ 153 recensetur inventum Itali cujusdam pro componendâ ex terrâ qvâdam compositâ massâ inflammabili, citra tamen odorem & fumum, qvâ calefieri qvasi in momento conclave aliqvod possit. Verba ipsa adducere ab hôc locô alienum non est. *Il y a ici un Italien qui dit avoir été mande exprés pour un certain secret, qui est d' une terre composée qui echauffe incontinent une chambre, sans odeur & sans fumée. Plusieurs ont étè nommés pour en voir l' preuve, dont il y a eu deux Medecins, savoir Monsieur Matthieu & moi Mr. Blondel, Guenaut, Brayer & Morisset s'y sont aussi trouvés. Nous avons signé que ces boules de terre faisoient un feu beau & clair sans fumée & sans aucune mauvaise odeur. Il nous dit qu'il en donnera un cent pour 10. sous. Chaque boule est plus grosse qu' une bale de tripot.* Hæc & similia colligenda omni studio sunt, insigni aliqvando usui futura.

In Mathematicis idem consilium dari potest, & dedit jampridem *Joh. Pellius*, Anglus, in suâ Matheseos ideâ, epistolâ scilicet de meliorando studio Mathematico, qvæ reperitur in collectionum philosophicarum Anglicarum qvintâ, qvæ Anno 1682. prodiit. Consilia illic suppeditat, qvomodo Pandectæ universales Mathematicæ confici possint, qvibus colligantur ex Mathematicis libris & inventis, qvæ ante nos fuere, & veluti consectaria inde deducantur, citatis sub finem cujusq; periodi aut propositionis autoribus antiqvissimis seqventibusq;; omnibus nota inusta, ubi vel in furtô deprehensi fuerint, vel mutuati suppresso autoris nomine fuerint, vel aliorum inventa sibi audacter arrogaverint. His Pandectis ita concinnatis pateret omnibus, qvantum ordinis, soliditatis & perspicuitatis singulis inesset, qvid artifex artifici præstaret. Magno porrò lucro cederet notitia autorum in unum conspectum producta, neq; anxiâ esset circa libros inqvisitione opus: tolleretur qvoqve inordinata illorum lectio: qvicqvid peccatur diversis methodis, confusionibus, tautologiis, paralogismis, id simul omne pateret, & constaret omnibus, in qvos lapides offendere qvis possit. Verum enim est, qvod Autor ille ait, etiam paralogismorum debere esse notitiam, & errorum, qvi à Viris celeberrimis non solùm, sed & hominibus ineptis & indoctis commissi sunt. Nam & ex errorum notitia veritatis patet via, & plus interdum

ex

ex illo, qvod paradoxon videtur, discitur, qvam ex ipsis præceptis, veráq; illa & accurata methodo. Fiet enim ita, ut errores ipsi vitemus, & qvid ex usu nostro req; ipsâ sit, rectius percipiamus. Id non in Mathematicis tantùm, sed etiam omni adeò doctrinâ prodest. In cæteris disciplinis idem præstari posse, qvod in Physicis & Mathematicis, dubium nullum est, modò res ita instituatur, ut veterum recentiorumq; Autorum accurata inter se constituatur σύγκρισις: qvod ut fiat, primùm autores omnes diligenter notari, tum excerpta accurata secundum ordinem capitum disciplinæ institui debent: in iis verò excerptis ordo ille adhibendus, ut omnes opiniones veterum recentiorumq; autorum qvasi per indicem notentur, præcipua & palmaria argumenta illis subjiciantur. Qvi labor, si per aliqvot annos continuetur, eò tandem rem redigere poterimus, ut singularum disciplinarum perfectissima Systemata habeamus, qvæ in unum corpus compingi deinde possint, atq; ita mirificè augeri possit res literaria cum maximô, tam docentium qvam discentium, emolumento: imò ausim ego vel datô pignore certare, si curæ isti seriò insisterent Magnates, sumptusq; & Bibliothecas suppeditarent, viros deinde doctos, & suis singulos laboribus aptos huic negotio præficerent, vel uno decennio rem omnem in singulis disciplinis absolvi posse. Qvod si fieret, unus liber in singulis disciplinis pro Bibliothecâ esset, cessarentq; omnia illa impedimenta, qvæ nascuntur è confusâ tot autorum lectione. Fortè aliqvid hujus rei molitur Placcius, qvi in librorum suorum Catalogo promisit Historiæ literariæ Compendium Universale, migrationes artium & scientiarum varias summatim exhibens. Idem de ratione status Reip. literariæ hodiernæ, corruptela atq; remediis illius, librum & varia in Verulamii egregios de augmentis scientiarum libros augmenta promisit.

CAP. XXI.
DE LOCORUM COMMUNIUM SCRIPTORIBUS.

Bibliothecarum notitia instar Locorum Communium est. Bibliotheca Thuana Locorum Communium ideam proponit. Dafsiliandri & Johannis Ray peregrinantium diligentia in notandis Viris doctis eorumqve scriptis. Locorum communium studium nonnullis malè contemnitur. Maresii & Sorelli iniqvior censura refellitur. In Locis communibus concinnandis aliqvis etiam judicio locus est. Ipsorum Autorum interitus à Locorum Communium Scriptoribus qvibusdam creditur. Constantini Porphyrogenneta excerpta. Defectus è nimio Locorum communium studio. Illi per amanuenses colligendi. Virorum doctorum ἀναγνώσεις non contemnenda sunt. Salmasii Opus

in Solinum laudatur. Quidam datâ operâ in unum argumentum omnes Locos communes exhauriunt. Eo nomine notatur Causinus in Aulâ sanctâ, & Cornelius à Lapide. Martinengi glossa in Genes. cap. 1. Rosselii Comm. in Pimandrum, Mersenni Commentarius in Genesin. Veteres magnam excerptorum curam habuerunt. Vincentii Specula. Zwingeri & Beyerlingii Theatra Vitæ humanæ. Polyanthearum Scriptores, Langius, Gruterus. Magirus cæteris præfertur. J.B. Bernardi Seminarium Philosophiæ Platonicæ & Aristotelicæ. G.J. Vossii liber de Idololatria & Physiologiâ laudatur. Voëtii Disputationes selectæ. Disputationes & dissertationes argumenti rarioris diligenter colligendæ. Tassoni Pensieri diversi. Bonifacii Historia Ludrica. Pontani Attica Bellaria & Progymnasmata. Ravisii Officina. Laurentii Polymathia. Welschii Idea antiqvitatum. Jac. Gothofredi Corpus Antiqvitatum Juridicarum. Opera afflicta. Galleotii Martii de doctrinâ promiscuâ liber. Ejusdem alter de rebus vulgo incognitis deperditus. Sorbieri Epistolæ. Casparis Dornavii Amphitheatrum. Bisciolæ Horæ succisivæ. Majoli Dies Caniculares. Locorum Communium Scriptores titulis adscititiis luxuriant. Menochii Trattenimenti Eruditi. Cœlii Rhodigini Antiqvæ lectiones. Pancirolli libri Memorabilium. Wattsoni Supplementum. Conradi Lycosthenis Apophthegmata, similia, Auctaria in Officinam Ravisii. Idem facetias Brusonii edidit. Emblematum Collectanea. Giovanni Ferro Theatre d' Imprese. Philippi Picinelli Mundus Symbolicus. Adagiorum scriptores. Welschii Opus Adagiorum panglottum. Kuhlmanni Opus Adagiorum Universale. Adagialium Collectio utilis. Erasmi Opus de Adagiis, defenditur adversus Rhodiginum & Verdierum. Jani Gruteri Florilegium Ethico-Politicum. Bibliotheca Exulum. Berlucii Adagia selecta. Josephi Langii Adagia, in certos locos distributa. Jac. Duporti Gnomologia Homeri. Bogani Homerus Hebraizon. Michaelis Neandri LL. CC. Philosophici Græci, Aristologia, Pindarica, Euripidis, LL. CC. Philosophici Latini. Rottmari & Barlandi Proverbia Virgiliana. Acutè dicta veterum Poëtarum nullius momenti. Adagia Græcorum, Zenodoti, Diogeniani, Apostolii Adagia in aliam linguam an transferri possint? Adagiorum sacrorum scriptores. Hebraica Plantavitii & Buxtorffii. Vorstii adagia Græca N. Testamenti. Zechneri adagia sacra, similitudines & paralipomena. Detrii & Novarini Adagia sacra. Italica adagia. Angeli Monosini liber de Italicâ linguâ & adagiis laudatur. Julii Varini Schola vulgi. Optima adagii disponendi methodus. Alii adagiographi Itali recensentur. Gallicorum adagiorum Scriptores pauci. Belgica adagia, Hispanica Nunnesii. Mal Lara. Commentarius in adagia Medica Hispanica de Rieros. Anglicorum adagiorum Scriptores. Jac. Howel. Dictionarium Powels. Sermones ex adagiis concinnati. Germanicorum adagiorum scriptores, Franck, Agricola, Friderici, Henischius, Eyering, Lehmannus, Tappius, Winckler. Langstons Poëseos Græcæ Medulla. Draxii Bibliotheca Scholastica. Plures Proverbiorum scriptores recensentur. Freigii Ciceronianus. Rivii Loci communes Philosophici. Schielen, Zimmermanni, Ficheti, Benzii & aliorum Loci communes.

INter præcipuos Historiæ Bibliothecariæ fructus est, qvod jam suprà diximus, ut habeamus qvasi universales qvosdam locos communes: atqve ita optimæ & à præstantissimis autoribus congestæ Bibliothecæ instructæ sunt, ut locorum communium qvasi imaginem qvandam exhibeant. Qvales jam suprà Bibliothecas plures commendavimus, atqve inter illas præcipuè Thuanam illam. Fuit in illa ingens MStorum indubiæ vetustatis copia, & in magnâ Autorum sylvâ operosus selectus, ad cujus solam librorum compactionem viginti millia scutatorum nummorum & amplius consumpta sunt. Collecta hæc Bibliotheca est Scaligeri, Casauboni, Puteanorum fratrum, Salmasii, Grotii, Sammarthanorum fratrum, Sirmondi consilio. In peregrinationibus suis Thuanus apud omnes gentes Bibliopolarum angulos excussit, ut optimos secum libros adduceret, qvod à Josepho Qvesnel in præfatione hujus indicis prolixiùs recensetur. Id enim in peregrinationibus eruditus præcipuè attendere debet, ut Viros doctos eorumqve opera inqvirat. Ita *Theophilus Dassiliander* in Commentario suo Itinerario an. 1585. edito urbes Italiæ non describit tantùm, sed & viros doctos eorumqve opera recenset. Ita *Johannis Ray* in Itinere per Germaniam, Italiam, Galliam, cujus historia Londini An. 1673. Anglica lingua edita est, præter Observationes Topographicas, morales & Physiologicas, qvicqvid ad Viros doctos, rem literariam, scripta doctorum pertinet, diligentissimè recensuit. Qvoniam ergo ipsæ Bibliothecæ locos communes præstant, ideoqve & locorum communium scriptores ac collectores Bibliothecariis à nobis accensebuntur. Sunt enim variæ doctrinæ qvasi promi-condi, neqve tam contemtim habendi, ut vulgo à sciolis qvibusdam habentur; qvi, nisi ipsi ex aliorum Locis communibus profecissent, arctè profectò secum habitarent.

Sunt inter Gallos aliqvi, qvi omne illud Locorum Communium studium ad ignavos homines ablegandum putant, è qvibus Maresius lib. 1. Epistola 2. alto supercilio nonnullos è Germanis despicit. Hos enim illic tangit, etsi non nominet, Plinium illis opponens, qvi non ingentia volumina ex variis autorum locis consuta dederit, sed qvi de universâ rerum naturâ scribere aggressus rem omnem, qvæ propè infinita videbatur, paucis libris & ordine præclaro complexus sit: cum ex recentibus qvidam minimas ejusdem historiæ naturalis partes tot sint voluminibus persecuti. *Nimirum*, inqvit ille, *Plinius autorum, qvos seqvitur, verba, non nisi rarò, idqve breviter, cum opus est, adducit: sed ab illis desumptæ materiæ stylum tantum suum accommodat, & opus qvasi suo Marte, non hians neqve interruptum, conficit. Longe aliter isti: qvam plurimos siqvidem & prolixos locos in libros suos conferre student: plerunqve etiam gravibus rebus, qvæ minutias omnes respuunt, spinosas & importunas Criticæ disqvisitiones, & Grammaticas, si Deo placet, qvisqvilias inspergunt: à qvibus splendida materies refugit, & non aliter contaminatur, ac Arretina violant crystallina testa.* Sed futilis hæc profectò morosi censoris qverela est: Alia est Plinii scriptio, alia eorum, qvi Locorum Communium collectanea

-fires en Sience, à l' imitation de Mr. Scevola de Ste. Marthe, à quoi je pourrai travailler l' Hiver prochain pendant les soirées mais le nombre des malades me fait peur, c' est ce qui fait que je n' ose le promettre absolument. Et in fine Epistolæ hæc habet: *Si Dieu me fait la grace d' en venir la, je ferai mes éloges plus-beaux, plus curieux, & plus historiques qué ceux de Monsieur de Sainte Marthe, ausquels ils ne céderont que pour l' expression. Ie n'y mettrai que d' honnêtes gens & dont le mérite fera la dignité.*

VITÆ JURECONSULTORUM non sunt plenè tractatæ. Si veterum haberemus vitas diligenter descriptas, multum hinc lucis accederet Jurisprudentiæ: inprimis si commentationes illorum ad leges cum curâ recenserentur, qvantum de iis haberi possit è fragmentis JCtorum, qvæ in Pandectis habentur, & ex Oratoribus & Historicis. Si non omnibus numeris absolutum, saltem non inutilem præstitit laborem *Johannes Bertrandus*, Præses Tolosanus, cujus extant de Jurisperitis libri duo, Lugduni Batav. recusi An. 1675. in 8vo. Promisit plenius de JCtis veteribus opus Vir doctissimus *Ægidius Menagius*, ut videre est in Præfatione illâ, qvam præmisit amœnitatibus Juris civilis, qvæ nunc auctiores editæ sunt. Qvod si illud opus ad finem perducturus sit, gratulabimur orbi erudito. Cura circa recentiores JCtos qvorundam exigua est, ut *Joh. Fichardi, Rutilii, & Guidonis Pancirolli*, qvi postremus diligentiùs rem suam instituit. Ejus de claris legum interpretibus libri quatuor prodierunt Venetiis in 4to An. 1637. & denuo ibidem An. 1655. Germanorum JCtorum vitas usq; ad sua tempora dedit Melchior Adami. Speciales qvorundam JCtorum vitas descripserunt *Cujacius & Balduinus*: qvanqvam hic *Antonio Matthæi* ut plagiarius vapulet: nam elogio Massonii indignatur, qvi ipsum Cujacio comparaverat. Sed de his plura aliô locô. Nuper adeò laudabile consilium suscepit *Fridericus Jacobus Leickherus*, qvi Lipsiæ Anno 1686. Decadem Vitarum integrarum, non in Compendium contractarum, edidit, ut *N. Boërii, A. Augustini, F. Hotomanni, B. Brissonii, Pithœi, G. Budæi, A. Goveani, J. Cujacii, J. Bertrandi, G. Pancirolli*, qvæ à viris doctis scriptæ & ab illo notis eruditis illustratæ sunt. Promisit plures se ita junctim editurum, qvo non Jurisconsultos tantum, sed viros doctos omnes, sibi obstringet. In Theologorum qvoqve Medicorum & Philosophorum vitis nihil perfectum & absolutum est.

Enarravit qvoq; PELISSONIUS vitas eorum & scripta, qvi Academiæ Gallicæ interfuerunt, de qvâ singularem ille librum scripsit supra nobis memoratum. De hujus Academiæ consiliis & censendi ratione multa monet Bailletus *Tom. II. p. 163. 164. 165.* Idem cujusdam *du Saussay* Episcopi mentionem facit, qvi collectionem Scriptorum Mysticorum, qvi primo seculo vixerunt, instituerit. Vocat multæ lectionis virum, sed simpliciorem & exigui judicii. Eodem loco pag. 171. recensetur *Lanovii Historia Collegii Navarræi*. Bonciario delata fuit provincia scribendi de viris illustribus Perusinis, teste *Eryth. Pinacoth. I. pag. 99.* Anglorum, virorum tam illustrium qvam doctorum, aliqvot vitas descripsit Wiliam: Winstanleus libro, cui titulus: *England's Worthies*. Proponuntur hic vitæ à Con-

onstantino M. usq; ad mortem Cromvvelli. Liber Anglicâ linguâ editus est ondini An. 1660. in 8.

Non omittendi qvoqve sunt insignes artifices, Statuarii, Pictores, Musici, rchitecti, qvorum vitæ etiam notandæ sunt. Disputatur qvidem à nonnullis, n eorum Vitæ scribi mereantur, præcipuè à Patricio *dialogo de Historiâ octavo.* ed rectè contrariam sententiam defendit Vossius de *arte historicâ Cap.17.* GE-ORGIUS VASARIUS, tam pennâ qvam penicillo celebris, scripsit Italicâ linguâ to-nis aliqvot vitas pictorum & statuariorum, & architectorū illustrium: qvi liber ditus est Florentiæ apud Juntas An. 1568. in 4to. De illo videatur Ghilin. *Theatr. part. 2. p. 117.* Adeò solliciti etiam Itali fuerunt, ut excellentium artificum vi-as descriptione dignas judicarint: Qvod utinam aliis qvoqve gentibus persva-deri posset. Facit enim hoc ad conservationem ipsarum artium & inventorum ingularium. Habent enim plerumqve singuli artifices aliqva, qvæ ipsorum in-genio debentur: qvæ si cum delectu & bonâ fide notarentur, magnum in vitâ civili usum haberent. Ne qvid dicam de commodis, qvæ inde ad Mathema-tica & Physica studia perveniunt. Turpe est, Germanos nostros non esse eâ de-re sollicitos, inter qvos magna est artificum industriorum & solertissimo-rum copia, qvorum ipsa sæpe cum autoribus pereunt inventa. De pictoribus qvibusdam in Germanicâ linguâ memoriæ qvædam apud Sandratum extant: sed infinita alia possent colligi. Ingens aliqvod corpus & Systema, qvô omnium pictorum, veterum & recentiorū, vitas comprehendit, moliebatur *Franciscus Junius*, qvi olim ipse de picturâ librum edidit. Ostendit mihi ipsi, cum essem in Batavis, librum à se scriptum, satis copiosum & vastum; qvi an unqvam edendus sit, ambigo: Typographum enim, qvi sumptus erogare vellet, invenire non potuit. Nunc fortè vivere desiit vir ille tum temporis octogenarius. Nostrâ ætate *Carolus Dati* scripsit Vitas Pictorum antiqvorum, Florent. editas Anno 1667 in 4to.

CAP. XX.
DE FRUCTU OMNIS HISTORIÆ BIBLIOTHECARIÆ.

Magna Historia Bibliothecariæ utilitas. Hinc universalis aliqva Scientia speranda. Consilia ejus adornandæ proponuntur. Qvirini Kulmanni & aliorum promissi labores. Librorum ineditorum investigatio publicè utilis. Eorum multi veris autoribus per plagium surrepti. Inventorum & experimentorum commemoratio. Nova Machina Urinatoria, cujus ope per aqvas ambulare possumus. Ea jam tum à Pegelio & Petro Mormio publicè proposita. Magna ex inventorum historia utilitas. Beccheri liber Germanicus, cui titulus Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia landa-

laudatur. Itineraria Monconisii, Tevenotii, Ogerii laudantur. Et epistolarum nonnulli Scriptores. Ex Patini Epistolâ inventum singulare pro calefaciendis conclavibus producitur. Joannis Pellis consilium pro scientia Mathematica universali adornanda. Idem fieri in cæteris disciplinis potest. Placcio aliqui in hoc argumento libri promissi.

PErcensuimus hactenus Autores Bibliothecarios, qvi vel de Bibliothecis in universum, vel de Bibliothecis singularum Facultatum ac omni re literariâ egerunt; ita tamen, ut non omnes minutias persecuti simus, indicium tamen dederimus, unde illæ petendæ: Nunc dicemus aliqvid de fructu hujus laboris, ne qvis existimet, intra solam nomenclaturam rem illam consistere. Monuimus jam in ingressu operis, qvantum momenti sit in historiâ literariâ, & qvam difficile sit illius fundum emetiri, qvam difficultatem utilitas infinita solari poterit; Qvare fuerunt non pauci, qvi conatus qvosdam ad rem illam attulerunt, sed irritos hactenus & spe suâ destitutos. Non verò adeò desperata res esset, si certô ordine & probè dispertitis operis institueretur. Fuerunt, qvi universales scientias methodô secretâ & singulari excogitarunt, cum crederent, se summas omnium rerum rationes animô complecti posse, atq; ita universali qvôdam typô omnis doctrinæ abdita se comprehensuros. Sed steriles fuisse hos labores jamdudum compertum est: Sola perfectæ omnium rerum cognitioni viam sternit Bibliothecana notitia; qvæ, qvamdiu non est tota exculta, non sperari poterit perfecta & universalis omnium seculorum & artium doctrina. At verò rem infinitam postulas, dixerit aliqvis: Imò non est infinita, & satis commodè finibus suis coercebitur, modò in promptu sint subsidia ad illam rem idonea. Sunt verò ad illa sumptus necessarii à Magnatibus subministrandi, qvod palmarium in hôc negotiô est; Privatorum enim sortem & conditionem conatus illi excedunt: deinde Doctorum ad eundem scopum conspirantium æqvalis propensio, unius prudentis & docti viri auspiciis ordinata; qvi si laborem illum per disciplinas distinctum susceperint, à pluribus aliqvot annorum cursu faciliùs hoc expedietur negotium, qvam ab unô homine integrô seculô.

Seligantur ergò homines singuli in arte suâ & disciplinâ, qvam profitentur, excellentissimi, qvi laborem hunc aggrediantur. Distinguantur primum disciplinæ notionales à realibus; in illis intricatior proficiendi ratio est, ob multitudinem sectarum & opinionum, non tamen omnino impossibilis: in realibus disciplinis, ut Physica & Mathesi, qvæqve illis subordinantur, promptiùs procedere possumus; in singulis verò peculiares qvædam rationes ineundæ sunt, secundum qvas institui hæc tractatio debeat, Fuit ante aliqvot annos *Qvirinus Kulmannus*, juvenis ingenio non destitutus, qvi in Prodromô suô qvinqvennii mirabilis, & in epistolis de arte magnâ sciendi, seu de combinatoria, magnô apparatu promisit artes magnas, ut vocat, artem nempe magnam eloqventiæ solutæ & ligatæ, artem ma-

magnam ſciendi, artem magnam ſcribendi, linguas diſcendi, comentandi, Critices & multa alia: qvæ ille, qvaſi divinô ſpiritu edoctus, proponere hominibus voluit, ut eſſent prodigiorum ac miraculorum inſtar. Verùm hactenus præter titulos non vidimus: & fuit ille homo, utut ingenioſus, neſcio qvibus fanaticis opinionibus imbutus, qvæ infringunt omnem hujus doctrinæ apparatum. Erat verò illa non tam ſpeculatione inani qvam lectione diligenti & attentâ veterum ac recentiorum ſcriptorum autorum abſolvenda: qvam viam homo ille ſpernit in ſolis ingenii, alioqvin non vulgaris, comentis ſubſiſtens. Pleraq; enim illa, qvæ ut nova ac divinitus qvaſi inſpirata venditat, vel ab aliis jam tum deſignata fuere, vel ex re ipſâ facilè ſe produnt. Fuerunt & alii, ut Lullius, Paulus Scalichius, qvi ſingulares rationes comenti ſunt novæ ac univerſalis doctrinæ. Sed, cum vetera omnia ſpreverint, non potuerunt rectô ordine incedere. Comentitia enim omnia fuerunt, & illi αὐτοδίδακτοι, de qvibus lib. 2. plura.

Ut itaq; rectiore viâ incedatur, conficiatur Catalogus omnium autorum in ſingulis diſciplinis, atq; ille exhibeat Synopſin omnium librorum ejus diſciplinæ, qvi vel jam publicati ſunt, vel adhuc MSti in Bibliothecis deliteſcunt. De MStis publicâ Magiſtratus curâ indagandis jam ſuprà cap. 7. dixi, & nunc denuo moneo: multæ enim ſunt de ſurreptis per plagium ineditis libris virorum doctorum qverelæ. Legatur de hoc argumento Rittershuſii ad Richterum Epiſtola, qvæ habetur in Richterianis pag. 204. *Equidem mirari ſatis non potui*, ille ait, *tam apud veteres Græcos & Latinos, quàm ſuperioris ſeculi, viros magni nominis aliena ſcripta tota transſcripſiſſe, & ſine ulla immutatione aut mentione autorum pro ſuis edidiſſe. Bodinus lectiones Turnebi in Oppianum pro ſuis vulgavit. Quid Scioppius Gipbanio harpagârit, notum eſt doctis. Hoc non æq; omnibus, Davidem Origanum Mathematicum libros Georgii Rollenhagii de Prognoſtico Calendariorum & Nativitatum pro ſuis edidiſſe. Arnoldus Clapmarius hoc nomine accuſatur ab Eberhardo à Weihe. Optimi Piccarti noſtri p.m. ſcripta in furaces hujusmodi manus incidiſſe, nemini hîc ignoratur: ut nec illud, ejus lectiones in Tragœd. Senecæ hanc ipſam ob cauſam publicam lucem fugere.* Iidem autores ſecundum tempora & ordinem annorum, qvibus opera eorum primùm excuſa, diſpeſcantur; tertiò Catalogus exhibeatur ipſorum operum, Catalogus ſecundum ordinem annorum, atq; in ſingulis ſumaria & lemata non capitum tantùm, ſed & eorum, qvæ in capitibus continentur, annotentur. Tales Catalogi ſi inſtituantur, exempli gratia in Phyſicis, primùm autores veteres ſecundum ordinem & ſeriem annorum eſſent numerandi: ſi illorum integra extent opera, ea in compendium contrahenda breviſſimum; ſi fragmenta, illa etiam ſuô locô ponenda. Hinc ad generalem phyſicam progreſſus fieri deberet, & ſecundum ordinem rerum notandæ eſſent variorum autorum ſententiæ: qvi veteres conſentiunt cum recentioribus, ad unum ordinem referendi. In ſpeciali Phyſicâ notari iſta deberent ſingula, qvæ ad praxin ipſam ſunt deducta, qvæq; in naturâ ipſâ ita inveniuntur, notatis ſemper autoribus & annis, qvo ſinguli vel li-

 bri,

bri, vel inventa lucem viderunt: qvæ si accuratè sint omnia notata, atq; indices plenè omnia repræsentent, magna inde nascetur utilitas. Statim enim patebit, qvid cuiq; vel veterum vel recentiorum circa principia physica in mentem venerit, sive nova constituendo, sive vetera illustrando.

Hinc statim pateret, si nova dogmata ab aliqvo protrudantur in publicum, an illa recocta sint, vel per plagium alicui surrepta, vel novâ qvâdam ratione interpolata. Specialia qvoq; inventa unà innotescerent, siqve illa simul proponerentur, ex illô analogismô homini solerti plura inveniendi subministraretur occasio: Dici enim non potest, qvanta sit conceptuum fertilitas. Sola enim commemoratio illorum experimentorum, & perpetua è principiis deductio similia moliendi, & ex iisdem principiis deducendi, occasionem suppeditat. Fuere nunc, cum hæc scribo, qvi Machinæ alicujus inventionem proposuere, qvâ non unus tantum homo, sed integri exercitus, sine pontibus impunè per aqvas ambulare, gladiis pugnare, ignes & tela jaculari possent. Publicis relationibus in omnium notitiam res illa venit, ferebaturq; Cl. Dn. Wagenseilius hujus inventi artifex, de qvo tamē alii ante ipsum jam dudum cogitarunt. Qvod clarissimo huic Viro forte ignotum: neq; enim illius inventum in dubium voco, & possunt pluribus eadem sæpe in mentem incidere. Idem tamen, qvod nemo animadvertit, jam sub hujus seculi initiū Principibus & Rebuspublicis, inter cætera sua arcana obtulit Magnus Pegelius, cujus jam suprà mentionem fecimus. Ex enarratione autem circumstantiarum utrinq; collatarum idem patet esse inventum. Unde manifesto exemplo videre possumus, qvam multa in seculis prioribus per socordiam hominum neglecta, qvæ alio tempore iterum in conspectum producuntur. Ita verò apud Pegelium verba habent pag. 126. *Quomodo in Naufragio quocunq; submersionis seu interitus discrimen omne semper & ubiq; certo vitare liceat. Qui item sine sanitatis seu valetudinis aut alio notabili corporis incommodo, adeoq; sine aquarum, fluctuū, procellarum, pluviarum, frigoris pernicioso aliquo impedimento seu noxa ibidem interea dormire, jacere, sedere, stare, cibum capere, & quocunq; velis, te ipsum promovere seu viam dirigere valeas. Res etiam tuas, quæ mole seu quantitate non nimia fuerint, vel ex his, quæ tibi cariora sunt, unà tecum salvare poteris: imò hominem, quem velis, alium vel plures etiam, si sic efformaveris, absq; ullo ullius hinc incommodo, simul tibi cohærentes gratos & suaves sic socios, tibiq; vitam suam & quicquid una salvarint debentes, eâq; liberabis. Præterea medio hoc eodem, quocunq; etiam extra naufragium, pro rerum tuarum firma & tuta conservatione, & pro quiete noctu & aliàs & in navi & in curru & domi uti & frui licebit, seu conjunctim toto simul, seu parte illius una, duabus vel quotcunque volueris. Hæc omnia & singula omnino sunt & perdurantia & sumptuum faciliorum. Alias si capite seu ore solo aquarum immunis esse cupis, media occurrunt exigua & levia.* Illa Anno 1604. scribebat Pegelius, surdis narrans fabulas, neq; qvisqvam ad illius oblata arcana, ut fieri plerumq; solet, respexit.

Anno 1630. Petrus Mormius in arcanis Collegii Rosiani detectis p. 42. Ordinib9

dinibus Belgicis simile inventum, qvod tamen minoris videtur effectus esse, qvam superius illud, obtulit. Ita verò illic: *Arcanum mortem arcens violentam triplex est; unum defendit ab aquis, alterum ab armis, à fame tertium. Primum horum non est tantæ difficultatis, quin possit excogitari etiam ab obtuso & præpingui ingenio: at quia non est apud incolas hujus patriæ usitatum, ubi tot discrimina mortis ab aquis grassantur, maritimis tempestatibus, aliisq; fortuitis casibus, judicavimus, nobis indecorum haud fore, si illud publico usui communicandum offerremus. Facillimè instrumentum hoc & portari & admoveri potest; quo quisq; mare aditurus muniri debebat; ut, si tempestas, vel nox obscura inter scopulos, aut aliud periculum à nave submergendâ, aut ab hostibus perfringendâ ingruat, eo munitus mergi ingurgitem nequeat; sed saltem fluitando super aquis animam Deo commendandi tempus supersit; aut venti vel manuum remigantium beneficio atq; pedum circa littus aliquod ferri queat, aut amicâ nave excipi, aut alio quopiam fortunato eventu servari.*

Magna profectò hæc est Principum & opulentorum hominum ignavia, qvi pulcherrima inventa, solâ avaritiâ ducti, perire sinunt; cum tamen, si vel maximè illa non succederent, comparari tamen qvolibet pretio & in publicos usus reponi deberent. Haberent fortè secula futura, qvod sibi elaborarent, si nostrorum stupor illa non caperet. In tam multis unum experimentum multis congerendis opibus forte inserviret, & impensas largissimo fœnore resarciret. Qvam multi in res voluptuarias & vanas exhauriuntur thesauri, unde mera in Rempublicā & cives damna redundant, cum modicis sumptibus immensæ parari utilitates possint. Non exiguum profectò hoc Reipublicæ arcanum esset, si qvis Princeps, vel aliqva Respublica, certos pro novis inventorum præmiis reditus constitueret, qvod & ingenia excitaret, & magno fructu Rempublicam bearet. Qvanta hujus, de qvo agimus, inventi utilitas sit, qvis non videt? Sed nemo tamen hactenus, qvod sciam, inventus est, qvi inventorem allicere aliqvo præmio velit. Deniqve & hoc utile erit, inventorum historiam consignare, qvod olim multi fecerunt: nam de inventis scripsere ex antiqvis Scamon, Cydippus Mantinensis, Antiphanes, Aristodemus, Aristoteles, Philostephanus, Strato peripateticus, Heraclides Ponticus, Ephorus, Theophrastus, Philochorus &c. de qvibus *Jonss. Histor. Philos. lib. 1. cap. 12.*

Hoc *Joannis Joachimi Beccheri* consilium fuit, qvi in libello Germanico variorum inventorum historiam recensuit. Titulus est *Stulta Sapientia, & Sapiens Stultitia:* duas ergo libri partes facit, qvarum prima, cui Stultæ Sapientiæ titulus, ea continet nostri temporis inventa, qvæ stulta visa omnibus fuere, & feliciter tamen successerunt; altera pars, cui Sapientis Stultitiæ titulus, de illis inventis agit, qvæ magno molimine & consilio excogitata, in irritum ceciderunt. Elegans liber est, multaq; scitu digna continet, aliosq; invitare potest, ut similem inventorum recensum instituant. Nunqvam expeditior ad illa perveniendi via est, qvam in peregrinationibus. Si qvis ergo in itineribus diligenter observationes instituat,

eas aliqvando editurus, is bene profectò de re literariâ merebitur. Suprà laudavi *Monconisium*, cui addi potest *Thevenotius*, qvi multa apud varias gentes vel mechanica vel naturalia inventa consignavit. Laudandus qvoq; hâc in re *Carolus Ogerius* est, cujus extat Iter Danicum, Svecicum & Polonicum, qvod ille Legato Memmio additus Secretarius dictione latinâ nitidâ descripsit. Habentur illic variarum rerum civilium, naturalium, fortuitarum, lepidæ narrationes, qvæ legentem mirificè delectant. Plerumq; & illi, qvi suam scripsere vitam, silentio præterire non solent, qvæ illi memorabilia in vitâ observarunt. Ex Epistolis nonnunqvam talia colligi possunt, præcipuè talibus, qvæ Physici sunt argumenti, qvales Bartholinus, Licetus, Sorbierius, scripsere. Nonnunqvam etiam in aliis talia deprehendas Ita in Guidonis Patini Epistolâ 153 recensetur inventum Itali cujusdam pro componendâ ex terrâ qvâdam compositâ massâ inflammabili, citra tamen odorem & fumum, qvâ calefieri qvasi in momento conclave aliqvod possit. Verba ipsa adducere ab hôc locô alienum non est. *Il y a ici un Italien qui dit avoir été mandé exprés pour un certain secret, qui est d' une terre composée qui echauffe incontinent une chambre, sans odeur & sans fumée. Plusieurs ont étè nommés pour en voir l' preuve, dont il y a eu deux Medecins, savoir Monsieur Matthieu & moi Mr. Blondel, Guenaut, Brayer & Morisset s'y sont aussi trouvés. Nous avons signé que ces boules de terre faisoient un feu beau & clair sans fumée & sans aucune mauvaise odeur. Il nous dit qu'il en donnera un cent pour 10. sous. Chaque boule est plus grosse qu' une bale de tripot.* Hæc & similia colligenda omni studio sunt, insigni aliqvando usui futura.

In Mathematicis idem consilium dari potest, & dedit jampridem *Joh. Pellius*, Anglus, in suâ Matheseos ideâ, epistolâ scilicet de meliorando studio Mathematico, qvæ reperitur in collectionum philosophicarum Anglicarum qvintâ, qvæ Anno 1682. prodiit. Consilia illic suppeditat, qvomodo Pandectæ universales Mathematicæ confici possint, qvibus colligantur ex Mathematicis libris & inventis, qvæ ante nos fuere; & veluti consectaria inde deducantur, citatis sub finem cujusq; periodi aut propositionis autoribus antiqvissimis seqventibusq;; omnibus nota inusta, ubi vel in furtô deprehensi fuerint, vel mutuati suppressô autoris nomine fuerint, vel aliorum inventa sibi audacter arrogaverint. His Pandectis ita concinnatis pateret omnibus, qvantum ordinis, soliditatis & perspicuitatis singulis inesset, qvid artifex artifici præstaret. Magno porrò lucro cederet notitia autorum in unum conspectum producta, neq; anxiâ esset circâ libros inqvisitione opus: tolleretur qvoqve inordinata illorum lectio: qvicqvid peccatur diversis methodis, confusionibus, tautologiis, paralogismis, id simul omne pateret, & constaret omnibus, in qvos lapides offendere qvis possit. Verum enim est, qvod Autor ille ait, etiam paralogismorum debere esse notitiam, & errorum, qvi à Viris celeberrimis non solùm, sed & hominibus ineptis & indoctis commissi sunt. Nam & ex errorum notitia veritatis patet via, & plus interdum

ex

ex illo, qvod paradoxon videtur, discitur, qvam ex ipsis præceptis, veráq; illa & accurata methodo. Fiet enim ita, ut errores ipsi vitemus, & qvid ex usu nostro req; ipsâ sit, rectius percipiamus. Id non in Mathematicis tantùm, sed etiam omni adeò doctrinâ prodest. In cæteris disciplinis idem præstari posse, qvod in Physicis & Mathematicis, dubium nullum est, modò res ita instituatur, ut veterum recentiorumq; Autorum accurata inter se constituatur σύγκρισις: qvod ut fiat, primùm autores omnes diligenter notari, tum excerpta accurata secundum ordinem capitum disciplinæ institui debent: in iis verò excerptis ordo ille adhibendus, ut omnes opiniones veterum recentiorumq; autorum qvasi per indicem notentur, præcipua & palmaria argumenta illis subjiciantur. Qvi labor, si per aliqvot annos continuetur, eò tandem rem redigere poterimus, ut singularum disciplinarum perfectissima Systemata habeamus, qvæ in unum corpus compingi deinde possint, atq; ita mirificè augeri possit res literaria cum maximô, tam docentium qvam discentium, emolumento: imò ausim ego vel datô pignore certare, si curæ isti seriò insisterent Magnates, sumptusq; & Bibliothecas suppeditarent, viros deinde doctos, & suis singulos laboribus aptos huic negotio præficerent, vel uno decennio rem omnem in singulis disciplinis absolvi posse. Qvod si fieret, unus liber in singulis disciplinis pro Bibliothecâ esset, cessarentq; omnia illa impedimenta, qvæ nascuntur è confusâ tot autorum lectione. Fortè aliqvid hujus rei molitur Placcius, qvi in librorum suorum Catalogo promisit Historiæ literariæ Compendium Universale, migrationes artium & scientiarum varias summatim exhibens. Idem de ratione status Reip. literariæ hodiernæ, corruptela atq; remediis illius, librum & varia in Verulamii egregios de augmentis scientiarum libros augmenta promisit.

CAP. XXI.

DE LOCORUM COMMUNIUM SCRIPTORIBUS.

Bibliothecarum notitia instar Locorum Communium est. Bibliotheca Thuana Locorum Communium ideam proponit Dassiliandri & Johannis Ray peregrinantium diligentia in notandis Viris doctis eorumqve scriptis. Locorum communium studium nonnullis malè contemnitur. Maresii & Sorelli iniqvior censura refellitur. In Locis communibus concinnandis aliqvis etiam judicio locus est. Ipsorum Autorum interitus à Locorum Communium Scriptoribus qvibusdam creditur. Constantini Porphyrogenneta excerpta. Defectus è nimio Locorum ommunium studio. Illi per amanuenses colligendi. Virorum doctorum παρεκβόλαι non contemnenda sunt. Salmasii Opus

in Solinum laudatur. Quidam datâ operâ in unum argumentum omnes Locos communes exhauriunt. Eo nomine notatur Caussinus in Aulâ sanctâ, & Cornelius à Lapide. Martinengi glossa in Genes. cap. 1. Rosselii Comm. in Pimandrum, Mersenni Commentarius in Genesin. Veteres magnam excerptorum curam habuerunt. Vincentii Specula. Zwingeri & Beyerlingii Theatra Vitæ humanæ. Polyanthearum Scriptores, Langius, Gruterus. Magirus cæteris præfertur. J.B. Bernardi Seminarium Philosophiæ Platonicæ & Aristotelicæ. G.J. Vossii liber de Idololatria & Physiologiâ laudatur. Voëtii Disputationes selectæ. Disputationes & dissertationes argumenti rarioris diligenter colligendæ. Tassoni Pensieri diversi. Bonifacii Historia Ludrica. Pontani Attica Bellaria & Progymnasmata. Ravisii Officina. Laurentii Polymathia. Welschii Idea antiqvitatum. Jac. Gothofredi Corpus Antiqvitatum Juridicarum. Opera affecta. Galleotii Martii de doctrinâ promiscuâ liber. Ejusdem alter de rebus vulgo incognitis deperditus. Sorbieri Epistolæ. Casparis Dornavii Amphitheatrum. Bisciolæ Horæ succisivæ. Majoli Dies Caniculares. Locorum Communium Scriptores titulis adscititiis luxuriant. Menochii Trattenimenti Eruditi. Cœlii Rhodigini Antiqvæ lectiones. Pancirolli libri Memorabilium. Wattsoni Supplementum. Conradi Lycosthenis Apophthegmata, similia, Auctaria in Officinam Ravisii. Idem facetias Brusonii edidit. Emblematum Collectanea. Giovanni Ferro Theatre d' Imprese. Philippi Picinelli Mundus Symbolicus. Adagiorum scriptores. Welschii Opus Adagiorum panglottum. Kuhlmanni Opus Adagiorum Universale. Adagialium Collectio utilis. Erasmi Opus de Adagiis, defenditur adversus Rhodiginum & Verdierum. Jani Gruteri Florilegium Ethico-Politicum. Bibliotheca Exulum. Berlucii Adagia selecta. Josephi Langii Adagia, in certos locos distributa. Jac. Duporti Gnomologia Homeri. Bogani Homerus Hebraizon. Michaelis Neandri LL. CC. Philosophici Græci, Aristologia, Pindarica, Euripidis, LL. CC. Philosophici Latini. Rottmari & Barlandi Proverbia Virgiliana. Acutè dicta veterum Poëtarum nullius momenti. Adagia Græcorum, Zenodoti, Diogeniani, Apostolii Adagia in aliam linguam an transferri possint? Adagiorum sacrorum scriptores. Hebraica Plantavitii & Buxtorffii. Vorstii adagia Græca N. Testamenti. Zechneri adagia sacra, similitudines & paralipomena. Detrii & Novarini Adagia sacra. Italica adagia. Angeli Monosini liber de Italicâ linguâ & adagiis laudatur. Julii Varini Scholavulgi. Optima adagii disponendi methodus. Alii adagiographi Itali recensentur. Gallicorum adagiorum Scriptores pauci. Belgica adagia, Hispanica Nunnesii. Mal Lara. Commentarius in adagia Medica Hispanica de Rieros. Anglicorum adagiorum Scriptores. Jac. Howel. Dictionarium Powels. Sermones ex adagiis concinnati. Germanicorum adagiorum scriptores, Franck, Agricola, Friderici, Henischius, Eyering, Lehmannus, Tappius, Winckler. Langstons Poëseos Græcæ Medulla. Draxii Bibliotheca Scholastica. Plures Proverbiorum scriptores recensentur. Freigii Ciceronianus. Rivii Loci communes Philosophici. Schielen, Zimmermanni, Ficheti, Benzii & aliorum Loci communes.

Inter

INter præcipuos Hiſtoriæ Bibliothecariæ fructus eſt, qvod jam ſuprà diximus, ut habeamus qvaſi univerſales qvosdam locos communes: atqve ita optimæ & à præſtantiſſimis autoribus congeſtæ Bibliothecæ inſtructæ ſunt, ut locorum communium qvaſi imaginem qvandam exhibeant. Qvales jam ſuprà Bibliothecas plures commendavimus, atqve inter illas præcipuè Thuanam illam. Fuit in illa ingens MStorum indubiæ vetuſtatis copia, & in magnâ Autorum ſylvâ operoſus ſelectus, ad cujus ſolam librorum compactionem viginti millia ſcutatorum nummorum & amplius conſumpta ſunt. Collecta hæc Bibliotheca eſt Scaligeri, Caſauboni, Puteanorum fratrum, Salmaſii, Grotii, Samarthanorum fratrum, Sirmondi conſilio. In peregrinationibus ſuis Thuanus apud omnes gentes Bibliopolarum angulos excuſſit, ut optimos ſecum libros adduceret, qvod à Joſepho Qveſnel in præfatione hujus indicis prolixiùs recenſetur. Id enim in peregrinationibus eruditus præcipuè attendere debet, ut Viros doctos eorumqve opera inqvirat. Ita *Theophilus Daſſiliander* in Commentario ſuo Itinerario an. 1585. edito urbes Italiæ non deſcribit tantùm, ſed & viros doctos eorumqve opera recenſet. Ita *Johannis Ray* in Itinere per Germaniam, Italiam, Galliam, cujus hiſtoria Londini An. 1673. Anglica lingua edita eſt, præter Obſervationes Topographicas, morales & Phyſiologicas, qvicqvid ad Viros doctos, rem literariam, ſcripta doctorum pertinet, diligentiſſimè recenſuit. Qvoniam ergo ipſæ Bibliothecæ locos communes præſtant, ideoqve & locorum communium ſcriptores ac collectores Bibliothecariis à nobis accenſebuntur. Sunt enim variæ doctrinæ qvaſi promi-condi, neqve tam contemtim habendi, ut vulgo à ſciolis qvibusdam habentur; qvi, niſi ipſi ex aliorum Locis communibus profeciſſent, arctè profectò ſecum habitarent.

Sunt inter Gallos aliqvi, qvi omne illud Locorum Communium ſtudium ad ignavos homines ablegandum putant, è qvibus Mareſius lib. 1. Epiſtola 2. alto ſupercilio nonnullos è Germanis deſpicit. Hos enim illic tangit, etſi non nominet, Plinium illis opponens, qvi non ingentia volumina ex variis autorum locis conſuta dederit, ſed qvi de univerſâ rerum naturâ ſcribere aggreſſus rem omnem, qvæ propè infinita videbatur, paucis libris & ordine præclaro complexus ſit: cum ex recentibus qvidam minimas ejusdem hiſtoriæ naturalis partes tot ſint voluminibus perſecuti. *Nimirum*, inqvit ille, *Plinius autorum, qvos ſeqvitur, verba, non niſi raro, idqve breviter, cum opus eſt, adducit: ſed ab illis deſumptæ materiæ ſtylum tantum ſuum accommodat, & opus qvaſi ſuo Marte, non hians neqve interruptum, conficit. Longe aliter iſti: qvam plurimos ſiqvidem & prolixos locos in libros ſuos conferre ſtudent: plerunqve etiam gravibus rebus, qvæ minutias omnes reſpuunt, ſpinoſas & importunas Criticæ disqviſitiones, & Grammaticas, ſi Deo placet, qvisqvilias inſpergunt: à qvibus ſplendida materies refugit, & non aliter contaminatur, Ac Arretinæ violant cryſtallina teſtæ.* Sed futilis hæc profectò moroſi cenſoris qverela eſt: Alia eſt Plinii ſcriptio, alia eorum, qvi Locorum Communium collecta-

nea

nea congerunt. Plinius historiam naturalem continuo filo deductam sibi proposuerat; sed cæteri illi Locorum Communium scriptores, si qvidem partibus suis rectè fungi vellent, diligentiùs, & ut rei fides ex relatione accurata constare possit, omnia conqvirere, & lectori judicanda relinqvere debebant. Qvod si fecisset qvoqve Plinius, non laboraret in multis ejus fides. Stulta est verborum parsimonia, ubi rerum qværitur evidentia. Nimis in Locorum Communium scriptores iniqvus est Sorellus libro *de Cognitione bonorum librorum cap. 2. p. 61.* minimè idoneus arbiter, Huarti qvandam sententiam adversus illos pronuncians. Ille scilicet in Examine ingeniorum publica lege coërcendos putabat homines, magis memoriâ qvam judicio pollentes, ne illi libros scribant: qvales ipse Locorum Communium scriptores interpretatur. Qvasi scilicet nullo illis in libris congerendis judicio opus sit; cum in selectu tamen rerum illud maxime reqviratur, ac interdum eodem judicio præditus esse debeat, qvi pro usu aliorum qvædam seligit, qvam qvi ipse selectis utitur. Prævenit enim aliorum industriam, & qvasi ideam omnium animo præcipit, qvi materiam tot rerum argumentis ministrat.

Parata & alia in Locorum Communium scriptores calumnia est. Ajunt aliqvi eorum culpa tot bonos nobis periisse Autores: sive enim diffusi autores in compendium trahantur, pro usu vel publico vel privato; sive centones consarcinentur ex pluribus; sive pro arbitrio in Codicem singularem aliqva memorabilia excerpantur; illa ἀποσπασμάτια in lucem interdum mittuntur, cum paulatimè memoria hominum dilabuntur vera illa & genuina opera. De singulis illis egit Lomeierus *libro de Bibliothecis cap 8* circa finem, & pleniùs illa exemplis illustravit Bailletus de *Judiciis doctorum tom. 1 part. 2. cap. 11. à pag. 449. ad p. 469.* Constantinus Porphyrogenneta ex autorum multorum scriptis politicis & Physicis in certas classes, qvæ maximè utilia, colligenda curavit, ut de re omni in promptu essent exempla, è qvibus paucula aliqva Peirescius servavit, cujus beneficio in publicum illa edita sunt. Qvas si eclogas omnes haberemus, utilissima multa ex Autoribus excerpta superessent, quæ nunc cum ipsis autoribus interierunt. Præstat saltem aliqva nobis antiquorum autorum relinqvi fragmenta, qvæ tamen horum Collectorum industriâ servantur, qvam ut omnis illorum pereat memoria.

Negari id qvidem neqvit, esse qvendam etiam Locorum Communium abusum. Nam qvò qvis locos communes magis instructos habet, eò minus chartæ parcit, omnia corradit, conscribit, ut magnum librum, magnum malum, pariat. Qvo nomine Germani sæpe exteris ridentur, qvi in omnes crimen illud consvetâ sibi maledicentiâ diffundunt. Plurimos sanè nominare possem, qvi eo modo libros conscripserunt, qvi qvidem gloriæ parum inveniunt apud eruditos, idqve præmii loco conseqvuntur, ut exscribi sine plagii suspicione possint; & eatenus commendandi sunt, qvatenus illorum insaniâ frui pru-

prudentior aliqvis possit. Scribunt illi, non qvod scribi debet, sed qvod potest; mò qvod nec debet, nec potest. Si ad usum transferre velint studia, plerumq; hic talia ingenia deprehendas, qualia describit Gabriel Naudæus in *Syntagmate de studio liberali*, sub initium. Qvare multi Viri prudentes omne studium, qvod in Locos Cōmunes impenditur, ut bonæ mentis & judicii corruptelam damnant, qvorum tamen sententia probari mihi nunqvam potuit. Separandus enim usus ab abusu est. Est etiam modus in illâ tenendus, ac parciùs in illo colligendi labore versandum esse suaserim, ne labore insano judicii vis alteretur. Rectiùs aliqvis fecerit, si sæpius ad exercitium & usum, cui fini omnia congeruntur, transferat, qvam si magnas inter opes inops eis uti ignoret. Qvare, qvicqvid inter legendum sine incōmodo tuo breviterq; tanqvam per lēma (diffusas enim descriptiones nihili facio) notare potes, notes velim: vel si opibus non destituaris, amanuenses alas non ineruditos, qvibus rem illam cōmittas; sed, qvi tuo judicio in colligendo utantur. Id Salmasius aliiq; viri præstantissimi fecerunt.

Evenit tamen nonnunqvam, ut & viri eruditi & principe inter literatos loco, in locos illos cōmunes uberiùs se diffundant, vastisq; digressionibus scripta sua extendant: Qvibus ego ignoscendum omnino arbitror, qvod utilitas sūma eam, qva est, culpam rependat. Multum interest inter indoctorum hominum & doctorum παρεκβάσεις. Hi enim semper utilia promunt; & lectoribus suis cōmodant, etiam cum extra oleas vagantur. Qvam ob causam vastū illud *Salmasii in Solinum* opus, qvod ego Oceanum eruditionis Philologicæ vocare soleo, mirificè mihi placet: non, qvod non multis abstinere potuisse in illo commentario, ac per leges methodi debuisse Salmasium judicem; sed, qvod ex locuplete penu, velut ex horreo qvodam, liberali manu tot tantasq; opes promat, magno usui omnibus futuras. Magnus enim in illo scripto thesaurus & velut aurifodina latet, atq; unicè penè nunc profuit illi, qvi vastum Lexicon Philologicum nuper concinnavit, relatis ad literarum classes commentationibus, qvæ primùm ad Solini verba alligatæ erant. Reprehendit Guido Patinus *Epist. 17.* hanc in Caussino & Cornelio à Lapide scribendi rationem, qvi omnia cum pulvisculo converrant & in unum librum constipent. Cujus hæc verba: *Celui de la Cour sainte est veritablement plein de rapsodies & principalement au 3. & 4. Tome. Ce fut l'avarice du Libraire qui pressa ce bon Pere d'augmenter le nombre de ces volumes, afin de gagner davantage, & neantmoins le bon homme étoit épuisé. Il avoit mis tout ce qu'il savoit de bon dans les deux premires Tomes. Un autre Jesuite nommé Cornelius à Lapide en a fait de même. Il a commenté presq; toute la Bible en 12. Tomes: mais il a mis plus d'erudition dans ses deux premiers sur les livres de Moise & sur les Epitres de S. Paul, qu'il n'y en a dans les dix autres. Il est d'un homme Savant comme d'un sac; quelque plein qu'il soit il s'epuise, & enfin demeure vuide, à fort ce d'en tirer.* Eodem modo in unum librum omnia constiparunt *Ascanius Martinengus* glossa magna in cap. 1. Genes. ubi penè omnia qvæ ad totam rerum naturam pertinent, congessit; similiter *Rosselius* commenta-

rio

rio in Hermetis Trismegisti Pimandrum, omnes disciplinas ineptè consarcinavit. *Marsennus* qvoq; comment. in Genes. sylvam variarum rerum, sed eruditam, complexus est.

Nos jam ad enarrationem illorum autorum, qvi collectanea & Locos communes scripsere, procedimus. Fuere ejus generis scriptores apud antiqvos non pauci, qvi in certo genere collectanea qvædam scripsere; etsi universalia ab illis non habeamus. Hujus exempla in utroq; Plinio, Gellio aliisq; habemus, & argumento sunt librorum Excerptorum apud veteres nomina. Huc spectant libri commentarii, ita dicti à commentando, qvod in memoriam nobis revocent, qvæ lecta sunt; Straboni Hypomnemata dicti. Gellius etiam memorias & conjectanea, qvod multa in unum aggerantur, vocari testatur. Qvæ JCti digesta vocant, loci communes sunt. Habent & Græci suas χρηστομαθείας, de qvibus Maussacus in præloqvio notarum ad Harpocrationis Lexicon, qvod nomen Böclerus excerptis suis Terentianis imposuit, ἐκλογὰς, qvas Latini electa vocant. Tales sunt Stobæi Eclogæ. Electorum librum Plinium scripsisse accepimus, de qvibus libris fusiùs agunt Hermannus Hugo *libro de primâ scribendi origine cap. 31.* & Clariss. Schefferus *libro de Stylo, cap. 12.* Græci excerpta epigrammatum Ἀνθολογίας nomine appellabant, de qvorum autoribus, colligendi modo multa doctissimus Vavassor *libro de epigrammatibus, cap. 16.* commentatur. Nunc ad recentiores scriptores descendemus, è qvibus generaliores illos seligemus: nam omnium, qvi qvâcunq; in arte & disciplinâ collectanea scripserunt, ratio nunc haberi neqvit; habebitur, cum ad disciplinas illas pervenerimus. Fuere jam tum barbarô illô seculô ante παλιγγενεσίαν literarum nonnulli, qvi in omni genere collectanea scripserunt, sed cellarum fœtores spirantia. Hinc tot illorum sunt specula, repertoria, qvodlibeta, deflorationes, qvæ vel ipso nomine suô produnt elegantias suas, de qvibus non est ut solliciti nunc simus.

VINCENTIUS BELLOVACENSIS EPISCOPUS primus è luto aliqvãtulum emersit. Fuit ille ordinis Dominicani, natione Burgundus. Ejus extant qvatuor specula, videlicet doctrinale, naturale, morale & historiale. Vastiilli libri sunt, & non contemnendâ diligentiâ congesti; sed ubiq; perlucet istius seculi ruditas. Sub doctrinali speculo comprehendit dogmata Metaphysica, Logica, Theologica: sub speculô naturali comprehendit Physica & Mathematica; totum penè Plinium exscripsit, & omnes autores Geoponicos: in speculo historiali incipit historias ab initio mundi, usq; ad annum Christi 1244. qvas alius usq; ad annum 1444. continuavit. Atq; hæc causa esse videtur, qvod Vindingius in Additionibus illis ad Dekeri librum de scriptoribus Anonymis putat, hoc speculum historiale totum ab alio qvodam Vincentio esse confectum. Ejus in historiâ non magna fides est; nota enim est Monachorum in illô genere industria. Est tamen nonnunqvam, ubi in sterqviliniô hôc auri aliqvid apparet. Habuere illi nonnunqvam libros, aut descripsere, qvi ad nostras manus non pervenerunt. In speculo mora-

morali habentur omnes illæ materiæ, qvæ ad philosophiam moralem & civilem spectant. Variæ qvæstiones circa hoc negotium, qvasi per lancem Saturam, è Scholasticis congestæ, aliqvó tamen ordine: sed de omnibus illis libris hoc pronunciandum, qvod Horatius de cujusdam Poëtæ carminibus:

Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles.

Profuerunt tamen hi labores illis, qvi postea libros ejus generis ediderunt.

THEATRUM VITÆ HUMANÆ ZWINGERI & BAYERLINGII vasta exhibent volumina, per omnes rerum titulos deducta, magis tamen ad eloqventiam qvam philosophiam instructa: qvæ enim ad scientias pertinent, modico apparatu proponuntur, materiæ morales & civiles, qvarum usus in eloqventiâ præcipuus est, majori curâ sunt congestæ. Meliùs faciunt, qvi excerpta ad disciplinas, qvâ disciplinas, spectantia sejungunt, qvarum singulis singularem ego librum destinari vellem. Zvvingeri theatrum vitæ humanæ aliqvoties editum est, cujus ille primus autor non fuit: nam â Conrado Lycosthene virô erudito, ab apophthegmatum & similium collectaneis celebri, initia sua accepit. In primis molesta est tam anxia & sollicita rerum divisio, qvæ nescio qvam μικρολογίαν sapit, in hôc scriptorum genere inutilem; distrahit enim animum & oculos inqvirentis. Sub eôdem titulô â Bayerlingio Antverpiæ liber ille prodiit, sed accommodatiore ordine alphabetico, & longè auctior. Ille itaq; posterior labor præferendus est Zvvingeri laboribus.

Theatris illis vitæ humanæ subjungendi sunt POLYANTHEARUM SCRIPTORES, qvorum usus præcipuus est in eloqventiâ & in Dissertationibus scribendis. Continent enim gnomas, apophthegmata, similia, exempla: secundum qvem ordinem Polyantheam suam congessit *Langius*, cujus extat sub illô titulô liber in foliô editus, non qvidem inutilis, sed ordine illo non satis ad usum accommodatus. Hunc laborem postea continuavit *Janus Gruterus*, Vir in colligendo diligentissimus, ut testantur tot ejus libri: seqvitur eandem methodum, qvâ usus est Langius; superat vero mole Langii librum, qvi gravatur nimis excriptione integrarum penè orationum, qvibus integra folia complentur, qvod tamen in Catalogis τῶν γνωμικῶν fieri non debebat. Utriusq; libri extat Epitome in usum tyronum. Illos vero utriusq; labores longè superavit *Joh. Magirus*, cujus extat liber similis, sub titulo *Polymnemonis*, elegans & concinnus, ac pulcherrimo ordine digestus, qvi per se aptus sit enthymemata subministrare orationem aut dissertationem aliqvam scripturo. Magnô sane tædio ac labore sublevat ille qværentes, dum sub specialibus titulis adferuntur sententiæ ejusdem argumenti. Qvo labore suo penè videtur aliqvâ ex parte præstitisse, qvod volebat Schraderus, qvi peculiarem Thesium & Enthymematum Rhetoricorum librum conficiendum suadet, cui conficiendo vel supplendo mirificè prodesse potest. Id dolendum est, non adjecta fuisse postremæ editioni auctaria illa, qvæ Autor ille, dum

viveret, libro suo adjecerat. Noluerunt scilicet Bibliopolæ ære illo redimere, qvod postulabant hæredes, atq; ita in lucem ediderunt nulla addita syllabâ.

JOH. BAPTISTA BERNARDUS scripsit Seminarium totius Philosophiæ Aristotelicæ & Platonicæ, editum Lugd. an. 1599. in fol. Si titulo illius libri fides habenda est, opus est admirabile, qvod Philosophorum Græcorum, Latinorum, Arabum, quæstiones, conclusiones, sententiasq; omnes integras & absolutas, perspicuâ methodô congestas, complectitur. Non qvidem præstat, qvod promittit titulus; est tamen nō contemnendi usus liber in evolvendis sententiis Philosophorum, tam Peripateticorum qvam Platonicorum, atq; adeò indicis potius alicujus vicem tenet, & de aliqvâ re scripturo subsidia suppeditat. Judicio tamen illum oportet uti suo, qvi ejus operâ utitur, neq; temerè illi soli fidere sine collatione ipsorum locorum. Namq; in sententiarum congestione sæpe nimius est & tautologus, sæpe etiam deficit. Laudandus tamen liber est, qvod nullus ipsi similis scriptus est, ideoq; in pretio habendus. Et mihi qvidem videtur liber ille non ex lectione ipsorum autorum, qvod fieri debebat, sed ex eorum indicibus compaginatus.

GERHARDI JOHANNIS VOSSII liber de Idololatriâ & Physiologiâ Christianâ inter locorum communium scriptores laudari debet. Penus hic panditur variarum rerum, ut LL. CC. titulo insigniri omninò debeat, non tamen temerè scriptorum, sed optimo judicio digestorum, qvos suâ industriâ ex rerum universitate collegerit. Nam cum de Idololatriâ inscribit, videtur argumentum huic libro qvæsivisse, ne sub collectaneorum titulo nomen ejus vilesceret. Qvod certè ad physica illa attinet, illa non aliâ occasione ipsi nata, nec diffitetur in Præfatione operis. Qvare noctium Leidensium titulo insignire voluit exemplo A. Gellii, qvod tamen consilium postea mutavit, atq; suo de Idololatriâ operi velut appendicem adjecit, qvæsito utcunq; connexionis argumento. Liber est profectò totus aureus, & magno apparatu rerum refertus. Theologiæ Gentilis primordia qvanqvam jecerit Gyraldus, & alii ante ipsum, ipse tamen longè locupletiora & accuratiora dedit illa omnia, suo interposito ubiq; judicio. Utinam postremam ejus partem de rebus naturalibus ita elaborasset, certè complexum totius universi liber iste sisteret. De hoc libro ita Grotius judicat; *Aliis qvidem titulos plus, quam præstat, promittere; hunc vero librum plus præstare, qvam titulus promittit.* Penè idem habuisse consilium videtur hujus libri argumento, qvod habuit commentario suo in Solinum Salmasius, in qvem omnes suos locos communes exhausit. Est enim ille Commentarius de omnium rerum nomenclatura Criticus. Optima editio prodiit Amstelodami 1668. in fol. Simile argumentum tractant, quod ad physica illa attinet, rerum naturalium scriptores, ut Gesnerus in omni animalium genere, & Aldrovandus, qui post Gesnerum ampliore theatro illa omnia proposuit, qvanquam plura ex ipso Gesnero cepe-

eeperit; ne quid dicam de aliis, qui in re metallicâ, gemmariâ similibusqve scripserunt, de quibus suo loco.

VOETIUS in Disputationibus selectis inter locorum communium scriptores referri potiùs debet, quam inter dogmaticos accuratos. Ut enim vir fuit multæ lectionis potiùs, quam judicii, ita magno studio cumulavit autores in doctrinâ, quam proponit. Habentur vero varia in istis libris Theologica, Physica, moralia, civilia, historica: Quo nomine prodesse ad omne studiorum genus possunt. Selegit materias non vulgares, autorumq; locos diligenter congessit. Notandi scil. sunt tales autores, qui, velint nolint, largiuntur de suo citra aliquod plagii crimen: similes quippe iis, qui aurifodinas ostendunt, quæ deinde ab aliis occupatæ justos efficiunt & bonæ fidei possessores. Quanquam enim, qui paulò peritior est illarum rerum, facilè subolfacere possit, quibus indiciis profecerint aliqui, objici tamen illis crimen non potest, quod in comunes fontes facile sit unicuiq; incidere. Atq; hic in universum de omnibus disputationib9 & dissertationibus monere velim, eas diligenter collatas locorum communium vicem præstare posse: Solent enim plerumq; autores earum in omnibus congerendis, quæ quacunq; ratione ad argumentum pertinent, esse operosi, & maximè singularia congerere. Seligendæ verò sunt, quæ de argumentis rarioribus scriptæ sunt: quarum vastū numerum, si quis agat, facilè quis congerat; ac velim eas accuratiùs notari, quod consilium Cinelli fuit in Bibliotheca volante. In Jurisprudentiâ multæ sunt exquisitissimorum argumentorum disputationes, quæ prodesse JCtis variis in rebus possunt.

ALEXANDER TASSONUS mirabilis ingenii homo fuit, Italus, singularem ex eo laudem qværens, qvod optima scripta veterum ac recentiorum communi omnium seculorum & hominum judicio approbata, molestissim & invidiosâ censurâ vexaret, semper in illis qværens, qvod carperet & reprehenderet, & nodum nonnunqvam in scirpô. Scripsit Italicâ linguâ librum, cui titulus: *Pensieri diversi*, i.e. variæ cogitationes, in qvo multa notabilia & vexata problemata proponuntur, Physica, moralia, civilia, Historica, qvorum rationem indagat. Dignus liber lectu est. Prodiit Venet. Anno 1646 in 4to. Credo verò hunc librum natum esse primùm autori ex excerptis. Non immunis ab illius cavillis fuit Homerus è veteribus, cujus ineptias 500. sententiis voluit ostendere; Non Franciscus Petrarcha è recentioribus, qvem integro libro castigavit, ab aliis vicissim conviciis, ut par erat, exceptus. Integras in Italia Academias scriptis contumeliosis provocavit. Ut ostenderet ingenium ad paradoxa natum, edito libello Carnificis se panegyristen præstitit, qvo aliqvorum risum, aliqvorum indignationem incurrit, in aliqvam certè infamiæ partem ipse venit. Eristicorum ejus scriptorum Catalogus habetur apud Leonem Allatium in apibus urbanis, unde desumptus præfigitur huic libro. Inter illos libros præcipuè nomi-

nari debet, qvem de historiâ Ecclesiasticâ scripsit, in qvâ passim Baronii Annales examinat, & eorum fidem labefactat.

BALTHASAR BONIFACIUS Historiam ludicram edidit. Vir ille penè infinita scripsit, ut solus Bibliothecam facere possit, diffusæ lectionis, nec tamen nullo judicio. Scriptorum ejus Catalogus habetur in ultimô capite Historiæ ludicræ. Ipsa verò historia ludicra varia habet ex historiis collectanea, & qvidem selecta, de qvibus non facilè cogitarint alii. Occurrunt non pauca ex naturalibus, ac multa subministrantur de argumentis selectis aliqvid dicturo. Prodiit Bruxell. anno 1656 in 4to.

JACOBUS PONTANUS, Jesuita doctus, Attica bellaria, ut vocat, scripsit, i. e. varia collectanea historiarum, rituum, salium, facetiarum, in qvibus multa occurrunt notatu digna, quanqvam argumenta tamen vulgaria interdum immiscentur. Postrema editio prodiit Francof. 1644. in 8vo. Idem Progymnasmata in lucem edidit, in qvibus per rationem colloqviorum varia proponit in usum linguam latinam addiscere cupientium, ac eorum, qvi antiqvitatum aliarumq; rerum notitiam sibi parare velint. Simili modo per colloqviorũ *formã* alii collectanea varia dedere, ut *Torqvemada* in Hexaëmero suo, *Erasmus Francisci*, *Harsdofferus* in variis scriptis, *Martinus Zeilerus* in Dialogis suis Germanicis.

JOHANNIS RAVISII Officina liber utilissimus est ad omnem doctrinam. Nam exempla vera, fabulosa sub titulis suis collegit; sed breviter admodum, ne nimiâ mole opus gravaretur. Ad carmen scribendum non parum conducit, ubi exempla fabulosa utramqve paginam faciunt. Horum autem magna ac benè digesta ibi farrago est, & ita compendiosè instituta, ut carere illo non possint, qvi exercitia oratoria & poëtica tractant. Exiguo illo libro feliciùs uti possumus, qvam diffusis Zvvingeri & Beierlingii libris. Ipsa illa officina dudum non ampliùs comparuit in officinis librariis. Ejus epitome aliqvoties impressa est. Prodiit Genevæ 1626. in 8vô. Hoc librô tanqvam locis communibus in hôc genere uti qvis potest, adjectis vel in margine, vel mundâ chartâ interposita, qvæ illic non notantur.

JOSEPHUS LAURENTIUS, Lucensis, scripsit Polymathiam, sive variæ antiqvæ eruditionis libros sex, qvos ille voluit esse tanqvam Pandectas antiqvitatum, tam Romanarum qvam aliarum. Placet sanè consilium istius viri: qvanqvam imperfectum opus, & infinitis modis possit ampliari. Editus primùm est in 4to liber, sed postea plenior in fol. prodiit Lugduni an. 1666. Collectanea illa instituta sunt sub formâ Dissertationum de materiis antiqvariis, Viris doctis, tam in qvam extra Italiam, inscriptarum: editio illa in 4to præfationes habet præmissas, in qvibus molestâ κακοζηλίᾳ semper Lipsianizat, qvas omisit in seqventi editione, qvæ loco illarum rebus auctior est. Præter collectanea nihil præstat ille Autor; rara judicii apparet vis; qvintus & sextus liber per indices & lemmata varias antiqvitates congerit; adjectis autoribus, qvi de iis fusiùs tractarunt. Atq;

Atqve hic hactenus intra conatus substitit autor, qvos si perficere aliqvis velit aut possit, qvò ille bonô mactaret rem literariam! Hactenus enim mutila & inania sunt omnia, & ipsum illud Rosino-Dempsterianum corpus, qvod in hôc genere tamen unicum penè est. Habuit, cum viveret, tale opus in animo *Welschius*, Medicus Augustanus, mirabilis doctrinæ Vir, elegantis ingenii & judicii, & linguarum penè omnium orientalium & Europæarũ peritissimus, cujus ille specimina dedit insignia libris in lucem editis, de qvo nos suprà plura diximus. Opera ejus per omnes propemodum disciplinas diffusa, historica, medica, physica fuere singularia. Dolendum est, intercidisse morte ejus præclara consilia, qvæ nunc æstimare meliùs è scriptis jam tum editis possumus, in qvibus omnia eleganti sermone scripta, nihil jejunum, & qvod locos communes sapiat, aut eô filô contextum, quô texere sua plerumqve solent, qvi nunc scribunt in Germaniâ, qvi tamen apud plebem doctorum ut lumina & sidera habentur. Operis illius, qvod *Ideam antiqvitatum* inscribere volebat, mentionem facit, qvi ejus vitam descripsit *Lucas Schrökius*, sub titulo *Memoria Velschiana p. 71. & 72.* Si qvis hoc in genere doctrinæ apparatum aliqvem instituere velit, ille maturè ineunte ætate librum excerptorum antiqvariorum conficiat, & per meros indices & lemmata excerpat adjectis autoribus. Qvod si qvis constanti operâ continuaverit, magnum sibi thesaurum comparare poterit, unde successu temporis opus aliqvod universale prodire possit. Corpus antiqvitatum juridicarum olim in animo habuit *Jacobus Gothofredus*, JCtus consummatissimus, & nostrorum temporum Cujacius; sed præter ideam hujus operis nihil vidimus.

GALEOTTUS MARTIUS, Philosophus & Medicus Italus scripsit librum de doctrinâ promiscuâ elegantem Francof. editum in 12o An. 1602. Exiguus liber est, sed continet multa memorabilia, Medica, Physica, Philologica, Mathematica. Dolendum est, intercidisse libros ejus tres de rebus vulgo incognitis, qvos Matthiæ Hungarorum Regi inscripserat, à cujus Bibliothecariô Brassicanô cum excudendos accepisset Oporinus Typographus, ab Italô qvodam furtim subrepti sunt, teste Neandro in præfatione illâ, qvam de re Bibliothecariâ agentem præmisit Græcæ linguæ Erotematibus pag. 29.

SORBIERIUS Historiographus Regis Galliæ, Vir variæ doctrinæ, Gallicâ linguâ epistolas scripsit varii argumenti, in qvibus occurrunt Philologica, Philosophica, Mathematica, Medica, Historica, Poëtica, ad varios Galliæ viros doctos perscripta. Multos habemus autores, qvi in epistolis collectanea scribunt: ad evitandum enim locorum communium titulum, talem aliqvam formam libri comminiscuntur autores, ut tamen cum aliqvô apparatu videantur tradere collectanea sua. Multa habentur in illis, quæ spectant ad Historiam literariam recentiorum temporum. Cæterùm de epistolarum scriptoribus, sunt enim longè plures qui sub hôc titulo collectanea congesserunt, integrô capite

agemus.

agemus. Liber ille prodiit Parisiis an. 1660. in 4to. Plura ab illô Virô prodierunt, de qvibus suô locô dicendi erit occasio.

CASPAR DORNAVIUS, Philosophus & Medicus, diligens fuit in nugis, sed eruditis. Aliàs qvidem, Catullo dicente, *turpe est difficiles habere nugas*, sed pulchrum est habere doctas. Collegit ille ridicula rerum encomia, tam è veteribus qvam è recentioribus autoribus, Græca, Latina, Germanica. Editus liber ille est Hanoviæ an. 1619. in fol. hoc titulo: Amphitheatrum Sapientiæ Socraticæ Joco-seriæ. Multa illic habentur, quæ ad honestam animi relaxationem faciunt, & cum voluptate legi possunt. Scilicet juvant etiam mimi in eruditorum theatro: mallem tamen omisisset qvædam scurrilia Germanica. Ejus exemplo in Batavis prodierunt talium argumentorum scriptores uno volumine collecti.

LÆLIUS BISCIOLA Hispanus fuit. Scripsit horarum succisivarum duo volumina in fol. qvæ edita sunt Ingolstadi typis Adami Sartorii an. 1611. Varia continet ille liber naturalia, moralia, historica; typis mendosè exscriptus est; pleraqve ex Plinio & ejus compilatoribus, Solino & Vincentio, desumpta. Incidunt tamen nonnunqvam, qvæ notari merentur. Referendus est ad Locorum Communium scriptores gregarios: nam non ista judicii vis & industria è collectaneis illis relucet, qvæ adhiberi poterat & debebat. Multos tales habemus libros, qvi crambem eandem centies recoqvunt, & de chartâ in papyrum scribunt: E qvibus omnibus si unum aliqvod conficiatur cum judiciô volumen, per me qvidem scriptorculorum illorum τῶν ἀπαιδεύτων γένος.

SIMON MAJOLUS scripsit Dies caniculares, ut vitaret locorum communium simplicitatem. Mirè ingeniosi sunt autores in titulis Locorum communium excogitandis, per omnia scientiarum genera: qvemadmodum Postillarum scriptores, qvorum facilè qvis integrum Lexicon confecerit. Ita *Caspar de Reies* librum inscripsit *Campum Elysium jucundarum qvæstionum*, cum collectanea tantum varia contineat; *Ramirez de Prado* librum miscelli argumenti Philologici inscripsit *Pentecontarchum, sive, qvinqvaginta militum ductorem, stipendiis Ramirezis de Prado conductum, cujus auspiciis varia in omni literarum ditione monstra profligentur, abdita pandantur, latebræ ac tenebræ pervestigentur & illustrentur;* Qvo nil stultius excogitari potest. Qvia 50. libro capita sunt, ideo pentecontarchum inscribit. Sunt autem omnia Philologica, non qvidem indocta, (nam Sanctium aliqvi libri autorem volunt) sed titulus credo ab ipsô Autore additus Thrasonismum Hispanicum sapit. Noster Majolus per modum Dialogi tractat argumenta, in qvæ se diffundit. Olim aliqvot tomis in 4to editus erat ille liber, novissima editio Francofurti in fol. prodiit tomis II. Totus liber est qvasi cinnus rerum variarum, filo tamen meliore textus, qvam Lælii Bisciolæ liber.

JOH. STEPHANUS MENOCHIUS edidit Italicâ linguâ, tomis sex, varia collectanea, historica, Physica, sacra, moralia. Primum volumen sub ficto nomi-

nomine Johannis Coronæ prodierat Romæ in 4to. Ann. 1646. Titulus eſt, *le Struore*, ad imitationem Stromatum Clementis Alexandrini conceptus. Alter tomus ibidem Ann. 1648. prodiit; uti & ſeqventes annis ſeqventibus ſub Titulo *Trattenimenti Eruditi*. Selectiora ſunt, qvæ in his libris habentur, penè eo modo adornata, qvo *Philippus Camerarius* horas ſuas ſucciſivas adornavit, & *Petrus Mexias* varias ſuas lectiones, qvi liber ex Hiſpanicâ linguâ nunc in Germanicam converſus eſt; qvales adhuc plures habentur, qvos recenſere omnes non patitur inſtituti noſtri ratio. Sufficiat præcipuos enumeraſſe. Cum ad diſciplinas peculiares ventum eſt, non obliviſcemur illorum, qvi ſuæ diſciplinæ locos communes ſcripſere.

LUDOVICUS CÆLIUS RHODIGINUS vir fuit doctiſſimus, rerum naturalium & humanioris doctrinæ peritiſſimus, &, qvod non parum ad laudes ejus facit, J. Cæſaris Scaligeri Præceptor. Extat ejus liber lectionum antiqvarum titulo, qvo continentur multa memorabilia, tam in naturali philoſophiâ, qvam in Medicinâ, præcipuè verò in humaniori doctrinâ. Eſt inter præcipuos Bibliothecarum theſauros, & vario modo utilis: Qvæ enim per totam ille vitam collegit, vel obſervavit, in hunc unum librum videntur congeſta, ut non immeritò Cornucopiæ vocari debeat. Extremam editionem procuravit Beckenſteinius Bibliopola. Prodiit verò Francof. & Lipſiæ Ann. 1666. in folio.

GUIDO PANCIROLLUS Memorabilium libros duos ſcripſit, qvorum prior deperditarum, poſterior noviter inventarum rerum eſt. Eos notis illuſtravit Henricus Salmuht. Multa continentur in illis memorabilia. Eorum ſupplementum ſcripſit *Michaël Watſonus*, Collega qvondam noſter in hâc Academiâ, in libro, cui Titulus: *Theatrum variarum rerum, exhibens Excerpta & Annotata in libb. de rebus memorabilibus*, Bremæ 1663. in 8vo. editum. Illic in proœmio varia referuntur, qvæ ad hiſtoriam hujus libri pertinent, & ad res, qvæ illô librô continentur. Scripſit & Watſonus alium librum, cui titulus: *Unio Sapientiæ*, Bremæ Ann. 1658. in 120 editum, qvo habetur Synopſis totius Philoſophiæ. Eſt & ille inter locorum communium ſcriptores referendus; nam coacervat potiùs memorabilia ſingularum diſciplinarum, non dogmaticâ methodô procedit.

CONRADUS LYCOSTHENES vir fuit magnæ diligentiæ in variis locis communibus digerendis, qvibus penè immortuus fuit. Operi ejus poſthumo, ut dixi, manus injecit Zvvingerus, & ſub titulo Theatri vitæ humanæ publicavit, qvibusdam de ſuis additis. Congeſſit Lycoſthenes ſub titulis Apophthegmata virorum illuſtrium & ſapientum, qvi profectô utiliſſimus labor eſt, optandumq́; ut aliqvis ſolidum corpus conficeret ex omnibus illis ſcriptoribus, qvorum permultos in omnibus habemus nationibus, Germanis, Belgis, Gallis, Hiſpanis, qvod non eſt hujus loci: pleriq; autem ſic ſcripſerunt, ut ſecundum perſonas diſponerent, non ſecundum locos, vel nullo planè ordine congererent. Præclarus eſt liber Eraſmi, qvi Apophthegmata collegit ſecundum perſonas

 diſpo-

disposita, adjectô aliqvô indice, tum locorum gnomicorum, tum characterum, qvi reperiuntur in apophthegmatibus; qvem librum Pontificii per invidiam tribuerunt Paulo Manutio, erafo Erasmi nomine. Ille enim autor legitur in editione Coloniensi, qvæ Ann. 1666. in 12° prodiit. Lycosthenis autem collectanea copiosiora sunt, & sub titulis ordinatiùs posita. Idem similia optimâ methodô digessit sub locorum communium titulis, qvæ edita postea sunt à Zvvingero, una cum additâ præfatione de methodô similium inveniendorum. Liber utilis esse potest ad orationes, tam civiles qvam sacras: ac operæ pretium esset plurima talia colligere, qvæ qvasi semina sunt argutarum inventionum. Primùm metaphoræ sunt, deinde similia, qvæ qvasi metaphorarum evolutiones. Hinc nascitur sæpe toti alicui, vel carmini vel orationi, inventio: qvarum rerum si magnam sylvam collegimus, dici non potest, qvantum hoc sit ad ornatum omnem in eloqventia subsidium. Idem, ut hoc obiter memorem, Ravisii Officinam auxit, & in ordinem commodiorem redegit, qvod opus editum est Ann. 1552. in 4to. cujus altera deinde editio prodiit in 8vo. Idem ille *Lucii Domitii Brusonii* Facetiarum & Exemplorum libros in lucem produxit. Italus ille fuit, qvi sub hoc titulo aliqva collegit, qvæ faceta videri poterant, sed tamen pauca: prodiit Basileæ in 4to, Anno 1559.

Refero huc qvoq; EMBLEMATUM COLLECTORES; Sunt enim & illi, qvi similium locos communes nobis suppeditant: Nihil enim aliud est Emblema, qvam, qvod picturâ repræsentatur, simile. Cum enim simile constet duabus partibus, προτάσει & ἀποδόσει; ita pictura exhibet πρότασιν, lemma autem argutum, qvod ipsi imponitur, ἀπόδοσιν. De ratione emblematum conficiendorum autores infrà nominabimus, neq; hîc omnes emblematum scriptores nominare animus est, qvorum vasta sylva est; illos tamen recensebimus, qvi in unum aliqvod corpus emblemata collegerunt: qvibus qvi rectè uti norit, multum subsidii inde accipiet ad poëmatum inventiones, imò ad qvamcunq; orationem, præcipuè sacram. Non, qvod velim, orationes sacras semper incrustari apparatu hôc qvasi theatricô, ut fecerunt nonnulli, qvi integras Postillas emblematicas scripserunt; aut, qvi omnia orationis membra picturis illis emblematicis exornant: hoc enim, nescio qvomodo, videtur affectatum & comicum. Melius erit, si illis utamur tanqvam similibus, qvæ apta sunt parere argutas inventiones, cum in meditationes sacras super aliqvot argumenta incidimus. E talibus scriptoribus nominandus est GIOVANNI FERRO, qvi omnes Italorum de Emblematibus labores uno volumine congessit, adjectis qvorundam emblematum iconibus: procedit autem secundùm ordinem rerum. Prodiit ille liber Venetiis Ann. 1623. in fol. sub titulo, *Teatro d'Imprese*. Illud verò utilissimum est in hôc librô, qvod indices varios adjecerit, qvibus tanqvam locis communibus uti possumus. Primus est omnium emblematum cum imaginibus & lemmatibus: primùm ponitur imago, res, scilicet, qvæ depicta est, & illi subjiciuntur omnia

lem-

lemmata qvâcunq; ratione, per totum librum, huic ſubjecto applicata; ideoq, ſtatim videre licet, qvô in tertiô illa inter ſe conveniant. Alter index, qvi ſubjicitur, eſt locorum, ſub qvibus ponenda ſunt Emblemata, ſecundum ordinem alphabeticum diſpoſitorum, & ſub illis titulis, vel virtutum, vel vitiorum, vel aliarum rerum. Primò ponuntur lemmata, lemmatibus ſubjicitur imago, unde ſtatim patet uno intuitu, qvæ qvalesq; imagines ac ſimilia uni alicui loco qvadrent. Si jam in oratione ſacrâ in talem locum communem incidas, qvaſi ſylva qvædam dabitur ſimilium, qvæ novis conceptibus (ut omnis analogiſmus fœcundus eſt) anſam præbere poſſunt, qvalia ſimilia conglobata mirificè ornant orationem ſacram. Legi poteſt præfatio huic indici præmiſſa ab autore. Addidit deinde tertium indicem ſolorum lemmatum, ſecundum alphabetum diſpoſitorum: adjecta ſingula lemmata ſubjecto ipſi, qvi index in inveniendis lemmatibus emblematum uſui eſſe poteſt. Qvæ, ut argutè ſonent, & nervoſè proponantur, meditationem ſæpe longam reqvirunt; Valde enim facit ad emblematum venuſtatem. Qvartò adjecit indicem autorum, qvi certis emblematibus uſui fuerunt, tanqvam charactere qvodam gentilitio. Qvintò addidit indicem generaliſſimum, tam rerum omnium qvam emblematum & perſonarum. Altera pars ejus libri, vel potiùs novus aliqvis liber, qvi inſcribitur *Umbræ apparentes*, ab eôdem autore eſt. Continuat idem argumentum, in qvô multa de uſu emblematum. Hunc laborem hujus Autoris, qvanqvam utiliſſimum, ſuperat tamen alius Italicâ linguâ ad exemplum ejus ſcriptus, qvi nunc in linguam Latinam converſus eſt. Ejus Autor eſt Abbas *Philippus Picinellus*, Liber itidem Italicus prodiit Venetiis An. 167 . in fol. Latina verſio Coloniæ Ann. 1681. iterumq; Ann. 1687. curante *Auguſtino Erath.* Singulare hoc habetur in illo autore, qvod Emblematum plerorumq; lemata, è qvibus illa Poëtis deducta ſint, oſtendat. Solent enim lemata à Poëtis deſumi ſub hemiſtichii alicujus ſpecie. Elegantiſſimus liber, & maximè utilis, atq; alteri illi præferendus: Omnium autem rerum claſſes ordine perſeqvitur, qvā ob cauſam *Mundum ſymbolicum* vocat autor. Indices adjiciuntur quatuor copioſiſſimi, Lematum, Applicationum, rerum notabilium, & locorum S. ſcripturæ. Continentur verò hîc non ſolum Joannis Ferri, ſed multorum aliorum, emblemata, qvorum index præfigitur.

Qvandoqvidem ſuprà de ſimilium collectoribus diximus, nunc non erit incommodum etiam de ADAGIORUM SCRIPTORIBUS dicere. Eſt enim ille labor perneceſſarius & maximi uſus. Non eſt hujus loci de Adagiorum naturâ & reqviſitis dicere: id enim pleriq; præmittunt ſcriptores adagiorum ſuorū collectioni. At verum eſt, multa vocari adagia, qvæ non ſunt, ſed gnomæ, ſententiæ breves: contrà verò longè plura latitare apud Poëtas, Comicos præcipuè & Satyricos, qvæ vel adagia, vel adagiorum loco eſſe poſſunt. Horum abſolutum corpus hactenus nullum habemus. Promiſerat is, qvem ſuprà laudavi,

 Wel-

Welſchius opus Adagiorum Panglottum, qvod cum ipſo intercidit. *Quirinus Kuhlmannus* promiſerat in *Prodromo quinquennii ſui mirabilis*, ut vocat, tale aliqvod adagiorum corpus univerſale; ſed illa fortaſſis in fumum cum aliis ejus promiſſis abiere. Meo conſilio ſi ſtandum hîc eſſet, nollem adeò ſollicitè diſtingui adagia à cæteris ſententiis argutis: ratione enim uſus & finis conveniunt. Suaſerim ego, ut qvis ab ineunte ætate locos communes conficiat Adagialium, qvo referat non tam adagia, qvam illa παροιμιώδη adagialia, qvæ inveniuntur in Poëtis, Comicis, Satyricis, ſcriptis eriſticis, qvod hactenus nemo fecit. Qvanti verò uſus res illa ſit, deprehendent, qvi ſtylum aliqvando operi eleganti admoturi ſunt. Qvi promptuarium habent iſtis collectaneis refertum, illis qvaſi ſub manu creſcent raræ inventiones, argutæ meditationes, & ſimilia.

ERASMUS ROTERODAMUS primus fuit inter adagiorum Collectores, qvod opus ipſi ſuo tempore profectò fuit difficillimum: Nam credo illum plus laboris operæq; huic ſcripto impendiſſe, qvam multis aliis. Liticulam illi aliqvando movit Cælius Rhodiginus, qvaſi ſurripuerit ſibi aliqva circa adagia meditata; ſed non habet, qvo jactet ſe Rhodiginus, qvod guttulâ unâ vel alterâ hunc fontem auxerit: paucula enim ſunt, qvæ in opere ipſius antiqvarum lectionum habentur de qvibusdam adagiis. Etiam Verdierius nugaciſſimus ille veterum & recentiorum cenſor p. 158. ungues ſuos in hoc opere figit, cui ſimilem ille ne paginam qvidem ſcribere poterat. Multæ ſunt operis ejus editiones, Frobeniana eſt emendatiſſima. Edidit & Henricus Stephani è typographeo ſuo. Nova editio omnium eſt corruptiſſima, licet cæteris locupletior: nam adjecti ſunt Eraſmi Chiliadibus Cognati, Junii, & aliorum autorum adagia. Liber eſt, qvô nemo carere poteſt Latinæ linguæ paululum ſtudioſior. Sufficere tamen tyroni epitome ejus poteſt, & in Germania & Amſtelodami nitidior edita. In qvâ præterea laudandum eſt, qvod adagia ſuis ſub titulis ponantur, qvod non fit in magnô opere, ubi index ſupplet locorum com̃unium titulos.

JANI GRUTERI Florilegium Ethico-politicum aliqvot tomis multarum gentium adagia complectitur. Colliguntur in hôc librô ſine ordine breves ſententiæ, & adagia Græcorum, Latinorum, Germanorum, Italorum, Belgarum, Hiſpanorũ, Gallorum, Anglorum; ſed confuſum chaos eſt, & planè non ad uſum: eſſet verò maximè, ſi ſub titulos redigerentur. Uti tamen hôc librô vel ſic poſſumus, & ſi tantum temporis ipſi impendere velimus, redigere poſſumus in ordinem. Sed multa hîc habentur, qvæ vix argutæ ſententiæ laudem merentur: nam effata omnia, vel moralia vel civilia, in adagiorum cenſum venire non debent. Notulas aliqvas breves adjecit, ubi ſententiarum ſenſus obſcurior, præſertim in Publii Mimi ſententiis, qvæ omnium ſunt argutiſſimæ. Neq; gnomæ & jambi, qvos ipſe confecit, ſunt contemnendi, qvi & in Polyanthiâ ejus leguntur, & ſeorſim in libro, cui titulus *Bibliotheca Exulum*, habentur. Tres ejus libri partes conſtituuntur. Editus eſt Francofurti 1610. in 8vo.

JOH. ANTONIUS BERLUCIUS Adagia selecta an. 1632. edidit in 8vô, cum eleganti præfatione, in qvâ exhibetur methodus usurpandi, imitandi ac inveniendi adagia. Continentur in illô libro adagia Græca, Latina, tum & hemistichia adagialia, apud Poëtas occurrentia; sed nimium brevis est in colligendis iis: multa enim obscuriora sunt, qvam ut sic statim intelligi possint. Sed ab illis fortè ad Erasmi Chiliades remitti possumus: tituli sunt magnâ curâ dispositi, qvod optimum in hôc librô est. Cæterum omnia illa referuntur adagia & adagialia sine autore & teste, qvod fieri tamen non debebat: nisi enim apud autores rectum eorum usum inquirere possimus, frustraneus ille labor est, deinde dubius semper quis hæret, an verum sit adagium, quôvis sensu usurpandum. Multa quoq; afferuntur, quæ adagiorum nomine non digna sunt. Liber interim non contemnendus, cujus telam si quis pertexat, atq; illa, in quibus deficit, suppleat, præclarum ille opus concinnare possit.

Collegit & Erasmi Adagia, aliasq; sententias proverbiales, Græcas, Latinas, Germanicas sub certis locorum communium titulis JOSEPHUS LANGIUS, quæ Argentorati Anno 1596. in 8vo. impressa sunt. Loci verò illi concepti sunt secundum seriem illam, quam Sturmius olim excogitavit, & in Compendio suo Latinæ linguæ ac Thesauro Elocutionis Græcæ secutus est *Joannes Benzius*. Quorum locorum insignis sanè usus est, si illa methodus in omnibus adhibeatur. Proponitur animo idea rerum inter se connexarum. Sed adagia, cum ad varias actiones speciales referri soleant, istis generalibus titulis non possunt omnia comprehendi. Subjungendi itaq; generalibus illis titulis sunt specialiores, ut fecit quidem Langius. Sed illi pauciores sunt, longèq; plures requiruntur.

Dixi suprà, hemistichia aut versus integros Poëtarum adagiis æqviparari. Si quis iis commodè utatur, magnam elegantiam conciliat sermoni, inprimis Epistolis, ac isti dicendi generi, quod numerô & periodis non morosè nimis adstringitur: nam in oratione seriâ vel nullus, vel rarus earum usus. Est verò Homerus omnium Poëtarum Pater & Princeps, adeoq; adagia aliqua ex illo collecta venustiora præ cæteris sunt. Edidit itaq; JACOBUS DUPORTUS, Cantabrigiensis, Græcæ linguæ in Academiâ illâ Professor, *Gnomologiam Homeri*, Cantabrigiæ Ann. 1660. in 4to. Illô in librô sub titulis certis collegit sententias Homericas, quarum aliquæ adagiorum titulum merentur, aliquæ tantùm sententiarum nomen. Laudabilis qvoqve ille labor est eam ob causam, qvod duplicem parallelismum adjecerit, unum è locis S. Scripturæ, qvibus Gnomæ Homericæ vel affines, vel non absimiles, alterum è gentilibus scriptoribus, Poëtis, Oratoribus: addidit passim Notas Criticas, Subjecit triplicem indicem, sententiarum, locorum Scripturæ, & vocabulorum, ideoqve non solùm in eloqventiæ usum, sed & ad exegesin commendari labor ille potest. Qvo argumento se *Boganus* Anglus exhibere voluit, cujus extat *Homerus Hebraizon*, qvô in librô collegit phraseos Homericæ textusqve Hebraici & Græci in S. Codice parallelismos. Imitatus videtur *Michaëlem Neandrum*

Duportus in hoc opere, cujus extant ſuper varios Poëtas Græcos Excerpta ſententioſa, non ſcholarum tantùm bono publicata, ſed & viris uſui futura. Habemus ab illo Locos Communes Philoſophicos Græcos Lipſiæ 1588 à diſcipulo ejus Johanne Vollando editos, in qvibus ſententiæ & verſus ad moralem doctrinam pertinentes habentur; item Ariſtologiam Pindaricam, Ariſtologiam Euripidis, aliorumq; Poëtarum Græcorum. Certè viro illo nemo diligentior in informanda optimis præceptis juventute, cui multum tum temporis debuit Germania noſtra. Idem quoq; locos communes Philoſophicos Latinos ſub titulo: *Ethice vetus & ſapiens veterum Latinorum Sapientum & Poëtarum* Ann. 1585. edidit, quibus adjiciuntur verſus proverbiales Leonini & Germanorum ſapientum ſententiæ proverbiales.

Qvod in Homero fecit Duportus, id ante illum in Virgilio fecerat VALENTINUS ROTMARUS, qvanqvam diſſimili ingeniô & judiciô, addo & labore; nam imperfectum opus eſt, & longè plura nobis dare poterat. Scripſit Centurias V. & Decurias tres verſuum proverbialium. Liber editus eſt Ingolſtadi ann. 1570 in 8vô, qvi rarò reperitur; ſed tamen ſperni non debet, cum ad ejus exemplum inſtitui plura talia poſſint. Aliqva ex illo excerpſit Rudolphus Goclenius in praxi artium generalium, ubi agit de analyſi affectionum troporum, & ex Eclogis Virgilianis Rotmariana adagialia in hunc locum conjecit. Idem qvoqve in Virgilio *Barlandus* fecit, cujus extant Verſus proverbiales, Baſil. Ann. 1539. in 8 editi. Spachius in Nomenclatore Philoſophico qvoqve nominat Hieronymi Clocii verſus proverbiales ex Virgilio Cremonæ apud Vincentium Conctum 1562 in 8. editos, qvos ego non vidi. Si qvis in Juvenalem & Horatium ſimilem laborem ſuſcepturus eſſet, vel omnes eorum verſus adagiales ſub titulos redigere vellet, qvod neminem hactenus feciſſe memini, promptuarium aliqvod hôc in genere habituri esſemus.. Sed pauci ſunt, qvi Veneres illas intelligunt. Qvi Flores Poetarum collegerunt, non pertinent ad hanc claſſem; nam illi ſimplices ſententias & deſcriptiones tantùm exhibent.

Prodiit & liber cum illo titulô: *Acutè dicta omnium veterum Poëtarum*, Pariſiis An. 1664. in 12°, cujus autor non adjicitur, niſi fortè Philippi Brietii ſit, cujus Syntagma de Poëtis miſerum certè & jejunum præfigitur. Magnificum aliqvid ſpirat titulus; nam, ut frons libri promittit, opus editum eſt ad uſum Sereniſs. Ducis Gviſii: Sed tenuis labor eſt, &, ut verè dicam, ineptus, qvamqvam titulus faciles emptores allicere poſſet. Certè, cum nucleos deberet colligere, non niſi cortices collegit, & præterea ex omnibus Poëtis pauciſſima, qvæ nec gnomæ ſunt, nec adagia, nec phraſes, nec deſcriptiones. Totus inanis ſupervacuusqve labor eſt. Hayneccii Medulla Terentiana, Tulliana, ſententias tantùm continet. Ita Dibaudius flores & ſententioſè dicta è Senecæ Tragœdiis collegit.

Adagia Græcorum è Zenobiô ſeu Zenodoto, Diogeniano & Suidæ collectaneis

ctaneis partim edita, partim Latinè reddita, publicavit Andr. Schottus, Antverpianus è Societate Jesu, qvæ edita sunt Antverpiæ ann. 1612. in 4to: liber est optimus & rarus, omnino noscendus elegantioris literaturæ studiosis: collecta sunt non secundum locos comunes, sed secundum initiales literas adagiorum. Notas eruditas adjecit Schottus, qvibus partim obscuriora, qvæ non satis ab autoribus explicata, exposuit, partim locis parallelis illustravit: pleraqve certè illorum jam tum in chiliadas suos retulit Erasmus, sed suavius est & utilius ex ipsis fontibus haurire. Ac reperiuntur tamen multa ab Erasmo non notata, fortè qvod non attenderet, vel qvod civitate Latinâ nondum donata: Neque enim omnium gentium adagia omnibus conveniunt; sed est qvidam lepor linguæ, qvædam occasio inveniendi adagia, , non statim aliis nationibus cognita. Usus omnium magister est; qvanqvam tamen per συμβολισμὸν cæterarum gentium effici formariqve in aliâ linguâ adagia possunt. Sed delectu & judicio hic opus est. Imò si adagiorum loco non erunt, vel simile aliqvod aut argutam phrasin suppeditabunt. Adjiciuntur proverbiis illis Græca proverbia metrica, qvorum loca in margine notavit Schottus, & Parallelismis, tum Græcis tum Latinis, illustravit. Adjecti sunt indices locupletes, tam Latinus qvam Græcus. Michaëlis Apostolii proverbia Græco-Latina à Petro Pantino cum notis ejusdem & aliorum in 4to Lugd. Bat. Ann 1619 & in 8vô antea Basileæ Anno 1538. edita.

Adagiorum sacrorum Scriptores segregari à plebejis & civilibus debent; pleraqve enim illorum ita sunt comparata, ut communis illa oratio respuat & profanum aliqvod sonent, si profanô sermone temerentur: latitant illa permulta in Codice V. & N. Testamenti, nondum dignè satis excussa. Hebraica adagia collegerunt *Plantavitius, Drusius, & Buxtorffius*, qvi è Rabbinis sub titulis illa collegit, arguta profectò & in qvibus multum est sapientiæ reconditæ. De adagiis N. Testamenti Diatriben scripsit *Joh. Vorstius*, qvæ edita est Coloniæ Brandenburgicæ in 4to ann. 1669. Latitant in scriptis Patrum antiqvioribus insignia adagia, qvorum collectio utilissima est; sed pauci sunt, qvi in hôc genere suam exercuerunt industriam. E nostratibus Theologis JOACHIMUS ZEHNERUS adagiorum sacrorum Centurias V. scripsit, qvas ex universo Bibliorum Codice collegit. Editus est liber Lipsiæ in 4to An. 1601. Adagia illa parallelismis illustravit, tum Patrum tum gentilium qvoq; scriptorum, qvæ prodesse magnopere possunt ad orationes sacras. Scripsit & *similitudines Biblicas*, qvæ adagiis accenseri optimè possunt, & ad eundem usum transferri. Ultimo loco scripsit similitudinum Biblicarum παραλειπόμενα, pro ratione materiarum convenientium in locos communes digesta. Addidit deinde indicem, qvo disponit similia secundum Scripturam, qvæ prodierunt Lipsiæ anno 1604 in 4to. Scripsit & adagia sacra *Martinus Delrio* Hispanus, autor satis notus è Disqvisitionibus suis magicis aliisqve scriptis. Habentur verò illic adagia è patribus excerpta; sed imperfectus ille labor est, qvem qvidem *Aloysius Novarinus* ampliorem suscepit, publicato ejusdem

argu-

argumenti libro, qvi tomum ultimum constituit Lectionum suarum. Prodierunt Novarini etiam scripta duobus tomis in folio, qvibus multa continentur curiosa ex antiqvitate sacrâ collecta, inprimis qvod ad ritus nuptiales sacros & hostias eucharisticas attinet.

Non negligendæ sunt vernaculæ exterarum gentium deliciæ. Habet Italica lingua miras Veneres, omniumqve argutissima est in explicandis animi sensibus; qvod docent tum poëmata tum dissertationes ab illâ natione scriptæ, apud qvam qvasi in legem abiit, ut non nisi argutè efferant animi sensa; in qvibus ita versantur, ut fastidium excitent nimiâ argutiarum copiâ. Qvod ad proverbia illorum attinet, primò locò recensebo *Angeli Monosinii* florem Italicæ linguæ libris 9. comprehensum: in qvorum qvinqve prioribus agit de congruentiâ Florentini sermonis cum Græco Romanoqve, ubi præter phrasin & Syntaxin plus mille proverbia conferuntur & explicantur. Prima itaqve pars illius libri adagiorum est συγκριτικὴ comparativa, qvæ demonstrat, qvæ adagia Italis cum Græcis & Latinis sint communia. In ultimis 4. recenset peculiaria & propria adagia, tresqve illorum chiliades. Addidit indices adagiorum & rerum notabilium uberrimos; sed locos communes vel titulos non adjecit. Elegans est & doctus liber, editus Venetiis ann. 1604, in 4to. Prodiit, si rectè memini, altera ejus locupletior editio.

JULIUS VARINUS edidit elegantem librum, cui titulus: *Scuola del Volgo*, qvi editus est Veronæ ann. 1642 in 12°. Habentur in illô libellô proverbia Italica, secundum actiones humanas disposita, qvibus simul per connexionem aliqvam prudentia qvædam moralis & civilis ex istis adagiis efflorescens inculcata, qvam ego methodum omnibus proverbiis applicatam vellem. Cum enim illa nascantur ex actionibus hominum, earumqve circumstantiis, è qvibus has sententias velut universalia colligit populus, elegantissimè eò referuntur. Ideoqve elegans titulus est, qvem Autor proposuit huic libro, qvod vocet illum Scholam vulgi: nam vulgi hæc sapientia est, ejusdemq; schola non solum, sed & sapientum. Nam de his qvoqve interdum verum est: Vox Populi, Vox Dei. Non ineleganter Draxe in Præfat. Bibliothec. suæ scholasticæ: *Veteris Philosophiæ reliquias nobis prægustandas propinant, sunt ingenii cotes, dotes, & indices: sunt vitæ ordinandæ norma & amussis: vitia humana non tam salse & scitè qvam cum autoritate qvadam exagitant: sunt memoriæ subsidia & promptuaria: declamaturis & subitò dicturis amplum & aptum è re nata sermonis apparatum auditoribus accommodatum subministrant: orationem nostram allegoricè, ironicè, metaphoricè, & hyberbolicè enunciatis voculis decorant & exornant.* Est & alius qvispiam *Orlandus Persqvetus*, qvi proverbia Italica congessit ordine alphabeticô, & in thesauro Gruteri habetur; sed cæteri illi præferendi. Mentio etiam fit, si rectè memini, in postremis Ephemeridibus Gallicis novi cujusdam autoris, qvi proverbia Italica congesserit, cujus mihi nunc

nunc nomen excidit. Alii nominant *Thomasi Buoni* Proverbia Italica, Venet. 8. 1604. & 1606. duobus tomis edita, qvæ non vidi.

Gallicorum Adagiorum scriptores pauci sunt, qvantum ego qvidem memini: Bibliotheca certè Thuana, qvæ illos memorare deberet, paucos habet de hôc argumentô scriptores, qvem tamen ex gente suâ collegisse, verosimile est, qvos nancisci potuit. Solùm illic habentur proverbia Gallica à *Joh. Ægidio Nuceriensi* edita, & liber qvidam proverbiorum Gallicorum sine autore. Eorum aliqva collegit Gruterus, & Florilegio suo adjecit. Extant qvædam de proverbiis Gallicis dissertationes, à qvodam *Fleury de Belingen* Hagæ Comitis Ann. 1653. editæ, hoc titulo: *Essays des Proverbes & autres questions cureiuses proposee & exposee en forme de Dialoge* Gallus aliqvis *le Duc* scripsit librum: *Proverbes en Rimes, ou rimes en proverbes*, Paris. 12o. 1665.

Belgica Adagia collegit singulari libellô *Samuel Brun*: inprimis autem illa, qvæ metrica sunt. Habentur & apud Gruterum alii autores; Sed parcior fuit in illis colligendis gens illa. *Hispanica Fernandus Nunnez* Professor Eloqventiæ & Græcæ linguæ in Academiâ Salamanticensi collegit. Addidit *Juan de Mal Lara* Proverbiorum Hispanicorũ Centurias X. cum titulo: *La Filosofia vulgar*, ubi proverbiorũ explicationem prolixam subjungit. Editus est liber Anno 1621. in 4to. Scripsit & alius *Juan Soropan de Rieros* librum Medicum, è proverbiis Hispanicis concinnatum, ubi proverbia Medica examinat & cōmentario illustrat. Titulus libri est: *Medicina Espannola contenida en proverbios vulgares ennra lengua*. Singularis ille proverbiorum usus est, qvi nemini aliàs in mentem venit, qvo in artis medicæ doctrinam illa adhibentur. Est vero elegans liber, ac multa habet ad eam rem pulchrè aptata adagia. Aliqvot adagia Hispanica in rythmos Belgicos convertit Constantinus Hugenius, qvæ inter poëmata Belgica reperiuntur.

Anglica Adagia variis autoribus collecta sunt, primùm à *Cambdenô* in Reliqviis Antiqvitatum Britannicarum, Anglicâ linguâ scriptis, (vocantur *Romains*). Post illum alii qvidam autores non satis cogniti. Tandem *Jacobus Howel* Παροιμιογραφίαν Anglicam edidit, cæteris omnibus locupletiorem. Ex omnibus postea qvidam anonymus I. R. instituit collectionem Anglicorum proverbiorũ, hâc methodô, ut primùm ponat sententias proverbiales ordine Alphabeticô dispositas, deinde phrases proverbiales, tunc similia proverbialia, tum rythmos proverbiales, qvos seqvuntur proverbia rustica, & tandem proverbia singulis in Angliâ regionibus vernacula. Si qvis attentè illa perlegerit, tum Italicorum & Gallicorum magnam convenientiam cum Germanicis adagiis animadvertet. Liber editus est Cantabrigiæ Ann. 1670. in 8vo. Extat inter Anglos cujusdam *Powels* Dictionarium Anglico-Italico-Gallicum in fol. Adjiciuntur illi Dictionario proverbia Anglica, Gallica & Italica, non exiguâ curâ congesta. Eorum peritiam ut ostendat Autor, Epistolas aliqvas & oratiunculas ex meris proverbiis in tribus his linguis concinnavit; qvod in Latinâ linguâ fecit ingenii ostentandi gratia

Faustus Andrelinus, cujus epistolæ proverbiales Helmstadii recusæ Ann. 1662. secundum exemplar Coloniense, qvod Ann. 1509. prodiit. Qvod & in Germanicâ linguâ tentavit integrâ aliqvâ Comœdiâ, (cujus tamen exemplum ab Italo sumserat) Harstorfferus in parte 2. seiner Gespräch-Spiele in fine.

Germanicorum Adagiorum scriptores aliqvos etiam habemus: inter illos sunt *Sebastianus Franck*, Autor variis in Germanicâ linguâ scriptis historicis notissimus, cujus adagia prodierunt Francof. Ann. 1541. in 8vo. non utiq; contemnenda. Edidit postea *Agricola* proverbia Germanica cum explicatione, & *Fridericus Petri* singulari librô cui tit: **Der Teutschen Weißheit**/ qvi cæteris omnibus locupletior videtur, verùm omnes sine ordine instituunt: Hamburgi prodiit Ann. 1605. Prodiit & à *Georgio Henischio* Thesaurus linguæ Germanicæ, qvem Lexici instar esse voluit, in qvo sub singulis vocibus adagia diligenter notavit. Verùm non fuit absolutus ille liber; pervenit enim tantùm usq; ad literam H. Collegit Proverbia Germanica tribus tomis adjectâ explicatione rythmicâ *Eucharius Eyering*, Islebiæ in 8vo. Ann. 1601. edita. Titulus libri est *Copia Proverbiorum*. Habentur in illo selecta proverbia, notatu digna; licet explicatio rythmica ad modum rudis poëseos germanicæ sit instituta. Sed tamen & in illâ multa sunt non adeò inepta. Ex his autoribus, adjectis qvibusdam aliis, collegit postea *Christophorus Lehmannus* Florilegium suum Politicum, cujus extant tres partes in 12°. editæ Ann. 1643. Multa illic habentur arguta; quæ, qvoniam sub titulis sunt disposita, interdum argutos conceptus epigrammatibus præbere possunt. Exemplô suô hôc demonstravit Kindermannus in aliqvô carmine nuptiali, & *Joh. Heywood* Anglicâ linguâ 300 Epigrammata super 300. Proverbia scripsit. Schuppius aliqvô locô librum hunc adeò commendat, ut post S. Biblia illum legi velit. Collationem Latinorum Adagiorum cum Germanicis instituit singulari librô *Tappius*, qvi labor non contemnendus. Ante aliqvot annos *Paulus Winckler*, Consiliarius Brandeburgicus, tres Chiliades sententiarum Germanicarum adagialium collegit, sub titulo **gute Gedancken**/ Gorlitzii Ann. 1685. in 12° editas, qvæ sunt elegantes & argutæ.

Mentio suprà facta est de versibus sententiosis & adagialibus, eos colligi unum in volumen interest. Non ita pridem JOHANNES LANGSTON in lucem edidit *Poëseos Græcæ Medullam*, Londini ann. 1679 in 8vo. qvo collegit secundum Alphabeti literas initiales versus Græcos, vel adagii aliqvid vel gnomas habentes, & eum qvidem in finem, ut memoriæ mandari possit à tyronibus, penè eodem modô, qvo *Seidelius* portam suam Græcæ linguæ edidit: Melior autem hîc selectus est. Idem jam antea ediderat similem in Latina linguâ laborem, sub titulô *Lusus Poëtici Latino-Anglicani*, qvi postea auctior prodiit: de qvo, cum hactenus non viderim, judicare haud possum. Alius Londini 1616. in 8vo. liber prodiit sub titulo *Bibliotheca Scholastica* instructissimæ per *Thomam Draxe* congestus, & Principi regio Carolo inscriptus; ubi Latina, Græca, Gallica, Anglica adagia & versus sub titulis aptis reponuntur. Utilis qvidem ille liber est, verùm longè ple-

nior dari apparatus poterat, ideam tamen aliqvam similia tentaturo subministrabit.

Atq; hæc dicta sufficiant de proverbiorum scriptoribus, qvorum adhuc alii sunt, qvos non nominavi, ac datâ operâ omisi. Adjici etiam his possunt *Proverbiorum Arabicorum* Centuriæ II. cum interpretatione Latinâ & scholiis *Josephi Scaligeri*, & *Thomæ Erpenii*, qvorum locupletissima editio prodiit in 8vo Lugd. Batav. ann. 1623. Edidit qvoq; *Andreas Tscherningius*, Professor Poëseos in Academiâ Rostochiensi, ex Erpenianâ editione proverbia Arabica, qvæ in Germanicam linguam convertit, scholiis qvibusdam adjectis. Edita qvoq; est *Persicorum proverbiorum* centuria, collecta & versione notisq; illustrata à *Levino Warnero*, Lugd. Batav. in 4to. ann. 1644. Recensentur ab aliis Parœmiographi, qvos videre mihi non contigit. Erasmus *lib. 17. epist. 3.* de omnibus Adagiorum scriptoribus sui temporis agit. Israël Spachius nominat *Hub. Susannei* proverbiorum Ciceronianorũ Connubiũ, qvi error est, & à Martino Lipenio qvoq; transsumptus: non enim de proverbiis, sed adverbiis liber ille agit. Laudantur qvibusdam *Ferrieri collectanea proverbiorum*, Colon. 1612. *Fungeri Proverbiorum Farrago* Lugd. Batav. in 8vo 1585. & 1595. *Germbergii Proverbiorum Centuriæ* XV. Basil. 8vo. 1583. *Gerschovii Centuria Locmannia* Proverbiorum Arabicorum distichis Latinis expressorum, Gryphisvv. 8vo. 1635. *Henrici Stephani* Proverbia Epigrammatica vel Epigrãmata proverbialia. Scripsit & *Aloys. Cynthius* de Origine vulgarium Proverbiorum, Venet. 1526. Est *Jac. Mejeri* Hortulus Adagiorum, Basil. 12o. 1677. & plura alia à Lipenio diligenter congesta: Qvæ cum non viderim, nihil de illis pronuncio. *Seiboldi Adagia Latino-Germanica* multa habent lutulenta & plebeja.

JOH. THOMÆ FREIGII Ciceronianus, Basileæ ann. 1669, editus, etiam inter locorum communium scriptores referendus est, cujus liber hôc titulô prodiit, usui eloqventiæ inserviens. Concinnavit ille è scriptis Ciceronis qvasi Encyclopædiam aliqvam, omnia verbis Ciceronianis aptè inter se connexis exprimens; in ordine instituendô, ut solent Ramistæ, satis diligens, cujus ille typum & schematismum præmisit. Ad Deum verò & hominem omnia retulit: hominis locos dividit secundum partes, causas, adjuncta. Sub adjunctis comprehendit omnes artes virtutesq;. De rebus moralibus & civilibus dissertaturo Loci Ciceroniani statim patent, qvibus exornari oratio, vel rerum argumentis vel verborũ delectu, potest. Nunqvam enim penè oratio scribitur, qvin vel tota, vel qvâdam sui parte in loco aliqvo comuni versetur: atq; sic proderit oratori liber ille, qvemadmodum sacro oratori prodesse possunt libri de virtutibus & vitiis scripti, ut *Peraldi summa virtutum & vitiorum*, *Cresollii Anthologia* de selectis piorum hominũ virtutibus, de qvibus infrà dicendi locus erit, cum ad Eloqventiæ sacræ scriptores perventum. Idem Thomas Freigius in istô librô suô p. 508. uberiores locos communes promisit. *Hac, inqvit, hactenus ex Ciceronis monumentis, locorum communium demonstratio fuit: vix justâ unius aut alterius mensis meditatione sic nobis con-*

ſcripta, memoriâ locos ex aliis alios ſuppeditante. Equidem pleniores illos juſtioresq; locos mentis quadam deſignatione jam delineatos, ex omnibus omnium temporum ſcriptoribus, poëtis, hiſtoricis, philoſophis, oratoribus, medicis, jureconſultis, theologis congeſtos, aliquando pleniùs editurum me confido. Ubi enim melius aut vitæ humanæ utilius hoc literarum otium, quamdiu mihi eo uti licet, collocabo? Interim ejus majoris operis ac laboris ſpecimen hic noſter Ciceronianus eſto, qui, qualia cætera futura ſint, æſtimanda benevolis lectoribus relinquat. Sed nihil ex illis, quod ego memini, lucem vidit, magnopere in multis profuturum. Eodem modo è Poëtis moralis doctrinæ locos communes *Henricus Stephani* congeſſit.

Edidit & JOHANNES RIVIUS Athendorienſis *locos communes Philoſophicos*, quorum tomus tantùm primus Glauchæ, ſuburbio Salinarum Saxonicarum ann. 1580. in fol. editus eſt; Qui quanquam liber utiliſſimus eſt, continet enim multa ſingularia, ad Grammatices, Dialectices & Rhetorices cognitionem; generaliſſima tamen illa διαλύσεως eſt per tabulas, ut vulgo vocant, analyticas, ideoq; ad Encyclopædiarum ſcriptores potiùs, quam ad locorum cōmunium ſcriptores referendus eſt: Proponuntur enim integræ illic diſciplinæ. Eſt J. G. SCHIELEN *Bibliotheca enucleata*, ſive Aurifodina artium & ſcientiarum, Ulmæ ann. 1679. in 4to. magnifico hoc titulo edita, in quâ tamen per merum indicem citra ſummariam rerum commemorationem varia coacervantur, quæ uſui interdum eſſe poſſunt. Sunt ZIMMERMANNI Analecta, in quibus varia philologica & critica colliguntur. Generalem aliquam locorum communium ideam ſic ſatis commodè inſtructam, non tamen omnino ſterilem, ſed autorib9 & materiis utcunq; diſſertam, ſubjecit ALEXANDER FICHETUS *Arcana ſtudiorum methodo* Lugduni, ann. 1649. editæ, de quâ nos ſuprà. JOHANNES BENZIUS ſolos tantùm titulos locorum communium comparandæ rerum & exemplorum copiæ accommodatorum edidit bonâ ratione ex Sturmii doctrinâ diſpoſitos, quam Sturmius è Mylæi de ſcribenda rerum univerſitatis hiſtoriâ cepiſſe nonnullis creditur; de qua nos libro ſeqventi plura. Sunt in Theologicis, Moralibus, Hiſtoricis, Politicis, varia promptuaria, adverſaria, ut Caniſii, Hondorffii, Dinothi & aliorum. In Gallica linguâ multi libri ſub titulo Collectaneorum (Recueil) & diſcurſuum prodierunt, ut *Montaigne* & plurium aliorum, de quibus *Sorellus* in Bibliothecâ Gallicâ legatur. Nos illa hic omittimus, & quoniam pleriq; ad certas diſciplinas pertinent, datâ occaſione de iis dicemus.

CAP. XXII.
DE EODEM ARGUMENTO ET DE POLYGRAPHIS.

Locorum communium Scriptores plures recenſentur. Antoninus Imperator. Proclus in χρηστομαθείᾳ poeticâ. Macrobius, Plutarchus, Athenæus, Seneca, Licetus, Parrhaſius,

ſius, Pignorius , &c. Indicum ſcriptores. Qvi allegationibus multis utuntur. Petrarchæ de his judicium. Alii circa allegationes abuſus notantur. Eraſmus, Melanchthon, Geſnerus, à Scaligero malè ut Locorum Communium ſcriptores ſugillantur. Cardanus Geſnerum reprehendit. De Vadiano iniqvum judicium Voſſianum. De Montano & Voëtio judicia. Conſilium de colligendo in unum librum, qvicqvid eximii in aliis omnibus ſparſim reperitur. Carteſii de eo judicium. Polygraphi. Oligographi vel Bradygraphi. Multorum ſeculorum labores ab uno Polygrapho in Compendium trahi ſolent. Exempla in Ariſtotele, Hippocrate, Galeno , Theophraſto, Plinio, Varrone. Librorum ſata ex imperiis pendent. Etiam ab ingeniorum diverſitate. Varii ſcientiarum gradus ratione hominum & ſeculorum à Cardano ingenioſè deducti. Polygraphi multi apud veteres & recentiores. Cardanus Polygraphus. Scaligeri de Polygraphis judicium. Campanella, Caramuel, Polygraphi. Joach. Fortis conſilium de multis libris ſcribendis. De Henrico Stephani polygrapho judicium Vavaſſoris. Franciſci Macedo incomparabile ingenium. Fuit πολυγραφώτατος. Elogia ejus invidenda. Opera & vaſta & multa recenſentur. Collectores librorum in hiſtoriis & diſciplinis.

MUlta ſuperiore capite de Locorum Communium Scriptoribus diximus, ſed longè plura reſtant, qvam ut paucis pagellis illa enarrari poſſint. In antiqvis ut multi ſunt, ita Antoninus qvoqve Imperator eò referendus eſt, in libris τῶν εἰς ἑαυτὸν, ſive, de vitâ ſuâ ad ſe ipſum, qvos excerptorum nomine vocat Barthius *Adverſar. libr. 51. cap. 16. & lib. 1. c. 11.* ac uberioribus collectaneis illuſtravit Thomas Gatakerus, ut moralium ſententiarum theſaurus eſſe poſſit. Procli χρηστομαθία poëtica ad hanc qvoqve claſſem pertinet, qvam edidit Schottus Hanoviæ 1615 in 4. Fuere vel per dialogos inſtituta talia collectanea, qvod feciſſe videmus Macrobium in Saturnal. libris, vel methodo erotematicâ, ut Plutarchus in qvæſtionibus convivalibus, Athenæus in Deipnoſophiſtis; vel per Epiſtolas, ut fecit Seneca, cujus Epiſtolæ non ſunt niſi ſententiæ congeſtæ, ac multi è recentioribus, qvi qvæſita per epiſtolam ſcripſerunt, ut Fortunius Licetus, cujus extant multi hoc titulo libri, Janus Parrhaſius, Laurentius Pignorius. Et qvis recenſeat omnia noſtro tempore Mellificia, Promptuaria, Calligraphias, Æraria, Apparatus, Parnaſſos, Scintillas, Flaviſſas, Flores, Florilegia, Miſcellanea, Semeſtria, Otia, Promulſides , Conjectanea, Varias Lectiones, Obſervationes, Dies Caniculares, Sylvas, Adverſaria, Singularia, Præcidanea, Analecta, Dies geniales (qvo titulo Alexander ab Alexandro optimum librum edidit, à Tiraqvello commentario illuſtratum) , Stricturas, Exercitationes, Florum Sparſiones, Spicilegia , Memorabilia, Benedicta, Laudabilia , Notabilia, Cinnos, Politias literarias, qvo titulo Angelus Decembrius librum edidit, homo doctior qvam eloqventior , qvod Barthii *Adverſar. lib. 1. c. 2.* judicium eſt.

Referendi etiam huc Indicum Scriptores sunt, qvi & ipsi Locorum Communium scriptores, nisi qvod titulos solos ponunt, & lectores ad libros ipsos remittunt; qvales sunt in Codice sacro omnium linguarum, ut vocantur, Concordantiæ; in Jurisprudentiâ Brederodii & Bertachini repertoria, Doringii Bibliotheca, qvi tamen ne primam qvidam Alphabeti literam absolvit; in Medicinâ Antonii Musæ Index super Galenum; in Philosophicis is, qvem supra laudavi, Bernhardus.

Omnes deniq; illi scriptores huc pertinent, qvi digressionibus, allegationibus crebris in scriptis suis utuntur: quanquā ii ineptè plerumq; rem suam instituant. In iis malè plerumqve audiunt JCti, qvi notissima qvæqve infinitis testimoniis confirmant. Ridebat hunc morem Paulus Sarpius: Videatur Fulgentius in ejus Vitâ p. 151 Gall. edit. Qvidam in vanam ac inutilem pompam istis allegationibus paginas complent, qvod in Thoma Messanensi reprehendit Franciscus Petrarcha singulari epistolâ, quæ inter epistolas Philologicas à Goldasto collectas prima est: *Animadverti*, scribit ad illum, *te in scriptis tuis omni studio, ut appareas, niti. Hinc ille discursus per ignota volumina, ut ex singulis aliqvid decerpens rebus tuis interseras. Plaudunt tibi discipuli, & omniscium vocant innumerabilium autorum nominibus attoniti, qvasi omnium, qvorum titulos tenes, etiam notitiam sis adeptus. Docti autem facilè discernunt, qvid cujusq; proprium, qvid alienum sit: & rursus, qvid mutuum, qvid precarium, qvid furtivum, quid è medio haustum, qvid à prætereunte delibatum. Memoriam ostentare puerilis est gloria; Viro, ut ait Seneca, captare flosculos turpe est: qvippe qvem fructu deceat gaudere, non floribus. Tu verò in hâc ætatis parte venerabilis, & in tuâ professione clarissimus, imò, ut non semper pungam, sed interdum ungam, solus sine exemplo nostri temporis earum, qvibus es deditus, literarum princeps, nescio qvo juvenili animo, dimissis finibus tuis, in alienis pratis otiosus & vagans, inclinata jam die, interlegendis flosculis tempus teris. Placet ignota tentare, ubi sæpe viam non inveniens aut vageris, aut corruas: placet illorum seqvi vestigia, qvi scientiam qvasi mercimonium aliqvod ante fores explicant, cum interim vacua domus sit. Certè tuum est, ad id potius niti, ut sis aliqvid plus, qvam videris. Operosa semper & periculosa jactantia est. Adde qvod, cum magnus videri voles, innumerabilia incident, qvæ te non modo veram ad mensuram redigent, sed infra etiam contrahent.*

Huc illi qvoqve pertinent, qvi autores deperditos citant, suppressis iis, unde hauserunt, hâc ambitione ducti, ut ipsi postea pro veris autoribus laudentur: de qvo artificio Thomasius *lib. de plagio §. 260. & §. 573.* eodem à Petrarcha sale defricandi. Defendit tamen eos Thomasius, qvi multos eosqve sæpe minutos autores allegant, qvi ex aliis deprompserunt sua, quàm ipsos fontes, qvi fortè non sunt ad manus. Vide eum *libro de plagio §. 173.* Et hoc vel ideo debere fieri ille putat, ne in plagii suspicionem incidamus: etsi non desunt è Scholasticis & Melanchthonis scholâ, qvi hanc inter se *κοινωνίαν* habuere, ut citra

tra plagii crimen verba ſententias mutuò transſcriberent, inqve uſum ſuum verterent, qvâ de re idem videatur *eodem libro §. 192. 193. 194.* Obtinuit & in allegationibus multorum morbus, qvi ipſi qvosvis autores, modò ignotos, etiam cum elogiis nominant; ac ſunt alii, qvi miſerè ambiunt aliorum in ſcriptis magna de ſe elogia. Hos notat Menzinus in libro de literatorum hominum invidiâ cap. 8. cujus hic verba apponemus: *Cum curioſitate non bonâ laborent invidi, altera qvoqve addatur nota, gloriæ ſcilicet enormis qvædam cupido; literatorum enim plerosqve is intus alit ſpiritus, & eò feruntur, qvò ducit, imo jubet, ambitio. Hinc ſpecioſis librorum titulis eruditiſſimos legimus, & doctiſſimos, qvibus nec puerorum fabellas, aut ſi qvid levius eſt, intelligendum conceſſeris. Atqve illud ſedulò curant alieno in ſcripto, cum ipſi interim deſides ſedeant, & falſo gaudeant teſtimonio. Nec longè diverſo, & qvidem ridendo, utuntur artificio, qvi obnixè & illud curant, ut in aliorum monumentis nomen ſuum grandioribus deformatum literis inſpiciant omnes, & majoris auxilio characteris tacitum non prætermittant. Exiliunt itaq; gaudio, & penè deſipiunt; atqve eos tantummodo libros non oderunt, qvi ejusmodi adulationis ſtigmate notētur; alios omnes, qvi de illis ne verbum qvidem fecerunt, utpote inſulſos & illepidos, damnandos prorſus & abjiciendos pronunciant. Hunc igitur morem, qvi nuper apud noſtros inolevit, probare vix poſſum, cum, nulla habita perſonarum ratione, eos promiſcuè doctos inter & eruditos inſcribi video, qui bonas artes vix à limine ſalutarunt. Dijudicandum enim eſt, quo quis encomio dignus, imo tacendum potius, quam ridiculæ adulationis nota ſubeunda.*

Negari non poteſt, hoc allegandi cacoëthes à Germanis plus, quam neceſſe eſt, freqventari, unde ſiniſtra exterorum de iis judicia. Hinc Scaliger in Excerptis à Fabro editis p. 80. ubi de Eraſmo, Melanchthone, Geſnero judicia fert, ita de iis: *Hi tamen tres ſimul componendi magni locorum collectores fuerunt potius, quam ſuum aliquod in medium proferentes; quod vitium cum omnibus Germanis familiare habent. Duos tantum excipio, Georgium Agricolam & Beatum Rhenanum.* Hæc illic, ſed manifeſtâ maledicentiâ in bonos viros, jactantur. De Eraſmo improba hæc calumnia eſt, nec minus de Melanchthone & Geſnero. Non reprehendendi ſunt, quod locos communes ſcribere voluerunt rei literariæ juvandæ gratiâ, qvorum tum temporis, cum renaſcerentur literæ, magnus erat uſus. Et gratiæ illis agendæ erant. Id verò Germanorum eſſe fatum ſolet, ut eorum operâ & induſtriâ exteri feliciter utantur, quod ut diſſimulare tutiùs poſſint, convitiis & contemptu eam à ſe ſuſpicionem amoliri conantur. Cæterùm Eraſmi divinũ judicium tot ſcripta loquuntur, nec ipſa invidia diffitebitur. Ipſe quoq; Scaliger alibi adverſus Patris ſui acerbiſſimas invectivas Eraſmũ tuetur. Sunt & Melanchthonis & Geſneri ſcripta maturo ſatis judicio & ſtylo rei acommodato adornata, de quibus jam ſuprà diximus. In Geſnero Cardanus *lib. 10. Paralipomenon in Hiſtoria Lapid. & Metallor. p. 525.* reprehendit quidem, quod Plinio nimium addictus quædam falſa ſuis admiſcuerit, rejectis Georgii Agricolæ verioribus ſententiis; ſed magnis tamen elogiis ornat. *Cogor*, inquit, *aliquid dicere adverſus præſtantiſſimum*

virum

virum & amicissimum, simulq; de bonis literis & de me benè meritum; *quam invitus, Dii nôrunt.* Videmus hic, quam discrepent interdum hominum judicia: Ipse enim Scaliger alibi de tribus illis honorificè judicat. Non dissimile exemplum est de Vadiano, qvem inter omnes Germanos penè unicum commendat Scaliger in alteris Scaligerianis sub titulo: *Les Allemans.* Sed de hujus Commentariis super Melam Isaacus Vossius dicit, qvod rus & stivam oleant: qvod rusticum judicium ille, qvi notas alteris Scaligerianis adjecit, meritò reprehendit. Ita Montani dissertationes laudibus effert Maresius *lib. 1. Epist. 30.* contemnit Malebianche *lib. 2. de inqvirendâ Veritate cap. 5.* ut inter stultos & vanos [*les pedans*] numeret: qvi qvidem, ut Diogenes Platonis fastum alio fastu, ita Montani vanitatem & arrogantiam aliâ vanitate calcare videtur. In Voëtio Sarravius *in Epist. p. 158.* ut & nos suprà, tumultuarium scribendi modum notat: *Nonulla istius Viri*, inqvit, *olim legeram, in qvibus satis multa congerere per πολυαναγνωσίας videbatur; sed parvo aut nullo judicio congesta.*

Jam præcedente capite aliqva de Locis Communibus per certos Anagnostas colligendis monueram, ac sanè magna ejus rei utilitas esset. Ipsi Anagnostæ multum in studiis eos juvant, qvo sunt audita lectis jucundiora & tenaciùs hærent: qvâ de re Scaliger *Exerc. 308.* Et hæc qvidem collectanea in historicis, politicis, moralibus, magnum usum habebunt, non æqvè in Philosophicis, qvantum ad doctrinas & conclusiones; nisi fortè ad historiam respexeris. Qvam ob causam probare neqve ego consilium illud possum, qvod Cartesio nonnemo proponebat, de qvo habetur in *Epistolarum ejus parte 2. Ep. 100*; consilio scilicet de colligendo in unum librum, qvicqvid eximii in aliis omnibus sparsim reperitur. Eâ de re verum ille judicium interponit: *Vereor*, inqvit, *ut possibile hoc sit consilium: nam præterqvam, qvod sæpè difficillimum est de alienis scriptis judicare, & utilia ex illis desumere, relictis inutilibus, veritates in libris huc atqve illud sparsæ tam inconnexæ sunt, & ab invicem independentes, ut plus industriæ & ingenii reqvirì putarem ad illas in corpus unum concinnâ proportione & ordine juxta consilium autoris componendas, qvam ad tale corpus propriâ arte fabricandum: Non qvod propterea sint spernanda aliena, siqvidem utilia reperiantur; sed neqvaqvam puto, tempus præcipue adhibendum esse illis colligendis. Deniqve si qvispiam Scientiarum fundamento investigando par esset, is esset culpandus, si vitam tereret in illorum particulis per Bibliothecarum angulos latentibus disqvirendis: qvi verò ad hunc tantùm laborem idonei fuerint, neqve scient sagaciter eligere, neqve electa sapienter disponere.* Reprehendit eum porrò, qvod religionem cum scientiis misceat, & qvod ex his conficere velit scientiam aliqvam universalem, qvam possint adolescentes ante vicesimum qvartum ætatis annum intelligere & addiscere. Rectè hæc à Cartesio cogitata improbantur: Nam qvod in Politicis Lipsius è Centonibus ac variis Autorum sententiis doctrinam de principatu congesserit, & in artis & præceptorum formam redegerit, non tam ex autoribus

ea

ea præcepta & regulas collegit, qvàm antea sibi cognita his velut emblematibus illustrare voluit. Atqve in his feliciùs illa tentari possunt, qvam in cæteris scientiis.

Ad locorum comunium scriptores referri qvoq; debent Polygraphi; nam & hi, cum in multa se diffundant, multa ipsi ex aliis coacervant, ut soli Bibliothecam scribant. Non idem eruditis sensus est. Aliqvi annos integros trahunt in libris scribendis, & in eorum expolitione penè vitam omnem impendunt: Aliis una nocte velut fungi nascuntur libri. Utrinq; peccatur: Nam & nimia cura sæpe obest perfectioni operis; est, ubi impetus pulchriora cogitata extundit, cum illi, qvi manum de tabula tollere nesciunt, nimiâ diligentiâ rem perdant. Media est inter præcipitantiam & procrastinationem via. Qvidam Cunctatores sunt & Lentuli, qvidam Celeres & Fulminei: utriq;, prout ingenium hominum est, rem vel perdunt vel restituunt. Judicii effectus est cunctatio, & qvi magna moliuntur, cunctari solent. Sunt tamen & torpida ingenia & testudinea, qvi tardo gressu eò procedunt, qvò Aqvilæ uno volatu. De utrisq; operosè egit Bailletus libro *de Judiciis doctorum, tom. 1. part. 2. cap. 11.* ac multa tam ex antiqvis, qvam recentioribus produxit exempla. Nos illos Oligographos vel Bradygraphos mittimus, & de Polygraphis, tanqvam qvi ad Bibliothecarios scriptores propius accedunt, pauca monebimus. Scribendorum librorum nullum esse finem jam tum sapientissimus Salomon dicebat; Ac est reverâ res infinita: Ut enim cogitationibus hominum nullus statui finis potest, ita nec libris, qvi cogitationum partus sunt: qvibus lectores tandem deerunt, redeuntibus semper novis, qvi ad temporis sui genium accommodatiores sunt, & antiqvorum luminibus officiunt. Ita, qvod prudenter notavit Cardanus *Paralipomenon lib. 1. cap. 13.* fieri solet, ut singulis temporibus collectis in unum multorum laboribus unus pro multis legatur, in cujus scriptis omnium præcedentium sententiæ & splendidius comprehendantur, ut seculo magis florido & à viro sapientiore descriptæ. Ita Hippocrates majorum suorum scripta collegit, ita Aristoteles & Galenus. Reliqvum Aristotelis collegit Theophrastus; Plinius Romanorum & Græcorum scita coacervavit; antea feliciùs multo, sed prolixiori sermone, tentatum à Marco Varrone. Et hi deniq; superstites sunt, qvos æqvare non licet ingenio aut felicitate seu ornatu. In Historia præsentia non necessaria multis habentur, obsoleta spernuntur mutatis locis, nominibus, moribus. Prima ætas historiarum est in imperio nascente rudis & fabulosa; secunda, dum viget & fluctuat imperium, atq; tum historiæ vigent. Ubi deciderit, & senescit imperium, linguæ mutantur, & historiæ & scripta senescunt. Poëtica ob figuras & numerum diutius durant, præsertim in lingua elegante. Mathematica, qvia ad rerum usum pertinent, ac simul jucunda sunt, & sub sensum cadunt, durabiliora sunt, semperq; per gentes & secula, instigante usu & necessitate, resuscitantur. Qvæ verò è naturalibus & medicis disputationi subjacent, ut ambiguæ fidei, ita non ab omnibus æstimantur, aut diu in pretio sunt,

Hinc eſt, qvod tam multa Philoſophorum & ipſius Ariſtotelis ſcripta periere. Ciceronis opera cum linguæ latinæ cultu efflorefcere cœperunt, ſiq; illa decidet, ea qvoq; intercident.

Accedit ingeniorum diverſitas, eorum vel ſublimitas vel humilitas, unde ſua qvoq; fata libri habent, ſi temporum & hominum ſimul conditio expendatur. Extat elegans Cardani Obſervatio *lib. 2. Paralipom. cap. 5.* qvod hominum cognitio circulo qvodam redeat, nec longiùs progrediatur. Humana cognitio, ſeu ad unumqvemq;, ſeu ad gentem unam, ſeu ætatem, ſeu ad univerſum genus referatur, non in infinitum procedit; ſed nec longiùs digreditur ab inſcitia, aut, ut honeſtiùs loqvar, à primis principiis: unde philoſophi decepti ſunt latè, aut nugantur, ſi non erraverint. Omnes gentes & ſecula & ætates circa ſuam ſapientiam aut eruditionem revolvuntur, & iidem etiam homines. Parum autem diſtat hæc ſapientia à cognitione principiorum, & eorum, qvæ ſenſu acqviſita ſunt. Neq; enim tota humana natura longiùs recedit, etiamſi non impediretur calamitatibus, qvia non poteſt ulteriùs procedere, qvam ſinguli homines: qvi etſi adjuti longa plurium ſeculorum ſeriei ſapientia, non tamen ſine prioribus poſteriora intelligere poſſunt; qvæ, dum colligunt, meditantur, mors obrepit: & ob id qvaſi neſcientibus nobis, qværitur homo ſpectatæ fidei ac ſapientiæ, cui credere poſſumus, ut poſteriùs intellecta pro principiis habere liceat, atq; ulterius diſcendo progredi. Ob hæc felici ſeculo natus illi Ariſtoteles dicitur, cum eam doctrinam amplexus ſit, qvæ inter ſapientiam mediam & exactam humanam repoſita ſit. Hic ergo diagramma octo circulorum ob oculos ponit Cardanus. Centrum eorum eſt omnium iſtorum, qvæ intelligi poſſunt, ignorantia, qvalis in infantibus ac belluis. Qvi hoc ambit circulus, eſt cognitio principiorum, velut à ſeptimo an. ad qvartum decimum. Secundus circulus eſt eruditionis juxta ætatem, à qvarto decimo ad vigeſimum primum. Tertius circulus eſt eruditorum ſimpliciter; qvartus eſt Sapientum regionis ſuæ: qvintus Sapientum ſeculi ſui: ſextus ſapientum ſimpliciter: ſeptimus ſapientiſſimorum, in qvorum ordine ille poſuit Hippocratem, Ariſtotelem, Theophraſtum, Plotinum, Euclidem, Archimedem, Apollonium &c. Octavus eſt divinorum; cujus exceſſus eſt juxta rationem centri in circulo: unde, qvi habuerit in primo, parum melior erit ſapientiſſimo: ſi qvis autem in ultimo erit, velut immortalis; qvod forſan vix contingere poteſt. Qvælibet tamen hujusmodi melior eſt abſolutiſſimâ ſapientiâ humanâ. Qværunt tamen homines fructum exceſſus ſui circuli, & ob id manent adhuc monumenta clariſſimorum virorum: non ergo infinitum eſt hoc noſtrum humanum ſcire, ut à centro ignorantiæ recedit, ſed in ſe ipſum circulo revolvitur & maximè juxta mundi ætates. Id qvod qvaſi demonſtratione aliqvâ ingenioſus & εὐφαντασίωτος Cardanus ob oculos ponere voluit. Alibi *libro 16 Paralipomenon cap 1.* tria hominum illuſtrium genera conſtituit, qvi ex actionibus præclaris famam ſibi acqvirunt. Sunt verò illi immodici, fortunati, ſapientes:

qvi

qvi iterum vel bifariam vel trifariam jungi possunt, atq; ex horum conjunctione omnem illustrium hominum differentiam fingit exemplis ubiq; adductis. Ex his, qvæ diximus, apparet, omnes illos, qvi maximè sunt πολύγραφοι, atq; omnia complecti animo volunt, nihil ad perfectionem scientiæ humanæ conferre posse; sed, cum omnia in orbem redeant, suis finibus subsistere, & ad ipsos carceres relabi.

Fuisse multos inter veteres polygraphos ex historiâ discimus; sed & ex errore titulorum multi autoribus adscripti, qvos illi non scripserunt, ut notat Jonsius in *Hist. Philosoph. lib. 1. cap. 2. pag. 17.* Idem *lib. 2. c. 8.* de Stoicis nonnullis Philosophis aliisq; agit, qvorum multi vastiq; extiterunt libri. Magnum eorum Catalogum texuit Bailletus loco suprà citato. In his sunt Interpretes Sacri Codicis, librorum Juris, apud qvos penè in legem abiit se mutuò exscribere, & molem augere librorum. Agit hic de Trismegisti libris, qvos 36529. nonnulli numerant, de Callimacho Cyrenæo, Aristarcho, Zenone, Epicuro, Chrysippo, Theophrasto, Didymo, Servio Sulpicio, Varrone, Galeno, Esdra, S. Augustino, Alberto Magno, Thoma, Raimundo Lullio, Wiclefo, Alphonso Tostato, Johanne ab Indagine, Paracelso, Luthero, Zvvinglio, Melanchthone, Calvino, Bulingero, Musculo, Rudolpho Gualtero, Moyse Amiraldo, Salmerone, Bellarmino, Cardinale de Lugo, Gretsero, Schotto, Suarezio, Vasqvez, Lorino, Cornelio à Lapide, Sanchez, Hazarto, Nirembergio, Petavio, Theophilo Raynaudo, Labbeo, Escobaro, Kirchero, Antonio Diana, Petro d' Alva & Astorga, Caramuele, Josepho Pellizero de Salas, Lope de Vega, Baronio, Raynaldo, Ughello, Cardano, Aldrovando, Liceto, Bartolo, Cujacio, Fabro, Barbosa, Farinaceo, Vincentio Mariniero, & qvibusdam aliis, de qvibus ille singularia qvædam memorat.

Cardanus inter polygraphos à Bailleto numeratur, & meritò: nam ipse inter illos numerari gaudet. Etenim *Paralipomenon lib. 2.* disertè ait: *Atq; hâc parte hisq; duobus satis felix tum editis jam 126. libris, conscriptis aliis penè 200. & 60. propè autores jam de nobis in suis libris mentionem faciunt.* Qvæ, cum puerili qvâdam ambitione ab illo dicantur, mirum non est, à Scaligero illum ob πολυγραφίας affectationem exagitari, præsertim, cum & in libris de subtilitate dixerit: *Generaliter quis non habendus est in pretio in aliqua arte, qui non multum scripserit, præterquam in Poesi & Mathematicis;* qvæ vellicat Scaliger *Exerc. 341.* ac adversus illum sustinet, temeritate atq; inscitiâ compelli nos ad multa scribendum. Sed ille iniqvior in Cardanum est, qvæq; in contemptum ejus operum adducit, meras calumnias spirant. Fuit Cardanus sanè magni ingenii homo, ac in pretio habendus est, qvicqvid etiam Scaligero videatur. Etsi enim non pauca in illo sunt, qvæ nescio qvas ineptias sapere videntur, multa tamen in illo sunt egregia atq; admiratione omnino digna.

Campanella, qvem à Bailleto omissum miror, inter præcipuos nostri temporis polygraphos etiam numerandus est. Portentum ingenii fuit, & omnes ferè

disciplinas ad sensum suum reformavit. Qvæ edidit ipse, non multa qvidem sunt, etsi satis illa operosa & spissa volumina. Ineditorum longè major numerus est, ut ipse de libris suis librum scripserit, ubi illorum historiam recenset. Plura de illo in Polyhistore Philosophico. Caramuelis à Lobkovvitz ut multi, ita singularis ingenii sunt labores, de qvibus peculiaris Index ab ipso Autore editus est, additusqve Bibliothecæ Ordinis Cistercienfis, qvam Carolus de Visch publicavit: verum plurimi sunt inediti. Etiam Joachimus Fortius Ringelbergius, Vir inexhaustæ diligentiæ, ut inter polygraphos compareret, omnem operam impendit. Notatu digna sunt, qvæ ex ejus libro de ratione studiorum narrat Melchior Adami in ejus vitâ. *Fuit ipsi in animo, si vita daretur mediocriter longa, opuscula conscribere millena, quorum corpori universo inde titulus esset Chilias. Nullum perfecit librum, nisi, dum â typographo excuderetur, in quo hunc observavit modum: Antè omnino animo concipiebat totum corpus operis futuri; deinde in tabulâ ligneâ maximæ amplitudinis rubricâ titulos solùm capitum delineabat, Circumspiciebat hic diligenter, num cuncta benè cohærerent: ubi res visa exigere, alios auferebat, alios addebat, mutabat, transponebat. Titulorum capita, dum excogitatio recens esset, rudi oratione leviter singula in singulis chartis depingebat: quos ordine ponebat in tabulâ, ubi titulos prius collocarat. Hos postremo magnis scribebat typis, quò libri ordo universus aspectu uno posset comprehendi. Tum singulis diebus capita aliquot ad prælum absolvebat: primum illis leviter descriptis aliquid addendo vel adimendo, deinde decorè, suaviter, numerosè omnia eloquendo.* Inter polygraphos censeri etiam Henricus Stephani potest, Vir, si qvis alius, ad juvandas bonas literas promptissimus. Sed in illo, qvod multorum polygraphorum vitium esse solet, μικρολογίαν & multarum rerum inutilium constipationem damnat Vavassor in libro de Epigrammate cap. 17. *Ex Petro Puteano*, narrat ille, *accepi quondam, Jac. Aug. Thuanum & sæpe Stephano & vehementer autorem fuisse, ut libros edere veterum pergeret sanè, quoad vellet, & quamdiu susceptæ operæ non pœniteret; scribere ipse libros desineret prorsus: ista ratione multò rei literariæ magis profuturum, magis sibi: quod illi consilium, ut audio, dederat antea Petrus Pithœus, vir eruditus in primis valdeq; prudens. Sed quæ causa utriq; hominem sic admonendi? Non una, opinor: Quod facilis quidem & solutus in scribendo, sed parum castigatus esset; quod ad minuta & frivola laberetur sæpe & adhæresceret; nimium præcipiens, nimium emendans; omnia loqueretur de omnibus, assiduè de se; cum scriptorem præterire multa, & reticere, & dissimulare oporteat, de rebus verò suis verbum facere nullum, nisi necessario, sit pars aliqua non tantum modestiæ, sed etiam prudentiæ.* Eadem qvoq; de vitiis polygraphorum qverela est Maresii *libr. 2. epist. 9.* ubi è polygraphiæ insano studio in hæc & similia scriptores abire vitia judicat, ut rarum omnino sit, si qvis in πολυγραφίᾳ rationem judicii & prudentiæ habeat.

Reperiuntur tamen nonnunqvam (neq; enim negari potest) Heroës qvidam literarii, ut appellare sanè possumus, qvi qvasi in Oceanos librorum & scientiarum se diffundere possunt, sine aliqva ἀκρισίας notâ, & cum omnium

etiam

etiam doctorum stupore & applausu. Non possum hîc præterire maximi profectò viri & planè θαυμαςὂ, P. Francisci à S. Augustino Macedo, Lusitani, olim membri Soc. Jesu, postea Minoritæ, Lectoris Jubilati, Publici Professoris Patavini, insignia opera. Non adeò in vulgus nota est viri hujus historia, nec â qvoqvam pleniùs, qvam à Gregorio Leti in Italia regnante, parte 3 & 4. tradita: Qvare hoc loco, ubi de polygraphis agimus, inter singularia ævi nostri miracula recenseri omnino hoc exemplum debet. Ita de eo parte 3. lib. 3. Leti: *E' un ingegno trascendentissimo, e mostroso, e senza di alcun dubbio uno de maggiori Letterati che sien viventi. In Roma l' anno 1658. per tre interi giorni tenne publiche Conclusioni di quasi tutto lo Scibile, e l' istesso qualche tempo doppo, fece per otto in Venetia. Discorre all' improviso dottissimamente sopra di qualsivoglia materia, si in prosa come in versi Latini, ed hâ dato in luce fino ad hora piu di quaranta suoi Libri, molti de' quali sono anche in foglio. Hà poco meno di ottanta anni, ed in una età cosi grave, continuamente, ò studia, ò scrive. E pure, vergogna del nostro Secolo, quando morrà, si potrà di lui dire quello che esso medesimo scrisse à carte 12. del dottissimo Abate Ilarione Raneati. Et tamen, tantus hic vir domesticis duntaxat insignitus honoribus occubuit, & Monastico indutus habitu sepelitur.* Cumulat inde plura elogia, qvæ hîc præterimus. Pag. 209. adducit Patr. Archangeli de Parma testimonium, qvo nihil admirabilius, qvam qvod de poëmate extemporali plane portento simile scripsit, atq; ita habet: *Interrogarunt & probarunt hominem innumeris quæsitis & argumentis Doctores ac Magistri omniũ ordinũ, quibq ipse ad votum respondit, ac si præmeditata omnia habuisset, tanta felicitate, ut nunquam titubarit, nunqvã dubitârit, nunquam hæserit, nunquam cunctatq fuerit. Imò sæpe accidit, ut argumentibus, qua objiciebant, aut oblivíscentibus, aut male recitantibus, ipse dicenda subministraret & corrigeret; Inter quos fuit unus, qui S. Scripturæ locum malè citarat; & alter, cui locus Virgilii memoriâ exciderat; & tertius, qui nonnullos autores suspectos pro suâ sententiâ allegaverat. Primo igitur testimonium S. Scripturæ correxit; secundo versus Virgilii suggessit: tertio subtraxit suspectos autores, & idoneos subministravit. Jam verò actio novissima de carmine extemporali admirabilis visa est omnibus. Is fuit enthusiasmus hominis, ut plusquam duo millia versuum repente effuderit, & argumenta sibi proposita extemporali carmine reddiderit: inter quæ fuerunt duo, Gigantomachia & Furor Medeæ filios occidentis. Hæc ille vix audita suscepit, & versibus ornavit ingenti plausu & admiratione. Fassi sunt omnes, nunquam se simile quidquam vel vidisse, vel audisse: nec sibi persuadere potuisse, unum hominem tot tamq; diversa genera scientiarum complexurum fuisse. Mirati & acumen, & eruditionem, & eloquentiam, & venæ poëticæ ubertatem. Terminavit actionem Epigrammate in laudem urbis Venetiarum pari omnino illi celeberrimo, ab insigni Poëta Jacobo Sannazario composito: Qvod, qvia excellens habitum fuit, in Bibliotheca Publica S. Marci Autoris manu scriptum affigi jussum, & præterea ad usum communem typis mandatum. Itaq; eum virum dignum Senatus jûdicavit, qui civitate Venetâ donaretur, & cui cathedra Patavina, quæ tunc vacabat, liberali stipendio præter consuetudinem aucto assignaretur. Depingi vero eum suis sumptibus curavit Illustriss. ac*

Excellentiss. Dominus Antonius Grimanus, tunc Orator ad summum Pontificem destinatus, & hodie apud ipsum Legatus. Sed pictura opus non erat ei, cujus fama futura erit immortalis.] Qvis non cum stupore legat, qvæ alii cum stupore audierunt? Neq; sine levia & vulgaria ejus carmina fuere, qvalia qvis ab homine Scholasticis, philosophicis tricis immerso exspectaret, sed excelsa, sublimia, erecta: dictione, inventione & acumine admirabili: qvale illud est, qvod in Reginam Christinam ab illo scriptum habeo. Elegans in Helenam Piscopiam, Virginem doctam, Epigramma extat apud eundem Leti *part. 4. lib. 1. p. 71.* & Inscriptio argutissima in Bibliothecam Baptistæ Nanni *p. 111.* Operum ejus Catalogus integer neqve apud Nicolaum Antonium, neqve apud Alegambium extat. Ipse verò catalogum ad Magliabechium scripsit, qvem hic è Gregorio Leti *part. 4. lib. 5.* apponam, ut & ingenii summi & inexhaustorum laborum hic specimen sit. Scripsit in Societate Jesu constitutus *Apotheosin S. Francisci Xaverii Epico carmine, Olisipone ann. 1621. Apotheosin S. Elisabethæ Reginæ Lusitaniæ Epicò carmine, Conimbricæ an. 1624. Theses Rhetoricas in unum volumen conjectas, Madriti ann. 1628. Epitomen Chronologiæ ab orbe condito ad Christum natum an. 1634. Artem Poeticam justo volumine. Hæc non vidit lucem. Elegias VII. Has in libris non numero. Typis mandatæ sunt Lugduni ann. 1626. Vitam Domini D. Ludovici de Ataide, Lingua Hispanica in 4. Madriti ann. 1633. Historiam recentium Martyrum Japonensium, eâdem linguâ in 4. Madriti ann. 1632.* In ordine S. Francisci hi ab illo libri prodierunt: *Apologeticus pro Lusitania vindicata. Paris. ann. 1641. in 4. Jus succedendi in Regnum Lusitaniæ cum Historia Lusitaniæ liberatæ, & Schemate Genealogico Competitorũ de Regno Lusitaniæ, Paris. eodem anno in fol. Elogia Gallorum, Aqvis Sextiis eodem an. 1641. in 4. Descriptio Villæ Juqvii, & Sanctæ Baumes, i. e. Speluncæ S. Magdalenæ, Aqvis Sextiis eodem an. 1641. versib9 in 8. Panegyricus Urbano VIII. Apes Barberinæ, Lyra Barberina. Roma Vetus & Nova, carmine Heroïco in unum volumen conjecta, Romæ anno 1642. in 4. Honor Vindicatus, Rupellæ an 1642 in 8. Philippica Portugesa Hispanice, Olisipone 1643 in fol. Propugnaculum Lusitano Gallicum Paris. an. 1646. in fol. Laurus Harcourtica, Parisiis an. 1647. in 4. Cortina Augustini Paris. an. 1648 in 4. Tessera Pontificia pro dignitate & autoritate Papæ, Londini an. 1652 in 4. Controversia Ecclesiastica inter fratres Minores, Londini 1653 in 8. Lituus Lusitanicus contra Tubam Anglicanam, Londini 1652 in 4. Mens divinitus inspirata Pontifici Innocentio X. super qving, Propositiones Jansenii, Londini 1654 in 4. Scrinium Augustini, Londin 1654. in 4. Domus Sadica, id est, Familia Nobilium Lusitanorum cum eorum gestis descripta, Londini an. 1654 in fol. Rosæ Alexandrinæ, id est, Electio Pontificis Alexandri VII. cum Panegyrico & Poëmatis omnis generis, Romæ an. 1655. in 4. Pallas Togata, id est, Regina Sveciæ ad fidem conversa, Romæ an. 1656 in 4. Encyclopædia, Romæ an. 1657 in fol. Vita S. Jo. de Matha, & Felicis de Valois, Fundatorum Ordinis Redemptorum SS. Trinitatis, Romæ an. 1660 in 8. De Clavibus Petri, Romæ an 1660 in fol. Archigymnasii Romanæ Sapientiæ Descriptio, Romæ 1661 in 8. Theatrum Meteorologicum, Romæ an. 1660 in 12. Diatriba de Adventu S. Jacobi in Hispaniam, Romæ 1662 in 8. Controversiæ selectæ, Romæ an. 1663 in 12. Scholæ Theologicæ Positivæ, Romæ an. 1664 in fol. Assertor Romanus, sive Vindiciæ Romani Pontificis, & Pontificatus,*

tus, Romæ an. 1666 in fol. Vita Therefiæ & Sanciæ Reginarum Lusitanarũ, Romæ an. 1667. in 8. Conceptus Euchologicus Ven. 1668 in fol. Vita S. Turibii Archiepiscopi Limani, Venetiis 1668. in 4. Pictura Veneta, Venetiis 1669. in 4. Collationes S. Thomæ & Scoti ad 2. Sententiarum, Patavii in fol. Azymus Eucharisticus, Veronæ an. 1673 in 8. Disqvisitio Ecclesiastica super Azymo Eucharistico, Veronæ 1673 in 4. Commentationes duæ Polemicæ pro S. Augustino &c. Veronæ 1674 in 4. Responsio ad Notas Critici, Veronæ an. 1674 in 4. Myrothecium ex documentis Moralibus, Patavii 1675. in 4. Libri, qvi perierunt : *Historia expeditionis Brasilicæ ad Bahiam recuperandam, Anno 1625 in 4. Liber de generibus & differentiis styli, tum Rhetorici, tum Poëtici, tum Historici, tum Epistolaris, Conimbricæ 1626 in 8. Vita Pii Viri Domini Joannis Laici Jesuitæ, tum Latinè, tum Lusitanicè in 8. Scientia Rhetorica, Madriti scripta in fol. Casu amissa. Scientia Poëtica, Opus accuratissimum, Madriti in fol. Æmulorum fraude interversa. Bella Hispanorum cum Gallis, linguâ Hispanicâ, Madriti in 4. Invenietur apud Ducem de Villa hermosa. Descriptio Poëtica Heroico carmine Palatii Madritensis rusticani. Reperietur in Bibliotheca Comitis de Olivares 3. millia versuum Epicorum. Adversaria collecta ex omnibus operibus S. Augustini. Ingens tomus. Hunc Guardianus mei ordinis, qvod erat interpunctus, & ex chartis solutis malè compositus, putans esse aliqvod opus inutile, combussit, magno meo dolore, & aliqva, opinor, doctrinæ Augustinianæ jactura. Vita S. Rosæ Limensis Dominicanæ, qvæ prima omnium scripta fuit, servatur ad Mineru, Romæ in 4.* Libri confecti & in lucem edendi : *Historia de Bello Lusitanico, dudum, ex qvo fui in Angliam missus, interrupta: cujus libri duo, ad ideam Titi Livii, sunt confecti; & meam adhuc exspectat perfectricem manum. Liber de Conciliis universalibus, & particularibus in fol. Liber Apologeticus contra Caronem & Valsium, Romanæ Ecclesiæ Adversarios in 4. Calamitas erudita in 4. Diatriba de Opinione probabili in 4. Lucerna Macedi in 8. Dissertatio de validitate Matrimonii Ethnicorum, præsertim Tunchinensium Barbarorum in 4. Traductio Ludovici Camonii Principis Poëtarum Lusitaniæ in Latinam linguam Heroico item carmine, Opus magni laboris & accurationis, in 4. Continet Myriadem fermè versuum totidem Poëtæ versibus respondentium. Subdit prælo, tertium tomum Collationum in 3. Sentent. S. Thomæ & Scoti. Habet præ manibus librum inscriptum : Prosper redivivus contra Narratorem* [hoc est, contra Patrem Noris] *Urget alium, cujus titulus est : Accipiter, sive Sparaverius, Rafrerii plumis vestitus, deplumatus, & viginti qvinqve errorum convictus* [Rafrerii per anagrāma Ferrarii]. Subjungit huic suo catalogo illa : *Erit, qui velit nosse opera vaga & solitaria. Hæc, qvod sunt plurima, ægrè numerari possunt, & ægrius inveniri. Verũ obiter attingam. Panegyricos dixi qvinqvaginta tres. Orationes Latinas habui sexaginta. Laudationes, sive Funebres Orationes, trigima duas. Poëmata Epica recitavi publicè qvadraginta octo. Elegias composui centum viginti tres. Epitaphia centum qvindecim. Epistolas dedicatorias ducentas duodecim. Familiares septingentas. Poemata Epica justa bis mille sexcenta. Elegias qvingentas. Odas centum decem. Epigrammata, & id genus alia plusqvam tria millia. Comœdias Latinas qvatuor. Satyram unam Hispanicè. Carmina, quan-*

qvantum recolendo præterita conſeqvi poſſum, omnis generis, qvæ ſcripſi, ac ex tempore fudi, ea opinor centum & qvinqvaginta myriades poſſe conficere. Tandem animadverto, de multis me qvæſtionibus fuiſſe conſultum: Earum Reſponſa, qvæ ſunt diſperſa, ſi colligantur, ingentem Tomum efficient. Accenſet alios Gregor. Leti *Panegirico ſagro, del Serafico Padre San Franceſco, Diſcorſo Academico, qvalgoda con più diletto la Rappreſentatione Comica ò Tragica, ò miſſa di un Palco; ſe un Cieco che ſenta, ò un Sordo che veda. In Padoua per il Cadorino 1676. in 4 L' Academico Umoriſta Romano, Ricourato Padouano,* & nonnulla alia.

Accenſendi ſunt & Locorum Communium & Bibliothecariis Scriptoribus illi, qvi minutos, vel unius vel multorum, autorum labores in volumina colligunt, ne illi intereant, ſed publico bono ſerventur. Rectè ergo etiam illos Bibliothecarios vocabimus, cum multa volumina colligendo Bibliothecam faciant, & Bibliothecis inſerviant. Ita in libris ſacris habemus Bibliothecas Patrum, Biblia Critica: in Jurisprudentia Oceanum Juris, ſeu Tractatum Tractatuum. In hiſtoricis medii ævi in volumina colligendis, qvam diligentes fuere Goldaſtus, Freherus, Lindebrogius, Schardius, Urſtiſius, Reubius, Piſtorius, Reineccius, Meibomius, cujus nepos novum nunc corpus promittit, Bongarſius, Pithœus. Laurentius Strauſſius in Theatro Sympathetico multos, qvi de Sympathia & Antipathia rerum ſcripſere, congeſſit. Gruterus in Face Critica omnes ſcriptores criticos ſuorum & præcedentium temporum collegit; ſub nomine Rhanutii Gheri Poëtas Gallos & Germanos. Elzevirii & Blauii in Rebuspublicis & Atlantibus edendis operoſi fuere. Hortlederus, Lundorpius ſcripta ad res Germanorum pertinentia voluminibus certis complexi ſunt. Sunt, qvi Concilia & Synodos, univerſales ac particulares, Hiſtoricos Hiſpaniæ, Galliæ, aliarumq; gentium, in unum corpus compegerunt. Habemus Theatra Chimica, artem auriferam, in qvibus Chimici Scriptores continentur. De qvibus ſingulis nunc non eſt dicendi locus.

CAP. XXIII.

DE EPISTOLARUM SCRIPTORIBUS.

Epiſtolarum Scriptores ad rem & hiſtoriam literariam multum conferunt. Magna eſt in commercio epiſtolari jucunditas. Difficultates in ſcribendis Epiſtolis ex Eraſmo producuntur. Epiſtolæ ſecundum ſeriem temporum ordinandæ. Cum Reſponſoriis edendæ. Lacunæ in illis indagandæ. Indices addendi. Doctorum hominum litera in unum corpus colligenda. Rolandi Mareſii Epiſtolæ Philologicæ laudantur. Græcorum Autorum Epiſtolæ. Ciceronis Epiſtolæ ad eloquentiam & cognitionem ſtatus Romani maximoperè commendantur. Illarum præſtantia defenditur. Ciceromani

niani κακόζηλοι ab Erasmo aliisq; notati. Erasmus inclementius Ciceronem tractavit. Jul. Cæs. Scaligeri Declamationes adversus illum. Sed & ille in Erasmum injuriæ. Multi fuere inepti Ciceronis Censores. Ejus Epistolæ ad Atticum ob prudentiam politicam laudandæ. Plinii Epistolæ à quibusdam Ciceronianis malè præferuntur. Michaëlis Neandri Elogium de illis. Seneca Locorum Comm. Scriptor. Ejus & Pliniorum latinitas impugnata. Patrum quorundam Epistolæ. Sidonii Apollinaris Epistolæ ob historiam commendandæ. Cassiodori Epistolæ. Petrarchæ, Gasparini, Aretini, Philelphorum &c. Epistolæ. Angeli Politiani Epistolæ. Magnum Barthii de eo elogium. Diversum Manutii judicium. Scaligeri, Erasmi, Scioppii, Floridi Sabini, Pauli Cortesii, Verdierii de Politiano judicia. Petr. Bembi, Joh. Casæ aliorumq; Italorum Epistolæ. Rudolphi Agricolæ, Marsilii Ficini, Joh. Pici Mirandulani, Thomæ Mori Epistolæ. Erasmi Epistolarum opus. Commendatur. De stylo ejus judicia. Comparatur cum stylo Budæano. Multa in illo Historica sacra & civilia. Vincentii Fabricii & aliorum de his Epistolis elogia. Melanchthonis Epistolæ earumq; variæ partes. Stylus Melanchthonis. Statum illorum temporum in sacris exhibent. Camerarii Epistolæ laudantur. Aonii Palearii Epistolæ ad indolem Ciceronis scriptæ. Goldasti Epistolæ Philologicæ. De Manutii Epistolis varia elogia & judicia. Quid Muretus de Italis in universum senserit. Bunellii Epistolæ. De Mureti Epistolis judicium Erythræi & Scaligeri. Rogeri Aschami, Bonciarii, Reinesii Epistolæ. Christophori Daumii Lexicon vocum medii ævi. Casauboni Epistolæ. Earum dictio. Compositio varia aliam indolem stylo largitur. Julii Cæs. Scaligeri, Josephi Scaligeri Epistolæ ab ipso, & Gallicæ ad hunc scriptæ commendantur.

EPistolarum Scriptores ad Bibliothecarios omnino referendi sunt: Ex illis enim multa hauriri possunt, qvæ ad omnem rem & historiam literariam pertinent, ubi à vitarum scriptoribus discesserimus. Biographi multa exponunt Scriptorum consilia & arcana; Elogiorum qvoq; scriptores: qvanqvam hi in laudem proniores sunt, ut Samarthani, Crassus, Ghilinus aliiq;, de qvibus suprà; qvibus addi possunt Monumenta illustrium Virorum & Elogia Trajecti ad Rhenum à Zylio publicata ac picturis Tobiæ Fendtii illustrata ann. 1671. in fol. Sed omnes illi testimonium de aliis perhibent: in Epistolis verò sui characterem ipse Autor depingit. Qvod si enim è colloqviis eruditorum proficimus, etiam ex epistolis, qvæ colloqvia absentium sunt, magni ad nos fructus redundabunt; præsertim cum secretiora in illis tractari soleant. Historia, vel civilis vel literaria, præteritorum temporum nobis jucunda erit, qvam ex epistolis virorum illustrium nobis eò pleniùs ob oculos ponere possumus, qvo evidentior est in illis typus rerum & personarum practicus, unde perspicaci aliquâ solertiâ multa eruent, qvi historiæ illorum temporum non sunt omnino ignari. Commendat hoc Vincentius Fabricius epistolâ, qvæ est inter eas, qvæ cum cæteris ejus poematibus novissimè prodierunt, secunda: *Quem non delectent*, inqvit, *familiares isti, & quasi à*

 præ-

præsentibus habiti virorum magnorum sermones: quorum imago est Epistola? quantum ibi jocorum; quantum etiam querelarum; &, quatenus per ludum inter amicos licet, conviciorum? An non te felicem crederes, si licuisset annos aliquot conversari cum Politianis, Manutiis, Erasmis, Caseliis, Scaligeris, Lipsiis, Muretis; eorum mores, vitam, etiam cum in lætis rebus, cum in tristibus essent, cum serio aut per remissionem vel agerent aliquid vel scriberent, inspicere? Jam verò talium Epistolæ cum omnibus te conjungunt quodam, & dulcissimo contubernio. Hæc qvidem rectè Vincentius: Sed varia sunt in Epistolarum Scriptoribus consideranda; variæ ipsis scriptoribus difficultates in epistolis edendis proponuntur, de qvibus nemo pleniùs, qvam Erasmus in Epistolâ 1. unde hîc adducemus nonnulla: *Ad epistolas scribendas fortasse non ita valde videri poteram ineptus; verum alioqui multa res erant, qua me ab hoc genere deterrebant. Primùm, si epistolæ carent veris affectibus, neq; vitam ipsam hominis repræsentant, jam Epistolæ nomen non merentur: Quales sunt Senecæ ad Lucilium, atq; adeò inter eas, quas olim scripsit Plato, quasq; ad Apostolorum (ut apparet) imitationem scripserunt Cyprianus, Basilius, Hieronymus, Augustinus, perpaucæ sunt, quas non libros rectiùs appellaris, quàm epistolas. Porrò, quos nobis reliquit, nescio quis Bruti nomine, nomine Phalaridis, nomine Senecæ & Pauli, quid aliud censeri possunt, quam declamatiunculæ? Verum autem illud Epistolarum genus, quod mores, quod fortunam, quod affectus, quod publicum simul & privatum temporis statum, velut in tabula repræsentat, cujus generis ferè sunt Epistolæ Ciceronis, Plinii, & inter recentiores Æneæ Pii, aliquanto plus habet periculi, quam historia rerum nuper gestarum; periculosæ (ut inquit Flaccus) plenum opus aleæ. Proinde, si quid edendum sit in hoc genere, nulli velim autor esse, ut ipse vivus edat, sed Tyroni cuipiam hoc det negotii. Quanquam hic in edendis patroni sui monumentis plus studii, quam judicii creditur adhibuisse. Sive laudes, sive vituperes aliquem, non deerunt, qui offendantur. Ut ne commemorem esse quosdam, qui ne laudari quidem sustineant libris editis: sive, quod dedignentur à quovis nominari, sive quod vereantur, ne cui veniant in suspicionem φιλοκολακίας. Quo magis admiror divum Bernardum Epistolas suas evulgasse, in quibus tot nomina carbone notantur. Nunc si quis Jacobitæ aut Carmelitæ meminerit, vel suppresso nomine, nisi multa cum honoris præfatione, res videtur digna lapidatione. Jam & illud est incommodi, quod, ut sunt res mortalium, ex amicissimis nonnunquam redduntur inimicissimi: & contra, ut & illos laudatos, & hos doleas attactos. Postremò ne famæ quidem Autoris satis consulitur, quod plerique ex una quapiam Epistolâ totum æstimant hominis ingenium, cum aliquoties scribamus uvidi, nonnunquam dormitantes, interim lassi, interim etiam ægroti, aut aliud agentes, nonnunquam alieno stomacho, frequenter ad ejus, cui scribimus, vel captum, vel judicium, orationis habitum attemperantes. Unde fit, ut imperitis veniamus in suspicionem inconstantiæ, cum ea varietas, ætati, affectui, personis & rebus in diversum mutatis, sit imputanda. Hæc cum alium quamlibet felicem ab edendis epistolis meritò deterreant, me tamen illud peculiariter dehortabatur, quod, cum mihi semper fortuna non solum humilis fuerit, verumetiam constanter iniqua, neq; is vitæ tenor, ut eam velim aut possim ab omni crimine vindicare,*

re, non erat, cur vellem utriusq; multa veſtigia ſupereſſe. Atq; hæc ratio fortaſſis & illos moveret, ad quos ſcribimus, qui, quod per literas velut in ſinum effutiunt amiculi, nolint omnibus prodi; cum ſint, qui nati Gratiis iratis nihil non interpretentur in pejorem partem. Sæpenumero fit, ut, quod in convivio aut inter candidos homunculos dictum gratiam habet, ſi idem loco non ſuo dicatur, atroces excitet tragœdias. Hac quidem de cauſa pauciores admiſcuimus ex his, quibus reſpondemus, & tamen aliquot adjecimus, præſertim eruditorum: partim, quod me piguerit laboris, quem Angelus Politianus ferè ſumit, in repetendo argumento Epiſtolæ, cui reſcribit: partim quod, ut addas argumentum, tamen aliquid lucis ac vitæ videtur deeſſe, ni prius legas eam, ad quam reſpondetur. Hæc ex Eraſmo prolixiùs adducere placuit. Illud tamen ego velim, in Epiſtolarum ſcriptoribus ſemper reſponſorias adjungi; ita rectius de omnibus judicaremus: Velim & tempora epiſtolarum ſollicitè adnotari. Qvæ duo non ſine cauſâ deſiderat in Epiſtoliographis Thomaſius præfatione illâ, qvam Boxhornii epiſtolis à ſe recuſis præmiſit. Qvare laudanda eſt Manutii, Siberi, in ordinandis Ciceronis epiſtolis opera, unde multùm lucis hiſtoriæ accedit. Idem Johannes Aurifaber in Lutheri, Joachimus Camerarius in Melanchthonis Epiſtolis fecit. Comendat eo qvoq; nomine Boxhornianas Thomaſius. Reperiuntur & in nonnullis epiſtolis lacunæ, vel ænigmatica & peregrina nomina, qvorum in Scaligerianis & Caſaubonianis epiſtolis clavem dedit Colomeſius opuſculis ſuis literariis adjectam: qualia in Philippi Melanchthonis Epiſtolis paſſim qvoq; reperiuntur. Sed talia facilè è freqventi lectione detegi poſſunt, qvod de ſe ait Vincentius Fabricius epiſtolâ modò laudatâ: unde Thomaſius qvoq; loco citato adduxit: *Memini me non indiligenter legiſſe antehac, quæ extant, eruditorum literas, nec verò nunc, quoties otium ad eam rem fert, intermitto. Unde tantum, præter alia, profeci, ut nihil ferè occultè in Lipſii, Scaligeri, Baudii, talium epiſtolis n. tetur, nullus carpatur, (nomen enim nunquam ferè, ut ſcis, exprimitur) quem ego non, quis fuerit, vel divinem, vel ſciam.* Illud deniq; magnopere reprehendendum eſt in plerisq; Epiſtolarum ſcriptoribus, nullum illis adjici indicem, qvi de potiſſimis literarum contentis docere poſſit. Pauci admodum Epiſtolarum libri ſunt, qvi hoc nomine commendari poſſunt, Eraſmi, Richteri, Boxhornii, (edit. Lipſ.). Illud qvoq; ego ſuaſerim, ſi qvis hanc operam ſumere velit, ut eruditorum literas, hinc illinc in ſcriniis nonnullorum latitantes, perqvirat, atq; in unum corpus compingat, alioqvin, niſi hoc fiat, perituras. Næ is optimè de re literariâ mereretur. Nos jam Epiſtoliographos recenſebimus, potiſſimùm eos, qvorum ad hiſtoriam literariam uſus eſt. Primò ergo loco nobis nominabuntur

ROLANDI MARESII Epiſtolæ Philologicæ. Qvoniam enim ille in epiſtolis ſuis de rebus agit, qvæ ad rem & hiſtoriam literariam pertinent, meritò primo loco nobis ponitur. Gallus fuit ille, vir doctus, cujus extant duo libri Epiſtolarum Philologicarum, ad varios, tum in Galliâ tum extra Galliam, viros ſcriptarum: Singulæ epiſtolæ continent argumentum aliqvod de ratione ſtudiorum inſti-

inſtituenda. Jam enim de Grammaticis ſcriptoribus, jam de Poëtis, jam de Loc. Comm. collectoribus, de verſionibus, de Jurisprudentiâ, Theologiâ Scholaſticâ, Antiqvariis Criticis eloqventiæ ſingularibus, Hiſtoricis agit. In ſingulis multa habentur de viris doctis judicia. Prima editio primi libri prodiit Pariſiis an. 1650. in 12°. Altera prodiit poſt mortem Autoris auctior: nam Launoius & Valeſii fratres omnes epiſtolas in ordinem collegerunt, & ſingulis breviaria ſua præfixerunt, in duos libros diſpeſcendo. Prodiit Pariſiis in 8. Ejus Elogium habet Petrus Hallæus, qvod adjunctum legitur vitæ Henrici Valeſii, ubi ſimul habentur Epiſtolæ Marcelianæ ad Valeſios ſcriptæ. Noviſſimè an. 1687. Cl. Rechenbergius Lipſiæ & Francofurti recudi fecit. Rationes hujus ſui libri reddit *Epiſtol. 1. lib. 2.* Idem *Epiſtol 19. lib. 1.* de eo agit, cur epiſtolæ noſtrorum ab epiſtolis veterum tantopere differant degenerentq;: Cujus hanc rationem dat, nos non ſecundum artem & ἀνάλυσιν Dialecticam procedere, qvod Cicero aliiq; faciebant; ii præterea inter publica negotia ſtudia tamen ſua non omittebant, ſed ſemper aliqvid ſcribebant. De Epiſtolarum variis generibus idem *lib. 1. Epiſt. 1.*

E Græcis Aldus olim Venetiis duobus tomis autorum 177. epiſtolas excudit. SOCRATIS, ANTISTHENIS, ARISTIPPI, XENOPHONTIS, ÆSCHINIS, PHILONIS, PHÆDRI & aliorum Socraticorum Epiſtolas edidit Leo Allatius. Cujacius epiſtolas Græcas uno volumine collegit cum interpretatione Latinâ: qvâ verſione nullam futiliorem habet Barthius *Adverſ. lib. 40 cap. 19.* putatq; illam Cujacio affingi. De ARISTÆNETI Epiſtolis earumq; interprete vide Barthium *Adverſ. lib 45. cap. 6.* De verò earum autore idem diſqvirit *lib. 55. cap. 8.* LIBANII 40. ſunt editæ Cracoviæ: qvasdam ineditas epiſtolas Holſtenius miſit Lambecio, multaq; de Ariſtæneto habet in iis epiſtolis, qvas ad ſe ſcriptas commentariis ſuis de Bibliothecâ Vindobonenſi inſeruit Lambecius. Inter recentiores habemus Budæi Epiſtolas Atticas, ſingulari venuſtate ſcriptas Inter Latinos principem locum CICERO diſſertiſſimus ille Romuli nepotum tenet, cujus habemus Epiſtolas ad Familiares, ad Atticum, ad Q. Fratrem, ad Brutum, tum civili ſapientia pleniſſimas, tum ad amuſſim genuinæ Eloqventiæ factas: è qvibus eas, qvæ ad Atticum miſſæ ſunt, viri doctiſſimi rectiùs familiares fuiſſe nominandas cenſent, cum earum pleræq; videantur genere ſermonis abrupto & extemporali ſcriptæ. Caſelius *Libello de Ludo Literario rectè aperiendo* in Tironum gratiam familiares Epiſtolas deligendas ſuadet ex omnibus Ciceronis Epiſtolis, quæ familiari filo ac epiſtolis proprio ſcriptæ ſunt. Nam certè Epiſtolæ ad Familiares, ut Ludovicus Vives putat, non eo ſermonis genere conſcriptæ ſunt, qvo domi utebatur Cicero; in multis ſunt lectiſſima argumenta, ſelectis etiam verbis tractata: Scribuntur ad Reip. Romanæ viros principes: ac indicat facilè ipſe numerus ac periodorum menſura curam illam, qvæ non adeò reperitur in Epiſtolis ad Atticum, ubi multa ſunt abrupta & hiantia. De præſtantiâ Epiſtolarum Ciceronis ſingularem Diſſertationem Jac. Pontanus ſcripſit, qvâ

Cice-

Ciceronis eloqventiam contra novatores nonnullos, Eraſmum Politianum & Belgam qvendam Anonymum, defendit, monſtratq; qvam in omni Epiſtolarum genere, qvod adeò multiplex & varium eſt, unicè triumphet Cicero. Nam & rebus accommodare argumenta, argumentis elocutionem, elocutioni numeros & decentem illam copiam novit; ut, qvi ſimile præſtiterit, è totâ antiqvitate inveniatur nemo, ipſo Senecâ teſte: *Compoſitio Ciceronis una eſt; pedem ſervat curata, lenta & ſine infamia mollis*. Sed & ipſe in ſtylo interdum varius eſt: Scripſit enim nonnulla juvenis, qvæ ſenex improbavit; cujus exempla affert Sebaſtianus Corradus in *Quæſtura ſuâ*, libro elegantiſſimo, in qvo tota Ciceronis vita refertur. De *vario Epiſtolarum Ciceronianarum genere* commentarium Henricus Stephani edidit laborioſum, nec indoctum. Eraſmus, adverſus qvem diſſerit Pontanus in laudata diſſertatione, junior adhuc qvædam ſcripſit, non tam contra Ciceronem, qvam contra malos Ciceronis imitatores in Dialogo, cui *Ciceroniani* nomen fecit. Non potuit enim ferre homo perſpicaciſſimus, Longolium aliosq; ſe efferre Ciceronianorum nomine, qvaſi illi ſoli Latinè loqvi ſcirent, reliqvi omnes barbaro ore creparent, cum illi vim imitationis Ciceronianæ neutiqvam intelligerent, Centonum potiùs fartores, qvam veri imitatores; qvorum fœtus, ut judicat Vir doctus, Ciceroni, non ut homo homini, ſed ut ſimia, ſimilis esſet. Sed fervore diſputationis abreptus qvædam licentiùs in Ciceronem dixit, qvorum tamen poſtea pœnituit. Nam ipſe non ſemel temeritatem ſuam accuſat. Cauſa tamen nulla erat, qvæ commovere Julium Cæſarem Scaligerum ad tam acerbas declamationes potuerit, qvas Eloqventiæ Romanæ Vindices appellat, in qvibus miris modis lacerat Eraſmum. Sed & ipſum poſtea ſuæ acerbitatis pœnituit, qvam invidendo elogio in mortem ipſius conſcripto expiavit; & filio ejus teſte in Excerptis Scaligerianis ſuppreſſæ ſunt illæ orationes, aliaq;, qvæ contra Eraſmum ſcripſerat Pater. Sed vetus ille error eſt, qvod olim Qvintilianus de Scholaſticis dicebat: *Neminem inter illos fuiſſe, qvi non ſibi perſuaderet, ſe ante Ciceronem numerari debere*. Id & hodie hominibus nonnullis accidit, Scholaſticis præcipuè, parum in uſu dicendi exercitatis. Viri etiam docti, ingenioſi, ſi aliam viam ingreſſi fuerint, ut ſunt hominum ingenia varia, facile abripiunt in ſuum errorem alios; qvi, cum gloria ſua capiantur, non obloqvuntur aliorum judicio. Lipſius qvoqve Ciceronem magnificis laudibus evehit, paſſim tamen in Ciceronis imitatores declamat. Non injuriâ itaqve Franciſcus Vasſor *lib. de Epigr. p. 163.* Robertum Conſtantinum reprehendit, qvi in Lexico ſuo Græco-Latino Budæi Epiſtolas ad lectionem commendat, ac Juſtum Lipſium, qvod in Epiſtolis Angelum Politianum Ciceroni & Plinio ſocium adjungere voluit. De variis Epiſtolarum Ciceronianarum Commentatoribus legi poteſt Spachius in Nomenclatore Philoſophico. Legi etiam poteſt Oratio Mureti *XVI. lib. 2.* qvâ vir ipſe eloqventiſſimus oſtendit Epiſtolarum Ciceronianarum præſtantiam. Ciceronis Epiſtolæ ad Atticum ob prudentiam politicam

cam inprimis commendari debent: statum enim Reipublicæ, qvalis tum erat, describunt; ita, ut, qvemadmodum Cornelius Nepos ait, eas qvi legat, non multùm illorum temporum historiam desideret. E Ciceronis epistolis extemporalem se facundiam nactum fatetur Hermannus Buschius, teste Freinshemio, *Orat. 4. p. m. 46.* De Ciceronis Epistolis extat Sidonii judicium ambiguum, qvod examinatum vide à Barthio *Adversf. lib. 47. cap. 9.*

Post Ciceronem in Latina lingua PLINII JUNIORIS EPISTOLÆ adeò nonnullis placuerunt, ut vel ipsi Ciceroni anteponant: In qvo tamen errare illos certum est. Rectè de illo Ludovicus Vives: *Plinius succinctus & festivus, facetus & acutus, & freqvens concinnis sententiis, doctis atqve acutis ingeniis mirificè est aptus, qvi scholasticas inter se mittunt epistolas & umbraticas, quibus oportet plus ornatq & condimenti adjungi, quando rebus non perinde nituntur.* Nam certè non elucet in illis tanta rerum varietas, tantus orationis splendor, qvi in Ciceronianis Epistolis de rebus gravioribus ad viros principes scriptis. Sed nostro tempore adeò delectavit dictio Pliniana nonnullas, ut normam illam dicendi sibi proponant: A plerorumqve enim scriptis exulat ille numerus ac justa illa sermonis copia, qvam in Cicerone deprehendimus; argutiæ vero, breves periodi, numerus nón valde qvæsitus, sententiis hinc inde & dicteriis Græcis & Latinis conspersa ac penè obruta dictio. Etenim cum Epistolæ ad Familiares & Viros eruditos de rebus scholasticis scriberentur, non adeò fortassis absurda erat hæc styli affectatio; qvæ tamen in vitium incurrit, si ad viros graves principesve in re seriâ & deliberanda argumentis hoc modo scripseris. Mirè prolixus in ejus laudes est Michaël Neander in præfatione Erotematum suorum p. m. 241. *Plinius*, scribens, *in Epistolis suis ita petit & commmendat, ut extorqveat: ita gratias agit, ut referat: ita offert, ut largiatur: qvâ modestiâ laudat? qvo ardore invehitur, quibus rationibus se alterumve purgat & tuetur? qvam festivè, qvam verè gratulatur? qvàm breviter, qvàm lucidè narrat? qvam aptè, qvam lepide jocatur? flentem, si lamentatur, videas, unáqve collacrymabis: movet nemo benignius, nullus hortatur blandius: qvæ omnia Vir emunctus, acutus, acer, ea verborum puritate, varietate, compositione vestivit, iis luminibus, sententiis, salibus adspersit, ut nihil tersius, floridius, concinnius, nitidius, succulentius, acutius aut dici aut excogitari posse videatur.*

SENECA in Epistolis Locos communes scripsit: Ejus enim epistolæ nihil aliud sunt, qvàm farrago variarum sententiarum in unitatem argumenti redactarum. Tota Philosophia moralis Stoica qvasi per lancem saturam in iis exhibetur; qvam, cum comprehēdere non poterat Seneca justô aliqvô Systemate, aut unius libri argumento, in epistolas conjecit vagi argumenti materias, qvia sic cōmodiùs illa proponi poterant. Nihil est ejus scriptis argutius & sententiosius; qvæ ego volvenda & revolvenda suaserim, ut promptitudinem habeamus variarum rerum & argumentorum in moralibus & civilibus; addo & in sacris ad populum orationibus, qvibus illa mirificè subvenire possunt. Ad orationis cor-

pus formandum legi non debent: nam ſic inſtituta orationis forma extra hoc argumentum laudari non poteſt. Eraſmus in Seneca ſordidas voces reprehendit, ſed defenditur à Buchnero lib. *de Com. dic. ratione cap. 15.* Sanctius qvoqve in *Minerva lib. 3.* latinitatem Senecæ multis in locis claudicare ait, qvi tamen eo deteriores in latinitate utrumqve Plinium facit.

TERTULLIANUS multum Africitatis habet, judice Ludovico Vive: Aſper enim eſt, & verbis monſtroſus. CYPRIANUS mollior aliqvanto, qvanqvam ejus gentilis, uti & AUGUSTINUS; ſed minus terſus ac comtus. HIERONYMUS ardens & vehemens, ut videatur ſemper ad judices dicere de cauſâ capitali. AMBROSIUS lenior & placidior. SYMMACHUS ſui ſeculi penè Cicero habitus eſt; ſed mirum qvantum diſtet ab Arpinate iſto. Ejus Epiſtolæ editæ ſunt ex recenſione Lectii & Jureti. Extant & in eundem Scioppii Obſervationes. SIDONIUS APOLLINARIS Giraldo Gallicum & Barbaricum aliqvid redolere videtur Dialogo 5. de Poëtis, qvem tamen Barthius poſt Claudianum pro optimo Poëta habet, ipſe non ſatis accuratus eorum cenſor. Epiſtolas ſcripſit ſtylo obſcuro & perplexo, multum trahentes ab infectione illorum temporum, in qvas tamen extant Commentarii doctiſſimi Savarronis & Sirmondi. Cæterùm in carmine, qvod & obſervavit Vives de tradendis diſciplinis, non adeò deprehenditur orationis ſcabrities, qvam in Proſâ: numerus enim illam vel operit vel ſuſtinet. De hoc ſimilibusqve autoribus rectè judicat Mareſius lib. 2. ep. 1. *Sidonius, qvanqvam ſcabri & moleſti ſermonis affectator, ob multa, qvæ epiſtolis inſerit, ſuorum temporum acta nusqvam alibi invenienda, ſatis in pretio eſt. Quantumvis enim barbari ſcriptores, qvorum libri viventibus ipſis propter verborum ſqvalorem, vel qvod aliud vitium, fortaſſe negligebantur, ſi hiſtoriam ſuorum temporum ſcripſerint, vel qvid hiſtoricum ſuis ſcriptis admiſcuerint, poſtea tamen recipiuntur. Hiſtoria enim qvoqvo modo ſcripta delectat, & licet inſulſè ſcriptam, tamen qvoniam notitiam temporum habere deſideramus, & nos qvidquam, qvod uſqvam geſtum ſit, latere dolemus, ambabus ulnis amplectimur.* CASSIODORUS Gothica ſtribligine totus plenus eſt: Qvi omnes elegantiæ ſtudioſo ab imitatione excludendi ſunt.

Poſt illa tempora magno intervallo, velut ſtella inter denſiſſimas tenebras, emicuit FRANCISCUS PETRARCHA, qvi tamen multum trahit ex rubigine ac ſitu temporum ſuorum. Multo pòſt primus in Italiâ aliqvid Latinè balbutire cœpit GASPARINUS, cujus Epiſtolas Ludovicus Vives laudat, qvod in ſeculo doctorum primæ. Huic ſuccedunt LEONHARDUS BRUNUS ARETINUS, parum etiam cultus, & PHILELPHI duo, Pater & filius, ſententiis inanes & ſubfrigidi, POGGIUS, qvem garrulum & nugatorem vocat Lud. Vives, *Æneas Pius II. Pontifex, Silvius, Campanus, Sabellicus, Pomponius Latus,* de qvibus judicia vide Ludovici Vivis in Inſtit. Epiſt. Cæterum Leonhardus Aretinus *lib. 8. Epiſt. Baſil. 1535.* in 8. editis ſingularia argumenta Philologica & hiſto-

historica comprehendit, qvæ pertinent ad statum illorũ temporũ. Nam non pauca occurrunt de artibus aulæ Romanæ; ut lib. 3. Epistolam habet de infelici statu Romanæ curiæ; item de artibus, qvibus oporteat uti illos, qvi Episcopatus ambiunt à Pontifice Romano, & plura alia. Notissimus alioqvin ille autor est: Fuit enim & ille inter primos resuscitatores literarum in Italiâ, ac multa ex autoribus Græcis in linguam Latinam convertit.

ANGELUS POLITIANUS, qvem Scaliger in excerptis dicebat primum sui temporis caput extulisse in literis, Ludovico Vivi acumine & festivitate amabilis, nisi qvod laudis nimiâ cupiditate supra epistolæ limites assurgit. Ludit ille non rarò, & lascivit; multus est in materiâ minutâ sui ostentator; & dum selectas qvasdam voculas qværit, circumducit lectorem pluribus, tum verbis tum sensis, orationem onerans, qvàm erat opus. Qvod judicium Ludovico Vivi Claudius Verdierius in *Censione suâ pag. 156.* sublegit. Magnus est Politiani Panegyristes Barthius *Adverf. lib. 47. cap. 5. Inter ea*, inqvit, *ingenia, quæ restaurandis literis cum favente fato præfuerunt, vel cum primis, nescio etiam an ullo pari, semper ego æstimavi Angelum Politianum: tanta in eo viro dexteritas, quocunqve literarum se verteret, fuit, ut nec nunc satis admirari dotes incomparabiles possit, licet nonnunquam tanto Heroi iniquior, Posteritas. Nec admiratus ego solùm hunc hominem semper sum, sed quæ ejus in scribendo singulares Gratiæ sunt, amavi etiam, affectu sanè tenero; Quare minus etiam patienter tuli sordida pædagogorum judicia, qui ne quid minus in hoc, quam in aliis scriptis divinitati jam consensu docti Orbis transscriptis, sapere videantur, nescio quas vernilitatis notas inusserunt, vel inurere certè conati sunt, longè doctissimis ejus monumentis.* Idem lib. 19. Adverf. cap. 17. de eo: *Stilus latinitate Romanos ipsos adit, Atticas Athenas, si ita fari licet, Græcitate. Inventionum verò acumine, lectionis varietate, judicii dexteritate, singularis illius hominis felicitas fuit, eaq; quo rarior in utroq; genere orationis pari laude cui contingere solet, eo in isto gratior. Adde, quod pueritia incidit in seculum Sophistis dominantibus plusquam barbarum, quorum dogmata etiam tamen ita calluit, ut non minimum laborasse dicatur ad elegantiam Latinam traducendis. His velut cumulus accedit in vulgari quoqve Italorum nunc Idiomate rotunditas suavissima, qua plures etiam nulli alii reistudentes longè post se reliquit.* Etiam Maresio *lib. 2. cap. 1.* Politianus valde politus & elegans videtur. Qvam ab his diversum Manutii judicium! qvi se cum Politianis & Erasmis miserè errantem in viam reductum à Bunello ait, ob hoc judicium reprehensus à Maresio *lib. 2. epist. 4.* qvi cum istis viris errare mavult, qvàm cum Bunello & Manutio sapere, qvorum epistolæ rerum sint inopes, verbis canoræ. Sed non desunt, qvæ & huic responderi possunt, de qvo alio loco plura. HERMOLAUS BARBARUS, cujus epistolæ Politianis epistolis mistæ, durus esse videtur, qvi qvoddam styli genus affectavit ex obsoletis & recentibus vocabulis mistum. Utrumqve multis laudibus effert Germanus

Bri-

Brixius epistola ad Erasmum, qvæ est inter Erasmianas libri qvarti octava. Scaliger ipse in primis illis excerptis à Fabro editis ait, se tribus inter omnes literarum suscitatores invidisse, Gazæ, Angelo Politiano & Pico Mirandulano. Politianum Poëtam excellentem vocat, & in omnibus aliis, præterqvam in epistolis, qvarum stylum imitari nolit nimis elatum & oratorium, sed potiùs Cæsaris, Cassii, Planci, Bruti & aliorum apud Ciceronem; maximè verò Mutii & Cincinnæ & Plinii secundi, qvi tamen non sit superioribus conferendus, uti nec Cicero, qvi non simplici stylo sæpissimè utatur. Erasmus *lib. 12. ep. 7.* in Zasio laudat Politianicam Venerem ac delicias, cujus viri ingenio semper ita sit delectatus, ut nullo æqvè, in qvo summa sit eloqventia. Reprehendit & Scioppius in lib. *de Rhetoricarum Exercitationum generibus* pag. 25. in Politiano, aliqvem κοινισμὸν, qvod scil. utatur verbis è variæ ætatis scriptoribus dissimillimis petitis. Ita enim: *Ab hoc vitio non satis Politianus cavet, etsi id eum ingentibus virtutibus aliis redimere fatendum est.* Atqve hoc vitium ille omnes Transalpinos affectare nimis licenter ait, qvi non tam judicii & elegantiæ, qvam variæ eruditionis laudem ferant. Excipit tamen è Germanis *Rudolphum Agricolam*, *Joh. Rivium*, *Anton. Schorum*, *Franciscum Fabricium*: ex Gallis *Muretum*, *Hotomannum* &c. Ex Britannis *Thomam Morum*, *Buchananum*, qvem ille omnibus Italis præfert. Floridus Sabinus *pag. 10. Apolog.* Politiani Epistolas Plinianis præfert. Paulus Cortesius Ep. de imitatione in Politiano reprehendit, qvod nullum imitetur, atq; ita vitiosam & dissimilem scriptionem instituat. De Politiano videatur & Capaccius *Elog. lib. 2. pag. 350.*

PETRUS BEMBUS Italus, si credimus Joh. Casæ in vita ejus ab illo scripta, ad verum Romani sermonis genium aliqvid scribere cœpit. Jacebat tum Cicero, & autores illi ætatis aureæ. Solus ille illorum pretium reduxit, atqve Ciceronianum qvid stylo expressit. Præter enim Politianum, qvem Joh. Casa minus dulcem ac minus elegantem vocat, nemo erat, etiam ex illis, qvos nominavimus, laude aliqva styli dignus. Magni faciendus itaq; is autor est ob honorificum adeò testimonium Joh. Casæ, qvi Romanæ linguæ peritissimus fuit, ut hodieque ejus scripta, utut pauca, magni æstimentur Italis. De Longolio Casa, Bembo, Sadoleto, Lazaro Bonamico, Romulo Amusæo Muretus agit *volum. 2. oratione 16.* deqve iis judicat. Legendus de Bembo Capaccius *Elog. part. 2. p. 263.* De Sadoleto idem *ibid. p. 265.* De Victorii Epistolis *ibid. p 267.* Cujus Epistolas, utut Latinas, ob nimias tamen ambages non probat Scaliger. Joh. Sturmius lib. Acad. ad Lipp., ita de Italis: *Bembus & Sadoletus scribere maluerunt Latine qvam loqui. Et qvanqvam Sadoletus facilior, qvam Bembus; tamen Bembus plus voluisse, Sadoletus non plus potuisse videbatur.* RUDOLPHUS AGRICOLA vir doctissimus paucas scripsit epistolas, qvæ operi ejus inseruntur, non illas qvidem indoctas, sed Ludovici Vivis judicio in multis emendandas. Nam si ipse sua emendasset, maximis qvoqve Veterum potuisset comparari. MARSILII

FICINI Epistolæ rudi stylo de rebus philosophicis agunt. JOHANNIS PICI MIRANDULÆ Epistolæ non destituuntur flore eloqventiæ purioris Latinæ, qvarum aliqvæ tenerâ ætate scriptæ, aliqvæ provectiore, refertæ rebus mysticis, ut erat ille sui temporis prodigium. Eas epistolas Christophorus Cellarius Cizæ ann. 1682. recudi fecit, notulis qvibusdam atqve indice adjectis. THOMAS MORUS, magnæ vir autoritatis ac magnæ eruditionis, epistolas aliqvas scripsit, qvæ inter opera ejus reperiuntur, non qvidem adeò accuratè ad genium Linguæ Latinæ scriptæ, sed, qvæ tamen laudem nitidi sermonis affectabant, eo præsertim tempore, qvo superatâ barbarie, nova lux literarum effulgere cœpit. Tum exagitati fuere scriptores barbari, ac perpetua inter illos & eruditos bella, qvorum felicissimus propugnator fuit Erasmus Roterodamus. Barbarorum hominum stribliginem eleganter depinxit *Uldaricus Huttenus* EqvesNobiliss. in Epistolis obscurorum virorum: Is enim verus earum Autor est; De qvibus Erasmus *lib. 22. ep. 31.* lepidissimas narrat fabulas, qvam scilicet illæ primùm magno à monachis plausu fuerint exceptæ, tanqvam in honorem monachorum scriptæ.

ERASMI Epistolis nihil est suavius & acutius. Latinitas in illis non mala; non qvidem talis, qvam ad imitandum aliqvis proponere sibi debeat, (hîc enim antiqvi scriptores omne ferunt punctum) sed nativa, extemporalis & interdum aliqvem ex rebus colorem trahens, qvod accidit interdum scriptoribus doctissimis, Grotio, Salmasio ac aliis. Illi enim autores, prout res sunt, qvas tractant, prout in autores scribunt, à qvorum lectione recentiores discedunt, stylum suum formare solent. Id enim velim notet hîc aliqvis, viros doctos, qvi multos autores legunt, cum cura eos emendant, aut multam scriptoribus philosophicis impendunt operam, vel medii ævi autores diligentiùs legunt, plerumqve ab illis aliqvid vitii trahere, nec accuratè adeò scribere, qvàm eos, qvi unum, & qvidem optimum, Ciceronem scilicet sibi imitandum proponunt. Qvemadmodum, qvibus cum variis gentibus commercium est, lingua nonnunqvam inclinari solet, ita & hîc fieri consuevit cum scriptoribus barbaris, vel non accuratè latinis, familiariùs conversantibus. Eam causam existimo, qvod Barthius, diligentissimus medii ævi scriptor lector & emendator, nihil tam in soluta, qv m in ligata oratione scripserit, qvod elaboratum esset. Grotius qvoqve, ut ipse in præfat. Poëmatum suorum fatetur, in stylo varius est. Jam enim Virgilianum aliqvid, jam Statianum aut Claudianæum aliqvod carmen scribit. In prosâ vehementer etiam variat. In libris Philosophicis interdum barbarismos admittit, & Philosophorum Scholasticorum linguâ loqvitur. In historiâ Tacitum non infeliciter exprimit; in Epistolis Plinium. Salmasio nonnunqvam σόλοικα exciderunt. Ipse qvoqve Erasmus stylum suum excusare mavult, qvam prædicare, ut in *epist. 20. lib. 24.* ubi Budæana præ suis extollit, ductus modestiâ, in qvo longè aliter ego sentio. Qvam enim Budæana dictio ab Erasmianâ

smianâ differat, nemo rectiùs ostendit, qvàm Longolius in epistolâ qvâdam, qvam Ludovicus Regius in vitâ Budæi adducit. Vide & in Erasmi *lib. 1. ep. 11. & 12.* Scaliger in Excerptis suis Budæum ait nihil nisi imitando scribere potuisse, semperqve locos communes phrasium consuluisse, cum qvippiam scriberet. Joh. Sturmius in libro Academico ad Philippum Lipp. Erasmum qvoqve Budæo præfert, atqve ita de Erasmo: Erasmus copia & varietate contentus Italorum spernebat in scribendo sollicitudinem. Cæterum Erasmi Epistolæ propter rei literariæ multiplicem cognitionem legendæ, & velut ad locos communes redigendæ sunt. Vastum hoc opus est variarum ejus epistolarum, non qvidem omnium; nam multæ etiamnum ineditæ sunt, & earum multæ MStæ in Bibliotheca Gudiana asservantur. Ipse Erasmus *lib. 27. Epist. 42.* non diffitetur, multas sibi esse epistolas ex tempore scriptas & dictatas, qvarum nullum ille exemplum servaverat; doletque multas ex illis in vulgus emanasse. Cornucopiæ meritò dixeris variarum rerum. Continentur in illô librô arcana Status Civilis, Ecclesiastici, Literarii illorum temporum, faceta nonnunqvam & jocosa, ut ipse fuit ingeniô mirè festivô, e. g. cum morem osculandi in Britanniâ describit, *lib. 5. Ep. 10.* & jurgium ancillæ cum herâ *lib. 5. Ep. 6.* Editio Epistolarum illarum Frobeniana editione Londinensi & cæteris longè melior est & correctior: multis enim mendis hæc postrema scatet, qvanqvam aliqvâ parte locupletior. Index huic operi subjectus utilissimus est. Lites in Theologorum palæstris tum ventilatas, & qvicqvid ad illarum historiam pertinet, illic deprehendes. Qvanqvam Erasmus se medium semper gesserit, studium tamen partium non rarò deprehendes. Magna fuit ejus viri veneratio, & meritò qvidem, ingenium excellens, vastum, diffusum, fœcundum, acre, promptum, ad omnia paratum, in decus & miraculum seculi natum. Triumphare duobus his civibus Batavia potest, Erasmo & Grotio, qvibus pares postera secula non facilè datura sunt. De his Erasmi epistolis ita Vincentius Fabricius epist. 2. *Unius Erasmi epistolas cum lego, prater quandam renascentium disciplinarum quasi historiam, inprimis legentem tenent, quas circa exortum purioris doctrinæ scripsit. Quippe qui medius & neutrius partis, nihil gratiæ (quis enim in Epistola ad amicum?) nihil det odio, quid autem in istis sibi placeat, in illis displiceat, generoso candore exponat. In quibus tamen nihil magis, quam singularem viri versutiam, qui hos ita sibi demereri potuit, ut illos non offenderet, mirari ego soleo.* Multa in Erasmi laudem Baudius *lib. 2. Epist. 27.* Multa Germanus Brixius in Erasmi Epistolis *libro 4. Epist. 8.* Editio ultima prodiit Londini ann. 1642. in fol. cum Melanchthonis, Thom. Mori & Ludovici Vivis epistolis.

MELANCHTHONIS Epistolas illis subjungimus. Jam suprà in laudem istius Viri multa dicta sunt, cum de vitâ ejus ageremus. Faciunt vero ejus epistolæ non parum ad statum rei Literariæ & Ecclesiasticæ. Ut candidum

illi viro pectus fuit; ita ſine fuco & ornatu ſcribit in epiſtolis, in qvibus nonnunqvam multas deprehendes ejus qverelas de turbato Eccleſiæ ſtatu, de pravis & ſeditioſis qvorundam conſiliis Theologorum, multa qvoqve ſuppreſſis nominibus & per ænigmata ſcribit. Ejus Epiſtolæ prodierunt in fol. & dehinc ſparſim alia quædam volumina epiſtolarum ad Joach. Camerarium & alios ſcriptarum; in qvibus tam candidus, ut nec neceſſitates ſuas domeſticas diſſimulet. Diverſis temporibus eas ediderunt Manlius, Peucerus, Pezelius, Saubertus,& Anonymus qvidam partem earum ſextam, ut vocat, Lugd. Batav. Ann. 1647. Optat verò Thomaſius in præfatione Boxhornianarum epiſtolarum, ut qvis in ordinatum corpus illas congerere velit: qvi ſanè labor utiliſſimus foret. Non dubito plures adhuc Melanchthonis latitare epiſtolas: Vir enim in iſto negotio poſitus plura procul dubio ſcripſit; qvæ, ut omnes edantur, rei Theologicæ & literariæ intereſt. Stylus in eo planus, liqvidus, nec ſuis deſtitutus elegantiis: qvanqvam non impetus ille ac fervor ſit, qvalis in Eraſmianis, non tamen ideo culpandus: animi enim eſt character ſermo, & ex illo idem in dictionem transfertur, huic ingenio domeſticam & vernaculam. Ut enim ipſe animus moratus eſt, ita vel ἤθη paſſim elucent, vel ex ſententia, aut affectus vehementiores. Unde non falluntur, qvi ſingulare aliqvod divinationis epiſtolaris genus commenti ſunt, tum ex ipſo charactere ſermonis, tum literarum, qvod argumentum ſingulari libro tractavit Camillus Baldus.

JOACHIMI CAMERARII Epiſtolæ elegantiſſimæ ſunt. Fuit ille illuſtre Germanorum nomen, ac ſuperioris ſeculi Phœnix, cujus elogia conglobata videas à Thomaſio in *Præfatione 75. de laudibus Joach. Camerarii.* Tot tantaqve in lucem edidit ſcripta limatiſſima, ut inter Germaniæ Heroas literarios meritò referendus ſit. Hujus extat Libellus novus epiſtolas Virorum doctorum ad ſe & alios ſuasque continens, ab ipſo vivo editus Lipſiæ An. 1568. in 8. Promiſerat in præfatione plures doctorum epiſtolas, qvas collecturus undiqve erat. Vehementer enim id commendandum, & hujus viri exemplo etiam nunc à nobis faciendum eſſet. Poſt mortem ejus prodierunt Francof. Ann. 1583. libri 6. Epiſtolarum familiarum venuſtarum & delicatularũ; qvæ, ut ſunt eleganti ſtylo ſcriptæ, ita multa continent rerum literariarum illius temporis. Hinc Anno 1595. ibidem qvinqve libri poſteriores Epiſtolarum à filiis editi. Fuere ipſi commercia literaria cum plerisqve totius Europæ Viris eruditis, de negotiis talibus ſcriptæ, qvibus delectantur literati.

Vixit circa id tempus AONIUS PALEARIUS, cujus editæ ſunt Orationes & Epiſtolæ, qvæ feliciter adeò exprimunt Ciceronem, tum qva dictionem tum qva numeros, ut dubitem, an præferendus illi aliqvis ſit. Prima editio Baſil. in 8vo prodiit, altera Bremæ, qvam procuravit Matthias Martinius in uſum Scholæ Bremenſis. Paucis, qvod miror, etiam Viris doctis & acerrimis latini-

tatis

tatis cenſoribus cognitus iſte autor fuit; ſed meretur profectò inter præcipuos numerari. Hic mihi qvis diſcrimen imitationis videat: Nam longè aliter ſonat, qvod Palearius ſcribit, qvam Longolius & alii inepti Ciceronis imitatores. De Longolio videatur judicium Ludov. Vivis in Inſtit. ſuâ Epiſtolicâ. *Nimia cura imitationis*, inqvit ille, *bonam naturam corrumpit: Verba habet Ciceroniana mira religionisne an ſuperſtitionis obſervatione*, &c. MELCHIORIS GOLDASTI Epiſtolas Philologicas jam ſuprà nemoravimus Nunc, cum de Epiſtolis agimus, cenſeri etiam inter illarum Scriptores debet. Non vero ſcripſit ipſe Epiſtolas, ſed collegit tantùm à Viris doctis ſui temporis ſcriptas, varii argumenti, ſed philologici: centuria integra eſt, prodiitqve Francof. ann. 1610. Operæ pretium faceret, qvi talem laborem continuaret.

MANUTIUS magnam aſſecutus eſt in exprimendo ſtylo Ciceroniano felicitatem, cujus epiſtolæ magnâ diligentiâ ac curâ conſcriptæ ſunt, atqve ut Scioppius nobis narrat, tanto labore, ut menſes aliqvot uni epiſtolæ interdum impenderit. Scilicet, qvem antea laudaverat, qvod nemo, qvi ſanus ſit, ad puritatis & elegantiæ Latinæ ſummam qvicqvam Manutio defuiſſe dixerit; mox tamen colaphum illi impingens, ex nimiâ illâ curâ factum eſſe judicat, ut Manutii epiſtolis, qvamvis elegantiſſimis, neqvaqvam ea ſit gratia, qvæ hominem, niſi valde otioſum, ad iteratam lectionem invitet. Puriſſimus ſanè autor eſt, ac penè unicus è recentioribus, qvem ego Ciceroni jungi poſſe arbitror. Qvod Scioppius dicit, tædium lectionis repetitæ inde oriri, ſi qvid veri judicat, ex illo fortè eſt, qvod plerumqve de negotiis familiaribus ſcribat. Sed nos hìc de rebus non ſolliciti, dictionis præſtantiam cōmendamus. Aliqvot ejus epiſtolarum editiones ſunt, qvas recenſet examinatq; Thomaſius in præfatione noviſſimæ editionis Lipſienſis, cui, ſi verum fateri velimus, non multum diligentiæ acceſſit. Extant adhuc aliqvæ ejus Epiſtolæ ineditæ apud viros doctos, atqve unam ejus benè longam ſervat Cl. Gudius, ipſius Manutii manu ſcriptam, qvam ipſe Epiſtolarum Manutii Reginam vocare ſolet. Muretus ſe Manutio minorem fatetur, & Mareſius Muretum eo majorem facit. Scaliger certè in Excerptis illis primis à Tanaq. Fabro editis neminem magis Romanè loqvi ait. Capacc. *lib. 2. Elogiorum*, bonæ latinitatis amatorem nominat, qvi tamen à ſplendido & magnifico Orationis genere abeſſe viſus ſit, dum ab humili epiſtolarum ſtylo non diſceſſit. Muretus cum in *Orat. 16. volum. 2* omnes Italos, inqve his Johannem Caſam in ſcribendo omnium politiſſimum maximeqve limatum, & ab omnibus ineptiis remotiſſimum, Manutium, virum in ſcribendis Latinis epiſtolis ſingulari lepore ac venuſtate præditum laudaſſet, ita tamen de iis in univerſum judicat: *Et tamen in tanto ardore animorum, tanta ingeniorum contentione atque æmulatione, tantis propoſitis præmiis, nemo adhuc extitit, cui ſimpliciter & ſine ullâ exceptione ea laus tribui poſſit, ut*

bene latinè scripsisse dicatur. De Casa & Manutio ita judicat: *Hi quemadmodum illud consecuti sunt, ut hæc laus verè ac merito propria Italiæ haberetur, eique cæteræ omnes nationes scribendi elegantia facilè cederent: ita illud negari non potest, multos nævos multasque maculas, quod bonâ omnium veniâ dictum sit, illorum omnium scriptis aspersas esse, quæ planum faciant, illos vidisse quidem, quid optimum esset, & viam, quæ ad illud ferret, ingressos longè processisse: sed longè tamen ab eo, quo intendebant, substitisse.* Octavianus Ferrarius in libro de Sermonibus Exotericis *pag. 42. Edit. Venet.* magno Manutium elogio ornat. Vocat eum *virum acerrimi & elegantissimi judicii, qui Romanæ laudem eloquentiæ nobis ita vestiat hoc tempore, ut priscos illius autores, quorum habentur in honore scripta, partim exæquet, partim vincat orationis genere ipso flexibili, nitido, & sine satietate dulci.* Manutii Epistolis jungi solent DUNELLI epistolæ in editione illâ Parisiensi, qvam Henricus Stephani edidit. Sunt & seorsim editæ. Ejus exemplo Manutius epistolas suas scripsit, ut ipse fatetur. Nam mirus in illis est Latini sermonis nitor.

MURETI Epistolæ plus vigoris & spiritus habere videntur: Neqve enim sollicitâ adeò imitatione scriptæ apparent ut Manutianæ, qvæ dejicere qvodammodo & supprimere animum videntur. Cum enim in formulas & phrases intenti sumus (in his scilicet mirè fœcundus Manutius est, atqve ex earum variatione continuâ prima, ut ipse fatetur, eloqventiæ fundamenta jecit,) minor rerum cura est, unde efflorescere suâ sponte nativa qvædam, & argumento magis conveniens, facundia solet. Multa in Mureti epistolis occurrunt ad rem literariam pertinentia. De Mureto Erythræus *Pinacoth. I. num. 5.* ut ipse peritissimus artifex, verè judicat: *Qvis nostrâ ætate sermonis genere usus est, adeo gravitatis, doctrinæ prudentiæque referto, & in quo præterea omnes verborum, omnes sententiarum illigentur lepores, præter hunc? quis magis Latinè, purè, dilucidè suaviterque locutus est unquam, &, quod refert, qui oris pressu & suavitate appellandarum literarum se magis hujus civem urbis, non peregrinum, significaret?* Scaliger in Excerptis laudat, ut numeri ac periodorum singularem artificem.

ROGERUS ASCHAMUS Anglus Reginæ Elisabethæ fuit à Latinis epistolis, cujus epistolas Thuanus elegantissimè scriptas judicat Penè unus è gente Anglica est, cujus stylus veterem latinitatem sapit. Cum Joh. Sturmio singularem coluit amicitiam; cujus exemplo erectus, elegans dicendi genus sectatus est. Ac fuit ipse Sturmius vir eruditissimus, non Rhetor tantùm optimus, sed & qvi feliciter stylo exprimeret veteres autores minimè fucato, ac puro, cujus & epistolæ in pretio haberi merentur. Epistolæ ejus prodierunt Hanoviæ in 12°. ann. 1610. Idem & Anglicâ linguâ libellum de informandâ juventute scripsit.

M. AN-

M. ANTONIUS BONCIARIUS, Perusinus, Academicus Insensatus atqve Mureti discipulus fuit, è cujus disciplinâ profectus totum vitæ tempus in instituendâ juventute consumpsit, cujus ille specimen in Patre dedit; qvi, cum annos septem & qvadraginta natus uxore amissâ se Societati Jesu vellet adjungere; ne ob Latinæ linguæ ignorantiam repelleretur, brevi temporis spatio ab illo Latinis literis imbutus est. Edidit ille Epistolas elegantes & tersas, aliqvoties recusas. Editio secunda Marpurgi Cattorum Anno 1604. prodiit. In Epistola Dominici Passionæi, qvæ p. 396. editionis hujus habetur, narratur omnis illa methodus, qvâ in Parente informando usus est Bonciarius.

THOMAS REINESIUS, Medicus & Consul Altenburgensis, tam in suâ arte qvàm in omni literaturâ fuit doctissimus, & scriptis editis omnibus satis notus. Ejus extant variæ Epistolæ in 4. editæ, una cum responsoriis inter Hoffmannum, Christophorum Adamum Rupertum, Christianum Daumium, Viros doctissimos & celeberrimos: plures extiterunt ineditæ in Bibliothecâ Bosianâ, qvas ille ad viros doctos per Galliam, Italiam & Germaniam scripserat. Ejus Epistolæ ad Hoffmannum & Rupertum editæ sunt Lipsiæ anno 1660. & in illis ad Hoffmannum multa habentur de re Medicâ & Physicâ philologemata: in iis, qvæ ad Rupertum, multa qvæ pertinent ad interiorem historiam Romanam, ad familiarum Romanarum genealogiam, & similia: in iis deniqve, qvæ ad Christophorum Daumium, multa sunt, qvæ ad latinitatem medii ævi pertinent, & ad autores vulgo incognitos. Nam Christophorus Daumius jam à multis annis hoc volvit saxum, ut conficiat aliqvod Lexicon copiosum, qvod exhibeat voces Latinæ linguæ corruptas & medii ævi. Omnium ille labores superabit in hoc argumento. Est & diligentiæ specimen sordes collegisse, ut securiores esse possimus de elegantiis. Magnum Reinesianarum Epistolarum ad se scriptarum volumen in Bibliothecâ suâ servat Illustris Dn. Gudius. Qvod ad stylum attinet, familiaris iste, argutus, sententiosus, compositioni non adeò studens, aut anxiè affectans Tullianam grandiloqventiam.

CASAUBONI Epistolæ ultimâ editione prodierunt, curante Grevio, ut prima earum editio prodiit operâ Gronovii; sed postrema longè auctior est in 4to. edita ex officinâ Beckensteiniana, Francofurti. Multa sunt in illo libro singularia, qvæ tam ad historiam literariam qvam civilem illius temporis pertinent: stylus familiaribus scatens elegantiis & argutiis; Græcæ linguæ flores, adagia ubiq; apparent. Compositio qvidem Ciceroniana non est, neq;, ut ipse fatetur, se multum cruciavit in verborum delectu; sed tamen miram omnia elegantiam spirant. Etenim compositio interdum omnem sermonis faciem commutat, cujus exemplum habemus in Camerario, de cujus stylo Philipp. Melanchthon *lib. 4. epist. 206.* ita judicat: Qvod, cum antea Ciceronis verbis & phrasibus uteretur, compositionem verò periodorum aliam haberet, postea, cum etiam hanc ad

Cice-

Ciceronis normam instituerat, seipsum qvasi superarit. Qvi græcis formulis in scribendis epistolis delectantur, multas tum ex Casauboni, tum ex Reinesii epistolis colligere possunt. Recensentur hic qvoq; sæpe arcana qvorundam eruditorum, qvorum nomina non sunt addita, qvæ detexit aliqvâ ex parte Colomesius in *Clave Epistolarum Scaligeri & Casauboni*, qvæ addita est corpusculis ejus literariis. Non tamen ille omnia notavit. Rittershusius in Epistolâ ad Richterum scribit, se plures habere Casauboni Epistolas, p. 201. *Ipse jamdudum consilium cepi colligendi magni Casauboni literas ad Germanos scriptas εἰς ἓν σῶμα ἤγουν σύνταγμα, quarum esse tantum numerum scis, ut justum corpus facilè qveant efficere.* Ab eo credo impetravit plurimas Gronovius, qvas editioni suæ adjecit. Extat ad Richterum ejus de illâ re epistola. Ejus Epistolas Richterus qvadam ad Gronovium epistolâ Romæ combustas nunciat p. 240. Latitant & in Bibliothecâ Gudianâ multæ Casauboni Epistolæ.

JUL. CÆSARIS SCALIGERI Epistolæ, ut omnia, summo ingenio & judicio scripta. Totus nervosus est & rerum plenus, vehemens ipsi ingenium, audax, acre, judicium penetrans; nonnunqvam etiam cavillatorium, ut solent viri etiam summi aliqvâ in re labi. Adversus Cardanum & Erasmum virulentum scribendi genus instituit; nonnunqvam in illos summè injurius: sed hæc nunc extra institutum nostrum. Ejus extant Epistolæ & Orationes, in qvibus multa continentur, qvæ in historiâ literariâ tunc temporis agitabantur: multa ex illis discas, qvæ ad ipsius conditionem & vitæ genus pertinent, multa de ejus libris, studiis: amarulentæ illic multæ & rixosæ ad alios epistolæ, qvibus beneficia sua exprobrat. Duplex illarum epistolarum, vel potius triplex editio est; una Tolosæ prodiit in 4. cum Orationibus adversus Erasmi Ciceronianum: altera editio in 8vo prodiit Lugd. Batav. alia editio Hanoviæ an. 1612. in 12. ubi plures, qvam in cæteris editionibus habentur epistolæ. Adjectæ sunt Orationes elegantissimæ ab illo conscriptæ, qvæ non habentur in cæteris editionibus, ut Oratio in luctu filii, magnorum affectuum plena: item Oratio, qvâ parentat illis, qvi in bello Turcico ad Viennam ceciderunt; fragmentum de laudibus anseris, & luculenta de verbo *Inepti* Oratio; qvâ tota oratione illud agit, ut demonstret Latinæ lingvæ aptitudinem in rebus efferendis præ Græca: plena est optimis observationibus. Sunt & ejus duæ epistolæ à Meursio in 4to. editæ, qvæ non extant inter cæteras epistolas.

Non minor Parente filius JOSEPHUS SCALIGER, cujus & extant Epistolæ. Ejus viri maxima sunt in rem literariam merita, qvi velut Pater qvidam literarum per universam Europam salutandus est. Ex ejus ludo prodierunt, qvos Batavia habuit, viri illustres. Ejus Epistolæ eruditione omnigenâ plenissimæ sunt: præter dictionem enim tersam & argutam proponuntur illic Philologica, Medica, Mathematica, Chronologica, & qvæ ad orientalem literaturam pertinent: judicia multa de viris doctis, de libris, qvæ legere, qvæ excerpere debent harum rerum curiosi. Ejus Epistolarum aliqva παραλειπόμενα in 12. à Jac. Revio, si rectè memini, publicata sunt. Sunt & Epistolæ Gallicâ lingvâ ad Scaligerum scriptæ.

Li-

Liber ille rariſſimus, atqve multa continet ſingularia de libris & viris eruditis: editus autem eſt poſt mortem Scaligeri *à Jac. Revio*, Hardevici ann. 1624. in 8vo, hôc titulo: *Epiſtres Françoiſes des perſonnages illuſtres & doctes à Monſ. Joh. Juſt della Scola.* Habentur hîc explicationes multorum locorum in Autoribus claſſicis, conſultatur cum Scaligero de rebus plurimis. Si hæ epiſtolæ conferantur cum cæteris, facient ad intelligentiam plurimarum rerum, qvæ obſcuræ aliàs videbuntur. Cæterum & intelligendis difficilioribus Epiſtolarum Latinarum locis proderit clavis Colomeſiana, de qvâ ſuperiùs diximus.

CAP. XXIV.

CONTINUATIO PRIORIS ARGUMENTI.

CLaud. Sarravii Epiſtolæ laudantur. Earum ſupplementa cum multis aliis ejus Viri epiſtolis latitant in Bibliothecâ Gudiana. In ineditis multa habentur de liticulis eruditorum. Latini Latinis Epiſtolæ. Liceti quæſita per epiſtolam. Erythræi epiſtolæ. Naudæi & Reineſii diverſa de illo judicia. Salmaſii Epiſtolæ. Moriſotti Epiſtolæ luculentæ. In Bartholini Epiſtolis Phyſicæ & Philologicæ obſervationes. Eobani Heſſi Epiſtolæ. Pauli Sarpii Epiſtolæ. Iniqvum de illo Cardinalis Perronii judicium. Hugonis Grotii opus Epiſtolicum πολιτικώτατον. Qvi ex illo fructus haberi poſſint. Balzaci Literæ ſelectæ Gallicæ, Latinæ. Howelii iniqvius de Gallicis & Balſacianis literis judicium. Gallica grandiloqventia. Lis Poëtica de præſtantia Vini & Cereviſiæ inter Guietum & Grotium. Pignorii Symbolæ Epiſtolicæ. Carteſii Epiſtolæ. Conringii σύνταγμα Epiſtolicum è Præfationibus congeſtum. Collectiones Dedicatoriarum ſuadentur. Puteani Pompa Proſphonetica. Sturmii Prolegomema. Tanaqvilis Fabri Epiſtolæ. Emendantur in illis autorum loca. Fabri audacia. Caſelii Epiſtolæ ſparſim editæ. Operum ejus Collectio à multis inſtituta. Epiſtolarum ineditarum à Dransfeldio volumen procuratum. Epiſtolæ ineditæ in Bibliothecâ Gudianâ. Joſephi Scaligeri elogium de Caſelio. Petri Martyris Anglerii Epiſtolæ Politicæ: Aliæ à Puteano collectæ, Item Foxii & Oſſati &c. laudantur. Stylus Epiſtolarum Civilium. Naudæi, Sepulvedæ, Barlæi Epiſtolæ. De hujus Poëſi judicia. Fr. Martini facetæ Epiſtolæ. Lauri Epiſtolæ, Poëmata, & cætera ſcripta. Strena de Nihilo Paſſeratio ſubrepta. De Lipſii epiſtolis Mareſii & Nicolai Heinſii judicia. Bertilius Canutus, Puteanus, Petrus Gruterus, Cœlius imitatores Lipſiani. Centuria V. Epiſtolarum Lipſianarum novarum è Gudianâ Bibliothecâ edi poſſunt. Zeileri Epiſtolæ Germanicæ ad LL. CC. ſcriptores referendæ. Coppini, Philalethei, Laurenꝭii Epiſtolæ. Wouwerii Epiſtolæ magnis auctariis è Bibliothecâ Gudianâ amplificari poſſunt. Lindenbrogii in Wouwerium maledicentia. Plagii accuſat ob Tractat. de Umbrâ Jano Guilielmo ſubreptum.

ptum. Miltoni Epistolæ familiares. Ejus solæcismi, poëmata Anglica sine rhythmo. Schickhardi & Berneggeri Epistolæ mutuæ mathematicæ. Georgii Richteri Epistolæ adversus Patinum defenduntur. Quædam rariora earum argumenta recensentur. Baudii Epistola quo stylo scriptæ. Baudii amores. Bongarsii & Lingelbeimi Epistolæ. Jacobi Vellianii, Job. Nic. Saulii, Carregæ, Henckelii, Boxbornii, Patini Epistolæ. Jacobi Howeli Epistolæ Anglicæ earum copia variarum rerum exhibent. Buchneri, Calvini, Theologorũ remonstrantium, Martini Ruari, Christiani Liberii Epistolæ. Le Secretaire Critiq; du Sieur B. P. dit du Jonqvier. Varii Epistoliographi recensentur, Calcagninus, Sacratus, Rycquius, Cæsonius, Ferrarius, Cabeliavius, Ramus, Beemannus, Omphalius, Perpinianus, Languetus, Fabricius, Heinsius, Turnerus, Robortellus, Siberus, Feminæ etiam, Olympia Fulvia Morata, Westonia Laura, Aloisia Sigæa. Principum Luneburgensium & Job. Val. Andreæ literaria commercia. Collectores variarum epistolarum, Michael Brutus, Melchior Junius. Epistolæ Indicæ & Japponicæ. Epistolæ Italicæ ab Aldo Manutio, à Bartholomæo Zucchi, Antonio Bulesone collectæ. Aloysii Groti cæci Epistolæ Italicæ, Johannis Donne Anglicæ. Medicæ variorum epistolæ. Peregrinatorum Epistolæ Busbeqvii, Sorbieri. Politicæ Perezii, Pasqvierii, Viglii Zwichemii ab Aytta. Petri de Vineis.

VAstius hoc est, qvod suscepimus, argumentum, qvàm ut unâ tractatione absolvi possit. Tantus enim Epistoliographorum est numerus, ut, si omnes recensere animus sit, voluminis integri, non aliqvot paginarum, res sit. Neqve instituti nostri est, omnia cum pulvisculo hîc congerere: præcipuos ex illis tantùm enumeramus, inprimisqve illos, qvi historiæ literariæ inserviunt; Qvam telam, qvandoqvidem semel orsi sumus, nunc eo, qvô cœpimus, filo continuabimus. Prodeat itaqve nunc post superiores à nobis enumeratos

CLAUDIUS SARRAVIUS Senator Parisiensis, genere & doctrina vir illustris, magnam habuit cum eruditis sui temporis familiaritatem: hinc freqvens ipsi epistolarum cum ipsis commercium super varii generis argumentis. Miscentur illic Historica, Philosophica, Philologica, Theologica, neqve ulla illic epistola est, qvæ rerum sterilis sit, & solâ mutuâ civilitate absolvatur. Judicia illic habentur de Viris doctis, de editionibus librorum, de locis Autorum corruptis, & plura alia; neqve stylô incultô, sed eleganti planè & terso. Inprimis id laudandum est, qvod plerumqve subjiciantur virorum doctorum responsoriæ: qvod non ita fit in aliis, qvodqve desideravit Vir Clariss. Thomasius in *Præfat. Epistolarum Boxbornii.* Observatur etiam accuratè ordo temporis, qvod non ita in aliis. Viri autem, à qvibus ad Sarravium, & ad qvos Sarravius scribit, longè sunt celeberrimi, Salmasius, Grotius (qvorum plures illic reperiuntur) Heinsii, Alexander Morus, Gronovius, Blondellus, Vossii, qvanta nomina! Ut duo memorem notabilia è magnô illorum numero; unũ est, qvod de Bodini Dialogo habet aliqvot in locis, cujus jam suprà facta est

men-

mentio ;alterum de fragmento ex Anaſtaſio Bibliothecario, de Johanna Papiſſa. Liber modicus eſt in 8vô editus ann. 1654, Arauſione in Galliâ. In editis multæ ſunt lacunæ, qvibus habebantur nonnulla, qvæ tunc temporis non poterant publicari. Illa nunc omnia è Bibliothecâ Gudianâ ſuppleri poterunt: poteritqve Vir illuſtris tertiâ parte auctiores dare has epiſtolas. In illis occurrunt multa de literatis arcana, qvæ non niſi in aurem dici poterant; multa de Heinſio, ejusqve controverſiâ cum Salmaſio habentur. Heinſium vocat doctorem monoſyllabum; pleræqve ad Salmaſium ſcriptæ. Gallicæ latinis miſtæ. Ut aliqva memorem: Tenuiter de Zuerio Boxhornio judicat, qvem multa ſcribere ait, ac parum conſideratè, adducendo autorum loca ſibi non ſatis perpenſa. Theodoreti editionem à Sirmondo procuratam imperfectam vocat, qvod 16 vel 17 libros, qvi ſunt Theodoreti, & Athanaſio vulgò adſcribuntur, verū ſub nomine Theodoreti à Photio citantur, omiſerit. Grotii de Salmaſii libris de Uſuris ac Mutuô judicia recenſentur; ac inter alia damnat Salmaſii ſententiam Grotius, qvâ *rem alienam teſtamento relinqvi poſſe* negaverat. Multa hîc de eruditorum liticulis, ſtudiis, judicia. Optimè mereretur de literatis Vir illuſtris, ſi epiſtolas impreſſas cum ſupplementis recudi, atqve ineditas addi curaret.

LATINUS LATINIUS Viterbienſis, Vir doctiſſimus, magni apud Pontificios nominis, cujus elogium videas apud Lipſium *Cent. 2. Miſcell. Epiſtolarum 39. & 75*, magnæ peritiæ in Conciliorum hiſtoriis & in Canonibus veteris Eccleſiæ. Scripſit epiſtolas multas tum Cardinalium tum ipſius Pontificis nomine, cui ab epiſtolis fuit; in qvibus multa ſunt, qvæ pertinent ad ſtatum Eccleſiaſticum & civilem, multa qvoqve de Autoribus judicia, & locorum qvorundam emendationes. Editus liber eſt Romæ ann. 1659. in 4to Poſt mortem ejus ante annos aliqvot prodiit ejusdem Autoris Sylloge aliqva variarum obſervationum, in varios autores ſacros & profanos, Poëtas, Conciliorum & Canonum ſcriptores, qvæ publicata è ſchediaſmatibus ejus Romæ, ſub titulo Bibliothecæ in folio.

FORTUNII LICETI, Medici & Philoſophi Patavini extant multi libri magnâ mole congeſti & ſcripti. Jure optimo inter Polygraphos hic numerandus, qvo fit, ut non usq; adeò ſelecta ſemper ſcribat. Laudari tamen ob variam eruditionem meretur, qvam in Medicis, Philoſophicis, & Philologicis habuit. Totus Ariſtotelicus ad ſuperſtitionem usqve; qvod vel ex eo patet: nam ſententiam de viâ lacteâ ut meteoro defendens maluit in gratiam Ariſtotelis duplicem fingere γαλαξίας, unam ætheream, alteram ſublunarem adverſus omnem rationem & veritatem, ne ulla in re falſus videri poſſet Ariſtoteles. Ejus extat qvoqve liber cum titulo: De *pietate Ariſtotelis adverſus Deum & homines*, totus in laudam Ariſtotelis ſcriptus, & vel æternam ipſi ſalutem pollicetur. Miſit ille in lucem *quæſita per epiſtolam* ſex, ſeptem, in 4to ſpiſſis voluminibus, qvibus tractantur argumenta Medica, Philoſophica, Philologica, de qvibus ipſum conſuluerant

erant Viri eruditi. Sed tamen & inter Locorum Communium Scriptores tueri nomen suum potest. Parrhasius Philologus ante Licetum simili titulo de argumentis Philologicis scripserat. Ejus extant qvæsita per Epistolam in Thesauro seu Face Criticâ Gruteri.

JANI NICII ERYTHRÆI, cujus jam suprà toties mentio facta est, elegantes extant Epistolæ, stylô cultissimô scriptæ, rebusq; refertæ, qvæ ad historiam illorũ temporum pertinent. Multa ex illis discas, qvid Romæ, qvid in Italiâ totâ rerum gestum sit; qvi viri literati vixerint, qvid præclari in lucem ediderint: de qvibus judicia hinc illinc interspersit. Nemo hoc tempore Ciceronem magis æqvavit, & auream illam Romanorum scriptorum eloqventiam, qvam Vir ille: qvare & ratione styli & rerum legi potest. Ejus Epistolæ editæ sunt Coloniæ Ubiorum, (vel potius Amsterodami; locus enim falsus) ann. 1645. in 8vô. Ejus dictionem vehementer extollit Gabriel Naudæus *Epist. 93.* Ita enim ad illum scribit: *Qvæcunqve prosâ & versâ oratione scribis, ita me capiunt & delectant omnia, ut præ te uno veteres meæ deliciæ Bembi & Politiani videantur mihi illiberales esse & infaceti.* Iniquius est Reinesii de illo Viro judicium, qvi *epist. 66.* ad Rupertum scribens, judicium in illo desiderat, atqve Rupertum, ut ex loco illo apparet, sibi habet ὁμόψηφον. Ita enim: *Nicii Romani, qvæ prodiere, omnia nunc habeo, & lego; judicium in eo desidero & ipse; itemqve majorem Græcæ literaturæ cognitionem, à qva imparatior est. Ejus epistolis delector ideò, qvod res urbanas & doctos hâc ætate homines ex iis possim cognoscere. Videtur hoc solum qvæsisse istô scribendi genere, ut qvantum Latina lingua valeat, experiretur. In Vitis multa memorabilia observo in Exemplis τὸ ἐπίφορον εἰς μυθάρια suæ superstitioni accommoda.* Velim illa judicii [illegible] detexisset Reinesius, qvæ ego, nisi fortè in Exemplorum libro, non deprehendo. Sed ea ipse excusat. Græcæ linguæ imperitiam ubi prodat Nicius, non inveni, Latinè enim scripta sunt omnia. Si ita grassari judiciis velimus, essent fortè & in Reinesianis scriptis, qvæ ad censuram vocari possent.

SALMASII Epistolæ prodierunt post mortem istius Viri, doctrinâ variâ plenæ, ut fuit ille Vir diffusæ lectionis & ingenii; sed paucæ illæ sunt, qvarum ego longè plures ab illo scriptas esse existimo. In tantâ enim celebritate hominum viventi penè qvotidianum fuit epistolarum commercium, qvarum αὐτοσχεδιάσματα ipsi perierunt, & in angulo apud Viros doctos sparsim latent. Ut enim extemporalis fuit in omni lectione suâ, omniaqve, prout semel conceperat, in typographiam miserat, ita vix credibile est, epistolas illum descripsisse: dolendum tamen est, intercidisse illas in qvibus fortasse multa fuerunt, qvæ prodesse orbi literato potuerint. Apud Sarravium non paucæ ejus epistolæ leguntur, qvas in opere illo epistolarum non deprehendas. Reperiuntur & in Bibliothecâ Gudianâ nonnullæ.

CLAUDIUS MORISOTTUS, Vir doctus apud Gallos, scripsit epistolas varii argumenti. Ejus opus est, qvod inscribitur *Orbis Maritimus*, sed, qvod

pro-

profectò ſpei & voto Virorum eruditorum non reſpondet. Multa illic debuiſſet agere de commerciis maritimis de bellis maritimis & ſimilibus argumentis, de qvibus pauca admodum & ſatis jejuna. Ejus epiſtolæ varia continent Philologica; ſed triti & obvii argumenti. Tituli & capita epiſtolarum nonnunqvam magnifici aliqvid minantur; ſed tamen accidit illis, qvod Horatius ait:

turpiter atrum
Deſinit in piſcem mulier formoſa supernè.

Nonnunqvam ineptâ aliqvâ declamatiuncula totam epiſtolam abſolvit. Nonnulla etiam carmina ſua & elegias adjecit, ut ſingulares in tædioſo & prolixo opere delicias; ſed qvibus parum ineſt delicati, modò á ſordibus & vitiis prosodicis immunes eſſent. Editæ ſunt in 4to. Scripſit etiam libros Faſtorum Chriſtianorum, ad exemplum Ovidii, ſed nihil eſt in illis poetici ſpiritus.

THOMAS BARTHOLINUS Epiſtolarum Centurias aliqvot edidit, tum qvas ipſe ad alios ſcripſit, tum qvas alii ad ipſum ſcripſerunt: in qvibus agitur de argumentis Medicis, Phyſicis & Philologicis. Bene meritus eſt Vir ille de omni doctrinæ genere, nec in ipſâ ſenectute ſuá deſiit benè mereri, nec epiſtolas ſuas bono publico invidit: Qvod ejus inſtitutum utinam & ſeqverentur Viri docti; multa enim ex epiſtolarum commercio diſci poſſunt, qvæ tamen plerumqve negligenter habentur à Viris doctis; tum, qvod ſibi nota ſcribant & familiaria, & facilem illorum jacturam habent, cum tamen illa omnia pretium ab annis capiant, & apud poſteritatem demum illo, qvó merentur, numero habeantur. Qvod ſiqvis in epiſtolas tales incidere poſſit, cum diſtrahuntur Bibliothecæ virorum doctorum, is tanquam theſaurum comparet: plerumqve enim ſpernuntur ut leviora.

EOBANI HESSI Epiſtolæ ſperni non debent. Fuit ille ſuó tempore Poeta magni nominis, magnis Virorum doctorum familiaritatibus implicitus. Illius epiſtolæ à Joach. Camerario collectæ vel ideò in pretio habendæ, qvod tanti Viri nomen præferant: nam ad illum pleræqve ſcriptæ faceti qvidem argumenti plerumqve; ſed tamen in qvibus multa etiam reperiantur notatu digniſſima. Ejus libri jam ſuprà à nobis facta eſt mentio in *Cap. de Vitar. ſcriptor.* deſcriptio qvippe vitæ ejus præmiſſa eſt his epiſtolis. Prodiit liber Norimbergæ ann. 1553. in 8vó.

PAULI SARPII Epiſtolæ jam ſuprà à nobis commendatæ, cum ageremus de Vitarum Scriptoribus. Sunt verò illæ Italicâ linguâ ſcriptæ, qvæ anno 1673. in 12° demum publicatæ ſunt; in qvibus omnia penè ſunt politici argumenti. Nam ferè de omnibus Europæ rebus, ut tum erant, judicia inſtituit: inprimis de Statu Venetó, Pontifició & reliqvorum Italiæ Principum. Ineptum eſt & malignum Cardinalis Perronii de eo judicium in Excerptis illis ſuis; qvi de illo ita: *Je ne remarqvay rien d' eminent en cet homme; il a un bon jugement & bon ſens, mais de grand ſçavoir point, je ne vis rien qve de commun, & un peu plus qve*

de Moine. Adversus solem hoc loqvi est. Qvi norunt, qvantas, qvalesqve res gesserit Sarpius, qvibus ille doctrinis excelluerit, illi non supra Monachum, sed & supra Cardinalem, ac ipsum hunc Perronium, sapuisse largientur.

HUGONIS GROTII Epistolæ à Viro maximo profectæ summo in pretio esse omnibus debent. Tot certè tantaqve Vir ille scripsit, ut seculi nostri Phœnix meritò dicendus sit. Paucæ ejus epistolæ editæ primùm fuerunt, qvarum ipsum tamen magnum scripsisse numerum verosimile est, in tantâ negotiorum civilium mole, in tanto eruditionis apparatu. Ejus epistolæ ad Gallos aliqvoties editæ, ultimaqve editio Lipsiæ prodiit curante Gessenio anno 1674. in 12°, in qvâ id laudandum, qvod indicem iis adjecerit, qvem ego omnibus epistolis adjectum vellem: Nam & utilissimus est, & multo labore levat legentes Nunc tandem opus vastum Epistolarum Grotianarum prodiit, qvod hactenus in Bibliothecis Virorum illustrium delituerat, qvodqve Isaacus Gruterus à Blauio jam dudum typis destinatum testatur in qvâdam super Opera nonnulla Verulamii Latina præfatione. Continentur in illis varia, ut fuit ipsi ingenium ad omnia natum, Politica, Ecclesiastica, Theologica, Juridica, Philologica, judicia de libris. Nec deest illi orationis cultus, qvanqvam stylus ipsi interdum ex argumento sordes aliqvas trahat, & se ad hominum, qvibus scribit, indolem componat. Reperiuntur enim interdum epistolæ simplici planè humiliqve dictione scriptæ, ac sine ullâ morosâ meditatione. Sed cum rem aliqvam unicè agit, nemo ipso vel dulcior est Poëta, vel elegantior orator, aut nervosior Historiographus. Adeò ubiqve Vir ille domi est, & velut in fundo suo dominatur. Qvam in Politicis epistolis ingenio rerum attemperare calamum debeat earum scriptor, ille novit, qvi in hoc negotio versatur: ubi verborum cura superstitiosa qvidem non est, sed debent illa ad rei expressionem singulari ratione esse accommodata; Qvod Erythræus *Pinacoth. III. n.27.* in Francisco Visdomino notavit. In his Grotii Epistolis multa sunt, qvæ statum universæ Europæ suo tempore denudant, qvæ aliunde difficulter petuntur. Rectè ergo, qvi præfationem ad Lectorem scripsit, de his epistolis judicat: *Ut Theologica, Philologica, & qvæ ad Historiam Ecclesiasticam, ac Jurisprudentiam pertinent, missa faciamus, non pauca hinc hauriri poterunt ad illustrationem hujus nostri seculi historiæ mirè conducentia. Dum enim magno Sueciæ Cancellario Axelio Oxenstiernæ res in Galliâ gestas refert; multa suppeditat, ex qvibus de Galliæ tum temporis consiliis artibusqve ac conatibus Cardinalis Richelii, certius aliqvando ferri poterit judicium, qvam ex iis, qvi ejus ævi historiam datâ opera scripserunt. Uti enim ex Ciceronis epistolis multa discimus, qvæ frustra in temporum illorum Historicis reqviramus, qvippe qvibus multa ignota fuerant, qvæ Ciceroni patuerunt, qvi & Virorum in Rep. Romana Principum facta dicta, suspiciones, suaqve ipsius cogitata sine fuco aperit: ita ex Grotianis Epistolis, qvæ inter Suecos & Gallos agitata sint, quæ post sparium acta, utriusqve gentis artes, timores, peccata, tutius sæpe cognoscemus, qvam ex scriptis, qvæ eo animo edita sunt, ut honori*

alteru-

alterutrius Gentis consuleretur. In historiis cavent plerumqve scriptores eorum partibus officere, inter qvos vivunt, eorum peccata dissimulant, hostium vero commissa augent, & vividis coloribus pingunt. At in Epistolis candidiùs agitur, liberè notantur, qvi aliqvid vituperio dignum admiserunt, laudatur virtus ubicunqve reperiatur. Praeterea hic multa occurrent, qvae solent negligi ab historiarum scriptoribus, at sine qvibus de Principum rebus gestis vix satis tutò judicari potest. Notum est nimirum, Legatos ad Principes, à qvibus sunt missi, vel ad eorum Ministros, teneri qvam sæpissime possunt Commentarios rerum, qvæ aguntur ac dicuntur in Aulis, in qvibus versantur, mittere, etiamsi nihil habeant, qvod scribant, præter rumores: qvia ex rumoribus istis sæpe, qvid sint acturi hostes, aut etiam, qvod aliqvando minoris non est momenti, qvid de rebus judicent Principes, & ad qvas inclinent partes, optimè colligitur. Imperitè ii judicant de ejusmodi Commentariis Legatorum, qvi eos contemnunt, qvod falsos rumores in iis annotatos aliqvando deprehendant. Inter artes politicas, qvibus ducuntur populi, terrentur hostes, animi alliciuntur vel alieniores fiunt, rumores esse cautè atqve in tempore sparsos, ii demum ignorant, qvi sunt omnium historiarum, imò vitæ communis, ignari. Itaqve & talia nosci, & historicorum & omnium eorum, qvi historiam amant, multum interest; id autem aliunde resciri neqvit, qvam ex Epistolis eo ipso tempore scriptis, qvo evanidi rumores spargebantur. Verè hæc de opere illo Epistolico prædicant, qvi ediderunt; Qvi si indicem rerum qvoqve adjecissent, optimè sanè de nobis meriti fuissent: Nunc in illo vasto opere multa latent, qvæ non nisi magno labore erui possunt. Sunt tamen & secundum temporum seriem epistolæ dispositæ, qvod ad historiam magnoperè conducit. Putaverim ego sanè plures etiamnum ineditas esse viri hujus epistolas: ac vidi ego non paucas in Bibliothecâ Gudianâ, qvas ego in illo opere extare non credo.

BALZACI Literæ selectæ, Gallicô sermone scriptæ, Amstelodami apud Elzevirios editæ ann. 1656. in 12°. Apud populares suos varia expertus est judicia ob novum aliqvod dictionis genus in Gallico sermone: Est enim argutus, floridus, metaphoris aliqvantulum indulgens; qvæ scribendi ratio qvibusdam, qvi castigatiores videri volebant, displicuit. Nam Satyræ adversus illum scriptæ & integri libri, qvos ipse tamen validè satis excepit & retudit. Latinas epistolas scripsit, qvæ raræ sunt, in qvibus singularis qvidam linguæ Latinæ nitor, & Gallica qvædam facundia, optimè ad sermonis Latini genium applicata. In Gallicis epistolis habentur singularia de rebus literariis & Autoribus judicia. Non has tantum, sed & aliorum Gallorum, epistolas perstringit Jacob. Hovvelig in literis suis familiaribus, Anglicâ linguâ scriptis; Nam epistola 2. dicit, Vicinos suos transmarinos, vernaculâ linguâ scribentes, stylo uti marcido, qvi similis sit corpori carnoso sine juncturâ & arteriis. Vocat eorum expressiones hecticas & meris verbis flatulentas, aranearum telas, qvæ non stringant Lectores. Elegantissimè sonant Anglica verba: *Others there are among our next transmarin neighbours Eastward who write in their own language, but their stile is so soft and easie,*

e Asia, that their Letters may be said to be like bodies of loose flesh Without finews, they have neither Joynts of art, nor arteries in them; they have a Kind of simpering and lanck hectic expressions made up of a bombast of words and finical affected complements only: I cannot wel away with such sleay stuff, with such cobweb-compositions, where there is no strength of matter, nothing for the Reader to carry away with him, that may inlarge the notions of his soul: One shal hardly find an apogthegm, example, simile or any thing of Philosophy, History, or solid Knowledge, or as much as one new created phrase, in a hundred of them; and to draw any observations out of them, Were as if one went about to distil cream out of froth; Insomuch that it may be said of them, what was said of te Eccho, That she is a meer sound, and nothing else. De Balzaci literis ita judicat: *I return you your Balzac, by this bearer, and when I found those Letters, wherein he is so familiar with his King so flat, and those so Richelieu, so pess'd with prophane hyperboles, and larded up and down with such gross flatteries, with others besides which he sends as Urinals up and down the world to look into his water, for discovery of the crazy condition of his body. I forbore him further.* Verum gentili illi odio paululũ hic indulgere nobis videtur bonus Hovvelius. Qvæ enim ille in literis reqvirit, ad literas qvà literas propriè non pertinent, ac possunt vel sine his elegantes scribi literæ. Qvis enim apophtegmata, exempla, similia, in epistolis, qvà talibus, qværat? Neqve enim Declamatores sunt Epistoliographi. Ac vereor, ne Galli Anglis, ac ipsi Hovvelio, qvi prodigi in his & similibus sunt, affectationem, etsi ingeniosam, exprobrent. Illæ Epistolæ, qvas junior edidit, turgent metaphoris, & aliqvid Asiatici sonant. Maturiore ætate temperavit sibi paululum, & qvod tumidum antea videbatur, in mollius dicendi genus commutavit. Si qvid ego judico, Gallicæ illius eloqventiæ, vel potius grandiloqventiæ, qvam genti illi familiarem in Sulpitio Severo, Eucherio aliqvi, in Budæo Erasmus notavit, specimen in illo qvoqve observare mihi videor. Magna interim partium studia fuerunt in Gallia adversus hujus viri eloqventiam, aliis ut novam integris libris damnantibus; aliis ut perfectissimi sermonis exemplum imitantibus. Historiam omnem ejus rei prolixâ dissertatione complexus est Sorellus in Bibliothecâ Gallicâ. In Balzaci Epistolis notari merentur, qvæ habet de lite inter Guietum & Grotium super præstantiâ vini & cerevisiæ p. 313. Francisci Guieti rusticum epigramma pro vino adversus Batavos cerevisiæ potores illic legatur. Grotii verò Phaleucus pro cerevisiâ inter poëmata ejus reperitur.

LAURENTII PIGNORII Symbolæ Epistolicæ plenæ sunt bonæ frugis. L. Pignorius Professor Patavinus varia in lucem misit docta & laboriosa. Is Symbolarum epistolicarum librum primum edidit Patavii ann. 1629. in 8vô, qvem plures non sunt secuti; in qvibus varii argumenta multa cumulantur, præcipuè verò antiqvaria. Multa illic sunt, qvæ ad Jurisprudentiam & Historiam pertinent. Elucidantur autorum varia loca, explicantur inscriptiones veteres. Optimus est pro Criticis & antiqvariis liber.

CAR-

CARTESII Epiſtolæ pleræqve Phyſici argumenti ſunt. Novæ Philoſophiæ autor fuit Carteſius, qvæ tamen non ita nova eſt, ut non apud antiqvos ejus dogmata appareant, ut per ſingula capita facilè demonſtrari poſſet. Fuit qvi illa ex Moſe deducere voluit, primis ſcilicet Geneſeos capitibus, qvod ipſi Carteſio ne qvidem per ſomnium in mentem veniſſe opinor. Ejus hypotheſes vix per ſe ſunt intelligibiles, niſi illuſtrentur *vivâ doctrinâ*. Mathematicas certè corporum affectiones, & qvicqvid ab iis operationum dependet in naturâ, ut ſunt permultæ, nemo profundiùs & exqviſitiùs demonſtravit, qvam Carteſius. Poſt mortem ejus editæ ſunt Epiſtolæ in 4to, Lugd. Batav. qvæ ad Viros doctos ſcriptæ ſunt ſuper dubiis Philoſophiæ ſuæ locis. Nullo itaqve ex commentario meliùs intelligi poteſt doctrina Carteſiana, qvam ex iſtô, qvem præbent Epiſtolæ. Multa illic proponuntur rariora naturæ *φαινόμενα*, in qvibus explicandis illic ſuum exercuit ingenium. Gallicâ etiam linguâ plures ſcriptæ.

HERM. CONRINGII Epiſtolæ prodierunt Helmſtadii in 4to, junctim editæ, qvæ prius ſparſim editæ fuerunt, & librorum frontiſpiciis præfixæ. Ejus enim Viri celebritate commoti multi, qvi monumenta ingenii publicarunt, ipſius operam ſollicitaverunt in præfationibus operibus ſuis præmittendis: Eas in unum corpus redegit, qvo continentur multa Theologica, Hiſtorica, Phyſica, Politica, Philologica, prout argumenta librorum ſe ipſi obtulerunt. Adjecit qvoqve librorum ſuorum præfationes, qvod olim qvoqve fecit Ericius Puteanus, qvi è præfationibus & dedicationibus librorum, qvos ipſe confecerat, peculiare Syntagma collegit, ſub titulo, *Pompæ Prosphoneticæ*, uſui fortè futurum ſingulari illis, qvi dedicatorias epiſtolas ſcribunt. Conſilium non adeò ſpernendum, ſi qvis corpus aliqvod ſelectiorum dedicationum ex variis Autoribus collectum conficeret. Solent enim in iis cumulari floridi ſtyli argumenta, enthymemata encomiaſtica, qvorum præcipuus in orationibus Panegyricis uſus eſt; ne qvid dicam de uſu illo in argumentis librorum qvaſi ſummariâ notitiâ cognoſcendis. Eo modo JOHANNIS STURMII qvoqve præfationes ſub titulo Prolegomenorum in unum corpus collectæ ſunt, Tiguriqve editæ, in qvibus, ut editor Toxites rectè ſentit, ſunt multarum artium rerumqve optimarum inſignes loci, qvarum uſus non minori cum utilitate qvam judicio explicatur. Hic de Dialecticis, de viâ intelligendi Platonis Dialogos, de imitando Cicerone, contentione inter Eraſmum & Longolium ortâ, de verborum *ἀναλύσει* ac delectu, de lectione Ciceronis, de Demoſthenis atqve Æſchinis diſcrimine, de dicendi artibus, de hiſtoriæ utilitate, multa proponuntur.

TANAQUILIS FABRI Epiſtolæ Philologici argumenti ſunt. Vir doctiſſimus fuit, Philologus, Græcarum literarum peritiſſimus, velocis, ſed & audacioris ingenii, Salmurienſis Academiæ Profeſſor: Multa ex ingenio ſuo in autoribus repoſuit, etſi MStis libris deſtitutus; qvæ tamen ipſi temeritas nonnunqvam feliciter ceſſit ingenii ſolertiâ ſæpe percipienti, qvod alii magnô labore

bore in MStis reqvirunt. Non semel tamen aliis ob audaciam suam vapulat scriptoribus: nam corrigit sæpè pro lubitu mendosa loca, *destruit, ædificat, mutat qvadrata rotundis.* Multa suarum conjecturarum complexus est his epistolis, qvarum libri duo sunt, qvibus autorum veterum loca adversus omnium sententias explicat, ob festivitatem ingenii & acumen magno in pretio habendus. Aliqvem epistolarum illarum locum, ubi Livium reprehendit, ut qvi qvondam Latinæ linguæ vocem non satis intellexisset, sugillarunt Ephemeridum scriptores Gallici, qvi tamen ab ipso probè depexi libro qvodam Gallico, cui titulus: *Journal du Journal.* Scripsit, ut hoc obiter memorem, de Religionum Unione librum Gallicâ linguâ, qvo nec Pontificiis nec Reformatis placuit; illorum vitia in nuditate suâ sistens, horum verò invidiam incurrens, qvod jungere Gryphes eqvis laboraret: qvi liber & in Belgicam linguam conversus est. Cæterum magnæ fuerunt istius Viri calamitates domesticæ, de qvibus sæpe conqveritur: filiam doctam habuit, qvæ hodie libros scribit in gratiam Delphini; qvæ & ipsa dicitur imitari Patrem. Edidit qvoqve prima Scaligeriana, qvibus præfationem præmittit, in qvâ de fatis suis qveritur. De hoc Viro Patin. Epist. 77. legatur.

CASELII Epistolæ inter Germaniæ nostræ κειμήλια literaria, ut omnia istius Viri, meritò referendæ. Lumen ille Germaniæ fuit, Græcè & Latinè doctissimus, Orator, Philosophus & omnium literarum Vir, Rostochiensis primum Academiæ, hinc Helmstadiensis, Professor, suô exemplô, consiliis, præceptis totam tum temporis Germaniam penè informavit; à Principibus in consilia, tam literaria qvàm civilia, adhibitus. Huic Helmstadiensis Academia illos progressus debet, qvos in solidioribus & elegantioribus studiis fecit. Ex ejus enim schola prodierunt Viri doctissimi, ad genium antiqvitatis & veræ sapientiæ formati. Ejus opera utinam haberemus omnia uno volumine comprehensa. Jam diu laboratum id fuit Serenissimis Ducibus Luneburgicis, ut omnia ejus opera prodirent undecunqve collecta, sed hactenus res non præstita fuit. Habuit in animo olim Henricus Ernstius Opus Caselianum constituere, qvi indicem scriptorum ejus imprimi curavit, cui tamen multa desunt. Beatus qvoqve noster Sperlingius idem consilium agitavit, in cujus Bibliothecâ pleraqve ejus scripta asservata fuerunt. Magnô illum elogio Grotius in epistolâ ad Gallos 154. ornat. Præcipuæ autem ejus Epistolæ editæ ad Viros Principes, in qvibus multa de istorum temporum statu civili & literario, multa de Viris doctis judicia. Illa tunc temporis Principum cura erat, qvæ nunc (nam ista seculi nostri perversitas est) ad Pædagogos ablegatur. Editus ille liber Helmstadii ann. 1619, curante Fuchtio. Editæ & aliæ qvædam ejus sunt Epistolæ, Vagetio curante, Hamburgi, & iterum aliæ ejusdem ad Victorium cum ejus responsoriis, qvæ aliqvoties editæ sunt, in Victorii autem epistolis omissæ, qvod, ut Boeclerus qveritur, tantum decus Germaniæ aliqvi inviderent. Nunc verò

Anno

Anno 1687. Opus Epistolicum Caselianum per *Justum à Dransfeld* Pædagogii Gottingensis Rectorem, Francofurti editum est, exhibens epistolas ad Principes nobiles, Viros celebres, propinqvos, cives ac familiares, qvæ in Fuchtianâ & Vagetianâ Editione non comparent, ac in XVI. libros ex ipsius Autoris Adversariis & MStis tributum. Præmittitur Conringii ad illum epistola, in qvâ de reliqvis scriptis Caselianis nonnulla narrantur, isqve autor ad cætera qvoqve, qvæ collegit, edenda impellitur: Qvod ut facere velit, etiam nos obtestamur. Est & in scriniis Gudianis integra Epistolarum Caselianarum centuria, hactenus non editarum, nisi fortè in novâ illâ collectione Dransfeldianâ qvædam ex iis habentur. Caselii 37 epistolæ reperiuntur in volumine Epistolarum *αὐτογράφων* Blocii, de qvo Lambecius *lib. 1. de Bibliotheca Vindobonensi p. 55.* in qvo multæ aliæ sunt *Gruteri, Camerarii, Giphanii, Rittershusii, Sturmii &c.* epistolæ. Magnificum stylo Caselii elogium tribuit Jos. Scaliger lib. 3. Ep. 270. *Multi*, inqvit, *Latinè pauci Romanè loqvuntur: & si qvi forte Romanè; at raro illum Ciceroniani seculi genium assequuntur. Qvi hunc leporem in tuâ oratione non agnoscit* (scribit ad Caselium) *is qvid sit Latine scribere, nescit. Qvid de versiculis tuis dicam? Qvi qvantum ab omni fuco & ambitione remoti sunt, tantum Romanæ illius priscæ simplicitatis & amœnitatis habent Catulliane.* De Caselii Epistolis legi potest Epistola Vincentii Fabricii 7. ad Henr. Vagetium.

PETRI MARTYRIS ANGLERI, Mediolanensis, Epistolæ Polytici argumenti sunt. Fuit ille Protonotarius Apostolicus & prior Archiepiscopus Granadensis, & Regi Hispaniæ à rerum Indicarum consiliis. Editæ sunt in fol. a. 1630. & Amstelodami in fol. an. 1670. apud Elzevirios, cum epistolis Ferdinandi de Pulgar. Totum opus politicū est, & Thesauri instar, continet enim arcaniora status consilia, tam Germanica qvam Gallica & Hispanica; multa qvoqvè, qvæ ad res Indicas & commercia pertinent: qvæ etiam causa fuit, qvod Elzevirii recuderent librum tam utilem. Magni faciendæ sunt epistolæ talis argumenti, qvæ mirificè prosunt ad notitiam Rerumpublicarum. Vehementer illas commendat Bosius *Introductione in notitiam Rerump. cap. 5. §. 11.* qvi tamen, qvod miror, hujus Martyris mentionem non facit. Politicas tales epistolas magnâ curâ inquisivit Petrus Puteanus, & ejusdem laboris socios habuit Peirescium, Antonium Lomenium, è qvibus integrorum voluminum Bibliothecam, amplius qvadringenta, confecit (connumeratis præter epistolas aliis instructionibus & memoriis) Illa qvadraginta librarum millibus empta Regio Archivo inserta sunt. Ejusdem viri curâ servatæ sunt epistolæ *Foxii* & *Ossati*, de qvibus ita judicat Rigaltius in *vitâ Petri Puteani*; post Pauli Sarpii Tridentinam historiam nihil extare, unde qveant Aulæ Romanæ artes pernosci clariùs & certiùs. Collegit & ille multas Scaligeri epistolas hactenus ineditas, & Peirescii Epistolarum volumina duo grandia, qvibus continentur ad naturalis historiæ totiusqve literaturæ notitiam Observationes elegantissimæ, teste eodem Rigaltio in ejus vitâ pag. 50. Ut obiter

ter, hæc memoremus, extant Politici argumenti Epistolæ Æneæ Silvii, Forstneri de negotio Pacificationis Osnabrugensis. In his epistolis non tam doctrina multa, qvam rerum usus reqvitur, ut de Lanfranco Margotio Erythræus *Pinacoth. I. num. 71.* testatur, qvi sine multis literis in scribendis epistolis longè doctissimorum hominum industriæ anteivit. Etenim rem, de qva scribendum esset, *videbat acutè, explicabat dilucidè, sententias adhibebat illustres, qvæque non tam haberent venustatem, qvam dignitatem & pondus. Verba erant non illa quidem elegantissimo sermone, sed quæ rem maximè explicarent. Omnia scribendi genera noverat, eoqve utebatur, qvod cum ejus, qvi scriberet, eorumqve, ad qvos scribebatur, personis congrueret.* Qvæ de Epistolis Grotianis magnam qvodq; partem dici possunt.

GABRIEL NAUDÆUS Epistolas aliqvas scripsit. Doctissimus Vir fuit, & magnæ ἐμπειρίας Bibliothecariæ, ipse Bibliothecarius Cardinalis Mazarini, & postmodum Reginæ Christinæ, olim Cardinalium Francisci à Balneo & Franc. Barbarini. Epistolæ post mortem ejus editæ Genevæ ann. 1667, in qvibus extat rerum literariarum sui temporis non exigua notitia. Multa ejus sunt de viris doctis judicia, in qvo tamen partium studiis interdum aliqvid tribuit. Vide Epistolam ejus 65, in qvâ Fortunium Licetum penè in cœlum extollit laudibus, & reliqvis suorum temporum Philosophis præponit, amore Peripateticismi ductus. Cæterum rariora aliqva ab ejus eruditione qvis exspectaverit, qvam illic habentur.

JOHANNIS GENESII SEPULVEDÆ Epistolæ multa continent memorabilia. Fuit ille Cordubensis, Caroli V. Historiographus, Græcè & Latinè doctissimus, cujus sunt præclara in rem literariam merita. Latinè vertit Aristotelem & Alexandrum Aphrodisæum in libros Metaphysicorum. Genus orationis ipsi fusum, tractum, & cum lenitate qvadam profluens. Fuerunt ipsi cum Erasmo qvædam liticulæ: scripsit Epistolarum libros 7. in qvibus multa varii argumenti, Theologici, Philosophici, Philologici, Historici, Mathematici. Habentur judicia de Autoribus Editæ sunt illæ cum cæteris ejus Autoribus operibus Coloniæ Agrippinæ Anno 1602. in 4to.

BARLÆI Epistolæ facetiis & salibus perspersæ multa istius temporis notabilia sæpe memorant. Fuit Barlæus Philosophus & Poëta præstantissimus, qvanqvam à Batavis ipsis non magni æstimatus; ingenium fœcundissimum & festivissimum habuit, in Elegia, Scazonte & Phaleucis mirè suavis & argutus, in Epicô carmine luxuriâ nimia penè molestus: Qvam ejus loqvacitatem contemptim habuere Heinsius aliiqve castigatiores Poëtæ. Id certè verum est, in delectu verborum non multum se cruciasse, sed primos impetus plerumqve esse secutum & ingenii sui ubertatem. Misero fato periit, puteo submersus; an sponte an casu, incertum. De morte ejus jam suprà diximus. Ejus extant epistolæ, qvas non adeò ob dictionem legi velim, qvam ob argutias & urbanita-

tem:

tem: Facetiarum pleniſſimus eſt, ubiqve jocis circumfluens; ac incidunt nonnunqvam, quæ ad hiſtoriam literariam ſui temporis, præcipuè in Batavia, pertinent. Lepida inter alias Epiſtola eſt 71. qvam ad Petrum Gruterum Ludimagiſtrum ſcripſit, hominem in ſtylô κακόζηλον & antiqvarium, ubi per mimeſin perpetuam eum cum ſtylo ſuo exagitat. Eſt verò Gruterus etiam inter ſimias Lipſianas; ſed qvi præter κακοζηλίαν Lipſianam mirè ineptus eſt in frigidis alluſionibus & verbis antiqvatis.

FRANCISCI MARTINI Epiſtolæ Barlæanis jungi poſſunt; idem enim planè character in illis eſt, & penè feſtivitate ſuperat Barlæum. Fuit concionator Epenſis; editæ ſunt Hardervici anno 1653. in 12°. Dictio non contemnenda, nitida planè & florida; elegantes in illa occurrunt joci, ut de rebus vulgaribus ita ingenio illis ſuperiore concepti. Recenſentur interdum aliqva inter Profeſſores Leidenſes friguſcula, & aliqva de eorum ſcriptis judicia.

JOH. BAPT. LAURUS, Urbani VIII. cubicularius, Vir doctus, inter alia ſcripta Epiſtolarum Centurias 2. edidit, qvæ Coloniæ Agripp. anno 1624. in 8. impreſſæ. Continentur in illo libro multa ad hiſtoriam literariam ſui temporis pertinentia. Dictio in illo mediocris: magnum certè illi elogium ſuspendit Erythræus *Pinacoth. I. n. 141.* Magni habitus fuit à Pontifice Urbano VIII, qvi in deligendis ingeniis magnam curam adhibuit. Edidit Autor ille, teſte eodem Erythræo, Theatri Romani Orcheſtram, in qvâ de viris illuſtribus Romæ verſantibus agit, qvam nondum vidi. Edita ſunt ab illo poëmata, & inter illa unum, qvod inſcribitur de *fabricatione calcis*, ingenioſum, qvod cum Sylvis ejus prodiit. Habentur qvoqve illic *lib. 2. Ægyptiados*, qvibus agit de Mariæ in Ægyptum fugâ. Adjiciuntur *Epigrammata* non ſpernenda. Reperitur inter epiſtolas ejus p. 174. & inter ſylvas lib. 3. Strena in Calendas Januarias, qva *Nihil* donat Amico in epiſtolis ejus de qvô carmine, qvid judicare debeam, non habeo; Totidem enim verbis in Paſſeratii Strenis legitur, in qvibus multa alia habentur carmina ejusdem commatis. De illo nos jam ſuprà *cap. 9. p. 84.* qvædam diximus. Et mirum ſane eſt, in ſylvis Poëmatum Lauri idem carmen poni. Laurum è Paſſeratio id habuiſſe, tempus & omnia arguunt. Idem autor de annulô pronubo D. Mariæ Virginis ſcripſit, in qvô mirabiles hiſtoriæ de annuli iſtius miraculis, qvi cæcis viſum reſtituerit, qvô temerè tacto ab homine profano digitus exaruerit, cujus goſſypium circumpoſitum tangentis temerè manus aduſſerit, & infinita alia ſuis autoribus relinqvenda.

De LIPSII Epiſtolis dici hîc multa poſſent. Conſiderari illæ vel ratione dictionis, vel ratione rerum poſſunt. Vehementer ſenex à juvene diſcrepat. Cum enim in juventute ſuâ Ciceronianam dictionem ſeqveretur, maturioribus annis penè novum eloqventiæ genus ſibi finxit, in qvo argutiæ, adagia, hemiſtichia, græcæ ſententiæ, qvorum in familiaribus inter eruditos epiſtolis uſus eſſe poteſt; Taleſ enim epiſtolas illa ornant, in cæteris locum non habent,

bent, ubi enthymematibus agendum, & sermo πεπλασμένος reqviritur. Maresius *lib. 1. ep. 7.* sermonem poëticum in illo agnoscit, qvi Statium referat sibi pro summo Poëta habitum, cujus scriptio valde sit adstricta, & crebrâ parenthesi interrupta. Idem ibid. *ep. 49 ad Heinsium* in illo reprehendit antiqvorum verborum nimium usum, audaciam in scribendo, dictionem parenthesibus & interrogatiunculis interruptam. Respondet illi N. Heinsius: *Non desunt Lipsio sua Veneres. Habet nescio qvid, qvô lectorem trahat, & qvod prorsus improbare non possis. Ut non tam illi succenseam, qvam ineptissimis mortalibus, qvi imitandum sibi illum proponunt, idqve tam præposterè, ut vitia ejus exprimant plerumqve, virtutes non asseqvantur. Imitatus neminem Lipsius, ac proinde nemini imitandus. Memoriam ego tanti Viri sanctè veneror. Nec negarim tamen, magna illi ex parte labem eam deberi, quam tu Belgis nostris non immerito adscribis. Qvod nisi ὁ θαυμάσιος Scaliger juventuti nostræ pessum eunti salubribus succurrisset monitis, in Lipsii locum à Curatoribus hujus Academiæ opportunè subrogatus, futurum vix erat, ut tantam tot præclarorum ingeniorum, qvæ annis qvinqvaginta proximis in Batavia nostra eluxerunt, messem mirarentur exteri. Nec labes tamen illa solos Belgas & Germanos, sed Gallos etiam vestros, infecisse videri potest.* Magnam partem de illo vera sunt, qvæ in Excerptis Scaligerianis dicuntur. Henricus Stephani Latinitatem Lipsii singulari libro notavit. Neqve unqvam ego svaserim, ut, anteqvam aliqvis robur in stylo acqvisiverit, inexercitatus adhuc Lipsianæ lectioni adsvescat, aut ejus flosculos in usus suos excerpat. Qvi illum imitati sunt, infeliciter rem suam gesserunt: Nam vel exscripserunt nonnulla ac sententias qvasdam compilarunt, vel planè inepti fiunt, dum dictionem ejus exprimere tentant, per se non laudabilem. BERTILIUS CANUTUS in suis Epistolis omnem in imitatione Lipsianâ gloriam qvæsivit, ut vel in ipso libri titulo illam jactet: Sed ille periodos Lipsianas tantum congerit, & lacinias ex illo consuit. PUTEANUS Lipsii successor, felicior qvidem, ejus imitator fuit ac evitavit qvidem abruptam illam brevitatem, tot sententiarũ hiatus & præcipitia, freqventatas interrogatiunculas, alliterationes exiles & similia, qvæ Lipsio familiaria vitia sunt: sed, dum illa vitavit, in vitium περισσολογίας & ταυτολογίας incidit. Cum enim brevitatem affectaret, id effecit, ut tribus qvatuorve periodis absolveret, qvæ Cicero unâ periodo mediocri absolvere potuisset. Scripsit Puteanus aliqvot centurias, qvæ vivo illo editæ sunt, earumqve plena editio Francof. 1663. prodiit. Post mortem ejus Epistolarum apparatus posthumus in 7. Centurias distributus Lovanii Ann. 1662. editus est. PETRUS GRUTERUS, cujus suprà mentionem fecimus, λειψιανίζειν in epistolis suis voluit, cui à Barlæo illusum est. Longè eoineptior est, qvi Lipsium imitatus, COELIUS in suâ Institutione Epistolicâ, κακοζηλίαν Lipsianam docet, ipse vehementer ridiculus. De his simiis Lipsianis lege præfationem Thomasii in Epistolas Manutii. Lipsii plures supersunt epistolæ ineditæ, qvæ in Chiliade illâ non habentur. Jam tum Meursius, Boxhornius aliiqve sparsim qvasdam edidere. Testatur

Mon-

Monconisius in *Itinerario suo part. 2. p. 150.* Hugenium omnes habere literas Lipsii ad se scriptas, ac Sorbierius in literis suis alicubi refert Christianum Hugenium ostendisse sibi aliqvot volumina epistolarum à Viris doctis ad Lipsium scriptarum. Vir illustris Marq. Gudius tot habet ejus ineditas, ut Chiliada jam editam qvinqve augere centuriis possit.

MARTINI ZEILERI Epistolæ Germanicæ ad locorum Communium Scriptores potius referendæ sunt. Vir ille fuit πολύγραφος nostro seculo, non indoctus, certè rerum multarum compilator. Scripsit autem plura Germanicâ linguâ, qvam Latinâ. Solum illud, cujus suprà memini, de Geographis & Historicis, Latinâ linguâ prodiit, è libris Vossianis maximam partem compilatum. Ut linguâ Germanicâ varia Itineraria scripsit, qvibus multa memorabilia continentur, ita sub dialogorum & Epistolarum habitu complexus est varia argumenta naturalia, moralia, civilia, historica. Scripsit ultra sexcentas epistolas, qvæ junctim prodierunt in 4to anno 1657. Ulmæ.

AQVILINUS COPPINUS, Eloqventiæ Professor in Ticinensi Gymnasio, epistolarum libros 6. scripsit, in qvibus occurrunt non pauca de viris doctis in Italiâ judicia, multa qvoqve rerum naturalium qvæ ipsi in diversis Italiæ itineribus obvenerunt. Elegans inter alia est descriptio illa *lib. 1. p. 29.* itineris Taurinensis. Inter alia hîc meminit, sibi visum in montibus illis multorũ gigantum mortuum efferentium imaginem, adeò expressam phantasmate qvodam vel nube, ut nullus pictor imitari illam potuisset. Qvod, an simile fuerit *Morgana φαινομένῳ*, an vero ita ipsi visum per sensuum aliqvam fallaciam, nunc non disqviram. Ille alioqvin in nubibus his speculandis mirè ingeniosus & verbosus est. Editæ sunt epistolæ illæ Mediolani an. 1613. in 8vô.

LUCILLI PHILALTHÆI Epistolæ scriptæ sunt ad varios in Italiâ Viros doctos diversi argumenti. Continentur in illis multa illorum temporum à Viris doctis acta & edita. Fuit verò ille Medicinæ Professor; juvenisq; has epistolas scripsit, editas Papiæ ann. 1564.

JOSEPHI LAURENTII jam suprà mentionem fecimus, ubi de polymathiâ ejus egimus. Ejus extant epistolarum Centuriæ 2. editæ Lucæ anno 1638. Stylus in illis κακόζηλος: nam & ille autor inter simias Lipsianas. Apparent nonnunqvam stricturæ aliqvæ ingenii, qvæ tamen iterum ineptiis deturpantur. Scriptæ verò sunt ad viros illorum temporum celeberrimos; & in eis interdum aliqvid latet, qvod notatu dignum sit. Judicia in illo multa de viris doctis & operibus eorum; qvibus tamen fides haberi non potest, cum panegyristen potius, qvam sincerum censorem agat.

JOHANNES WOUWERIUS, vir doctissimus, è Brabantiâ oriundus illustri è familiâ, tandem in Holsatiam venit, magnis admotus muneribus, Consiliarius Principis & Præfectus Gottorpiensis, cujus extant varia scripta, inter qvæ præcipuum est de Polymathiâ. Ejus epistolæ editæ sunt Hamburgi anno 1608.

in

in 8vo cum Syntagmate de Græcâ & Latinâ Bibliorũ interpretatione. Variæ hic institutæ sunt de multis rebus literariis consultationes & judicia: nam multa, qvæ agitabantur illo tempore inter viros literatos, his in epistolis recensentur. Scriptæ illæ sunt ad illustres ejus temporis viros, Scaligerum, Meursium, Heinsium, Gruterum, Scriverium & plures alios, cum qvibus non nisi erudita tractari poterant. Epistolas ejus multas ineditas servat illustris Gudius: latitant & aliqvæ inter MSta Bibliothecæ Hamburgensis. Lindenbrogium tamen nescio qvomodo is semper infensum habuit! supersunt enim Lindenbrogii tum in Bibliothecâ Hamburgensi, tum in Gudianâ, Epistolæ, qvibus illi acerbè insultat. Vocat illum hominem cum latrante nomine (à baubando). Multa in illo plagia notat, ac in aliqvâ epistolâ hæc de illo habet, ejus de Umbrâ Tractatum inter plagia recensens: *Qvem novissimè edidit librum tenebricosum umbratilis ille, inter doctissimi optimiq; viri Jani Gulielmi schedas repertum ajunt: in qvo id tamen præstitit, qvod aliam illi vestem induit, & suo more turpavit. Nam & carmina, quæ passim intermixta, non adulteri hujus fuerunt, sed Scholæ Schlefwicensis Rectoris, viri eruditi & probi, qvi etiam nunc vivit, & id apertè fatetur.* Epistola hæc scripta est Hamburgi an. 1613. Gravis hæc in illum virum injuria est, & nescio qvid acerbitatis sapit. In aliis epistolis passim in eum invehitur, ac plura ejus plagia notat. Nos lites illas in medio relinqvimus. De Polymathiâ ejus per plagium Casaubono subreptâ suprà diximus. Idem Lindenbrogius, ut ex epistolâ illâ apparet, vitam ejus integro scripto divulgare in animo habuit, qvæ certè in laudem ejus minimè concepta videtur. Cæteroqvin vitam ejus Clariss. Dn. Olearius peculiari oratione descripsit.

MILTONI Epistolæ Familiares extant libello exiguo. Non ignobilis fuit Autor Miltonus, qvod è scripto Anti-Salmasiano constat, qvem ille exagitarat, argutiis & salibus causam commendans, à Salmasio non iis, qvibus poterat, argumentis defensam. Id singulare in illo notari potest, freqventem illum esse in Solœcismis & Barbarismis Salmasio objiciendis, cum tamen & ipse sit σόλοικος sæpe & barbarus, ut qvadret hîc Horatianum illud:

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

Ejus commatis sunt illa in præfatione: *Tuis Grammatistis te vapulandum propino*, & pag. 11. *populus assentitus est*, & pag. 142. *res nostras hallucinante.* Sed talia viris doctis interdum præter intentionem excidunt, qvalia in Scaligero & Casaubono non pauca notavit Scioppius, delicatus illarum sordium collector, qvi ingens domi sterqvilinium talium observationum habuit, qvod publicare voluit cum titulo Herculis κοπροφόρου. Qvicqvid tamen ejus sit, ostendunt Miltoni scripta virum vel in ipsâ juventute: qvæ enim ille adolescens scripsit carmina Latina, unà cum Anglicis edita, ætatem illam longè superant, qvâ ille vir scripsit poëmata Anglica sed sine rhythmis, qvos ut pestes carminũ vernaculorũ abesse volebat, qvale illud 13. libris constans, *the paradise lost.* Plena ingenii & acuminis sunt, sed insuavia tamen videntur ob rhythmi defectum, qvem ego abesse à tali carminum genere

non

non posse existimo, qvicqvid etiam illi, & Italis nonnullis, & nuper Isaaco Vossio in libro de poëmatum cantu, videatur. Epistolæ ejus paucæ sunt, in qvibus tamen non pauca de autoribus veteribus, recentioribus, domesticis, exteris judicia, qvæ legere & nosse operæ pretium est. Editæ sunt Londini an. 1647. in 8

WILHELMI SCHICKARDI & BERNEGGERI Epistolæ mutuæ hoc in loco præteriri non debent. Præclari viri ambo fuerunt: magna Schickardi rerum Hebraicarum & Antiqvitatum Judaicarum peritia, literis his propemodum immersi & innutriti. Testantur illud doctissima ejus scripta de jure Regio Hebræorum, qvod nunc cum commentario Carpzoviano prodiit; & alii ejus libri, exteris omnes magno in pretio habiti. Salmasius certè in defensione causæ Anglicanæ multa ex ejus fontibus hausit, quod & Bœclero in primo Musei sui specimine notatum est. Qvis Berneggerus fuerit, notum omnibus est è commentariis in Historicos optimos Uterq; Mathematicis studiis impensè deditus fuit, ideoq; epistolæ illæ, qvæ publicatæ sunt Argentorati an. 1673. in 12o. pleraq; Mathematici argumenti continent: Peirescii de Schickardo subnectitur judicium huic libello.

GEORGII RICHTERI Epistolæ planè non sunt illo loco habendæ, qvo habet Patin. *Epist. 106.* Maledicum est & falsum, qvod de illis ait: *J'ai vû les Epitres de Richterus, il y a qvelqves bonnes choses, quelques-unes de mediocres, & tout l'ouvrage est assez mal fagoté.* Non facilè memini pleniores bonæ frugis epistolas, qvam hæ sunt. Fuit Richterus JCtus, Consiliarius Reip. Norimbergensis, ac Academiæ Altorfinæ Procancellarius, vir undeqvaq; doctissimus, ut patet è paucis illis schediasmatibus, quæ edidit: neq; enim ob molem negotiorum in tam amplâ civitate vacare totus literis potuit. Magni habitus à Batavis, Gallis & Anglis, qvod testantur literæ ad ipsum scriptæ. Ipsi Heinsius dissertationem inscripsit de servis natura, quæ adjicitur Orationibus Heinsianis, in qua agitur de eo, an JCti Philosophis contrarientur, quando illi servos natura esse negant, Aristoteles autem aliquos natura servos statuit. Ejus Epistolæ selectiores editæ sunt uno volumine in 4to. Norimbergæ an. 1622. Ubi habentur non ipsius solum, sed & illorum, quæ ad ipsum scriptæ sunt, epistolæ, plenæ argumentis Theologicis, Juridicis, Politicis, Medicis, Philosophicis, Historicis, Geographicis, Philologicis, Criticis. Qvod titulus promittit, præstat liber uberrimè: Sunt enim multa notatu dignissima, quæ ad historiam literariam novissimi temporis pertinent, in illis datâ occasione notata. Multa sanè disci ex illis possunt: addita sunt præterea literarum quarundam spicilegia, à Professoribus Altorfinis, Hoffmanno, Ruperto, Rittershusio, Dinnero, (habuit enim Academia hæc viros semper insignes,) & aliis viris doctis scripta. Sunt hîc aliquot Gruteri Epistolæ, in quibus multa notabilia: est prolixa epistola Christophori Arnoldi ad Georg. Richterum p. 496. & seqq. ubi multa egregia habentur de Originibus Germanicæ linguæ. Additur index rerum & argumentorũ in singulis epistolis: judicium de Barclai Argenide prolixè habetur p. 783. ubi tota illius fabulæ compages examinatur. Habetur elegans carmen Gruteri

 tro-

trochaicum in Galenum Hoffmanni, editioni quidem paratum & summis curis & molestiis elaboratum, sed hactenus, quæ invidia nostrorum temporum est, nondum editum, non sine magno rei Medicæ & Philologicæ damno: Fuit enim Hoffmannus vir longè doctissimus, Medicus, Philologus consummatissimus. Reperitur illud carmen p. 534. & seqq. quo graphicè depingit Magnatum desidiam in procurandis optimis artibus. Videas & illic p. 539. miserum Gruteri statum.

BAUDII Epistolæ etiam in tyronum manibus sunt. Nemini ignotus Baudius, salibus & facetiis ubiq; diffluens. Vir fuit doctissimus, Poëta inprimis in Jambis felicissimus. Dictio ejus, si judicium Scaligeri in Excerptis Puteanæis audimus, sapit phrasin Neroniani temporis. Est enim in illo qvidam flos sermonis ad poëtismum aliquantum accedens, & colorem aliquem è Plauti argutiis trahens, qui ipsi scriptor familiaris fuit quem imitaretur, & ita imitatus est, ut non esset κακόζηλος. Epistolare enim argumentum inprimis inter familiares non respuit jocos & sales Vir fuit meliore fortuna dignus, si ipse faber ejus esse potuisset. Habuit familiaria vitia, quæ vehementer ipsi obstiterunt ad altiora tendenti, Venerem & Bacchum; amoribus enim paulo plus, quam licebat per honestatem & ordinem, deditus fuit: Qvod occasionem dedit eleganti illi Centoni Virgiliano, qvem Dan. Heinsius in ipsum dissimulato nomine scripsit, qvi reperitur inter poëmata ejus p. 426. Accessit postea, vel in famam vel in infamiam Baudii, quod Petrus Scriverius ederet librum cum titulo: *Dominici Baudii Amores*, in qvo ille congessit omnes, quæ de hôc argumento habentur in Baudio, epistolas; adjectis aliis similis argumenti, non omisso etiam centone illo Heinsiano, cui Dom. Baudii nomen ipsi præscripsit, qvod dissimulârat in poëmatibus suis Heinsius. Omnia in illo libro lepida, grata futura iis, quos trahit illa voluptas; amatoribus scilicet, sed eruditis. Nec mirum est, delectatum fuisse hôc labore P. Scriverium, qui & ipse totus ad has delicias compositus fuit, si fides habenda est illis, quæ narrat Colomesius in opusculis suis; illic enim mirabilis historia de illo habetur p. 101. qvam illic vide.

BONGARSII & LINGELHEIMII Epistolæ editæ sunt Argentor. an. 1660. in 12o. Erat Bongarsius vir suo tempore magni nominis, sub Henrico IV. negotiis publicis sæpe admotus, præcipuè in legationibus ad Germaniæ Principes. In iis tamen negotiis multa scripsit erudita, & qvidem juvenis notas doctissimas in Justinum; senex publicavit ingens volumen Gestorum Dei per Francos. Post mortem ejus editæ fuerunt tum hæ Latinæ epistolæ, tum aliæ Gallicâ linguâ, qvæ nuper admodum Parisiis lucem viderunt. Lingelheimius itidem vir in publicâ dignitate constitutus, & ad Helvetios Legatus, olim Bongarsio ab epistolis, literas Bongarsianas unà cum suis publicavit: fuit enim inter illos commercium literarum mutuum. Habentur in his multa, qvæ pertinent ad statum Germaniæ superiorum temporum, ad aulas Principum, tum temporis intestinis malis turbatissimas; habentur & de rebus literariis notitiæ non contemnendæ.

JACOBI VECTIANI Itali Epistolæ ad varios viros doctos, Italos præcipuè, scriptæ. Scripsere & ad ipsum multi literas, in qvibus non pauca reperias rerum Romanarum & Italicarum, tam in literis qvam in statu civili. Qvis ille fuerit, aut cujus conditionis, dicere non possum, cum liber ille, qvi ad manus meas pervenit, & titulo & præfatione careat: neq; locus impressionis constat. Rarum tamen Autorem esse oportet, cum nusqvam invenerim in Indicibus & Catalogis. Notandus itaq;, si fortè ad manus aliqvando veniat. Ac sunt sanè multi tales libri, qvi in Italiâ editi in lucem à membris Societatum & Collegiorũ, qvæ illic plurima sunt, sed nunqvam ex Italiâ exportantur. Vidi ego interdum Autores & Commentatores cultissimos in veteres Autores, qvos ego nunqvam nancisci potui, qvacunq; etiam diligentia qvæsitos. In hoc Autore nostro multa observavi Italorum scripta passim laudata, de qvibus nec vola nec vestigium apud nos apparet.

JOH. NCOLAI SAULII CARREGÆ Libri 3. Epistolarum editi sunt Genuæ anno 1603. & inscripti Joh. Vincentio Imperiali, de cujus Museo supra mentionem fecimus in Vitarum scriptoribus. Editæ sunt postea alii libri 3. ibid. an. 1629. qvos tamen non vidi. Tractantur hîc singularia nonnunqvam argumenta, in qvibus totæ versantur Epistolæ: Magis enim ad eloqventiam ostentandam scripsit autor ille, qvam negotiorum causa, ideoq; non adeò multa ex illo disci possunt de rebus, qvæ ad historiam literariam pertinent. Luculenta illa est *lib. 2. pag. 129.* qvâ reprehendit populares suos, qvi linguâ Hetruscâ qvam Latinâ scribere malunt. Manutius aliqvas ad ipsum scripsit epistolas, in qvibus illum laudat à nitore styli, ut laudari revera debet.

HENCKELII Epistolæ carcerales raræ sunt, qvas semel tantum vidi. Prodierunt Holmiæ an. 1640. in 8. Fuit Henckelius Suecicus Consiliarius & negotiorum Gestor per Germaniam, durante bello Germanico-Suecico. Inciderat is in manus Pontificiorum & Jesuitarum, qvi illum carcere inclusum diu tenuerunt. Epistolæ ejus varia habent Suecorum consilia, Jesuitarum machinationes, & arcaniora qvædam istius belli, qvæ alibi expressa non facilè inveneris: stylus non contemnendus.

M. ZUERII BOXHORNII Epistolæ non carent venustate, qvanqvam pleræq; familiares & extemporales. Sarravii enim judicium, qvod suprà adduximus, paulo asperius in illum est. Occurrunt multa in illis Philologica argumenta. Sunt vero omnes posthumæ. Poëmata, qvæ adjiciuntur, acumine & elegantiâ non destituuntur. Recudi illas curavit Thomasius cum luculenta præfatione.

GUIDONIS PATINI Medici Regii Epistolæ Gallicæ selectæ Paris. 1685. in 12°. editæ sunt. Non fuit temerè, qvi audaciora & liberiora de libris & viris publicis, privatis, doctis, indoctis, judicia consignaret. Non putârim illum editioni vivum destinasse has epistolas; nam post mortem ejus editæ sunt. Perpetua hic in Chymicos & Pharmacopolas cavilla. De negotiis status & religionis, de rebus sacris

summâ *παῤῥησία* judicatur. Ne qvid de facetiis dicam, qvibus condiuntur epistolæ. Infinita in illis observari possunt, qvorum maximus in Historiâ literariâ non solùm, sed & medicâ & civili, usus est.

Non debent hîc qvoq; omitti JACOBI HOWEL, Eqvitis Angli & Secretarii Regii, Epistolæ familiares, Anglicâ linguâ scriptæ. Edita earum qvarta editio est Londini in 8. 1673. hoc titulo: *Epistolæ Ho-Elianæ, familiar letters domestic and forren Historical, political, philosophical.* Mixta hîc sunt negotiis civilibus literaria, magnaq; illâ rarissimarum rerum varietas mirificè legentem delectat. Agitur hîc de rebus Anglicis, Gallicis, Italicis, Germanicis, Hispanicis, Belgicis, Danicis, Suecicis, unde multa ad historiam eorum temporum observari possunt. Insperguntur nonnunqvam Poëtici sales & facetiæ. Physica & medica non omittuntur. De rebus literariis disqviritur. Historiæ rariores narrantur. Characteres & lineamenta virorum illustrium & doctorum, tam in Angliâ qvam in aliis locis, ab illo proponuntur. Elucet deniq; ex stylo varia & elegans eruditio. Ut pauca recenseamus: docta est illa de Linguis totius orbis dissertatio, *Volum. 2. epistolis 56. 57. 58. 59. 60. 61.* proposita. Qvam memorabilis est illa *Volum. 3. Sect. 6. ep. 9.* historia de columbæ in Johannis Oxenhami omnium'q; ex ejus familia morientium agone apparitione, *Vol. 4. ep. 30.* recenset Epitaphium Principis Britannici in America ante 600. annos sepulti. *Vol 3. ep. 9.* prolixè agit de habitatoribus orbium cœlestium *Ep. 22.* agit de vaticiniis Nostradami & similibus. Illud qvoq; notabile est, qvod *Vol. 1. sect. 5. ep. 5.* observat insignem similitudinem vultuum Nobilitatis Holsaticæ & Anglicæ, unde colonias hinc in Angliam ivisse auguratur. Infinita propemodùm hîc occurrunt observatione dignissima. Qvare operæ pretium faceret, qvi has epistolas in Linguam vel Latinam vel Germanicam converteret.

AUGUSTI BUCHNERI Epistolæ tomis 2. prodierunt Dresdæ ann. 1679. & 80. in 8vo. Erat Vir ille ad omnem nitorem literarum factus, Orator optimus & Poëta certè inter Germanos suo tempore princeps. Benè meriti fuerunt de orbe literato, qui has ejus epistolas publicarunt, in qvibus multa sunt de rebus literariis judicia. Emendatur nonnunqvam aliqvid in Autoribus: stylus elegans, qvanqvam concisus. Formata tamen ipsi è Cicerone dictio est: qvantum verò ad *τὸ περιοδικὸν* attinet, ab illo diversa. Qvantus ille Ciceronis æstimator fuerit, videas ex epistola illa luculentissima, qvæ est *partis 2. 32.* ad Schneiderum, Ducis Holsatiæ Consiliarium, qvi ipsius consilium rogaverat de Curtio, an scilicet illius stylus ad eloqventiam Romanam sufficere posset. Sed totus in aliam partem inclinat Buchnerus, qvi Curtii declamatoriam indolem multum abesse judicat à puritate nitoris Romani. Solum itaq; Ciceronem illic ad omne scribendi genus, epistolare, oratorium, historicum unicè commendat. Ne qvid dicam de variis rebus & judiciis, qvæ habet de Autoribus, tam veteribus qvam recentioribus. Inprimis elegans est illa scripti cujusdam Czarncoviani refutatio, qvæ habetur *part. 2. ep. 129.*

Inter

Inter Theologos CALVINUS Epistolas nitidissimas scripsit. Extant illæ seorsim editæ Lausannæ ann. 1576. in qvibus continentur multa ad statum religionis illorum temporum pertinentia. Stylus in illo non contemnendus idenim operam dabat Calvinus, ut castigatè scriberet. Sunt verò tales epistolæ magnifaciendæ; & jam supra monuimus, Hottingerum instar thesauri habuisse epistolas Theologorum, qvarum ille magnum volumen congesserat. Habemus ita qvoqve epistolas Theologorum, inprimis Remonstrantium, qvæ in Belgio editæ sunt. MARTINI RUARI Dithmarsi Epistolæ, Viri qvidem doctissimi sed Sociniani, in Bataviâ editæ sunt in 8vo; in qvibus multa habentur, qvæ ad historiam Socinianismi pertinent. Multæ illic sunt ad Grotium epistolæ, qvæ ipsum Socinianismi suspectum faciunt: multæ etiam ad alios Theologos, qvas illi fortè abesse inde velint. Erat verò ille Vir doctus, Græcæ Latinæqve linguæ scientissimus, ac præterea omnium illarum controversiarum, qvæ Socinianis intercedunt cum Orthodoxis, præ aliis gnarus, disputator acutus, cui accedebat notitia antiqvitatum sacrarum. Primus certe fuisse creditur, qvi Grotium in partes Socinianorum traxerit, ut vel inde ingenium hujus Viri conjicere possimus, cui tantus Vir potuerit succumbere. Miserè tamen vixit, & paternâ in Holsatiâ hæreditate excidit, ob religionem legibus Imperii vetitam. Similis mihi commatis videntur nescio cujus CHRISTIANI LIBERII Epistolæ, qvas nuper editas deprehendi: nam, qvantum ex superficiariâ lectione patet, itidem Socinianus videtur. Nomen, ut qvilibet videt, fictum est; sed tamen acumen ingenii cum Ruaro non comparandum. Qvod si idem ille est, qvi nuper de scribendis, legendis & æstimandis libris exercitationem Paræneticam scripsit, satis arguit ipse liber, minoris ingenii esse. Inseruit qvædam in illo libello de plagio literario & Thrasonismo Theologorum, aliisqve hodiernæ μισοθεολίας causis.

LE SECRETAIRE CRITIQVE DU SIEUR B. P. *dit du Jonqvier*, in scenam etiam Epistoliographorum, ut mimus, prodeat. Autor ille has Epistolas Criticas scripsit, ut insultaret vitiis eruditorum. Multa hîc habentur arguta & satyrica de literatis, de libris, & de perversâ studendi methodo, qvæ legisse delectat & prodest. Habent scilicet omnes penè eruditi & omnes penè artes aliqvid, in qvo deliciari amant. Est amabilis qvædam in multis etiam artibus insania ac intemperantia, censoribus eruditis nunqvam non notata, majori cum fructu studiis utilioribus impendenda, qvam ille sale Satyrico defricat. Præcipuè Medicos & Chimicos exagitat. Prodiit ille libellus Amsterod. 1680 in 12.

Vastissimus Epistoliographorum numerus est, qvos recensere omnes non possumus. CÆLII CALCAGNINI Epistolæ doctissimæ, & optimè scriptæ. PAULUS SACRATUS Canonicus Ferrariensis scripsit libros 6. epistolarum, Ferrariæ impressas, de qvibus Joachimi Camerarii extat judicium, qvod is suâ

 ma-

manu ad exemplum suum adscripsit: *Consanguineus fuit, sororis filius Sadoleti, hic Autor, à qvo ad hoc elaboratum scribendi genus fuit adsuefactus: cujus exemplum utinam nostri qvoq; homines seqverentur.* JUSTUS RYCQVIUS Epistolarum duas Centurias scripsit, qvibus continentur multa Philologici argumenti. De Epistoliographis ævi seqvioris agit Barthius *Adversar. lib. 9. c. 19.* Idem de Salesburiensis Epistolis, *Advers. lib. 13. c. 12.* DOMINICI CÆSONII Epistolarum selectarum centuriæ 5. Bonon. Ann. 1623. editæ non planè contemnendæ: Sed nescio qvâ affectatione laborant, ac leviculas verborum allusiones qværunt, cujus exemplum *ep. 19. Cent. 3.* OCTAVIUS FERRARIUS humaniorum literarum Professor in Academiâ Patavinâ epistolas qvasdam scripsit Prolusionibus ejus additas, qvi compositioni non adeò studere videtur. In CABELLIAVII Literis reperias qvoqve nonnunqvam, qvæ tollere velis. P. RAMI Epistolæ nonnulla illorum temporũ historica tangunt, & in CHRISTIANI BECMANNI Epistolis notatu digna occurrunt. JACOBI OMPHALII paucæ sunt ad familiares epistolæ, qvas subjecit libro suo de elocutionis imitatione & apparatu. PERPINIANI optimi Oratoris epistolæ collectæ sunt, ac nuper cum Vavassoris Poëmatibus editæ, qvibus multa de locis Rhethoricæ communibus deq; erudiendâ in Græcis Latinisq; literis juventute habentur. LANGUETI, cujus elogium amplissimum habet Thuanus, Epistolæ multa habent rerum civilium sui temporis. In VINCENTII FABRICII Epistolis nativa qvædam elegantia est, qvam ejus qvoq; elaboratissima carmina ostendũt. NICOLAI HEINSII multæ procul dubio erunt Epistolæ ineditæ, sed paucæ ejus in Theatro Cometico Lubienitzii exhibentur. ROB. TURNERI Epistolæ aliqvem antiqvæ dictionis genium habent. FR. ROBORTELLI Epistolæ de rebus philologicis nonnulla habent. SIBERI Epistolæ elegantes & non pauca ad rem literariam pertinentia notant. Inprimis illa observanda, qvæ in Henrici Decimatoris Sylva reprehendit. Veniunt & in hunc censum feminæ eruditæ: OLYMPIÆ FULVIÆ MORATÆ, cujus præclarum est apud Thuanum encomium, *Cælii Curionis* epistolis mistæ, non sunt omnino eloqventiæ Latinæ gloriâ privandæ. Habemus & ELISABETÆ JOHANNÆ WESTONIÆ Epistolas. LAURÆ BRIXIANÆ epistolas edidit Patavii Jac. Phil. Thomasinus. Supersunt & ALOISIÆ SIGÆÆ Epistolæ MStæ, Nicolao Antonio teste. Hispanorum Autorum, qvi vulgò ignoti sunt, varias epistolas peculiari indice notavit Nicolaus Antonius *p. 600. Biblioth. Hispanæ.* Epistolarum, qvibus itinera Indica & Æthiopica describuntur, Autores Hispanicos idem *pag. 631.* eodem loco recenset. Etiam Principum epistolæ de rebus eruditis laudari hic merentur, qvales Luneburg. Principum dedit *Joh. Val. Andreas in Selenianis Augustalibus.*

Non desunt miscellarum EPISTOLARUM COLLECTANEA à variis instituta, ac optandum esset, ut plures haberemus, qvi hanc operam orbi literato navarent. Extant Epistolæ Principum, Rerumpublicarum & sapientum Virorum,

rum, ſimul editæ Venetiis apud Jordanum Zilettum anno 1575. Extat & aliud qvoddam volumen, qvod *Michael Brutus* collegit, qvo habentur potiſſimum Philologica: ſunt & editæ epiſtolæ clarorum virorum Lugduni in 8vô typis Elzevirianis, an. 1617. Iisdem Elzeviriis curantibus prodierunt Principum & illuſtrium virorum epiſtolæ, Amſtelod. an. 1644. qvo continentur epiſtolæ, qvæ inveniuntur in Hiſtoricis Græcis & Latinis. Ante illos qvoq; *Melchior Junius* ſingulare volumen talium epiſtolarum collegerat. Editæ ſunt epiſtolæ *Indicæ & Japponicæ* à Patribus Soc. Jeſu, Lovanii ann. 1570. qvibus continentur variæ relationes de rebus naturalibus, commerciis Indicis, negotio Religionis per Jeſuitas promoto, & plurima alia memorabilia; è qvibus multa excerpſerunt, qvi poſtea Itineraria illa Chinenſia & Japponica conſcripſerunt. Itinerarium certè Chinenſe Nienhoffii, qvod Latinâ Belgicâ & Germanicâ linguâ prodiit, penè omnia capit ex his epiſtolis, Trigautii expeditione Sinenſi, aliisq; ejus argumenti ſcriptoribus, addito tantùm ſuo Itinerario. Sunt & variæ literæ Italicâ linguâ ad viros illuſtres ſcriptæ. Epiſtolæ illæ collectæ ſunt ab *Aldo Manutio* tribus tomis in 8vô. Habentur in illo variæ *Pauli Manutii* & ad Manutium ſcriptæ epiſtolæ, & longè plures illuſtrium Italorum, qvi tum temporis præcipuum inter Italos nomen habuerunt. Nolo illorum Catalogum hic texere. Sunt vero illæ rebus illorum temporum literariis refertæ, qvarum notitia homini erudito prodeſſe multis modis poteſt. Eſt & civilium rerum interdum aliqva illic notitia. Stylus Italicus pro ratione illorum temporum cultus. Nimirum ſunt tales autores magno in pretio habendi: Qvædam in illis nonnunqvam deprehendas, qvæ fruſtra alibi qvæſiveris. Commendat talia ipſa raritas. Prodiit ille liber apud Aldum Venetiis, an. 1554. in 8. Editæ ſunt & Italicâ linguâ literæ ex optimis ſcriptoribus collectæ, à *Bartholomao Zucchi* Academico InſenſatoPeruſino, Venetiis 1606. in 4to ſub titulo: *L' Idea del Segretario.* Verum hæ in Eloqventiæ tantum uſum collectæ ſunt ſub titulis variorum generum epiſtolarum, commendatoriarum, gratulatoriarum, petitoriarũ &c. Congeſtæ etiam editæq, Puteolis ſunt in 12°. an. 1685. Literæ Hiſtoricæ, Politicæ & eruditæ variorum autorum ab *Antonio Buleſone*, Bibliopola Puteolano, de qvibus agitur in *Actis Lipſienſibus* an. 1686. Menſ. Decemb. p. 610. Promiſit & Lambecius Comm. de Biblioth. Vindob. lib. 1. ſub finem, Syntagma Epiſtolarum clarorum virorum.

Solent & in exoticis linguis elegantes ſcribi literæ, qvarum & ad eloqventiam uſus eſt: In qvibus merito recenſeri debent acutiſſimi autoris ALOYSII GROTI Epiſtolæ, qvi vocatur *Cieco d' Adria*, Venet. 1601. in 4to editæ. Notiſſimus ille apud Italos eſt, qvi qvanqvam oculorum uſu privatus, in utrâqve oratione elegantiſſimè ſcripſit: Qvod præter ejus epiſtolas orationes qvoqve & carmina teſtantur. In Anglicis JOHANNES DONNE, Decanus Eccleſiæ Paulinæ, Poëmatibus Anglicis & Sermonibus ſacris celebris, Epiſtolas Anglicâ linguâ ſcripſit, Londini editas 1651. in 4to, qvæ elegantiſſimæ & argutiſſimæ ſunt. Sed illi ſcriptores huc propriè non pertinent. Qvi

Qvi certa argumenta Epistolis accommodarunt, longè sunt plurimi, ac jam suprà eorum scriptorum aliqvos sparsim recensuimus. Medicas Epistolas scripserunt *J. Cæsar Benedictus*, *Langius*, *Horstius*, *Roisseus*, *Matthiolus* aliiq;. De Epistolis Ecclesiasticis antiqvorum egit *Franciscus Bernardinus*, *Ferrarius* libro *de Antiqvo Ecclesiasticarum Epistolarum Genere*, qvi liber Helmstadii à Mejero recusus, Ann. 1678. *P. Olivæ* Generalis in Soc. Jesu ordine extant Epistolarum tomi aliqvot, de negotiis Soc. Jesu, qvorum prior Romæ in 4to, Bononiæ in 8. 1668. prodiit, posterior Venetiis 1683. in 4to. Integra est epistolarum chilias, ac maximoperè commendatur in Actis Lipsiensibus Anno 83. Mens. April. & August. *Monconisius* & *della Valle* epistolis itineraria scripserunt. Habemus & Busbeqvii Epistolas. Peregrinatorum eruditorum Epistolæ magnam utilitatem in re literariâ præstant; Nam συλλήβδην repræsentant ea, qvæ serò vel nunqvam in hominum notitiam veniunt. Laudanda in his est *Sorbieri* diligentia, qvi in Relatione itineris Anglici Gallicâ linguâ scripta multa de eruditis Angliæ, libris, inventis, memorabilia notavit, sed liberiore censura in Anglorum invidiam incurrit: Adversus illum enim singularem librum *Thomas Spraat* scripsit linguâ Anglicâ sub Epistolæ formâ ad Dn. Wren. Titulus est: Observations upon Sorbiers voyage. *Antonius Perezius* Hispanicas epistolas scripsit, omnes Politici argumenti. In Gallicâ linguâ *Pasquierii* Epistolæ scriptæ, qvibus tumultus Parisienses describuntur. Sunt & alii autores, qvos vide apud Sorellum. *Viglii Zwichemi ab Aytta* Epistolæ Politicæ & Historicæ ad Joachimum Hopperum scriptæ & Leovardiæ an. 1661, editæ multa rerum Frisicarum habent. Sunt & *Petri de Vineis* libb. 6. Epistolarum Historico-Politicarum Ambergæ 1609. editi.

CAP. XXV.

DE EPISTOLIS INEDITIS ERUDITORUM.

Neditarum Epistolarum præ cæteris ratio habenda est: præcipuè familiarium. Tria Epistolarum genera, officiosæ, negotiosæ & familiares. Syntagmata talium literarum conficienda. Joh. Pistorii & Pauli Cyprai Epistolæ MSta. Epistolæ à Zacharia Lundio, & ad ipsum, & Virorum celebrium ad Meursium scriptæ. Fellerus & Dammius editionem Epistolarum nonnullarum promiserunt. Harduici Smidenstädtii Epistolæ. Ejusdem Loci Comm. Oratorii, & Tractatus de imitatione Ciceroniana. Magnus Epistolarum ineditarum thesaurus in Bibliotheca Gudianâ. Epistolæ Germanorum & Belgarum apud illum αὐτόγραφοι superstites recensentur. Lepida historiola de Latino Hegingensi ex Epistola Melanchthoniana. Systema integrum novum Melanchthonianarum Epistolarum ad bis mille confici potest. Gallorum Epistolia αὐτόγραφα recensentur. Comitis Avauxii singularis erga Gronovium liberalitas & humanitas. Ex Italorum autographis Epistolis recensentur complures. Epistolæ Alciati,

ciati, Cæsaris Trivulcii. Locus Plinii ex eâ illustratus. Augusti Valdi Epistolæ. Ejus in Plinium notæ militari furore perierunt. Nizolii ad Majoragium Epistola reprehensoria. Majoragii in Nizolium libri Reprehensionum. Sebast. Corradi, Calcagnini, Macigni, Majoragii Epistolæ. Ejus duæ Orationes, olim è Bibliotheca Gudiana editæ, quæ in Orationum volumine non inveniuntur. Commentarius ejusdem in Virgilii Georgica MStus. Pyrrhi Ligorii, Bernardini Baldi, Thomæ Phædri, Cardani, Palearii, Cœlii Rhodigini, Jani Parrhasii, Francisci Ciceræi &c. Epistolæ. Pauli Manutii elegans Epistola, quæ inter cæteras ejus non comparet, hic adjicitur.

EGimus hactenus de Epistoliographis, ac præcipuos eorum enumeravimus, qvi in lucem miserunt epistolas suas. Sed ineditarum epistolarum, qvæ hinc illinc in Bibliothecis latitant, major nobis cura esse debet. Qvoniam enim illæ divulgatæ typis non sunt, multa hîc abscondi ad historiam literariam pertinentia credibile est, præcipuè si maximè familiares literæ sint. Sunt enim Epistolæ varii generis: Qvædam officiolæ tantum, & in solâ civilitate subsistunt; earum non est, nisi in elóqventiâ usus, Neqve illæ ad nos hoc loco pertinent, etsi illarum scriptores hîc miscuerimus, ne postea alio loco multa repetenda essent. Sunt, qvæ de negotiis domesticis & vulgaribus agunt; qvarum exiguus hîc nobis usus est. Civilia negotia, relationes historicæ ad civiles usus pertinent. Maximè verò hîc prodesse possunt literæ secretæ & familiares, qvas vel vivi autores edi inter cæteras noluerunt, vel qvæ in scriniis virorum doctorum delitescentes, non eâ fine scriptæ sunt, ut publicarentur. In his enim plurima latent rei literariæ arcana. Illas præcipuè indagare debemus in virorum illustrium bibliothecis, atq; inde conficere Syntagmata: Qvod si ab omnibus pari industriâ institueretur, bono id publico foret. Saltem in publicis bibliothecis ad tempus custodiri tales chartæ deberent, ne interciderent: Nam crescit illis cum tempore pretium, & ab antiqvitate major erit æstimatio; ac impunè tum in lucem mitti poterunt, postqvam invidiæ locus ampliùs non est.

Multa qvoq; discere è talibus epistolis interdum possumus ad historiam patriæ pertinentia, qvorum nulla in publicis monumentis superest memoria. Communicavit mecum Vir Clarissimus & amicissimus *Petrus Axenius* Epistolas Latinas superiore seculo in Holsatia ad Johannem Pistorium, Præpositum Eyderstâtensem, & ab eodem scriptas, qvibus non pauca habentur historica de statu provinciæ Civili & Ecclesiastico. Venerunt ad manus *Balthasaris Heldi*, Amici nostri optimi, & diligentissimi veterum monumentorum indagatoris, *Pauli Cypræi* Epistolæ MStæ, qvibus multa de patriæ rebus memorantur. Ejus qvoq, indicio mihi innotuit, superesse apud Secretarium & Archivarium Regium *Dn. Mothium* Epistolas multas à Zachariâ Lundio, Viro docto & insigni Poëta, & ad eundem scriptas: Item magnum volumen Epistolarum, à viris Celeberrimis ad Meursium scriptarum, qvod ex Bibliothecâ Seefeldianâ ab eodem Lundio descri-

ptum; Nec ille, ut audio, Orbi erudito invidebit, ſi erunt, qvi typis promulgare velint. Nomina eorum, qvi has literas ſcripſerunt, mecum communicavit *Johannes Möllerus, Flensburgenſis*, qvi totum volumen 730 epiſtolas continere teſtatur, & omnigenæ eruditionis Theſaurū, ac rei literariæ qvoddam Archivum in literis ad me datis vocat. Continentur verò hic Epiſtolæ *Adolphi Vorſtii, Alph. Miniati, Andr. Riveti, Andr. Schotti, Ant. Fayi, Balth. Bonifacii, Balthaſ. Lydii, Ben. Aub. Maurerii, Bonav. Vulcanii, Car. Paſchalii, Caſp. Barthii, Caſp. Bartholini, Caſp. Er. Brochmanni, Caſp. Hofmanni, Gevartii, Chriſt. Friſii, Ravii, Thomæi, Chriſtoph. Coleri, Bulæi, Chr. Sig. Donaueri, Corn. Pynackers, Corn. van der Myle, Conr. Rittersh. Cyr. Herdeſiani, Dan. Heinſii, Dav. Hæſchelii, Dion. Gothofredi, Domin. Molini, Erycii Puteani, Everh. Vorſtii, Euſtach. Swartii, Franc. Douſæ, Frid. Lindebrogii, Taubmanni, Georgii Epiſcopi Cantuar. Georg. Lud. Frobenii, Georg. Mich. Lingelshemii, Georg. Remi, Georg. Quercii, Gerh. Joh. Voſſii, Geverh. Elmenhorſtii, Guilh. Coddæi, Hadr. van der Burchii, Herib. Rosweydi, Henr. Ernſtii, Henr. Spelmanni, Hug. Grotii, Jac. Aug. Thuani, Jac. Bongarſii, Gilloti, Gruteri, Lectii, Monavii, Jani Gruteri, Rutgerſii, Joh. Bapt. Lauri, Joh. Bedecheri, Joh. Brantii, Joh. Cabeliavii, Joh. Cluveri, Joh. Druſii, J. F. Gronovii, Joh. Georg. Herwarti, Joh. Heurnii, Joh. Loccenii, Joh. Kirchmanni, Joh. Lydii, Joh. Phil. Parei, Joh. Polyandri, Joh. Ravii, Joh. Wowerii Hamb. Joh. Wowerii Antw. Joh. Utenbogardi, Joſ. Scaligeri, Iſaaci Caſauboni, Juſti Lipſii, Lamb. van der Burchii, Lamp. Alardi, Lucæ Holſtenii, Ludov. Contareni, Marci Velſeri, Marquardi Freheri, Mart. Lydii, Maxim. Urientii, Melch. Goldaſti, Metroph. Critopuli, Mich. Piccarti, Nic. Fabr. Peireſcii, Nic. Rigaltii, Ol. Wormii, Olig. Roſækranzii, Otton. Heurnii, Pauli Merulæ, Pauli Petavii, P. Sarpii, Patritii Junii, Pet. Bertii, Pet. Caſtellani, Pet. Cunæi, Pet. Denaiſii, P. Gruteri, Pet. Pantini, Pet. Scriverii, Phil. Jac. Mauſſaci, Reg. Brederodii, Sixt. Amamæ, Sixt. Arcerii, Steph. Joh. Stephanii, Theod. Canteri, Theod. Douſæ, Ubb. Emmii, Vinc. Marmerii.* Friderici Lindenbrogii, cujus jam ſuperiori capite mentio facta eſt, Epiſtolæ MStæ ad aliqvot Centurias in Viri Illuſtris & Excellentiſſimi Domini REINOLDI BLUMII, in aulâ Electorali Palatinâ qvondam Præſidis & Cancellarii, Bibliotheca latitant, ut à Filio ejus *Arnoldo Blumio*, Illuſtriſſ. Comitis, Domini CHRISTIANI DETHLEFI RANTZOVII Ephoro digniſſimo, Amico & Convictore meo honoratiſſimo, narratum eſt: qvibus ego publicam lucem optarem, ſi exorari poſſet Vir Excellentiſſimus, ut illas prælo ſubjiceret. Nam ex cæteris Lindenbrogianis, qvæ in Bibliotheca Hamburgenſi latitant, patet, multa in illis haberi notitiâ Orbis literati non indigna. Jam qvædam ſuperiori capite ex illis adduxi de plagiis Wouvverianis: Ac communicavit nuper mecum (ut ὡς ἐν παρόδῳ memorem) de eodem argumento nonnulla *Joh. Möllerus*, qvi ex epiſtolâ ejus ad *Petr. Puteanum* die 23. Jul. an. 1618. ſcriptâ, hæc de *Wowerio* excerpſit: *Amo te ob communicatas Wowerii literas: Quamvis tanti non erat, tabellarium iis portandis oneraſſe, quarum lectione nemo quisquam vel doctior vel melior redditur: ſed nec aliud ferè quicquam ex iis diſcitur, præter hominis vaniſſimi futile ingenium & mores, ad ambitionem ac arrogantiæ typum*

phum

phum factos. Nam de eruditione nunc dicere supersedo, quæ sanè parum supra vulgum erat, adeo ut, ni illam alienis coloribus, velut Æsopi cornicula plumis, ornasset, sæpe nuda destituta fuisset; Velut in Italiâ contigit, cum Carmen ab illo in laudes horti cujusdam Nobilis Florentini exigeretur: Miratiq; sunt docti, quâ ratione factum esset, ut qui paulò ante ob versionem Psalmi Davidici cujusdam, valde eleganter atq; concinne numeris comprehensi, summum Pontificem in admirationem rapuerat, ejus nunc vena adeò exaruisset, ut ne Hexastichon quidem satis dignum, horti parietibus quod adscriberetur, extrudere potuerit. Sed ignorabant boni illi viri hujus hunc nostrum autorem esse, illius verò Carminis Baudium. Hanc ille artem norat, aliena exscribere & interpolare, & schema illis novum induere, & sic pro suis venditare. Idcirco non magis credas, librum, quem expetis de Cognitione Veterum Novi Orbis illius fuisse, qvàm certo tibi persuadere potes, qvos de Bibliorum Interpretibus composuit, Casauboni & Gelasini esse. Nihil enim in Herbraicis intelligebat, imo ne autores qvidem legerat, qvos laudat. Geographiæ autem planè ignarus erat. Itaq; aut vanidica jactantiâ fumum amicis vendidit, aut si qvid hujus argumenti penes sese habuit, id absq; dubio in Italiâ nactus fuit, ubi totos menses Jac. Mazzonii aliorumq; virorum doctorum variis Observationibus describendis impendit, uti Aurelius Blondus Florentiæ mihi narravit. Non minus vera de aliis ejus Syntagmatibus referre possem, quæ tibi quoq; & fratribus tuis in partem notissima sunt, ad qvos scis, quid de colligendis transmittendisq; Marcilii viri doctissimi commentariis scribere solebat. Narravit, nescio qvis, etiam Cl. Fellerum ad editionem paratas habere multorum virorum celebrium epistolas. Scribit & ad me Amicus, Christianum Daumium, Virum doctissimum, Epistolarum à Camerario, Barthio, Reinesio, Casaubono, Heinsio scriptarum, unam propediem Centuriam editurum.

Invenimus passim in Vitarum scriptoribus notatas virorum doctorum Epistolas ineditas, qvæ cum blattis & tineis pugnant, qvas nemo respicit, aut in lucem educere laborat. Ita in Elogio Hartvici Smidenstadti Oratoris & Poëtæ in Academiâ Helmstadiensi apud Boissardum *in Iconibus Virorum Illustrium, part. 3. p. 88.* memoratur, qvod prematur in Bibliotheca ejus relictâ præstans volumen Epistolarum illustrium & Scholasticarum. Fuisse virum illum doctissimum, ex elogio Henrici Meibomii patet, aliisq; ejus scriptis ineditis. Nam & eodem loco refertur, premi in ejus bibliothecâ *Opus absolutissimum, in quo totam Cyclopædiam ita in Locos Communes digesserit, omniumq; scientiarum rerumq; capita & tractationem ita disposuerit, ut futuro oratori, sive cuiquam etiam ex tempore dicturo, veluti locupletissima Eloquentiæ Bibliotheca, quovis loco & tempore in promptu, atq; in infinitum expedita esse que. t.* Malè profectò agunt, qvi publico usui talia scripta invident. Nam in eloqventiæ apparatu vehementer laboramus; neq; hactenus fuit, qvi Locos Communes idoneos in lucem dederit. Qvod si hujus operis superest hodie memoria, id agere deberent viri eruditi, ut ab interitu hoc scriptum vindicaretur, & in publicum usum protraheretur. Ejus quoq; de Imitatione Ciceronianâ Tractatus editus, qvi exqvisitissimus ibidem vocatur, nunqvam mihi visus est. Inter

Opera Autorum, à Melchiore Adami, Laur. Crasso, Ghilino aliisq; notata, multæ reperiuntur ineditæ epistolæ, qvarum omnium recensere Catalogum nunc non possumus.

Non possum, qvin hîc qvasi in publico theatro Orbi literato magnum illum Epistolarum Thesaurum, qvem in incomparabili suâ Bibliothecâ servat Illustris Gudius proponam. Integra ille volumina facilè complebit Epistolarum, ab omnium Gentium Viris doctis scriptarum, qvorum αὐτόγραφα singulari felicitate in ejus manus inciderunt. Dixi præcedente capite, integras illum habere Centurias, Wouvverianarum, Caselianarum, Sarravianarum, Erasmianarum, Casaubonianarum, Lipsianarum. Ex his Lipsianis conficere potest, ad Germanos Centuriam unam, aliam ad Gallos, tres ad Batavos. Habetè Germanis & Belgis αὐτόγραφα Epistolarum, *Barthii, Baudii, Calixti, Cabeliavii, Christophori Cöleri, Dilherri, Elmenhorstii, Gebhardi, Gruteri, Gronovii, Höfchelii, Heinsii, Hofmanni, Laurenbergii, Meursii, Piccarti, Remi, Rhodomanni, Rittershusii, Ruarii, Rutgersii, Sizmanni, Taubmanni, Velseri, Calvisii, Foppii & Leonis ab Aizema, Starckii, Bauhini, Beati Rhenani, Böcleri, Tychonis Brahei, Joachimi Camerarii, senioris & junioris, Theodori Canteri, Julii Pflugii, Cluverii, Ubbonis Emmii, Flemmingii, Casparis Gevartii, Huberti Giphanii, Melchioris Goldasti, Hug. Grotii, Lucæ Holstenii, Joannis Secundi, Athanasii Kircheri, Joh. Kirchmanni* (qvarum magna copia est) *Johann. Kirstenii, Friderici Lindenbrogii, Lingelsheimii, Lutheri, Mallincrotii*, (cujus extat epistola prolixa, qvâ inter Erasmi & Jesuitarum merita comparationem instituit) *Meursii, Joachimi Morsii, Ludovici Nonnii, Johannis Oporini, Johann. Rhodii, Joannis Rivii, Heriberti Rosweidi, Isaaci Vossii, Jungermanni.* Est in illis lepida ad *Joachimum Rungium* Calend. Febr. Ann. 1560. manu *Melanchthonis* scripta epistola, qvâ bella de *Latino Hegingensi* narratur fabula: Cum Gallicus Legatus coram Maximiliano in conventu Constantiensi luculentam haberet orationem, Maximiliani filius Philippus Fridericum Saxoniæ ad ducem dixit: *Friderice, hic Vir est eloqvens.* Tum Comes Hohenzollerensis horrendo sono inqvit: *Domine Legate, vos debetis iterum venire post carnis privium.* Displicuit sonus & Stentorea vox Philippo, qvi ad Fridericum inqvit: *Qvale est hoc Latinum?* facetè tum à se derivat Fridericus responsionem in Gregorium Lamparterum, Cancellarium Wurtenbergicum; Is interrogatus ait, *Vos Principes scitote, hoc Latinum esse Hegingense.* Ubi, inqvit Philippus, hoc discitur? Oppidum est, respondet Cancellarius, hujus Comitis Hegingen, ubi lineæ telæ horridissimæ texuntur; ibi & hoc Comitis Latinum textum est. Abiit ex illo tempore hoc in proverbium, & *Hegingense Latinum* pro barbaro & solœco sermone Latino usurpatum est, ac sæpe in aliis epistolis hoc joco utitur Philippus. Melanchthoniarum Epistolarum, tam editarum qvam ineditarum, bis mille ad Collectionem Londinensem ex hoc illustri promptuario adjici possunt. Observavi etiam inter illos *Salvii*, Legati Suecici celeberrimi, literas ad Medicum Judæum de Castro, qvibus illum rogat, ut librum de tribus impostoribus qvovis pretio sibi comparet.

E Gal-

E Gallorum autographis epiſtolis primum locum merentur *Comitis Avauxii*, Legati Regii, Epiſtolæ. Magnus erat ille literarum ac literatorum Patronus, qvi pro dedicatione Livii Gronovio mille imperiales donavit. Hoc de illo memorabile narratur: Cum is Daventriam transiret, pedes ad Gronovium, tum ibi eloqventiam docentem, ac nihil tale expectantem, ivit; Cujus inuſitatam comitatem cum miraretur Gronovius, ita ad illum Legatus: *Tu eam artem doces, qvam ego exerceo.* Sunt porrò *Bongarſii, Bourdelotii, Chanuti*, (ejus, qvi Vitam Carteſii ſcripſit, & Librum Memoriarum) *Stephani Claverii, Colladonii, Frontonis Ducæi, Sebaſtiani Gryphii, Ludovici Jacobi, Caroli Labbei, Peliſonii, Perraultii, Salmaſii, Joſephi Scaligeri*, Epiſtolæ.

Ex Italis *Andreæ Alciati* manu XXX. ſcriptæ epiſtolæ ſunt, qvibus multa habentur ſingularia. Eſt *Cæſaris Trivultii* ad Pomp. fratrem elegans epiſtola, qvâ obſervatio aliqva proponitur circa locum Plinii, *lib. 36. c. 5.* de ſtatuâ Laocoontis, & liberorum ejus à dracone interfectorum. Inventa verò fuit illa ſtatua in ruinis Titi Imperatoris, à Cive, qvi pro 700. nummis aureis vendere noluit Nobili Romano, à Pontifice poſtea vindicatam. Hanc ſtatuam cum liberis & ſerpentibus Plinius ex uno lapide factam eſſe prodidit. Sed ille de eâ ita in hâc epiſtolâ: *Statuam ipſam, qvam Plinius cũ liberis ex uno lapide factã prodidit, Johannes Chriſtophorus Romanus, & Michael Angelus Florentinus in urbe Româ primi nominis ſtatuarii negant ex uno lapide confectam: oſtendunt compagines plus minus quatuor, ſed eas tam occulto loco conjunctas, tam appoſitè ferruminatas circumlitasq;, ut non niſi ab ejus artificii peritiſſimis id facilè intelligi poſſit. Quare aut Plinium deceptum affirmant, aut alios voluiſſe decipere, ut opus fieret admirabilius. Neq; enim tres ſtatuas magnitudinis juſtæ tot tamq; mirabilibus Draconum nexibus circumplexas in uno tantum lapide ullis inſtrumentis potuiſſe formari. Magna eſt Plinii autoritas, & noſtri artifices ſuis nituntur rationibus; nec vetus eſt verbum contemnendum, felices fore artes, ſi de iis ſoli artifices judicarent. Sadoletus raro judicio non minus eleganter Laocoontem cum liberis calamo deſcripſit, quam illos ipſi opifices celo expoliverunt.* Elegans hæc eſt ex illâ epiſtolâ ad locum Plinii obſervatio, celeberrimorum artificum judicio firmata. Nam de *Michaële Angelo de Bonâ rotâ*, cujus vita vaſto volumine deſcripta eſt, conſtat, adeò illum artis ſuæ peritum fuiſſe, ut Veneris ſtatuam in terram à ſe defoſſam pro antiqvâ vendiderit. Sunt in illis *Auguſti Valdi* Epiſtolæ, Viri doctiſſimi, cujus pluribus fama innotuiſſet, ſi notæ ejus in Plinium, magnâ curâ ſcriptæ, in lucem miſſæ fuiſſent. Nam ut de eo Pierius Valerianus libro de *Infelicitate literatorum L. p. 44.* ipſe cum ſuo Plinio à militibus Hiſpanis Germanisq; Romam aggreſſis, miſerè cruciatus interiit. *Non minus*, ait, *crudeliter occubuit Auguſtus Valdus, Patavinus civis, qvi Romæ per tot annos bonas literas tantis ab eo vigiliis, ſudoribus, & peregrinationibus acqviſitas profeſſus erat, qvi non ſolum voce, verum etiam ſcriptis eruditionem omnivariam ab interitu vindicabat; qvam autem miſerabili mortis genere vitam finiit! Incidit enim in Romanam cladem, Hiſpanorum illam & Germanorum prædonum ſævitiam acerbiſſimam, cujus ante oculos direptâ domo, ipſe in vinculis habitus, pretioſiſſimam librorum ſupellectilem, labo-*

resq; illos suos, qvos præsertim in Plinium elucubrarat, coram dilacerari, & in usum culinæ incendi conspexit, & in eo mœrore omnibus aliis incommodis conflictatus, propter arrogantem eorum crudelitatem, qvibus nihil unqvam fuit improbius, dum modicæ fortunæ per insatiabilem barbarorum sitim tributis explere neqvit, qvi omne senectutis suæ viaticum jam excusserant è loculis, post cruciatus varios fame demum consumptus perhibetur. Extat inter *Marii Nizolii* nonnullas prolixa epistola, manu ejus scripta, sed erudita, ad Majoragium, qvâ ipsum reprehendit ob *Antiparadoxa*, qvæ adversus Ciceronis Paradoxa scripserat. Comminatoria illa est Nizolii epistola, qvâ ipsi acerbam refutationem minatur, nisi ab his suis in Ciceronem invectivis absistat & παλινῳδίας cantet. Sciendum est, Calcagninum adversus Ciceronem scripsisse Disqvisitiones in ejus Officia. Ciceronem vero Majoragius defendit, eam ob causam vehementer à Nizolio laudatus. Postea verò, cum ipse Calcagninus Anti-Paradoxa adversus eundem scriberet, acerbissimam ad illum epistolam, qvam modò nominavimus, scripsit Nizolius; qvâ irritatus Majoragius duos libros Reprehensionum adversus Nizolium edidit, satis dentatos. Cui liti tandem intercessit *Sebastianus Corradus*, Vir politissimæ latinitatis, cujus illic qvoqve reperitur epistola αὐτόγραφος, qvâ conciliationem inter illos tentat. Sunt & plures ejusdem autoris. *Calcagnini*, Viri summi, cujus alioqvin XVI. extant libri Epistolarum Criticarum & familiarium, etiam illic habentur epistolæ ineditæ. Ad illum habetur ibidem qvoq; *Matthei Marigni* Veneti epistola responsoria, qvi Macignus in scientiis Mathematicis excellentissimus fuit, multos vetustorum Græcorum Mathematicorum MStos Codices habuit, qvorum qvammulti hodieq; in Bibliothecâ Gudianâ comparent. *Majoragii* qvoqve non paucæ ibi inveniuntur epistolæ tersæ, ut omnia ejus Viri, & elegantes; Editæqve jam olim ex ipsius Bibliothecâ ejusdem nitidissimæ Orationes duæ, altera de *laudibus auri*, qvâ Ecclesiasticorum vitia falsè traducuntur; altera *Apologetica contra Gaudentium Merulam*, in qvâ plurimæ ejus vitiosæ lectiones notantur & castigantur. Hæ inter veteres autoris schedas Mediolani primùm repertæ, & Ultrajecti Anno 1666. in 4to typis descriptæ. Latet & ibidem MStus Majoragii in Virgilii Georgica Commentarius. *Pyrrhi Ligorii* Neapolitani ibidem sunt Epistolæ, Viri doctissimi, à qvo XXIV. vasta antiqvitatum volumina inedita superesse perhibentur. *Bernardi Baldi*, ejus scilicet, qvi in Vitruvium notas & Lexicon scripsit, illic vidi epistolas. Ejus in catalogis vidi qvoq; notatas Epistolas, in qvibus cum aliarum artium præcepta, tum philosophiæ, illustrare contendit, Mediolani 8. an. 1558. editas: sed librum ipsum non vidi. Non desunt *Thomæ Phædri* Epistolæ, qvem Pierius de *Literat. Infelic. lib. 1. p. 47.* vocat affluentissimum eloqventiæ flumen, qvo non alius suo tempore clarior, neqve vehementior fuit, Romanæ cathedræ decus & ornamentum: sed qvi miserabili fato interiit, ut ibi prolixè describit Pierius. *Hieronymi Cardani* epistolæ sunt, qvæ in operibus ejus non comparent, etiam *Aonii Palearii*, eloquentissimi Viri, aliqvæ, qvarum nullum in editis vestigium est. *Cælii Rhodigini* ad Erasmum epistolæ habentur. Inter *Jani Parrhasii* epistolas una est, qvâ de

de arcanis familiæ, inceſtis cognatæ cujusdam, amoribus ſcribit ad Laſcarem, qvem rogat, ut à Pontifice veniam earum nuptiarum impetret. Scribit autem literas Latinas, qvibus Græca verba, & nonnunqvam periodos immiſcet, ne ſecreta ſcilicet proderentur. *Fr. Ciceræi* illic qvoqve epiſtolæ ſunt, item *Bembi. Lazari Bonamici, Romuli Amaſæi*, qvorum magna ſuo tempore in Latinis literis gloria fuit: Horum enim cura & induſtria res literaria crevit; eorum exemplis, & præceptionibus præcipuè ad eloqventiæ ſtudia incitati ſunt, qvi poſtea ad hæc animum applicuerunt. Sunt *Octavii Plati, M. Antonii Regienſis* ad Majoragium, *Benedicti Theocreni* ad P. Jovium Epiſtolæ; *Dominici Molini* ad Meurſium; *Balthaſaris Bonifacii* etiam epiſtolæ ſunt; ſi illæ hoc loco dignæ & his principibus miſcendæ videntur: Fluit enim lutulentus illi ſermo; etſi rerum copiâ non deſtituatur. *Pauli Manutii* cum plures ſint, una eſt longa, & valde elegans ad Cratonem à Craffiheim, Medicum Cæſareum, ſcripta, cum Româ diſceſſum pararet, plena qverelarũ. Vocatus ille Romam erat, ut illic Curæ Typographicæ præeſſet in editionibus SS. Patrum procurandis, cui rei argentei typi deſtinati erant, & ſtipendia adſignata. Verum, cum res illæ non ex voto procederent, & in rei familiaris anguſtiam eam ob cauſam veniret Manutius, Crato à Craffiheim illi Cæſareæ munificentiæ ſubſidia obtulit: Ad qvæ ſplendida promiſſa erectus Manutius, elegantiſſimam hanc & ſvaviſſimam epiſtolam eucharisticam ſcripſit, qvâ vix elegantior in toto opere reperitur: Nam meras charites ſpirat, omnesq; animi receſſus effundit. Scriptam autem à Manutio hanc eo tempore fuiſſe epiſtolam, ex epiſtolâ 5. *libri 9.* ad eundem Cratonem ſcriptâ probari poteſt; His enim verbis finit epiſtolam: *Ad illam ſuperiorem epiſtolam, Romæ ſcriptam pluribus verbis, expecto, qvid reſpondeas.* Hæc vero ſcripta erat Venetiis, X. Kalend. Nov. An. 1570 Sed altera illa inedita ſcripta eſt Romæ Idibus Juniis ejusdem anni, unde apparet, eandem illam eſſe, quam Manutius extremis illis verbis deſignat. Non erit hoc, ut puto, Lectoribus ingratum, ſi illam ipſam epiſtolam, in Manutii epiſtolis ob certas fortè cauſas omiſſam, quam mecum Vir Excellentiſſimus communicavit, appendicis loco huic capiti, atq; toti libro primo Bibliothecario, qui in argumento de Epiſtolarum ſcriptoribus finitur, ſubnectam, purpuramq; hanc panno noſtro aſſuam.

PAULI MANUTII EPISTOLA lib. IX. Epiſtolarum ejus poſt epiſtolam IV. inſerenda.

Paulus Manutius Aldi filius JOHANNI CRATONI S. D. Viennam.

NIhil minus placet, quam ut, nullâ propoſitâ re, nullâ certâ ſententia, ad te ſcribam. Occurrit enim mihi tua dignitas, occurrit autoritas; cogito, quam tibi perſonam tua virtus imponat, quæ te premant onera, quæ negotia diſtrahant: nimirum, cum tuæ ſcientiæ tuoq; conſilio ſalus & incolumitas commiſſa ſit ejus Imperatoris, qui multa regna, multas provincias imperio, omnes virtutes animo complectitur, graviſſimam Chriſtianæ Reip. partem ſuſtines. Cur igitur ita ſim ineptus, atq; adeò tam adverſus communibus commodis, ut inani te literarum genere interpellam; & quem ſalutares illæ curæ detinent fixæ & locatæ pro publica Majeſtate tuenda, ad privatæ rei cogitationem ac ſtudium vocem? Verum tamen, quia nec res ipſa, ut ego interpretor, privatim ad me unum pertinet, ſed aliquâ ex parte cum publica utilitate conjungitur, & ex tuis literis velle te meâ cauſâ multum, ex omnium ſermone, poſſe plurimum intelligo, male prorſus mereri videar de ſtudiis meis, ac de me ipſo, niſi opportunitatem iſtam nactus amoris officiiq; tui, agam tecum de ſtatu meo, quantum res ipſa poſtulat, & quantum mihi per humanitatem tuam licet, per quam licere video plurimum. Etſi enim jaceo, nec recenti, nec levi, ſed inveterato jam difficiliq; morbo; tamen ſi Tu, tantus Vir, ad me erigendum ac recreandum accingeris; ſi iſtam ſcientiam, iſtam artem adhibes, quæ ſæpe bonis viris in calamitate opem ac ſalutem attulit, cur dubitem, quin voluntatem atq; induſtriam meam felicitas illa utriq; noſtrum pariter exoptata, conſequatur? Quod ſi ſecus acciderit, ſuum tamen humanitas tua fructum non amittet: ego enim, qvod volueris conatusq; ſis, in tua laude ponam; quod non perfeceris, ad meam fortaſſe culpam, vel ut æquius de me ipſo ſentiam, ad meam certè fortunam transferam. Nam & præclarus artifex perfectam animo ſpeciem intuens, cum ipſe nihil in arte poſſit, opus tamen imperfectum ſubjectæ materiæ vitio relinquit. Nec tamen is ego ſum, cujus animum immoderata quædam opum honorumve cupiditas angat. Habeo magnam gratiam naturæ meæ, quæ me ad hanc inſaniam nunquam impulit, majorem etiam iis Viris, quorum præceptis eruditus ad hanc diem ita vixi, itaq; poſthac, ut ſpero, vivam, ut neq; ſumma cupiam, nec ſumma adeptis invideam. Sed quia virtus, licet à ſe ipſâ pendeat, externa tamen quædam non recuſat, propterea mediocritatem earum rerum, quæ fortunæ bona quidam vocant, nunquam contempſi, elaboravi etiam, ut conſequerer: & planè me conſecutum credidi, cum decem abhinc annis Romam veni. Quis enim aliter crederet, cum à Pontifice maximo vocarer, cum hic vigere dicerentur, ac

semper antea viguissent artes illæ, quibus ab ineunte ætate meum studium dederam: cum ipsum denique nomen urbis Romæ nihil tenue, nihil angustum, sed ampla & magna polliceri omnia videretur? Hoc loco non faciam, ut aut de meis ipse meritis detraham, quod certè non debeo, non enim commisi, ut meam in re mandatâ diligentiam, operam, fidem requirere quisquam jure possit; aut alios carpam, quod ab instituto meo longissime distat; tantum dicam, & id ipsum invitus: Nescio quo fato mihi fontes aruisse, qui profluere solebant; benignitatem, quæ antea patebat, ita clausam in me esse, non modo, ut nihil ejusmodi, in quo vel copia vel splendor inesset, sed ne mediocritas illa quidem, quæ repellit incommoda, quæ honestatem ex parte saltem aliquâ tuetur, mihi adhuc obtigerit. Ac vide tamen æquitatem animi mei: rei domesticæ jacturam, quæcunque est, facilè fero, libenter dissimulo, do operam, ut obliviscar: quod antiquam colere frugalitatem, quod illam parvo contentam, omnium laudandarum artium parentem altricemque, disciplinam retinere cogar, non irascor; & hanc ipsam fore crederem liberis meis non contemnendam hereditatem; At multa desunt! Ego deesse mihi quidquam nego, abesse multa confiteor, quæ tamen ipsa, nisi fallor, ejusmodi sunt, ut si largè suppetant, nihilo fiam melior, si absint penitus, aut si minima sint, sicuti sunt, nihilo deterior. Ergo, quod ad hanc jacturam attinet, tranquillo satis animo sum: illa me dies noctesque vexat, illa mihi penitus insidet hæretque cura, quod, si quem studia mea fructum ferre, si quid posteris industria mea prodesse poterit, id periisse totum, ac perire quotidiè magis intelligo. Hæc sunt mea detrimenta, optime Crato; atque utinam mea tantum essent, ferrem facilius, & quoquo modo quasi foverem ac mollirem dolores meos. Nunc quod publico tamdiu commodo defuerim, quod jacere studia mea per annos decem, quod ingenium languere sim passus, quod denique fundamentis adolescentiæ præclare jactis, ætas gravior exspectationi non responderit, id cum recordor, penè totus ipse mihi displiceo: & quanquam culpa vacem, me tamen culpâ non libero, sed quasi communis causæ desertorem accuso. Una relinquitur in amore tuo consolatio: etsi nihil præstares aliud, hoc ipso tamen consolaris, quod ægritudini meæ sociam se adjungat ægritudo tua, & dum tu æque doles atque ego, id efficis, ut ego non æque doleam atque soleo. Sed illa pars literarum tuarum, in quâ de Maximiliani Imperatoris admodum propensa ad liberales disciplinas voluntate significas, & addis, opem ab eo si petam, fore, ne frustra petam, ea verò pars animo meo tanquam labanti quiddam, quo consisteret, instillavit. Aliis alia cara sunt: non eodem sensu, non eodem omnes ingenio natura finxit: ego, quarum rerum illecebris capiuntur multi, ita pleraque non amo, ut averser penitus ac fugiam. Literis pascor, his voluptatem nullam præfero, ac ne confero quidem; harum consuetudine nihil suavius experior, nihil dulcius. Et quemadmodum, si Solem è mundo Deus auferat, statim in hoc orbis terræ communi domicilio summus horror, summa sequatur incommoditas; sic adempto mihi literarum usu, plena tenebris omnia, plena molestiis, otium injucundum, negotium perdifficile videtur. O mi Crato! O mi, inquam, suavissime Crato! (jam enim audeo, tuâ fretus facilitate, familiariter ac planè blandè tecum agere) Tune is es, qui mihi me ipsum longo intervallo restituas? qui has aliquando tenebras tuo lumine expellas? cujus munere excolantur, & rursus florere incipiant studia mea? Confer huc, obsecro, opes tuas, quas intelligo esse maximas, ingenii, prudentiæ, autoritatis. Digna prorsus tuis officiis, digna tuo patrocinio causa est; nam si pro literis agitur, cur humilis & obscura videatur? Si apud Imperat. sapientissimum, veræ solidæque gloriæ cupidum; cur difficilis aut dubia? Merces autem rectè factorû nulla præstantior aut uberior, quam ut usuram vitæ quam brevissimã æternâ nominis memoriâ compenset, posterisque tradita, literarum beneficio, pulcherrima virtutis effigies amorem conciliet, laudandi voluntatem commoveat, imitandi studium excitet. Præclarũ ducitur quàm plurimis imperare mortalibus, gentes nationesque subigere, dare leges, jura præscribere: hæc magna videntur, & expetenda in primis; sed hæc ipsa sæpe motus temporum labefactat, sæpè vis hominum convellit, sæpe ad alienam fortuna potestatem transfert: urbes & oppida intereunt; vestigia vix apparent: nomina simul interire, & cum aspectu memoriam quoque tolli, scriptorũ virtus & industria non est passa. Decet igitur, cum tu Maximilianum vehementer ames, cum illius gloriæ maxime servias, id curare te inprimis, quod & maximum est amoris argumentum, & ad ejus gloriam maxime pertinet. Bonis enim viris, quorum excludi numero me non arbitror, & ita doctrinarum in studio versantibus, non ut sibi tantum vivant, privata delectatione contenti, sed ut ingenii monumenta relinquere, & posteritati patere suam industriam velint. quæ mihi semper studiorum ratio probata vehementer est, iis tu si otium dederis, quæ vales apud Imperatorem gratia, conficies; vide quot bona consequantur. Ipsum Imp. ornabis immortali gloria, probitati & virtuti amissam prope dignitatem restitues, fueris tu quoque magna laude; quanquam Te quidem hoc spectare non oportet, (ad eam tuam laudem, quam adeptus jam es, propemodum accidere nihil potest) sed tamen frueris totum amore & observantia, quos tibi tua merita, tua benignitas adjunxerit. Equidem, si hoc per Te assequar, ut ex turbulento negotiis genere emersus, ad tranquillitatem perveniam, & quod reliquum vitæ contigerit, in optato literarum portu, interpellatore nullo, vacuus omni cura degam, nulla res erit tanta, quam non & me tibi debere confitear, & libenter tua causa suscipiam. Istam quidem virtutem, quæ me à molestissimis occupationibus ad suavissimam quietem & aptissima naturæ meæ studia traduxerit, feram in populis assidue, colam animo semper, fortassè etiam futuris gentibus ignotam esse non sinam. Vale, Romæ, Id. Jan. M. D. LXX.

FINIS LIBRI PRIMI.

POLYHISTORIS
LITERARII
LIB. II.
METHODICUS.

CAP. I.
DE DELECTU INGENIORUM.

TRansitio ad librum secundum. Ingeniorum delectus habendus. Animorum notitia maxima scientia. Sui cognitio difficilis. An detur ars sapientes gignendi liberos? Huarti & Quilleti consilia recensentur. Εὐφυΐα, εὐμάθια, Ingenium. Εὐφυΐα theoretica & practica. Quatuor Stoicorum personæ, quibus homines induuntur. Εὐμάθια in quibus consistat. Ingenia quædam sine disciplina summa. Judicii & imaginationis ratio in ingeniis habenda. Judicium theoreticum & practicum. Ad Imaginationem Eloquentia & Poësis præcipuè referri solent. Orator & Poëta εὐφαντασίωτος. Excellentissimi illi, qui Phantasmata sua judicio moderantur. Virgilius hâc parte prævalet Ovidio & aliis Poëtis. Rejicitur sententia Huarti, qui imaginationem & intellectũ sibi contrariari statuit. Falsum est, eos qui linguis, calligraphiâ, eloquentiâ excellunt, intellectu singulari destitui. Pueri Grammaticæ artis capaces non sunt. An Pueri illi intellectu singulari præditi, qui Grammatices præcepta non satis capiunt? Poëtæ & Oratores ad omnia apti. De eorum singulari aptitudine ad Jurisprudentiæ studia. Goësii & Tuldeni sententia. An Concionatores eximii singulari intellectu destituantur? Phantasia pollent ingenia inventiva. Illa φορτικά. Hetruscis quare capriciosa dicantur. Ingeniorum quinque formæ. AGILIA ad res arduas non satis apta. TARDA, quæ ad solida studia magis apta, illisque præstantiora. ACUTA ET MEDIOCRIA, & ÆQUALI QUADAM RATIONE MISTA, ac tandem HEROICA. Ingenia secundum metalla æstimata. Signa ingeniorum accuratè dignoscenda. Sex præstantis ingenii signa è Tuldeno. Ingeniorum varii affectus & defectus.

Aaa Post-

POstqvam libro primo de re bibliothecariâ & literariâ, deq; scriptoribus illis, qvi ad eam pertinent, generatim egimus, nunc secundo hôc libro de Methodô in doctrinis instituendâ acturi sumus. Qvemadmodum scilicet, qvi ædificium aliqvod parant, primum res operi necessarias comportant, hinc ideam sibi aliqvam præfigunt, qvam in exstruendâ domo seqvantur; ita in libris ac literis non veluti in rudi ac indigestâ mole versandum est. Nam qvanqvam illa substerni menti nostræ operatrici, velut chaos aliqvod, debet, tamen certâ ratione omnia tractanda ac digerenda sunt, & methodus aliqva nobis præfigenda est, qvam seqvamur. Qvoniam verò statuario non sufficit ad artem, officinam habere omni genere instrumentorum apparatissimam, nisi materiam, in qvâ operationem instituit, habilem nactus fuerit; neqve enim è qvovis ligno, ut in proverbio dicitur, fit Mercurius: ideoqve primùm de ingeniis eorumqve delectu instituendo solliciti erimus. Nam magno hoc literis totiq; Reipublicæ damno est, nullam hîc planè esse Magistratus curam; cum in eo Reipublicæ maximè felicitas sita sit.

Felices vocabant eos Stoici, qvi nossent, qvo genio uterentur; ac εὐδαίμονες dicebantur, qvibus bonus obtigerat Genius. Verum cum eâ solertiâ pauci sint, ut suum deprehendere ipsi ingenium possint; nam certè aliqvid vulgari ingenio majus est illi, qvo pauci fruuntur, qvi se ipsum satis explorare possit, ac plerumqve comparatione ad alios institutâ, boniqve Præceptoris ope id addiscitur. Nobis enim obsistit φιλαυτία, & insita qvædam de rebus nostris opinio, qvæ mentis illud lumen in nobis non rarò extingvit. Aliorum ergo consilia & judicia incorrupta seqvi oportet, dandaqve opera nobis est, ut aliorum ingenia animi nostri ἀγχιβοίᾳ (qvod facilius est) discernere discamus, ac videamus, qvænam qvibus doctrinis aptiora ingenia à naturâ ipsâ formata sint. Non defuerunt, qvod mireris, qvi singularis sapientiæ humanæ rem habuerint, sapientes gignere liberos: ut de Democrito narratur, divinum illum & cœleste pharmacum invenisse, qvod fortunatos & sapientes homines efficeret. Qvid Democritus hôc suo pharmaco intellexerit, altioris indaginis est. Qvi de liberis consilio qvodam & arte gignendis præcepta scripsere, qvasi Promethei instar novos sibi homines è meliore limo fabricaturi, illi ultra naturæ opificem sapere ac fata ipsa in ordinem redigere mihi velle videntur: Nam, qvanqvam qvidem negari neqvit, magnam inesse animis è corporis temperamento vim, ac Galenus singulari libro, *quod mores temperamentum corporis sequantur*, id propugnat; corpus enim ex alimento crassiori compactum plerumqve spiritus stupidiores in liberos à se genitos transmittit; magna qvoqve ingeniorum è mundi plagis, loco nativitatis, educationis, nutritione ipsâ varietas est; tamen extrinsecus pleraqve accidunt, & à sublimiori principio animarum origo arcessenda est.

Igneus est illis vigor, & cœlestis origo;

atqve ex humili casâ & sordido rure sublimia ingenia prodierunt, multaqve testantur exempla,

ma-

Magnos posse viros, & magna exempla daturos
Vervecum in patria crassoq; sub aëre nasci.

Qvare frustra est cum omnibus suis artificiis Huartus Hispanus, qvi in *Scrutinio ingeniorum* modum tradit, qvo parentes generare possint filios sapientes, ac tali præditos ingenio, qvale id reqvirunt literarum studia. Hunc præcipuè autorem secutus mihi videtur is, qvi se *Calvidium Letum* appellat, cujus genuinum nomen est *Claude Quillet*, unde hoc per anagramma formatum est, ut nos docet Bailletus libr. de Judic. doctorum tom. 4. part. 5 de Poëtis, num. 1511. Ille, qvi Abbas fuit, scripsit poëma non inelegans, cui titulus: *Callipædia*, sive de pulchræ prolis habendæ ratione. Poëma in libros 4. dispescitur, qvorum primò de sponsorum ad pulchram prolem deligendorum conditionibus; secundò de legibus in concubitu servandis, astrologicis cautelis; tertiò de curâ prægnantum, viribus imaginationis; qvartò de promiscuis ad pulchritudinem parandam præceptis; agitur. Sed, ut rectè judicat Bailletus, plusqvam decet Abbatem, & ultra, qvàm honestas patitur, argumento huic indulsit autor: magis enim in illâ arte se Abbas, qvàm Laicorum exercitatissimus se profecisse ostendit, ut vel ipsi se Naturæ magistrum præbuerit. Dictio qvoqve non satis castigata, & vulgaria pleraqve in carmine, longeq; à Sammarthani judicio absunt, qvi de *Pædotrophia* poëma libris tribus distinctum scripsit, sed elegans, in qvo genium poëticum Virgiliano proximum agnoscas.

Verum mittamus illos animarum fabros, atqve illud mirabilis παιδείας genus: & potius, cum exspectare alia non possimus, qvam

Qualia nunc hominum producit corpora tellus,

ita qvoqve, qvales invenimus in pueris *partes divinæ mentis & haustus æthereos*, præceptis & doctrinis, ut fundum aliqvem, excolamus. Atqve hîc primùm illa ingeniorum varietas nobis consideranda est, de qvâ non immeritò illud dixeris: *Qvot capita, tot sensus.* Nam ut infinita propemodum vultuum, ita animorum, diversitas esse videtur. Neq; nostrũ hîc institutum est, omnes animorum characteres perseqvi: illam tantùm animi facultatem indagabimus, qvæ ad disciplinas discendas apta est, sive εὐφυΐαν appellemus, sive εὐμαθίαν. Sed illud latius patet nomen, & ad omnes qvoqve virtutes morales & actionem se extendit; hoc verò propiùs ad nostrum sensum pertinet; in cognitione enim versatur: Qvanqvam nec εὐφυΐα ab εὐμαθίᾳ sejungi debeat, ac boni mores cum omni disciplinâ conjungendi. De εὐφυΐᾳ pulchrè Aristoteles 3. Nic. 5. §. 41. & 42. *Appetitionem finis nemo sibi suo arbitratu optare potest; sed ita natum unumqvemqve esse oportet, ut qvasi lumen mentis habeat, qvô & judicare rectè, & id, qvod verè bonum est, sumere atque optare possit. Ille item benè informatus est à Naturâ, cui hoc illius beneficio benè constitutum est: eò qvod maxima sit ac pulcherrima isthæc res, qvamqve ab alio neqve consequi neq; discere aliqvis possit; sed talem obtineat qvisqve, qvalis ipsi à naturâ data est, adeòqve qvod ipsum illud, benè & pulchrè à naturâ factam compositamqve esse hanc partem, sit perfecta & vera naturæ bonitas.* Qvod Aristoteles de naturæ bonitate ad

Opera Autorum, à Melchiore Adami, Laur. Crasso, Ghilino aliisq; notata, multæ reperiuntur ineditæ epistolæ, qvarum omnium recensere Catalogum nunc non possumus.

Non possum, qvin hîc qvasi in publico theatro Orbi literato magnum illum Epistolarum Thesaurum, qvem in incomparabili suâ Bibliothecâ servat Illustris Gudius proponam. Integra ille volumina facilè complebit Epistolarum, ab omnium Gentium Viris doctis scriptarum, qvorum αὐτόγραφα singulari felicitate in ejus manus inciderunt. Dixi præcedente capite, integras illum habere Centurias, Wouvverianarum, Caselianarum, Sarravianarum, Erasmianarum, Casaubonianarum, Lipsianarum. Ex his Lipsianis conficere potest, ad Germanos Centuriam unam, aliam ad Gallos, tres ad Batavos. Habetè Germanis & Belgis αὐτόγραφα Epistolarum, *Barthii, Baudii, Calixti, Cabeliavii, Christophori Cöleri, Dilherri, Elmenhorstii, Gebhardi, Gruteri, Gronovii, Höfchelii, Heinsii, Hofmanni, Laurenbergii, Meursii, Piccarti, Remi, Rhodomanni, Rittershusii, Ruarii, Rutgersii, Sizmanni, Taubmanni, Velseri, Calvisii, Foppii & Leonis ab Aizema, Starckii, Bauhini, Beati Rhenani, Böcleri, Tychonis Brahei, Joachimi Camerarii, senioris & junioris, Theodori Canteri, Julii Pflugii, Cluverii, Ubbonis Emmii, Flemmingii, Casparis Gevartii, Huberti Giphanii, Melchioris Goldasti, Hug. Grotii, Lucæ Holstenii, Joannis Secundi, Athanasii Kircheri, Joh. Kirchmanni* (qvarum magna copia est) *Johann. Kirstenii, Friderici Lindenbrogii, Lingelsheimii, Lutheri, Mallincrotii,* (cujus extat epistola prolixa, qvâ inter Erasmi & Jesuitarum merita comparationem instituit) *Meursii, Joachimi Morsii, Ludovici Nonnii, Johannis Oporini, Johann. Rhodii, Joannis Rivii, Heriberti Rosweidi, Isaaci Vossii, Jungermanni.* Est in illis lepida ad *Joachimum Rungium* Calend. Febr. Ann. 1560. manu *Melanchthonis* scripta epistola, qvâ bella de *Latino Hegingensi* narratur fabula: Cum Gallicus Legatus coram Maximiliano in conventu Constantiensi luculentam haberet orationem, Maximiliani filius Philippus Fridericum Saxoniæ ad ducem dixit: *Friderice, hic Vir est eloqvens.* Tum Comes Hohenzollerensis horrendo sono inqvit: *Domine Legate, vos debetis iterum venire post carnis privium.* Displicuit sonus & Stentorea vox Philippo, qvi ad Fridericum inqvit: *Qvale est hoc Latinum?* facetè tum à se derivat Fridericus responsionem in Gregorium Lamparterum, Cancellarium Wurtenbergicum; Is interrogatus ait, *Vos Principes scitote, hoc Latinum esse Hegingense.* Ubi, inqvit Philippus, hoc discitur? Oppidum est, respondet Cancellarius, hujus Comitis Hegingen, ubi lineæ telæ horridissimæ texuntur; ibi & hoc Comitis Latinum textum est. Abiit ex illo tempore hoc in proverbium, & *Hegingense Latinum* pro barbaro & solœco sermone Latino usurpatum est, ac sæpe in aliis epistolis hoc joco utitur Philippus. Melanchthoniarum Epistolarum, tam editarum qvam ineditarum, bis mille ad Collectionem Londinensem ex hoc illustri promptuario adjici possunt. Observavi etiam inter illos *Salvii*, Legati Suecici celeberrimi, literas ad Medicum Judæum de Castro, qvibus illum rogat, ut librum de tribus impostoribus qvovis pretio sibi comparet.

E Gal-

E Gallorum autographis epistolis primum locum merentur *Comitis Avauxii*, Legati Regii, Epistolæ. Magnus erat ille literarum ac literatorum Patronus, qvi pro dedicatione Livii Gronovio mille imperiales donavit. Hoc de illo memorabile narratur: Cum is Daventriam transiret, pedes ad Gronovium, tum ibi eloqventiam docentem, ac nihil tale expectantem, ivit; Cujus inusitatam comitatem cum miraretur Gronovius, ita ad illum Legatus: *Tu eam artem doces, qvam ego exerceo.* Sunt porrò *Bongarsii, Bourdelotii, Chanuti,* (ejus, qvi Vitam Cartesii scripsit, & Librum Memoriarum) *Stephani Claverii, Colladonii, Frontonis Ducai, Sebastiani Gryphii, Ludovici Jacobi, Caroli Labbei, Pelisonii, Perraultii, Salmasii, Josephi Scaligeri,* Epistolæ.

Ex Italis *Andreæ Alciati* manu XXX. scriptæ epistolæ sunt, qvibus multa habentur singularia. Est *Cæsaris Trivultii* ad Pomp. fratrem elegans epistola, qvâ observatio aliqva proponitur circa locum Plinii, *lib. 36. c. 5.* de statuâ Laocoontis, & liberorum ejus à dracone interfectorum. Inventa verò fuit illa statua in ruinis Titi Imperatoris, à Cive, qvi pro 700. nummis aureis vendere noluit Nobili Romano, à Pontifice postea vindicatam. Hanc statuam cum liberis & serpentibus Plinius ex uno lapide factam esse prodidit. Sed ille de eâ ita in hâc epistolâ: *Statuam ipsam, qvam Plinius cũ liberis ex uno lapide factã prodidit, Johannes Christophorus Romanus, & Michael Angelus Florentinus in urbe Româ primi nominis statuarii negant ex uno lapide confectam: ostendunt compagines plus minus quatuor, sed eas tam occulto loco conjunctas, tam apposité ferruminatas circumlitasq;, ut non nisi ab ejus artificii peritissimis id facilè intelligi possit. Quare aut Plinium deceptum affirmant, aut alios voluisse decipere, ut opus fieret admirabilius. Neq; enim tres statuas magnitudinis justa tot tamq; mirabilibus Draconum nexibus circumplexas in uno tantum lapide ullis instrumentis potuisse formari. Magna est Plinii autoritas, & nostri artifices suis nituntur rationibus; nec vetus est verbum contemnendum, felices fore artes, si de iis soli artifices judicarent. Sadoletus raro judicio non minus eleganter Laocoontem cum liberis calamo descripsit, quam illos ipsi opifices celo expoliverunt.* Elegans hæc est ex illâ epistolâ ad locum Plinii observatio, celeberrimorum artificum judicio firmata. Nam de *Michaële Angelo de Bonâ rotâ*, cujus vita vasto volumine descripta est, constat, adeò illum artis suæ peritum fuisse, ut Veneris statuam in terram à se defossam pro antiqvâ vendiderit. Sunt in illis *Augusti Valdi* Epistolæ, Viri doctissimi, cujus pluribus fama innotuisset, si notæ ejus in Plinium, magnâ curâ scriptæ, in lucem missæ fuissent. Nam ut de eo Pierius Valerianus libro de *Infelicitate literatorum L. p. 44.* ipse cum suo Plinio à militibus Hispanis Germanisq; Romam aggressis, miserè cruciatus interiit. *Non minus,* ait, *crudeliter occubuit Augustus Valdus, Patavinus civis, qvi Romæ per tot annos bonas literas tantis ab eo vigiliis, sudoribus, & peregrinationibus acqvisitas professus erat, qvi non solum voce, verum etiam scriptis eruditionem omnivariam ab interitu vindicabat; qvam autem miserabili mortis genere vitam finiit! Incidit enim in Romanam cladem, Hispanorum illam & Germanorum prædonum sævitiam acerbissimam, cujus ante oculos direptâ domo, ipseq; in vinculis habitus, pretiosissimam librorum supellectilem, labo-*

resq; illos suos, qvos præsertim in Plinium elucubrarat, coram dilacerari, & in usum culinæ incendi conspexit, & in eo mœrore omnibus aliis incommodis conflictatus, propter arrogantem eorum crudelitatem, qvibus nihil unqvam fuit improbius, dum modicæ fortunæ per insatiabilem barbarorum sitim tributis explere neqvit, qvi omne senectutis suæ viaticum jam excusserant è loculis, post cruciatus varios fame demum consumptus perhibetur. Extat inter *Marii Nizolii* nonnullas prolixa epistola, manu ejus scripta, sed erudita, ad Majoragium, qvâ ipsum reprehendit ob *Antiparadoxa*, qvæ adversus Ciceronis Paradoxa scripserat. Comminatoria illa est Nizolii epistola, qvâ ipsi acerbam refutationem minatur, nisi ab his suis in Ciceronem invectivis absistat & παλινῳδίαν cantet. Sciendum est, Calcagninum adversus Ciceronem scripsisse Disqvisitiones in ejus Officia. Ciceronem vero Majoragius defendit, eam ob causam vehementer à Nizolio laudatus. Postea verò, cum ipse Calcagninus Anti-Paradoxa adversus eundem scriberet, acerbissimam ad illum epistolam, qvam modò nominavimus, scripsit Nizolius; qvâ irritatus Majoragius duos libros Reprehensionum adversus Nizolium edidit, satis dentatos. Cui liti tandem intercessit *Sebastianus Corradus*, Vir politissimæ latinitatis, cujus illic qvoqve reperitur epistola αὐτόγραφος, qvâ conciliationem inter illos tentat. Sunt & plures ejusdem autoris. *Calcagnini*, Viri summi, cujus alioqvin XVI. extant libri Epistolarum Criticorum & familiarium, etiam illic habentur epistolæ ineditæ. Ad illum habetur ibidem qvoq; *Matthæi Macigni* Veneti epistola responsoria, qvi Macignus in scientiis Mathematicis excellentissimus fuit, multos vetustorum Græcorum Mathematicorum MStos Codices habuit, qvorum qvammulti hodieq; in Bibliothecâ Gudianâ comparent. *Majoragii* qvoqve non paucæ ibi inveniuntur epistolæ tersæ, ut omnia ejus Viri, & elegantes; Editæqve jam olim ex ipsius Bibliothecâ ejusdem nitidissimæ Orationes duæ, altera de *laudibus auri*, qvâ Ecclesiasticorum vitia falsè traducuntur; altera *Apologetica contra Gaudentium Merulam*, in qvâ plurimæ ejus vitiosæ lectiones notantur & castigantur. Hæ inter veteres autoris schedas Mediolani primùm repertæ, & Ultrajecti Anno 1666. in 4to typis descriptæ. Latet & ibidem MStus Majoragii in Virgilii Georgica Commentarius. *Pyrrhi Ligorii* Neapolitani ibidem sunt Epistolæ, Viri doctissimi, à qvo XXIV. vasta antiqvitatum volumina inedita superesse perhibentur. *Bernardi Baldi*, ejus scilicet, qvi in Vitruvium notas & Lexicon scripsit, illic vidi epistolas. Ejus in catalogis vidi qvoq; notatas Epistolas, in qvibus cum aliarum artium præcepta, tum philosophiæ, illustrare contendit, Mediolani 8. an. 1558. editas: sed librum ipsum non vidi. Non desunt. *Thomæ Phædri* Epistolæ, qvem Pierius de *Literat. Infelic. lib. 1. p. 47.* vocat affluentissimum eloqventiæ flumen, qvo non alius suo tempore clarior, neqve vehementior fuit, Romanæ cathedræ decus & ornamentum: sed qvi miserabili fato interiit, ut ibi prolixè describit Pierius. *Hieronymi Cardani* epistolæ sunt, qvæ in operibus ejus non comparent, etiam *Aonii Palearii*, eloquentissimi Viri, aliqvæ, qvarum nullum in editis vestigium est. *Cœlii Rhodigini* ad Erasmum epistolæ habentur. Inter *Jani Parrhasii* epistolas una est, qvâ

de

de arcanis familiæ, inceſtis cognatæ cujusdam, amoribus ſcribit ad Laſcarem, qvem rogat, ut à Pontifice veniam earum nuptiarum impetret. Scribit autem literas Latinas, qvibus Græca verba, & nonnunqvam periodos immiſcet, ne ſecreta ſcilicet proderentur. *Fr. Ciceræi* illic qvoqve epiſtolæ ſunt, item *Bembi. Lazari Bonamici, Romuli Amaſæi*, qvorum magna ſuo tempore in Latinis literis gloria fuit: Horum enim cura & induſtria res literaria crevit; eorum exemplis, & præceptionibus præcipuè ad eloqventiæ ſtudia incitati ſunt, qvi poſtea ad hæc animum applicuerunt. Sunt *Octavii Plati, M. Antonii Regienſis* ad Majoragium, *Benedicti Theocreni* ad P. Jovium Epiſtolæ; *Dominici Molini* ad Meurſium: *Balthaſaris Bonifacii* etiam epiſtolæ ſunt; ſi illæ hoc loco dignæ, & his principibus miſcendæ videntur: Fluit enim lutulentus illi ſermo; etſi rerum copiâ non deſtituatur. *Pauli Manutii* cum plures ſint, una eſt longa, & valde elegans ad Cratonem à Craffheim, Medicum Cæſareum, ſcripta, cum Româ diſceſſum pararet, plena qverelarũ. Vocatus ille Romam erat, ut illic Curæ Typographicæ præeſſet in editionibus SS. Patrum procurandis, cui rei argentei typi deſtinati erant, & ſtipendia adſignata. Verum, cum res illæ non ex voto procederent, & in rei familiaris anguſtiam eam ob cauſam veniret Manutius, Crato à Craffheim illi Cæſareæ munificentiæ ſubſidia obtulit: Ad qvæ ſplendida promiſſa erectus Manutius, elegantiſſimam hanc & ſvaviſſimam epiſtolam eucharisticam ſcripſit, qvâ vix elegantior in toto opere reperitur: Nam meras charites ſpirat, omnesq; animi receſſus effundit. Scriptam autem à Manutio hanc eo tempore fuiſſe epiſtolam, ex epiſtolâ 5. *libri 9.* ad eundem Cratonem ſcriptâ probari poteſt; His enim verbis finit epiſtolam: *Ad illam ſuperiorem epiſtolam, Romæ ſcriptam pluribus verbis, exſpecto, qvid reſpondeas.* Hæc vero ſcripta erat Venetiis. X. Kalend. Nov. An. 1570 Sed altera illa inedita ſcripta eſt Romæ Idibus Juniis ejusdem anni, unde apparet, eandem illam eſſe, quam Manutius extremis illis verbis deſignat. Non erit hoc, ut puto, Lectoribus ingratum, ſi illam ipſam epiſtolam, in Manutii epiſtolis ob certas fortè cauſas omiſſam, quam mecum Vir Excellentiſſimus communicavit, appendicis loco huic capiti, atq; toti libro primo Bibliothecario, qui in argumento de Epiſtolarum ſcriptoribus finitur, ſubnectam, purpuramq; hanc panno noſtro aſſuam.

PAULI MANUTII EPISTOLA lib. IX. Epiſtolarum ejus poſt epiſtolam IV. inſerenda.

Paulus Manutius Aldi filius JOHANNI CRATONI S. D. Viennam.

NIhil minus placet, quam ut, nullâ propoſitâ re, nullâ certâ ſententia, ad te ſcribam. Occurrit enim mihi tua dignitas, occurrit autoritas; cogito, quam tibi perſonam tua virtus imponat, quæ te premant onera, quæ negotia diſtrahant: nimirum, cum tuæ ſcientiæ tuoq; conſilio ſalus & incolumitas commiſſa ſit ejus Imperatoris, qui multa regna, multas provincias imperio, omnes virtutes animo complectitur, graviſſimam Chriſtianæ Reip. partem ſuſtines. Cur igitur ita ſim ineptus, atq; adeò tam adverſus communibus commodis, ut inani te literarum genere interpellam; & quem ſalutares illæ curæ detinent fixæ & locatæ pro publica Majeſtate tuenda, ad privatæ rei cogitationem ac ſtudium vocem? Verum tamen, quia nec res ipſa, ut ego interpretor, privatim ad me unum pertinet, ſed aliquâ ex parte cum publica utilitate conjungitur, & ex tuis literis velle te meâ cauſâ multum, ex omnium ſermone, poſſe plurimum intelligo, male prorſus mereri videar de ſtudiis meis, ac de me ipſo, niſi opportunitatem iſtam nactus amoris officiiq; tui, agam tecum de ſtatu meo, quantum res ipſa poſtulat, & quantum mihi per humanitatem tuam licet, per quam licere video plurimum. Etſi enim jaceo, nec recenti, nec levi, ſed inveterato jam difficiliq; morbo; tamen ſi Tu, tantus Vir, ad me erigendum ac recreandum accingeris; ſi iſtam ſcientiam, iſtam artem adhibes, quæ ſæpe bonis viris in calamitate opem ac ſalutem attulit, cur dubitem, quin voluntatem atq; induſtriam meam felicitas illa utriq; noſtrum pariter exoptata, conſequatur? Quod ſi ſecus acciderit, ſuum tamen humanitas tua fructum non amittet: ego enim, quod volueris conatusq; ſis, in tua laude ponam; quod non perfeceris, ad meam fortaſſe culpam, vel ut æquius de me ipſo ſentiam, ad meam certè fortunam transferam. Nam & præclarus artifex perfectam animo ſpeciem intuens, cum ipſe nihil in arte poſſit, opus tamen imperfectum ſubjectæ materiæ vitio relinquit. Nec tamen is ego ſum, cujus animum immoderata quædam opum honorumve cupiditas angat. Habeo magnam gratiam naturæ meæ, quæ me ad hanc inſaniam nunquam impulit, majorem etiam iis Viris, quorum præceptis eruditus ad hanc diem ita vixi, itaq; poſthac, ut ſpero, vivam, ut neq; ſumma cupiam, nec ſumma adeptis invideam. Sed quia virtus, licet à ſe ipſa pendeat, externa tamen quædam non recuſat, propterea mediocritatem earum rerum, quæ fortunæ bona quidam vocant, nunquam contempſi, elaboravi etiam, ut conſequerer: & planè me conſecutum credidi, cum decem abhinc annis Romam veni. Quis enim aliter crederet, cum à Pontifice maximo vocarer, cum hîc vigere dicerentur, ac ſum-

semper antea viguissent artes illæ, quibus ab ineunte ætate meum studium dederam: cum ipsum deniq; nomen urbis Romæ nihil tenue, nihil angustum, sed ampla & magna polliceri omnia videretur? Hoc loco non faciam, ut aut de meis ipse meritis detraham, quod certè non debeo, non enim commisi, ut meam in re mandatâ diligentiam, operam, fidem requirere quisquam jure possit; aut alios carpam, quod ab institutis meis longissime distat; tantum dicam, & id ipsum invitus: Nescio quo fato mihi fontes aruisse, qui profluere solebant; benignitatem, quæ antea patebat, ita clausam in me esse, non modo, ut nihil ejusmodi, in quo vel copia vel splendor inesset, sed ne mediocritas illa quidem, quæ repellit incommoda, quæ honestatem ex parte saltem aliquâ tuetur, mihi adhuc obtigerit. Ac vide tamen æquitatem animi mei: rei domesticæ jacturam, quæcunq; est, facilè fero, libenter dissimulo, do operam, ut obliviscar; quod antiquam colere frugalitatem, quod illam parvo contentam, omnium laudandarum artium parentem altricemq;, disciplinam retinere cogar, non irascor; & hanc ipsam fore crederem liberis meis non contemnendam hereditatem; At multa desunt! Ego deesse mihi quidquam nego, abesse multa confiteor, quæ tamen ipsa, nisi fallor, ejusmodi sunt, ut si largè suppetant, nihilo fiam melior, si absint penitus, aut si minima sint, sicuti sunt, nihilo deterior. Ergo, quod ad hanc jacturam attinet, tranquillo satis animo sum: illa me dies noctesq; vexat, illa mihi penitus insidet hæretq; cura, quod, si quem studia mea fructum ferre, si quid posteris industria mea prodesse poterit, id periisse totum, ac perire quotidiè magis intelligo. Hæc sunt mea detrimenta, optime Crato; atq; utinam mea tantum essent, ferrem facilius, & quoquo modo quasi foverem ac mollirem dolores meos. Nunc quod publico tamdiu commodo defuerim, quod jacere studia mea per annos decem, quod ingenium languere sim passus, quod deniq; fundamentis adolescentiæ praeclare jactis, ætas gravior exspectationi non responderit, id cum recordor, penè totus ipse mihi displiceo: & quanquam culpa vacem, me tamen culpâ non libero, sed quasi communis causæ desertorem accuso. Una relinquitur in amore tuo consolatio: etsi nihil præstares aliud, hoc ipso tamen consolaris, quod ægritudini meæ sociam se adjungat ægritudo tua, & dum tu æq; doles atq; ego, id efficis, ut ego non æq; doleam atq; soleo. Sed illa pars literarum tuarum, in quâ de Maximiliani Imperatoris admodum propensa ad liberales disciplinas voluntate significas, & addis, opem ab eo si petam, fore, ne frustra petam, ea verò pars animo meo tanquam labanti quiddam, quo consisteret, instillavit. Aliis alia cara sunt: non eodem sensu, non eodem omnes ingenio natura finxit: ego, quarum rerum illecebris capiuntur multi, ita pleraq; non amo, ut averser penitus ac fugiam. Literis pascor, his voluptatem nullam præfero, ac ne confero quidem; harum consuetudine nihil suavius experior, nihil dulcius. Et quemadmodum, si Solem è mundo Deus auferat, statim in hoc orbis terræ communi domicilio summus horror, summa sequatur incommoditas; sic adempto mihi literarum usu, plena tenebris omnia, plena molestiis, otium injucundum, negotium perdifficile videtur. O mi Crato! O mi, inquam, suavissime Crato! (jam enim audeo, tuâ fretus facilitate, familiariter ac planè blandè tecum agere) Tune is es, qui mihi me ipsum longo intervallo restituas? qui has aliquando tenebras tuo lumine expellas? cujus munere excolantur, & rursum florere incipiant studia mea? Confer huc, obsecro, opes tuas, quas intelligo esse maximas, ingenii, prudentiæ, autoritatis. Digna prorsus tuis officiis, digna tuo patrocinio causa est; nam si pro literis agitur, cur humilis & obscura videatur? Si apud Imperat. sapientissimum, veræ solidæq; gloriæ cupidum; cur difficilis aut dubia? Merces autem recte factorū nulla præstantior aut uberior, quam ut usuram vitæ quam brevissimā æternâ nominis memoriâ compenset, posterisq; tradita, literarum beneficio, pulcherrima virtutis effigies amorem concilies, laudandi voluntatem commoveat, imitandi studium excitet. Præclarū ducitur quam plurimis imperare mortalibus, gentes nationesq; subigere, dare leges, jura præscribere; hæc magna videntur, & expetenda in primis; sed hæc ipsa sæpe motus temporum labefactat, sæpe vis hominum convellit, sæpe ad alienam fortuna potestatem transfert: urbes & oppida intereunt; vestigia vix apparent: nomina simul interire, & cum aspectu memoriam quoq; tolli, scriptorū virtus & industria non est passa. Decet igitur, cum tu Maximilianum vehementer ames, cum illius gloriæ maxime servias, id curare te inprimis, quod & maximum est amoris argumentum, & ad ejus gloriam maxime pertinet. Bonis enim viris, quorum excludi numero me non arbitror, & ita doctrinarum in studio versantibus, non ut sibi tantum vivant, privata delectatione contenti, sed ut ingenii monumenta relinquere, & posteritati patere suam industriam velint, quæ mihi semper studiorum ratio probata vehementer est, iis tu si otium dederis, quâ vales apud Imperatorem gratiâ, consicias; vide quot bona consequantur. Ipsum Imp. ornabis immortali gloria, probitati & virtuti amissam prope dignitatem restitues, fueris tu quoq; magnæ laudi; quanquam Te quidem hoc spectare non oportet, (ad eam enim laudem, quam adeptus jam es, propemodum accedere nihil potest) sed tamen frueris eorum amore & observantia, quos tibi tua merita, tua benignitas adjunxerit. Equidem, si hoc per Te assequar, ut ex turbulento negotiis genere emersus, ad tranquillitatem perveniam, & quod reliquum vitæ contigerit, in optato literarum portu, interpellatore nullo, vacuus omni cura degam, nulla res erit tanta, quam non & me tibi debere confitear, & libenter tua causa suscipiam. Istam quidem virtutem, quæ me à molestissimis occupationibus ad suavissimam quietem & aptissima naturæ meæ studia traduxerit, feram in populus assidue, colam animo semper, fortasse etiam futuris gentibus ignotam esse non sinam. Vale, Romæ, Id. Jun. M. D. LXX.

FINIS LIBRI PRIMI.

POLYHISTORIS
LITERARII
LIB. II.
METHODICUS.

CAP. I.
DE DELECTU INGENIORUM.

TRansitio ad librum secundum. Ingeniorum delectus habendus. Animorum notitia maxima scientia. Sui cognitio difficilis. An detur ars sapientes gignendi liberos? Huarti & Quilleti consilia recensentur. Εὐφυΐα, εὐμαθία, *Ingenium.* Εὐφυΐα *theoretica & practica. Quatuor Stoicorum personæ, quibus homines induuntur.* Εὐμαθία *in quibus consistat. Ingenia quædam sine disciplina summa. Judicii & imaginationis ratio in ingeniis habenda. Judicium theoreticum & practicum. Ad Imaginationem Eloquentia & Poësis præcipuè referri solent. Orator & Poëta* εὐφαντασίωτος. *Excellentissimi illi, qui Phantasmata sua judicio moderantur. Virgilius hâc parte prævalet Ovidio & aliis Poëtis. Rejicitur sententia Huarti, qui imaginationem & intellectũ sibi contrariari statuit. Falsum est, eos qui linguis, calligraphiâ, eloquentiâ excellunt, intellectu singulari destitui. Pueri Grammaticæ artis capaces non sunt. An Pueri illi intellectu singulari præditi, qui Grammatices præcepta non satis capiunt? Poëtæ & Oratores ad omnia apti. De eorum singulari aptitudine ad Jurisprudentiæ studia. Goësii & Tuldeni sententia. An Concionatores eximii singulari intellectu destituantur? Phantasia pollent ingenia inventiva. Illa* Φορτικά. *Hetruscis quare capriciosa dicantur. Ingeniorum quinque formæ. AGILIA ad res arduas non satis apta. TARDA, quæ ad solida studia magis apta, illisque præstantiora. ACUTA ET MEDIOCRIA, & ÆQUALI QUADAM RATIONE MISTA, ac tandem HEROICA. Ingenia secundum metalla æstimata. Signa ingeniorum accuratè dignoscenda. Sex præstantis ingenii signa è Tuldeno. Ingeniorum varii affectus & defectus.*

Magnos posse viros, & magna exempla daturos
Vervecum in patria crassoq; sub aëre nasci.

Qvare frustra est cum omnibus suis artificiis Huartus Hispanus, qvi in *Scrutinio ingeniorum* modum tradit, qvo parentes generare possint filios sapientes, ac tali præditos ingenio, qvale id reqvirunt literarum studia. Hunc præcipuè autorem secutus mihi videtur is, qvi se *Calvidium Letum* appellat, cujus genuinum nomen est *Claude Quillet*, unde hoc per anagramma formatum est, ut nos docet Bailletus libr. de Judic. doctorum tom. 4. part. 5 de Poëtis, num. 1511. Ille, qvi Abbas fuit, scripsit poëma non inelegans, cui titulus: *Callipædia*, sive de pulchræ prolis habendæ ratione. Poëma in libros 4. dispescitur, qvorum primô de sponsorum ad pulchram prolem deligendorum conditionibus; secundô de legibus in concubitu servandis, astrologicis cautelis; tertiô de curâ prægnantum, viribus imaginationis; qvartô de promiscuis ad pulchritudinem parandam præceptis; agitur. Sed, ut rectè judicat Bailletus, plusqvam decet Abbatem, & ultra, qvàm honestas patitur, argumento huic indulsit autor: magis enim in illâ arte se Abbas, qvàm Laicorum exercitatissimus se profecisse ostendit, ut vel ipsi se Naturæ magistrum præbuerit. Dictio qvoqve non satis castigata, & vulgaria pleraqve in carmine, longeq; à Sammarthani judicio absunt, qvi de *Pædotrophia* poëma libris tribus distinctum scripsit, sed elegans, in qvo genium poëticum Virgiliano proximum agnoscas.

Verum mittamus illos animarumq; fabros, atqve illud mirabilis παιδείας genus: & potius, cum exspectare alia non possimus, qvam

Qualia nunc hominum producit corpora tellus,

ita qvoqve, qvales invenimus in pueris *partes divinæ mentis & haustus æthereos*, præceptis & doctrinis, ut fundum aliqvem, excolamus. Atqve hîc primùm illa ingeniorum varietas nobis consideranda est, de qvâ non immeritò illud dixeris: *Qvot capita, tot sensus.* Nam ut infinita propemodum vultuum, ita animorum, diversitas esse videtur. Neq; nostrũ hîc institutum est, omnes animorum characteres perseqvi: illam tantùm animi facultatem indagabimus, qvæ ad disciplinas discendas apta est, sive εὐφυΐαν appellemus, sive εὐμαθίαν. Sed illud latius patet nomen, & ad omnes qvoqve virtutes morales & actionem se extendit; hoc verò propiùs ad nostrum sensum pertinet; in cognitione enim versatur: Qvanqvam nec εὐφυΐα ab εὐμαθίᾳ sejungi debeat, ac boni mores cum omni disciplinâ conjungendi. De εὐφυΐᾳ pulchrè Aristoteles 3. Nic. 5. §. 41. & 42. *Appetitionem finis nemo sibi suo arbitratu optare potest; sed ita natum unumqvemqve esse oportet, ut qvasi lumen mentis habeat, qvô & judicare rectè, & id, qvod verè bonum est, sumere atque optare possit. Ille item benè informatus est à Naturâ, cui hoc illius beneficio benè constitutum est: eò qvod maxima sit ac pulcherrima isthæc res, qvamqve ab alio neqve consequi neq; discere aliqvis possit; sed talem obtineat qvisqve, qvalis ipsi à naturâ data est, adeòqve qvod ipsum illud, benè & pulchrè à naturâ factam compositamqve esse hanc partem, sit perfecta & vera naturæ bonitas.* Qvod Aristoteles de naturæ bonitate

ad mores & virtutes apta dicit, idem in qvâcunqve doctrina præsupponimus, Nisi enim qvis εὐφυὴς sit, & ingenium commodum habeat, frustra omnia erunt. Ingenium reqvirimus, qvæ vox ab aliqvibus pro ipsâ εὐφυΐα accipitur: qvanqvam in eo Piccolomineus dissentit, cum ingenium de omni ingenio, qvocunqve se habeat modo, dicatur; εὐφυΐα verò de bono tantum intelligatur. Alexander Aphrodis. duplicem constituit εὐφυΐας, theoreticam alteram, alteram practicam; atqve ex suo hôc sensu Aristotelem in variis locis interpretatur. Qvam distinctionem, etsi sunt, qvi impugnant, res tamen ipsa loqvitur, eam summè esse necessariam, atqve in ingeniis se statim ostendere. Ut ego qvidem existimem, jam tum in ipsis παιδαγωγείας primordiis probè hæc esse perpendenda, atqve ex illis propensionibus omnem futuræ doctrinæ mensuram ineundam. Ex eo enim fines studiorum ponendi sunt; ac infelices omnino erunt, qvi ab hoc scopo, qvem natura illis præfixit, dilabuntur.

Scitè admodum ex Stoicorum mente à Cicerone lib. 1. de officiis qvatuor constituuntur Personæ, qvibus homines induuntur. Duæ ab ipsâ naturâ; una communis, qvâ sumus omnes & rationis participes & præcellentes bestiis; altera propria, qvæ ipsa est indoles cujusqve privata. Tertia Fortuna est, qvam casus aliqvis, vel tempus, vel nascendi conditio imponit, ut si qvis sit Rex, nobilis, dives: Qvarta est, qvam nobismet ipsis judicio nostro accommodamus, ut si vel ad Philosophiam, vel jus civile, vel eloqventiam nos applicamus. Qvæ omnes, cum in unam personam coalescunt, ita se gerere qvisqve debet, ut nihil in singulis peccet. Ex illis qvatuor personis secunda, qvam propriam dicunt, illa est, qvam hîc consideramus; Nam tertia & qvarta huic demum superveniunt, qvamvis persona illa secunda ex illarum coalitione aliâ qvâdam ratione temperetur. Nam εὐφυΐα illa vel εὐμαθία generalis, qvæ in homine est, qvandam ab his limitationem capit: aliter enim illa dirigenda est in Rege, & nobili, qvàm in privato, aliâ qvoqve ratione instituenda est, cum ad certum scopum studia nostra tendunt. Et tertiæ qvidem personæ certi præterea Characteres morum inhærent, qvi maturè in illâ ducendi sunt, & ad εὐφυΐας accomodandi; Qvales Historiæ penicillo qvam optimè exprimuntur, & ex his qvasi præfigurari à bonis doctoribus debent. Lineamenta illa generalia *lib. 2. Rhetoricorum* Aristoteles duxit, Sed è lectione Historicorum, Satyricorum, Comicorum, atqve ex ipsâ observatione vitæ longè notari plura possunt. De qvibus nos in seqventibus plura.

Εὐμαθία his tribus absolvi videtur, 1. Celeritate apprehendendi, 2. Sagacitate, 3. Memoriâ; adeò ut qvi tria illa conjuncta habeant, ad discendum sint aptissimi. Sed tamen nec omnes illæ partes omnibus insunt ingeniis. Qvosdam destituit memoria, cum & apprehensione & sagacitate valeant. Qvidam memoriâ præcellunt, sed in apprehendendo tardi sunt, neqve sagacitate multum pollent. Sunt, qvi ab artibus & doctrinâ averso animo sunt, qvibus tamen

men ingenii gloria deneganda non est: Nam, etsi per regulas & præcepta illis non fulciatur ingenium, suo tamen qvodam instinctu ad magna procedit. Testatur id Cicero in Orat. pro Archiâ: *Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, & sine doctrinâ naturæ ipsius habitu propè divino per se ipsos & moderatos & graves extitisse fateor: & illud adjungo, sæpius ad laudem atqve virtutem naturam sine doctrinâ, qvàm sine naturâ valuisse doctrinam.* Qvæ etsi qvidem interdum occurrant exempla, tamen non omnes ita comparati sunt, ut soli naturæ relinqvi possint, ideòqve εὐμαθία in illis adjuvari informatione alicujus magistri debet.

Intellectus hominis præcipuè rectitudine judicii & imaginationis æstimari solet. Illud actum mentis notat, qvo illa inter res discernit, atqve plures inter se ideas componit, vel affirmando & eligendo, vel negando & rejiciendo. Utriusqve in singulis disciplinis habenda ratio est, sed ita, ut in qvibusdam imaginatio primas, secundas judicium teneat; in qvibusdam contrario se hæc modo habeant. Sine judicio certè omnis inanis phantasia & imaginatio est, nullaqve omnino ars & scientia rectè vel discitur, vel exercetur: nam ab illo qvasi in ordinem rediguntur phantasmata. Judicium hoc, si circa disciplinas intellectu eminentes versetur, judicium Theoreticum voces licet, vel Aristotelicâ voce εὐσυνεσίαν; nam & in illis maxime judicio locus est: si ad actionem refertur, prudentiæ nomen invenit, quâ senes præ cæteris, ut multitudine eventuum eorumqve collatione exercitati, excellunt. Imaginatio illa actus mentis est, cum sese ad phantasma qvoddam seu vestigium, cerebro impressum, applicat, super qvibus simulacris intellectus deinde ratiocinatur; Qvalis à sensibus plerumque impressio oritur. Imaginatione ad inferiora dilabitur mens, & ex speculatione Phantasmatum universalia colligit, cum intellectus rationes puras, ac nullis coloribus vestitas, res divinas spiritualesqve comprehendit. Potentiâ hâc imaginante, ut rerum imagines, ita & similitudinem earum concipimus. Qvare ad omne genus disciplinarum in qvibus imaginatio regnat, extenditur. Inter eas principatum tenet Oratoria & Poësis. Præcipua elocutionis vis in imaginatione consistit: ut enim voces ipsæ & sententiæ sunt imagines rerum; ita ipsarum inter se sunt imagines in metaphoris, tropis, similibus, allegoriis, figuris Rhetoricis, cæterisque sermonis ornamentis. Ipsa illa ἤθη & πάθη ubiqve hîc regnant, quibus perpetua est characterum & actionum expressio, adeò ut, qvod pictor suis, id Orator & Poëta suis qvasi coloribus exprimat. Qvare ex monitu Qvintiliani & Orator & Poëta debet esse εὐφαντασίωτος, *qvi sibi res, voces, actus secundum verum optimè fingat.* Habet & illa suos gradus imaginatio, neqve in omnibus æqvali se modo habet. Qvidam celerius imaginantur, & velociori ex imaginatione disciplina auditores imbuunt; ut de iis, qvi translatis benè utuntur, loqvitur Aristoteles. Nam cum ingenii solertia se phantasmatibus miscet, in omnes partes se imaginatio extendit, atq; ex se ipsâ parit plura, nectens è simulachris simulachra, illaque sibi qvasi subordinans, ut copiâ ipsâ sæpè laborent, qvi tali phantasiâ pollent; Qvales

ad Poësin sunt aptissimi, ut hâc suâ facultate sæpè abutantur, si rationem & judicium non seqvuntur. Qvo nomine Ovidius qvibusdam notatur, qvi laxiores phantasiæ habenas datâ operâ sæpè mittit: neqve enim ignoravit sua vitia, sed amavit; cum Virgilius ita Phantasiæ indulgeat, ne qvid nimis: summum enim ubiqve judicium apparet. Non deerat etiam Virgilio ille impetus, & concipiendi celeritas, neqve eam neglectui habebat; ut nunqvam habere debent, qvi laudabile aliqvid scripturi sunt: sed posterioribus cogitationibus ita expoliebat, ut de 50. versibus, uno calore profusis, vix decem retineret. Oratores, Declamatores, Panegyristæ, Satyrici, Causidici, omnesqve qvi simulatione qvâdam opus habent, imaginatione præstare aliis debent; ita tamen, ne extra orbitam illa feratur: sic vel stultitiæ, vel tandem amentiæ, propior futura est. Historici, etsi in descriptionibus, orationibus, Phantasiæ indulgent, in ipsâ tamen Historiâ secundum optimi judicii normam instituere omnia debent.

Non possum hic laudare Huarti sententiam, qvi imaginativam & intellectum ita sibi contrariari existimat, ut, qvi imaginativâ prævalet, intellectu valere non possit; Nam planè aliter ego colligo: Cum enim omnis nostra cognitio procedat à sensibus, atqve tantùm sciamus, qvantum illis nobis demonstratum sit; seqvitur hinc, eum, qvi in concipiendis rerum imaginibus felix & fœcundus est, eò magis qvoqve intellectu valere, cum ille, his qvasi fundatus, in varios se cogitationum orbes dispergat, siqvidem organa ipsa non sunt vitiata, omniaqve rectè se habent. Occultis illæ inter se nexibus facultates junguntur, neq; altera alterius operam facilè destituit: Imaginatio qvasi viam sternit, & cuniculos agit, qvibus se non ingerere non potest intellectus, eâdem promtitudine hunc qvasi typum & indicem suum secuturus. Qvare falsæ sunt illæ opiniones, eos, qvi Latinam linguam egregiè noverint, vel Calligraphiâ vel Poëtica excellant, inhabiles esse ad speculativas scientias: qvas abundè refutatas vide ab Antonio Possevino *lib. 1. de Culturâ ingeniorum, c p. 15. 16. 17. 18* Nam sanè in Grammaticis & Linguis judicio plurima relicta sunt, neqve phantasiæ tantum hæc res & memoriæ est. Ego qvidem sic existimo, eandem esse Grammatices difficultatem, qvæ est vel Metaphysices & Logices, atq; adeò ineptos illos esse, qvi illius minutiis puerorum ingenia torqveant. Nunqvam ego tam felicis qvenqvam puerum ingenii fuisse arbitror, qvi Grammatices artem illâ ætate apprehendere potuerit: nam usus & maturior ætas, qvæ ad philosophiam apta est, illa demum docebit. Qvo magis miror esse homines, qvi tricas tricis augent, ac novas Grammaticas Philosophicas comminiscuntur, qvibus expeditiùs, si Diis placet, informentur pueri. Ipse Grammaticæ Philosophicæ faber Scioppius statim in initio Grammaticæ suæ fatetur, se nullam didicisse Grammaticam Latinam, sed post nominum verborumqve declinationes memoriæ mandatas ex qvotidiano Latinè loqventis usu & lectione autorum, sex mensium intervallo Latinæ linguæ intelligentiam consecutum. Idem de Covvlæo Anglorum Poëta egregio testatur in ejus vitâ Operibus Poëticis

Covv-

Covvlæi præmissâ Thomas Spraat, nullâ ratione inculcari ipsi potuisse præcepta Grammatices & Prosodiæ, cum tamen & in solutâ & in ligatâ oratione optimè, etiam primâ ætate, scriberet. Malè tamen colligit Huartus, puer si in Grammaticis non proficiat, esse hoc argumentum boni intellectus; qvia in imaginativâ & memoriâ debili eò præstantior intelligendi vis sit: Non enim hæc idonea ratio est; sed, qvia intellectus puerilis nondum capax est disciplinæ Philosophicæ per modum Systematis ordinatæ. Qvoniam verò in linguâ ipsâ & Poësi sine artis præceptis proficit, præclari hoc intellectus documentum, cujus se aliqvando vis in aliis disciplinis exerct: Id enim certum est, multisqve exemplis constat, poëticâ & oratoriâ facultate præ cæteris insignes omnibus studiis ad miraculum usqve fuisse aptissimos. Incidit hîc, qvod in Viri clarissimi W. Goësii Præfatione in Rei Agrariæ Autores, qvos ille notis illustravit, legere me memini. Ita verò ille: *Cum rogabar, ne favere vellem multæ eruditionis Candidato, qvod & Poëta & Criticus esset, non adeò me res ea non deterruit, ut exinde propensiori in eum, qvàm anteà, ferrer studio. Atqve is ad eam, qvam exoptabat, dignitatem promotus vel solus documento esse posset, qvam vani sint, qvi tam stultis præjudiciis hæc studia damnant & proscribunt.* Diodorus qvoqve Tuldenus, JCtus egregius, in aureo illo, qvem de *Cognitione sui* libro scripsit, *lib. 3. cap. 1.* ita de Oratore: *Qvamvis Jurisprudentia altiorem spiret prudentiam, qvàm eloqventia; verus tamen Orator non ingenii tantum vi, sed & scientiæ amplitudine Legulejum antecellit.* Grotius qvoqve in epistola 179. ad Gallos: *Jurisconsulti munus*, ait, *virum magnum non faciet, nisi eloqventia accedat, cujus & præcepta & exercitatio magnam diligentiam exigunt: præsertim cum, ut veteres nos docent, orbem qvendam disciplinæ ea res in se complectatur.* Qvare nec illud simpliciter probaverim, qvod Huartus statuit, Concionatores eximios raro singulari intellectu præditos: Etsi enim in multis, qvos vulgus præstantissimos judicat, hoc contingit; ii tamen, qvi veræ eloqventiæ rationes seqvuntur, non destituuntur singulari rerum intelligentiâ. Non enim eloqventis titulum merebitur, qvi intelligentiæ suæ documenta etiam in ipsâ oratione non ostendat; neqve hæc sejungi possunt. Et sane illi, qvos antiqvis nostrisque temporibus eloqventiâ præ cæteris excelluisse vidimus, incomparabili intellectu præditi fuerunt, ejusqve multa specimina dederunt. Vel unus Cicero absolutissimum in hoc genere exemplum dabit: nam si judicium eâ de re ferendum est, non οἱ τυχόντες, sed præstantissimi in istis doctrinis producendi sunt. Id tamem negari non debet, magnos accidere ingeniis ob phantasiæ exorbitantiam abusus; Qvæ nisi judicii freno coërceatur, in omnes se disciplinas diffundit. Tractari tamen hæc ingenia ita à prudentioribus debent, ut, remotis inanibus, illa qvæ solida sunt, in illis exqvirantur. Plerumqve enim ingenia phantasiâ uberiore peccantia aliqvid sapientiæ recondunt, qvæ in usum cedere publicum possit: Qvalia sunt, qvæ ad inventionem variarum rerum naturæ qvodam instinctu feruntur. Qvæ, etsi in speculationes inanes sæpè abripiuntur, & φορτικά esse solent, atqve ut Huarti

a ti verbo hâc in re utar, *capriciosa*; indulgendum tamen illis paululum à prudentioribus e t, ne fructu illo careamus, qvi vel è volaticis illorum cogitationibus h iberi potest. Ac verum profecto est in hominibus illis, qvorum ingenia dementiæ aliqvam speciem præ se ferre videbantur, latuisse nonnunqvam qvædam, qvæ in iis non qvæsivisses, arcana. *Ingenia inventiva*, inqvit Huartus, *Hetruscâ linguâ capriciosa appellantur ob similitudinem, qvam in eundo investigandoqve cum capris habent.* Atqve hæc aliis ingeniis jungenda ille suadet. *Ut providi boniqve pastores magno ovium gregi qvandoq; dodecadem caprarum solent adjungere, qvæ breviore viâ ac gradu promptiore ad nova qvædam pascua, & ad gramen nec dum tritum depastumve oves conducant: haud secus convenit esse inter literatos qvædam hujusmodi capreæ velut ingenia, qvæ ovili aliorum intellectui nova naturæ secreta ac contemplationes nondum ante cognitas atqve exploratas pandant, qvibus exerceantur.*

Patet ex illis, qvæ diximus, pro variâ judicii, phantasiæ, affectuum temperie, varias esse ingeniorum formas, qvæ probè examinandæ sunt. Nos illas ad qvinqve reducimus. Ac primo qvidem loco à nobis ponuntur Celeria excitata & agilia ingenia, qvalia ab imaginationis promptitudine nasci solent; de qvibus jam multa diximus. In vulgi oculos illa incurrunt, atqve ab iis præcipuè æstimari solent. Non deest illis acumen & extemporalis oratio, sed qvæ aures potius impleat, qvam pectus saturet. Joci illis in promptu & sales: sed, cum res seria agitur, cum argumenta in medium proferenda de Republicâ salutari consilio gubernanda, omnis illa subtilitas ingenii retunditur, & velocitas illa ob inconstantiam nulli usui est. Solent tali ingenio plerumqve esse prædíti, qvos præcoces appellamus: nam rara est in illis constantia, nisi singulari ratione & divinitus excitatum ingenium sit. In illis nihil æstimandum, nisi qvod primum omnium excidit, id enim ingenium redolet. Si labor & cura accesserit, omnia corrumpentur & in nihilum redigentur. His ex adverso opponuntur Tarda ingenia, qvæ qvidem non celeriter comprehendunt, sed judicio pertinaci rebus immorantur, atqve adeo assiduitate suâ, præcipuè si qvædam illis sagacitas juncta sit, istorum celeritatem sæpe antevertunt: Nam plures ex maturitate justâ fructus colligunt. Et illa qvidem ad Rempublicam regendam peridonea ingenia sunt: Omnia enim in statu suo conservare potius, qvam res novas moliri laborant; cæterum in rebus novis excogitandis segniores sunt. Vidi ingenia, qvæ stupida qvis credidisset, sed subito postea qvasi è veterno qvodam evigilantia omnium in se oculos converterunt: nam qvasi ex cellâ promtuariâ, qvæ ante per silentium collegerant, depromere & summa judicii vi rerum intima penetrare videbantur. Ex hoc genere inter antiqvos Demosthenes, Virgilius, Thomas Aqvinas fuere: atqve hic posterior, eam ob causam *Bovis* nomine appellatus fuit. Solent illi profunda disciplinarum omnium penetrare, in civilibus solidâ instructi esse prudentiâ. In sermone semper hæsitant, ut oratio illis non fluere, sed stillare, videatur. Extemporales non sunt in inveniendo, sed ubi rem attentè contemplantur, ad fundum omnia

mnia perspiciunt. Verba illorum plena sensuum sunt & emphatica. Qvicqvid agunt, serio agunt; atqve ubi assiduitas vel exercitatio accesserint, in omni doctrinâ palmam ferent. Modestiam semper præ se ferunt; nunqvam φορτικοὶ & superciliosi. Unde Huartus rectè inter ingenii excellentissimi notas retulit, si naturâ humilis sit, si sua non æstimet. Hinc fit, ut, qvi latitant eruditi, plus interdum sapientiæ recondant, qvam qvi illam in publicâ luce jactitant. Tot mihi exemplis hujus rei veritas constat, ut ego in puero malim aliqvam tarditatem, qvam celeres & præcipites animi motus: Hos enim ab illis superari semper observavi. Qvare & Astrologi, si qva illis fides est, Mercurii, qvi ingeniorum director habetur, & agilitatem illis parare creditur, felicissimum positum non adeò laudant, cum Saturni benè locati tarditas profunditatem intellectus largiatur. Qvod si cum corporibus mentes comparare fas est, hi de naturâ fixi participant, cum illi ad volatilium indolem accedant. Qvo magis autem illa, qvæ fixa sunt, constantia sunt & ἐνεργητικά, ita & plus roboris tales animi habent.

Medio inter hæc ingenia loco sunt duæ eorum formæ, qvarum altera ex utrâqve illâ formâ mista, altera aliqvid præter hæc excellentius habere videtur. Nam cum agilia ingenia naturæ magis instinctu agant, tarda arte & labore proficiant, illa temperata ita ex utrâqve illâ indole sunt, ut exiguo labore multa præstent, cum ingenita vis in illis arte major sit. Ad qvasvis illa scientias apta sunt, sed tamen ultra mediocritatem non assurgent. In his vero & ingenii præstantia ac agilitas cum labore maximo conjunguntur, ac natura cum arte æqvaliter certat. Qvare inter ordinaria ingenia principatum tenent. His deniqve qvintam aliqvam formam omnium præstantissimam addiderim, qvæ, ut inter elementa, qvasi qvintæ alicujus essentiæ loco sit: qvâ notabuntur illi seculorum Phœnices, Heroës, divino qvodam instinctu ad omnium rerum cognitionem, ad novarum artium inventionem animati. Tales fuere artium & disciplinarum inventores, imperiorum Statores, Imperatores, Ecclesiæ reformatores similesq; , qvales vix multi uno seculo nascuntur. Comirius in eleganti oratione de arte parandæ famæ, Platonem ut puto eâ in re secutus, hominum ingenia cum metallis comparat. Sunt in illis plumbea, sunt aurea, sunt vitrea, sunt è variis metallis mista, qvorum singulorum ille artes & rationes in famâ parandâ recenset. His ego adderem illa plusqvam aurea, qvæ etiam plumbeos homines suâ virtute & luce in aureos mutare possint.

Pro variis his classibus facilè à qvovis signa vel præstantium vel stupidorum ingeniorum colligi possunt, in qvibus tamen nihil temerè definiendum: sæpè enim, qvæ tarda videntur, successu temporis, pro mutatione temperamenti in meliorem statum immutabuntur, ut non paucis exemplis constat eorum, qvi ex morbo singularem ingenii felicitatem consecuti sunt; sæpe qvoqve certo naturæ impulsu ad peculiares qvasdam artes feruntur, in qvibus supra fidem proficiant, cum in cæteris planè desipiant, ut multis exemplis Huartus probavit *lib. 1.*

 cap.

cap. 3. Sæpe à studiis & lectione abhorrere qvosdam videmus, qvi tamen sibi relicti plus præstent solius naturæ beneficio. Sex præstantis ingenii signa Diodorus Tuldenus J.Ctus doctissimus in præclaro illo de Cognitione sui opere *lib. 3. cap. 3.* posuit, qvæ hic notabimus: I. est justus ad res sublimes instinctus, ut cum in Philosophiâ ad Dei & Naturæ contemplationem feruntur, à cavillatiunculis & tricis abhorrent; in historiâ ad factorum illustria documenta respiciunt, non ad ritus vel fabulas, aut otiosas philologias: uno verbo, qvæ nolunt difficiles habere nugas. II. est ubertas claritasqve principiorum, cum ad illa potius, qvam ad auctoritates feruntur. III. felicitas in conjecturâ, qvando ingenium tenuissimâ curâ adjutum extendit & dilatat se ipsum, qvod partim ad docilitatem, partim ad imitationem pertinet: cum qvo conjungi potest illud, qvod IVto loco posuit: sagacitas conjectantium dextrè rerum eventuumqve proximas causas. V. est celeriter unum ex alio colligere & aptè connectere. VI. est facilè & aptè imagines concipere. Hæc Tuldenus signa constituit, qvæ tamen ad illas qvatuor τῆς εὐμαθείας partes à veteribus traditas μνήμην, μίμησιν, ἀγχίνοιαν κ̀ ὀξύτητα revocari possunt. Sed longè plura in ingeniorum delectu consideranda sunt. Sui sunt singulis affectus, sui defectus, in qvibus prudenter dijudicandis præcipua magistri cura esse debet; qvod non tam præceptis & regulis, qvam ipso usu discitur. Multa de his Autor Anglicus disseruit in libello *of the different Wits of men, i. e. de diversis hominum ingeniis.* Qvare in informatione ad singula illa perito doctori attendendum est: & conseqvitur hinc, diversæ indolis ingenia ab uno magistro pari ratione tractari non posse, qvæ tamen unâ vulgò disciplinâ conjungi solent. Unde fit, ut tardiores in Scholis publicis sint studiorum progressus, qvam in privatis, ubi ab homine & doctrinâ & prudentiâ, tam commmuni qvam didacticâ, instructo, qvod profecto non leve aliqvid & exiguum est, longè felicior ingeniorum cultura exercetur. Sed de his in seqventibus plura.

CAP. II.

DE OFFICINIS BONARUM MENTIUM.

EDucatio Juventutis præcipua Magistratus cura. Ægyptii, Spartani, Chinenses eo nomine laudantur. Ludimagistri officium non vilipendendum. Seligendi ad id munus peritiâ & bono judicio præditi. Impp. Valentiniani, Valentis & Gratiani de Academica juventutis disciplinâ constitutio. Præcepta Παιδαγωγίας *à vetustis Philosophis scripta. Melanchthon & Erasmus præcipui literarum & Scholarum emendatores. Westphali primos elegantiorum literarum ludos instituerunt, operâ Rudolphi Agricolæ & Langii. Hinc illæ in Belgium & Germaniam disseminatæ. Elogium ejus Nationis. Autores de Scholis instituendis. Inter eos præcipuum locum meritò tenet*

Jaan-

Joannes Sturmius. Enarrantur ejus scripta Scholastica, ab Henrico Strobandio in unum volumen collecta. Volumina III. Institutionis literatæ laudantur. Eorum recensio generalis. Screvelii Palæmon, Gulielmi Mechovii Hermathene. Emundi Richerii Obstetrix animorum. Mollnari Syllecta Scholastica, Joannis Henrici Heideggeri Opuscula de ratione Studiorum. Ludovici Vivis de tradendis disciplinis earumqve corruptelis libri. Vogleri dissertationes de ingeniorum delectu & hodiernis studiorum coruptelis laudantur.

DElectu ingeniorum benè instituto, excolenda illa probè sunt: nam ut terra etiam inhabilis culturâ perfici potest, ita & ingenia animiqve facultates certis qvibusdam subsidiis ornari & adjuvari possunt, ejusqve rei cura ad eos, qvi Reipublicæ præsunt, pertinet, neqve perfunctorie, ut nunc fit, res illa agi debet. Neqve enim ad Parentes tantùm, qvanqvam præcipue qvidem ad illos, sed & ad Magistratus educationis cura referri debet; qviqve boni Legislatoris munere olim functi sunt, juventutis educandæ rationem etiam habuerunt. Apud Ægyptios & Spartanos, præ cæteris gentibus, formandis puerorum animis multum operæ impendebatur. Illi in Principibus erudiendis, & ad mores, qvales voluerunt, componendis, diligentissimi fuere: Hi, cum ad militiam Rempublicam instituissent, iis moribus & studiis Pueritiam & Juventutem imbuerunt, qvibus ad Patriæ defensionem & rem strenue gerendam opus esset. Sed de moribus populi per disciplinam publicam formandis nemo nunc cogitat; & hæc cura ad solos parentes remitti solet; cum publicè tamen & ad diuturnitatem & ad ordinationem Reipublicæ intersit, benè moratos esse cives. Soli Chinenses hîc præ cæteris gentibus nunc sapiunt, qvi præcipuam morum curam habent. In artibus qvoqve & scientiis addiscendis non ea Magistratus industria est, qvalem esse conveniebat, & Reipublicæ intererat. Nulla est publica ingeniorum & studiorum censura, & si qva est, exigua est, & hominibus incuriosis ac indoctis sæpe permittitur. Qvâ de re justissima qværela est illustris Viri Seckendorffii de *Statu Christianismi libr. 3. cap. 9. §. 3*, qvi & pietatis morumqve studia à linguis sejungenda, & majore curâ tractanda rectè existimat. Neqve tamen nulla hic prudentia opus est in ingeniis dijudicandis, in admovendis informationi hominibus idoneis, in doctrinis odinandis, in defectibus corrigendis. Pro vili officio habetur pueritiam moderari; deliguntur ad hoc opus homines nullâ propemodum peritiâ & nullo judicio præditi, cum ad primam etiam puerorum informationem eximio judicio opus sit. Sub talibus enim magistris & melius proficiunt pueri, & sibi profutura discunt: sub imperitis & fatuis verò animus statim primâ illâ tincturâ corrumpitur, qvo nihil est perniciosius; ut deinde vel per totam vitam imperiti maneant, vel majore operâ dediscenda illis sint, si dedisci possunt, qvæ in juventute perperam didicerunt. Videmus, sub unius præstantis Viri disciplinâ paucis annis eò progredi pueros, qvò nunqvam aliàs

 fortè

fortè pervenissent, ut provocare etiam viros possint. Nemo præterea est, qvi muneri Scholastico admoveri cupiat, ob contemptum, qvi illud vitæ genus comitatur, & ob exiguum stipendium; cum & luculenta illis constituenda sint præmia & honore etiam afficiendi. E Scholis postea mali mores protruduntur in Academias, qvi illic in summâ libertate ferociam sumunt. Doctrinæ olim malè institutæ hîc sub optimis etiam doctoribus rarò corriguntur. Hinc in Republicâ & Ecclesiâ malitia & ignorantia triumphabit. Memorabilis est *Imperatorum, Valentiniani, Valentis & Gratiani. l. 1. Cod. Theod. de Studiis liberalibus Urbis Romæ & Constantinopolis* constitutio, luculento ab H. Conringio commentario illustrata; ex qvâ apparet, curâ Imperatoriâ dignum fuisse habitum negotium, ut juventus studiis idoneis informaretur, neqve malos mores inferret in Rempublicam. Qvare, qvicunqve ad urbem discendi cupiditate veniebant, jubebantur ad Magistrum Census provincialium Judicum, qvibus copia erat danda veniundi, ejusmodi literas proferre, ut oppida & natales, & merita expressa tenerentur: deinde primo statim introitu profiteri illa studia, qvibus incubituri essent. Jubebantur Censuales inqvirere in hospitia eorum, tum adventantium tum commorantium, ut scirent, num Studiosus illis studiis vacaret, qvæ sectaturum se promiserat; adeoqve perpetuo Censualium judicio committebatur totum hoc studiorum ad reditum in patriam tempus, qvod ad XX ætatis annum definitum erat. Iidem Censuales providere debebant, ut singuli eorum tales se in conventibus præberent, qvales esse debent, qvi turpem inhonestamqve famam & consociationes, qvæ criminibus sunt proximæ, fugiendas æstimârint: ne spectacula freqventius adirent, aut vulgi intempestiva convivia appeterent. Illud vero duriusculum erat, (qvod ab Impp: freqventiora juvenilis petulantiæ exempla fortè extorserunt) eos qvi non ita in urbe se gesserunt, qvemadmodum liberalium rerum dignitas poscat, publicè verberibus afficiendos, statimqve navigio superpositos abjiciendos urbe domumqve remittendos. Additur porrò huic constitutioni clausula, qvâ se sollicitissimos hoc in negotio ostendunt Impp: *Verum ne hæc perfunctoriè fortasse curentur, præcelsa Sinceritas tua officium censuale commoneat, ut per singulos menses, qvi vel unde veniant, qvive sint, pro ratione temporis ad Africã vel ad cæteras provincias remittendi, brevibus comprehendat.* Utinam has curas nunc imitarentur Principes atq; Magistratus, atq; in unũ hoc opus sedulò incumberent, optime illi de genere humano atq; de omni posteritate mererentur. Si honesta doctorib9 illi constituerent stipendia, in mores juventutis pravos severè animadverterent, præmiis ad virtutes & studia allicerent, industrios & ingeniosos honoribus ornarent, egestate pressa ingenia stipendiis sublevarent, novis & salutaribus inventis favore & opibus suis subvenirent; rectius illi Reipublicæ providerent, eamqve in omne ævum stabilirent.

In præceptis bonæ παιδαγωγίας suppeditandis jam tum ab antiqvis autoribus laboratum est. Si Laërtio in Vitis Philosophorum fides habenda est, Aristo

sto Chius περὶ σχολῶν sex libros composuit, tum & Cleomenes παιδαγωγικὸν scripsit. Ipse qvoqve Pythagoras παιδευτικὸν scripsisse dicitur, & Aristoteles, Theophrastus, Aristippus περὶ παιδείας, tum & Plato & Chrysippus: qvæ omnia temporum injuriâ perierunt. Superest è veteribus aureolus Plutarchi περὶ παίδων ἀγωγῆς libellus, qvo utilissima de hoc negotio præcepta continentur. Superiori seculo, cum reflorescere inciperent literæ, multi fuere è viris doctis, qui hâc qvoque parte laboranti Reipublicæ consiliis succurrerunt: in quibus præcipuè Melanchthon & Erasmus mihi nominandi, qvorum ille communis Germaniæ Præceptor de omnibus per Germaniam Scholis benè meritus fuit, tum qvod de instituendis illis præcepta daret, tumqvod omnes disciplinas recenseret, & in luculentum ordinem redigeret, in ipsis qvoqve optimis latinitatis autoribus enucleandis multum temporis insumeret: Unde hodieqve supersunt tot in Ciceronis Epistolas, Orationes, Virgilium aliosqve autores notulæ non profectò contemnendæ, & in qvibus multum eruditionis latet, qvas ex ore ejus nonnulli exceperunt. Erasmus utilissimos qvoqve de instituendâ juventute libellos edidit. Sed tamen & ante hos Duumviros in Germaniâ, & qvidem apud Westphalos, qvibus illa præcipuè laus debetur, bonarū literarum & linguarum celebres ludi fuere instituti, cum exemplo suo incitaretex Italià in rura Westphala deducens Musas Rudolphus Agricola, & hæc consilia Rudolphus à LangenEqves Westphalꝰ doctissimus urgeret. Tum in urbe Monasteriensi ludi elegantiores literarum, barbaris illis magistris repudiatis instituti, statimqve per totam Westphaliam plures apertæ fuerunt Scholæ, qvibus formata ingenia: hinc per totam Germaniam bonas doctrinas disseminarunt. Daventriæ tum versabatur Alexander Hegius, homo Westphalus, Langii qvondam condiscipulus: è cujus disciplinâ magnus ille Erasmus prodiit, & ad Belgas æqve ac Germanos bonæ artes propagatæ sunt. Scilicet ut ab hâc qvondam gente Germaniæ virtutis gloria adversus Romanos asserta fuit, cum illorum victricia arma non sine insigni clade repellerent; ita primi humaniorum literarum tropæa in Germaniâ erexere. Majoribus postea passibus & animis hæc stadia decurrerunt in Germania viri docti, ut vel cum ipsis Italis de principatu contenderent, & magnâ cum curâ in Scholis rectè adornandis certatim à Viris doctis laboratum fuit.

Non enumerabo hîc omnes, qvotqvot de Scholis earumqve institutione hoc tempore scripserunt. Multi enim sunt multorum libelli & dissertationes de hoc argumento *Camerarii, Chytræi, Neandri, Burenii, Maphæi Vegii, Vitruvii, Roscii, Vergerii, Mosellani, Frischlini, Bilstenii, Alstedii* & aliorum. Inter eos omnes merito principe loco nominandus est *Joannes Sturmius*, Argentoratensis Academiæ Professor, cujus extant varia de Oeconomiâ Scholarum scripta; ejusq; consilia Scholastica non Germaniæ tantum urbes, sed & peregrinæ secutæ sunt. A cujus methodo utinam non abiissent Scholæ Germanicæ, substitutis variis obscurorum

 homi-

hominum compendiis: ita verum linguæ Latinæ nitorem non corrupissent, nec à Regiâ viâ aberrassent. Nunc cum qvilibet barbarus & incultus sub ingenii aliqvâ & compendii specie novas sibi rationes docendi discendiqve condit, protruduntur primùm in Academias, hinc in Rempublicam, homines & orationis & rationis usu non satis instructi; unde certissima aliqvando barbaries exspectanda. Scripsit suo tempore Sturmius librum de *literarum ludis rectè aperiendis*, qvo de ordinibus & progressionibus studiorum, de horis, ratione docendi, de resolvendis orationibus, de interpretationibus autorum, publicis lectionibus, privatis studiis, exercitiis scholasticis, multa habentur. Scripsit *Epistolarum Classicarum* libros tres, qvos Classicos ideò vocat, qvia ad Classium Scholasticarum Argentoratensium præfectos eos dedit, qvibus rationem in singulas illas classes informandi adolescentiam præscribit. Illic qvasi ἀνακεφαλαίωσις, designatio & partitio operum habetur, qvam ille in superiori libro ὡς ἐν τύπῳ delineaverat. Diligenter illa legere debent, qvi Scholis præsunt: multa enim ex illis discent, qvæ ad *ἐμπειρίαν* Scholasticam pertinent. Scripsit *Epistolarum Academicarum* librum ad Scholarchas, & singularum disciplinarum Professores, qvibus de universâ in Academiis docendi ratione agit. Scripsit *Scholæ Lavingana Oeconomiam* ad Philippum Ludovicum & Joannem, Comites Palatinos Rheni, Illustrissimi Principis Wolffgangi Filios. Agitur hîc de officiis singulorum Præceptorum, de Legibus Scholæ, de lectionibus per curias & classes instituendis: ex qvo veluti typo Scholæ instituendæ idea peti potest. Scripsit de *Educatione Principis* libellum ad illustrissimum Principem Guilielmum, Ducem Juliacensium, & de Nobilium puerorum informatione librum, titulo *Nobilitatis Literata* ad Werteros fratres. De *Exercitationibus Rhetoricis* librum Academicum ad Philippum Comitem Lippiarum scripsit; item alium *de amissâ dicendi ratione*, & qvomodo ea recuperanda sit, ac de *Lingua Latinæ resolvendæ ratione*, qvibus præclara habentur ad Linguæ Latinæ facultatem parandam præcepta, variaq; afferuntur consilia de copia rerum & verborum obtinenda. Sæpe ego miratus sum, qvare à tam salutaribus consiliis recesserint, qvæ hoc seculo institutæ sunt, Scholæ; cum nemo qvidpiam sanius rectiusq; docere eo in genere possit, qvàm docuit Sturmius: in cujus scriptis, qvæ apud recentiores scriptores habentur, egregia penè omnia delitescunt. Scripsit ille varios ad eloqventiam omnem rectè excolendam egregios libros, ut de *Imitatione*, *Elocutione*; scripsit *commentarios in Aristotelem, Hermogenem & Ciceronis libros*, & plurima alia. Sed illi, qvos modò enumeravi, libri, qvoniam ad rem Scholasticam & Juventutis accuratam informationem propiùs pertinent, uno volumine collecti sunt, & Torunii Borussorum editi Anno 1586. curante *Henrico Strobandio*, Consule & Scholarcha Torunensi, viro literato, deqve literis benè merito; qvi in suæ non tantum Scholæ sed & in omnium usum hæc scripta Sturmiana suis sumptibus, laudabili profectò exemplo, recudi fecit, ut in Inscriptione hujus operis Joanni Sturmio facta Rector & Pro-Rector ac Collegæ Scholæ

Toru-

Torunensis testantur, qvi & præfationem ad Lectorem addiderunt de scholis & libris Sturmianis, qvi illo volumine continentur, qvod illi Institutionis Literatæ Tomum primum, & à Sturmii nomine Sturmianum inscripserunt. Subjecerunt Scholæ Argentinensis sive Epistolarum Joannis Sturmii classicarum & Academicarum σχηματισμὸς à *Joanne Ludovico Havenreutero* confectos, qvibus qvasi qvædam omnium librorum Sturmianorum ἀνακεφαλαίωσις continetur. Hinc & alios, qvi de Scholarum instituendarum, docendi discendiqve ratione scripserunt, invitarunt, ut sua ad editionem transmitterent. Qvare seqventi anno prodiit, hôc ipso Strobandio curante, *Institutionis literatæ tomus secundus*, cum præfatione amplissimâ ejusdem Scholæ Torunensis, qvâ agitur de ministris Ecclesiæ, cur Scholas, politias atqve œconomias sibi commendatas habere debeant, qvæqve illis officia præstare teneantur. Hoc tomo continentur Actus tres Academiæ Argentoratensis, 1. Classicorum, 2. Baccalaureorum, 3. Magistrorum, sub Melchiore Junio habiti. Et in primo illo actu de ratione examinandi & visitandi Scholas inferiores agitur: adjiciuntur lectiones tum in Academiâ, tum in Scholis institutæ, cum orationibus nonnullis. Cætera ad ritus & solennia Academica in gradibus conferendis potiùs pertinent, qvàm ad rem Scholasticam. Habentur in illo tomo porrò Introductio novæ Scholæ Altorffinæ Norimbergensium, exposita aliqvot doctorum Virorum orationibus. Augustani Gymnasii ad D. Annæ constitutio ac docendi discendiqve ratio ab *Hieronymo Wolffio* delineata; & ejusdem autoris de expeditâ utriusqve linguæ, vel privato studio discendæ ratione, & aliæ qvædam commonefactiones. His additur ejusdem *Wolffii* de Augustani Gymnasii instauratione deliberatio, & Somnium de expeditâ in bonis autoribus interpretandis progressione. Sequitur *Joannis Rivii* de ratione docendi libellus, & Ludi literarii Magdeburgensis ordo, leges àc statuta, autore *Godescalco Prætorio*. Addiderunt seqventi Anno 1588. Tomum tertium, cum præfatione de Magistratus Politici titulis & officiis in reliqva tria vitæ genera conferendis. Continentur illo docta variorum scripta: *Jodoci Willichi* consilium de formando studio in qvolibet artium & sacrarum & prophanarum genere, duobus commentariis distinctum; qvorum prior de Verborum, posterior de Rerum copiâ agit: Harmonia de ratione Institutionis Scholasticæ à *Joanne Garcæo* conscripta, in usum Ludi literarii Brandenburgensis in Marchiâ: Institutio Joannis Friderici, Ducis Pomeraniæ, scripta per *Philippum Melanchthonem*: Ratio studendi generalis *Pauli Eberi*: *Victorini Strigelii* de ratione docendi καθολικὰ θεωρήματα: *Petri Vincentii* disciplina & doctrina Gymnasii Gorlicensis: Curriculum hibernum studiorum Scholæ Gorlicensis: Oratio *Laurentii Ludovici* de ratione docendi discendiqve puerilia Grammatices elementa, qvæ Methodicæ appellatione continentur: Ratio administrandi Scholas triviales, proposita à *Friderico Widebramo, Joanne Stöffelio, Maximiliano Morlino, Martino Miro, Laur. Lindemanno, Luca Tangel* Visitatoribus Ecclesiarum & Scholarum in Ducatu junio-

rum

rum Principum Saxoniæ: Ordo studiorum, qvalem sibi Adolescentes, qvi ad Academias accesserunt, vel jamjam accessuri sunt, præscribi expetere soleant, autore *M. Stephano Pratorio*: Σκιαγραφία Scholæ trivialis rectè aperiendæ, conscripta pro Gymnasio Jutrebocensi, & edita à *M. Joanne Grunio*, Norimbergensi, ejus Gymnasii Rectore: Scholæ Cremsensis in Austriâ descripta formula, edita à *Joanne Matthæo*, Theologo & Professore Wittenbergensi: Pædagogii illustris Gaadershemii inauguratio, constitutio, classes, leges: De optimâ studiorum ratione in omni studiorum genere Methodus, autore *Leopoldo Dickio* JCto; Ejusdem Christianæ & civilis vitæ Compendium. Promiserunt iidem qvartum tomum; sed ille, qvantum mihi constat, nunqvam prodiit. Fuere qvidem in Belgio variæ dissertationes de studiorum ratione in singulis disciplinis editæ, duobus in 12 libris, in qvorum altero Hugonis Grotii; altero Johannis Gerhardi Vossii Dissertatio primas tenet. Ille ex officina Elzeviriorum Amstelodami Anno 1643. hic Trajecti ad Rhenum Ann. 1658. prodiit. Verum illi de Scholarum œconomiâ in universum non agunt, sed de singulis tantùm disciplinis: Qvanqvam & hi ad autores istos referendi; partem enim eorum constituunt. Iis vero enarrandis nunc supersedebimus. Erit de iis commodior in seqventibus dicendi locus.

De Scholis earumq; institutione qvi generatim egerunt, præter eos, qvos modò enumeravi, non adeò multi sunt. Ex illis, qvod è re suâ erit, petere poterunt, qvi bonarum mentium officinas instituent. Laudari tamen etiam meretur *Schrevelii Palæmon*, sive Diatribæ Scholasticæ, continentes tum qvæ ad laudem & commendationem Scholarum spectant, tum qvæ ad ἐυταξίαν earum & œconomiam. Agit hiç de Natura, Educatione & disciplinâ: de tribus, qvæ sub disciplinam cadunt, corpore, appetitu, ratione: de iis, qvæ tum respiciunt appetitum, tum rationem: de Institutione publica & privata: de officio boni Præceptoris: de officio discipulorum: de institutione gratuitâ & mercenariâ: de disciplinâ Scholasticâ: de præconiis literariis seu scholasticis. Ad ipsam verò docendi rationem non descendit. Extat Viri doctissimi, & Amici, dum viveret, optimi *Guilielmi Mechovii* Hermathene, elegans liber de rectâ institutione juventutis Scholasticæ, Francofurti 1673. editus, qvo gravissima & salutaria de illis rebus monita habet, maximo illis, qvi Scholis ordinandis præsunt, usui futura. Multa hic copiose & accuratè disqvirit de officiis Magistratus, Inspectoris, Parentum, Præceptoris, Discipulorum; de præceptis disciplinarum eorumq; usu, de Exercitatione, Auditione, Lectione & Interpretatione, Colloqvio, Scriptione, Versione, Imitatione, Exercitatione proprio Marte instituenda, Paraphrasi, Amplificatione, Variatione, Exercitiis Oratoriis, Meditatione, Ediscendis, Retractatione, Collatione, Emendatione, Repetitione & Interrogatione, Concertatione Juventutis, Studio excerpendi, Loco studiis apto, Tempore discendi, Ante-Scholanis, qvi Scholas nondum freqventant, Amphithalamio Encycliorum, Palatio Humanitatis, Legibus

gibus Juventutis, prœmiis & pœnis Scholasticis, morbis Scholarum, Bibliothecâ literariâ, Exercitiis corporis: Qvæ omnia ad Methodum & rationem docendi pertinent, de qvâ speciatim nos dicturi sumus: qvanqvam & huc omnes illi autores pertinent; è qvorum tamen numero unum, qvi penè instar omnium est, præterire hîc non possum, *Emundum Richerium* in doctissimo libro, cui titulum obstetricis animorum fecit, qvi Ambergæ 1608. in 12°. editus est, ac uberrimè de omnibus illis, qvæ ad informandam juventutem pertinent, agit. Collegit & *Albertus Mollnar* varios eâ de re tractatus sub titulo *Syllectorum Scholasticorum*, Heidelbergæ 1621. editorum; uti & *Joann. Henricus Heideggerus*, Tiguri Ann. 1670. De Studiis instituendis seorsim scripta plurima sunt, nondum in volumina collecta, ut Hegendorphini, Fungeri, Osiandri, Freigii, Nathan, Chytræi &c. qvæ ego voluminibus certis colligenda suaserim.

Ad hanc classem referendi qvoq; illi scriptores sunt, qvi de defectibus in informandâ juventute, & corruptelis studiorum, agunt. Ut enim ad sanitatem interest, non sanitatis tantum regulas præscribere, sed & morbos omnes nosse & avertere; ita & hic corruptelis studiorum cognitis rectius de ipsis doctrinis judicabimus. Hâc in re laudabilem operam præstitit *Ludovicus Vives*, qvi non solum de tradendis disciplinis, sed & de causis corruptarum disciplinarum aureolos planè scripsit libellos, plenos bonæ frugis ac diligentissimè omnibus doctis legendos. In eodem argumento versatur *Valentinus Henricus Voglerus*, qvi doctissimas de delectu ingeniorum & hodiernis studiorum corruptelis dissertationes scripsit, qvibus de causis agit, qvæ profectus studiorum in Scholasticâ & Academicâ informatione morantur. Dignissima hæc consideratione res est, omnibusq; qvi Reipublicæ curam habent, providendum, ut, sublatis his obstaculis, majores in mente excolendâ & in studiis progressus faciamus.

CAP. III.

DE FACULTATUM ANIMI SUBSIDIIS.

Facultates animi certis quibusdam adminiculis excitari debent. Exemplo corporis & corporearum actionum. Per assuefactionem insolita in Motibus, affectibus, appetitu fieri possunt. Exercitatio rectè ordinata præcipuum in facultatibus animi augendis subsidium. Ejus qvædam prudentia est. Per eam varia in Scholis Sophistarum ad ostentationem specimina instituta. Erasmi Bartholini Dissertatio de Consuetudine laudatur. Per assuefactionem & exercitationem crebram orta ars, qvâ à nativitate surdi, ac per consequens muti, ad loqvendum institui possunt. Wallisii specimen. Holderi, Sibscota eâ de re liber. Da illâ arte Rudolphi Aricolæ testimonium. Exemplum è Digbæo prolatum. Qvidam solâ naturâ duce loqventes intellexere. Ejus exem

exempla. Bonneti liber Hispanicus de hoc argumento laudatur. Qvis ille fuerit? Petrus Pontius hujus artis inventor; qvod multis testimoniis probatur. Nicolaus Antonius Emanuelem Ramiresium de Carrion artis hujus inventorem constituere videtur, à se ipso dissentiens. Helmontius Filius aliqva de hâc arte scripsit. Bonneti methodus recensetur. Autores de hoc argumento ad singularem in negotiis civilibus usum uno volumine colligendi. Aristotelis & Molinæi contraria sententia refellitur.

QVemadmodum ad fruges è terrâ producendas subsidiis qvibusdam, tam naturalibus qvam artificialibus, indigemus; ita ad scientias addiscendas adminiculis qvibusdam opus est. Ut ager fructus ferat, excitanda illa naturæ vis est, qvæ terræ fœcunditatem augeat; ita ut mens in rerum apprehensione & dijudicatione expeditior sit, illæ animæ facultates, qvibus illa intelligit & dijudicat, erigendæ rectis qvibusdam rationibus & acuendæ sunt. Videmus, educatione juvenum animos ita formari posse, ut labores tolerent, à voluptatibus abstineant: sed ad animi facultates firmandas & augendas, ut qvis rectè meditetur, ut in inveniendis rebus celer sit, ut memoriâ & judicio polleat, paucissimi præcepta suppeditant; cum id fieri tamen multis modis possit. Nam vel solo exercitio rectâqve applicatione illas augeri posse qvotidie videmus; qvemadmodum, qvi scopum ferire discunt, continuo usu propiùs accedunt, roburqve lacertorum intendunt. Solet qvidem vulgato verbo dici, qvemlibet esse fortunæ suæ fabrum; sed longè hoc rectiùs de ingenio dicetur, qvemlibet esse ingenii sui fabrum: Magis enim in potestate hominis est flectere, in qvamcunqve velit partem, ingenium, & qvi fortè sunt ejus defectus emendare, ut appetitus & affectus suos domare qvis constanter perpetuâqve voluntate potest.

Qvod si corpora nostra videamus, ad miraculum illa per consuetudinem & exercitationem qvotidianam in motus insolitos impelli possunt: Qvod in funambulis patet, qvi super fune extenso sine ullo metu ambulant, saltant, in gyros se torqvent, de turribus delabuntur, ad qvæ hiant & stupent earum rerum ignari, & in iis inexercitati. In doloribus perferendis videmus qvosdam adsvefactione stipitibus & truncis similes, ut Spartanorum qvondam pueri adversus omnes dolores obstinati erant, qvi ad sanguinem, imo ad necem, cædebantur, neqve voce tamen ullâ aliqvem sensum ostendebant. Novimus vel ipsum aëris usum, sine qvo vivere alii non possunt, diuturnâ consuetudine ad benè longum tempus inhiberi posse, qvod in urinatoribus videmus. Qvidam rebus ignitis versandis habiles manus fecere. Sunt, qvi abstinentiâ à cibis inediam ad aliqvot annos tolerarunt: qvi ingurgitatione crebrâ helluones tricongii fiunt; continuâ voracitate ita proficiunt, ut vel soli, qvod decem hominibus sufficiat, unâ cœnâ absumant: qvi frigora intensissima, qvi sitim ad stuporem usqve perferre possint. Cumqve hæ fieri in corporibus mutationes possint, non secretâ qvâdam, sed maximè naturali ratione, qvis non multò magis animos variarum figurationum

capa-

capaces crediderit? modo sibi ipsis non diffidant homines, atqve ea se præstare posse credant, qvæ alios præstare vident, atq; illud sibi præfigant, qvod labor improbus omnia vincat. Voluntati nostræ, affectibus, appetitui nostro leges vel ipsi ponimus, vel alii illis ponunt nam vel religione, vel opinione validâ, sive illa ex institutione, sive aliâ persvasione oriatur, vel exemplo simili, qvod illustre sit, & in oculos incurrat, vel affectu contrario frena illis injicimus; sive verè hoc fiat, sive simulatè. Illud Philosophia moralis urget; hoc verò in civili conversatione fieri videmus. Sunt enim, qvi voluntatem suam adeò regere possunt, ut ne exigua qvidem ejus nota vix ullo vultus charactere deprehendi possit. Ut ergo simili ratione facultates intellectus in nobis ad expeditiorem apprehensionem & usum formentur, nobis laborandum est.

In his mediis Exercitatio rectè ordinata præcipuum sibi locum vindicat Ex eâ enim habitus formatur. Est verò & in illâ prudentia qvædam observanda, ut attemperetur ingeniis & finibus, ac recto ordine instituatur. Per gradus illa suos ducenda est & per partes, nonnunqvam obliqvè, & per qvandam, ut ita dicam, conseqventiam. Est enim, ubi Exercitatio plena ac perpetua magis turbat & impedit, qvam promovet, studia; Qvare interdum qvibusdam adminiculis illi subveniendum est. Ac primò qvidem, ut omnia rectè fiant, opera danda est; hinc ut promptè & expeditè & cum qvadam alacritate ac animi jucunditate. Fuerunt in veterum Sophistarum Scholis, qvi in utramq; partem de omni argumento dicere potuerunt, qvod non nisi continuo exercitio factum est. Sunt, qvi freqventi usu omnia in ridiculos sensus detorqvent. Qvantum memoriæ, vel exercitatione vel peculiari aliqva arte, succurratur, notum est, & de eo nos infrà plura. Multum prodest ad res magnas & negotia gerenda, si qvis maturè adsuescat memoriæ narrativæ, ut cum circumstantiis temporum, personarum, locorum, omnia memoret & describat, & qvæ ab aliis narrantur, ex lectione vel auditione in summam aliqvam contrahat. Incredibilis Exercitationis & consuetudinis vis, per qvam non in educatione tantùm, sed & in qvibuscunq; aliis rebus stupenda fieri possunt, de qvo legatur doctissima illa *Erasmi Bartholini* Dissertatio, qvæ est inter *quæstiones* ejus *Academicas* nona.

Qvantæ Exercitationis rectè ordinatæ vis sit, vel ex eo patet, qvod in illo, qvi ob naturalem surditatem vocis & linguæ usum non habet, adeò intendi vis imaginativa & apprehensiva possit, ut è motu labiorum, qvem visu observat, literas, è literis verba incredibili celeritate intelligat, & ad illa respondere sciat; qvod arte singulari & certis præceptis à qvibusdam cum stupore audientium effectum est. Dixi alibi eâ de re prolixiùs, sed nec loco hoc prætermittendum id videbatur, qvoniam vel solo illo exemplo mirifica phantasiæ & ingenii vis arte adjuta ostendi potest. Suscepta fuit ab Anglis qvibusdam illa mutorum institutio, ejusq; specimen *Wallisius* dedit; cujus extat prolixa eâ de re epistola ad *Dn. Boilium* scripta, in *Actis Philosophicis Anglicis*, Num. 61. Fuerunt & alii inter Anglos, qvi integris eâ de

re libris egerunt: Holderus in libro *de Elementis loquendi*, cui additur Tractatio *de Informatione muti & surdi:* (liber editus est Anglicâ linguâ Londin. 1669.) Georg. Sibscota in libro Anglico, cui titulus: *Deaf and Dumb mans Discourse, or concerning those, Who are born Deaf and Dumb*, edito Lond. 1670. cum additione libri de ratione loqvelæ creaturarum inanimatarum. Non recens natam illam artem è Rudolpho Agricolâ conjicere possumus, qvi *lib. 9. de Invent. cap. ult.* vidisse se testatur surdum à primis vitæ annis&, qvod conseqvens est, mutum; didicisse tamen, ut qvæcunqve scriberet, aliqvis intelligeret, & ipse qvoqve, tanqvam loqvi sciret, omnia mentis suæ cogitata perscribere posset. Qvod etsi in dubium vocare videtur Ludov. Vives *lib. 2. de animâ, cap. de discendi ratione*, nullam tamen ejus caussam habuit, præsertim cum fide dignus testis & αὐτόπτης fuerit Agricola; nunc verò tot experimentis res illa probata est: Nam non in Angliâ tantum Holderus & Wallisius experimenta instituerunt, sed & in Sabaudiæ qvodam Principe ingeniosissimus Comes Emanuel Thesaurus specimen aliqvod exhibuit: ac meminit Digbæus tract. *de naturâ corporum cap. 28.* Sacerdotis cujusdam Hispani, qvi fratrem natu minorem Comitis stabuli Castellæ, à nativitate surdum, improbo labore ita erudiverit, ut modò lumen non abesset, aut tergum non obverteretur, è motu oris, labiorum aliarumq; partium, perfectè intelligere voces loqventium, ad interrogata respondere, vocabulorũ vel in incognitâ sibi linguâ sonum & accentum accuratè ad alterius pronunciationem reddere potuerit; nisi qvod tonum vocis eundem servare non poterat. Refert & Schottus in *Physicâ Curiosâ lib. 3. cap. 33.* novisse se in Sicilia qvendam è Soc. Jesu, qvi surdus erat penitus, & tamen promptissim è de qvâvis re tam cum suis, qvam cum exteris egerit, tametsi nullum perciperet verbum, dummodo labiorum motum loqventium videret. Atq; id non tam per disciplinam, qvàm instinctu naturæ bonitateq; ingenii factum est. Nam & alius P. Layman singulari qvodam casu surdus factus, ut illic testatur, assiduâ oris loqventium observatione didicit visu percipere, qvod non poterat auditu. Refert & Zvvingerus in *Physiol. Med. cap. 25.* Jacobum Oecolampadium, cum Sacerdos Basileæ esset, inter alios habuisse auditorem plebeum, sed surdum, qvi tamen verba illius intellexerit ex eo, qvod intentis & inconnivis illum oculis intueretur. Quoniam ergo naturam & ingenii indolem hic præstare talia videmus, qvidni certis qvibusdam regulis adjuvari natura posset? Librum in hâc arte dudum, ante, qvam Angli eâ de re cogitarunt, scripsit aliqvis Johannes Paulus Bonnetus, ediditqve Madriti in 4. An. 1620. ac Regi ipsi inscripsit. Titulus est: *Reduction de las letras y arte para enseñar a ablar los mudos*, i. e. *Reductio literarum & ars informandi mutos.* Non dubitat huic Autori inventionem hujus artis adscribere Caramuel in *apparatu suo philosophico lib. 1. disp. 2. n. 16.* qvi epigramma qvoddam in eam artem illic scripsit. De autore vero, qvem Sacerdotem, credo per errorem, Digbæus vocat, non satis certa omnia: nam ipse se *Barletservant* vocat. Qvid autem muneris hoc sit, Nicolaus Antonius in *Bibliothecâ suâ Hispana* sub hu-

jus Viri nomine doceat: *Joannes Paulus Bonet Arragonius Regi nostro à munere quodam, quod Burgundiæ domus vocabulo BARLETSERVANT apud nos audit, & à tormentariæ rei ministerio* (entratenido cerca de la persona del General de la Artilleria) *magnoq; Castellæ Connestabili à secretis.* Ante tamen Bonetum Petrus Pontius Benedictinus Monachus hanc artem exercuit, ut constat è Valesio *libr. de Sacr. Philos. cap. 3. Petrus Pontius,* inquit ille, *Monachus S. Benedicti, Amicus meus, natos surdos docebat loqui, non aliâ arte, quam docens primum scribere, res ipsas digito indicando, quæ characteribus illis significarentur; deinde ad motus linguæ, qui characteribus responderent, provocando.* Unde patet, pro informationis hujus fundamento scripturam fuisse adhibitam, qvod in exemplo sui temporis etiam notarat Rudolphus Agricola. Meminit & ejusdem artis in Hispaniâ inventæ Stephanus Roderic. Castrensis *Comm. in libr. Hippocratis de Aliment. Sect. 2. p. 247.* ut mirer, Franciscum Lanam in *Prodromo all' arte maëstra c. 4.* negare, qvicqvam de arte istâ præceptis traditum, ut solus ille ac primus eâ de re forte videatur cogitasse; ac aliqva præcepta, sed qvæ exigua sunt & nullius momenti, suppeditasse. Pontius vero ille, qvantum scitur, nihil edidit, ac videtur Bonnetus illam Pontii, qvi ætate Valesii An. 1590. vixit, artem hactenus occultatam, suo tempore An. 1620. publicasse. Ita enim Nicolaus Antonius loco suprà citato: *Nempe mira hæc res, ut muti verba efferrent, in artem ivit apud nos egregiâ industriâ Viri perspicacissimi Petri Pontii Benedictini Monachi, quam videtur Bonetus publicasse.* Idem de eo testatur Nicolaus Antonius sub nomine Petri Pontii, ubi præterea Fr. Joannis de Castanniza Benedictini testimonium ex Historiâ de Vitâ S. Benedicti adducit, qvi & ipse Dn. Gasparum de Gurrea filium Gubernatoris Arragoniæ discipulum ejus hujus rei testem affert. Legi qvoqve de eo potest Ambrosius Morales *in descriptione Hispaniæ fol. 38.* qvi testatur, eum loqvi docuisse fratres duos & sororem Castellæ Connestabilis, de qvorum altero, Petro à Velasco nuncupato, mirum esse ait, qvæ & qvanta intra vigesimum ætatis annum, ad qvam vixit ætatem, didicerit, qvoniam ultra vernaculam suam linguam locutus fuerit, scripseritq; Latinam ferè absq; solœcismo, qvandoqve & eleganter, tum etiam Græcos characteres scripserit. Adducit & Morales schedulam manu illius scriptam, qva respondet roganti per manualia signa de arte istâ & formâ, qvam sibi adeò utilem expertus fuerat. Ex iis, qvæ adduximus, patet, Digbæum, cum Sacerdotis meminit, qvi librum talem scripserit, Pontium intellexisse, cum ars ab illo profecta fuerit, qvæ à Boneto est publicata. Hic vero iterum turbat Nicolaus Antonius, qvi immemor eorum, qvæ de Petro Pontio dixerat, Emanuelem Ramiresium de Carrion Prieguensi Marchioni Hispaniarum Magnati à secretis & à curâ formandi eloqvii, qvia mutus natus erat, Inventorem vel Doctorem hujus artis facit, Ita enim de illo: *Hic apud nos artem invenit, aut certè solus exercuit ætate suâ literas & aliqualem usum docendi mutos, quod quidem in eodem Marchione, atq; item in D. Ludovico à Velasco Fraxini Marchione Connestabilis Castellæ fratre & in aliis præstitit.* Hoc vero antè de Petro Pontio dixe-

dixerat, tum Nicolaus Antonius, tum Ambrosius Morales, qvod Petrum de Velasco, fratrem Castellæ Connestabilis superiore seculo in loqvendo informaverit, cum Emanuel Ramirez de Carrion hoc seculo vixerit, & post Bonetum, qvi An. 1620. librum suum edidit, librum Hispanicâ linguâ primum 1622. hinc 1629. publicavit cum hoc titulo: *Maravillas de naturaleza, en que se contienen dos mil secretos de cosas naturales.* Planè hæc inter se non conveniunt, neq; expediri à me hic nodus potest. Ab isto sanè Ramiresio scriptum fuisse de arte illâ librum, non meminit Nicolaus Antonius, & tamen qvasi subdubitans vel inventorem, vel certè solum hujus artis suâ ætate Magistrum constituit; qvæ manifestè cum cæteris pugnant. Imò vero expressis verbis legitur in judicio illo, qvod Antonius Perez Abbas Benedictinus Bonneti libro præfigit, Petrum Pontium Monachum Benedictinum principium huic arti dedisse. Qvare omnino illa, qvæ de inventione Ramiresii ait, falsa sunt. Nostro qvoqve tempore Helmontius Filius in *Alphabeto suo vero Naturali Hebraico* qvandam de surdi & muti in linguis informatione dissertationem instituit; sed horum autorum mentionem nullam fecit. Testis est qvoqve Monconisius *in Itinerario suo Anglico p. 50.* se apud Wallisium vidisse nobilem Anglum mutum & surdum, qvi Doctore illo tantum in legendo profecerit, ut librum Anglicum expeditè legeret, atqve jam tum alterum hoc exhibuisse specimen Wallisium, qvi præterea exiguam illi differentiam in pronunciatione τῦ B & τῦ P ostenderit, exilem scilicet nasi motum, cum litera B pronunciatur. Bonnetus ad certam artem regulas revocavit: Nam in primo libro agit de literarum naturâ & variâ apud varias gentes pronunciatione, qvæ erudita sunt. Sed tamen & ante illum de hoc argumento egerat Hieronymus Fabricius ab Aquapendente libro *de locutione ac ejus instrumentis*, Scaliger in libro *de causis Latinæ linguæ:* post illum Malincrotius *tractatu de literis*, & Petrus Montanus in singulari libro Belgico, sed erudito, *de arte pronunciandi*, qvo neminem hactenus accurationem vidi. Mihi qvoqve aliqvando *de Philosophia Alphabetaria* qvædam scribere propositum fuit. Libro secundo ad rem ipsam propiùs accedit, ac ostendit, qvomodo mutus figuram & pronunciationem literariam per manualem demonstrationem & motum oris ac labiorum doceri possit: hinc procedit ad reliqvas Grammaticæ partes, & orationis constructionem integram. Aliqva etiam de cifris & linguâ Græcâ adjecit. Ego omnino svaderem, ut non Hispanicus tantùm ille liber, sed & cæteri, qvi in Anglicâ linguâ scripti sunt in Latinam linguam conversi uno volumine colligerentur; non in mutorum tantum usum, sed & illorum, qvi in aulis Principum, in foro, atqve adeò in omni vitæ genere versantes, mussitantes etiam intelligere velint, atqve secreta è longinqvo rimari colloqvia; Cujus rei qvantus usus esse possit, facilè qvivis intelligit. Nos insigne hoc exemplum, qvo exercitationis crebræ vis in intellectu augendo confirmatur, omittere noluimus, qvo falsitas sententiæ Aristotelis ostendatur, qvi libr. *de Hist. Animal. 4. c. 9,* surdos natos vocem qvidem emit-

tere

tere ait, sed sermonem nullum: cui accedit etiam Scaliger in commentario, cum ait: *Arte & voluntate fit sermo, itaqve docemur: Surdi autem non docentur, ideò non loquuntur.* In Aristotelis qvoqve verbis argutatur, qvod vocem emittere dicat. Malè qvoqve Molinæus *Physic. lib. 8. c. 24.* judicat: *Cæcus natus potest per auditum erudiri; at qvicunqve est surdus à nativitate, est mutus & planè indisciplinabilis.* Et Aristoteles primo Methaphysicorum auditum disciplinæ sensum vocat, cum per visum, atqve ut ita loqvar, intuitivè procedere posse videamus.

CAP. IV.

DE SUBSIDIIS DIRIGENDI JUDICII.

Judicium ac memoria præcipuæ ingenii partes. Memoria sine judicio manca & mutila. Judicium summam omnibus disciplinis manum imponit. Logica dirigendo judicio subsidia ministrat. Illius usus latius patet, qvam vulgo creditur. Verulamius qvatuor artes Logicæ subordinat. Ars inventiva artium, & examinis seu judicii principia sua è Logica deducit. Pueri in prima ætate rerum ordinatâ cognitione imbuendi. Böcleri eâ de re sententia: Batei Janua. Comenii Janua ad informandam juventutem non rectè adhibetur. Scioppii Mercurius bilinguis. Schola latinitatis Gothæ edita. Böcleri desiderium. Autores, qui de Polymathiâ scripsere, ad hanc rem inepti. Mechovii propositum. Mylæi universitatis Historia. Διατύπωσις generalis rerum. Comenii orbis sensualium pictus. Sturmii & Job. Benzii Loci. H. Weitzii Via regia ad linguam Latinam. Job. Joachimi Novum Organum laudatur. Ejus usus in inventione ac meditatione. Beccheri Methodus didactica. Ejus Methodi pars I. & II. edita. Tertia lucem non vidit. Schola Naturæ, Artis & Actionum humanarum, qvomodo instituenda. Beccheri Theatrum Naturæ & Artis. Methodus Mechanica practica. Exercitationes Theatricæ in juventute non omittendæ. De Comenii Ludis Comicis qvid sentiendum. Verulamii de Theatrica Actione judicium.

Duæ sunt præcipuæ Ingenii, ut ita dicam, partes, Judicium & memoria. Hæc qvidem plurimum æstimatur, nec immerito, qvod in omnibus disciplinis maximus ejus usus sit: Tot enim in singulis sunt præcepta, tot variæ res memoriâ comprehendendæ, sine qvibus nihil omnino effici potest. Philosophus universam rerum naturam, tot corporum, tot artium nomenclaturas & regulas animo tenere debet; Theologus Veteris Noviqve Codicis libros, ac Patrum decreta; JCtus leges ac responsa veterum prudentum; Medicus herbarum, morborum, medicamentorum nomina in promptu habere debet: Qvæ omnia & multa & magna esse qvidem fateor; verùm nisi illa eximii judicii vis comitatur, nulli humano generi usui illa omnia erunt. Primum qvidem memo-

memoria instruenda est variis in omni disciplina præceptis: ut ad usum illa transferamus, judicio opus est. Qvamdiu in Scholis jura legesqve discimus, memoriæ illa res est; in foro ac per usum accedit judicium. Morborum nomina & medicinas multi accuratè satis cognoscunt ope memoriæ, judicio multis annis & casibus subacto Medici demum fiunt. Præcipuum ergo studium in judicio dirigendo adhiberi debet, videndumq; qvæ ad illud firmandum subsidia advocari possint.

Perlustremus omnem illum Philosophiæ orbem, inveniemus illic disciplinam, qvæ rationem ipsam in ordinem redigit, Logices vel Dialectices nomine salutatam. Qvod si ergo verum est, in illis, qvæ rationis sunt, occupari hanc disciplinam; præcipuam illam rationis partem, qvæ in judicio consistit, omnino illa comprehendere debet, ac instrumenta omni scientiarum generi apta fabricare. Qvare & meritò ὄργανον & τρόπος ἐπιστήμης appellatur, & quantâ fieri potest curâ, non leviter ac perfunctoriè disciplina illa excolenda est. Verum, si qvod res est dicendum est, pleriqve ita in his studiis versantur, ut, cui fini inventa sint, parum curent. Nam contenti rerum & notionum summis generibus & Syllogismorum tenui artificio, parum de usu ipso solliciti sunt: ut

Si qvis emat citharas, emptas comportet in unum
Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli.

Cum enim ad usum pertineat tota hæc disciplina, atqve ideo instrumentum vocetur, longè major ejus usus est, latiusqve se diffundit, qvam multi opinantur: ut proinde in contemplatione hujus instrumenti subsistere ineptum sit, nisi & ipsi applicemus rebus, qvibus applicari potest ac debet.

Qvem usum cum multi viderent, ac à Philosophis vulgo negligi animadverterent, reperti fuerunt, qvi singulares aliqvas artes Inventivas, Combinatorias, commenti sunt, qvi cum his consiliis suis reprehendendi nullatenus sunt, nisi qvod à Logices disciplinâ illa sua inventa sejuncta velint, qvæ ex hoc tamen fonte unicè oriuntur. Rectè qvidem Verulamius *libr. de Augm. Scientiarum V. cap. 1. Rationales scientiæ reliquarum omnium claves sunt. Et quemadmodum manus instrumentum instrumentorum, anima forma formarum; ita & illæ artes artium ponendæ sunt. Neq; solum dirigunt, sed & roborant; sicut sagittandi usus & habitus non tantum facit, ut melius quis collineet, sed ut arcum tendat fortiorem.* Artium Logicarum quatuor Verulamius facit, divisas ex finibus suis, in qvos tendunt. Id enim agit homo in Rationalibus, ut aut inveniat qvod qvæsiverit, aut judicet qvod invenerit, aut retineat qvod judicaverit, aut tradat qvod retinuerit: Totidem ergo artes constituit. Artem *Inquisitionis* seu *Inventionis*; artem *Examinis*, seu *judicii*; artem *Custodiæ*, sive *memoriæ*; & artem *Elocutionis*, sive *traditionis*. Sed hæ posteriores qvasi per conseqventiam aliqvam è prioribus procedunt, qvatenus nimirum judicium conducit

ducit ad memoriam: Nam & memoria per se inesse multis potest, & sine his adminiculis excoli; elocutio, etsi suis qvibusdam præceptis contineatur, tamen referri etiam ad Logicam debet, qvatenus benè ordinatis conceptibus formæ argumentorum, schematismi & verba ipsa subserviunt. Addenda his est Didactica, aliqva doctrinæ de Methodo propago, qvæ suo qvodam peculiari modo & secundum sua principia consideranda est.

Inter has artes, qvas vocat Verulamius rationales, artem inventivam, qvatenus ad artem refertur, desiderari ait: *Inventiva*, inqvit, *ars est, altera artium & scientiarum, altera argumentorum & sermonum*: hanc esse obviam ait, illam à nemine excultam. Non nego qvidem, sed id factum nescio per qvam hominum illa studia tractantium socordiam: qvanqvam & non pauci etiam in barbarâ illâ ætate fuerint, qvibus his similia, qvæ Verulamius proponit, in mentem venerunt. Ac sanè principia eadem Dialectica ad tales conclusiones formandas deducere posse, qvilibet videt. Deinde & ars illa Judicii & directionis sive Examinis, qvâ de experimentorum ratione agitur, ex iisdem principiis promanat. Qvanqvam enim Verulamius speciales qvosdam modos enarrat, qvibus tale examen institui possit, possunt tamen omnes illi è doctrinâ causarum atqve è locis Dialecticis deduci, qvod Topica illa particularia, qvæ vocat, sive Articuli Inqvisitionis satis ostendunt: In omnibus enim illis experimentorum inventionibus occulta qvædam argumentandi ratio reconditur, ex aliqvo locorum Dialecticorum depromta; qvâ dè re pluribus nunc agere non possumus.

Generalis in meditando ac inveniendo & in omni ratiocinationis actu regula est, qvam & Spinosa in tractatu *de Emendatione Intellectus* posuit, ut rerum differentias, convenientias & oppugnantias, rectè colligamus, qvò ideas nobis claras & distinctas formemus, & ex earum progressu, qvi ab exiguis principiis ad majora se axiomata & conclusiones dilatat, qvicqvid argumento nostro conveniens est, deducamus. Qvare non malè faciunt, qvi jam in primâ ætate pueros rerum cognitione benè ordinatâ imbuendos judicant, ut rerum universitatis ideæ illorum animis obversentur. Præter alios præcipit hoc Vir Clarissimus Böclerus in Dissertatione MStâ de Studiis, qvæ amici operâ ad manus meas pervenit, sed imperfecta, & intercedente Viri Clarissimi obitu non absoluta. Ita ille: *Nunc illud monebimus, maturè seu post vulgares & primas literas perceptas dandam esse operam, ut ingenia ipsam rerum universitatem, quo fieri commodissimè potest modo, cognitam & in obvio conspectu positam habeant. In hoc enim consilio facilè omnes convenire & congruere videmus; quanquam viam ingrediantur non unam. Dolendum sanè est, non esse in hunc diem libellum huic proposito idoneâ ratione inservientem. Annisi sunt complures Viri eruditi Dialogis rem conficere: quibus ut aliàs suus non denegatur usus; ita ad hunc finem nondum profecerunt. Illud autem per se intelligitur, in libris, quibus universitas rerum quaeritur, rationem verborum & linguae eatenus habendam esse, ut e. g. in latinis non nisi latina & autoritatem habentia, & sic in aliis linguis, adhibeantur.* Hæc Böclerus, qvi

qvi eâ occaſione de Januâ Comenii judicium ſuum interponit, atqve ejus loco commendat Batei Januam, duodecim centuriis auctam.

De Comenii Januâ habendum eſt, illam planè è Scholis illis, ubi Latinitatis genuinæ, ut æquum eſt, cura habetur, eliminandam. Nam ut rerum aliqva notitia ex illâ haberi poſſit; tamen exigua illa eſt, nec ſatis convenienti ordine, qvod præcipuum eâ in re eſt, propoſita, & vocibus ac phraſibus barbaris paſſim ſcatens, qvæ corrumpere bonam juventutis latinitatem poſſint: Qvicqvid etiam Apologiâ pro ſuæ Januæ latinitate ſcriptæ contendat Comenius; nam & ipſa alterâ apologiâ indigeret. Ne qvid nunc dicam de eo, ad Latinitatem tales libros planè commendari non poſſe, qvoniam per mera axiomata próponuntur, in qvibus nulla eſt periodica conſeqventia ſuis particulis connexa, cui maturè adſueſcere pueri debent. Ut eum in finem Sturmius ſententias ex autoribus ſecundum ordinem & quantitatem periodorum collegerit, qvas ubi legerit didiceritq; puer, & numeri & conſecutionis idea in animo hærebit; qvod magno poſtea ad numeroſè ſcribendum ſubſidio erit: Nam talia è veteribus diſci autoribus conſultius eſt, qvi concinniorem vocum poſitum & accuratius aurium judicium habuere. Exhibuit etiam Scioppius Mercurium bilinguem, de cujus methodo ille in præfatione Grammaticæ & Mercurii ſui pleniùs agit. Commendare etiam Böclerus Scholam Latinitatis Gothæ editam in hunc uſum videtur; qvæ, ut ille ait, *univerſitatem rerum cordato quodam judicio ac contextu complectatur*. Sed pleniorē tamen ille laborem & accuratiorem deſiderat, ſuadetq; ut è centonibus Ciceronianis tale opus conficiatur, in memoriam ſibi fortaſſis non revocans, qvod Freigius in Ciceroniano ſuo aliqvâ ex parte effectum hoc dederit. Garzoni tamen liber, cui Titulus: *Piaza Univerſale*, qvi ex Italico in Germanicum ſermonem converſus eſt, & alii Miſcelli ſcriptores, *Alexander ab Alexandro, Cælius Rhodiginus* ad hos uſus non referendi: qvemadmodum nec *Polydorus Virgilius libro de Inventoribus rerum*, qvod Lambecio viſum eſt. De defectu Inſtitutionis in rerum cognitione etiam Mechovius in Hermathene ſuâ conqveritur tract. 3. cap. 4. *Neſcio, an deeſſe hic queat juventuti libellum de rerum naturâ, in quo ex optimis ſcriptoribus nonnihil de mundo, de cælo, de elementis & de cæteris rebus, quantum ad hanc ætatem ſatis foret, conſcripta tenerentur, ne plane inſtar hoſpitis ac peregrini in hâc patriâ ſuâ tempus tranſigeret. Mihi id ſæpius in animo fuit, κοσμοπολίτας meos conſulere, ſed hæſit, ac tempus nec opinanti elabitur.* Unde tale aliqvod opuſculum in animo habuiſſe Virum doctiſſimum conjecerim, qvale è centonibus veterum ſcriptorum concinnandum ſuadebat Böclerus, & qvale ille ſpecimen Ethicum in Parænetice ſuâ, optimo ſanè conſilio, dedit. Non venit etiam Böclero in mentem *Chriſtophorus Mylæus*, qvi Univerſitatis hiſtoriam non contemnendo ordine & opera in lucem edidit.

Verum illa omnia majori apparatu inſtituuntur, qvam in illâ ætate neceſſe eſt. Sufficit generalis illa rerum διατύπωσις, per ſola vocabula ac phraſes argumento

mento convenientes determinanda: cætera enim supplere docendo doctus magister potest: Qvo consilio Comenius, qvanqvam latinitate non satis castigatâ, prudentiâ tamen didacticâ minimè destitutus, ut patet è vastis ab illo conscriptis voluminibus, illum *Orbem suum sensualium pictum*, ut in ipsa inscriptione βαρβαρίζει, edidit. Res minimè contemnenda: Nam sic per imagines res ipsa oculis sistitur,& vocabula ac verba eò pertinentia eâdem operâ discuntur. Sed mallem ego elegantioribus picturis talem libellum illustrari, atqve omnia nitidius & accuratiori ordine ob oculos poni. Ordo enim præcipuè hîc attendendus, ponenda omnia connexa, affinia, contraria sub eâdem serie, ut ea conjunctim memoriæ infigantur. Ita animo inhærebunt simul fontes illi, unde vel argumenta inveniri, vel sententiæ amplificari possint, eritq; hoc qvasi universale pro copiâ rerum & verborum instrumentum. Hoc in animo olim habuit *Sturmius* ejusqve discipulus *Joh. Benzius*, qvi omnem latinitatem locis LXXVI complexi sunt; secundum qvem ordinem primò vocabula memoriæ imprimebant pueri, collectanea phrasium instituebant adultiores, ut in Latinâ & Græcâ linguâ peculiaribus libris *Joannes Benzius* ostendit. Poterant & sententiæ ac theses, vel politicæ vel ethicæ, sub titulis eodem modo ordinatis colligi. Ita ad omnem palæstram dicendi disserendiq; instructus fieret, qvi huic viæ insisteret. Nam in methodo nihil magis turbat qvam varietas, ac constantia facit, ut firmiores omnia radices agant. Huc qvoq; respexit *H. Weizius*, qvi aliqvot foliis *Viam Regiam ad linguam Latinam Hafniæ Ann. 1661.* edidit. In cap. 1. de rebus agit, qvas secundum classes suas, serie non male ordinatâ, divisit. Cap. 2. agit de modis rerum, qvo omnia in ordinem redigit, qvæ ad qvalitatum, relationum &c. classes pertinent. Cap. 3. agit de motibus rerum, ubi actiones, passiones, durationes earum dispescit. Cap. 4. agit de actionibus hominis per certa objecta, diversos status, circumstantias variatis. Cap. 5. de modis motuum, actionum & passionum. Cap. 6. de circumstantiis rerum motus aut qvietis. Cap. 7. de cohærentiis rerum & actionum. Cap. 8. de multiplicatione rerum & verborum. Atqve sic ille sub 500. generalibus titulis omnem vocabulorum, qvibus res & actiones continentur, seriem non ineleganti ordine disposuit: qvibus uti poterunt, qvi vel meditantur aliqvid, vel phraseologiam colligent, aut similia instituunt.

Simile consilium *Joh. Joachimus Becherus in Novo Organo pro verborum copiâ in quâvis materiâ expeditè acquirendâ* proposuit, Latinâ Germanicaq; lingua nunc edito; in qvo pars 1. rerum actiones & passiones seu verba continet: pars 2. rerũ prædicata & qvalitates seu adjectiva: pars 3. actionum & qvalitatum circumstantias & modos, seu adverbia, præpositiones, conjunctiones & interjectiones: pars 4. habet sermonis subjecta seu substantias. Singulas partes secundum 15. titulos generales physicos pro generalissimâ partium combinatione disponit. 1. Substantiam. 2. Qvalitatem. 3. Qvantitatem. 4. Locum. 5. Tempus. 6. Gustum. 7. Odorem. 8. Visum. 9. Auditum. 10. Tactum. 11. Potentiam agendi. 12. Voluntatem.

13. Rationem. 14. Virtutem & vitium. 15. Theologica & qvalitates promiscuas. Singulos titulos iterum dividit, atq; hâc ratione Systema integrum omnium vocum in linguâ occurrentium, philosophicâ qvâdam ratione ordinatum exstruit; Qvod non copiæ tantum verborum, sed & meditationi ac inventioni rerum inservire potest. Est enim inventio nil aliud, qvam ut meditando conjungamus, qvæ cum re conveniunt; sejungamus, qvod repugnat: Qvi analogismus licet hic in vocibus disjunctis consistat, operatio intellectus & ratiocinatio facile sociabit, qvæ de se prædicari vel simplici vel argutâ & enthymematicâ oratione possunt. Ac profectò non omnino vana sunt, qvæ ipse Autor in præfatione de hoc suo organo prædicat: *Ut ad secundarium hujus organi usum veniam, qui revera primarius est, & ipsum ἔργον dici posset, immensum illum esse scias, & ita comparatum, ut infallibili articulatione & consequentia te ad tertiam connexionem deducat, quæ pariter in omnium rerum cogitationumq; humanarum structuris locum obtinet, & ex cujus vero, claro & distincto intellectu totum humanæ sapientiæ lumen exurgit.* Proposuerat sibi Beccherus tribus libris succurrere juventutis informationi, & hoc suum consilium prolixè enarrat in Methodo suâ didacticâ & appendice ejus, libris Germanicâ linguâ editis. Primâ parte Methodi practicæ continebatur vocabulorum à primitivis ordinata deductio: cujus laboris etiam alios jam ante socios habuit. Pars secunda illo, qvod jam recensemus, continetur organo, habetq; vocabula omnia sub illis, qvos enarravimus, concordantiarum titulis, secundum significationes suas posita. Tertia pars ab illo promissa, sed nunquam in lucem edita, dedisset nobis concordantiarum titulos de subjectis prædicatos, iisdemq; alligatos & combinatos. Ita enim ipse: *In tertiâ parte combinabuntur notiones, prædicabunt omnes partes orationis & significationum tituli de se invicem: ita, ut omnium subjectorum naturam per quindecim titulos, e.g. quæ dura, quæ levia, quæ alba, quæ sonora omnia sint &c. in quo corpora conveniant, in quo aversentur, scias, ita totam physicam practicam & omnes comparationes proprias habebis; ex quibus omnes definitiones & hypotheses omnium scientiarum fluunt.* Sed hujus partis tertiæ defectum nunc utcunqve supplet pars secunda, qvæ, ut diximus, ad hos usus ab homine mediocriter ingenioso commodè adhiberi potest. Fuit illi viro versatile ingenium, quod in omnia se diffunderet, ac singulari perspicacitate comprehenderet. Ideoq; virorum doctorum consideratione digna sunt, qvæ ille in Methodo suâ Didacticâ proposuit; in qua multa reperiuntur, summo in re literariâ usui futura. Plura etiam nos docuisset, si Methodus ejus Gnostica de acuendâ ratione & formando judicio, quam promisit, in lucem prodiisset. Sed de ejus methodo didacticâ nos infrà plura dicemus: nunc tantùm de novo ejus organo verba fecimus, quatenus illud directioni intellectus in apprehensione, collatione, illatione rerum, inservire possit. Neque enim hactenus habemus, qui prædicata omnia accuratiore ordine digesserit; ac profectò dolendum, tertiâ illâ parte, quâ applicationem prædicatorum ad subjecta docet, per ejus obitum nos fuisse fraudatos. Et cæte-

cæteri illi libri, ut *Polyhistor Jonstoni*, *Pexfelderi apparatus*, omnesque Nomenclatores & Januæ hunc usum nobis non præstant, quorum defectus accuratè ille in methodo suâ denudavit. Multa qvoq; in orbe isto picto Comenii non sine ratione improbat, etsi imaginum ille usus, qvi ipsi non placet, non omnino est improbandus.

Sæpe ego in votis habui, ut Schola qvædam Naturæ, Artis & Actionum humanarum publica in juventute instituatur. Per Scholam naturæ intellectam velim Systema aliqvod corporum naturalium benè ordinatum; ubi per vivam corporum demonstrationem & vocabula meliùs memoriæ inhærerent, & ideæ de rebus intellectui sisterentur. Nulla enim efficacior ars mnemonica est, qvam cum in rem præsentem veniunt discipuli. Per Scholam artis intelligo omnia opificum & artificum instrumenta, qvæ certis quibusdam receptaculis omnia asservarentur, & pueris explicarentur. Ac postea in easdem cogitationes dilapsum qvoq; Beccherum deprehendi, qui in Methodo suâ Didacticâ part. 2. circa finem Ideam aliqvam *Theatri Naturæ & Artis* proposuit, atq; in epilogo appendicis suæ inter alia talis Theatri institutionem promisit. Sed amplissima illa promissa irrita fuere, neq; talia privatorum sumptibus effici possunt. Id verò certum est; si Princeps aliqvis tale Theatrum instrueret, aut in Academiis, qvemadmodum Bibliothecæ publicæ, inveniretur, major confluxus studiosorum has impensas facilè resarciret. Immensos enim fructus illa res præstaret, multisq; laboribus, molestiis & impensis studiosam juventutem sublevaret. Alios qvoq; etiam illiteratos curiosiores alliceret, unde multis accessionibus tale Theatrum augeri possit, & tota rerum universitas in unam domum compacta spectatoribus exhiberi. Sed in mechanicis artibus consultius fortassis esset ipsos adire opifices. Cum enim instrumentorum natura ex usu ipso rectius discatur, ipsa illa applicationis αὐτοψία plus informabit. Promiserat & Beccherus *Methodum Mechanicam practicam*, qva ope decem Axiomatum Mechanicorum omnium opificiorum praxin docere velit, & brevi qvidem tempore; ita ut accuratiùs ipsis opificibus sciant, ac intra anni tempus multas artes mechanicas simul discant studiosi; de qvibus tamen nihil comparuit. Et talis theatri intuitu improbabat Comenii orbem pictum Beccherus, qvi tamen Theatri hujus defectu suum quoq; usum habet.

Atq; hæc Schola Naturæ & Artis intellectui perficiendo in scientiis & apprehensione ac dijudicatione inserviret. Actionum humanarum Schola ad prudentiam formandam subsidia subministraret, eaq; per actiones theatricas instituenda. Morosi enim sunt & inepti homines, qui juventutem ab his exercitiis arcent, aut omnem Theatri usum, cultioribus gentibus familiarem, è Republica tollunt. Ut in Republicâ Comœdia schola populi est; ita in scholasticâ juventute Schola actionum per Theatricas actiones proponi potest. Longè firmius hærent in animo exempla virtutum per actionum simulachra proposita, atq; illa ipsa actio characterum moralium & civilium lineamenta in animis teneræ ju-

ventutis ducet, ne postea in conversatione stipites sint, aut in alium sibi orbem delati videantur. Posset in his ordo qvidam observari, ut qvæ Philosophiæ moralis & civilis præceptis velut theoreticè exhibentur, ex historia per actiones exemplares in theatro proponantur. Comenius Philosophorum historiam hâc ratione discipulis inculcari volebat: qui & pro specimine Diogenem Cynicum in theatrum produxit. Idem quoq; Januam suam in ludos Comicos commutavit, meritò hoc suo consilio explosus à Becchero: Nam in rerum apprehensione simplex & benè ordinata doctrina requiritur, ad quam Comœdia, quæ non nisi actiones repræsentare apta est, nihil planè per se conferre potest. Quare prudentes Scholarchæ inter operas Scholasticas, exercitationes illas Theatricas non tantùm non improbarunt, sed ipsi præceperunt. Ipse qvoq; Verulamius, Vir autoritate suâ & sapientiâ πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων cum in libro de Augmentis scientiarum, de arte Pædagogicâ agit, Actionem illam Theatralem *lib. 8. cap. 4.* vehementer commendat.

CAP. V.

DE ARTE LULLIANA SIMILIBUSQVE INVENTIS.

Cardani ars Inventiva ex Logica petita. Aristoteles usum Categoriarum primus ostendit. Lullianæ artis inventio. An ex Arabico libro illa descripta? Verulamius eam contemnit. Berneggeri, Keckermanni, Hamelii, Sorelli judicium. Respondetur ad objecta. Typus artis Lullianæ recensetur. Autores, qui eam defenderunt ac commentariis illustrarunt, recensentur, Alstedius, Joh. de Riera, Bernhardus de Lavinheta, Paulus Scalichius, Jordanus Brunus, Petrus Gregorius Tholosanus, Cornelius Agrippa, Julius Pacius, Claudius Clemens, Sebastianus Izquierdo, Petrus Hieronymus, Sanchez de Lizaraço Aug. Nunnez Delgadillo, Petrus de Gvevara, Jaimus Januarig, Franciscus Marzal, Petrus Cirvelo, Nicolaus de Hauteville, Ivo Capuccinus, Cornelius Gemma, Ægidius Moncurtius, Bisterfeldius, Petrus Morestellus, Crist. Kriegsmannus, Athanasius Kircherus, Caspar Knittelius. Defectus Lullianæ artis ab illo notati. Variæ praxes ab illo propositæ. Jani Cæcilii Frey Via ad artes. Uldarici Staudigl Logica Practica. Jordani Bruni Artificium perorandi commendatum. Alstedi consilium de copia rerum & verborum. Nova Eloqventiæ methodus Anonymi l'Oeuure des Ouures de Jean Belot. Vinc. Placcii Excerpta Rhetorica. Leibnizii Dissertatio de arte combinatoriâ laudatur. Breissaci rota pro consilio militari. Portentosæ artes & libri à Kuhlmanno beneficio artis suæ novæ Combinatoriæ elaborandi recensentur. Francisci Pomey artificia Inventionum, Fichets Consilium de arte Lullianâ. Quando illa utiliter adhibenda.

Dixi-

DIximus superiori capite multa de Logices ad judicium dirigendum subsidio, qvodq; ex ejus fontibus qvidam generalem rerum διατύπωσιν pro usu tali moliti fuerint. Produximus è Verulamio, qvæ ille de arte inventiva, tum argumentorum tum artium ipsarum, veræ Logices propagine, sed hactenus desiderata proposuit; De qvâ tamen jam tum Cardanum animo qvædam agitasse accepimus: Nam *Fr. Bonnæus* in præfatione Tractatus *de ratione docendi* hæc habet: *Non me fugit, Cardanum de artis cujuspiam inventione, quam ille Logicam appellabat, gloriatum sæpius fuisse, quâ possent omnes artes jam inventæ addisci, ac nondum inventæ excogitari.* Ubi hæc jactet Cardanus, eqvidem non memini. In libro unico *de Secretis cap. 9.* ubi plurimos secretorum libros recenset, secundum librum eorum agere ait de specialibus modis libros conficiendi, & de propria cujusq; disciplinæ Logica. *Confectus est*, inqvit, *hic à me & vocatur Dialectica.* Ea, sed admodum brevis, extat in tomo I. Operum à Naudæo editorum. Agit hîc qvidem de inventionibus artium, & qvidem ad ductum Galeni, qvi de eodem argumento aliqva scripsit; sed exigua illa sunt. De libris conficiendis pauca qvædam monet. Ostendit etiam, qvomodo è Logica orta sit ratio profitendi extemporanea, cujus exemplum ostendit in textuum Hippocratis explicatione, gloriaturq;, se hoc munus non solum rectè, sed & cum non parva admiratione præstitisse. Concludit deniqve, nullam disciplinam esse, qvæ non ex comunibus Dialectices præceptis tota possit resolvi, & qvod multa ejus beneficio indagari secreta possint. *Liquet*, inqvit, *ab hoc libro* (Dialecticam intelligit) *neqve pauciora neq; minus insignia responsa petere licere, quam à præstanti aliquo Dæmone. Nam homines ex sensibus, species cognoscunt: Dæmones ex concursu generalium effectuum, ut qvod hoc tempore, loco, conditione, qualitate, ætate, temperaturâ, moribus, hæc contingunt, quæ nulli alii evenire poterunt. Unde fœcunda eorum cognitio. Sic & ex hâc arte ad speciales substantias & individuas vocatas, tum effectus & eventus descendere licebit.* Conjungi cum hoc ejus libro Tractatus ejus de Inventione potest, qvi in tom. 10. habetur.

Ad meditandi, differendi, amplificandi, usum jamdudum qvidam aliqva excogitarunt, qvæ è Logicorum fontibus hausta; etsi ut novas aliqvi artes proposuerunt. Fallor an ipse Aristoteles occasionem illis inventis dederit, cum Rhetoricor. *lib. 2. cap. 7. §. 11.* agit de amplificando beneficio, cum ita ait: καὶ περὶ ἁπάσας τὰς κατηγορίας σκεπτέον· ἢ γὰρ χάρις ἐστιν, ἢ ὅτι τοδὶ, ἢ τοσονδὶ, ἢ τοιονδὶ, πότε, ἢ ποῦ. *Ac perlustrandæ sunt animo omnes categoriæ: Spectatur enim beneficium re ipsâ, magnitudine, qualitate, tempore loco.* Ex prædicamentorũ enim fontibus omnis illa διατύπωσις depromitur. Qvare non tam ipsius *Emanuelis Thesauri*, in libro suo Italicâ linguâ scripto *Canocchiale Aristotelico, seu de Ingeniosâ elocutione*, inventum est tantopere illi deprædicatus Index Categoricus, qvam ipsius Aristotelis. De hoc prædicamentorum usu videatur Sturmius in libro *de resolvendâ linguâ Latinâ*, Jodocus Willichius *libro de copiâ verborum & rerum*, Winckelmannus in *Horto & Arbore Philosophicâ* pag. 135. Sed de hoc Prædicamentorum usu in seqventibus plura.

Vide-

Videbat hos defectus in indagatione rerum Vir suo tempore ingeniosissimus variisq; occultioribus scientiis magnum nomen promeritus *Raimundus Lullius* è nobili apud Majoricanos familiâ oriundus: Cumq; philosophica studia eo tempore non adeò essent exculta, ac in Latinâ Græcaq; linguâ mera barbaries regnaret, magnam tamen ille rem ausus est, cum hæc consilia animo agitaret, qvæ nemini isto tempore facilè in mentem venissent; Nam in eremum, ut ipse ait, secessit, ut eò melius his speculationibus vacaret, divinam etiam revelationem, ut pretium rei conciliaret, jactans. Qvæ etsi conficta videntur, non induci tamen possum ut credam, qvæ è Petri Montui libro de *unius legis autoritate lib. 5. cap. 5.* adducit Gabriel Naudæus in *Apologia Hominum Magiæ insimulatorum cap. 14.* ex Arabe Abezebron manifesto plagio omnia cepisse Lullium: Nam Naudæus in Lullium eo in loco præter rationē iniqvior est, ac alia manifestò falsa de illo refert. Qvid vero Petrum Montuū, ut hæc scriberet, impulerit, ignoro Nam hujus sententiæ rationes nullas adductas video, neq; unius Viri fide recipi illa possunt, qvi fortè Arabica non legit vel intellexit, vel planè talia confinxit; cum & ipse Lullium totamq; illam artem contemptui habeat. Acerbior qvoq; in Lullium ejusq; artem Verulamii censura est, qvi *de Augm. Scientiar. lib. 6. cap. 2.* circa finem, vocat *Methodum Imposturæ*, qvæ qvibusdam Ardelionibus procul dubio acceptissima fuerit. *Methodus*, inqvit ille, *scientiæ alicujus guttulas aspergit, ut quis sciolus specie nonnullâ eruditionis ad ostentationem possit abuti. Talis typocosmia nihil aliud fuerit, quam vocabulorum artis cujusq; massa & acervus ad hoc, ut, qui voces artis habeant in promptu, etiam artes ipsas perdidicisse existimentur. Hujus generis collectanea officinam referunt veteramentariam, ubi præsegmina multa reperiuntur, sed nihil, quod alicujus sit pretii.* Extat & prolixa in illam artem Berneggeri declamatio, Oratione *de parandæ doctrinæ modis illegitimis*, quæ est inter orationes ejus secunda. Parum qvoq; honorificè de eâ judicat Keckermannus in *Præcognitis Logicis tractat. 2.* ubi de variis suæ & superiorum ætatum scriptoribus Logices judicat, unde pleraqve illa, qvæ adversus eam artem dixerat Berneggerus, αὐτολεξεὶ, qvod in Viro doctissimo miratus sum, descripsit. Hamelius in *lib. 3. de mente humanâ cap. 2. §. 3.* idem in illis locis Lullianis vitium agnoscit, qvod in Dialecticis; qvod fontes nimis generales præbeant, in qvos qvi animum intendat, non corpori prospicere, ex Fabri judicio, ait, sed abrupta qvædam, ut forte ad manum venere, jaculari. Sorellus in libro *de perfectione hominis tractat. 4.* multa de hâc arte, cujus ille summam recenset, sed simul demonstrare laborat, mancam eam esse & mutilam, neqve illa, qvæ sibi proposuit, exhaurire omnia. Qvod si omnium istorum, qvæ adversus illam artem dicuntur, summam colligas, ad hæc capita facilè reducuntur. 1. quod omnium scientiarum principia misceantur, qvæ ad illam generalitatem non possunt reduci. 2. Qvod loci communissimi sint, qvorum non sit adæqvatus in dicendo usus; cum in qvâlibet oratione ea rem conficiant, quæ è propioribus argumentis petuntur. 3. Qvod ordo non sit accuratus, & in multis ille concinnior dari possit.

Pri-

Primum qvidem non nego fuisse & me inter illos qvondam, qvi hanc artem contempserunt, ac pro levi & futili commento habuerunt. Verum cum postea non spernendum ejus usum animadverterem, multosqve, qvi Lullianam artem insectantur, de aliqvâ arte inventivâ generali tamen sollicitos viderem, atq; adeò non tam rem ipsam, qvam Lullium, contemnere, honestiùs de illâ arte mihi judicandũ duxi. Præsertim cum Viri magni nominis, ac Philosophiæ etiam Peripateticæ addicti, non solum summè cõmendarent, sed etiam cõmentariis uberrimis illustrarent. Ac primùm qvidem non contendã cum aliqvo super eo, annon fortè in qvibusdam emendari illa Lulliana cõmenta possint, & accuratiore ordine deduci: neqve barbarum ejus dicendi genus negabo; non enim in elegantioribus literis illi ultra ætatem suam sapere licuit. Qvare & Scioppius libro de stylo historico illum vocat *lutulentum & ineptum scriptorem, sed tamen portentosi acuminis.* Sed illa nunc seponenda sunt, neqve ubi de rebus ipsis agitur attendenda. Ea verò, qvæ adversus rem totam afferuntur, minimè ejus momenti sunt, ut illius inventi rationes evertant: Nam principia scientiarum in unum qvasi chaos confundi, inepta qverela est; qvod fieri oportet, cum tale aliqvod ὄργανον generale qværitur. Neq; confunduntur illa; sed suis generalibus terminis satis distingvuntur. Atq; ita fieri sanè debet, si ad praxin descendit Logica, atq; suum instrumentum cæteris scientiis applicabit. Non enim instrumentum à suâ materia divelli potest. Qvare & nuper recentior aliqvis scriptor sub Logices Practicæ titulo hanc artem proposuit. Tota hæc ars versatur in Subjectorum & Prædicatorum connexione. Ut verò subjecta per omnes disciplinas, ita & prædicata per illas vagari debent. Interim tamen suas sibi res salvas habent cæteræ disciplinæ, qvæ suis qvasi tribubus distinctæ, οἰκεῖα retinent principia. Neq; is hujus artis scopus est, qvem nonnulli, ac fortasse ipse Lullius, ineptè jactat, qvasi una illa Encyclopædia omnium sit, illisq; rejectis una hæc instar omnium esse possit: Præcipuus enim artis hujus usus in dicendo se exerit. Esto & hoc, ineptè in illius artis applicatione versari nonnullos, qvi communissimis & forte fortuna oblatis utuntur, qvod Hamelius aliiq; objiciunt, atq; ita temerariam aliqvam loqvacitatem, non veram eloqventiam formari; tamen nec hoc genu...um ejus artis usum tollit. Qvemadmodum neq; Locorum Dialecticorum usus rejiciendus est, qvod illis aliqvi non rectè uti nôrint. Ipsa illa Enthymemata Rhetorica Aristotelis, qvæ maximè οἰκεῖα sunt, & magno numero ab illo proponuntur, nisi incidant in benè subactum judicium, qvod delectum in illis instituere novit, in futilem aliqvam loqvacitatem cedent. Artifex verò ea, qvæ rebus insunt, qvæq; ὑπάρχοντα causæ sunt, minimè negligenda sibi & qvam plenissimè proponenda existimat. Iis nugatoribus, qvi ad extemporalem loqvacitatem bonis præceptis abutuntur, bonam mentem precor. De cætero non aliter hæc doctrina comparata est, ac multæ aliæ. Multa sunt, qvæ ad artis regulas revocari posse, dubium nullum est: si tamen arti nimis inhæreas, insuavia omnia fient, & nonnunqvam inepta. Argutiarum aliqva ars est;

 sed

sed si secundum illam semper dirigantur, frigidus interdum videberis. Habet aliqvid naturæ impetus impervestigabile, qvod nescio qvomodo ad regulas alligare se non patitur; ipsum tamen, etiamsi non observaveris, ad artis regulas qvam optimè factum deprehendetur. Sed natura ipsa qvasi omni arte superior per exempla & specimina sua arti regulas subministrat Prolixus est in hoc demonstrando Autor artis cogitandi *part. 3. c. 17.* qvi tamen eâ re ad locorum vel Dialecticorum vel Lullianorum inutilitatem probandam abusus est. Etsi enim non semper ad tales locos recurrant Oratores, etsi qvidam etiam ineptè iis utantur; tamen in illis eloqventiæ perfectio efficit, ut non attendant; hi inscitiâ suâ artis autoritatem non evertunt. Esto, non cogitare Oratorem de his locis, qvemadmodum illi, qvi ambulant, non solliciti sunt, qvomodo motus in articulis excitetur: est tamen sæpe, ubi locus oratorem monet, si forte alicubi hæreat, ut in Bibliotheca plures secundum ordinem rerum dispositi scriptores suggerunt, qvæ sine hoc subsidio in mentem non venissent. Sed judicii boni est seligere ex illo acervo, qvæ sunt optima. Sæpe hoc mihi evenit vel carmen vel orationem scribenti, ut dum ὑπόκειμενον ejus animo perpendo, infinita propemodum per omnes κατηγορειῶν & generalium attributorum classes eunti, sub manu nascantur, unde paucissima in usus meos excerpo: Plerumq; tamen sine operosa cogitatione mentisq; deductione illa mihi succurrunt, suntq; in iis optima, qvæ prima, & ingenii prævenientis στοχασμῷ citra notabilem locorum ἀναγωγὴν suggeruntur. Unde verum deprehendo, qvod Cardanus libro de Inventione dicebat, inventionem potentiâ esse infinitam, actu finitam. Nam subsistendum in aliqvo præcipuo est, ne infinitè mens nostra vagetur, qvod interdum statim illa occupat, interdum anxiâ indagine qværit ac investigat.

Typus hujus artis in eo consistit: Primum duos circulos subjectorum ponit Lullius, majorem & minorem. Ille continens & immobilis dicitur domicilium substantiarum, & generalia hæc subjecta ordinat, *1. Deum. 2. Angelum. 3. Cœlum. 4. Hominem. 5. Imaginativum. 6. Sensitivum. 7. Vegetativum. 8. Elementativum. 9. Instrumentativum.* Subjectum instrumentativum consideratur vel naturaliter, vel moraliter. Naturaliter consideratum habet in se novem prædicamenta accidentis: Unde efficitur alter circulus subjectorum, minor contentus & interdum mobilis, sedes accidentium, in qvo I. *Qvantitas. 2. Qualitas. 3. Relatio. 4. Actio. 5. Passio. 6. Habitus. 7. Situs. 8. Tempus. 9. Locus.* Instrumentum moraliter consideratum, prout conjunctum est vel cum virtute vel cum vitio, novem numerat virtutes totidemq; vitia. His terminis πάντα ποσὰ ϗ ὄντα subsunt. Hos subjectorū circulos excipiunt circuli Prædicatorū, Prædicata verò vel sunt absoluta, vel respectiva. Illa sunt *1. Bonitas. 2. Magnitudo. 3. Duratio. 4. Potestas. 5. Cognitio. 6. Appetitus. 7. Virtus. 8. Veritas. 9. Gloria.* Habet verò hic circulus in pleno triangulum, in qvo resident termini generaliores, *Essentia, Unitas, Perfectio.* Illis prædicatis generalibus specialia longo ordine, tam cognata, qvam repugnantia substerni possunt, qvæ legun-

guntur apud Petrum Gregor. *lib.3. Syntax. artis mirabilis*, & Alſtedium in *Clave artis Lullianæ*. Reſpectiva prædicata ſunt. *1. Differentia. 2. Oppoſitio. 3. Concordantia 4. Principium. 5. Medium. 6. Finis 7. Majoritas. 8. Minoritas. 9. Æqvalitas.* Qvæ & ipſa ſpeciales terminos continent, qvorum non contemnendus in amplificationibus uſus eſt, qvâ de re ſuo loco. Additur circulus compoſitus ex qvæſtionum formis, qvarum beneficio ſubjecta prædicatis ſuis copulantur, ut formari ex iis concluſiones poſſint, ſuntq; hæ. *1. Utrum*, referens ſe ad Poſſibile. 2. *Qvid*, ad Qvidditatem. 3. *De quo*, ad materialitatem. 4. *Quare* ad Cauſalitatem. 5. *Qvantum* ad Qvantitatem. 6. *Quale* ad Qvalitatem. 7. *Qvando* ad Tempus. 8. *Ubi* ad Localitatem. 9. *Cum quo*, ad inſtrumentum vel modum. Atq; ex his circulis variè per rotas inter ſe converſis omnia illa, qvæ vel disputando vel dicendo qværimus, eruuntur: ut in ipſis illis Autoribus, qvi artem Lullianam commentariis illuſtrarunt, prolixiùs legi poteſt. Lullius ipſe ſcripſit Artem brevem & magnam Inventivam, Demonſtrativam, Artem mixtionis principiorum, librum de Auditu Cabaliſtico, Arborem ſcientiæ.

Non defuerunt inter Philoſophos, qvi artem illam ambabus, qvod ajunt, manibus amplexi fuerunt, operoſosq; in eam commentarios ſcripſerunt, non pauci tamen ut rem anxiæ & obſcuræ diligentiæ damnarunt; è qvibus Keckermannus ſuprà nobis nominatus fuit, qvem diligentiſſimè refutavit Alſtedius in *Clave Artis Lullianæ cap. 4.* Extat & *Joh. de Riera* Tractatus, in qvo reſpondet omnibus, qvæ hucusq; objecta ſunt Doctrinæ Raimundi. Artis Lullianæ uſum per omnia diſciplinarum genera, Logicam, Rhetoricam, Phyſicam, Mathematicam, Mechanicam, Medicinam, Metaphyſicam, Theologiam, Ethicam, Jurisprudentiam, barbarâ qvidem dictione pro ſui ſeculi genio, ſed magnâ tamen curâ, nec ſpernendo ingenii acumine, oſtendit *Bernhardus de Lavinheta*, cujus opera, rejectis illis, qvæ ipſi aliena à ſcopo hoc videbantur, Coloniæ Ann. 1612. recudi fecit Joh. Henricus Alſtedius. Variè autem à multis & interpolata & illuſtrata ſunt illa Lulliana. *Paulus Scalichius de Lika* Comes Hunnorum, S. Theol. Doctor, ac poſtea Electoris Brandenburgici primarius Conſiliarius, inter cætera opera Epiſtemonis Catholici libros edidit: ubi libro 12. agit *de revolutione Alphabetariâ, ſive perfectiſſimâ ad omne genus ſcientiarum methodo*; hanc qvoq; Lullianam doctrinam explicare laborat, ſed plus intricare videtur, dum Cabaliſticis ſubtilitatibus miſcet, in terminis etiam reducibilibus eorumq; oppoſitis diſcrepare à Lullio aliisqve videtur. *Jordanus Brunus* Nolanus, Vir ingenioſus, ut ex ejus libro de *Univerſo & Mundis* patet, & meliore fato dignus, aliqva ad hujus artis dilucidationem ſcripſit; qvæ inter eſt ejus liber de *progreſſu & lampade venatoriâ* Logicorum Ann. 1587. editus, & alius de *Specierum ſcrutinio & Lampade Combinatoriâ Lullii Doctoris Eremitæ omniſcii propemodumq; divini*, Pragæ 1588. editus: In cujus præfatione promittit, ſe propediem ſub titulo *Lampadis Cabaliſticæ* aliqvid permagni momenti in lucem producturum, qvod Vir ille divinus ſub inſcriptionibus

 Audi-

Auditus Cabalistici & Septemplicis arboris occuluerit & obsignarit: qvod an lucem viderit, ignoro. *Petrus Gregorius Tholosanus* JCtus, & Academiæ Pontimussanæ Professor Syntaxin artis mirabilis ad Lullii methodum qvidem scripsit, sed de arte ipsâ nihil apud illum habetur. *Cornelius Agrippa* commentarios uberrimos in eam artem scripsit, ita tamen, ut magis intricare videatur, & in libro de vanitate scientiarum eodem cum cæteris omnibus loco habeat *Jul. Pacius*, optimus ille Organi Aristotelici editor, libris quatuor artem Lullianam emendavit, qvi Valentiæ Ann. 1618. in 8. editi sunt. *Claudius Clemens* Burgundus *Prodromum Scientiarum Artiumq; liberalium scripsit, ad Peripatetica Scholæ & Cabalisticæ doctrinæ* [ut titulus habet] *purissimos fontes revocatum, Venetiis Ann. 1651* editum, qvi tamen eo in libro intra Logicæ se terminos tenet. An illum Prodromum alii sint secuti, ignoro. Sed hâc ratione tricarum nullus finis erit, si scholasticæ minutiæ cum Lullianis illis misceantur. *Sebastianus Izquierdo* Pharum qvoq; Scientiarum, vastum librum, edidit, in qvo artis hujus campum latissimum ostendit, in qvo de combinatione aliqva addidit, qvæ ingenio non destituuntur. Ex Hispanis Ann. 1613. & 1619. Turiasone in 4to. edidit *Petrus Hieronymus Sanchez de Lizaraço*, Arragonius, Decanus & Canonicus Ecclesiæ Turiasonensis *Methodum generalem & admirabilem, ad omnes scientias facilius & citius addiscendas, in quâ Raimundi Lullii ars brevis explicatur, & multis exemplis variisq; quæstionibus ad praxin, qvod nunquam factum* legitur [sic enim titulus habet] *apertissimè reducitur.* Idem, teste Nicolao Antonio, artem magnam similiter explicatam, aliosq; plusqvam triginta diversarum rerum tractatus, prælo, qvod propriis sumptibus domi instruxerat, propediem subjecturus erat, nisi mors editioni curæq; intercessisset. Hispanicâ linguâ de hâc arte scripserunt *Augustinus Nunnez Delgadillo, Petrus de Gvevara*, & *Joannes Arce de Herrera* Apologiam pro Raimundo scripsit. *Jaimus Januarius* superiore seculo *Artem Artium Raimundi, & Franciscus Marzal Artem generalem illustratam, Petrus Cirvelo itidem Artem Raimundi* scripserunt. Raimundi Lullii libri ipsi cum Jordanis Bruni, Agrippæ & Valerii de Valeriis illustrationibus junctim editi Argentorati in 8. 1617. Gallicâ linguâ hanc artem qvoqve proposuit *Nicolaus de Hauteville* libro, cui titulus *Art de discourir*. Paris. in 12. Ann. 1666. Extat & *Ivonis Capuccini* Parisiensis *Digestum Sapientiæ* tomis 3. in folio. Ab aliis laudatos libros, *Cornelii Gemmæ Cyclognomica* tribus tomis Antv. 1659 edita; *Ægidii Moncurtii* Typum omnium scientiarum 8. Lugd. 1591. editum; *Bisterfeldii* Phosphorum Catholicum seu Epitomen artis meditandi; *Petri Morestelli* Encyclopædiam ad Artem magnam Lullii, Lugd. 8. 1646. editam; *Christ. Kriegsmanni* Pantosophiæ sacro-prophanæ, à Raymundo Lullio in artem redactæ, ab ipso elimatæ ac locupletatæ Tabulam, Spiræ 8. 1671. editam; nec vidi, nec legi. *Alstedii* Clavem Artis Lullianæ & veræ Logices, Argent. 1610. in 8. editam jam suprà nominavi, qvi magnus Lullii Hyperaspistes est. Idem qvoq; Criticum scripsit de *Harmoniâ Philosophiæ Aristotelico-Lullianæ & Rameæ*, Herbornæ in 8. 1610. editum.

tum. Saltavit & in hoc theatro *Athanasius Kircherus*, centum ille doctor artium, *qui artem magnam sciendi seu combinatoriam* scripsit, Amstelodami 1669 in fol. editam Opere hoc artem illam Lullianam reconcinnare voluit, qvæ & inde *Kirchero-Lulliana* dicitur. Defectus aliquos in illo emendare, novisq; exemplis illustrare laborat, multa alia extemporalis eloqventiæ & poëseos parandæ τεχνήματα venditans; qvâ de re etiam alii ante illum cogitarunt. Rarò enim in viâ ab aliis non tritâ ambulat: sed hæc inepta sunt, & ad futilem ac inanem pompam commenta, de qvibus nos suo loco. Compendium aliqvod artis Lullio-Kircherianæ *Caspar Knittelius* è Soc. Jesu proposuit in libro, cui titulus: *Via Regia ad omnes scientias & artes, h. e. Ars universalis scientiarum omnium artiumq; arcana facilius penetrandi.* Liber Pragæ editus in 8. An. 1682. & An. 87. recusus. Multa in illo libro promittuntur singularia arcana. Primum de arte combinatoria agit, monstratq; qvoties inter se numeri, literæ, res, propositiones combinati, & ipsarum combinationum combinationes inveniri possint: qvod ille inventionis artificiosæ in scientiis humanis unicum instrumentum vocat. Hâc arte omnes figuras earumq; modos in Logicâ, omnes primarum qvalitatum combinationes in physicis inventas ait. Eo beneficio Kircherus *Musarithmicam suam*, qvâ qvilibet Musicæ imperitus ad componendi notitiam pervenire possit; item *Polygraphicam Universalem*, qvâ qvis uno tantùm idiomate instructus cum omnibus totius orbis nationibus literarum commercium instituere possit; tum *Arcam mathematicam*, qvâ imperitus ad qvævis recondita mathematica respondere possit; deinde *Artificium linguarum*, *palmari arculâ inclusum*, in qvo omnes totius mundi linguæ ad unam reducuntur; nec non *Artificium rhetoricum & poëticum*, qvo qvisqve etiam Oratoriæ & Prosodiæ rudis orationem & carmina ex tempore scribere possit, & plurima alia, invenisse dicitur. Verùm, qvod ad linguarum artificium attinet, hujus inventi primus *Beccherus* autor fuit, qui ante Kircherum *Characterographiam Universalem* scripsit, ac artificium illud poëticum aliqvis *Webbius*, Anglus, dudum ante Kircherum exposuit; de qvo nos suo loco. Agit porrò de arte Analogicâ, qvæ sanè non spernendum usum habet. Comprehenditur illâ verò arte ea intellectus operatio, qvâ, qvod Subjecto convenit uni, per analogiam tribuitur alteri, ac fundamentum omni inventioni argutæ subministrat. Izqvierdo Translationem vocat. Ejus usus magnus in artibus ac experimentis inveniendis est; qvod & Verulamius multis exemplis in *Novo suo Organo* & libro *de augmentis scientiarum* notavit. Pro usu poëtico & oratorio in meditando & argutiis adhiberi commodissimè præcepta Emanuelis Thesauri possunt, ejusqve Index Categoricus. Agit de Hebræorum Cabala, ac Pythagoræorum prædicamentis, qvæ ut obscura ac inutilia rejecit. Hinc de Categoriarum seu Prædicamentorum & Locorum Dialecticorum usu agit, & ad artem Lullianam procedit, cujus defectus VII. notat. 1. qvod per unam literam plura significet Lullius (qvod ego illum, nec sine ratione, consultò fecisse autumo)

 2. qvod

2. qvod memoriâ excellentissimâ illa vix teneri possint. 3. qvod impossibile sit in hâc arte qvidpiam præstare, nisi qvis jam antè in scientiis versatus sit. (Et hoc ego non pro defectu habeo, sed pro necessario reqvisito præsuppono, ut ipse Autor in seqventibus p. 90. præsupponit: Ad disputandi enim & dicendi finem illæ artes primariò inventæ sunt.) 4. qvod ars Lulliana non demonstret, qvot sint combinationes seu conjunctiones possibiles ex terminis datis; (qvod ut supervacuũ ego consultò prætermisisse puto.) 5. qvod non agat de qvaternariis ac de qvinariis combinandis. 6. qvod non rejiciat combinationes inutiles. 7. qvod stylus Lullii barbarus sit. Tandem Artem Lullianam à Kirchero emendatam ut perfectiorem proponit. Illa verò consistit in eo emendatio, qvod nova comminiscatur Alphabeta, aliis literarum formis alioq; ordine, qvæ mihi res exigua videtur. Deinde terminos enumerat, ad prædicata tam absoluta qvam respectiva, reducibiles: sed ad certum numerũ non reduxit; qvod tamen ante ipsum fecit Petrus Gregorius Tholosanus, qvi sub unaqvaq; litera & cognata & repugnantia collocavit. Differit porrò Knittelius de hujus artis usu, qvi major sit in libris scribendis, qvam in argumentatione subitâ inveniendâ, qvæ multam exercitationẽ reqvirat; in probandis & oppugnandis qvibuscunq; propositionibus qvarumcunq; scientiarũ. Subjungit Tabulam Combinatoriam, in qvâ per artem combinatoriam principia tam absoluta qvam respectiva Lulliano-Kircheriana ita disponuntur, ut eâ, qvicqvid in humanarum divinarumqve rerum scientiâ lateat absconditum, erui possit. Ejus usum per definitiones, divisiones, probationes, oppugnationes deducit, variisqve exemplis, Theologicis, Juridicis, Medicis, Mathematicis, Chimicis, Methaphysicis, Politicis, Moralibus, Rhetoricis, Poëticis, Mechanicis illustrat. Addit ultimò varias praxes & arcana, ut vocat, qvomodo de qvâcunqve re propositâ statim librum concipere & in capita dividere, de qvâcunqve re ex tempore differere, argumentari, librum facilè memoriâ retinere, de qvocunqve themate orationem formare, orationem mentalem per horam, dies & septimanas protrahere, rem qvamcumqve describere, per apologos & fabulas proponere, Emblemata & Hieroglyphica invenire, cum Grammaticis primordiis philosophiæ naturalis & moralis mysteria addiscere, ingeniosè ex libris furari, de qvâcunqve re historias expeditè scribere, adversaria de qvâcunqve re facere, majorem librum expeditè in compendium redigere, Locos Communes, tum pro differendo, tum pro memorando, qvocunq; proposito themate in corpore nostro velut stigmata circumferre, de qvâcunq; materiâ consilia dare, omnes argutias ad unam regulam reducere, assumptum thema in infinitum multiplicare, ex falso rem demonstrare, qvidlibet per qvidlibet probare, possimus. Qvædam ex illis arcanis jam tum *Janus Cæcilius Frey* in Via ad scientias, linguas, sermones extemporaneos novâ & expeditissimâ, libro Parisiis primò edito, & Jenæ ac Arnstadiæ recuso Ann. 1674. docuit, qvi & titulum libro Knitteliano commodasse videtur. Ejus tamen mentionem à Knittelio factam non memini. Superiore Ann. 1686. qvidam *Udalricus*

ricus Staudigl Benedictinus, Romæ edidit Logicam Practicam, qvam & Nobilium Logicam vocat, seu omnium scientiarum ac artium organum universale, cui in multis cum Knittelio convenit: Nam & de arte combinatoriâ & arte Analogicâ agit, & præterea multa immiscet, qvæ etiam à Knittelio adducuntur. Partes duas hujus suæ Logicæ facit, primam Theoreticam, alteram Practicam. In prima de prædicabilibus, prædicamentis earumqve tabulis & divisionibus; item de enunciationibus & syllogismo agit. Parte alterâ agit 1. de qvæstionibus. 2. de Methodo. 3. de Terminis Reducibilibus ad sua prædicamenta. 4. de Dialectica, 5. de arte Analogicâ, qvam explicatiùs Knittelio proponere videtur: considerat enim Analogiam per comparationem Substantiæ ad Substantiã, Substantiæ ad Accidens, Accidentis ad Accidens. 6. de arte Combinatoriâ. In eo tamen differt hîc à Knittelio, quod pleraqve, qvæ Knittelius ad Locos Lullianos, ille ad usitata illa Prædicamenta deducat, atqve secundum eorum ordinem praxes suas instituat: Qvod feliciter sanè illi succedit, & suprà nos ex ipsius Aristotelis consilio commendavimus, & suo loco pluribus eorum usum ostendemus. Ac possunt sanè omnia illa prædicata Lulliana ad prædicamenta reduci, nisi qvod in iis prædicamentis, ut in Qvalitate Actione & Relatione, qvorum usus in dissertando latiùs patet, specialiores tituli ponantur; Qvi si per subdivisiones generalibus titulis suis subordinentur, eodem res redit.

Artem hanc Lullianam, qvatenus ad Rhetoricam refertur, operosiùs, etsi obscuriusculè persecutus est, ac nova qvædam amplificandæ orationis alphabeta invenit, *Jordanus Brunus* ingenioso certè neq; spernendo conatu, cujus non exiguus esse usus possit. Prodiit liber hoc titulo: *Artificium perorandi* traditum à Jordano Bruno, Nolano Italo. Edidit Alstedius Francofurti Ann. 1612. qvi in *Consilio suo de copiâ rerum & verborum*, qvod cum *Sadileti (*Alstedii*) omnium Facultatum & Studiorum Censurâ* Argentorati Ann. 1664. prodiit; ubi de orationis variatione per Alphabeta Lulliana agit; Schematismum qvoq; Alphabetorum Jordani Bruni cum aliqvot exemplis proponit. Primùm ille loca Enthymematum ad certa genera applicata ex Aristotele aliisq; Rhetoribus, sed novo qvodam modo interpolata, proponit. Parte secundâ de copia verborum agit, illiusq; artificium per sex Alphabeta tradit. *Primum continet terminos generales* sub locis 26. dispositos, qvorsum omnia propemodum referri possunt, qvæ dici de re aliqvâ solent. *Secundum est Alphabetum Indumentorum*, qvæ vocat autor, qvod non spectant ad orationis materiam, sed tantùm ad externam formam. *Tertium est modorum*, qvi sunt velut colores, qvibus indumenta imbui & exornari possunt. Atq; ista duo Alphabeta, secundum & tertium, combinantur. *Quartum est Complicationis*, qvod certâ qvâdam tabulâ combinatoria proponit, qvæ notis per longitudinem & latitudinem ductis omnem variandi rationem ob oculos ponit: Alstedius se hanc variationis messem sæpe attonitum adspicere ait. Subjungit hic duo *Alphabeta Practica*, qvorum *primum* secundum suos locos & titulos conti-

contineat formulas oratorias, *alterum* contineat terminos accidentales, ut notas interjectionis, subjunctionis, graduationis, relationis, differentiæ, continuationis, qvæ ex prædicatis Lullii absolutis & respectivis suppleri possunt. Et hæc qvidem Rhetorica praxis non est spernenda profectò, ac multum habet usum, & *novæ eloquentiæ methodo, Rhetoricam Aristotelicam & Lullianam complectenti, simulq; scientiarum generale seminarium aperienti* (ita enim titulus habet) *ab Anonymo Parisiis Ann. 1663. in 12°. editæ* præferenda videtur: Nam hîc tantùm præcepta Lulliana recoquuntur leviter mutata, & qvasi in συνόψει exhibentur, ipsa verò praxis & applicatio ad artem Rhetoricam omittitur. Fuit & Gallus aliqvis *Jean Belot*, qvi in libro, cui titulus: *l'Oeuure des Oeuures ou le plus parfaict des sciences Steganographiques, Paulines, Armedelles & Lullistes*, Lugduni An. 1654. in 8. edito, Dialecticum & Rhetoricum artificium secundum artem Lullianam, aliâ qvâdam ratione interpolatam, cum mirificiis elogiis proposuit. Ejus beneficio ille orationes, conciones, citiùs qvam pyrum vulpes comest, confici, imo ex tempore haberi posse, gloriatur. Cæterùm argumentorum & enthymematum omnium, qvibus ad disserendum uti possumus, fontes & locos felicissimè atq; uberrimè digessit Vir Clariss. *Vincentius Placcius* in Excerptis illis Rhetoricarum Accessionum, integrè olim edendarum, una perpetuâq; διαλυπώσει delineans, qvicqvid vel è locis Dialecticis ad Oratorem pertinet, vel Loci Communes & proprii Rhetorici Aristotelis, ac deniq; ipsa illa rerum series ac ingenium illi suggesserunt: ut profectò meritò gloriari possit, nihil apud cæteros Inventionum fabros, qvantum ad argumenta, novi esse, qvod non suis illis axiomatibus contineatur: Et rectè sane judicat, cum ait, *ad scientias non tam multitudinem quæstionum aut probationum, quam soliditatem definitionum, accuratiorum divisionum & membrorum singulorum suis essentialibus & propriis attributis insigniendorum subordinationem justam requiri: è tanto vero numero inventorum* (ut latitant multa) *utilia seligere summæ difficultatis rem fore, nisi peculiari arte utilia ab inutilibus secernantur.*

Sollicitum ea res qvoq; habuit virum ingeniosissimum & præ cæteris omnibus tam intricato negotio parem *Gothofredum Gulielmum Leibnizium*, qvi in dissertatione de arte combinatoriâ Lips. Ann. 1666. in 4to editâ, subtilissimas de hâc arte observationes instituit. De arte Lullianâ judicat p. 33. qvod tota ejus methodus potius dirigatur ad artem ex tempore disserendi, qvam plenam de re datâ scientiam conseqvendi. Defectus multos illic, tum in terminorum numero, nominibus, combinationibus, ostendit; qvorum medelam frustra à Kirchero speravit. Titulos subjectorum rectè ordinatos ait. Laudat Job. Henrici Bisterfeldi Phosphorum Catholicum, suprà nobis memoratum; doletq; ingeniosi Viri *Joh. Hospiniani* Steinani Prof. Organi Basileensis, qvem promiserat libellum de inveniendi & judicandi facultatibus, in qvo emendationem doctrinæ Topicæ paraverat, locosq; recensuerat 150. maximas 2796. insigni rei Logicæ damno intercidisse. In arte combinatoria ejusq; novis regulis ac præceptis inveniendis multum

tum laborat, usumq; complicationum ac transpositionum per universum scientiarum orbem ostendit: nova qvoq; Artis Meditandi seu Logicæ Inventionis semina spargit. Nam in modis figurisq; Syllogismi indagandis, discernendis, miram ille solertiam adhibuit. Inter alia qvoqve in Beccheri Polygraphias artificio, suprà nobis memorato, defectus notavit; hocqve qvondam ab Hispano illo, cujus meminit Digbæus *cap. 28. n. 8. de Nat. Cap.* & Caspar Schottus in *Technicâ Curiosâ lib. 7.* consilium fuisse agitatum ait: qvâ de re tamen apud Digbæum nihil extat. Elegans qvoqve est illud Dn. de Breissac inventum, qvod ex Harsdörfferi *Supplementis Schwenterianis part. 2. sect. 10. prop. 25.* recenset; qvi omnia, qvæ in re bellicâ attendere bonus Imperator debet, ita complexus est, ut novem rotis ex papyro concentricis & se invicem circumdantibus, promotâ qvâcunqve leviter rotâ, nova qvæstio novaqve complexio prodeat.

Multa nova, mirabilia, stupenda nobis inventa promiserat *Qvirinus Kuhlmannus*, Juvenis ingeniosus, sed ἐνθουσιαζόμενος, & nescio qvo impetu agitatus, mirificus rerum suarum præco: qvæ è longè accuratiore, qvam vel Lulliana, vel Kircheriana, methodo, ac divinitus inspiratâ, profluxisse venditat: & extant qvoqve peculiares ejus ad Kircherum de novâ illâ arte combinatoriâ epistolæ. De Lullio tamen magnificè ille sentit. *Legimus*, inqvit, *Lullium & relegimus, Lulliumq; in ipso Lullio rarò in Lullistis legimus. Nec mirabamur tam paucos Lullium vix ac ne vix qvidem cepisse, multos etiam sanctissimum hominem severioribus obeliscis pupugisse, qvia illius lectionem interpretationemq; sine afflatu lumineq; divino fuere aggressi.* Cæterum in illis Epistolis mirifica jactat, ac in *Prodromo Qvinqvennii sui mirabilis* hos librorum titulos enarrat, è qvibus sunt: *Ars magna eloqventiæ solutæ & ligatæ*, universali methodo ad omnes Europæ populos directa, qvæ *capitis* loco Kircherianæ Combinatoriæ posset inservire; in qva innumerabilis & prope infinita verborum copia per lusum ingenii comparatur, ut qvilibet de qvâvis re vel extemporalia carmina possit fundere, vel copiosè, ornatè, promptè ad stuporem usqve disserere: *Ars magna sciendi*, in qvâ methodo planè admirandâ omnes scientiæ proponuntur, ut aliquis hoc unico scripto confisus de omnibus rebus disserere possit; quod scriptum Artis Lullo-Kircherianæ *pedes* esse posset, & pro materia habebit Theologiam, Jurisprudentiam, Medicinam, Philosophiam, Philologiam cum artibus Mechanicis: *Ars magna scribendi*, quâ via docebitur scientias augendi, & methodus facilis librorum, inanium excessum, utilium defectum cognoscendi, illum vitandi, hunc emendandi, tantâ perfectione, ut nullus mortalium librum edere posset, quem non ista ars scribendi comprehenderet; nec ullus hominum tam insulso judicio præditus sit, qvi hâc institutione libros doctos, novos, utiles, omni rerum scientiâ plenos, levissimâ operâ edere non posset: *Ars magna lingvas discendi*, qva felicissima instituendi methodus in Tomis duobus docebitur: *Ars magna commentandi*, sive comentarius, omnibus Criticis palmam gloriæ præripiens; & ad omne genus scriptorum Romanorum perfe-

 ctis-

ctissimus; qvod unicum opus tot mille Criticos Philologosq; ad unitatem reducet: *Ars magna Critices*, viam accuratam ostendens de omnibus omnis generis scriptoribus judicium formandi & firmandi: *Ars magna, seu Harmonia Adagiorum* omnium populorum, Ebræorum, Arabum, Græcorum, Latinorum, Anglorum, Italorum, Hispanorum, Gallorum, Belgarum, Germanorum &c. universali methodo ad gloriam usumq; omnium gentium eruta: *Ars magna Historiæ specialis Hominis*, Status Politici, Ecclesiastici, Oeconomici Regnatoris. Tomus I. debet continere totius vitæ, h. e. ingressi, progressi, egressi Synopsin, arte universali elaboratam, omniumq; vitarum & rerum gestarum suarum scriptores & imagines Cæsarum, Regum, Electorum, Ducum, Principum, Pontificum Cardinalium, Comitum, Baronum, Nobilium, togatâ sagatâqve historiâ illustrium, omnium populorum Europæorum, antiquorum, neotericorum, mortuorum, viventium, ordine Alphabetico concinnatorum, cum tot specialibus indicibus, quot populi, si indices Ethico-Politico-Chronologicos excipias. In hoc autem opere omnes Historici ad unitatem reducuntur. Tomus II. possidere debet compendium Eruditorum Europæorum, h. e. omnium Theologorum, JCtorū, Medicorum, Philosophorum, Philologorum, scriptis Græcis, Latinis, Germanicis, Italicis, Gallicis, Hispanicis, Belgicis, Anglicis, Hebraicis, &c. illustrium, antiqvorū, neotericorū orthodoxorum, heterodoxorum, mortuorū viventium vitam, accurata brevitate narratam, libros & nominatos & judicatos, ordine etiam Alphabetico. Indices adduntur juxta materias librorum, ut uno qvasi oculo unusqvisque perspici possit, qvâ materie quilibet scripserit. Mirandum etiam hoc est, quod alii magnis voluminibus descripserunt, hoc unico indice longè perfectiùs hic absolvitur, & ad unitatem reducuntur Scriptores quales qvales Tomus III enarrat nomina, inventa, scriptores Artificum Opificumq;, in universâ historiâ scriptisque eruditi orbis notorum, neotericorum, antiquorum, omnium populorum, inventis egregiis ad generis humani salutem clarorum, methodo ante dictâ. Promittit porrò *Bibliothecam Bibliothecarum*, cui cedent omnes Bibliothecæ terrarum, cum omnes in unico volumine comprehenduntur. Nam Scriptores Theologici, Juridici, Medici, Philosophici, Philologici omnium linguarum, gentium, populorum ex ingenti suâ multitudine ad unitatem deperditam virtute methodi universalis reducuntur, generali dispositione: nec de opere illo (inquit autor hic) perficiendo desperassem, tantâ judicii acrimonia à Deo instructus, nisi Omnipotens consummatione seculi laborem absumeret. Revocamus enim omne scibile ad corpus suum, singulis scientiis proprium, quod universali artificio tam concinnè est conceptū, ut cunctos disciplinæ suæ scriptores possideat, solis indicibus, nedum ipso opere, scriptoribus optimis præstans. Instruitur simul ex corporibus singularum scientiarum specialibus *corpus universale*, iterumque ex istis *corpus corporum Universalissimum.* Addit ad hujus libri commendationem: *Nullus nostratium esset tantæ lectionis Philologus, Philosophus, Medicus, JCtus, Theologus, qui denegare aude-*

auderet, quod innumera in hoc Corpore Corporum sibi ignorata non legisset; nec aliquod legisset antea, cujus copia hic deesset. Et quanquam Corpus Corporum omnium eruditorum diligentiam provocaret, tantæ tamen facilitatis esset, ut adolescentis judicii industriæque mediocris captus illud caperet. In Epistolâ I. ad Kircherum sub manu se habere dicit *Corpus Juris Civilis Romani*, cui restituet Pandectarum methodum, per tot secula deperditam, artificiosam, subtilem, simplicem, leges maximè illustrantem, & infinitas rixas exortas finientem. In Epistolâ alterâ ad Kircherum ejus artem combinatoriam imperfectionis arguit: *Si oretenus tecum agere possem de arte tuâ Combinatoria, ad oculum ostenderem, quæ tu nondum credis, in eâ Lullianæ doctrinæ contraria, imperfecta, nimis operosa, simulq; tui amore paucis innuerem methodum facilem simplicemq;, in quâ si Combinatorium tuum volumen scripsisses, operâ longe minore & artem disputatoriam, quam te præcipuè intendisse perspicio, generalissimè absolvisses, & alienæ industriæ mille volumina disputatoria ejusdem magnitudinis ex tua digesta materia elaboranda reliquisses, Inventoris laude in millenis his operibus te manente. Nam cum arte magnâ universali ita comparatum est, ut cum numeris. Sicuti enim ab unitate omnis numerus profluit, ipsaq; omnium finis iterum existit; sic ab arte methodicâ centrali omnes ceteræ artes pendent, & iterum in matrem suam se filiæ resolvunt.* De Arca Artium Kircherianâ non ineptum fert judicium: *Video te cistam confecisse, in varia receptacula distinctam, in quâ omnium scientiarum rationes universales & demonstrativæ ad respondendum exhibentur. Verissimum est, puerum, impuberem, idiotamq; cistæ tuæ assuetum, posse ex istâ ad tot quæstiones respondere, ad quot responsiones suggeruntur. Hæc inventio prorsus ejusdem est notæ, cujus illa, quâ Gallus quidam Parisiis Arithmeticam in unâ rotâ 37. circulis constante docuit, & Germanus quidam ad 6441. quæstiones de distantiâ urbium inter se, unâ tabulâ juxta modum Pythagoreum respondit. Fateris enim ipse, hanc tuam methodum eodem modo, quo Polygraphia & Musurgia tua, constare, in quibus eandem inventionem deprehendo. Sed lusus est ingeniosus, Ingeniose Kirchere, non methodus, primâ fronte aliquid promittens, in recessu nihil solvens. Sine cistâ enim puer nihil potest respondere, & in cistâ nihil præter verba intelligit; tot profert, quot audit, sine intellectu, ad instar psittaci; & de illo jure dicitur, quod Lacon de Philomela: Sunt verba, prætereaq; nihil. Datur autem methodus tam facilis, tam simplex, tam expedita, cujus ope pueri, impuberes, idiotæ viâ facillimâ in eruditos evadunt, h. e. in scientes, nunquam autem ingenio destituti in prudentes & sapientes.* Multa passim de Rotis suis Combinatoriis jactat, qvibus ordinatis unus homo millies mille, imò millies millies mille scribas vincat, qui tamen primarius rotarum scopus non est, sed grandior longè restat: nempe notitia providentiæ æternæ, orbisque terrarum motus. De Arcano Steganographico Kircheri & Beccheri ita judicat: *Omnes suo voto exciderunt, linguarum harmoniam naturalem minimè attendentes, maximamq; confusionem in linguas introducentes. Scias, vir sagacissime, linguæ universali omne Alphabetum linguarum ex asse contrariari, ejusdemq; farinæ esse proverbiales linguarumq; proprissimas formulas. His de causis omnes Steganographi,*

Alphabeti ordinem servantes, proverbialesq; dictiones novo artificio superare nescientes littus arant, universali simpliciq; harmonia amissa. Hanc artificialem linguam, naturalem, universalem in Lexico Universali Harmonico & Corpore Adagiorum Harmonico se traditurum promittit. In Rhetoricis inaudita nobis narrat: *Non pauca artificia Rhetorica deprehendi, à quibus tanta rerum copiâ dicens impletur, ut singulis diebus ex tempore Orationem realem, singulis diebus Solis propriam habere, & per aliquot mille annos, imo in infinitum sic posset continuare.* Artificium Poëticum Kircherianum, qvod ille artificio Latinitatis Trithemiano suppar existimat, ego jam suprà ab Anglo Webbio propositum demonstravi, rectè contemnit: nam *in nullis se speciem, in omnibus rem quærere* ait. De Rhetoricâ suâ variatione in Prodromo ait: *O Tulle, Tulli: nullus Roscius gestibus suis tecum certare ausus fuisset, si hanc Varietatem sermonis calluisses: non ausus fuisset, si modo unicum nostrum Pinacem Naturalem seu Physicum tentasses.* Unde patet, eâdem scilicet via, fortasse tamen accuratiori, quâ Emanuel Thesaurus, eum usum esse, indice scil. Categorico. De hâc suâ arte amplius ait: *Artem magnam nostram dicendi seu Combinatoriam auspicamur, quâ ad Eloquentiæ cognitionem brevi adquirendam methodus ostenditur; quod uti inventum novum est, ita quoq; ejus subsidio instructus quilibet, de quavis re proposita, infinitis penè verborum Combinationibus differere poterit. Kircheri Ars magna sciendi est Ars Artium; nostra Ars magna Dicendi Porta illius est. Qvod viatori est Herma, scribæ calamus, Geometriæ circulus, infanti serpera stra; id toti Encyclopædiæ Polypædiæq; circulo verborum Combinatio sive Ars nostra Dicendi. Video illam (nisi fallor) cum Vespasiano exclamare: ego Nilus sum, haurite.* Promittit Artem Apophthegmaticam, *in qua methodus quædam mirabilis ex Apophthegmatibus Imperatorũ, Regum, Electorum, Principum, Comitum, Nobilium, & omnis generis ordinum Eruditorum eruenda, cujus ope homo Germanicæ linguæ solùm peritus, de omni scibili copiosè possit differere:* Artem Tragicam, *quæ XII. Tragœdias contineat, præcipuam Romanorum, Græcorum, Germanorum, Gallorum, Italorum, Anglorum, imo Ebræorum &c. antiquitatem Ethicam Politicamq; Aulico-practicam concludens; Græcos, Latinos, Belgicos, Italicos Gallicosq; Poëtas Tragicos Germanorum linguâ exprimens: in qua simul Tragica artificia, è centro Tragœdiæ inventa, nunquam visa monstrentur:* Artem Comicam, *quæ XII. Comœdias possideat, omnium gentium amœnitates, virtutes deliciasq; docens, quæ Comœdiam veram Germanicam admirandâ methodo prima erit monstratura.* Artem magnam Poëticam, Versificatoriam, Rythmicam, *in quâ porta ad Germanicam triplicem Poësin aperienda, multa millia carminum genera docenda, epitheta plusquam 100000. Poëtica, virtute inventorum novorum Artis alphabetorum eruenda; verbo: in paucis quibusdam tabellis methodus demonstranda tantæ perfectitudinis, ut Teutonica lingua cum omnibus aliis non de copiâ solum, sed de ipso principatu elaborationis possit contendere facillimè.* Prætereo clavem ejus Æternitatis, Æviternitatis, Temporis, Tractatum de Homine Microcosmo, de Homine Deo, Homine Diabolo, Resurrectione è Naturâ demonstratâ; Tractatum de illustribus secu-

ſeculi hujus Centumviris, Artem magnam Antiquitatis, omnes antiquitates omnium urbium, gentium, populorum univerſali methodo continentem: Tacitum Politicum, Theoretico-Practicum, novâ, ſtupendâ, inauditâ methodo deſcriptum, cujus Tomus prior monita, poſterior exempla contineat. An crediderit aliqvis, unum hominem & qvidem juvenem tot laboribus parem, ſi cætera omnia ſibi ſatis conſtarent: Hactenus præter titulos illos nil vidimus, qvi ingenium qvidem oſtendunt; ſed an eventus promiſſis reſpondere potuerit, ambigo. Multa ſunt illic, qvæ etiam aliis in mentem venerunt, ac humano etiam ingenio ſibi relicto præſtari poſſunt, qvæ tamen ille qvaſi divinitus inſpirata venditat. In arte illâ Combinatoriâ & artificio Rhetorico an aliorum labores ſuperarit, vix dixerim. Eosdem tamen fontes adire debuit, ac verum eſt de illis infinitis variationibus, plurimas illarum inanes eſſe, ac ad temerariam loquacitatem potius, qvam ad veram eloquentiam ducere, niſi qvis optimo conſilio & judicio moderetur, quod nullis comprehendi tabulis, etiam accuratiſſimis, & ἐκ Διός δέλτων excerptis poteſt; ſed ſuo quodam arcano ductu optima quæqve & aptiſſima præcipit, ac argumento ſuo applicat. Quamcunque denique in partem verſes omnem illam artem Lullianam & Combinatoriam, nihil eſt niſi Logices qvædam propago, qvâ continetur ars diſſerendi, ſeu inquirendi ac reſpondendi de rebus omnibus; quæ & Gaſſendi ſententia eſt in libro de *Logicæ Origine & varietate cap. 8.* ubi omnem illam doctrinam Lullianam per compendium proponit, ac nihil in illâ agnoſcit, qvod non etiam Logicæ tribui poſſit. Verùm cum uſus ille ſit multo maximus, & ad inventionem & verborum & rerum Hodegetæ inſtar eſſe poſſit, non diſſvaſerim, ut familiares ſibi terminos Lullianos quis reddat: non ut operoſas ſecundum illam ſeriem diſſertationes datâ operâ inſtituat, ſed ut in memoriam ſibi revocet, ſi qua non ſtatim occurrant; quemadmodum in Bucellini officina Epithetorum, vocabulorum ſylva, ſub pedibus Poëticis ordinata, non commodas tantum voces, ſed & novas interdum per tacitam mentis combinationem meditationes ſuppeditat. Ex iisdem Analogiæ & artis Combinatoriæ fontibus procedit illud *Fr. Pomey* artificium in Candidato ſuo Rhetorices, qvo ex forte fortuna objectis ac ſubſtantivis & adjectivis, laudem, vituperium ſignificantibus, & medio modo ſe habentibus, argumenta educit.

Hoc qvoqve monitum non ſpernendum eſt Alexandri Ficheti, qvi in *arcanâ Studiorum methodo* cap. 5. hæc habet: *Utere etiam Lulliano ſecreto; omnia de omnibus dicito, communem locum habeto, qvem mutato nomine omnibus ut cothurnum tragicum aptes. Naturæ & Artis & Politicæ partes omnes ut ſpeculum habe præ oculis, & materiæ, de qva diſſerendum eſt, adſcribe illa omnia. Ita fiet, ut locupletiſſima redundet oratio. Ita Oratores Græci in Panegyricis Deiparæ, Crucis, jejunii & rerum aliarum elogia, definitiones conglobatas coacervant, Cælum, Solem, Lunam, Aſtra, Paradiſum, ignem, aërem, pluviam, manna, fontem, mare, terram gemmam, aurum, arborem, phœnicem, Reginam, aulam, thronum, ſceptrum, coronam, du-*

cem, vexillum, aciem castrorum, arma, victoriam, thesaurum &c. vocitantes: percurrunt ætates, puerorum, virorum, senum; status Regum, Sacerdotum, militum &c provincias enumerant. Ita Justitiam in cœlo, in terris, & ubiqve rimabatur orator Auspicalibus curiæ feriis. Ita Piseus in suis concionibus aliqvid ex singulis disciplinis & linguis in prata sua ut rivos aqvarum & salientes derivat. De qvalibet virtute dicere licebit ea omnia, qvæ suprè dicta sunt, esse fontem bonorum, Reginam rerum, Solem orbis terrarum, virorum robur, ornamentum matronarum. De Rege dices eadem, Deum, Dei Vicarium in terris, basim & columnam status, caput, oculos & cor imperii &c. Sic enim etiam percurruntur partes humani corporis & templorum, aræ, sacra, victimæ, &c. Varietate tamen erit utendum ut larva, ne ars pateat oculis: Loci interni & externi, argumenta, refumtiones, motus adhibendi erunt, & figuræ; eaqve industria magnum dicturis via compendium erit complanatum: Cyprianus & Tertullianus oratione de patientia locos omnes percurrunt oratorios, efformantqve in animis dicendi modum optimum. Præter has serva tibi arcanam artem, qvam nulli pandas æmulo: vendita & extolle more mysteriorum merces tuas; eas tamen ne vende, sed absconde & secretum prodere noli. Hæc Fichetus, qvi Oratori, præsertim sacro, non malum hic consilium suppeditat. Incredibile enim est, qvanta incidere meditationum ac rerum varietas possit, si qvis in Themate sacro & verbis Textus præcipuè metaphoricis per artem illam analogicam procedat, qvod felicissimè sæpe à nobis tentatum est. Illud verò in his artibus qvis dictum sibi velit, nullum earum usum fore, nisi sufficienti disciplinarum notitiâ instructus quis prius fuerit, & promptâ Latinæ linguæ facultate; qvod & Alstedius in clave suâ monuit his verbis: *Nil emolumenti ad te redibit ex hâc arte, nisi jam antè sis paulo versatus in studio linguæ Latinæ. Verba ex Lullio non addisces, sed modum disserendi. Diligenter igitur excole linguam Latinam, ut eleganti paraphrasi & periphrasi possis tegere barbariem terminorum Lullianorum.*

CAP. VI.
DE MEMORIÆ SUBSIDIIS.

Memoriæ singularis Exempla in Mazono, puero Cantabrigiensi. Phantasia admirabilis in puero Italo. Memoriæ artificialis exempla memorabilia recensentur. Mnemonica Artis Lullianæ propago. Jordani Bruni in hâc arte libri obscuri & ænigmatici. Joannes Belot, Rosselii liber. Julii Camilli theatrum, Sturmii, Riccii, Gyraldi, Marafioti de eo judicia. Petri Ravennatis, Rombergii, Ludovici Dulcis, Laurentii Gulielmi, Matheoli Perusini, Montei, Ravelini, Alberti, Meyssoneri, Menzingeri, Alstedii, de Azevedo, Gesvaldi libri. Hujus Cornucopiæ. Pegelii artificium. Schenckelii ars Mnemonica à Ravellino Cuirot interpolata. Joannis Austriaci, Marafioti, Spangenbergii, Autoris Anonymi, Adami Bruxii libri. In qvo consistat ars Mnemonica. In Philosophicis disciplinis rarior ejus usus. Winckelmanni Logica Mnemonica. Königii Mnemonica Geographica per aleæ lusum improbatur. In Codicis sacri, librorum juris

juris, hiſtoriâ & in ipſa univerſali hiſtoria Mnemonices uſus. Job. Bunonis, Winckelmanni, ac aliorü in hoc genere labores. Dieterici & Heinlii Specimina Hiſtorico-Mnemonica. Uſus in linguis addiſcendis. Henrici Schævii imagines pro Hebræâ & Græcâ linguâ. Sickhardi & Waſmuthi Lexica Mnemonica pro Hebræâ linguâ. Rogeri Baconi triduana in linguis informatio. Uſus in orationibus recitandis. Mnemonica numerorum per verba & literas. Varia artificia in Orationibus extemporalibus. Mnemonica Notaria Marcelli in Chronologicis, ejusqve opera inedita. Uppendorffii Schematiſmus Geographicus. Ars ſignorum & Character univerſalis Dalgarni, Caramuelis, Friſchii, Wilkinſii. Ars Tachygraphica. Chartiludia Mnemonica. De iis judicia Berneggeri, Sorelli. Caramuelis informatio compendiaria in linguis, & ars Mnemonica. Berneggeri de tali informatione judicium. Moderatus Mnemonices uſus laudatur. Siniſtra qvorundam de hâc arte judicia.

MEmoriæ qvanta in diſciplinarum apprehenſione vis ſit, qvantus in omni vitæ genere uſus, nemo ignorat: Illa enim promiconda omnis ſcientiæ eſt, ac niſi illa benè conſtituta ſit, materiamqve judicio ſubminiſtret, qvam ſubigat, diſpenſet, ordinet, ſterilia omnia erunt & inania, cæteræqve animi dotes claudicabunt. Qvi civilibus ac divinis ſtudiis, qvi etiam naturalibus animum applicuere, memoriâ opus habent, ut totum illud diſciplinarum vaſtiſſimarum latifundium animo comprehendant. Illa vero duplex eſt, naturalis alia, alia artificialis. Qvibusdam naturæ beneficio ea ad miraculum & ſtuporem promptiſſima obtigit: cujus exempla multa, tam vetuſta quam recentiora, à multis ſunt notata. E recentioribus memoratu digniſſimum exemplum Mazonii eſt, cujus laudes in Latinii Epiſtolis part. 2. à Camillo Palæotto exaggerantur: qvanqvam dubitat, utrum per naturam, an per artem, talis illi memoria obtigerit. *Qvis eſt*, ſcribit ille in Epiſtola ad Latinium, *qvi vel Etruſci poëtæ Dantis vel Furentis, qvem vocant, Orlandi non pagellas modo, ſed libros integros, memoriter repetentẽ audiat, non ſummopere admiretur, illiq; primas eâ in re non tribuat? Idem is qvoq; facit in Virgilio, idem in Lucretio idem aliis in graviſſimis Latinis ſcriptoribus atq; Poëtis, qvorũ nomen ferè nunqvam audivi. Ubinam igitur qvæſo ſunt, qvi hæc audeant, aut ab aliis audiant*? Ejusdem rei teſtis eſt Erythræus Pinacoth. I. n. 38. *Ad omnia*, inqvit ille, *qua ponerentur in percontando, homo abundanti doctrina copioſe reſpondebat ex tempore, Gorgiæ Leontini more, non eadem elatione animi, qua ille; qui princeps ex omnibus, ut traditur, auſus eſt in conventu poſcere, qua de re quisq; vellet audire, ſed ingenio ſtudioq; majore. Nullam enim rem defendit, quam non probarit; nullam oppugnavit, quam non everterit. Neq; id incredibile videri debet in eo, cui nihil uſpiam conſignatum eſt literis, quod non legiſſet; nihil legiſſet, quod comprehenſum memoria non contineret, unde tanquam ex promptuario aliquo, cum eſſet opus, ſingula proferret, & ſuo quaq; loco collocaret. Quamobrem fiebat, ut in diſputationibus, cum autoritatibus decertandum eſſet, integras ex ſanctorum*

rum Patrum, Platonis, Aristotelis, aliorumq; doctorum hominum libris, paginas ita memoriter referret, ut ne unam quidem syllabam peccaret. Videmus in pueris interdum stupendæ memoriæ qvasi præludia, ut in illo qvadrimo Cantabrigiensi puero, de qvo Arnoldus ad Richterum in Epistolis Richterianis pag. 496. scribit: *Cantabrigiæ in Collegio Reginæ quadrimum & vidi & audivi puerum, lotricis pauperculæ filium, qui confabulantium cum eo studiosorum operâ centena aliquot vocabula Græca & casuum formationes promptâ voce & alacri recitabat, breviores quasdam locutiones facilè construebat.* Simile exemplum in infante prodigiosæ phantasiæ narrat *Monconisius in Itinerario Italiæ* pag. 482. Sex ille annos natus, qvi nec legere nec scribere noverat, difficillimas Arithmeticæ artis regulas resolvere, etiam radicem qvadratam & cubicam in ipso, qvo illi proponebantur, momento extrahere poterat. Qvod adeò prodigiosum à multis habitum fuit, ut in spiritus familiaris suspicionem nonnullis venerit.

Memoriæ naturali juvandæ artificialis inventa est, ac qvantum constat, à Græcis primi ejus artis natales arcessendi sunt. Simonides, Hippias, Metrodorus, Theodectes, eam excoluere, ejusqve vestigia apud Tullium qvoqve videmus, qvâ ille felicissimè in orationibus habendis usus est. Prolixè de arte eâ *lib. 3. ad Herenn. & libr. 2. de Orat.* agitur; meminitqve aliorum fide Jacobus Lectius, JCtus cultissimus in Oratione de Memoriâ, qvæ est inter ejus orationes uno volumine editas octava, extare apud Florentinos Ciceronis opus, de memoriâ artificiali inscriptum, qvod ipsi tamen fabulosum videtur. Exempla eorum, qvi beneficio hujus artis prodigiosa memoriæ specimina exhibuerint, à testibus fide dignis narrantur. Carneades omnia, qvæ legit, volumina, memoriter recitare potuit. Idem in versibus, qvos semel audivit, fecit Theodectes. Julius Cæsar legere, audire, qvaternas de rebus maximis epistolas dictare, qvintam ipse scribere, ac si calamum poneret, septenos pariter dictitare solitus fuit. Seneca 2000. nomina semel audita è memoria reddere potuit. D. Augustinus *de Animâ & ejus Orig. lib. 4. cap. 7.* insignem refert de qvodam suo amico Simplicio historiam, qvi qvoscunq; Virgilii versus interrogatus recitare potuit, ac integras Ciceronis orationes. Amicus qvidam Francisci Petrarchæ omnium, qvæ legit & audivit, ita memor fuit, ut & tempus & locum, qvo illa legerit vel audiverit, post multos annos significare potuerit. Joannes Picus Mirandula audita semel à recitante carmina & directo & retrogrado ordine recitare potuit. Bernardus Lavinheta refert, se qvendam JCtum docuisse hanc artem, qvâ unâ nocte omnes rubricas decretalium memoriæ mandaverit. Id verò omnem fidem superat, qvod de juvene qvodam Corsico refert testis fide dignissimus & πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων Muretus *Variar. Lection. lib. 3. cap. 1.* cui cum magnam vocabulorum copiam, significantium, nihil significantium, barbabarorum, non cohærentium, Muretus proposuisset, ut ille dictando, puer, qvi illa excipiebat, scribendo fessi essent, juvenis vero unus alacer ac recens assiduè

plura,

plura, & vel 36000. posceret; ὁ δαιμόνιος ἐκεῖνος (hoc elogio illum ornat Muretus) fixo in terram vultu planè omnia eodem ordine, nusqvam prope insistens, nusqvam hæsitans, auditoribus stupentibus, reddidit: deinde ab ultimo incipiens sursum versus pervenit ad primum; rursus ita ut primum, tertium, qvintum, ac sic deinceps omnia diceret, & qvo qvisq; voluerat ordine, sine ullo errore omnia referret; Atq; hæc ita animo hæserunt, ut vel post annum ea recitare potuerit. Eam artem Franciscus Molinus Patritius Venetus ab eo didicit, qvi intra sex septem dies nomina amplius qvinqvaginta sine ulla difficultate aut eodem, aut qvocunq; alio libuisset, ordine recitavit. Addit Muretus: *Hæc ego vix auderem literis prodere, mendacii suspicionem reverens, nisi res adhuc esset recens, & Nicolaum Lippomannum, Petri Alexandri filium; Lazarum Mocenicum, Francisci filium; Georgium Contarenum, Laurentii filium, Patritios Venetos optimos & nobilissimos adolescentes, aliosq; præterea innumerabiles ejus rei testes haberem: à quibus, si mentirer, vanitatem meam coargui nollem.* Voëtio planè non adstipulor, qvi hæc ad Dæmonis suggestionem refert.

Qvandoqviden ergo tot testibus & speciminibus ars illa nitatur, minimè illa spernenda videtur, qvicqvid etiam alii, qvi eam non intelligunt, judicent. Habetur illa artis Lullianæ qvasi propago qvædam, atqve iisdem superstructa principiis creditur. Nam cum ordinem rerum præsupponat memoria, ars verò Lulliana de rebus omnibus ad certos ordines & classes redigendis sollicita sit, ea qvasi per se ex iis conseqvi videtur, nisi qvod alius applicandi modus forte adhibetur. Ipse Lullius expressis verbis hoc innuit, suntq; qvi vel puerum septennem eâ methodo per omnia scientiarum adyta se circumducturum cum felicissimo successu promittunt, & qvædam ejus rei laudari exempla solent: Verùm tantis nebulis omnem illam artem, qvatenus ex Lullio deducitur, involvunt ejus magistri, ut nec Oedipus ipse conjectando asseqvi possit. *Jordanus Brunus* summi ac profundi ingenii Vir, peculiaribus libris multa de hâc arte promittit. Edidit enim libros tres Francofurti An. 1591, in 8. *de Imaginum, Signorũ, & Idearum compositione, ad omnia inventionum, dispositionum & memoriæ genera*; & Parisiis Ann. 1582. librum *de Umbris Idearum*, implicantibus artem qværendi, inveniendi, judicandi, ordinandi & applicandi ad internam scripturam, & non vulgares per memoriam operationes explicatis. Refert vero in illis se ad alium librum, *Clavem* qvam vocat *magnam*, qvâ omnis inveniendi ratio contineatur; qvæ an edita sit, ignoro. Sed fortè & illa Clavis, si edita est, aliâ clave indigere videbitur; Nam ita de eâ ipse Jordanus ait: *Qvi ex Clavi magna poterit elicere, eliciat: non enim omnibus dabitur adire hanc Corinthum.* Ille vero se hanc artem ad summum perduxisse gradum venditat; *Nobis*, inqvit, *ita successisse præsumimus, ut, quicquid ab antiquioribus hâc de re fuit consideratum, præceptum & ordinatum (quatenus per eorum scripta, quæ ad nostras devenere manus, extat explicatum) non sit conveniens pars inventionis nostræ, quæ est inventio supra modum prægnans, cui appropriatus*

priatus eſt liber Clavis magnæ. Rationem addit: *Nobis cum datum eſt illam inveniſſe & perfeciſſe, nec locis materialibus (verificatis ſeu per ſenſus exteriores) ultra non indiguimus, nec ordini locorum memorandorum ordinem adſtrinximus; ſed puro phantaſiæ architecto innixi, ordini rerum memorandarum locorum ordinem adligavimus.* Idem in Arte memoriæ, libro de umbris addita, p. 10. *Committe communia communibus; minus communia minus communibus; propria propriis; proprioribus atq; propriisſimis propriora atq; propriiſſima. Hic habes conſiderandi locum, quo non modo ab omni oblivionis formidine exemptus fias; verum quoq; ad perfectiores effigiandi & inſcribendi uſus, item in ordinando & methodum methodorum inveniendo promptior atq; ſecurior efficiaris. Et habes iſtud modo ſuo in radicibus primis Clavis magnæ.* Idem pag. 33. ibid. de Clave ſuâ: *Modorum qvoq;, qvibus termini adjiciuntur, plurimi & innumeri tibi occurrere poterunt, dummodo fueris in agitatione Clavis magnæ peritus: illa qvippe fons eſt omnium inventionum.*

Qvod ad principia attinet, ea obſcuriſſimis qvibusdam notionibus ita involvuntur, ut meris in tenebris verſari videatur, qvi in illis methodi lucem qværit: pleraq; enim allegorica, ac typici termini ſunt, unde per longinqvam hariolationem mens autoris indagari debet, cum tamen nexus in illis nullus deprehendi poſſit ob defectum eorum, qvæ viam apprehenſioni & combinationi ſternant, ordinem turbatum, & occultatas convenientiæ rationes. Qvare in libro de Compoſ. Imaginum 2. c. 20. ita de ſe ait: *Nos quamvis non ita ſcribamus, ut ab omnibus & per omnia intelligi velimus, vel poſſimus etiam; nullus tamen eſt, cui (ſi attentâ fide & fideli aderit attentione) juxta ſufficientiam cujuscunq;, in qvâ verſatus eſt, diſciplinæ plurimum juvare & aliqvâ placere forte non poſſimus.* Triplex ille Ens conſtituit, Metaphyſicum, Phyſicum, Logicum. In divinis ſeu metaphyſicis eſt Idea; in naturalibus forma ſive veſtigium Idearum; in poſtnaturalibus ratio, qvæ in primam atq; ſecundam intentionem diſtinguitur, qvam ille Idearum umbram appellat. In his umbris triginta intentiones qværit libro de Umbris Idearum, ac rotam conſtituit 30. elementis & ſignis in circumferentiâ notatam, cujus centrum eſt terra umbram conicam ſpargens. Hinc progreditur ad triginta Idearum conceptus, primo ſimpliciter, ſecundo cum intentionibus umbrarum complexè concipiendis. Illis ſubjungit rotam idealium intentionum, iisdem elementis ac ſignis notatam, cujus centrum eſt Sol. Pauciſſima verba addit de complexione, qvæ fit concurſu primæ rotæ cum ſecundâ. *Oportebit*, ait, *volentem per ſe ipſum artem generalem ad habitus intellectus, voluntatis & memoriæ captare (licet eam inpræſentiarum ad memoriæ perceptionem contrahamus) primò callere elementarium primum cum ſuis ſignificationibus: ſecundò ſecundum: tertiò ſecundum deducere per primum. Prima duo nos præſtitimus; tertium ipſius induſtriæ committimus.* Illis ſubnectit Artem memoriæ, qva applicatio & intentionis univerſalis contractio contineatur. Verum illa axiomatibus proponitur adeò obſcuris, ut ænigmata omnia eſſe videantur. Parte I. Axiomate XII. allegat librum Clavis magnæ, in

in qvo habeantur duodecim Indumentorum ſubjecta; Species, Formæ, Simulachra, Imagines, Spectra, Exemplaria, Indicia, Signa, Notæ, Characteres & Sigilla; ſed duodecimum omittit: in qvibus omnibus parum ego discriminis deprehendo. Parte II. agit de ſubjectis; ubi primum ſubjectum ex principiis Clavis magnæ conſtituit phantaſticum chaos, qvod ſe habere videatur qvam nubes ab externis impulſa ventis, qvæ pro impulſuum differentiis atq; rationibus, infinitas omnesq; ſubire valeat ſpecierum figuras; ita tamen, ut immaterialia ſubjecta non admittantur, de qvibus ſe in *arte artium & facultate facultatum* acturum promittit. Agit porrò de varietate ſubjectorum, eorum extenſione, diſtantia (conſtipatio enim & confuſio fugienda, ut in omni ſcriptura & ſignatura non literæ ſuper literas, non ſigilla ſuper ſigilla apponi debent) de ſubjectorum repetitâ excurſione, qvomodo ex conſuetudine habitus acqviratur; ut qvemadmoum legentes & cytharizantes de literis & tactu chordarum non cogitant; ita ſine magnâ animi intentione è characteribus illi impreſſis, qvi artem hanc callent, memorare poſſint. Inveniſſe enim, ait, viam committendi ſingulis qvibuscunq; ſubjectis integros qvosq; terminos retinendos, & majora longeq; plura, ut ex arcanis magnæ Clavis videri poſſit. Conſiderat in ſubjectis affectivitatem, facultatem ſcilicet afficiendi cum aliqva varietate, qvæ vel ab externâ vel internâ cauſâ venit, qvæ per appoſititia ſubjecta exprimenda ſit. Agit deinde de Adjectis, per qvæ intelligit ea, qvæ ſunt ſubjecto ſive phyſico, ſive technico, ſive phantaſtico appoſita, ad aliqvid per ſolertem cogitationis apparatum præſentando, effigiando, notando, vel indicando, ad picturæ ſcripturæq; ſimilitudinem exprimendam vel ſignificandam. Figuram hic, ſine tamen typo, deſignat verbis obſcuriſſimis, de qvâ tamen miracula nos exſpectare jubet: *Excellentisſima pleraqve alia per hanc figuram pertractari poſſunt: ſed minimè hic locus eſt. Hoc unum dixerim, quod ſi attentius eam contemplabere cum rationibus hic explicitis, artem figurativam talem poteris adipiſci, qualis non ſolum memoriæ, ſed & cæteris omnibus animæ potentiis, mirum in modum ſubveniendo conferet.* Illa adjecta ulteriùs explicat, & per decem categorias deducit. Succedit de Organo tractatio, qvâ modum exponit, qvo anima utitur in recolligendis ſuis ideis, habetq; multa abſtruſa φιλοσοφούμενα, ad actum imaginationis & memoriæ declarandum: ubi hoc notabile proponit, qvod mora longior non faciat ad rei apprehenſionem, ſed formæ activitas; qvæ, qvo celerior eſt, eo magis apprehendere faciat rem ſibi objectam. Tertiâ parte conſiderat operandi formam, ubi ſuam præ antiqvis praxin extollit. Duplicem autem habet Praxin, Verborum & Rerum, qvam per varias rotas mobiles ac immobiles proponit; qvas nemo, ut nec ipſe diffitetur, ſuo ductu intelligere poterit, niſi à vivo præceptore doctus. Mirè tamen hoc invento ſibi plaudit. Ex altero illo de Compoſitione Imaginum libro nulla huic inferri lux poteſt: nam novis illic tricis omnia permiſcentur. In prima ejus parte agit de Subjectorum variationibus, conditionibus, qvibus ſubjecta

parantur ac disponuntur: de atriis diversorum generum atq; campis. Atria habet, secundum ordinem 24. literarum, viginti quatuor, (qvæ alii loca appellant) singula atriorum nomina ab alphabeti literâ in ordine incipiunt: ut Altare, Basilica, Carcer, Domus, Equuleus, Fons, Gladius &c. Habet duodecim Adcinentium Cubilia habet 15. campos. Parte secundâ enarrat imagines duodecim principum, qvi rerum omnium secundi mediiq; sunt effectores. Tertiâ parte tractat de triginta sigillis. Verum hæc omnia labyrintho simillima videntur, unde sine Ariadnes filo te nunqvam extricaveris; Summo enim studio Vir ille omnia implicuit & involvit: Nos tamen recensere qvædam ex iis, etiam non satis intellecta, voluimus, si qvi sint, qvi hæc μεθόδῳ captare & in sensum ac ordinem redigere velint: qvi si erui ex collatione librorum horum posset, improbus certè labor nec tamen inutilis subeundus esset. Proponit & *Johannes Belot*, Gallicus Autor, cujus in superiore capite mentionem fecimus, artem ex Lullio memorativam: sed & illa est manca & mutila, neq; rectè secundum certa principia ordinata videtur, qvemadmodum Mnemonica illa Bruniana: Satis enim patent ejus generalissima principia, sed qvæ ex iis deducit, miris inter se nodis contorqventur.

Sed mittemus viam hanc confragosam & asperam, qvam alii planiorem, nec istis terminorum sentibus & scrupis obsitam, nobis sternunt. Diu hæc ars non nisi vivis præceptoribus tradita, nec certis comprehensa regulis fuit, ne scilicet divulgato arcano illa vilesceret; vel ita involuta fuit, ut nullus inde fructus ad lectores promanaret. Non ignorarunt illam è Scholasticis multi. D. Thomas eâ usus fuit. Sed pleriq; eam celârunt. Superiore seculo exeunte multi hujus artis præcepta in publicum ediderunt. Extat *Cosmi Rosselii* Thesaurus artificiosæ memoriæ, Venetiis An. 1574. in 4. editus. Præcipua vero ejus tractatio versatur in Locorum distributione, figuris rerum, applicatione figurarum ad memoranda, & memorandorum ad figuras. Locorum scilicet sollicita debet esse disqvisitio, in qvibus assumendis magna autorum est variatio; aliqvi naturales, aliqvi artificiales præferunt. Metrodorus ex antiqvis in iis signis, per qvæ Sol permeat, trecentos sexaginta locos posuit, è qvibus munimenta memoriæ qværantur, & rerum imagines animis hominum inferantur. *Julius Camillus* non ad artem reminiscendi solùm, sed & generalem usum locos universales commentus est. Mentionem artis ejus reminiscendi facit *Hieronymus Marafiotus* in suâ de arte Reminiscentiæ libro statim sub initium. *Joannes Sturmius* in libro de linguæ Latinæ resolvendæ ratione de locis, in qvos eam resolveret, sollicitus cap. 1. de hoc Julio Camillo narrat, qvod primus cœperit solvere linguam Latinam, eamq; dividere partibus ipsius hominis: putavit enim se in homine posse invenire omnem ordinem universitatis; & in dividendo homine dissolvere & dividere posse omnem copiam & varietatem vocabulorum: In hominis ossibus siqvidem natura inveniatur terræ; in sanguine natu-

natura caloris & ignis; in spiritu aër; in urinâ aqva &c. Postea tamen ipse hanc rationem improbavit, & *theatrum* instituit, in qvo universitas naturæ possit videri, digeri, distingui, cumulari. Theatrum illud divisit septem Planetis. In Planetis observavit uniuscujusq; proprietates, qvod & fecisse Jordanum Brunum in libro de *Compositionibus imaginum* videmus. Editus verò est liber illius de hac re linguâ Italicâ, ut Sturmius loco citato testatur. Immensæ illius laudes sunt apud Riccium in *præfatione Apparatus Latinæ locutionis*, qvi suos defectus suppleri posse credidit hoc theatro, qvod tum non editum erat. *Id à Julio Camillo*, inqvit, *Viro in hâc unâ præcipiendi facultate facilè principe cumulatè absolutum exspectare licebit, qvi in suo theatro ita ad sua capita, vel unumqvodq; qvod homini in mentem dicere venire possit, ex ordine digestum habet, ut inde vel infanti Latina oratio, in calamum scribenti, qvam uberrimè confluere possit. Quod qvidem divinum opus, ne aliqvo maligno fato nobis intercipiatur (nam aliquot annos ad regiam voluntatem nobis proferri, æqvo animo perferri potest) summis precibus à Diis immortalibus contendendum est* Sed tamen totum hoc divinum opus Lilius Gyraldus *Dialog. 2. de Poëtis nostri temporis* contra Riccii judicium aspernari audet: *Fuit*, inqvit ille, *Julius Camillus Forojuliensis Polyhistor, qui in disciplinis novas quasdam methodos se invenisse gloriabatur, ut theatrum illud suum, quo miraculosè conclusas disciplinas prædicabat, ad ostentationem & qvæstum potius, qvam ad erudiendos credulos adolescentes: unde non modo ab amicis, sed & à principibus viris grandem pecuniam interdum extorqvebat.* Qvare tacitè pungit Riccium, Virum alioqvin latinè doctissimum, qvi in epitaphio ipsi scripto vocavit *virum ad omnia scientiarũ omnium sensa mirificè eruenda, & scientias ipsas in suum ordinem aptè constituendas natura mirè factum, de Latinis literis inprimis optimè meritum;* Cum tamen carmina ejus invitis Musis & Minervâ composita Gyraldus, & rectè qvidem, judicet; Sturmiùs verò optimi judicii in linguâ Latinâ Camillum fuisse fateatur. In hoc opere versatus ille fuit annos qvadraginta, nec profecit; nam tanqvam mysterium qvoddam celavit, ac tandem ab amicis ejus, non ab ipso, hæc edita est theatrica ratio. Illam exponere aliqvatenus ipse Camillus in Carmine ad Petrum Bembum videtur, qvod in delitiis Poëtarum Italorum reperitur. Totam sibi displicuisse ait Sturmius, qvi satius putabat esse seqvi ordinem naturæ, aliosqve locos commentus est, ad qvos ille linguæ Latinæ phrases referret. Verum Julius Camillus ad artem memoriæ simul respexit, ut expressè testatur Marafiotus. *Julius Camillus*, inqvit, *sua arti reminiscendi locum qværens, delectabilem illam omnibus curiosis intellectibus theatri sui ideam reperit, qvam pro universali loco memoriæ habens particularibus distinxit mediis, variisq; Deorum imaginibus exornavit, ut eo promptior memoria fieret, qvo distinctior sit locorum & imaginum apparentia.*

Non est exiguus eorum numerus, qvi hanc artem præceptis suis illustrarunt: nam præter memoratos sunt *Petrus Ravennas*, qvi scripsit librum hoc titulo: *Phœnix seu introductio ad artificiosam memoriam comparandam*, Vincent. 4. 1600.

& Colon. 8.1608. editum. *Rombergius inCongestorio artificiosæ memoriæ*, cujus doctrinam *Ludovicus Dulcis* sub forma Dialogi Italicâ linguâ Venetiis in 8. 1562. edidit. *Laurentius Gulielmus*, *Matheolus Perusinus*, *Franciscus Monleus* in libris de arte Rhetoricâ, *Franc. Martinus Ravelin. in Arte Memoriæ* exemplis auctâ, Francof in 8. 1615. editâ *Joan. Mich. Alberti in libro de omnibus ingeniis augendæ memoriæ*, Bonon. 4. 1591, edito. *Meyssonerus in Pentagono Philosophico-Medico*, *sive Arte nova reminiscentiæ*, Lugd. 4. 1639. editâ. *Mentzingerus in præceptis de naturali memoriâ confirmandâ*, Argent. 1568. editis. *Joh. Henricus Alstedius* tot artium & disciplinarum faber hanc qvoq; partem intactam non reliqvit. Scripsit enim *Theatrum Scholasticum*, in qvo cum aliis proponitur *Gymnasium Mnemonicum* de perfectione memoriæ & reminiscentiæ, Herbornæ in 8. 1610. editum. Scripsit & *Systema Mnemonicum*, Francof. 8. 1610. *Trigas Canonicas*, qvarum 1. est Artis Mnemologicæ Explicatio, Francof. 8. 1611. editas. Extat Hispanicâ linguâ scriptus liber *D. Joannis Velasquez de Azevedo Fenix de Minerva y arte de Memoria qve ensenna sin maëstro a aprender y retiner*, Madrit An. 1620. 4. Italicâ linguâ Patavii editus est *F. Philippi Gesvaldi* liber, cum titulo *Plutosofia*, qvi pleniùs illam artem proponit, & eorum, qvi ante se de hâc arte scripserunt, methodum examinat. Idem in Lectione IX. ubi agit de locis per Circulationem, qvâ intelligitur color Rhetoricus, singularem *artem & methodum de multiplicandis conceptibus*, sub titulo *Cornucopiæ* promisit, qvæ convenire cum rotis illis combinatoriis Lullianis videtur. Promiserat & *Magnus Pegelius*, suprà nobis laudatus, in illo suo Thesauro rerum selectarum pag. 115. *Efformationem perqvam pusillam, qvam dum certo modo apud te recondis, reddere sive repetere & sic meminisse potes summas rerum, qvas seu legis, seu audis, seu animo intentus concipis, sic ut sine morâ interjectâ ullâ è vestigio, vel qvando velis & qvidem ordine eodem tum &, ut velis, inverso seu retrogrado ordine easdem repetere valeas, etiamsi dicta rerum capita centena vel plura, eaq; vel similia, vel utcunq; diversa, suo ordine, qvocunq; oblata fuerint.* Qvod an à cæteris Mnemonices doctoribus intactum fuerit artificium, dicere eqvidem non possum. Prodierunt Lipsiæ & Francof. 1678. in 8. *variorum de arte memoriæ tractatus selecti*, qvibus perspicuâ methodo doctrina illa traditur. In iis primo loco habetur *Gazophylacium artis memoriæ*, illustratum per *Lambertum Schenckelium Dusilvium*: qvod sub *Martini Sommeri* nomine Venetiis editum est. Et iste qvidem Schenckelius artem hanc passim magno cum successu nec sine insigni suo lucro exercuit. Edidit qvidem nonnulla, verùm omissione vocalium literarum præcipua artificia obscuravit, qvæ tamen ab oculatis deprehendi facilè potuerunt. Et extat *Arn. Backhusii* qvædam super illa Clavicula. Eam qvoq; artem Schenckelianam *Fr. Martinus Ravellinus* explicatiorem dedit, cujus jam suprà mentionem fecimus, estq; & illa Collectioni Lipsiensi addita. Sunt & libelli exigui, titulo *Schenckelii detecti & redivivi*, editi, qvibus Methodus & Praxis Schenckeliana ostenditur. Hanc Schenckelianam methodum, sed multis accessionibus auctam, Gallicâ linguâ propo-

suit

it' *Adrian. le Cuirot*, ſub titulo, *Magazin des ſciences*; Pariſ. 1623. in 12° editam.
jusdem *Schenckelii Methodus de Latinâ linguâ intra 6. menſes docendâ*, edita eſt
rgent. in 8. An. 1609. Continentur in collectione illâ Lipſienſi porrò *Johannis*
uſtriaci, tum & *Hieronymi Maraſioti* libri optimè ordinati, *Johannis Spangenber-*
gii Erotemata etiam illic habentur, minimè contemnenda, qvi melioris intelli-
entiæ gratiâ in hanc methodum ſimpliciorem artem redegit. Cæteris tamen
mnibus, qvos modo enumeravi, præferendus videtur perſpicuitate & methodo
nonymus ſcriptor in libro, cui titulus: *Ars memoriæ localis, plenius & luculentius*
xpoſita, qvam antehac nunqvam, unâ cum applicatione ejusdem ad ſingulas diſcipli-
as & facultates, Lipſiæ 1620. in 8. edita, qvi in Academiâ Lipſienſi hanc artem
ocuit, ut ex præfatione apparet, in qvâ & Terrentium in eâdem arte magiſtrum
udat, alterum ævi noſtri Simonidem, qvem Academia Lipſienſis non ſemel
um ſtupore audiverit, aliena, qvantum vellet qvis, recitantem ut ſua. Adhibet
qvibusdam locis notas & characteres græcos, ac verba trajecta; ſed facilè il-
detegi poſſunt: & adjecta eſt qvædam pro eorum explicatione clavicula. In-
nua ejus confeſſio hæc eſt: *neminem tam ineptum eſſe debere, ut ex hâc arte ſibi*
ret omnis ſcibilis notitiam: qvod artis quidem reſpectu non impoſſibile eſſe judicat;
d vel negligentiam noſtram, vel occaſionem, vel vitæ brevitatem impedimento eſſe, quo
inus ad omnium rerum cognitionem pervenire qveamus: ſufficere, hâc arte ſibi compa-
re poſſe diſciplinarum neceſſariarum abſolutiſſimam notitiam, non neceſſariarum ſu-
ficariam. Non parum lucis huic arti attulit *Adamus Bruxius in Simonide ſuo*
divivo, ſeu Arte memoriæ & oblivionis, Lipſ. An. 1640. in 4. editâ, tabulis
mprehenſâ. Nam omnia figuranda, voces, ſententias, tempora ad certum
dinem revocat, certasq; ſingulis qvaſi per indicem imagines adſignat, magno
ui futuras, qvi ad praxin hujus artis ſe applicabunt. Subjecit *Nomenclatorem*
nemonicum, qvem externâ ſpecie puerilem, magno tamen uſui futurum dicit.
d diſſimulavit ejus uſum, qvem paulo ſagacior facilè deprehendet.

Tota artis hujus ratio in eo conſiſtit, ut Locorum, rerum formandarum,
naginum,, connexionis, certa & bene ordinata methodus obſervetur. In Lo-
s diſpeſcendis magnâ ſollicitudine verſantur multi. Loci ſunt vel naturales, vel
tificiales, de qvibus eorumqve conditionibus Roſcellius, Ludovicus Dulcis
ulta tradiderunt; ſed ſcrupuloſa admodum, neqve magno uſui futura; in
ibus examinandis operoſus eſt Philippus Geſvaldus, qvi, me qvidem judice,
nnium accuratiſſimè hanc doctrinam perſeqvitur. Multa enim contra Ro-
ellum & alios de Locorū delectu non ſine ratione diſputat: Locos imaginarios
anè rejecit, Locorum etiam naturaliū parciorem eſſe uſum vult, ſed artificiales
nnibus præfert. Multa hic de ſenſibilitate, im̄obilitate, invariabilitate diſtinctio-
:, numero, diverſitate, lumine, qvantitate, diſtantiâ, ſucceſſione, ſolitudi-
, altitudine, ſitu, ſignatione numericâ, proportione locorum ordine motus,
erſonis im̄obilibus in locis, de locis numerabilibus, locis directis & transverſis,
locis

locis alternatis, locis in progressu, & regressu, locis per circulationem disqvirit, de qvibus aliis ne cogitatum qvidem vidi. Multa qvoqve habet de Imaginibus, earumqve collocatione, rebusqve per imagines collocandis. Johannis Austriaci qvoqve in iis laudanda est diligentia. Schenckelius novem lectionibus universam artem includebat Prima erat in vocabulis apprehendendis, secunda in sententiis memoriæ mandandis: tertia in librorum ac orationum summariis argumentis recensendis: qvarta in vocabulorum non intellectorum apprehensione: qvinta in Oratione memoriter recitanda, & ab auditore memoriâ excipienda: sexta in disputatione & Syllogismis proponendis: septima in collocatione librorum, citatione autorum, dictatione & scriptione diversarum literarum: octava in applicatione artis ad omnes facultates: nona & ultima in regulis circa hanc artem in universum observandis. Sed omnia pleniùs ab Anonymo suprà laudato explicantur.

De Arte omni Mnemonicâ ita ego judico, in iis disciplinis, in qvibus è benè ordinatis & connexis principiis omnia deducuntur, supervacuum esse ejus usum: Qvi enim hîc imaginibus juvare velit memoriam, duplici onerabit conceptu, cum simplex cognitio è rectè deductis principiis proveniens, per ipsum illum ordinem memoriæ se ingerat. Per imagines autem verus rerum nexus confunditur, ac qvasi nebulis qvibusdam involvitur. Qvare nullatenus probo *Stanislai Mink von Weinsheun* vel, qvi sub illo nomine latet, *Winkelmanni* institutum, qvi *Logicam Mnemonicam sive memorativam* conscripsit Hallæ Saxonum Anno 1659. in 12° editam. Cum enim judicii vim potissimùm talis disciplina reqvirat, neqve ideò à pueris apprehendi satis possit, ejus per Phantasiam novis imaginibus imprægnatam turbabuntur Circuli. Idem de Methaphysicâ, Physicâ, Ethicâ, Politica dico. Studia Mathematica, qvoniam in figuris jam tum versantur, stultum esset novis onerare imaginibus: nam figuræ ipsæ in sensûs incurrunt, & imaginem intellectui sistunt. Ineptum itaque est consilium *Konigii*, qvi Geographiam & qvidem Mathematicam per aleæ lusum pueris proponendam suasit, edito eum in usum cum operosis figuris libro, qvem Imperatori magno apparatu inscripsit. Ipsæ illæ chartæ Geographicæ coloribus suis distinctæ Mnemonicum artificium oculis exhibent, in qvibus pueros septennes ita exercitatos vidi, ut objectâ chartâ nominibus nudâ, qvalem Joannes Strubius in hunc finem edidit, sine ullâ hæsitatione loca urbium & regionum digitis signarent. De illis generalioribus imaginibus qvibus Europa Virgini, Draconi volanti, Africa Leoni, Italia pedi &c. comparari solet, nunc non dicam: nam illæ phantasiam juvant in regionum finibus imprimendis, ut stellæ in cœlo per certas qvasdam imagines signari solent. Neqve de nominibus urbium dicam, qvæ per imaginum figuras memoriæ commodiùs infigi possunt. Cæterum ad omnia, qvæ in disciplinis occurrunt, qvatenus in facto consistunt, vel ad memoriam & phantasiam potius, qvam ad judicium, referuntur, utiliter adhiberi imagines Mnemonicæ possunt. Sic

Sic in facultatibus, qvas vocant, Theologiâ, Jurisprudentiâ, Medicinâ, il-
: non ſpernendæ ſunt. Cum enim Theologus in ſacro Codice præcipuè occú-
etur, ad hiſtoriam ſacram & argumenta capitum memoriæ imprimenda-non
rum conferent ſubſidia Mnemonica; Cujus ſpecimen eximium oſtendit his
udiis celebratiſſimus *Johannes Buno* libro Germanicâ linguâ edito, Anno 1680,
b titulo: Bilder-Bibel. Ante illum *Winckelmannus* generali aliqva tabula i-
eam Veteris Noviqve Teſtamenti complexus eſt, libello Germanico, Bremæ
nn. 1679. edito, cui titulus Sontags-Arbeit. In illis tamen tabulis, præci-
uè Bunonianis, fortè nimiam imaginum conſtipationem & exilitatem
nprobaveris. Sed labore improbo, non in his tantùm, ſed & in aliis, Vir optimus
functus eſt. In Jurisprudentia enim, ubi pleraqve conſtant autoritate librorum
ris, ſimilem ille laborem ſuscepit, qvo per omnes juris civilis, Canonici &
udalis libros non ſolum titulos & eorum nexum, ſed & ſingularum le-
m & paragraphorum argumenta per imagines magnâ & ſollicitiſſimâ
râ expreſſit. Antea qvoqve Anonymus aliqvis *Introductionem Mnemonicam*,
jus beneficio rubricæ Inſtitutionum & Pandectarum corporis Juris Civilis
atio breviſſimi temporis memoriæ mandari poſſint, ſed ſine loco impreſſionis
tempore addito, publicavit. Imagines hic ſatis eleganter depictæ & benè ordi-
tæ, ſed ad ſolos ille titulos tantùm reſpexit, non habitâ numerorum ratione.
ius qvoq; *Nicolaus Bulacherus* Lipſiæ tabulas Inſtitutionum ſummarias additis
naginibus mnemonicis edidit. Sed & ille imperfectus labor eſt. In Medici-
etiam ad Nomenclaturam ſimplicium prodeſſe Ars Mnemonica poſſet. In
ſtoricis præcipuè uſus ejus artis ſe exerit. Habemus in illis Tabulas de IV.
onarchiis, variè interpolatas & recoctas. Qvæ enim primùm ſine autore
rcumferebantur, ab *Henrico Schævio*, *Winckelmanno*, *Bunone* reformatæ fuere.
nckelmanni extat *Cæſareologia* cum Tabulâ Mnemonicâ, qvâ Cæſarum nomi-
& tempora exhibentur. *Buno* multa de rebus geſtis adjecit, per omnes Mo-
rchias & regna, additâ prolixâ explicatione. Idem *Hiſtoriæ Univerſalis Ideam*
nemonicam alio labore per millenarios & ſecula deductam in juventutis uſum
lidit, connotatis iis, qvæ ad revolutiones & mutationes imperiorum & regno-
m pertinent; Qvi labor profectò laudem ſuam meretur. Uſus verò hic eſt lo-
; naturalibus, non caſtris. Qvæ cum in omnium manibus ſint, illis immorari
lumus. Extat in hiſtoriâ artis Mnemonicæ ſpecimen à *Johanne Theodoro Diete-*
o puero undecimum agente annum exhibitum, qvi Hiſtorico-Chronologi-
m ſeriem à Julio Cæſare usq; ad regimen Ferdinandi III. memoriter in publi-
 conſeſſu recitavit, ductu *Winckelmanni*, qvod editum eſt Gieſſæ Haſſorum
nno 1653. Aliud ſpecimen hujus artis è Scholâ *Bunonis* exhibitum narrat *Frôm-*
annus de Faſcinatione lib. 3. part. 4 ſect. 1. cap. 4. Tale ſpecimen Hiſtoricum à
nditu orbis usq; ad excidionem Hieroſolymorum per Titum Veſpaſianum
ctam in Academiâ Roſtochienſi *Johannes Hein!*, Holmiâ Svecus, beneficio

hujus artis, & ductu *Caspari Closen*, qvi & in præfat. ejus speciminis laudat *Petri Laurenbergii* institutiones Mnemonicas nondum editas, dedit, qvod editum est Rostochii Anno 1660.

In Lingvis addiscendis non contemnenda sunt Mnemonica subsidia. Becherus qvidem in Methodo suâ didacticâ nullam hic Mnemonices rationem habet, ac laborem Bunonis aspernatur: Putat enim, radicibus cognitis derivata facili negotio addisci posse, si literas initiales & terminationes qvis in ordinem redigat, Syntaxin qvoq; levi negotio in compendium reduci posse Qvod aliqvâ qvidem ex parte verum est. Neq; ego in Syntaxi, qvæ ex naturali qvâdam combinatione dependet, aut in derivatis, magnopere Mnemonica artificia qvæsiverim. Sed in radicibus tamen cujuscunq; lingvæ ediscendis illa usui esse possunt. Hebraicarum Radicum & Græcorum primitivorum seriem benè inventis & ordinatis imaginibus olim *Henricus Schævius*, meus qvondam Præceptor, Vir ingeniosissimus deduxit, qvas etiamnum possidet Ægidius Neudorffius, Scholæ Heidensis in Dithmarsiâ Rector, vetus è condiscipulatu amicus. Idem Schævius in lingvâ Latinâ vocabularium mnemonicum edidit, characteribus rubris nigris & mixtis distinctum pro trium generum cognitione. Alii aliis artificiis mnemonicis extra imagines feliciter usi sunt. Ita *Schickhardus* in Horologio Hebraico artificio allusionum usus est, ac Collega noster honoratissimus *Matthias Wasmuthus* Hebraicarum radicum Lexicon perpetuis allusionibus ex aliis linguis adornavit, qvibus tirones cum optimo successu eas apprehendunt. Idem in aliis Græcâ ac Latinâ lingvâ fieri potest: & notavi ego voces è Germanicâ & vulgaribus lingvis adeò Græcis & Latinis esse affines, ut facillimo negotio ex earum similitudine addisci possint. Qvæ res non ludicrum tantum, sed & maximè serium usum habet: Nam illa affinitas è secretis, atq; maximè philosophicis ac naturalibus, causis orta est; de qvo alio loco plura. Incidit hîc, qvod *Antonius Wood* in Historiâ & Antiqvitatibus Universitatis Oxoniensis lib. 1. ad Ann. 1292. memorat è MSto libro consummatissimi suo tempore philosophi *Rogeri Baconi*, qvo Joannem Londinensem discipulum suum Clementi IV. comendat, qvi hæc de se ipso narrat, qvod *ex qvo Alphabetum didicerit, annos quadraginta in scientiis linguisq; acqvirendis posuerit, totoq; illo tempore, exceptis duobus qvibusdam annis, & labores infinitos exantlaverit, & impensas tamen haud minores fecerit: posset tamen qvadrante vel ad summum dimidio anni virum sedulum & literarum tenacem totâ suâ eruditione imbuere: modo ipsi tabulas aliqvot analyticas conficere liceret, qvas discipulus ille suus & in initio seqveretur, & subinde consuleret. Imò in dubio non ponebat, qvin assidua diligentia viro præmonstraret, qvâ ratione vel trium dierum spatio tam perfectam lingva Hebraica cognitionem nancisceretur, ut exactè comprehenderet, qvicqvid sancti Patres viriq; olim sapientes in dilucidando sacro Textu scripserint.* Addit Antonius Wood: *Adeò non Horologii Hebræi primus inventor Schikhardus. Porrò autem & qvicqvid ad sacrum eundem textum emendandum pertinet, se promisit ostensurum.*

rum. *Qvin etiam ſpopondit, tres tantum ſe dies depoſcere ad aliqvem in lingvâ Græcâ erudiendum, ut qvæcunq; non tantùm de materiâ Theologicâ, ſed & Philoſophica nſcripta ſunt, clarè innoteſcant. Profitetur inſuper, unicâ ſe hebdomadâ Geometriam, tera verò Arithmeticam penitus aperturum.* De iis promiſſis verò Autor ita judiat: *Hæc an viis vulgaribus præſtiturus eſſet, an verò methodo Trithemianâ, hoc eſt, teganographiâ & Polygraphiâ, neq; mihi ſatis conſtat, neq; ipſe explicat Baconus.* For- &in hoc Baconus ad artem Mnemonicam reſpicit, qvæ iſto tempore inter yſteria cuſtodiebatur. Qvomodo lingvæ vulgares facili viâ per Latinam adſci poſſint, monſtrat Winckelmannus in *Proteo ſuo.* Oldenburg. 1657. lingvâ ermanicâ edito, pag. 121.

In Orationibus, qvæ ad Principes & ad populum habentur, magno illa ars uieſt. Sive enim memoriter à nobis aliqva recitanda ſunt, adjumento erit in iis tinendis; ſive reſpondendum ad illa ſit, qvæ alii propoſuerunt, etiam hic illocis & imaginibus ſuis, veluti qvibusdam characteribus, ſuccurret: Qvam ob uſam Oratori Eccleſiaſtico & Civili vehementer prodeſſe poterit. Et ſanè obieri poteſt continuo exercitio, ut in hâc arte exercendâ adeò promptus qvis , ut perinde ipſi ſit, an legat orationem, an è characteribus ac imaginibus anio impreſſis recitet. Qvod in lectione literæ præſtant de verbis, hoc in retatione imagines præſtant de ſenſibus: Unâ enim imagine integra periodus mprehendi poteſt. Ergò qvo qvis felicior ac promptior in imaginibus ncipiendis de re memorandâ erit, (qvod exercitio modico facilè ab homine, i εὐφανταστώτ@- eſt, impetrari poteſt) eo expeditius ſine ullâ hæſitatione, qvaex chartâ legeret, recitabit.

Sunt præter imagines & loca, qvæ aliqvam curam & moleſtiâ reqvirunt, alia æ dam artificia Mnemonica non ſanè contemnenda: Neq; enim refert, utrum aginibus, an aliis characteribus, connexio illa rerum concipiatur. Expeditiſſi eſt numerorum per literas exprimendorum ratio, qvæ literæ verbo aliqvo emoriali comprehendi poſſunt, qvod connexionem cum re, cujus reminintia qværitur, habeat; Qvod inventum centum boum mactatione dignum ocat Winckelmannus in *ſuo Horto & Arbore Philoſophiæ* p. 118. Ita in Hiſtoricis ent anni mundi vel æræ Chriſtianæ, vel ætatis Imperatorum, certo aliqvo rbo memoriali exprimi, qvod valde commodum eſt. Eâ ratione *Henricus bavius* per appoſitionem verborum memorialium Titulos Digeſtorum & Cocis eorumq; numerum memoriæ imprimit: ego illud in Inſtitutionum & ecretalium titulis tentavi. Qvis enim cum audit titulum *Locati conducti*, non cilè reminiſcatur vocis Paſcha? qvia à Paſchatis tempore illi contractus iniri ent. Et hic PS ſignificat numerum libri, litera C numerum tituli. Titulo de rmino moto jungitur vox SyNCoPe. Syncope de medio tollit, ita & lapis i terminum notat, de medio tollitur, & in illâ voce literæ SN ſignificant li-um, literæ CP titulum. Hâc inventione adeò ſe felicem prædicat Winckel-

mannus, ut in hæc verba erumpat: *Maximè à te peto, ut si hoc omnium scientiarum secretum intellexeris, perpetuò serves occultum, nec mysterium tam mirandum transfundas in indignos. Porci enim non sunt unionibus exornandi, nec pretiosis onerandi margaritis.* Remittit qvoq; ad *Relationes suas ex Parnasso, de Arte Reminiscentiæ*, Giessæ in 12°. Anno 1661 editas, ubi plura de usu Alphabeti numerici habet. Aliam qvoq; & expeditiorem per literas numerandi rationem idem pag. 220. *Horti sui Philosophici* proponit, de qvâ ita ille: *Modum habeo, qvo numerum omnem sufficienter & literis paucis consignare potero & scribere; latent in singulis passibus plura mysteria, ut qvanto ex his majora inveneris, tanto restent ampliora invenienda. Via paratur tibi incipienti, in quâ proficienti non est difficile successu temporis invenire multa rara & maxima.* Non explicat verò ille, ad qvos præterea usus numeri illi literarii applicari possint, qvod fortè sibi secretum servavit: Nisi forte etiam res illis numeris per hypothesin aliqvam notatæ revocari simul in memoriam possint; qvod fortè in circulis illis Lullianis Subjectorum, Prædicatorum, Qvæstionum, qvæ novenario numero, ut numeri ipsi, comprehenduntur, observari posset. In lectione librorum, si paginas aut capita memoriæ imprimere velis, fortè etiam usus illorum esse poterit. *Johannes Buno* in variis qvoque libris suis Mnemonicis feliciter talibus literis usus est. In extemporali oratione memoriter recitandâ literis & vocibus qvasi signis & characteribus uti docet Janus Cæcilius Frey in Viâ ad Scientias, cap. 1 *Sume*, inqvit, *tibi versus aliqvos, aut orationem notissimam*; *v. g. versus Virgilii:* Arma virumq; cano &c. *vel aliqvem psalmum notissimum, aut orationem Dominicam* Pater noster, &c. *Jam igitur prima periodus incipiat à primo vocabulo* Pater; *secunda periodus à vocabulo* noster; *tertia à vocabulo* qvi es; *qvarta à voce* in cœlis; *& sic deinceps. Oportet autem tales voces materiæ, de qva dicturus es, applicare, similitudine aliqva aut dissimilitudine instituta, v. g. sit loqvendum de Pythagora, ita fieri potest:* Pater *omnis sapientiæ humanæ & divinæ meritissimo jure censendus est Aristoteles.* Noster *Orbis nostraq; monumenta, nostrique auctores hujus rei & veritatis amplum ubiq; dant testimonium, & referre facilè foret.* Qvi es *inter Græcos eloqventissimus æstimatus Demosthenes, Isocrates, & tu, Marce Tulli, qvi es disertissimus Romuli nepotum, annon ubiq; id fatemini?* In cœlis *non tot micant stellæ, qvot honorificis testimoniis de Pythagora libri sunt referti. Qvo facto impossibile est, humanitus loqvendo, memoriam fallere, qvamvis in longissima oratione. Imò brevissimo momento repeti potest longissima qvamvis oratio.* Cap. 2. proponit literalem & syllabicam memoriam *Vocabulum aliqvod finge, aut potius vocabulum notum accipe, cujus literæ aut syllabæ tibi repræsentent primas literas aut primas syllabas materiæ, qvam proferre tibi constitutum est; v. g. sit mihi loqvendum de* Alexandro, Romulo, Mercurio, Orpheo, *sumam hoc vocabulum* armo. *Ergo A. significat Alexandrum, R. Romulum, & sic deinceps; Vel sit mihi loqvendum de* Argonautis, *de* Mari, *sumam hoc vocabulum,* Arma. *Itaq; prima syllaba refert vocabulum primum, secunda secundum.* Idem qvoq; à Schenckelio & aliis Mnemonicis scriptoribus nota-

notatum vidi. Qvod part. II. cap. 9. Jan. Cæcil. Frey proponit, præter reminiſcentiam verborum, inventionis rationem exponit: nam qvia perpetuus rerum analogiſmus eſt, ideo è certis cujusdam verſus verbis meditata ſua perpetuá applicatione depromet ad dicendum planè imparatus. Ut de mente autoris conſtet, locum totum apponam: *Præceptum hoc apprimè utile concionatoribus, Advocatis aut aliis, qvibus ex tempore aliqva habenda oratio, non præmeditatis: & qvo præcepto habitus admirabilis eſt jam regnanti ſummo Pontifici Religioſus qvidam, à qvo coram collegio Cardinalium concionaturus, in ipſâ cathedrâ, petiit ut thema daret concionis; qvo dato, ex tempore omnibus admirantibus concionatus eſt. Præceptum autem hoc eſt per duo inſtrumenta dialectica, ſcilicet ſimilitudinem & diſſimilitudinem omnium rerum. Omnes enim res aliis ſunt ſimiles & diſſimiles propter analogiam. Itaq; de quâcunq; re ſive termino ſimplici ſive propoſitione, diſcurrendum eſt, accipe aliqvem verſum notum, v. g. Arma virumq; cano, Trojæ qvi primus ab oris &c. Jam ſit mihi diſcurrendum de Deo, de femina, de diabolo, de literis; ſtatim, præſertim ſi aliqvis habet aliqvam cognitionem rerum, ſeſe offerunt ſimilia, v. g. per* arma, *gravia bella fermè ſunt pro Religione & Deo. Item maximorum bellorum cauſæ fuerunt mulieres, ut Helena & Penelope &c. Jam ſimilitudo eſt inter virum & Deum. Servire enim Deo regnare eſt. Jam de f. minis conſtat; Vinum enim & mulieres faciunt apoſtare ſapientes viros. Per* cano, *Muſica, hymni Deo gratiſſimi. De femina, Sirenes qvot & qvales deceperunt? Per* Trojæ, *Reſpublicas & regna Deus aufert, delet pro libitu, ut Trojam, Babylonem. De femina, Helena, ruina Trojæ: Penelope Procorum &c Et ſic ordine per omnia licet diſſerere de omnibus. Debent autem ſimilitudines iſtæ conſiderari, qvod Vetus Teſtamentum nil aliud ſit, qvam ſimilitudo & figura Novi: & hodie ſunt, qvi totum Plinium in moraliſent. In hoc tota ars fuit Advocati illius* ALARI: *& hodie fermè omnes conciones in iſtis conſiſtunt.* Novi, qvi hoc artificio utantur, ut periodos periodis ſemper connectant, tranſitum commodum ſuppeditante ultima periodi voce, ſive illa ſubjecti ſive prædicati vicem ſubeat. Qvoniam enim nulla vox eſt, qvæ non alia vel ſuo ambitu comprehendat, vel ab alio comprehendatur, ſub notione generis, ſpeciei, totius, partis, cauſæ, adjuncti &c. aut alio qvodã modo affinitatẽ, ſimilitudinem ac diſſimulationẽ cum aliis habeat, facilè ab aliqvo verborum prompto coagmentari periodi periodis poſſunt, atq; ita qvalecunque orationis filum texi, modo id attendat talis Declamator, ut, qvoad fieri poſſit, enthymematicis tranſitionibus utatur, qvæ ratiocinationis aliqvam ſpeciem præ ſe ferant. Sed illa inter præſtigias artis oratoriæ referenda, neq; à viro cordato adhibenda, niſi aliqvo neceſſitatis caſu.

Signis & characteribus qvidam etiam feliciter utuntur in conceptibus exprimendis loco imaginum; Cujus rei exemplum elegans nuper dedit in Chronologicis *Marcellus*, Parlamenti Pariſienſis Advocatus. Edidit ille libellum exiguum, Amſtelodami 1686 recuſum, ſed in quo multæ tamen hiſtoricæ notitiæ per ſigna exponantur. Titulus eſt: *Tablettes Chronologiques*; in qvibus à nativita-

vitate Christi ad nostra tempora per seriem seculorum Chronologia deducitur; ita ut quælibet pagina seculum absolvat, eademque secundum regna lineis distributa sit, cum numero annorum regiminis. Ab altera parte nomina secundum Alphabeti seriem posita, signis quibusdam notata sunt, qvæ mortem naturalem vel violentam, potentiam, tyrannidem, imperii novi constitutionem, sapientiam, crudelitatem, fortitudinem, mollitiem, eruditionem &c. indicant; quæ omnia uno quasi intuitu patent. Eodem modo *Tabulas ille Chronologicas Ecclesiasticas* edidit Amsterodami Anno 87. recusas in 8. quibus ille notis, quarum numerus ultra 40. excurrit, significat valorem Conciliorum, eorum rejectionem, dignitates Cardinalitias, Archiepiscopatus &c. Fundatores Ordinum, Religiosos, Interpretes Scripturæ, Hæreticos, Prædicatores, Casuistas, Juris Canonici scriptores, Historicos, Philosophos, Mathematicos, Oratores, Poëtas, scriptores dubios &c. ut ita paucis pagellis multa omnino hoc compendio comprehendat. Scriptæ sunt illæ Tabulæ linguâ Gallicâ. Promisit & alia, quæ ad artis Mnemonicæ specimina referri possunt, *Tabulas scilicet Cosmographicas* continentes descriptionem exactam omnium mundi partium, cum particularibus illarum. Aliquam hujus consilii partem jam tum ante executus est *Johannes Uppendorffius* in *Schematismo suo Geographico*, Rigæ edito, in quo certis signis sedes Impp. Regum, Electorum, Ducum, Archiepiscopatus, Academiæ, Parlamenta, Urbes Imperiales, Hanseaticæ, Emporia &c. notantur. Promisit idem *Mundum Arithmeticum, in quo triplex humano generi commodum proponitur. 1. Literarum & vocum suâ cuilibet auxiliante patriâ linguâ terrarum ubiq; facilis & enucleata communio.* (De illo invento jam tum Beccherus & Kircherus cogitarunt.) *2. Ordo censendi populos, exercitus, imò regna, qvantumvis numerosissima, brevi tempore. 3. Citata per aëra decursiones, ab antiqvis frustra vel levi commodo pro signis duntaxat militaribus tentata, nunc classiariorum ignũ, tintinnabulorum & cæterorum id genus operâ pro qvolibet jussa, tam politico qvàm militari, perfectæ.* Scribet Tractatum *de similitudinibus, ex qvibus efficiuntur notitiæ rerum. Qvid sit illud, qvo meminimus, & qvam habeat vim? Literarios Prodromos, sive jucundissimam memoriæ vel judicii, tam in pueris qvam in adolescentibus, præparationem, lusibus & exercitiis juxta mentem D. Hieronymi in epistolâ ad Letam viduam illustratam. Opus cum machinis.* Gallicâ lingvâ promisit libros: *Amphitheatrum Principum, in qvo per machinas informatio magnatum proponitur:* Tractatum *de notis & figuris, qvi reducuntur in quinarium, & qvibus modo breviori, distinctiori, qvam per literas, repræsentari possunt omnes cogitationes etiam arcanæ & abstractæ.* Ubi in lucem illa mittentur, judicari de illis poterit. Talia artificia etiamsi ad artem Mnemonicam referenda, tamen peculiari nomine ars Notaria vel notatoria dici solet, qvâ per notas breves multa significantur. Apud Sinenses viget illa ars, qvâ verba & sensus uno aliqvo charactere exprimuntur. Talem *Notariam artem* promisit *Caramuel à Lobkowitz.* Romanis qvoq; talis in usu ars fuit, qvi per sigla sua dicentis verba assequi poterant, extatq; *Tironis* de Signis illis liber. Apud Anglos *Georgius Dalgarn*

garum Artem Signorum scripsit, Londini An 1661. editam, in quâ characterem universalem, sive linguam Philosophicam, fundavit, quâ homines diversissimorum idiomatum, spatio duarum septimanarum omnia animi sui sensa non minus intelligibiliter, sive scribendo sive loquendo, cum aliis communicare possint: præterea etiam juvenes Philosophiæ principia & veram Logicæ praxin citiùs & faciliùs multo imbibere, quam ex vulgaribus Philosophorum scriptis. Adjecit & Lexicon Grammatico-Philosophicum unâ in tabulâ repræsentatum, quo Metho-do Prædicamentali omnes res exhibentur cum adjectis vocibus & signis confictis. Cum hâc intentione convenire videtur Ludovicéa illa Lingua, quam auspiciis Potentissimi Galliæ Regis Ludovici XIV. moliebatur *Joachimus Frischius*, Gymnasii Rigensis Professor, cujus ideam aliquot ille foliis Thorunij Ann. 1681. edidit. Principia, ut ipse in titulo habet, è Theologiâ, Mathesi, cæteráq; Philosophiâ, nec non arte mnemonicâ sunt petita, & in classes Entium distributa, non modò linguarum jam existentium voces in suâ formalitate essentiali aut accidentali, proximáq; cum rebus convenientiâ & differentiâ dijudicantur; sed & nova lingua naturalis, rationalis, universalis & qvasi primæva omniumq; facillima, concinnatur. Sed huic labori fata intercessere. Commune aliqvod in omni linguâ literarum commercium per numeros instituit *Beccherus in suo charactere pro notitiâ linguarum universali* Francof. Anno 1661. edito. *& Kircherus in suâ Polygraphiâ*. Multum huic studio laboris quoq; impendit *Johannes Wilckius* in vasto libro, qvem de *Reali Charactere & Philosophicâ linguâ* Londini Anno 1668. in folio edidit. Magnâ ille curâ rerum classes distribuit. Qvâ ratione etiam illis prodesse poterit, qvi rerum illâ ordinatione inventioni aliqvod subsidium ex analogismo petunt. Pertinent & ad hanc classem, *qui artem Tachygraphicam vel Brachygraphicam* docuerunt, de quâ aliquot libri apud Anglos & Belgos prodiere.

Solent & à qvibusdam commendari pro Memoriæ subsidio certa Chartiludia. Meminit Berneggerus *Orat. 2. de parandæ doctrinæ modis illegitimis* suprà laudatâ, alicujus Chartiludii Logici ante centum annos suo tempore confecti. *Hujus farinæ*, inqvit, *videri qveat Monachi cujusdam, Ordinis Minorum, Thomæ Murneri Argentoratensis, Doctoris Theologiæ, chartiludium scriptum annis abhinc centum, & quod excurrit: cujus ope intra spatium unius mensis etiam indoctos ac rudes artis Logicæ ad miraculum usqve peritos effecisse se jactat, ut suspicio suboriretur, aliqvid magicarum artium intervenisse. Pollicitus etiam est, se daturum qvatuor libros Institutionum Justinianearum in similem chartularum lusoriarum formam redactos. Qvo præclaro munere an Studiosos Juris beaverit, mihi non constat; Nec enim vidi. Logicum chartiludium vidi, stoliditatem artis vanissimæ detestatus.* Rectè hâc qvidem in re Berneggerus judicat. Ineptus talium mechanicorum inventorum in disciplinis usus est, præsertim in Logicis. Nullus enim rerum nexus est. In sententiis vel vocabulis aliqvibus addiscendis, pueris fortè utilia esse poterunt. Ergo non demum à Gallis hæc chartiludia nostro tempore inventa, qvalia

ego

ego Geographica vidi. Illi enim hæc pro informatione Principum comendarunt, à qvibus rectè dissentit Sorellus in Scientiâ suâ Universali Gallicè scriptâ tractat. ultimo illius libri, cujus verba hîc aponā: *On peut dire le mesme de qvel qves Methodes que l'on a trouvées pour reduire la Cosmographie, la Geographie la Chronologie & l'Histoire, mesmes la Logiq, & autres Disciplines, en des jeux de Cartes. Si l'on se servoit seulement d'abord de ces sortes d'inventions, on ne servit qu'embrouiller l'esprit des enfans; Lors que l'on voudroit apres les instruire tout de bon, ils croiroient tousjours joüer, & parleroient plustost de Ieu q; de Science. On ne s. auroit aussi apprendre beaucoup de choses par une maniere si contrainte, dautant qu'une Carte ne peut porter qu'un nom, & quelqves qualitez sans rien approfondir davantage; D'ailleurs, il semble indigne de la majestè des Sciences de les traitter si bassement. Que si la Methode en est estimèe ingenieuse, & si elle sert de recreation à ceux qvi ont receu d'autre part une instruction plus forte, il ne faut point esperer que ce soit de la vraye erudition procede.*

Multa qvoqve memoriæ subsidia promisit *Joannes Caramuel Lobkowitz*, mirificarum disciplinarum Architectus. Nam in Catalogo operum suorum, qvem ipse publicavit, qviq; in *Bibliothecâ Scriptorum ordinis Cisterciensis* reperitur p. 179. ubi Grammaticam suam Latinam nominat, ait; Puto formam totius Linguæ Latinæ à clari ingenii juvene posse horâ intelligi, & mense addisci, si istæ novæ institutiones admittantur. Puto materiam feliciùs acqvirendam, si etiam ante tradetur. Tradatur prius lingua materna ex arte & regulis, qvam unusqvisqve addiscere posse videtur unâ hebdomade; & si hanc semel altè percalleat, poterit qvodcunqve aliud idioma acqvirere uno aut altero mense. Hæc ille qvidem magno hiatu promittit, & supra Rogerus Baco non nisi triduum postulaverat. Sed Berneggerus in laudatâ oratione fallacem hujus rei eventum notavit, *Non ita multis abhinc annis talem qvendam subitæ doctrinæ magistrum in hâc urbe vixisse nostis, qvi ut posset jejunæ supplicium vitæ tolerare, famemqve solari suam, ausus est Græcæ linguæ unius alteriusqve septimanæ spatio parandæ notitiam pacto certo pretio promittere. Et invenit ille quidem aliqvot adolescentes credulos, peneqve dixero stultos, qvi se ei dederunt in disciplinam & exploraturi, qvid ferat hic dignum tanto promissor hiatu; Qvos postea tamen emunctis loculis, veluti corvos biantes, egregie delusit, &, cum carnem peterent, ne carnis qvidem umbram ostendit.* Idem tamen Caramuel de arte memoriæ ita judicat eo in loco, qvo novam se memoriæ artem traditurum promittit: Puto artem memoriæ alterâ indigere memoriâ: interim qvid alii dixerunt & docuerunt, examino & methodum commodissimam trado, qva possit juvari memoria.

Ut tandem hanc de Memoriæ subsidiis tractationem concludamus, tenendum est, in rebus, qvæ ad memoriam propriè pertinent, historiis, factis, lectione librorum, orationum recitatione insignem posse esse hujus artis usum (qvam ob causam non ineptè suadet *Schefferus in Graphice* pag. 23. pueros in pingendo maturè erudiendos) in disciplinis verò firmiorem ab ipso rerum nexu

& or

ordine, memoriam exſpectandam. Deniq; non deſunt, qvi etiam naturali memoriæ plus virium accedere qvotidianâ exercitatione poſſe exiſtimant, qvemadmodum è palæſtra ſemper habitiores pugiles recedunt, & continuo uſu etiam membra novum robur acqvirunt; præſertim ſi non obruatur confuſâ multorum lectione, qvæ nulla certa poſt ſe ducit veſtigia, & firmiora & altius imprimenda, ſi eædem ſemper ducuntur eodem tenore in diſciplinis lineæ. Extat eâ de re parænesis umbratica in *Paganini Gaudentii Inſtar. Academic. pag. 129.* cum epigrammate de Lullianâ Memoriæ arte contemnendâ. Legi & in illo argumento poteſt illa jam ſuprà nobis memorata *Jacobi Lectii*, JCti doctiſſimi, de memoriâ Oratio, qvi etſi non hanc artem aſpernatur, tamen in eâ plus oſtentationis, qvàm frugis, eſſe judicat: qvâ in ſententiâ plane illi ὁμόψηφος eſt in oratione citatâ *Berneggerus*, ut ipſa ejus verba transſcribat, ſcriniorum ejus hâc qvidem in parte compilator. Sed ille has forſan extemporales, & inter negotia eproperatas, orationes typis non deſtinavit. Nam filius illas poſt mortem Viri citra controverſiam doctiſſimi, & qui magnum, dum viveret, Germaniæ ornamentum fuit, edidit.

CAP. VII.

DE METHODIS VARIIS.

Methodus vel generatim vel ſpeciatim accipitur. Oweni Guntheri Tractatus de Methodo laudantur, qvi poſt Ariſtotelem & Galenum eam doctrinam propoſuit. Erhardi Weigelii Analyſis Ariſtotelica ex Euclide reſtituta laudatur. Ariſtotelis interpretes in hâc arte tradendi ſegnes. Ariſtotelis Analyticam male impugnat Nizolius. Ramus in Methodo Ariſtotelica novator. Verulamii de illo judicium. Carteſii doctrina de Methodo ab Autore artis cogitandi in compendium redacta. Autor Medicinæ mentis in hâc doctrinâ laudatur. Algebræ ſtudio primus in has cogitationes incidit. Summa ejus doctrinæ capita recenſentur. Artis inveniendi præcepta generalia. Definitiones, Axiomata, Theoremata qvomodo formari debeant. Imaginabilium, Mathematicorum, & Phyſicorum certæ claſſes, qvorum rationes indagandæ. Impedimenta ſex indagandæ veritatis. Baudelotii de Dairval liber de uſu Peregrinationum, Muſeum Italicum Joannis Mabillon & Michaelis Germain laudantur. Methodus veritates incognitas indagandi. Verulamii de Methodo cogitata. Methodus Exoterica & Acroamatica. Pythagorica Methodus per numeros à Theodoto Oſio reſtaurata. Chinenſiũ methodus philoſophandi per lineas. Eorum mirum acumen. Philoſophia eorum myſteria habet non omnibus intelligenda. Methodus Cabaliſtica, à Scalichio recocta. Qvatenus conveniat cum arte Lulliana. Renaudotii Specimina. Budæi judicium de talibus methodis. Scaligeri deſiderium de barbarorum doctrinâ diſcendâ. Autores recentiores Cabaliſtici. Robertii Fluddii ſcripta & Philoſophandi ratio. Methodi particulares.

res. Non niſi unam agnoſcit Autor Medicinæ Mentis. Autores qvi ἐγκυκλοπαιδείαν ſcripſerunt. Sorelli ſcientia univerſalis. Martianus Capella, Euphues. Alſtedius. Judicium de ejus ἐγκυκλοπαιδείᾳ. In artibus Mechanicis ejus diligentia, ut & Thevenoti, Velſchii. Alſtedii ἐγκυκλοπαιδεία Biblica. Velſchii Pædia in Cycliſco. J. Fortii Ringelbergii Encyclopædia. Antonius Zara. Voſſii opus artium. Havemanni Methodus. Claude Fleurus. Autores qvi de Methodo ſtudiorum ſcripſere, recenſentur. Leichneri Apodictica Scholarum reformandarum ratio. Baco Verulamius. Beyeri Lux mentium. Velſchii Somnium Vindiciani. Leibnitzii Methodus Jurisprudentiæ. Anonymi deſideria literaria. Thomæ Broun Pſeudodoxia Epidemica. Schookii judicium de Methodiſtis. Univerſalis Methodus vix ſperanda. Qvædam datâ operâ occultantur. Sermones Exoterici & Acroamatici. Octaviani Ferrarii liber de ſermonibus Exotericis. Παιδεία qvæ Ariſtoteli. Ἐγκύκλια μαθήματα. Ἀκρίβεια mathematica in omnibus obſervari neqvit.

DE Methodo ipſâ, genuinâ illâ ac primariâ Logices propagine, dici etiam hîc qvædam debebant: Qvoniam enim Methodici titulo totus ille liber inſcribitur, de Mehodo præcipuè hîc agi debere ratio ipſa dictitat. De Methodo itaqve agi poteſt, qvatenus generatim ea vox accipitur, atqve univerſam illam inveniendi demonſtrandiqve rationem ſignificat, & qvatenus illa omnibus applicari diſciplinis ac meditationibus noſtris poteſt; Cujus propaginem eſſe diximus omnes illas artes, qvas Inventivarum titulo aliqvi ſalutant. Eſt verò Methodus nihil aliud, qvam Ordo, qvo ex principiis ac nobis cognitis deducuntur incognita; ſive id in ipſis ſcientiis ſive in Syllogiſmis fiat. *Owenus Guntherus*, Philoſophiæ Ariſtotelicæ qvondam in Academiâ Juliâ Profeſſor, Vir doctiſſimus, & cui multa ſe debere ait in præcognitis ſuis Logicis Keckermannus, *Methodorum tractatus duos* ſcripſit, *continentes totius artis Logicæ medullam, facultatem omnium ſcientiarum ac demonſtrationum principia inveniendi, dijudicandiqve rationem*, Helmſtadii 1586. in 8. editos: qvi mihi in hoc genere ita ſemper placuerunt, ut parum à novatoribus hâc in re novi præſtitum exiſtimem, niſi qvod applicatione ad Mathematica ac Phyſica exempla negotium hoc optimè illuſtrarint. Hæc eſt illa, qvæ libris τῶν Ἀναλυτικῶν Ariſtotelis doctrina continetur; qvorum duæ partes ſunt. Priores duo analyticorum libri docent ratiocinationis formas conſtruere: poſteriores duo libri παιδείαν ſeu eruditionem complectuntur indagandi dijudicandiqve materias in ſingulis diſciplinis. Hanc ſcilicet partem Logices εὑρετικὴν & κριτικὴν ab uſu non modo populari remotam, ſed multis etiam parum eruditè uſurpatam, ſuis Methodorum libris illuſtrare conatus eſt Guntherus, junctis illis, qvæ apud Platonem & Galenum (cujus extat de optimo genere docendi liber) occurrunt. De hâc Methodo Plato in Phædro & paſſim pluribus agit, eamq́; ut divinum inventum commendat: Eſt enim intellectui, tam theorico qvam practico, inſtrumentum paratiſſimum, ut & acutè intel-

intelligamus, & rectè agamus ; Qvare & per habitum organicum Methodum definivit Guntherus. Ille vero habitus Methodicus vel in integrâ scientiâ tractandâ, vel in aliqvâ ejus parte, exercetur. Methodum Universalem διδασκαλίαν vocavit Galenus, â qvo tamen dissentit Guntherus: nam διδασκαλία ad unam aliqvam tantùm disciplinam pertinet; Methodus autem est communis qvædam scientiarum norma nulli propriæ mancipata disciplinæ; cum non singularum disciplinarum ἐπίςημα cognoscat, sed ipsas scientias, qvarum singulæ sua ἐπίςημα perspiciunt, dijudicet examinetq;. Methodi particulares pro ratione duorum summorum generum, Substantiæ & Accidentis, duo habent instrumenta, definitionem & demonstrationem. Qvibus patet, nullis nos opus habere vel Gnostologiis, vel Hexologiis & Intelligentiis, qvas mustei illi Disciplinarum fabri nobis exsuderunt : nam solâ Logices & Methodi doctrinâ illud absolvitur, qvod ad disciplinas ordinandas pertinet. Hujus doctrinæ summum usum cum perpenderet *Erhardus Weigelius*, Matheseos Professor in Academiâ Jenensi celebratissimus, Vir ob egregia & singularia in arte suâ inventa summam laudem promeritus, atq; demonstrandi artem è Mathematicis principiis qvasi è fundo aliqvo peti debere rectè judicaret, *Analysin Aristotelicam ex Euclide restitu·am* scripsit, qvæ *genuinum sciendi modum & nativam restauratæ philosophiæ faciem per omnes disciplinas ichnographicè depingeret*; editaq; est Jenæ An. 1658. Eruditionem ille eximiam in doctissimo hoc opere ostendit, non omnibus qvidē fortè probatus, qvod in aliqvibus vel rebus, vel terminis nonnullis novaturire videatur; sed ingenium tamen & ἀκρίβειαν non vulgarem in Commentario illo deprehendas. Hujus sui consilii rationes prolixius in Inscriptione libri ostendit, cum in tot Aristotelis Interpretibus & Scholasticis nihil planè inveniret, qvod pulcherrimum ipsius opus Ἀναλυτικῶν rectè explicaret, eorumq; verum usum demonstraret. *Deprehendebam homines istos*, inqvit, *totâ die non nisi de mente Præceptoris, consiliorumq; ipsius sensu ad ravim usq; & nauseam decertare: alios hoc, alios istud suppeditare consilii: omnes tandem, veræ qvippe & priscæ Architectonicæ (quam obscuris aliquantum regulis, observatione & resolutione Mathematicarum, quas ipsis videre non contigit, fundatis, Præceptor tradiderat) ignaros in solis liminibus & superliminaribus conclavium hærere, eaq; , nescio quo ruinæ metu, labore non necessario quidem, immenso tamen & tantùm non Herculeo, statuminare operosè satagentes: tectorio insuper gypsoque quàm pulcherrimè incrustantes; illigatisq; emblematibus, quam fieri posset, elegantissimè convestientes, tempus omne consumere: substructionibus interim intimioribus ob instaurationis & cultus defectum omnimodè corruentibus. Qvos quidem hominum istorum errores, ut primum diu & diligenter attendens, ex merâ veræ & priscæ Architectonicæ, quam à Mathematicis discendam Aristoteles non nesciebat, ignorantiâ, indeq; regulis Aristotelicis non intellectis, sed pro placito uniuscujusq; perversissime explicatis, or.um suum traxisse & originem deprehendi; ex eo nihil in optatis magis habui, quam videre tandem aliquando, qui omnimodam Philosophici istius ædificii ruinam præventurus, Aristotelicam istam Architectonicam, hactenus satis perversam, è mathematica-*

rum machinarum inspectione & resolutione, quibus tota nititur, restitueret, modumq; post-ea, collapsam ferè pretiosissimam structuram ab interitu vindicandi, exinde ostenderet.

Et hæc qvidem, qvæ de Methodo ac demonstrandi ratione ab Aristotele dicta sunt, satis sibi constant, ut mirer, qvomodo *Nizolius* in libris *de rerum principiis & verâ ratione philosophandi* omnem demonstrandi rationem ab Aristotele luculenter adeo traditâ de medio tollere conatus fuerit. Extat enim libro qvarto cap. 3. de falsâ demonstratione & scientiâ Pseudophilosophorum, & simul de inutili falsoq; posteriorum Analyticorũ libro. Adversus illum peculiari operâ se disputaturũ promisit Vir ingeniosissimus *Leibnitzius in illâ præfatione*, qvam iteratæ libri Nizoliani editioni præmisit. Qvanta illa sunt παράδοξα, qvum universalia in rerum natura negat? qvibus sublatis, demonstrationis etiam magnam partem tolli necessum est. Qvis ferret Logicam disciplinam Oratoriæ, Metaphysicam Physicæ subordinari? qvas separandas esse ratio ipsa dictitat. Verùm ille studio partium abreptus multa disputavit adversus ipsam veritatis rationem, per occasionem litis cum Majoragio institutæ. Cum enim Majoragius adversus Ciceronem qvædam scripsisset, Nizolius prolixam, sed acerbam, ad ipsum epistolam scripsit, qvam in Bibliothecâ Gudianâ MStam servari suprà dixi. Ergo Majoragius duos Reprehensionum libros in Nizolium scripsit, qvi hos de verâ philosophandi ratione Nizolio extorserunt. Maluit Nizolius elegantiorem aliqvam philosophandi rationem, abjectis terminis philosophicis ac barbaris, qvibus tamen major subest rerũ expressio. Et fuit in multis Nizolio ὁμόψηφος Ramus, magnus in re Dialecticâ non tantùm, sed & in omni philosophiæ parte, Novator: Novam etenim, ut in singulis disciplinis, ita universam Methodum instituit, de qvo tamen ita judicat Verulamius de Augm. Scientiar. lib. 6. cap. 2. *Methodus veluti scientiarum architectura est. Atq; hac in parte melius meruit Ramus, in optimis illis regulis* (καθόλου πρῶτον, κατὰ παντὸς, καθ' αὑτὸ, &c.) *renovandis, quam in unica sua Methodo & Dichotomiis obtrudendis. Veruntamen nescio qvo fato fit, ut humanis (sicut sæpius fingunt Poëtæ) rebus pretiosissimis semper adhibeantur perniciosissimi quiq; custodes. Certè conatus Rami, circa illam propositionum limam, conjecit eum in epitomas illas & scientiarum vada, auspicato & felicis cujusdam genii ductu processerit oportet, qui Axiomata scientiarum Convertibilia facere attentaverit, & non simul ea reddiderit Circularia, aut in semet recurrentia. Conatum nihilo secius Rami in hac parte utilem fuisse non inficiamur.* Ergo tamen, qvæ bona in Ramo habentur, ab Aristotele potius transscripta, Verulamio judice, qvàm ab ipso excogitata sunt. Methodum qvoqve Ramæam perpetuis dichotomiis incedentem carpit ibidem in initio capitis Verulamius: *De unica Methodo & Dichotomiis nil attinet dicere: fuit enim nubecula quædam doctrinæ, quæ cito transit; res certe simul & levis & scientiis damnosissima. Etenim hujusmodi homines, cum Methodi suæ legibus res torqueant, & quæcunq; in dichotomias illas non apte cadunt, aut omittant, aut præter naturam inflectant, hoc efficiunt, ut quasi nuclei & grana scientiarum exiliant, ipsi aridas tantùm & desertas siliquas stringant. Itaque inania compendia parit hoc genus Me-*

thodi

thodi, solida scientiarum destruit. De Ramo & Ramæorum doctrina legi Caselius potest in suo Νέῳ & Prodidascalo. Cæterum ille jam tum Agricolæ & Ludovico Vivi suorum philosophematum originem in multis debuit, de qvo nos alio loco plura. Methodum Rami refutavit duobus libris *Everh. Digbæus* Lond. 8. An. 1580 editis: qvi & *Theoriam Analyticam viam ad Monarchiam scientiarum monstrantem* Londin. in 4. Anno 1579. edidit.

Doctrinam de Methodo peculiari qvâdam curâ sibi explicandam sumpsit Cartesius, vir ad Philosophiam animo acerrimo instructus. Totam hanc autem ad quatuor Regulas vocavit, qvæ tamen, si verum fateri velimus, Aristotelicis jam tum præceptis continentur. In compendium traxit *Autor Artis Cogitandi* parte qvartâ. Methodum duplicem facit: vel enim veritatem inqvirit, estq; Analysis, sive Methodus resolutionis, qvæ dici poterat methodus inventionis; vel inventam docet, & est Synthesis, sive methodus compositionis, qvæ & appellari potest methodus doctrinæ tradendæ. Integrum corpus scientiæ rarò analyticè tradi ait, cum analysis in usu tantùm sit ad qvæstiones solvendas. Atq; hîc varia qvæstionum exempla proponit, monstraturus, qvomodo in his procedendum: qvorum maximam partem excerpsit è schedis MStis Cartesianis, qvas à Dn. Clercelliero habuerat. Multa tum è mathematicis tum è physicis adducit pro illustratione hujus doctrinæ, qvæ ibi cum fructu legi possunt. Nam cæteri Autores Peripatetici, qvi de methodo tractarunt, parci admodum sunt in exemplis distinctè proponendis. Qvoniam enim pleriq; ex illis mathematicæ artis & solidioris physicæ, ac præcipuè ἐμπειρίας naturalis rudes fuere, qvæ firmiorem ἀποδείξεων fundum huic doctrinæ substernunt, mirum videri non debet, si mutilam illam & in multis erroneam dederint. Cæterùm nihil penè novi ab illis, qvi tamen nova se dixisse putant, dictum est, qvod non commodâ deductione è principiis Aristotelicis arcessi possit.

Nuperrimè eandem doctrinam *Tschirnhausius*, Academiæ Scientiarum Parisiensis membrum, viâ, qvoad fieri poterat, expeditâ & accuratâ proposuit, nisi qvod veterum præcepta planè seponat, suumqve omnino ductum seqvatur: cujus tamen Regulæ Generales & cum Cartesianis & cum ipsis Aristotelicis, qvas Guntherus expressit, in multis conveniunt. Libri titulus est: *Medicina mentis sive tentamen genuina Logicæ, in quâ disseritur de Methodo detegendi incognitas veritates.* Editus vero est Amstelodami 1687. ac Regi Galliæ inscriptus. Prima parte agit de caussis, qvæ nos in varios errores deducunt; qvid propriè nos delectet, & qvam variæ sint circa illa, qvæ delectant, deceptiones; qvod sit omnium constantissima delectatio veritatis detectio, atq; hujus via per nos ipsos indagari possit. Parte secundâ artis inveniendi generalia præcepta proponit, qvibus adjuti nunqvam in falsa incidamus, sed potiùs veritatem semper certò asseqvamur; adeo, ut hisce mediis absq; ullo errore ulterius progredi possimus, continuò & qvantum nobis libuerit, semper nova detegendo, si modo adsit animus & satis temporis nobis su-

 perfit

persit ad nosmet ipsos ad id studium applicandos, idq; exiguo labore. Excludit hic primò cognitionem illam, qvalis ex Locis Communibus, arte Lullianâ, prædicamentis, locis Topicis, Florilegiis, de re aliqvâ in pompam potius & admirationem ignorantium hauriri & proponi solet: qvâ viâ nihil solidæ veritatis indagabitur, sed millies ab aliis dicta recoqventur, variis etiam dubiis & controversiis incerta. Cum ergò solos Mathematicos nullas fovere controversias videret, aut eas, si qvæ exurgerent, statim componi, hoc indicio judicabat, hos solos exoptatam methodum attigisse. Illis ergo studiis se applicuit, ut videret, num idem mutatis mutandis in aliis possit obtineri; qvod ipsi felicissimè successit. Algebram igitur primùm adiit, de qvâ ita: *Cum ego, qvam veteres Algebram, recentiores vero Analysin speciosam vocant, mihi comparassem, magnâ meâ delectatione observabam, & qvod ibi promittitur, non falsò jactari, & reverâ plus in eâ præstari, qvam antehac ullâ spe conceperam. Licet verò statim non potuerim perspicere, qvomodo idem in omnibus aliis scientiis possit effici; qvia tamen me hactenus præstantior latebat methodus, in hâc ingenium meum colendo vehementer fui occupatus. Ubi eò denique progressus eram, ut qvendam adverterem habitum, tam in solvendis iis difficultatibus ab aliis mihi propositis, qvam præcipuè in iis, qvas mihi ipse formaveram, itemiiis secretam hujus methodi naturam perlustrando notavi, qvicqvid ignotum est eâdem prorsus ratione non solùm in Mathematicis, sed & in omnibus aliis scientiis, posse detegi.* Primò ergo ponit certitudinis humanæ fundamentum illa, in qvibus præcipuè intellectus operatio manifestatur; nimirum qvæ à mente nostra statim sine contradictione (à cujus studio remotissimum jubet esse veritatis indagatorem) concipi possunt, e. g. Totum parte suâ majus esse, In circulo omnes radios absolutè esse æqvales &c. unde infinitæ aliæ veritates educi possunt, ac vice versâ seqvitur, ea qvæ concipi non possunt, falsa esse. Sed in fundamento illo rectè ponendo, ne ab imaginatione decipiamur, præcipit: Multa enim tantùm imaginatione percipi ait, qvorum tamen conceptus certus dari non possit, ut in sonis, coloribus, aqvâ, aëre, metallis &c. Qvare duo criteria discernendi intellectus & imaginationis commendat. 1. Multâ experientiâ & freqventi utriusqve differentiam indagare, qvod tamen difficile admodum est, nec à qvolibet præstari potest. 2. Ut æqvalitatem intelligendi respiciamus: nam qvæ verè concipimus, ea etiam aliis, ut nobiscum concipere possint, explicare possumus, ut in demonstrationibus Mathematicis fieri videmus, qvas omnes æqvè bene intelligunt; cum ea, qvæ imaginatione percipiamus, variis variè, non æqvaliter, percipiatur. Necesse proinde erit signa dari, qvibus certiores fiamus, utrùm rem concipiamus, an imaginemur: nam ex confusione duarum facultatum illarum maximi nascuntur errores. Format deinde sibi ipsi varias objectiones, qvibus impugnari illa sua veritatis criteria possunt, ad qvas operosè ac eruditè respondet. Hinc disqvirit, qvâ qvis ratione semper absqve errore possit progredi nova continuò detegendo: ubi primo omnes possibiles conceptus, qvos mentem observare posse videmus,

nobis

nobis magno acqvirendos ſtudio ſuadet : ex iis definitiones primum fabricandas docet, è definitionibus proprietates educit, qvæ appellat Axiomata: ex definitionibus inter ſe omnibus modis junctis veritates derivatas exſtruit, qvas Theoremata vocat. Definitiones à nobis formari poſſe demonſtrat, & ut definitio aliqva bona ſit, primum rei, qvæ concipitur, formationis modum, qvam generationem vocat, conſiderare nos jubet, atqve ex ea definitionem adornare. Qvod ut eò promptiùs fiat, tres Regulas generales ponit; qvarum prima eſt de rebus cogitatione ad ſua ſumma genera deducendis, cum qvibus cuncta entia diverſam naturam, h. e. nihil commune ac diverſam generationem habere obſervantur vel concipiuntur. Conſtituit autem tria cogitationum genera circa Imaginabilia, Mathematica, Phyſica, ad qvas claſſes omnia entia reduci poſſint. Secunda regula eſt: Omnibus ad ultima genera reductis obſervandum eſſe, vel ratione vel experientiâ, qvæ in qvolibet genere ea ſint, qvæ omnibus ſingularibus concipiendis ſemper adſint. Tertia regula eſt: Omnes conceptus formatos ſic eſſe ordinandos, ut ſibi ſuccedant juxta numerum, qvo plura poſſibilia ſeu elementa ſuccedere expoſcunt. Prima elementa imaginabilium, qvæ ſenſu percipiuntur, conſtituit fluida & dura, rationalium puncta, rectas atqve curvas, Realium, materiam, motum & qvietem, ſine qvibus nihil amplius concipi poſſit. Hinc ad Axiomata & Theoremata fabricanda procedit, ac magnam exemplorum è Geometricis petitorum copiam ſubjungit, qvibus præcepta ac regulas ſuas illuſtrat, adjectis nonnullis phyſicis demonſtrationibus de Montibus ardentibus, quæ ex eodem fonte promanant: qvam methodum ex Algebra primùm deductam vehementer extollit. *Hæc eſt*, inqvit, *nec ulla alia exiſtit methodus, qvâ omnes, qvi Algebræ ſtudent, utuntur, & cujus ope talia ſolvuntur problemata, quæ cuivis humano ingenio indiſſolubilia primo intuitu videntur: Propoſito enim problemate, res integra quaſi jam inventa ob oculos ponitur, ut ita clarè appareat, qvanam res hic ſibi invicem conjungantur: harum naturæ ſeu definitiones vel jam notæ ſunt, vel re ipſâ exhibentur: deinde unaqvaqve diverſarum naturarum ſeorſim expenditur, & per diverſam æqvationem ſimpliciſſimis, qvantum fieri poteſt, characteribus exprimitur: tandem ſingulæ harum æqvationum variè inter ſe tamdiu comparantur ſeu junguntur, donec unica inde oriatur æqvatio, cui hæ naturæ qvæ antè diverſis æqvationibus exprimebantur, incluſæ, hoc eſt, omnes ſimul junctæ ſint, & qvæ proinde clarè oſtendit, qvo pacto propoſita qvæſtio ſit ſolvenda.* De hâc Algebra ſpecioſa *Carteſius, Beaumontius, Vieta, Schootenius* pluribus agunt. Hinc procedit ad illam tractationem, qvâ ratione veritatis acqviſitio exiguo labore perficiatur: qvod ut fiat, omnia impedimenta primùm removet, in qvibus primum locum tenent errores, in qvorum originem inqvirit, ac qvædam ejus rei in imaginabilibus, rationalibus ac realibus enumerat. In realibus ſubtiliſſimos errores vocat, qvando cum realibus imaginabilia confunduntur, qvod in principiis naturæ ponendis à ſubtiliſſimis noſtri temporis Philoſophis factum; atqve inde varias enatas ſectas, & multa dominari, etiamnum præjudi-

judicia ostendit; Qvorum remedium qværit 1. in accuratâ operationum intellectus ab imaginationis operationibus distinctione. 2. In eo ut intellectus in veritate investiganda adjuvetur ab imaginatione directâ à bonâ indagandæ veritatis methodo. Insigne enim, & supra qvam credi potest, utile adjumentum in indagandâ veritate intellectui adferre ait imaginationem benè gubernatam. Adjumentum autem hoc esse 1. à vocibus, 2. à characteribus. 3. à motu. 4. ab externis experimentis. Hoc modo imaginationem hostem intellectus, & noxiam ei, conciliari posse contendit, ut inposterum ad eundem possit collineare scopum. Secundum impedimentum est, qvod, qvæ cognita sunt, non magnifaciamus, nec attentè meditemur; cujus remedia qvoqve proponit. Tertium impedimentum illi est, qvod nimis ad utilitatem alicujus notitiæ respiciamus: Contentos enim nos eo solo esse jubet, qvod novam qvandam veritatem detexerimus; nisi enim ita faceremus, viam ad utilissima qvæqve nobis occlusuros. Præclaris hîc exemplis demonstrat exiguam naturæ potentiam, qvæ in abstractione suâ parum utilis videtur, in progressu & applicatione infiniti usus esse, qvod pateat magnetis, vitri, nitri & sulphuris usu, qvorum subjectorum variâ applicatione stupendæ operationes successu temporis sint productæ. Qvis enim credidisset, solâ aciculæ magneticæ directione ad septentrionem multorum aureorum milliones lucrari, Orbem novum detegi potuisse? Ac talia infinita excogitari è levissimis & contemtis vulgo experimentis posse certum est. Quartum impedimentum Indispositionem nostri facit, qvâ non semper apti sumus ad veritatem inqvirendam; cujus varia remedia recenset. Quintum impedimentum illi est eruendarum veritatum nimis longa series; cui remedium è partitione operis bonoqve ordine & numero qværit. Ejus exempla recenset, & elegantissimâ dissertatione ostendit, qvomodo imaginatio extendi possit, ut uno folio comprehendere possimus integro libro materiam præbitura. Imaginationem verò extendi docet conversatione cum doctis, & colloqviis mutuis, ubi tum omnia, qvæ inciderunt, statim consignanda sunt; lectione eorum, qvæ in illo genere scripta sunt à viris doctis. Et sanè qvantum conversationi tum cum Viris doctis, tum peregrinis, tribuendum sit, superiore libro singulari capite diximus, & singulari libro Gallicè scripto de *l' utilitè des voyages* *Baudelotius de Dairval*, Paris. Ann. 1686. edito prolixè declarat: ubi de usu & commodis peregrinationis in antiqvitatum indagandarum studio multa differit, ac exempla varia novarum in iis observationum congerit. Eandem operam in variis literariis monumentis per Italiam conqvirendis impenderunt *Joannes Mabillon & Michaël Germain*, Presbyteri, qvi illa libro singulari, cui titulum *Musei Italici* Paris. Ann. 1687. editi fecerunt, collegerunt. Hinc in formatione prudentis magistri, qvomodo imaginatio nostra ab ipsâ pueritiâ augeatur, copiosâ & eruditâ dissertatione exponit; qvâ de re in seqventibus plura. Sextum impedimentum ponit, qvod commoditate sæpe destituamur ad effectum deducendi ea, qvæ ad exe-

executionem in veritatis acqvisitione reqviruntur, certis vitæ negotiis adstricti. Cui remedium hoc opponit, ut semper nostram in studiis inclinationem seqvamur, ita qvicqvid aggrediemur, facillimum fore, ac multa nos effecturos ait. Parte tertiâ de methodo detegendi incognitas veritates agit, qvam instituit 1. respectu nostri, si nostras inclinationes, ut jam antè dixit, seqvamur. 2. respectu scientiarum, qvarum cognitio magis necessaria est qvam aliarum, qvibus magis delectamur; ut studia mathematica, qvorum cognitione ad methodum discendam magis indigemus, licet aliis magis delectemur: hæc enim viam omnibus cæteris sternunt 3. respectu scientiæ, qvæ summam delectationem omnibus afferret, modo ipsis esset nota. Per qvam Physicam intelligit, qvam vocat scientiam universi accuratâ mathematicorum methodo à priori demonstratam, & evidentissimis experientiis ipsam imaginationem convincentibus à posteriori roboratam. Ita librum hunc suum concludit, & specialiora de arte inveniendi præcepta promittit, qvæ ut in lucem Vir ingeniosissimus proferat, vehementer optamus.

In doctrinâ de Methodo multa qvoqve magnus scientiarum amplificator *Baco Verulamius* invenisse sibi nova visus est; sed non satis illa distincta atqve ad bene ordinatas regulas revocata. Qvare obscura pleraqve sunt, & planiorem explicationem requirunt. Distinguit ille *lib. 6. de augm. Scient. cap. 2.* Methodum in initiativam & magistralem: illam dicit, qvæ ipsa scientiarum mysteria recludat & denudet; altera illi est, quæ uti iis docet, & ulteriorem progressum sibi propositum habet, atqve telam à priori traditam pertexendam docet. Vocat eam Traditionem Lampadis, sive Methodum ad filios, qvam eleganter his verbis describit: *Artibus idem usu venit qvod plantis: si plantâ aliquâ uti in animo habeas, de radice qvid fiat, nil refert; si vero transferre cupias in aliud solum, tutius est radicibus uti, qvam surculis. Sic traditio (qvæ nunc in usu est) exhibet planè tanqvam truncos (pulchros illos quidem) scientiarum, sed tamen absqve radicibus, fabro lignario certe commodos, at plantatori inutiles. Qvod si, Disciplinæ ut crescant, tibi cordi sit, de truncis minus sis sollicitus; ad id curam adhibe, ut radices illæsæ etiam cum aliqvantulo terræ adhærentis extrahantur. Cujus quidem generis traditionis, Methodus Mathematicorum in eo subjecto similitudinem qvandam habet; generatim autem non video qvidaut in usu sit, aut qvid qvis inqvisitioni ejus dederit operam; proinde etiam inter desiderata numerabimus.* Discrimen porro facit inter Traditionem per Aphorismos & Methodicam. Illam laudat, qvæ multa sæpe in recessu habeat: Aphorismi enim ex medullis & interioribus scientiarum conficiuntur, & magnam notitiam præsupponunt; nam abscinditur illustratio & excursio, deductio, connexio, varietas, exemplorum descriptio practicæ. Traditio Methodica sæpe specimen artis ostendit; sed si solvantur, segregentur & denudentur pleraque, ad nihilum recident. Narrat aliud Methodi discrimen, cum scientiæ traduntur per assertiones adjectis probationibus, aut per qvæstiones una cum determinationibus.

bus. Distingvit inter Methodum universalem & particularem, subjectæ materiæ, qvæ tractatur, accommodam. Nam ut Topicas particulares ad inveniendum excogitavit Verulamius, ita methodos particulares ad tradendum adhiberi vult. *Videmus enim*, inqvit, *nimium generalia (nisi deducantur) parum informare; qvin potius hominum practicorum ludibrio scientias exponere, cum nihilo magis ad Practicam faciant, qvam Chorographia Ortelii universalis ad viam monstrandam, qvæ Londino ducit Eboracum.* Hæc qvasi nova qvædam de Methodo proponit Verulamius, qvæ ab aliis notata non fuerunt. Verùm in iis non video, qvid magnopere adjuvare vel docentes vel discentes possint: Nihil enim hic ex stabilibus solidisqve principiis deductum est.

Illud è veterum instituto commodè notavit, esse qvandam Methodum Exotericam & Acroamaticam, ut illi libros scripserint alios Exotericos, alios Acroamaticos. Acroamatica Methodus sive Ænigmatica veteribus in usu fuit, cum secretiora selectis auditoribus proponerent. Illa Pythagoræ, illa veterum Cabalistarum, informandi ratio fuit, qvi per numeros ac symbola occultarum scientiarum mysteria tradebant. Qvod Pythagoras numeris multas occultas doctrinas complexus fuerit, nunc eò minus dubitabimus, cum videamus hodie numerorum figuratorum beneficio intricatissima problemata solvi posse. Nihil enim refert, qvibus notis animi sensa explicentur, an literis, an aliis qvibusdam characteribus. Et fuit sanè teste *Ghilino* in *Theatro hominum literatorum* p. 219. *Theodotus Osius*, qvi librum scripsit, cui titulus: *Meditationes Rhythmicæ in duas partes distinctæ, qvarum una theoricam, altera practicam facultatis sciendi per numeros, sive restitutam Pythagoræorum doctrinam pollicetur*; Qvi an editus liber nunc sit, ignoro: Nam ex præfatione libri ejusdem autoris, qvi inscribitur *Novarum opinionum & Sententiarum Sylva*, qvo multa continentur nova de rebus nonnullis & abstrusiora cogitata, apparet, tum, cum liber ille ederetur, nondum fuisse publicatum. In isto verò libro aliqva hujus commatis sæpe habentur, ut in capite 61. Autoris istius sensum & doctrinam Typographus in illa præfatione ad Lectorem pluribus exposuit: *Observabit Lector, eum in his scrutiniis non usum scholasticis argumentis, neqve vulgaribus ratiociniis, attamen nec etiam simpliciter opinatum fuisse, neq; ex solo mentis discurrentis impulsu sensisse, sed mathematicis aliqvando, & sæpe metaphysicis argutiis, qvæ melius ad demonstrationes impellunt, si benè à sensibilibus abstractæ transferuntur ad intellectualia sua. Ad qvæ dedit animum diuturnum ferme & longi temporis studium, qvo indulgens applicuit naturæ & proprietati numerorum abstractorum à corporibus, & qvi solo intellectu percipiuntur. Qvorum doctrinam habemus professos fuisse Pythagoreos, at non posteris tradidisse, sive exaltatione famæ suæ, sive potius veneratione doctrinæ, qvam tanqvam super humanitatem excellentem ab aliis humanis studiis censerent separandam. Qvod tamen de hac rimatus autor scripturis consignavit, nondum prodiit in lucem; unde cum aliqva ab ipsa eruta legantur in hoc libro pro fulcro aliqvot sensuum suorum, poterit lector vel eis fidem impartiri, vel præterire, judicio ve suo probare reprobare ve, dum unicuiqve homini qvodlibet sibi opinari licet.* Ab

Ab hâc Pythagoræorum philosophandi ratione non aliena illa Chinensium videtur, qvi per lineas certo modo figuratas non physica tantùm, sed & moralia, politica & omnium superstitiosarum artium principia, complexi sunt, certâ & immotâ aliqvâ serie, in numeris tamen & proportionibus fundatâ. Proposuit illa *Martinus Martinius* in historiâ Sinensi libro 1. & nunc ex ipsis Confucii fontibus eam doctrinam in Europâ jussu Regis Galliæ qvatuor Societatis Jesu Patres Anno 1687. publicarunt. Videatur *Confucii istius Proœmialis declaratio. Part. 1. paragraph. 6.* Omnium rerum duplex materiale constituunt; Perfectum, qvod notant lineâ longâ continuâ; Imperfectum, qvod lineâ interruptâ exprimitur, qvæ ex Chao proveniunt, (agnosce hic formam & materiam). Hæc principiorum qvasi duo maria in alia duo minora divisa cum eâdem secretione perfecti & imperfecti, qvæ qvasi qvatuor elementa sunt. Ex his porrò octo pari modo divisa extitere, octo abiere in sedecim, illa in 32, hæc in 64, & tandem in multa minuta qvasi fluentia rivulosqve, servatâ semper primæ divisionis atqve secretionis normâ. Illa duo principia, qvatuor imagines ex duobus principiis natæ; octo figuræ ex qvatuor imaginibus promanantes; 64 figuræ qvibus liber mutationum comprehenditur, illic in tabulâ exhibentur, adjectis nominibus subjectorum naturalium. In his figuris ac lineis ad Philosophicum sensum explicandis, mirum est, qvam solertes sint Chinensium philosophi. Moralis illa atqve politica explicatio Confucii, qvam illic adducunt hujus libri concinnatores, plena profectò pulcherrimorum sensuum est, qvæ perpetuâ serie ex illarum ductu ac nexu evolvitur. Imaginibus illi & numeris πυθαγορίζειν ante ipsum Pythagoram videntur. Mirum certè videri possit, qvomodo in illas speculationes primi devenerint Chinenses; nam Confucius, qvi annos 551. ante Christum natum vixit, hæc ex antiqvissimis autoribus se consignasse scribit. In omni penè gente talia observes, cum rerum causas indagant, præcipuè in Orientalibus, qvibus omnis Philosophia ænigmatica est. Indagatione scilicet ducuntur ad nescio qvæ abstracta, qvæ vel per numeros vel figuras utcunq; exprimunt. Cum enim videat mens humana, qvædã esse illis corporeis altiora, ac potestates qvasdã hæc inferiora sub se continentes, nihilqve in naturâ norit magis abstractum à rebus, Spirituum vero nullam habeat notionem, ad numeros & figuras dilabitur, easq; vel ut causas, vel ut signa qvædam rerũ archetypa pro veris causis venditat. In qvibus omnibus non qvidem adeò certi qvid deprehendimus, ut pectus saturare possimus, aut aliqva super hoc fundamento exstruere; Sed arguunt tamen illud, ferri naturâ suâ animos ad generales qvosdam conceptus & naturas rerum spirituales seu æternas; qvas etsi explicare conceptibus idoneis non possunt, sufficit tamen, eorum conceptuum umbras qvasi inhærere menti. Laudari certè ex eo Chinensium ingenia debent, qvi dudum ante Pythagoram & Platonem nescio qvid illi Philosophiæ simile animo speculati sunt. Pythagoræi enim & Platonici ab Ægyptiis, ut puto, edocti, ad efficientem causam potissimum respiciunt, &

Physicam qvandam Methaphysicam, ut Verulamius vocat, professi sunt. Si verò accuratius rem pensitaverimus, non videntur hæc temerariâ aliqvâ ratione, sed summo consilio, à principibus Chinensium philosophis excogitata. Vix enim in umbraticis illis conceptibus rectus observari ordo posset, ni clariores Ideæ illos primùm produxissent, ut pro signis & notis inservirent iis, qvi ad occultam hanc Philosophiam admittendi aliqvando erant. Occultiorem autem fuisse illis in physicis doctrinam, qvalem Ægyptii olim professi sunt, ac mille fabulis involverunt, ut tot viri doctissimi & nuper Cl. Tollius luce meridianâ clariùs ostenderunt, totus ille istius philosophiæ nexus ostendit, in cujus explicatione mirè se torqvent, qvi ad omnia alia dilabuntur, interpretes. Si enim illud universale principium, qvod illi *Li* appellant, & de qvo tam intricata illi proponunt, rectè pensitaveris, nil in illo aliud notatum observabis, qvàm illud universæ naturæ *πρῶτον ἐνεργητικὸν*, qvod omnia mista solvit, vinculisq; suis ligat; de qvâ tot miracula prædicant occultioris Physicæ magistri. Conferatur proœmialis declatio *partis secundæ paragraph. 1.* libri citati, & miraberis, qvam hæc cum Chimicorum doctrinâ conveniant. Illorum sensum non ceperunt, qvi illa interpretati sunt. Est illud Chinensium Li nihil aliud, quam illa Cabalistarum linea viridis, qvæ ubiqve gyrat. Fuisse verò apud illos Chemiæ scientiam vetustissimam notius est, qvam ut in dubium vocari debeat.

Ad Ænigmaticam illam Methodum Cabalistarum Hebræorum doctrina referenda est, de qvâ nos *lib. 1. cap. 10.* De tali Methodo universali Cabalistica, qvâ *Picus Mirandula* usus sit, & ad fastigium scientiarum omnium pervenerit, multa quoqve mirifica narrat Fichetus in libro de arcanâ studiorum methodo, p. 27. *Hujus mysterii*, inqvit, *ea vis est, qvam in Cabala triginta & qvinqvaginta portis intelligentiæ ex arcanis Hebræorum eruit Reuchlinus, ut scientiam rerum omnium & mundum doctrinarum universum qvasi vivâ in tabellâ depictum subjiciat oculis, ordine planè admirabili. Deniqve continet omnia, & singula, singulaqve ut omnia & omnia ut singula ad amussim explicat, formatqve illum, qvem desideramus, hominem, ex omnibus conflatum compositumqve disciplinis.* An ad illam methodum qvoqve respexerit Agrippa, an subtiliorem & diviniorem velit, & qvæ ex afflatu doctos formare possit, de qvâ nos *lib. 1. cap. 12. p. 114*, aliis conjiciendum relinqvo. De Cabala veteri notissimi sunt præter ipsos Hebræos, *Reuchlini*, *Joannis Pici*, *Hacspanni*, *Buxtorffii*, *Hottingeri*, aliorumqve labores. *Gaffarellus* Indicem Codicum MStorum Cabalisticorum, qvibus usus est Picus, edidit Paris. 1651. Hujus Hebraicæ methodi reliqvias se dare venditat *Paulus Scalichius* in *Epistemonis Catholici* libro 12, qvi inscribitur: de *Revolutione Alphabetariâ, sive perfectissimâ ad omne genus scientiarum methodo*, qvam ante 12. annos ad Carolum Austriæ Archiducem scripserat, sed aliâ planè ratione institutam, ut conferenti patebit: etsi hanc posteriorem suam ipse ut perspicaciorem priori præferat in recentiori illa editione; In qvâ perpetuo dialogo omnia tractat, cum in priori per capita procedat,

dat, ac pluribus exemplis suam doctrinam illustret. Hanc ille artem miris modis illic extollit: laudat ibi Petrum Daguinum Mediatum, virum totâ Italiâ celebratissimum, qvi 37. ætatis anno, cum vix prima hausisset literarum elementa, septem tantùm mensibus huic artificio incumbens, omnibus doctissimis viris miraculo habitus sit; Jacobum Januarium, qvi cum septem egisset lustra à literis penitus alienus, in tantum hâc arte profecerit, ut nulli doctorum hominum sit postponendus. Laudat Ferdinandum Cordubam Hispanum, Raimundum de Sabunde, Jacobum Fabrum Stapulensem, Carolum Bovillum, qvi omnes hâc arte profecerint; Andream, Petrum, Jacobum, Fratres Canterios, qvi unicâ cum sorore primi adhuc decennes in omni disciplinarum genere egregiè disseruere; è qvibus alter Cornelii Agrippæ præceptor fuerit, cujus eruditionem nemo ignorat. Hanc artem corrupisse ille ait *Raimundum Lullium*, ab Hebræis acceptam: Qvod si verum est, fortassis non de nihilo est, qvod ab Arabibus eam descripsisse qvidam opinati sunt; qvâ de re suprà diximus. Hujus artis corruptæ Lullianæ imitatores omnes fuisse dicit, excepto Pico Mirandulano & Capnione Phorcensi, ex qvorum munumentis se illam restauraturum promittit. *Nisi qvisqvam*, inqvit, *inde jecerit fundamenta, frustra in illa Lullianâ dispositione laborabit: qvam & nos ad Hebraicam veritatem dum eniteremur ante lustra tria reducere; sicut etiam publicis typis Oporini excusa prostat: parum plus effecimus, qvam vel Lullius ipse, vel Agrippa. Reliqvi enim, ut Lavinbeta & his similes nedum barbari vocibus, sed re ipsa qvoqve sunt: licet suâ ætate summæ admirationi fuerint, & aliqvid in speciem præstiterint*; sed qvod ad solidam eruditionem pertinet, nihil in illis ingeniis deprehendes. Hujus artis procul dubio præceptis aliqvis Theophrastus Renaudotius Medicinæ Doctor in Galliâ pueros instituit, ut intra annum & in latina lingua & in artibus liberalibus ad omnia interrogata responderent, cujus rei historia exiguo libello cum ipso examinis actu ac subscriptione testium Anno 1636. publicata est. De hâc, utut secreta, sciendi & differendi methodo, sive Lullianâ, sive Cabalisticâ reformata, ego tamen illud Budæi libro de Philologiâ fol. 63. dixerim: *Artis ad naturam est qvædam imitatio, non æqviparatio. Sunt enim longè uberiores venæ naturæ atqve capaciores, qvam loculatæ illæ sedes artificis inventionis, magisque est ars naturæ felicis & beatæ accurata adjutrix ad delectum, si qvid hâc in re mei judicii est, qvam ad copiam prolixa, suppeditatrix & magnifica.* Excutiant illa Hebræorum sacra, qvi eas literas rectiùs intelligunt; certè plura in Cabalæ mysteriis latent, qvam sola illa Scalichio adeò celebrata Methodus: Rerum enim occultarum in iis thesauri sunt, unde in cæterarum gentium fundos tot rivi defluxerunt. In Orientalibus superesse in hunc usqve diem plurima abstrusæ sapientiæ monumenta, non ego dubitârim. Ad illa forte respexit *J. Cæs. Scaliger*, cum *in Hipponacte suo* p. 403. querelam illam de suis studiis instituit:

Plus pœnitet me temporis, qvod impendi
In Grammatistas & leves locutores,

Vanas poëtarum atqve perditas nugas,
Qvam barbarorum qvæ leguntur in libris.
Hæc eſt mearum tota ſumma ſummarum,
Stultum ac ſupinum, plumbeique delirii,
Rebus relictis conſeneſcere in verbis.

Hujus Cabaliſticæ doctrinæ recentiores ſcriptores aliqvot in folio voluminibus collecti ſunt; in qvibus eſt *Ricii de Agricultura cœleſti*, *Franciſci Georgii* Harmonia mundi, qvibus multa è naturâ ſonorum ad philoſophiam & Theologiam applicantur. Sed de iis verum eſt, qvod Veruſamius ait loco ſuprà citato. *Hoc Acroamaticum ſive Ænigmaticum docendi genus poſterioribus temporibus dehoneſtatum eſt à plurimis, qvi eo tanquam lumine ambiguo & fallaci abuſi ſunt ad merces ſuas adulterinas extrudendas. Intentio autem ejus videtur, ut traditionis involucro vulgus, profanum licet, à ſecretis ſcientiarum ſummoveretur, atqve illi tantùm admitterentur, qvi per manus Magiſtrorum parabolarum interpretationem nacti ſint, aut proprii ingenii acumine & ſubtilitate intra velum penetrare poſſint.* Qvandam ex Cabalâ Theo-philoſophicâ miſtam doctrinam profitentur, qvæ è Paracelſi, Weigelii, Guthmanni, Bohmii, Fratrum Roſeæ Crucis ſcholâ ſcripta prodierunt. Eſt his qvoqve annumerandus *Robertus Fluddeus*, Anglus, mirabilis ingenii homo: Multa enim è Cabaliſtis, ex numerorum doctrinâ, Tetragrammati admirabili poteſtate, atqve è ſacris literis, ad rem naturalem applicat, & ſui ſenſus qvoddam Syſtema Phyſicum ex illis conficit. In mathematicis multa egregia invenit, in qvibus admodum operoſus fuit: Nulla enim Matheſeos pars eſt, qvam ille non attigerit in libris ſuis, Mechanices peritiſſimus, ſuperſtitioſas etiam artes diligenter excoluit, qvarum Hyperaſpiſtes eſt, qvas ipſe etiam exercuit per omnia divinationum genera. E thermoſcopio, ſeu vitro, ut vocat, Calendario omnium phænomenorum naturalium rationes, & totius mundi conſtitutionem, explicare laborat; qvod inſtrumentum ex ipſo Moyſe deducere vult, atqve ſe inveniſſe illud in Codice qvodam ante 500. annos ſcripto, graphicè delineatum. Spiritum huic vitro incluſum illi, qvi mundi magnâ machinâ concluditur, proportione reſpondere ait. Qvare & omnes circulos cœleſtes & plagas in illo præfigurat. Ex eo qvoqve de natura morborum judicat: hominem enim ut microcoſmum cum macrocoſmo & hoc inſtrumento, ac ſpiritum vitro incluſum cum ſpiritu corporis noſtri comparat. Hieroglyphicum morborum corporis & animi typum eo in inſtrumento ob oculos ponit; ſimiliter & urinarum borealium & auſtralium ſcalam in eo repræſentat, uroſcopiam convertens in uranoſcopiam. Qvare mirabiles morborum definitiones extruit in libro ſuo de eſſentia Morbi. Morbi autem illi inter meteora referuntur, atqve à ventis (qvos Spiritus & Angelos facit) ortum habere tradit. Qvam ſuam ſententiam ut ſtabiliat, SS. literarum, Galeni & Hippocratis autoritate ſæpè abutitur. Ratione itaqve totius macrocoſmi morbos dividit in empyre-

pyre-

pyreos, æthereos, elementares, in plaga ſeptentrionali procreatos, tenebroſos ex plaga occidentali ortos, præternaturales, æſtuoſos, ad plagam meridionalem ſpectantes. Cauſas morborum pleraſq; externas facit, à ſeminario meteororum & à victus ratione. Tu mihi vide lepidum illud ſanitatis munimentum, qvod *libr. 4. Myſter. Morbor. extruit*, ubi & dæmones morborum architectos unà cum ipſis morbis depingit; qvibus adjunguntur etiam Angeli ἀλεξίκακοι, omnes nominibus ſuis appellati. Scripſit etiam librum, cui titulus: *Utriusqve Coſmi, majoris & minoris, Metaphyſica Phyſica & Technica*, ubi poſitis ob oculos ſchematibus ipſum opus creationis demonſtrare laborat. Multa qvoqve de Muſica mundanâ è Monochordi contemplatione philoſophatur. De qvibus omnibus alibi plura.

Sed mittamus illam Methodum, qvæ admirationi potius excitandæ, qvam veritati inqvirendæ inſervit, ac procedamus ad methodos particulares ſcientiarum, in qvibus non convenire poſſe earum doctores, mirum non eſt, cum in univerſali non conveniant: qvâ ſemel rectè ſtabilita, non multum erat de particularibus laborandum. Certè Autor Medicinæ Mentis ut rem inutilem habet ipſarum ſcientiarum & methodorum multiplicationem; cujus hæc verba part. 2. p. 23. *Veri Philoſophi Philoſophia ſive unicum ſtudium eſt ars inveniendi. Si hæc, dè quibus modo ſum locutus, animadvertiſſent, ſimul vidiſſent non tot dari diſciplinas, qvot ipſi profitendo enumerant, ſed tantummodo unicam, unde omnia, qvæ ſciri datum eſt, derivantur; qvæ eſt ars ſæpiùs memorata, inveniendi per nos ipſos. Hanc qvi ſibi comparavit, omnes alias bonas ſcientias unà cum eâ ſibi acqviſivit, aut ea absqve alterius adjumento ſemper ſibi acquirendi potentiam habet: qvin omnes utiles ſcientiæ, qvæ ab aliis præter hanc ſtatuuntur, non niſi hujus artis ſpecimina ſunt. Ab hâc ſcientiâ vulgares philoſophi longius remoti ſunt, quam vulgus exiſtimat. Qvi de ſcientiarum vanitate ſcripſerunt, non in eo errarunt, qvod iſtorum philoſophorum ſcientias ad catalogum vanarum ſive inutilium relegarunt; ſed in eo, qvod ex merâ ignorantiâ (uti perfacilè qvis videbit, modo eos autores vel paululum perluſtraverit) omnes omnium philoſophorum ſcientias ſine ullo diſcrimine eâdem cenſurâ notarunt.* Verùm tantum abeſt, ut convenientia in methodis particularibus ſit, ac eâdem viâ omnes incedant, ut penè ſinguli ſibi ſemitam ſapiant, & qvot capita penè tot ſenſus ſint, magno argumento, etiam illâ ab Ariſtotele traditâ analyticâ parum inſtructos eſſe pleroſqve. Non eſt hujus loci, omnes illos recenſere autores, qvi diverſâ in diſciplinis methodo uſi ſunt; de eo enim in Polyhiſtore Philoſophico plenius agetur. Qvidam Encyclopædiam uno complexu & ſub unâ qvaſi ſcientiâ generali tradiderunt, ut fecit *Sorellus* in libro Gallicâ linguâ ſcripto, cui titulum Scientiæ univerſalis (*Science univerſelle*) fecit. Sub generali & corporalium & ſpiritualium rerum diviſione omnem philoſophiam comprehendit. In qvatuor tomos dividit. In primo agit de Terra, Aqva, Aëre, Cœlo & Aſtris: ſecundo de Meteoris, Lapidibus, Metallis, Plantis, Animalibus, Animâ hominis, Angelis & Deo:

Deo: tertio de usu, melioratione, perfectione & imitatione rerum in mundo: qvarto de usu idearum, qvæ producunt scientias & artes, de linguis, scripturâ, numeris. Addidit his refutationem errorum vulgarium tractatumqve, in qvo examen Encyclopædiarum instituit, suiqve consilii rationes in concinnatione hujus scientiæ universalis exponit. Verùm præcipuos aliqvos tantùm recenset, ac non paucos omittit. Sciagraphiam ac rationem sui operis in fine Bibliothecæ Gallicæ tradit. Cæterùm & alia, qvæ pro subsidiis scientiæ universalis inservire possunt, in tractatu Gallico de *perfectione hominis*, qvem in Germanicam linguam Baro de Stubenberg convertit, Noribergæ Ann. 1660. editum. Sunt, qvi sub schemate fabulæ amatoriæ universam philosophiam tractant, qvod fecit *Martianus Capella libro de nuptiis Philologiæ & Mercurii & septem artibus liberalibus*, in qvem autorem Grotius annos 14. natus scripsit. Non multum dissimilis argumenti est fabula illa ab Anglo qvodam inventa, & in linguam Belgicam translata, ac Amsterodami 1668. edita. Titulus est: *De vermaakelcke Historie Zee en landt - Reyze van Euphues ofte een Ontleedinge des Vernufts.* Proponitur hîc sub specie Historiæ fictæ ratio conversandi ac educatio nobilitatis eruditæ methodusqve studiorum instituendorum. Voluerunt illi Autores utile dulci miscere; cumqve præcepta nuda severitate suâ ingrata sint, hâc novâ specie vestita illa magis fortè arridebunt. Verùm ut illa Sorelliana Methodus historica, ita hæc Poëtica & comica est. Scientias & disciplinas particulari methodo tractatas uno volumine congessit *Joh. Henricus Alstedius*. Operosa fuit illius Viri diligentia, non tantùm in consuetis disciplinis in compendium redigendis; sed etiam in novis inveniendis. Valde enim largus est in titulis novarum artium, qvos effinxit interdum, ut nova res videretur, qvæ in aliis disciplinis jam tum pertractata erat, & pertractari debebat. Nam si qvis de partibus omnium disciplinarum singulares disciplinas conficere velit, ut faciunt ejus exemplo nunc multi, non dividere accuratè & methodice, sed discerpere disciplinas videretur. In uno objecto multa nova formalia considerari possunt, neq; statim nova inde disciplina formanda est. Atq; hinc factum est, ut, cum Alstedius nimiam diligentiam affectaret, negligentior fieret. *Gatakerus in præfatione Cinni sui* parũ magnificè de hoc opere sentit. Neq; ego suaserim inde qvis Philosophiam discat: Suam enim qvandam methodum seqvitur à publicâ & usitatâ diversam, & uni disciplinæ detrahit sæpe, ut eò locupletiorem disciplinarum orbem habeat. Hinc qvas succiplenas habere poterat, reddit suâ curaturâ junceas. In nonnullis tamen laudanda ejus est diligentia, qvi primus tentavit artes mechanicas ad sua redigere principia, & sub formâ disciplinæ proponere; non plenè qvidem, prout rei conditio postulabat: sed laudabile tamen erat prima ejus rei lineamenta duxisse; qvæ an rectè ducta sint, nunc qvidem non disputo. Solet per canones procedere. Istarum verò artium principia more mathematico essent proponenda. Sunt enim mathematicæ propagines; Ac optandum esset, ut aliqvis emunctioris naris Philosophus, Physicus præcipuè ac mathematicus, hoc argumen-

gumentum ſibi ſumeret tractandum; Præter enim ſpeculationem non pauci inde fructus redundarent in Rempublicam. *Thevenotius* illud in animo habuit, qvi ad hoc opus perficiendum omnes ſuper hoc argumento ſcriptos libros conqviſivit, ut ſuperiore libro jam tum diximus. Architecturæ Navalis ſpecimen præclarum dedit *Witſenius*, qvi vaſtum de eâ arte volumen Belgicâ linguâ ſcripſit. *Velſchius* qvoq; *digreſſiones autumnales in officinas variorum Artificum*, qvibus nonnulla arcana illorum minusq; cognita enarrantur, promiſerat. Ut ad Alſtedium redeamus fœcundum encyclopædias ſcriptorem, idem qvoqve *Encyclopædiam Biblicam* ſcripſit ſub titulo *Triumphi Biblici*, in qvo omnium diſciplinarum Syſtema è S. Scripturâ concinnat. Qvâ ratione ego è libris Juris, aut ex Hippocrate & Galeno ſimilem Encyclopædiam conficere velim. Velſchius qvoq; *Pædiam in Cycliſco* occaſione Encyclopædiæ Alſtedianæ meditatus fuit, cujus conſilium *Schröckius* in ejus vitâ fuſius exponit: *Proficuum maximè reputavit, ſi quis ejusmodi inſtitutum, reſectis inutilibus omnibus, & prolixis exſcriptionibus omiſſis, proſequeretur, Orbiq; literato aliquando non latius diffuſam ἐν κυκλῳ παιδείαν repræſentaret, ſed nervoſius contractam atq; exaſciatam exhiberet παιδείαν ἐν κυκλίσκῳ, non tam nove, qvam modeſte inſcriptam. Hinc ipſe multa etiam hâc de re meditari cœpit. Aliquando igitur hanc daturus erat, conſilium in longè minori opere multo majus Alſtediano ſibi fuiſſe, ipſo opere demonſtraturus. Nec enim artes populares omittere animus erat, nec inſtitutiones Grammatices omnium linguarum, maxime orientalium, Pangrammatices nomine eas complectens; Pantechnices quoq; nomine artes omnino omnes comprehenſurus, cum iſtarum omnium commoda, arcana & ἐγχειρήσεις, quantum poterat, explorare conatus fuerit. Quibus etiam Emporeticen, Alſtedio neglectam, aliasq; ſimiles, Politices non minus, quam Oeconomices ſuboles ac ſocias adjungere conſtituerat; non minus etiam Stratioticen ejusq; partes, & ſimiles quasdam alias. Sed opus hoc imperfectum reliquit. Keckermanni* Encyclopædia majori ἀκριβείᾳ ſcripta eſt. *Joachimus Fortius Ringelbergius* exiguo qvodam libro Encyclopædiam complexus eſt, nec operoſâ methodo, ſed potius ἐν συνόψει omnia propoſuit. Ingenium tamen illa ſapiunt. Mathematicis ſtudiis fuit addictus: nam tres libros Aſtrologicarum Inſtitutionum ſcripſit. Terſam perſpicuamq; dictionem ſectatur. Laudavit illum Eraſmus ſingulari qvodam epigrammate. Mirabilis vitæ ejus conditio fuit. Primùm enim in aulâ Maximiliani pictorem, Celatorem ac Calligraphum egit. Anno decimo ſeptimo Lovanii linguæ Latinæ elementa diſcere cœpit, ac brevi multum profecit. Qvæ ille in Encyclopædiâ ſuâ de diſciplinis attingit, pauca ſunt, ſed occurrunt tamen in illâ brevitate obſervatu digna. Suave illi dicendi genus eſt, neq; terminorum ſcabritie involutum. Vitam ſuam ipſe deſcripſit in libro de ratione ſtudii, qvi *Cyclopædiæ* ejus Baſil. Ann. 1541. in 8. editæ annexus eſt; ac plurima rei literariæ ſuppeditat non ſpernenda conſilia; etſi in nonnullis ea ridicula ac non imitanda. Omnia ejus opera edita ſunt apud Sebaſtianum Gryphium, cum Encomiaſticâ Hyperii oratione. Hunc librum ita amavit Thomas Erpenius teſte *Voſſio de ſcientiis Mathematicis cap. 36. §. 10.* ut recu-

 di

di curaret Lugduni: Huic enim libro ille adſcribebat, ſe iſtos in literis feciſſe progreſſus. Aliqvi generatim tantùm agunt de omnibus diſciplinis, earum naturâ conſtitutione, ut fecit *Antonius Zara* in ſua *Ingeniorum & ſcientiarum Anatome*. Tale fuit fortaſſis opus, qvod meditabatur *Voſſius*, qvodq; in libro de *Theologiâ Gentili lib. 6. cap. 8.* ipſe citat eo titulo: *Opus artium & Conſtitutio omnium artium & ſcientiarum*; qvod vel ineditum hactenus eſt, vel imperfectum ab autore relictum. *Ἀποσπασμάτιον* ejus videtur liber *de quatuor artibus popularibus, Philologiâ & ſcientiis Mathematicis*.

Ad hanc claſſem qvoq; pertinent illi ſcriptores, qvi conſilia in ſingulis diſciplinis addiſcendis ſuppeditarunt. Fecit id *Havemannus in Methodo* ſuâ, Hamburgi Ann. 1673. editâ: *Claude Fleury* in libro Gallicè ſcripto, cui titulus: *Traité du Choix & la methode des etudes*, i. e. de ſelectu & methodo ſtudiorum, Bruxellis Ann. 1687. edito. Cæterùm Autorum, qvi conſilia & methodos pro inſtituendis ſtudiis, vel generatim vel ſpeciatim, ſcripſere, vaſtus eſt numerus, qvorum aliqvi ſingularibus voluminibus collecti, de qvibus hoc libro cap. 2. egimus. Prodiere in Belgio qvoq; aliqvot voluminibus tales diſſertationes. Amſterodami An. 1645. prodiit libellus, ubi congeruntur *H. Grotii Epiſtola de hoc argumento ad Benjaminum Maurerium; Gabrielis Naudæi Bibliographia Politica & Syntagma de Studio liberali; Clapmarii Nobilis Adoleſcentis Triennium; Coleri de ordinando ſtudio politico epiſtola; Additamentum ex Joh. Caſelii νέῳ; Jacobi Focani diſſertatio de Studiis; Joachimi Fortii de ratione ſtudii liber; Eraſmi Roterodami tractatus ejuſdem argumenti; Caſparis Barlæi Methodus ſtudiorum præſcripta Ducibus Megapolenſibus; Ejuſdem Methodus Morum, præſcripta Ducibus Luneburgenſibus; Thomæ Campanellæ de libris propriis & rectâ ratione ſtudendi Syntagma; Leonardus Aretinus de ſtudio & literis; Scioppii Conſultationes de Scholarum & ſtudiorum ratione, prudentiæ & eloquentiæ parandæ modis; Ludovici Crocii inſtructio de ratione ſtudii Theologici; Joannis Loccenii de ſtudio Juris diſſertatiuncula epiſtolica, cum excerpto ex Epiſtolâ Hugonis Grotii; Johannis Heurnii de ſtudio Medicinæ bene inſtituendo diſſertatio; M. Hortenſii Diſſertatio de ſtudiis Mathematicis rectè inſtituendis; Sebaſtiani Foxii Morſelii de ſtudii philoſophici ratione Epiſtola; Petri Angeli Bargæi, quo ordine ſcriptorum hiſtoriæ Romanæ monumenta ſint legenda, libellus; Joannis Caſelii Epiſtola de ſtudio liberalis doctrinæ decente equeſtri loco natos, de peregrinatione nobili, de oratione civili perſpicua; Scioppii Diatribe de compendioſa & facili linguâ Hebræam condiſcendi ratione; Joannis Alberti Bannii diſſertatio epiſtolica de Muſicæ naturâ, origine, progreſſu & denique ſtudio benè inſtituendo.* Prodiit alter talium ſcriptorum tomus Trajecti ad Rhenum An. 1658. in qvo habentur *Gerh. Joh. Voſſii Diſſertatio bipartita, cujus pars prior agit, quibus diſciplinis perfecta conſtat eruditio, altera, quomodo variæ diſciplinæ optimè addiſcuntur; Ejuſdem Introductio in Chronologiam; Ejuſdem appendix de imperiis, quæ potiſſimum in hiſtoriis celebrantur; Ejuſdem de ratione univerſam legendi Hiſtoriam diſſertatio; Ejuſdem de imitatione oratoriâ & poëticâ; Lipſii de ratione legendi Hiſtoriam epiſtola, de recitatione in conventu publico & privato*

to, de notis & notariis veterum, Institutio epistolica, de distinctione & interpunctione, de bibliothecis libelli; Hermanni Vulteji de studio juris; Ægidii Mommerii de ratione legendi discendique jura; Jacobi Acontii de investigandarum tradendarumque artium ac scientiarum methodo; Johannis Hoornbeckii brevis institutio studii Theologici; Henrici Morreise dissertatio de Manuductione studiosi juris per Academiam & Rempublicam; Joannes de Raei dissertatio de subsidiis, gradibus ac vitiis notitiæ vulgaris in natura contemplatione & officio Philosophi circa eandem; Regulæ Vitæ Sapientis, Harmonicæ, tranquillæ, actuosæ, negotiis obrutæ, liberaliter otiosæ, peregrinantis denique. Sunt & dissertationes aliorum in hoc tomo, qvæ jam in Amstelodamensi habentur, qvibus denuò recensendis supersedo. Collegit & Heidoggerus hujus generis libellos nonnullos, libro Tiguri An. 1670. edito; in qvo *Henrici Bullingeri de ratione studiorum; J. Jacobi Breitingeri Hypomnemata subitarea; Francisci Junii F. F. Parænesis; Henrici Bullingeri Institutio pro peregrinaturis.* Cætera, qvæ hîc habentur, ab aliis jam in censum relata sunt. Verum longè plures illis addi possunt, è qvibus præcipui, prout memoriæ illi succurrunt, à me consignabuntur. *Amphilochii Epistola græca de studiis rectè formandis, cum notis Joach. Zehneri; Alstedii Cynosura Studiosorum; Caselii Academicus, Νέ@, Propoliticus, Rhetor, & plures alii; Arndius de studio linguæ Latinæ; Ruperti Methodus studii Philologici; Mitternachts Pædia; Pomarii Consiliarius Scholasticus; Hyperius de ratione studii Theologici; L. Kepleri Methodus conciliandarum sectarum Medicarum; Veridici de Justiniano Ratio corporis juris reconcinnandi; Leibnitzii Methodus nova Jurisprudentiæ; Scheurlii Statua Mercurialis; Budæus de studio literarum commodè instituendo; Blæmertii de Nobilis Institutione; Joh. Pastorii Palæstra Nobilium; Schefferus de Nobilium informatione; Blumii Orator reformatus de Eloquentiæ in Scholis restauratione; Böcleri Manuductio ad autores classicos, Germanicâ linguâ; Bonnæus de ratione discendi; Burenii de statu Scholæ philosophicæ in Academiâ Rostochiensi; Bodini Methodus Historiarum; Reineccii Methodus legendi Historicos; Henelii Statua Mercurialis ad Jurisprudentiam; Hobokenius de Politices studio; Kilembergii Statua Mercurialis Theologica; Goclenii Praxis Artium generalis; Latomi de trium linguarum & studii Theologici ratione; Puteanus de Collegio trilingui; Nunnesius de studio Philosophico; Osiander de studiis instituendis; Puteani Methodus literarum; Frischlini Methodus institutionis puerilis; Dresserus de ordine discendi; Ernstii Methodus docendi juris; Fabricii Meditationes circa scientiarum ideam atque principia; Freigii Pædagogus; Fungerus de puerorum disciplina; Gallucii Oratio de doctrinæ fuco; Ausonius de studiis, cum commentario Minois; Mureti Institutio puerilis; Philippi Cattieri Exercitationes de studiis; Gribaldi Methodus studendi in jure; Academicus Somnians Lepidi Philalethæ Sannionis Utopiensis Satyra in perversam studendi methodum An. 1659. in 12° edita; Misonis Erythræi Ludicra & Satyrica, quæ ad studia literarum atque literatos maximè spectant, excitandis ingeniis, erudiendæ juventuti, Salisburgi An. 1687. in 12° edita. Rolandus Maresius in suis Epistolis, ac præcipuè lib. 2. ep. 30. Cornucopiæ quoddam talium consiliorum exhibet. Promisit etiam Ferretus, qui Musam Lapidariam scripsit, tales epistolas*

las conſultationibus literariis refertas. Infinita hîc adduci poſſent ejus generis. Sed de iis ſuo loco plura, cum ad ipſas diſciplinas perventum eſt. Hîc quoq; illud verû eſt, multos eſſe conſiliarios & parum conſilii, atq; à pluribus coqvis rarò ad palatum cibos apparari. In tot Viis difficile eſt veram invenire ſemitam, dum ſuo qvisqve ſenſu abundat. Propoſuerat ante multos annos Vir doctus, ac Profeſſor in Academia Erffurtenſis clariſſimus, *Eckhardus Leichnerus de Apodictica Scholarum reformatione* conſilia, ſingulari eam in rem edito libro. Sed nihil tamen effectum eſt. Huc quoque pertinent, qui augmenta ſcientiarum varia propoſuerunt; in qvibus primum locum merito occupat magnus ille *Baco Verulamius*, qvi inter Anglos primus ſignum ſuſtulit ad amplificandos ſcientiarum terminos; cujus poſtea veſtigia ſecuti ſunt, & hodie qvoq; ſeqvuntur, tot in Angliâ Viri docti, qui in Phyſices & Matheſeos ſtudio illuſtrando omni conatu conſpirant. Ex mente Verulamii qvædam in ſuâ Univerſali Methodo inſtituere voluit *Johannes Beyerus* libro, cui titulus: *Filum Labyrinthi vel Cynoſura, ſive Lux mentium univerſalis, cognoſcendis, expendendis & communicandis univerſis rebus accenſa*, Caſſoviæ in Hungariâ 1663. edito. Verùm obſcurat potius Verulamii ſenſus omnemqve philoſophiam, quam ut lumen aliqvod accendat. *Velſchius* etiam noſter multa talia in animo habuit: cujus extat *Somnium Vindiciani ſive Deſiderata Medicinæ*, Auguſtæ Vindelicorum Ann. 1676. edita, ubi multa proponuntur, qvibus non Medicinam tantùm, ſed & omnem rem literariam augere voluit. Magna ſane ejus obitu jactura facta eſt. *Leibnitzius in ſuâ Juriſprudentiæ Methodo* conſilia, quibus augeri diſciplinæ poſſint, ſuppeditavit. Eſt & *Anonymus*, qvi libellum *deſideriis literariis* plenum publicavit. Qvi de erroribus & defectibus in doctrinis agunt, etiam huc referendi: ad viam enim ipſam iter ſternunt, qvi devia deflectere docent. Ut ſunt, qvi de corruptis artibus, qvemadmodum *Vives*, egerunt; aut de erroribus vulgi ſcripſerunt, ut *Thomas Broun* in ſua *Pſeudodoxia Epidemica*, qvo titulo ille librum Anglicâ linguâ ſcripſit, in Belgicam linguam converſam hoc titulo: *van de allgemeene dwaelingendes Volcks*; ſed nunc ille auctior Anglicâ linguâ prodiit. Multa ſunt in illo libro notatu digniſſima. Aliqvi per Lexica univerſam philoſophiam tradunt, Hippolyti lacera potius membra, qvam integrum corpus, exhibituri, ad qvæ ſedibus ſuis reſtituenda Æſculapio aliqvo opus ſit.

Inter tot tamen Methodos ſemper nova deſideratur Methodus. Adeò nunquam nobis ſatisfacimus; ac juſta ſanè eſt *Martini Schoockii* in præfatione libri *de Scepticiſmo* qverela: *Non inficias eundum, multos occurrere Viros egregios, qvos fatendum eſt, in ordinanda ſive univerſali, ſive particulari methodo, plurima cum ratione monuiſſe; qvæ ſi obſervarentur, & labor compendioſior redderetur, nec periculum foret à variis erroribus, quos veritatis inſignibus velatos, vix ipſi ſenes exuere poſſint, quod à teneris eos imbiberint, diuqve in ſinu ſuo qvam arctiſſimè foverint; ſed dum adverſa fronte inter ſe concurrunt, & unusqvisq; ex aſſe ſua methodo, licet aliorum qvoqve obſervationibus ſubſtructa, omnem laudem & gloriam vindicare contendit, ultra methodum vix*

proce-

proceditur, disciplinæque non solum sperato destituuntur ornamento, sed ipsi qvoqve discipuli in vestibulo solo detinentur. Laudare possem ultra viginti Viros celeberrimos, qvi intra seculum varia evulgarunt scripta, aut de methodo, aut de perficiendis disciplinis, aut de augmento eorundem; qvi tamen parum aut nihil in unaqvaqve disciplina pro illius perfectione præstiterunt. Et sanè fieri vix posse videtur, ut ea in re convenire possint Sapientes: nam ex qvo Sapientia præceptis tradi cœpit, studio qvædam obscurata sunt, ne paterent omnibus arcana: neqve etiamnum utile est, omnia in vulgus ferri scientiarum mysteria. Qvare nec consultum est, nec fieri poterit, ut unâ aliqvâ clarâ & distincta methodo omnia proponantur. Ex hâc diversâ docendi ratione diversi libri apud veteres orti sunt, qvorum aliqvi exoterici, mathematici, hypomnematici & usuales; aliqvi esoterici, acroamatici. Lectiones exotericæ publicè instituebantur: Acroamaticæ paucis eisqve dignis auditoribus habebantur. Videndus est de illa re *Octavianus Ferrarius in libro de Sermonibus Exotericis*, ac in libro de *Disciplina Encyclio*; qvos è Bibliothecâ Goldasti Francofurti recudi fecit Goclenius An. 1606, cui præfixa est elegans *Goldasti* epistola *de Crypticâ veterum Philosophorum disciplinâ*. Multa hîc de παιδεία Ferrarius, qvam ille singularem vult esse vel facultatem vel habitum, qvâ qvis rectè de rebus omnibusq; scientiis judicat. Definit enim per experientiam; atqve ille παιδείας habere dicitur, qvi in rerum tractatione diutinâ exercitatus collecta ad usum principia scientiis atqve artibus cunctis suppeditat, simulqve illa esse cognoscit, ac analyticâ scientiâ instructo velut minister ejus offert. Verùm in illis de παιδεία & disciplinâ Encyclio à Ferrario dissentit Goldastus: Neqve enim per disciplinam Encyclion ἐγκυκλοπαιδείαν intelligit Goldastus, qui περὶ ἐγκυκλοπαιδείας singularem librum moliebatur, in qvo probare voluit, ἐγκύκλια veteribus μαθήματα propriè dicta, quibus primum etiam pueri informabantur: mathematicæ enim artes populares erant, atqve iis primum instituebantur ingenui pueri, neqve ad acroamaticos sermones admittebantur, qvi in his rudes erant. Qvod qvidem in nostris Scholis qvoq; fieri deberet: illæ enim qvasi ansæ Philosophiæ sunt, ac mirificè acuunt ingenium. Non potest etiam eam ob causam Methodus aliqva universalis institui, qvod omnium rerum, imaginabilium præsertim, accurata non possit dari scientia, ac multa in problematicâ incertitudine subsistant, etiam in naturalibus. Qvare si vel maximè velis mathematica incedere ἀκρίβεια, non licebit in omnibus. Hâc ergo parte succumbimus, ac fit sæpè ut illâ methodi ἀκρίβεια confisi temerè de rebus, qvas non apprehendimus, judicemus, eaqve ut ficta & falsa repudiemus. Borellus in libro de motu animalium aliisq; scriptis felicissimè mathematicâ methodo in veritates inqvisivit. Etiam Spinosa hujus methodi fuco Ethicam suam profanam incrustavit, cui eâdem methodo à Blienburgio responsum est.

CAP. VIII.

DE VARIIS IN DOCTRINA PARANDA COMPENDIIS.

Methodorum scriptores qvidam recensentur, Scherbius, Neldelius, Zeidlerus. Thomæ Angli Euclides Methaphysicus. Malebranchii liber de inquirenda veritate. Compendia qvædam studiorum è Ficheto & Fortio proposita. Nosse facultates omnes, unam profiteri. Certum sibi scopum præfigi debere. Incertus Ficheti scopus non est scopus. Amandos esse labores, luxum contemnendum. Opes contemnendas. Affectandas laudes. Peritiam legendo, audiendo, docendo, scribendo comparandam. Solitariam lectionem improbat Fortius. Peritia per Anagnostas paranda. Lectionis præcepta è Bacone Verulamio & è Ficheto. Periti doctrinarum Professores audiendi. Percontationibus crebris utendum. Vivæ vocis magna commoda. In prælectionibus publicis minus assiduum suum Tironem vult esse Fortius, sed minus rectè. Docendi occasiones semper qværendæ. Qvomodo docendum. Qvæ ejus utilitas. Præcepta in scribendo observanda, è Fortio & Ficheto. Remedia pro tædio pellendo. Peregrinationes. Fortii consilia quædam παράδοξα. Cultus eloquentiæ in scribendo adhibendus. Extemporales impetus non negligendi. Exercitia corporis aliaque consilia παράδοξα Fortii. Consilia studiorum variant ratione personarum & finium. Nimia festinatio in studiis vitanda. Petavii Oratio in hoc argumento commendatur. Præcocium ingeniorum exempla recensentur. Raro illa felicia. Feliciores ὀψιμαθεῖς.

DE methodo superiore capite egimus, de qvâ multa dicenda superessent. Multos de eâ rectè ordinandâ sollicitissimos vidimus, sed nemo tamen hactenus ad illorū monita respexit. Qvi Aristotelis doctrinā seqvuntur, ita eā amplexantur, ut neminem ex alia tribu vel hiscere adversus illam patiantur: Qvam præter illos, qvos suprà enumeravimus, Altorffini qvondam, & in his *Scherbius* in variis scriptis, præcipuè dissertatione adversus Ramistas; apud Lipsienses *Neldelius* libro de Usu organi Aristotelis; & hodie qvoq; Regiomontani, & ex illis *Zeidlerus* singulari libro, cui titulus, *Analysis Posterior, sive de variis sciendi generibus & mediis eo perveniendis, Regiomonti An. 1675. edito*, plane ad mentem Magistri sui exposuerunt. Qvi viâ Mathematicâ incedunt, ita suo sensu ducuntur, ut Aristotelicam illam in consilium admittere nolint; Cum tamen id potiùs agendum, ut utraq; Methodus, qvæ convenire debent, si qvid veri habent, in consonantiam reducatur. Sed utrobiq; fortè peccatur. Hi, qvi mathematicâ viâ unicè incedunt, ad sensuum evidentiam omnia redigunt & mechanicam qvandam certitudinem, cui ita indulgent, ut in iis, qvæ sensibus nullâ ratione subjacent, ne latum qvidem unguem ab illâ sibi discedendum existiment, similes, ut opinor, illis,

lis, qvi rerum mensuras confundunt. Imponit tamen hæc species sæpe incautis imaginariâ qvadam certitudine, & *fallit pede regula varo*, ut in Ethices illo Fabro videmus. Qvi similem methodum in rebus notionalibus & spiritualibus seqvitur *Thomas Anglus*, ex Albiis East Saxonum, libro cui titulus *Euclides Metaphysicus*, Londini An. 1658 edito, vix sua omnibus probaverit, etsi in præfatione ejus libri se de triumphatâ Principiorum Sapientiæ ignorantiâ tropæa se moliri jactet. Novissimè qvoq; *Malebranchius* in libris de *inquirenda veritate* prolixè Mathematicam hanc methodum commendat, ac operosè satis Cartesianam de Methodo doctrinam cum Aristotelica confert; Nam parte secunda lib. 6. ubi Cartesianas regulas proposuerat, aliqvot capitibus demonstrare laborat, Aristotelem in Physicis suis nihil demonstrasse, cum nullam harum Regularum partem observarit. Ipse qvoq; Arithmeticam & Algebram duas constituit scientias, qvæ sint fundamenta cæterarum omnium. *Non credam*, inqvit, *esse quicquam utile, quodque accurate ab hominibus sciri possit, ad cujus cognitionem Arithmeticæ & Algebræ ope pervenire non possint*. Sed de eo alii viderint. Ego certè miror, qvi factum, ut Lyncei isti homines suâ istâ methodo velut divinâ aliqvâ virgulâ secreta veterũ, nemini in dubium vocanda, non penetraverint; cum tamen veteres illi philosophi suis suffulti principiis, qvæ in analogismis potius & conjecturis interdum subsistebant, tam prodigiosa extuderint, in qvibus hodieq; stupemus, ac vel ignorantiam nostram profitemur, vel, qvia nihil scire sine hâc methodo nos posse credimus, istâ pervicaciâ armati pro mendaciis ac fabulis habemus. Hobbesius tamen in suâ Computatione seu Logica cap. 6. methodum illam mathematicam omnibus non convenire judicat, & in plerisq; cum Aristotelis doctrina consentit.

Subjungo nunc, qvæ aliqvi speciatim consilia in studiis ac doctrinis discendis tradidere, qvæ hic qvoq; referri debent. Qvalia præcepta etsi magno numero dari possunt, & inprimis è vitis virorum doctorum formari: nam ut regulæ exempla producunt, ita ab exemplis regulæ peti possunt: etsi qvoq; in libro primo, ubi de conversatione eruditâ agimus, non pauca adduximus, & ex ipso studiorum scopo consilia variant; tamen illa, qvæ nunc occurrunt, præcipuè ex *J. Fortio Ringelbergio & Alexandro Ficheto*, qvorum ille in libro de ratione studiorum, hic in arcanâ studiorum methodo qvædam notavit, apponemus. Primum Ficheti præceptum est: *Nosse facultates omnes, unam profiteri*: Vir enim eruditus qvi ex omnibus artibus existit, nullâ in re hospes esse debet. Uni tamen & propriæ incumbendum est facultati; de reliqvis, qvod in rem nostram facit, delibandum. Qvi simul & intempestivè adoriuntur omnia, Ardeliones vocantur, risuq; & sibilo excipiuntur: qvi propositum mutant, qvotidie tirones sunt, nunqvam Magistri. *Summus non erit*, inqvit Fortius, *qui non ex unâquâq; disciplinâ decerpserit, quod ad scopum suum conferat. Id citra laborem effeceris, si nihil attigeris, nisi locos communes; de quibus, cum dabitur occasio, libellum conscribemus*. Secundum, qvod primo loco J. Fortio ponitur, est: *Certum sibi scopum præfigi debere*. Nam pau-

pauci complectuntur animo bonarum artium curricula omnia: Amici hic in conſilium adhibendi, ingenium noſtrum explorandum, qvid valeant humeri, qvid ferre recuſent: periti Magiſtri conſulendi ſunt: difficultas, diuturnitas ſtudiorum expendenda: humaniorum literarum & philoſophiæ loci communes, & claſſicorum autorum lectio nunquam omittenda. Incertus ſcopus, quem Fichetus hîc nominat, non eſt ſcopus; atq; ut ad illum nulla linea tendit, ita nulla conſilia pro illo ſuppeditari poſſunt. Triplicem ſcopum conſtituit Fortius. Nam vel in tertiis, vel in ſecundis, vel in primis conſiſtere cupimus. Erecta ingenia ſemper ſibi ſummum locum præfigunt. *Humilis, pavidi & abjecti eſt animi*, inqvit Fortius, *mediocrem eſſe velle. Equidem me in mille partes diſcerpi malim (diſperéam ſi ſecus loquor ac ſentio) quam remittere animum ad ſumma evadendi:* Tertium eſt J. Fortii: *Amandos ſemper labores & contemni luxum debere.* Non poteſt eſſe magnum, quod ſine pulvere & ſudore continget; neq; unquam deſperandum. Idem Fortius inter regulas ſuas etiam hanc ponit: *Opes debere contemni: nibil enim videtur*, inqvit, *accommodatius, nibil magis neceſſarium penuria, cujus beneficio omnes artes inventæ ſunt: Equidem eo ingenio ſum, ſemper fui & ſemper ero, ut ſummam inopiã, quam ſummas opes malim. Metuerem enim, ne pernicioſa eſca mentem occuparet meam.* Sed hoc inter cætera ejus paradoxa referendum. Qvartum eſt: *Affectandas eſſe ſtudioſo laudes.* Nihil enim poteſt eruditio ſine laudum cupiditate; laudum cupiditas ſine eruditione. Alterum alterius præſidio ſemper innititur. Qvintum eſt: *Peritia comparetur legendo, audiendo, docendo, ſcribendo.* In ſingulis multa ſpecialia obſervanda. Solitariam lectionem omnino damnat Fortius: *Ea maximum*, inqvit, *faſtidium affert & vehementer obtundit ingenii vires. Si autorem legere libeat, cum alio id fieri velim. Mirabile enim ex alterius præſentiâ oritur judicium. Adeò ut ſi adſit quiſpiam tanquam apertis oculis res ipſas introſpicere te; ſi nemo, ſomniare duntaxat exiſtimes. Ad hac cum proferenda ſunt ſtudia, caligant in luce & omnia nova offendunt, ut qui ſoli didicerunt, qvod inter multos faciendum eſt.* Fichetus hic inter arcana divitibus commendat, ut aliorum oculis legant, alienis manibus ſcribant, alienis ſtudiis proficiant, Anagnoſtas habeant, qvi autores indicent, compendio referant verbo vel ſcripto, qvicqvid eſt in optimis libris ſcitu dignum, auditu jucundum, æſtimatione pretioſſi. *Hâc arte*, inqvit, *qvamplurimi hodie paucis nummis & ſportulis exhauriunt omnes virorum doctiſſimorum Bibliothecas. Paupertas erudititiſſima divitum auro ſuſtentata: ſtudet illis, ſcribit illis, ſuas illis refundit opes inæſtimabili fænore, & majori eos ſolatio remuneratur, maximè cum gratis pro optimatibus elaborat lucubrationes, qvod Religioſorum eruditorum eſt negotium perpetuum. Hic modus affinis eſt Regum felicitati, qvi ad menſam inter epularum illecebras paſcuntur eſcâ doctrinarũ, & in ipſâ lectuli quiete, auditione rerum optimarũ aeqvieſcunt. Hanc etiam induſtriam magnâ ex parte imitantúr, qvi collatâ cum aliis ſtudiorũ operâ ſpolia dividunt militiæ; juvant enim ſeſe mutuo eruditi, & doctus doctum acuit, commilitique jura tuenda putat. Simili arte nundinantur ingreſſum Bibliothecarum alii, librariorum officinas freqventes adeum, indices eorum*

per-

percurrunt, & Gesneri & aliorum Dictionariûm scriptorum: scruta librorum scrutantur & coëmunt. Bibliothecas hominum doctorum licitantur. De Papyrii Massoni Musæo quanta & quam pretiosa venierint, scio. Hæ sunt lucrosissimæ omnium nundinæ, nostra maximè tempestate, cum apud Bibliopolas summa est veterum eruditorumq; autorum inopia, omnibus lucro inhiantibus, & vulgares duntaxat libros, qvi usu teruntur & consuetudine quotidianâ, excudentibus. Baco Verulamius Sermone fideli 48. illa non contemnenda præcepta suppeditat. *Temporis nimium in lectione & studiis terere, speciosa quædam socordia est; iisdem ad ornatum mollius abuti affectatio mera est, quæ se ipsam prodit. Libros non legas animo contradicendi & disputationum præliis concertandi; neq; rursus omnia pro concessis accipiendi, aut in verba autoris jurandi; neq; deniq; in sermonibus te venditandi; sed ut addiscas, ponderes, & judicio tuo aliquatenus utaris. Sunt libri, quos leviter tantum degustare convenit; sunt qvos deglutire, cursimq; legere oportet; sunt deniqve, sed pauci admodum, quos ruminare & digerere par est; hoc est, libri qvidam per partes tantum inspiciendi; alii perlegendi quidem, sed non multum temporis in iisdem evolvendis insumendum; alii autem pauci diligenter evolvendi, & adhibita attentione singulari. Invenies etiam libros haud paucos, qvos per alios & vicaria opera legere sufficiat, eorumqve compendia tantum desumere. Verùm hoc fieri nolim, præterqvam in argumentis humilioribus, & autoribus minoris pretii. Lectio copiosum reddit & bene instructum; Disputationes & Colloqvia promptum & facilem; Scriptio autem & Notarum collectio perlecta in animo imprimit, & altius figit. Itaqve si qvis in notando segnis sit aut fastidiosus, memoria illi opus est bona: si Colloqviis se non exerceat, reqviritur ei ingenium promptum; sin in legendo parcus sit, hoc solum relinquitur, ut artificio qvodam utatur, qvo videatur ea scire, qvæ nescit. Historiarum lectio prudentes efficit; Poetarum ingeniosos, artes Mathematicæ subtilitatem donant; Naturalis Philosophia judicium profundum parit; Moralis gravitatem qvandam morum conciliat; Dialectica & Rhetorica pugnacem reddunt & ad contentiones alacrem; abeunt (ut ait ille) studia in mores. Qvin & vix occurrit in intellectu impedimentum aliqvod insitum, aut naturale qvod non studio qvopiam idoneo emendari & edolari possit.* Ad lectionis commodum hæc Ficheti præcepta inserviunt. *Multum legamus, non multa. Festinemus lente: obruitur enim memoria multitudine, festinatione judicium ingeniumqve corrumpitur. Convivas imitemur oportet, qvi cibis non ingurgitant sese, qvos non concoqverent, sed sedatâ fame & lento dente vescuntur, eâqve mensurâ & modo, ut digerere & in succum suum demutare qveant dapes illatas.* Valebit hoc si ea legamus, in qvibus magnâ attentione opus; utpote disciplinarum scriptores, qvorum argumenta connexa sunt, qvi fundamenti loco substernendi cæteris sunt. Alioqvin in libris vastis, qvales scribere JCti solent, Historicis & similis generis summariorum lectio, qvæ præmitti capitibus solent, sufficiet. Multa enim in illis sunt aliena, qvæ sine dispendio prætermitti possunt. Pertinet ad tales qvoqve libros dogmaticos & cum cultu scriptos hoc præceptum Ficheti: *Non est interrumpenda lectio notis exscribendis, sed ad finem à capite ad calcem pertexenda atq; regustanda denuo, ut ars dicendi judicium-*

umqve combibatur, tum nota per otium signis positis indicata excerpentur. Bis & ter qvod pulchrum est, imo libri præcipui terendi & præ manibus habendi sunt semper: eam ob rem ille ut Amastum suum circumferebat Homerum semper, Hesiodum alius, hic Tullii familiares Epistolas. Qvare in omnibus fontes qværendi sunt, qui enim fontes invenit, multum & multa legit, cum principiis insint omnia: qui rivulis irretitur, licet multis, legendo multa parum aut nihil legit: mea æterna erunt, ajebat ille apud Valerium Maximum, tua horaria. Fontes autem dicuntur autores scientiarum, & in facultatibus principes. Rivuli interpretes, Analectæ, Murileguli, Minorum gentium libri. Fons eloquentiæ Cicero, Historiæ Livius, Poëseos Homerus, & magna ingenia fontibus capiuntur, mediocria rivulis. De illis qvoq; libris verum hoc est Ficheti præceptum: *Sic legendi libri, qvasi non simus amplius lecturi, sic hauriendæ in scholis sententiæ, qvasi repetituri non simus: sic de fonte aureo & torrente hauriendum, qvasi deinceps haurire non liceat. Ita fiet, ut accuratissime studia obeamus: etsi enim nonnulla crebro retractandæ sint, quæ in usum veniunt occupationum, omnia tamen repetenda non sunt.* Accidit sæpe, ut qvædam studia Genio nostro adversentur, qvibus tamen necessario vacandum est. In his utiliter suadet Baco Verulamius sermone fideli 36. *In studiis qvicquid à naturâ alienum repereris, stata tempora tibi præfigas ad ejusdem exercitationes & meditationes. Sin autem cum Genio tuo convenerit, de statis horis ne sis sollicitus: cogitationes enim tuæ sponte illuc convolabunt, prout negotia & cætera studia permittent.*

In audiendo & percontando diligentissimum vult esse suum Tironem Fortius. *Accedant*, inqvit, *ad Professorem, interrogent liberè, sed paucis qvæstionem absolvant: nam mora viris doctis semper infesta est. Si is dedignabitur respondere, currendum ad alios. Nihil refert, quisnam ille sit, cujus ope opes nostræ augeantur.* Fioravantus in libro Italica lingua scripto Dello Specchio di scientia universale libr. 3. cap. 20. ad discenda omnia hoc secretum, qvod ipse summum habet, præscribit, ut virorum doctorum conversationem qværamus, atq; in omnibus negativam sententiam arripiamus, ita hâc occasione à viris doctis elici omnem doctrinam sine nostro labore posse. Qvod tamen non ubiq; nec apud omnes bene procedit. Plerumq; contradictionibus offenditur animus. Qvare nisi certâ moderatione id fiat, non probaverim. Fichetus docet cap. 10. audiendos sæpe esse viros doctos de pulpito dicentes. *Uno*, inqvit, *momento temporis effundunt in sinum nostrũ, qvod longissimo plurimorum annorum labore coacervarunt, atq; hoc nullo nostro labore magnaq; cum animi nostri voluptate contingit. Velint nolint, cum videri docti appetant, sua prodant arcana omnia necessum est, quæ etiam necessitas ut Tantali saxum nobis incumbit:· itaq; mutui fures doctrinarum sumus, dum audimus & spectamus invicem: sunt enim oculi & aures scientiarum omnium administri & proxenetæ. Est & aliud commodũ in lucro reponendum maximo, qvod ex hominum eruditæ lectionis ore audiuntur autorum citationes ignotorum, & discuntur pretiosa rerum reconditarum nomina. Idem judicium de consuetudine & conversatione doctissimorum esto. Eadem enim ab illis elicia familiaritate & arte blandissime suffuraberis, eadem disces & forte docebis. Mutua enim hæc est*

inter

inter eruditos & ingenuos opera, nam callidi nostra furantur, & sua non depromunt, absit supercilii vincendiq; studium ab hujusmodi familiaritate, adsit discendi docendiq; benevola modestia, qvam in Nepotiano dilaudat Hieronymus, quamq; in veterum libris exploratam habemus atq; perspectam. In audiendis prælectionibus publicis non usq; adeò assiduum suum vult esse tironem Fortius, meo qvidem judicio minus rectè: nam si Doctores in illâ arte excellunt, qvam profitentur, vivâ voce plus docebunt, qvã è multis libris capias. In docendo maximum profectus præsidium, nec immerito, collocat Fortius: *Simul atq;* (inqvit) *in literarum judicio promoveris nonnihil, enitere ut per totum diem, si fieri possit, doceas; ea doce, quæ noveris, si non omnia nosti. Sedulo curandum, ut vel prece vel pretio habeas unum, cui ea, quæ velis, possis recitare. Si pro horis singulis exiguam pecuniam dederis auditori, atq; hoc modo quatuor aut quinq; aureos expenderis, tantum comperies te profecisse, tum in literis tum in formâ docendi, ut vel palam ea audeas profiteri.* Porrò nunqvam docendi munus etiam ab imparato omittendum suadet: *Relictâ ostentandi libidine quoquo modo affectum te esse senseris, sive per totam noctem vigilaris, sive altior cogitatio te impedierit, ad exercitium velut ad messem currito.* In Prælegendo omnem superstitionem vitandam suadet. Si qvis locus occurrat obscurus, eum intactum potius relinqvere suadet. Nam è prælectione magis fructum qvam gloriam qværendam esse judicat. Sæpe mihi, ut hoc meo firmem exemplo, cum ad docendum maximè imparatus accessi, in extemporali prælectione necessitas ipsa extudit, qvæ longâ meditatione non incidissent. A docendo omnem abesse vult invidiam. *Si literatus me invisat,* inqvit, *non occultabo ea, quæ assidua peperit consuetudo: verum ultrò ipsa prodam tradamq; alteri ferrum, quo me superare possit, si velit. Sic enim aliis indicando sæpe studii modum ipse meliorem semper inveniam, quem exercitatio illa suggeret docenti.* Qvod Fortii consilium non erga omnes æqve laudandum: dissimulanda enim aliqva erga illos esse, qvi ingenuitate nostra abuti volent, ipsæ communis prudentiæ regulæ dictabunt. In docendo omnes cavillationes & sophismata abesse jubet, qvæ chartarum lusibus comparat, in qvibus omnia ficta sunt. Suadet porrò, ut etiam pueri ea, qvæ didicere, statim doceant alios, proposito singulis mensibus aut præmio aut honore aliqvo illi, qvi vicisset; qvod in declamando suaserat Fabius. Sic enim uberiorem relaturos fructum & juventuti rectius consultum fore existimat. Novi ego, qvi in numerosa prole rem optimo cum successu ita instituerunt, ut natu majores minores semper docerent; qvâ mutuâ æmulatione excitati fratres feliciter in studiis progressi sunt. Fichetus qvoq; inter arcana sua etiam τὴν διδασκαλίαν commendat. *Ad comparandam,* inqvit, *solidam doctrinam via tritissima certissimaq; est docere. Signum enim scientis est posse docere, imò & gradus ad scientiam firmissimus.* Fortius magni faciebat hoc docendi exercitium: *Hoc exercitio miram tibi rerum copiam comparaveris. Ubi decies rem eandem docueris, plus te senties profecisse, quam si fugiens lucem magno te domi labore confecisses. Per singulos dies duodecim docere horis solebam; præterq; ipsas semel interim declamare, vel de*

Deo, vel de mundo, aut thematibus aliis exercitationis causa. Nonnulli insanire me vociferabantur, sed utinam sic ab ineunte ætate contigisset insanire. Tanti ego facultatem istam facio, ut malim judicium adolescentis, qui perpetuo docuisset, etiam res humillimas, quam ejus, qui solitaria domi lectione autores optimos perlegisset. Multa sæpe legi, sed mensis unius intercapedo memoriam ita deleverat omnem, ut vix dum scirem, qvos legissem. At quæ alios docui, ea tam mihi perspecta sunt, quam corporis membra ipsa. Ea non aliter quam solis splendorem ante oculos hærere sentio. Horum cognitionem firmam esse, certã esse, frugemq; proferre amplissimam experimento comperi. Horum memoriam vix morte credam extingui posse. Quoties me (idem in Annotationibus ait) *insanum vocarunt, cum per integrum mensem quotidie docerem ab ortu solis ad occasum? quoties dixerunt fieri non posse, quin ante finem mensis inter labores exspirarem? Fatigor quidem, id non nego, etiam pene usq; ad spiritus defectionem; sed fatigatio ea dulcis est.*

In scribendo tum Fortius tum Fichetus utilia præcepta suppeditarunt. Ille scribendo omnem operam impendere jubet, cætera omnia floccipendere: *Ubi perveneris ad provectiora, puta te tantum profecisse, quantum quotidie scripseris. Etiam si natura facundus es, dedita opera loquaris incomposite. Nam fere fit, ut qui loquuntur accurate, minus erudite scribant. Dum enim rerum illarum voluptate afficiuntur, imperfectiores oportet sint in altero. Nemo pari cura res duas unquam tractaverit. Nulla prælectio mihi tanti est, ut cogitationis aliquid illi velim tribuere. Id namq; me à scopo meo averteret. Ea solum profero, quæ primum veniunt in mentem, quæ exercitatio longa mihi comparavit. Et si loquendum esset cum viris summis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem unum præmeditarer, tam libens ineptè, quam apte sententiam exprimerem. Quod si res majorem curam postularet, talem rem, talem cœtum veluti pestem fugerem, ac stili amorem continerem in pectore. Certe neminem unquam vidi (nisi me memoria fallat) docte scribentem, cui valde in promptu fuit colloquendi disserendiq; ratio.* In scribendo tædium hâc ratione evitare docet. *Statue ac vove voluntate firma, te eo die non cœnaturum, quo non tot paginas, non tot versus, ut decreveras, scripseris. Quod si acciderit delinquere, tu tibi ignoscere noli, volo cœna careas. Abstinere à cibo non parum quandoq; ad corporis valetudinem facit, & alacriorem reddit animum.* Si librũ editurus es, hoc consilium suppeditat. *Dic chalcographis parent sese, librum te dare velle excudendum, etiãsi ne paginam quidem paraveris. Tum facile totam voluminis speciem animo concipere, inde singulas parteis leviter in comœdiarum argumenti modum describere, deniq; quotidie, quantum illis satis erit, absolvere poteris. Cum sic inceperis aliquid, perficere debes, velis, nolis. Id ego in omnibus pene libris feci, ac etiam in isto.* Qvod consilium autoris non sane in omnibus, qvæ scribimus, placeret. Qvædam levi negotio etiam ab otiosis scribi possunt; qvædã attentiorem meditationem reqvirunt, qvalia sunt dogmatica, in qvibus certa principia ponenda, & è principiis multa deducenda sunt. Ac ipse Fortius non tanqvam præceptum, sed tanqvam consilium commendat: nam in seqventibus ita: *Non displicet editionem premi, quo commendatior liber exeat. Mora tamen aliquid habet incommodi. Hominem facit tranquillum, desidem, otiosum, ignavum,*

somno-

somnolentum. Et nescio quam adferat superstitionem, dum dissimulat quædam, dum rogari vult, ut librum emittat. Quare animus, qui grassari velit, nusquam patiens moræ sit. Sæpe etiam accidit, ut ipse notavit Fortius, qvod ad stylum aptiores simus, ac omnia nobis sponte profluant; sæpe non nisi labore atq; longâ cogitatione qvicqvã possimus comparare. Unde aliqvi minus recte colligunt, non esse ejusdem autoris, qvæ non pari curâ perscripta sunt. Idem ne noctis qvidem tempus à scribendo vacuum esse vult: *Noctu ad manum tabulas ceratas vel lapideas habe, aut membranas, quas ossibus adustis in usum eum præparant. In his somno intermisso notare poteris, quæ libebit, ac luce diurna melioribus typis rescribere. Easdem tecum circumfer semper, ut cum in mentem aut venusta verborum connexio, aut rerum observatio ulla inciderit, scribere ipsam intus queas. Bonam partem libri hujus in tenebris scripsi, quando somnus me ob calculi dolorem reliqverat, idqve cum Sol adversa nobis figeret vestigia nocte vagante in medio cœlo.* Qvod Fortius hic præcipit, jamdudum, anteqvam Fortiana illa legerem, feci. Multa ego carmina in tenebris, cum somnus me destitueret, palimpsesto illevi, qvæ inseqventi die elaboravi. Diligenter notari qvoqve vult Fortius, qvod per singulos dies profeceris, ejusqve suadet ephemeridas instituendas. In his tamen omnibus pro ratione ætatis ac ingeniorum temperies qvædam adhibenda est. *Ratio in his babenda est*, ut præcipit Fichetus, *nationum & ætatum; alia Gallis, alia Italis, Hispanis, Germanis sunt ingenia; aliæ juvenum & senum vires, alia pericula. Alii diutius studendo, meditandoqve perdurare possunt, alii non item: temperamentum quoqve expendendum. Biliosi alacriores promptioresq; sunt; sed difficilius & laboriosius studens. Pituita qvi concreti sunt, tardiores sunt, at non ita fatigantur. Melancholici obstinatiores laborando babentur. Sanguinei medii sunt. Illorum omnium caloribus æstivis pomeridianis periculosa est contentio. Est quædam in studiis literarum ingluvies & avaritia, quæ nocet animo, non concoquenti, sicut cibus avidius ingestus stomacho. Ne mihi sis Helluo librorum, sed Amicus. Modus ergo adhibendus est, qui rebus omnibus est salutaris. Illi enim diutius & felicius student, qui valent diutius. Valent autem illi diutius, qui studiis moderantur sapientius; qui autem effrænata sciendi cupiditate procurrunt immoderatè, auferriq; se sinunt, in ipso limine corruunt, ut Claudii cantherius, fractis momento corporis & animi viribus.* Temporis qvoqve ratio habenda. *Illud nempe, quod est ab otio, à recreatione diuturniore, à deambulatione & corporis exercitatione ludicra proximum, maxime opportunum est. Dici enim vix potest, quantos animus, corporis motu concitatus, impetus babeat, ait Plinius Junior, quantóve cursu calamus fluat, otii intercapedine recreatus.* Ut gratiora illa studiorum intervalla sint, duo remedia præscribit Fortius: *Alterum ut bene nutrias corpus, ambules, ludas, conviveris, corpus vino impleas, ac aliis modis recrees mentem. Idcirco nonnulli ante concionem integros vini cantharos spiritu uno exhauriunt. Alterum ut multum dormias. Incredibile enim, quantum lucis, quantum alacritatis, res ea adferat animo.* In hunc finem subinde qvoqve locum mutandum esse suadet Fortius: *Meâ sententiâ senis ferè mensibus aut singulis annis urbem quæres aliam. Curas omnes, quæ hunc impedire morem possint,* ab-

abdicabis. Equidem infelicissimos voco, semperq; vocabo, dies illos, quibus usquam ultra mensem desederim. Quodsi profecturos metus inanis periculorum terreat, cum Cæsare dicant: nunc te Fortuna sequamur. Peregrinatio præcipue confert ad exercitationem. Postquam enim in unâ urbe continua lectione eos, qui te audiunt, fatigaveris, transire licebit in aliam, ubi rursus novos habiturus sis. Sunt præterea res complures, tum in campis quos peragramus, tum in civitatibus, ad quas venimus, quæ nos impellunt ad altiora. Nam animus & varietate mirè excitatur, & sæpenumero rerum conspectu novarum permotus efficit ea, quæ domi nunquam agitasset. Qvod tamen consilium omnibus placere ad omnem studiorum rationem non poterit. Est enim, ubi continuæ locorum mutationes studia potius turbant, qvam juvant. Cui jungendum etiam hoc πάρεργον est de libris, qvos secum vehere debeat Studiosus: *Qui alium petere locum decrevit, & longam ingredi viam, libros secum conferat solùm, in quibus diligenter res aliquas notaverit. Quodsi in volumine duæ tantum tresve paginæ notatæ sint, eas è libro eximat, reliqvum vendat. Nec sit adeo sordidus, ut exigua jactura rei conatum remoretur. Cogitet semper, si ad summa pervenerit, non defuturas opes. Superiore anno Basileam profecturus è novo opere Plinii secundum librum à me notatum excidebam, ut mecum ferrem. Amicus interveniens me mentis esse parum sanæ opinabatur. Sic tractavi libros complures, semperq; faciam, cum id postularit occasio. Tametsi mihi essent novi codices Ciceronis, Platonis, Demosthenis, grandi comparati ære, omnes tamen paginas erumperem, in quibus scitu dignum aliquid scripsissem, quando esset proficiscendum.* Et hâc qvidem ratione verè Excerpta adornarent studiosi: qvæ mihi tamen displiceret. Qvibus animus non est, ut scribant, suadet Fortius, ut politè loqvi discāt: *Discant hi, quemadmodum res omnes memorare eleganter possint. Illorum tamen gloria,* inqvit, *à nostrâ laude distat, quantum momentum ab æternitate.* Præcipuè verò in scriptione eloqventiæ curam adhiberi vult: *Adhæc do operam,* inqvit, *ut numerorum gratia sit, sive concentus cohæreat, aut per omnes periodi partes, si tersius quicquam scribere coner, aut saltem in fine. Ubi oratio desinet, quæro spondæos, trochæos, epitritos quartos, παιῶνας secundos, tertiosve; sed per vicissitudinem. Postrema cura est, ne multi sint fin s sententiarum, qui ped s eosdem habeant. Insuave enim quiddam, periodos tres s n quatuor eundem hab. re παιῶνα, epitritum, aut alium quempiam orationis exitum. In pedum concentu omn m propemodum elegantiam pono. Sed maxima heic varietas exquiritur. Quocirca majorem multo tum laudem tum occasionem ostentandæ doctrinæ consequeris, si ita occulto nexu orationem vinxeris, quam si scripseris carmen. Illic namq; varietatem, quâ ipsa inprimis natura gaudet; heic unum duntaxat florum genus proferre potes. Numeros equidem vitam vocaverim orationis; quod haud obscure apparebit, si sententiam numerosam solveris iisdem servatis ac transpositis verbis. Quippe quæ ante efficax erat, ea soluta ridicula videbitur. Quamobrem in omni opere prima curarum esse debet, ut res sive membra cohæreant; proxima ut verba seu modulatio numerorum. In libris excudendis,* inqvit ille, *cum speciosum aliquem vocum contextum, aut verba duo ornata invenio, lætitia exulto majore, quam si aureum repe-*

rissem. Tum mirus splendor pectus illustrat, hâc ἀμβροσίᾳ vivimus, hoc dulci gaudio mens tranquilla fruitur. Ea mihi sententia est, atq; uti spero, ad vitæ exitum permanebit, ut pro singulis vocibus nitidis, significantibus, appositis, singulos recipere aureos velim, etiam si summa me premeret inopia. Malo dictionem esse decoram, aut voces duas commissas apte, aut splendide dictum aliquid in opusculis meis, quam aureum in manibus. In scribendo duplicem qvoq; modum tradebat Qvintilianus: Aut enim profunduntur impetu subito omnia, ut occurrunt, ac deinde secernuntur & limantur accuratâ diligentiâ; qvi modus est eorum, qvi prompto & celeri sunt ingenio; nam alioqvi dum moratur mens in elaborando, cogitationes optimæ prætervolant: Aut nihil chartæ committitur, nisi diu expensum; qvæ ratio morosior est ac tardiorum ingeniorum. In his prior illa ratio mihi placet, qvam ego plerumq; seqvi soleo. Qvæ subito ingenii calore inciderunt, qvæcunq; illa demũ fuerint, sive argumenta sive ornamenta rerum, in carminibus hemistichia, sine modo ac ordine, modò ad rem faciant, diligenter chartis consignare soleo. Hinc comodiori tempore elaboratio eas meditationes perficit, qvæ nisi notatæ primũ fuissent, periissent omnes, è qvibus δεύτεραι φροντίδες plura animo suggerunt. Ad conservationem sanitatis, qvò eò melius studiis vacare possis, παραδοξότερα qvædam Fortii consilia sunt; E qvibus illud de exercendo corpore: *Longa qvies enervat corpus, & calculum parit; ideo præcepere, ut studiosi qvandoq; æreum globum manu agitent, torqueantq; ad fatigationem. Verum hoc exercitium nonnihil aufert temporis. Modum igitur alium excogitavi. In vestibus interioribus aliqvando consuo plumbum dissectum in minutas laminas tanti ponderis, ut utraq; manu universam levare molem vix possim. Has induo mane, has robur corporis commodè sustentat. Caveo tamen, ne inferior spinæ pars plus æqvo prematur. Id facio ad octo ferè dies, donec æstu laboris nimium membra accenduntur. Sed pondus dictum sensim augetur ac minuitur: Repentina namq; mutatio lædere non parum naturam solet. Milonem sequor, qui quotidie vitulum ferre solitus, tandem gestavit taurum. Hâc ratione tempore eodem & scribo & firmo valetudinem.* Ne nimio somno indulgeat, saxa seu ligna per transversum lateri supponit. Ea namq; principio non senties, & post horas aliqvot duritie magis, qvàm prius, premente membra spontè excitaberis. Illud qvoq; in conversatione morosum nunc videri possit, cum temporis parsimoniam hâc ratione habendam scribit: *Si qui ad te accesserint, qui res vanas, qvæ nihil ad artes facere videntur, proferant; fuge repentè ad studia tua. Satius est, ut illi tuam mirentur impudentiam, quam tibi pereat tempus. Illud enim unus aut alter, hoc tota sentiat posteritas. Qvot volumina possent scribi intra horas illas, quæ per annum pereunt?* Cui simile illud est: *Accitus ad convivium, ubi fore putabis eos, qvorum audire nugas deberes, ne accedas. Satius esset corporis membrum amittere, quàm cogitationem per horas duas tam inanibus fabulis impediri.* Hæc vir ille pluraq; alia in discendo docendoq; compendia suppeditavit, de quibus ipse ita judicavit: *Scio me scripsisse in hoc libro multa, qvæ otiosorum hominum fabulas non effugient: nec me scripsisse pœnitet. Nam parvipendo judicium eorum, quibus diversum institutum est,*

hoc

hic est, qui decreverant lentè omnia aggredi, quæ ad mentis decorem faciunt, ac vigilantius quærere, quæ ad corpus pertinent. Pleraq; ex illis non sunt spernenda, è qvibus, qvæ commoda videbuntur, in usum nostrum vertemus.

Magnus hic nobis panderetur campus, si doctrinæ & methodi consilia pro ratione personarum, & scopo eorum, qvi studiis incumbúnt, expendere vellemus. Si qvis reipublicæ aliqvando habenas tractabit, is ad suum finem omnia diriget; ac cuilibet sua facilè prudentia dictabit, qvos intra limites continere se debeat. Secerni hîc debent τὰ ὑπάρχοντα à supervacuis, rerum momenta ab ornatu & cultu, & hujus in pompam & decoram sui ostentationem multa assumi debent. Sapienter Baco Verulamius sermone fideli 52. *Non volitabit alicujus fama per ora virûm, neqve benè alata erit sine plumis aliqvibus ostentationis: In actionibus magnis ingenia jactabunda vivacius negotia impellunt. In Ducibus & viris militaribus gloriosum esse non inutile est, Jactantia instar vernicis videtur esse, qvæ ligna non solum splendere facit, verum etiam durare.* In hunc scopum integri à multis libri scripti sunt, è qvibus nominabo nunc *Alexandri Piccolomini* librum Italicâ linguâ, *della Institutione di tutta la vita de l' Huomo nato nobile & in Citta lib. 10*, in gratiam Alexandri Colombini scriptum, & loco muneris Lustrici donatum, editumqve Venet. Ann. 1552. in 8. Hîc è Peripateticâ & Platonicâ Philosophiâ traduntur omnia, qvæ in moralibus, Politicis, Oeconomicis ad felicitatem Viri nobilis faciunt: de exercitiis qvoqve corporis rectè instituendis instituitur dissertatio, deqve cæteris disciplinis omnibus, qvatenus illis uti Juvenes nobiles debent. A tertio ad qvartum ætatis annum in matris sinu puerum nobilem bonis moribus, pietate & linguæ rudimentis imbui jubet, à qvinto ad decimum institutione grammaticâ & humanioribus literis; à decimo ad decimum qvartum, Dialecticâ, Rhetorica, Poëticâ, Picturâ, exercitiis musicis & corporis informari vult, meo qvidem judicio immaturè nimis. Non enim illa ætas Dialectices & Rhetorices capax est. Post annum decimum qvartum ad Mathematica studia nobilem suum ablegat, qvorum vel ante Rhetoricam & Dialecticam puerile ingenium capax esse potest. Hinc illi totum illum Ethices & Politices campum aperit. Verùm in iis ad ingenia respiciendum est: Neqve enim, ut non omnis fert omnia tellus, ita qvodlibet ingenium, qvâ qvis reqvirat ætate, his vel illis studiis aptum est. Conferri cum his Piccolominianis possunt, qvæ *Bloemertius* in libro de Nobilis informatione, *Pastorius* in palæstrâ Nobilium & *Schefferus* in libello de Informatione Nobilis, consilia suppeditarunt; de qvibus capite de Pædagogia regiâ pluribus agemus. Ducis belli studia aliâ ratione debent esse comparata. In his utilissima consilia subministrat *Gabriel Naudeus*, cujus extat eruditissimum Syntagma de *studio militari*, Romæ in 4to An. 1637. editum, & Illustrissimo Juveni Ludovico ex Comitibus Guidiis à Balneo inscriptum. Nullam scientiarum partem, qvæ qvidem prodesse Duci militari poterat, intactam in accuratissimo opere reliqvit, pulcherrimis præterea digressionibus commentationem hanc ornans

nans. Diriguntur etiam ad usum Ecclesiasticum ac Academicum Studia. In singulis ratio peculiaris habenda est: Præferendæ enim hic disciplinæ huic scopo inservientes cæteris. In feminis qvoqve aliam studiorum rationem qvæsiverim, qvam in viris, si forte & illæ studiis animum excolere vellent.

In omni tamen studiorum genere velocitas & nimia festinatio vitanda est, qvicqvid etiam qvibusdam volaticis ingeniis videatur. Canes festinantes, ut in veteri verbo est, cœcos pariunt catulos, nihilqve solidi in scientiis disci potest, ubi omnia superficiariâ operâ tractantur. Nisi forte qvis ad pompam uti studiorum qvorundam simulachris malit, ut solent qvidam genere nobiles, qvi ad summa in Republica munia gerenda non satis apti, solis titulorum phaleris existimationem apud plebem sustentant. Legenda est super hoc argumento elegans, omnibus eloqventiæ luminibus picta, *Dionysii Petavii* de discendi ratione, oratio, qvæ inter cæteras ejus nona est, ubi Crassi dictum lib. 3. de Oratore: *Nisi qvod qvisqve cito potuerit, nunqvam omnino posse perdiscere*, solidissimis optimisque rationibus refutat. Omnem ergo ille præcipitatam discendi rationem ut studiorum pestem à bonarum mentium officinis eliminat. Stultum enim esse ostendit, cum in corporis illis exercitiis non nisi diuturnitate temporis ac multo usu proficiamus, in literarum studiis, ac operosissima eloqventiæ doctrinâ, subitò nos velle uno qvasi spiritu haurire omnia, cui totam vitam optimi qvoq; oratores impenderunt. *Sorellus* itidem in scientiâ suâ Universali circa finem singulari capite de magnâ & perfectâ methodo agit; Ubi omnem illam docendi rationem, qvæ exiguo tempore fit, damnat, enumeratq; varia exempla talis institutionis, qvæ malè cesserunt. Ac sanè rarissimè adeò felicibus esse ingeniis licet, ut exiguo tempore, ac primâ statim ætate, multa magnaq; comprehendant. Fuere interdum singulari qvodam fato ad res magnas destinati, qvi maturè admirabilia in literis specimina dederunt. Talia in *Torqvato Tasso*, *Mazonio*, exempla recenset Erythræus. Nostro seculo *Grotium* & *Heinsium* habuimus, in ipsâ puerili ætate & libris & carminibus editis celebres. Prodigio similia sunt, qvæ de *Marta Marchina*, virgine Neapolitana, penè infante, memorat *Erythr. Pinac. III. n. 75.* qvæ à nemine, nisi fortassis divinitus, edocta egregiè Græcam, Latinam & Hebraicam linguam noverat, tum Philosophicis, Philologicis ac Liberalibus omnibus disciplinis non leviter erat, sed literatè, perita; deinde Epigrammata Græca, sed Latina inprimis, eleganter arguteq; conclusa fundebat ex tempore. Singulare qvoqve *de Jacobo Martino Modonesio* exemplum ibi memoratur, qvi septennis puer à *Joh. Bapt. Mezetto* Servita omnibus scientiis imbutus, adversus omnes accuratè disputare potuit. Sed infelix hujus rei eventus fuit, testaturqve *Athanasius Kircherus in epistolâ ad Quirinum Kuhlmannum*, Modonesium illum ab omni postea ingenio destitutum, stupidumq; & nulli rei aptum fuisse. Qvod & *Jacobo Marchisetto* Pisaurensi contigit, qvi tredecim annos natus totam Aristotelis Philosophiam complexus est, ut omnes in examen provocare ausus sit, postea tamen il-

lam admirabilem ingenii vim amisit; epistolis tamen scribendis à Pontifice admotus: de qvo videatur *Erythræus Pinacoth. I. n. 72.* De omnibus Romanis ingeniis judicat Favoritus in Virginii Cæsarini vitâ, qvæ inter Poëmata septem illustrium Poëtarum habetur, illa primâ ætate statim sapere, sed rarò esse vitalia ac à vigore illa concidere. Multa ejus generis exempla collegit *Balthasar Bonifacius in Historiâ ludicrâ lib. 19. c. 10*, qvi talia etiam apud veteres non rara fuisse ostendit. Recentiora multa exempla collegit Colomesius in notis ad Qvintiliani Institutiones, qvæ in opusculis ejus literariis habentur, procemio libr. 6. ad illa verba, qvibus filii sui decennis, jam præclara ingenii specimina edentis, obitum deplorat. *Non flosculus fuit ut prior, sed jam decimum ætatis ingressus annum deformatos fructus ostenderat.* In his sunt *Plinius Junior*, qvi decimo qvarto anno Tragœdiam Græcam scripsit; *Avicenna*, qvi decennis literas humaniores calluisse, & totam Encyclopædiam ante annum ætatis decimum octavum absolvisse dicitur; *Philippus Beroaldus*, qvi adhuc puer Servii in Virgilium errores prosecutus est; *Ludovicus Stella* qvindecim annorum adolescens, qvi Aureliæ Lucianum, Aristophanem, Theodori Gazæ Grammaticam freqventissimo auditorio explicuit, cujus memoria à Joachimo Fortio literarum monumentis est consignata; *Nicolaus Borbonius*, qvi Ferrariam carmen scripsit anno decimo qvarto; *Stephanus Boëtianus*, qvi de servitute voluntaria anno decimo sexto scripsit; *Aldus Mannutius* Pauli filius, qvi anno decimo qvarto Commentarium de Orthographia scripsit; *Claudius Salmasius*, qvi Nilium & Barlaamum de primatu Papæ recensuit ac emendavit nondum quatuordecim annos natus, (cujus laboris ne senem qvidem pœnituit) & anno ætatis decimo qvinto Florum cum notis edidit. Plura exempla recensent Tiraqvellus in Opere de Nobilitate & Jure primogenitorum pag. 435. 448, Leo Allatius in Apibus Urbanis p. 144. & seqq. Sed prudentibus viris semper prodigiosa illa præcocium ingeniorum maturitas suspecta, qvæ succo tandem suo destituta extinguitur. Qvintilianus eodem, qvem supra laudavimus, loco filii sui exemplo testatur, qvod observatum sit *celerius occidere festinatam maturitatem & esse nescio quam, quæ spes tantas decerpat, invidiam, ne videlicet ultra, quam homini datum est, nostra provebantur.* Ipse Aristoteles in Rhetoricis ex vetere Poëta reprehendere videtur magistros nimis anxios & sedulos, qvi pueros nituntur triduo Philosophos efficere. Ego cum ingeniis istis præcocibus lentè festinandum, neq; obruenda doctrinæ mole, suaderem, etiamsi illi sustinendæ pares fortè viderentur. Et sanè, qvod Erythræus qvoq; *Pinacoth. III. n. 36.* notat, sæpe acerrimis ingeniis deest idonea informatio ac opes ad doctrinam parandam necessariæ. Nec desunt, qvi Magistrorum etiam industriam vincant, ac per ludum & jocum plus præstent, qvàm summâ alii diligentiâ; qvale exemplum in Carolo à Servâ notavit *Erythræus Pinacoth. I. n. 88.* Ex adverso fuere ὀψιμαθεῖς, qvi cæteris omnibus superiores summam ac immortalem gloriam sunt consecuti, ut *Jul. C. Scaliger* ac *Isaacus Casaubonus*, qvi sera sua studia cum Danielis Hein.

Heinsii præmaturis confert *Epistola 198.* felicitatem Danielis Heinsii adolescentis, cum ad Casaubonum literas has scriberet, prædicans. *Sanè*, inqvit, *cum eâ ætate essem, quâ te nunc esse ex magni Scaligeri literis conjicio, bonorum autorum nomina paucis admodum exceptis, ne fando quidem audiveram unquam.* Legimus senes ipsos feliciores sæpe pueris progressus in studiis fecisse. Exemplum ejus rei dedit *Bonciarius*, qvi patrem suum, septimum & qvadragesimum annum agentem, hominem illiteratum, nisi qvod legere scribereq; sciret, semestri spatio linguam Latinam docuit, ut in Ordinem Patrum Societatis Jesu sacerdotis munere functurus cooptaretur, ad qvam sine linguæ Latinæ peritiâ nullus ipsi accessus fuisset. Methodum, qvâ usus est, describit *Dominicus Passionaeus Epistolâ ad Scipionem Barnabaeum*, qvæ inter Bonciarii epistolas reperitur pag. 396. Videatur & *Erythraeus Pinacoth. I. n. 53.*

CAP. IX.

DE METHODO IN LINGUIS, LATINA PRÆCIPUE ET GRÆCA, DISCENDIS TENENDA.

Lingua Latina an è conversatione & usu disci possit? Roberti Gentilis pueri septennis exemplum. Ejus liber de Methodo brevi. Sermo Latinus per colloquia non satis purus obtinetur. Italorum superstitiosa in loquendo abstinentia, & in scribendo industria. Montanus à primâ infantiâ linguam Latinam ex usu didicit. Memorabile exemplũ pueri quadrimi, ejusq; historia prolixius recensetur, cum commodis hujus novæ methodi, & incommodis vulgaris illius. Civitas aliqua Latina an institui possit? Magni Pegelii consilium de Schola pro linguis erigenda. Via per institutionem brevis esse debet. Historia è Mottæo Vayero de Gallo aliquo, qui dormiens linguas omnes loquebatur, quarum ipse erat ignarissimus. Autoris Medicinæ Mentis consilium pro linguis addiscendis affertur. Beccheri Compendia Grammatica, Kuhlmanni, Rosii Methodus à Mormio proposita. Tuningii & Grunandi exemplum de linguâ Latinâ intra sex menses discendâ. Sorelli iniquum judicium de Montani informatione. Methodus le Mair, qui Hebræam Græcam & Latinam puerum octennem eodem tempore docuit. Tanaquilis Fabri Methodus, quâ filium suum à 10. ad 14. annum in Græca & Latina lingua informavit, recensetur. Censura ejus Methodi.

PRima, qvæ disci debent, Linguæ sunt, scientiarũ vehicula, in qvibus multum temporis consumimus, anteqvam eò perfectionis perveniamus, ut nostro Marte qvicqvam agere possimus. Vernaculæ sine magno negotio addisci possunt, modò parentes, præceptores, famuli, & alii, cum qvibus conversamur, incorruptè loqvantur. Qvod si Græca ac Latina lingua eâ etiamnum

 metho-

methodo addisci possent, non tanto nunc apparatu opus esset, citiusqve ad ipsas disciplinas transire possemus. Qvam ob causam in eam cogitationem multi venerunt, ut linguam Latinam è conversatione cum latinè loqventibus potiùs, qvam è Grammaticis præceptis & lectione, addiscendam suaserint. Ejus experimentum in filio *Roberto* Pater *Albericus Gentilis* cepit, qvi septennis puer Latinè, Gallicè, Anglicèqve locutus dicitur; qvod Pater ad illum non nisi Latino, Mater Gallico, qvi ei proprius erat, & Anglicano sermone (Oxonii enim vivebat) familia reliqva uteretur. Nondum octavum attigit annum, cum Virgilium illi Pater prælegeret; ut patet ex commentariis, qvos lectionum Virgilianarum titulo filius sub ingressu undecimi anni edidit. Ut felicior ergò fuerit Tanaq. Fabri filio, de qvo postea dicemus, qvi 14. demum anno Græcæ ac Latinæ linguæ autores optimè intelligere potuit. Vidi ab ipso illo *Roberto* titulum libri Anglicâ linguâ scripti super hoc argumento, in Bibliothecæ Oxoniensis catalogo extantis, qvi ita habet: *Roberti Gentilis le chemin abregè or à Methode for attaining of sciences in a short time.* i. e. *Via brevis, sive Methodus brevi tempore discendi scientias, Londin. 1654. in 8.* Sed hactenus librum ipsum videre mihi non licuit. Et fateor sanè, Patris tam docti colloqviis proficere qvadantenus in linguâ Latinâ potuisse puerum. Cæterum colloqvia cum iis, qvi linguam Latinam accurratissimè loqvi neqveunt, magis turbant sermonem Latinum, qvam juvant; ut & Itali nonnulli de industriâ sermonibus Latinis, etiam cum Viris doctis, abstinendum existiment, ne dictio aliqvid ex idiotismo trahat, qvem in colloqviis Viri etiam docti vix evitant, licet eleganter aliàs scribant. Qvam ob causam Scioppius Manutio insultat, qvi qvadrimestre tempus in unâ epistola scribendâ exegerit. Ac vidi sanè Viri alicujus celebris (nec gentem nunc nec nomen viri memorabo) αὐτόγραφον epistolæ in Bibliothecâ Gudianâ, qvi mirabili & anxiâ diligentiâ eam scripserat: nam 4. vel 5. chartæ folia in formâ majore compegerat, singulis paginis tres qvatuorve ad summum periodos inscripserat, spatio interlineari amplissimo; singulis penè verbis & phrasibus variationes superscripserat, atqve ipsa loca, unde illæ desumptæ, notaverat; neqve illas tantùm, sed & positus & juncturas verborum, adverbiorum, epithetorum, synonymorum è Nizoliano Lexico adjecerat; numero qvoqve & pedibus clausularum connotatis. Hanc ille rationem in singulis periodis ad finem usqve tenuerat, atqve in hoc labore 4. menses exegerat. Inceperat enim (qvod manu suâ annotaverat) corrigere has literas die 6. Aprilis, finierat Kal. Augusti, Ann. 1596. Non probarim ego morosam adeò & scrupulosam diligentiam; etsi hoc exemplo ostendi possit, qvantâ accuratione usi sint viri docti in sermone Latino & puro acqvirendo. Sed ita potissima vitæ pars in solâ linguæ Latinæ cognitione elaberetur.

Non omittenda hîc videbantur memorabilia eorum exempla, qvi à primâ infantiâ solo usu & colloqvio mirabilem loqvendi latinè promptitudinem nacti fuerunt. In his est *Montanus*, vir apud Gallos celebratissimus, qvi in dissertationibus (*Essays*) qvas Gallicâ linguâ scripsit; *lib. 1. cap. 25.* suo hoc exemplo

pro-

probat. Verba ejus in Latinum conversa ita habent: *Pater meus in disciplinam me dedit Germano homini in Gallicâ linguâ rudi, sed in Latinâ versatissimo, cujus ille operam amplissimo stipendio conduxit. Harebam illi semper in amplexibus, aderantq; alii etiam pueri linguæ Latinæ non ignari. Nihil in ædibus nisi Latinum audiebatur; non mater, non famuli nisi Latinis verbis, quæ è conversatione ceperant, ad me præsentem utebantur: unde & mater & famuli tantum in linguâ Latinâ profecere, ut mea verba intelligerent, & in rebus quotidianis mecum sermones breviores instituere possent. Sex annos natus eram, cum de Gallicâ linguâ nil amplius, quam de Persicâ aut Arabicâ scirem, atque ita sine Grammatica, sine præceptis, & plagosâ institutione Latinam linguam didici, ut tantum scirem, quantum ipsi in illâ linguâ Pædagogi, qui me miscere suis discipulis non poterant. Nam cum cæteris discipulis thema daretur in linguam Latinam convertendum, mihi dabatur Latinum, barbarismis & solœcismis defœdatum, quod ego in elegantiorem sermonem converterem. Nicolaus Gruchius, qui de Comitiis Romanorum scripsit, Gulielmus Gerentus, qui commentatus est in Aristotelem, Buchananus Poëta Scotus, Antonius, Muretus, præceptores mei domestici, sæpe ad me dicebant, me linguâ Latinâ in primâ ætate puerili adeò promptè locutum, ut mecum confabulari vix auderent. Buchananus de Institutione puerorum se aliquid scripturum susceperat, quâ in re meo potissimum exemplo uti se velle significabat.*

Aliud exemplum ante hos 19. annos Parisiis Regi ipsi propositum fuit, quod fidem superare videtur; sed tamen tot testibus confirmatum dubitare de rei veritate nos non sinit. Erat infans 4. annorũ, qui adeò expeditè loquebatur Latinam linguam, ut Regi omnibusque prodigio propemodum fuerit. Illam intra duos annos, ex quo à matris uberibus primùm amotus fuit, apprehenderat. Nullum committebat errorem vel in inflexione, vel in Syntaxi, adeo ut quosdam de industria solœcizantes correxerit. Cum aliqui dicerent: *Ubi ibis à prandio?* ille emendavit: *Quo ibis*. Aliis dicentibus, *conscendere in equo*; ille regessit: *conscendere in equum*. Ejus historiæ relatio, cum ratione istius informationis, singulari libello Gallicâ linguâ tradita est, atque ex eâ in Anglicam conversa prodiit Londini An. 1669. hoc titulo: *An Examen of the Way of teaching the latin tongue to little children by use alone, London. 1669. in 12°.* Operæ pretium profectò est, ejus libri summam hoc in loco recensere, cum libellus ille fortè in paucorum manibus sit. Pater hujus infantis duos habuit amicos, latinè accuratè doctos, quibus in hâc informatione usus est, quorum præcipua cura fuit, ut, quæ cum puero fabularentur, selecta essent, tum quà voces, tum quà argumenta, eosq; reprehenderent, qui minus rectè loquerentur; Adeò ut non tam promiscua collocutio, quàm methodus colloquendi, illi intellectum habiliorem redderet, quàm aliàs est in pueris ejus ætatis: Poterat enim puer aptè de rebus plurimis judicare, atq; eandem rem variatis verbis & phrasibus efferre. Cum aliqui illum, qui equis præest, *Agasonem* vocarent, ille *Equisonem* substituit. Hanc informandi methodum Autor ejus libelli, quicunq; ille est, antiquam & infallibilem esse osten-

ostendit, miraturq; non imitari hoc exemplum etiam alios. Omnes vernaculas, & exoticas linguas usu continuo ad summam perfectionem perducimus, qvare & linguâ Latinâ idem fieri posse rectè existimat, neq; ad hanc reqviri ingenia cæteris excellentiora, sed judicium etiam è conversatione cum magistris latinè loqventibus acui. Duo huic similia exempla adducit puerorum eodem modo informatorum, in qvibus nihil puerile deprehensum fuit, exceptis motibus & gesticulationibus, qvæ ab illâ ætate separari neqveunt. Præterea metus ille, qvo cohibentur in ludis pueri, & impedita illa naturæ libertas multum detrahunt solertiæ naturali, qvæ hâc ratione magis excitatur. Multa qvidem dubia circa hanc rem moveri posse fatetur Autor; verum multa ille ait difficilia videri, qvæ nondum inventa sunt; inventa verò facillima videri, qvod exemplo Typographiæ, acus magneticæ, & circulationis sanguinis probat. Linguæ Latinæ autem tantam esse utilitatem, ut qvævis difficultates superandæ sint, qvô hunc finem tam citò assequamur. Prolixè ostendit è defectibus communis illius Methodi in linguâ Latinâ discenda, in qvâ tantum temporis verbis impendendum, qvo ad disciplinas ipsas expeditiùs iri possit, utilitates hujus viæ brevioris. Primum, inqvit, à 6 vel 7 anno ad 17 vel 18 in collegio detinetur puer, intra qvod tempus qvot ambagibus circumducitur? Discendæ omnes inflexiones, accidentia vocum, connexio sententiarum, distinguendæ significationes, proprietates, Syntaxeos regulæ: Qvæ omnia tædiosissima pueris sunt, & pœnas scholasticas provocant, qvibus efferatur animus, & ad odium literarum inducitur. Hic Declinationum, Conjugationum, personarum, articulorum, Heteroclitorum, Constructionum perplexitates notandæ sunt, qvibus velut eqvuleis & fidiculis torqvetur illorum animus. Qui in scribendo, vertendo, phraseologiis, exercitiis Rhetoricis labores suscipiendi? Posset compendium per lectiones qvidem institui, ut non sit opus prolixitate illâ regularum; sed in loqvendo & scribendo deficier, atq; tum ad priorem viam recurrendum est. Qvod si ad Philosophicas disciplinas admoventur, penè nitorem linguæ Latinæ dediscunt. Ideoq; exigua qvædam & imperfecta summo labore & impensis in scholis discuntur, ne qvid de temporis irreparabili jacturâ dicamus; cum alterâ illa methodo omnia simul comprehendi possint. Accuratiùs ergo in illam novam methodum inqvirit. Infans 22 mensium erat, cum primum informationi illi traderetur. Pauca illa vocabula vernacula, qvæ à nutrice & matre hæserant, statim oblivioni tradita fuere. Iisdem magistris alius datus 31. mensium, qvi multa jam vernacula loqvebatur, intra 2, vel 3 hebdomadas omnia abolita, eorumqve loco tantum de *Latinâ* linguâ intra mensem hauserat, qvantum de vernaculâ antea sciret. Ex iis pueris major natu cæterorum qvasi magister est. Famuli qvoqve tantum de linguâ Latinâ sciunt, qvantum opus est ad qvotidiana illa exprimenda. Atqve ita Latinam præ vernacula didicerunt: qvam methodum Qvintilianus qvoqve Romanos secutos testatur, qvi primùm Græcâ, tum Latinâ linguâ pueros informarunt.

runt. Facilè autem posse pueros plures linguas simul sine confusione discere; qvod exemplo Constantinopolitanorum & Brabantorum probat, constatqve è superiore exemplo Roberti Gentilis. Qvare & pueri jam vernaculam loqventes è conversatione cum latinè loqventibus facilius, qvàm per præcepta, latinam discere possunt. Hanc viam facillimam esse ostendit Autor cap. 6. Qvoniam enim de discendâ linguâ ne cogitant qvidem, ideoqve eò facilius discunt, & expeditiùs ludis jocisqve illa inculcatur, summa cum jucunditate, citra Orbilii alicujus plagas, procul ab omni metu & dolore, qvi affectus puerorum animos dejiciunt, & serviles reddunt ex ingenuis, neqve pravorum affectuum, iræ, indignationis semina inspergantur, qvæ cum magistrorum ferulis implantari solent. Nunqvam enim pœnæ in pueros statui debent, nisi ob actiones honestati & justitiæ repugnantes; qvam ob causam eo attentiores in conversatione tam innoxiâ & humanissimâ erunt pueri. Neqve opus est, nobis ipsis necessitatem castigandi hâc viâ imponere ob negligentiam, cujus pænæ in communi methodo interdum vix evitari possunt. Seligenda sunt in colloqviis non seria tantum, sed & maximè ludicra; in qvibus nil agunt vulgares Scholæ. Argumenta qvoqve de artibus, de historiis variisqve rebus immiscenda sunt, in qvæ qvotidiano sermone non facilè deducimur. Atqve hinc occasiones de industriâ captandæ & sapienti consilio dirigendæ. Cap. 7. agit de brevitate hujus methodi, qvâ intra novem annorum spatium pleraq; disci possint, particularibus artium & scientiarum exceptis, cum vulgari viâ ne unam qvidem Latinam linguam eo temporis spatio discamus. Per usum ergo, ut cap. 8. fusius deducit, accuratior qvam per præcepta & regulas cognitio habetur, constructiones, proprietates verborum simul apprehenduntur; copia, promptitudo loqvendi acqviritur, qvâ vix totâ vitâ vulgari illa viâ nobis paramus. Major qvoq; linguæ ipsius extensio est: nam plura in familiari colloqvio incidunt, de qvibus silent libri & Scholæ. Ad lectionem qvoqve longè paratior accedet, ut itaqve è lectione postea supplere possit, qvæ in conversatione defecerunt. Puer ex illis novâ methodo institutis sexto ætatis anno Phædri fabulas intellexit, qvas alii vix 12°. intelligerent. Qvare omne illud tempus, qvod alii Grammaticæ impendunt & versionibus, ille impendere lectioni potest, Autores omnes qvatuor annis citius leget, decem annis citius intelliget, & duplo longius tempus illis, qvam alii faciunt, qvi serò ad bonos autores accedunt, insumere poterit. Fieri deniqve non potest, qvin habitus ille à primâ nativitate per 8. & 9. annos continuatus alterum superet, qvi à 14. & 15. anno incipit, & per tres qvatuorve annos tantùm continuatur, & accessione Rhetorices & Philosophiæ vel interrumpitur, vel constringitur. Qvod si verò illis loqvendi latinè necessitatem impones, crucem illis figere videberis; inviti enim ad loqvelam latinâ adigentur, eamq; multis solœcismis corrumpent, ut itaq; omne hoc scholasticum exercitium non linguæ, sed scriptioni, inservire videatur. Hujus utilitatis secundum hanc novam methodum hæc porrò consectaria educit. I. Pro-

fessi-

feſſionis ſelectum inſtituendum: capacitas enim filiorum, inclinationes ex ipſâ illâ maturâ repræſentatione artiū & principiorum rectiùs dijudicantur, tum à parentibus tum ab ipſis filiis, unde magna in ſocietatem civilem comoda promanant. Artes deniq; ipſæ melius excolentur, ſi illæ à non invitis ſuſcipiantur, & facilè ad ſummam perfectionem deduci poſſunt. II. Bonorum morum perfectionem. Illa enim è maturâ illâ per lectionē bonorum autorum & artium informàtione ſperanda, cum cæteroqvin vel ineptiis vel voluptatibus tempus transigatur, ſi extra parentum conſuetudinem alibi illi educentur. Hæc enim informatio Parentum inſpectioni & obedientiæ illos magis adſtringet, neq; facilè contagium è converſatione malorum in primâ puerìtiâ trahent. In firmiore ætate poſiti, & rectiore habitu adverſus malitiā armati ipſi pravos mores faciliùs emendabunt.

Non omittit idem Autor incommoda, qvæ comitari hanc methodum videntur; ſed qvæ leviuſcula ſunt. 1. Qvod Matres à conſuetudine filiorum per aliqvot annos removeantur. 2. qvod peregrinam linguam rectiùs norint ipſâ vernaculâ. 3. qvod tempus â 7 usq; ad 16 annum vacuum ſterile ac otioſum videatur. Sed facilè illa removet obſtacula autor. Primum vix attendendum eſt. Qvæ enim màter duorum annorum jacturâ nolit totius vitæ commoda redimere? Secundum facilè tollitur: nam vernacula lingua, poſtqvam Latinam didicerit puer, ſe ipſam non advertendo ingerit. Tertium planè ridiculum eſt. Qvæ enim cauſa otioſum intra illud tempus eſſe jubeat puerum? Qvot ſunt Autores, Hiſtorici, Oratores, Poëtæ, in qvibus legendis occupabitur ejus induſtria. Mathematicæ multæ artes etiam in illâ pueritiâ rectè addiſci poſſent, ac aliæ etiā ſcientiæ, qvâ de re fusè Autor noſter agit cap. 11 Oſtendit enim, Grammatices præcepta, qvæ primùm proponi ſolent, æq; difficilia eſſe, qvam ullam aliam vel artem vel ſcientiam. Qvâ ille ſententiâ planè non fallitur. Abſtractiones in Grammaticis æqvè ſunt ut in Metaphyſicis. Infinitivum importat abſtractionem ab omnibus perſonis. Modi, Caſus etiam ſub abſtractione & qvaſi in ideâ aliqvâ intelligendi. Regula aliqva Syntaxeos plus difficultatis interdum habet, qvam Theorema Mathematicum. Genealogiæ Principum eâdem facilitate addiſcuntur, qvam derivationes nominum. Porrò ſunt & Mechanicæ artes, qvarum principia noſſe valdè acuit puerorum ingenium, qvarum demonſtrationes jam ſuprà inter conſilia acuendi ingenii propoſui. Neq; enim ineptè Socrates judicavit, cum ſolos artifices & mechanicos, ut Hortulanos, Textores, Statuarios, Pictores, Piſtores, Piſcatores, Tinctores &c. veram rerum cognitionem habere dixit: hi enim homines Philoſophiæ fundamenta jaciunt.

Illa ex Autore hoc anonymo copioſiùs adducere volui. Res enim attentâ conſideratione ac imitatione digna eſt. Ac velim ipſe autor eſſe iis, qvi de emendandâ juventutis informatione curas ſuſcipiunt, ut ſeriò de hác methodo cogitent. Non ineptè Autor ille Regi Galliæ ſuadet, ut talem aliquam Civitatem Latinam inſtituat, qvâ ſolâ converſatione Latinam linguam doceantur pueri;

fore

fore hanc curam tanto Rege dignam, atq; inter cætera magna opera fortè primo loco ponendam, & facili negotio opus hoc conficiendum. Ego sanè ipsi planè adstipulor & credo intra 20 annos extrui talem societatem posse, qvâ omnes etiam opifices latinè loquantur. Seligantur ad hoc opus 6 vel 7 homines, accuratam linguæ Latinæ notitiam habentes, in quibus tamen si qvid forte desideraveris, lectio autorum facilè postea emendabit leves defectus; illi hâc methodo informent pauperum hominum liberos utriusq; sexus aliqvo numero. Hi postea linguâ Latinâ firmati opificium aliqvod discant, qvi locum huic exercitio destinatum incolant: ita fiet, ut brevi tempore talis societas adornetur. Facilè qvivis intelliget, sumptus hos immensa utilitate ita resarciri posse, ut maximo etiam lucro esse qveant. Posset & à privatis locupletioribus, qvi magnam sæpe pecuniæ vim in ludicra & voluptuaria impendunt, collatis impensis res illa institui. Posset & Græca, & qvævis alia, lingua unà cum Latina eâdem ratione addisci: Non enim confunduntur pueri pluribus linguis, ut jam antè aliquot exemplis ostensum est. Fortassis Scholarum pretium quibusdam vilescere videretur. Sed qvid tum postea? Illæ pro artibus & disciplinis satis, qvod agant, habebunt. Sed vix erunt, qvi ad hæc consilia respiciant: ac miror sanè Regem Galliæ, qvi qvam facillime hæc effecta daret, eâ de re non cogitasse, præsertim cum tam luculento exemplo incitaretur.

Non facilè dixerim, an huc fortè etiam respexerit *Magnus Pegelius*, cujus sæpe mentionem fecimus, qvi in Thesauro rerum selectarum statim in principio novã Scholarum institutionẽ proponit. Ejus designationẽ hîc adducere non inconveniens erit. *Schola sive docendi & discendi ratio puerilis, qva juniores inprimis & alii qvicunq; etiã adultiores linguas quascunq;, Latinam, Græcam, Hebraicam, & quasvis alias hodie in mundo usurpatas, seu populares & vernaculas, imò binas vel ternas simul, &, qvantũ rerum humanarum fert conditio, integrè addiscunt; Sic ut linguis hujusmodi & audita & lecta mox & plenè percipiant, & quicquid obvenerit seu conceptum fuerit, expeditè eloquantur. Id quod communiter hactenus, præsertim in Græca & Hebræa lingua, cum aliis, tum ipsis etiam hæc docentibus, & in hisce consenescentibus denegatum fuit; qvi qvasi scribendo tantùm hinc inde hæc compilant, & sic fœtum aliquem undiq; tandem efformant. Qua item ratione rerum omnis generis in Philosophicis & Politicis occurrentium optimarum & selectarum, earum præsertim, quæ usui communi sine futilibus & phantasticis figmentis sunt accommodæ, & scientia, & prudentia, & usus acquiritur. Idq; cum linguis, sive dum de rebus hisce sermo confertur, eodem planè & modo & tempore. Insuper hinc vita communis, affectio & animus hominis, & interea dum sic discit & deinceps, suavior, moderatior, & ad omnia quæcunq; obeunda habilior & excitatior redditur. Præterea ad perspicuam, claram & expeditam rerum undecunq; occurrentium Enunciationem, ad Affabilitatem & ad corporis totius & vultus convenientes, & rebus qvibuscunq; ex proposito accommodatos, gestus & mores, quotidiana auditione, intuitu & usu proprio discentes perducuntur. Quin etiam præter verba in sese ipsa, & in sese compo-*

positiones eorum seu locutiones sive phrases. Rerum quoq; undecunq; cognitarum seu oblatarum justam conceptionem seu apprehensionem, sive recordationem & convenientem applicationem, seu ad se distributionem, sive ut res apta ordine suo & debito animo occurrant, & hinc extemporali oratione proferantur (idem de scriptione, ut par est, accipe) suppeditat, adeoq; hoc modo propositionum plurium & sic orationis totius conformationem elargitur. Et hæc quidem, ut cætera omnia, sine præscriptionibus & regulis seu Grammaticis seu Dialecticis seu Rhetoricis perhibitis ullis, sine perniciosa, & contra orationis & veritatis finem fictitia extensione, circumductione, affectatione, pompa, fuco &c. ex naturali & rebus qvibusvis dato accommodato usu certo & insigni, Omnia tam magnatibus, qvam inferioribus qvibuscunqve, ex voto convenientia. Ex qvibus etiam qvot numero sunt, eique indolis præclaræ, & ad summa adeoque ad omnia qvasi nati, qvi linguam Latinam, & hinc ea qvoqve, qvæ hanc comitantur, non sine gravamine & hinc inde qvandoqve desiderio & affectione: idque ex maceratione dicta, qvam ingenia eximia multa non ferunt. Et hoc totum tempore brevi & sine molestia, adeoqve cum docentium pristinorum etiam, si sic vere velint, & discentium singulari delectatione, & varia subinde recreatione, ex singulari hic primum aperto, monstrato & convicto usu, & mediis hinc natis & hic præscriptis consimilibus; Sine ullis Grammaticis aut aliis hujusmodi ab autoribus & scriptoribus effictis, peregrinis, coactis, molestis, monitoriis hucusqve introductis regulis, præceptis, hinc inde circumductionibus & solitariis qvasi tormentis. Unde simul judicii & rationis communis usu posthabito, singularis qvædam imaginatio, persuasio & animi phantasia exoritur. Modus qvoqve singularis & perinde facilis, qvo legere benè & scribere commodè tirones & alii discunt: item ut ex ipsâ lectione seu mox ex literarum aspectu linguam qvamcunqve vel ex usu præsente, vel ut cupis veterum hactenus latente more, pronunciare & consimiliter scribere consuescant. Qvomodo & syllabarum qvarumcunqve quantitas dicta, etiam earum, qvæ regulis vel autoritate tantum patent, ex ipsâ & pronunciatione & scriptione mox & per sese cognoscitur. Qva prolatione non adhibita & exaudita qvantitas qvoqve talis in vanum hactenus usurpata fuit. Uti alias etiam, & qvomodocunque eadem momenti est minoris. Possunt item suo qvodam hinc modo alii qvicunqve homines linguam aliqvam ignorantes, cujuscunqve ætatis fuerint, qvibus ministri vel unici seu hominis cujusvis linguam talem ignotam cum alia vernacula seu cognita una qvacunqve promptè eloqventis conversatio assidua vel crebra contingere potest: etiam extra hunc scholasticum conventum, & apud suos & ubiqve terrarum, & inter negotia, linguam qvamcunqve sine omni impedimento & molestia, tantum ex aliqvo aliàs parvi æstimato, attamen singulari usu, & jam prima vice discendo inchoare, & tempore exiguo intellectum & usum mediocriter inibi acqvirere, & sic vitæ prioris neglectum parte non contemnenda restituere. Unde & urbes quædam, eæq; inprimis aliàs minus potentes, incolis, ædificiis, mercimoniis, qvæstu & alimentis augmentum capere, & celebritatem acqvirere poterunt. Imò & hinc hominum congregatio & cohabitatio, adeoqve urbis novæ & Reipub. primordia constitui & sensim perfici valebunt. Magis minusve, ut plura & perfectiora media oblata & usurpata seu impensa fuerint

Addi-

Additur hisce contrariorum pro larva veterana undecunqve conqvisitorum demonstrativa, item refutatio, Licet ex veritate seu re ipsâ traditâ & inse præsertim confirmatâ, fucus pristinus quoqve se ipsum omnino detegat & palpandum offerat.

Proposuimus hactenus linguarum cognitionem viâ Conversationis parandam; cui jam subnectimus alteram illam Institutionis viam: Neq; enim credibile est, viâ aliqua extraordinariâ derepente alicui linguæ intelligentiam oriri posse, nisi modo fortè miraculoso, qualem nemo sibi nunc facilè promittere poterit. Nisi forte etiam naturali aliquâ dispositione ad linguarum notitiam repentinam aliqvos ferri posse credamus, quod de quibusdam maniacis affirmare non veretur Huartus, qui linguam incognitam neq; antea notam loquuntur, cujus ille exempla aliqva, & Pomponatius in libro de Incantationibus adducit, qui astrorum dispositionem hîc quoq; in subsidium vocat. Non possum hoc loco præterire insigne ac memorabile exemplum hominis Galli, cujus mentionem facit *Mottæus l'ayerus tomo 2. Operum Gallicorum, epist. 61. p. 657.* qui quacunq; linguâ interrogatus, eâdem in somnis respondere potuit, cum præter Gallicam non nisi rudem Italicæ & Hispanicæ notitiam haberet. Vocabatur is *le Fevre*, habitabatq; Rotomagi. Vino adusto aut Hippocratico plenus felicior in linguis per somnum loquendis fuit, quàm aliàs. Fuit, qvi illum appellavit Candanensi linguâ, cui eadem ille respondit. Alius Anglico sermone aggressus est, & eodem respondere audivit. Fuit qui Tupinambarum voces, quas in itinerario legerat, recitabat, cum ille peregrinas voces regereret, quas adstans forte nauta Tupinambicas esse intellexit. Recitavit aliqua Græca verba ex oratione Dominica, Thema natalitium. Præfecto navis in somno clarâ voce designavit prædixitq; morte violentâ obiturum, quod caput Algol in ascendente haberet, qui & postea duello periit. Vigilans ille dormire videbatur, nam obtusi aliqvid & stupidi præ se ferebat, cum dormiens multo alacrior ac vigilantior videretur. Cum evigilaret, nihil de actis suis reminisci poterat, nisi quod ex intenso capitis dolore ipse judicaret, multis se quæstionibus & responsionibus vexatum fuisse. Monstrosum hoc omninò videtur ac altioris indaginis. Sollicitissimus illo loco in causis hujus rei indagandis est Vayerus. Sed non solvit omnes nodos, neque nos hîc iis recensendis immorabimur.

Ad viam Institutionis in Linguis procedimus. Eam oportet esse qvam brevissimam. Non enim probo illos, qui multitudine Regularum & Exceptionum onerant animos juveniles. Verum ego deprehendo, quod Fichetus in Arcanâ suâ Methodo cap. 12. monere voluit: *Unum admoneo in linguis perdiscendis, quas eruditas vocamus, Hebraicis, Arabicis, Græcis, omissis tricis minutarum observationum, tribus lectionibus tradenda legendi, declinandi atq; conjugandi principia; quartam, rationem investigandi Thematis ac Radicis: tum ad legendos & interpretandos autores progrediendum & componendum; hoc probavi in viris ingeniosis: pueri diuturniore paulo indigent labore & studio. Vernaculæ porrò linguæ, Italica, Hispanica, Germanica*

Anglica, usu & similitudine cum Latina & Gallica percipiuntur, & lectione ac versionibus, ut vocant, columnis hinc inde oppositis. Quanti porrò sit linguarum peritia, pretio ipsarum scientiarum pensitandum est & fama doctrinæ. Pleriq; nunc ita linguas tractant, non ut linguam doceant, sed ut Gramaticos faciant, qvæ res omnium absurdissima est. Beccherus in suo opere didactico magnum se compendium docuisse nos existimat, qvod viâ derivationis pueros magnam vocabulorum copiam discere posset ostenderit; cum ego tamen hoc ut supervacuum seponendum esse existimem. Hoc labore annos ille transigit. Hæc suâ sponte in legendis autoribus occurrent citra ullam memoriæ fatigationem. Pauca sunt vocabula, qvorum usus in sermone civili est, cætera qvis curet? Artium scilicet & Opificiorum vocabula, qvæ in ipsâ Româ vix omnes noverunt. Variè in addiscendis linguis peccatur: qvidam nimium superstitiosi & operosi sunt in regulis & præceptis; qvidam exiguo tempore addiscere posse volunt. E qvibus tamen hi cæteris tolerabiliores peccant. Autor Medicinæ Mentis *part. 2. p. 192.* rectè de linguis addiscendis judicat. Etsi ea, qvæ de compositione sermonis dicit, cum moderatione qvâdam intelligenda sint; è qvo locum paulò prolixiorem adducam, cum hoc argumentum optimè illustret. *Tres dantur in qualibet lingua perfectionis gradus. Horum primus est linguam tantùm intelligere, non item loqui posse, id quod in quâvis linguâ omnium facillimè contingit. Etenim videmus peregrinantes incolas ejus regionis, quam adeunt, multo citius posse intelligere, qvam eos alloqvi. Secundus est præter intelligentiam loqventium aut librorum omnia etiam ordinaria sine hæsitatione posse eloqui, & hic gradus priore est difficilior. Tertius est difficillimus, ut eâdem linguâ de quavis materiâ exactè & qvodcunq; libuerit, disserere, scriptumq; possit componere. Cum itaq; semper à facillimis sit exordiendum, non satis quis poterit mirari quare contra manifestam rationem vulgò à re difficillimâ, hoc est, ab ultimo gradu in puerorum institutione initium fiat. Est autem hujus rei ratio in promptu: quia omnes consuetudine ducimur, non sanâ ratione, & commissos hâc in re errores utut quis palpârit, vix tamen emendârit. Præceptor quippe hâc ratione supersedere multo labore potest, nec aliud facit, quã ut exercitia latinè reddenda discipulo proponat, reliquum qvod est temporis ipse in otio transigit, sudante interim discipulo sibi soli relicto, seseq; in omnem miserè torquente formam; ubi è contrario secundum methodum à me hic tradendam discipulo parum, præceptori multum, imò omnis ferè incumbat labor: quâ methodo si vulgares uterentur pædagogi, non tam multos simul discipulos, ut jam fit, præ nimio labore possent informare. Veruntamen, quia in his ad puerorum utilitatem tantùm est respiciendum, ultimi autem duo gradus seu utilitates in tradendâ qvâvis linguâ, videlicet ut sciamus aut ore aut scripto omnia animi sensa cum aliis communicare, multo difficiliùs acquiruntur, nec tantum semper, quantum primus gradus, habent usum, imò si vel maximè eos tibi reddideris familiares, temporis tamen tractu, ni exercitium quasi continuum adsit, abeunt in oblivionem. Acquiritur verò multo facilius primus gradus seu utilitas bonos intelligendi autores, continuum semper habet usum, nec adeò oblivioni est obnoxius; qvin & hoc acquisito*

gra,

gradu, reliqui duo multo etiam faciliori negotio obtineri poterunt. Neminem sanè credo existimare, me hic sanæ rationi contraria tradere, licet consuetudini quàm maximè adversetur, me primum solum hic amplecti gradum. Si verò non alius tibi fuerit scopus, quam ut puer autores e. g. Latinos quosvis discat intelligere, eò eum licebit hâc, quam traditurus sum, methodo adeò facilè pervenire, ac tam brevi, ut, licet à decimo aut duodetimo ætatis anno demum fecerit discendi initium, id non impediturum sit, quo minus sat adhuc temporis supersit ad æq; magnos deinceps, ac qvivis alius, qui vulgari ducitur viâ, progressus faciendos in studiis, nec dicam majores. Etenim hîc non erit necesse, ut puer multas Grammatices regulas magno labore ediscat tædiosissimas, & ne qvidē benè intellectas, ullamq; syntaxin, qvæ tam subitò oblivioni ac memoriæ traditur; nec qvoq;, si ita placet, necesse erit, ut ulla vocabula technica, qvæ monstra pueris videntur, in rationē veniant: sed sola hic post necessariam lectionem reqviretur declinatio & conjugatio cum verborū copiâ. Ne verò hîc denuò multas fingas difficultates, hæ declinationes & conjugationes juxta ordinem tradi solitum à puero, ut vulgò fit, memoriæ non sunt mandandæ, sed primò tantum scripturâ consignandæ, tum plurima vocabula, ad se in illâ scripturâ exercendum, sæpè secundum hunc ordinem varianda erunt; si denique satis tibi in hisce exercitatus videbitur, extra ordinem variè interrogando discipulum, & qvidem vernaculè, efficiendum est, ut tandem latinè absque ullâ hæsitatione respondere sciat, aut vice versâ, si tu latinè qvæsiveris, ipse vernaculè respondeat: id qvod breviori, ac qvis opinatus fuerit, tempore obtinetur. Sono enim sæpè audito, qvia sic per responsionem certi in nostra imaginatione motus freqventer se invicem subseqvuntur, puero adeò, continuatâ aliqvantulum hâc repetitione, facilia evadunt, ut, in ipso præter attentionem rogato, isti fere motus tandem excitentur, & ita levissimo negotio respondere sciat. Sed hoc ipsum, si magnâ ideò facilitate, majori certe qvam vulgò utilitate efficitur; qvandoqvidem vocabulorum variationes non occurrunt in libris secundum ordinem regularum Grammatices; unde fit, ut pueri grammatico ordini assveti soleant hic hærere; id qvod in hâc nostrâ methodo non accidit, qvâ turbato, qvomodo libet ordine æq; promptè respondere didicerint. Verùm hæc levia sunt. Maxima tibi fortè videbitur difficultas, unde haurienda sit vocabulorum copia? Fortè ex Lexico, Januâ qvadam linguarum, similibusq; libris? Verùm, qvia multa hîc sæpe discuntur vocabula, qvæ tam parum ex usu sunt, ut priusqvam aliqvando in autorum lectione occurrunt, eorum aliqvoties potuerimus oblivisci, colliges facilè hæc magno tædio, exiguoq; è contrario fructu perdisci. Dices fortè, quia is, qvi multæ fuerit lectionis, suspicari facilè potest, an aliquod occurrens vocabulū multi fuerit usus nec ne; indicem idcircò multorū vocabulorum ei fore tali percurrendum cautelâ, ut puero ediscenda seligat vocabula, qvæ judicârit freqventioris esse usûs, reliquis posthabitis. Consilium utique bonum, qvod etiam, si seqventia addideris, suum poterit habere usum: qvin ausim spondere tam pauca numero tunc collectum iri vocabula ad multos autores intelligendos sufficientia, ut si primum hæc alicui narraveris, vix tibi hâc in re fidem sit adhibiturus. Verùm hîc communicabo unâ cum tota procedendi methodo, qvod magis profuerit, ut puer qvosvis autores Latinos brevi intelligere discat. Sumatur liber, quem aut puer jam tum satis in

 ver-

vaculâ linguâ cognoverit, aut talia continuerit, qvibus eum qvàm maximè delectari sciveris; in hujus libri qvalibet parte explicandâ operam dabis, ut omnia in eo occurrentia vocabula, te continuo rogante, ipso autem respondente, memoriæ mandet: secundo, jubeas eadem vocabula omnia ipsum declinare vel conjugare, extra ordinem, ut suprà docui, ipsum indefinenter interrogando: tertio, his peractis, ipsi ipsum explices textum. Non video, qvid hîc obstet, qvin, si vel stupidissimus fuerit, longè minori opus habeat labore ad interpretationem Latinorum autorum addiscendam, qvam si aliqvid ex vernaculo in Latinum transferat sermonem, vel, ut fieri vulgò solet, componat. Qvanto autem hæc omnia successu, si sæpe diu continuentur, qvantâq; porrò fiant utilitate, facilè tibi apparebit, qvia hæc ita continuando per totos autorum tractatus plurima vocabula sæpissime repetuntur. Continuato aliqvantuper hoc negotio, sensus etiam trium qvatuorve vocabulorum detectus faciet, ut reliqvorum sensum facilè divinet. Si tandem multum hoc continuetur exercitium, qva ratio loqvendi apud Latinos sit consueta, qvæve inusitata, qvidq; bonam sapiat latinitatem & qvid non, multaq; ejusmodi alia, vel ex ipso phrasium audito sono levi negotio dijudicabitur. Memini eqvidem me vidisse puerum annorum circiter decem, qvi duorum annorum spatio omnes Latinos autores vulgatos benè intelligendi sibi habitum comparârat, tantùm inde qvod varios autores interpretandi consuetudinem sibi habuit commendatam: qvanqvam, ut hoc efficeret, multa ipsi erant imprimenda haudqvaquam necessaria. Qvid itaq; hîc sperandum sit, ipse judicaveris. Ubi autem eum eò perduxeris, ut libros vulgares Latinos absq; ulla difficultate capiat, nec non, secundum ea, qvæ supra dicta sunt, ardorem in ipso excitaveris varios evolvendi libros, eos ipsi exhibendo, ostendet tibi luculenter experientia, qvàm incredibiles brevi in linguæ notitiâ progressus sit facturus; adeò ut, siqvidem è re suâ fuerit, ac postulaverit necessitas, ut sibi acqvirat reliquos duos gradus circa profectionem in eâ linguâ, facili quoqve conatu eò pertingere qveat; tum demùm fuerit operæ pretium bonam, si placuerit, Grammaticam, nec non aliqvem in Latinâ linguâ exercitatissimum adhibere, qvocum de rebus variis frequenter & doctè sermones habeat, arreptoq; calamo de rebus diversis diversimodè se scribendo exercere, aliaq; compluria exercitia; hæc ille sibi acqviret minore difficultate, quàm alii in Scholis, sed æquali perfectione. Hæc ergo ad benè intelligendum, quæ adminicula, ut imaginatio circa veri & falsi notiones qvàm latissimè extendatur, qvò difficultatem habeat minorem, sufficiant. Proponit etiam Beccherus qvædam Grammatices & Syntaxeos compendia, qvæ Praxi Didacticæ suæ subnectit; ubi sub typis Declinationum & Conjugationum regularium & irregularium, regularum variarum molestiam evitat; qvâ de re etiam Autor Medicinæ Mentis loco citato. Qvirinus Kuhlmannus qvoqve inter summa sua arcana divinitus inspirata methodum hanc novam Grammaticam refert, qvæ planè cum Beccherianâ convenit. Ita enim ille in Epistola de arte Combinatoriâ pag. 21. *Si puerum docerem Grammaticam, uno opere cum Declinationibus Conjugationibusq; docerem illum casuum, numerorum, temporum, personarum applicationem simplicissimam ad omnia, hactenus maximos viros latentem.* Sed non latere etiam alios admirabile hoc secretum,

tum, sex annis ante hanc Epistolam Kuhlmanni editam Beccherus in Methodo suâ didacticâ ostendit. *Mormius* qvoqve in Arcanis Collegii sui Rosiani singularem in linguarum cognitione informationem memorat p. 68. *Rosius Doctor noster, condolens ærumnis & impensis, qvas faciunt parentes, qvi filios suos Latinis literis imbuendos tradunt; sudoribus item, quibus juvenes pluribus annis anhelant, unicæ linguæ hujus gratia, tum & adultis, qvi propter diuturnitatem & difficultatem à tanto gentiū vinculo arcentur; excogitavit methodum familiarissimam & facilem, qvâ ad summum anni spatio Latinam linguam intelligere & eloqvi quilibet possit, cujuscunqve sit status ætatis & conditionis. Imò si qvis diligentius incumbat, mense sexto re desideratâ potietur. Regulæ ad id sunt faciles intellectu, & ita nobiles, ut etiam linguæ cujuslibet vernaculæ rationes & proprietates edoceant. Nostri vero discipuli cum aliis, qvi vulgari methodo dant operam, disputando congredi amant; qui cum hanc methodum ignorent, nostri vero norint utramqve, ut nil perfectius desiderari qveat, ad singula illi obmutescunt. Hac etiam methodo omnes aliæ linguæ doceri poss(e)nt, si nobis vacaret eam illis accommodare. Regulæ enim illæ ex naturâ omnium linguarum & proportione secretâ, qvâ omnes inter se conferuntur, sunt erutæ. De hoc arcano librum conscripsimus, cum tabulis rem ad oculos demonstrantibus, qvem amici in lucem edi sæpius petunt: verùm hæc temporum malignitas periculum est ne solidam literarum culturam minus dignè sit habitura.* De linguâ Latinâ intra sex menses docendâ *Schenckius* ille Mnemonices Magister singularem librum scripsit. Extat qvoqve *Jani Rutgersii* Epigramma inter Poëmata ejus in Gerhardum Tuningium, qvi sex mensibus accuratissimè linguam Latinam didicerit, unoqve triennio totum studiorum cursum absolverit. Geinandi qvoqve pueri singulare exemplum est, de qvo Grotius in Poëmatibus, pag. 196.

Linguas in ipsis doctus incunabulis
Quas poscit usus, exuisti infantiam,
Reptasti ad artes inde properatus puer,
Et imbibisti, qvicqvid est sapientiæ,
Cum lacte primo.

Invidendum est elogium, qvod ipsi tribuit p. 184, atqve his verbis concludit:

Inferiora tuis Epinicia sume tropæis,
Nam qvi digna dares, ipse, sed unus, eras,
Artifices nasci tecum non possumus omnes:
Hoc est Naturæ se superantis opus.

Sorellus libro de *Scientia Universali*, capite de *perfecta methodo tom. 4. p. 539.* non multum favet methodis illis, qvibus infantes celerem Latinæ linguæ cognitionem acqvirunt, etsi non negat, compendia qvædam adhiberi posse. Qvare Montani illam informationem elevare videtur, qvod ipse Montanus non multum se ex eâ fructum habuisse qveratur, loco supra citato: qvodque linguæ vernaculæ usus plus ad vitam civilem conferat. Methodum illam porrò ait potius Ludimagistro formando inservire, qvam homini eleganti, & ad vitæ civilis usum admovendo. Sed frivolum hoc esse judicium qvis non videt? Nam qvod

qvod Montanus postea in Collegiis corruptam sibi latinitatem primam puriorem qveritur, hominum indoctorum colloqviis factum est. Qvod si prudens illa manuductio Parentis semper adfuisset, & conversatio hominum literatorum, aut ipse in legendis autoribus sedulus fuisset, non amisisset illam elegantiorem latinitatem: fuere & alii, qvi plures eodem tempore linguas docere voluerunt, per subsidium unius linguæ generalis, cui qvasi inædificarent cæteras, cujus rei autorem nominat aliqvem *des Vallées*. Sed parum ait hoc consilio effectum fuisse. Fuit & alius *le Maire*, qvi re ipsâ præstitit, qvod alter ille promiserat. Informavit enim infantem octo vel novem annorum, ut Hebraicam, Græcam & Latinam mediocriter sciret. Poterat enim vertere in eas linguas themata proposita, & libros oblatos in vulgarem linguam transferre. Processit autem illâ methodo, ut simul cum lectione autorum præcepta Grammaticæ traderet, proemia proponendo pro certo vocabulorum numero, qvæ è lectione memoriæ infixerat. Improbat hanc docendi linguas methodum sine ulla ratione Sorellus. Est enim illa primæ illi, qvæ per consuetudinem & conversationem instituitur, similis, & post illam præcipuo loco habenda. Qvod enim objicit Sorellus, facilè oblivioni tradi posse, qvæ hâc ratione docentur, nullius momenti est. Deeo viderint, qvi informationi præsunt; viderit ipse puer, & continuo exercitio facultatem illam alat & sustentet. Deinde, qvod ad cæteras artes & scientias qvasi stupidus visus sit puer, ut idem objicit, non tam methodo huic, qvam inhabilitati peculiari tribuendum est. Nulla enim causa in illâ methodo est, qvæ talem effectum producere possit. Voluit ille ludum aperire, sed non paucioribus, qvam 50. Discipulis, qvorum singuli mille libras Gallicas pro Minervali darent; vel paucioribus etiam, si pretium, quod pro 50. posceret, solverent. Verùm cum nemo inventus sit, qvi summam illam impendere voluerit, irriti hi conatus fuere.

Illustre exemplum similis penè informationis in linguâ Græcâ & Latinâ, ac in præcipuis ejus linguæ autoribus prælegendis dedit Tanaqvil Faber, qui filium suum ab anno 10 ad 14, qvo ille immaturâ morte sibi ereptus, utrâqve linguâ planè expolivit, ut cum viris certare posset. Edidit Gallicâ linguâ hanc methodum suam exiguo libello, cui titulus: *Methode pour commencer les humanités Grecqves & Latines à Saumur 1672. in 12°.* Ipse in epistolâ ad illustrissimum virum de *Morangy* Consiliar. Regium de hâc suâ methodo testatur. *Hoc certè liqvido affirmem, intra pauculorum annorum spatium ita institui & informari posse, ut, qvi viâ pervulgatâ deducti fuerint, puerulos dicas, illos autem viros esse, & ad splendorem literarum natos dejeres.* Eò magis autem prodesse hæc methodus aliis poterit, cum non inanem ideam Autor ille exhibuerit, sed ipsâ illa praxi deduxerit, ut eò major fides historiam recitanti, qvam consilium suppeditanti, haberi debeat. Scripserat ille jam Anno 1652. ad *Claudium Sarravium* epistolam, qvâ de pueris humanioribus literis imbuendis agit, qvæ operi Epistolarum Sarraviano additur;

sed

ſed tum, cum ille hæc ſcriberet, ejus experimentum nondum in filio fecerat, qvanqvam in autorum prælectione ſpecimen amicis dederat nondum προπαιδίᾳ neceſſariâ inſtructis. Qvâ de cauſâ magnâ hujus ſui conſilii fiduciâ ſcribit: *Tam id eqvidem ſcio perfici poſſe, qvam me ſcio vivere.* Optimam in linguis & rebus ipſis informationem in accuratâ veterum autorum lectione collocat. Dum enim alii altiùs hoc negotium repetentes πλατωνικὴν περιθεωρεῖν, dum delectum ingeniorum haberi vellent à principibus, qvi non ſunt eâ ſapientiâ inſtructi, aut veterum temporum mores & diſciplinam reduci, aut novos qvosdam cœlo lapſos Doctores dari, tempus & ætas labitur, atqve iis ſtudiis tenera ingenia mancipari qveritur, qvibus inſulſa barbaries hominum animis implantatur. Sed absqve veterum autorum lectione Faber ſuos malit liberos opiliones eſſe & merum rus, qvam iis dare literis operam, qvas hodie doceri videmus. In autorum ergo lectione prima & linguæ utriusqve & philoſophiæ veſtigia ponere jubet, Methodum vero, qvam præſcribit, paucorum ait hominum eſſe & eorum præcipuè, qvi opibus idoneis inſtructi. Conduci peritorum Magiſtrorum operam; & in Scholas fortè induci autoritate Magiſtratus talem methodum poſſe exiſtimat. Hanc methodum conſilio viri alicujus illuſtris publico hoc libello expoſuit Faber, unde nos pleraqve excerpta hic dabimus, cum non ſit in omnium manibus, isqve non exiguo multis eſſe uſui poſſit.

Primùm filium ſuum ante decimum ætatis annum non niſi legendo & pingendis literis dare operam voluit; neqve calligraphiam multum qvæſivit, qvoniam illa, ſi à teneris ingeniis affectatur, ſollicitos magis qvam incitatos oſtendat, neglectior verò ſcriptura plus ardoris & Phantaſiæ arguat: Qvo qvidem judicio ab Huarto diſcedit, qvi calligraphiam ad vim imaginationis nimiam referebat, qvam ille à puero abeſſe volebat. Ante ſextum annum fruſtraneam in ſcribendo operam impendi judicat: Primùm, ut legat accurate, curandum eſt. Decimo anno (Pater autem duodecimo demum anno rudimentis ſtudiorum admotus eſt) Latinæ linguæ elementa ingreſſus eſt, ſtatimqve cum Latinis nominibus Græca qvoq; legere incepit, qvem laborem per qvinqve dies continuavit, ob illas, qvas vocant, in Græcâ linguâ abbreviaturas. Eum in finem illi magnum Alphabetum Roberti Stephani dedit, unde ſingulis diebus paginam deſcripſit, ac poſtea, cum ab hâc operâ ceſſaret, ſingulis tum hebdomadibus, qvæ ſemel didicerat, repetiit. In Latinâ linguâ ita rem inſtituit. Deſcripſit illi primùm Nomina, Pronomina, Verba, Præpoſitiones, & magnum numerum Adverbiorum, unà cum eorum ſignificationibus, chartâ grandiusculâ in 4to complicatâ. Et ſic ille omnes Grammatices libellos adornari vellet, cum imaginativam puerorum vim & memoriam adjuvent. Paradigmata qvoqve non in alteram lineam, ſi fieri poſſit, trahi volebat, Qvare & Autorum editiones majusculas, grandiore typo impreſſas, minutis illis præfert, ſeqve ex illis citius centum, qvam ex his ſexaginta, verſus memoriæ mandare eodem temporis ſpatio potuiſſe teſtatur.

Ante nomina ipsa clarè & accuratè explicabat rationem Generis, Casus, Numeri & Declinationis, qvæ repetenda ipsi crebrò fuere, ita tamen, ut paucis verbis ad interrogata responderet. Damnat enim magistrorum morem, qvi multa ac inordinatâ loqvacitate aures & animos puerorum obtundunt. Idem in Pronominibus & Verbis fecit, atqve ei sedulò inculcavit, si primum verbum accuratè sciret, etiam reliqva intra 5. dies non ignoraturum, qvod & res ipsa comprobavit. Ne vero, dum Verba tractat, memoriam fugiant Nomina, singulis diebus illa, cum cubitum it, ac lecto surgit repetenda. Ex omnibus vero Orationis partibus mobilibus nulla difficilior est, qvàm Verbum. Ideoqve diutius se in his, qvam in Nominibus tenere voluit, usq; dum accuratè ad has qvæstiunculas responderet: Qvid est *audiet*? Qvid Gallicè significat? *Audire*, an non pluribus locis reperitur? Qvid *amatum iri* &c. In singulis Conjugationibus tria paradigmata dari vult, ut Activum *amo*, Passivum *amor*, Deponens *contemplor*. Nam deponentia qvodammodo turbabunt, anteqvam continuo exercitio usum & differentiam deprehendat. Et hoc qvidem modo plus effici unâ hebdomade posse, Faber ait, qvam ab aliis qvatuor mensibus.

Mense uno & dimidio exacto, singulis diebus tres qvatuorve lineas Latinâ linguâ exhibuit, e. g. *Neqve enim datum est cuilibet homini, imperare cupiditatibus suis, & virtutum Christianarum exempla constanter seqvi.* Ex his bene instructus respondet: *Datum est*, est præteritum passivum neutrum; *cuilibet* est dativus singularis pronominis compositi; & sic in cæteris; in Verbis numeros, tempora, modos; in nominibus casus nominavit, etsi Syntaxeos nondum peritus. Objicit hîc sibi Faber, puerum, qvi vocum significationem non nosset, in flexionibus illarum hæsitaturum: cui verò ille experientiam contrariam opponit: Hic enim non agi ait, nisi de terminationibus Nominum & Verborum, qvod accuratè memoriâ comprehensurus sit puer, si rectè interrogationes durante illo Declinationum & Conjugationum cursu instituantur. Ejusdem rei se in Græcâ linguâ periculum ait fecisse: Cum enim eam doceret aliqvando adolescentem, pe. rectè illam didicisse, licet significationem ignoraverit: qvæsitum enim, utrum nomen, an verbum; cujus casus nomen; cujus modi, temporis, verbum sit, in nullo errasse. Idem in Hebræâ, Italicâ, Hispanicâ & omnibus linguis fieri posse, neqve qvenqvam linguarum informationem hactenus rectè instituisse existimat.

Intereà ne tædium, ut aliqvando fieri solet, suboriretur puero, fabulas de Diis Deabusqve gentilium narravit, totaqve hebdomade in his narratiunculis detinuit; qvæ ita oblectarunt pueri animum, ut qvatuor integras horas de die interdum impenderit; Qvas postridie manè repetens firmiter memoriæ inhæsisse Pater comperit: Qvoniam enim ludicra in his multa sunt, ea per se tenaciùs hæserunt, ut postea Æneida, Metamorphosium libros, & Iliada prælegenti illa denuò explicanda non fuerint.

In conjugationibus ſatis exercitato doctrinam præteritorum è Grammaticâ alterâ Voſſii, qvæ in margine ſignificationes cujusqve verbi cum caſu, qvem regit, adſcriptas habet, propoſuit. Omiſit hîc compoſita, exceptis iis, qvorũ ſignificatio remotior erat; qvod multum temporis & laboris imminuit. Paululum ultra menſem durabat hoc exercitiũ, & interrogabat puerum ſimul de regimine verborum, cum de præteritis & Supinis illum interrogaret, magno ſane emolumento: Nam eâ ratione ne advertens qvidem prolixam & difficilem Grammatices partem didicit, Syntaxin ſcilicet, qvæ vehementer fatigare ſolet puerorum animos. Qvare nec tempus illi peculiare deſtinavit. Et qvoniam magna verborum copia in linguâ Latinâ eſt, qvorum ſignificatio cum Gallicâ linguâ convenit, in his leviter, in cæteris accuratius verſatus eſt. Qvo conſilio numerum verborum qvartâ parte, magno informationis compendio, imminuit. Præterea ſingulis diebus, cum cubitum iret, has interrogatiunculas ſuas repetiit: Qvod ille vehementer ad memoiam exercendam omniaqve firmius illi imprimenda commendat. Miſcebat illis laudes & blandimenta, qvæ animum pueri erigebant, ut ad qvævis ſubeunda promptiſſimus eſſet.

His Grãmaticæ rudimentis noluit praxin & ipſam compoſitionem ſubjungere. Abſurdum enim exiſtimat à compoſitione initiũ in linguâ addiſcendâ facere. Cum enim tres gradus linguæ conſtituat, primum intelligere, ſecundum componere, tertium loqvi, qvos gradus etiam natura ipſa ſervet; eam nos ſeqvi debere exiſtimat. Qvemadmodum enim ad ædificium exſtruendum materiâ indigemus, ſine qvâ nec ipſe Archimedes qvicqvam effecerit: ita verbis eorumqve ſenſu nos primùm vult eſſe inſtructos. Ad lectionem ergo puerum ſuum ducit, proponendo ipſi librum, cujus dictio & facilis & perſpicua ſit, materia hiſtorica vel fabuloſa. Ubi uſus illum paululum firmaverit, in vernaculam linguam convertere jubet, qvam primùm ipſi magiſter ſuppeditet puram & ſimplicem, ſine ullis circumlocutionibus, qvæ pueri intellectum turbant. Initium hîc factum parvis lineis, qvæ ſingulis diebus augebantur; taliqve progreſſu plus præſtabatur tribus menſibus, qvàm tribus annis vulgari viâ: Qvod ſuâ experientiâ ſe dedidiciſſe Faber fatetur.

Seligi ergo vult primò librum, cujus conſtructio ſit facilis, minimè implicata & figurata, voces & meditationes non abſtruſæ, argumenta fabuloſa vel hiſtorica. Moralibus enim meditationibus fatigari pueros, neqve illis delectari exiſtimat. Phædri fabulas difficiliores pro tironibus habet. Qvoniam verò non ſit talis hiſtoricus, qvi reſpondeat primo puerorum captui, duo vel tria capita hiſtorica è S. *Johanne* ſecundum verſionem vulgatam, qvæ ſummè ſimplex eſt, ut omnis Syrorum & cæterorum Orientaliũ ſtilus, atq; ideo huic ſcopo maximè conveniens delegit: cum præterea notitiam argumenti è lectione qvatuor Evangeliſtarum in Gallicâ linguâ haberet. Qvæ ſingulis diebus lecta fuerunt (fuere autem pauciſſima) accuratè fuerunt explicata, & veſpertino ac matutino

tempore repetita, singulisque novis lectionibus initium ab illa, quæ præcesserat, captum fuit. Ita intra qvindecim dies, singulis diebus duas minutas in duodecimo paginas prælegendo, tria capita absolvit.

Hæc inter, ut ad ulteriorem autorum cognitionem puerum manu duceret, mappas illi Geographicas explicuit, sine qvibus Historici intelligi non possunt. Hic primùm docuit situm partium principalium, plagarum & ventorum nomina in linguâ Latinâ, hinc partes Europæ antiqvæ, nihil de urbibus, fluviis & montibus monens. Monstravit promontoria, sinus, freta & similia. Monstravit postea partes Europæ antiqvæ secundū qvatuor plagas. Qværebat de situ Hispaniæ, Galliæ, Germaniæ, Italiæ. Ubi erraverat, in mappâ errores ostendebat: Qvi labor adeò benè successit, ut in chartâ inani notare situs locorum potuerit. Europæ subjungebat Asiam & Africam notando tantum loca generaliora.

Postea Eutropium legendum dedit; & primum qvidem exiguam epistolam ad Imperatorem Valentem, & primam libri periodum: Quæ, etsi initio difficiliora visa sunt, iteratâ lectione & vespertinâ ac matutinâ repetitione firmas in animo radices egerunt. Interposuit his rudem cognitionem mapparum Italiæ, Græciæ & Siciliæ; ut sciret tantùm præcipuos populos, urbes, fontes, montes &c. Sed repetitâ Eutropii lectione monstravit Hetruriam & Latium antiqvum Ortelii & circuitum maris Mediterranei, ab Ægypto ad Pontum Euxinum &c. qvætenuis cognitio Geographica vehementer postea profuit Historicos, Homerum, Virgilium explicanti. Hoc institutum, ut sanè æqvum est, mirificè Faber commendat.

Eutropio subjunxit Aurelii Victoris libellum de Viris illustribus, ejusdem cum Eutropio argumenti, sed styli cultioris; qvem exiguo tempore absolvit. Commendat ejus usum Faber pro adolescentibus, sed seriem temporum à magistro vult ostendi, qvo qvisqve tempore vixerit. Laudat sententiam Scaligeri, qvi minutos illos historicos plus utilitatis ad historiam Reipublicæ, qvàm majores illos, afferre judicavit. Hinc Justinum aggressus est, qvi valde placuit puero ad magnam eventuum varietatem & novitatem argumenti; in qvo ille tres de die paginas editionis Elzevirianæ absolvit, præteritis locis difficilioribus e.g. de antiqvitate Scytharum & Ægyptiorum, de Sicilia, orationē Mithridatis, qvæ postea tamen reassumpsit. Adhibitæ fuere semper in subsidium mappæ Geographicæ. Hanc Justini lectionem ter magna cum voluptate absolvit.

His hactenus ita absolutis, ad Græcam linguam accessit, cujus Grammaticam eâdem ratione, ut antea Latinam, concepit. Habebantur in illa tantum paradigmata simplicia Nominum & Verborum, & copia Adverbiorum usitatorum cum numeris; qvi primo omnium in lingua aliqvâ addisci debent: qvod & antea in linguâ Latinâ factum. His enim non rectè apprehensis, semper in versionibus ad dictionaria cum magno dispendio temporis recurrendum est. Addidit exiguum diagramma præpositionum, cum earum regimine & significati-

cationibus communioribus, cæteris ad uſum ipſum rejectis : Qvam præpoſiti-num doctrinam eò diligentiùs in linguâ Græcâ, qvàm Latinâ excolendam vult Faber, qvod majoris in eâ uſus ſit. Solet enim verbum ex hâc vel illâ præpoſitione compoſitum tres diverſos interdum regere caſus,& diverſas habere ſignificationes. Hoc diagramma ſpatio ſex horarum didicit, ſed ne oblivisceretur, qvotidie repetendum fuit. Docuit hinc nomina, pronomina, & primum verbum vivâ voce, ac relegendo repetere juſſit, usqve dum perfectè ſciret. Ad primæ conjugationis normam & cæteras flectere docuit, ita, ut ſingulis diebus novam proponeret, ad primam applicando, & per cognitionem , qvam de figurativis habebat, exercendo. Atqve ita methodo facillima ſex conjugationes ad unam reduci poſſe ostendebat. Hinc proceſſit ad verba circumflexa, qvæ non aliâ ratione conjugari monſtravit, qvam ultimum illud verbum. Excepto enim Indicativo in qvovis modo, non habere niſi unum tempus, qvod contractionem recipiat. Qvod ut verum eſſe oſtenderet , conjugare juſſit verbum *φιλέω* ſine contractione, & applicare ad verbum *τύπτω* : qvod optimè, etſi primum qvibusdam in locis hæreret,ſucceſſit. Sollicitiſſimus fuit in explicanda proprietate novē *mutarum*,qvæ ſuis converſionibus &mutationibus omne in Etymologia & conjugatione Græcæ linguæ punctum ferunt. Ad hæc qvoniam pauci attendant, hinc fieri judicat Faber tam paucos eſſe, qvi genium admirabilis hujus linguæ rectè intelligant. Multum etiam in augmentis puerum ſuum exercuit.

Reſtabant jam verba in *Mi*, qvæ negotium faceſſere videbantur, neqve ſine cauſâ. Hanc terminationem ,ut plures alias , è Scythicâ linguâ deſcendere obſervat Faber; cujus rei veritas è Scholiaſtis, qvi ſuperſint, pateat. Ille hæc verba à ſextâ conjugatione deſcendere oſtendit, qvodqve Perfectum, Plusqvamperfectum, Aoriſtus primus & Futurum eâdem ratione conjugentur. Tria ergo tempora reſtant in Indicativo, ſcilicet Præſens, Imperfectum & Aoriſtus ſecundus. Jam ' Imperfectum & Aoriſtus ſecundus eandem terminationem & flexionem habent. De tribus temporibus non niſi duo ſuperſunt, qvæ facilis ſunt conjugationis, præterqvam quod Aoriſti paſſivi Verborum Barytonorum omnem illam difficultatem tollant. Probat hoc exemplo verbi *τίθημι* ; non enim niſi figurativam vel terminationem cujuscunqve Aoriſti reſpicere nos jubet. Quando enim Aoriſt. 2. Paſſiv. ita conjugatur, *ἐτυπην, ἐτύπης, ἐτύπη,* annon eâdem ratione in primo verbo Anomalo, Aoriſtus 2. Indicativ. conjugatur *ἔθην, ἔθης, ἔθη* ; & in ſecundo verbo *ἔστην, ἔστης, ἔστη*; & in tertio *ἔδων, ἔδως, ἔδω*. Nulla hic mutatio niſi figurativæ. In quarto *ἔφυν, ἔφυς, ἔφυ* eadem ratio conjugationis eſt, qvæ in primo; niſi qvod figurativa qvartæ conjugationis appareat loco figurativæ primi verbi. Qvæ cum non ita diſtinctè & ſecundum analogiam vulgo doceantur, fruſtra hæc memoriæ inculcari qveritur Faber. Cum hæc memoriâ firmiter teneret filius, in diverſis reduplicationis generibus exercuit; veſpertino ac matutino tempore verba in *Mi* & contracta, omnemqve Grammaticam repetit, qvæ adeò ad unguem nôrat omnia, ut ſæpè inter luſus cantillando

illa profunderet. Oblectabat se puer sono linguæ Græcæ, qvem ille svaviorem in hâc qvàm in Latinâ linguâ jam tum eâ ætate sentiebat. Qvod pueri judicium miratus Pater, confirmavit ejus sententiam. Non est, inqvit ille, in Græcâ linguâ vel *strat*, vel *crat*, vel *qvit*, vel *brant*, vel *trant*, vel *mit*, vel *put*, vel *git*, qvæ terminationes in verbis Latinis occurrunt. Hoc qvoqve utiliter instituit Faber, ut filius omnia genera verborum sine augmentis conjugaret, qvò maturè disceret, non esse illa ad verbi tempora noscenda necessaria: Sufficere enim hanc notitiam qvalis sit figurativa Futuri & Præteriti. Fecit verò hoc eam ob causam, qvod Poëtæ augmenta plerumqve rejiciant, qvorum lectio morari postea potuisset puerum, verba ipsi nova fuissent visa, ni satis maturè conjugatione tali huic rei adsuevisset. Hinc olim Græcis verbis augmenta defuisse Faber existimat.

Magno ducebatur desiderio legendi Puer Græcos autores. Pater ut exploraret ejus profectus, librum Græcum impressum ostendit, cujus ne unicam qvidem vocem intellexit, nisi qvod ad has interrogationes: *Estne hoc nomen, verbum? qvis casus? qvod tempus?* mediocriter respondit. Interea Ovidii Metamorphoseon librum, ut fabulis recrearet, ostendit, seqve prælecturum promisit, postqvam Græcum S. Matthæi Evangelium inceperit. Qvâ spe ille animatus, in Græcis lectionibus diligentiorem se præstitit. Pater primùm pauca proposuit, ac verba difficiliora ad marginem notare jussit, statimqve Metamorphoses incepit, qvarum liber primus & secundus difficiliores ob argumenti gravitatem illi visi sunt. Sed, cum ad illa, qvæ captui ejus accommodatiora erant, accederet, adeò lectione Methamorphoseon delectari visus est, ut illis absolutis, novos sibi Metamorphoseon libros posceret. Cui Pater: faciemus ex uno repetendo duos, qvod ipsi statim placuit. Interim Matthæum & Marcum in Græcâ linguâ levi opera percurrit, simul Latinæ linguæ fundamenta repetens. Hæc lectio Evangelistarum adeò benè cessit puero, ut, cum non difficilis visa sit, ad alia alacrior redderetur. A Verborum conjugationibus repetendis nunqvam tamen cessavit, adeò ut tædium puero è freqventi repetitione rerum, qvas optimè nosset, suboriretur. Postea S. Lucam, & S. Johannem opinione celeriùs absolvit.

His absolutis, Dialectorum doctrinam proposuit, ita ut ad duas reduceret, Ionicam & Doricam: cum plerumqve horrere hanc doctrinam soleant Tirones ob prolixitatem. Sed facilem illam fore promittit, si qvis rectè rem instituat: Cæteris enim Grammaticis rudimentis cognitis, non multum hanc doctrinam pueros turbaturam judicat. Ut hoc filio ob oculos poneret, declinare jussit nomina Græca secundum duas Dialectos, & ad marginem nominis notavit casus dialecti capaces. Idem in Verbis fecit; atqve hoc exercitium per sex dies repetendo semper continuavit, Nam totum hoc dialectorum negotium pro nudâ repetitione habet; qvæ varietas non tam molesta, qvàm grata puero visa est.

Satie-

Satietatem in omni informatione fugiendam jubet Faber, atqve hoc magnum arcanum commendat, ut varietate tædium fallamus

Dum his intentus erat puer, aliqvas Æſopi fabulas Græcas interpoſuit, repetitis ſemper Dialectis; Qvarum praxin ut oſtenderet, duo exigua poëmata Græca, alterum de pugnâ murium & ranarum, alterum de Leandri amoribus, explicuit. Fabulas & hiſtorias modo, qvàm potuit, ridiculo expoſuit, ut ei firmiùs in memoriâ hærerent. In Mappâ Hellespontum ac urbes Seſtum & Abydum oſtendit, ac interea Metamorphoſeon libros levi percurſatione iterum abſolvit. Poſtea Homeri Iliada puero non ſine autoris elogio, qvod ſemper fecit, propoſuit. Hîc Faber παράδοξον, ſed rem obſervatione digniſſimam, commendat, Homeri lectionem puerili ætati præ cæteris convenire. Provocat ad ſuam experientiam & virorum illuſtrium exempla. Ipſe anno ætatis 14. Homerum legere incepit, cum anno 12º. primum Muſæ nomen declinare incepiſſet. Joſephus Scaliger ſtudium Græcæ linguæ in Homero & tribus Tragicis Poëtis incepit. Idem fecere antiqvi Græci: Se tamen ideo â Novo Teſtamento initium feciſſe ait, qvod Communis Grammaticæ lineamenta primùm ſibi ducenda videbantur, anteqvam ad Poëtas accederet, qvæ in antiqvis cum materno lacte imbibebantur. Rationes, qvare Homerum vel Hiſtoricis vel Oratoribus præferat, has affert: Proſaici ſermonum circuitus vaſtiores eſſe pro pueris, multas eſſe in illis inverſiones, trajectiones, hyperbata, verba à ſuo regimine nimis remota, adeò ut, qvanqvam pueri omnem periodi compoſitionem intelligant, hîc tamen ſe expedire neqveant. Multa qvidem in Homero ſublimia, ſed compoſitionem facilem ac perſpicuam, & rationem ejus concipiendi maximè naturæ conformem. His addit alias rationes, non minoris momenti, 1. qvod Homerus qvaſi Commentarii inſtar ſit pro omnibus Poëtis, Oratoribus, Philoſophis, Epicuro excepto. 2. qvod ex illo verum particularum uſum, unde elegantiſſima Helleniſmi pars dependet, diſcere poſſimus, in qvibus regnat Homerus; niſi fortè Herodotum illi jungere velimus. Ejus rei rationem diſcere nos jubet è Rhetore Caſſio Longino. Præterea Puer citius verſus Homeri 50. memoriâ tenebit, qvam 15. lineas elegantis orationis Proſaicæ. Ac ſi verſus benè memoriæ mandaverit, non facilè animo illi excident: menſuræ enim & numerorum ratio voces ſemper in memoriam revocabit, qvæ ſine labore inſigni puerorum animis ultro ſe ingerit. *Ego*, inqvit Faber, *unâ horâ citius 100. verſus Homeri memoriâ comprehendam ſine hæſitatione, qvam ſex majores periodos Ciceronis, qvin alicubi impingam.* Hanc Homeri Iliada usqve ad 12. librum continuavit, ac interea, ne exercitium Latinum deeſſet, Saluſtium explicuit, in qvo primò bellum Jugurthinum præ Catilinario, nec ſine cauſâ, placuit.

Duodecimo Iliados libro abſoluto ſatietas puerum ejus ceperat; Ideoqve ſtatim Pater: Qvieſcat ille per quinque hebdomadas, poſtea ejus nova cupido inceſſet; ac Phædri fabulas prælegit magnâ cum pueri voluptate. Vehementer

ter delectabatur Legatione Canum cæterisqve fabulis. Et hoc Phædro qvasi viam illi sternere voluit ad Terentium; cum in tota Latinitate non sit autor qvi cum Terentio comparari rectiùs possit, qvàm Phædrus. Ne Græcam linguam negligeret, primam Aristophanis Comœdiam, locis qvibusdam omissis, exposuit. Hujus lectionis magnam voluptatem cepit puer, ut semper illam reposceret, cumqve in eâ esset, sibi in theatro inter histriones versari videretur. Comœdiæ, Ludiones, Histriones mirificè acuunt puerorum ingenium multasqve ideas amœnas phantasiæ sistunt. Non tollendæ à studiis sunt amœnitates, alioqvin ipse eorum amor peribit.

Jam libros Æneidos Virgilianæ illi ostendit, argumenta singulorum librorum strictim priùs enarrans, & in mappa Geographica Æneæ iter ostendens. Adjunxit etiam mappam Italiæ antiqvæ, repetiitqve Eutropium & Victorem usqve ad Tiberium, qvoniam nominum multorum 6. Æneidos mentio recurrit. Qvæ cum qvasi per ludum jocumqve fierent, & Aristophanis Fabula Plutus absoluta, Fabulam Nubes incepit omnemqve Theatri veteris faciem illi ante oculos posuit. Hinc ad Virgilii Æneida accessit, qvæ puero longè difficilior Iliade visa est; nam versus Homerici fluere ipsi naturali qvâdam facilitate præ Virgilianis videbantur. Qvod pueri judicium Pater miratus, exhortabatur tamen illum ad lectionem Virgilianæ Æneidos, cujus versus duriores tantùm ob duritiem linguæ Latinæ viderentur. In prælectione ipsâ se notaturum loca promisit, qvæ magis minusve placerent, unde postea ipse judicium formaret; quare Virgilius difficilior videretur. Post lectam Aristophanis Comœdiam Nomina & Verba Græca secundum dialectos repetiit: Qvâ repetitione semper opus esse ait, ne memoriâ excidant, qvæ semel didicimus. Interea Iliada Homeri ad librum vigesimum sine ullâ notabili difficultate continuavit.

Varietatis gratiâ Terentii Fabulas his subjunxit, omissis Prologis, qvi difficiliores sunt; & paulisper sepositis Græcis autoribus, ut adeò brevi temporis spatio absolverit Terentium & Amphitruonem Plauti: ex qvâ unâ Comœdiâ plus se voluptatis, qvam ex omnibus Terentii, accepisse ajebat. Brevem qvoqve Chronologiam à Trojæ expugnatione ad finem Imperii Tiberiani in ejus usum delineavit, unde qvæstiunculas minutas ad Eutropium & Justinum ipse formavit, Paterqve illi proposuit: e. g. *Qvot anni intercedunt inter Darium & pugnam Marathonicam, usqve ad natum Christum? Qvot à pugna navali Salaminiâ ad Alexandrum? Qvot ab Epaminonda ad Jul. Cæsarem?* Præ cæteris memoriam illi fixam esse voluit in sextâ Olympiade & Urbe conditâ, primo, secundo, tertio bello Punico, tribus magnis bellis Civilibus, Nativitate Christi. Proposuit seriem Regum Persicorum & Ægyptiorum, cujus magnum in Historiâ usum esse ait.

Voluit his subnectere Livii Historiam, qvem in finem illi ostendit Chartam Urbis Romæ à Pyrrho Ligorio delineatam; sed autorem hunc difficiliorem pro pue-

pueris deprehendit: Periodos enim habere longiores, qvam ut duabus absolvi respirationibus possint; qvarum se non exiguum numerum notasse ait, & gigantes præ cæteris periodis nominat. Qvare post absolutum tertium primæ decadis librum, hoc autore relicto, ad Iliada Homeri se recepit, qvam puer expeditissimè sine ullâ remorâ intelligere potuit. In totâ hâc informandi ratione facetias & ridicula qvædam inspersit, qvod optimum ille deprehendit, pro tædio evitando, animo alacri conservando, & memoriâ firmandâ. Verùm, cum in eo esset, ut Iliada repeteret, & qvatuor ultimos Æneidos libros, qui faciliores visi sunt, absolveret, immaturo obitu circa finem anni 14. patri ereptus elegantissimus puer fuit; cujus jacturam filia, qvam reliqvit T. Faber, doctissima, commentariis in bonos autores editis celebris, supplevit. Pater verò hoc filio affectus sui & præclaræ indolis monumentum extare voluit, qvod exemplo etiam aliis esse possit. Ac sanè memorabile est, puerum 14. annorum bis absolvisse Iliada, Æneida Virgilii, Terentium, Metamorphoses Ovidii, Salustium, primam Comœdiam Plauti, primam & secundam Aristophanis, tres primos libros *Livii*, præter Eutropium, Aurelium Victorem, Justinum, Fabulas Æsopi, qvinqve libros Novi Testamenti. Qvid non his fundamentis superstrui potuisset usqve ad annum ætatis vigesimum? Qvare miseram bonæ juventutis sortem deplorat Faber, qvæ ineptorum magistrorum culpâ plerumqve perditur, bestias potius qvam homines disciplinâ suâ efficientium. Primùm Magistrum reqvirit doctum; neqve id tantùm, sed & qvi paterno affectu amet discipulum, omniaqve accuratè exigat, procul ab omni fastu, tœdio, iracundiâ, qvæ omnia corrumpunt, remotus, non plagosus, non molestus, sed patientissimus, & humanitate pueros & qvasi qvibusdam deliciis in officio retinens.

Mihi ab hoc loco non alienum visum est, si insigne hoc specimen, qvod feliciter in rem ipsam deductum est, fusiùs hic exponerem: nam qvi consilia scholastica aliàs suppeditant, magno se offerunt numero. Sed intra ideam plerique subsistunt. Hîc vivo exemplo plus docetur. Non miror præstare hoc in puero decenni Patrem potuisse, & credo sane, vel citius hoc fieri potuisse. Benè successit illa informatio, qvia Pater fuit, qui seriò atqve ex animo omnia egit, qvi ipsum urgere continuis exhortationibus potuit, qvalem operam à conductis magistris nunqvam exspectes. Unus fuit, atqve in unum omnem suam industriam convertit. In Methodo nihil magnoperè desidero, nisi qvod omnem ab hac ætate praxin in componendo sermone cessare voluit, cujus leve exercitium, & velut προγύμνασμα, tam in prosâ qvam in ligatâ, instituendum arbitror. Pro lectione primâ vulgatæ versionis Latinæ Biblicæ ego elegissem minuta qvædam colloqvia, qvalia à multis scripta habemus: Est enim Vulgatæ dictio qvodammodo à genio emendatæ latinitatis alienior. Poëtarum lectionem cæteris autoribus præferendam non improbo, qvin potius multis ex causis suadeo, præcipuè qvod animus sublimiore quodam spiritu excitetur & numeroso dicendi gene-

generi maturè adsuescat, & concinnitati sermonis hæc lectio viam sternat. Velim tamen à sermone soluto enthymematico & periodico non omnino arceri tironem. Non parum in illo situm est, ut maturè consecutionem periodicam per particulas causales, conditionales, exceptivas, adversativas &c. cognoscat. In qvem usum breviores epistolas Ciceronis, & maximè familiares selegit Sturmius, item sententias secundum diversitatem periodorum ordinatas. Alia est sermonis in Historiâ ordinatio, qvi perpetuâ narratione, & qvasi per membra fusus decurrit. Neqve ego gnomas morales breves & alicujus momenti in hoc primo studiorum curriculo damnaverim. Hærent animo earum rerum ideæ, etsi non satis illâ ætate intellectæ. Deinde pro Justino, qvanqvam in historiâ elegans compendium præstat, malim alium aureæ ætatis scriptorem, Cornelium Nepotem. Sat maturè historia discitur. Ad styli formationem major opera insumenda est. Habet illa Romana aureæ ætatis dictio aliqvid singulare in vocum delectu, positu, concinnitate, significatione phrasium, cum alii autores à Romanâ illa puritate multum discedant. Et me qvidem judice præstat è lectione optimæ dictionis prima ducere lineamenta sermonis, qvàm è variarum ætatum misturâ pravo illum succo imbuere, non facilè postea eluendo. Hærent animo ac recurrunt primi illi autorum circuitus, formulæ, particularum nexus, ac postea non animadvertentibus se ingerunt. Faber verò, ut videtur, literatorem potius è filio, qvàm Oratorem ad puræ antiqvitatis gustum, formare voluit. Ac videmus sanè plerisqve Criticis, qvò doctiores illi sunt, inesse peculiarem aliquam dictionis ideam, qvam non è genio classicorum autorum, sed eorum, in qvorum lectione freqventes sunt, vel à qvorum lectione recentes venerunt, ipsi sibi formant. Nimirum si in Eloqventiâ formandâ, qvod fieri primâ debet ætate, à Cicerone paucisqve aliis discesseris, turbabuntur omnia. Qvare nec Plauti fabulas miscerem cum cæteris illâ ætate, qvod fecit Faber, etsi puero illæ præ Terentianis placuere, cum à civili & usitato sermone longiùs discedat ejus dictio, neqve pueri satis distinguere Comici ac ridiculi sermonis ideam norint, qvam præ cæteris affectavit Plautus; ne qvid de Archaismis & confictis phrasibus dicam. Qvanqvam enim optimæ notæ latinitas in illo sit, magno tamen cum judicio, cujus capax tenera ætas nondum est, legi debet. Si sermonem purum & aureum velis, omne subæratum removeas necesse est, usque dum maturioris ætatis usuqve firmatæ judicio seqviorum ætatum scripta securè tractari possunt. Præterea labore continuo tenerum pueri ingenium nimis obrutum videtur, qvod ipsi exitio fuisse crediderim. Etsi enim omnia per ludum jocumqve agantur, tamen cum semper in cogitationibus imperatis detinetur animus puerilis, labefactare teneros spiritus illa assiduitas cum violentiâ qvâdam conjuncta videtur; qui ex intervallo, qvo sibi relinqvuntur, majores impetus resumunt.

CAP.

CAP. X.
DE CURRICULO SCHOLASTICO.

PRæcocium ingeniorum privatâ informatione educatorum scopuli. Scholasticæ informationi magna cura à magistratu debet impendi. Defectus in illo. Curriculi scholastici tempora varia. Ramus nimis angustũ constituit. Michaëlis Neandri consiliũ enarratur. Jeremiæ Hölzlini Hexaëtia scholica recensentur. Sturmii Methodus scholastica proponitur & laudatur. Cum quâ conspirat Caseliana. Nicod. Frischlini consilium 6 annos præscribit. Caspar Scioppius quatuor. Wolffgangi Ratichii methodus non omninò improbanda. Latinitas è Januis ac Portulis malè formatur. Vogelii Ephemerides linguæ Latinæ rejiciuntur. Clenardi singularis quædam methodus exponitur. Rheni labores scholastici utiles. Becchert methodus in puerorum informatione primâ non suadenda. Wendelini institutum. Mechovii curriculum scholasticum laudatur. Monita quædam compendio proponuntur.

IN privatâ institutione feliciùs qvidem citiusq; omnia procedunt ad præcocem aliqvam maturitatem; qvemadmodum arbores, qvas singulari curâ ab aëris injuriâ custodire ac curare culturâ nostrâ solemus, cæteras, qvæ è communi fundo succum trahunt, tempore vincunt. Sed securior in scholis benè institutis via est, in qvibus etsi tardiores sint progressus, firmiora tamen illic ponuntur vestigia, & cum ipso judicio practico, qvod cum annis accrescit, qvasi solidatur doctrina. Rara est præcocium ingeniorum felicitas, geminiq; scopuli sunt, ad qvos naufragium facere solent, capitales scilicet animi corporisq; pestes: illa philautia; hæc voluptates. Debet cupidine laudis accendi animus puerilis; sed oritur hinc qvædam primùm ambitio, qvæ extinguenda non est, nisi à cursu ipso revocare properantes velimus. Sed succedit hinc contemptus aliorum, qvos infra se positos vident, & vana qvædam persuasio, qvâ se plus præstare posse, qvam per ætatem licet, existimant. Linguis, historiis, scientiis ad miraculum excoli multi possunt, judicio tamen practico, qvod demum ab annis & usu venit, destituuntur. Hinc fit, ut sibi sapere contenti seniorum monita negligant, neq; fructum ex conversatione eruditâ, qvi maximus est, reportent. Ab alterâ parte voluptatum stimuli illos sollicitant, ad qvas eò ingeniosiores, qvò doctiores sunt, unde facile in ignaviam & socordiam prolapsi, à pristinâ illâ virtute degenerare videntur, ut à testudinibus sæpe ipsæ Aqvilæ vincantur. Qvi in his vel per naturæ ductum modum tenere norunt, aut prudentis magistri monita seqvuntur, illi ad maxima eluctari possunt.

Verùm cum paucorum tantùm, quos æqvus amavit Jupiter, illa fortuna sit, communi potius viâ ad studia cum aliis contendamus. Nam & in societate puerili & juvenili semina qvædam sparguntur officiorum civilium, qvorum in re

Republicâ olim usus erit. Qvis non hîc præcepta suppeditavit? Qvis non novam aliqvam methodum confinxit? aut potius in devia abduxit: Nam non tam multis ducibus, qvam peritis & prudentibus, hic utendum est. Qvemadmodum verò, ut Respublicæ perennes sint, vel prudente Legislatore formari debent, vel salutaribus legibus conservari; ita in Scholâ instituendâ optimis peritissimisq; Censoribus opus est. Non sufficit, idoneos admovere juventuti Magistros, sed constitui debent, qvi totius rei scholasticæ curam habeant, idonei Ephori; in qvibus plerumq. peccatur: Solet enim hæc cura Sacri Ordinis Viris demandari, qvi non omnes æq; iis sunt doctrinis exculti, ut de re scholasticâ rectè statuere possint. Etsi enim pietatis præcipua qvidem ratio habenda est, tamen & linguæ, & artes, qvæ in Scholis tractari debent, non minori curâ excolendæ sunt. De Censurâ ingeniorum nihil dicam: vix enim à nostri seculi moribus impetrari illud potest: qvanqvam multæ sunt virorum gravissimorum de hoc defectu qverelæ, multorum desideriis illud quæratur. Videatur Calixtus Oratione *de rectâ juventutis institutione & Præceptorum officio* Mechovius *Hermath. tract. 1. cap. 3. n. 13.* Legi qvoq; eâ de re potest Jeremias Höltzlin, Holsatus, doctissimus ille Apollonii Commentator, in eleganti dissertatione, cui titulus, *Hexaëtia Scholica*, Dörtmündæ An. 1625. impressâ, ubi curam hanc Republicâ dignam esse ostendit, & emendationem Scholarum seriò optat.

Curriculum Scholasticum non æqvis intervallis definitur. Ac sunt sanè ejus laxiores & ampliores termini constituendi, qvoniam ingeniorum non est æqvalis conditio. Tempora ergo ita ponenda sunt, ut tardiora ingenia cum cæteris eodem stadio ad metam pertingere possint. Sunt, qvi nimis ampla spatia; sunt qvi brevia nimis & angusta præscribunt. Ramus, Freigio teste, Philosophiam cum Eloqventiâ ita conjungendam censuit, ut cum puerum septimo anno acceperit, anno decimo qvinto ætatis perfectus Philosophus sit, & jam aptus ad Rempublicam: Qvod nec privatâ nec publicâ informatione effici potest. Etsi enim id scientiis addiscendis tempus sufficere videatur in ingenio excellentiore, non erit tamen ad rempublicam & publicam functionem aptus, judicio practico, qvod in illam ætatem non cadit, destitutus, nisi forte in speciem & pompam aliqva suscipiantur. Qvod si enim moralis & civilis doctrinæ non est idoneus auditor Juvenis, è sententia Aristotelis, qvomodo ille in vitâ exercebit?

Michaël Neander, Vir doctissimus, & multæ in informandâ juventute *ἐμπειρίας*, Germanicâ linguâ consilium de informandâ juventute edidit, Islebi Ann. 1583. in octavo editum, in qvo ille monstrat, qvomodo puer à sexto ætatis anno ad 18. pietate, linguâ Latina, Græcâ, Hebraicâ, Artibus & universâ philosophiâ institui possit. A sexto anno usq; ad initium noni puerum exerceri vult legendo in utrâq; linguâ, Germanicâ & Latinâ: cui usui adhibendum suadet Compendium Grammaticæ Philippi, ut simul cum literis ejus libri usum familiarem sibi faciat, Anno nono ad compendium Grammatices & regularum ac exemplo-

rum

rum explicationem manuduci, in vocabulis sententiisq; brevibus de virtutibus & moribus, dictis scripturæ, ediscendis exerceri vult, interjectis aliqvot pro Musicâ & Calligraphiâ horis. Decimo anno Melanchthonis Grammaticam parvâ unà cum Syntaxi puero explicat, in declinationib9, conjugationibus, formationibus casuum, temporũ, per continuas interrogationes ac responsiones exercet, expositionem locutionum Latinarum & formularum orditur, qvas è Cicerone, Plauto & Terentio in hunc usum collegit, qvibus erudita lingua Latina, adeoq; omnia argumenta, de qvibus in communi hominum vitâ sermo institui solet, non spernendo invento continentur, ac seorsim à Neandro editæ sunt: atq; ex iis, ubi memoriæ mandavit, Themata pro versione proponit. E Grammaticâ & Nomenclatore repetitiones crebras instituit, & hanc telam undecimo qvoq; anno pertexit. Duodecimo anno Autores Latinos, Ciceronem, Terentium, Virgilium, Ovidium illi exponit, hinc phrasium sententiarumq; excerpta colligere jubet, & ad Prosodiam & versus scribendos manuducit. Tribus seqventibus annis Græcæ linguæ rudimenta & autores prioribus jungit, eâdem ferè methodo procedendo, ut in linguâ Latinâ; Cui fini etiam locutiones Græcas eodem qvoq; ordine, secundum tria causarum genera, ut in linguâ Latinâ, collegit, aliumq; libellum de re poëtica Græcorum, ad exercitationes poëticas in Græcâ linguâ instituendas edidit. Anno *16.* Hebrææ linguæ rudimenta superioribus addit, & demum 17 & *18.* anno per Dialectices, Rhetorices, Physices, Chronologiæ, Ethices, Geographiæ compendia circumducit, atq; ita ad Academias illum suum discipulum ablegat. Qvâ in methodo tempora, qvæ studio Grammatico impenduntur,, nimis protrahuntur, antequam ad lectionem autorum admittatur puer: nam ex usu & lectione suppleri defectus Grammatices majori cum fructu possunt. Deinde in exercitationibus Rhetoricis parcior est, qvam velim; cui plus ego temporis impendendum existimaverim.

Jeremias Höltzlin, cujus suprà mentio facta est, curriculum paululum angustius discipulo suo definivit, sex scilicet annos, à septimo ætatis anno usq; ad decimum tertium, unde & Hexaëtica Scholica inscripsit. Ac qvoniam tota informatio tribus actibus continetur, qvorum primo via ad Grammaticam munitur; secundo ipsa Grammatica cum orationis illius autoribus traditur; tertio his Græci sermonis, nec non Dialecticæ & Rhetorices studium adjungitur; idcircò de his ipsis ordine agit, præmittens tres qvasi canones generales, qvorum primus est in tradendis artibus progressum esse instituendum à facilioribus & notioribus, ita ut semper priora posterioribus facem præferant: Secundus est, Plus diligentiæ & temporis conferendum ad finem, quam ad ea, qvæ ad finem: Tertius, cum finis sit mensura eorum, qvæ ad finem, qvicqvid ad eum non pertinet, omittendum esse. Posterius verò cum priore comparatum semper finis rationem induere, atqve ita non solùm artes totas alias aliis esse ὑπηρετικάς, ut tradidit Aristoteles, sed artium etiam partes alias aliis inservire, & proinde alias

qvodammodo ὑπηρετεῖν, alias ἀρχιτεκτονικὰς eſſe. Primùm ergo hic diligentiam in ſyllabis rectè colligendis impendi, ac ſimul ad pingendas literas pueros manuduci vult: Calligraphiam enim vehementer laudat. Grammaticam ſuccinctam & ſemitariam adhibendam primùm judicat, & abſtinendum à Grammaticis definitionibus & regulis intricatioribus, qvarum ſenſum non capiunt pueri; rem ipſam qvàm ſimpliciſſimè proponendam; Latina, qvæ non intelligant pueri, non diſcenda, ne ipſa qvidem præcepta Grammatica, nec Syntaxin, cujus regulæ per numeros distinctæ. Verſionis materiam ex probato autore pro exemplo regulis applicandam ſuadet. His jam præmunitis ad ipſam Grammaticam, qvi ſecundus totius πραγματείας actus eſt, progreditur: in qvâ tamen nimis ſcrupuloſum tironem ſuum eſſe vetat; ita ut ex uſu potius & lectione ſibi Grammaticas obſervationes formet, qvam è Grammaticis autores explicet. *Utile*, inqvit, *eſt, ſibi Grammaticam coagmentare hunc in modum. Prima illa rudimenta jam apprehenſa in libro hos ad uſus quaſito per intervalla & late diducantur; tituli exceptionum, heterodiſiarum, ellipſeon, figurarum, ordinibus à magiſtro monſtratis diſponantur, & poſtea depromptis ex autore ad declarandum ſumpto exemplis compleantur. Quod ubi fiet, multo minore cum tædio ars iſta à quocunq; non tam diſcetur, quam invenietur, & perbrevi temporis ſpatio res Grammatica felicius parabitur, & firmius tenebitur; ejusq; fructus cumulatior ipſo in opere capietur. Nec adeò referet omnia ibi exempla, aut aliqua reponet: quod è nonnullis poſitis reliqua facilè poſſint æſtimari.* Phraſeologias ab aliis concinnatas non multùm ad uſum puerorum commendat, ut ut bonas, & à viris doctis congeſtas. Cum enim formulæ & phraſes illic infinitæ ponantur, qvæ tamen plerumq; κατά τι dicuntur, & conſideratione ſeu σχέσει certâ; non poſſe à pueris earum uſum dijudicari. Qvare phraſes & formulas ex iis, qvos legit, autoribus colligendas potius ſuadet, qvam ut alieno labore collectis utatur. In qvibus autoribus Plautum Ciceroni prætuliſſe miror, nam Rami erroribus etiam hâc in re male adſtipulatur, ac planè ineptè judicat, cum Ciceronis quam Plauti ſcripta faciliore cum latinitatis jactura aboleri poſſe exiſtimat. Neq; enim latinitas tam è vocabulis, qvorum amplior ſeges in Plauto eſt, qvam ex decente illo & civili cultu cenſenda. Cum hoc labore aliqvid Ovidiani carminis jungendum eſſe exiſtimat. Tertio actu, qvi Græcæ linguæ & Dialectices Rhetoricesq; cognitione illi abſolvitur, ſimiliter Græcam Grammaticam rudem & inchoatam primùm reqvirit, qvam altera excipit poſtea plenior. Eam duplicem qvoq; ille habet, unam proſaicam, alteram metricam. Illa communem linguam tradet; hæc dialectos, qvibus poëtæ utuntur, de qvibus multa immiſcet erudita: Fuit enim Græcæ literaturæ peritiſſimus, ut commentario in Apollonium oſtendit. Qvæ de Dialecticis porro apud illum habentur, Rami Scholam ſapiunt, cujus ille partibus addictior fuit. In Rhetoricis variationem per figuras & Aphthoniana progymnaſmata commendat; atque ita diſcipulum ſuum anno decimo tertio ad ἐγκυκλοπαιδείαν totam aliasque ſcientias ablegat.

Verum

Verùm præſtat, ut jam ante dixi, in Scholis publicis non tam breve ſpatium præſtituere, qvò pertingere omnes ſcopum ſibi præfixum poſſint: Nam Höltzlini conſilium privatæ, qvam publicæ informationi, aptius videtur. In tota hâc Scholarum Oeconomiâ adornandâ miram induſtriam, ut jam ſuprà diximus, *Johannes Sturmius* oſtendit, cujus conſiliis pleræque per Germaniam Scholæ inſtitutæ. Scripſit is primo librum de *Ludo literario rectè aperiendo*, quo generatim de re ſcholaſticâ egit, & in certos ordines labores ſcholaſticos diſtinguit. Incipit à poſtremo ordine, qvi ipſi nonus eſt. Ad illum ſub quintum ſextumve annum duci jubet puerulum, ut legere ſcribereque diſcat, breviore catechiſmo, flexionibus nominum & verborum exerceatur, & breviores Ciceronis epiſtolas, ad Terentiam & Tironem, exponere incipiat. Qvod uno anno melioris ingenii puerum abſolvere poſſe exiſtimat: de qvo tamen ego dubitaverim. In ordine octavo, anno ſcilicet ſeptimo, primis ſex menſibus tradit duabus qvotidie horis Grammaticam breviorem, & reliqvum temporis duas itidem horas, Eclogis Virgilii & Epiſtolis Ciceronis tribuit. Diſſolvere jubet Epiſtolas, flectere ac variare verba ſingula, eaq; rurſus conjungere. Rationem conſtruendæ orationis in poſteriores ſex menſes differt, jungendo Epiſtolas Ciceronis & Virgilii Eclogas, ut alternatim hæ tractentur, & quatuor horæ lectionibus de die impendantur. Proponere tum Magiſtrum jubet ſententias germanicâ linguâ, qvas puer formis Latinis commutet: carminum qvoqve modulationem, ſed exercitio potius qvam regulis, ſuſcipiendam ſuadet. In ſeptimo ordine Anno octavo & ſingula prioris anni acta ſemper repetenda, & verſuum modos & ſyllabarum qvantitates perdiſcendas monet; cui una de die hora ſuffecerit. Ciceronis libris de Amicitiâ & ſenectute aliam horam tribuit. Tertiam Æneidi Virgilianæ, vel Catullianis & Tibullianis carminibus caſtioribus in hunc uſum ſelectis. Qvartam horam ſtylo, propoſitis ex explicatis Ciceronis locis thematibus, & verſibus in ordinem redigendis aſſignat. Interim & memoriam exercere, & ſemel memoriæ mandata repetere jubet. Atqve ita tribus annis conſeqvi poſſe putat puerum, ut Latinæ atqve dilucidæ orationis præcepta teneat. In ſexto ordine, anno ſcilicet nono vel decimo præcepta primum in memoriam revocanda, qvam tradenda nova. Hic horam unam deſtinat Æneidos & Catullianorum Horatianorumq; carminum lectioni; ſecundam explicationi inſignium locorum com̄unium, argumentationum, periodorum benè ordinatarum, figuratorum exemplorum, è Cicerone depromptorum, qvæ memoriæ etiam mandanda, & ad imitationem proponenda, tribuit. Nam breves illas & argutas ſententias ideo damnat, qvod memoriam vaſtent, aciem ſtyli diſtrahant, ſæpèq; illæ ineptè ſcriptis interponantur. Qvod ſapienter ſanè ab illo monitum eſt. Ex Terentio poſtea & Plauto, interpoſitâ his Cæſaris hiſtoriâ, qvi qvotidiani ſermonis verbis hiſtoriam conſcribere maluit, qvædam proponit. Tertia horâ iterare jubet, & ad ſtylum accommodare, qvod eſt utilius; ſive in proſâ, ſive in

car-

carmine hoc fiat. Quartam horam emendationi compositionis tribuit. In Ordine quinto, Anno vel 10, vel 11, sex primis mensibus semel quotidie ex Græcæ linguæ præceptis Grammaticis quid proponere jubet; sequentibus tribus mensibus paucas facilesque Æsopi fabellas Græcas: & postremo trimestri Demosthenis Orationes Olynthiacas. Secundâ horâ in Officiis Ciceronis, si priores libri sunt superiore anno absoluti, versabitur. Tertiâ vel Georgica Virgilii, vel Oratio aliqva Ciceronis explicabitur. Quarta scripturæ & compositioni relinquitur, ita tamen, ut libri de ornamentis orationis scripti, quæ è Ciceronis libris Rhetoricis sunt petenda, conjungantur. De Elocutione enim prius, qvam de inventione laborandum. Verborum copia tum comparanda, & sententiarum formulæ cumulandæ. In Ordine qvarto anno vel 11, vel 12, informationis quinto horis duabus alternatim cum Cicerone Demosthenem, cum Virgilio Homerum jungit. Tertiam primis sex mensibus Grammaticæ Græcæ impendit. Quartâ cum styli exercitiis præcepta Herenniana & partitiones Ciceronis jungit. Neqve sine ratione Ciceronis libros cæteris compendiariis libellis præfert. Addit illis Salustium & Plautum, ubi tempus supererit. Atque hîc prolixè de ratione resolvendi orationes, & colligendis phrasibus agit; qvâ de re singularem quoque librum conscripsit, & nos alibi pleniùs. Interserit etiam qvædam de commentationibus, quibus adsuescere pueros maturè vult. Argumentum illis ad narrandum, aut probandum, aut amplificandum proponit, spatium dat, eâdem horâ, qvâ docendum erat, ad cogitandum, ut, qvod antea scriptum adferre consueverant, id jam meditatione atqve cogitatione comprehensum pronuncient. Qvod exercitium sanè præclarum est, & promptitudinem aliqvam in dicendo & cogitando efficit, magno postea usui futurum, ubi ad rem ipsam & negotia vitæ civilis ventum est. In Ordine tertio, Anno vel 12. vel 13. præcepta Rhetoricæ Dialecticis jungenda suadet, Ciceronis Topica & Aristotelis Dialectica, Demosthenis & Æschinis adversarias orationes explicandas: Commentationes continuandas, & partes integras sumpto ad cogitandum tempore, oratione Latinâ memoriter dilatandas, tum scilicet, cum domo reversi fuerint. Ad Livium etiam nunc progredi in Historiis vult. In Ordine secundo, Anno 13. vel 14. Demosthenis orationem pro Ctesiphonte explicari, dialectica præcepta ex Aristotele continuari, eâdemque horâ dialogum è Platone & Cicerone velut in exemplum proponi suadet. Partitionibus Oratoriis scribendo & commentando insistendum, & ad firmius judicium omnia exigenda. In ordine primo, anno scilicet 14 vel 15. viam ad primas artes maximasque disciplinas aperit adolescentibus, repetitis tamen prioribus, atque sic benè præparatos ad Academica studia transmittit. Explicatiùs singula postea deducit in *Epistolis illis Classicis*, quas ad singulorum Ordinum vel Curiarum præfectos scripsit, additis tum novis præceptionibus, tum exemplis. Multa hîc de ordine in vocabulis discendis servando, de volumine sententiarum per periodos digestarum, de Ephemeridi-

bus

bus faciendis, de modo explicandi epistolas Ciceronis, de formulis sententiarum pro stylo exercendo, de carminum, exemplorum volumine, & pluribus aliis utilia monentur. Praxin ulteriorem in *Schola Laringanâ* exhibet. Quæ omnia egregia sunt, optimoq; consilio instituta.

Sturmianis consiliis meritò accenseri debent Caseliana. Nam in variis scriptis rem scholasticam Caselius, qvâ potuit diligentiâ, emendandam ornandamq; suscepit. Extat ejus libellus similis cum Sturmiano tituli *de ludo literario rectè aperiendo*, in qvo pleraq; cum Sturmianis conveniunt, nisi qvod Sturmius majori ἀκριβείᾳ in operarum scholasticarum partitionibus usus sit. Primùm in infantibus pronunciationem literarū & calligraphiam majori, qvàm fieri solet, curâ tractandam suadet. Grammaticam ille simplicem, qvæ in solis nominum & verborum inflexionibus & exiguis regulis syntacticis consistat, reqvirit, cætera ab usu & lectione discenda suadet, adhibitis tum in consilium uberioribus commentariis Grammaticis. Interpretationem planam & perspicuam præscribit, sermone germanico Latino, pro puerorum capacitate, citra commentariorum prolixitatem, qvos tamen veteres & novos perspectos Magister ipse habeat. In interpretatione moralia immisceri vult, ut eorum idea animis teneris maturè hæreat: Qvam ad rem Terentium, ac præcipuè Horatium laudat. A Cicerone prima sermonis lineamenta potius, qvam à qvopiam alio ducenda præcipit, à loqvendo tamen abstinere tirones jubet, ne purum sermonem corrumpant. Sermones qvosdam & Dialogos, sed ductu præceptoris, Latinâ linguâ instituendos; Declamationes intempestivas fugiendos suadet. Carminum modulatio ex usu potius & lectione, qvam præceptis operosis, illo judice, discitur. Ad Græcam linguam hinc tironem suum vocat, è lectione potiùs, qvam præceptis multis, hauriendam. Scriptionem non suadet, ob magistrorum imperitiam & nullum ejus linguæ usum publicum: Tanti enim non esse, ut qvis impuro sermone Græco scribere discat, cum de puro desperandum sit. Hebræam ad Academias rejicit, Logices & Dialectices præcepta vel ad Academias differt, vel summa tantùm eorum rudimenta proponi vult. Neq; enim in hoc suo ludo Disputatores vel Sophistas formabit discipulos, neq; vitio hoc magistris vertendum esse judicat, si non magnam Logices scientiam habeant, qvæ maturius judicium reqvirat. Eventurum ut vel, qvæ prima jacta sunt in his fundamenta, hinc in Academiis sint abjicienda, & majore molestiâ dediscenda, vel nunc humanitatis studia segniùs tractentur. In Rhetoricis compendia primùm proponit, & ex Aphthonii progymnasmatibus aliqvid. In Musicis exerceri pueros vult; in Mathematicis qvoq; qvibusdam, ut Arithmeticâ & Geometriâ, primâ statim ætate, etiam linguâ Germanicâ, si haberi possit, qvi pueros illa doceat. Nam his studiis qvoq; apud veteres pueri exercebantur.

Est & *Nicodemi Frischlini* consilium non spernendum de ratione instituendi puerum ab anno ætatis sexto & septimo ad annum usqve decimum qvartum; ita

ut præter duas aut tres maternas linguas etiam Latinam discat rectè loqui & scribere, Græcam verò mediocriter intelligere: insuperque rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ ad usum scribendi conferre, & primo qvidem anno puerum docet, ut rectè literas legat & pingat; secundo initia Etymologiæ, & è suo Nomenclatore usitatiora nomina non solum inflectere, sed etiam intelligere, & præcipuas loqvendi formulas docet, simulque ad Syntaxin præparat. Tertio & quarto anno reliqva Etymologiæ præcepta & præcipuas regulas Syntaxeos, unà cum declinationibus & conjugationibus Græcis simplicioribus tradit, usum quoque mediocrem Latinæ linguæ è Dialogis sacris & selectioribus epistolis Ciceronis comparandum docet. Quinto anno reliqva præcepta Latinæ, & præcipua Græcæ Syntaxeos (qvæ conjungi semper ob affinitatem vult) tradit, unà cum reliquis declinationibus & conjugationibus Græcis, & ex brevissimis Prosodiæ regulis carmen retexere docet, & insuper ex Cicerone & Terentio laudabile scriptum conficere. Sexto anno præter exercitationem Græcæ & Latinæ linguæ ad rudimenta Dialecticæ & Rhetoricæ manuducit, & ad perfectam istarum artium cognitionem præparat. Quæ Frischliniana informandi ratio cum Holtzlini methodo quodammodo convenire videtur, qvi & ipse sex annis scholastica absolvit studia.

Minori annorum numero *Caspar Scioppius* contentus est. Is enim in Consult. 3. de Scholar. & Studiorum ratione quatuor tantùm annos requirit, qvibus non modò Latinam linguam probè intelligant, & cum Grammaticæ regulis tum doctorū consuetudini congruenter Latinè scribant, sed etiam Logicam, Rhetoricam, Physicam, Metaphysicam, hoc amplius autem Ethicæ & Politicæ elementa addiscant; sic, ut idonei sint, qvi Professoribus Academicis, Philosophiā, Theologiam Jurisprudentiam & Medicinam docentibus, multò, quam alii, melius & fructuosius operam dare possint. Verùm ista in homine provectioris ætatis vel saltem adolescente effici quodammodo posse non negaverim; in pueris, qvorum ingenium iis studiis aptum non est, ut fieri possit, vix concesserim. Ut enim in linguis forte compendia quædam cum pueris institui possint, in scientiis verò maturiore judicio opus est; præsertim in Ethicis & Politicis, quorum idoneos auditores esse juvenes negavit Aristoteles.

In linguā Latinā addiscendā compendiosiorem sibi viam invenisse visus est *Wolffgangus Ratichius*, qvæ non contemnenda qvidem videtur, modo ejus peritiæ & patientiæ Præceptorem qvis nancisci possit, qvam ille reqvirit. Primum vernaculam aliqvam Linguam præsupponit, qvā animi sui sensa commodè exprimere puer possit, hinc in linguā Latinā puerum informaturus literas docet tum scriptione, tum vivā voce, earumq; potestatem explicat, pronunciationemqve exprimit, earum postea connexionem & Syllabisationem tum vivā voce, tum scripto ostendit: Qvibus peractis, statim in manum autorem idoneum sumit, sed unicum, e. g. Terentii Comœdias. Ab initio 4. vel 5. lectionibus voce tardis-

diſſimâ & qvaſi ſemifractâ diſcipulo præit, qvi oculis & animo præeuntem ſeqvitur, atq; ita inconcinna pronunciatio ſilentio devitatur, donec crebrâ præceptoris iteratione concinna reddatur. Nam præceptore abſente omnis privata repetitio diſcenti interdicta eſt. Poſtmodum ipſa prælectio hâc methodo procedit, ut 1. ſumma futuræ lectionis luculenter linguâ notiori proponatur. 2. Lectio ſequatur diſtincta & perſpicua, probè obſervatis commatis & punctis. 3 Expoſitio ſeu interpretatio ipſius textus. 4. Textus relectio & repetita interpretatio. Terentii ſex ſunt Comœdiæ: ſingulis hebdomadibus unam præceptor abſolvit, ſingulis diebus, imò ſingulis unius diei horis actum totum, ut fabulæ tractus cohæreat, & intellectui ſiſtatur. Præceptor primò legit periodum integram, deinde commata iſtius periodi denuò legit, & germanicè interpretatur, ad ſenſum ſolum, non ad conſtructionem reſpiciens, atq; ita ad finem actus. Qvæ prima Terentii prælectio nihil aliud præſtat, qvàm ut diſcipulus 1. Latinè legere diſcat, 2. ſummam & ſenſum totius autoris imbibat. Atq; ita ſex hebdomadibus totus Terentius abſolvitur, bis terve in unâ horâ uno actu repetito, & die Saturni, pluribus horis, tota Comœdiâ. Nihil verò hactenus de Grammaticâ diſcipulus audivit. Alteris ſex hebdomadibus Terentius denuò ab initio ad finem eodem modo exponitur; ſed circa finem matutinæ aſſumit Præceptor libellum Paradigmatum, & primò ad conjugationes ſe confert, prælegit conjugationem primam activã, unà cum interpretatione ſingularum perſonarum ſæpiſſimè, ſeqventibus diebus cæteras conjugationes, depromptis ex auctore exemplis, qvæ ſimiliter flectit, additâ ſingulis germanicâ ſignificatione. Tum paſſivæ conjugationes prælegun- tur eâ cautelâ, ut paſſiva non ex analogiâ formentur, ſed è ſolo autore petantur. Hinc prælegit paradigmata declinationum per intervalla ſecundum earum ordinẽ, exempla ex autore adduntur ad ſingulas declinationes, prout ſe obtulerint, citra interpretationem caſuum germanicâ. Interim ad finem tendentibus hebdomadibus, diſcipulos tentat præceptor, num in conjugationibus & declinationibus prompti ſint? reſpondebit verò diſcipulus omnia è libro. Tertiâ vice aliis ſex hebdomadibus, dum Terentium repetit eodem modo horis matutinis, pomeridianis Gramaticam proponit, exemplis ex autore deſumptis, ita tamen, ut ad Syntaxin nondum accedat. Dehinc applicationem præceptorum Gramaticæ hoc modo inſtituit. Horâ primâ diei ſcenam unam Terentii integram exponit, ſparſim faciliora nomina & verba explicat. In cæteris horis ſcena examinatur accuratiùs, qvoad verba ſolùm, diductis exemplis per verbi accidentia: ubi diſcipuli ipſi libros Gramaticos unà cum Præceptore inſpiciunt. Altera die ſeqvens ſcena hoc modo examinatur, qvoad nomina obſervato ordine ſubſtantivorum & adjectivorum. Tertiâ die pronomina, inde adverbia &c. cum ſuis accidentibus, ut Gramatici vocant. Hinc Præceptor incipit conjungere verba & nomina, & integras phraſes ex autore deducit per conjugationes, ſubſtantiva cum ſubſtantivis, adjectiva cum ſubſtantivis &c. ut, Facio illi injuriam, facis illi injuriam, facit illi inju-

injuriam &c. idq; exercitium per aliqvot hebdomadas continuatur. Hâc ratione Comœdia una intra mensem circiter absolvitur, ut horâ matutinâ autoris textus exponatur, in cæteris Gramatica potissimũ tractentur. In tali exercitio declinandi & conjugandi detinet discipulum usq; ad qvartum mensem, à tempore tertium inchoati Terentii, seu inchoatæ Gramaticæ in cæteris qvoq; Comœdiis. Tum ad genuinam vocum significationem, speciem & figuram deducitur, ad præterita & supina &c. exceptiones in Gramaticis. Postqvam jam Etymologiam universam cum præcipuis exceptionibus tenet, ad Syntaxin accedit, qvæ ipsi jam qvasi sponte fluit è copiâ vocum, phrasium, scientiâ flectendi, conjugandi, declinandi, derivandi, componendi. Tum jubetur ipse discipulus Terentium legere & interpretari, auscultante præceptore & monente, si qvid erraverit; tum è Latina in Germanicam transferre, atq; ita totum in succum & sanguinem poterit convertere. Qvod intra anni spatium comodè effici posse, Autor ille testatur.

Sed erunt fortassis, qvi leve qvid existimabunt, intra anni tempus eò usq; in Latinâ linguâ progredi: præsertim cum Scioppius in *Præfat. Grammaticæ Philosophicæ* tantùm post nominum verborumq; declinationes memoriæ mandatas, se è qvotidianâ Latinè loqventium consuetudine, sex mensium intervallo profecisse dicat, ut, qvicqvid usus ejus ætatis posceret, enunciaverit; cum hi Terentiani auditores latinè tamen loqvi toto anno non didicerint. Qvi hoc objiciunt, meminerint, plus esse in qvotidianis colloqviis ad linguam discendam efficaciæ, qvàm in qvâcunq; informatione aliâ: secundas tamen à primâ hâc maximèqve naturali methodo tenet illa, qvæ è lectione autorum procedit. Et in Ratichianâ tamen illâ methodo, primis illis lineamentis benè è Terentio ductis, juncta simul arte Gramaticâ, facillimus deinde ad cætera progressus fuit. Illi certè longè præferenda est, qvæ vel è Januâ Comenii, Patrum Hibernorum, Mercurio Scioppii, Portulis, Atriis simile qvid promittit. Nihil solidi è scopis illis dissolutis discitur, in qvibus nulla est compositio, plena barbarismis omnia. Sermoni studendum est, qvi non meris enunciationibus, sed nexu periodico decurrere debet: qui, etsi à puero primùm non capitur, per consuetudinem tamen animo auribusque inhæret. E sermone ergo simplici qvidem, sed rectè suis particulis juncto, potiùs nomina verbaque discenda sunt, si illa sic nuda pueris proponere nolumus, quod primâ ætate sufficere possit. Quâcunque ergo ratione emendentur vel Comenii vel alterius Januæ (nam in illius Januâ multa talia emendari voluit V. Cl. & amicus noster optimus *J. P. Titius*) non possum à me impetrare, ut earum usum in Scholis probare possim. Quorsum enim opus, ad lacunas confugere, cum purissimos habeamus fontes? Si vocabulorum res agitur, illorum cognitio vel ultrò è lectione nobis occurret, ut non sit magnopere de iis laborandum. Deniqve ut vel culinæ, vel opificiorum gratiâ istâ farragine pueros maceremus, nulla nos necessitas jubet. Talium rarus in sermone civili usus est. Legatur tamen eâ de re Vir Clariss. *J. P. Titius in Dissertatione de Adminiculis Linguæ*

Lati-

Latinæ primâ, ubi Historia libellorum didacticorum Comenii plenior proponitur, & operosè de eorum usu & correctione agitur. Nihilo meliores illis Januis sunt *Ephemerides linguæ Latinæ ab Ezechiele Vogelio* Pædagogii Göttingensis Con-Rectore scriptæ, qvibus unius anni spatio, duabus singulorum dierum professorum horis, totam linguam Latinam, omniaque ejus vocabula docere vult. Constant verò Ephemerides variis sententiis, vel confictis, vel à veteribus autoribus petitis, secundum dierum & alphabeti ordinem, observatâ nescio qvâ ineptâ alliteratione in vocibus. Has memoriæ mandare pueros jubet, ex iis Grammaticam & Syntaxin disci, themata latinè scribendi conformari, ex iis colloqvia institui vult. Verùm non opus est, ut labori inutili immoremur. Legatur prolixa earum Ephemeridum didactica, Lips. Ann. 1621. edita.

Simile quidpiam Ephemeridibus illis ante ipsum commentus videtur *Clenardus*, ad cujus ego imitationem Vogelium instituisse suas existimo, sed longè dissimili profectò ingenii acumine, industriâ & judicio. Ille pueros analphabetos, postqvàm primò literas ostendit, & publicâ voce pronunciavit, omnia docet minutis dialogis, sed Latina linguâ factis, quibus Grammatica, & quæcunque alia quotidiana, argumenta comprehendit, sententias etiam & adagia, secundum Alphabetum ordinata, vocis alicujus occasione, quæ legat semper relegatque puer. Ille tamen, qvod mireris, ipse Grammatica rudimenta non nisi Latinâ linguâ proponit, unde qvotidiano isto sono & Grammaticam, & linguam ipsam discunt pueri. Instituit ille aliqvando ludum talem Braccaræ, qvem ipse festivè, ut valdè facetæ sunt omnes ejus epistolæ, describit. Non puto ingratum Lectoribus erit, si qvædam de illis, sunt enim rariores hæ epistolæ, adducam. Ita verò ille *lib. 2.* sub finem prolixæ illius & elegantissimæ epistolæ, qvam ad Christianos de professione Arabicâ militiâque constituendâ adversus Mahometum scripsit; *Periculum facturus de ingenio puerorum, civium aliqvot liberos publico dono docere cœpi, tam expertes linguæ Latinæ, ut ante eum diem ne literam qvidem audissent. Et primâ statim horâ, cum res jam vulgata fuisset, concurrebant complurimi, commoti, ut fit, novitate, adeò, ut erescente indies multitudine locus auditores non caperet. Nulla enim ætas in novo Gymnasio desiderabatur, & omne genus mortalium confluebat. Non deerant, qvi vix annum qvintum agerent, non sacerdotes, non servi etiam Æthiopes, & quidem natu grandes. Qvin & parentes unà ludum freqventabant cum filiis, nec minus præceptori morem gerebant, quam obedientes discipuli. Cumque solus versarer in tam disparibus ingeniis, & apud rudes ne verbulum qvidem sonarem nisi Latinum, sic sensim assiduo usu processit negotium, ut intra paucos menses, & loquentem satis omnes intelligerent, & minimi etiam utcunq; Latinè balbutirent, cum vix nossent Alphabetum. Neq; enim tenellam ætatem eo trahebam, quod aliquid haberet molestiæ, nec per antiphrasin interpretabar ludum, sed revera ludebam in Scholis. Erant mihi servuli tres; qvos suprà nominavi, non sanè periti Grammaticæ, verum domesticâ consuetudine tantum consecuti, ut me perciperent, quicquid dicerem, & contra Latinè responderent, licet identidem*

dum peccantes in Priscianum. Hos in ludum productos dialogos agere jussi, spectantibus discipulis, & cum eis multis de rebus sermonem miscebam, attentissimo auditorio, adeò miraculi loco fuit, qvod Æthiopes loquerentur latinè. Heus Dento, inquam, salta: mox unum atq; alterum edebat saltum, ridentibus spectatoribus. Tu Nigrine, repe nobis per pavimentum: sine mora qvadrupedem agebat, magis etiam in cachinnos solutis, quotquot aderant. Carbo jussus currere cursum statim expediebat. Sic & alia multa non tam voce docebam, quam gestu, ut per jocum vocabula puerorum animos subirent; Minimaq; cura fuit, ut initio canones objicerem Grammaticos, rem non satis amœnam: Sed omnem adhibebam artem, ut quemadmodum mercatores in variis regionibus usu perdiscunt idiomata, sic in tanta freqventia omnibus in locis streperent voces Latinæ. Qvin & illud piaculum erat, primis diebus qvippiam scribere, sed oculis in præceptorem intentis, aures assvescebant audiendis vocibus. Et si quando sese offerret vel sententia, vel adagium pauculis verbis comprehensum, per discipulos in orbem ibat, & tota Scholâ jactabatur, velut, Manus manum fricat, me interim rem gestu declarante. Nam & hoc decretum erat, non solenni pompâ docere, & aliqvid meditatum afferre; sed, quicquid obiter ac primum occurrebat, de eo fabulabar. Si quem conspicerem insigni naso, ridendo & contrectando naso fungebar docentis officio, & obiter mungebat Dento nares. Inde jussi adferre candelam, &, tu Nigrine, inquam, munge candelam: quam si imprudens extingueret, irato vultu objurgantis speciem præbebam, & simul videbant, qvid esset candelam accendere, qvid extinguere: hinc labimur ad sevum, & candelas sevaceas, inde ad cereum, ceram, ellychniũ, & cætera quæ oculis arbitrari poterant, ut utar verbo Gelliano. Dum sic nugamur, & qvamvis sermocinandi ansam temerè raperemus, sæpenumero sine omni tædio tres horæ nobis imprudentibus abibant, cum summa puerorum voluptate. Quibus rebus factum est, ut à parentibus pueri contineri non possent, quin summo diluculo pergerent ad Scholas, velut gestientes audire præceptorem: adeo ut horam quandoq; unam anteverterent, & noctu nihil aliud somniarent, quam comœdias nostras scholasticas. Postqvam sermo Latinus familiarior factus, tandem instillavit Gramaticam, nominumq; declinationes majusculis characteribus in parietibus suspendit; è qvibus, qvi nossent scribere, describerent, diligenter cavens, ne cuiqvam codex typis excusus esset, ut eò accuratiùs memoriæ imprimerent. Deficit hîc qvidem Epistola, & editor Clusius notat, morte præventum non absolvisse: verùm tota illa praxis Gramatica prolixè satis recensetur eodem libro secundo, *Epistolâ prolixâ ad Joannem Vaseum scripta pag. 187.* Edit. Hanovianæ. Declinationes & conjugationes docet, anteqvam vel terminationes nominum & verborum, vel casus & tempora nominat; qvæ postea eò firmius inhærent. Nihil de passivis & deponentibus agit, nisi omnibus activis conjugationibus absolutis. Procedunt hæc omnia per dialogos, qvibus qvotidiana Gramaticis miscentur. Sententiis potius ex bonis autoribus, qvam aliis exemplis, illustrari vult: qvod consilium feliciter executus est in Gramaticâ suâ Latinâ Cl. Butnerus. Verùm ea plenius ex ipsâ illâ epistolâ haurientur, qvæ profectò lectu digna est; ac vidi in catalogis vel hanc Clenardi Epistolam, vel aliam

de

de hoc argumento dissertationem seorsim editam. Certum est, esse qvandam in illa re εὐπορίας, & qvandam etiam in ipsâ praxi grammaticæ informationis prudentiam, ad qvam non omnes apti sunt. Qvare non spernendi sunt Autores, qvi in his minutiis laborarunt; qvales qvidem multos habemus: Sed non omnes thyrsigeri Bacchi sunt, omnes laurigeri Phœbi. Superiorum temporum memoriâ *Johannes Rhenius* variis libellis non malè de re Scholasticâ meritus fuit, cujus *Pædagogia seu Methodus Institutionis puerilis* consilia non pauca exhibet.

Qvi novam methodum, de qvâ nos qvoq; suprà, excogitavit *Job. Joachimus Beccherus*, ab isto invento suo non tam amplos sperare fructus potest. Etsi enim ingenium illi non deest, & ad linguæ notitiam grammaticam, ac dissertationes extemporales instituendas, non inutilis labor est, latinè tamen, nec grammaticè solùm sed & eleganter, dicere scribereq; cupientibus parum proderit. Non juvat sola verborum & rerum copia, nisi adsit prudentia, qvæ delectum instituere doceat, qvod ex istâ vocabulorum farragine, utut bellè ordinatâ, non facilè disci potest, nisi maturè ex Autoribus idoneis illam facultatem hauriamus. Qvin potiùs dato pignore certare ausim, puerum methodo Beccherianâ informatum, totum siccum & enervem in omni compositione suâ fore, plusq; ex illo invento utilitatis ad viros vel juvenes jam tum omni genere scholasticarum exercitationum subactos perventurum, qvam ad pueros hâc primùm arte erudiendos. Vocabula per derivationem & terminationes disci citiùs posse, uti Beccherus vult, nemo qvidem negaverit. Sed ego potius Oratorem qvam Grammaticum formare malim. Consultius ergo erit, vocabula sub locis generalibus, qvales Benzius præscribit, disposita secundum cognationem, differentiam, contrarietatem, adjuncta &c. puerum discere, magno posteà usui in amplificatione futura, ubi qvædam scribenda sunt; ductu tamen antiqvi autoris. Etsi enim hunc usum in phrasibus bonis, alphabetico ordine congestis, qværat *Marc. Frid. Wendelinus* in memoriâ Rudolphi filii, neq; ejus causæ nullæ sint; tamen à boni autoris verbis benè ordinatis solidiora ejus rei ponuntur fundamenta. Ex ipsis tamen vocabulis & phrasibus feliciùs ego rem illam, quàm è clavibus & januis confici posse, Wendelino libens concesserim. Neqve malè judicat Wendelinus, cum ait: *Vocabulorum sylvam citius ego totam memoriæ & ingenii mediocris adolescentulo me impressurum puto singulari qvodam puerili, & penè ridiculo, memoriæ adminiculo* (qvod velim prodidisset) *quam clavis integræ partem mediam assiduo soloq; interpretationis labore. Ausim deposito pignore cum qvovis contendere, & hoc addo, vocabulorum notitiam è Lexico paratam longè certiorem & expeditiorem fore alterâ, quam assidua clavis dederit interpretatio.* Et nihil sanè Beccheriana Praxis Anni secundi & tertii in opere isto tironem juvabit, conjuncturum isto suo artificio nomina & verba, qvæ Latinæ linguæ indoli refragantur: qvod è solâ & assiduâ autorum antiqvorum lectione & imitatione demum observandum est; ne qvid de numero & concinno situ dicam, qvi aliunde, qvàm ex iisdem fontibus, disci non potest.

Am-

Amplius studiis Scholasticis spatium indulsit Vir, dum viveret, harum rerum peritissimus optimusque Mercuriorum sculptor, Mechovius. Nam in doctissimâ suâ *Hermathenâ tractat. 3. cap. 2. 3. 4. 5.* hoc argumentum copiosissimè tractavit, ut nil qvicquam addi posse videatur. Primos ille septem annos Antescholanis concedit, qvi intra contubernium parentum educati nondum ad publicas scholas accedunt; Scholasticis totos 14. annos, ut itaq; ante annum 21. è Scholis non exeant, suæ sententiæ suffragantem laudans Sturmium, qvi tamen anno 15 scholastica studia absolvit, & altero loco sub illo annorum numero Academica fortè studia comprehendit. In Antescholanorum informatione veterum mores à nostris discrepant; quibus, cum in linguis non multùm laborandum, statim ad rerum cognitionem convertere se potuerunt. De his multa Qvintilianus, qvi ne infantiam qvidem ipsam cessare à literis vult. Nostri in formandâ voce, legendo, scribendo, primis pietatis rudimentis, vocabulis Donati, quæ vocant, tirociniis tempus hoc consumunt, qvibus rectè qvidem Mechovius Tabulas Geographicas jungi posse existimat. Vossius historiam sacram & civilem per imagines illis qvoqve inculcari suadet. In Scholasticis primum septennium in παιδείᾳ τῶν ἐγκυκλίων & in ταῖς λογικαῖς τέχναις, alterum in humanitatis, Dialecticæ studio ac initiis Philosophiæ transigi vult. Hîc primùm de Grammaticæ informationis ratione tenendâ, de exercitiis Grammaticis, de Græcæ linguæ rudimentis, Musicâ, Geographiâ, Poëticâ, Historiâ universali, Chronologiâ, quantum satis est, posterioribus annis discenda præcipit. In altero septennio Grammaticæ elegantioris cultum, Terentii & Epistolarum Ciceronis lectionem, exercitia tam Latina quàm Græca ex autoribus optimis Latinis & Græcis, Poëtarum non lectionem solum, sed & imitationem accuratiorem, per varias metaphrases aliaqve exercitia, Eloqventiæ themata ad orationum Ciceronis ductum adornanda, Historiæ plenioris studium, Mathematicarum disciplinarum elementa, denique Dialecticam compendiariam commendat; atque sic è ludo suo emancipatum Academiæ tradit. Qvàm benè cum Republicâ ageretur, si lentis illis modestisque gradibus primùm ad Academias, & ab illis ad cathedras, tribunalia & subsellia procederemus. Sed volatica hodie omnia sunt & superficiaria, cum plurima pars juvenum solam ostentare speciem, quam solidam præstare eruditionem, malit; Qvò fit, ut propediem barbaries omnia occupet, & ubique improbitas & ignorantia triumphet.

Si qvis in his rebus paululum curiosior est, is cæteros, qvi super hoc argumento scripti sunt, libros adeat, diligenterque, in quibus conveniant vel discrepent, notet. Sua enim cuique inventa & cogitata sunt; qvæ inter se comparata, utilitatem non exiguam afferent. Legi possunt, qvæ aliquot tomis cum Sturmianis illis junctim prodierunt, aliique seorsim editi, de quibus jam suprà plura diximus. Hîc de studiorum non solùm, sed & morum regimine, de legibus scholasticæ societatis, pluribusq; aliis explicatè agitur, quæ ab instituto nostro sunt aliena,

na. Eorum quaſi compendium Mechovius in libro ſuprà laudato exhibet. Nos ſumma quædam hujus tractationis capiti velut in compendio ſub finem proponemus, qvæ in ſcholaſticâ informatione commodiùs inſtituendâ attendi merentur. I. Compendia lectionis & ſcriptionis uno labore conjungenda, ut utilia, cum legimus, ſimul ſcribamus. 2. Grammaticæ rudimenta breviſſimè proponenda. Ea Emund. Richerius in *Obſtetric. Animorum c.3. n.8.* ſex menſium ſpatio à pueris percipi poſſe affirmat, qui & *Grammaticam Obſtetriceam* ſcripſit, cujus tantùm titulum in Catalogis hactenus legi, ipſam verò non vidi. Grammaticæ Philoſophicæ, (qvicqvid Scioppius magno hiatu de illis promittat) à Scholis omnino proſcribendæ. 3. Latinæ linguæ Græca ſtatim in primordiis jungenda, qvod facili negotio fieri poteſt, & in hunc finem unam pro utrâque linguâ Grammaticam Cl. Dn. Butnerus ſcripturus eſt. 4. In tenerrimâ ætate Mathematicarũ qvarundam diſciplinarum prima lineamenta magnâ utilitate duci poſſunt, ut Arithmetices, Geometriæ, Picturæ, Geographiæ. 5. Abſit ab omni propoſito præcipitantia. Qvæ hîc peccantur, ea multo temporis diſpendio poſtea luuntur. Multi citiùs ad ſcopum perveniſſent, ſi tardiùs incedere voluiſſent. 6. Quamprimum orationis ſolutæ exiguam facultatem habuerit puer, poëtas legat, carmina memoriæ mandet: Magnum hoc ad ingenii exaltationem, ad concinnitatem in ſermone omni ſoluto adjumentum eſt. 7. Sententiæ partim periodicæ, partim breves & acutæ, ſecundum virtutum capita memoriæ mandentur, uti & dicta præcipua biblica ſecundum locorum ordinem. 8. Omnia nova meritò debent eſſe ſuſpecta: varietas confuſionem, ſimplicitas conſtantiam ſtudiorum parit. 9. Qui ſublimes ſcientias pueris proponunt, ante ſolidam linguarum cognitionem, cum ratione ipſâ inſaniunt, illosque inſanire docent. Qui in Scholis incipiunt fieri magiſtri, in Academiis denuò fiunt pueri, & poſtea ad omnes res inepti. 10. Locutionem, Declamationes extemporales, ut peſtem puræ latinitatis, fugiant: Illa tamen cum peritis, & qui emendare è veſtigio errores velint, inſtitui poteſt. 11. Qui pro antiquis autoribus recentiores vel religionis vel alius cauſæ prætentu ſubſtituunt, intempeſtivâ pietate puerorum ſtudia corrumpunt: quo nomine religioſulos & ſemidoctos Scholarum Inſpectores Jacobus Martini reprehendit. Legendus ſuper hoc argumento præ cæteris Mechovius in Antiph. 12. Qvi disputationes tironum inſtituunt, eos Caſelius facetè acies gruum & pygmæorum inſtruere, minusqve ſapere, quam qvi hiſtoriam ſomniorum conſcribere jubent, judicat; Hofmannus Medicus Altorffinus ludum impudentiæ vocat, in quo ad duritiem frontis erudiantur adoleſcentes. 13. Præceptores etiam in primâ infantiâ optimi deligantur: non eruditi ſolum, ſed & optimo judicio practico præditi, cujus prima lineamenta impreſſa per totam vitam diſcipulum comitabuntur; plusque exiguo tempore ſub magiſtro tali proficiet puer, quam cum à ſtulto homine, utut non indocto, pravos mores induet, totâ vitâ vix exuendos. Plura hîc de Exercitationibus Scholaſticis dici poſſent: ſed illa ſuo loco reſervamus.

CAP. XI.
DE CURRICULO ACADEMICO.

Censura morum Academicorum à nonnullis acerbior instituitur. Iis respondetur. Quod ejus remedium. Scholastica studia in Academiis non deserenda, sed perficienda. Græcæ Latinæq; linguæ studium penè in Academiis elanguit. Logica doctrina præ cæteris commendatur. Analytica & Hermeneuticæ utilitas. Disputationes tironum non permittendæ. Caselii sententia. Arithmetica & Geometria diligenter excolendæ. Pansophiæ titulo instituta compendia ad solidam doctrinam noxia. Honorum Academicorum gradus in indignos collati. Juvenes docendo se ipsos informant. Non cuivis tamen permittendum, ut doceat. Φιλονεικία in Academiis noxia & omni ratione prohibenda.

E Scholis in Academias tironem nostrum, velut in alterum orbem, deducimus. Miserè jam cum illo agitur, nisi doctrinam illo ordine dignam moresqve idoneos afferat. Hic enim prima & ingenii & judicii ipsi experimenta capienda; qvibus ubi succubuerit, & fortuna & salus ejus periclitabitur. Non desunt, qvi integris libris malos, qvi in Academiis vigent, juvenum mores acerbiùs insectantur. Horum ego censuram eqvidem non reprehendo: sunt enim eorum qverelæ verissimæ, & qvotidianâ experientiâ confirmantur. Verùm meminerint tamen illi, non generari in Academiâ pravos mores, sed propagari. Si in puerorum rectâ educatione domi officium facerent Parentes, in Republicâ Magistratus, in Scholis Magistri; non esset fortè, qvare Academias accusaremus. Nunc verò, cum è primâ officinâ, tùm qvâ eruditionem tum qvâ mores, mala lineamenta ducta sunt, an sperari potest, ut ex alterâ illâ officinâ novi & rectiùs formati Mercurii prodeant? præsertim cum libertas, quam durioribus coërcere legibus non licet nec expedit, plenius aliqvod bonæ mentis arbitrium reqvirat. Valet hîc, si usqvam, illud Lucretii:

- - - in fabricâ si falsa est regula prima,
Normaqve si fallax rectis regionibus exit,
Et libella aliquâ si ex parte claudicat hilum:
Omnia mendosè fieri, atqve obstipa necessum est,
Prava, cubantia, prona, supina atq; absona tecta,
Jam ruere ut quædam videantur velle, ruantqve
Prodita judiciis fallacibus omnia primis.

Multo rectius ergo sibi suisq; consulunt, qvi vel domi suæ sub bono magistro, vel in Scholis publicis benè institutis ad eos ætatis annos adolescentes detinent, ut & eruditione & judicio firmati, non facilè vel pravis malorum suggestionibus vel

suâ ignaviâ se abduci patiantur. Nisi forte iis sint opibus instructi Parentes, ut prudentus ephori uti operâ possint. Qvo ii, qvi excellentioris ingenii sunt (ii enim ad lapsus proni) maximè indigere videntur.

Adeat ergò Academiam Adolescens, sed tum demum, ubi studium Scholasticum feliciter emensus fuerit. Nisi enim hæc studia in Academiam intulerit, rudis hinc stipesq; redibit, qvibuscunq; etiam phaleris titulisq; ornatus. Nam sanè, qvi

Olim truncus erat ficulnus, inutile lignum,

nunc non repentè fiet Mercurius. Et verò ipsa studia scholastica ne nunc qvidem seponere debet, sed summâ perficere diligentiâ, cum iis per totam vitam præsidiis qvocunq; in genere niti possit. Nemo enim unqvam fuit, qvem his studiis operam dedisse pœnituerit; plures fuere, qvi neglectum eorum nimis serò doluerunt. Ac videmus sanè omnes illos, qvi philosophiæ humanitatisq; studia in Facultates intulerunt, maximos fecisse in iis progressus, atq; primas occupasse, cum eorum rudes ne qvidem in tertiis subsisterent. Est qvoq; per se stultum ad metam tendere sine viâ, qvam illa studia currenti substernunt: neq; qvicqvam sani veriq; vel in Jurisprudentiâ, vel in Medicina, addo & in Theologiâ, qvatenus rationi subjicitur, sciri potest, nisi ex iis fontibus, è qvibus illi rivi defluunt, hauriamus.

Primùm qvidem Græcæ Latinæq; linguæ diligentior cultura, sine qvibus muta ac elinguis penè est omnis doctrina, cum primo anno institui in Academias deberet, nemo est, vel paucissimi, qvi ad eas respiciat. Et his tamen fulcris niti, his qvasi pedibus ingredi, plus dicam, his alis volare debemus. Qverebatur jam suo tempore Johannes Caselius, magnus in solidâ doctrinâ suo tempore Hercules, de hâc in Academiis socordiâ & negligentiâ: Nam in eleganti illo libello, qvi Νέος καὶ Περιδιδάσκαλος ab illo inscribitur, narrat, qvomodo se Juvene in Wittebergensi Academia *Vitus Vinsemius*, *Georgius Cracovius*, *Philippus Melanchthon*; in Lipsiensi Joachimus Camerarius, Gregorius Bersmannus Historicos ac Poëtas Græcos magnâ ingenii ubertate interpretati fuerint. Viveret ille & veniret nunc in Germaniæ Academias, & in Græcâ linguâ plerosq; obmutuisse, in Latinâ balbutire, seculine dicam an magistrorum vitio, deprehenderet. Donarem Græcam; sed in Latinâ linguâ & eloqventiâ tantam passim regnare ignorantiam, qvis non indignetur? Et verò omnis illa Eloqventiæ facultas saltem ex Latinis Autoribus, si Græcos fastidias, haurienda est. Qvid enim vel Germanicâ linguâ loqvetur Orator sacer? qvid in subselliis Senator? in aulis Legatus? nisi eloqventiæ lineamenta ex optimo magistro disertissimo illo Romuli nepotum duxerit. Consultus aliqvando, qvâ viâ ad eloqventiam sacram iretur; rectius respondi, si qvis Ciceronis Orationes legeret relegeretq; sæpius: Illi me albis dentibus riserunt, ut indigna & absurda locutum; Sed viri docti satis intelligunt, qvid ego senserim: non posse scilicet artificia etiam in oratione

ſacrâ meliùs, qvàm è ſummo in eloqventiâ magiſtro diſci. Nunc verò, ut qvisqve ſibi ſapit, ita ſibi loqvitur, non Auditori; qvi, ut in Satyrâ Horatianâ Druſonis debitor

Porrecto jugulo historias captivus ut audit.

Qvod alumno ſuo nutricula vovet, *& ſapere & fari rectè, qvæ ſentiat*, id alumno qvoq; Academico noſtro nos voveamus. Qvomodo fari rectè debeat vidimus; nunc etiam ut ſapere diſcat monemus. Ad ſapientiam verò omnem viam ſternit τῶν λογικῶν doctrina, qvæ τρόπος ἐπιστήμης dicitur & ὄργανον, ſine qvâ minus efficere poſſumus, qvam ſine malleo & incude faber ferrarius, ſine amuſſi & norma architectus, ſine ſerrâ & dolabrâ ſcriniarius, ſine penicillo pictor. Ideò ſcilicet in Academiis vivimus, ideò ſtudiis incumbimus, ut rationem excolamus; & rationis tamen ac ratiocinationis artem pleriq; aſpernantur: Qvo qvid ſtultius fingi poſſit non video. Fundum benè ſubactum volumus, ſemina illi inſpergemus, neqve vomere & aratro, neque marculo uſuri. Nil ſciri in ſcientiis ſolidi poteſt, niſi hâc duce, digitumq; intendente. Hæc illa divina virgula eſt, qvæ theſauros ſcientiarum indagat: hâc bolide profundum doctrinæ Oceanum exploramus: hâc acu magneticâ incognitas ἐγκυκλοπαιδείας terras venamur. Latè patet divinæ hujus ſcientiæ uſus; neq; categoriarū numero, vel nudâ ſyllogiſmorum fabricâ tantum definitur. Sine illâ enervis omnis oratio, veritatis lux in opaco eſt, ſcientiarum definitiones claudicant, methodus omnis à viâ regiâ aberrat. Sæpius ſuprà dixi, & nunc repetens iterum iterumq; monebo, non eſſe ſuperficiariam huic diſciplinæ operā impendendam. Neq; ſententiæ meæ refragabitur, qvi perpendet qvanta Analyticæ, qvanta Hermeneuticæ utilitas ſit, qvæ geminæ Logicæ propagines per omnem diſciplinarum fundum graſſantur, & individuæ ſcientiis omnibus comites adhærent; In qvibus hodieq;, quæ deſiderent, docti habent. Nam ars Hermeneutica, quam ſingulari libro ſe deducturum promiſerat *Conringius*, & ante illum *Caſelius* in libro ſuprà laudato, nondum exculta eſt. Neuter verò promiſſa ſua explevit. Caſelius in νέῳ ſuo quidem ſe teſtatur jam dudum ΕΡΜΗΝΕΥΤΗΝ ſuum animo deſignaſſe, ac debere juventæ, qui alios erudiet, alios confirmabit. Sed ejus nec vola nec veſtigium in Catalogis Operum Caſelianorum vel editorum vel ineditorum reperitur.

Ne verò quis exiſtimet, dum Logicam adeò Tironi Academico commendo, me illum in Cathedras novum Sophiſtam detrudere, qui perverſo nunc in Academiis more, puris de rebus diſputationes miſeras & jejunas inſtituat, quarum ille ignariſſimus eſt. Peſtis illa juventutis eſt, & tamen ille mos nunc ita invaluit, ut ſuum officium facere non credantur Doctores, niſi diſputatiunculis nugatoriis omnia ſubſellia perſtrepant. Sunt, qui loco lectionum, quibus principia ipſa explicari debebant, diſputationes inſtituant inter tirones, ridiculo profectò ac inutili conſilio. Qui mihi fidem non habebunt, habeant Caſelio,

præ-

ræclaro his in rebus judici. Ita ille in suo Νέῳ καὶ παιδιδασκάλῳ: *Hoc studium di-imum* (Logicum intelligit) *magna diligentia colendum judico; nec minus verò pri-atim, quàm publicè: Sed disputationes tironum non minus mihi ridiculæ sunt, quam in-ructa acies gruum & Pygmæorum, de quâ Poëtæ fabulantur; ac malè novitiis consu-unt, qui eos in acie disputationum collocant, quasi egregia facinora designaturos, qui ec clypeum tenere, nec hastam vibrare, ac ne pedibus quidem firmiter consistere valeant; uin ii disputationum spectatores, disputantium auditores frustra ferè opinor sint. Ut sine ateriâ & instrumento ne tugoriolum ædifices, ita sine doctrina & certo de rebus confe-endi modo eruditum sermonem nullum instituas, atq; institutum ab aliis ne quidem sa-is intelligas. Non est enim, ut vel in sutoria puer momento magistrum æquet: nec hic erat illum sibi obloquentem in arte tam vili: quin dicto sibi audientem esse jubet; inter-ogandi fortè ei potestatem faciat, si humanior sit. In paulò honestioribus diu docent, diu xercent alumnos; nec iis judicii partes infimas permittunt. Sunt profectò adolescen-um opiniones nihil aliud, quam vigilantum somnia. Res enim ipsas nec oculis nec ani-o viderunt; mens in ea ætate imbecilla, usus rerum nullus. Hoc igitur efficitur, ut ab itio de rebus non cognitis, nulla explorata ratione controvertentes, ad veritatem nun-uam perveniant; sed vel semper, quicquid sit, de quo agitur, animo hæreant, & à quo-is facilè huc illuc, non jam rationibus, sed verborum flabellis impellantur, aut opiniones, el ab aliis acceptas, vel à se excogitatas, ita mordicus teneant, ut nullis rationibus, quan-umvis certis & evidentibus, ab iis se dimoveri patiantur, sed valeant etiam volubilitate inguæ tueri. Dum enim non tacent, etiamsi ad rem nihil dicant, se superiores esse & psi existimant, & habent sui similes, qui assentiantur.*

Debet & inter studia προγυμναστικὰ suus mathematicis nonnullis discipli-is locus assignari, præcipuè Arithmeticæ & Geometriæ, quæ ingenium ita acu-nt, ut cos ferrum: Logicæ doctrinæ vel ideo subsidio est, quod ars demon-randi nullis aliis exemplis quam geometricis pleniùs declarari atq; ob oculos po-i possit. Animum quoque in rebus apprehendendis certiore viâ ducit, ut non acilè ad falsa declinet. Sunt enim in multis rebus nescio quomodo ἀπαίδευτοι ἀναίσθητοι, qui planè ἀγεωμέτρητοι sunt, ut pueriles sæpe errores & cuivis palpa-iles prodant. Quantam hæc studia efficaciam in ingeniis excitandis habeant, te-tatur Caselius in libro modo laudato: *Vidi*, inquit, *quos stupidos diceres, tanquam profundâ voragine emersisse, præsidio Geometriæ.* Numeris quantum tribuerint ve-eres, nemini incognitum est, & eo in loco pluribus persequitur Caselius.

Historiæ tanta ad omnem doctrinam utilitas est, ut sine illâ nihil planè effici ossit. Ejus plenior cognitio habenda est, non tam illius, quæ Politicæ funda-enta substernit, sed & illius, quæ ad Theologiam, & ad omnes scientias manu-ucit. Historiæ omnia penè debemus, quæ sciri possunt: nam qui ἱστορήματα ujuscunqve doctrinæ accurate novit, plus omnibus in illa magistris sapit. Eâ e re pluribus egimus *lib. 1.* ubi de fructu Historiæ literariæ disseruimus. In his disciplinis exerceant juvenes, his illi studiis incumbant, atqve ita incumbant,

ut ex earum fontibus non tanquam canes è Nilo hausisse videantur. Et illæ qvidem omnibus, ad quodcunque se vitæ genus verterint, exhauriendæ sunt. Qvi Theologiæ, qui Jurisprudentiæ, qui Medicinæ operam daturi sunt, præter hæc, in Metaphysicis, Ethicis & Politicis, Physicis, non levi industriâ versari debent; Sunt enim illæ quasi radices, è quibus cæteræ propullulant, ac in ramos fructusq; diffunduntur. Est verò in illâ palæstrâ aliqvot annos sudandum, donec firmo latere lacertisque validis in majori te theatro athletam sistere possis.

Non possum probare illum, qui passim in Academiis viget, morem, qvo tres quatuorve disciplinæ intra anni tempus levi aliquâ percursatione absolvuntur, specioso Pansophiæ titulo. In quibus suscepta tumultuaria opera sufficere videtur ad Facultates, ad qvas illico transitus fit. Et hi qvidem omnino præmeditati ad eas accedere sibi videntur, satis se jam Philosophiæ præsidiis instructos rati, cum aliquot in singulis disciplinis vocabula memoriâ comprehenderint. Nam sunt, qvi & hanc operam nimis sibi molestã aspernantur, & statim supervacaneo hoc ac inutili studio relicto ad metam properant, ne qvid temporis sibi pereat, vel cathedram sacram vel Reipublicæ subsellia occupaturis. Quo fit, ut, cum imperiti vel semidocti ubique primas teneant, verè doctis ac prudentibus vix in tertiis subsistere liceat, aut illi æternùm exulare jubeantur. Qvid hinc Scholis, qvid Ecclesiis, qvid aulis expectandum sit, facilè prudentes intelligunt: nam barbaries tandem, exclusa in perpetuum verâ sapientiâ, dominabitur.

Paulatim etiam in hos mores publicâ & regiâ viâ itur, dum honorum gradus, quondam adeò sanctè habiti, & in eos tantum collati, quos ardens ad æthera virtus evexerat, nunc quibusvis, qui vix prioribus labris degustarunt doctrinam, quam profitentur, ut has ostentent ad populum phaleras, suspenduntur. De Gallicarum Academiarum moribus vide, qvæ Menagius scribat epistolâ illâ, quam Amœnitatibus suis Juris præmisit: *Bene hodie*, inquit ille, *cum Jurisprudentiâ ageretur, si ejus studio triennium, ut ætate Cujacii, impenderetur. Sed, ô tempora! ô mores! non triennium, non trimestre tempus, vix triduum ei impenditur. Cimtis equis uno die urbem Aureliam petunt Juris Candidati: altero, Licentiatus, qvod vocant, ibi gradum sumunt: tertio, JurisConsulti Lutetiam redeunt; ut, qvod joco olim de se Marcus Tullius, triduo se Jurisconsultos profiteri seriò velle videantur: Advocati quarto die fiunt: quinto, veniâ ætatis à Principe impetratâ, (quâ indulgentiâ nihil perniciosius esse contendo) Judices sine legitimo examine facti, de fortunis, de vitis hominum judicant. Reipublicæ tam noxium morem à Petro Seguerio, Franciæ Cancellario, Guillelmo Lamonione Senatus Principe, Dionysio Talonio, Achille Harlæo, Hieronymo Bignonio, Regiis Triumviris, pro eo, qvo in Rempublicam flagrant, amore, brevi emendatum iri speramus, quotquot sumus, qui notitiam boni & æqui profitemur. Imo emendare jam cœperunt: Audio enim Principis decreto & consulto Senatus statutum nuper fuisse, ne quis in posterum ad Licentiatus gradum, sine qvo nemo Advocatus fieri potest, certè non debet, pervenire possit; nisi qvi annum integrum in Academia celebri Juris studio posuerit: utque nemo,*

nisi

nisi qui qvadriennium in foro versatus, voce aut scripto juverit Clientes, (est enim Ordo Advocatorum seminarium omnium Magistratuum) Judicum consortio adjungatur.

Benè fecerit Tiro noster, si aliâ ac securiori viâ incesserit, si studia illa προπαρασκευαστικὰ majore diligentiâ tractaverit: in qvibus & ipsis sæpe inveniet qvod vitæ civili magis idoneum reddat, & expeditius ad gloriam, honores, nominisq; immortalitatem iter sternat: ad Facultates verò se applicans dimidium facti, qvi tam benè cœperit, habebit; cumq; alii in luto pulvereq; repent, hi alis per sublime ferri videbuntur. De Doctorum officiis hîc solliciti non erimus. Si præficiuntur muneri Professorio Viri omni doctrinâ instructi, omnibusq; eo nomine spectati satis, illi videbunt, ne qvid detrimenti capiat res literaria. Qvæ sint in Academiis professiones constituendæ, qvid in singulis publicè privatimq; docendum, de eo prolixè egit Joannes Sturmius *in Epistolis suis Academicis*, qvas Classicis suis subjunxit. Sed in illis & locorum & auditorum ratio habenda est.

Non parum & hoc in Academiis viventi proderit, qvod & Fortius Ringelbergius præcepit, ut, qui aliquos in disciplinâ progressus fecerit, alios suorum commilitonum, hâc parte philosophiæ minus exercitatorum, erudiat, numerato etiam pretio, ut habeat, qvibus prælegere possit. Oratores, Historicos, Poetas, (Caselii idem hoc consilium est) vicissim legant, ita ut qui quo die interpretis munus gerat, meditatus accedat, cæteri ejus diligentiâ erudiantur. Sapienter tamen idem addit: *Hic adolescentulos moneo, ut non temerè, nec de aqualium puerili suasu aut insusurratione, sed de consilio docti viri audiant, quem audituri cunq; sunt. Si qui ab iis, qua publicè docentur, abhorrentia, sive cum iis pugnantia promittunt, ad eos ne se applicent, ac perplexis & insulsis opinionibus, quam veritate imbui, & apud imperitos videri quam esse docti malint. Hoc enim agunt Sophistæ, ut ex inanibus doctrinæ umbris & sapientes videantur, & compendiis suis consulant.* Id verò eò diligentius cavendum est, quò proniores in φιλοκαινίαν esse juvenes solent, qui solâ novitatis specie inducti nubem pro Junone sæpe amplectuntur. Qvanta è talium magistrorum, quanta è studiosorum φιλοκαινίᾳ mala in Ecclesiam, Rempublicam totamq; rem literariam incommoda promanarint sæpe, dici vix potest. Vide Voglerum in dissertatione de studiorum hodiernis corruptelis. Qvare mihi potius placeret, salutaribus legibus huic obviam ire licentiæ, omnemq; illam novaturiendi libidinem ense resecare, ne pars sincera in eundem pruritum trahatur. Convenit enim doctoribus prudentibus, ut omnes in partes vigiles oculos circumferant, ne qvid stolidioris vel pestiferæ doctrinæ serpat ac paulatim animos inficiat. Neq; Magistratus hîc cessare officium debet. Non malè suis rebus quædam Academiæ consuluerunt, quæ veteres Peripateticæ Philosophiæ terminos movere prudenti instituto prohibuerunt. Qvod etsi quibusdam asperum nimis & durum videtur, qvi libertatem philosophicam semper crepant; sciant tamen illi, publicam philosophandi formam necessariò tenendam esse, qvæ in præcipuis partibus ita ab Aristotele adaptata est in Logicis, Ethicis, Politicis, Rhetoricis, ut

non

non facilè emendari possit. Ne quidem in Physicis principiis ejus doctrinam publicam repudiandam existimem, supplendam tamen novis illis inventis, cumq; iis qvodam̃odo conformandam : Quod feliciter à nonnullis tentatum est.

CAP. XII.

DE PÆDAGOGIA REGIA.

Methodus Principis informandi à vulgari differt. In principe etiam doctrina requiritur. Autores qui de principum institutione scripserunt. Mores præ cæteris in principe spectari debent. Ipsi etiam in puerili ætate virtutes instillandæ. Consilium Autoris Anonymi Galli. Ephori prudentes seligendi. Ingenia principum consideranda. Linguæ ex usu & conversatione discendæ. An linguæ & scientiæ simul discendæ. Grammaticis minutiis non est macerandus Princeps. Fabulæ Æsopicæ, sententiæ, adagia politici usus proponenda. Historici prælegendi. Politica ex illis diligenter notanda. Difficiliora prætereunda. Historia patria iis jungenda. Sententiæ Politicæ Lipsianæ commendantur. Chronologia. Methodus in disciplinis Theoreticis. In Physicis è Museis & Gazophylaciis informandus. In Practicis disciplinis quæ ratio tenenda? Subsidia ab Anagnostis, Bibliothecis, Conversatione. Nobilium Pædagogia operosior esse debet, quam Principum.

A Communi didacticâ sejungenda est illa, quæ cum Principibus instituitur. Nam, cum illi, qui studiis operam dant, singuli certos sibi fines propositos habeant, ita in Principibus maximè ille spectandus, qui studia omnia eò dirigere debent, ut populo suo benè imperent, ut suam non solum salutem, sed & populi curent & attendant. Cum ergo privati eas studiorem partes sectantur, quibus sibi benè sit, & se in statu privato felices fore existimant, Principes ἀρχιτεκτονικὸν illud, quod in sapientiâ omni est, & ἡγεμονικὸν sibi servare debent, quo illi omnia, etiam civium studia, in Reipublicæ bonum ordinent. Ideoq; ita omnibus imbutus esse literis debet Princeps, ut non quidem ad omnes minutias descendat, ut illi faciunt, qui hæc in Republicâ particularia tractanda suscipiunt; sed generatim tamen atq; universè de iis judicare, & ex sapientiorum ingenio illa ordinare possit. Inepti sunt & stolidi, qvi infra Principis dignitatem esse existimant, linguis & disciplinis applicare animum; Ii enim non Principes se formare meminerunt. Si qui sunt in Republicâ cives cæteris & doctiores & moratiores, ut esse sanè debent; nam incondita turba regitur à prudentioribus; omnium & prudentissimum, & si fieri potest, doctissimum esse Principem, qui cæteris etiam doctioribus & melioribus imperet, necesse est: si non in minutissimis doctrinarum partibus, saltem in eo, qvod ad ἡγεμονικὸν propiùs pertinet. Graviter in illorum opinionem invehitur, qui à Principibus abesse omnem do-

ctrinam volunt; Caselius in eâ epistolâ, qvam Cyri pædiæ Xenophontis subjunxit.

Magnus est eorum numerus, qui de Principe instituendo scripserunt, tam inter veteres, qvàm inter recentiores, qvorum plerique mutuò se exscribunt. Xenophontis Cyri pædia nemini ignota est, & Plutarchi libelli de eo argumento. E recentioribus multi sunt, qui dum de institutione principum agerent, omnia penè Philosophiæ moralis & civilis præcepta in eo argumento exhauserunt. *Conradi Heresbachii* extat liber *de educandis erudiendisq; principum liberis, Francof. ad Mæn.* 1592. editus; qvem *Joannes Sturmius* in libello *de Educatione principis* ad Illustrissimum Principem Gulielmum, Ducem Juliacensem scripto, à pietate, prudentiâ doctrinâ commendat. Erat verò illi Principi à Consiliis Heresbachius. *Marci Antonii Nattæ de Principum doctrinâ* extant libri novem, sub forma dialogi scripti, Francofurti recensente Zacharia Palthemio Ann. 1603 editi. *Erasmi quoque Roterodami* eâ de re extat epistola: *Caselii* etiam *Oratio* Xenophontis Cyri pædiæ à se editæ addita. Sunt porrò *Hier. Cagnoli* liber de rectâ Principis Institutione, Colon. 1577. in octavo editus: *Farnesii Diphthera Jovis*, seu de antiquâ principis gloriâ & institutione libri tres, Mediolani An. 1607. in 4. editi: *Heroaldus* de Institutione Principis, Paris. Ann. 1617. *Marnixii* de eodem argumento libellus: *Leonis Bacovii* Delphinus seu de primâ Principis institutione, Paris. 1671. in 4to editi. Est & Regum Principumque Institutio ab incerto autore Gentis Sueticæ, ante secula non nulla Svetico sermone conscripta, quam ex mandato Illustrissimi Regii Cancellarii Comitis Magni Gabrielis de la Gardie in sermonem Latinum convertit, notisque accessoriis illustravit Johannes Schefferus, ediditque Holmiæ Svecorum Ann. 1669. in folio. Pleriqve tamen & penè omnes ad mores potius hic, qvam ad doctrinam respiciunt, de quâ nos hoc loco potiùs sumus solliciti.

Negari id quidem nequit, esse in principum disciplinâ præ cæteris omnibus mores & officia consideranda, & judicium practicum omni curâ excolendum: Hoc enim illi, qui imperio præest, præcipuè exercendum est. Debet tamen & intellectus perfici bonis literis, qvarum usus & existimatio in Republicâ à Principis judicio practico dependere debet. Earum cognitio præcedere in ætate Principis puerili debet, ut semper fieri æqvum est. Major tamen in virtutum lineamentis maturè ducendis etiam hic diligentia impendi debet & potest: Etsi enim privatæ sortis homines talia ad maturiorem ætatem referunt, Principes tamen, qui in juventute sæpè Reipublicæ clavo admoventur, earum simulacra animo infixa habere debent; Qvi qvanquam per ætatem absolutam moralium cognitionem habere vix possint, eorum tamen semina è conversatione Virorum sapientum in tenerrimâ etiam ætate non infeliciter sparguntur. Operosus est in ejus rei declaratione Anonymus quidam Gallus, qui elegantem scripsit hoc titulo librum, Amstelodami apud Danielem Elzevirium Ann. 1679. in 8 editum. *de l' education des enfans & particulierement de celle des princes. où il est montré de quel-*

le importance sont les sept premieres annees de la vie. Toto libro nihil aliud agit, qvam ut monſtret, qvomodo ſingulæ virtutes implantari animis tenellis poſſint, præſertim iis, qui operâ ſapientum uti poſſunt; quod feliciùs in principibus, quam in privatæ ſortis hominibus, fieri poteſt. In illâ enim ætate, ait, exiguo labore ſpiritus imbecilles flecti poſſe, vel per metum levis pœnæ, vel per ſpem exiguæ & innocuæ voluptatis. Pudor, Metus, Curioſitas, Credulitas quatuor illi anſæ ſunt, qvibus animi ipſorum tenelli prenſari, & ad certum finem duci posſint. De ſingulis ille multa utilia præcepit, qvæ velim ego Principum informatoribus vel informatricibus (nam & graves matronæ in illâ ætate plus viris posſunt) eſſe commendatiſſima.

Ut ad doctrinam veniamus, eam ego Principis dignitati & genio attemperandam omnino ſvaſerim. Præcipua hîc cura eſt in Viro & doctrinâ & virtutibus etiam civilibus ornatiſſimo, teneræ Principum ætati præficiendo: Niſi forte alium informationi, alium moribus Parentes præfectum velint. Sed tamen & in illo, qui ſtudiis præeſt, omnia illa morum reqviſita abeſſe minimè debent: Amicè enim illa conſpirant, & mutuas ſibi operas tradunt. Characterem talis Ephori optimè deſcribit *Joannes Schefferus* in libello de *Generoſi nobilisque informatione literariâ*. Diligentiſſimè hîc diſcernenda ſunt Principum ingenia, ſintne φοβικά, tardiora vel obſtinata. Singulorum indoli attemperandæ ſunt doctrinæ methodi. Pernicia enim & agilia ſummariâ cognitione per intervalla ſine moroſâ aſſiduitate informanda & velut in curſu per luſum jocumque propellenda ſunt; tardiora & moderatiora pleniore viâ per doctrinarum adyta circumduci poſſunt, ita tamen, ut tædium omne evitetur.

Primum eſt linguarum ſtudium. Hîc ſi velint Principes, cum deeſſe illis opes & ſubſidia non poſſint, compendioſiore viâ quam privatæ ſortis homines procedere poſſunt. Converſatio & colloqvia crebra hîc facilè, qvam velint, linguam qvam commodiſſimè illis inſtillaverint. *Equidem*, inqvit J. Paſtorius in Palæſtrâ Nobilium cap. 2. *quod de collegiis, in quibus domeſtici omnes non aliâ linguâ quam Latinâ uterentur, & ego alibi, & alii ante me monuere, id à nemine citius, quam à nobilibus* (quanto magis à Principibus!) *dari poſſet effectui: quippe qui facillimè omnium ſumptum eum facere ac ſuſtinere queant. Et miror de tali inſtituto in locis ad rem eam opportunis non cogitari diligentius, neque inter tot viros magnificos, & ad pia alioquin opera propenſos, reperiri aliquos, qui tale velut Latium extra Italiam fundare, ſi non pro vulgo, ſaltem pro nobilibus pueris, aggrediantur.* Diſſeruimus eâ de re ſuprà cap. 9. è mente Gallici autoris prolixiùs. Nunc verò ubi illa deſunt ſubſidia, vulgari viâ etiam principibus incedendum eſt: Qvâ vix tamen tantum proficient, ut vel loqui vel ſcribere expeditè Latinam linguam poſſint. Neq; ego id valde reqviram, cum & temporis multum hîc impendendum ſit, & Principi ſufficere poſſint, ſi linguam accuratè intelligat, quod multâ autorum lectione impetrari

rari facilè poteſt. Nam ſtyli exercitio, ut quis emendatè ſcribat, triplo majus empus impendi debet, quam ſi ſolâ linguæ intelligentiâ quis contentus eſſe velit.

Fortaſſis & hic audiendos quis exiſtimet, qui linguam & ſcientiam ſimul di-:i volunt, quo ſibi invento plaudere præ aliis Comenius viſus eſt: Compendia e-im, ſi usquam, in principibus ſectari volent, non per multas ambages circum-ucendis. Verùm Comeniana illa methodus non præſtat, quæ illa magno hiatu romittit. Mallem ego in nudis nominibus & verbis, ſecundum ordinem re-um diſpoſitis quamcunq; διατύπωσιν, qualem Beccherus inſtituit, quàm iſtam Comenianam farraginem: etſi illo conſilio parum in tenerâ illâ ætate profice-etur. Nugantur, qvi per chartularum luſum vel bella grammaticalia regularum yntacticarum uſum efformari poſſe credunt, nam laborem potius duplicant, nimosq; novis imaginibus onerant. Non alia, quàm per uſum, lectionem & olloqvia, compendia linguæ etiam hîc haberi poſſunt. Grammaticis enim præ-ceptis qui macerare Principem velit, aliàs in tenerâ iſtâ ætate inutilibus, næ is de-rus eſſet: Neq; enim Grammaticus è Principe formandus eſt, quem neq; pri-atæ ſortis hominem eſſe neceſſe eſt, ſatis & absq; minutiis regularum, etiam i-ſâ in linguâ doctum & diſertum. Linguæ vulgares, Gallica, Italica, per luſum ocumq. ſola diſci converſatione Magiſtrorum poſſunt.

In Autorum lectione ac interpretatione, ſed eorum, qui Principi conve-iunt, multum poni diligentiæ debet. Procul hinc eſſe debent Grammaticorum & Criticorum tricæ. Ne in puerili qvidem ætate negligenda ſunt, quæ virtutem rudentiamq; augere poſſunt. Seligendæ e.g. ſunt fabellæ Æſopicæ, Apologi ivilis uſus, qvales multi ſunt, eorumq; uſus in vitâ civili declarandus. Jungi poſ-int adagia πολιτικώτερα, Emblemata, ſymbola, ſententiæ breves & acutæ, quarũ mnium exempla quædam collegit, & velut in guſtum dedit, Joachimus Paſto-ius in ſuâ *Palæſtrâ Nobilium cap. 5. 6.* Si ſtyli exercitium placuerit, moralia, civi-a argumenta & hiſtorica, quibus πραγματικὸν aliquid ſubſit, ſeligenda. Si epiſto-as malis, fingantur occaſiones ſcribendi ſuper negotio aliquo morali vel civili. Continua earum rerum tractatio, accedente ſplendore illo externo, animos uerorum etiam in ſublimem quendam ſtatum extollit, ut ideas ſibi earum re-um formare incipiant, qvæ in humiliore fortunâ conſtitutis, & anguſtiâ rerum reſſis, non facilè etiam per operoſa præcepta ſe ingerunt. Hiſtorici omne pun-tum ferant, præcipuè illi, qui Principum ac Imperatorum vitas ſcripſere, ac Reipublicæ Romanæ originem & progreſſum. In his Præceptoris induſtria omnes ſe in partes verſabit, ut illud, quod verè πολιτικὸν eſt, ex iis exprimat, Principiq; inſtillet. Si quæ non ſatis plana videntur & obſcura, neq; valde ad em pertinent, ea præterire ſecurè poteſt. *Memini*, inquit Sturmius, *me hoc con-ſilium dediſſe meis, ut in hujusmodi ſcopulis facerent, quod boni aratores in ſemente & meſſe faciunt, qui ſpineta & radices arborum altas, & ſaxa prærupta, arando & meten-do prætereunt, ſi impenſa fructum ſuperet: ſic etiam illi notent ea loca, quæ utiliter in*

præsenti cognosci non possint. Veruntamen ut illi, qui cum emolumento possunt, saxa evertunt, & truncatas arbores effodiunt, & spinas evellunt; sic etiam illis operæ pretium esset in iis sententiis subsistere, quæ intelligi possunt, etiamsi sint difficiles, & si absq; iis lumen cæterorum obscuretur. Monstravit Böclerus in peculiari dissertatione, cui titulus: *Historia Schola Principum,* quanta ejus doctrinæ utilitas sit. His demum historiæ patriæ accuratior notitia subjungi deberet, omnisq; domestici status rationes & arcana, accrescente ingenio & judicio, explicatiùs proponi. Romani qvondam etiam in Senatum pueros induxerunt, ut quasi in rem præsentem venirent, & ipsam rerum civilium scenam intuerentur. Politicorum præceptis, nisi generalissimis, macerari illum nolim. Firmiùs hæret, jucundiorq; est, quæ in historiâ invenitur veriùs, quam discitur, civilis prudentia. Non displicebunt etiam hîc sententiæ, è bonis autoribus excerptæ, & ordine systematico nexæ, quales dedit in aureo Politices suæ opere Lipsius, in quod ut hoc ὡς ἐν παρόδῳ memorem, Böcleri utilissimas notas è privatis ejus prælectionibus collectas, publico Orbis Literati bono non invidebit Illustrissimi Comitis RANZOVII Consiliarius, *Nobiliss. Dn. Frisius,* qui suo consilio prima latinitatis lineamenta à juniore Comite Friderico b. m. feliciter ex iis sententiis ducta testatur, ut has postea sententias firmiter memoriæ infixas habuerit. Chronologia Historiæ brevior adnecti debet, eaq; duplex, quarum altera sub titulis seculorum & annorum præcipuas Rerumpubl. mutationes signet; altera sub titulo Rerumpublicarum annos mutationum notet. Quibus jungi quoq; Geographicarum tabularum explanatio debet.

In scientiis & disciplinis non omnia cum pulvisculo converrenda sunt. Neque enim ad minutias singulas, in quibus Professores earum satis, quod agant, habent, descendendum est. Seligenda sunt compendia breviora, quale fortassis non spernendum est, quod *Joachimus Fortius* Ringelbergius dedit: nam mira brevitate multa complexus est, nec sordido sermone: Continuus enim ille sermo hîc magis arriserit, quam schematismi tabularum, quibus res minutatim discerpuntur. Quod si verò eô ingenio præditi sint principes, eamq; adhibere diligentiam velint, circumducantur per ampliora scientiarum spatia. Neque enim dedecori illis erit ad fundum usque haurire omnia, modò in uno studio immodici intemperantesqve non fuerint. Abstrusior eruditio non obtundit civilem prudentiam, ut multi existimant. Ac fuere olim & nostro tempore Principes eruditissimi, qvi felicissimè imperarunt: Fuere qui pro usu Principum singulas penè disciplinas in compendium traxerint, ut *Mottæus Vayerus* & *Philippus Labbeus*, quorum extant, Geographia, Logica, Rhetorica, Physica &c. Principum. de qvibus viderint quibus ea conferendi otium est. Mathematicas disciplinas ita tractari velim, ut nullius rudis sit; militarem verò accuratiùs intelligat, & navalem: Magnus enim earum usus in republicâ est. Physicam potius ex ipsâ naturâ, qvam è libris, discat. Si Musea & Gazophylacia rariorum naturalium, naturali serie ordinatorum, illi exhibeantur, si domus illi Salomonia, qvalem optabat *Verula-*

Verulamius in sua Atlantide, exstrui possit, ut ille rariora naturæ & artis contemplari queat, hic sub unum conspectum reduci posset tota rerum natura; Quâ de re etiam nos suprà diximus. Nihil magis ornat Principem, addo & venerabilem facit, qvam ista studia, præsertim, si & naturæ qvædam secreta teneat. Ea olim Regum cura fuit, qvi arcanissima naturæ sibi servarunt, neqve in vulgus elabi passi sunt. De Chinensium Regibus notum est, qvam illi Astrologiæ cognitionem affectent, qvasi & Rex, qvi insigni orbis parti præest, conscius qvoqve universi istius regiminis esse debeat. Taceo de utilitatibus, qvæ ex istis studiis in rem ratione redituum è commerciis, ex opificiis, è fodinis & similibus promanant. Potest & ipsa naturalium rerum cognitio ad prudentiam civilem facem accendere, si earum imagines ad politicam transferantur; qvod sagaci doctori facillimũ erit. Ejus pulcherrimam ideam subministravit *Joach. Pastorius libri sæpius laudati cap. 26.* & totum illud agit in sua Philosophiâ Chinensium celebratissimus Philosophus Confucius, qvæ nunc Regis Galliæ jussu in lucem edita est. Elegantissima planè illa sunt & perpetuâ allegoriâ Physica Principia civili doctrinæ hic accommodantur, ut jam suprà qvoqve diximus.

In Practicis habitare totus debet. Moralis philosophia potius per exempla quam subtilia præcepta inculcanda est: Nam qvi illam sub castelli specie repræsentavit, inque eo munimenta singula virtutum nomine signavit, contrario vitiorum castello oppugnata, nescio qvam scenicam doctrinæ speciem ostendere voluit, qvæ mihi sanè probari non potest. Videatur de eâ *Sorellus in scientia Universali Tom. 4. cap. ultimo.* In Politicis Loci Communes, qvi apud historicos occurrunt illustriores, qualesqve notavit Pastorius *cap. 15.* proponi vel ad exercitia Rhetorica, si eò usque descendere velit Princeps, vel ad lectiones possunt. Nam excerpta minutiora Principi non conveniunt. Lectionem Poëtarum, Comicorum, Tragicorum, Satyricorum, Principi quoque commendat Caselius. In his vitæ omnis character ob oculos ponitur, & plenior qvædã vel Ethica vel Politica, quàm in Chrysippi & Crantoris præceptis, continetur. Corporis exercitia, qvia ad rem literariam non pertinent, mittimus. Illa non segniter Principi tractanda. Quæ ad Theologiam pertinent, ita sunt exhibenda, ut, qvantum illi satis ad salutem, fidem ac civilem directionem sit nôrit. Rectè enim Caselius: *Ut exquisita linguæ ratio ad Grammaticum, ut causæ forenses ad Jurisconsultum: ita qvæ in Ecclesia moventur de religione ad Collegia Sacerdotum referenda sunt.* Denique in tot Viris doctis, qvorum consortio pro lubitu uti potest, scientias vivas habet Princeps. Horum ex conversatione plus, qvam multâ lectione, discitur. Non parum etiam hoc juvabit, si ejusdem disciplinæ socios excellentis ingenii pueros habeat, qvorum exemplo ille incitetur, ac simul erudiatur.

Multa præterea Principibus subsidia sunt ad scientias & bonas artes, modò ipsi intelligant, & opibus suis parare sibi longè meliores thesauros non omittant. Possunt illi Anagnostas alere, qvorum oculis legant, qvorum manibus excerpant,

qvorum ore qvotidie sine molestiâ suâ & labore erudiantur. Qvantum denique commodi capient è Bibliothecâ, qvam sapientis viri consilio adornare possunt instructissimam? Hîc intra museum suum compingere possunt omnem orbis doctrinam, & qvid singulis seculis in literis omnibusqve disciplinis præstitum sit, recognoscere. Qui per hæc subsellia Principem circumduxerit magister, plus illum brevi tempore docuerit, qvam multis annis è qvotidianis capere lectionibus possit. Verum in illis est, &, si qvis recte uti noverit, amplissimũ compendium, qvod & brevitate sua placere, & vastitate saturare pectus possit. Rectè Schefferus in libello de Informatione nobilis p. 24. *Scire*, inquit, *unde qvid peti debeat, cum inqvirendum est, ejusque ratio perspicienda, est penè dimidium ipsius didicisse*. Imò plus qvam dimidium & totum ego dixerim: Nam cum felicitatis ejus participes esse nequeant tenuioris conditionis homines, illis, qvæ à magistris didicere, contenti esse debent, & hi, qvi Bibliothecarum fontes adire possunt, ab ipsis magistrorũ magistris omnium seculorũ disciplinam haurire possunt.

Qui è nobilium ordine literis operam dant, siquidem ex illis se commendare Principi & Reip. velint, ultra privatorum diligentiam procedere debent. Etsi enim in Principe modica interdum doctrina sufficere videtur, horum tamen industria supplere debet, quod illic deficit. Cum privati iis se disciplinis mancipant, quibus vitam sustentent, hi complecti omnes debent, ut de iis judicare saltem possint, cum idonei sunt muneribus homines præficiendi. Juris scientia accuratior in illis requiritur, quam in Principe quis non adeo desideraverit. Architectonicam deniq; Politices scientiam totam in usus suos verterint necesse est. Et hæc tamen studia, quibus Reip prodesse possunt, intra nobile illud triennium facile absolvent, quod illis Joannes Sturmius in libro *de Nobilitate literatâ* ad Werteros fratres præscripsit. Ac mihi sanè principum subselliis dignus videbitur, qviq; in Reip. gubernaculis secundas teneat, si hoc ille curriculum bene confecerit. Ab illis sejungendi sunt omnes, qui studiis in speciem & pompam abutuntur, & si inter imperitos docti tueri nomen possint, satis se officio suo functos existimant; Quales ad summa in Republica munera sustinenda inepti sunt. Ne milites qvidem carere literarum præsidiis velim; Mathematicis enim ac historicis studiis militaris peritia verè perficitur, de quo doctissimus *Naudeus* in libro de *Studio militari* omnino legendus est.

CAP. XIII.
DE EXERCITATIONIBUS IN SOLUTA ORATIONE INSTITUENDIS.

Exercitatio ad scriptionem necessaria est. Compositio sermonis Latini non differenda ad maturiorem ætatem. Quinam ex eo defectus oriantur. Exercitia per gradus in pueris

pueris instituenda. Versionis reciproca utilitas. Themata versionum per imitationem puerilem primùm è Cicerone & Terentio depromenda. Edisci etiam classici Autores nonnulli debent. Böcleri consilium pro instituenda pueritiâ expenditur. Exercitationes ab illo institutæ non probantur. Autorum varii generis & ætatis mistura stylum turbat. Themata Historica & Epistolaria primùm suppeditanda pro formandâ utraque periodo, narratoriâ & Enthymematicâ. Imitationis maximus usus & præcipuus. Qui de eâ scripserint. Sturmius cæteris præfertur. Aschamus exemplorum copiam in imitatione docendâ desideravit. Ejusdem Aschami Præceptor Anglicâ linguâ scriptus, laudatur. J. C. Scaligeri opus de Exemplis Eloquentiæ, Rapini Comparationes, Smidenstäts Observationes Oratoriæ. Nostra exempla quare addita sint. Non contemnenda talia, & ut minutiæ scholasticæ rejicienda. Imitationis ratio, quâ in re consistat. Manutiana imitatio. Ex consilio Hermogenis per χωρισμὸν & πρόσληψιν instituenda. Variationes per figuras Rhetoricas.

Parum consiliis omnibus efficitur, nisi ad rem ipsam accedamus, & fabricando fabri fieri discamus. Exercitatio omne in stylo punctum feret. Nisi manum admoveamus operi, mentem in partes omnes versemus, & ad certum quoddam exemplar sermonem nostrum exigamus; nunquam vel ad mediocre loqvendi genus perveniemus. Quemadmodum Pictores primùm rudia lineamenta signant, & imagines ante oculos habent, quas intueantur, & earum ductu suas formant, hinc corpora ipsa sibi delineanda proponunt, ac coloribus ornant; ita orationi post prima illa Grammatices lineamenta plenior quidã habitus ex optimo aliquo autore circumponendus. Non desunt, qui omnem compositionem sermonis Latini in puero damnant, & ad maturiores annos seponunt; quibus ego nunquam assentire potui: Eveniet enim, ut, qvod primis annis neglexere, serò discant, & vel viri titubent. Cùm enim jam tum accuratè autores intelligunt discipuli, nescio quæ socordia & ignavia imitationem corrumpit. Nam alterâ parte tarditas quædam detinet, & fastidium ex morâ illâ, quam intellectus in compositione habere debet, cui gratior accedit è lectione novorum autorum oblectatio; alterâ parte, dum rigor exigentis magistri abest, remissio quædam obstat. Ac novi sane viros, in omnium Autorum lectione, in disciplinis omnibus versatissimos, cum ad scriptionem ventum est, asperos, hiulcos, omniq; elegantiâ destitutos. Adeò etiam in compositione à teneris assuescere multum est. Frustra hîc aliqvi imbecille puerorum judicium causantur, compositionem, quæ sine judicio institui nequeat, naturâ ipsâ intelligentiâ posteriorem esse. Nam sanè non statim ad Epistolas vel orationes scribendas accedimus. Per gradus procedendum est. Primum per simplices propositiones Regulis Syntacticis accommodandas, ut in Tyrocinio suo fecit Rhenius. Ubi lectione firmatus puer est, quis tam stupidus esset, ut non unam alteramq; periodum suis membris & particulis nexam capere possit, præsertim si è phrasibus Episto-

læ Ci-

læ Ciceronianæ simplicioris formetur. Nam periodicam illam juncturam etiam pueris, quàm primum fieri potest, inculcandam cum Sturmio ob eximium ejus usum suaserim. Et hinc sanè fieri existimo, quod è multis etiam doctissimorum virorum scriptis absit vera vocum & periodorum concinnitas, qvoniam nulla illi rei cura maturè satis impenditur. Hæret verò in teneris animis illa à prudente ac perito doctore sæpiùs ostensa atq; repetita concinnitas.

Primum tamen inter hæc exercitamenta locum tenet versio è Latinâ in vulgarem linguam, atq; ubi maturius judicium est, reciproco labore in Latinam linguam repetita conversio. Præterquam enim, quod in memoriam ipsa autoris verba revocat, diversitatem utriusq; linguæ evidentiùs ob oculos ponit, & ad concinnum verborum positum Romanis atq; Latinis auribus familiarem manu ducit. Sed tamen aliquo judicio opus hîc est, ac difficilior labor ille est, quam si periodos aliquas Germanicas in Latinam linguam tiro converterit. Versionem Thematis Germanici in Latinam ego pro lubitu non instituendam suaserim. Non probo illos, qui Historias quascunq; vertendas proponit, inter quos est, qui universalem aliquam historiam, per certas pericopas distinctam, phrasibus in margine adjectis, huic fini publicavit. Nunquam aliquod Thema detur, nisi quod è quadam Ciceronis Epistolâ, vel Terentii scenâ, per imitationem confictum. Imitatio illa prima puerilis vel epistolam vel historiolam fingat, è phrasibus Ciceronianis vel Terentianis totam concinnatam: cujus exempla suppeditavit Schorus in aureolo suo libello de *Methodo docendæ discendæq; Latinæ & Græcæ linguæ*; cujus vestigia Magistrum nostrum sequi velim; Eo enim modo phrases in usum converti primùm debent. Suadet Maresius *Epistolâ Philologicâ 29. lib. 3.* ediscendos autores Classicos nonnullos, Terentium, aliqua Ciceronis. *Nam, inquit, si exempli causâ quinq; aut sex Ciceronis libros firmiter in mente habeant, nullibi in eo deinceps hærebunt; raroqve qvid in Latinis scriptoribus occurret, qvod non intelligant; nec forte qvicqvam erit, qvod Latino sermone purè & eleganter exprimere non possint.* De qvo postremò tamen, si usus & exercitium non accesserit, ego dubitaverim. Autor est Sturmius in libro de *Exercitationibus Rhetoricis*, ut Ciceronis Orationes per discipulos dividantur, publicèqve è cathedrâ memoriter recitentur. Ita aliqvos memoriâ comprehensuros, aliqvos ex ipsâ recitatione & continuâ auditione fructum ex omnibus illis orationibus habituros.

Scripsit post multos alios, qvos suprà laudavimus, Germanicâ linguâ consiliũ de Institutione puerorũ Vir nunqvam satis laudatus, & maximũ Germaniæ nostræ decus *Böclerus*, qvod editum est Argentorati An. 1679. in 12, & sequente anno 1680. alius liber ibidem editus est, cum titulo: *Minervæ Tyrocinium, sive Praxis Böclerianæ Institutionis.* Multi in his libellis de Autorum explicatione, interpretatione, Regulis Grammaticis, elegantiis, deteguntur vulgarium Magistrorum errores. Comenianaqvoque sub examen vocantur, ac meritò è Scholis releganţur. Verùm in styli exercitiis ipsi assentire non possum. Qvæ ille vult ex Historiâ desumi, collatis

latis semper ejusdem historiæ apud cæteros autores, Historicos, Oratores, Poëtas, aurei, argentei, æneì seculi parallelis, qvæ tiro noster legat, & è qvibus orationem variet. Ego verò malim purissimos, & nullâ seculi sui labe infectos, ut nihil de variâ orationis formâ dicam, in usum adhiberi; ne qvid è posteriorum temporum scoreis purioris latinitatis auro adhæreat: Cur enim tot autores misceret puer? an ad orationis copiam? ea aliunde, qvam ex illâ autorum misturâ purior haberi potest, & potius ex uno, quàm è multis qværenda. An forte ob historiæ notitiam? illa verò hîc non valde attendenda videtur. Minuta enim omnia sunt & discerpta. Neqve velim ego in primâ ætate Historiam cum Latinitatis dispendio disci, cujus potior tunc ratio habenda est. Nam

Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
Testa diu,

neque ullâ arte postea eluentur sordes, qvas semel oratio contraxit. Non dicam de varietate numeri, periodorum, positu verborum, quæ & ratione autorum, characteris & ætatum vehementer discrepat; in qvâ positus tiro, qvid seqvi, quid fugere debeat, omnino ignorat, & inæqvalem stylum, asperum, confragosum formabit. Qvantum in dictione ipsâ discriminis sit, facile discerni potest, siquis illa inter se contulerit. Lege apud Virgilium historiam de Trojæ ἁλώσει. Huic si qvis Petronii, non multum ætate minoris, de eâdem historiâ jambos jungi atq; in unū chaos confundi imitatione posse existimaverit, næ ille vehementer falletur: Etsi non deerunt fortè, cui Petroniana satis pulchra & minimè contemnenda videbuntur. Sed aliter judicabit, cui naris non obesa est, si legerit. qvæ doctissimâ illa censione suâ in iis notavit elegantis ingenii Vir Jacobus Tollius, *Cap. 3. Fortuitorum Criticorum.*

Argumenta ergo pro Thematibus seligi velim, non ex scientiis & Historicis, ut vult Sorellus; nisi fortè imitatio quædam è Ciceronis libris philosophicis, aut è Cæsaris ac Nepotis historiis instituatur sed præcipuè ex Epistolis Ciceronis similes fingendo, ita tamen, ut & Themata Historica vel potius narratoria eis jungi velim. Discat formare Tiro periodum, qvalis in narratione adhiberi solet, & Enthymematicam, qvali in epistolâ & oratione utimur: Hæc enim præcipua sunt, in qvibus dictio exercenda; Decurrit enim vel per narrationes oratio, ut in stylo Historico; vel per enthymemata, ut in Epistola & in elaboratâ Oratione. Habet illa narrantis dictio suos qvosdam particularum nexus, membrorum locationem & proportionem, sermonem pendulum, à reliquâ oratione distinctum. Oratoria per particulas illativas, conditionales, exceptivas, adversativas semper in orbem redit, & magis se succiplenam & copiosam ostendit. Utriusque dictionis exemplar in antiqvis autoribus qværendum.

Omne ergo punctū, me quidem judice, in exercitatione omni Rhetorica feret IMITATIO, sive illa puerilis sit, sive virilis & oratoria. Quicquid sapimus, quicquid discim9, qvicqvid agim9, omne ab imitatione est, & excellens sibi archetypū proponit. Qvidni ergo in & Oratione formandâ eâdē methodo ducamur? De imitatione

ſunt Rhetorum præcepta, ſed nondum idoneis exemplis omnia exhauſta. E veteribus Dion: Halicarnaſſæus præclara de imitatione Hiſtoricâ ſcripſit, pollicitus etiam quædam de Oratoriâ & Demoſthenicâ, qvæ per injuriam temporis interciderunt. Sed inter recentiores nemo eſt *Johanni Sturmio* peritiſſimo Rhetori præferendus. Multa ille variis in libris: *Exercitationibus Rhetorices: De amiſſâ ratione diſcendi: Nobilitate literatâ*, *totoque libro de hoc argumento* docet, quæ aurea & egregia tota ſunt, omnibusque eloqventiæ cultoribus nocturnâ diurnâqve manu verſanda. Ex Italis, ſed illo longè inferiores, multi hoc argumentum ſibi quoque tractandum ſumſerunt, è quibus præ cæteris *Bartholomæus Riccius* eminet. Sunt alioqvin *Cælii Calcagnini*, *Gilberti Cognati*, *Foxii*, *Gyraldi*, *Joh. Pici Mirandulani*, *Petri Bembi*, *Jacobi Omphalii*, *Joannis Sambuci*, *G. rardi Joannis Voſſii*, de eodem argumento libri: de Terentianâ imitatione *Michaël Ferrerus*; de Ciceronianâ *Stephanus Doletus*, *Henricus Farneſius*; *Andreas Schottus in Tullianis Quæſtionibus*; *Chriſtophorus Nileus*, *Laur. Palmurenus*, & noſtro tempore *Cl. Sagittarius* ſcripſerunt. Sed noſtri inſtituti ratio non patitur, ut hic præcepta cumulemus, qvorum copiâ forte laboramus. Plus in exemplis eſt, ſine qvibus omnia languent, nihilque proficimus. Qvam ob cauſam *Rogerus Aſchamus*, Reginæ Eliſabethæ à ſecretis, magnus Sturmii amicus, & penè ſolus in gente Anglâ Ciceroniani guſtus in epiſtolâ ad Sturmium, quæ inter Mareſianas appendices pag. 589. habetur, de exemplorum defectu in omni illâ præceptorum ſylvâ conqueritur; qui locus, ut hic legatur, dignus eſt: *Docere perſpicuè & perfectè, quâ ratione Cicero vel Demoſthenem vel Platonem imitatur, ſingularis, fateor, doctrinæ, ſummi judicii & raræ laudis exiſtit. Sed hæc laus adhuc præceptionis tota propria eſt. Aliud volo; plus requiro. Opifex nobis & Architectus opus eſt; qui ſeparata conjungere, rudia perpolire, & totum opus conſtruere artificioſâ ratione noverit. Et illud, meâ certè opinione, hoc modo: Hinc Demoſthenis locum, illinc Ciceronis produci cupio. Tum, digito Artificis, me primum duci volo ad ea, quæ in utroque ſunt aut eadem aut ſimillima: Deinde, quæ ſunt in hoc addita, & quo conſilio, tum quæ ſunt commutata; & quo, ac qvam vario artificio, ſive id in verborũ delectu ſive in ſententiarum forma; ſive in membrorum circumductione, ſive in argumentorum ratione conſiſtat. Nec uno aut altero exemplo contentus ero: Numeris multa, genere varia, ex Platone, ex Iſocrate, ex Demoſthene, & ex Ariſtotele in libris Rhetoricis, exempla expeto. Patior præceptorem parcum eſſe in præceptorum traditione, modo liberalem ſe & largum in exemplorum non ſolum productione, qvod laboris eſt & diligentiæ, verum etiam tractatione, quod eſt doctrinæ & judicii, oſtendat: Horum volumen, illorum paginam ipſam requiro. Nec mihi moleſtum erit, ſi eâdem viâ & ratione Cæſarem cum Xenophonte, Saluſtium cum Thucydide, Livium cum Polybio, Virgilium cum Homero, Horatium cum Pindaro, & Senecam etiam cum Sophocle & Euripide conjungat: niſi forſan ſatius erit facere, quod hi prudenter faciunt, qui perfectè ſcribere volunt: hærent enim hi, & defigunt ſe totos in uno, & eo perfectiſſimo exemplo, nec ſe vel diſtrahi ad varia, vel deduci ad deteriora exempla libenter patiuntur. Tamen ſi carmen pangere vellem,*

lem, nihil Virgilio divinius, nihil Horatio doctius, nihil possum proponere. Sed ad dicendi facultatem ipsum Ciceronem, si non solum certè potissimum volo. Et dari mihi exemplum cupio, Ciceronem Imitatorem, non Imitatorem Ciceronis. Equidem amplector unicè Ciceronis imitationem: sed eam dico & primam ordine, & præcipuam dignitate, quâ Cicero ipse Græcos, non qua Lactantius olim, Omphalius nuper, aut qua multò felicius quidam Itali, Galli, Lusitani & Angli Ciceronem, sunt secuti. Nam quisquis fuerit non solum diligens, sed etiam cum peritus doctrina, tum prudens judicio observator, qvibus vestigiis insistit, & quos gradus facit ipse Cicero, dum Græcos seqvitur, assequitur aut præcurrit, & scienter animadvertit, quibus in locis, & quâ ratione hic noster ipsis Græcis plerumq; par, sæpissimè superior evadit, is demum tutò & rectâ viâ ad imitandum ipsum Ciceronem perveniet. Qui enim intelligenter videt, quomodo Cicero secutus est alios, perspiciet ille longè felicissime, quomodo ipse Cicero sit sequendus. Hæc ad Sturmium cum Aschamus scripserat, sed nondum editus erat integer Sturmii de Imitatione liber, in quo ille magnam undiq; exemplorum farraginem congerit. Fortassis & ipse in libro Anglicâ linguâ scripto pluribus exemplis illam de Imitatione doctrinam persecutus est. Titulus libri ita habet, in Catalogo Bibliothecæ Oxoniensis mihi lectus (nam librum ipsum non vidi) *The Schoolmaster, or the plain Way of teaching children to understand the Latin tongue. Lond.* 1571. Ille verò à Sturmio subsidia exspectat pro hoc libro suo. Ita enim scribit in suprà laudatâ epistolâ: *Mitte igitur, & quam primum mitte: ut Preceptor meus, qui nunc est fere nudus & planè deformis, istinc aliqvem elegantiorem mutuans amictum, nonnibil cultius vestitus, & inde superbior factus, in lucem audacius prodeat.* Superesset nobis *Opus de Exemplis Eloquentiæ* J. C. Scaligeri, in quo ille autores Latinos cum Græcis contulit, quodqve ipsi à Pædagogo Petrocorio subreptum est; ut ipse Scaliger in Epistolâ ad Boëtium libro commentarii in Histor. Animal. Aristotelis præfixâ, queritur; minus nunc in illâ re laboraremus. Nisi fortè quis nunc Rapinum in Comparationibus suis aliqvâ ex parte hoc confecisse existimet. Sed ille generali quadam censione contentus, ad singularia non adeò descendit. Memini & videre me in nescio quo librorum catalogo notatas *Smidenstätti Observationes Oratorias ad Ciceronis dilatatam copiam refertas, & exemplis adjectis imitationi in dicendi usum utrumque notatas, Helmstadii Ann.* 1594. *in* 4. *editas*; sed librum ipsum non vidi. Autor ille magni suo tempore nominis, & ab Henrico Meibomio eleganti encomiastico carmine ornatus. Quam exemplorum utilitatem cum & ipse viderem, pro juventutis studiis eorum aliqvam farraginem huic capiti subjungere volui: quæ, etsi non vetera, sed mea sunt, neq; ego ut omnibus numeris absoluta vendito (sunt enim quædam ex illis datâ occasione sine operosâ meditatione, ac interdū extemporali labore, à me ad calamum dictata) non erit tamen, ut puto, tironibus inutilis opera, quibꝰ potissimùm toto hoc opere meo inservire volui. Qvod si fortè erunt, qui has minutias contemnendas existimaverint, illi sciant, nihil minutum aut leve esse, quod cum juventutis commodo conjunctum est. Erasmus (at qvantus vir!)

qvi cavillatorum voculas, ob ſcholaſticos labores μικρόλογοι vocantium, effugere non potuit, illorum judicium vilipendebat. Ego quoq; utilitatem, qvæcunq; etiam ſit, omni pompæ vanæq; gloriæ præferendam, ac illam præcipuè ſectandā mihi propoſui. Sæpe ego vicem juventutis dolere ſoleo, qvæ in his primordiis deſtitui à magiſtris ſolet. In Scholis rari ſunt præceptores, qvi veram imitandi rationem ipſi didicerunt. In Academia plerumq; illa ſtudia ſpernuntur, tum à Studioſis, qvi ad alia properantes ſtudia illa ut minutiora faſtidiunt. Non rarò etiam ipſi Doctores talia deſpicatui habent. Cum Autores linguæ Latinæ eduntur, variæ lectiones, rituum antiqvorum obſervationes, emendationes vocum utramq; implent paginam. Pulchra hæc qvidem omnia, neq; reprehendenda, ſi illud μηδὲν ἄγαν obſervetur. Sed orationis & carminis artificium, imitationes veterum, in qvibus ego præcipuam Critices partem conſiſtere puto, nemo reſpicit, pleriq; alto ſupercilio, ut res ſcholaſticas & ad pueros ablegandas, aſpernantur. Sturmii, Erythræi aliorumq; utiliſſimi in Ciceronis orationes Commentarii vel ignorantur vel contemnuntur. Qvò fit, ut pauci è Criticis veram Romani genii eloqventiam in oratione exprimant. Nam & gloſſematibus interſperſum, & diverſarum ætatum phraſi commiſtum, & tum doctrinâ ipſâ, tum ejus menſurâ varium & inæqualem ſtylum in pleriſq; deprehendes.

Conſiſtit imitandi ratio non in eo, ut conſuantur paſſim è Cicerone ſententiæ, qvod Itali nonnulli κακόζηλοι fecere; ſed ut ſimilitudine aliqva omnis autoris dictionem, formam, phraſin, ſententiam, numeros exprimas; Quæ non niſi à perfecto Oratore demum præſtari poſſunt. Nobis hîc ſuffecerit, ſi dictionem aliquâ ratione expreſſerimus. Primum inter imitandi exercitia hoc nobis eſt, ſi periodos dilatatione membrorum & variatione ſententiarum, figurarum quoq; adjectione, in aliam formam compegerimus; Qvam imitandi rationem Manutius ſecutus, eos in oratione Latinâ progreſſus fecit, ut ab hâc unâ exercitatione omnem ſibi eloqventiam profluxiſſe fateatur. Ita vero ille lib. 1. ep. 4. *Exquiſitas ſententias de Cicerone excerptas, aut de Terentio, tacitus in animo verſabam, eas ornabam verbis quam poteram lectiſſimis, ut quaſi veſtitu orationis mutato, cum eadem eſſent, aliæ tamen viderentur. Erat non diſſimilis in verborum figuris commentatio. Si quas notaveram illuſtriores, ad alias ſententias ita traducebam, ut interdum eandem locutionem ad res propè innumerabiles accommodans, quaſi ex unâ cerâ plures imagines, nec tamen ejusdem generis, effingerem. In hac exercitatione quantum eſſet utinam aut mature cognoviſſem, aut ſerò cognitum avideque arreptum vis occupationum non extorſiſſet. Equidem, ſi quis me neget in ſcribendo quicquam eſſe, non pugnabo: ſed ſi quid ſum, ab hac una eſſe contendam.* Non video cauſam, quare Aſchamus eam Manutii rationem in epiſtola ſuprà laudatâ inſectetur; Hac enim ratione imitatio inſtitui præcipuè debet: ac ſanè juvenis, qvi hâc viâ ductus fuerit, ad cæteras quoq; orationis virtutes exprimendas non ineptus invenietur. Neq; ſanè in multorum præceptorum ſubtilitate illa res conſiſtit; continua exercitatio, qvæ periti Doctoris auſpiciis inſtituitur, omnia efficiet. Non nego quidem

neq;

neq; negaverit fortè ipse Manutius, plura esse in imitatione attendenda, verùm non omnia simul disci possunt, sed per gradus eundum. Primùm certa signare vestigia discimus; hinc qvomodo decorè eamus; postea qvomodo saltemus. Si qvis ad Manutii sensum variare primùm sententias didicit, cætera accrescente judicio & continuata lectione ultro seqventur. Inter veteres Hermogenes hunc modum præscripsit, ut 1. per χωρισμὸν sive separationem, 2. per πρόσληψιν seu assumptionem procedamus. Per χωρισμὸν periodum in aliquot sententias dividemus, has sententias deinde per πρόσληψιν augebimus. Unaqvæq; sententia constat subjecto & prædicato: subjectū est vel totū vel pars, vel genus, vel species; ex assumptione ergo generis augebimus speciem, totius partem, & vice versâ. Prædicatum vel actionem vel passionem notat. Actio habet causas vel efficientes, vel instrumentales, vel adjuncta, vel effecta. Passio itidem suos modos & circumstantias. Amplificari ergo tota oratio variè potest ex assumptione generis ad speciem, totius ad partem, finiti ad infinitum, confusi ad distinctum, antecedentis ad consequens è propositionum conditionalium, comparatarum, crypticarum, in plures simplices resolutione &c. de quibus singulis pleniùs lib. V. dicetur. Horum exempla non pauca cap. seqventi adducuntur planè eo modo instituta, ut volebat Manutius, & Quintilianus *lib. 10. cap. 5.* ut item Hermogenes, & ex Hermogene Sturmius præscripsit. Qvoniam etiam sententiarum variæ figurationes sunt & σχηματισμοὶ, ideo sententiam Ciceronianam per illas figuras, qvales Emanuel Thesaurus ordinem rerum secutus in opere suo de ingeniosâ elocutione cap. 5. pag. 190. designavit, expressam dedimus: Quem ordinem nunc sequi maluimus, etiamsi nec ille usque adeò placeat, neqve à qvoquam hactenus rectè sint è mentis apprehensione & motibus, unde deduci debent, deductæ. Adjicimus & enthymematicæ dilatationis exemplum qvæ à prioribus parum differt, nisi qvod Rhetorum artificia pressiùs sequatur. Plures alias Exercitationis species Schefferus in Gymnasio Styli enumeravit, qvas vel ad Rhetoricam tractationem remittimus, vel hic etiam prætereundas duximus, utpote quæ ex hoc fonte deriventur. De Commentatione necessariâ qvoque exercitatione jam suprà diximus.

CAP. XIV.
EXEMPLA IMITATIONUM.

QUoniam superiore capite exempla qvædam imitationum nos daturos promisimus, ideo illa hic apponere voluimus, qvæ vel discipulis, vel etiam Magistris speciminis loco esse possint, qvo in illâ palæstra modo exerceri debeant. Ego certè, quoties privatis illa exercitia Scholis instituí, magnum ex iis fructum deprehendi.

Exemplum dilatationis periodicæ I. ex periodo 1. Ep. 11. lib. 5. Fam. Cic.

GRata tibi esse officia mea non miror: cognovi enim te gratissimum omnium; idq; nunquam destiti prædicare. nec enim tu mihi gratiam modo habuisti, verùm etiam cumulatissimè retulisti. Quamobrem reliqvis tuis rebus omnibus pari me studio erga te & eadem voluntate cognosces. Resolvitur in has propositiones. 1. Grata tibi fuerunt officia mea. 2. Id ego non miror. 3. Es enim homo gratus. 4. Qvod multis rebus cognovi. 5. Illud semper prædicavi. 6. Non enim tantùm gratiam habuisti. 7. Sed & retulisti. 8. Invenies me eundem erga te. 9. In officiis atq; rebus omnibus.

Deductio. 1. *Tam effusa in me tua est humanitas, longèq; excellior, quam in te mea, ut omnia, quæ à me proficiscuntur officia, utut parva sint & exigua, non modo verbis in majus extollas, sed omni genere officiorum non exæquare tantùm, sed omni opera superare contendas.*

2. *Tu quidem illud solenne tuum servas, qui, quos induisti à tenerâ ætate ab optimis Doctoribus mores, ita semper excoluisti, ut nunquam ab illis descisceres: quo minus mirum mihi visum est nunc, cum planè non exspectarem, & nulla mea in te tanti essent merita, tantum gratiarum reponi.*

3. *Tantum apud te grati animi fidelis memoria valet, ut vitam tibi ipsam acerbam putes, nisi pietate, comitate, fide studiisq; omnibus erga amicos, notos, ignotos illustraveris.*

4. *Annales qvosdam virtutum rerumq; tuarum texere mihi viderer, si, qvæ tu dedisti grati animi documenta maxima, percensere numerando velim; Nam profecto infinitum hoc esset, neq; exiguâ posset epistola comprehendi.*

5. *Nulla mihi dies abit, qvin ob oculos illa mihi versentur, in animis hæreant; idq; beneficiorum tuorum memoria efficit, ut cum te in oculis etiam absentem feram, illa mihi semper in ore sint & sermonibus, & erga omnes illa deprædicem & extollam.*

6. *Longè tu semper abfuisti ab illorum moribus, qvi cum opere ipso strigosi sunt & parci, verbis tamen copiosi gratias, qvas re ipsâ non præstant, linguâ semper circumferunt, vel etiam mussitant illa & silentio sepulta conservant.*

7. *Tantum verò abest, ut in amicorum officiis qvicqvam tibi existimes dissimulandum, ut potius non verbis tantùm illa omnia mirifice ornes & augeas, sed pro plumbeis & æneis beneficiis plusqvam Diomedæa permutatione aurea reponas.*

8. *Qvæ tua tam præclara & aurea beneficia si ferreâ fronte exciperem, bo-*

homo essem omnium ignarissimus & ingratissimus. Ego verò illa non solum liberè agnosco & deprædico, sed &, qvoad ejus fieri potest, paria paribus respondebo.

9. *Qvare ne minimam qvidem causam & occasionem prætermittam, quâ tibi inserviam, omnemq; vel officii umbram & speciem, qvæ mihi ostenditur, arripiam; imò omnia, qvæ in potestate meâ sunt, & me ipsum cum omnibus, qvæ à me proficisci possunt, officiis, studiis, beneficiis tibi tradam.*

Exemplum II. ex periodo ultima Epistolæ 4. libri 6. Fam.

Verba sic habent: Ego, quæ te velle, quæqve ad te & ad tuos pertinere arbitrabor, omnia studiosè diligenterque curabo: quæ cum faciam, benevolentiam tuam erga me imitabor, merita non asseqvar. Periodus hæc in seqventes propositiones resolvi potest. 1. Ego omnia studiosè diligenterqve curabo 2. Qvæ te velle intellexero. 3. Qvæ ad te & tuos pertinere arbitrabor. 4. Qvod, cum facio, parum tamen mihi fecisse videor. 5. Nam benevolentiam tuam tantùm imitor. 6 Merita non asseqvor.

Deductio 1. *Cum tot obsidearis negotiis, ut earum te penè moles opprimat, me autem strenua nunc exerceat inertia, nihil tam grave arduumqve mihi erit, qvod tuâ causa non confecturus sim, qui otia negotiaqve mea tuis utilitatibus postpono.*

2. *Quicqvid enim tu voles, legis mihi instar erit, qvi omnes tuos nutus observo: quicquid me rogabis, imperatum mihi existimabo: qvicqvid jusseris, velut ex Apollinis tripode prolatum oraculum venerabor.*

3. *Nihil erit, qvod ego in tuam gratiam non suscepturus sum: nulla me revocabunt molestiæ,* ... neqve fervidus æstus Dimoveat studio, neqve hiems, ignis, mare, ferrum. Nil obstet mihi, *dummodo tuis commodis inserviam, & ex meâ operâ tu aliquem fructum persentiscas.*

4. *Qvæ etsi omni conatu agam, etsi Herculeos tibi labores impendam, tanti tamen illi mihi non erunt, ut illis virtuti tuæ satisfactum existimem.*

5. *Qvoties enim tuum intueor exemplum (ejus autem species qvotidie mihi ob oculos versatur) toties in me omnem illam facultatem exstingvit; ut, dum te in officiorum certamine superior esse laboro, vix paribus asseqvi passibus præeuntem possim.*

6. *Qvare te potius à tergo seqvar, tuisq; vestigiis insistam, cui umbra hæc Amici circumducenda est: beneficiorum enim tuorum luce mea exigua officia ita absorbentur, ut non nisi vel umbris vel obscuris coloribus illustrari à me possint.*

Exem-

Exemplum III. ex fine Epist. 21. lib. 10. ad Fam.

Verba Autoris sunt: Meam dignitatem commendatam habeas rogo. Concupiscere me nihil oportet; habeo te & amantissimum mei, & qvod optavi, summæ autoritatis. Tu videris, qvantum & qvando tuum munus apud me velis esse. Resolvuntur hæc in has propositiones: 1. Meam dignitatem tibi commendatam habeas, rogo. 2. Nihil ego nimium desidero. 3. Tu es mei amantissimus. 4. Tu es summæ autoritatis. 5. Qvod ego semper optavi. 6. Qvantum mihi inservire possis & qvando. 7. Hoc tuæ prudentiæ committo.

Deductio. I. (1.) *Ea inter nos semper viguit, quæ ab ineuntibus annis excrevit, amicitia, ut subrustici pudoris sit, si in te rogando cunctari velim. Meam enim dignitatem cum tibi commendatum ivero, tu timidiusculum me & in amicitia nimium verecundum reprehendere jure possis.*

(2.) Id tamen nunc facio, & quoniam mos ita rogandi est, te rogo, ut, qvæ ad honorem ac fortunam meam tuendam pertinent, tibi curæ cordiq; esse patiaris.

II. (1.) Non ego ex illis sum, qvi & multa & vehementer desiderant, ut facere pueri & muliercula solent, qvi rerum obtinendarum cupiditate ita flagrant, ut nullum sibi modum finemq; statuant.

(2.) Ego verò ita cupio, ut non insaniam; neq; qvicqvam ambitiosius facere consuevi, ut voti mei compos fiam; nihil à te, qvam qvod communia amicitiæ jura postulant, reqviro.

III. (1.) Jam dudum illam tibi legem ipse dixisti, ut in amore non solùm amicis respondeas, sed etiam desideria illorum antevertas.

(2.) Etsi enim multi sunt, quibus ego utor familiariter; etsi non desunt, qvi officia mihi sua & studia non sine pompa & apparatu obtrudunt; nemo tamen unus est, qvi te affectu vincat, adeò omnibus tu palmam præripis, ut de principatu certamen qvoddam iniisse videaris.

IV. (1.) Nec tantùm inane amicitiæ nomen mihi ostendis, sed magnum illi autoritas tua robur circumponit; qva cum illa munita est, omnia mea causa perrumpit obstacula, ut nihil in fortunis negotiisq; meis curandis impervium & inexpugnabile esse videatur.

(2.) Pendet ab ore & consiliis tuis Senatus, omnes te venerantur & suspiciunt; officiis te sibi conciliant, ut in omnium, superiorum, mediorum, inferiorum animis regnum aliqvod tibi exstruxeris,

V. (1) Quam in possessionem cum te ipsum jam dudum virtute, prudentia, affabilitate miseris, ita evenit, & evenisse gaudeo, ut semper animo meo præcepi.

(2) Qva

(2) Qvæ ut diuturna tibi sint propriaq; bona, eo nunc magis omnibus votis exopto, qvo majores ex illis amicitiæ fructus persentisco.

VI. (1) Itaq; tui arbitrii res erit (tibi enim me totum & trado & debeo) qvid velis possisve in me meisq; fortunis augendis, qvem ego ut voluntate & propensione mihi addictum, ita facultate suâ omnia exhausturum confido.

(2) Nulla in re tibi molestus ero neq; tempora modosq; præfigam; qvod importuni facere flagitatores solent; à qvorum ego moribus planè abhorreo.

VII. (1.) Ego modestia tibi mea probari malo, quàm obtundendo injucundus videri; ut gratiam favoremqun tuum, ne in fastidium degeneret, integrum conservem.

(2.) Meum est providere, ne imprudentia mea prudentiam tuam, quam in rebus meis semper ostendisti, intervertam, plus enim tu mihi sapis atque prospicis, quam ego ipse intelligo, aut à me potcrat exspectari.

Exemplum IV. ex initio Epist. 29. lib. 10. ad Fam.

De meo studio erga salutem & incolumitatem tuam, credo te cognoscere ex literis tuorum, quibus me cumulatissime satisfecisse certò scio: nec his concedo, qvanqvam sunt singulari in te benevolentia, ut te salvum malint, qvam ego. Resolvitur in has propositiones. 1. Vehementer faveo saluti incolumitatiqve tuæ. 2. Id cognosces ex literis amicorum. 3. Illi contenti erunt meis erga te officiis. 4. Illi qvidem vehementer tibi favent. 5. Sed ego operam dabo, ut illos studiis meis vincam.

Deductio. 1. *Adeò mihi salus tua semper cordi fuit, ut in rebus atque negotiis tuis curandis hanc mihi legem dixerim, ne qua in re vel segnis vel minus officiosus viderer.*

2. *Quæ cum mea qvotidiana studia fuerint, semper enim tu in animo hæsisti, semper tua mihi imago ob oculos versari visa est, non defuisse existimo quotidianos observatores amicos tuos, qvi hæc ad te accuratè perscriberent.*

3. *Ideoque vel illorum testimonio vincam, qui de officiis meis testari possunt; atq; ut puto etiam volent; nam & illorum utilitatibus non modo defui, sed & omnia eorum causa, qva potui, feci; tam officiis operosus, quam opere officiosus.*

4. *Certum est, te illos habere tibi amicos, quos meritis reddidisti tibi obnoxios. qvis enim tam vecordis esset animi, quis adeo bona mentis boniqve sensus expers, ut beneficia sibi præstita non agnoscat, ea apud alios commemoret, atque suis compensare allaboret.*

5. (1.) *Verùm sint illi amici tui; prædicent illi te, atque in cœlum efferant; officiis te prosequantur, colant, observent; ut illi te unum sibi vindicent, non patiar. nam descendam cum illis in pulchrum de principatu inter amicos tuos certamen; qui (quæ Dei Termini formula fuit) nemini concedo. (2.) Non ego quidem fidem illorum in dubium voco: Quam enim verbis promittunt, credere nolle summa esset diffidentia; Ego tamen re ipsâ præstabo verborum parcum quidem, sed opere effusum, ut majores meos in salute tuâ curanda conatus, quam illorum, deprehendas.*

Exemplum V.

Formula Ciceronis hæc est ex Epist. 17. lib. 12. F. Grata vehementer est memoria nostri tua, quam literis significasti; quam ut conserves, non quod de tua constantia dubitem, sed quia mos est ita rogandi, rogo.

Variatio 1. Nihil est nostri memoriâ jucundius, quam literæ tuæ nuper mihi declararunt; illam ut propriam perpetuamq; esse velis, penitus te rogo, non quod de voluntate constantiaque tua dubitandum mihi esse existimem, sed quia solenne illud nostrum in Epistolis servandum est.

Variatio 2. Invaluit illa increbuitque scribendi consuetudo, ut amicis nostri memoriam ubique cantemus: hunc itaque morem potius secutus, à te contendo, ut, qui fuisti, noster esse velis; non ut fidem tuam ac amorem, quem literis tuis mihi repræsentatum esse gaudeo, inexploratum aut incognitum mihi credam.

Variatio 3. Multum te ob literas tuas amo, quibus te nominis mei cupidissimum studiosissimumque cognovi: hunc ut animum mihi serves, à te majorem in modum peto; non quod te tam volaticum mobilemq; in affectibus esse existimem, sed quoniam ille mos est, ut mutuis verborũ lenociniis, qui literas scribunt, se invitent.

Variatio 4. Eo libentiùs tuas complexus sum literas, quo illæ in memoria nostri pleniores uberionesque fuere. Huic amori tuo ut constantiam adderes, rogarem, si ullam in te inconstantiam dissimilitudinemque rerum & consiliorum unquam deprehenderem. Hanc cum de te vel cogitasse piaculum foret, quo verborum tamen pompæ satisfiat, ut me porro ames, rogatum volo.

Variatio 5. Magna affectus tui vis ex epistola tua elucet; multa illic est nostri memoria, ut nihil fieri potuerit honoratius, nihil mihi acciderit jucundius. Non levi fortassis te affecerim injuriâ, si rogarim, ut in isto amore perseveres: levitatem enim in te amantissimo mei viro accusari viderer. Rogo te tamen, atque ideo rogo, ne quicquam ab amore consueto alienum admisisse videar.

Variatio 6. Mirificam è literis tuis accepi voluptatem; quod in memoria tua penitus nomen nostrum insedisse intelligam. Nihil igitur tota cogitatione mea.

mea vehementiusq; optaverim, qvam ut, qualem te hactenus ostendisti, semper nobis præstes, & amori nostro insenescas. Qvo etsi te arguere, ut vagum instabilemq; videar, tu tamen benigniùs amicorum vota interpretaberis, qvi in isto literarum commercio ambitiosius in officiis se provocare consverunt.

Variatio 7. O nos felices, qvi literis tuis non solùm honorati, sed studiis officiisq; tuis ornati sumus! Quod si ad hunc officiorum cumulum perennitas accesserit, omnia à te habebo: sed parum circumspectè habiturum me dico, qvi jamdudum in plenissimam animi tui possessionem missus, nunqvam, nisi temeritatis te accusem, inde ejici possim. Dabis tamen veniam, si ex more literarum iterum iterumq; te, ut in amore perseveres, rogaverim. Paulo enim meticulosior & λογοδαίδαλος amor esse solet.

Variatio 8. Siqvid rerum mearum gratum mihi unquam fuit, ut ἔπαινος ἥδιστον ἄκουσμα esse solet, nihil sanè magis me movit, qvam honorifica ista nostri memoria, qvæ in literis tuis paginam utramq; facit. Qvid mihi optabilius, qvid suavius, quam ut firmissimam hanc habeam tuam benevolentiam. Rogarem te, ut hanc mihi serves, nisi levitatis suspicione tam præclaram opinionem tuam ferirem. Qvoniam verò vulgo ita fieri solet, ut, qvi officiis certant, etiam verborum prodigi esse soleant, te, ut favere mihi porrò velis, non rogo solùm, verum etiam obsecro.

Variatio 9. Vide qvanta in te sit suavitas, qvi non literas tantùm humanissimas mihi dedisti, sed tot laudibus præterea ignobile nomen nostrum cumulas, ut mihi nunc ipsi placere incipiam, postqvam apud te tam gratiosum me esse intelligo. Serva mihi hunc animum sartum integrumq;, vir maximè. Sed parum ego catus orator ad te venio, qvi, cum ita rogo, læsæ amicitiæ reus videri poteram, dum suspicioni levitatis aut inconstantiæ locum apud me reliqvum esse ostendo. Eris tu vel non rogatus noster. Neq; tamen has preces nostras, si te rogavero, in sinistram partem rapies: Facio enim, qvod ii, qvi amicitias ambiunt, facere solent, ut precibus verbisq; obtundant, studiisq; omnibus amorem eblandiantur.

Variatio 10. Non mediocrem animo voluptatem cepi, cum tuas legi, tot amicitiæ tuæ cumulatus documentis. Quam his favoris tui tropæis triumpho? Rogarem te denuò, ne hunc favorem nostri ulla obliterari oblivione sinas, neq; te aliorum insusurrationes mihi auferant, si propensissimam voluntatem tuam ulla diffidentis specie tentare fas videretur. Scio me memorem monere & currenti calcar addere; Nam vel suspiciones meas tuis officiis vinces: Oro tamen ut amare nos pergas, potius ut officioso meo pudori consulam, quam ut fidem tuam ulla suspicione adspergam.

Exemplum VI. Variatio Formulæ per Figuras.

Formula Ciceronis hac est ex epist. 8. lib. 1. ad Familiares: Tu velim tibi ita persuade

suadeas, nullam rem esse vel minimam, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, quàm meæ res omnes

1. *Est Cognitio.* Quod rerum tuarum major mihi cura sit, qvàm mearum, id tibi puto certis speciminibus esse cognitissimum. Dubitare certè te nunquam sinam.

2. *Ignoratio.* Quanti tibi mea fides sit, ignoro equidem. Eam mihi esse scias velim, ut vehementiùs de salute tua laborem, quàm mea.

3. *Ostensio.* En dextram cum hoc calamo! En fidem cum hoc animo, qui non tam suus, quam tuus est! & qvem nullæ tangunt curæ nisi tuæ.

4. *Narratio.* Qvid alii de fide sua tibi narrent aut jactent, parum tu ad animum revoca. Id scio, surdis sæpe narrari fabulas, cum amicorum fidem imploramus. At hæc ego tibi narro, non fabulas, sed amici oracula: Nihil mihi amicitia tua esse jucundius, qui fortunas tuas inter meas reputo: salute tua meam contineri existimo, cujus ego majorem, quàm meæ ipsius, rationem sum habiturus.

5. *Didascalia.* Qui nihil nescis, id unum à me docebere, vel reclamantibus Philosophorum Scholis, ne numero qvidem differre amicos, ac nos præcipuè; cum te in mei velut possessionem dudum vocaverim. Qvicqvid tu volueris, id ita volo, ut nec mea voluisse cupidius; qvicqvid jusseris, ita exequar, ut nec mea exeqvi promptius possim.

6. *Affirmatio.* Crede mihi, nihil est, quod tuâ causâ non velim. Vel me ipsum, si jusseris, odero, ut amem tua.

7. *Negatio.* Nunquam fiet, ut à meo animo tuus vel latum unguem dimoveatur. Pereant, qvi inter nos divortium volunt. An unquam per me desertæ jacuerunt res tuæ? Nunquam. Citius mihi oculos, os, manus negaverim, qvàm ut illos ad nutus tuos cæcutire, hoc ad jussa tua obmutescere, has tibi compressas atq; desides esse patiar, qvi tuo spiritu magis vivo, qvàm meo; tuis oculis magis mihi prospicio, qvàm meis; tuo ab ore pendeo; tuis manibus fulcior atqve sustentor.

8. *Ironia.* Qvi suis utilitatibus ducuntur, suis in rebus gerendis, opibus corradendis, centimani Briari, in aliorum auxiliis vix Scævolæ, eos amicos appelles, iis committas, si qvid rectè curatum velis. Sint procul à nobis istæ virtutum & amicitiæ pestes! A me nihil eorum metues. Patet tibi cum animo fides, hominis magis tibi qvàm sibi obnoxii, magis tuis rebus, quàm suis rebus invigilantis.

9. *Reticentia.* De rebus tuis angeris? Me vide; in me recipio. Sapienti satis.

10. *Præteritio.* Non dicam jam, qvanta in me tua semper fuerint merita: vivunt tamen illa, ob oculos versantur, manibus palpantur, aures vellicant, animo insident, ut mearum citiùs rerum, adeoq; mei ipsius, quam tui tuarumq; rerum, me capiat oblivio.

11. *Jusjurandum.* Ne vivam, nisi vivo tuus. Hos ego oculos tango, quibus te fero. Hanc ego dextram testor, fidei mei pignus, nihil me omissurum diligentiæ,

gentiæ, in rebus, quæ ad pertinent, vel cum dispendio mearum, rectè curandis.

12. Testatio. Qvid tui causa fecerim, tuæ magis deprædicant, quàm testanturliteræ. Qvid porrò facturus sim, faxo, ut re potius ipsâ qvam meo tibi testimonio constet. Ubi enim in rem præsentem venero, ita ad ea, quæ sunt è re tuâ, animum advertam, ac si nullo in momento res meas sim positurus.

13. Animadversio seu Epitasis. Accedam ad res tuas curandas. Nam meæ sunt: meæ sunt, qvia tuæ. Tu amicum me habeas, sed inertem, sed suarum rerum satagentem, sed amici rebus securum? Adeone tua tibi vel diffidentia vel modestia imponit, ut fidei amici nihil committas, nullum humeris onus ejus imponas?

14. Parenthesis. Si me amas, (amas autem, qvàm qui maximè) non committes, ut ab alio (alii enim alia magis & sua, quàm tua curabunt) res tuæ curentur; qui non ut alienas (nihil enim inter amicos alienum est) sed ut meas, & plus quam meas, planeq; ut tuas curabo.

15. Correctio. Tantum mihi non est à rebus meis otii, aliena ut curem; sed curo tamen tua. Imo hæc non sunt aliena, sed mea. Sed ego illa curo, plus, qvàm mea, quo tu plus oculis istis ac me ipso mihi charior.

16. Repetitio. Qvoties tuas mihi literas mittis, toties præconis cujusdam voces audire videor, qvi mihi suum *hoc age* inculcet. *Hoc* scilicet *age*, non quod tuum est, sed amici tui negotium. Qvod ideo magis tuum est, qvia non est tuum, sed amici negotium.

17. Admiratio. Papæ quàm tu mirabilis homo! Novum hoc mihi monstrum est; nova in amico, in familiari, verecundia, tam intempestiva modestia. Non audes in me rejicere tua negotia, cui nihil magis est in votis, quam tua ut impleat vota, & in tuis sua?

18. Exclamatio. O fortunatum illum felicemque diem qvo negotiorum tuorum me facis participem. Jam demum te verè amo, quia te me amare video, ut fidei meæ aliqvod specimen reqviras, quam ita tibi totam cum animo ipso addico, ut nec ipse in aliquam ejus partem admitti velim.

19. Exaggeratio. Quis credit, tanti tibi nomen meum esse, ut negotio tuo arduo conficiendo homuncionem hunc præficere non dedigneris. Ego verò tanti beneficii memor, omnem ei rei curam, operam, diligentiam, nervos, Vires, vitam spiritumqve ipsum impendam.

20. Extenuatio. Res tuas benè ut curem rogas. Qvàm hoc rogare ridiculum est. Hominem tui amatissimum studiosissimum te, qui qvâ polles autoritate, imperare potes, quo flagras amore, debes. Jube, impera, tuus sum, mancupii tibi jure acquisitus: quanquam & tuæ mihi preces, quemadmodum magnatum, sunt imperia. Nunc cum me rogas, currentem incitas; qui, tui ut maximam habeo reverentiam, ita majorem rerum tuarum curam gero, quàm mearum.

21. Memoratio. Memorem mones amice. Et nunc hærent mihi in animo

t..a jussa, ac, dum ipse mei memor ero, hærebunt. Citiùs enim mei ipsius, quam t..i tuarumve rerum, quas diligentissimè curabo, mihi oblivio obrepet.

22. *Præsagitio.* Qvæ mihi in mandatis dedisti, eâ, quâ debeo, fide exsequor: & j..m nescio quid mihi animus præsagit boni, fore, ut qvam primum ad vota tua, imò supra illa, expediantur. In me, qvod accredas mihi velim, mora non erit ulla: Id enim prædico tibi, habiturum te quidem aliqvos, qui res tuas eâ, quâ suas, diligentiâ, neminem, qui majori quàm suis impendit, curaturus sit.

23. *Dubitatio.* Tene audiam potius, an me, dubito. Tu rebus tuis rectè curandis me præficere vel non vis, vel non audes. Ego verò volo, & si me audis, tibi, ut mihi, quæ vis, imperes, impero. Res enim tuas diligentiùs, qvam meas, curabo. Amici non sumus, si tu, an imperes, ego, an faciam, dubitemus. Neqve tu fidem meam in dubium, scio, vocabis, nec tuam ego fiduciam.

24. *Inquisitio.* Nunc ego qværo abs te, qvare alii potius, qvàm mihi res tuas curandas commiseris: qvando me vel infidum vel negligentem in rebus tuis inveneris, qvi plerumq; à meis, qvàm à tuis, sum omissior. Justas certe conqverendi adversus te causas habeo, Actio constituetur. Tu mihi & reus & judex eris, nisi te ipsum condemnaveris, cave ne te condemnem. Centum enim epistolarum numerum solves, anteqvam te absolvam.

25. *Interrogatio.* Ain vero? Non te mihi gravem fore tuis negotiis? An hæ amico, an te, an me dignæ voces sunt? Quâ tu mihi fronte id occinis? quo animo? an mea tibi fides suspecta? An tua ego unquam segniùs curavi? An meæ sunt tot occupationes, ut tuis excludar? fuitne semper major apud me in tuis, qvàm in meis rebus, sollicitudo? Qvis obseqvio, officiis, industria promtior? responde, si vir es; defende te, si amicus.

26. *Responsio.* Visne ut in me negotii hujus moles recumbat? En Atlantem, qui ferat animo intrepido, nec latere infirmo. Vis hominem industrium, diligentem? En tibi, qui tua omnia ita geret, reget, gubernabit, ut nihil à te ipso amplius expectes.

27. *Interpr tatio.* Amicus tuus sum, id est, res tua, Utere illâ, prout libet: verbo innue, occultos interpretabor sensus. Optimus amicus amici interpres est, i. e. omnia quæ vult, ille volet alter. Manus alter alteri commodabit; ora, animos, res amici curabit, plus quam suas.

2?. *Occupatio.* Ergone nullum fuit è tot negotiis, qvæ inter amicos qvasi dividis, cui me admoveres. Jam scio, iterum veterem mihi cantilenam occines: Tot negotiis circumsideris, ac penè opprimeris, ac nova qværis. Nolo tuâ facilitate abuti, nolo publicis detrahi, quæ meis impendis tempora. Tu verò aufer mihi istas excusatiunculas. Non ita aulæ servio, ut inservire amicis vel nolim, vel non possim. Totas citiùs dies, omnes, qvæ supersunt, horas, omnia momenta aulæ & mihi eripiam, ut tibi tuisque rebus impendam. Aulam denique res suas sibi habere malim, quam, ut à tuarum mihi rerum cura sit discedendum.

29. *Fictio.* Qvod rerum tuarum curam mihi imponis, gaudeo: committe huic

huic homini omnia. Finge ex tuo ingenio promptum, alacrem, officiosum. Argum me finge, qvi centenis oculis invigilet. Briareum finge, qvi centum manus ad opus tuum adferat: non fallam spes tuas & vota, mea etiam vota meumqve genium fraudaturus, ut tua impleam desideria, tuæ me accommodem voluntati. Finge deniqve novam aliquam mei in Te μεταμόρφωσιν: Sic idem tecum & plus, qvam tu ipse, & cupiam & exequar.

30. Imaginatio. Jam videor mihi te videre morosum, meditabundum, circumspicientem omnes angulos, circumcursitantem omnes plateas, prensantem amicos, quos in negotio tuo expediendo consulas. Ad me non respicis. Qvin dic, quid velis. Illud mihi Pythagoreum: αὐτὸς ἔφα, tibi erit αὐτὸς ἐποίησε. Nil enim ego, qvicquid tu dixeris, ita effectum dederim, ut ipse non possis accuratiùs, omnem apud te fidem decoxero.

31. Expressio. Ego tuas res non curem? Plus quam meas. Si Jovis qvadrigas inscenderis, aut Diogenis accenderis lucernam, parem in alio fidem frustra qværas. Manibus pedibusque saxum hoc tuum volvo. Si mihi centum linguæ essent, centies hæc tibi inculcarem; nihil esse, qvod non tui causa cupiam. Si centimanus essem Briareus, vel centies effecta darem, qvæ semel tu facta cupis.

32. Prosopopœia. Si charta hæc consiliorum meorum particeps loqvi tecum posset, qvæ vellem, candorem tibi nostrum vel ipso colore suo confessa desideria nostra panderet, quibus in obseqvia tua rapimur. Si ipsa fides hæc scriberet, me puto rebus tuis unicè commendaret.

33. Apostrophe. Agite ergo. Ite literæ nostræ ad virum nostri amantissimũ. Ite atq; hæc ei in aurem: Heus tu, si quid curatum velis, huic homini curandum da.

34. Ratiocinatio. Nulla mei tibi cura est. Quid ita? Rogas? Qvia nullam mihi vis esse tui tuarumq; rerum curam. Ego vero rogo te non solùm, sed & pro jure meo contendo, ut in earum partem me admittas. Debes enim, quia amicus: velle debes, qvia fidei meæ certus. Ejus puto non pauca habes specimina. Qvid enim? Annon semper ita curavi res tuas, ut nec tu ipse diligentiùs?

35. Conclusio. Amicus meus es. Ergo fac, ut te videam, non nomine, sed opere ipso talem. Feci, inquies, juvi, qvibus potui, re, opera, consilio. Sed tuo bono, mutuus amicorum amor est. Ergo & reciproca sunt officia. Nisi enim respondere officiis me velis (cupio certè, quàm qui maxime) cum omnia mei causa agis, nihil agis, ac ipso beneficio es ingratus.

36. Epiphonema. Cum in omnibus & consilia & operam tuam reqviro, ita omnia agis mea, ut nec ipse diligentiam meam reqviram. Ego vero cum tui causa omnia agere velim, ne minimâ qvidem in re nostrum desideras officium. Ista qvidem vis, aut, ut mollius dicam, fraus est. Heu qvàm est miserum, ita vivere, ut, si vel maxime nolis, vivas tamen ingratus! Quam est hoc in amicitia ambitiosum! addo, quam callidum! Ut solus bene mereri videaris, amici excludere officia.

37. Com-

37. *Compendium.* Nihil est, qvod tibi tuarumq; rerum comodo impendere nolim; Nihil adeò mihi dulce est & suave, qvorum ego jacturam non facere malim, quam ut tuæ amicitiæ per negligentiam meam vim inferam. Plenum tibi in operas, res, consilia, fortunas, salutem, vitam deniqve meam, jus transscribo, atq; ut paucis multa dicam, tibi toti me totum.

38. *Perplexitas.* Qvid agam? Hinc animum timor distrahit: hinc amor: illinc mea etiam comoda. Hujus ego Jovis in me fulmina temerè concitare nolim. Te ut iratum mihi habeam! Sancta amicitiæ lex prohibet. Comoda mea ut negligam? Amici, uxor, liberi intercedunt. Qvid velim ego nolimve nescio. At certæ tui causâ vel cum salutis meæ dispendio velle omnia debeo.

39. *Approbatio.* Hem istud est amicum esse! O factum bene! Beasti me tuis literis, quibus rerum tuarum curam mihi imponis. Jam te amicum esse sentio, tuq; me eum esse, faxo sentias, cui statutum est omnia ferre atq; pati, quam ut in te aut in fortunas tuas iniquius aliqvid constituatur.

40. *Imperium.* Hoc tibi edico, severitate plus quam prætoria, ne cuiquã alii, quam mihi res tuas comendes. Eam tibi legem jus amicitiæ ponit, sanctum, inviolabile: ut parendi mihi necessitatem imposuit, plus in rebus tuis, quàm meis laboraturo.

41. *Admonitio.* Qvidvis impera. Dictum factum. Visne curem res tuas? Meæ erunt,

Unum illud repetens, iterumq; iterumq; monebo,

ne mihi magis, quam tibi ipsi diffidas.

42. *Obsequium.* Non ero, ut ille in fabulâ ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis. Quæ enim apud Maronem ventorum Deus, mihi tibi liceat, non fumos vel ventos vendenti.

Tuus est ô Amice, quid optes,
Explorare labor, mihi jussa capessere fas est.

43. *Blanditiæ.* Nunc amo te, anime mi, ocelle jucundissime, cum in negotiorum tuorum consortium me admittis, qui tuis imori malim, quàm meis immorari.

44. *Salutatio.* Salvete mihi vel centies, quæ salvum mihi nunciastis amicũ nostriq; memorem: ut vos exosculor: ut lego lubens! Nihil enim ista memoriâ mihi accidit suavius: præsertim, cum ea obseqviis officiisq; mutuis fovetur. Quæcunque etiam jussa feratis, ferte, mea semper reportaturæ obsequia.

45. *Apprecatio.* Dii te ament, Amicorum optime, pro amore in me tuo. Jam enim (qvod bonum faustumque tibi mihique sit.) totum expedivi negotium: tam benè processisse primum hujus amicitiæ specimen, tui causa gaudeo, mei causa triumpho, qvi omnia moliturus sum, ne pœnitere te amicitiæ meæ possit.

46. *Veneratio.* Gravissimum est, qvod fidei meæ commisisti, negotium, ac periculo-

periculosæ plenum opus aleæ: videbo tamen, ut illis difficultatibus te eripiam, nulla etiam supplicia formidaturus. Deum veneror, ne tam præclaram bene de te merendi occasionem mihi è manibus elabi sinam.

47. *Abominatio.* O factum male! Annon pluris tibi sum, quam homo ille mercenarius, cujus tu fidei res tam arduas commisisti? Aufer lucellum illi, & aberit fides, quæ non excedit loculorum amplitudinem. Certiora à me, quam ab illo homine, rei tuæ præsidia expectare potuisses, debuisses. Ut tuas enim erigerem res, vel meas paterer desertas.

48. *Objurgatio.* Verberavi te hactenus cogitationis tacito duntaxat convitio, nunc te palàm objurgo, Euclionem temporum, prædonem literarium, helluonem librorum, amicitiæ desertorem, causæ tuæ proditorem: qui in tam arduo tuo negotio non tantum tibi otii sumis, ut amico res tuas commendes, qvi certè diligentius qvam suas, aut tu ipse tuas, gesturus esset. Dicam ego hanc tuam vel socordiam, vel superbiam, vel astutiam? Nam certe vel salutis tuæ curam abjecisti, vel me huic rei ineptum existimas, vel denique hoc tam pertinaci silentio artes quasdam, qvibus dissui amicitia solet, alere mihi videris. Vel mores tuos muta, vel amici nomen abjice.

49. *Irrisio.* Vis scire qvid agam? Albis, qvod ajunt, dentibus te rideo, qui dignum abstulisti diffidentiæ tuæ præmium: cum amicum haberes, cui securè crederes omnia, quæsivisti alios, qvorum vel malitia, vel negligentiâ res in summum discrimen tuæ deductæ. Nunc, cum nemini obtrudi possunt, ad me itur.

Disce fidem nostram, monite, & non temnere Amicos.

I nunc, & impone illis negotia, qui tam pulchrè tibi imponunt.

50. *Execratio.* Malè sit morbo illi, qui me hactenus rebus & meis & tuis subtraxit. Nunc postqvam ille à me recessit, ad me redeo, & ad te, & ad tua negotia, qvantus quantus sum, omni fide, officio, servitio, tuus.

51. *Optatio.* En erit unquam

Ille dies, mihi cum liceat tua noscere jussa!

Totos ego menses compressis manibus sedeo, totos ego annos expecto, nec quicqvam in literis tuis comparet, in quo fidem periclitari velis, quam tibi propriam perpetuamque spondet amicus.

52. *Vocatio.* Ubi jam sunt illi Aretalogi, philosophâ suâ sententiâ, ignavâ operâ? Jam veniant, & viros se præstent, verbis adeò splendidi. Nunc illi delitescunt, nec quisquam eorum domi est. Tu, si sapis, veteribus amicis, quorum tibi spectata fides est, utere. Inter eos me habes semper tuum, & ὄργανον ἔμψυχον. In tua sum potestate, & quæ de tuis in mea esse vis, in tua esse non desinent.

53. *Votum.* Si qvid habes, in quo amici fidem reqviris; en! tuus sum; ad aram enim fidei me tibi nunc sisto, Tibi victimam me voveo: Tibi me totum omniaque mea consecro.

Yyy 54. Obse-

54. *Obsecratio.* Non desinam te fatigare precibus, ut meâ tandem utaris amicitiâ, nisi ipse habeas inutilem: quâ ne me afficias injuriâ, tibi supplico. Quanquam vulgus, ut vetus habet verbum, amicitias utilitate probet; vinculo tamen aliqvo amicitiæ illæ contineri debent, ne collabascant.

55. *Commendatio.* Qui multos commendare tibi soleo, nova apud te commendatione ipse apud te egere mihi videor. Adeò enim oblitus mei es, ut operam nostram nullâ in re desiderare videaris; cum nullis libentius quam tuis rebus curam intendam.

56. *Concessio.* Scribe modo: tuis ego desideriis subscribam. Nihil ita meæ potestatis erit, ut non ipse velim tuæ. Omnibus, quibus potero, officiis tibi commodaturus.

57. *Gratiarum Actio* Gratias tibi ago, qvod magno me beaveris beneficio. Quod enim majus contingere amico beneficium possit, qvam ad officia beneficiaque invitari? Utinam eorum aliquam partem implere possem, qvæ ad Te ornandum pertinent.

58. *Recusatio.* Odi aulicos illos verborum apparatus, qvibus adversus Amicum uteris. Annon nosti Græcum illud: *ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ.* Nolo blanditias, jussa volo; qvæ, quo severiora, eò mihi blandiora: qvò tu me minus rogas, eo promptiora tibi mea erunt officia.

59. *Exultatio.* Cum meâ diligentiâ effectum tibi viderem, qvod tu efflagitabas cupidissime, exultare lætitiâ & triumphare gaudio cœpi. Et hunc ego à negotiis tuis fructum primus capio, primum hoc mihi quod sit gaudium, tuum vero secundum. Qvam affectui meo prærogativam non invidebis, ut, qvi studio ac efficiendi desiderio me ipsum & industria præveni, tua qvoqve gaudia prævenirem.

60. *Jactantia.* Nunc ego de rebus tuis benè à me gestis gaudeo: Hanc enim mihi gloriolâ in hoc amicitiæ certamine vindico; nulli fide, diligentiâ concessurus. Tu modò cave, ne tua vel diffidentiâ vel socordiâ gloriæ huic nostræ quicqvam detrahatur; qvam ita custodire cupio, ut, si idem mecum velis, res tuæ jaceant nunquam.

61, *Gratulatio.* Jam licet acclamem tibi *feliciter* & mihi, de feliciter expedito negotio; nec potes tam tibi ipsi, aut alii tibi ita gratulari, ut ego mihi gratulor, atq; in sinu de hac felicitate tua, qvæ & mea est, gaudeo. Nihil enim mihi gratius unquam accidet, quàm si per meam operam grati aliquid tibi accidere possit.

62. *Plausus.* Plaude, jam peracta tua est fabula. Ego Roscius in hâc scenâ personam tuam perbellè tractavi. Successit è voto res. Qvid vis amplius? Tibi plaudo.

& mihi plaudo
Ipse domi, simulac numos contemplor in arca,

qvos

quos tibi industria mea extorsit. Plura tui causâ, si velles, vellem.

63. Ejulatio. Heu mihi! Adeone me à bonâ fortunâ derelictum, ut tui causâ efficere nihil valeam, qvi velim omnia. Non eqvidem omnia possumus omnes, in aulis præsertim, in qvibus ab unius Jovis nutu pendent omnia. Sed & hîc interdum Semideis & Diis Tutelaribus & Satyris aliqvid licet.

64. Exprobratio. Satisne tibi causæ esse ingrato putas, qvod omne inter nos amicitiæ commercium sublatum velis. Nam certè amicitiam sustulisse mihi videris, qvi fomenta ejus tollis, ac ista mutuorum officiorum solatia. Qvænam hæc satietas est? qvod fastidium te à nobis abalienavit? Omnes alii etiam, quos non satis nosti, à Te habent, qvod agant; ego nihil, qvi & animo tibi sum conjunctissimus, & rerum tuarum gerendarum cupidissimus.

65. Pœnitentia. Jam penè promissorum meorum me pœnitet, cum tam segniter res tuæ mihi procedant; non mea qvidem, sed unius moratoris culpa. Hæc mihi penè qvotidiana sunt supplicia Ipsa itaq; necessitas mihi manum injecit. Ubi removero hæc obstacula, ita res expeditas dabo, ut nec me pœnitere laboris, & hujus ipsius tædii possit, nec te meæ amicitiæ.

66. Spes. Benè te sperare jubeo: In portu enim tua causa navigat, jamqve ad optatum finem res omnes spectant. Jam gaudeo impletas Tibi esse à me spes tuas, quas de me conceperis. Atq; ut ita semper speres, rogo. Ego illud operam dabo, ne spes tuas fides nostra destituat.

67. Desperatio. Qvanta spe decidi! Actum de amicitia nostra est! animam agit, nisi tu succurras. Ne qvid enim dissimulem, non mediocriter animi angor, qvod ab alio quam à me, cujus tamen fidei olim credebas omnia, negotia tua velis curari. Ego vero ad insaniam cupio. Tu vide, ne hoc mœrore & desiderio contabescam. Jam istæ res meæ mihi sordent, ipse mihi displiceo, cum displicere tibi studia mea video.

68. Timor. Metue, ô bone, quem non metuis. Habemus interdum amicos, qui blandi sunt oris, amari verò pectoris. Ego profecto non parum tibi tuæqve causæ metuo, qvi parum adeo tibi ipsi metuis. Mira alacritate omnia observo, omnia etiam tuta timens. Notæ enim mihi sunt hominum insidiæ. Atqvi ita, spero, lento & suspenso gradu ipsam causæ arcem invadam.

69. Verecundia. Pudore confectus penè sum, cum à rerum tuarum curâ exclusum me esse sentio, qvem unum atq; unicum amicum appellare toties consuevisti; qvi tuis rebus eam semper adhibuit diligentiam, qvam non adhiberet vel suis vel aliorum negotiis. Nunc itaq; verecundia deterritus, pluribus te verbis non rogabo, ut qvicqvam mihi oneris imponas: Metuo enim, ne si repulsam feram, secundo pudori animus ipse succumbat.

7. Audacia. Magnum in me facinus tui causâ suscepi: jacta jam est alea. Atqve utinam videre posses, quo vultu, qva confidentia, qvibus cervicibus, qvo spiritu, negotia tua subeam. Nulli cedere paratus, nec ipsos equuleos formidaturus,

turus, ut rem tuam tibi conficiam, qvæ meis omnibus meaqve salute mihi est charior.

71. Impudentia. Jam ergo os ferreum & perfrictam tibi frontem opponam, qvi nullis moveri precibus potes. Ingeram me negotiis tuis vel te invito. Velis, nolis, morem te mihi gerere oportet, homini, qui eâdem, quâ hæc à te audacia petit, (animos enim addit amicitia) effecta daturus est. Si me importunius hæc flagitare miraberis, cogita non erubescere amici literas.

72. Excandescentia. Totus in fermento sum, neq; cui succenseam scio. Non mihi: Nihil enim eorum, qvæ ad rerum tuarum curam spectant, è manibus dimitto. Indignor tamen, ac propemodum ringor, me nihil adeò promovere. An itaqve cum fato meo expostulem? Sed & hoc stultum est, & homine prudenti indignum tibi videbitur. Ego potius in patienti desiderio tempus illud, qvo tua mihi vota implere liceat, expectabo.

73. Minæ. Qvæ (malum!) ista cunctatio? Hæc tua mihi verba aures circumsonant: Væ illi, qvi has mihi moras nectit, & cujus ego culpâ istam apud te suspicionem incurro! Si non fecero ignavo huic homini mala aliqvo pacto, me esse dicito ignavissimum. Habebis etiam in me vel Fabium aliqvem, qvi cunctando etiam res tuas sit restituturus.

74 Nemesis. Non ergo impunè tibi abiit ista nunc injuria. Jam par ego pari. Tu me à tuis exclusisti negotiis, ego te à meis. Jam disce inposterum, suo pretio amici æstimare fidem.

75. Miseratio. Miseret me tui, qvi adeò cum difficultatibus rerum tuarum conflictaris, nec ex iis eluctari angustiis potes. Ergone amici tui ita tibi excidit memoria, ut in earum partem eum admittere nolis, qui eâ fide tua curat, ut fideliùs non possit sua?

76. Confessio. Nullæ mihi magis curæ, quàm res tuæ, sunt. Eâ enim me, fateor, ambitione teneri, ut inter amicos tuos, & qvi plurimum tui causa cupiunt, principatum quendam affectem.

77 Deprecatio. Parce, precor, ô Amice: satis pœnarum jam luimus. Citiùs enim aquâ & igni mihi interdixeris, quàm officiorum communioni, quæ ex amicitiâ oritur; sine qvâ vel ipsa mihi vita acerba est.

Certum est in sylvis inter spelæa ferarum
Malle pati,

qvàm iis carere utilitatibus, quas tua mihi parit amicitia, qvæq; in eo præcipuè consistunt, si tibi ullâ ratione utilis esse obsequio ac operâ meâ possim. Quâ in re omnem pono diligentiam.

Exemplum VII, exhibet Imitationem quandam Epistolæ 17. lib. 11.

1. Cum tot tantisq; beneficiis à Te cumulatus sim, neq; adhuc ad manus se dederit occa-

occasio, quâ dignam meritis tuis gratiam referrem, pudor me, neq;, ut arbitror, reprehendendus, deterret, ne novis tibi molestisq; literis aures obtundam.

2. Quibus me beneficiis ornarit, qvibus laudibus cohonestârit Agapetus, tibi non est incognitum: omnes certè ut virum bonum integrumq; mirabili benevolentiâ prosequuntur.

3. Hic vacuam Senatoriam dignitatem ambit: quo in proposito, si quis auram illi aliquam afflare poterit, id effecerit, ut in portu salus ejus navigatura sit, ipseq; summum hoc beneficium interpretabitur.

4. Jam ante perpensum & exploratum habeo, neminem fore ex amplissimo vestro ordine, qui plus ad illum juvandum facultatis, ad ornandum autoritatis, ad negotium conficiendum voluntatis, allaturus sit, quam Tu, qui in Senatu regnas, omniumque consiliorum princeps es & architectus; atque praterea hominem ita complecteris, ut vel spontè cateris, qvi valde petituriunt, prensatoribus anteponas.

5. Ideoque de manu, ut ajunt, in manum tibi trado hominem, rogoque, ut eum, quibus potes modis, ornes ac tuearis: quâ ex re magnam perpetuamque voluptatem me capturum, scias velim.

6. Praterea non mihi tantùm id gratum, sed & Reip. rationibus accommodatum esse non ignoras, neqve tibi qvicquam majori fructui gloriaque esse poterit, quàm, si de unâ, qvod ajunt, fideliâ duos parietes dealbaveris; Commodi publici servantissimus, & amicorum non incuriosus. Vale!

Amplificatio prioris exempli.

Periodus. I.

1. Tantis ego à Te beneficiis ornatus auctusqve sum, ut nulla mihi dies eorum memoriam exstinguere possit, nullo qvantocunqve officio vel partem tuorum meritorum assequi me posse confidam.

2. Nam quanquàm diu multumque in omnes occasiones intentus, omnibus votis qvæsiverim, qvâ in re parem, non dicam, gratiam tibi referrem, sed gratum saltem animum & beneficii memorem ostenderem; de spe tamen illa conatuque adhuc sum depulsus.

3. Itaqve tot meritis tuis obrutus, tot nominibus tibi obstrictus, verecundè dubitanterq; tibi scribo, cum grave sit viro prudenti, novum nomen facere, qui in veteri penè conturbet.

4. Perfricabo tamen frontem, neqve nunc humanitate tuâ abuti grave mihi erit, postqvam semel verecundiæ fines sum transgressus.

II.

1. Non, ut arbitror, animo tuo excidit, cui nihil mearum rerum ignotum est, & cujus in sinu omnia deponere consuevi: quibus me beneficiis ornarit Agapetus, quibus præsidiis, consiliis, opibus, cum fortunæ iniquitate colluctanti subvenerit, qvam fidenti animo partes ille meas semper susceperit.

2. Accedit commune omnium hominum suffragium, qvi ut integritate spectatum, civilis officii non ignarum, notæq; & expertæ fidei hominem, in cœlum laudibus extollunt, omnibusq; in exemplum proponunt.

III.

1. Senatoris locum fato affinis tui non ita pridem vacuum cum multi affectent, nemo unus, me qvidem judice, est præter Agapetum, qvi in locum demortui surrogari mereatur.

2. In amplissimum hunc ordinem ut cooptetur ille, cupiditate ardet incredibili; etsi nihil amitiosius more prensatorum facturus sit, qvi satis in virtute suâ præsidii ad Spartam illam ornandam se habere existimet; nisi fortè futuri sint, qvi modestiam ejus suam putârint occasionem.

3. Quare amicis illi opus est, qvi dextram porrigant, qvi suis nervis rem agant, suis consiliis viam muniant, ut totum ex sententiâ ejus negotium conficiatur.

4. Qvod nisi fiat, ne ille cum omni solertiâ suâ jaceat vereor, & nunc qvidem illa sine exitu deliberatio futura sit.

5. Qvâ in re si juvare ipsum, ut sane potes, volueris, omni observantiâ, omnibusq; officiis te prosequetur, & ut parem referre gratiam possit, omni conatu enitetur.

IV.

1. Nam si per ordinem vestrum oculos circumfero, singulorumq; rationes & consilia perpendo, Tu solus eris, qvi & me & illius cógitationes officiis vicerit, atq; adeo omne desiderium nostrum exhauserit.

2. Novi enim tuum ingenium, qui, qvicqvid facere statuisti, prolixè cumulateq; facis, proq; amicis omni contentione tibi dimicandum existimas.

3. Multum præterea in Senatu nomen tuum est, qvi omnia prudentiâ tuâ gubernas & moderaris, ut gravius futurum sit verbum tuum ad illam rem unum, qvàm aliorum sexcenta.

4. Nec metus nobis ullus erit, ne te æmulorum auferant consilia: amas enim hominem, atq; ita amas, ut omnia, dummodo cupiditati illius satisfacias, sis postpositurus.

V.

1. Quare, etsi in hoc negotio apud Te Virum prudentissimum proficere possumus suadendo, gratia tamen nunc contendimus & rogando ut Agapeti nostri causam omnem suscipias, & ad eam voluntatem, qvâ ipsi cupis, meâ qvoqve commendatione tantus cumulus accedat, qvantum me abs te amari mihi perspectũ exploratumq; est.

2. Sic enim tibi persuadeas velim, si ex nostrâ sententiâ rem confeceris, omnium tuorum officiorum, qvæ & multa & magna sunt, unum hoc optimum maximumqve me existimaturum.

VI.

VI.

1. Verùm de me, ut tibi videbitur: tacita enim hæc relinqvam; tametsi officium necessitudinis minime videtur repudiandum.

2. Neq; enim in Reip. negotiis amicitiæ jura vel planè abjicienda vel dissimulanda sunt: neq omnino peccabimus, si utriusq; rationes, cum à decoro & honestate non discedunt, cum doli utilitatisqve nostræ abest suspicio, conjunctas habeamus.

3. Magni verò hoc ad Remp. interest, si ad gravissima consilia hoc præcipuè tempore accesserit, & amplissimo ordini adjungatur homo non opibus tantùm & amicitiis florens, sed peritiâ & usu rerum insigni ad omnia instructus, ut qvi in qvascunq; partes versatus semper τετράγωνος sibiqve similis existat.

4. Non dissimulabo & illud, qvam ob privatas rationes te in eo esse consilio expediat, qvi publicam utilitatem, cum oportunissimam se tibi jam occasio præbeat, in tuum comodum convertes.

5. Magnus quoqve ad honorem gloriamq; tuam cumulus accedet, quem omnes Reipublicæ bono invigilantem, de salute civium sollicitissimum, in oculis ferent, & in cœlum laudibus extollent.

6. Quare è manibus tibi tam splendidam occasionem labi non patieris: In qvamcunqve enim partem agitaveris negotium, omnes Viri, amici boni, addo & Senatoris numeros implebis. Senatus in te fidem & honestatem, Agapetus noster favorem, ego amorem, omnes in Te officium studiumque prædicabimus.

Exemplum VIII. ex Epist. 4. lib. 10. ad Famil.

1. Etsi rarus ad nos hospes venit Agapetus, ita tamen attemperatè hodiè venit, ut quasi Deus è machina advolasse videretur. Magnæ mihi voluptati fuit, variis de rebus miscuisse sermones, qui ne momentum quidem horæ perire mihi passus sum, qvo non ab ore ejus pependerim. Erat enim vel eam ob causam jucundior hæc confabulatio, qvod consilia, animum, mores, atque adeo vultum mihi tuum in suavissimis sermonibus suis qvodammodo repræsentaret: nam vel ex oculis ejus legere poteram, quæ literis tuis comittere non es ausus.

2. Mirificè ille mihi tuam in re bellicâ peritiam singularem prædicavit, qvæ qvotidie magis enitescit, & nunc majoribus qvasi theatris proponitur. Nihil dicam de justitiâ tuâ, qvâ provinciam tuam gubernas, sagacissimus consiliorum omnium moderator, in qvâ ille efferenda copiosus & freqvens fuit. In rebus verò gerendis neminem te consideratiorem, & ad omnia momenta circumspectissimum, & præsenti animo esse affirmabat. Accedunt virtutibus tuis tam variis tot rerum experimentis spectatis mira consuetudinis suavitas, facillimi mores, aditus mollis, minimè triste ingenium, quo quasi coagulo & vinculo familiaritates

con-

contrahuntur & retinentur. Qvæ ut ille in cælum extollebat laudibus ita è conversatione frequenti mihi non ignota, adhæc commemorabat mihi inusitatam tuam liberalitatem, qvi non, ut quidam solent, inanibus & promissis amicos tuos tractare, sed reipsa juvare dicebat, tum demum, ubi omne ad rem auxilium emortuum est, vel solâ oratione beneficium. Libenter amplector tales amicos, apud quos si nomen nostrum in gratia sit, in cœlo mihi versari videor.

3. Qvod vinculum, qvæ res deest nostræ conjunctioni? Nam à pueris & à majoribus vetustus amor, consuetudo, studia paria, excreverunt, & quantum memoriâ præterita repetere possum, mutuis semper officiis parentes, filii, affines, cognati, certavimus. Te jam inde à puero delegi, quem amarem, qvem in sinu foverem omnibusqve deliciis provocarem, & coaluit cum ipsis annis nostra familiaritas; ut ab ætate, ita à virtute qvotidiana sumens incrementa, cum studio meo, tum judicio tuo confirmata.

4. Hinc est, qvod mirabiliter tibi favemus, te tuâ virtute frui cupimus, dignitatis tuæ amplificatores. Cujus eò majorem rationem habere debemus, quo arctior mei tuique honoris est conjunctio, ut de salute meâ sollicitus mihi esse videar, cum in tua laboro.

5. Vide verò, qvantum tibi decoris, qvantum dignitatis adjunxeris, qui summis ornatus honoribus in illud ascendisti fastigium, qvo abjecti aliorum animi non pertingunt. Ipsa tibi virtus hanc gloriæ viam patefecit, illa facem prætulit, illa signum sustulit, illa solida honoribus tuis fundamenta subjecit. Comitata verò res tuas est in usitata qvædam felicitas, & quædam comoditas, prosperitasque vitæ. Nam cum omnibus opibus circumflueres, facilè molestias omnes avertisti, contentiones malevolorum superasti, ut nullæ jam amplius tempestates tibi sint metuendæ. Atque illa omnia consecutus primo ætatis tuæ gradu, eaqve adolescens ornamenta habuisti, quæ viri demum magnis laboribus molitionibusque vel exblandiri solent, vel extorquere. Expugnasti æmulorum machinationes, qvas vel ingenii tui acie prævisas summovisti, vel animi tui constantia oppressisti.

6. Nihil equidem cogitatione complecti possum, qvod tuæ dignitati accedere possit, nisi unum illud, qvo per omnium annalium memoriam triumphare poteris, ac immortalem tibi lauream suspendere. Vides misera hæc & calamitosa Reip. tempora, quæ jam aliqvot procellis submersa penè fuit, Illi te totum impende, ruituram & propemodum jacentem erige, libertatem exstinctam in vitam revoca, cives sibi ipsis redde, consiliis, ope, omnibus illis præsidiis, quæ vel prudentia tibi suggessit, vel fortuna comodavit. Nam si quis mihi rerum illarum sensus est, hanc ego palæstram nulli, nisi tibi, designare possum, in quâ ingenii robur exerceas. Hanc viam ut ineas, ipsa te Reip. luctuosa facies invitare videtur: ipse svadeo, hortor, impello, vel socius, vel minister consiliorum tuorum futurus; ne sit, qvo mihi diffidas. Cujus tantum abest ut causam vel suspicionem habeas, ut de nullius hominis amore certior esse possis: qvi, ut tuâ causâ omnia

omnia cupio & volo, ita Reip. causa, cum in tuam incidit, cupere & velle debeo: ut itaq; causam communem habere videamur.

7. Solet tibi etiamnum, ut puto, in mentem venire illius temporis (neque enim ulla te præteritarum rerum cepit oblivio) cum occultæ quædam de te jactarentur voculæ, ad temporum genium & indolem composuisse te mores animique sententiam, & timidiorem in nutibus aliorum observandis fuisse: Ac penè mihi persuasum fuisset, quod populi rumore spargebatur, nisi Te animumque tuum & mores rectiùs novissem, ut rumorem hunc, qui jam per se raucus factus est, contemnendum arbitrarer. Multa sæpe silentio transmittimus & dissimulamus, autoritate & potentiâ æmulorum territi ac suppressi, cum alia omnia intus sentiamus, neqve in publicum consilia nostra proferamus, ne quid dissensione nostra & immaturo conatu turbetur, qvod idoneo tempore prolatam rem feliciùs ad exitum perducet. Idem te fecisse nulla dubitandi causa est, præsertim cum posteriorum temporum eventis mihi constet, non fuisse illum animi tui sensum, quem frons, vultus, verba atqve externa illa species tua, præ se ferebat.

8. Qvandoqvidem verò facta nunc est aliqva rerum comutatio, nihilq; jam obstat, qvominus publicæ tuæ voces audiantur, illaq; in luce omnium proponantur, qvæ mussitanda tibi antea fuerunt, nunc vel me non monente, qvæ tua prudentia est, intelligis, quid tuorum sit nervorum, qvidve tua autoritate accedere rebus nostris momenti possit. Qvi aliorum vereri judicia antea debebas, & timidiusculè in nonnullorum voluntatibus hærebas, nunc non singula digitis dimetiri opus habes, cum tuum ad arbitrium cæteri libentissimè omnia conferant, dissensionesq; malevolorum obmutescant. Exspectat te celsissima dignitatis sedes, qvi ad consulatum propediem vocaberis. Vivis in illâ ætate, qvæ vires, nervos, efficacitatem, animum vigilem & ad omnia momenta circumspectum, comodare rebus gerendis potest. Tanta præterea sunt in te naturæ & doctrinæ præsidia, tanta virtutis ornamenta, ut nemo lingua, nemo manu promptior in senatu habeatur, & ad eloquentiam tuam Respublica tota qvasi attonita videatur. Circumspice senatum omnem, & quam habeamus Reipublicæ speciem, animis oculisqve versa, nemo est, qvi ruenti libertati lacertos lateraqve supponat: unus solus inventus es, in cujus prudentia positas omnes nostras spes habemus.

9. Qvare nisi in te ipsum velis esse injurius, tuamque dignitatem vilipendere, qvæ ut rectè factorum comes à viris bonis repudianda non est, & cujus amor honestis ingenitus animis esse solet: Illa tibi curà nunc unicè suscipienda est, ut gloria tibi cumulatior veniat, omniumq; annalium memoria celebretur.

10. Ac sanè, si qvid ego rectè judico, nulla tibi firmiora esse possunt ad famam parandam subsidia, hoc tempore, qvo Resp. undiq; tempestatibus obsessa præsens exspectat naufragium, qvam si tu peritus gubernator à scopulis, syrtibus in qvietum libertatis portum deduxeris.

11. Scribo hæc ad Te, sed verecundè & dubitanter: vehementer enim ani-

mi pendebam, utrum has ad te literas darem, an has cogitationes meas in obſcuritate & ſilentio reponerem. Sed vicit tandem atq; expugnavit titubantem animum amor, qvem Reip. qvem tibi ipſi debeo: cujus geminis incitatus ſtimulis, nihil habeo, qvod excuſem. Neq; enim, qvâ es humanitate, in ſiniſtram partem interpretaberis, qvæ bono à me animo ſcripta vel res ipſa teſtari poteſt. Tantum autem abeſt, ut pædagogiam in te exercere animum induxerim, quaſi meo tibi conſilio demum diſcendum, qvid ex re tua ſit, ut à te ſapientiæ prudentiæq; monita ipſe exſpectem, tuæq; ſententiæ (neq; enim diverſa à me ſentire potes) ſubſcribam.

12. In eodem prudentiæ civilis ludo inſtituti ſumus, atq; eò uterqve conſilia noſtra dirigimus, ut ſalus populi ſuprema Reip. lex, ejusqve gloria & libertas integra ſit & illibata. Finem itaq; ſcribendi faciam, ne, qvæ epiſtola mihi ſcribi cœpta eſt, in librum exire videatur.

13. Tu verò ita exiſtimes velim, ſolo amore, non inani aliqvâ in rebus civilibus σοφιςεία me inductum hæc ſcribere. Interea perſuaſiſſimum habe, nullam in animum altiùs curam deſcenſuram, quam quæ in ſalutem dignitatemq; tuam impenditur. Qvantum enim me ipſum diligo, tantum in te adhibeo diligentiæ, qvi pro amici rebus tanqvam meis, omni, non modo contentione, ſed & dimicatione, elaborabo.

Exemplum IX. ex Epiſtola 74. lib. 13. Cic. ad Fam.

Non puto te fugere, qvæ & præſens tecum egerim, & per literas de Lucii Oppii familiaris mei & L. Egnatii negotiis. Et novi ſanè tuum in me amorem & obſervantiam, ut non facilè crediderim, te rerum mearum & amicorum oblivisci velle, niſi & mei ipſius obliviſcaris. Ne vero ipſe & literis in te parcior, & in cauſis amicorum ſequior videri poſſim, iterum de amicorum ſalute ago per literas; qvorum tu cauſam agas, etiam atqve etiam rogo; cavebisq; qvantum in te erit, ne mihi iterata hac cōmendatione acta ſint agenda. De L. Egnatii negotiis inprimis velim cogites: noſti enim, qvanti hominem amem, qvanta ſit noſtra familiaritas; ut vel eo ſolo, ſi me ames, ad deſideria mea implenda poſſis debeasq; permoveri. Puta eundem eſſe eum, qvi petit, & eum pro qvo petit: nec tam illi tu hoc officium crede, qvam mihi, exhibiturum; qvi in re meâ non magis laborarem, dum laboro in re amici, qvæ etiam eſt è re meâ. Fac ergo, ne inter ſolos nos dispereat amor noſter & illaudato perimatur ſilentio, qvod profectò fiet, niſi etiam aliis amoris noſtri conſtantia ſummusqve animorum conſenſus innoteſcat. Sit ergo L. Egnatius quoque inter illos, qvi è facili tuo aſſenſu cognoſcat, qvanti tu me æſtimes: ne ille dubitet, ſe à me æſtimari. Triplicem itaqve amicitiam uno qvaſi ſolidabis & conſervabis officio, tuam erga me, meam erga te, tuam atqve meam erga L. Egnatium. Vide ne tam ſplendidam bene merendi occaſionem prætermittas; qvod te vehementer rogo.

Exem-

Exemplum X. ex epist. 75. lib. ejusdem.

Perscripsi ante hos octo dies ad te de negotio amici, qvod multis tibi nominibus ivi comendatum: qvamvis propter silentium hactenus tuum vix, qvid sperare habeam, constet. Peccare in amicitiam nostram qvodamodo viderer, si bis peterem à te, qvi vel ad nutum solebas esse promptus. Cum vero sciam, tantis te distineri implicariqve negotiis, ut facilè non quidem amicitiæ officia, sed illorum maturationem, memoriæ possint subripere, iterum mitto has meas, qvæ aurem tibi vellicent; præsertim cum C. Aviani Flacci amor me ad scribendum adegerit, cujus causa nihil non tentaverim, & mehercule debeo. Qvod si in memoriam hæc tibi revocare attinet, qvæ nescire te recens tempus non sinit, nosti qvid præsens ego non solum tecum egerim, sed & qvàm tu mihi humanissime responderis. Nec poteram facilè credere, abiisse tibi ex animo argumentum Epistolæ, quam de eo accuratè scripseram. Sed putavi tamen, me ejus comodis non vigilaturum, si aliquam scribendi occasionem prætermitterem, freqventiam literarum vocans in subsidium comendationis. Non poteram deesse amico, cujus preces mihi sunt imperia: quamvis in suspicionem me à te adduci posse videar, qvasi in dubium vocem eam, qvam semper hactenus tam erga me, quàm erga alios, exhibuisti, constantiam. Ignoscas tamen, si desideriis amici occupatus, vehementius flagitem; qvæ & semper æqvissima esse credidi, & tibi non ingrata.

Exemplum XI. Dilatationis Periodicæ ex Ep. 3. lib 13. ad Fam.

In hâc multa ethymemata & argumenta coarctantur, ob qvæ comendari debeat Fusius Memmio. Epistola ita habet: *A. Fusium, unum ex meis intimis, observantissimum studiosissimumqve nostri, eruditum hominem & summa humanitate tuaque amicitia dignissimum, velim ita tractes, ut mihi coram recepisti. Tam mihi gratum id erit, quam quod gratissimum. Ipsum præterea summo officio & summa observantia tibi inperpetuum devinxeris.*

Habet illa Epistola octo argumenta, duo à persona Ciceronis, duo à persona Fusii, qvatuor à personâ Memii desumpta. Illa si singula Syllogisticâ formâ proponantur, magnus apparatus argumentorū nascetur: si per suas partes, quas Rhetores tradunt, dilatetur, longe major apparatus erit. *Primum* argumentum est, quod sit unus ex intimis Ciceronis. Hinc talis Syllogismus: Qvicunq; ex intimis meis est, illū præ cæteris debeo commendare. Atqui Fusius &c. E. Majori propositioni potest addi alia ratio: Nam amicorū comoda sunt mutua. Minori addatur ratio per comparationem: nemo est inter amicos meos, cui plus fidam. Illustretur aliâ similitudine vel proverbio. Conclusio hic omitti potest, & cæteris omnibus argu-

mentis subjici. *Alterum* argumentū est: Q. studiosissimus nostri est, debet comendari, &c. Majoris ratio est: amor enim amorem provocat. Minoris: nullum officium, qvod amicus amico præstare potuit, prætermisit. Addi potest illustrationis loco enumeratio. *Tertium* à persona Fusii: Qui eruditus est debet coīēndari. Majoris ratio est: eruditio enim omniū bonorum complexū habet, & per se jucunda est & honor illi debetur. Minoris ratio addi potest, qvia omnibus eruditis se talē probavit. *Quartum* est: Q. summe humanus est, commendari meretur. Majoris ratio hæc: humanitas enim vinculum est, qvo homines inter se colligantur. Minoris: qvod plurimos viros insignes sibi hác ratione devinxerit. Seqvuntur argumenta à Persona Memmii. *Quintum* est: Qui amicitiá tuâ dignus est, ille debet tibi coīēndari. Ratio Maj: delectum enim inter amicos habes. Min: Virtutes enim in illo sunt, quæ tibi in pretio, honestas & fides. *Sextum* est: Q. promisit, se amicum suscepturum, ille servare debet. Majoris ratio: nam in eo versatur boni viri & amici fides. Min. nosti, quid nuper inter nos de illo actum fuerit. *Septimum* argumentum: Quodcunque gratum amico amicus esse novit, præstare debet. Atqui Memmium sibi Fusium habere commendatum, gratum est Ciceroni amico, E. Majoris ratio hæc est à contrario: Si ignotos nobis conciliamus qvâcunque re, multo magis amicorum benevolentia conservanda est. Minoris ratio: Nisi id gratum esset, non tam operosè tantoque studio id à te contenderem. *Octavum* argumentum: Q. novum amicum sibi parare potest, occasionem non debet prætermittere. Major. ratio: aucto amicorum numero, fortunas nostras augemus; nihil est ad vitam suaviter ducendam commodius: oblata occasio arripienda est. Illustretur simili: nemo thesaurum sibi sponte oblatum respuit. Minoris ratio: ipse ambit; ego illi me proxenetam fore pollicitus fui. Nos exemplum dilatationis ex hâc epistolâ proponemus.

Etsi non temerè amicorum negotia turbare soleo, nunc tamen hanc mihi epistolam imperavit amor, quem virorum optimo, uni ex meis intimis, debeo, qui me parario tuam se exorare posse amicitiam sperat. Et sunt sanè multa, quæ me inducunt, ut hoc ipsi officium denegandum non esse existimem. Nam cum meâ causâ ipsi cupio, tum tuâ; neque ipsius virtus contemptim habenda est, quæ vel majoribus theatris proponenda videbatur. Ac primo quidem ipso intimo amico fruor, quales tenerrimè amare solemus, inter quos præ cæteris mutua illa florere debent officia. Unus inter omnes amicos meos est, quem consiliorum socium omniq; in cogitatione conjunctum habeo. Ac nosti, etiam inter amicos valere, quod vulgato verbo dicitur: Multos esse laurigeros, paucos Phœbos: multos thyrsigeros, paucos Bacchos. Multos quidem habui & nunc habeo, qui mecum loquuntur suavissimè, quotidianas apud me salutes deponunt, verbis magnifici, linguâ factiosi, inertes operâ: Neminem unquam, qui majori me observatione coluit, plusq; beneficiorum in me cumulavit. Cui sane nisi memorem animum præstitero (provocat enim amorem amor, & trahuntur beneficia beneficiis) ingratum me hominem ac inofficiosum omnes, tuq; ipse, cum tibi illa non sint incognita, dixeris. Verùm non meo solum nomine ejusq; in me meritis

ritiis vestram metiri amicitiam volo. Satis in ipso virtutum est, quibus omnium hominum sibi favorem facilè attraxerit. Nihil ipso fieri potest eruditius. Literis omnibus artibusq; est instructus, quibus & per se honos debetur, & omnium bonorum complexus ac consociatio continetur. Omnibus sane viris doctis dudum se talem probavit, qualem mea tibi commendatione ornatum propono. Si suavitatem nosses hominis summamq; humanitatem (quo nullum efficacius in hominum conciliatione vinculum est) nullum ad custodienda vitæ civilis munia præsidium paratius, rueres in amplexus hominis, qui omnes sibi cives officiis, obsequiis, studiis mirificè devinxit. Amabis itaq; hunc hominem, quem amore dignum suæ virtutes declarant, quem tuæ sibi conciliare laborent. Si enim consilia tua sequi vis in delectu, quem inter amicos constituere soles, nemo erit tuis moribus accommodatior, & te ipsum tuasq; virtutes, & qvicqvid tibi charum amplumq; est, summam deniq; honestatem & fidem, quâ nihil acceptius in amicitiâ est, in ipso deprehendes. Meministi ipse, quos inter nos sermones de illo miscuerimus; quæ tuipse mihi pollicitus fueris. Nihil verò tu etiam primoribus labris polliceri soles, quin promisso fidem subdas. Neq; inter illos es, qui amicorum de amicis spernere judicia solent: tuorum etiam voluntati obsequi honestas interdum jubet, si illi non honesta tantum, sed & utilia suaserint. Non ignoras, quàm in prensandis ignotorum hominum amicitiis seduli esse aliqui soleant & ambitiosi. Quo minus dubito, atq; te sollicitum fore, cum in mea conservanda, tum in illius, qui favorem tuum ambit, benevolentia arripienda, ut ille in tuâ sibi gratiâ parandâ summopere laborat. Nisi enim hoc mihi gratum esset, nisi ille tanto amicitiæ tuæ desiderio flagraret; non ego tam operose id à te contenderem, nec ille tam sollicitè & quasi cum convicio commendationem sui flagitaret. Deniq; si nihil te movet, illud moveat, quod amicum tibi novum paras, etiam antiquis illis antiquiorem tibi futurum. Nosti verò, quàm amicorum accessionibus fortunas etiam nostras augere soleamus, quam nihil sit ad vitam suaviter ducendam commodius, si amicis quasi fulcris quibusdam & præsidiis res nostras muniamus. Quo te beatum fore minimè dubito, si occasionem, quæ tibi me pario offertur, ut thesaurum divinâ virgulâ oblatum, accipere non detrectaveris.

Exemplum XII. qvo è ligato in sermonem solutum convertitur Epistola.

Est & hoc dignum Tirone exercitium, ut poëticam orationem vinculis solvat, & ad orationis liberæ habitum efformet. Facillimè hoc fit in epistolis Horatianis, qvæ versu qvidem scriptæ, ita tamen, ut sermonibus videantur propiores. Si enim periodos aliter formes, atq; illa imutes, qvæ quodamodo numerum & dictionem poëticam sapiunt, nullo negotio elegantem epistolam in soluta lingua conficies: cui usui accomodatius erit, si aliqvando formulas ex Cicerone parallelas congeras, qvibus sensum eorum, qvæ in Ciceronis epistolis occurrunt, eleganter varies. Idem qvoq; tentare poteris in Ovidianis Epistolis, qvæ plus habent poëtici, formularum tamen elegantiâ etiam cum Cicerone certant: quem paral-

parallelismum notavit *Henricus Stephani in Differt. de Vario Epistolarum genere.* Ac possunt tales formulæ ex epistolis poëticis inter reliqua etiam colligi, usui futuræ illi, qvi cum judicio & delectu illis utetur. In Horatianis epistolis præire nobis potest Lubinus, qvi perpetuam paraphrasin in Horatii Poëmata edidit. Sed is, quia sensus verborum investigat, multaq; circumscribere opus habet, quoniam paraphrasis est, & comentarii vice fungitur, non eam habet sermonis compositionem, qvæ convenit epistolæ. Nos exemplum proponemus *ex Epist. 9. lib. 1.* quæ est comendatoria, sed quæ mira brevitate omnia ista comprehendit enthymemata, qvæ poterant afferri ad aliqvem commendandum, qvem potius coacti, qvam sponte, commendamus.

Quanti tu me facias, Claudi Nero, Septimius unus intelligit. Vehementer enim rogavit, precibusq; suis quasi coëgit, ut commendare se tibi ac tradere vellem, hominem nec ingenio tuo, nec domo tuâ, qui optimos eligere soles, indignum. Nam quoniam me propiori tibi junctum amicitia censet, facile quid apud te efficere valeam, ac me ipso quidem novit accuratius. Multa quidem causabar; sed cum verendum mihi esset, ne data me opera extenuare amicitiam nostram putaret, tui favoris meæq; potentiæ dissimulatorem, aut utilitatum amici incuriosum, ut sequi meas rectius possem, atq; ita apud amicum in culpam incurrerem; perfricare frontem apud te malui, urbanorum more hominum, per impudentiam extorquens à te, quod mod. stiâ vel non poteram, vel non audebam. Quod si apud te violatæ modestiæ, amici causâ, reus non tamen vituperor, rogatum te peramanter velim, ut in domesticorum tuorum numerum hominem bonum tibiq;, ut spero, ad omnia obsequia promptissimum recipere ne dedigneris.

CAP. XV.

SYLLOGE EXEMPLORUM,

Strictiore imitatione ex Epistolis Ciceronianis, quas Melchior Junius secundum omnia genera collegit, expressorum.

Epistola Commendatoria ex Epist. 9. libr. 6.

Nihil potest Agapeto nostro fieri jucundius, nihil nostri amantius. Quare ab ineunte ætate illum omnibus horis in oculis fero, complexu teneo, non ipsius tantùm, sed & patris favore officiisq; ad hominem illum arctiùs mihi jungendum incitatus. Mira in illo est eloqventiæ vis; abundat præterea doctrinæ incredibili varietate & copia; ut non tam meâ commendatione, qvam suis niti virtutibus possit, ac animis non irrepere tantùm, sed & blanditiis studiisq suis rapere posse videatur. Nihil ergo attinet, argumen-

ta circumspicere solicitiùs, qvibus favore tuo dignum esse ostendam. Plenam, ut puto, apud te merebitur fidem nostra de illo homine, non opinio, sed æstimatio. Cui accedit imposita mihi qvædam necessitas, ut ipsi benè cupere debeam, & res ejus, qvoad fieri potest, ornare, ac salutem ejus tueri. Idem tibi apud omnes animus & eadem voluntas, qvi amore tuo semper complecti soles notæ & expertæ fidei homines, artibus variis instructos, & ad Reip. munia tractanda adhibere. Quo magis etiam hunc Agapetum nostrum inter clientes tuos numerabis, qvi non suis solùm moribus suisqve virtutibus commendatur, sed nostro præterea suffragio adjutus, apud te aliqvo numero & loco haberi meretur. Curabis igitur hoc negotium, non ut alienum, sed ut meum, itáqve tuum: qvoniam ut mihi te cupere non ignoro, ita ejus hominis causa omnia, quæ potes, (potes autem omnia) te velle confido. De tuis omnibus officiis id mihi gratissimum fore credas velim, cui officia mea studiaque ad omnes bene merendi occasiones intenta, ipseq; me, quantus quantus sum, & omnia mea obsequia commendo. Vale.

Alia commendatoria ex Epistola 16. lib. 11. Cic. ad F.

Adeò te qvidem impeditum tenent civilia officia, perpetuisqve clientum incursationibus, studiis, sermonibusqve obsideris, ut non nisi per cuniculos obrepere tibi ausit hæc epistola. Quare negotium hoc dedi fratri meo, ut molles aditus & mollia fandi tempora observans, attemperatè tibi traderet has literas. Quemadmodum enim salutatores crebri & importuni obturbare solent; ita epistolæ non loco redditæ vires, oculos, voluntatemqve hominum occupatorum violant. Si vero ab rebus tuis gravissimis tantum est otii tibi, ut epistolam hanc legere non dedigneris, si frater meus te nunc inficientem & vacuum deprehendit, facilè me animum tuum expugnaturum confido. Agapetus noster sacro ordini initiari cupit, & Spartam Sacerdotis ambit; In ejus consuetudinem me penitus immersi, non blanditiis assentationibusqve illectus, sed virtute, doctrinâ, optimisqve moribus. Qvare illum in familiarissimis meis esse volui, ac multos jam eo utor annos. Nihil ergo mirum, si ejus causa & cupio & volo, qvem existimationis meæ studiosissimum cupidissimumqve esse scio. Illud etiam me non parum commovet, qvod homo ad omnia officia factus, difficillimo plane rerum nostrarum statu, eis sibi me beneficiis obstrinxit, ut, nisi apud me grati animi & fidelis memoria superesset, ἀχαριστίας mihi crimen subeundum sit, quod ego toto animo detestor & abhorreo. Quæ, cum in civium nostrorum sermonibus ac mentibus hæreant, an unquam ex animo meo discedat illorum memoria? Ita ergo existimes velim, me petere munus sacrum. Qvanqvam enim Agapetum nostrum virtus sua commendat, & divinæ humanæqve scientiæ cognitio profundior, tamen, qvasi hæc non ita essent, meo potissimum impulsu, hoc negotium gerendum suscepi; ut si fortasse ipsi non est, à mea procuratione aliqvod causæ æqvis-

æquiſſimæ accedat momentum. Firmiter enim mihi perſuadeo, habituras apud te aliqvid ponderis preces meas: qvanqvam ratum penſumq; nihil habes, niſi qvod juſtum ſanctumqve eſt. Id tamen magis nunc curabis, cum à me tibi commendari videas: qvem ut inter amicos tuos repones, ita deſideria explere, qvoad poteris, non gravaberis. Qvoniam ergo in ſenatu & populo regnas, operam dabis, ut illorum plurimos Agapeto noſtro concilies. Loqvaciores, qvam velim, ſunt literæ meæ; ut ſolent eſſe, qvæ in deſideria & affectus ſe diffundunt. Finem igitur ſcribendi faciam, ubi hoc unum tibi ingeſſero, de innumerabilibus tuis in me officiis nullum mihi unqvam fore gratius. Vale.

Eadem variata.

Cum tu ſemper ſis occupatiſſimus, diesque omnes & horas in Reip. negotia impendas, in Reipublicæ commoda peccare videbor, ſi te gravioribus intentum rebus literis meis avocare auſus fuerim. Ideo in mandatis illi dedi, qui has tibi traditurus eſt literas, ne te ex improviſo aggrediatur, ſed mollia fandi tempora diſpiciat, quibus te & alloquatur, & literas legendas exhibeat. Si enim rectè te novi, non committes, ut conqueri de ſtudiis officiisque tuis amici poſſint, *qui* totus ad officia factus, nullâ in re illorum deſideriis deeſſe ſoles. Non fallar ergo ſpe & opinione meâ, ſi literas meas attentè perlegeris, atqve omnia illa, quæ à te peto, facillimè impetraturum me confido. Spartam Sacerdotis ambit atque petit noſter. Habes rem totam, quæ me ad ſcribendum impulit, cujus mihi cauſæ nec leves, nec paucæ ſunt. Non ignoras ipſe, quam ſanctum amici nomen ſit, cujus cauſa cupere velleque omnia debemus, quæ qvidem noſtræ facultatis ſunt. Fuit mihi verò cum hoc homine atque per longum uſum quaſi inveterata amicitia atque familiaritas, ut injuriam ille gravem interpretari poſſit, ſi in re, qvæ maxime ad illum pertinet, deſtituerem. Converſatio mihi cum illo penè qvotidiana eſt, qvâ ita oblector, ut omne mihi tempus acerbum exiſtimem, qvod ſine illo transigendum eſt. Non attinet nunc memorare, quàm ille in rebus meis curandis, ornandis ac juvandis, fuerit ſollicitus, ut beneficiis ejus obſtrictus, atq; illi propemodum obnoxius vivam. Qvæ me cauſa præ cæteris omnibus impellit, ut, quibus poſſum officiis, ipſi voluntatem meam declarem, ne tantorum beneficiorum memoriam planè exuiſſe videar, ac ingratorum hominum numero, qvi rectè de rebus judicant, me adſcribant. Tu ergo tibi non rem ipſam tantùm, non Agapetum noſtrum, ſed & me ipſum Tibi propone, qvaſi ipſe Spartam illam ambirem, teq; ut mei cauſâ ſollicitus ſis, rogarem. Nam, quanquam Agapetus noſter aliena comendatione non indiget, iis ornatus virtutibus, qvæ omnium facilè ferire oculos poſſunt, quæq; à nemine ignorantur: tamen, ut nunc ſunt tempora, qvibus ipſa quoq; probitas patrono indiget, ego omnem rem auſpiciis meis agendam eſſe decrevi. Qvod ſi ergo meus tibi amor cordi eſt, de qvo ego qvoq; minimè dubitandum eſſe exiſtimo, illum nunc erga me affectum oſtende,

ut deſiderio Agapeti per tuum & auxilium & conſilium ſatisfiat. Qvod ſi te eâ in re difficilem non præbueris, omnemq; tuam induſtriam, fidem, curam in hoc negotio rectè curando impenderis, non Agapetum tantùm æternum tibi devincies; ſed & illam, qvæ inter nos eſt, amicitiam novo qvaſi fulcimento firmabis.

Alia commendatoria, ex Ep. 17. lib. 13. quâ Principi erudito Studioſus ad munus Scholaſticum ab Academiâ commendatur.

Philomuſum optimæ indolis, præclaræ ſpei, ſingularis induſtriæ juvenem, ſinu noſtro fovimus, atque omni operâ noſtrâ, monitis, conſiliis, præceptis ita percoluimus & expolivimus, ut neque nos laboris noſtri, neqve illum pœnitere fructuum poſſit, qvos ex converſatione ac familiaritate noſtra percepit. Quare è multis, quos Academia hæc alit, civibus unum hunc deſignavimus, qvem amore noſtro complecteremur, & conſiliis commendationeque noſtrâ ornaremus. Itaque cum ſpes illum teneret, fore, ut & apud Te, Princeps Sereniſſime, aliquo numero eſſet, ſi nobis in pretio fuiſſe intelligeres, ſinceris virtutum in officinâ noſtrâ educatarum teſtibus, ad Te viam affectavit, & tuâ motus clementia & ſuo ductus conſilio, quod ipſi probatur maximè, cum nobis non diſplicere intelligeret; qui ita ipſi cupimus, ut rem literariam in patriâ ab ipſius eruditione ornari magis cupiamus. Non ergo ſollicitiùs argumenta circumſpicimus, quæ apud Te in gratiam illum ponant, cum ipſum per tot annos ſpectata probitas & eruditio oſtendat omnibus, neque Virtus ejus tam ſit obſcura, ut noſtrâ illâ declaratione demum illuceſcat. Non ipſi hederam ſuspendimus, non laudibus illum cumulamus, qvod aſſentatorum eſt, aut qui gratiam aliquam blanditiis ſ[illegible]is aucupari volunt: ſed, qvod virorum bonorum eſt, & à nobis requiri poterat, vitæ eruditionisque luculentiſſimum ipſi teſtimonium perhibemus: Qvo plus apud Te prudentiſſimum rerum æſtimatorem perficiet, quàm elogiorum emendicatis lenociniis. Cupit ille palæſtræ Scholaſticæ admoveri, non impar huic congreſſui Achilles: imo, ſi rem rectè putare velimus, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων ſuam ipſe cauſam aget ſuis virtutibus. Quam nos de eo opinionem habeamus, quod judicium, his literis teſtamur. Non ille majora viribus affectat, magna in illo ingenii vis, lacertos affert & latera, jam pridem ad hoc ſtudiorum genus præparata. Tu verò, Princeps maxime, pro ingenii tui perſpicacitate ſummâ ita hæc definies, ut non tam noſtro, quàm tuo ſtetiſſe judicio videaris: Qui, quod in Principe rarum eſt, penetrare iſta animi tui ſolertiâ potes. Cui ſi ille cauſam ſuam probaverit (probaturum autem auguramur) nullam ille vel rigidiſſimi cenſoris de ſe ſententiam ſubterfugiet.

Alia commendatoria ex lib. 2. Epiſtolâ 6.

Nondum conſtante famâ atq; omnium ſermone celebratum erat, te iter tuum ad urbem directurum, cum negotium villico dedi, ut has ad te perferret literas: ſed tamen, cum propiùs te abeſſe ab urbe non incertis rumoribus ſpar-

geretur, compertum vero haberem, dudum te commovisse Asiâ, tantæ mihi molis res illa visa est, ut præmaturè factum dici non posset, si literæ ad te mitterentur qvas primo qvoq; tempore mitti rei necessitas efflagitabat, & ipse vehementer cupiebam. Qvod si mea in te studia ac officia eo loco numeroq; habentur, qvo tu semper habes; soles enim summis ad cœlum efferre laudibus, qvæ ego vix humi repere contendo; pudentius à te, si qvæ magna negotia deposcenda essent, aliqvid per literas flagitarem. Perincommodè enim accidit illis, ac non parum sollicitas habet, qvi eos, ad qvos scribunt, à se beneficiis affectos existimant. Armatæ enim illæ preces sunt, & qvi ita petunt, vim potius inferre modestiæ ac pudori alterius, qvàm precario, & leniter, & bonis verbis petere videntur. Nam remunerationem officiorum exspectant, & merita meritis compensari volunt. Qvoniam vèrò beneficia in me tua nemini sunt obscura, adeoq; in ipsâ luce in oculis omnium versantur, estq; liberalis ingenii, illi, cui accepta multa fers, ferre plura, non habui ambiguum, à te per literas contendere, in qvo omnia experiri necessitas qvædam cogit. Maximè qvidem illustria atq; insignia tua sunt merita, qvibus à te devinctus ornatusq; immoderatâ qvâdam profusione sum: qvo enim non studio magnificentiæ prolaberis supra sortis tuæ mensuram? sic tamen mea fert opinio, superari me beneficiis tuis, utut innumerabilibus, utut amplissimis, non posse, humerosq; nostros oneri tuo ferendo pares futuras. Sed non parum certe facultate meâ confisus, omnia favoris tui argumenta in me cumulari patior, qvorum velut semina voluntas mea concipiat, largiore aliqvando proventu refundenda. Qvocunqve me animo & cogitatione converto, Reipublicæ nostræ mecum commentor statum: & qvoniam instat consulatus mutatio, in eam deductus sum cogitationem, neminem digniùs, qvam Milonem, Remp. sustinere posse. Existimo enim, nullam meam operam esse tantam, qvæ ipsi non debeat impendi, aliqvam etiam pietatis rationem habendam esse. Nemo unus est, qvi vehementiùs de eo laboret, aut honori ejus inserviat magis, qvam ego; neqve unquam mihi pensi qvicqvam erit, qvam si toto pectore ad illum ornandum incumbere possim. Magni enim tum ad decus, tum ad fortunas meas, interest. Hujus tamen totius negotii conditor, ut intelligo, esse poteris, modò id præstare in animum induxeris. Qvoniam enim unus illa potes, in te omnes nostras spes habemus; neqve qvenqvam ministrum, socium, adjutorem habebimus. Multa se nobis dant ad manum argumenta, qvæ qvasi prora sunt & puppis spei nostræ obtinendæ. Firmissimâ benevolentiâ bonorum hominum muniti sumus, in qvorum animos influxit, me ex Tribunatu illi januam qvasi patefaciente; ut spero, te habere cognitum. Non desunt nobis benignitates plebis, in qvam ille se penè totum profudit, benigno alloqvio, comitate, invitando, beneficiisqve, qvos poterat, sibi conciliando. Habet juvenes genere nobiles, ingenio promptos, gratiâ florentissimos, sibi devinctos. In omni enim officiorum genere eminet ac præfulget in ipso decori ac honesti dignitas. Adest ipsi præter aliorum parata mea qvoqve suffragatio:

gatio: nec deerunt forte, qui autoritatem meam feqventur. Qvanqvam enim ipfe habeo exiguam efficiendi facultatem; tamen, qvia optima atqve æqviffima fuadeo, & publicæ rationes poftulant, ut qvædam neceffitas rei fit impofita, credo omnes libenter fententiam meam amplexuros. Deeft confiliorum noftrorum architectus qvidam & machinator, quem te defignavimus, in qvo qvafi prærogativam fuffragiorum omnem effe exiftimavimus. Nemo unus eft, qvi tecum æqvari conferriqve poffit, ut in te qvafi corpus unum & confilium totius fenatus effe videatur. Qvod fi memoria hæc in referenda gratiâ jucunda eft, fi me bonum, fapientem, & civilis officii non ignarum, atqve ex eo dignum judicas, apud qvem beneficium ponas, juftam rem & facilè oratam à te effe volo, ut hâc me follicitudine liberes, hujus gloriæ cupidum foveas atqve fuftentes, & confpiratione confenfuqve tuo ad eum decorandum incumbas. De ipfo amico affirmatè tibi promitto, fi ad ejus amicitiam aggregare te dignatus fueris, non temerè habiturum, in qvo major eniteat virtus, modeftia, æqvitas, altitudo animi, qviqve honoris tui ftudiofior cupidiorqve futurus fit. In me verò non parum honorum cumulaveris, ut tum demum cognitiffimum habiturus fim, eundem te fuiffe in laude meâ prorogandâ & extendendâ, qvi fueris in falute confervandâ. Ego nifi teftatum tibi fciviffem, cum has ad te literas darem, qvàm maximis beneficii vinculis obftrictus Miloni fim, quàm mihi omnes machinæ fint adhibendæ, quàm mihi præfulcienda atqve præmunienda fint amico ftudia, quàm omni operâ, curâ, diligentiâ in hoc incumbendum fit; crebrioribus te literis appellaffem. Nunc tibi negotium omne & totum hunc hominem trado de manu in manum, omniaqve, qvæ nobis chara atqve ampla funt, in fidem & patrocinium tuum collata volo. Unum hoc tibi declaro, fi à tuâ virtute perfectum hoc fit negotium, majoribus beneficii vinculis tibi, quàm Miloni, obftrictus ero. Non enim mihi tam incolumitas mea ac falutis confervatio cordi eft, quam me referendæ gratiæ voluntas delectat; cujus mihi grata æftimatio animo refidet. Cujus ut voti compos fiam, tu ex omnibus unus facile præftabis. Vale.

Refponforia ad commendatoriam Studiofi ex Ep. 11. lib. 5.

Mirificus tu femper officiorum meorum præco es, atqve in ipfis ornandis adeo effufus, ut jam placere mihi ifta incipiant, poftqvam tuâ interpretatione ftudioqve femper fiunt ampliora. Itaqve nihil miror, pro nuperrimo beneficio meo, qvantulum illud etiam eft, tantum mihi gratiarum reponi. Gratiffimum enim te femper fuiffe comperi, eamqve animi virtutem, quam tu cumulatiffimè femper præftitifti, qvibus poffum, laudibus efferre non defiftam. Ferream mihi frontem oportet effe, nifi amoris illius ftimulis moverer, animumqve in te pronum fummisqve ftudiis propenfum oftenderem. Qvod ut faciam, nullam patiar elabi è manibus occafionem, omnes ipfe circumfpiciam. Quare Ἰαὶν ἀμ-

φοῖν amplexus fui, qvod mihi ſuppeditaſti bene de amico tuo merendi documentum. Vix deguſtaveram literas tuas, ac ſtatim miſi ad hominem, ſi qvid eſſet, quâ in re commodare ipſi poſſem, nihil me omiſſurum in rebus ipſius & negotiis tractandis; ſed omnem induſtriam, omnes animi vires impenſurum. Quare ad ipſum ſcribas velim, moneasqve, ut ille mihi adſit freqvens ſalutator, ſollicitet, interpellet, nullamque rem adeo gravem exiſtimet, quam ego non ipſius cauſa confecturus ſim, ſi virium illa mearum ſit & facultatis. Voluntatem certè meam ſemper ſibi habebit obnoxiam: neque enim mihi qvicquam gratius eſſe poterit, quam ſi (quod vulgari verbo ajunt) de unâ fideliâ, duos poſſim dealbare parietes, uno ſcilicet officio & novum parare, & veterem confirmare amicum. Vale.

Reſponſoria ad Commendatoriam, ſub primarii Senatoris perſonâ, modeſtè ſe excuſantis, qvod in petitione magiſtratus juvare illum nequeat, ex Ep. 2. lib. 10. ad F.

Malè ſit morbo illi, qvi me lecto affixum tenuit, prohibuitq́; , ne in Senatum venirem, cum tua ageretur cauſa: Cui ego me totum impendere ut voluerim, ita non licuiſſe, ægrè fero: neq; tam malè habuit ipſe morbus meus, qvam qvod ſegnior nunc in amici negotiis tractandis videor. Neq; ſanè res vel me præſente omnino confecta fuiſſet: ſcis enim, quam ſuſpectæ æmulis voces meæ, qvam illi mea judicia non tacitè tantum convellant, ac libidine qvadam in transverſum rapti, vim veritatis negligant; modo in alia omnia abeant, & ægrè mihi faciant, cujus honeſtior videri poterat oratio. Nemo ſecum reputat, qvid tua vel aliorum virtus mereatur; vel favoribus omnia patent, vel nummis; virtus omnis poſt favorem & numos eſt. Et religio mihi fortè fuiſſet, tot hominum perverſè ſentientium judicio te exponere; à qvibus ſi repulſus fuiſſes, exiſtimationi tuæ labes meo jumento adducta fuiſſet. Vitio itaqve mihi non vertes, ſi in tuâ re expediunda omnia abjecerim conſilia, vel ad publica conſilia vocatus. Si qvæ res ſunt privatæ, quibus operam meam deſtinaſti, impera qvidvis, in tuâ me poteſtate fore confirmo. Neq; in publicis tibi unqvam deero, modo ipſe non turbem negotium, cujus conficiendi ſecurior per alios via eſt: Ad tuam enim utilitatem omnia refero, eoq; conſilia mea dirigo, ne ſaluti tuæ obſiſtant, cum tu profutura eſſe exiſtimas, de meâ vel dignitate vel comodo parum ſollicitus. Rectius itaq;, me judice, facies, ſi cogitationem omnem de Spartâ hâc obtinendâ abjeceris, & in aliam, qvæ ultrò tibi offertur, animum tuum converteris. Vale.

Petitoria, quâ à Patrono commendationem petimus ad Principem, pro Spartâ aliquâ obtinendâ, ex Ep. 30. lib. 7.

Ut nullam diem ſine linea abire Apelles volebat; ita tu nullum ſine literis

per-

perſcriptis tabellarium. Multæ inter nos magnæque intercedunt officiorum rationes, quas nunqvam adeò accurate ſubduxeris, quin potiſſima in acceptis meis referre ſit neceſſe; qvibus ego ſolvendis ſi par non ſum, addico me tibi ex ære tuo mancipium, qvo utaris fruariſque, prout commodum tibi viſum fuerit. Tui enim beneficii res eſt, qvod aliqvo loco ſumus, qvod in luce hominum ſermònibusque verſamur. Qvod placere viris doctis, & qvidem eorum principibus poſſumus, à tuâ autoritate procedit. Qvando ergo nos ſemel reddidiſti tibi obnoxios, adde ſuperioribus tuis beneficiis unum hoc maximumque, ut tua commendatione innoteſcamus viro illi magno, quem omnes ſuſpiciunt, admirantur, in cœlum evehunt laudibus, ſi qva tibi ulla homuncionis hujus cura eſt. Hácme ambitione laborare non diffiteor, ut viro illi placere incredibiliter cupiam. Quæ ſi in me non reprehendenda eſt penitus, tu facies comendatione tuâ, ut voto hoc noſtro fruamur, qui & apud illum in gratiam me ponere potes, & qvod ab amico ſperare licet, cupis. Nullum mihi hoc beneficio tuo majus obtingere poteſt, gratulabimurque nobis, ſi per te impetraverimus, qvod tam anxiè à nobis quæſitum eſt. Dabimus viciſſim operam, ne in ingratum hominem tot mérita tua collata eſſe videantur.

Alia petitoria, ex Epiſt. 20. lib. 15. quâ quis Amicum per Galliam & Italiam peregrinantem petit, ut ſæpius ſcribat.

Etſi juxta cum ignariſſimis ſcio, qvo in loco te deprehenſuræ ſint meæ literæ, jam κοσμοπολίτην, totoqve cœlo, totqve terris à me disjunctum, dedi tamen Agapeto noſtro, ut non illas tantùm tibi afferret, ſed & librum, quem nuper in lucem miſimus. Qvod ſi ergo ipſi tam felici eſſe licet, ut in te incidat, habe hoc amoris noſtri monumentum, lege, cenſe, & quid tibi ſuper hoc argumento videbitur, réſcribe. Tuas enim literas, ut diuturnam explere ſitim cupiens, expecto, quas cum tu promiſeris frequentiſſimas, adeò malum nunc nomen es, ut totus obmuteſcas. Sunt vero cauſæ & graves & multæ, quæ te potiùs ad ſcribendum laceſſant, quam me, qvi excuſatus ero, ſi frequentiùs etiam ſcribenti tardius reſpondeam. Nusqvam tu certo loco conſiſtis, atqve eò, qvorſum te impellunt vel repentina vota & deſideria, vel occaſiones temporum & locorum, itinera tua dirigis; cum hîc ego patriæ, domui, imo parietibus affixus & libris, exſpectare ſemper poſſim, unde unde tuæ ad me advolent literæ. Qvod ſi hoc tibi contemnendum videtur, tantine apud te patriæ amor eſt & cognatorum tuorum, ut eorum memoria tibi obverſetur animo, ut aurem vellicet; de qvibus omnibus certior fieri non niſi literis meis potes? Accedunt denique tua negotia, qvæ fidei meæ comendaſti; de iis certè explorare te convenit, utrum feliciter curentur, an ſegniùs expediantur, ſi mo-

 leſtum

lestum tibi est, novis exterarum rerum deliciis animum earum cupidissimũ pasce-re. Quod facere tamen solent amici, tam exiguo certè officio non difficiles futuri, ut necessariorum integram sibi amicitiam conservent. Illud movere te qvoque poterat, nos tui studiosissimos tuæ salutis causâ angi, ne te forte aliqua, ut fieri solet in itinere, pericula circumveniant, aut ex incommodis cœli peregrini valetudo tua aliqvid detrimenti capiat. Quâ ut nos sollicitudine liberes, tibi omnino danda est opera. Qvare si nos amas, scribe, & ita scribe, ut literas à te habeamus non jejunas ac strigosas, sed & freqventissimas, & rerum novarum plenissimas: qvas si preces nostras aspernaris, etiam cum convicio pro jure meo & necessitudine nostrâ efflagito.

Eadem Epistola variata.

Qvæ ego nuper edidi Schediasmata, ad te jam recta tendunt, ipsâ in viâ, anteqvam Lutetiam devenies, deprehensura, nisi, qvod non crediderim, nimis festines. Nactus hominem idoneum, cui rectè dare poteram, volui te qvoqve participem rerum mearum facere, si qvid in illis esset, qvod tibi non ingratum vel qvo alios mihi conciliare amicos posses. Fateor enim, hâc me duci gloriolâ, ut tenentur pleriq; qvi in literario hoc pulvere desudant, ut innotescere cupiam viris doctis, qvod fieri nunc te parario potest, qui in Galliis, velut in patentissimo totius orbis literati theatro nunc versaris. Sed illa rerum mearum cura levior est, quàm ut earum gratiâ te interpellem: majus est, quod nunc excruciat sollicitumqve habet, tui scilicet desiderium; cujus igniculi tantum abest ut absentiâ tuâ sint exstincti, ut potiùs in flammas erumpant, tuiqve memorem semper animum consumant, nisi literis tuis subinde refocilletur: qvas freqventiores ad me ut mittas, peto. Multæ etenim causæ sunt, qvæ ad scribendum te impellere debent, neq; excusent, si paulatim ab hoc officio sim remissior. Tu itinera semper lenta & minuta conficis, incertumq; est, in istâ percursatione terrarum, ubi literæ te meæ sint deprehensuræ. Ne itaq inanis mihi labor sumendus sit, rectiùs facies, si de rerum tuarum statu me feceris certiorem, qvocunq; in loco vixeris. Neq; enim fallere possunt tabellarii, ac tenet me mira rerum novarum cupiditas, cum tibi qvotidie se offerant, tam in re civili, quàm in literaria, qvæ scire meâ intersit. Sunt præterea multa alia, qvæ domi tibi præstare possum officia, qvibus cum ego occupor, ita urgeor, ut parum mihi ad literas scribendas temporis supersit; qvod deesse tibi in istis peregrinationibus nequit. Qvid enim facilius, qvid honestius, qvam otia sua amicis impendere, qvæ ne qvidem laboriosa tibi esse possunt, etiam cum integros epistolarum libros ad me miseris. Ut enim indefesso nunqvam deest discendi argumentum, ita scribendi occasio nunquam potest esse injucunda. Nunc hæc primò ex te cupio cognoscere, qvid novi moliatur Rex Galliæ, quorsum fulmina sua missurus sit ille Jupiter. Nos e-

nim, qvi procul ab hoc Jove ſumus, non procul ſumus ab ejus fulmine. Tu certè, qvi propior es, minùs pertimeſcis. Qvod ſi qvæ alia ſunt, qvæ ad Remp. pertinent, ſcribe, ut, qvo ſtatu nos ſimus, qvid metuere, qvid ſperare habeamus, exiſtimare poſſimus. Tuæ mihi literæ erunt pro oraculis, & in illorum fide acquieſcam. Vale, tuumq; amorem nobis integrum conſerva.

Reſponſoria ad petitoriam amici, qui opeem noſtram atq; auxilium imploraverat in lite de honore ſuo cum aliquo ſusceptâ, ex Ep. 6. lib. 11.

Venit ad nos Agapetus noſter, homo diligentiſſimus tuiq; ſtudioſiſſimus, ac tuas mihi literas obtulit, qvibus negotium tuum forenſe mihi commendas, opemq; meam eâ in re ſollicitas. Arripui ego hanc benè merendi de te occaſionem, ambabus, qvod ajunt, manibus. Neqve enim qvicquam gratius accidere poteſt, quam ſi rebus tuis utilem præſtare operam poſſum; qvas ita ad me pertinere perſuadeas tibi velim, quàm ſi meum in illis commodum unicè verſetur. Ideoqve cum cauſas haberem & graves & multas, ne in Senatum venirem, cum tuâ cauſâ disceptaretur: ſcis enim, qvæ mihi cum nonnullis adverſaria ſit; tamen mutavi conſilium, cum tuâ cauſâ quidvis me cupere & debere fas eſſet, ne per meam abſentiam tuæ exiſtimationi periculum aliqvod excitaretur, ſi in lite tuâ dirimendâ aliqvid temerè cupidèqve à nonnullis decerneretur. Noſti enim, qvanta ſit animorum immoderatio apud homines, qvi vel jura ſibi eſſe nata negant, vel eorum rudes ſunt & ignari: quo hominum genere nihil eſt injuſtius. Maturè ergo, & veluti Θεὸς ἀπὸ μηχανῆς conſiliis qvorundam interveni, tuisqve partibus adjunxi homines prudentiſſimos tuiqve amantes: qvorum ſolertia factum eſt, ut in cauſâ hâc ſuperior eſſes. Verum nolo hæc tibi in os ingerere, aut mea prædicare beneficia: ipſe, qvi literas tuas reddidit Agapetus, cum viderit, quæ tuâ cauſâ egerim, omnia narrabit. Neque deerunt alii tibi amici, qvi hæc ad te perſcribant. Illud exploratum habeas velim, me totum in tuâ poteſtate eſſe, omniaqve facere, & porrò facturum, qvæ ad decus & fortunas tuas augendas pertinere intellexero. Quo ſtudio, etſi plures tibi habes addictos, id tamen operam dabo, ut ſummum & dignitatis & gratiæ inter amicos tuos tenere gradum poſſim. Vale.

Adhortatoria, quâ aliquis ex Ordinibus Status Belgici Collegam hortatur ad Remp. maſculè defendendam, ex Ep. 3. lib. 10. cujus fuſior amplificatio cap. 14. data eſt.

Nullæ me magis recreant deliciæ, qvam tuæ literæ; qvæ rarius ad nos veniunt, cum mitti ſubinde ſoleant. Forſitan in luto hærent cum ſuis tabellariis, qvo viæ

viæ omnes nunc penè intercluduntur; vel naufragio terrestri perierunt, immisso omnibus campis Neptuno. Qvare me vehementer tuâ causâ sollicitum opportune resollicitarunt sermones, quos cum Arnoldo ad nos revertente de te habui, & plurimos & pergratos. Prædicabamus uterq; virtutes tuas, qvibus nihil potest fieri præclarius; prudentiam per omnia rerum momenta diffusam, suavitatem tuam incredibilem, quæ tamen à gravissimis moribus non deflecteret, qvodqve omnium mihi gratissimum est, amicitiam tuam jam ab ineunte ætate tot experimentis spectatam, tot testibus confirmatam. Quibus de causis nisi tibi cuperem, bipedum essem perditissimus, ab omni bonâ mente honestatisq; studio derelictus. Amor ergo meus impulit, ut ad te scriberem; & qvoniam omnia sum̃a tum opibus, tum prudentia in Rep. complecteris, animum tibi meum declarare volui, cum ipse tibi & per te Reip. benè prospectum vellem. Sic enim existimo, neq; me fallet, ut arbitror, opinio, eodem abs te animo, quo abs me profecta sunt, accipi debere, neqve ob sum̃am virtutem æqvitatemq; tuam vel suspicari sinistram mentem possum. Vides, qvid afflictæ patriæ tempora reqvirant, qvæ illi spes, qvæ res, quàm miseræ sint, qvem illa velut è machina Deum expectet. Tu verò vivis publico bono, in te ora convertunt omnes, in te velut in anchora sacra confidunt; nec puto, falli illos opinione suâ, modo tu præstes, ne spe suâ dejiciantur. Nosti optime, qvid hactenus in tuam virtutem injurii rumusculorum sparserint nebulones nonnulli, qvasi scilicet negligentiùs salutem publicam tractaveris, parumque pensi habueris, an staret caderetve Resp. Illis ego os, quoties tulit occasio, obturavi; neqve persuadere mihi possum in re vel minima fuisse abs te peccatum, qui animum habes ad temporum & fortunæ fulmina jamdudum obfirmatum; aut si qvicqvam remissius egisti, servasse te puto vires integras & latera Reip. ruinam minitanti, alio tempore magis profutura. Nunc ergo cum in illum statum res nostræ sint deductæ, ut spei vix locus relictus sit, foris nos vellicante Gallo, domi insidias struentibus Catilinis, animum tuum extende, expromeistorum consiliorum thesauros, atq; in id curam cogitationemqve impende, qvâ arte averti à Rep. extrema possint pericula. Hæc tibi, ut est ad Reip. salutem honestissima, ita unica ad tuam gloriam, via. Nisi publico amore ductus hæc scriberem, vix excusari posset mea audacia. Nunc verò cum his stimulis agitatum me ipse sentire possis, da operam, ut eidem à tuo ingenio profecti te fortiùs incendant stimuli; qvo dignitatem, qvæ per se sum̃a est, tam præclarâ occasione ad posteros, & ultra omnia secula extollas. Vale.

Responsoria ad priorem epistolam, ex Ep. 4. lib. 10.

Ita plane est, ut scribis; viæ omnes interclusæ sunt, neqveqvisqvam ad vos excurrere tabellarius per has viarum molestias potest, qvo factum est, ut sileat

inter

inter nos literarum comercium, qvod nullo tempore mihi tecum potest esse ingratum. Nihil enim profectò est, quod tui causa subire nolim: patent tibi mea officia, totus ego tuus sum, & in tui amorem tot me impellunt causæ, ut vel sine literis tuis nominis tui memoria mihi semper in animo hæreat, imò planè ob oculos merita tua versentur. De meâ itaque fide ne dubites, rogo, qvi in te colendo patriam mihi constituerim sanctitatem: parebo tuis consiliis, qvæ ut sunt prudentiæ plenissima, ita affectum tuum omnibus numeris absolutum testantur. In utroqve te admiror, qvi, ut amorem mihi tuum declarares, prudentissimo consilio subvenisti; ut prudentiam ostenderes, bonæ voluntatis quasi nuntio atqve interprete usus fuisti. A me ipso, imò â bonâ mente abirem, si tuis ego monitis locum non relinqverem; ideoque vel sola voluntatis tuæ declaratio animum nutantem confirmaret. At verò nihil dubito, nullâ in re hæreo, eodem spes votaqve mea collineant, qvò tu respiciendum esse putasti. Qvid autem esset, cujus gratia ab hoc proposito me paterer dimoveri? dudum ego tot fortunæ beneficiis mactatus, cujus ego favorem ambiam? cujus lucri spes me illiciat? qvi cum semper mihi honorem propositum habuerim, unum hoc bonæ famæ beneficium rebus meis addi posse sperem. Qvicquid itaqve meis movere potero viribus, id ut Reip. bono fiat, omnem operam curamq; impendam. Scis, quanta sit sensuum & animorum nostrorum conspiratio: Nam vel absentem videre mihi videor, ac audire salutaria instillantem præcepta, quæ quidem adeò tenaciter animo meo insident, ut in tuis totus habitare consiliis videar. Insanæ plebis rumusculos, non est, ut cures; non norunt illi, qvid intus geratur, & secundum speciem rerum judicant, earum verò abditas causas non perrumpunt. Videbis aliquando, me rem omnem ita gessisse, ut non sit, de qvo reprehendere me jure possis. Ego certè nihil impensiùs cupio, qvam ut tibi virisque bonis meâ placeant studia: placebunt autem, si Reip. illa sunt salutaria, & mihi ipsi non ingloria, qui post Reip. bona meo & amicorum honori secundas tribui. Vale.

Suasoria ad aliqvem Reip. causâ absentem, ut reditum in patriam maturet. ex Ep. 10. lib. 4.

Qvandoqvidem apud nos silent omnia, dum ubique regnat armorum strepitus, atque adeò omnibus bonis hominibus obturatum os est, qvas à me literas exspectes, nisi miseriarum plenas, & qvotidianæ calamitatis comemoratione querulas? Sed ne has quidem opus esset scribere, cum propediem oculatum te hujus scenæ spectatorem fore inaudivimus. Qvoniam verò ad te noster proficiscitur Theophilus, non sine literis meis dimittere volui, ut has tanquã monitrices haberes, quæ de reditu in patriam maturando injicere cogitationes possent. Nemo in totâ urbe est, qui desiderium tui ampliùs ferat: implorat opem tuam ipsa Resp. atque ipsa hæc senatus subsellia altâ voce te inclamare videntur. Venies ergo, si me

me amas, si rempublicam, si patriam non odisti, quæ tuo nunc indiget consilio: neqve obices tibi poni ab amicis potiùs patieris aut à negotiis non adeò necessariis; plura sunt domi custodienda, qvam foris recuperanda. Non desunt fortè hîc, qvi oculos tuos non ferunt, qui tuam absentiam in suum vertunt commodum. Non est, ut illorum suspicionibus & cavillationibus movearis. Tu potius id age, qvod agendum tibi esse, ipsa honestas, ipsa officii ratio clamitat. Qvod si & rei familiaris curam non abjecisti omnem, etiam illa te movere poterit, & domum pertrahere. Ego certè mearum partium esse ratus sum, ut tibi statum nostrum proponerem, ut consilia ipse cum nobis capias, qvid afflictis his temporibus nobis omnibus sit agendum. Vale itaque, &c, si potes, advola.

Responsoria ad Suasoriam de reditu, ex Ep. 4. lib. 11.

Frustra sim, si, qvod alii facere solent, fucatis verborum lenociniis tua in me officia collaudem: faciant, qvi per cuniculos & blandimenta favorem tuum ambiunt. Res ipsa certe loqvitur, qvo me amore semper complexus fueris, qvæ propria tibi perpetuaqve fuerint adversus me studia. Imò, si recte te novi, ingrata auribus tuis accidet illa beneficiorum tuorum commemoratio: qvæ etsi sunt cumulatissima, & mihi quotidie ante oculos versantur, tu tamen tegi illa mavis, qvàm in publicum produci. Ostendisti sanè non ita pridem singularem in me monendo affectum, pro salute meâ excubans, etiam cum ipse non animadverto, & negotiis peregrinis immergor. Suades reditum in patriam iis argumentis, à quibus discrepare mea consilia neutiquam poterunt. Certe si aliter sentirem, reprimere me tua admonitio deberet; si dubitarem, hortatio impellere. Tu scilicet unus es, qui mihi cupiat, unice inter tot meos propinqvos & necessarios, qvi vix ad animum admittunt mea negotia, suisque potiùs commodis intenti, à me meisque fortunis oculos dejiciunt. Rara profectò illa fidei & benevolentiæ exempla sunt, eoque gratiore animo recolenda. Nihil itaque cunctatus, arripui monitu tuo itineris consilia, & quamprimum cœlo ficciore viæ complanabuntur, hinc discedam, propediem, ut spero, vos firmos valentesq; visurus. Me interim, usque dum veniam, meritorum ac virtutum tuarum pascet memoria; quas, ut animo meo propositas semper habeo, ita tacitus nunc quidem veneror; sed dabitur, quod spero, aliquando occasio, quâ affectum tibi meum fortunæ felicitatisque tuæ sitientissimum declarem.

Consultatoria, quâ consilium damus amico, quid tempore belli in summâ rerum perturbatione faciendum: ex Epist. 14. lib. 14. Cic. ad F.

Tot tantisque documentis animus tibi constat meus, ut nulla in re dubitare de fide ac amore meo possis: Neque enim mihi tam ipsa salus cordi est, quam mihi est vestra, hoc præcipuè tempore, quo summa vobis imminent atqve extrema

ma pericula. Increbescit de adventante exercitu famâ, eaque vobis nôn obscurè minatur. Ac vereor sanè, ne superveniat vobis illa tempestas, velut ex improviso fulmina in caput vestrum excussura: circumspicietis, si sapitis, effugia, ut elabi aliqvò commodè possitis; nisi intercludant vos atq; circumveniant, qvod vereor, difficultates, qvales metuere omnes possumus. Qvo in statu res vestræ sint, ipsi, ut opinor, non ignoratis, & hostis fortasse meliùs, quam vos ipsi, novit. Facilè enim vel è sinu vestro vobis fieri possunt insidiæ, jugulum libertatis vestræ petituræ. Qvam gravia illa pericula viris honestis sint futura, facilè vos ipsi intelligitis. Qvis enim modus adsit hostili furori, per omnia impunè grassanti, atque internecionem ipsam intentanti? In ipso vestigio capienda vobis non solùm sunt consilia, sed & in effectum deducenda. Si quid mearum opum rerumq; est, quibus indigetis, nihil in me patiar desiderari. Quod si maturè effugere hanc procellam animus est, mecum esse bellissimè potestis, & securo in loco spectare strepitus & turbas ferocientis militis. Sin locum tenere & exspectare fortunam vestram animus est, id operam date, ut illum præsentem semper habeatis, & ad qvoscunque casus obfirmatum. Erunt, qvi consilio suo etiam vos juvent, cognati mei, habetis etiam sortis vestræ socios, viros graves, omnique rerum palæstra exercitatos: ad hos respicite, & qvomodocunqve res ceciderint, virtutem constantiamque vobis dignam ostendite. Vale.

Responsoria ad Consultatoriam, ex Epist. 2. lib. 4.

Ut nunquam mihi tuæ literæ sunt ingratæ, ita difficillimo hoc tempore, ut diuturnam explere sitim cupienti, venerunt. Verebar enim, ne rebus tuis jam fluctuantibus animo concideres, & quid consilii tibi capiendum sit, ignorares. Dum de his cogitamus, mutuosque cum amicis sermones cædimus, tanquam lupus in fabula venit epistola tua, quæ te in his difficultatibus lupum tenere auribus nunciabat. A me itaque consilium expetis? sed qvod? nam & me ipsa mens in his turbis destituit, atque omnia etiam pejora veretur. Certe vel cum gladiatoribus in arena illud capere vix licet: major enim & proprior vis mali est, quam ut locum relinquat humanæ prudentiæ. Qvod enim illis contingit, qui medio in mari ab immani & subitâ procellâ deprehensi, non velum maturè complicare aut ventis subducere possunt, non clavum aliò flectere; sed irruente aquarum & turbinum impetu in naufragium præcipitantur: idem nobis in hâc calamitate evenire videmus. Sola itaque in Deo & in animo forti spes posita erit; vel si in fugâ præsidium esse potest, è vestigio vobis discedendum est & evolandum in loca vicina & munita. Qvod etsi sine magnâ bonorum jacturâ non fit, tamen nihili hæc habenda sunt, & in lucro deputandum, si vitam, si salutem, si conjugem liberosqve salvos exportare possis. Noli itaque moras nectere, sed id primum tibi nunc esse puta, abire in tempore. Si

quid officiis meis, consiliis, opibus, re denique ipsâ juvare potero, id ab amico exspectes velim. Vale.

Officiosa, ex Epistola 29 lib. 10. Cic. ad F.

Cum de fortunæ tuæ iniquitate ad me perlatum esset, amice suavissime, ita tuo ego malo percussus fui, ut meo non potuerim magis moveri. Sumpsi itaque in manus calamum, & has amoris mei testes literas ad te exaravi, quibus animum tuæ salutis cupidissimum tibi declararem, & me non secundis tantùm rebus tuis, sed & adversis, & penè eversis, amicum ostenderem. Nihil mihi erit tam carum è fortunæ beneficiis, qvin partiri illud cum amico in extrema necessitate velim: depromentur tuæ saluti omnia, erogabuntur pecuniæ, quot quantasq; jusseris; quicquid literis, officiis, studiis deniq; meis, comendatione apud alios amicos, efficere potero, id in tui gratiam à me fiet omnino. Nam etsi non desunt, qvi de officiorum gloria mecum contendunt: habuisti enim (an nunc habeas, ipse noveris) amicos & plurimos & necessitate tibi conjunctos; me tamen hâc laborare laudabili ambitione credas velim, ut in iis appetam principatum, neque à quoquam me vinci patiar, ad utriusqve fortunæ vultus idem semper & τετράγωνος. Quam animi constantiam si exspectare etiam ab aliis potes, ut solent pauci admodum esse fortunæ iniquioris comites; in hac tamen calamitate felicem te prædicabo, qui, opibus ereptis, quas largior fortunæ manus tribuerat, in amicorum præsidio nunc potes confidere, & in sinu eorum conquiescere. Me certè quam cumulatissimè amici partes impleturum, neque unquam à veteri illo animo, quem adversus te tuosque habui, discessurum promitto. Vale.

Responsoria ad Officiosam, ex lib. 10. Epist. 11.

Obruor tuorum officiorum cumulo, ut, quid primum postremumve laudem, non inveniam. Singulis enim me reddidisti tibi obnoxium, atque ita tuum, ut & possessione & usu tibi videar mancipandus. Falleris, si gratias à me exspectas: tanta enim tua sunt beneficia, ut me elinguem reddant, & in eorum cogitatione tantùm, cum verba mihi hæreant, defixum. Qvid enim ad beneficium tuum hoc addi potest? Cum enim à me fugerent amici, trepidarent omnes, qvi mihi erant conjunctissimi, tu solus te saluti meæ impendisti, & cum timidè in medium consulerent nonnulli, tu tamen in me juvando principatum tenuisti. De fortunis, de vita, de dignitate meâ decernendum erat, iis tuo beneficio fruor intactis atqve intemeratis. Intervenisti enim, ut è machina Deus, eo tempore, qvo minimè exspectabam, eo loco, qvo tua autoritas unico mihi fuit præsidio. Qvæ si mecum reputo omnia, parum ego fecisse videbor, si vel vitam ipsam pro te profudero. Nihil est meorum officiorum, qvanta etiam illa sint, qvibus ullam meritorum tuorum partem

mihi

mihi videar assecutus. De eo sanè animi angor; vivendum atqve moriendum mihi esse ingrato. Tu vero, qvæ tua benignitas est, animum hunc potiùs nostrum respicies, qvam ullam bene de te merendi facultatem, divini in eo Numinis bonitatem imitatus, cum ita omnes virtutibus tuis supergrediaris, ut tenuibus etiam officiis solâqve virtutum tuarum memoria & prædicatione tibi satisfactum putes. Vale.

Conciliatoria, ex Epist. 17. lib. 6. Cic. ad Famil.

Nulla mihi dies abit, qvin de te cogitem; ita animum meum occupasti nominis tui memoriâ, ut tum demum suaviter me vivere putem, si tua mihi obversetur imago, ut summè humani, ita summe docti hominis, & paternâ etiam necessitudine mihi conjuncti. Sed ego propioribus malo causis tuam ambire amicitiam & favorem, quam longinquis illis, & quæ mihi cum pluribus esse possunt comunes. Scilicet ut præstantissima forma per se allicit amatores, & sui venerationem incutit omnibus, ita pulcherrima illa virtutum tuarum imago facilè in animo meo quotidianas illas formas delet; certè non tam efficaciter illæ me movent. Accedo itaq; ad te, quasi Herculis cujusdam Gallici catenis raptus, atq; tuis me tibi compedibus obstrictum sisto, te tuaq; consilia, qvo me traxeris, secuturum. Qvod si & illam, qvæ tibi cum parente intercessit, conjunctionem aliqvo habere loco velis, etiam hæc te causa impellet, ut & filium in ejusdem amicitiæ hæreditatem admittas. Hâc itaq; fretus fiducia te mihi patronum delegi, imò in te colendo patriam mihi constitui sanctitatem: tibi res meas dirigendas ornandasqve trado; tibi, ut studia mea consiliis juves, ut cursum exitumqve illorum designes, supplico. Quâ in animi fluctuatione si tu tanquam beneficum sidus mihi affulseris, portum ac metam votorum meorum mihi videor assecutus. Ac videor mihi videre tempus, qvo in hoc virtutis & bonarum artium certamine, te hortatore, triumphos agam. Totus interim ego tuus ero, & si qvid ab homuncione hoc proficisci officiorum potest, tuo nomini tuæq; gloriæ omne consecrabitur. Vale.

Responsoria ad Conciliatoriam, ex Epist. 18. lib. 6.

Mirificè gratulatus mihi fui, cum tuas legerem literas, de accessione amici, qvi mea, qualia etiam sunt, provocare officia voluit. Non est, crede mihi, tam gratum, insigni aliqvo augeri thesauro, qvam si amicum inveniam novum. Sed qvid dico novũ? cum inter veteres censeri mereatur, cujus à parente ad nos qvasi per manus tradita familiaritas est. Enimvero comodè tu mihi in memoriã revocas paternam illam necessitudinem, quâ me nunc etiam post fata parentis obstrictum esse sentio, ut in amicitiam tuam sponte me imergere velim, si tu in mea arripienda esses segnior. Excute itaq; omnem animo trepidationem, &

qualem ipſe me eſſe vis, talem habe, meisque officiis arbitratu tuo utere, ſi quâ in re tibi illa profutura eſſe exiſtimes. Verùm ut tu largior es facultatis meæ interpres (meo enim me pede metior, & quam parum in iis rebus poſſim, quarum expetis à me conſilia, novi optimè) ita tamen operam dabo, ne te ſpes illa fruſtretur; ſaltem aliquo officiorum proventu, ſi tam fœcundam tibi meſſem promittere non poſſum. Rogo te interim, ut hunc mihi animum conſerves, & amorem illum, cujus igniculos reſuſcitaſti, nullo tempore exſtingui patiaris. Vale.

Conſolatoria in adverſa fortuna atq; exilio, ex Ep. 18. lib. 5. Cic. ad Fam.

Si quis unquam ex amicorum calamitatibus doloris mihi ſenſus fuit coortus, eſt ſane maximus, quem ex incommodo tuo, quod à peſſimorum hominum inſidiis tibi illatum eſt, perſentiſco. Quare cum hoc malo te quaſi ſubito fulmine conſternatum exiſtimarem, mearum eſſe partium duxi, ut vel literis meis erigerem animum tuum, &, ſi poſſem, re ipſâ juvarem; Etſi ipſe eo loco ſum, ut aliorum indigere potiùs conſolatione videar, qvem amicorum ſuorum calamitates æqve ut ſuæ affligunt. Verum ut virtutis & ſapientiæ præſidia in omnibus meis caſibus robur animo meo ſubjecerunt, ita tu quoque nunc locum illis relinques, & ad hæc fortunæ tela te Achillem quaſi πάνοπλον oſtendes, vel Antæi inſtar è caſu ipſo novas vires reſumes. Qvid enim eſt, quod te angere magnopere poſſit? qvi meminiſſe potes & ſane debes, hominem te eſſe natum, eaqve conditione vivere, ut fortunæ viciſſitudines, qvas in hac vita ſuſtinemus, ſubterfugere non poſſis. Imò, ſi recte rem putare velis, non eſt, qvod fortunæ magnopere ſuccenſeas, qvæ plura in te bona largiſſimâ manu cumulavit, ut leviore hoc malo illorum redimere invidiam poſſe videaris. Cum enim plerumqve aliorum exemplo vel felices nos faciamus, vel infelices (nam felicitate illa, qvam animo ſuo poſſidet ſapiens, nemo eſt contentus) ab utraqve parte ejusdem vitæ fortunæqve homines circumſpice: & te præ cæteris illis ornatum commodis videbis, qvalia ne votis qvidem ſuis homines tibi ſimiles promittere ſibi potuerunt. Florent illa virtutum tuarum prœmia, & ita qvidem florent, ut fructus earum nulla tibi invidia eripiat, nulla temporum calamitas intervertat. Hâc itaque parte ſecurus, ſi jacturam tuam bonorum tuorum cumulo appenderis, ut illis ſupra omnes te conſtitutum, ita hac omnibus te inferiorem eſſe deprehendes. Percenſe enim modò animo, qvot qvantæqve ſtrages nobiliſſimorum hominum in Republica fuerint, quam illi vita, fama, ſalute, fortunis omnibus everſi, ne minimam quidem, ſi vita ipſis ſalva eſt, ſpem ſibi reliquam ſentiant. Rempublicam ipſam vide, nihil profecto eſt in illa, quod tenere bonos homines tuique ſimiles poſſit; omnia flagitiis & ſceleribus ſunt oppreſſa; animam agit libertas, judicia & leges corrum-

corrumpuntur; ipsa denique Salus morientem civitatem servare non potest. Quid ergo est, quod te hic teneat? an qvod cadaveri ejus velis imori, & communi cum vectoribus ejusdem navis perire naufragio? Itaqve felicem te, qui ex illorum hominũ consortio abis, non tam ab ipsis relegatus, quam ipsos à te, qvod Diogenes faciebat, relegans. Vivere igitur tibi potes, & ad te bonamque mentem redire, postqvam ab illis discesseris. Venies & ad nos tui amantissimos, omnibusque officiis, omni necessitudine conjunctos; quorum hospitiis, amplexibus, animis gratissimus hospes excipieris; quorum quotidiana colloquia facilè omnem, quam animo concepisti, ægritudinem tibi abstergent. Deniq; & solari in hac calamitate te possunt honesta hominum judicia, qui injuriam tibi factam norunt non solùm, sed & suis sententiis damnarunt. Ne quid de iis dicam, qui solam potentioris tui hostis autoritatem secuti, eam, quam ore protulerunt, sententiam toto animo & pectore execrantur, eam, publice contrariaque sententia damnaturi, si, qvod verè sentiunt, impunè etiam in judicio efferre possint. Quare ne te vel relinqvere alios, vel desertum ab amicis putes, quorum ut aliqui clam tibi favent, ita multi palàm tuas partes sequntur; me habebis, quem semper habuisti, omni officio, ope, operaque tuum, qui te semper & observet & colat & diligat. Vale.

Eadem Epistola amplius deducta.

Quemadmodũ aliorum morbis difficulter medentur, qvi ipsi totius corporis doloribus oppressi sunt; ita parum mihi consideratè agere videor, qvi te erigere afflictum & excitare abjectum cupio, cui ipsi aptandum erat mali sui levamentum. Acerbissimum enim dolorem hausi ex tuo incomodo, tuiq; causa intimis sensibus angor. Tu tamen mihi ita hæres in medullis, ita te fero oculis, ut, qvicqvid est in pectore meo reliqvum consilii & opis, id omne tibi cupiam impendi. Singulari itaq; studio à te contendo, ut te ipsum adhorteris & indures, ac dolori tuo manum injicias, ne ille te virum, & qvidem sapientem virum, prosternat. Nosti vetus illud, homines nos esse, & nihil humani à nobis alienum. Qvod si te parum consolatur, vide in qvo motu temporum, qvanta in conversione rerum & perturbatione versemur, qvi non modò succum omnem & sanguinem amisimus, sed etiam colorem & speciem pristinam civitatis. Quæ si recte apud animum reputaveris, moderatiore animo malum tuum feres, & molestias parvas ac leves facilesq; toleranter experieris. Plura virtutis & industriæ ornamenta in te sunt: elucet vel cæteris exstinctis sola tua sanctitas & prudentia: habes, qvæ qvidem in homine dicuntur bona, parentes, patriam incolumem, amicos, genus, cognatos, divitias. His tuis tam excellentibus bonis gaudere jure potes, qvæ in unum collata sunt. Et nunc te mordet, unico & levissimo bono fraudari, & in tanta rerum omnium spoliatione levi aliqvâ deminutione multari.

Qvot

Qvot qvantaq; tuo labóre qværsita & collecta sunt? quæ tuâ virtute perfectâ? qvibus tu ornamentis præsidiisq; redundas? ut vel in invidia atq; odio apud nobilissimos homines tui nqvi hominis virtus & industria videatur. Cum illi vel in ipso gloriæ portu naufragium fecerint, tu exiguam accepisti injuriam & penè nullam, qui hanc rei familiaris lacunam facilè explebis. Tua respicis quidem mala, & tantùm privata; nec vides, qvæ nobis iminent publica. Qvanta rerum nostrarum varietas atroci hoc & difficili Reip. tempore! ut nemo propemodum conjectando assеqvi possit, qui cursus rerum, qui exitus futurus sit. Qvam in validum est legum auxilium? quo prolapsa illarum sanctionibus custodita disciplina? Rogantur novæ, rumpuntur rogatæ: judiciis iniquis exsorbetur sanguis civium; qvos non iniqvæ litium procellæ pervertunt, qvibus sæpe ab his in majores plagas incidendum est? His tam malis temporibus & moribus, annon secundas atqve prolixas ejus res dicemus, qui minimo cum damno ex illa Rep. evolaverit. Tu verò, qvi & ipse præsidia tibi genueris, optimos liberos, fortunarum tuarum participes: qvi nos plurimosque alios ad tuam amicitiam aggregavisti, omnes amore ac officiis flagrantissimos, qvi consuetudine quotidianâ, familiaritate, aditu, congressione nostrâ fruaris, feria jocosq; nobiscum celebres, his opibus qvasi per ludum & per negligentiam hunc casum tuum sustentabis. Nosti ipse, qvam sint multi, iiq; optimi viri, qvi judicium de te latum, non cogitationis tantùm tacito convicio verberent, sed & magna vocis libertate perstringant. Ac nosti, qvæ sit qvorundam animi infractio & demissio simili nutu ac renutu unius potentioris hominis voto respondentium: qvanta fuerit in hac ipsa tua causa honestorũ hominum dubitatio, hæsitatio, tractusque verborum. In qvæ omnia ubi considerationem intenderis, non turbulentè, sed silentio ferre has plagas debes. Me qvidem certè tuarum actionum, sententiarũ, voluntatum, rerum deniq; omnium socium comitemq; habebis, & illud profectò, mihi te neq; cariorem neq; jucundiorem qvenqvam esse, cognosces.

Alia Consolatoria ex Epist. 14. lib. 5.

Nihil ad me literarum hactenus datum fuisse miror eqvidem, cum te freqventem in hoc officio invenerimus semper; nisi forte in museum tuum te abdidisti, atque ibi Musis vacans, aliquid literis mandas, qvod nomini tuo im̃ortalitatem pariat, & doctis sit in pretio. Qvod si ita est, vehementer laudo consilium, quod his fontibus exstinguere dolorem tuum velis, qvos sapientia ipsa tibi propinat. Sin, qvod vereor, doloris te vehementia ab hominum consuetudine avocat, luctui tuo qvasi im̃oriturum, ex lege familiaritatis nostræ acerbam in te sententiam pronuncio, ut qui magnâ te, magnâ alios, injuriâ afficias, cum te Reipublicæ, cum te amicorum utilitatibus subtrahis; quibus, nisi fallor, plus debemus, quam ut nos ipsos inutiliter affligamus. Ego verò non solum sapien-

ſapientiam, ſed & prudentiam tuam, hic teſtem voco, an cauſa tibi ſit idonea, ob qvam angaris animo, teque perpetuis lacrymis & doloribus excrucies. Tu ſcilicet, qvi abdita philoſophorum arcana perrupiſti, non ſenties, non intelliges, qvod quilibet in populo; atque te ipſum vivus videnſque conficies? Qvam aliqui in te pertinaciam; qui gravius qvid dicent, furorem interpretabuntur. Qvis enim ad te fructus, quæ utilitas ex hoc mœrore promanat? an, quod morbos in caput tuum laceſſis? an qvod fata tua præcipias ipſe & præcipites? an qvod tu intra parietes compreſſis ſedes manibus, lacrymis & vigiliis te maceras, gemitibus & ſuſpiriis omnem vitalem ſuccum exhauris, Reipublicæ cavetur, ne detrimentum capiat? an amicis conſulitur, ſpem atqve præſidia in te ponentibus? an deniqve tibi ipſi ex ægritudine ſalus, è dolore gaudium, è ſollicitudine quies, è deſperatione ſpes exſpectanda? O vero te miſerum! imò bis miſerum, qui ipſum te vis eſſe miſerum, & ipſas miſeriarum tuarum cauſas adeò perditè amas. Scilicet ut tu diſpellas, novam, qvemadmodum Cæcias, malorum nubem attrahis: & erat tamen prudentis animi, omnes illos evitare ſcopulos, qvibus naufragium tuæ ſalutis ſis facturus. Qvare, ſi rationes non admittis, & has ſurdo narramus fabulas, ſaltem nos audi tui amantiſſimos; qvos dolor tuus ita affligit, ut ſuo non poſſint vehementiùs affligi: vel precibus noſtris te expugnari patere, ut ad conſuetudinem noſtram te recipere, atqve ex illâ lenire dolorem, velis. Non eqvidem te his præceptionibus meis velut in ordinem redigere laboro, aut pædagogiam aliquam in te exercebo. Si tibi ſtudia noſtra ingrata fuerint, qvantum tamen in me eſt, monere te volui, atqve à quotidiano luctu avertere: Duo enim ſunt, quæ me in diverſam partem trahunt; quorum alterum hoc eſt, ut rationibus noſtris tuam voluntatem adjungas; alterum, ut nulla re tibi moleſtus eſſe velim. Vale.

Reſponſoria ad Conſolatoriam ex Ep. 15. lib. 5.

Nihil niſi amorem tuæ ſpirant literæ: adeò, ut in fronte animum geris, ita in his affectum tuum prolixè exponis: de qvo mihi gratulor qvidem, ſed ut ad animum admittam, à me vix impetrare poſſum, iſtis doloribus afflictus, ut nulla mei erigendi ſpes ſupereſſe videatur; tuque qui amici qvidem partes agis, planeque tuas, fruſtra omnino labores. Qvid enim in hac calamitate, quæ ſubito nec opinantem oppreſſit, in qua nec conſilii locus eſt, nec ſpei, faciendum exiſtimas? ad amicos ut fugiam, ſuades? ſed qvos? quam enim rarum hoc miſeris nomen eſt! Neque enim neſcire potes indolem hominum, qvi rebus noſtris ſecundis ſecundos ſe oſtendunt, adverſis ſe avertunt, & qvaſi contagio qvodam infectos fugiunt. Pauci fuerunt, & tu fortè ſolus, qui malis noſtris indoluiſſe viſus es, eò majoris mihi nunc æſtimandus, qvo te promptiorem propioremqve mihi in his anguſtiis oſtendis. Unum hoc eſt, qvod animum mihi proſtratum refocillat,

tuque mihi totus theatrum es in urbem fugienti, in qua inter turbas & negotia forensia multa qvidem, qvæ turbant, nihil, qvod delectare possit, deprehendo. Accedit temporum summa iniquitas, quæ, cum virtute nostrâ stare poteramus, suo qvodam turbine in casum rapiunt, & communi ruinâ involvunt. Omnia enim sunt indies graviora & acerbiora exspectanda. Ad literas me ablegas & studia, ut in iis consenescam, & in earum sinu has molestias deponam? Magnifica quidem hæc & honesta est oratio. Sed vellem ego hic te videre Hectorem & Achillem, qvi tam forti animo sit ut hoc præsidio munitus, ferre hos insultus æqvo animo possit. Vellem, qvi os philosophum sonas, etiam pectus hoc nobis præstare possis; qvi homines sumus, & miseriarum sensum exuere non possumus. Nam ut illam è Stoa sapientiam profiteamur, à nobis non impetramus, cujus magistri suâ ipsi doctrinâ in ruborem dati in mediis suppliciis atqve in eqvuleo ipso se felices gloriantur. Omnes scilicet extra necessitatis tela constituti mirificè animosi sunt, & generosum illud pectus ostentant, trepidaturi, ubi calamitatum moles oppresserit. Sustineo tamen me, ut possum, studiorum consuetudine, ut, cum ab aliis contemplationibus animus avocatur, paulatim memoriam malorum deponat. Quare ut freqventiora nobis sint & qvotidiana illa subsidia, te mihi præsentem velim, ut mutuis confabulationibus segniorem ad arripienda hæc levamenta animum excitem, & minus me miserum esse credam, qvo magis cogitationum frequentia animum meum obtundo, & ad malorum sensum callum illi obduco. Venies itaque ad nos dudum desideratus hospes: imò in hoc ludo ad constantiam patientiamque novus quasi Doctor, cujus ab ore & præceptis pendeam, & illa, quæ nunc animum meum excruciant, dediscam. Vale.

Gratulatoria de Consulatu, ex Epistola 8. lib. 15.

Etsi, quæ à te veniunt literæ, semper mihi sunt exoptatissimæ, nuper tamen me mirifice delectarunt, & magnam mihi lætitiam attulerunt, qvod summis te in Rep. honoribus ornatum esse intelligam. Qvoniam itaque etiam ad meam utilitatem pertinere existimo, si qua nova salutis dignitatisq; tuæ lux effulserit, affectus gaudii in hanc epistolam erupit, quâ tibi de honoribus tuis gratularer, qvos proprios perpetuosq; tibi & Reip. salutares esse volo. Ingratissimus essem omnium, nisi & me illius tui gaudii sensus percuteret, qvem ego in oculis tuli semper, in qvo ego colendo patriam constitui sanctitatem: cujus ego beneficiis propemodum obrutus vivo, ut nullam meritorum partem mihi videar assecutus, si vel vitam pro salute tuâ profudero. Accedit parentis tui voluntas in me propensissima, qui in me ornando, & adversus omnes fortunæ insultus tuendo, nullam unqvam occasionem prætermisit. Quæ cum animo reputo, totum me vobis debitorem profiteor, &, qvoad spiritum duxero, profitebor. Quare cum hæc mihi quasi hæreditaria à vobis bona sint & perpetua, ineptus ego sim, qvi offi-

officiosis vos precibus obtundam, & ad nova officia invitem. Quod enim semper fecisti, ne nunc quidem, istis honoribus auctus, facere intermittes: qui non es inter illos, qui ad fortunæ secundioris vultus frontem suam fingunt, & in inferiore loco positos despiciunt. Imò, si te rectè novi, ea animi tui honestas, ea generositas est, ut honores tui vel eo nomine tibi gratiores existant, qvod novam bene merendi de amicis occasionem nactus, me quoque & ornandum & juvandum animo promptissimo suscepturus sis. Vale.

Eadem Epistola variata.

Etsi quotidiana mihi de te est cogitatio, nihilque rebus tuis gratius; majore tamen non facilè lætitiâ elatus fui, quàm cum primum in Rep. locum nuper tibi oblatum, rumore publico intelligerem. Quare statim exarsit mihi animus, & aurem amor ipse vellicavit, ut ad te scriberem, & eum, quem in sinu meo foveo, affectum, quia coram non licet, eminus & per epistolam declararem. Neq; enim aliter fieri æquum erat, prælertim, cum te amarim semper; & nunc etiam in illa honoris accessione te mihi omni officiorum genere, observantia, studio prosequendum existimem. Non excidit animo superiorum temporum memoria, cum ego adversa cum fortuna conflictatus, tuam tanquã Herculis alicujus opem sensi, qui mihi præsidio esset, & ab omni injuriâ defenderet: nam de secundis meis rebus non dicam, quibus etiam alii promptos facilesq; amicos habuere. Accedunt à Patre tuo tot tantaq; beneficia, qvorum etiam nomine ego tibi obstrictus sum, atq; æternùm me tibi obnoxium profitebor. Totum me ergo tibi trado, tuis tuorumqve vinculis tibi obligatum; neqve qvoad vivam, ab isto qvasi mancipii jure, qvod tibi in me acqvisitum est, discedam. Nunc tantùm à te etiam atqve etiam contendo, ne in illo honoris fastigio constitutus, me clientem tuum averseris; sed eò majorem in me ornando tuendoqve operam ostendas, qvo major tibi bene de me merendi occasio nunc subministratur.

Responsoria ad gratulatoriam de dignitate recuperata, ex Epist. 14. lib. 4.

Venerunt ad me literæ tuæ humanitatis tuæ amorisq; plenissimæ, qvibus de honoribus in me collatis gratulabaris, omniaq; fausta & felicia apprecatus, iis me laudibus ornasti, qvas ego si agnoscerem, nimis de me magnificè sentirem. Ego vero voluntatis tuæ in me declarationem omni elogio potiorem habeo, cum amici partes impleas: nam cætera etiam assentatoribus tecum poterunt esse cõmunia; à qvorũ specie tantum tu abes, ut tibi in laudibus meis largiori credere malim, qvam te in aliqvod fucatæ amicitiæ crimẽ adducere. Gratias itaq; tibi ago, qvales ab amico exspectaveris; animo quidem prompto, sed non satis sereno, si ad horũ temporum difficultaem respexerim. Dubitare enim profectò possis, utrum

consolandi argumentis animum sub onere labantem erigere, an gratulationibus, velut magnum aliqvod bonum adepto, applaudere æqvius videatur. Qvæ enim in publicis his calamitatibꝰ animo qvies, dignitati autoritas, fortunæ constantia exspectanda? ubi omnia ad casum spectant, & nulli qvidem sunt, qvi ruentē hanc molem sustentant, tibicines, nulla securitatis publicæ præsidia, omnia insidiis, dolis circumveniuntur. Itaq; gaudio parum afficior, qvod metus iste temperat, qvi

Spem vultu simulat, premit altum corde dolorem.

Dabo tamen operam, ut mihi adversus fortunæ insultus præsidia circumponam, ut dignitatem hanc, qvâ possum arte & virtute, sustentem. Ego vero tuum, qvo me prosecutus es, officium agnosco, atq; eo nomine me obstrictum tibi sentio: & si qvid hoc tempore studio operaq; mea prodesse tibi potero, nihil earum rerum omittam, qvæ ad te juvandum ornandumq; pertinere videbuntur. Vale.

Responsio ad gratulatoriam de novis nuptiis, ex eadem Epistola.

Intervenit nuptiis meis, velut capra ad festum, tua epistola, qva amores meos feliciter evenire vis votisq; uberrimis proseqveris Itaq; feliciores fortioresque amores meos esse necesse est, tui accessione amoris votisque munitos. Nam certe parum hoc tempore in amoribus gratum est, quo nihil nisi cædes, rapinas, bella, calamitas publica ostendit. Quam jucundos ergo Veneris amplexus putas, cum mala nos udique incurrunt. Scilicet nunc res domestica curanda est & firmanda, cum Resp. ruinam minatur. Novus ego ad hanc navem vectoraccessi, quam tempestates undiqve circumsistunt, cui in proximo est naufragium. Hæc cum animo meo revolvo, penè est, ut ipse meam damnem stultitiam, meq; in publico malo delicias sectaturum, &, ne solus peream, uxorem tanqvam alteram fato victimam oblaturum. Verùm sumere ex ipsa audacia animos oportet, & ferream non solùm frontem, sed & cataphractum pectus seculo ostendere; cui etiam hæc est *una salus misero nullam sperare salutem.* Ego amori tuo totum me trado, tuo hoc officio fatorum acerbitatem solaturus; meis autem studiis, obseqviis, officiis omnibus, voluntatem in te propensissimam testaturus. Vale.

Eucharistica, ad aliqvem, qvi commendatos à nobis benigne tractaverat, ex Epist. 12. lib. 13.

Cum multa sunt argumenta, qvibus propensissimam tuam erga me voluntatem collegi; tum illud præcipuè est, qvod Agapetum nostrum, qvem tibi literis meis commendaveram, omni officiorum genere es prosecutus. Neqve enim is solùm mirificè humanitatem tuam laudat; sed & alii commemorant, qvibus & tu & ille usus est familiariter. Qvantâ verò ipse voluptate perfusus fuerim, non satis literis exprimere possum; cum hominem illum ob virtutem & optimos mores tenerrime amem, atqve ita amem, ut è necessariis meis vix aliqvem ardentiùs

amare

amare possim. Nolo hic beneficiis tuis, qvæ in ipso mihi præstita sunt, novos è verborum & gratiarum pigmentis colores qværere, ne qvid auribus dare & blanditiis qvibusdam assentari tibi videar: Id tantum te rogo, ut affectu isto, qvo ipsum amplecti cœpisti, porrò amplecti velis; non qvod dubitem, te hoc me non rogante facturũ; sed qvod ita rogare moris sit; & ego amico, qvacunq; re possim, gratificari velim, si non re ipsa, saltẽ verbis, officiis & omni genere humanitatis. Nulla res magis vel me, vel illum, tibi reddere poterit obnoxiũ, exiguæ qvidẽ facultatis, sed maximæ optimæqve voluntatis homines, ad imperia, imò ad nutus tuos advolaturos.

Responsoria ad gratiarum-actoriam, ex Epist. 19. lib. 10. sub personâ Patroni ad Studiosum.

Adeò sunt exigua mea in te beneficia, ut magnificam illam gratiarum actionem non mereantur: tamen, qvando ita voluisti, ut extaret hæc voluntatis tuæ erga me declaratio; vel ideo gratum mihi hoc tuum fuit officium, qvod amoris tui non esset evidentius argumentum. Accessit novum huic affectui tuo argumentum, eâ, qvam nomini meo inscripsisti, dissertatione, doctâ sanè & eleganti: qvâ ut ingenii tui promptitudinem ostendisti, ita & aliis significare voluisti, qvanti me faceres, & quo loco haberes. Qvare meæ potius partes sunt, ut gratias tibi largiore manu metiar, novisq; officiis, cum vetera nomina jamdudum tibi expuncta, obnoxius tibi fiam. Id sanè operam dabo, ut nihil in me patiar desiderari eorum, qvæ ad te juvandum ornandumq; pertinere videbuntur. Fallam interim otia mea tuæ Dissertationis assidua lectione, atq; ita fallam, ut plus ab illa ingenio meo contemplationis relinquatur. Qvandoqvidem igitur tam benè tibi tempora in studiis posita apparet, omnes tuos nervos, spiritus, operam diligentiamq; omnem in hæc impendes: ut digna laborum tuorum prœmia aliqvando reportes, & Reipublicæ administrandæ promptiorem aliqvando manum adhibere possis. Vale.

Laudatoria ex Epist. 15. lib. 11.

Nihil me magis hoc tempore delectat, qvam qvod tuis nonnunqvam literis animũ pasco, qvæ nuper oportunæ venerunt, & qvid in literis nunc moliaris novi, significarunt. Qvid ego hic in te laudem? an officium? an propensam in me voluntatem? an divinum tuum ingenium, qvod tot novas erudito orbi delicias extundit? an deniq; ipsos illos ingenii fœtus, assiduo labore perpolitos, qvos, ut Phidiæ signum, statim ubi aspexerint, probant viri docti? Qvare nihil jam amplius, qvod scribam, est, nisi ut currenti stimulos novos addam, teq; horter, ut orbem eruditum porro scriptis tuis doctissimis beare velis; quos ita avidè exspectant omnes, ut qui diuturnam explere sitim cupiunt. Vale & nos ama.

Reprehensoria ex Epist. 17. lib. 16. Cic. ad Fam.

Vix oculis meis credere potui, cum in tuâ, qvam mihi inscripseras, dissertatione aliqua offenderem, qvæ non è tuo promptuario, sed aliunde, desumpta videbantur. Laudo qvidem officium, atqve eo me nomine tibi obstrictum esse profiteor: Verùm, ut dicam, qvod res est, non placuerunt mihi plumæ illæ, qvibus te corniculam Æsopicam ostendisti: ideoq; non parum tibi succenseo, qvi in partem hujus prædæ me qvoq; vocare voluisti, cum nominis mei titulum non tuo, sed alieno, fundo præfigis. Et nosti verò, liberales non esse, qvi de alieno largiuntur: qvid verò putas ad hæc dicturos, ubi viderint, homines doctiores, & in literis benè exercitatos, qvi hîc nasū rhinocerotis habent, & vel è longinqvo Caci raptoris vestigia odorantur? Qvare te etiam atq; etiam hortor, ut, si qva tibi supersunt hujus scripti exemplaria, in publicum evolare non sinas, ne dedecus tuum, qvocunqve illæ tandem chartæ pervenerint, circumferant. Non succensebis amico bene monenti, ut qvi tuum honorem ad se quoqve pertinere putat, eoque labefactato, ut suâ quadam injuria afficitur. Tu interim & studia tua omniaque negotia ita tractes velim, ne qvid valetudo tua detrimenti capiat. Vale.

Expostulatoria ex Epist. 5. lib. 5. Cic. ad F.

Etsi nihil ad te literarum dare constitueram, à quo bene longo tempore nihil ad me perscriptum fuit, precibus tamen Agapeti nostri permotus fui, ut literas has ad te mitterem, ejusque negotium tibi commendarem: si fortassis, cum non meâ, sed aliorum causâ, scribo, aliquas à te literas exsculpere possim, qvarum adeò parcus es; nescio utrum scribendi tædio, an mei odio. Illud certè vix crediderim, cum qvotidianum te in literis ad alios scribendis esse sciam; in dandis recipiendisque salutationibus solennem; etiam, cum nihil opus est, pollicentem, imo obtrudentem officia. Hoc itaqve potiùs videtur, simultatibus te nescio qvibus inductum, abalienasse à me animum. Accepi enim, nescio quibus rumusculis occultis, te famam meam lacessere conviciis, & quibus potes artibus, luminibus meis obstruere. Qvod, ut improbum non solum est & hominis parum officiosi, ita ἀχαριστίας qvoque notam tibi inurit. Quid? an jam adeò priorum temporum oblitus es? cum à meo consilio, ore, præceptis, penderes totus, eaque haberes ad studia adjumenta, absq; quibus si fuisset, nunc non haberes tela, quæ in me jaceres, meo mihi exitio excitatus. Quod si harum rerum memoriam deposuisti, saltem id animo reputa, ut hæc omnia non essent, qua fronte ausus sis lacessere senem juvenis, præceptorem discipulus, civem civis. Quam insignis impudentiæ notam si non agnoscis, frons tibi omnis periit, & cum fronte bona mens, quarum mutua esse solet conspiratio. Has ut devorarem & concoquerem injurias, à me impetrare non potui, neque certè silere ad illas debui, ne mus-

mussitando cresceret injuria. Reliquum ergo est, ut rescindam potius, quam dissuam amicitiam, semper, ut video, insidias mihi structuram. Ut tamen satisfacerem roganti amico, causam ejus tibi commendare volui, ut si non amicitiâ meâ inductus, saltem honestate impulsus id facias, qvod æquitatis ratio & bonæ leges abs te requirunt. Vale.

Responsoria ad expostulatoriam, ex Ep. 28. lib. 7.

Scripsisti ad me literas; qvid dico literas? quot verba, tot convicia: Nihil enim ad illam acerbitatem addi potest, qvâ me non innocentem modò, sed & bene de te merentem, excipere non es veritus. Enimvero mitius tractari debebam, & ea æqvitatis lege, qvam tu tibi ipsi simili in casu dixeris. Qvis enim probet, damnari aliqvem inauditum? læsæ amicitiæ sententiam pronunciari in hominem, qvi se unqvam vel dicto vel facto gravem fuisse, meminisse potest? Rogari priùs debebam, neq; tam facilè aures falsis rumoribus fuissent accomodandæ; Qvibus qvi duci se patitur, impingit, ubi minimè cogitat. Si tu hîc esses, tantum abest, ut reprehenderes levitatem vel perfidiam, ut potiùs industriam & fidem & studia mea laudares, quæ tibi etiam ignoranti & non advertenti sanctè à me custodita fuerunt. Ejus rei documentum non contemnendum est, quod, cum famam tuam roderent clandestini hostes, ego solus te defendendum susceperim, tacentibus illis, qvos tu primicerios tuos salutas. Etsi verò de te querendi causæ sunt & justæ & graves, homini tam atroci injuriâ affecto, eam tamen ad animum nunc admittere nolui, vel hoc ipso amicitiæ meæ constantiam testaturus, quæ te etiam vacillante persistat & tibi etiam renuncianti & repugnanti fidem suam sartam tectam integraq; officia conservet. Cum enim sciam, animi vehementiam semper esse cum amicitiâ conjunctam, & qvò flagrantior ea sit, eò magis suspicionibus & rumusculis esse obnoxiam, in benigniorem partem ego animum tuum interpretabor, atq; id ipsum vehementiæ amoris adscribam, quod inconsulto illo calore peccatum est. Qvo magis me spes illa tenet, fore, ut sopito hoc frigusculo, ad ferventiora redituri simus officia. Nosti enim vetus illud Comici: amantium iræ amoris est redintegratio. Quare etiam atq; etiam te rogo, ut hanc animo tuo suspicionem ejicias, ne tibi ab illis, qvi divortium internos volunt, imponi patiaris. Altioribus fixa radicibus nostra consuetudo est, qvam ut levibus illis susurris & volaticis conjectiunculis exstirpetur. Ero semper, quem habuisti, amicus tetragonus; neqve ab officio meo dejiciam oculos, si tu veri amici partes non deposueris. Vale.

Querula, ex Epist. 16. lib. 14. Cic. ad Fam.

Scribo ad te literas; non qvod causas scribendi habeam, sed ne literarum illud commercium, qvod inter nos mutuum est, rumpere primus, aut officiorum cur-

cursum sufflaminare videar. Familiarius itaq;, ut solent amici, inter nos confabulemur de rebus, qvæ quidem ad te parum pertinere videntur, nisi fortè amici etiam negotia tibi non negligenda esse duxeris. Non ignoras, qvantis à me beneficiis ornatus sit Agapetus noster, qvàm illi ope, consilio, studio operaq; profuerim semper; & ille tamen animum suum, qvem mihi toties professus est obnoxium, ita exuit, ut, conversâ in hostilitatem amicitiâ, hostium meorum partibus se adjunxerit, & multa nefaria consilia machinatus fuerit. Ne qvid de conviciis dicam, qvæ in me effudit, & quorum ego commemoratione tibi molestiam creare, mihi dolorem refricare, nolo. Hæc tamen in sinum tuum effundere volui, tum ut meo exemplo cautior diffidere amicis discas, tum ut in hoc malo levamen aliqvod tuo consilio præstes. Non soleo facilè vel de fortunâ meâ, vel amicis, conqveri, meâ sorte meoq; fato contentus: verùm tanta est hujus injuriæ indignitas, ut animum meum exulceratum nihil mitigare possit. Cui enim jam fidas? cui animum tuum committas? si, qvos in animo atq; in oculis ferebas, amici fidem omnem suam decoxerint. Ad te itaq; confugio, qvem præsenti in me animo semper fuisse novi, ejuratâ Agapeti amicitiâ; tibiq; omnia mea studia, & qvicqvid unquam mihi dulce est, consecrabo. Vale.

Responsoria ad Querulam, ex Epist. 25. lib. 7.

Nihil est, quod magis animum recreat difficillimis his temporibus, qvam tuarum suavitas literarum: qvæ, ut officiis sunt plenissimæ, ut rerum, qvæ geruntur, memoriam mihi exhibent; ita nullo non tempore possunt mihi esse gratæ. Utinam his paribus officiis respondere possem: sed nihil est, qvod tuâ notitiâ dignum sit. Celare te tamen ut amicum non possum, qvæ mihi nuper cum Agapeto contentio orta sit, quem ex amico mihi inimicū reddidi, qvod pecuniam reposcerem, qvam ipsi mutuò dederam. Nam cum tricas è tricis necteret, diesq; solutioni constitutos semper falleret, pulsandus tandem actione apud judicem mihi fuit, ne ære meo exciderem eo tempore, qvo maxima me urgebat necessitas, & à me solvenda erat sum̄a pecuniæ non exigua. Rupto itaq; amicitiæ nostræ vinculo, calumniis & conviciis incessit non immeritum tantùm, sed & bene hactenus de ipso merentem. Vides, qvæ ab amicis exspectandæ sint gratiæ. Qvos enim beneficiis tibi reddidisti obstrictos, eosdem tibi inimicos & hostes paras. Neqve sanè ipsi vitio verterem has in solvendo debito tricas, si ipsum egestate pressum in angustias aliquas redactum iri nossem: Nam florere ipsum opibus & pecuniâ, exploratissimum habeo; ut itaq; fraudulentus ejus animus ubiq; perluceat. Qvare cum videam, malo consilio ipsum exuisse amici animum, & omni se adversus me armasse neqvitiâ, dignis hominem hunc excipiam modis, atqve ita tractabo, ut & mihi satis domi consilii adversus homines scelestos esse sentiat. Has apud te querelas depromere atq; in sinum tuum effundere volui; si fortassis,

quæ

quæ autoritas tua est, argumentis expugnare animum hunc fraudulentum possis, & bonis verbis eò inducere, ne turpem hanc maculam nomini suo inuri patiatur. Fortâssis enim, si amici non habet, sui tamen rationem habiturus est. Vale.

Nunciatoria de adventu, ex Epist. 23. lib. 9.

Cum multæ solent esse scribendi causæ, tum præcipuè una novitatis princeps & palmaria multis est; qvod in amicorum literis narrationes rerum novarum potiùs, qvam alia argumenta, respiciant. Qvæ vero exspectes ab amico vetere, nisi vetera, mores antiqvos, priscam fidem, qvæ apud novaturientes amicos raró esse solet. Hâc parte tibi spectari maximè cupio; & nisi me omnia fallunt, tot annis jam spectatus fui; & nihil tu fortè ipse hoc novi anni tempore, qvo mala nostra tot qvotidie nova nascuntur, à vetere amico exspectaveris. Illud tamen novi narro tibi, me intra octo proximos dies iter ad vos meditari, qvod εὐαγγέλιον tibi fore, minimè dubito. Jam enim videre mihi videor, qvâ fronte excepturus sis, qvo ore, qvibus amplexibus hominem tui amantissimum. Integram hebdomadem destinavi tuis colloqviis. Vivemus itaqve unà, confabulabimur, non tam cibis corpus, qvam deliciis literariis animum, refocillaturi. Placuit enim maturare iter, qvod in vernum tempus differre cogitaveram, cum te pedibus laborare intelligerem; si fortassis dulci illo Musarum balsamo, è confabulationibus nostris stillante, mitigari doloris tui acerbitas possit. Exspecta itaqve hospitem, & cum ipso facetias omnes, jocos, veneres, lepores. Nam Saturnalia apud te agere, & urbanitates meas deponere constitui. Tu interim omnem operam dabis, ut pedes paulatim tibi officium facere discant, ac animo præsentiore esse possis. Vale.

Responsoria ad nunciatoriam de adventu, ex lib. 10. Epist. 12.

Magnopere me tuæ exhilararunt literæ, variis molestiis & ægritudinibus ex temporum nostrorum difficultate conflictantem: Oportunè enim adventum tuum mihi significabant; quod mihi tam gratum fuit εὐαγγέλιον,

Quale sopor fessis in gramine; quale per æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restingvere rivo.

Sed nolim tamen, ut mei causâ te in valetudinis periculum conjicias atroci hâc hyeme, quæ & exstinxit multos per sævitiam frigoris, & ad gravissimos morbos fomitem subministravit. Sed tamen & ab instituto tuo revocare te nolo, ne videar renuere hospitem jucundissimum, cujus ego saluti ut consultum cupiam, amor impellit, qui in varias partes nunc discinditur. Idem enim & jungi tecum, & à te disjungi cupit. Qvod si vincere hujus tempestatis sævitiam idoneo vestium apparatu potes; si valetudinis constantia permiserit; tantum abest, ut dissuadere tibi iter velim, ut & alas tibi aptari, & Cyllaros & Pegasos curruj tuo

jungi cupiam, qvò ad nos advoles potius, quam adrepas. Vide itaq; ne in via diutius hæreas, sed alternatâ corporis recreatione frigoris vim infringas. Sat cito ad nos veneris, si firmus valensqve veneris. Reviviscent tuo aspectu Musæ nostræ, qvæ jam totæ obmutuerunt & obtorpuerunt, novos à te spiritus relumpturi. Animus certe noster, qvi prostratus est & jacet penitus, tuis ita erigeretur colloquiis, ut molestiarum & tædiorum memoriam saltem illo, qvo nobis ades, tempore, sit depositurus. Interim qvotidie pueri mei ante portas erunt, ut tuum mihi adventum nuncient.

Hæc sunt, quæ in juventutis usum hic producere volui, ut his exemplis viam sibi sternerent. Ut ad eum modum imitatio instituatur, apparatu aliquo & copia verborum opus est. Non enim hic tam Ciceronis verba & periodi, quam ipsa enthymemata, attenduntur. Triplex ergo imitatio est: 1. puerilis, quâ è phrasibus Autoris Classici sermo compingitur. 2. Amplificatoria, quâ periodi ex Autore Classico in multas diffunduntur, eodem argumento retento. 3. Oratoria, qvâ variato argumento eadem enthymemata aliis verbis ac periodis efferuntur. Ejus exempla in hâc Sylloge exhibentur. In primâ illâ multum curæ industriæqve insumendum est. Etsi enim puerilis illa dicitur, virum tamen maturo judicio requirit, qui dextra applicatione phrases omnes in bene compositum sermonem compingere nôrit; qvalis sub epistolæ formâ qvam commodissimè institui potest. Ego ante multos annos pro usu isto omnes Terentianas elegantias, quæ in Comœdiis ejus habentur, epistolis complexus fui, quibus in exercendâ juventute feliciter quidam usi sunt. Sed perierunt mihi chartæ, ab aliquo subreptæ. Neque sanè indignus Viro docto labor esset, ac optimè de juventute mereretur, si quis talia Themata Epistolaria concinnaret: neqve tamen nullum ingenium & judicium in eo reqviritur. Hæc linguâ Germanicâ proponi pueris possent, ut in Latinam convertant. Ad eundem modum olim ego è phrasium libellis epistolas pro tali usu concinnavi. Verùm cum Phrases illæ solutæ & vagæ sint, neque verborum cursu connexæ, non habebunt illum ex eo labore fructum pueri, quem è verbis ac phrasibus rectè ordinatis habere possunt. Ejus tamen exemplum hic apponam epistolam exprobratoriam, è phrasibus illis extantioribus, quæ in primis septem foliis Medullæ Latinitatis Wendelini habentur, concinnatam: *Quanquam* abalienandus *tibi planè* jure amicorum *videar, volens tamen ego nunquam* ab *eo* jure abii, *vel abibo.* Abhorret *&* *animus* *&* *auris tua* à nobis; *sed fac tamen, ne* abhorreat à fide *&* à vero: Tantum *enim* abest, *ut ego aliquid amicitiâ tuâ indignum admiserim*, ut potius absit *ab hoc omnis mea* culpa, *& nunqvam me* abduci *ad hoc crimen passus sim, vel levissimis malevolorum hominum rumusculis.* *Et qui tu* abis ad istas ineptias *& suspiciones illas*, ab recenti memoria *præsentissimi amoris, quem paucis* abhinc diebus à me tibi exhibitum *esse ignorare non potes, dum* à me *integram illam summam* persolvi,

quam

quam à te debueras. *Jam & in mores tuos abit alter ille tuus, qui nescio quid mali de me suspicatur, & quædam mei causa tentavit; sed cui* non *tam* impunè abibunt *omnia. Adeo parum literarum* ab eo vidi, *ut qui* paucorum dierum iter ab illo absum, *longe gentium abesse videar. Hoc ego quidem audacter affirmo, quandoquidem illi plurimum* abest de exactâ prudentiâ, *multum illi* (absit verbo invidia) *ad amicitiam nostram contulisse. Nunc quidem ingratissimus ille* se ex conspectu meo abdit, *& plane illi* animus abest, *me vel coram, vel per literas, compellandi.* *Nec tu* à levitate *ejus multum* aberrasse *videris. Aut redite uterque ad frugem, & bonam mentem, aut valete, & res vestras vobis habete.* Eodem modo particularum A, AB, AD usum è foro Romano, & Tursellini de particulis libro, prolixâ aliquâ & certi argumenti epistolâ ostendi. Sed in istis aliquid inviti & subornati esse, nec evitari posse, quivis facilè videt.

CAP. XVI.

DE EXERCITATIONIBUS IN ORATIONE LIGATA INSTITUENDIS.

Discrimen ligatæ orationis & solutæ. Præceptis poëticis non nimis immorandum. Usus hic omnia docet. Commentarii in poëticam Aristotelis prolixi plus turbant, quam juvant. Imitatio anima poëseos. Imitatio duplex. Altera in poëmate ad rerum & actionum naturam exprimendo; altera in poëmatis scriptione. De ultimâ hîc agimus. Prima exercitatio est Metaphrasis: altera imitatio per dilatationem, variationem, & contractionem similium locorum. Exemplum elegans Virgilianæ imitationis è Catullo. Aliud exemplum Horatianæ imitationis è Virgilio in Epod. 2. de laudibus vitæ rusticæ. Plenior ejus imitatio in paraphrasi Jacobi Wallii. Ejusdem Odæ Metaphrasis nostra Elegiaca, & alia quædam Metaphraseon nostrarum exempla. Exempla Epigrammatũ; alterius è Mureti quodam à Niendalio; alterius è Martiali à nobis per eandem imitationis rationem dilatati. Descriptiones dilatatæ. Exemplum ex Ovidio. Praxis conscribendi carminis per sententias & lemmata, figuris, expolitionibus ornanda. Ecloga I. Virgilii in suas sententias & ornamenta resoluta. Carmen II. lib. 1. Sylvarum Statii de Equo Domitiani resolutum. Horatii Oda à Parthenio resoluta. Odæ Comiriana ad Ducem Condæum de Lactis usu διαλύσεως exhibetur.

HAbitus Orationis ligatæ à solutâ in omnibus diversus est, dictione, compositione, periodo, numeris, inventione. Habenda est Epithetorum, cæterorumq; ornamentorũ, comparationum, Exemplorum, fabularum, iconographiarum, ratio. Et in ipsis Poëmatibus suo singulari quodam genio singula carminum genera constant, tam ratione dictionis, quam ratione nu-

metri & periodi. In Hexametro carmine alia ratio & compositio est Eclogæ, alia Satyræ, alia Heroici generis sive Epopœiæ. Et in ipsa Epopœiâ qvantum à Virgilio poëtarum Heroicorum principe differunt Statius, Claudianus, Lucanus. Habet suas Elegia, suas Epigrama, elegantias: de qvibus multa dici possunt, & suo loco dicentur. Sed nos nunc hoc loco tantùm progymnasmata illa poëtica producemus, rationem monstraturi, qvâ se in optimo ac divino planè studio tyrones exerceant.

Qvandoquidem verò is, qui carmen scripturus est, apparatu aliquo opus habet, præsupponimus hîc prima rudimenta prosodiæ, mediocrem linguæ latinæ cultum. Institutiones poëticas non pauci scripsere, in quibus tamen cum judicio versandum est, ne ingenium vel præceptorum subtilitate extenuemus, vel eorum mole obruamus. Utrâq; ratione obtunditur ingenium, & ad exercitium ineptum redditur: & novi ego plures, qui in arte hâc excelluerunt, lectione potiùs Poëtarum & exercitio eò pervenisse, quo prolixis præceptis tardiùs pervenitur. Præcipuum in illo negotium versatur, si quis, præsuppositis Rhetoricæ & Prosodiæ adminiculis, id qvod in carmine ejusq; generibus artificium latet, multa observatione didicerit: qvod peritus Magister longè expeditiùs exemplo præstabit, quàm multis præceptis. E veteribus Aristoteles est, ut Philosophiæ omnis, ita hujus qvoqve magister: sed dolendum, ejus de Poëtica librum non pervenisse ad nos integrum: quæ illic habentur, ad Dramaticam poësin tantùm pertinent, utpote quæ cum Epica seu Heroica principem locum obtinet: Consistit enim in imitatione actionum. Reliqua Poëmatia breviora sua quædam singularia præcepta habent, quæ fundamentum tamen in illâ primâ habent. Quamvis enim Colossus Rhodius majori apparatu & accuratiore συμμετρία partium spectatur; tamen & minora sigilla suâ proportione gaudent; estq; etiam in minuto carmine sua quædam imitatio, tum morum, tum affectuum, aliarumqve rerum, quæ sunt cum actionibus hominis connexæ. In Aristotelis Poëticam commentatores habemus bene multos, è quibus Heinsium nostro usui seponerem. Cæteri Commentatores non tam Poetæ, quam Rhetores in carmine scribendo, sunt, id est, nimiâ & anxiâ Aristotelicorum præceptorum explicatione animos lectorum fatigant.

Imitatio universæ Poëseos quasi anima est. Consideratur autem illa duplici ratione: primùm, quatenus illa ad exemplum rerum & actionum instituenda est; secundò, quatenus ad exemplum alicujus Poëtæ componi debet. Priori modo considerata versatur ἐν τῷ φυσικῷ & ἠθικῷ actionum exprimendo; posteriori modo ad generales illas imitationis, tam oratoriæ quâ poëticæ, leges dirigitur, quæ in ipso poëtandi exercitio consistit. Primus imitandi modus proponit perfectissimâ imitandi ideam in ipsa rerum natura formatâ alter præceptoris & poematis vetusti exemplo agere nos jubet. De hoc itaq; posteriore modo tantū agemus: ille enim præmitti debet, cujus beneficio primū illum & præcipuū imitandi modū obtineamus. Non debet verò hæc imitatio ita institui, ut versus hinc illinc è Poëtis congestas,

qvasi

qvasi per centonem qvendam, consuamus. Illud enim non est imitari, sed furari; nisi quis ingenii causa datâ operâ tales centones è Poetis conficiat, ut fecit Ausonius in centone suo Nuptiali, & Dan. Heinsius in aliquo centone in Baudium conscripto; quales & collegit singulari libro Henr. Meibomius. Si qvis verò tales versus undiq; compingat, & sic se imitatorem præstet, à plagii crimine liberari non potest. Imitationem puerilem, quæ in concinnatione phrasium & versuum primâ compositione consistit, nunc seponimus: nihil enim illa artis habet. Qvæ cum artificio instituitur, eosdem fontes agnoscit, quos Oratoria. Primum hic exercitium est Metaphrasis, carminis ex uno genere in aliud traductio; sed cum libertate aliquâ evagandi. Tales Metaphrases aliquot Odarum Horatianarum in Elegias concinnavit ediditq; Henricus Meibomius, ac nos infrà aliquot earum exempla dabimus. Plenior illa imitatio non aliter instituitur quam Oratoria, per χωρισμὸν & per πρόσληψιν; quâ de re jam suprà diximus. Χωρισμὸς est, cum una periodus in plures secatur. Πρόσληψις sive Assumptio dicitur, cum assumuntur ad genus species, ad totum partes, ad actionem causæ & circumstantiæ, ad distinctũ indistincta, ad definitum indefinita, & vice versâ. Si quis illa duo bene cum judicio usurpare norit in oratione, qua solutâ qva ligatâ, bonus imitator erit, & talis quidem, ut deprehendi vix possit. Harum imitationum omnia exempla congerenda sunt, inprimis ex antiqvis: Nam antiqvi eadem viâ processerunt. Virgilius in Eclogis Theocritum imitatus est, in Georgicis Hesiodum, in libris Æneidos Homerum, imò ipsos illos Latinos, qvi ante se scripserant, Ennium, Lucretium, Catullum: quos omnes tamen ita imitatus est, ut omnes superaret. Imitationes ex Græcis singulari libro congessit Fulvius, & eleganti comentario Germanus Valens Guellius, qui Antverpiæ in fol. prodiit, ubi diligenter notat loca è Græcis transsumpta. Ut Virgilius antiqviores, ita Virgilium recentiores imitati sunt. Cæteri enim omnes, Horatius, Statius, Claudianus, Virgilium imitantur, ita tamen, ut, qvod Virgilius fecerat, non superent Autorem suum, sed longe ab ipso superentur. Qvod *Alexander Rossæus in Virgilio suo Triumphante* aliquatenus ob oculos posuit.

Illustre Virgilianæ imitationis exemplum est in loco illo libro IV. Æneidos à versu 305. ubi interjectis aliquot dialogismis locum apud Catullum de Ariadnâ à Theseo desertâ, qvi invenitur in Epithalamio Pelei & Thetidos, omnem transtulit, ita ut Enthymemata, sententias & figuras, ordinem qvoq; verba & periodos mutaret. Querela Didonis ab Ænea desertæ planè conveniebat cum hoc argumento; & eleganter eam imitationem delineavit *Bartholomæus Riccius lib. II. de Imitat. p. 42. seqq.* Ariadna apud Catull. statim ab effectu iracundiæ incipit, v. 132.

Siccine me patriis abductam, perfide, aboris,
Perfide, deserto liquisti in littore, Theseu!

Respondet versus Virgilianus 305. 306. Ariadne huic indignationi insistit, v. 135. ad 140. Virgilius paucioribus versibus idem objicit Æneæ v. 307. 308. Addit autem

 Dido

Dido argumentum à periculo. Virgilius v. 9. 10. addit argumentum à loco incerto, quo perventurus sit v. 311. 312. 313. Qvæ argumenta à Catullo omissa sunt, quoniam non conveniebant. Dido apud Virgil. rursus se ad preces & lachrymas convertit, & cum Ariadna pactos Hymenæos objicit, Dido per eos ipsos Æneã rogat, ac horum voluptate eum artificiosè tentat. Meritum qvoq; objicit, qvæ pleraque ap. Catullum; quanquam non illo ordine, v 314. 315. Sequitur ap. Catull. Locus comunis de perfidia virorum, v. 141. ad 146. quem locum comunem brevi sententia complexus est Virgilius loco alio, v. 373. Nusquã tuta fides, &c. Post perfidiam objectam ingratum suum accusat, & nominatim præstita officia exprobrat Catull. v. 147. ad 157. Id quoq; Virgilius expressit, v. 373. ad 375. Ariadna fratris mortem quam amatoris se maluisse dicit, ac pro tanta in eum fide relictam se esse feris avibusq; dilacerandam qveritur: Dido Nomadum Regum Libycæ ac Tyriæ gentis in se odiũ, deinde pudicitiæ violatum nomen postremo mortem ipsam objicit v. 320. ad 323. Apud Catullum Ariadna Theseo objicit crudeles natales, v. 152. ad 155. idem imitatur Virgilius v. 365. 366. 367. Hactenus per negationem processit Virgilius, cum Catullus per interrogationes. Jam etiam interrogationibus utitur Virgilius v. 368. 369. 370. Apud Catullum Ariadne conqveritur, suum jam longè fugam arripuisse, v. 165. 166. Idem facit ap. Virg. Dido, v. 582. 583. Ap. Catull. Ariadne optat nunquã advenisse Thesea, v. 167. ad 172. Dido id ipsum imitatur v. 657. 658. Catullus Ariadnam desperabundam inducit v. 172. ad. 183. Didonem etiam Virgilius v. 534. ad 547. Catullus tandem Ariadnam ad diras & execrationes perducit, v: 184. ad 197. Hunc locum Virgilius copiosissimè ac splendidissimè imitatus est, Apostrophen faciens ad Solem & Hecaten.

Patet ex illis, qvæ adduximus, qvalis Virgilio in imitando fuerit ratio. Adeò presso enim pede secutus est Catullum, ut harum literarum imperitum esse oporteat, qui hæc non sentiat. Mutavit interim ordinem, qvem Catullus observavit, & dialogismis cum Anna sorore interjectis fusiùs traxit orationem Didonis. In historia quoq; recensenda longior est Virgilius; sed ita ille expressit Catullum, ut, qui Catulliana post hæc Virgiliana leget, jam non inveniat, qvod ipsi magnopere placeat. Ille enim adjectione figurarum vivacium, argumentorum patheticorum, dictione quoque ipsa, quæ horridior paulum est apud Catullum, adeo omnes numeros absolvit, ut vix ab humano ingenio aliquid addi posse videatur.

Aliud illustre imitationis exemplum, quo Horatius Virgilium expressit, notavit *Bernardinus Parthenius* in eleganti libro Italica lingua scripto *Del-la Imitatione Poëtica lib. 1. p. 18. seqq.* ubi monstrat, quomodo Horatius jam dilatârit, jam contraxerit Virgilii locum *Georg. II. libro extremo in Epod. 2. de laudibus vitæ rusticæ.* Quod exemplum idem Autor repetiit in elegantissimo *Commentario suo super Horatium*, illo loco, quo nemo accuratiùs ostendit artificium Poëticum. Initium plane idem est. Virgilius sic:

O fortunatos nimium, sua si bona norint,
Agricolas!

Horatius: *Beatus ille, qui procul negotiis &c.*

Virgilius significaturus, solutum esse omni cupiditate, omni ambitione, omni metu & periculo, agricolas, sic scripsit:

- - - qvibus ipsa procul discordibus armis
Fundit humo facilem victum justissima tellus.

& inferiùs:

Illum non populi fasces, non purpura Regum
Flexit, & infidos agitans discordia fratres, &c.

His addantur illa:

- - - - - nec ferrea jura,
Insanumqve forum aut populi tabularia vidit.
Sollicitent alii remis freta cæca, ruantqve
In ferrum, penetrent aulas & limina Regum.

Hos versus breviùs ita extulit Horatius:

Non excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare,
Forumqve vitat, & superba civium
Potentiorum limina.

Seqvitur apud Horatium:

Ergo aut adulta vitium propagine, usqve:
Aut tondet infirmas oves.

Locus hic amplior est, quam Virgilii, eoqve felicior. Virgilius unicum tantùm artificium rustici meminit, cum dicitur illi:

Agricola incurvo terram molitus aratro.

Horatius dilatatione hic usus est per enumerationem. Seqvitur apud Horat.

Vel tum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra
Certantem & uvam purpuræ.

Virgilius sic:

Et varios ponit fœtus autumnus, & alte
Mitis in apricis coqvitur vindemia saxis.

Qvod Virgilius contraxerat, Horatius ad species deduxit. Pergit Horatius:

Qva muneretur te, Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium.

qvod prius ita Virgilius dixerat:

Fortunatus & ille, Deos qvi novit agrestes,
Panaqve, Sylvanumqve senem, Nymphasqve sorores.

Virgilius porrò:

Speluncæ, viviqve lacus, aut frigida Tempe,
Mugitusqve boum, mollesqve sub arbore somni.

Illa verba eleganter Horatius illustravit dilatatione sententiarũ & membrorum:

Libet jacere, modo sub antiqvâ ilice, usq;
Somnos qvod invitet leves.

Virg. *Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis.*

Vid. Horat. illo loco: *Aut cum tonantis annus hibernus Jovis.*

& qvæ seqvuntur, usqve ad illa verba: *Jucunda captant præmia.*

Confer illa cum loco Virgilii, ubi describit opera hiberna rusticorum:

Sed tamen & quernas glandes tum stringere tempus,
Et lauri baccas, oleamqve, cruentaqve myrta,
Tum gruibus pedicas & retia ponere cervis,
Auritosqve seqvi lepores, tum figere damas &c.

Apud Virgil. hæc porrò habentur:

Interea pendent dulces circum oscula nati
Casta pudicitiam servat domus.

Hæc splendidissimè dilatavit Horat. his Versibus:

Qvod si pudica mulier in partem juvet, &c.

Reperiuntur in Virgil. & illi versus:

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini
Hunc Remus & frater. Additqve postea:
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

Qvo respexit Horat. in secundo illo verso suo:

Ut prisca gens mortalium.

Si quis jam conferat paraphrases illas soluti sermonis hujus loci apud *Frischlinum*, cujus extant in Virgilium paraphrases; & *Lubinum*, cujus extant in Horat. paraphrases, videbit varietatem dilatationum. Nos hic aliud exemplum paraphraseos poëticæ ejusdem Odæ Horatianæ dabimus, quæ insignis admodum est, ex *Jac. Wallii*, Poëtæ nitidissimi, Poëmatibus, ex qua patebit mira illa fœcunditas locorum ex adjunctis, genere & specie, ex toto & partibus, quibus præ cæteris utuntur Poetæ; ut multis exemplis demonstravit *Bern. Parthenius* in libro suo de imitatione Poëtica. Primus versus apud Horat. est:

Beatus ille, qvi procul negotiis
Ut prisca gens mortalium.

Vide, quàm eleganter primum illum versum Wallius ampliavit ex loco generis & speciei, adjectis poëtismis. Secundum autem versum in parenthesi positum, rejicit ad alium locum. Sic verò ille:

Felix

Felix forte suâ, qvem non ignava seqventem
Otia rus patrium dulci complectitur umbra,

E a commatibus facit 2 periodos, additione prædicatorum,

Longè illi curæ insomnes comitumqve laborum
Invisæ facies, qvæ multa & magna mov: ntem
Huc celerem atqve illuc rapiant, perqve ardua versent.

Horatius. Paterna rura bobus exercet suis.

Dilatat hæc verba Wallius per ἐξεργασίαν & descriptionem ex adjunctis, & per divisionem verborum, & additionem novorum prædicatorum.

Ipse sibi semper vacat, aggrediturqve qvod instat,
Arvaqve, qvæ qvondam proavi non magna tenebant,
Exercet, patiens operum, armentoqve qvotannis
Sortitus subolem, fortissima corpora, tauros
Inde legit, qvos dehinc domitos assvescere cogat
Servitio, & terram impresso proscindere aratro,

Solutus omni fœnore.

Dilatat hæc verba Wallius per partitionem illarum rerum, qvæ ad fœnus spectant, & per comparationem cum fœnore rustico.

Non pretio nummos redimit pretiove redemptos
Occupat & fœnus tabulis subducit avaris;
Fœnus amat, qvod sponte sua justissima tellus
Et gravidæ pecudes & messis reddit & arbor.

Nunc adjicit dilatationem secundi versus per exergasiam & descriptionem ex adjunctis, & dilatationem periodicam.

Sic olim, ut perhibent, cum fraudum ignara vigeret
Simplicitas, neqve fastus adhuc auriqve cupido
Improba criminibus nomen posuisset honestum,
Innocuæ vixere animæ, parvoqve beatæ.

Nec excitatur classico miles truci.

Hæc Wallius dilatat per augmentum Sententiarum, additâ figurâ comparationis, dilatatione periodicâ & descriptione ex adjunctis;

Qvid refert, alius thalamo sublimis eburno,
Ille thoro, cui sponda salix aut fissile robur,
Componat caput? heic mulcet reficitqve jacentem
Alta qvies lecto non abrumpenda saligno.
Qvippe ubi nec primæ nec seræ tempora noctis
Distingvunt litui, rumpuntqve silentia cantu;

Nec horret iratum mare.

Wallius hæc iterum periodicè dilatat, subjectum & prædicatum novis adjunctis illustrando, additis ex loco causarum sideribus, tempestatem cientibus.

Non si discordes miscent freta fervida venti,
Æqvoreos horret fremitus, humilisqve pavensqve
Numina conclamat, ne qvid nimbosus Orion,
Ne qvid atrox peccet Boreas, laceræqve carinæ
Addat opus pelago.

Forumqve vitat

Prolixè hæc verba dilatat Wallius per enumerationem rerum forensium:

- - - ' Vitat fora, vitat & æstus
Undantis populi: nec qvid tabularia, nec qvid
Jura ferant, meminit. Non illum aurora morantem,
Qvæ se non alibi, primumqve ostendit Eoum
Pulchrior, ad lites clamosaqve jurgia cogit:
Nec jam defessus longas evolvere causas
Orando ingratos qveritur se condere soles.

- - & superba civium
Potentiorum limina.

Wallius hæc dilatat 1. per fig. Permissionis & comparationem aulicorum, qvorum officia prolixè ab adjunctis describit, & comparat cum scopulis marinis.

Sollicitent votis alii invidiosa potentum
Arbitria: obsideant aditus, atqve alta superbis
Atria porticibus, certatimqve oscula pugnent
Præripere, & primas Dominis jam mane recenti
Dicere blanditias. Hæc ille Caphar:a saxa,
Has prudens metuit Symplegades, & sibi fasces
Ac trabeas finit emeritum exorare clientem,
Semotus longè populo & civilibus undis.

Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos.

Wallius hæc dilatat præmittendo generales sententias & confusas: unde procedit ad distinctam de laboribus circa vites, qvam dilatatione circumstantiarum & adjunctorum describit:

Ergo illum aprici colles campiqve feraces
Curarum expertem accipiunt. Hic imperat arvis
Ipse suis, terrasqve docet parere volentes.
Nec regum, sua regna videns, suspirat honores.

Nunc

Nunc vites ferit, & verni cum palmitis ætas
Prima viret, tenerum virgis furcaqve bicorni
Tollit humo: dein & validi propagine fœtus
Populeas latè stirpes ulmosqve maritat.

Aut in reducta valle mugientium
Prospectat errantes greges.

Wallius hæc dilatat per διάλυσιν verborum in integras sententias conversorum:

Nunc illum procul umbrosa sub fronde morantur
Secessus pulchri nemorum, vallesqve reductæ
Faunorum domus. Hic pingues errare juvencas
Prospectat: longè resonant mugitibus agri,
Pascuaqve & noti gregibus sitientibus amnes

Inutilesqve falce ramos amputans
Feliciores inserit.

Mirè hæc dilatat & exornat Wallius ex loco adjunctorum & consequentium in varia membra illa partiendo & elegantibus metaphoris illustrando.

Venerit insitio; juvat hunc, juvat arboris illum
Felicis fruticem peregrino includere ligno:
Finduntur nodi; resecantur, inutile pondus,
Silvestres rami: ramus felicior alter
Inseritur: surgunt udo nova germina libro;
Mirantur platani malos; mirantur & ulmi
Ignotas glandes; & non gentilibus ornus
Stat curvata pyris, nec sese agnoscit in illis.

Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oves.

Dilatat hæc Wallius per simplicem exergasiam, additione qvarundam circumstantiarum:

Nunc apibus fœtis cellas dist ntaqve melle
Horrea rimatus populat, purisqve recondit
Aurea dona cadis: nunc molles vellera lanæ
Infirmo pecori frondente sub ilice tondet.

Vel cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra
Certantem & uvam purpuræ

Dilatat hæc Wall. Sententiarum augmento, epithetis & periphrasticâ dictione poetica.

Inde, ubi formosum pomis & mitibus uvis
Frugifer autumnus flavis caput extulit arvis,
Qvam juvat, hic atqve hic, ut se malusve pyrusve
Obtulit, & pomis oculos dextramqve legentis
Prima vocat, fœtu gravidos adducere ramos,
Felices ramos, qvos ipse inolescere nuper
Et genus invitis docuit committere truncis:
Qvam juvat & plenis pendentem vitibus uvam
Carpere, certantem Tyrios anteire rubores.

Qva muneretur te Priape, & te pater
Sylvane, tutor finium

Late hæc exlicat Wallius, addendo sententias ætiologicas, & enumerando officia rustica, qvæ beneficio Numinum rusticorum bene cesserint. Describit & ritum ipsum.

Dum tibi, qvod fruges & munera divitis horti
Servaris, furum custos aviumqve Priape,
Primitias fert in calathis, falciqve salignæ
Pampineam circum intexit, sua vota, coronam,
Teqve vocat, Sylvane pater: tibi pinguia culta
Tuta refert, tibi depulsos à messibus apros
Et morsus pecorum, aversumqve à palmite caprum.

Libet jacere modo sub antiqva ilice,
Modo in tenaci gramine.

Dilatat hæc multiplicando sententias & periodos, incipiens figurâ occupationis, cui respondet. Describit æstum Solis à conjunctis Soli sideribus, addendo epitheta sua, & adjuncta nova cumulando.

Forte aliqvis Soles, dum nulla hic porticus Arcton
Excipit & Boream, sub iniqvi sidere cancri
Ardentes metuat. Sed enim nisi nuda per agros
Corpora messorum sudore fluentia cernas;
Ignores prope, qvid rapidi vis ignea Phœbi,
Qvid Leo, qvid Cepheus sitiensqve canicula possit,
Nunc juvat æstivos ortus vitare sub altâ
Ilice, nunc viridi submittere corpus in herba,
Qva ripæ & ripis natæ frondentibus umbræ
Æstibus & medio svadent decedere Soli.

La-

Labuntur altis interim ripis aqvæ,
Qveruntur in silvis aves,
Fontesqve lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos qvod invitet leves.

Hæc simplici conversione metrica & membrorum multiplicatione dilatat.

Interea gelidi fugiunt per gramina rivi,
Arboribusqve vagantur aves: nemus omne querelis
Personat, irriguo qua fons argenteus agro
Labitur attritos inter levis unda lapillos
Obstrepit & dulces invitat murmure somnos.

At cum tonantis annus hibernus Jovis
Imbres nivesqve comparat:
Aut trudit acres hinc & hinc multa cane
Apros in obstantes plagas.

Hæc mirificè explanat per prolixam venationis διατύπωσιν, cui mixtæ descriptiones elegantissimæ ex adjunctis apri & canum, coloribus Virgilianis illustratæ: Enumerantur antecedentia, conjuncta & conseqventia venationis; qvæ cum non attigerit Horatius, magna cum voluptate leguntur.

At cum jam pluvia & nivibus canaqve pruina
Frigidus hibernum contristat Jupiter annum,
Qvæ non aucupiis, qvæ non venatibus illic
Gaudia proveniunt? altis de montibus actus
Fertur aper, frustra ille animos setasqve comantes
Arrigit, & spumis albet ferventibus ora,
Fulmineumqve acuit nodosa ad robora dentem:
Audaces instant Umbri, fortesqve Molossi,
Albanumqve genus, non certi cedere, qvanqvam
Nunc hos obliqvo, nunc illos dissipat ictu.
Tantus amor prædæ est, & sævi gloria morsus.
Nec minus & cursu juvenes jaculisqve fatigant
Setigerum; hortantur sese & latrantibus addunt
Cum clamore animos; dum tandem in retia trudant
Frendentem & teretes nodos differre parantem;
Accurrit victor, splendentiqve ilia ferro
Transadigit: lato seqvitur de vulnere sangvis,
Procumbitqve ferox, & adhuc in morte minax sus.

Aut amite levi rara tendit retia
Turdis edacibus dolos.

Amplificat hæc verba Wallius per descriptionem hujus venationis uberiorem: Instrumenta enim, & qvæ cum illis conjuncta sunt, ad extensionem sententiarum, adducit.

Forsitan & tutas placeat levioribus ire
In prædas studiis: venit hinc qvoqve grata voluptas,
Ex facili capienda: plagas & retia levi
Distendit furca, turdosqve invitat edaces
Callidus & sparsis incautos fallit olivis.

Pavidumqve leporem, & advenam laqveo gruem.
Jucunda captat prœmia.
Qvis non malarum, qvas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur.

Extendit illa Wallius per ἐξεργασίαν poëticam, & enumerationem curarum, qvas simpliciter & indistincte hic ponit Horatius.

Aut pavidum seqvitur leporem, laqveoqve tenaci
Strymoniam captat volucrem, jucunda laboris
Præmia. Qvis non hæc inter, qvotcunqve malorum
Secum amor infelix trahit, invidiamqve metumqve
Et spes ambiguas, & qvas pudor ipse repulsas
Ingeminat curas, & nunqvam longa fruenti
Gaudia, nubiferis tradit diffundere ventis?

Qvod si pudica mulier in partem juvans
Domum atqve dulces liberos;
Sabina qvalis aut perusta Solibus
Pernicis uxor Appuli;
Sacrum vetustis exstruat lignis focum,
Lassi sub adventum viri:
Claudensqve textis cratibus lætum pecus,
Distenta siccet ubera:
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparet.

Hæc

Hæc Wallius per ſimplicem converſionem metricam uno vel altero epitheto addito dilatat:

Qvid ſi contigerit priſcis qvoqve moribus uxor,
Qvæ caſtum ſervet thalamum, qvæ remqve domumqve
In partem juvet, & dulces educere natos?
Qvalis erat Tatio qvondam regnante Sabina,
Duratas calloſa manus, aut Appula mater
Sole rubens. Qvid ſi poſito cum feſſus aratro
Vir redit, illa focum lignis & cortice ſicco
Exſtruat, ac lento textis de vimine ſeptis
Includat lætum pecus & turgentia ſiccet
Ubera? Si, qvanqvam calices & pocula ponat
Fagina, vina ferat, qvæ dulci condita levit
Ipſa cado, menſisqve dapes apponat inemptas
Delicias faciles.

Non me Lucrina juverint conchylia
Magisqve rhombus aut ſcari,
Si qvos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare.

Dilatat hæc Wallius per figuram Permiſſionis & additionem epithetorum aliorumqve verborum, vel actiones vel adjuncta ſignificantium.

Non me tum regia, non me
Regum epulæ teneant, per me conchylia teſtis
Tuta ſuis ſaxo maneant affixa Lucrino;
Per me ſecurus Calabro natet æqvore rhombus,
Et ſine fraude ſcarus depaſtas ruminet herbas.
Si qvem forte procul fluctu tumefactus Eoo
Adria jactatum noſtris acceperit undis,
Aut Tyrrhena fremens ad littora verterit Eurus.

Non Afra avis deſcendat in ventrem meum,
Non attagen Ionicus
Jucundior, qvam lecta de pingviſſimis
Oliva ramis arborum,
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ ſalubres corpori,
Vel agna feſtis cæſa terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.

Dilatat hæc Wallius per immutationem membrorum, additionem verborum, epithetorum, deſcriptionem Terminalium, ſed ſuccinctam:

Non mihi tum Libyæ, non mollis Ionia pictas
Mittat aves: tantum glauco mihi Palladis arbor
Caneſcat fœtu, pingvesqve miniſtret olivas
Obvia me lapathi prato gaudentis aperto
Herba juvet, malvæqve leves gravibusqve ſalubres
Corporibus, vel qvæ lactens cadit hoſtia feſto,
Termine ſancte, tuo, cum te vicinia ſupplex
Defixum colit, & ſerto frondente coronat:
Aut mea, qvod ſatis eſt, hilaret convivia cano
Præda excuſſa lupo, villis ſtillantibus, hœdus.

Has inter epulas ut juvat paſtas oves
Videre properantes domum!

Dilatantur hæc per deſcriptionem ex adjunctis.

Ut juvat has epulas inter ſpectare bidentes
Cum ſeſe è paſtu referunt! ut cruribus ægrè
Ubera circumeunt! ut multo lacte gravatas
Ad mulctram injuſſæ veniunt, gaudentqve levari.

Videre feſſos vomerem inverſum boves
Collo trahentes languido.

Dilatat hæc per ſimplicem converſionem metricam & immutationem verborum.

Ut juvat ex agro reduces ſpectare juvencos
Longorum feſſos operum & grave robur aratri
Vomere ſuſpenſo attrita cervice trahentes.

Poſitosqve vernas, ditis examen domus,
Circum renidentes Lares.

Iterum hæc dilatat ſimplici converſione metrica.

Ut juvat & vernas numeroſæ examina villæ
Lucentes ignes circum lætosqve penates
Aſpicere agreſti curantes corpora menſa.

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius
Jamjam futurus ruſticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Qværit calendis ponere.

Ele-

Eleganter hæc dilatat Wall. descriptionibus luculentis, enumeratione partium & adjunctorum (1) circa fœnus, omnemque rem collybisticam. (2) circa agriculturam, variaque ejus officia & instrumenta.

Dixerat hæc dives positis in fœnore nummis
Alphius, atque aliud meditans, & totus in illo
Damnabat tabulas, loculos damnabat & aurum
Innocui ruris sero intellecta voluptas,
Una est ante oculos, una suspirat in illa.
Nunc placet arvorum cultus, nunc cultus habendæ
Impensus pecori: subeunt modo fervida pleno
Musta lacu, modo qui pomis exuberat annus,
Et modo delectant saltus venatibus apti:
Omnia persuadent curas mutare priores,
Jamque empturus agros exacta relegerat æra
Idibus. At (victrix adeo natura recurrit)
Hæc eadem lucro servat ponitq; Calendis,
Protinus agrorum oblitus vitaque beatæ.

Atque hoc illustre est exemplum paraphraseos poeticæ. Ex quo patet mira illa fœcunditas locorum, quæ sunt è conjunctis, adjunctis, antecedentibus, consequentibus, toto, partibus, genere & speciebus, indefiniti & definiti. Quibus omnibus si quis jungat phrasin elegantem poeticam, metaphoras vivaces, poetismos, fabularum allusiones, nunquam in talibus argumentis sterilis deprehendetur. Et hoc sibi exercitium continuum quis velit, si in carmine proficere velit; imo & ad solutam orationem labor iste proderit, modo quis differentiam poeticæ & oratoriæ dictionis probe observet. Plura sunt exempla apud eundem Auctorem tam nitidarum paraphrasium. Reperiuntur & apud *Car: de la Rue* Poetam Gallum inter Idyllia ejus paraphrases plane his similes, ac elegantissimæ omnino, quales in exemplum poni debent Poetices tironibus.

Subjungemus huic paraphrasi longiori strictiorem nostram, quâ eandem in Elegiam transfudimus.

Felix o nimium felix, quicunque relicta
Urbe procul curis tempora liber agit;
Quique vetustorum lato de more Quiritum
Exercet bobus rura paterna suis.
Qui sibi non magnas injusto fœnore quærit
Ipse, nec immenso fœnore limat opes.
Non illi dulces rumpent fera classica somnos,

Mentient nullos tympana rauca metus.
Non ligno vitam committet nauta doloso,
Non flebit raptas naufragus, orbus, opes.
Ille fori strepitus, tricas & jurgia vitat,
Patricia appendix nec stat, & umbra domus.
Ille vel attondet vitim, fingitque putando:
Cui tenerum fulcit populus alba latus.
Ille ex arboribus ramos sine lege fluentes
Amputat, & ramos inserit ille novos.
Jam videt erranteis subducta in valle juvencas
Atque suum gaudet non numerare pecus:
Jam legit aërii mellis cœlestia dona,
Queis sibi non emptas condiat ille dapes;
Aut savo ut nudos à frigore protegat artus,
Mollia lanigera vellera tondet ovis.
Aut ubi maturis pracinctus tempora pomis
Autumnus gravidis jam caput abdit agris;
Latus adoptivis carpit nova munera ramis,
Inque manus cupidas pensilis uva venit.
Uva venit, Tyrio qua non concesserit ostro,
Hellespontiaco munus itura Deo.
Hac nisi Sylvano gratus donaria servet,
In patrii fines quod vigilavit agri.
Ille modo antiqua recubat sub tegmine fagi,
Et modo gramineo sternitur ille toro.
Interea placidis strepuerunt fontibus unda;
Plurima per sylvas carmina fundit avis.
Ha querulo mentes mulcentque foventque susurro,
Et faciles somnos garrula suadet avis.
Hinc ubi jam nivibus piger horret & imbribus annus
Et resides stringit frigore Caurus aquas.
Jam populatorem per sylvas excipit aprum,
Seu malit positis illaqueare plagis;
Aut turdis levi rara amite retia tendit,
(Hos bonus ille dolos insidiasque struit.)
Aut abit in lepores felix pradator inermes,
Aut mensis captat pramia grata grues.
Non illum dura friguscula conjugis angunt;
Non animum cura, quas amor abdit, edunt.
Ille sua queritur sylvis & fontibus iras
Conjugis, & mala dat cuncta ferenda notis.

Quod si casta domum bene quæ curaverit uxor,
Quæ famulos, focis, quæ sacra jura terit:
Appula ceu rapidis excocta à Solibus uxor,
Quale decus duro, fusca Sabina viro,
Ligna foris subdat claro lucentibus igne,
Solamen fesso, cum redit ille, viro.
Et latum includens lento de vimine textis
Cratibus exoneret sedula lacte pecus:
Hornaque vina cado dulcissima munera promens,
Ponat, quos dederant rura benigna, cibos.
Non Lucrina mihi placeant conchylia, rhombi,
Non venient mensis fercula lauta scari.
Si quos, Eois cum sese fluctibus effert,
Ad mare Tyrrhenum turbida vertat hiems.
Non ego barbaricis implevero viscera ferclis,
Et peregrina meam pascat Orexin avis,
Felices oleæ si detur carpere fructus,
Et succos baccis elicuisse novos:
Si doceant molles ventrem mitescere malvæ,
Si lapathum mensis prata dedere meis.
Me juvet esca, lupi raptus de faucibus hœdus,
Agnaque, quæ festo, Termine, cæsa tuo.
Interea reduces, epulis dum pascitur ille,
Ubera balatu plena queruntur oves.
Et tardos inversa sequuntur aratra juvencos,
Pabula cum lassi notaque tecta petunt.
Rustica lucentes famulantum turba coronat,
Appendix regni non inhonora, focos.
Alphius hæc reputans, felicia prædicat arva,
Præque suis grati fœnora ruris amat.
Jamque suburbanos urbi præponit agellos,
Hos ut emat, relegens Idibus æra novis
Illa sed exstinguunt venientes vota calendæ,
Alphius ad tabulas, lucraque nota redit.

Huic Metaphrasi nostræ alia Metaphrasium nostrarum subjiciemus exempla.

Ex Horatii Oda I. lib. I.

Mæcenas prisco qui Regum sanguine natus,
Præsidium Musis dulce decusq; meis.

Sunt queis pulverei rident certamina Circi,
Ut virides palmas, munera pulchra ferant.
Hunc si Romuli de multis insignibus ornent,
Non pascant tituli, & nomina vana juvent.
Illum fœcundis si messibus horrea rumpant,
Et patrios nitido vomere findat agros.
Quicquid agas, studiis nunquam dimoveris istis,
Attalicas quanquam sis dare promptus opes.
Navibus ut vasti pavidus secet æquora ponti,
Commutens dubiis lucra ferenda notis;
Per mare velivolum placida cum navigat aura,
Tum sibi mercator plaudit opesque parat.
Sed cum tempestas se toto turbida cœlo
Explicat, inque undis fracta carina natat,
Tædia tum subeunt vitæ non vana prioris,
Quæsitas pelago spernit & odit opes.
Rura beata vocat, felices rure colonos;
Si dederis illi littus, arare velit,
Cumque silent venti, discussaque nubila cœlo,
Mox quassas reficit sedulus ille rates,
Fortunæ veteres animo censusque recurrunt,
Et miser esse nequit, pauperiemque pati.
Est, qui nec veteris contemnit pocula vini,
Atque dies multos sæpe bibendo trahit:
Seu viridi patula sedeat sub tegmine fagi,
Seu penes irriguas ille recumbat aquas.
Multos castra juvant, & cæci prælia Martis,
Arma, enses, litui, tympana, pila, tuba;
Bella illis animos & cædes pectora pascunt,
Queis matres teneræ, queis doluere nurus,
Pervolitat sylvas venator & horrida tesqua,
Non inhibent noctes, frigora, turbo, nives,
Seu ille ari pedi cava tendat retia cervo;
Seu populatorem sternat anhelus aprum.
Me miscent superis doctorum præmia laurus,
Et nemora & nymphæ me Satyrique juvant.
His ego commistus vulgi commercia sperno,
Dum mihi castalidum sacra foresque patent.
Si mihi se faciles Clio, Polyhymnia præbent,
Argutæque dabunt carpere fila lyræ.

Si tu me Lyricis Mæcenas vatibus addis;
Tunc ego me regem, tunc vocitabo jovem.

EX Od. XXII. lib. I.

Cui pietas cordi est, qui crimine liber ab omni
Vivit, & est recti justitiaque tenax;
Non ficas metuet, non vincula, tela, catastas;
Non qua se salvum casside praestet, eget.
Seu adeat positos calidis sub solibus Indos,
Seu per Barbaricas transeat ille plagas.
Nam mihi dum sylvam nuper percurro Sabinam,
Otia dum sector, dum Lalagenque cano;
Occurrit lupus, & tamen hic me fugit inermem,
Cui clypeum probitas, cui dabat arma fides:
Quale nec in sylvis tellus alit Appula monstrum,
Monstrorum genitrix, quale nec Afra dedit,
Excipiat rigido tellus subjecta Boota,
Quam Sole aversam nix glaciesve tegit.
Mittar ad exustos vicinis solibus agros,
Latus ego Lalagen semper amabo meam.

Ex Od. XIV. lib. II.

Posthume præcipiti, labuntur tempora cursu,
Nec pietas magis injicit ulla moram.
Non si Plutonem tauris placare trecentis,
Non auri dare si multa talenta velis;
Exores rigidum: nos Styx atra hauriet omnes,
Quicunque hic annos ducimus atque dies,
Impertiet populis, terram proscindat aratro,
Conduntur tumulo sarcula, sceptra, pari.
Ut late quatiat magnus sua sceptra Tyrannus.
Hac quoque falce sua mors furibunda metet.
Mœnibus & telis sit Rex, sit milite tutus,
Hunc ex insidiis mors galeata petet.
Frustra vesanis tergum subduxerit armis,
Qui procul à belli fulmine cautus agit:
Frustra pestiferis autumnus territat auris;
Frustra est qui timida Nerea mente fugit.
Omnibus est adeunda palus Acherontis opaci,
Et Plutonia nos regna domusque vocant.

Grata tibi tellus linquenda torique pudici,
Non conjux posthac basia læta feret.
Quos colis, ex hortis cupressus odora sequetur,
Funeris appendix sola futura tui.
Quæ tu centenis servaras clavibus, heres
Dignior expanso gutture vina bibet.

EX Od. II. lib. I. Carm.

Optima Leuconoë ne sit tibi discere cura,
Quem tibi Dii, finem, quem dederintque mihi:
Vivere num; Priami liceat, vel Nestoris annos,
An extrema tibi nunc oriatur hiems.
Ne tu Chaldææ quæras oracula sortis,
Ne tu fatidicos inspice stulta rotas
Oblectes animum, nec dulcia vina relinquas,
Deliciis ventrem pasce animumque novis.
Nam quoque dum loquimur, nos invida fugerit ætas.
Ne tibi sit cura crastina, sera dies.

Ex Od. II. Lib. II. Carm: Horat.

Euclio si fueris, si munificentia desit,
Nullus ab argento splendor honosque tuo est.
Munificus vivet longos Proculeius in annos,
In fratres cunctas qui pius hausit opes.
Latius si regnes, auri si nulla cupido est;
Si non immodicas quæris anhelus opes
Quam si tu Lybicas conjungas Gadibus oras
Subsit & arbitrio Pœnus uterque tuo.
Ipse sibi indulgens paulatim augebitur hydrops,
Ni fugiat morbi causa, nec ipse fugit.
Dissidet à populo virtus magnumque Phraaten,
Felicem solio cum sedet, esse vetat
Hæc vulgi plausus & inania schemata temnit:
Non illi phalera, non placuere togæ.
Hæc fasces, regnum diademaque deferet uni,
Qui magnas magno pectore spernit opes.

Hæ imitationes, ut in majoribus carminibus; ita & in carminum partibus locum habent, & in carminum variis generibus. Ita ex oda facies

cies Elegiam, ex Elegia Odam, ex brevi aliquo sententioso carmine integram vel odam, vel Elegiam. Ut si forte ex Catonis Distichis brevibus odas morales conficias, vel Elegias per χωρισμὸν & πρόσληψιν dilatatis sententiis. Quale exercitii genus continuum & quotidianum esse debet illi, qui ad aliquam in carmine gloriam adspirat. Ubi imitationibus multis te exercueris, jam liberiori uti calamo poteris in Odis & Elegiis, sumendo theses, quas ductu quidem argumentorum Oratoriorum tractabis, sed modo tamen poëtico & singulari quodam ornatu, quem semper carmen præ oratione solutâ requirit; de quo postea dicemus. Procedit illa imitatio etiam in ipsis inventionibus; ubi tamen cum modestiâ & judicio versandum est, ne quid aliis sublegere videamur. Possunt enim inventiones ex aliis facile excogitari, manuducente nos quodam vel metaphorâ, vel sententia.

Exemplum talis imitationis in Epigrammate invenias apud *Laurentium Niendalium* in Poëmatibus suis. Scripserat Muretus in Poëmatibus suis juvenilibus hoc Epigramma:

Sutor es & pistor, lanius, lenoque coquusque,
Mercatorque bonus, causidicusque bonus.
Te tamen in tota non est mendicior urbe,
Nec quem paupertas arctius agra premat.
Dic agedum, qui fit (nam res est mira corelli)
Cum tot res facias, rem facere ut nequeas.

Retinuit Niendalius, dissimulato tamen autore, inventionem & vim acuminis; sed antecedens seu protasin hujus Epigrammatis Niendalius per πρόσληψιν multarum specierum dilatat, ut penè nimius illa in re sit.

Nosti blandisona Philerge canna,
Incautas trahere in plagas volucres:
Nosti squammigeros aculeatis
Hamis fallere, cassibusque pisces.
Nosti pinsere, navigare nosti;
Nosti pingere, literasque nosti.
Nosti, quod nova nupta cum marito

Novit

Novit, cum thalamum subit pudicum:
Nosti, quod meretrix torum relinquens,
Vino pelliculam replere adusto.
Nosti cudere, sarcinare nosti;
Nosti suaviloquum sonare carmen;
Nosti suavisonos ferire nervos.
Nosti ducere, præcinente chordâ,
Motus ad numerum lyræ canentis;
Nosti texere tela sportulasque,
Et pellucida flare vitra nosti.
Nosti concoquere optimum metallum,
Nosti concoquere optimum Falernum.
Nosti, cum moritur vel hic vel ille,
Præconis vice funus indicare.
Mentiri quoque, si quid illud artis,
Unus præ reliquis, Philerge, nosti.
Es custos ovium boumque custos,
Es tonsor bonus, & malus Machanor;
Mercator bonus es, bonusque sutor,
Patronus bonus es, bonusque tutor.
Et totis agis hæc & hæc diebus.
Si desit, quod agas, Philerge, nobis:
In toto tamen oppido, Philerge,
Non mendicior ullus est Philergo;
Nemo pauperior, Philerge, quàm tu.
Quid dicam? Magis hoc magisque miror,
Cum tot res facias, Philerge, semper,
Rem tamen facias, Philerge, nunquam.

Eâdem ratione, si quis Egigramma illud breve Martialis: *Omnia castor emis: Sic fiet, ut omnia vendas,* In Epigramma circumscriptum mutare velit, hoc modo instituet, ut Antecedens: *Omnia Castor emis*, per figuram enumerationis dilatarit:

Quid non Castor emis? talenta fundis,
Ut possis Tibi comparare fundos,
Villas, prædia, vineas & hortos.
Percursas fora, nundinas, tabernas,
Et merces Tyriasque Cypriasque,
Et quod venerat ultimus ab indis,
Præsenti licitaris usque nummo:

Mer-

Mercaris tabulas, specilla, gemmas,
Sculpta Phidiaco sigilla cœlo,
Pocla murrhina, vina digna poclis,
Aulæa Attalico superba cultu.
Nil tibi satis est: sed hinc ubi omnes
Exhausti loculosque zonulasque,
Quid nunc castor ages? inepte Castor?
Emisti omnia, Castor, empta vendes.

Ita Consequens, in quo acumen consistit, eleganter Antecedens prolixiu deductum terminabit, dum lectoris animus, per ambages illas suspensus, inexspectato brevi acumine vehementer delectatur.

Inter exercitia Metaphrasium ac Paraphrasium, aliarumque imitationum roferri possunt etiam descriptiones variæ, Temporum, Locorum, ut veris, Æstatis, Sylvarum, Montium, Iconographiæ; item comparationes, quæ inter ornamenta carminum sunt. Hìc ad ductum veterum se exerceat Tyro, jam contrahendo, jam dilatando. Sic apud Ovid. *lib.* 1. *Fastor. à vers.* 152. *ad v.* 156. describitur. Id imitatione per 12. versus ita extendes:

Hæc est, qua varius se floribus induit æstas:
Incipiunt menses ire diesque novi.
Protrudit gemmas vitis rediviva tumenteis,
Spondens Lenæi munera magna Patris;
Arboribus redeunt, volucrum solatia, frondes,
Quas rigidi excussit tristior aura jovis.
Fœcundos nunc Terra sinus Naturaque solvit,
Et teneris sese frugibus ornat ager.
Tum latus fervet genialibus ignibus aer,
Plurima quem variis cantibus implet avis.
Hinc agni saliunt, saliunt per prata juvenci,
Et pullis misti rure vagantur equi.

Ex illis, quæ prolixe adduximus, facile patet, quæ in conscribendo carmine praxis institui possit. Prout jam igitur varia carminum genera sunt, ita varie instituenda inventio, dispositio & elocutio. Integri Poematis Epici dispositio eleganter à *Mambruno in Epopœia*, & *Masenio in Palæstra Eloquentiæ ligatæ* præfigurata est; qui de eo legi possunt. Nos huic rei hic immorandum non putamus, cum nemo facile integra poemata scripturus sit. Quare in minora illa carmina potius industriam nostram convertemus. Et in Heroico genere habemus primo Eclogas, deinde carmina encomiastica minora, in varias occasiones concepta. Quod ad Eclogas attinet, etiam illæ super certo

argumento generis Demonstrativi scriptæ. Nam vel gratulamur in illis, vel dolemus, vel simile quidpiam facimus, interveniente Dialogismo, qui pro ratione personarum colloquentium institui debet. Argumenta verò in illis debent esse humilia, rustica, pastoritia, & per allegorias tales ad argumentum princeps applicata. Id tamen probe notandum est, formulas colloquentium poeticas singulari studio notari debere. Quâ in re præire possunt illæ Locor. Communium dialogisticorum ideæ, quas suppeditavit Starckius, Isagogæ suæ Epistolicæ adjectas. Quæ autem subsunt sententiæ, quasi per lemmata notari possunt. Illa lemmata amplificantur poeticis formulis, comparationibus, descriptionibus, &c. ita tamen, ut pro ratione poematis in omnibus servetur modus.

In reliquis carminibus eodem more procedes. In his argumentorum Rhetoricorum loci sunt manifestiores, ut in equo Domitiani quem Statius laudat, & in pluribus aliis. Plerumque enim Demonstrativo generi subjiciuntur Eucharistica, Soteria, Epinicia, Propemtica, Valedictoria, Salutatoria, Prosphonetica &c. in quibus unde argumenta primaria desumantur, Rhetorici libri suppeditant. In his delectus instituendus est, & argumenta vestienda ornatu poetico. Si quis autem carmen cujuscunque generis scribere velit, hanc sequatur methodum, ut, ubi necessaria argumenta circumspexerit, totum illum sermonem nudum & enthymematicum resolvat in sententias breves seu lemmata, quarum sententiarum in prolixiori carmine forte 20 vel 30. erunt. Has sententias enthymematicè vel syllogisticè se exhibentes, connectat certis quibusdam figuris, formulis, Poetis usitatis: amplificet, illustret vel per expolitiones, vel per assumtiones, finiti ad infinitum, partium ad totum, specierum ad genus, distincti ad confusum, causarum, ad effecta, adjunctorum ad subjecta & vice versâ: vel per comparationes & exempla fabulosa. Huic methodo, si quis insistat, facili negotio carmen concinnabit. Hâc methodo, quam ipsi antiqui Rhetores suppeditarunt, plerumque ipse usus fui; & vidi postea eandem institutam à *Bernh. Parthenio* in Comment. Horatiano, ubi per omnes odas Horatianas ostendit primò sententias carminis, & deinde ornamenta Rhetorica & Poetica.

Ut carmen eâ ratione scribere discas, exemplum tibi præfigas alterius cujusdam Poetæ, vel antiqui, vel recentioris, notesque, quâ ratione ille in scribendo carmine versatus fuerit. Resolve in sententias, atque illis sententiis ornamenta subjice: ita statim prodibit carminis artificium, & facile animadvertes ingenium Poetæ. Ubi hiant illa, neque satis sibi respondent, ut

fit

fit in indoctorum hominum carminibus, contemnere tale carmen potes. Sed habent tamen antiqui etiam & optimæ notæ Poetæ suas παρεκβάσεις & digressiones, quæ ita interdum à proposito discedunt, ut non revertantur: qui tamen eam ob causam reprehendendi non sunt. Non enim adeò m orose ad Rhetorices leges Poetarum libertas adstringitur. Sed tamen & in ipsis episodiis quædam est concinnitas & quoddam, ut ita dicam, temperamentum poeticum, quod facile hanc ἀμεθοδείαν excusat. Et est in minoribus poematibus major interdum Episodiorum licentia, quam in majoribus. Evoniam majora poemata perfectius aliquod systema habent, quam minora; & in perfectiore systemate, si quid excedat, facilius observetur, quam in minori aliquo carmine. Quemadmodum in homine perfectæ staturæ defectus magis in oculos incurrunt, quam in nano aut pygmæo: ideoque episodia majori modestia in illo carminis genere adhibenda sunt. Ut illa res clarior sit, exempla quædam subjiciemus.

Laudaturus erat Augustum Virgilius ob agrum, bello amissum, ejus beneficio redditum. Ergo duos de sorte suâ colloquentes inducit. E quibus infelicior sic orditur. *Melib. Tu Tityre in securo lætoque otio vivis.* (illustratur exergasia & adjunctis otiosorum hominum rusticorum, & συγκρίσει suæ sortis.) *Tit. Hæc ego otia Principi debeo.* (Illustratur perpetuâ allegoriâ & applicatione rituum sacrificii ad cultum Principis. Gratiarum actio per ritus illos sacros, quibus Dii coluntur, explicatur.) *Melib. Non invideo. Ego vero deteriore loco sum, cujus tristia ego omina habui.* Amplificatur per hypotyposin suæ sortis, quæ consistit in damno agrorum & pecorum. Adjiciuntur omina per enumerationem. Id enim familiare rusticis & simplicibus hominibus esse solet. Quis est ille Deus, qui tot otia tibi fecit, simpliciter: quo transitus fit ad cætera) *Tit. Roma præclarissima urbs est.* (Non directe respondetur statim ad quæstionem, & narratio quasi è longinquo incipit. Laudatur Roma per comparationes rusticas & per figuram correctionis & contentionis cum Mantua) *Mel. Quid tu Romam?* (per simplicem quæstionem.) *Tit. Spes libertatis me eò vocavit, quam sperare alibi non licebat, etsi plurima ejus causâ tentavi* (Tres sententiæ amplificantur 1. per Chronographiam & enumerationem circumstantiarum. enumerantur enim rustica opera; quæ libertatis gratia fecerant.) *Mel Mirabar ego, cum tui desidertum hic omnes teneret* (Illustratur hoc desiderium per enumerationem votorum, & per figuram imaginis.) *Tit. Eundum mihi illic fuit &c. Vidi illic juvenem &c. Ille libertatem, ille agros reddidit.* (Prima sen tentia amplificatur per interrogationem & responsionem, & per illustrem Meta-

phoram à cultu divino petitam. Secunda iterum illustratur de aliquo adjuncto & Metaphora à cultu divino petita. Tertia illustratur per ἐξεργασίαν à rebus & operibus rusticis petitam.) *Melib. Contentus esse potes hac fortunâ: etsi inculta omnia. Tuam illic felicitatem exspectes.* (Tres sententiæ iterum illustrantur. Prima simpliciter proponitur. secunda per descriptionem illustratur. tertia itidem per descriptionem & per enumerationem deliciarum rusticarum.) *Tit. Nunquam memoriâ excidet hoc beneficium.* (Illustratur per figuram τὸ ἀδύνατον.) *Melib. Mihi desperandum est. Abeundum hinc mihi nunquam redituro. Alius hæc occupabit.* (Tres sententiæ illustrantur. prima per enumerationem locorum. secunda per ἀπορίαν sub forma quæstionis propositam. tertia per quæstiones abruptas & exclamationes per figuras, ironias. Insere nunc Melib. &c. per Apostrophen ad capellas suas.) *Tit. Mane mecum hâc nocte. Habeo poma. Iam vesperascit* (Illustrantur hæ sententiæ per descriptionem ulteriorem ex adjunctis & chronographiam.)

Secundum exemplum, è Statii Carm. 1. Lib. 1. Sylv. quod est encomiasticum in Equum Domitiani.

Equum hunc Poeta laudat 1. *à causa efficiente.* Unde hæc moles in forum pervenit? Amplificatur per enumerationem variorum operum, quæ sub figura dubitationis & interrogationis proponitur: an è cœlo venit? an è siculis caminis? an manu Palladis perfectum, per contentionem cum aliis operibus: ubi notentur formulæ connectendi: nunc, age fama prior miretur &c. Hunc non cepisset; ipse nec Æneas &c. Adde quod ille nocens. Martem non amplior portat. Nec veris majora putes: Adduntur variæ exergasiæ & aliquæ hypotyposes, sed breviores. Laudat 2. hunc equum *ab adjuncto circumstantiarum,* & loci, & à quatuor positionibus. Hinc limina pandit Tiberius; cum quo domitianum comparat, ita ut hunc illo præferat. & tu mitior illo. A latere Julia templa. Hinc regia Pauli. A tergo templum concordiæ. Amplificantur hæc expolitionibus & prosopographiis & topographiis brevioribus. Connexio membri: Par operi sedes. Laudat 3. *ab adjuncto proprio*, equite scilicet, quem describit per partes. (1) *à facie & capite.* Ipse autem puero celsum caput & tribuit capiti statuæ, quæ alias ipsi imperatori tribuenda. (2) à manibus, ubi describuntur adjuncta manus, imago scil. Palladis. (3) *à pectore & latere gladioque ad latus pendente*, quem comparat cum gladio Orionis. Ubi semper statuæ tribuit, quæ attribuenda personæ. Laudat 4. *equũ à forma externa.* Amplificatur per *descriptionem partium, & ab effectu vel accidentalibus* consequentibus, contentione cum aliis instituta, At sonipes &c. Perpetuæ hîc sunt Methaphoræ

κατ' ἐνέργειαν. Tribuuntur enim statuæ, quæ tribuenda alias animali. Laudat 5. *à subjecto*, scil. solo; amplificat variis fictionibus & hypotyposibus ac comparationibus cum aliis fundamentis, quæ majora opera portant. Laudat 6. *à celeritate* operis perfecti, per fictionem genii quasi cooperantis, & descriptionem istius laboris per adjuncta. Connexio: Nec longæ traxere moræ. 7. *Ornat Prosopopæia* totum hoc carmen. Introducit enim loci custodem statuam & equitem alloquentem. Consideratur hîc triplicis temporis circumstantia; (1) *Præsentis*. Ipse loci custos extulit caput, & hæc infit. Amplificantur hæ sententiæ per πρόσληψιν variarũ circumstantiarũ & variarum actionum: Salve magnorum proles. Itidem per πρόσληψιν variarum circumstantiarum. (2) *Præteriti temporis:* Si te nostrâ tulissent secula. Amplificatur autem comparatione dissimilium. Comparat enim hunc equum cum equo Alexandri M. Descriptiones ornant sententias. (3) *Futuri temporis.* Opus hoc perpetuum erit. Amplificat hoc per enumerationem earum rerum, quæ aliquid destruere solent, & quidem per ἄρσιν: non hyemes, non ventos, non fulmina horret, non æstatem. Amplificat deinde per θέσιν certabit cum Roma de perpetuitate. Ornat itidem qer fictionem novam Deorum & fratrum cælo labentium, quæ huic imagini miscebant oscula. 8. *Claudit voto per Apostrophen* ad ipsum Domitianum. Amplificat hoc comparatione & inductione artificum, quæ ipsum vel fingere vel pingere vellent, aut quæ ipsi templa erigere cuperent: Vive diu, & nostræ pietatis cultus non sperne. per Exergasias & Periphrases.

His exemplis insistere possumus in cæteris quoque carminum generibus. Nam & Elegiæ & Odæ eodem modo ordinari possunt. Quod si quis jam Ovidii Elegias, inprimis Heroidum Epistolas præ manibus sumat, & in suas sententias atque ornamenta resolvat, statim artificium deprehendet, quod in illis summum est. Ovidius enim, ut erat cultissimo ingenio, ita nihil quicquam omisit in ornando carmine, Elegiâ præsertim; adeò, ut quibusdam nimius videretur, qui declamatorias in illo argutias notarunt. Sed non est, ut illorum judicia moremur.

In Lyrico carmine eandem rationem sequi possumus. Nam, si Horatium nobis præfigamus, singulas odas eadem methodo resolvit Parthenius. Si enim e. g. primam Odam resolveris, his sententiis continetur: Quidam agonibus Olympicis student: quidam agriculturæ operam impendunt: quidam navigationibus & mercaturæ student: quidam voluptuariam vitam sequuntur: aliqui militiâ, alii venationibus se exercent. Ego verò poetica studia amo, quæ me celebrem reddent. singulæ sententiæ ornantur variis descriptionibus, Meta-

taphoris poeticis, Epithetis insignibus, assumtionibus ab adjunctis, enumerationibus partium; atque ita tota hujus odæ compages absolvitur, ac videtur Horatius totam hanc Odam per imitationem desumpsisse à Virgilio, cujus sunt hi versus lib. 2. Georg.

Sollicitant alii remis freta caca &c.

Exemplum nobis erit elegans illa Oda, quæ reperitur apud Cominium, Poetam Gallum, ad Principem Condæum, lacte victitantem. Hâc Oda Poeta elegantissimus Principi gratulatur de lactis cibo, illudque consilium laudat; variisque exemplis, fabulosis præcipuè, ostendit, lac esse Heroum cibum. Pulcherrimæ in illo sunt descriptiones & ornamenta: è fabulis comprehendi potest his sententiis. 1. Ne pudeat lacte vesci (per amplificationem à contrario & exergasiam.)

Ne sit pudori lacte regales mero
Mutare, Borboni, dapes;
Luxu & remoto, pellere innocentibus,
sitim famemque poculis.

2. Ille fuit cibus aurei seculi. (dilatatur per descriptionem prolixiorem à variis adjunictis, quæ respondent simplici cibo ab effectis.)

Haud alius olim, Rege Saturno, cibus
Heroas aluit, & Deos:
Cum pura adhuc, recensque ab autoris manu
Natura nesciret dolum:
Rivisque latice candido manantibus
Curam & labores mergeret.
Tunc illa lacti concolor proles suo,
Agitabat avum latius:
Nec quid senectus, quidve lautitiæ comes
Foret podagra, noverat;

5. Tunc Jupiter ubera capellæ junxit, eamque cœlo transtulit (per Phraseologiam elegantiorem.)

Tunc & capella plena siccantem ubera
Tellus adoravit Jovem:
Qui, ne sibi unquam tam bonus deesset liquor,
Nutricem Olympo transtulit.

4. Apollo pastor factus, ut lacte vesceretur (per Phraseologiam & ἀλληγορίαν.

Apollo dulci rore cum cuperet frui,
Servavit Admeti boves:

Mam-

Mammasque crebro suxit, ambrosia ut vetus
Abstergeret fastidium.

5. Hercules lac bibens cœlo viam lacteam fudit, (per Phrasęologiam & descriptionem viæ lacteæ breviorem.)

Hoc ipse madidus nectare Alcmenæ puer
Nova fecit orbi sidera:
Quot ab ore guttæ, dum bibit, defluxerunt,
Tot sêre per cælum faces.

6. Qui lacte vescuntur, fortes sunt. (Transitus fit per prolepsin. dilatatur per Phrasęologiam ex effectis synonymicam.)

Languere inerti, ne tamen crede otio,
Queis molle placuit poculum
Lac auget animos. Inde m agnorum venit
Effector operum spiritus,
Puroque bilis igne, cognata & ferens
Superas ad arces pectora
Æthereus ardor.

7. Constat hoc exemplo Herculis; Davidis (per descriptiones prosopographicas & amplificationes actionum à circumstantiis.

sic ferosidem Hercules
Lactantis in matris sinu
Elisit angues; seque consiliis Deûm
Patrioque deberi polo
Jam tum probavit. Sed quid exemplis fidem
De fabulosis quærimus?
Ephratæus ille pastor, immanes manu
Cui lusus ursos frangere;
Cui sæpe presso guttere horrendum fremens
succubuit in sylvis leo;
Virtutis unde robur indomitæ hauserat,
Et cor pavere nescium?
Per sola patrios rura sectantem greges.
succo fovebat vivido,
Expers aratri vitula, & infestis lupos
Lacessere audax cornibus.
Hinc funda victrix, & Palæstinus caput
suo ense truncatus gigas:

8. Tua facta testantur à lacte magnos tibi triumphos excitatos. (Hic se totum effundit Poeta, & per enumerationem prælia & res gestas Ducis Condæi

dæi recenset, additis descriptionibus præliorum à variis adjunctis. Adduntur epitheta Hyperbolica. Comparatio cum leonis catulo.

Tibi ipse testis, Borboni, an lac Martios
Restinguat ignes pectore.
Dicat Batavo mutuam in cladem & probrum
Male fœderatus celtiber;
Epulisque opimis frustra, & ardenti mero
Germanus iram suscitans.
Valles Senefi strage cumularunt sua,
Vinoque rubrum & sanguine
Auxere Sabim. Pinguia obscœnas adhuc
Pascunt volucres corpora.
Seu cum Libyssæ matris expressum bibit
Mamma furorem turgidâ:
In Bella catulus fertur, & sævos boum
Tristique custodum nece
Exercet ungues.

9. Tibi bibito lacte, vigor redit, (Simpliciter.)

efficaci populo
Ad arma sic vigor redit,
Nova & juventus.

10. Nuperi triumphi te juvenem ostenderunt. (per brevem descriptionem.)

Te quidem nuper tribus
Cum vidit auctum laureis,
Hostesque trepido fugere cogentem gradu,
Alsatia juvenem credidit.

11. Nunc tuo exemplo lac Heroum cibum facis (per Synonymiam phrasium)

Nunc ergo dum te rore vitali fovet,
Viresque fessas recreat;
Lacti vicissim reddis antiquum decus,
Meritosque honores asseris.
Nam jure dici meruit Heroum cibus:
Quando ipse fecisti tuum.

12. Jam Galli omnes lac vino præferent, (per synonymiam phrasium, & allusiones ad nomen & insignia.

Jam Gallus omnis, nomini favens suo,
Præ delicato nectare

Fasti-

Fastidiosus dispuet suetas dapes.
Spretaque dona Liberi.
Jam rursus imbre lota divino, novum
Trahent nitorem lilia.

13. Felix illa juvenca, quæ liquorem hunc regali alumno fundit. (Hic singulari artificio Poeta Apostrophen facit ad juvencam, comparando illam cum Io. & spondendo illi sidera, quæ omnia Poetismum sapiunt. Talia, enim mirificè ornant carmen, & colores poeticos addunt. Descriptiones breviores illustrant sententias.)

At tu liquores qua gravi nunquam ubere
Summittere almos desinis,
Juvenca felix! si potest quicquam meum
Spondere carmen, & potest;
Non fabulosis clara Grajûm versibus
Io tibi se praferet:
Ex homine quanquam facta bos, Dea ex bove
Templo remugit aureo;
Populosque blanda voce poscentes opem
Oraculis conterruit.
Dicere quondam nobiles inter feras
Tenere Olympi pascua:
Vernosque cornu ducere aurato dies,
Tauri marita lucidi.
Interea olentes perge regali memor
Herbas alumno carpere:
Praestesque Francis, lactea ut servus via
Condaus ad superos eat.

His sententiis elegans illa oda comprehendi potest. Quæ ad ornatum pertinent, seorsim observentur: elegantes phrases, significantia epitheta, variationes pulchræ. Vel unum lactis nomen sæpe περιφράζει. Jam enim vocat pocula innocentia, laticem candidum, bonum liquorem, dulcem rorem, nectar, molle poculum, succum vividum, rorem vitalem, delicatum nectar, imbrem divinum, liquores almos. Methaphoræ illustriores, fictiones, comparationes notari itidem debent. Quod si in reliquis Poematibus majoribus concinnandis eadem ratione usus fueris, facili negotio ad carmen scribendum te præparabis. Exemplis enim aliorum nos ipsos instruimus.

FINIS.

Errata, quæ fugitiva lectione occurrerunt, ita corrigantur.

Pag. 4. lin. 9. pullutantes, lege pullulantes. p. 5. l. 19. illi, lege illa. p. 5. l. 21. Manzini, lege Menzini. p. 23 l. 25. Matthæus, lege Mottæus. p. 24. l. 15. uberrima, l. uberiora. p. 25. l. 17. Apellione, lege Apellicone. p. 26. l. 8. dele vocem cujusdam. p. 27. l. 19. post vocem proventus adde &. ibid. l. 34. quorum, lege quarum. p. 28. l. 1. Patavianam, lege Petavianam. ibid. l. 29. post verba pompam & adde ad. p. 30. l. 18. literales, lege liberales. p. 32. l. 11. Sckeldonianum, lege Sheldonianum. p. 33. l. 7. codibus, lege codicibus. p. 36. l. 8. velit, lege velut. ibid. l. 10. comparavit, lege compareret. p. 39. l. 6. post verbum librariam adde sed patriam. p. 40. l. 1. flamma, lege flammæ. p. 44. l. 21. Leonadus, lege Leonardus. p. 46. l. 19. lasum, lege lapsum. p. 47. l. 3. perduxit, lege produxit. ibid. l. 17. Markapha, lege Mazapha. p. 49. l. 9. Bartoloceius, lege Bartoloccius. p. 52. l. 12. Eponymologico lege Eponymologio 62. l. 18. illos, lege illa. ibid. l. 19. pulchriores, lege pulchriora. p. 66. l. 18. latinitate, lege Patavinitate p. 79. l. 33. post verba protrahuntur adde de p. 80. l. 37. rerum lege verum. ibid l. 39. Mancinus, lege Menzinus. p. 94. l. 13. argunt, lege arguunt. p. 95. l. 10. Pelitus. lege Petitus. p. 101. l. 12. Stegnagraphicum lege Steganographicum. ibid. l. 40. Dec lege. Dee p. 105. l. 21. postema, lege postrema. p. 106. l. 11. Synello lege Syncello. p. 108. l. 25. χειμώδικοὶ lege χημώδικοὶ. ibid. l. 27. χειμώδικῶν, lege χημώδικῶν. p. 119. l. 39. πιχῆλον, lege πίμπλον. p. 127. l. 12. Appollonii, lege Apollonii. p. 130. l. 15. dele vocem quas. ibid. l. 23. damear lege Damcar. 131. l. 27. vox scriptis divulsa est. ibid. l. 42. cujusdem l. cujusdam. 137. l. 11. escandis l. assandis. 145. l. 22. Montonisius, l. Monconisius 147. l. 13. Ridulum, l. Ridiculum. 156. l. 10. cum si uno solo l. cum si in uno solo. 168. l. 8. capite l. fabula. 171. l. 26. sed l. se. 172. l. 17. dele vocem super. 177. l. ult. dele vocem non. 178. l. ult. falsam l. falsâ. 180. l. 20. Quam l. Quare. 182. l. 25. fuit l. fuerunt. 184. l. 32. cæteris l. cæteri. 209. l. 15. REISERUS l. SPITZELIUS. 228. l. 25. qui à seculis l. qui aliquot à seculis. 240. l. 2. patribus l. partibus. 241. l. 7. post verba modus in illâ adde re. ibid. l. 8. alteretur l. atteratur. 245. l. 25. collatas l. collectas 253. l. 10. quovis l. quove. 256. l. 36. Persquetus l. Pesquetus. 257. l. 27. Romains l. Remains 264 l. 9. Malebianche l. Malebranche 272. l. 6. citco l. cieco. 273. l. 19. Christophori l. Christiani. 284. l. 12. plura l. plures. 286. l. 12. DUNELLI l. BUNELLI. 287. l. 21. Christophorus l. Christianus. 297. l. 40. percipienti l. præcipienti. 308. l. 5. edita l. publicata 377. l. 30 dissimulationem l. dissimilitudinem. 393. l. 34. sún l. súnt. 413. l. 40. dele vocem tamen. 424. l. 14. tolerabiliores l. tolerabilius. 440. l. 13. illud l. illa. 448. l. 12. dele vocem poterit 456. l. 35. puris l. prius 465. l. 9. rem l. rempublicam. 468 l. 15. proponit l. proponunt 469. l. 15. discrepat l. discrepant. ibid l. 17. dele vocem illa. 474. l. 31. illa l. illas. ibid. sepulta l. sepultas. 478. l. 28. ubericnes l. uberiores 481. l. 1. quæ ad pertinent l. quæ ad te pertinent. ibid l. 29. credit l. credat. ibid l. 34. amatissimum l. amantissimum

488. l. 12. in patienti l. impatienti. 490. l. 9. amitiosius l. ambitiosius. 491. l. 23. prô num. 4. substitue num. 3. Ibid. l. ult, mollis l. molles. 492. l. 3. et. l. te. ibid. l. 5. beneficium l. beneficus. 494. l. 25. sequior l. segnior. 495. l. 21. periodicæ l. Enthymematicæ. 502. l. 8. sollicitas l. sollicitos ibid l. 19. futuras l. futuros.

F I N I S.